שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק ארבעה עשר

בארבעה חלקי שלחן ערוך ובכמה מקצועות הש"ס אשר נשאתי ונתתי והשבתי לידידי וחברי ותלמידי בדבר הלכה, וגם מה שהחלפתי במכתבים עם גאוני וצדיקי הדור שליט"א, ולהבחל"ח ששבקו לן חיים זי"ע להשתעשע בדברי תורה בס"ד

אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים בברוקלין נוא יארק

בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' **אליעזר זאב**

שנהרג ונשרף עקה"ש, הי"ד

יוצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תשס"ט לפ"ק

Published and copyrighted 2008
הוצאה שישית עם הוספות ותיקונים
©

להשיג הספר:

מכון משנה הלכות
ת.ד. 23451
קרית אונגוואר
רמות, ירושלים
(02) 586 9097

Machon Mishne Halachos
1578 53rd Street
Brooklyn, N.Y. 11219
(718) 851 0806

נסדר ונערך אצל "ישר"
347.528.6918

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק ארבעה עשר

אבן העזר

סימן א

היתר מאה רבנים

יום המיוחס מ"ו למט-מנים התשנ"ה בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי תלמידי פרי עץ הדר בנש"ק כש"ת הרה"ג מוה"ר
מרדכי כ"ץ שליט"א דומ"צ דאברכי תו"ד בנ"י יצו"א.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, הנני בתשובה על השמועה
ששמע ובא בקלא דלא פסק בפסקא דלא
פסקי' משה, בשמועות שונות בעניני הליכות בערכאות, והיתר
מאה רבנים והשלשת הגט לאנשים שנשותיהם הלכו לערכאות,
ויש אומרים בשמי שהתרתי ליש"א אשה על אשתו כזו בלי
היתר מאה רבנים ובלי השלשת גט, דברים אשר לא מובנים
לך ואין בהם תבונה ולא תאמין בהם, ועוד לזות פה, ובקשת
ממני להשיב עכ"פ בקיצור ולקיים הסר ממך וגו' ובאתרא
דנהר-דעה מבטלין קלא.

אהובי ידידי דבר גדול שאל שסובל אריכות גדולה ולא קיצור
מה שאיני יכול מפני ג' טעמים חדא שאין הז"ג כעת,
ועוד והוא העיקר, שאין דרכי לבטל קולות שאין להם מקור
וקולי קולות יחדלון, ואם על כל פסק והוראה שעברו דרך עלי
בס"ד אצטרך להתגלל ולהסביר ולברר לכל ע"ה למה ועל מה
אין זה דרכי, אבל ב"ה זה דרכי מעולם מיום עמדי על דעתי
שלא להכריח את דעתי על אחרים השומע ישמע והחדול יחדל,
ואין אני אומר קבלי דעתי, ואדרבה אני שמח שאין סומכין עלי
ואז האחריות ג"כ לא עלי, אבל בכל זאת אין אני רוצה גם
שאחרים יכריחו דעתם עלי.

והנה מלבד שהנני בעזה"י מקיים בכל האפשר ואת נועים
חכמה, ולכן אין אני מפרסם את פסקי בעתונים בקול
רעש גדול ואין אני מורה ולא מכחיש דברים בעתונים, ואדרבה
מקפיד אני מאד שלא יבאו דברי הלכה בכלל וכ"ש דברי
הלכה שלי בעתונים הן עתונים חרדים וכ"ש עתוני העולם,
שהם מוקצה מחמת מיאוס ודעתם רק לבזות את כל קדשי
בני ישראל ותורת ה', וגם אני מבקש מאחרים שלא יביאו את
דברי תורה בעתונים, (חוץ ממה שהדפסתי בס"ד בספרי
משנה הלכות) כן גם כאן אין ברצוני לפרסם אפי' הכחשות
על השקרים מה שהוציאו בשמי, כי מי יאמר לו מה יעשה
והיום אומר אמר כך ומחר יאמר עשה כך ומי שרוצה לדעת
באמת דעתי הרי יכול לשאול אותי, ומי שאינו רוצה ממילא
יגיד מה שרוצה.

ומיהו כיון שידעתי שכוונתו רצוי' אקיים והייתם נקיים מה'
ומישראל ואכתוב כאן כמה מילים שהם היסוד אשר
עליו סובבים כל הדברים ואם ירצה יכול להראות למי שרוצה
לדעת דעתי העני' מה שכתבתי אבל כמובן לא כתבתי זה
לפרסם לסתם בני אדם וע"ה ובפרט לא בעתונים.

א) **ראשונה** הנני מן המודיעין דבר שכבר ידוע לרוב
רבנים שאני בעצם איני יריד להיתר מאה
רבנים בכלל ואדרבה אני מן המנגדין להעוסקים בהם וגדרתי
בעדי בל"נ שלא כתבתי ולא הצטרפתי לא לב"ד המתיר ולא
חתמתי על היתר מאה רבנים מעולם [רק פעם חתמו שמי
לפני כארבעים שנה על אחד], והנני בזה ממשיך בדרך הגאון
מהר"ם א"ש זצ"ל גאבד"ק אונגוואר מלפנים שהי' מגאוני
הדור בעירנו, שם תשובה אחרונה (השמטה לחלק א"ע)
שכמעט נעל הדלת בפני היתר מאה רבנים בזמן הזה ועיין
שו"ת טו"ט ודעת (ח"א השמטות סי' ל') להרב מק"ק
קאמיניץ באברך אחד וכו' וז"ל תשובה לא ירד בני עמכם כי
בגוף הדבר להתיר לגרש בע"כ בזה אני מושך ידי מלהיות
מצטרף עם שום היתר הרגמ"ה כי קשים דברי חרמים יותר
משל תורה ובפרט בזה"ז וכו' ע"ש ועיין ספרי משנ"ה (ח"ט
סי' רל"ט) וכ"ש בזמן הזה שהדור ירד מאה פעמים אחורנית
מאז ועד עתה ולכן ידי הכהה מוגעת מלחתום עליהם, ואל
ירד בני עמהם.

וממילא כל השמועות ששמע בשמי שאני הייתי בעיר ...
ועשיתי היתר מאה רבנים וחתמתי וגמרתי להאיש
פלוני אלמוני, אין לזה שמץ אמת, לא דובים ולא יער לא

הייתי בעיר זאת בכלל ולא עשיתי היתר ולא חתמתי ולא גמרתי, וכל הענין שהוציאו בזה הוא שקר מוחלט, ועמנו הייתם מהני אפי' להזמת עדים. ואין צריך רמי' על השקר שהרי כפי השמועה השני' ששמעת התרתי הכל בלי היתר מאה רבנים ובלי גט א"כ מה העדות שעשיתי היתר מאה רבנים וחתמתי עליו. ומאן דעביד הא לא עביד הא, ופשוט דתרוייהו שקר.

סימן ב

מחלה של ריבוי גיטין

עוד להנ"ל

ב) **ומעתה** לענין הענין בכלל, בעניני גיטין בעוו"ה שנתרבו במדינה זו מחמת המסיתים ומדיחים דעתי העני' בזה. אין ואשה שח"ו לא מתדייר ביניהם ויש להם מחלוקות עד כדי שלפי דעתם אין ברירה לחיות באהבה ואחוה ושלום כדרך משפחות הכשרות בישראל, והסכימו בעצמם להפרד ולהתגרש, הנעד הראשון הוא, שינסו לילך לב"ד של ישראל ויספרו להם הקישויים, אולי יזכה הזוג והב"ד יסבירו להם ההיזק הגדול מהגירושין ולפשר ביניהם ולא יתגרשו, כי עיקר החסרון לעולם בזוג כזה, שסובלים סבלים זה מזה ואין עצה אלא לגרש, ואז יפסקו מלסבול וטוב להם. אבל אם מי שהוא יסביר להם שלאחר הגירושין יסבלו יותר ממה שסובלין עכשיו א"כ מה הועילו בגירושין. או ואולי הזוג בעצמן יפשרו ביניהם ויהי' ברכה להם ולכל המשפחה.

וההסבר ע"פ רוב לזה שיתנו על דעתם כי באמת שהם סובלים, אבל ידוע שהגירושין ח"ו נמי הם סבל וצער גדול עד למאד שכמעט אין לו הסבר קודם הגירושין עד שירגו בעצמן, לא לבד שמצערים עצמן הנדדים האיש והאשה שמתגרשים, אלא הם צער ובושה וכמעט פק"נ להילדים אם ישנם כבר הן לענין חינוך וגידולם, והן לענין שידוכין אח"כ שיאמרו עליהם מסתמא ההורים הם אנשים קשים וכיוצא בו ומבואר שהנודר לגרש את אשתו הוא אחד מהפתחים להתיר נדר אשה אם היית יודעת שיאמרו על בניך וכו' חוץ מזה מבזין ומצערים כל המשפחה ההורים מב' נדדים, האחים והאחיות, הגיסים והגיסות, הדודים ואפילו אחד מהמשפחה בסוף העולם בצער על זה ולרוב נגרם כל זה אך ורק מבלי להשיס לב ודעת ועל ענין של מה בכך בשביל קנת תענוג או איזה דבר שטות.

ולא זאת אלא שלאחר שנתגרשו מתחילין הצרות החדשות שהרי לא ישאירו שניהם כך כי התורה העידה כי לא טוב היות אדם לבדו ובאשה טב למיתב טן דו, וכיון שאין טוב להם לאחר שנפרדו מתחילין לחפש אחר שידוך חדש, ואז מתחיל פ' חדשה, כולם שואלים עשרה או מאה פעמים למה ועל מה נתגרשו מראשון ומה מהות של אנשים אלו ואז כבר בודקין שנית כל המשפחה, עיין פסחים (ג' ע"ב) בכהן שאמר הגיעני כזנב הלטאה בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול ופריך והא אין בודקין מן המזבח ולמעלה ומשני שאני התם דאיהו דארע נפשיה שאמר בלשון שאינו נקי והצריך בדיקה אחריו וגלה שלא בדקוהו יפה בתחלה, עיין רש"י שם. ואם סוף סוף ימצא מי שהוא לאחר שכבר יהיה עיף ויגע מהבזיונות אז יקח איזה נחות דרגא שאפי' לא יבא לכף רגליו של הזווג הראשון ושתוק ולא יאמר כלום שכבר עבר הנסיון ולמה לו כל זה, עכ"פ יתשוב על כל זה קודם הפירוד.

ג) **אם** לאחר התחשבות עם כל הנ"ל ואחר הנסיון פעם או פעמיים או יותר עדיין לא יוכלו לעשות שלום ביניהם, עכ"פ יקבלו עליהם לעשות הפירוד והגט בדרכי התורה ולעשות הכל ע"פ ההלכה של תורה. ומרגלא בפומי ולאה והיתה מקיש הויה ליליאה והיות כי בשעת שידוכין וקידושין עושין הכל בישוב הדעת בינם לבין עצמן ע"פ התורה ברצון ובדעת שלמה, וע"י רב ועדים כשרים בלי להתערב דעות זרות ורוחות זרות בעניני קידושין כן בענין גירושין, ולא יצאו אחר תהלוכות העולם וכ"ש העכו"ם שהרי כשהלכו לחופה הלכו אך ורק ע"פ דרך התורה כן צריך לעשות ביציאה, ופשוט דדבר זה נוגע הן לעניני ממונות והן לעניני החזקת הבנים והבנות והן לענין מי יחזיק הילדים וכילד יתראו עם ההורים לד השני [וויזיטעשאן] וחינוכן כי כן נולדו הילדים על תנאי להתנהג כדת משה וישראל והוא כמעט תנאי בקידושין ואין להתעלם מזה, ואין להתחשב בזה עם דעת הערכאות כי דעתם לא נחשב לכלום נגד דעת תורה, כי הם חיים על הרגשים ואנחנו חיים על משפטי התורה, וכבר אמרו חז"ל רחמי רשעים אכזר. ובקרא החכם מכל אדם ניבא חושך שבטו שונא את בנו, והשופטים העכו"ם יקחו הבן מהאב אם יכהו לחנכו מה נאמר וכי נסמוך על הגוי או על תורתינו הקדושה.

ד) **ולכן** לענין ממונות ולענין הבנים צריך שיתפשרו ביניהם ויחלקו כפי יכלתם וכל אחד יוותר לצד של חבירו כפי האפשר ע"פ התורה ולפעמים לפנים משורת הדין אם ירצו שהוא לטובה ולטובת הבנים, וגם כדי שאח"כ לא יהיו שיחה בפי הבריות אם לא יתפשרו ויכנס הדבר בנאחון, אלא יעשו הכל ע"פ התורה וע"פ ב"ד של ישראל דוקא שאפילו ישוו ביניהם ובין עצמם וירצו לחזק ההסכם יכתבו מכתב הסכם בסיוע של אחרים אם לא יכולים בעצמן והקיום יהי' דוקא בב"ד של ישראל ולא בדיניהם ואז יצליחו עכ"פ מכאן ולהבא.

ה) **במקום** שלא יוכלו להסכים או לא ירצו להשוות מעליהם, אז אם עכ"פ יסכימו על רב או ב"ד שישמעו

להם ויפשרו ויחלקו ביניהם ויקבלו את פשרתן ויקבלו קנין ולאחר שיסדרו כל הענינים יסדרו להם גט, וגם זה יהיה חלק מהפשרה כמובן.

סימן ג

ללכת לד"ת או לזבל"א

עוד להנ"ל

ו) **ומיהו** אם לאחר כל הנסיון לא ירצו ולא יוכלו להסכים על רב או ב"ד אחד אז הברירה הוא שיברר להם זבל"א, כלומר זה יברור לו דיין אחד וזה יברור לו דיין אחד והשני הדיינים יחד יברר להם שליש וידונו ביניהם כמבואר בטוש"ע (ח"מ סי' י"א וסי' י"ג) ויעשו שטרי בירורין כדיני התורה ויתנו טענותיהם בפני הב"ד ויפשרו ביניהם ע"פ התורה ואח"כ יסדרו אותו הב"ד או ב"ד אחר ויתן הבעל גט כמבואר בש"ס וקיי"ל להלכה כן.

ז) **ואם** לא ירצו בכל העצות הנ"ל אז הברירה ללכת לב"ד שבעיר או בקהלה ולקחת הזמנה ולהזמין הצד השני המסרב לד"ת ואז בע"כ עליו או עליה לענות כפי הזמן ב"ד שיקבעו ואם לא יבא לאחר ג' הזמנות שקבל ולא רצו לילך לא לב"ד ולא לזבל"א אז על הב"ד שהזמינו אותם לכתוב שטר התראה ולהזהיר האיש ליית שיוציאו עליו שטר סירוב ואם בכל זאת לא ישמע אז יוציאו הב"ד שטר סירוב שאיש או אשה זה או זו מסרבין לבא לדין ויתן להמסרב ויכול לפרסם זה ברבים כי הוא איסור גדול מאד וביד ב"ד להכליטם ולהחרימם עד שישמעו לב"ד ואם התובע תובע מהב"ד להתיר לו לקחת אותו לערכאות והב"ד יראו לטובה יתנו להצד השני היתר לדון בערכאות עם המסרב כמבואר בש"ע (ח"מ סי' כ"ו ס"ב). וגם יכולין להעיד לטובתו ע"ש ובאחרונים. וכל זה ההיתר שנותנין הב"ד למי שהזמינוהו לדין והוא מסרב לדון בב"ד של ישראל.

סימן ד

איסור הילוך בערכאות

עוד להנ"ל

ח) **אבל** ההולך לערכאות קודם שהלך לד"ת בין שהוא הבעל או האשה שמושב שיקבל שם יותר מבב"ד של ישראל או יהיה מאיזה סבה שהוא ואפילו לערכאות שדנים כדיני ישראל ואפילו נתרצו ב' בעלי הדינים לדון בפניהם אסור וכל הבא לדון בפניהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והריס יד בתורת מרע"ה, ואם השני אינו מסכים ואין לו תביעת ממון קבוע הרי יש לו דין מוסר המבואר בסי' שפ"ח ס"ט ואין לו חלעוה"ב ובשעה שהולך או שמחזיק ומוסיף הרי זה מן התורה מצוה להרגו בין הוא ובין אחריס ויש לו דין רודף [רק שיש דינא דמלכותא שאוסרים להרגו ודינא דמלכותא דינא], ומ"מ יש לו דין מן המורידין ולא מעלין וגרוע מן העכו"ס כמבואר ברמב"ם פי"א מהל' עדות הי"ב ע"ש. וכל זמן שהצד השני הוא בערכאות אין על הצד הראשון שום חיוב בעולם ללכת לד"ת עם הצד השני ואפי' אם רואה שאינו מצליח בערכאות ומתחרט אם אינו רוצה אינו צריך לחזור ולילך אתו לב"ד של ישראל.

והנה כבר בירונו בס"ד בכמה תשו' דההולך בערכאות כיון דהריס יד בתורת מרע"ה והרי הוא פחות וגרוע מן העכו"ס וכאלו עובד ע"ז עיין בספרינו גט מעושה איש או אשה כזו הו"ל בכלל מורד או מורדת בבעלה ולא רק בבעלה שהרי לא רק בבעלה מורדת אלא מורדת בתורת משה רע"ה כפי לשון המחבר, ואין זה בגדר ספק בכל הפוסקים שההולכת לערכאות ומוסרת את בעלה בכל אופן שהוא הרי הוא מורדת ויש לה כל דיני מורדת [אם לא שהלכה ברשות ב"ד הניתן לה ע"פ התורה כמו שביארנו בכמה מקומות], לכן כל זמן שלא יצאו מן הערכאות ולא ויבטלו את כל מה שקבלו ע"י השופט הערכאות, ויקבלו על עצמם שלא ילכו עוד לערכאות אין על הבעל שום חיוב ללכת לד"ת, וכן אם הלך הבעל לערכאות אין על האשה שום חיוב ללכת לד"ת.

סימן ה

הרוצה לעשות תשובה צריך לסגור את כל התיקים בערכאות

עוד להנ"ל

ומה ששמעתי אומרים בשם רבנים שדי אם הצד שהוא בערכאות מסכים ללכת לד"ת ואפילו אינו רוצה לבטל עדיין לגמרי ולצאת מהערכאות עד שיראה מה יעשה הצד השני, והאיך יפול הד"ת וכיוצא בו, לפענ"ד דברים אלו אין ראוי לענות עליהם, ואין להם שום מקור בהלכה, אלא פטפוטי דברים בעלמא. אדא, שהרי בכל רגע שעומד בערכאות הרי הוא רשע במזיד וממשיך ברשעתו ואין לו עכשיו שום התגלות על היותו בערכאות אפי' רגע אחת. והרי הוא כטובל ושרץ בידו, ומי שאוכל שום יחזור ויאכל שום, ופשוט כביעא בכותחא דכל זמן שלא יצא מן הערכאות הרי הוא בכלל האיסור ואדרבה על הב"ד למנוע אפילו ליצב אתם שהרי הם רשעים גמורים כאלו עובדי ע"ז וכלשון הש"ע כאלו מריס יד בתורת מרע"ה בכל רגע ורגע וצריך להצילם מן האיסור אפילו לרגע.

והשנית, אפי' יחתמו שטרות שדעתם לצאת מהערכאות כל זמן שלא יצאו בפועל אינם נאמנים שכיון

שעברו על תורת ה׳ אינם נאמנים גם על תמימתם כלל וכלל ואכתי עומדים במרדם, ואם מתחרט על מעשה רשע וכוונתו לגאת למה אינו יוצא מיד, ויקפון וילא ויברח מן הערכאות כבורח מגיהנם, והרי אפי׳ מי שאינו אלא מאיים שילך לערכאות בכדי שהגד השני ילך לב״ד אסור ומנדין אותו כמבואר בח״מ סי׳ כ״ו וכ״ש שעשה מעשה ואכתי מחזיק באיסורו ואינו יוצא מערכאות עד שיעמוד השני לב״ד שאין הבטחתו וטענתו כלום והרי הוא באיסור ערכאות, דאל״כ נמצא חוטא נשכר וא״ו להתיר לו לעמוד בערכאות אפי׳ רגע אחת. וכ״ש שאין על הגד השני להתדיין אתו ולעמוד אתו לדין תורה.

סימן ו

ההולך לעש״ג בלי רשות אי פסול לעדות

עוד להנ״ל

וגם זה פשוט דאדם שהוא בערכאות עם חבירו שלא ברשות הרי הוא פסול לעדות וכמ״ש הרמב״ם להדיא בפ״י מהל׳ עדות הי״ב דעל המסור לא הצריך אפי׳ להשמיענו שפסול לעדות, ואם יתחוס על כתובה או שטרות בשעת פיסולו או יהי׳ עד קידושין שהקידושין לא חלין כלל ככל פסולי עדות עד שיצא מן הערכאות ואפילו אם אמור יאמר שבדעתו לגאת רק שימתין עד שיראה אם חבירו יעשה לו רצונו, הרי בעכוב זה הוא עובר בכל שעה, וכבר חשבתי בההולך לערכאות ויש בידו לגאת אם הוא עובר בכל רגע ורגע על איסור חדש או הוא איסור אחד עד שיצא ולכאורה הי׳ נראה דכל שיכול לגאת ואינו יוצא עובר בכל רגע על איסור חדש של אבזרייהו דע״ז ובפרט היכי שמתרים בו ואומרים לו לא מערכאות ועיין מס׳ נזיר (י״ז ע״א) בעי רבא נזיר והוא בביה״ק מהו בעי שהייה למלקות או לא, ועיין תוס׳ שם ד״ה אלימא ובגמ׳ שבועות (י״ז ע״א) שהייה במקדש.

וקצת ראי׳ מגמ׳ ב״ק (נ״ד ע״ב) הנח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם ופריך מפני כבוד אביהם אקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך כדאמר ר׳ פנחס בשעשה תשובה ופריך אי עשה תשובה מאי בעי גביה אינעיא ליה לאהדורי ומשני שלא הספיק לחזור עד שמת, ומבואר שאם הי׳ לו זמן להחזיר ולא החזיר עדיין רשע הוא ולא מהני התשובה, ובגמ׳ קידושין המקדש ע״מ שאני לדיק גמור ובמפרשים שם, עכ״פ פשוט דאם יש לה זמן לגאת מערכאות ואינו יוצא הרי עומדת במרדה וברשעתה ולא מקרי עושה מעשה עמך עד שתצא ותשוב לה׳.

ועיין ת׳ מהר״ם שי״ק (ב״מ ה׳ ע״ב ד״ה תוס׳) שפי׳ בי״מ שם דגזילה כיון דבכל שעה ושעה עובר עליו בקום ועשה להשיב את הגזילה הו״ל כאילו עבר הרבה פעמים ע״ש מבואר דס״ל בגזילה כל רגע שלא מחזיר עובר על איסור גזל מחדש, וא״כ הכ״ג כל רגע שאינו יוצא מערכאות הרי הוא כאלו עכשיו נכנס מחדש ועובר בכל שעה, ואם אמ״כ יראה הב״ד שהגד השני אינו שומע לב״ד וירצו ליתן כתב היתר ללכת לערכאות אז יהי׳ דין אחר שהולך בהיתר ולא באיסור אבל האיסור שכבר עבר או עברה אין להשיב אלא בתשובה לה׳.

ואפי׳ להתוס׳ (פסחים כ״ט) לדעת הר״י דהמשהה חמץ ע״מ לבערו אינו עובר עליו היינו דוקא לפי שחמץ הו״ל לאו הניתק לעשה וכיון דמשהה ע״מ לבערו הוא כדי לקיים העשה שבו העשה מנתקו, וכה״ג אפשר נמי בגזל אם ישהה ע״מ להשיב אינו עובר בכל רגע ויש לעיין בזה מ״מ לענין איסור ערכאות אין כאן תיקון אלא כל רגע שעבר כבר עבר וצריך תשובה. [ואין זה אלא כעין מעשה מהאי בע״ת שהשתמד ולפני הפסח עלה בדעתו לשוב והלך לרב העיר שיסדר לו תשובה ולאחר שסידר התשובה בא הביתה וסיפר לאשתו כדת מה לעשות השיבה אשתו תבקש מהרב שימתין עד לאחר הפסח כי קשה בפסח עם החמץ וכל הדקדוקים ומיד לאחר הפסח נתחיל לעשות תשובה כן הוא עם הבעלת תשובה שתצא מערכאות לאחר הד״ת שתראה אם מתרצית או לא].

סימן ז

אשה שהלכה לערכאות אי בעלה זקוק להיתר מאה רבנים, ולהשליש גט

עוד להנ״ל

ט) **ולכן** פשוט דאשה שהלכה בערכאות ועדיין עומדת במרדה בערכאות כל זמן שהיא עומדת בערכאות כתבו רבותינו האחרונים דאין צריך כלל להיתר מאה רבנים דעל כה״ג לא גזר מעולם רגמ״ה שלא יוכל הבעל לישא אשה ועם אשה זו אינו יכול לדור וגם אסור לו לדור עמה, שהרי כתב הרמב״ם (הנ״ל) שהיא גרוע מהעכו״ם ולכן ההיתר שנותנין לו הוא רק ליתר שאת ולהיות לו לכסות עינים בפני בנ״א שלא יראה כנושא שתי נשים, אבל מעצם דינא לא בעי היתר כלל וכ״כ הגאון הגדול המהרש״ם ז״ל (ח״ז סי׳ קנ״ט) שהאריך הרבה באשה שהלכה לערכאות כמה פעמים ומסרה את בעלה וכמה צרות והיתה מסרבת לבוא לב״ד ומסיק להתיר לבעלה לישא אשה בלי היתר מאה רבנים אלא שיעץ אותו הבעל שישא אעפ״כ רק בהיתר מאה רבנים ע״ש, וכ״כ האחרונים הלכה למעשה.

י) **וכיון** דלא צריך הבעל היתר מאה רבנים כ"ש דלא בעי להשלים גט בב"ד כיון דמעיקר דינא השלשת גט כמעט לא נזכר בראשונים אלא שהגו"י (א"ע קמא סי' ג') כתב לא רצינו לבטל מנהג ראשונים כי אולי רגמ"ה התנה כך שלא יתירו רק בהשלשת הגט היכא דמתירין לגרש בע"כ (ועיין בי"ש וקצ"ע) ולא תקנו אלא היכא שהיא מסרבת לקבל גט שנמצא כמגרש בע"כ או שהיא חולה, אבל היכא דלא בעי היתר מאה רבנים לא בעי להשלים גט נמי לפי רוב האחרונים ז"ל וכמו שכתבנו לעיל בשם הגאון מהרש"ם זצ"ל וכ"כ הגרמ"פ זצ"ל.

ומ"מ לעצם הענין כיון דנוהגין כהיום ליתן היתר מאה רבנים מאן יקל ראשו להתיר בלי מאה רבנים וגם בלי להשלים גט יהיה מאיזה טעם שיהי', וכ"כ האחרונים הנ"ל דלכתחילה יש לקבל היתר של מאה רבנים אפי' בכה"ג. ולפענ"ד הוספתי דאפשר דכאן יש להשלים גט אפי' היכא דנושא בלי היתר מאה רבנים דהני תרי מילי ניהו ההיתר הוא שיוכל לישא וכיון שהוא מותר לישא בלי היתר א"כ ההיתר לא מעכב, ומיהו הגט שהיא לטובתה ואפשר שתתחרט ותחזור מהערכאות ותתרצה בדיני תורה ובגט ותקבל על עצמה דיני תורה, לכן יש לסדר גט בכל אופן ולהשלים.

סימן ח

סידור הדברים ביניהם קודם נתינת הגט

עוד להנ"ל

יא) **ואם** לאחר שישלים הגט תתרצה האשה לקבל הגט שהושלם בעבורה אז חל על הב"ד להשתדל ולראות שתקבל הגט בלי עיכובים על דרך שיתברר, א) שתצא מהערכאות ותסגור כל התיקים שיש לה נגד בעלה בערכאות, ב) שתחתום ותעיד על עצמה שמוותרת ומבטלת כל התביעות שיש לה נגד בעלה, והנני מדגיש שתצא מהערכאות קודם אז מיד יתנו לה הב"ד הגט.

יב) **ואם** לאחר שתצא מהערכאות לא תסכים לוותר בפתח אלא תתרצה להתדיין עם הבעל בבית דין ישראל אז מקודם יתדיינו בב"ד כמ"ש לעיל, ולאחר שיתדיינו ויסדרו כל הענינים ביניהם ויקבלו עליהם פסק ב"ד וחתמה וקבלה שלא תלך עתו עוד לב"ד, וח"ו לערכאות לאחר קבלת הגט, יתנו לה הב"ד הגט או שיסדרו לה גט חדש (עיין נוב"י ת' סימן ק"ב).

יג) **בכל** אופן צריך מן הדין שיסדרו כל הענינים קודם שיתנו הגט כמבואר בש"ע דכל הענינים צריכים להיות מסודרים הכל קודם נתינת הגט וכמ"ש לעיל, ויהיה זה הכל בב"ד של ישראל, ומיד לאחר קבלת הפס"ד יתנו לה הגט שסידר הבעל והפקיד ביד הב"ד או השליח. והנני בזה בהערה אחת דההסדר על כל הדברים לחלק ביניהם בין בדיני ממונות ובין בדיני נפשות שהם הילדים וכל דבר שיש להם שותפות או שייכות ועושה איזה קשר ביניהם הכל חייבים לסדר ביניהם קודם נתינת הגט כדי שלא יהא שום דבר המקשר עוד ביניהם הן דיני ממונות והן שאר דברים אלא יהיה פירוד גמור לגמרי, כי לאחר נתינת הגט וקבלתו אין עוד שום טענות ואסורים לבא לב"ד הבעל או האשה ולא תוכל לתבוע עוד ממנו או הוא ממנה שום דבר לכן בע"כ יסדרו הכל מקודם. והוא דבר הכרחי בנתינת הגט.

סימן ט

חיוב לסדר כל הסכומים קודם נתינת הגט

עוד להנ"ל

והיות כי שמעתי אפי' מרבנים שתמהו על הלכה זו לכן הנני ליין מקור ההלכה, עיין גמ' כתובות (דף כ"ח) שצריך לסדר הכל קודם הגט ואם יבאו לאחר הגט להתדיין נחלקו שהמגרש את אשתו מ"ר לוה הימנה בנכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר אמר רב ששת ומי אתי לקמן לדינא לא מזדקקינן להו רב פפא אמר שמותי משמתינן להו וכו' ואמר רב נחמן תנא באבל רבתי בנתגרשה מן הנשואין, ובמחלוקת אי משמתינן או מנדין או מלקין אותן, ובטוש"ע (א"ע סי' קי"ט) כתב שאם שייהם באו לפנינו לדין לתבוע לאחר הגט משמתינן להו ובסי' ו' כתב דמכין אותן מכת מרדות, ובש"ע (א"ע סי' קי"ט ס"ט) כתב גרושה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותם או מכין אותם מכת מרדות, גם בסדרי הגט (א"ע שס) ובקב ונקי (סי' רמ"ה ואות רי"ט ואות ר"כ) כתבו שישאל הרב המסדר אחר הכתובה שתחזור לבעל או תמחול לו קודם הגט וכן יזהירם הרב שלא יהיו קשורים מהיום והלאה בשום דבר באופן שצריכין לסדר כל הענינים שלהם קודם נתינת הגט שלאחר הגט יהיו כרותים לעולם זה מזה ע"ש. ועיין בספרינו (משנה הלכות מהד"ת ח"ב סי' שנ"ו).

והגרמ"פ בספרו אגרות משה (א"ע ח"ד סי' קט"ו) כתב והוסיף לאמר בשאלה אם יכולה האשה לתבוע איזה חיובים מהבעל אחר הגט, והביא מש"ע (א"ע סי' קנ"ד בסדר הגט סע' פ"א) שכתב הרמ"א מסדר הגט מהר"י מינ"ץ שישאל הרב אחר הכתובה ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יבאו אח"כ לידי קטט מחמת הכתובה ושיאמר הבעל ע"מ כן לא גירש וכו' והוא מנהג שנתפשט בכל העולם ודינן כן כל ב"ד, שלכן אם המגרש לא בקש

שיתנו לו שובר אין כותבין הב"ד שובר. ויש שגם אין מזהירין להאשה שתחזיר הכתובה כשתמצאהו מהטעם שכתב מהר"ם יוזפש בביאורו בברכת המים שלו על סדר הגט בסי' רמ"ה, דכיון דבזמננו המנהג פשוט שקודם הנתינה היא מוחלת לו הכתובה בפני הרב והעדים כדלעיל אם תרצה לגבות הכתובה לא ישמעו לה ב"ד אף לא יהיה הרב והעדים בחיים להעיד ע"ז כי יסמכו הב"ד על המנהג (והובא בס' קב ונקי סי' רמ"ה).

ומה"ט כל תביעות ממון שאיתא בסימן ר"כ שאם יש איזה חלוקים ביניהם יתפשרו על ככה הוא עוד מכ"ש מהכתובה ששייך בזה הטעם דרמ"א בשם מהר"ם מינ"ץ שלא יבאו לידי קטט ויאמר הבעל ע"מ כן לא גירשה, שלכן לא הוצרך הרמ"א להזכיר גם זה. ורק מהר"ם יוזפש שהאריך ביותר הזכיר גם זה שלא יבואו אינשי לטעות. וממילא איכא החזקה שעשו כן הב"ד וכל ב"ד שבעולם לא ישמעו אף שיש בידה שטרות המיובים מצד שידוע לכל ב"ד בעולם שכיון שנתגרשה כבר אין שום תביעות.

ומה"ט אמרתי להבעל שהגט עצמו הוא כמזהיר להאשה שאין הבעל חייב לה כלום ובב"ד של ישראל לא תוכל לתבוע כלום אף אם תרצה, ובערכאות נמי ברור שלא יתבעו שמאחר שהיא וכל משפחתה לא יעברו על מנהג כל ישראל שיש לחוש לנעז שיוציא הבעל לומר שע"מ כן לא גירשה "ואף אם הבטיח ע"י עורכי דין [לאיערס] איזה דבר בהסכמתו ובחתימתו ולא ירצה לקיים לא תוכל האשה לתבוע כלום ממנו" עכ"ל. [והרבה פעמים סדרנו גיטין יחד והי' פשוט אצלו חלק מהסידור שאמר כהג"ל להס].

הנה לן פוסק הדור בזמנינו זצ"ל שפסק להדיא שכיון דכל הענינים צריכים להסתדר קודם הגט בשום אופן לא תוכל לתבוע ממנו לאחר הגט שום דבר ואפי' מה שהבטיח בכתב וע"י לאיערס אם לא ירצה לקיים לא תוכל האשה לתבוע כלום ממנו לאחר הגט, ואם תעבור ותתבע יש חשש לע"ז על הגט, אלא שהוסיף "וכל ב"ד שבעולם לא ישמעו אף שיש בידה שטרות המיובים מצד שידוע לכל ב"ד בעולם שכיון שנתגרשה כבר אין שום תביעות". ועיין עוד שם בתשובה (סי' קט"ו) שהוסיף שגם שהגט אפשר בטל למפרע אם תתבע לאחר הגט ממנו דברים.

ולכן פשוט דצריך לסדר הכל קודם נתינת הגט בכל אופן שהוא. וגם ראינו שב"ד שאינו עושה כן אינו נוהג ככל ב"ד שבעולם שגדר הגרמ"פ ותשובה זו כבר כתבה באמעריקא ולא בבבל מב"ד של רב אמי ורב אסי ורבינא ורב אשי וכיוצא בו אשר המתחדשים טועים ח"ו לילך אחר הזמן.

ופלא מה ששמעתי וראיתי אינם בקיאין בטיב גיטין שמניחין הסידור על לאחר נתינת הגט בשביל לקבל הגט ובכוון מכוונים להטעות את הבעל ומלמדין האשה לומר שאם תקבל הגט תוותר על עניינים רבים, ואחר שתקבל הגט שוב יתדיינו ותבקש מה שברצונה, ובאמת כי הוא איסור גמור ונגד ההלכה וח"ו גורמין לגט להבטל לגמרי ויגרום לממזרות או ספק ממזרות בישראל, כי כל טעות בגט גרע מגט מעושה שבגט מעושה לאחר שכפוהו אם ירצה ברעות נפשי' לגרשה יכול לגרשה בגט זה, אבל גט מוטעה פסול דאתן סהדי בכה"ג לא הי' מגרשה ורק שהב"ד והאשה הטעתו והו"ל גט מוטעה שהוא פסול.

סימן י

אסור לב"ד ליתן גט קודם שיסדרו שאר הענינים

עוד להנ"ל

יד) **הב"ד** לעצמו אסורים למסור הגט קודם שיסתדרו כל הענינים ביניהם וכמ"ש להדיא בש"ע הנ"ל ובתש' להגאון ר' משה פיינשטיין הנ"ל, דכך הוא מנהג כל בתי דינים בישראל הכשרים ואם יעברו הב"ד ויתנו הגט כמו שהוא ממילא הגט יבוטל מדין גט מוטעה שהטעו הב"ד את הבעל וגם הם בכלל ב"ד שאין יודעין בטיב גיטין וקידושין או קלי הדעת שעוברין על מנהגי גיטין שנעשו בישראל מימות עולם, שמבואר בש"ע והעיד עליהם הגרמ"פ הנ"ל בתשובה.

טו) **אם** לאחר שיסדרו הכל בב"ד ותחתום שלא תלך עוד ולא יהי' לה עוד תביעות ויתנו הגט להאשה ושוב לאחר קבלת הגט תחזור לסורה הרע ותחזור לערכאות הגט בטל למפרע וכמ"ש בזה להדיא הגאון מוה"ר יצחק אלחנן גאבד"ק קאווגע בספרו עין יצחק (סי' מ"ב) והגאון מוה"ר יצחק יעקב ווייס זצל"ה גאב"ד ירושלים ובשו"ת תשורת ש"י וגם מבואר בתשו' הגרמ"פ הנ"ל שאין לה שום תביעות לא בבתי דינים של ישראל ולא בבתי דינין של ערכאות, וע"ש עוד בתשובה (סי' קט"ו) שכתב כן להדיא וגם אני בעניי כתבתי מזה בתשובה באריכות, ואם יעברו על זה הב"ד או שייעץ על זה לאחר הגט הרי הגט בטל ומוסיף מ"ו ממזרים בישראל.

סימן יא

המשליש גט צריך שתובל לקבלו

עוד להנ"ל

ומה שיש טוענים שהתקנה להשליש הגט הי' באופן שבכל שעה שתבוא האשה תקבלנו מב"ד האמת הוא כן, וגם בנידון דידן הרי יכולה לקבל הגט אם ברצונה להתגרש בלי לסמוט ממון שאינו מגיע לה או הבנים שתקנה להשליש הגט

הי׳ רק באשה שהבעל מגרשה בע״כ, ממילא זה דוקא אם מוותרת על כל ואינה מבקשת כלום כמו שההיתר מאה רבנים במורדת שאינה מגיע לה כלום ואז בידה לקבל הגט, אבל באשה שכופה את בעלה בעש״ג לגרשה, ונתנו לו היתר לישא אחרת והיא תקבל הגט וממכתב במשפטים שע״ג להסגירו בבית האסורים ולסחוט ממנו כסף וליקח הילדים וכאש״ל או שתוליכנו אח״כ לערכאות שלא ע״פ הלכה כלל, לא טובה הוא מאשה שלא עשתה כל אלו, ואפ״ה לא נותנין לה גט קודם שיפשרו את כל העניינים ויסדרו הכל ביניהם, וכ״ש אשה זו שאין מגיע לה ע״פ התורה כלום שלא תהא חוטאת נשכרת ותקבל גט ואח״כ תמסור את בעלה לתוא מוכמר ותסגירנו בבית האסורים ותקח כל אשר לו. וז״פ מאד לכל מי שיש לו מת בקדקדו ושכל הישר ובמקום אחר הבאתי ראיות ברורות על זה.

בקיצור: א) אשה שהלכה לערכאות עם בעלה בלי רשות ב״ד והתרו בה ב״ד לחזור ולא שמעה להם ומחזיקה בהתיק בערכאות, ואף אם אומרת בשפה רפה שלאחר שתקבל הגט מיד ב״ד תצא מהערכאות ותלך לפני ב״ד ישראל וכיו״ב, לאו טענה היא שהרי היא בכלל עוע״ז ומורדת בבעלה, ובתורת משה, ואין הבעל מחויב להתדיין עמה ולא ליתן לה גט, כי לא חל עליה תדרגמ״ה כל זמן שהאשה בערכאות ולא תסגר התיק לגמרי מקודם.

ב) **אם** יכול הבעל יקבל היתר ממאה רבנים לאחר שיברר שאמת כדבריו שהאשה הלכה לערכאות נגדו והוא לא הלך קודם, וכל זמן שהאשה יושבת בערכאות מצוה על כל רב להוציאו מכבלי העגון ולהתיר לו לישא אשה אחרת על אשתו המורדת.

ג) **הבעל** ישלים גט אצל ב״ד או אצל שליש ואין על הב״ד ליתן הגט לאשתו עד שתצא מן הערכאות ותבטל את ההטבות והחיובים על בעלה שקבלה מהערכאות ותסגור את כל התיקין בערכאות לחלוטין ותקבל עליה ללכת לב״ד ישראל או בזבל״א וככל אשר יורו לה כן תעשה.

ד) **אם** הב״ד ימסרו לה הגט קודם שתצא מהערכאות או קודם שתבטל את כל ההטבות ולא תלך לב״ד על התביעות קודם נתינת הגט אז הגט בטל למפרע, וגם ביד הבעל לבטל הגט כה״ג דהו״ל גט מוטעה שאינו גט כלל. ואם ירצה אח״כ לגרשה צריך לכתוב לה גט שני.

ה) **אם** נשאה האשה בגט זה וילדה הולדות שילדה הם בספק או ודאי ממזרים רח״ל, והבעל שנשאה הרי הוא בספק או אפשר בודאי איסור א״א וחייב לגרשה כדין אשה שנשאה בטעות ואסור להחזירה אפי׳ שתקבל אח״כ גט שני וכשר מבעלה.

ו) **וכן** הדין אם הבעל הלך לערכאות חייב לגרש את אשתו הכשרה וליתן לה כל מה שמגיע לה ע״פ התורה. ואם אינו רוצה ומסרב בלי טעמים ע״פ התורה יש על הב״ד לרודפו ולכזותו עד שיתן גט כשר ויוציא את אשתו מכבלי עיגון. והנני מצער בצערן של ישראל המצפה לישועת ה׳.

ולסיום הדברים הנני בידיעה משמחת אשר ב״ה רוב ורובא דרובא דבנות ישראל כשרות ולדקיות הן וח״ו לא הולכות לבתי משפט וכ״ש לערכאות [ובכל השנים כמעט לא שומעין רק מאותן ג׳ או ד׳ מקרים הידועים מכבר השי״ת ירחם עליהם] ואיזה אשה כשרה שעושה רצון בעלה וחיות באהבה ואחוה ושלום עם בעליהן ובונים בית נאמן בישראל כמאמר המלך ״אשתך כגפן פורי׳ בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך הנה כי כן יבורך גבר״, ואשה ירא׳ ה׳ היא תתהלל.

והפורש סוכת שלום הוא יברך את עמו בשלום ויזכו בני ובנות ישראל לדור באהבה ואחוה ושלום ורעות ולא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום החותם בברכה ושלום בלו״נ,

מנשה הקטן

הנה כתבתי תשובה זו לא לזוג מיוחד או משפחה מיוחדת אלא בדרך כלל מה שנוגע להלכה [כי בכל זוג פרטי הב״ד יקבע להם] ולא לפרסם רק לבני תורה או רבנים הרוצים לדעת דעתי הענ׳ בענייני הלכה זו, והנני מוכן להשיב בעזה״י להשואלים אם יהי׳ בידי בעזה״י.

סימן יב

בעשה דפ״ו קודם מ״ת ואילונית שילדה אי קיים בזה מצות פ״ו

לסדר לקתה בכפלים תנחם פי שנים פה קרית אונגוואר ירושלים עיה״ק תו״א

מע״כ ידי״נ הרה״ג וו״ח בנש״ק חוב״ט חד מבני עליה פרי עץ הדר כש״ת מוה״ר **ליפא זילבערמאן** שליט״א ראש הכולל דישיבת בית שערים אונגוואר בנ״י יצו״א.

אחדשב״ת בידידות נאמנה, אנא קנת להשתעשע בדברי תורה אשר כוננת מעשה אצבעותיך בענף ג׳ הבאת לחדש דעשה דפ״ו דכיון דבשעת מתן תורה הי״ל לישראל דין גר שנתגייר וכקטן שנולד דמי א״כ איך קיימו מצות פרו ורבו בבנים שהיו להם קודם מ״ת וע״כ דבנים שנולדו להם קודם מ״ת עלתה להם לקיים המצוה ומינה בנית

כמה סברות ורמ״י להני פוסקים דגר שנתגייר קיים פרו ורבו בבנים שהיו לו בגיותו.

ולפענ״ד לא ידעתי מה אדון בזה דלפי זה היה להם לבני ישראל לקדש נשותיהם לאחר מתן תורה מחדש דהרי מה שהכניסו נשותיהם בגיותם לא מהני לקידושי ישראל והאיך קיימו בזה נשותיהם בלי קידושין ואת״ל דאהכ״נ הרי מקרא מלא דבר הכתוב שובו לכם לאהליכם ודרשו ז״ל מכאן דדבר שנאסר להם צריך לחזור ולהתיר והיינו איסות אבל לקדש לא ואהליכם של קודם קרי להו וכיון דלא הצריכו לקדש שנית א״כ ממילא הבנים שהיו להם בנים שלהם היו ולא דמי לגר שנתגייר דצריך קידושין וגברא חדתא הוא. וקושית הט״א מחגיגה ב׳ על התוס׳ שם ובמס׳ גיטין מ״א בחליו עבד וחב״ח שהקשו דליתי עשה ולידתי ל״ש ואמאי לא תי׳ משום דעשה דקודם הדיבור אינו דוחה במקום אחר פירשתי בזה.

ומ״ש עוד מדרך פקודיך (דף ג׳ ע״ד) חלק המעשה אות ח׳ דמי שנשא אילונית ונעשה לו גם שילדה לא קיים בזה מצות פ״ו כיון שהוא לא השתדל ע״פ דרך הטבע ומנחת סולת תמה עליו במצוה א׳ אות ד׳ ה׳ דראינו בגר שקיים פ״ו במה שהי׳ לו בנים בגייתו וכן הקשה על שאילת יעב״ץ שכתב שמי שבא על אשתו בשינה לא קיים מצות פ״ו והקשה עליו מגר שנתגייר ובדרך פקודיך שוב הרגיש וכתב דבעינן עכ״פ שיכוון לביאה ולהוליד אבל על השאילת יעב״ץ קשה והארכת בזה קצת האמנם אני כאן בלי ספרים הנצרכים לעיין מ״מ לפענ״ד לא קשה מידי.

ואכתוב לו בזה כלל דמה שאמרו אין סומכין על הנס ואין מקיימין מצוה משמן נסי או חטים שירדו בעבים (מנחות ס״ט) בדרך נס או בהמה שנברא מספר יצירה או אדם שנברא בספר יצירה אי מצטרף למנין שנסתפקו בזה האחרונים אינו אלא כשהדבר הזה נעשה בדרך נס גלוי בלי שום דרך הטבע בו אבל כשהנס נעשה בדרך הטבע אין זה מקרי נס גלוי וקיים בזה כל המצות ולמשל בימי ר״ש בן שטח חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדנרי זהב (ת״כ בחקותי ועיין תענית כ״ג ובגמ׳ שם ה׳ ע״א) הכי א״ר יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב ביה יתר הגזם אכל הארבה וגו׳ אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם נביא לאו וזרעו אמרו לו מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו ויומות אמר להם אעפ״כ לאו וזרעו נעשה להם נס נתגלה להם מה שבכתלים ומה שבחורי גמלים יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן הקריבו עומר בששה עשר בניסן נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום ועל אותו הדור הוא אומר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו הלך ילך ובכה נושא משך הזרע וגו׳ מאי הלוך ילך ובכה נושא משך וגו׳ א״ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיז מן התלם וזהו בא יבא ברנה מאי נושא אלומותיו א״ר חסדא ואמרי לה במתניתא תנא קנה זרת שיבולת זרתים וכו׳ ע״ש.

והנה הגם שהיה זה גם גדול שאין כמוהו אפילו הכי הביאו העומר ולא שאלו אי מותר להביא עומר מחטים שבאו בגנס ופשוט דהאי גם גם טבעי הוא וזה לא מקרי חטים שבאו ע״י גם והכ״נ באילונית שילדה הגם שנעשה לה גם וילדה הרי זה גם טבעי שהשם ית׳ שמו נתן הריון וולד במטרון שלה ואילו היה במציאות שתלד בלי זרע מבעל או תינוק ע״י ספר יצירה שלא היה במעי אשה אז היה נולד בגם ולא יוצא בזה פ״ו אבל כל שנולד ע״י ביאת אדם על אשה ונעשה לה גם מן השמים אדרבה זה מעליותא הוא שרצה הקב״ה את אוהביו וע״ז אמרו למה התפלה נמשלה לעתר מה עתר מהפך התבואה כך התפלה מהפכת ומיהו אין זה דומה כלל לגר שנתגייר דהתם הכל נולד בדרך הטבע אלא שנתגייר והוא גברא אחרינא והם שני נושאים וזה לפענ״ד פשוט מאד. ועיין מד״ר פ׳ וירא פ׳ נ״ג האמהות והאבות אילונית היו ועקרים והיפה תואר הביא מרמב״ם במורה מ״ב פ״ו דלפי דבריו נראה כי פקידת שרה היה בגם גמור מבלי עניין טבעי כלל ונפקדה שלא מדרך הטבע ובילתק יקרא לו זרע וק״ל.

והנה בגמ׳ יבמות פ׳ הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין שהיא ערה ובין שהיא ישנה קנאה והוא שנתכוין לשם ביאה ואפילו נתכוין לבהמה ואם נפל עליה ונתקע לא קנאה שלא נתכוין לשם ביאה והנה ביבמה כתיב להקים זרע לאחיו וגראה דבכל אופן מקיים המצוה של להקים זרע לאחיו ואפילו לא השתדל לשם זרע והתורה קראו בנו של זה ומבואר דהבא על אשתו כשהיא ישנה יצא ידי מצותו.

ונראה דגם שיכוין לשם ביאה ולהוליד נמי לאו דוקא כמו שנראה מיבמה וקצת נראה דאפילו נתקשה והוא ישן והאשה הביאה אותו עליו נמי כגון בנות לוט וכבר האריכתי במקום אחר דישן חייב במצות ובכל מצות שבתורה ויצא ידי מצוות כל שאינן צריכות כוונת מחשבה בשעת עשייתן ועיין סנהדרין מ״ז א״ר ירמיה אבל האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי ובתוס׳ שם לאו לגמרי כישן דישן חזי אפילו בשעה שהוא ישן ועיין משנ״ה מ״ה סי׳ ד׳ והארכתי לחלק בין שכור לישן ועיין מי שאחזו קורדייקוס ר״פ שם ובינם הבא עליה והוא ישן לא קנה וצ״ע אם נולד לו בן מיבמתו

שבא עליה והוא ישן ולא קנאה מה דין הבן הזה כיון שלא קנאה הו"ל כבא על אשת אחיו שלא במקום מצוה ומה גם דין הבן אי פוטר מן היבום שוב ואם מת ודאי פוטר את אשתו מן היבום וגראה דמ"מ קיים מצות פ"ו.

וברגע נפל מילתא בלבי מגיטין מ"ו המוציא את אשתו משום אילונית לא יחזיר משום קלקולא והקשו התוס' (מיבמות ס"ה) אם היא שתקה אגן מי שתקינן ותי' דבאילונית לא שייך לומר השתא היא דברית ובחי' הרמ"ה כתב שמעינן מהכא דהלכתא כלישנא קמא דלא יחזיר משום קלקולא אבל גבי אילונית דליכא למימר הכי יחזיר, והרי"ף ז"ל כתב דאמרינן שמיקתך יפה דאמרינן ליה השתא היא דברית ותמהו עליו בעה"מ והרשב"א דבאילונית לא אמרינן השתא היא דברית רק בעקרה ובחי' הרמ"ה כתב דבעקרה אפשר דהרה ברית אבל אילונית דלקותה מתחילת ברייתה תו לא ברית אלא מעשה נסים ולא סמכינן אניסא, הלכך אי ילדה ודאי איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא לאו אילונית היא. והראב"ד ז"ל כתב דבאילונית נמי אמרינן השתא היא דברית כמו שאמרו בשרה אמנו אילונית היתה ונתרפא ועיין מלחמות וריטב"א שם ודו"ק ומבואר דנחלקו רבותינו באילונית אם אפשר שתלד אבל לכ"ע הוא שתחזור ותתרפא ואפילו ע"פ נס מ"מ לאחר שנתרפתה שוב הו"ל הולדות שלה ופשוט מאד ול"ע.

והנה אין בכחי להאריך יותר והשם ית"ש יעזור שתזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה לאחרים מתוך נחת והרחבת הדעת שמחתי מאד על השמועה אשר ב"ה בכולל מתנהג כהוגן ולומדים בהתמדה כה יתן ה' ביתר שאת וזכה במהרה להרמת קרן התורה בביאת משיח צדקינו.

כעתירת ידידך הנאמן דושכ"ת וכל הנלוים עלינו בידידות ובברכת כוח"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יג

נאמנות על גיורת לנשואי צאצאיה היכא דליכא עדים

א' לסדר ובאו עליך כל הברכות התשמ"ט ברוקלין נ"י יצו"א

מחיי חיים יכתב לחיים טובים את מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר יהודה ל. גרטנר שליט"א קאראקאס ווענעזועלא.

אחדשב"ת בידידות, בדבר שאלתו בכהן שבא לפני ב"ד שרוצה להתחתן עם בתולה שנתגדלה בקארראקאס להוריס שברחו ממדינת קובא זה לפני 25 שנה, הב"ד הזמינו את הורי המדוברת והביאו תעודת זהוי והפספורטים ונתברר ששם משפחת האם הוא שם לא יהודי, על בקשת הכתובה מהב"ד השיבו שנאבדה מהם בברחם מיד המציק פידל קאסטרא הרודן בקובה ואמנם יש להם תעודת נשואים האזרחיים, ע"פ דבריהם הם באו ממקום נקרא גואנטנאמו מקום קטן במדינת קובה וגרו שם שבע משפחות יהודיות ולא היה להם מנין להתפלל, אם המדברת אומרת שהיא התגיירה וטבלה בפני ג' אנשים בים שם ואחרי שלשה חדשים ערכו להם את החתונה. כמובן שאין להם עדים על הגיור וגם אין להם כתובה על הנישואין אבל יש שתי נשים שהיו נוכחות בהחתונה, וגם יש תמונה של החופה בחתונה אם מותר להשיא את בתה לכהן כי יש לה מגו דאי בעי אמרה ישראלית היה.

והנה מע"כ התחיל בגמ' יבמות מ"ו ע"ב מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלנו ת"ל אתך במוחזק לך וכתבו התוס' מ"ז ד"ה במוחזק בשם ר"ת דדוקא בידעינן דהוא עו"כ דאי לא ידעינן מהימן במיגו דאי בעי אמר ישראל אנא. ובש"ע יו"ד סי' רס"ח ס"י נחלקו הפוסקים דעת המחבר דמי שבא ואמר שנתגייר בב"ד נאמן דהפה שאסר הוא הפה שהתיר וכתב הרמב"ם דוקא בארץ ישראל ובאותם הימים אבל בחו"ל מעלה עשו ביוחסין וצריך להביא ראיה שמותר בבת ישראל והש"ך בשם הב"ח כתב דנוהגין להקל להאמינו אפי' להשיאו ואפשר דאף הרמב"ם מודה באורחים שבאים והם בחזקת ישראלים שנאמינם אף עכשיו ברובן עו"כ אף להשיאו ישראלית שכל המשפחות בחזקת כשרות הן ולא אמר הרמב"ם אלא במי שלא הכרנוהו כעכו"ם ואמר נתגיירתי דמעלה עשו ביוחסין.

ומינה יצא מעכ"ת לדון דכיון דעל התעודות לעולם רואין שהשם עכו"ם חקוק עליהם א"כ לאו מפיהם אנו חיים והו"ל כהוכרו עכו"ם ואין כאן הפה שאסר להרמב"ם ואפי' להתוס' אפשר לומר דליכא למימר מיגו דאי בעי אמרה ישראלית אני שהרי שמות התעודה מכחישין אותה. שוב יצא להפך בזכותה של הבתולה שמא הוא בגדר מי שהי' מוחזק בחזקת ישראל ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי ויש לו בנים דאינו נאמן על הבנים ונאמן הוא על עצמו יו"ד הנ"ל סי"א, וצריך לדעת מה מקרי מוחזק בישראל בקארראקאס שבבתי הספר של הקהילה מקבלין אפילו היכא דאחד מההוריס אינם מזרע ישראל וגם יש הרבה אפילו שמתגיירים מתגיירים שלא כהלכה וגם אינם מחזיקים בתורה ומצות בעוג"ה. גם על מה שכתב הב"י דלהיות בחזקת גר לדק הוא כשראינו נוהגים בדרכי ישראל ומקיימים כל המצוות ומה יהיה דין מי שפותח חנותו בשבת בפרהסיא וגם הקנדים לא מכירים אותם כקוניס בשר כשר מה יהא דינם ורוצה לדעת חוו"ד בזה.

ובאמת כי הקשה לשאול ומי יתן את נפשו ונשמתו לשאול וכבר אמר המלך נעים זמירות ישראל ולא תתן

לשאול נפשי ובפרט כהנים שהם במעלה גבוה ונהגו סלסול בעצמן והחמירו על יחוסן יותר ויותר ובזמן הבית אפילו כהנים כשרים ישבו ב"ד על מדין לברר ומי שנמצא בו שמץ פסול אפילו עד שמונה דורות או י"ב דורות נתעטף שחורים וילא מלפני ב"ד ופסלוהו לו ולזרעו מכהונה, ומעשה באותו בן כהן שמצאוהו בבית הקברות ושאלוהו ולאו כהן אתה השיב להם אבי הי' גבה עיניים ונשא גרושה ופסל זרעו מכהונה וא"כ מה לי להכניס ראשי ובפרט במקום רחוק ואמנם היות כי נלגל אלי על הטעל' וגם מכירו כי כוונתו רצויה אין בידי לסרב מלומר חוו"ד ומיהו לענין דינא לא יסמוך עלי לבד כי אם יסכימו עוד בזה שמי גדולי מורי הוראה אלרף אני הקטן ואשא כשובא מכשירא.

וזה יצא ראשונה במה שכבר כתבתי למעכ"ת מחלוקת האחרונים להלכה בא"ע סי' ב' דעת הב"ש הובא בבאה"ט בקיצור דכל מי שבא ממדינה אחרת ואינו מוכר שהוא ישראל אף שנוהג כמנהג ישראל ומדבר כלשון עמו ויודעין בכל טוב יהודים מ"מ צריכין ראי' וכן הוא תקנת מדינת ליטא שאין לסדר שום קידושין בלי ראי' שהוא ישראל ומאיזה משפחה אבל הפתחי תשובה אות ב' הביא שבשע"מ השיג על כל זה ומסיק להלכה דדעת כל הפוסקים דאפילו בא מארץ רחוקה ואין לו חזקת משפחה מותר לבא בקהל אך לענין פסולי כהונה מפקפק דכל שאין לו חזקת משפחה יש להחמיר ואולם דעת התוס' ונמק"י דגם לכהונה אין להחמיר ע"ש שכתב דכן ס"ל להלכה וכנראה דבזמן הזה נהג עלמא כן בגלות ע"פ רוב עכ"פ דמי שבא ואמר יהודי אני אפילו אינו מוחזק כיהודי מ"מ מקבלין אותו ובפרט לאחר המלחמה נהגו כן ביותר כידוע. ומיהו באר"ינו הקדושה אכשיר דרא ונוהגים ב"ד לברר כל האפשר אחר בירור גמור ולא להשיא כל מי שבא ואמר יהודי אני.

ולברר זה הדבר בבירור גמור להלכה למעשה אין הז"ג וצריך אריכות גדולה ורק קצת להעיר בפלפול מה שנגע מעכ"ת ורצה להכריח דכאן אין לומר לא מיגו ולא הפה שאסר הוא הפה שהתיר שהרי הביאו לפני הב"ד המוסמכים הפאספארט שהשם של משפחתה האם הוא משמות העכו"ם.

ולפענ"ד אי משום הא אכתי לא איתרע המיגו חדא מהא דאמרו גיטין י"א ע"ב איתיביה גיטין הבאים ממדינת הים ועדים חתומים עליהם אע"פ ששמותיהן כשמות עו"כ כשירין מפני שרוב ישראל שבאו"ל שמותיהן כשמות עו"כ ועיין רש"י שם וא"כ יש לומר הכ"נ אכתי יש לה מיגו הגם ששמותיהן כשמות עו"כ ובעוג"ה ראינו פה כמה אנשים שיש להם שמות עכו"ם הידועים לנו ובפרט לפ"מ הרשב"א ז"ל בחידושיו ד"ה בעא מייה דמיעוטא מסקי אפי' בשם לוקוס ולוס ע"ש ובח' הרמ"ה אלא אפילו יימא דעל שמות מובהקים חוששים ונראה דלזה דייק מע"כ שכתב שרואים בהתעודות שם משפחת האם הם שמות מובהקים של עכו"ס, ומ"מ אכתי לא ידעתי למה אין להם מיגו שהרי לא היה צריכה להביא הפאספארט כלל וכמו שאמרו על הכתובה שנאבדה כן היתה יכולה להגיד שגם הפאספארט נאבד וא"כ גם על זה יש לה מגו ואין לומר דזה הוי כבר תרי מיגוי מגוי שאמרה יהודיה וגם מיגוי שנאבד לה הפאספארט דחדא הוא ול"ע.

גם כי יש להם שמי נשים מעידות שראו החופה וגם יש מאז לילוס תמונה (פאטאגראפיא) מהחופה שנראה שהיה להם חופה כדת ישראל וגם מה שיודעות שלו להם להמתין ג' חדשים לאחר הגירות ליכנס לחופה שמורה קצת נכריס דברי אמת שאחרת מהיכן יודעין הם עיקר דין המתנה ואם למדו לשקר מאחריס היו יכולים ללמוד לשקר יותר ולהכחיש כל המעשה שהיא היתה גויה ונתגיירה גם כי ימי הבחנה מורה לכאורה דהיה שם איזה שומר תורה ויודע קצת דיינים בשעת הגירות שלווה להם על זה דהרעפארמים לא יודעים מזה וגם לא מאמינים בזה כלל. והגם כי אין לסמוך על עדות נשים מ"מ לצירוף עם טעמים אחרים לברר האמת כה"ג אפשר הו"ל בגדר מילתא דעבידא לגלוי וכיוצא בו שגם עדות אשה מועלת קצת.

ומה שכתב להגדיר מי הנקרא מוחזק בחזקת ישראל בקארלקאס, הנה באמת כי זה דבר קשה מאד וכבר האריכתי בזה בתשובה בעוג"ה באנשים שהם מופקרים אפי' באו מזרע ישראל עיין שו"ת משנ"ה ח"ז סי' רי"ד תשובה לרבינו משה גאון הובא בדבד"ז וכל העובר על דבריו שם תסמר שערות ראש ומה נאמר בזה ודאי זרע ישראל הקדושים מדקדקים עם מי מתחתנים וע"ש בספרי הג"ל תשובות בענין זה סי' רי"א רי"ב רי"ג באריכות גדולה עם להבחל"ח מרן הגאון בעל קה"י זצלה"ה. ומ"מ בתשובה אחרת כתבתי דכל שהוחזקו בעיר אחת אנשים אפילו לא שומרי תורה בעוג"ה ומ"מ החזיקו אותם מזרע ישראל והם משתתפים בבינוסי ישראלים וכיוצא בו ולא הוציאו עליהם שום לשנא בישא רק בזמן שבא לשא מי שהוא הוציא עליו לשנא בישא אינו מהימן ואשלא לו העתק מהג"ל ואולי גם נידון דידן הוא בכלל שהרי כנראה כל השנים שהיו בקארקאקאס גרו בין יהודים והחזיקו עצמם כאחד מהם ומה שלא החזיקו יותר במצוות בעוג"ה בזמן הזה אולי יש להם לרובם ככולם דין תינוק שנשבה בין העכו"ס שמניחים להם הדברים כהפקר ואין לנו לא כהן ולא מוכיח ואין דורש ואין מבקש ועיין רש"י (סנהדרין ס' ע"א) ד"ה בזמן הזה שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם ועיין תוס' ע"ז ד' ע"ב ד"ה ש"מ אע"פ וכו' וכ"ש בזמן

הזה שירדה אחורנית מאה פעמים וכ"ש במדינות המערב כאלו וועגעזועלא השם ירחם.

סימן יד

במה צריך להעיד שהוא יהודי

עוד להנ"ל

ומעתה נבא לענין דינא ולשונה נדון במי שבא ואמר לפנינו יהודי אנא ואין לו עדים על זה אי מהימן, ולכאורה דבר זה הוא מחלוקת הפוסקים ובגמ' פסחים ג' ע"ב בההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים ואמר ליה לריב"ב כתיב כל בן נכר לא יאכל בו וכל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי וכו' והקשו התוס' האיך האמינו ליה דהוא ישראל בתחילה וכתבו דמכאן אין ראיה שנאמין לכל הבא לפנינו ואומר ישראל אני דשאני הכא דרוב ישראל היו ואזלינן בתר רובא.

וא"כ לכאורה במקום דליכא רוב ישראל אפילו בא ואמר ישראל אני לא מהימן ומיהו כתבו התוס' דיש להביא ראי' מפ' החולץ דף מ"ה ע"א דאמר ליה זיל גלי או נסיב בת מינך משמע דאם יגלה במקום שאין מכירין אותו יתנו לו אשה בת ישראל והאיך יאמינו כיון דלא יכירו אותו וע"כ כיון שאמר ישראל אני מאמינין לו ולפוס ריהטא עלה במחשבתי דדוקא כשאמר ישראל אני אבל בא ואמר גר אני אינו מהימן לגירות בעי ב"ד ומי אמר דמשכחי ליה וכמ"ש בגמ' קידושין ומיהו מדברי התוס' משמע דגם על גירות נמי מהימן שהקשו מהא דאמר בהחולץ (דף מ"ו) מי שבא ואמר גר אני יכול יקבלנו ת"ל אתך במוחזק לך התם מיירי במוחזק לן באבהתיה שהם נכרים דאי לאו נאמן במיגו דאמר ישראל אני כו' ע"ש ומבואר דס"ל להתוס' דאין חלוק אלא אפילו גר יכול לומר גר אני ומהימן.

איברא דבתוס' יבמות מ"ז ד"ה במוחזק כתבו דמהא (מ"ה ע"א) דא"ל זיל גלי כו' אינו ראיה דשמא לא היו בודקין אלא אם הוא ישראל אם לאו אבל לא היו בודקין במשפחתו ע"ש ולפ"ז אין משם ראיה אלא דהתוס' הביאו ראיה מהאיא דפסחים ע"ש. דנראה לכאורה דבריהם סתרמי ממקום למקום. והטור א"ע סי' ב' כתב וכל הארצות סתמן בחזקת כשרות הן עומדות ואיש או אשה שיבא ליגשא אין לבדוק אחריהם כלל אבל רש"י פי' איש שבא ליגשא אשה צריך לבדוק אחריו קודם שישיאוהו וכ"כ הרמ"ה ופי' הא דאמרו כל המשפחות בחזקת כשרות היינו מאן דאית ליה חזקת כשרות שמשפחתו ידוע אבל מאן דל"ל חזקת כשרות כגון שאין משפחתו ידועה צריך ראיה ליוחסים ואין ע"א נאמן וכו' ע"ש ועיין ב"ח שם מה שביאר דברי הרמ"ה שבא ליישב דברי רש"י דלא תקשה ליה מהך דכל הארצות בחזקת כשרות. וכתב הפרישה דאשה צריכה יותר בדיקה מהאיש שהרי לא הוזהרו הכשרות להנשא לפסולים ואפ"ה סבר שאיש שבא ליגשא צריך בדיקה כ"ש אשה שהאיש מוחזר על הפסולה שצריכים בדיקה ע"ש.

ובש"ע א"ע סי' ב' ס"ב פסק כל המשפחות בחזקת כשרות ומותר ליגשא מהן לכתחילה והוא כשיטת הרמב"ם פי"ט מהל' א"ב, ולמעשה נחלקו רבותינו הגדיקים האחרונים ז"ל הבה"ט סק"ד בשם הבית הלל וסיים במעשה שבא לידו באיש ואשה שבאו מארץ רחוקה וגזרתי עליהם שיפרשו זה מזה עד שיביאו ראיה שהם ישראלים כשרים, ואע"פ שמתנהגים כדת ישראל ומדברים כלשוננו ויודעים בכל טיב היהודים אעפ"כ צריכין ראיה וכן הוא תקנות ליטא שאין לסדר שום קידושין אא"כ יש לו ראיה שהוא ישראל ומאיזה משפחה וכ"כ מהרי"ט ח"א סי' קמ"ט.

ברם בס' בית מאיר הביא לימוד זכות על מנהגנו שאין בודקין כלל עפ"ד רש"י יבמות מ"ז ד"ה צריך להביא ראיה שמא גבעוני מהול הוא משמע דאי לאו הכי היה המילה סימן לגירות והאידנא אין מצוין גבעונים וישמעאלים אינם פרועים ועבדים מהולים נמי אינם מצוים כמ"ש בח"מ בסי' ג' סק"ד ולכן לא חיישינן. וכן הביא הב"מ ראי' מב"ח סי' רס"א שנוהגין להשיא אשה לאורח הבא ואומר ישראל אני גם בתש' הרשב"א ח"ב סי' ר"ו הביא במעשה שבאו יהודים מארץ רחוקה והשיב דכיון שהם מחזיקים עצמן כישראלים אין בזה ספק כלל שאין מדקדקין אחריהם והרי הם כמיוחסים שבישראל ואין אומרים לישראל הבא לפנינו הביא עדים שישראל אתה, וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה סי' ט"ו דמנהגנו שכל איש ואשה הבאים ליגשא אין חוקרין ודורשין אחר משפחותיהם כלל וע"כ דנהגינן כהסוברים דלא חיישינן להכי ובפרט דהוי כדיעבד אם נאסור אותם להנשא ע"כ. ולפ"ז לכאורה כיון דהעידו לן הני רבותינו האחרונים ז"ל ממנהג העולם והם היו בקיאין בדבר שהיה בדור שלפנינו ולפ"ז ודאי דעלייהו יכולין לסמוך ולפסוק כותיהו.

סימן טו

אמר שהוא יהודי ואינו נוהג כדת

עוד להנ"ל

איברא דבשו"ת קרית חנה דוד ח"ב סי' ס"ג כתב דאף להפוסקים דאין חוששין מ"מ היינו דוקא כשאנו רואים שהמדובר שאמר ישראל אני מתנהג כדת משה וישראל

בכל עניניו אבל בלאו הכי חייבין שאינו ישראל כיון שאינו נוהג כישראל ומכ"ש כשרואין שאינו נוהג כדת ודאי דחייבין לכ"ע ואין משיאין לו אשה והביאו באו"ה"פ ולפ"ז לכאורה נפל פיתא בבירא שהרי הני הבאים לקראתינו לא מתנהגים כדת בעונ"ה ואדרבה הם ממשפחת החפשים ולא שבת ולא יו"ט א"כ במה והאיך נחזיק אותו כישראל כשעושה מעשה עכו"ס בעונ"ה.

ואשר נראה גם בזה לפמ"ש הרמ"ה דהחשש שמא עבד הוא והפ"מ הסביר הדברים שהוא כמו שכתב המהרי"ט סי' קמ"ט דטעם הרמ"ה שיש לחוש שמא עבד הוא משום שאין לו משפחה ולא חיים ועוד פי' המהרי"ט דהרמ"ה לא בא רק למעט אדם שבא ממרחק שאין לו משפחה משמע שאם יש לו משפחה ממקום שהוא בא הגם שאנן לא מכירין אותה גם הרמ"ה מודה, והטעם נראה דכל שיש לו משפחה הגם שאין לן עדות על משפחתו מ"מ במילתא דעבידא לגלויי לא משקרי אינשי וכיון דנותן הכתובת של משפחתו ובפרט שיש לו כתב הגם שאינו מעיד כלום הכתב שהוא מאיש פסול לעדות מ"מ לענין מילתא דעבודי לגלויי מהני עכ"פ שאפשר לברר ולקרא על הטעל' וכיוצא בו לברר אמיתת משפחתו וכה"ג לכאורה אין לחוש שמא עכו"ס הוא.

אלא דגם הא דאינו מתנהג בעונ"ה כדת של תורה נמי נראה דכיון דרובם של הני בעונ"ה נידונים כתינוקות שנשבו שהרי הם באים ממקומות שאבותיהם ואבות אבותיהם כבר לא החזיקו המצות והגם דהמחלל שבת הרי הוא כגוי גמור לכל דבריהם מ"מ בתינוק שנשבה לא נתחייב אלא חטאת אחד עיין כלל גדול (שבת ס"ח ע"א) רב ושמואל דאמרי תרוייהו מתני' בתינוק שנשבה בין העכו"ס וגר שנתגייר לבין הנכרים וכו' ע"ש. וגדולה מזו כתבו התוס' ז"ל שם ד"ה גר שנתגייר בפני ג' ולא הודיעוהו מצות שבת דאי נתגייר בינו לבין עצמו לא הוי גר כדאמרינן בהחולץ ע"ש ונראה דאפשר שיהא גר ולא ידע מעולם מצות שבת והא דאמרו שאינו גר עד שיקבל עליו כל התורה כולה ואפילו דקדוקי סופרים ואם לא רצה לקבל אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים אינו גר היינו כשלא רצה אבל אם הסכים לקבל הכל אלא שלא הודיעוהו אפ"ה הוי גר ומשמע לכאורה אפילו עקרי התורה כגון שבת לא הודיעוהו אפ"ה הוי גר גמור כיון שנתגייר וטבל בפני שלשה, והתוס' עכ"פ שלשה מעכב, ועיין מרדכי שלהי החולץ ליבמתו ובש"ע יו"ד.

ואשר נראה לפענ"ד בנידון דידן דהגם כי המשפחות המיוחסות בישראל ודאי שיתרחקו ולא יתחתנו עם אנשים כאלו וכבר אמרו ז"ל לעולם ידבק אדם בטובים שהרי אהרן שנשא את אלישבע בת עמינדב יצאו ממנה כהנים גדולים (ב"ב) ועיין משנ"ה ח"ז סי' רי"ב רי"ג רי"ד אבל אם נשא אשה כוותיה או שלא הקפידה מי יכול לכוף אותה שלא תנשא לו ובפרט כפי מה שהבאתי לעיל בשם הפריסה דבאים הדבר קיל מבאשה שלא מזהרו כשרות להנשא לפסולים הגם שיש להקשות על זה דלענין פסולי הקהל אין נפ"מ ודוקא לענין פסולי כהונה יש נפ"מ מ"מ יש עכ"פ מקום לחלק ולהקל קצת יותר באיש מבאשה כמובן לכן לפענ"ד יש להעלים עין בכגון זה וכן נהוג עלמא.

ומיהו משבח אני רבני ארצנו הקדושה שאולין ודורשין וחוקרין אחר כל מי שבא לפניהם לישא אשה וחייב להביא כתב בירור על שהוא ישראל ושהוא רווק ואין מקבלין מכתבים מרעפארס ראבייס וכיוצא בהם ואני זוכר לפני כמה שנים באו מהרבנות להרה"ג מעכו שליט"א כעת בבני ברק על בירור אחד שרוצה לינשא ונודע להם שאמו היתה גיורת ונתגיירה בבערגען בעלזען והי' לה כתב גירות מהרה"ג מוה"ר צבי מייזעלס זצל"ה והיות כי זה כבר נפטר לעולמו באו לברר אם זהו אמיתתו ולא רצו אחרת לסדר קידושין תבא עליהם ברכה וודאי מי שבידו להעמיד הדת על תילה יעשה כפי יכלתו והנלפענ"ד כתבתי.

סימן טז

עדותו או מכתבו של רעפארם ראביים

עוד להנ"ל

בענין המכתב של הרעפארס ראבי' ששלח הילוס ממנו לא רציתי להאריך כי לא רציתי ליתן לו חשיבות ולפענ"ד אין המכתב עושה כלום לענין בירור אלא אדרבה אילו בא בלי מכתב לא היינו מערערים אחריו כלום כי הי' יכול לומר שהוא יהודי ארטאדאכסי אבל כשהביא המכתב הרי גרע בזה ונתקיים בו כל המוסיף גורע ופשוט שאין להם להני מסיתי ומדיחי הראביים הרעפארמער שום כח של עדות ולא מהימני על שום דבר מדברי התורה שצריך להם נאמנות והם גרועים מעכו"ס שמהימני במסיח לפי תומם ולהם אין מאמינים אפילו במסיח לפי תומם עיין יו"ד סי' ס"ט בעכו"ס יודע מנהג ישראל להדיח בשר וישראל יוצא ונכנס או עכו"ס מסל"ת מהימן ומיהו ישראל מומר אינו מהימן עיין יד אברהם שם ובאחרונים ולכן בכיון לא רציתי לפלפל בזה ומה שקורא לזה כתב יחוס לא מפיו אנו חיים וד"ל בזה.

אלו דברי ידידו מכבדו ומוקירו המעתיר בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יז

בסוגיא דאחיות מחזיקות

ג׳ לסדר ולהורות את בני ישראל התשמ״ט בנ״י יצו״א
מע״כ ידידי הרב הגאון וו״ח נו״נ שלום שמו שלמה
משנתו כש״ת מוה״ר שלום שפירא שליט״א מ״ר דישיבה
הקדושה טלז וויקל.

אחדשב״ת בידילות נאמנה, ובדברי תורה אשר נתקשה
ביבמות ס״ד ע״ב בסוגיא דאחיות מחזיקות
דגרסינן התם מ״ש מעשה כו׳ רביעית באת לפני רשב״ג אמר
לה אל תמולו כו׳ ולמאן הא קמ״ל דאחיות מחזקות אמר
רבא השתא דאמרת אחיות מחזקות לא ישא אדם אשה לא
ממשפחת נכפין וכו׳ ועמדו הראשונים ז״ל היות כי אנן קיי״ל
דבתרי הוי חזקה אמאי בעינן כאן ג׳ לחזקה והרשב״א ז״ל
כתב דהא דאמר רבא גבי אחיות והיא דאתחזקא ג׳ זימני
אבל תרי אקראי בעלמא דוקא דאחיות לא מחזקות אלא
בתלתא זימני דחידוש הוא אבל אנפשיה בתרי זימני הוי חזקה
ולדבריו באחיות לענין מילה השלישית יכולה למול את בנה
ורק הרביעית לא תמול והגמק״י כתב דאע״ג דרבא כרבי
ס״ל דבתרי זימני הוה חזקה שאני הכא דאפילו רבי מודה
שאין לחוש במשפחה בפחות מתלתא זימני והערוך לנר נקט
דעת הגמק״י דכרשב״א ס״ל ומע״כ יצא לחלק בין אחיות
דבתרי זימני מחזיקות, למשפחה כולה דבעינן שלש פעמים.

וכן דייק מלשון המחבר יו״ד סי׳ רס״ג ס״ג דבאשה מלה
את בנה ומת וכן אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה
גם שאר האחיות לא ימולו עוד את בניהם ובא״ע סי׳ ב׳
ס״ז כתב לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין ולא ממשפחת
מצורעין והוא שהוחזק ג׳ פעמים, האמנם במאירי חידוש לחלק
בין חולי דשכיחא לא שכיח דחולי משום דלא שכיחא הוא
דאקילו עד שלשה פעמים ולא מחלק בין משפחה לאחיות.

ולפענ״ד הנה הש״ש יבמות הנ״ל פ״ו סי׳ ל״ג אחר
שהביא מחלוקת רבי ורשב״ג ולאו דוקא באשה
אחת אלא אפי׳ באחיות נמי דאמר ר״ח בר אבא אר״י מעשה
בד׳ אחיות שמלה ראשונה ומת שניה ומת שלישית ומת רביעית
באת לפני רשב״ג וא״ל אל תמולו ואמר רבא השתא דאמרת
אחיות מחזקות לא ישא אדם ממשפחת נכפין וממשפחת
מצורעין והוא דאתחזק תלתי זימנא אבל תרי זימנא מקרה
בעלמא הוא ואסיקנא נשואין ומלקיות כרבי וסתות ושור
המיעוד כרשב״ג נשואין כדאמר, מלקיות כדתנן מי שלקה
וכו׳, ווסתות דתנן וכו׳, עד שלש פעמים.

וכתב הרי״ף והרא״ש ומסתברא דמילה ונשואין דבתרי זימני
הוי חזקה דספק נפשות הוא להקל וכן נשואין
דקטלנית ע״כ ואע״ג דמשפחת נכפין ומצורעים נמי ספק
נפשות הוא ואפ״ה פסק רבא דבעינן תלת זימני אף דס״ל
לרבא גופיה כר׳ בנשואין, מ״מ הכא שאני דאפי׳ רבי מודה
שאין לחוש למשפחה א״ל שהוחזק תלת זימני, וכ״כ בנימוקי
יוסף, ומ״מ נראה דגבי אחיות אף בתרי אחיות הוי חזקה אף
לעניין נכפה ומצורע ע״ש. הנה מבואר מדברי הש״ש ז״ל
דמפרש להו דלמשפחה אין לחוש רק בתלתא זימני וגבי אחיות
בתרי הוי חזקה וזה כמ״ש מעכ״ת הגס כי מטעמא אחרינא.

ברם המק״א סי׳ תס״ז אות ה׳ לענין חטין שנתבקעו שכתב
המג״א סקי״ב דאם נמצא ג׳ חטין חזקה דאיכא טובא
ושמא נתבקעו והח״י הקשה עליו משכונת קבורות, והמק״א
כתב דא״כ הי״ל לחוש גם בחטין הנמצאין בתוכן ג׳ חטין
שנמחו דילמא איכא טובא כיון דהוחזק ובדיקה לא מהני כיון
דיבש ביבש אין בילה, לכן חידש דלא אמרינן חזקת ג״פ כ״א
בדאיכא דבר הגורם דמסתבר שיהיה כך וההקש והשכל
מחייביהו שיהי׳ כך, אבל בדבר שנופל במקרה וליכא דבר
הגורם המסתבר כ״כ אין חזקה למקרייס, וראיה ברורה לזה
מיבמות גבי קטלנית דלמ״ד מעין גורם אין דין קטלנית
באחרוסה וכן אין דין קטלן בגברי אלמא כל היכי דליכא גורם
המסתבר ליכא חזקה. עוד ראיה מנדה דפליגי אי ווסתות
דאורייתא או דרבנן ואמאי הא חזקת ג״פ דאורייתא דהא
יולאין בקמיע מומחה לר״ה בשבת אלא ע״כ בהא פליגי אי
גורם המסתבר הוא ע״כ ע״ש. ולכאורה הס הס דברי המאירי
דתלינן החזקה בדבר המסתבר ושכיח דדבר המסתבר ושכיח
מילתא חדא הוא.

ובשו״ת הרשב״א באשה שבדקה בירקות ומצאה בהם
תולעים ואחר ששלקה מצאה עוד שלשה תולעים
וכתב הרשב״א לאסור ולא מן הטעם דתרי זימני הוה חזקה
שאלו בדקה ומצאה תולעת אחת וחזרה ובדקה ומצאה אחרת
לא הוחזקה זו בכך לומר שוב אין לו בדיקה יותר ממה
שתבדוק ותמצא שתים בבת אחת שאם אתה אומר כן כל
שבודקת קודם שלק ומצאה וחזרה ובדקה ומצאה אחרת הכל
אסור שכבר הוחזקו ואסרת כל הירוקות שבעולם אלא עיקר
הענין שכל שנמצאו תולעים מרובין בקדרה בין בפעם אחת
בין בהרבה פעמים צריכין בדיקה יפה שהרי הוחזקו ירקות
אלו בתולעים וכל שהוחזק צריך בדיקה לצאת מאותה חזקה
וכשהן חיין יש להן בדיקה יפה אבל במבושלין ומבולבלין א״א
לבדקן ע״ש. והנה כתב הרשב״א שלשה תולעים והוחזק שלשה
פעמים ולכאורה כיון דקיי״ל כרבי באיסורים למה שלשה.

והאמנם מצאנו פשר לדבר לקדוש אחד מדבר בשו״ת פנ״י
יו״ד ח״ב סי׳ כ״ב האריך בדבר לחדש דלא
מחזקינן מפירות לפירות שאם נמצא ג׳ נמוקים מתולעים לומר
דודאי התליעו גם האחרים לא אמרינן להחזיק מפרי לפרי

דשמא אלו הג׳ התליעו והאחרים לא התליעו דודאי בתבשיל אחד שמצאו בו ג׳ תולעים יש לומר דיש בתבשיל זה יותר אבל להחזיק מפירי לפרי מנ״ל למה הדבר דומה לעדר של בהמות או כלוב מלא עופות שבדקו ג׳ מהם ומצאו בהם טריפות של י״ח טריפות אין אנו צריכין בדיקה בעלמא הכי נאמר כי הוחזק זה העדר שהוא טריפה ואם אכלו שאר בהמות בלא בדיקה טריפה ודאי זו אינה תורה ובבהמות לא מחזקינן אהדדי דהא אביהון דכלהו דילפינן מינה דג׳ מחזקי היינו מפלוגתא דרבי ורשב״ג גבי מילה באשה שמלה בנה ראשון ומת ב׳ ומת וג׳ ומת וכן בנשואי שהאשה בחזקת שבניה או בעלה מתים דהדבר תלוי בה שהוא מילדת כך מתים או שמזלה או מחמת בעליה וכן ג׳ אחיות שמתו בניהם והוחזקה המשפחה כדאיתא ביבמות ס״ד כי משפחה אחת רגילין להיות בטבעה אחת ושוה, כדאמר התם איכא משפחה דרבו דמא, אבל אם דרו בבית אחת כמה נשים נכריות ומלו ג׳ בניהם ומתו הכי נאמר דכולהו אסורות למול זה אינו דחדא לא מחזקה אחברתה וכן בכל מקום דמחזקינן מכח ג׳ כגון פ׳ המולא תפילין בלוקח תפילין מפי מומחה ואם לקח אחד משני אנשים לא אמרינן הוחזק זה שלקח מאנשים כשרים ואפילו בדקו מה שלקח מג׳ אנשים כשרים אכתי צריך בדיקה מה שלוקח עוד מאנשים אחרים וכן נמי אמרינן בבהמות או בפירות ושוב הביא דברי הרשב״א ודקדק דמנ״ל דבעי ג״פ ולא ב׳ דבתרי הוה חזקה ושוב כתב דדבר זה הוא ענין של שכיח ע״ש דבריו באריכות כי נעמו.

ועיין נדה ס״ו הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש ותנשא לאחר נשאת לאחר ראתה ג״פ תתגרש ותנשא לשלישי ראתה ג״פ מכאן ואילך לא תשמש עד שתבדוק עצמה והנה נמי אמרו ג״פ וג׳ אנשים ולא ב׳ ועיין טור סי׳ קל״ד יש שפי׳ שהוא כווסת דבעי ג״פ וכתב הרשב״א בת״ה על בריתא דרואה דם מ״ת בכולה גרסינן פעם ראשונה ושניה ושלישית ורשב״ג הוא דאמר בג׳ הוה חזקה דהכי פסקינן בווסת דהאי נמי בכלל ווסתות היא בפ׳ הבא על יבמתו (ס״ד). ורש״י נמי פי׳ דכרשב״ג אתיא ומיהו התוס׳ כתבו דאפילו לרבי דמודה רבי בהא דלא הוי חזקה בתרי. והסמ״ג כתב הרואה דם מחמת תשמיש ג״כ אסורה לשמש עוד עם זה הבעל אך יכולה לינשא לאחר ואם ראתה כ״כ ג״פ מ״ת של זה אסורה לשמש לכל העולם עד שתבדוק משמע לכאורה דפסק כרבי ואינה מותרת לינשא רק לשנים וכתב הב״י דאפשר דס״ל דהא בריתא אתיא כרשב״ג ואנן קיי״ל כרבי ע״ש. ולפמ״ש הפנ״י מובן דברי השלשה דמגברא לגברא לא מחזקינן דלא דמי למשפחה ואחיות ומלתא דלא שכיחא הוא ולכן בעי דוקא ג׳ פעמים לג׳ גברי דאז כבר חוששין לה עד שתבדוק ודו״ק.

והיות כי אין הז״ג להאריך הנני ידי״נ דושכ״ת המעתיר בעדו לטובה כל הימים המצפה לישועת ה׳ כהרף עין ובברכת חג כשר ושמח ידידו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יח

כהן אי מותר בבתולה מאומצת

לונדון התשמ״ט מע״כ הרב הגדול וכו׳ כש״ת ... לונדון עיר הבירה.

אחדשבת״ר בידידות, ובדבר אשר שאל בבחור כהן שפגש בתולה שהיא מאומצת וקשה להפרידם עכשיו אם מותר להיות מסדר קידושין להם והביא תשובה מהגאון מהרי״י פיעקארסקי זצ״ל שחתר בתר כתה דהתירא וכו׳ וביקש שגם אני אצטרף להיתר.

והנה לעצם הדין לישא כהן גיורת אפילו פחותה מבת שלש שנים הרי הדבר מבואר בא״ע סי׳ ו׳ סע׳ ו׳ כהן שנשא אחת מהפסולות היו מחרימין אותם וכל הנושא והנותן עמהם וכיוצא בו בחומרות עד שיגרשנה. ובס״ח שם אי זו הוא זונה כל שאינה בת ישראל וכו׳ וכן הגיורת והמשוחררת אפילו נתגיירה ונשתחררה פחותה מבת שלש שנים הואיל ואינה בת ישראל הרי היא כזונה ואסורה לכהן ועיין ב״ש לפי שבאה מעו״כ השטופים בזמה. ועיין בי״ש שם סק״כ ובביאור הגר״א סי׳ ז׳ סק״ט אבל הבא על גיורת כמ״ש במתני׳ פ״ו דיבמות שהיא זונה האמורה בתורה. א״כ פשוט דכיון שבמלא תינוק מושלך הולכין אחר הרוב ולונדון הוא עיר שרוב עכו״ם הם א״כ מחזיקין אותה בולד גויה והיא גיורת וכשרה לבא בקהל אם גיירוה כדת וכדין בטבילה וכשנתגדלה ובאת לכלל חיוב הודיעו לה שהיא גיורת וחייבת במצות. ובאמת כן ראינו שטבלו אותה לשם גירות וע״כ שהחזיקו אותה כולד גויה והרי היא בדין גיורת שנתגיירה קודם ג״ש שאסורה לכהן וכנ״ל.

איברא דידידי הגרי״י זצ״ל העלה לחדש די״ל כיון דעכ״פ איכא מיעוטא שהם מישראל וגם לפי מה שהעלה היעב״ץ דהני כהני בזה״ז כהני מוחזקי ניהו ועכ״פ איכא מיעוטא דלאו כהני ניהו א״כ סמוך מיעוטא דהיא מישראל להמיעוטא של כהנים שאינם כהנים והו״ל ספיקא דרבנן כיון דקיי״ל גיורת פחותה מג׳ שנים לא הוה אלא מדרבנן וא״כ אפשר להתיר בכה״ג. ורק רצה שימצא עוד ב׳ רבנן שיסכימו ואחד תמך ידיו עלי הקטן.

ולפענ"ד יש להעיר בזה דממ"נ דאם נחזיק לזה בכהן
ספק דמה"ט נרפינן ליה לישא אשה זו א"כ
נחזיק גם בניו בספק כהנים וגם לעצמו עכ"פ לפסלו לדוכן
וכיולא בו מדין כהונה ואם נאמר כן א"כ פוסלים אותו ואת
זרעו מכהונה ומאי הואילו חכמים בתקנתם והוא רוצה לישא
אותה בתור כהן ועיין ריש מכות ועשיתם לו כאשר זמם
לעשות לו ולא לבניו והגם שנסתפקו האחרונים בנשא גיורת
אי הבנים חללים עיין מנ"ח סי' רס"ז אות א' כהן שבא על
הגיורת לדעת הרמב"ם והתוס' שהיא זונה מה"ת הבנים
חללים מה"ת ולהראב"ד ודעימיה לא הוה חלל אלא מדרבנן
ועיין ספרינו משנ"ה ח"ב סי' כ"ג כ"ד כ"ה ובספרינו
משנ"ה ח"ג סי' כ"ב וח"י סי' רכ"ג.

ולפ"ז ממ"נ אין לישא דאם רוצה אח"כ להיות כהן ולישא
כפיו הרי אסור משום הצירוף וגם על בניו עכ"פ
יטיל ספק חלל מכח חזקה דיליה והוא גרע מכהן נשא גיורת
אפילו לדעת הפוסקים דפחותה מבת ג' לא נפסלו הבנים
דהתם עכ"פ הוא אינו פוסל עצמו מכהונתו אבל הכא מחזיק
עצמו בספק כהן ופוסל עצמו מכהונה ודו"ק.

איברא דבמה שרצה לצרף המיעוט שמא מישראל היא הולד
שמצאו לפענ"ד אדרבה מיגרע גרע שהרי כבר
כתבתי באריכות בהני ילדים המאומצים (אדאפטירט בלע"ז)
דממ"נ אי נימא שהוא גיורת דאזלינן בתר רוב אם כן הרי
היא אסורה לכהן ואי תימא דיש להסתפק שמא היא מישראל
אם כן הרי הוא בכלל אסופי ושתוקי והרי הלכה מפורשת
בש"ע א"ע סימן ד' סכ"ו פנויה שנתעברה וילדה ובסימן
ל"ג האסופי שנמצא בעיר וכו' ובסל"ו הספיקות כגון שתוקי
ואסופי אסור לבא זה עם זה ואם נשאו לא יקיימו אלא
יוציאו בגט והולד ספק כאבותיו ואין לספיקות אלו תקנה
אלא שישאו מן הגרים והולד הולך אחר הפגום כיצר שתוקי
או אסופי שנשאו גיורת או משוחררת או גר שנשא שתוקי
או אסופי הולד שתוקי או אוסופי ועיין ב"ש שם סקל"ט
וסקמ"ג ועיין בס' עצי ארזים שם סקס"ז דלפי מה דקיימא
לן ספיקן בספיקן אסור הכ"ג שתוקי בשתוקית, ועיין בספר
אפי זוטרי ד"ה שתוקי שתמה אב"ש סקט"ו דשתוקי אם אין
בו חשש ממזר מותר לישא אשה דמנ"ל הא דהא הרמב"ם
כתב סתם כל מיני שתוקה כמ"ש הח"מ וע' רמב"ם פט"ו
מא"ב הי"א-הי"ג הכ"א-הכ"ב הל"ג וז"ל דבר ברור
שהשתוקי אסור לישא שתוקית ואסופי אסור באסופית מפני
שהן ספיקות ע"כ.

ולפ"ז א"כ אדרבה נמלטנו מן הזאב ונפגשנו עם הדוב
שאם נספק בולד הזה בישראל א"כ היא בכלל שתוקי
ויש להסתפק בספק ממזרת עכ"פ ואסורה אפילו לישראל ולא
רק לכהן וא"כ במה שינא לחדש ולהסתפק שמא היא ממיעוט
ישראל וגם היא ממיעוט שאינם כהנים ולצרף בצירופא דרבנן
להתירה לבחור זה לירוף זה לגריעותא הוא לבד שכיון
שהחזקנו אותו לכהן ואותה לגיורת, דא"כ אסורה לו אפילו
הוא ישראל כיון שהוא ישראל כשר עכ"פ ראוי לבא בקהל
והיא אסורה מטעם שתוקי או אסופי ועיין בספרינו משנ"ה
ח"י סי' ר"ה מה שהארכנו בזה בס"ד, לבד ממה שבזה הוא
מוציא לע"ז על אבותיו ועל עצמו שעלו לדוכן והחזיקו עצמן
בכהנים כשרים וברכו ברכה בנשיאות כפים והו"ל בכלל ברכה
לבטלה למפרע עכ"פ לדעתו ופדיון הבן וכיוצא בו ועכשיו
הוא מוציא לע"ז על כל זה ומטיל ספק בהם ובעצמו ומי
פמי יקור הנה לעשות דבר כזה.

גם בעיקר הספק ספיקא יש לעיין שהרי אינה ספק ספיקא
המתהפכת דאדרבה מה תאמר ספק כהן ספק אינו כהן
ואם ת"ל כהן שמא זו אינה גיורת ומעתה נימא ונהפוך אם
ת"ל שהיא גיורת והוא כהן אז אסור לכולי עלמא גם כי
הוה הספק ספיקא בשני דברים ויש להאריך כי אין הז"ג
כעת להאריך בזה בענין הספק ספיקא כיון דלדינא לפענ"ד
גרע וכמ"ש.

ובפרט כי כבר האריכנו בס"ד דכהנים בזמן הזה מוחזקים
הם ובמה שהוחזקו הוחזקו וכל שכן האי כהן
שהוחזק בכהונה הוא ואבותיו ולאומת זה החזיקו את האשה
הזו כגיורת ואם כן מי יכול עכשיו לעשות מעשה נגד החזקות
שהחזקנו באנשים האלו ועל איזה סמך נבטל החזקה כל שלא
מצינו ריעותא לפנינו על החזקות שהחזקנו בהם עד עכשיו
נעמידנו על החזקה ועיין תוס' גיטין ל"ג ע"א שהקשו דנדרים
וא"א ליהוי הת"ס ותי' דנעמידנה על חזקה בחזקת כמו שהוא
כן ימשיך אפילו בחזקה שאפשר להשתנות מכל מקום כרגע
החזקנו בו כנדר וכל שכן כאן שכן החזקנו הני תרי נפשות
אותו כהן ואותה כגיורת הכי מחזקינן בהם כנלפענ"ד.

ולבן פשוט דמוטב להחזיקה בגיורת ומותרת לבא בקהל
עכ"פ למי שמותר בגיורת מלהחזיקה באסופי אבל
להתיר לה לכהן שהוא מוחזק מאבותיו ככהן לא מצאתי מקום
להתיר ואם לפסול כל כהני זמננו ולישא גיורת או אסופי,
ואפי' לטענת היעב"ץ נמי כתבתי במקום אחר דצריך להיות
איזה עד או כיוצא בו לכן לפענ"ד לא אוכל להצטרף להתירה
לישא לו.

ובזה הנני ידי"נ ויתן ה' ונזכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה
ומצות עבגצ"א דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יט

בדין נישואי תערובות

ג׳ לסדר ועשו להם ציצית התשנ״ג בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי כהן שדעתו יפה הרה״ח ת״ח ובע״מ כולו אומר כבוד כש״ת מוה״ר יוסף שלמה פערל שליט״א.

אחדשב״ת, באשמורת הבוקר עיינתי קצת במכתבו אשר האריך בענין הכואב מאד נישואי תערובות בעוה״ר במדינה זו והאריך בדברים בבן ישראל שנכבש על גוי׳ והולידו בנים והביאו הבנים ללמוד בחדר ות״ת ישראל וגם הגוי׳ מסכימה שילמוד בנה תורה או לפי ההסכם ביניהם שכאשר יגדלו יבחרו לעצמם דת כפי רצונם או בסתם שלא איכפת לה אם ילכו בחדר ישראל או שהסכימו שיתגיירו כשיגדלו אי יש לקבלם, וילא לפלפל בדין נישואי תערובות, א) היכי דהאב מזרע ישראל והאשה גוי׳ דקיי״ל שישראל הבא על הנכרית הולד כמותה והרי הוא נכרי גמור ע״פ התורה כמבואר בקידושין ס״ח ע״ב (מ״ש ט״ו זה טעות) ובטוש״ע א״ע סי׳ ח׳. ב) שהגם שהאשה לא נתגיירה מ״מ הסכימה לדעת אביו ומלו את הולד ע״י רופא בית החולים או מי שהוא אבל לא מלו לשם גירות בפירוש. ג) היכא שעשו גיירות לשם אישות אלא שעשו אצל רבני רעפורמי וסידר להם נערעמאניא של חו״ק כדתם והאריך הרחיב בכל פרט ופרט.

בקיצור הנה פשוט דהלכה רווחת בישראל, דישראל הבא על הנכרית ולדה כמותה ובגמ׳ נכרית מנלן אמר קרא (דברים ז׳) לא תתחתן בם אשכחנא דלא תפסי בה קידושי ולדה כמותה מנלן א״ר יוחנן משום רשב״י דאמר קרא כי יסיר את בנך מאחרי בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העו״כ קרוי בנך אלא בנה. ולכן פשוט דאסור ללמוד עם עכו״ם תורה ואפי׳ הוא קטן בשנים חדא דכל שכבר מבין הרי כתב הרמב״ם ז״ל (פ״י מהל׳ מלכים ה״ב) דב״נ יצא מדין קטן כל שיש לו כבר דעת עיין ח״ס יו״ד סי׳ קפ״ד וסי׳ שי״ז ובשו״ת בית שערים א״ח סי׳ ל״א ובילקה״ג אות ב״נ ועיין אבני נזר יו״ד סי׳ שי״ג ומשנת העמרמי יו״ד סי׳ י״ב, ובספרינו משנ״ה ח״י סי׳ רמ״ז האריכנו בזה, ולפ״ז כל שהוא כבר בר דעת ללמוד ולהבין הרי יצא מכלל קטן ואסור ללמדו תורה, מדין ב״נ. ועיין שו״ת מהרי״א אסאד ובשו״ת שער אפרים והאריכתי בזה במקום אחר.

והשנית שהרי באמת מתקנת וגזירת י״ח דבר שגזרו עליהם שלא יהיו ילדי ישראל רגילים ויתערבו עם ילדי נכרים בכלל ואפילו שלא לשם לימוד אלא להיותם בצותא חדא גזרו על העכו״ם שלא יהיו ילדי נכרים עם ילדי ישראל יחדו (שבת י״ז ע״ב) וז״ל אלא גזרו על פתן משום שמנן ושמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר ועל דבר אחר משום דבר אחר מאי דבר אחר אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על תינוק נכרי שמטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור, ופרש״י שמטמא בזיבה ואפילו אינו זב, ועיין גהש״ס שציין למהרש״א לקמן דף כ״א ובאמת כי כן מבואר בר״מ כאן דמבן ט׳ שנים ויום אחד גזרו עליהם על הזיבה.

ועיין רמב״ם פ״ד מהא״ב ה״ד וחכמים גזרו על כל העכו״ם הזכרים והנקבות שיהו כזבים תמיד בין ראו בין לא ראו ועיין פ״ד מהל׳ טומאת מת הי״ד ופ״ב מהל׳ משכב ומושב ה״י והגם שכתב שם הרמב״ם נמי דדוקא מט׳ שנים ולמעלה גזרו אבל הקטנים למטה מזמן זה לא גזרו עליהם טומאה אעפ״כ לענין איסור להתערב ודאי אסור מיום ראשון ואבדיל אתכם מכל העמים להיות לי אלא לענין גזירה משום ביאה לא גזרו עליהם זיבה למטה מט׳ ועכ״פ כיון שגזרו עליהם על הזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו ק״ו וב״ב של ק״ו שלא להכניסו בין בני ישראל בחדר להיותם יחד ח״ו וילמדו ממעשיו שלמד בבית הוריו וז״פ וברור מאד ובפרט בזמן הזה כי ידוע מעשיהם החשכים כבר ברבים מה שחכמינו ז״ל ידעו כבר מאז.

אלו דברי ידידו המכבדו ומוקירו, ויסלח לי על מיעוט פלפול כי אין הז״ג אפי׳ לפלפלת כ״ש דושה״ט וכאש״ל בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן כ

הסתכלות באשתו

ג׳ לסדר ותלך לדרוש את ה׳ התשנ״ה בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וו״ח ירא״מ כו׳ כש״ת מוה״ר יצחק אהרן פענפיל שליט״א אבן יקרה בלייקווד נ.ז.

אחדשב״ת בידידות וכו׳. ועל דבר אשר שאל אודות שמצא כתוב שהסתכלות באשתו במקומות המכוסים כשהיא טהורה מותר [חוץ מבאותו מקום] מפני שרגון התורה באהבה ביניהם ומה שאמרו שאסור להסתכל רק כשהיא איננה טהורה אבל כשהיא טהורה מותר אפילו במקומות המכוסים כדי לחבבה. ותמה מקדושת לוי סו״פ חיי שרה דאהבת אשתו אינו אהבת הגוף אלא אהבה רוחניות כעין אהבה לתפילין ולילית ומזוזה ומביא כן מצוואת הריב״ש טוב והמגיד ומביא משל אם הסוס הי׳ מביאו למקום הצריך לו לא הי׳ אוהב את הסוס אהבה עצמית אלא הפעולה והביא שכבר מצא כן במאירי נדרים דף כ׳.

אהובי ידידי יפה שאל ועד שאתה שואלני על מקומות המכוסים שאלני על מקומות המגולים כי כנראה

דעל מקומות המגולים להסתכל בהם פשיטא ליה דמותר בכל אופן אמנם בזוה"ק פ' קדושים (דף פ"ג ע"ב) בד"ה אל תפנו אל האלילים וכו' ומה דאמר אעשה לו עזר וכו' ותניין שפירו דאדם קתדירא דקיטרא עלאה מזהירא דנהרא (פי' יפיו של אדה"ר ככסא של קשר העליון סוד האצילות) שפירו דמוה דלא הוו יכלין כל ברין לאסתכלא בה. ואפילו אדם לא הוה אסתכל בה עד ההיא זמנא דחאבו ואעדיאת שפירו דלהון, כדין אסתכל בה אדם ואשתמודע בה לשמשא בה הה"ד וידע אדם עוד את חוה אשתו, וידע בכלא, וידע בשמים. וידע דאשתמודע בה ואסתכל בה. ותניין אסיר ליה לבר נש לאסתכלא בשפירו דאנתתא בגין דלא ייתי בהרהורא ביאשא ויתעקר למלה אחרא ע"כ.

ומבואר בזוה"ק דבאשתו טהורה ומי אסור להסתכל ביפיה דלא ליתי לידי הרהור. ובזוה"ק מייתי שם רא' וכך הוה רבי שמעון עביד כד הוה אזיל במתא והוו חבריא אזלין אבתריה ואמא לאינתו שפיראן מאיך עייניה והוה אמר לחבריא אל תפנו. וכל מאן דיסתכל בשפירו דאנתתא ביממא אתי להרהורי בלילא. ואי סליק ההוא הרהורא ביאשא עליה אעבר משום ואלהי מסכה לא תעשו לכם, תו אי שמש באנתתיה בזמנא דסליק ביה ההוא הרהורא ביאשא איתון בגין דאולידו אלהי מסכה אקרון ע"ש. והנה מדמה הסתכלות באשתו כהסתכלות בנשים אחרות כדמסיק וכך הוה ר"ש עביד וכו' ואמא לאינתו משמע דדין אחד להם הסתכלות באשתו עם נשים אחרות להסתכל ביפיה שבין כך ובין כך מביאו לידי הרהור. ואם מהרהר עובר על אלהי מסכה ואם משמש עם אשתו ע"י הרהור זה והוליד בנים כאלו הוליד בנים לע"ז ר"ל.

עוד רא' מגמ' ב"ב ט"ז ע"א שאמר איוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה, אמר רבא עפרא לפומיה דאיוב איהו באחרניתא (לא אסתכל) אברהם אפילו בדידיה לא איסתכל ע"ש, ואי תימא דבדידיה מצוה א"כ אמאי מגנה או מקלל את איוב עפרא לפומי' ומאי רבותיה דאברהם אדרבה לא עשה כהוגן שלא הסתכל באשתו בשביל שלום בית, ואפילו לפי גירסת הב"ח דל"ג תיבת עפרא מ"מ משתבח באברהם אבינו שאפי' בדידיה לא אסתכל ומעליותא הוא ופשוט מאד.

ובקרא עוד שאלו המלאכים לאבינו הזקן איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל ופי' לנועה היא ואמרו ז"ל ששאלו כדי לחבבה על בעלה, והנה הצניעות שהיא באהל והוא מחוץ לאהלה זה הוא הצניעות ומחבבה על בעלה ולא מה שמסתובבת בעיני בעלה להסתכל בה בכל שעה, ואולי זה ביאור ברבקה שכתב התורה ויבאה יצחק האהלה שרה אמו וגו' ויאהבה וינחם, והרבה דיו נשתפך מה הלשון ויאהבה שכתבה התורה כאן ואיזה בעל אינו אוהב את אשתו כגופו ומה הרבותא אלא שיצחק הביא את אשתו האהלה שרה אמו והוא מחוץ לאהלה ולא היופי שלה אהבה אלא המעשים כמ"ש במיב"ע ע"ש ולכן קודם שהכניסה האהלה הגם שהיתה יפת תואר מאד כמו שהעידה עליה התורה לא אוהבה כלל עד שראה מעשיה בבחינת שקר החן והבל היופי אשה ירא"ת ה' היא תתהלל, וכיון דבשרה כמיב לחבבה על בעלה מה שהיא היתה באהל ולכן גם כאן כתבה תורה ויאהביה במה שהביאה באהל בפנים ובצניעות והבן.

עוד נראה ממעשה דהאי גברא (שבת נ"ג) שנשא אשה גילמית ולא הכיר בה עד יום מותה ואמרו כמה לנועה האי אתתא ופריך איתתא דרכה בכך להסתיר מבעלה מומה אלא כמה לנוע האי גברא שכל ימיו שתי אתה לא הסתכל ולא הרגיש בה שהיא גילמית ומאי לנעות איכא בזה שלא להסתכל באשתו כשהיא טהורה אבל נראה פשוט דגם באשתו שאינו מסתכל הרי הוא לנוע, וא"כ הרי משנה מפורשת הוא (פ"ו מ"א אבות) והוי לנוע וארך רוח, ובכלה רבתא (פ"ח) הוי לנוע לשון לוו וא"כ חייב הוא להיות לנוע והוא חלק מהלנעות שלא להסתכל במקומות המכוסים שחייבת לכסותם משום לנעות. ועכ"פ כיון דאפילו במקומות המגולים להסתכל ביפיה אסור משום הרהור א"כ כ"ש מקומות המכוסים.

ולבאורה נראה כן מהא דאמרו בגמ' סתם ונשמרתם מכל דבר רע שלא יסתכל ביום ובא לידי טומאה בלילה (ע"ז כ') ולטעם זה אין נפ"מ בין טהורה לנדה אלא תלוי בכוונה, וגם מה שאמרו אחורי אחרי ולא אחורי אשה כתב הרדב"ז בתשובה דאשתו נמי בכלל, והרי דאפי' באשתו והיא מלובשת בצניעות ואפ"ה אסור אפי' להלך אחריה משום הרהור. והסתכלות שמותר בטהורה היינו במקום דליכא לחוש לכלום ואולי באופן כזה שיש בו משום ונשמרת גרע הסתכלות באשתו טהורה מבאשתו נדה, דבאשתו נדה כיון דאסורה לו לא מסתכל לשם ביאה ולא מהרהר לבא לידי איסור שיודע שאסורה לו עכשיו ולא בא לידי טומאה אבל בטהורה מהרהר שהרי טהורה הוא ועובר משום ונשמרת ובא לידי איסור והבן. ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עייניכם עיקרו משום שהעיניים הולכין אחר הלב על תאות הלב.

והרשב"א בתה"ב כתב תניא בנדרים בפ"ש אל תרבה שיחה עם האשה שסופך בא לידי ניאוף, רבי אחי בר יאשיה אומר כל הנופה בנשים סוף בא לידי עבירה, וכל המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנים אמר רב יוסף ובאשתו נדה. ומן העקב נלמד לכל מקום מכוסה שבה שמא יבא לידי הרגל עבירה עכ"ל, ועיין ס' בעלי הנפש להראב"ד דמן העקב נלמד לכל מקום המכוסה

שבה. והגם שבאשתו שאינה נדה ליכא איסור אבל להסתכל וליהנות יש בו איסור משום הרהור ונשמרת.

גם כי בעצם לא הבנתי דמקומות המכוסים היאך יסתכל בהם בעלה הרי צריכה להיות בצניעות ולכסות המקומות האלו, ואולי כוונת הנ"ל על מה שכתוב הטוש"ע א"ח סי' ר"מ דבשעת תשמיש נמי צריך להתנהג בקדושה ולא להסתכל, אבל הרי מבואר בגמ' (נדה י"ז ובטוש"ע א"ח סי' ר"מ סי"א) דאסור לשמש לאור הנר ואע"פ שמאפיל בטליתו וכן אסור לשמש ביום והכל משום הסתכלות וברמ"א שם דת"ח מאפיל בטליתו ושרי (טור) נתנו הטעם דת"ח שהוא צנוע בדרכיו ולא יבא להסתכל ולכן מותר ע"י האפלת טלית ואפי' ע"ז פסקו דאין להקל אלא לצורך גדול.

ומעתה אם על שעת תשמיש אסרו להסתכל וגזרו לקיים המצוה דוקא בלילה ובבית אפל או מאפיל בטליתו שלא יבא להסתכל היאך נבא ונתיר הסתכלות סתם במקומות המכוסים, והקמחית שאפילו קורות ביתה לא ראו שערות ראשה מ"ו שהי' בעלה מסתכל בשערות ראשה, ואין לומר דרק על אותו מקום מדבר דמקום התורפה לעולם אסור להסתכל, ופשוט דהסתכלות אפי' בשאר מקומות מביא לידי הרהור ואסור והרי אסור לקרות ק"ש בשערות מגולות וכיונא בו, ואם כוונתו שאם לפעמים בשוגג נתגלו ידיה או שהולכת לעשות בצק הנה באמת בזה ליכא איסור.

ובגמ' (ב"ב נ"ח) בר' בנאה שהי' מציין מערתא כי מטא למערתא דאברהם אשכחיה לאליעזר ע"א א"ל מאי קא עביד אברהם אבינו א"ל גאני בכנפה דשרה וקא מעינא ליה ברישא וא"ל ליעול מידע ידע דילר בהאי עלמא ליכא הנה הסתכלות בריש הוא מעשה ילר אפי' לאיש ואשתו ואפילו בשעת היתר בעלמא דכולו טהור.

ואם הי' מקום לחלק הי' נראה כך דלהסתכל ביופי' של אשה כדי ליהנות אסור אפי' בטהורה ומותרת לו והוא מש"כ בזוה"ק, ולהסתכל סתם בלי ליהנות מיופיה מותר, ומדויק בזה לשון הזוה"ק וז"ל ותניין אסיר ליה לבר נש לאסתכלא בשפירו דאנתתא בגין דלא ייתי בהרהורא בישא ויתעקר למלה אחרא ע"כ. והנה כתב לאסתכלא בשפירו דאנתתא והיינו יפי' אסור להסתכל בה לעולם ואפי' טהורה שלא יבא לידי הרהור והבן, ובזה יש ליישב מה שבסתם מסתכלין בנשותיהם ולא חוששין לזוה"ק אלא החסידים גדולים שהם בבחינת א"א וג"ע.

ומעתה פש לן לבאר מה שכתב שהמאירי ג"כ כתב דמותר להסתכל במקומות המכוסים כדי לחבבה, ולפענ"ד מ"ו לומר כן ואדרבה הרי המאירי שם כתב ד"ה שם ע"ב וז"ל וכן יהא אדם נוע בדרכיו וכל שכן בעניני התשמיש ואע"פ שאמרו כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו יעשה לא דברו חכמים אלא כנגד יצה"ר שא"א לכל בנ"א לקדש עצמן במותר להם מכל מקום יהא אדם מקדש עצמו בכל דבר שבתשמיש הן בהפיכת שלחן הן בשאר מיני קלות ראש והדיוטות ושלילות גדר טהרה ואף במקום שאין אחרים יזכור מאמר החכם שאמר מי שאינו בוש מזולתו יבוש מנפשו ובאשת מ"ח העידו שהיתה מעידה על בעלה שלא הי' מזדווג עמה וכו' וכשהי' מזדוג עמה הי' מגלה טפח ומכסה טפח כלומר מגלה טפח מבגדיה ומכסה אותו טפח בבגדיו ולא שיגלה כל בגדיה ביחד ויכסה אותה ביחד כדי שלא ירגיזה וכו' הרי כתב מפורש שלא רצה לראותה אפי' בשעת מעשה וכ"ש שלא בשעת מעשה וזו הוא מעשה מ"ח, אלא שבע"ה כתב שא"א לכל בנ"א לקדש עצמם אבל בני תורה ודאי צריכים לקדש עצמן ואם בשעת תשמיש כ"ש ביום ושלא בשעת תשמיש והוא פשוט מאד.

סימן כא

עוד להנ"ל

ונתתי את לבי לדרוש מהיכן יצא להאומרים שכ"כ המאירי במש"כ שם לעיל בסמוך אל תרבה שיחה עם האשה שסופך בא לידי זימה וכן אמרו כל הצופה בנשים סוף בא לידי עבירה ואפי' בפנוי' אסור וכל המסתכל בעקבה של אשה אם באשתו ושלא בשעת נדתה וכדי לחבבה מותר ולא סוף דבר בעקבה אלא אף במה שכנגד העקב ר"ל עקבותיה אחר שהיא לבושה והולכת וכן לפניה אלא שתופשה בכנגד עקבה מפני שסתם הדברים נאמרה באשה שהולכת לה ואדם צופה לה מאחריה ובאשתו נדה אסור ורואי ליענש וכו' ולמד מזה דכדי לחבבה על בעלה מותר להסתכל שלא בשעת נדתה.

ולפענ"ד שגגה גדולה הוא שטעו בפי' המאירי דלפי מה שהבינו בזה שהמאירי מדבר להסתכל במקום מכוסה שלא בשעת נדתה הרי כתב המאירי וכל המסתכל בעקבה של אשה ולא סוף בעקבה אלא אף במה שכנגד העקב והנה עקבה אמר רבי שמעון לקיש עקבה דקתני במקום הטופת שהוא מכוון כנגד העקב, וכנגד העקב כוונתו מקום התורפה וא"ו שיתיר המאירי להסתכל במקום הטיופת באשתו טהורה והרי אפילו בשעת תשמיש אסור להסתכל והוא מבני ט' מדות ועושין אותו בבנים עורים ר"ל, כמבואר בגמ' ובש"ע סי' ר"מ והוא הלכה פשוטה ומפורשת שאסור להסתכל באותו מקום לעולם.

אבל פשוט דהמאירי שם מיירי באשה לבושה במלבושה ומסתכל על המלבושים שהם על העקב או כנגד העקב

וז"ל שם וכל המסתכל בעקבה של אשה אם באשתו ושלא בשעת נדתה וכדי לחבבה מותר ולא סוף דבר בעקבה אלא אף במה שכנגד העקב ר"ל עקבותיה אחר שהיא לבושה והולכת וכן לפניה אלא שתופשה בכנגד עקבה מפני שסתם הדברים נאמרו באשה שמהלכת לדרכה ואדם מסתכל אחריה ובאשתו נדה אסור ורואי ליענש לה בבנים שאינם מהוגנים, ובאשה אחרת אפילו בפנויה ובשאינה נדה ושלא כנגד העקב אסור אפי' באצבע קטנה ע"ש.

והנראה דרבינו המאירי מפרש כל הגמ' דשם באשה מלובשת במלבושיה אלא שהאדם מסתכל אחריה כשהיא לבושה ועל זה כתב דבשעת נדתה אסור ורואי ליענש עליה ושלא בעת נדתה אם מסתכל במלבושיה ואפי' כנגד מקום העקב או אפילו מקום העקב ועקבותיה מכוסה בלבושה כיון שהיא מלובשת ומסתכל על מלבושה אבל להסתכל במקום מכוסה חס ליה להתיר וזה פשוט מאד, א"כ אדרבה מדברי רבינו המאירי למדנו דאפילו אשה מלובשת ואפ"ה על המלבושים אסור להסתכל כשהיא בנדתה ומתיר שלא בשעת נדתה להסתכל עליה מלובשת במקומות המכוסים במלבוש אבל להסתכל במקומות המכוסים שלא מלובש חס מלהזכיר. ואולי מה שמצא מעכ"ת נמי מיירי בכה"ג שמסתכל על המלבושים ולא על מקום המכוסה בלי מלבוש.

סימן כב

הסתכלות באשתו אי מביאה אהבה

עוד להנ"ל

אלא דגם מה שאמרו דהסתכלות מביאה אהבה, לפענ"ד ההיפוך הוא האמת וחז"ל אמרו קידושין (מ"ב ע"א) אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו והתורה אמרה ואהבת לרעך כמוך הרי שע"י ראיה וכ"ש הסתכלות יוכל לראות בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ומטעם זה אמרו דאסור לקדש אשה עד שיראנה שלא תתגנה עליו, וגראה ראי' מגמ' (נדה ל"א ע"ב) תניא הי' ר"מ אומר מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה מפני שרגיל בה וקץ בה אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה, ופרש"י רגיל באשתו כל שעה שירלה וקץ בה, מאוסה עליו אמרה תורה כל שעה שתראה תהא טמאה שבעה כדי שלא יהא רגיל בה ותתחבב עליו ע"כ. הנה אדרבה הבלתי רגילות והתרחקות קצת מביא לידי קירוב א"כ ה"ה ההסתכלות כשמסתכל בה יותר ויותר מוצא חסרונות עליה זה לא יפה וזה לא נאה אבל כשרואה רק בשעה הצריכה כאדה"ר ופחות כאברהם אבינו אז לא יקוץ בה לעולם והמציאות מוכיח שאותם שמסתכלים הרבה מגרשים נשותיהם בכל יום שכבר נמאסת עליהם ולא כן נדיקים שנותנים עיניהם בתורה ולא בהרהורי לב בגשמיות.

ועתה פקח עיניך במד"ר (בראשית פי"ז ז') מטרונא אחת שאלה את ר' יוסי א"ל למה בגיבה, א"ל משל וכו' אמרה לו למה במטמוניות וא"ל בתחילה בראה [הקב"ה את חוה] לו וראה אותה מלאה ירין ודם הפליגה ממנה חזר ובראה לו פעם ב', אמרה לו [המטרוניתא] מוספת אני על דבריך אמורה הייתי להנשא לאחי אמי והלך ונשא לו אשה אחרת ואינה נאה כמוני. פרש"י ששאלה למה בראה במטמוניות כשהוא יש והשיב בתחילה בראה בפרהסיא וראה אותה ולא ערבה לו וחזר ובראה במטמוניות וערבה לו, אמרה לו מוסיף אני על דבריך אמורה הייתי לינשא לאחי אמי וע"י שגדלתי עמו בבית התעכרתי בעייו ונשא אשה אחרת שלא ראה אותה מעולם ואינה נאה כמוני. ועיין אגודה פ"ק דכתובות ובים"ש פ"ק דכתובות סי"ז וד"מ אהע"ז סי' נ"ה ובחי' המשנה פ' האיש מקדש באריכות.

ומה שאמרו ביו"ד סי' קנ"ה שמותר להסתכל באשתו נדה י"ל דודאי כן הוא מדין אבל אם כל זאת לא יכאיב דברי הרמב"ן ז"ל שמבטן של נשים עושה רושם על האדם ובראשית חכמה פי"ז משעה"ק ומכאן ידין היר"ש למעט הדיבור באשה ובפרט באשתו נדה וכו' וכן מלהסתכל בה כי בעברו על אחת מכל אלה מושך כח הטומאה והמג"א כתב דמדת חסידות הוא להחמיר ועיין ביאור הגר"א שמחמיר מאד ועכ"פ להסתכל בסתם נמי כיון דמבואר בזוה"ק ועוד כל הנ"ל ודאי דמי שרואה להיות והוא נגוע חייב גם בזה לנהוג בצניעות ולא הותרה הרלועה וכמ"ש הרמב"ן פ' קדושים יש נבל ברשות התורה.

סימן כג

איסור חיבוק ונישוק

עוד להנ"ל

ומה שהביא עוד שמצא כתוב דאין לחוש לאיסור קישוי אבר הנגרם ע"י חיבוק ונישוק אשתו טהורה אף שאינו בא עליה אז ולמשל באמצע היום, דכיון דחיבוק ונישוק מותר א"כ ע"כ הקישוי הוא חלק מהמצוה של חיבוק ונישוק ואין לחוש משום חשש שיצא ז"ל מ"ו כי הטבע שהקישוי מת מעצמו אמ"כ ואינו מוציא ז"ל.

ולפענ"ד מה אומר והרי גמ' נדה דף י"ג נחלקו אביי ורבא באומז באמתו ומשתין ונחלקו בעקר כבר אי אמרין כיון דעקר עקר ולא חיישינן לאוסופי או חיישינן אבל כל שלא עקר ודאי חיישינן משום ש"ז לבטלה ועיין מ"ב

מ"ח סי' ר"מ ס"ט דאפילו לקיים המצוה שמצוה לחבק ולנשק ולספר מעניני וכו' דמי שהוא איש מחומס ויכול לבא עי"ז לידי חטא יש ליזהר שלא לספר עמה קודם תשמיש, ע"ש באות ל"ח וכ"ש שלא בשעת מעשה, ובפרט לצעירים בחיבוק ונישוק וכיוצא בו מעשה חדודים שאפי' בזמן חכמי הש"ס חששו לצעירי ת"ח ובזה"ז כל אחד הוא איש מחומס לרוב ורובא ככולא.

ועיין באר יצחק יו"ד סי' קפ"ד אות כ"א וג"ל דאם אינו בטוח שלא יבא לידי קישוי לכ"ע אסור בחיבוק ונישוק אף שהיא טהורה ושלא בשעת וסת בשלא בשעת תשמיש דיבא עי"ז לידי קישוי ר"ל או שירגיש אח"כ באבר כמו שוועגזין שהוא קרוב לבא אח"כ להוצאת ז"ל ר"ל, ועיין חוסן ישועות קנ"א ואור צדיקים כ"ד דהמוציא ז"ל ר"ל גידון במיתה עולמית וגדול עונו מנשוא, ואין תפלתו נשמעת מ' יום ועוד ע"ש ומי יבא להתיר להם לשחק עם אשה היתתה אדם אש בחיקו ובגדיו לא תשרפינה, בפרט בצעירים ובזה"ז שכמעט א"א בלי זה ולכן כל ערוס יעשה בדעת ויר"א ירחיק כמטחוי קשת וסאור סאור אמרינן לגזירא לכרמא לא תקרב וכ"ש עריות דנפשו של אדם חומדתן והגודר עצמו בגדר פרישות וקדושה תחול עליו קדושה שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' אלקיכם.

ידידו דושב"ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כד

בעזרה תקנו תקון גדול והקיפוה גזוזטרא

א' לסדר ויתילדו על משפחותם התשמ"ט בנ"י יצו"א

ישאו הרים וגבעות ברכה חיים ושלום אל מע"כ ידיד"נ הרהגה"צ כו' פרי עץ הדר עומד בפרץ מרביץ תורה ברבים כו' כש"ת מוה"ר **אלחנן האלפערין** שליט"א רב ור"מ בגאלדערס גרין לאנדאן הבירה.

אחדשב"ג בידידות נאמנה וכו', ובעיוני באמרי חן (למעכ"ג) לפ' קדשים דבר אל כל עדת בנ"י ואמרת אליהם ובדרש"י פ' זו בהקהל נאמרה ובאוה"ח הקשה מה בין פרשה זו לשאר פרשיות ומעכ"ג הלך כפי דרכו בקודש וש"י וגם אני אענה חלקי בס"ד לפמ"ש סוכה נ"א במולאי יו"ט הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תקון גדול ובגמ' מאי תקון גדול אמר ר"א כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוטרא והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה ודרשו מקרא דוספדה הארץ משפחות משפחות לבד ופרש"י קרא אשכחו ודרוש שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי קלקול והרמב"ם בפ"ה מהל' לולב הי"ב ובפ"ה מהל' ביהב"ח ה"ט כתב דעזרת נשים היתה מוקפת גזוזטרא כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבבין ובמס' מדות פ"ב מ"ה עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רוחב מאה ושלשים וחמש וכו' לפונית מערבית היא היתה לשכת מצורעים מערבית דרומית אמר רא"י שכחתי מה היתה משמשת אבא שאול אומר שש היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמניא וחלקה היתה בראשה והקיפוה כצורה שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהו מעורבין ועיין פי' הרא"ש שם וחלקה היתה בראשה שלא היה בה שום תקרה והקיפוה גזוזטרא פי' בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באים לידי קלות ראש התקינו שיהו הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה ובביאור הגר"א מדות הנ"ל פי' בראשונה במקדש ראשון לא היה דבר בולט מן הכותל ובמקדש שני שהיו יראים מן הילה"ר עשו כצורה כדי שיהיו שם נשים ע"ש ועיין רמב"ם בפיה"מ מדות הנ"ל שפי' ועניין חלקה שהיתה פרוצה וכו' ומירלה שמא יתערבו וכו' הקיפו אותה שקופין אטומים ועשו בהן כמין מעלות שיביטו מהם הנשים ע"ש.

ולפ"ז בשעת הקהל שפרשה זו וגם שאר פרשיות בהקהל נאמרו תקשה היאך לא חששו מהתערובות ובפרט במקום השכינה והיה מחניך קדוש ואמאי לא עשו מחילה והבדל כדי שלא יתערבו ויבואו לידי הרהור ח"ו ואמאי אמרו הקהל אנשים ונשים וטף יחד ול"ל דבמקום השכינה אין שלטון ליצה"ר וכולו קדש ולכן בבנין המקדש כתיב ויבאו האנשים על הנשים ולא חששו להבדיל ובבית ראשון לא חששו מילה"ר שהיתה שם השראת השכינה אבל בבית שני פעמים הי' ופעמים לא הי' כמבואר בחז"ל לענין החמשה דברים שהי' חסר ואש מן השמים ואורים ותומים ולכן חששו מהילה"ר ועשו גזוזטרא אפילו בביהמ"ק ואולי זה היה נמי הענין ולא אירע קרי לכה"ג ביוה"כ וגם זה הטעם של ר' יהודה שכעס וכי אשה בעזרה מנין דס"ל שאין זה במציאות מחמת קדושת העזרה והשיבו דחקה ונכנסה שהרי בבית שני הוה.

ברם הרי בבית ראשון לא חששו וכ"ש במדבר דור דעה ואצל משה ירחה מילתא זוטרתא היא ושכינה מדברת מתוך גרונו של משה אין חשש מילה"ר וליכא חשש תערובות ולכן קאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אל- ה' וכיון שקדוש אני ובמקום קדוש גם אתם תהיו קדושים וליכא חששא מהקהל ולכן פ' זו בהקהל נאמרה שאין לחוש מתערובות בכה"ג. ובזה מדויק לשון קדושים תהיו ולא קאמר קדשים היו ותהיו משמע ממילא כלומר כיון שקדוש אני ממילא תהיו גם אתם קדשים. ולכן בשאר מקומות כתיב והתקדשתם

והייתם קדושים דהתם תלוי בכם שע"י שתתקדשו עצמכם תהיו קדושים אבל כאן קדשים תהיו על ידי כי קדוש אני.

סימן כה

עוד להנ"ל

ובזה יש להסמיך איש אמו ואביו תראו ועיין מפרשים למה הקדים אמו לאביו לפמ"ש נדרים כ' וברותי מכם המורדים והפושעים אלו בני תשע מדות אסנת משגע"ח שהם המורדים באבותיהם מחמת עזות שנולדו בה ועיין זוה"ק פ' שמות על בני הנדה וכיוצא בו מבני תשע המדות הנ"ל ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ז סי' רי"א-רי"ג באריכות אבל המקדשים עצמן כמלאכי השרת בגיהם כמותן.

והנה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל אדם שאשתו תובעתו הויין לו בנים שאפילו בדורו של משה רבינו לא היו כמותם שנאמר הבו לכם (דברים א') אנשים חכמים ונבונים וכתיב ואקח את ראשי שבטיכם ולא כתיב נבונים וכתיב (בראשית מ"ט) יששכר חמור גרם וכתיב מבני יששכר יודעי בינה לעתים (ד"ה א' י"ב) נמצא דהיכא דהמצוה מתחלת מצד האשה הולד קדוש ומוכשר יותר ואולי יש לדייק בזה גם אשה כי תזריע וילדה זכר ודרשו אשה מזרעת תחלה ובברכות ס"ג דשם נקבים יש לאשה ופריך א"כ מאי מהני התפלה וע"ש ולפמ"ש אתי שפיר ודו"ק וז"ש איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמרו שהאם קדמה ותבעה שכיון שהיו קדשים ולפי' חז"ל גדורים בעריות וקדש עצמך במותר לך וא"כ יהיו פרושים מכל אפילו מן המותר רק איש אמו ואביו תראו ושבתותי תשמרו.

ובמה שכתבנו נראה נמי מה שסמך לכאן ואת שבתותי תשמרו לפי דקיי"ל עונת ת"ח משבת לשבת ורמז לעונת ת"ח, ואמנם לרמז עוד לפ"מ שאמרו ז"ל (נדה ל"ח ע"א) חסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיהן אלא ברביעי בשבת שלא יבאו נשותיהן לידי חלול שבת ופריך ברביעי ומו לא ומשני אימא מרביעי ואילך מ"ט דחסידים הראשונים דכתיב ויתן ה' לה הריון (רות ד') הריון בגימ' מאתן ושבעים ומד הוו וכו' ע"ש ולכן סמך איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמרו לרמז מרביעי ואילך כחסידים הראשונים שלא יבאו נשותיהם לידי חלול שבת.

ודייק את שבתותי לשון רבים לפמ"ש בגמ' שבת קנ"ו ע"א האי מאן דבשתא יהי (שנולד בשבת) בשבתא ימות על דאחילו עליהי יומא רבא דשבתא אמר רבא וקדישא רבא יתקרי ופרש"י וקדישא רבא יתקרי. שיהא פרוש וקדוש דכתיב ויקדשהו ע"ש. ולכן אמר שבתותי תשמרו שכיון שנולד בשבת ימות בשבת אפשר שיחללו שבת בשעת מיתה על חיי שעה וכיוצא בה דפק"נ דוחה שבת ובדוד המלך אבת מת ומוטל בחמה וכו' והו"ל תרי שבתים ולכן קדשים תהיו ותיהוי גדורים וכנ"ל.

ולזה יש להסמיך נמי אל תפנו אל האלילים וגו' דלכאורה הם שני הפכים ממש כיון שאמר ומזהיר על קדושים תהיו כי קדוש אני ברוש המעלות עד עצם מקור הקדושה כי קדוש אני קדושה עצמה ואתם הדבקים בה' אלקיכם כי קדוש אני ועיין פנ"י קב"ה ואורייתא וישראל חד הוא עמוק עמוק מי ימצאנו היאך יפנו ח"ו להיפוך מקור הבלתי טהור.

האמנם נראה לפ"מ שאמרו בגמ' יומא ס"ט ע"ב באנשי כנה"ג שהתפללו לה' ביאת ביאת היינו המי דאמרביה למקדשא וקליה להיכליה וקטליהו לכולהו לדיקי ואיגליהו לישראל מארעהון ועדיין מרקד בינן כלוס יהבמיה לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן ונפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתב בה אמת אמר רב חנינא ס"מ חותמו של הקב"ה אמת אותיבו בתעניתא תלתא יומי ותלתא לילותא מסרוהו ניהליהו נפק אתא כי גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דעו"כ ועיין רש"י שם שהיו מבקשין מהקב"ה שימסור להם יצר הרע דעו"כ והסכים הקב"ה עמהם ונפק כעין אבי קטן מבית ק"ק והוא יצר"ה דעו"כ ותמה הרבי ר' יהונתן ביערת דבש מאי עביד יצרא דע"ז בק"ק דוקא ולא נפק ממקום טומאה אלא ממקום ק"ק דוקא והתי' שהוא זה לעומת זה ולכן דוקא התם הוא ח"ו נכנס במקום שהכל תלוי במחשבה ובע"ז למען תפוש אותם בלבם כתיב ויש להאריך בזה וכעין זה מצינו דהמים שהם מקור הטהרה הם המכשירים האוכלים לקבל טומאה ובלי מים לא יכשרו המאכלים לקבל טומאה ועל דרך זה נמי תקנו חז"ל במס' זבחים דתנן לשם ששה דברים הזבח נזבח וכיון שחשבו לפסול ע"י המחשבות תקנו שיהא סתמן לשמן והבן.

ולכן סמך לאחר שאמר קדשים תהיו וגו' אל תפנו אל האלילים שהוא ההיפך והוא ח"ו נכנס בבית קדשי קדשים ולכן אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשון לכן אני ה' אלקיכם ואם שגיתי ה' הטוב יכפר.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך הנני מוכרח לקצר והקוראים אומרים יברכך ה' והנני חוזר על הראשונות בתורה רבה על כל מה שטרח בשבילנו והגם כי מצוה גדולה עשה לטובת בנין ארצינו הקדושה אבל אורח טוב מה הוא אומר כל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי כי הוא האמת ולכן מובטחני שבזכות המצוה הגדולה יזכהו ה' לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות לשמה ומזכה כלנו יחד לראות

בביאת משיח צדקנו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה׳ המלוכה ובנה ירושלים ה׳ נדחי ישראל יכנס.

דושכ״ג וכל הנלוים אלו וכאש״ל בלו״נ,
מנשה הקטן

סימן כו

קול באשה ערוה לענין זמירות של שבת

כבוד האי צורב עוסק בחוקי חורב כו׳ כש״ת מוה״ר אהרן זאב חעשין הי״ו.

אחדשה״ט בידידות, ובדבר אשר שאל בענין קול באשה ערוה אי שייך דין זה גם לענין זמירות של שבת לפי המבואר בס״ח סי׳ תשמ״ז דיש לרנן בשבת שירות ותשבחות וכן בסידורו של שבת האריך בזה. ומע״כ ציין לגמ׳ ברכות כ״ד אמר שמואל קול באשה ערוה ורש״י סוטה מ״ח ע״ב ד״ה כאש בנעורת. וציין לאוצר הפוסקים א״ע סי׳ כ״א סק״ד אי יש לחלק בין פנויה לנשואה ובש״ע א״ח סי׳ ע״ה ושו״ת הח״ס ח״מ סי׳ ק״ל דאפילו למלכות אסור בביהכ״נ וגם ציין לשו״ת שלמת חיים (סי׳ ע״ד) וגם מה דין בתרי קלא בזה אי קיי״ל דלא מישתמעי.

אהובי ידידי דבר זה כבר נפתחה בגדולים ונסתיימה בקטנים וכבר הארכתי בזה בכמה מקומות והמכשלה הזאת תחת יד מנהג אשכנז שהיו בעונ״ה תחת הלחץ של ההשכלה ואז מחמת שחששו שח״ו יפלו ברשת ההשכלה כולם עשו מה שעשו להתיר כמה דברים לש״ש ומשום עת לעשות לה׳ הפרו תורתיך והעלימו עין מזה כמה מחכמינו ז״ל לפי צורך הענין ולא צוחו ככרוכיא אבל עלובה עיסה אשר בעלה מעיד עליה (ועיין רמב״ם בפיה״מ שפי׳ בברכות עת לעשות לה׳ הפרו תורתיך) ועיין שרידי אש סי׳ ח׳ שכתב על אחד ממנהגים שם וז״ל אם יבא מי מרבני ליטא להנהיג בעדתו כן וודאי שיעבירו אותו מכהונתו וכן הדין. מ״מ הלואי וכו׳ והטעם הוא משום עת לעשות לה׳ הפרו תורתך. שוב כתב שם דרבני פולין ואונגרן שנתגלגלו למדינת צרפת רואין את מנהגים החדשים שהנהיגו חרדי צרפת עפ״י שיטת גאוני אשכנז והם מוחים נגדם בעוז לפי שמנהגים אלו הם נגד דינים מפורשים בגמ׳ ופוסקים כנ״ל וידוע כמה חזק שטף ההתבוללות בארץ צרפת וכו׳.

ובאות ד׳ שם כתב ומה שנוהגים לשיר ולזמר זמירות קודש בנים ובנות יחד נשאלתי בזה כבר ממנהיגי המחנות והשבתי להם כי בבואי לברלין ראיתי בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש בא״ח סי׳ ע״ה ס״ג ועיין שם במג״א והאריך שם וכתב ואולם לדינא כיון דהבתולות הן בחזקת נדה וכמש״כ במ״ב א״כ אסור לעולם לשמוע קול זמר של בתולות ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנהגו חרדי אשכנז ושוב כתב דחקר ודרש שהגאון הצדיק הרב הילדעסהיימער התיר להם בזמירות קודש לומר יחד והטעם משום דתרי קלא לא משתמעי וכיון שמזמרין יחד אין חשש איסור ושוב פלפל גם בזה ולבסוף גם בזה תמך מנהגו שאם ידחפו הבנות לחוץ באיסור שאוסרים עליהם להשתתף בזמירות קודש ומשום עת לעשות לה׳ אינו מהרהב לאסור מה שהתירו הם וע״ש מה שדחק משום צו השעה שהיתה שם ולפענ״ד איני רוצה ללעוז ח״ו על אלו שעשו כן אבל להלכה ודאי אין לו שום מקור להיתר ואדרבה הרי מבואר בח״ס ז״ל שלא התיר לנגן בחורים ובתולות אפילו לקבל פני המלך והתם נמי יחד הזמרה ולמה לא כתב דתרי קלא לא משתמעי אלא ודאי שזה טעות גמור.

והנה פשוט דמה שאמרו תרי קלא לא משתמעי אינו בזה מתרי טעמי חדא שהרי אמרו ז״ל כי קולך ערב ומראך נוה וכיון דקול אשה ערב הוא ואמרו ז״ל דאע״ג דתרי קלי לא משתמעי בחצוצרות ושופר יוצא ידי שופר משום דאיידי דחביבי ליה יהיב דעתיה בתר שופר ומשתמעי וא״כ הכי נמי כן הוא וודאי אסור הוא ועוד דלהדיא אמרו זמרי גברי ועני נשי פרילותא זמרי נשי ועני גברא כאש בנעורת (סוטה מ״ח) והנה התם אפילו כמה נשי זמרי או גברי מ״מ אמרו דהו״ל איסורא ולא אמרו אלא לבטל זו מפני זו אם א״א לבטל שניהם אבל ודאי מצוה לבטל שניהם וז״פ מאד. ומדברי הח״ס שציין עליהן מעכ״ת (ח״מ סי׳ ק״ל) דאפילו לכבוד מלכות אסר שהנשים פניות יזמרו יחד ע״ש.

והנני לברכו בברכת התורה ללומדיה צלח ורכב דושה״ט מוקירו בלתי מכירו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כז

המקדש באיסורי הנאה או בגזל

ב׳ לסדר כי תבא אל הארץ התשנ״ו בנ״י יצו״א מחיי חיים יכתב לחיים טובים וארוכים את מע״כ ידידי הרב הגאון בנש״ק כו׳ כש״ת מוה״ר יצחק האלפערן שליט״א רב ור״מ רמות ג׳ ירושלים עיה״ק ת״ו.

אחדשכ״ת בידידות, בבואי הביתה מארץ נהורה לארעא חשיכה חשבתי להעתיק הני מילי מעליותא בהא שמעתתא חדתא בביאור דברי הירושלמי התמוהים אשר הלכו בו נמושות רבותינו הראשונים בחילופי גירסאות וזה צורתה (קידושין נ״ו ע״ב) המקדש בערלה בכה״כ בשור הנסקל ובעגלה ערופה וכו׳ אינה מקודשת מכרן וקידש בדמיהם מקודשת. ופרש״י המקדש וכו׳ דכולהו איסה״נ נינהו

כדיליף לה בגמ׳ מכרן וקידש בדמיהם מקודשת, דאין הדמים נתפסין באיסור כדיליף לקמן. ובירושלמי (קידושין פ״ג ה״ט) מכרן וקידש בדמיהן מקודשת רב חגי בשם רבי זעירי שאין תופסין דמיהן אמר רבי חנינא זאת אומרת שמקדשין בגזל, ופי׳ הרא״ש ז״ל במכילתין, לפיכך היא מקודשת לפי שאין תופסין דמיהן לאיסור ודייק מינה ר״ח שמקדשין בגזל דמאחר שאין דמיהן נכנסין תחתיהן לאיסור נשארו הן אסורין והמעות גזל הן בידו ואנן דקיי״ל דקדשה בגזל לפני יאוש אינה מקודשת צריך לאוקמה כדפרישת ואי לאו הירושלמי דמחשיב ליה גזל לא הוה קשיא לי מידי דהני דמיס לאו גזל הן בידו כי בתורת מקח באו לידו ואע״ג דמקח טעות הוא ישלם מביתו אבל הני זוזי להוצאה ניתנו לו עכ״ל.

והרמב״ן ז״ל בד״ה מכרן וקידש הביא דברי הירושלמי מכאן יש ללמוד שאף הוא עצמו מותר בהנאת אותן דמים שאינן דמים לאיסורין ומה שאמר רש״י ז״ל (חולין ד׳ ע״ב ד״ה מפני) א״כ מצינו דמין לחמץ בפסח לא מצינו דמים שאינן דמים אלא גזל הוא בידו ואם ידע הלה ולקח מתנה הוא שרצה ליתן לו ומסתברא לדידן דק״ל קדשה בגזל לפני יאוש אינה מקודשת אלא א״כ ידע הלה שהוא איסור הנאה ולקח או שמכרו לנכרי וי״ל בנותן דמים כיון דלאפוקינהו יהביהו ניהליה הלוואה הן בידו ומקדש בהן ואע״ג דמקח טעות הוה עבד כשיבא לחזור בו משלם מביתו ע״ש וצ״ב. גם הר״ן אחר שהביא דברי רש״י וחלק עליו וכתב ומסתברא דלדידן דקיי״ל קדשה בגזל לפני יאוש אינה מקודשת כי תנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת דוקא בישדע לוקח שהן איסה״נ ולקח א״נ שמכרן לעכו״ם או אפשר דאפי׳ במוכר לישראל דכיון שהלוקח נתן דמיהן למוכר להוציאן הלוואה הן בידו ומקדש בהן אע״פ שהוא חייב לשלם מביתו מפני שמקחו מקח טעות ע״כ.

ואשר נראה בס״ד בביאור הדברים לולי דמסתפינא דהירושלמי לא פליג אש״ס בבלי ומודה דהמקדש בגזל אינה מקודשת ובדיוק לישנא דמתני׳ מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ולשון בדמיהן נ״ב חדא דמאחר דאומר שאין תופסים הדמים א״כ לאו דמיהן הם ולמה קרי ליה דמיהן, הי״ל מכרן ויקדש בדמים אלו מקודשת דהרי לאו דמיהן הן, עוד קשה למה לא אמר ואם החליפן וקידש בחלופיהן מקודשת, ועיין תוס׳ ד״ה המקדש הא שרי ליהנות שלא כדרך הנאתו, וגלפענ״ד לומר דבר חדש דתרי מיני גזילות הן ותרי דיני ניהו, א) הגוזל חפץ מחבירו, ב) הגוזל מעות מחבירו, ונראה דהגם דתרוויהו גזל הם ומ״מ איכא נפ״מ לגבי השבון שאמרה תורה והשב את הגזילה שחייב להחזיר דהגוזל חפץ אפי׳ הוא פחות משו״פ חייב להחזיר ומקיים בזה מצות השבון דהו״ל בכלל הלאו הניתק לעשה ועיין שבועות מ״ו ע״ב במודה במקצת הטענה דאם תבעו כלי אינו צריך שו״פ ועיין ריטב״א ב״מ נ״ה ע״א דבכלי מזקקין ב״ד אפי׳ פחות משו״פ, ומ״מ בגוזל מעות פחות משו״פ אינו בהשבון, אלא קיי״ל פמשו״פ מחיל איניש ועכ״פ אין לו דין השבון.

סימן כח

עוד להנ״ל

עוד נראה לחדש לפ״מ שדרשו ז״ל והשב את הגזילה אשר גזל ואמר רבה (ב״ק ס״ו ע״א) שגוי קונה דכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל מה ת״ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעלמא בעי לשלומי ע״ש, והנראה דדמים בעלמא שמשלם לאו היינו אשר גזל ונראה לחדש דהגוזל מעות הגם דחייב לשלם מדין והשב את הגזילה ומ״מ דוקא על חפץ שגזל חייב להחזיר אותו חפץ בעצמו והיינו כעין שגזל אבל הגוזל מעות מחזיר לו מעות אחר ולא בעי אותו מעות ממש דלא גרע מגוזל חפץ שאם נשבר או קנאה בשינוי דמים בעלמא בעי לשלומי והכי נמי הכי דמים בעלמא גזל ודמים בעי לשלומי.

ואל תשיבני ממה שדרשו בגמ׳ (ב״ק נ״ח ע״ב) אשר גזל כעין שגזל מכאן אמרו גזל מטבע ונפסלה פירות והרקיבו יין והחמיץ תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונעבדה בה עבירה שור הנסקל עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך, ומשמע דאהכ״נ אותו המעות שגזל חייב להחזיר דאל״כ אמאי אומר לו הרי שלך לפניך הרי מיד שגזל מטבע נתחייב במעות לשם ומטבע זו שנפסלה שלו הוא דנפסלה, וא״כ ע״כ דכל זמן שהמטבע בעין חייב להחזיר אותה המטבע גופה, לא קשה דודאי היכא שגזל מעות והחזירן מיד אינו יכול לומר הגגזל איני רוצה אלא במעות אחרים דמטבע שגזל הוא שמחזיר ואם נפסלה הצורה של מטבע זו הרי לא ניכר הצורה ולא נשתנה הגזילה ממה שהיתה ואין שינויו ניכר כלל ונמצא הו״ל בכלל היזק שאינו ניכר ואולי גם פחות מזה שהרי הוא לא פסל המטבע אלא המלכות וגם אם היתה ברשותו נמי הי׳ המלך פוסל ואין מקום לומר שבשבילו נפסלה ולכן שפיר א״ל הרי שלך לפניך אבל לענין תשלומין אם גזלו הרי דמים נתחייב מיד לשלם.

שוב העיר לי בני מחמד לבי ועיני הרה״ג ר׳ עמרם שליט״א מדברי הב״ש א״ע סי׳ כ״ח סק״ז הובא בס׳ עונג יו״ט סי׳ קל״ו (ט״ס בעונג יו״ט שם שכתב סי׳ כ״ז) על מה שכתב המחבר ס״ב בגזל את האשה או גנבה או חמסה וחזר וקידשה בגזל או גניבה או חמס שלה אם לא קדש ביניהם שידוכין ונטלה ושתקה אינה מקודשת, וכתב הב״ש שם משום דיכולה לומר דידי שקלתי ואפשר דוקא אם גזל

ממנה חפץ אז י"ל דידי שקלתי אבל אם גזל ממנה מעות דומה לחוב וא"י יכולה לומר דידי שקלתי ושמחתי כעל כל הון שמצאתי לי און לחילוק בין גזל חפץ לגזל מעות, ובמעות אינו חייב להחזיר דוקא אותו מעות אלא דמים הוא דחייב לו, איברא דהב"ש שוב שדא ביה נרגא דמש"ס משמע אפי' מעות י"ל דידי שקלתי דתני' אם חטף סלע מידה ומקדש אותה מקודשת ואוקמה דבדשדיך אבל אם לא שדיך לא הוי קידושין משום די"ל דידי שקלתי ע"ש ובח"מ. ולכאורה נראה דגם חילוק דידן אזל לי'.

איברא דנלפענ"ד דמהא לא קשה מידי לדידן שהרי כבר הבאתי שאם נפסלה המטבע בידו אומר הרי שלך לפניך ופשוט דדוקא להגיגזל יכול לומר לו הרי שלך לפניך אבל אם הגזלן נתן המטבע לאחר שגזלה ונתנה לאחר והמלך פסל מטבעות אלו אין ביד הגזלן ליקח מטבע פסולה מן השוק וליתן לו להנגזל ולומר לו הרי שלך לפניך שהרי אומר הנגזל זה המטבע הפסולה מעולם לא היתה שלי ודוקא אם יש לו המטבע שגזל כיון שבמציאות הוא מטבע שלו לא נתייאשה הימנה הגם שהוא ביד הנגזל קיים בזה והשב ואומר לו הרי שלך לפניך אבל לוקח מטבע של חבירו וכן הלוקח חמצו של חבירו כאו כיוצא בו ואומר לו הרי שלך לפניך אינו כלום שאין זה שלו שמשיב לו. וא"כ בדידן נמי דוקא בחטף סלע מאשה והחזירו לה בתור קידושין כיון שבעצם הסלע שלה היתה ויכול לומר לה אם נפסלה המטבע הרי שלך לפניך יכולה לומר אין שקלתי ודידי שקלתי אבל החוטף סלע מאיש ונותן לאשה ואומר התקדשי לי בו כה"ג מודה הב"ש דדמים הוא דחייב והסלע שחטף נעשה עליו בעל חוב ולא יכלה לומר האשה דידי שקלתי והבן.

ועיין קידושין מ"ז ע"א אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת מלוה להוצאה ניתנה, ועיין רש"י אינה מקודשת אפי' שינה בעין וכ"כ הריטב"א ושאר ראשונים ע"ש, וי"ל קצת בפרש"י מלוה להוצאה ניתנה, הלוה רשאי להוציאה בהוצאה ואינו חייב להעמידה בעיסקא שתהא מצויה בכל עת שיתבענו וכיון דלהוצאה ניתנה הו"ל כדידה משמע דוקא בדבר שלהוצאה ניתנה אבל אם חטף הרי לאו להוצאה ניתנה וצע"ק ולפמ"ש לחלק בין נותן להאשה בעלת הלואה ובין לאחר הכ"נ והבן כי קצרתי מאד.

ומעתה נראה דזה דעת רב חגי בירושלמי דאמר מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ולכאורה כיון דאיסה"נ לאו בר דמים הם הרי המעות גזל ונמצא דקדשה בגזל ואנן קיי"ל אינה מקודשת א"ר חנינא זאת אומרת שמקדשין בגזל כלומר בדמים שהם גזל אצלו כיון שאין תופסין הדמים וחייב להחזיר, ומיהו דוקא בדמים שהם גזל ולא בכל גזל דודאי ר' חנינא מודה בגזל חפץ וחייב להשבון אין מקדשין בו שהרי לא נתן לה כלום אלא בגזל של דמים שהגם שהמעות גזל אצלו מ"מ מקודשת משום דיחזיר לו דמים אחרים ובדמים אלו מקדשים אפילו הם גזל אצלו.

ובמה שכתבנו נראה ליישב נמי דלא תקשה לר' חנינא בירושלמי ממתני' דתנן (קידושין נ' ע"ב) ומעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות ולקט אדם אחד כלכלה של תאנים ושלהן היתה ושל שביעית היתה וכו' ובגמ' שם נ"ב ע"א מעשה בחמש נשים אמר רב ש"מ ממתני' ארבע ונקיט רב בידיה תלת ש"מ המקדש בפירות שביעית מקודשת וש"מ קידשה בגזל אינה מקודשת אפי' בגזל דידה ועיין רמב"ם פ"ט מה"א הל"ז וטוש"ע סי' ל"ז ס"כ והרי משנה מפורשת דאין מקדשין בגזל והיאך יפרנס ר' חנינא משנה זו ור' חנינא לאו תנא הוא לחלוק על המשנה, ולפמ"ש אתי שפיר דר' חנינא דייק דוקא במכרן וקידש בדמיהן שהמעות גזל וקידש אשה שאין הגזל ממנה ושלה אז מקודשת אבל בליקט פירות וכיוצא ודאי מודה דהמקדש בגזל אינו מקודשת. וקל"ע מב"ק נ"ו ע"ב ואמר ר"פ האי מאן דגזל זוזי ועבדינהו נסכא, וברמב"ם פ"ב מה"ג הי"ג ובטוש"ע ח"מ סי' ש"ס ס"ט הגוזל מעות וי"ל.

סימן כט

מבואר בירושלמי לחלק בין חפץ למעות לענין גזל

עוד להנ"ל

איברא דבגמ' קידושין נ"ב ע"ב ההוא גברא חטף זוזי מחבריה ושדא לה אמר לה מיקדשת לי אתא לקמיה דרבא אמר לית דחש להא דר"ש דאמר סתם גזילה יאוש בעלים הוי ומשמע לכאורה דבזוזי נמי אמרינן הכי וע"ז הערני ידידי הגרז"ל שליט"א, איברא דהרא"ש הביא הא שמעתתא דרבא וכתב הק"נ שם (אות ס') לית דחש לה להא דר"ש דאמר סתם גזילה יאוש בעלים הוי. אבל סתם גניבה יאוש בעלים הוא כדפסק רבינו בפ' הגוזל בתרא סי' ט"ו כת"ק דר"ש עכ"ל. ועיין רא"ש שם דבידוע קני ומה"ט מוקי לה הרא"ש דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת כלומר מכרן לעכו"ם או לישראל והכיר בהן דהו"ל מעות מתנה, ע"ש, ולדידן מיהו י"ל דהכוונה בירושלמי דהגם שהמעות גזל מ"מ כיון דידע אין למעות אלו חיוב להשיב ואם קידש בהם מקודשת ולא דמי לחטף ממש והבן.

ולולי דמסתפינא הינלפענ"ד דמ"ש הרמב"ן והרא"ש והר"ן ז"ל דכאן המעות באו לידו ע"ד מקח וממכר ולא

בדרך גזל כוונתם דאז המעות שבא לידו הגם שהם גזל מ״מ לאו בתור גזל באו לידו ולכן לכ״ע אינו חייב להחזיר המעות האלו ממש ושפיר יכול לקדש בהם האשה דהו״ל כעין מעות שהלוה לגבי דין זה והבן כי קצרתי.

ובלמדי עם התלמידים פה בבית מדרשינו העיר לי אחד מהתלמידים הגר״מ דירעקטאר שליט״א מירושלמי פ״ב ה״א וז״ל חטף הסלע מידה ונתנו לה בשעת מתנה אמר לה הרי את מקודשת לי הרי זו מקודשת במה קידשה ר׳ חגיי בשם ר׳ פדת רוצה היא שתהיה מקודשת לו ויהא חייב לה סלע אמר ר׳ יוסי אילו איתמר כלי יאות סלע דרכה להתחלף, ופי׳ ה״ע במה קדשה שהרי הסלע אינו שלו שלא נתייאשה ממנו וכו׳ אילו איתמר כלי. שחטף כלי ממנה וקדשה בו שפיר שפיר צריכין לטעמא דידך אבל השתא דתני סלע כיון שדרכה להחליף ודאי סמכה דעתה שזהו לקידושין והוא יתן לה סלע אחר ולפ״ז לכאורה הוא ראי׳ ברורה למ״ש לחלק בין כלי לסלע דבכלי אין דרכו להחליף אבל בסלע כיון דרכו להחליף א״כ אין נפ״מ איזה סלע נותן ומקודשת וכנראה דבזה חולק על בבלי דבבלי מפרש דוקא בדשדיך והבן.

סימן ל

ישוב לקושית הבי״ש מסתירת הרא״ש

עוד להנ״ל

ודע דראיתי להב״ש א״ע סי׳ כ״ח סקנ״ח שתמה על מה שכתב הרא״ש ז״ל לתרץ דמיירי כשמכרו ועו״כ או לישראל והכיר בה דהוו המעות מתנה. וכ״כ הרמב״ן והר״ן, ותמה הב״ש ז״ל מגמ׳ ב״מ ט״ו שאמרו שם בהמוכר שדה שאינו שלו דנחלקו בזה רב ושמואל אי המעות מתנה או פקדון וקיי״ל דהמעות פקדון ולא מתנה וכן פסק שם הרא״ש בעצמו וכ״פ בש״ע ח״מ דהמעות פקדון ולא מתנה אלא באחותו קיי״ל מתנה כיון שהיא אחותו מסתמא במתנה נתן לה אבל לאחר בפקדון הוא וא״כ היאך כתב הרא״ש כאן דהמעות מתנה והניח בצ״ע ועיין ק״נ מש״כ.

ולפענ״ד נראה דלא קשה והרא״ש ב״מ הנ״ל דייק בלשונו לחלק בינייהו והוא דבב״מ שם ביאר מ״ט אמרינן דאדם יודע שקרקע אין לו וגמר ונתן לשם פקדון כל זמן שקרקע בידו ולכשיוציאוהו מידו יחזור לו הפקידון ואם נגנבו או נאבדו אפי׳ קודם שישלח בהן יד חייב באחריותן לפי שדעתו להשתמש בהן כל זמן שהקרקע ביד הלוקח ע״ש. ומבואר מהטעם שנתן דמעות פקדון לפי שאדם יודע שהמוכר אין לו קרקע ואעפ״כ נותן לו מעות אלו וגמר ונתן לשם פקדון דניחא ליה כל זמן שקרקע בידו ולפי שיודע שסוף סוף יבא הנגזל ויוציאהו מידו ואז יחזור על המוכר ויקח הפקדון ומה שהסכים לתת הפקדון בין כך ובין כך מפני שיש לו הקרקע ומחזיק בקרקע כל זמן שלא באו הבעלים ע״ש.

ופשוט דטעם זה איתא רק במוכר שדה שאינו שלו והלוקח יודע שהשדה אינו שלו ויבואו הבעלים ויוציאהו מידו לכן ודאי שאינו נותן לו במתנה אבל המוכר איסה״נ שהלוקח יודע שהם איסה״נ ואין להם שויות ואפ״ה נותן לו מעות בעד איסה״נ ודאי דהמעות מתנה ואין לומר דהמעות פקדון כמו במוכר שדה שאינו שלו דהתם איכא בעלים שיבאו לבקש השדה שפיר נותן המעות פקדון שרוצה שיחזיר לו אם יבואו ויקחו השדה ממנו אבל באיסה״נ אין מי שיבא ויקח האיסה״נ ולמה נותן הכסף בעד איסה״נ שאינו שוה כלום וע״כ דנותן לו המעות מתנה ואתי שפיר החילוק בין מוכר שדה שאינו שלו דפסק הרא״ש דמעות פקדון ובין מוכר איסה״נ דהמעות מתנה והבן.

ופה תהי׳ שביתת קולמסי ידידו דושכ״ת המברכו בברכת כוח״ט בסשצ״ג המצפה לישועת ה׳ כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לא

עדי קידושין אי צריכין להסתכל בפני הכלה

ט׳ לחודש הגאולה התשנ״ג בנ״י יצו״א

את חג המצות, יחוג בדיצות, וברכתא במותיב תלתא, לעילא מכל ברכתא, למע״כ ידידי הרב הגאון כו׳ כש״ת מוה״ר **אפרים גרינבלאט** שליט״א בעמח״ס רבבות אפרים ו״ח.

אחדשכ״ת בידידות, ספרו היקר רבבות אפרים ח״ו קבלתי וכו׳ ורק לאות שעיינתי קצת בדבריו בסי׳ ת״י הביא שלכתחילה צריכים העדים לראות פני הכלה קודם הקידושין ולפי שבעונ״ה הדור פרוץ פרוץ מרובה על העומד וכל פירצה דחוקה הו״ל כצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגדור דגמלא כיון דקס קס ע״ש (סנהדרין ז׳ ע״א) וכ״ש עריות דנפשו של אדם חומדתן וכבר האריכו בזה האחרונים ואין דעתי נוחה מהראי׳ שמביא להסתכלות ובראי׳ בעלמא לא קני שהרי בעי להכיר לפי הטעם ואם היו הקידושין עד עכשיו קידושי ודאי מה״ת לאבותינו ורבותינו אנן נדרוך בנתיבתם עד ביאת משיח צדקינו ולכן אפי׳ ימצא טעם לדחות דברינו ח״ו לא נשנה מדרך אבותינו שכן נהגו ומ״מ אכתוב בזה קצת מה שעל לבי.

דע כי בעצם הזמנת עדים לקידושין יש בזה מחלוקות אי בעי וכנראה דבדורות הראשונים לא הזמינו עדים אלא הכניסו הכלה לחופה וכל הרואים ושומעין את הקולות קול

ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה היו עדים בדבר ועיין גמ׳ כתובות (ט״ז ע״ב) וגיטין (פ״ט ע״א) ועיין רמב״ם פ״ט מה״א הכ״ב וטוש״ע א״ע סי׳ כ״ו. ועיין נמוק״י יבמות דף פ״ח אהא דאמר ר׳ זירא מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחילתה ותמה הנמוק״י היאך סמכו חכמים להתיר מפני זה איסור א״א החמור דבעינן שתי עדים מדאורייתא ומטעם ב״ד מתנין לעקור דבר מה״ת א״א לומר ותי׳ הריטב״א בשם רבו הרא״ה ז״ל שתי׳ דקיס להו לרבנן דמילתא דעבודי לגלויי ושהחמרת עליה בסופה כל כך ודאי קושטא קא מסהיד ואנן סהדי במלתא ופרסם כזה נתשב בכ״מ כעדות גמורה ואפי׳ מדאורייתא והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזהו דבר מפורסם ויכיר דברי אמת שהיא תשוב כעדות וכו׳ ע״ש. ורק במקומות שקדשו קודם ואח״ה הכניסו לחופה לאחר זמן הזמינו עדים לקידושין כיון שקידשו בלא חתונה ושמחה, ועיין שו״ת חו״י סי׳ י״ט בחופה הנעשית בפומבי לפני קהל ועדה סגי בשמיעה לחוד אפי׳ לא השגיח שום אדם ומובא בפת״ש והגם כי ודאי אין זה לכתחילה אבל כה״ג שרואין העדים המעשה כולה ודאי לכתחילה הוא.

וגם יש לפעמים לד מעלה בלא הזמינו עדים וכגון שנמצא העד פסול להעיד ולא מיבעיא היכי דלא נהגו לומר להעדים להרהר בתשובה קודם החופה וע״פ רוב לא שמעתי שיאמרו כן להעדי קידושין הגם שאומרים כן לעדים החותמין על הכתובה אבל לא נהגו לומר תחת החופה לעדים שיהרהרו בתשובה ולפי מנהגינו ע״פ רוב שלוקחין עדים לכתובה ואחרים לקידושין עיין מהר״ם מינ״ץ בתש׳ סי׳ ק״ט (וקצת משמע דלא כמהרי״ל בהל׳ נישואין דאחר שקדשה בטבעת הי׳ קורא לעדים להעיד על הכתובה).

וכבר ראיתי בשלחן העזר סי׳ ח׳ אות ג׳ (א) שהביא לתמוה מה שאומרים לעדים החותמין על הגט שיהרהרו בתשובה ולא כן בעדי קידושין, אלא אפי׳ אומרים לעדים להרהר בתשובה מ״מ בגזלן וכיוצא בו ולא החזיר הגזילה ואין בדעתו לחזור הרי הוא עד פסול וא״כ לא חלו הקידושין כלל וכבר הי׳ לי שאלה בבן כולל שדרכו הי׳ להלוות ספרים ולא החזירם ונשאלתי מבן ישיבה אחד שאותו הבן כולל הי׳ עד קידושין אם צריכים לחזור ולקדש ועיין שו״ת משאת בנימין (סי׳ ה׳) בשתי עדים שחתמו על גיטין כעשרים שנה או יותר ונתברר שלפני עשרים שנה הי׳ אחד לוה מעות ולא החזיר ורצה לפסול כל הגיטין למפרע והגם כי לעדי גיטין אומרים קודם שיהרהרו בתשובה אבל לגזלן כל שאינו מחזיר הגזילה לא מהני. אבל אם סומך על הכל א״כ לכה״פ יש אחד הראוי וכשר, ומיהו כבר נהג עלמא ליחד וח״ו מלשנות ממנהג זה, אלא דמ״מ ביד החתן לתשוב שאם עדים אלו לא יצליחו אז יהיה מי שיהיה, וצ״ע. ולריך עכ״פ לדקדק שיהיו כשרים.

סימן לב

עדים שאין מכירין האשה אי הוה קידושין

עוד להנ״ל

והנה המהריב״ל כתב בעדים שאינם מכירין את האשה אזי דוקא אם היא מודית הוי קידושין והובא בבאה״ט א״ע סי׳ מ״ב אמ״ש ברמ״א שירלו העדים הנתינה ממש לידה והמרי״ט כתב דאפי׳ היא מודית אינה מקודשת והרדב״ז כתב דאם הכירה אח״כ מקודשת גמורה, ועיין כרס שלמה א״ע סי׳ ל״א ועיין א״ע סקי״ג בפת״ש הנ״ל שהביא חבילות רמיות דהעיקר שיהיה ברור לעדים ענין הקידושין אף שאינם מכירים והנה פשוט דהכרה בעינן שיכיר ולפי מה שמגלה פני הכלה ואינו מכיר לכאורה אינו מועיל לפ״ז ובפרט ת״ח שאין דרכו להכיר כמבואר בגמ׳ ב״ב קס״ח ע״א.

ועיין שו״ת בית שלמה אאה״ע סי׳ ט׳ דלא יחמירו כלל ולא ישנו ממנהג הנוועים שלא לכסות הכלות אלא יעשו כנוועים שמושכין את ידיהם מלגלות ע״ש ובשו״ת ד״ח להגה״ק מצאמז חאה״ע סי׳ ע״א כ׳ ג״כ דהכרת עדים לחו״כ אינו מעכב ע״ש ועיין בערה״ש א״ע סי׳ ל״א ס״ט במנהג לכסות פני הכלות לא הוי כמקדש בלא עדים דאין רואין אותה משום שידוע לכל שבתולה זו ונכנסה לחופה והוחזקה שהיא המתקדשת ובמה שאח״כ נתגלתה והכל רואין אותה הוי דאי׳ ג״כ ע״ש באריכות, ועיין שלחן העזר סי׳ ח׳ אות כ״ו. ובאמת כי לפענ״ד בלע״ה הרי נהוג אצלינו שהולכין החתן עם המחותנים וגדולי העיר להבאדעקונג מה שמביאין דעקטיך ומכסים ראשה ומאז עד תחת לחופה עומדים עמה שושבינין וכיוצא בכל העולם כה״ג אין שום הו״א לפקפוק בלי כל הטעמים שכתבנו.

איברא דנלפענ״ד דאי׳ מגמ׳ (ב״ב קס״ח ע״א) אמר אביי האי צורבא מרבנן דאזיל לקידושי איתתא גידבר ע״ה בהדיה דלמא מחלפו לה מייה, ופי׳ רשב״ם עם הארץ שמסתכל ומכיר בנשים ולפי מה שאמר דבעי העדים להסתכל בה ע״ה למה לי הם יכירו אותה אלא ע״כ דהני עדים נמי לא מסתכלין שהרי הם נמי ת״ח הם דע״ה פסול לעדות א״כ הרי מוכרח דלא היו רואים ומכירים באשה שמקדש שהרי אפי׳ המקדש עצמו שראוי לו לבודקה לא ידע והכיר בה וכ״ש העדים אלא הע״ה הוא המבין וכמו שכתבתי לעיל בענין מכירין וא״כ בכל התחונות כן בדיקן נמי יש די ע״ה שמכירין הכלה ולא יחליפו ודי בהיכר כזה וז״ב בס״ד.

סימן לג

מקומות שמגלין פני הכלה

עוד להנ"ל

וראיתי שהביאו בשם גדה לדרך דיש מקומות שמגלין פני הכלה קודם הקידושין כדי שיראו אותה העדים ומובא בחופ"ח סי' ו' ואנכי הרואה לא ידעתי פשר דבר כי עיינתי בגדה לדרך וראיתי (מאמר ב' הכלל הרביעי הכלל השני בישואין פ"א) אחר שתכנס אשה לחופה וכו' אסור להסתכל בפני הכלה ובמקומות יש שנוהגין לגלות פני הכלה קודם הקידושין ובטוליטולה חזרו לנהוג כן וישר כחם. והנה המעיין בגדה לדרך לא זכר כלל מענין שיראו העדים את הכלה וגם אינו מדבר כן מענין עדים ועדי קידושין כלל ואדרבה כאן מדבר מענין כילד מרקדין לפני הכלה וז"ל מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניהם וגדולי ישראל היו עושים כן, ואמרו חז"ל למה לא אכלו הכלבים כפות ידיה ורגליה של איזבל לפי שהיתה מרקדת לפני חתן וכלה. אסור להסתכל בפני כלה. ובמקומות יש שנוהגין לגלות וכו' ובטוליטולה חזרו וכו'.

והנה הרואה יראה דהתם מיירי הכל מענין כילד משמחין חתן וכלה ומביא שם מעשה דאיזבל וע"ז כתב אסור להסתכל בפני כלה, ובמקומות יש שנוהגין לגלות פני כלה קודם הקידושין והנה פשוט דקאי על השמחה שכתב שם, אלא לפי שבענין שמחת חתן וכלה נחלקו בגמ' (כתובות י"ז ע"א) א"ר יונתן מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה ולית הלכתא כוותיה ע"כ. וע"ז אמר לאחר שכתב מצוה גדולה לשמח אבל אסור להסתכל בפני כלה והוא כמ"ש בגמ' ובש"ע א"ע סי' ס"ה ס"ב וע"ז הוסיף כי יש מקומות שנוהגין לגלות פני הכלה קודם הקידושין ומטעם לחבבה על בעלה והגם שאסור להסתכל מ"מ לא נהגו לכסותה לגמרי אבל בטוליטולה חזרו לנהוג שלא להסתכל כלל ולא לגלותה ובזה מובן לשון ובטוליטולה חזרו לנהוג כן דאינו מובן כלל מה לשון חזרו לנהוג אבל לפענ"ד טעו בהבנת הגדה לדרך ואדרבה קאי אדלעיל והוא במה שכתב אסור להסתכל בפני הכלה ואמר קלוס וק"ל.

אן יאמר דלאחר שכתב ואסור להסתכל בפני כלה, וא"כ צריכין לכסותן כל החתונה וכמ"ש ולכן כתב דמקומות יש שנוהגין לגלות פני הכלה קודם הקידושין ומ"מ אסור להסתכל בה והוא כמו שאנו עושין אחר הקידושין דרק תחת החופה הכלה הולך בצעיפה מכוסה פניה ולאחר החופה מגלין פניה היה דרכם לגלות קודם הקידושין אבל אין זה שייכות עם עדי קידושין והקידושין וזה פשוט וברור. ואפשר להוסיף לפי שדרכם היה שכל הנשים הלכו רעולות ומכוסות פניה ולכן פני הכלה גילו בכמה מקומות כדי לחבבה על בעלה שמותר להסתכל בה מאז אבל מ"מ לאחריס אסור להסתכל בה, גם במטה משה מ"ג הכנסת כלה אות מ' הביא כתב בעל גדה לדרך וז"ל במקומות יש נהוגין וכו' ולא כתב כלל כדי שיכירו אותה העדים, יהיה הפי' מה שיהיה פשוט שאין כוונת הגדה לדרך לענין עידי קידושין שם כלל והוא שגגה וטעות בפי' מהמעתיקים לפענ"ד.

עכ"פ בהא נחתינן דכל כבודה בת מלך פנימה ומכוסה בצניעות וכל כלה שהיא צנועה זוכה לבנים צדיקים ומלכים מאן מלכי רבנן וי"ר שנזכה להתקדש ובברכת חג כשר ושמח הנני חוזר על הראשונות בברכה על חיבורו החדש.

המברך בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לד

אם עדי קידושין צריכים לראות פני הכלה

כ' כסלו התשנ"ו מע"כ הרה"ג . . . שליט"א.

בענין מה שטען לגלות פני הכלה קודם הקידושין שיראו העדים את פני הכלה ואת מי מקדש ואמר שכן שמע מגדול אחד שצוה לגלות פני הכלה.

אהובי ידידי דע כי מנהג ישראל הוא לכסות ולא לגלות ע"פ פסק הרמ"א ז"ל א"ע סי' ל"א ס"ב שכתב וגם נוהגין לכסות פני הכלות הצנועות, וכן כתבו המחבר והרמ"א בסמוך סי' ס"ה ס"ב וז"ל אסור להסתכל בכלה אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת ראשה ע"ש.

והנה הטור אהע"ז סי' ס"ה כתב וז"ל מצוה גדולה לשמח חתן וכלה וכו' ומ"מ אסור להסתכל בה וכתב א"א הרא"ש ז"ל י"א שביום ראשון מותר להסתכל וכו' וליתא דאפי' שעה אחת אסור להסתכל בה, אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת שערה וכו' ולשון הרא"ש הוא (כתובות י"ז ע"ב) י"א דכל ז' אסור אבל יום ראשון שהיא עיקר החיבוב מותר דאל"כ מי יעיד שיצא בהינומא וראשה פרוע וליתא דאפי' שעה אחת אסור להסתכל אלא כיון שרואה ההינומא שעשו ואומרים זו היא של כלה פלונית היינו עדות. א"נ ראיית ההינומא כשהיא עליה או פריעת הראש אין זו הסתכלות בפניה ע"כ. והביאה הב"י (אהע"ז הנ"ל) ועיין דרישה. ומבואר דבפניה אסור להסתכל לכ"ע אפי' בשביל להעיד שהרי מעיקרה פריך דאל"כ מי יעיד שיצא בהינומא וראשה פרוע, ומדחה וליתא אלא מעידין על ההינומא או שראו ההינומא שעשו אותה לכלה פלונית או שראו ההינומא עליה אבל בפניה אסור להסתכל. ואי יימא דעדי קידושין

מותרין להסתכל בפניה מה פריך מי יעיד שלא בהיומא ראשה פרוע והלוא עדי קידושין הסתכלו בפניה, אלא ע"כ דעדי קידושין ג"כ אסורין להסתכל בפניה וא"כ אין מי שיעיד בכלל, ועל זה דחק לישב או שצריך לעדות שראו ההימונא שעשו בשביל כלה זו קודם שנבשה ואז מותר להסתכל בהיומא ולא הו"ל בכלל בגדי נבעוניים של אשה המכירה, א"נ שראית ההיומא אף כשהיא עליה לא מקרי הסתכלות בפניה כיון דבפניה לא הסתכל, רק על ההיומא. והגם שהקשו על התי' השני דמנין לו לרבינו הא דמותר להסתכל בתכשיטין, שהבין הטור דסתם בכל תכשיטין קאמר הרא"ש וטעמא בעי למה מותר להסתכל בכל תכשיטין וכמ"ש בדרישה מנ"ל הא כיון דבשאר נשים אסור להסתכל בתכשיטין.

והמבואר בבירור גמור דאסור להסתכל בפניה בכל אופן לא העדים ולא שאר אדם, ואפי' עדים אין מעידין שהסתכלו בפניה אלא מעידין מה שראו ההיומא או ראשה פרוע ולכן המסתכל בפניה אדרבה יש להרהר אי לא יפסל לעדות כמסתכל בנשים וסיים הדרישה שעל לשון הגמ' קאי שזה סימן לבתולה ליתן לה מאתיים זוז והגמ' לא ברשיעי עסקינן שמסתכלין בה שלא כדת ע"ש.

ולכן אדרבה מי התיר לה לגלות את פניה תחת החופה בזמן ומקום קדוש כזה ויכשלו בה בהסתכלות פניה העדים וגם שאר העם, שכלם עייניהם תלויות למקום תחת החופה, ואדרבה אומר אני אם הקידושין כשרין בלי ההסתכלות כמו שנבאר בעזה"י א"כ אסורים גם העדים להסתכל ככולי עלמא וכמעט יפסל לעדות כמי שדרכו להסתכל בנשים שפסול לעדות נשים, וכן נהוג שהכלות הצנועות מכסות פניהם עד שלא רואות כלל ולא נראות ולמה יתירו לעדים להסתכל בפניה ותגלה פניה במעמד קדוש כזה ועל דרך זה נשאו אבותינו ואבות אבותינו בכל ערי יוראפף ובארצנו הקדושה ואין להכניס חדשות בעניני נישואין ואדרבה כל שאפשר להרבות בצניעות עדיף טפי.

וזכורני כשבאנו מהמחנות לפני כחמשים שנה לאמעריקא והיו כל החתונות אז פה בתערובות נשים ואנשים והיו הרבנים ואפילו מראשי ישיבות יושבים באולמות יחד עם התערובות ואין פוצה פה ומצפצף ואדרבה פעם היינו כמה ילדים וחברים מהחתן ובקשנו מגדולים שישבו שם שיתנו לנו רשות לעשות מחילה לשתי שלחנות לכה"פ שנוכל להשתתף בשמחת חתן ושתקו מאתנו וחזרנו הביתה בלי ליכנס להחתונה וב"ה אכשיר דרא מחמת גודל המסירות נפש שרבותינו מסרו נפשם להכניס קדושה וב"ה כהיום לא נמצא ח"ו כבר חתונה מאנשי שלומינו בתערובות וגם עם הכסוי פני הכלה שאז לא הקפידו על זה כלל וכיסוי הראש וכיוצא בו שהכל הי' פרוץ במדינה זו וב"ה זכינו לכסות ולבער התערובות למה לנו לגלות פני הכלה שכבר נהגו לכסות.

איברא דהא מילתא לאו חדתא הוא וכבר היו מעוררים בזה עיין שו"ת בית שלמה א"ע סי' ט' שכתב להרב מהרי"מ מינזנוב שרצה לחדש לגלות פני הכלה קודם הקידושין בכדי שהעדים יראו אותה ע"פ דעת מהרי"ט הובא בא"מ סי' ל"א סק"ד, וכתב אליו הבי"ש וז"ל ואני אומר שא"ו לשנות בזה ממה שנהגו עד עתה עפ"י דברי הרמ"א סי' ל"א ס"ב וכן היא דרך נייעות, בפרט שדבר מכוער היא לעשות כן להסתכל באשה במתכוון, ודי בזה דברי הא"מ שם שכ' שאף שלא גילו פני' להסתכל בה הוי קדושי ודאי. ועוד יש להוסיף בזה אבל לא רציתי להאריך וכל המחדש בזה דבר לעשות נגד מנהג אבותינו ידו על התחתונה. וידעתי שלא כביר הי' רב בקהלה גדולה ורצה לחדש דבר זה וכיוצא בזה ולעזה עליו כל העיר וישתקע הדבר עכל"ק. והנה שהגאון בית שלמה העיד שכל ישראל נהגו שלא להסתכל בכלה וגער בהמחדש בדבר כמעט בגזיפה וישתקע הדבר.

והגם כי לא הי' לי לכתוב יותר וכל המוסיף גורע וכמ"ש הבי"ש הנ"ל כי ההלכה פסוקה ומנהג ברור הוא בכל תפוצות ישראל ע"פ פסק הרמ"א ואין אחר המנהג כלום וכל המפקפק בדבר הו"ל כמוציא לע"ז על קידושי אבותינו מדור דורות אמנם היות כי בהיותי מסדר קידושין בחופת תלמידי בא מעכ"ת והתמרמר בדבר שרבו לזה לגלות פני הכלה לפני העדים לכן אמרתי לכבודו ולכבוד רבו להביא קצת יותר בזה ולהראות שאין לזה שום נדנוד שאלה בהלכה שאין צריך לגלות פני הכלה לפני החופה וממילא גם אסור לגלות שדבר מכוער הוא להסתכל בפני הכלה שאפי' המתירין להסתכל בכלה לחבבה על בעלה אמרו דרק בבגדיה ולא בפניה והלכה מפורשת הוא בש"ע א"ע סי' ס"ה ס"ב אסור להסתכל בכלה, הג"ה אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת ראשה (טו"ר) ע"כ ועיין ט"ז שם ובבי"ש העתיקו האריכתי בזה במקום אחר.

סימן לה

אשה שהוחזקה אי חוששין שיחלפוהו

עוד להנ"ל

וראשון לציון נראה לפי מה שכתב האב"מ א"ע סי' ל"א דבזמנינו שהוחזקה שזו היא המתקדשת שפיר הוי קידושין דסומכין על החזקות ואף דבשו"ת חסד לאברהם א"ע סי' כ' פקפק על דלא סומכין על חזקה רק כשהוחזקה עפ"י אנשים שזהו המתקדשת אבל בזמנינו שאין כאן חזקה רק עפ"י

נשים שמוליאין קול שזהו המתקדשת אין כאן חזקה כלל. ולא הבנתי דבריו שהרי המנהג אצלנו היום שקודם החופה הולכין השושבינין וכפי מה שכתב הב"ח והט"ז שגדולי הדור הולכין נמי עכ"פ הרבה אנשים והחתן בראשם אצל הכלה שהיא יושבת בין הנשים ופניה מגולין ושם מביאין הדעק טיך ומכסין את ראשה, ואם הכלה טהורה החתן בעצמו מניח הדעק טיך על ראשה או הכל לפי המנהג והנה בשעת הבאדעקין רואה את הכלה החתן והשושבינין וגדולי הדור והרבה אנשים אחרים, ומאז הבאדעקין ועד החופה הולכין השושבינין וגם אם החתן והכלה ואין רגע שתהי' מאז הכלה לבדה או שיהי' במציאות להביא כלה אחרת ולהחליפה עד שנכנסת תחת החופה א"כ הפרסום הזה וההכרה זו שהו"ל דבר הידוע לכל מועלת לכלם שזה היא הכלה, ודאי דכה"ג הו"ל מוחזק עפ"י אנשים ואנן סהדי וכה"ג לכ"ע מהני אפי' להחסד לאברהם ואין כאן שום בית מיחוש שזו היא המתקדשת ופשוט מאד.

שנית נראה לפמ"ש הח"ם א"ע סי' ק' לאחר שהביא דברי הרא"ש וסמ"ק ויצא לחלק בין קדושין וחופה בין זמנייהם וזמנינו דבזמנינו שמקדשין ומכניסים לחופה בפומבי לא חיישינן והביא שם ממו"ר בס' המקנה סי' למ"ד שכל עידותינו בקידושין אינו אלא עפ"י אומדנא בעלמא שהרי מכסין פני הכלה ואין העד יכול להעיד שזאת היא הכלה אלא באומדנא שהשושבינין הושיבוה באפריון וכדומה וזו רא' ברורה וכתב דכל עדות שהוא מדין אנן סהדי א"ל דין עדות ולא יופסל ע"י צירוף פסולים וקרובים דהא כל אנן סהדי פסולין וכשרין מצורפין אלא כל אנן סהדי לא צריך כלל וכמ"ש הרמב"ם סוף הל' גירושין וש"ך ח"מ סי' מ"ו סוס"ק ס"ו ע"ש.

ובאמת כי לפלא קצת שלא הביא לעצמו רא' מתוס' יבמות מ"ה ע"ב ד"ה מי ויש מפרשים, ועיין נמק"י שם דף פ"ח (דף כ"ח מדפי הספר) והריטב"א ז"ל משבח רבו הרא"ה ז"ל דאנן סהדי ומלתא דפרסום כזה נחשב בכ"מ כעדות גמורה ואפי' מדאורייתא והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזהו דבר מפורסם ויכר דברי אמת שיהא חשוב כעדות ע"ש. ועיין תוס' גיטין ג' ע"ב ד"ה שלשה גיטין מ"מ אור"ת ובגמ' קידושין ס"ה אי הכי בקידושין נמי נימא הודאת בע"ד כמאה עדים דמי ודאי הכא חב לאחרינא ובמקום דאינו לאחרינא הכ"נ דהי' נאמן שקידש אפי' בלי עדים והארכתי בזה ודו"ק היטב.

ועוד בו שלישה דהישועות יעקב סי' מ"ב ס"י הקלר אות ו' כתב דיש חבילות ראיות דלא כהמבי"ט וכן הביא בשם הקהלת יעקב בפ"ת א"ע סי' ל"א ובהגהות בן המחבר שו"ת בי"ש שם הביא משו"ת חסד לאברהם א"ע סי' כ' שהחמיר בזה לחוש לדברי מהרי"ט בשם אביו המבי"ט והוא ז"ל האריך קצת ודחה דבריו וסיים ג"כ שאין לזז ממנהג ישראל שאין מגלין פני הכלה כלל, והגם שמצא בדברי הרדב"ז ג"כ דשם הי' מנהג שהעדים מגלין מ"מ לענין מעשה סיים שאין לשנות ממנהגא דידן ע"ש.

סימן לו

ביאור דברי המבי"ט

עוד להנ"ל

ורביעי בקודש בעיקר ההנחה שדיתי בה נרגא ולפענ"ד אין מהמבי"ט ז"ל שוס רא' שצריך לגלות פני הכלה ולפי שכנראה לא הבינו כן קצת מהאחרונים ז"ל ולכן אעתיק כל לשון המבי"ט (ח"ב שאלה קי"ט) בענין גט שמסרו לה עידי מסורה ולא הכירוה כי כסתה פניה וכתב שכבר כתב תשובה בקידושין שאחד קידש אשה כי כסתה פניה וכו' והעלה לענין עדות דהיא היא סגי אחד כל דהוא דגלוי מילתא הוא וכתב וז"ל. והיינו נמי טעמא דאין אנחנו מקפידין לחקור על אשה א' המתקדשת בפרסום לפלוני אם היא בתו של פלוני שנתרלה אביה לתתה לו או היא בתו האחרת או בת דעלמא ואין אנחנו צריכין עדים שיכירוה שהיא אותה שכוונתו לקדשה שאנו סומכין כי היא היא דמלתא דעבידא לגלוי היא אם לא היתה זו היה יוצאה קול אח"כ והיה צריך לברר הדבר ועל שלא יצא קול הפך אנחנו מחזיקים כי היא היא והיינו משום גילוי מילתא וסמכינן אאביה שהוא קרוב או אחיה או אשה שמכירים האשה לקידושין מסתמא היא היא האשה אשר רצה לקדש המקדש והעדים מעדים אעפ"י שלא ראוה מעולם אלא עתה בשעת קידושין וכדמשמע נמי מההיא דלדבר ע"ה בהדי ת"ח כדי שיכירנה כדי שלא תתחלף דאם לא קדשה אלא בהדי ת"ח דמקודשת על הסתם כל שלא נתגלה שהיתה אחרת.

ויצא לנו מכלל כל זה כי אשה שכסתה פניה בין לגירושין בין לקידושין ונתגרשה ונתקדשה בפני עדים שאינם יודעים מי היא אינה מגורשת ואינה מקודשת אלא א"כ ידעו אז העדים ע"פ אחר אפי' ע"פ אשה שזאת היא פלונית אשת פלוני או אותה שרוצה פלוני לקדשה וכמו שכתבתי למעלה ואפי' גלתה פניה אח"כ והכירוה היה צריך ליטול הימנה הגט ולחזור וליתנו לה או למתקדשת שיחזור המקדש לומר לה הרי את מקודשת במעות שנתתי לך והיא תשוב הן כי היכי דלא ליהוי שתיקה וכו' ע"ש.

וי"ל חדא, במה שכתב שאין אנו מקפידין לחקור אחר אשה המתקדשת אם היא בתו של פלוני שנתרלה אביה או בתו אחרת או סתם אשה מן השוק, משמע דרק על זה יש לחוש אם היא בתו הראשונה או בתו אחרת או אשה מן השוק

ואמאי לא קשה בעצם הקידושין היאך חלו הקידושין כיון שהעדים אין מכירין את האשה המתקדשת א"כ חסר בעצם הקידושין ואפילו נדע בבירור שזה האיש אין לו בת אחרת וגם יש עדים שיודעים שאין זו אשה מן השוק מ"מ הרי העדים אינם רואים שזו היא האשה בשעת הקידושין והיאך מעידין שנתקדשה ומה שיגלו אותה אחר הקידושין לא מהני, ולכן מה שאמר דסמכינן על שלא יצא קול הפך שזה בתו אנחנו מחזקינן כי היא היא משום גילוי מילתא וסמכינן אאביה מאי מהני סמיכת העדים על אביה שהעדים צריכין לראות בעצמן ואחרת לא יוכלו להעיד. ואפילו יבאו שני עדים ויעידו לפניו שהיא היא נמי לא מהני בלתי ראייתן כמו שהמעיד על מה שהעידו לו אחרים שלא מהני היכא דהוא צריך לראות בעצמו והכ"נ כן.

שנית, מה שכתב וילא לנו מכלל כל זה דאשה שכשתה פניה בין לגירושין ובין לקידושין שנתגרשה או נתקדשה בפני עדים שאינם יודעים מי היא אינה מגורשת ואינה מקודשת אלא א"כ ידעו אז העדים ע"פ אחר אפי' ע"פ אשה שזאת היא פלונית אשת פלוני או אותה שרוצה פלוני לקדשה, ומבואר דאם ידעו העדים ע"פ אחר ואפי' ע"פ אשה שזאת היא שרוצה לקדש מהני העדות לכ"ע ותימה מה מהני ידיעה במקום רא' והא בעי לראות ולא לידע ואין דבר שבערוה פחות משנים וכמ"ש להדיא וז"ל דאין כאן עדות שנתגרשה כשנתנו הגט לידה ולא נתקדש כו' כיון שלא הכירוה באותה שעה ואפי' היא שידעה שנתגרשה מבעלה אינה רשאה להנשא במקום שאין יודעין אופן גירושיה כיון שלא הכירוה העדים ואין דבר שבערוה פחות משנים וכן זו שידעה שנתקדשה לפלוני בפני עדים אלא שלא הכירוה היא עצמה יכולה להתקדש לאחר ואינה חוששת לקידושין אלו כיון שהעדים לא הכירוה אז דבעי ב' עדים בשעת קידושין כדאמר עכל"ק. וכיון דבעי ב' עדים שהכירוה בשעת קידושין מה מהני אמירת אביה וקרוביה ואפילו אמירת עדים לא יהני.

אבל האמת יורה דרכו דהמבי"ט נמי מודה דלא בעי ראייה פניה דוקא אלא כל שיודעים העדות ידיעה ונתגלה להם שזו האשה שכשתה פניה היא דינה בת ראובן ועכשיו קדשה לוי וראו העדים הקידושין יכולין להעיד על דינה בת ראובן שהיא א"א שהרי ראו שנתקדשה בפניהם, ואדרבה בזה יתישב קושיא אחרת שמקשים דמה מהני מה שירואה העדים תחת החופה כיון שהם לא הכירוה מקודם וגם הם ת"ח שאינן בקיאין בהכרת פני נשים דעדות ע"ה ממילא פסולים א"כ הסתכלות ורא' זו למה ולהנ"ל אתי שפיר דבאמת לא צריכים להסתכל בפניה אלא כל שיודעים שזה דינה בת ראובן יכולין להעיד על קידושיה אם ראו הקידושין וכיון שנתברר לן שהמבי"ט נמי לא בעי ראיית פניה וא"כ הדרינן דשוב אסור להסתכל אפי' רואה. וא"כ מדברי המבי"ט אין שום ראי' שצריכין להסתכל בכלה להכירה אלא אדרבה צריכין לדעת אם זה היא הכלה ואם זו היא בת האב או אשה אחרת מן השוק, אבל על זה לא מהני כלום הסתכלות העדים כי הם לא הכירוה מקודם ולא יודעים אם זה דינה בת ראובן או לא אלא בעי ידיעה וסגי לזה אביה או נשים או קרובים וזה בס"ד ברור מאד.

וראי' ברורה לדבריו שהרי בתחלת דבריו התחיל דאין אנחנו מקפידין לחקור על אשה א' המתקדשת בפרסום לפלוני אם הוא בתו של פלוני שנתרצה אביה לתתה לו או היא בתו האחרת או בת דעלמא, והנה לא פריך היאך אנן סומכין על עדים שאין מכירין אשה שהוא בתו ואפילו ראו אותה ולא כסתה פניה מ"מ הרי עדים מן השוק שאין דרכן להסתכל בנשים מנא ידעי ואכתי מה מהני הסתכלותן בפניה והרי אין מכירין אותה שהוא בתו וגם לא יודעין אם יש לו לפלוני בת אחרת כלל ובהסתכלותן בפניה אכתי לא יוכלו לבחון אם היא בתו רחל או לאה, ומבואר דהחקירה שלו לא היתה בשביל ראיית פניה אלא בשביל שלא להטעות וע"ז שפיר משני שדי בידיעה, וא"כ אין מדברי המבי"ט לפענ"ד שום ראי' על ההסתכלות בפניה אלא שהעדים ידעו שזו האשה הוא בתו וע"ז סגי בשאלה וכפי מה שכתבתי שכהיום שמביאין אותה מהחופה גם זה לא צריכא משום דנתברר כבר בשעת באדעקין.

סימן לז

חילוק בין קידושי קטנה לגדולה

עוד להנ"ל

ועד החמישית אני בא דנלפענ"ד בעצם השאלה לכאורה אין רא' לנידון דידן דכפי הנראה המבי"ט מיירי בקדושי קטנה דוקא שהרי עצם קושיתו מאי טעמא אין אנחנו מקפידין לחקור על אשה א' המתקדשת בפרסום לפלוני אם היא בתו של פלוני שנתרצה אביה לתתה לו או היא בתו האחרת או בת דעלמא ואין אנחנו צריכין עדים שיכירוה שהיא אותה שכוונתו לקדשה שאנו סומכין כי היא היא דמלתא דעבידא לגלוי וכו', וע"כ בקדושי קטנה מיירי דאי בגדולה מאי איכפת לן לדעת אם נתרצה אביה לתתה לה או לא הרי גדולה בידה לקדש עצמה ואין צריכה ריצוי האב, גם שאלת אם היא היא שנתרצה לתת לו או בתו אחרת ע"כ נמי בקטנה מיירי דבגדולה כיון שהיא מרוצה מאי איכפת לן אם זה רחל או לא ועוד דעכ"פ קאי אדסמוך והם קטנים בע"כ. וכן אם היא בת אחרת מן השוק בידה לקדש עצמה כיון שהיא גדולה מאי קשה ליה ומאי איכפת ליה אם היא בתו או בת דעלמא,

אבל אי מיירי בקטנה א"כ אינה מתקדשת אלא לדעת אביה ואז שפיר פריך דהי' לן לחוש לכל אלו וע"כ משום שדי בחזקה ובאומדנא ובאמירת אביה וז"פ מאד.

ואבתי פש לן דברי הרדב"ז אלף רכ"ז (קנ"ו) בראובן שקדש אשה בפני שני עדים ואחד מהם אמר שמעולם לא הכיר אשה זו ולא ידע שמה וכתב הרדב"ז דהיא מקודשת מן התורה כיון שראה אותה ופנים מגולות וכו' והרי סופרי העיר אין מכירין את הבנות שהם צנועות ולא ראו אותן מימיהם והם מגלים להם פניהם בשעת קידושין ורואין אותן ויודעין שנתקדשה פלונית אח"כ ואפשר שיכירו אותן אח"כ ואפשר שלא יכירו ומשמע דצריך לגלות פניהם.

ולפענ"ד אין מכאן ראי' חדא דלפי הנראה דגם הרדב"ז מיירי בקטנה וכנ"ל ואפי' נימא בגדולה מ"מ פשוט דשאלתו דהרדב"ז בנשים שמקדשים אותן בלי פרסום כאשר הי' דרכם באחינו בני ספרד עד הדור האחרון שקדשו בתולות קטנות ואח"כ לאחר זמן הכניסו אותם לחופה והקידושין שקדשו היו במקום מה שאנחנו האשכנזים עושים שידוכין וכשרצו לקדש באו סופרי העיר להיות עדים שקדשו הנערה ולהעיד במקום אחר ולפי שלא היו שם אומדנא דמוכח שזה הבת שייכא לזה האב וכיוצא בו ולכן שפיר היו צריכין עכ"פ לראותן כדי להעיד אח"כ אבל הנכנסים תחת החופה כנידון דידן ובימינו לפענ"ד גם הרדב"ז מודה דאין צריך לגלות פניה לפני העדים וז"פ מאד לפענ"ד.

עוד רגע אדבר מה שמבואר בתורה פ' וישב ותאמר אם תתן ערבון (ל"ח י"ז) וכתבו בעה"ת י"מ שבא עליה בקדושין וכן מפרשים מה תתן לי כי תבא אלי כלומר במה תקדשני ויאמר אנכי אשלח גדי עזים וגו' ותאמר חותמך ופתילך וגו' פי' טבעתך שאתה חותם בה וקדשה בטבעת, ותימה להר' משה וכי מה הועילו הקידושין והא צריכין עדים ואפי' שניהם מודים כדאי' במס' קידושין (ס"ה ע"ב) וי"ל דמסתמא אדם חשוב כיהודה לא יצא לדרך בלא שנים רעהו ואחר עמו כמו ת"ח וקדשה בפניהם ע"ש ואי נימא דהמקדש בע"א חוששין לקדושיו ע"ש הוה אתי שפיר דע"א הי' לו רעהו.

ואולי מה"ט ישבה לה בפתח עינים דהו"ל מקום עוברים ושבים והו"ל כאנן סהדי שראו כלה שכסתה פניה, ואפשר דמה"ט נמי כשבא רעהו העדולמי והביא השעיר עזים ושאל לאנשי המקום ואמרו לא היתה בזה קדשה ותמוה שהרי ודאי היתה אלא שהוא לא שאל על הכלה ונישואין אם היתה בזה איזה נישואין אלא על קדשה והם לא חשדוה בקדשה כלל אלא הבינו שזה היה חתונה וקידושין שראו כלה שכסתה פניה ואילו הי' שאל על החתונה היו ודאי זוכרים מזה ושפיר הו"ל עדות כהח"ס והמקנה ואנן סהדי והבן.

ולדידן אכתי קשה אמאי לא הקשה נמי ר' משה הנ"ל דכתיב כי כסתה פניה ופרש"י ולא יכול לראות ולהכירה וא"כ היאך קידשה בלא ראותה ולהכירה וגם העדים לא ראו אותה דאל"כ הי' רעהו מגיד לו שזה כלתו, אבל לפמ"ש הרמ"א א"ע סי' ל"א דמנהגנו לכסות פני הכלה תחת החופה, ואפי' אינה מכירה ולא העדות וכמ"ש בסמוך בשם שו"ת בית שלמה א"ע סי' ט' שכתב להרב מהרי"מ מניזנוב שרצה לחדש לגלות פני הכלה קודם הקידושין בכדי שהעדים יראו אותה ע"פ דעת מהרי"ט הובא בא"מ סי' ל"א סק"ד א"ש הכל.

ומרן הח"ס א"ע סי' ק' לאחר שהביא דברי הרא"ש וסמ"ק ויצא לחלק בין קדושין וחופה בין זמניהם וזמנינו דבזמנינו שמקדשין ומכניסים לחופה בפומבי לא חיישינן והביא שם ממו"ר בס' המקנ"ה סי' למ"ד שכל עידותינו בקידושין אינו אלא עפ"י אומדנא בעלמא שהרי מכסין פני' הכלה ואין העד יכול להעיד שזאת היא הכלה אלא באומדנא שהשושבינין הושיבוה באפריון וכדומה וזו ראי' ברורה וכתב דכל עדות שהוא מדין אנן סהדי א"צ דין עדות ולא יופסל ע"י צירוף פסולים וקרובים דהא כל אנן סהדי פסולין וכשרין מצורפין אלא כל אנן סהדי לא צריך כלל וכמ"ש הרמב"ם סוף הל' גירושין וש"ך ח"מ סי' מ"ו סוס"ק ס"ו ע"ש. ומדברי התוס' ראי' לדבריהם ז"ל שהרי פי' רש"י ותוס' שלא הכירו את הכלה לא יהודה ולא העדות כי כסתה פניה.

ובאוצר הפוסקים סי' מ"ב ס"ק ל"ב הביא בזה מנהגים שונים ולבסוף הביא אולם בנפש חי' סי' כ' דבכל תפוצות ישראל המנהג שמכסין פני הכלה ואין מגלין אותה שהעדים יראו אותה, וכן בעין יצחק (להגאון מקאוונא) ח"א סי' ס"ב כתב דנהגו לכסות פני הכלה ונכון הוא, ובשאילת שלום (טויבש) סי' י"א כתב דיש לחוש ללעז קידושין הראשונים שלא גילו פני הכלות, ובמשכנות הרועים אות ק' דמנהג תונים לכסות פני הכלות בשעת קידושין ומנהג זה יסודתו בהררי קודש כמש"כ הרשב"א בתשובה וביפה ללב ח"ד סי' ל"א ס"ג שאין מגלין פני הכלה ובשואל ונשאל סי' ל"ז דהנכון כמו שנהגו לכסות פני הכלה בשעת קידושין וכן המנהג פה ק"ק אלחרה (ג'רבה).

ובדברי בעה"ת שיהודה קדשה יש לישב קושית הראשונים עיין פענח רזא ורמב"ן לפמ"ש חז"ל במ"ר שתמר בת שם היתה לכך דנוה בשריפה והלא לא היתה לא ארוסה ולא נשואה ואף לאחר מ"ת אין חיוב מיתה בבת כהן אא"כ היתה ארוסה או נשואה אבל לא פנויה ועיין פענח רזא שם ולהנ"ל י"ל דיהודה שקדשה ובא עליה ולאחר כן נודע לו שקדשה או כשבאו ואמרו לו שזינתה הבין שנתקדשה וזינתה

וע"ז דן אותה בשריפה ובאתה ואמרה שההריון הוא שיכיר ממי היא הרה והבן.

בכל אופן גילוי פנים לכלה תחת החופה כפי שהוא היום שהולכין לבאדעקין ובפומביא אין לו שום פנים בהלכה לפענ"ד וא"כ הו"ל מ"ו בגדר אי-צניעות לגלות פניה דוקא ברגיס ובשעה קדושה כזו ולכן ישתקע הדבר כמו שהורו כבר רבותינו מכמי אשכנז הרמ"א והמקנה ומרן הס"ם והבית שלמה ובנו אחריו ואחריו כל העולם נהגו כן.

ידידו בלתי מכירו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לח

המקדש אשה מסובנת באסה"נ

עשרה בטבת שיתהפך לנו לשמחה בבנין ביהמ"ק במהרה מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח כולו אומר כבוד כש"ת מוה"ר **צבי מאיר אינטראטאר** שליט"א מו"ל ספר כמו השחר עם הוספות חדשות וגם בעניני חנוכה ועוד ענינים חשובים.

אחדשב"ת בידידות, בכמו השחר אות א' סקל"ה באיסור הנאה ובדברי המל"מ רפ"ה מה"א שמספקא לי' במקדש אשה חולנית שיבס"כ באסה"נ אי הוי קידושין והעיר לענין משלוח מנות בפורים עיין שו"ת מהר"ם שי"ק א"ח סי' שמ"א ושו"ת מחנה חיים א"ח מ"א סי' נ"ג שנחלקו בדבר זה ועיין ספרינו משנה הלכות מ"ד סי' פ"ט שהארכתי קצת בזה.

ודע דבעיקר חקירת המל"מ יש לעיין שלא הרגישו רבותינו האחרונים בדבר זה באמת כבר מפורש בפי' הרא"ש קידושין נ"ו ע"ב סימן ל"א המקדש בערלה ובכלאי הכרם וכו' ופי' במס' ע"ז (נ"ד ע"ב ד"ה למעוטי) פרש"י דאיהו אסור לאיתהנויי מהנך דמים לפי שהן דמי ערלה בידו אבל לאשה שרי לאיתהנויי שאינן דמי ערלה לגבי דידה ואע"פ שנהנה במה שמתקדשת לו בו גבי קדושי אשה לא החמירו כל כך וכו' אי נמי גבי קידושי אשה התירו משום ביטול פר"ו ע"ש באריכות באמת בהא תלוי חקירת המל"מ ובמ' האחרכתי קצת.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לט

מעות שיש עליו קנין דרבנן אי מהני לקדושי אשה

עש"ק לסדר והארכת ימים התשמ"ט בנ"י יצו"א מחיי חיים הוא יכתוב בספר החיים ברכה ושלום וכט"ס את מע"כ ידידי הרב הגאון כו' כש"ת מוה"ר יצחק מונדרוביץ שליט"א בעמח"ס מעיני הישועה שיקאגא איל.

אחדשכת"ר בידידות, יקרתו הגיעני וכו' ובדבר מ"ש בס' מעיני הישועה ב"מ דף מ"ח ע"א דבריס ואיכא ביניהו מעות קאי באבל דבריס וליכא ביניהו מעות לא קאי באבל ופרש"י קאי באבל. וגפ"מ לענין איסורא כגון אם קידש בו את האשה לר' יוחנן הוו קידושין דמאורייתא קנייה ודיליה הוא לריש לקיש לא הוה קידושין ע"כ. (והוסיף מעכ"ת ביאור דמדאורייתא קנייה הגם שהפקיעו חכמים הקנין ודבריס אלו אינם ברש"י ולפמ"ש בסמוך באמת לא הפקיעו חכמים הקנין אלא אם חזר בו יכול לחזור אבל אין כאן הפקעה מדין חכמים). והאמנם הריטב"א ז"ל תמה עליו כיון דמדרבנן אינו קונה הפקר ב"ד הפקר ואף לר' יוחנן אינה מקודשת ומע"כ הביא גם מרש"י גופי' פסחים ז' ע"א בהא דרב גידל דמקדש בחמץ דרבנן בשעות דרבנן מ"מ אינה מקודשת דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב"ד הפקר ומע"כ האריך בדבר.

ובאמת כי גם המאירי עמד על זה וכתב בקיצור מאחר שביארנו שהמעות קונות דבר תורה הרי שלקח ונתן מעות וחזר בו המוכר ובא זה ותפס וקדש בו את האשה חכמי הנרפתים פרשו שהיא מקודשת ומ"מ יראה לי שאינה מקודשת אלא מספק שהרי אמרו הפקר ב"ד הפקר ומאחר שתקנו שלא קנה אין לו בהם כלום ע"ש וצ"ע בכוונתו מאחר דס"ל דמדין הפקר ב"ד באנו עליו א"כ אף מספק לא הוי קידושין ואי לא הוי הפקר ליהוי קידושי ודאי וכדעת הריטב"א ז"ל וצ"ע.

ולפענ"ד זה זמן רב אשר הראתי לדעת בס"ד דדברי רש"י הם גמר' מפורשת יבמות דף נ' ע"א וז"ל אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורים שילם חולין טמאים סומכוס אומר משום ר"מ בשוגג תשלומיו תשלומין במזיד אין תשלומיו תשלומין וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה תשלומיו תשלומין ואחר ומשלם חולין טהורין והוינן בה במזיד אין תשלומיו תשלומין תבא עליו ברכה וכו' ואמר רבא וכו' ואכ"א בין בשוגג בין במזיד תשלומיו תשלומין ואחר ומשלם חולין טהורין והא הכא דמדאורייתא תשלומי מעלה הוי דאי מקדש בהן כהן אשה תפסו לה קידושי ואמר רבנן אין תשלומיו תשלומין וקשרינן אשת איש לעלמא ומשני מאי אין תשלומיו תשלומין דקאמר ר"מ דבעי למיהדר שלומי חולין טהורין ע"כ. הנה מבואר דהיכא דמדאורייתא ממון שלו הוא אפילו דמדרבנן אין הממון שלו מ"מ הוי קידושין אם הלך הכהן וקידש עד שמתמה איך שרינן אשת איש לעלמא והוא כדעת רש"י ז"ל.

והא דלא תקשה קושית הריטב"א ז"ל דהפקר ב"ד הפקר כבר הקשו שם התוס' ד"ה אזיל כהן ובתו"י שם ד"ה והא הכא דמאי מדקדק מקידושין דילמא משום דהפקר ב"ד היה הפקר כדאמר לעיל (פ"ט ע"ב) ואמר ר"י דלא שייך לומר הפקר ב"ד הפקר אלא היכא שהוא פושע ומפקיריס ב"ד ממונו אבל הכא לא פשע כהן כלל ולמה יפקירו ב"ד ממונו ע"ש. וכבר האריכתי בזה דדין הפקר ב"ד לא אמרו אלא היכא דראו ב"ד שום טעם בדבר להפקיר (עיין מהרי"ק שורש ח') ולמיגדר מילתא כגון שעבר אמילתא דרבנן וראו ב"ד לקנסו בדבר אבל היכי דליכא טעמא למקנסו ולא למיגדר מילתא אפילו הי' ב"ד דרב אמי ורב אסי לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר ועיין רש"י גיטין ל"ו ד"ה ומוסרני ולקמן מוקי דיש כח בידם וכו' במקום שיש סייג ותקנה וכ"כ בשו"ת הר"י בן הרא"ש סי' ע"ח ועיין רמב"ם פכ"ד מהל' סנהדרין ה"ו ורמ"א ח"מ סי' ב' ומיהו מהריב"ל ח"א סי' קכ"ו השיג על המרי"ק ועיין ספרינו הלל משנה הלכות ח"ו סי' ל"ט.

והמבואר דדעת רש"י ז"ל דלא אמרינן הפקר ב"ד הפקר אלא היכי דפשע בדבר אבל היכי דלא פשע לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר וכיון דכהן לא פשע לא הפקירו ממונו ומדאורייתא הו"ל קידושין ע"ש ולפ"ז הכ"נ רש"י לשיטתו פי' כיון דמדאורייתא מעות קונות וליכא כאן סברא לקנוס הלוקח שהרי הוא רוצה בהמקח ולכן אם תפס הכלי וקידש בו אשה מקודשת דמדאורייתא קנייה לכלי ולידיה הוא.

איברא דכיון דעלה לן כן נראה לפענ"ד ליישב קושית הריטב"א ז"ל דאפילו רש"י מודה להריטב"א אלא דתלוי בגירסא דהריטב"א הביא גירסא ברש"י וז"ל ד"ה ור"ל (בדפוס האלפערן כת"י תשל"ב) ורש"י פי' לקמן דנפ"מ לענין קידושין דלר"י כיון דמעות קונות מה"ת אם קדש בהן מוכר את האשה מקודשת וכו' ואינו מחוור דכיון דמדרבנן אינן קונות הפקר ב"ד הפקר ואף לר"י אינה מקודשת למאן דאמר דל"ל למוכר רשותא להנפקינון ע"כ והנה דייק הריטב"א ז"ל שקידש בהן המוכר את האשה כלומר וקס"ד דמוכר הוא דהדר ביה וכמ"ש בסמוך תנן כל שהכסף בידו וכיון שהוא הדר הרי הוא עשה עוולה מה שאין רוח חכמים נוחה ממנו שהרי אמרו שעובר על מי שפרע שאינו עומד בדיבורו ולכן שפיר כה"ג אמרינן הפקר ב"ד הפקר ואם הלך המוכר וקידש במעות את האשה לאחר שחזר בו אינו מקודשת אפשר אפילו לדעת רש"י.

אבל רש"י ז"ל לפי גירסתינו לא כתב שהלך מוכר אלא אדרבה כתב וגפ"מ כגון אם קידש בו את האשה ולשון קידש בו משמע בחפץ דאי במעות הי"ל והלך וקידש בהם היינו בממון וביותר מבואר בלשון רבינו המאירי ז"ל שכתב וז"ל מאחר שביארנו שהמעות קונות דבר תורה, הרי שלקח ונתן מעות וחזר בו המוכר ובא זה ותפס וקדש בו את האשה חכמי הצרפתים פי' שהיא מקודשת והנה דייק שהמוכר לקח המעות והמוכר חזר בו ובא זה כלומר הלוקח ותפס הכלי שלקח מד"ת וקדש בו את האשה וע"ז אומרים חכמי הצרפתים שהיא מקודשת ולפ"ז פשוט מאד דכה"ג לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר לדעת התוס' כמבואר בגמ' יבמות הנ"ל ולכן שפיר פרש"י דהוה מקודשת ולא אמרינן הפקר ב"ד הפקר ובאמת כי לפוס ריהטא לא מצאתי בריטב"א השגות שלפנינו הא קושיא ואולי חזר בו מפירושו וצ"ע. עכ"פ לרש"י לא קשה מידי ואדרבה רא' מפורשת לדבריהם מגמ' יבמות וכמ"ש.

וקצת יש לדייק על רבינו המאירי ז"ל שהקשה כאן לחכמי צרפת ובמס' יבמות דף פ"ט כתב וז"ל כבר ביארנו במשנתינו שאין ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת אלא באחד משלשה דרכים או בשב ואל תעשה או באפקורי ממונא או הוראת שעה דרך סייג וגדר. ומכל מקום כל עניין שבאישות אינן עוקרין, אלא שכל המקדש על דעת חכמים מקדש ויש להם רשות להפקיע ובדף ל' שם כתב תרומה טמאה אינה ראויה אלא להסקה וכו' ואם אכל תרומה טהורה משלם חולין טהורין ואם שלם חולין טמאים אחד שוגג ואחד מזיד משלומיו תשלומין והוה ליה ממון כהן ומקדש בהן את האשה ויחזור וישלם חולין טהורין ע"כ ע"ש. הנה פי' להדיא דקידושין קידושין וע"כ ל"ל דלא אמרינן כה"ג הפקר ב"ד ואפקעינהו ול"ב ואולי מה"ט כתב כמספקא ליה ודו"ק כי קצרתי בזה.

ולפמ"ש ממילא לא תקשה נמי מה שהקשה מעכ"ת מהא דרב גידל (פסחים ז') דמקדש בחמץ דרבנן דאינה מקודשת דהתם עכ"פ המקדש עושה עולה בהני קידושין שלוקח כסף שאסרו חכמים ומקדש בהם כה"ג אמרינן הפקר ב"ד הפקר וכמ"ש רש"י שם להדיא והם הפקירו ממונו דהפקר ב"ד הפקר ע"ש דהתם יש טעם להפקיר ממון זה ממנו אפילו מדאורייתא למגדר מילתא ולסייג כיון שעשה שלא כהוגן ועיין אבנ"מ סי' כ"ח ד"ה בית שמואל סקנ"ב שכתב דבאיסורי דרבנן לא שייך למימר ביה הפקר ב"ד הפקר לענין המקדש בהן ותמה בזה על הבי"ש והביא כן בשם רש"י וכבר תמהתי עליו דברש"י מפורש מדין הפקר ב"ד שם ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ט סי' רע"ט וסי' שנ"ב מה שהארכתי בזה בס"ד.

והיות כי אין הז"ג להאריך יותר הנני חוזר מעין הפתיחה בברכת כוח"ט לו ולכאש"ל החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מ

ביאור ברש"י האשה נקנית לבעלה

ב' דר"ח אדר א' התשמ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ מוה"ר יעקב משה שורקין הי"ו מו"ל ס' שיעורי רימ"ש.

אחדשה"ט. במ"ש כג"ז בשיעורי רימ"ש בקידושין דף ב' האשה נקנית פרש"י לבעלה והקשה הא פשיטא דלבעלה מיירי הכא וכבר הקשו וכתבו מזה רביס, ובעייתי כבר אמרתי דכוונת רש"י בזה דהרי קיי"ל דאין קניינים בנפש ישראל כי לי בני ישראל עבדים ורק בעכו"ס ועבד כנעני יש קנין אבל נפש ישראל אין בה קנין ואפילו אמה העבריה שביד אביה למכרה מ"מ לא נקנית קנין הגוף וא"כ קשה ליה לרש"י מה דתנן האשה נקנית ובגמ' גמר לה קיחה קיחה משדה עפרון ולא דמי להדדי דבשדה שייך קנין הגוף אבל באשה לא שייך קנין הגוף כלל ולכך פרש"י האשה נקנית לבעלה כלומר קנין אישות דוקא אבל שאר קניינים שלא לבעלה אין קנין באשה כמו באיש ואם בא לקנותה או הוא אחר שלא לשם אישות אלא לשם קנין לא נקנית כלל.

ובמקום אחר פירשתי עוד דלכאורה היל"ל האיש קונה וכמ"ש בפ' שני האיש מקדש וכבר הקשו כן בגמ' ואדרבה הרי קיי"ל אמרה היא ונתן היא אינה מקודשת האמנם באמת הרי הקשו התוס' דיוק האשה בה"א וכתבתי לפמ"ש הרמב"ם למה כתב קידושין אחר גיטין ונהפוך הוא דקודם מקדש והדר מגרש אלא דמתני' זו קאי אמשנה אחרונה דמס' גיטין דמיירי באשה שמצא בה ערות דבר וילאה והיתה לאיש אחר דבתולה נשאת כבר מבואר במס' כתובות והכא מיירי באשה לאחר סוטה וגירשה בעלה ונמצא לאחר סוטה שנשאת סוטה לבעלה ולכן בא אחר כן גיטין ולאחר גיטין שנתגרשה היא יוצאת ומתקדשת שנית לאיש אחר וזה לאחר גיטין קידושין והגם דדרכו של איש לחזר אחר אשה זה בבתולה נישאת אבל בסוטה שנתגרשה בקרא נראה שהיא ההולכת וילאה והיתה לאיש ולא האיש הולך אחריה לנשאה שזה הוליא רשעה מביתו וזה הכנים ובכתובות מיירי בבתולה נישאת אבל הכא מיירי מאשה שכבר נתגרשה מאחד וילאה והיתה ולכן קאמר האשה נקנית לבעלה ולא הבעל קונה אותה שלא הלך הוא אחריה אלא היא הלכה אחריו.

או יאמר לפ"מ שכתב הר"ן ז"ל דקנין אישות באשה הוא במה שהיא מפקרת עצמה לו והוא קונה אותה והקשו האחרונים א"כ יבא אחר ויזכה בה כיון שהפקירה עצמה וכל הרוצה יבא ויזכה בה כזוכה מן ההפקר ולכן פרש"י נקנית לבעלה דוקא ולא לאחר דלא הפקירה עצמה להיותה הפקר לכל מי שירצה יבא ויזכה בה אלא לבעלה דוקא.

סימן מא

המקדש במלוה

עוד להנ"ל

ברש"י ד"ה אינה מקודשת ומלוה להוצאה ניתנה וכבר הן שלה ומעות אחרת היא חייבת לו עכ"ל משמע מרש"י דאפילו עוד לא הוציאה המעות של המלוה אלא עדיין הן תחת ידיה אפ"ה אינו יכול לקדשה בו ואין לו שום זכותים בו והטעם וכו' ויפה פי' אלא דלשון משמע ל"ע קצת שהרי כן כתב מפורש לקמן דף מ"ז ע"א אינה מקודשת אפילו ישנה בעין ע"כ.

אמנם הרמב"ם פ"ח מה"א הי"ג משמע דאם המעות עדיין תחת ידה יכול לקדשה בהן כתב המקדש במלוה אפילו היתה בשטר אינה מקודשת וכו' מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין כאן שום דבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו עכ"ל. משמע דוקא היכא שהוציאה אותו דינר אז אינה מקודשת אבל כשעודה תחת ידה עוד יש לו זכותים בו לקדשה בו אלא שהביא דברי הב"י א"ע סי' כ"ח שפי' פי' אחר בדברי הרמב"ם עכ"ל ועיין תוס' ר"י הזקן שכתב ומ"ש הר"ם שכבר הוציא הדינר פי' האיש הוציאו מרשותו כשהלוה אותם לה וזה דלא כהב"י בפי' ומיהו תרוייהו מודים דהרמב"ם נמי מודה דאפילו ישנם תחת ידו אינה מקודשת וכדעת רש"י וצ"ע.

איברא דרש"י בסמוך דף מ"ז ע"א כתב אינה מקודשת אפילו ישנה בעין להוצאה ניתנה הלוה רשאי להוציאה בהוצאה ואינו חייב להעמידה בעיסקא וכו' וכיון דלהוצאה ניתנה הו"ל כי דידה ולא יהיב לה מידי הנה אינה כאן בלשונו הקדוש וכתב הויא לה כי דידה ולא כתב וכבר הן שלה כמו שכתב כאן וצ"ב למה שינה בלשונו וטעמו. ולולי דמסתפינא הי' נראה דרש"י רצה ליישב מה שיש מקשין למה ליה להגמ' להביא הא הלכתא דהמקדש במלוה אינה מקודשת בשתי מקומות כאן ובדף מ"ז וכאן מייתי לה בשם אביי ולקמן בשם רב וכיון דרב אמרה להא שמעתתא למה לא אמרה אביי בשם רב עוד יש לדייק דלקמן בשמעתתא דרב נתן טעם משום מלוה להוצאה ניתנה וכאן לא מייתי אביי כלל הטעם דמלוה להוצאה ניתנה.

ולכן נראה דרש"י מפרש דהני תרי שמעתתא תרי עניני הינהו ולאו בדבר אחד מיירי ותרוייהו צריכי והוא דכאן קא משמע לן אביי במקדש במלוה שהלוה לה כבר וכבר הוציאה המלוה לגרכה ועכשיו בא הזמן להחזיר המלוה והיא ברצותה להחזיר ואין לה או אפילו יש לה ורוצה להחזיר אמר לה המלוה שתתקדש לו ואמר לה הרי את מקודשת לי במלוה

זו שאת צריכה להחזיר לי והנה מלוה זו כבר קנתה וכבר הן שלה משעת קבלה והוציאה אותן כבר ועכשיו שהיא צריכה להחזיר המלוה הרי הן מעות אחרים שהיא חייבת לו ומחזירה לו וקא ס"ד כיון דעכשיו צריכה להחזיר ואפילו המעות בידה שחייבת להחזיר ורוצה להחזיר לו והוא מקדש אותה בהן תהא מקודשת קמ"ל דאינה מקודשת דאין זה כסף שלו שנתן לה להיות מקרי מקדש בכספו אלא מעות אחרים היא חייבת לו. ולכן לא קאמר אבי מלוה להוצאה ניתנה דאין זה הטעם כאן שאינה מקודשת דאפילו יימא מלוה לאו להוצאה ניתנה אבל כאן הרי כבר הוציאה המלוה ואינה לפנינו ובה מיירי אבי ולא שניתנה להוצאה וכאן לא מיירי כלל שאכתי המעות בידה ואמר אבי אינה מקודשת ולכן פרש"י וכבר הן שלה כלומר משעה שקבלה ועכשיו כבר היא מחזירה.

אבל לקמן אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת מיירי שאומר לה מיד כשהלוה הכסף הרי את מקודשת לי בהלואה זו שנתתי לך והוא דין חדש מה שלא שמענו מאבי דאפשר היכא דהמעות אכתי בעין ולא הוציאה עוד אפשר לאבי הוה מקודשת דאכתי לא ידעינן מהטעם דמלוה להוצאה ניתנה וא"כ אפשר דכל זמן שעדיין בידה מקודשת וע"ז בא רב לחדש דאפ"ה כה"ג אינה מקודשת משום דמלוה להוצאה ניתנה ולכן פרש"י אפילו ישנה ההלואה בעין אפ"ה אינה מקודשת ולזה טעמא בעי דלזה לא סגי בטעם שפי' לעיל במלוה שכבר הוציאה ועתה היא מחזירה לו שזה ודאי מעות אחרים הם ולא נתן לה כלום רק חוב שחייבת לה אבל כאן הרי הכסף אכתי בעין ושלו הוא ולזה אמר רב הטעם משום דמלוה להוצאה ניתנה וא"ב ומאי איכפת לן אם להוצאה ניתנה הרי עכשיו אכתי לא הוציאה שהרי ישנה בעין ולזה פרש"י דכיון דלהוצאה ניתנה הגם כי עדיין בידה ולא הוציאה מ"מ הוא לה כי דידה ולא יהיב לה מידי. ומודן דפי' דהוא לה כי דידה ולא דידה ממש ולא כמו שפי' לעיל דהתם כבר דידה ניהו שחייבת לשלם.

ובמקום אחר הסברתי קצת לשון מלוה להוצאה ניתנה כלומר דכסף קידושין צריך שיתן לה במתנה וכל שלא נתן לה ובשבילה אינה מתקדשת כמו בכל קנין דהמוכר מקבל כסף וגמר ומקני הכ"ג האשה נקנית וצריכה לקבל כסף מבעלה דגמר קיחה קיחה משדה עפרון וכל שקבלה כסף גמרה ומקנה נפשה אבל המלוה כסף בשעת ההלואה אינו מכוין ליתן להלוה כלום שיהי שלו וגם הלוה אינו מבקש מתנתו ואינו מקבל בתור מתנה מהמלוה אלא מקבל המלוה להוציאה א"כ בשעת ההלואה לא ניתנה לו לשם מתנה שיהיה שלו אלא ניתנה לו בשעת ההלואה להוציאה והוא יתחייב בו באחריות להחזיר לו וזה הפי' מלוה להוצאה ניתנה ולשון ניתנה צ"ב היל"ל מלוה עתידה להוציאה ולשון ניתנה משמע דהנתינה היתה להוצאה ולו לעצמו ולכן האשה שרוצה לקדשה צריך הוא ליתן לה כסף בשבילה וצריכה וגם היא צריכה לקבל כסף קידושין לעצמה ולא להוצאה הגם שודאי שתוכל אח"כ להוציא הכסף ולעשות בו כרצונו אבל בשעת הנתינה צריכה להיות בשבילה וכיון דלהוצאה ניתנה לא ניתן הכסף בשבילה וליכא כאן כסף ולכן אפילו ההלואה אכתי ישנה בעין מ"מ הרי לא ניתנה לה להיות שלה אלא זכתה בכסף זה להוצאה ולא לה וז"ש רש"י ולא יהיב לה מידי ומדויק לשון הוא לה כי דידה כלומר דבאמת אינה שלה אלא הוא לה כדידה דיכולה להוציאה כמו כסף שלה והאי נמי הוא לה כי דידה ולא דידה ממש דגם לה לא נתן במתנה אלא להוצאה וזה לפענ"ד דבר חדש.

ובזה יש לפרש נמי לשון הרמב"ם מלוה להוצאה ניתנה שכבר הוציאה אותו דינר ביאור הדברים דכיון דמלוה להוצאה ניתנה היינו שהמלוה נתן ההלואה לזה על מנת שיוציא שזה דרך הלוה לזות כסף לשלם הלואתו במקום אחר או לשלם חובתו ולא לזה לו המלוה להיות המעות מתנה אלא להוצאה וא"כ בשעת נתינתו ניתנה לו לשם הוצאה ולא לשם עצמו והו"ל כבר הוציאה ועבר לה הנאתו ודו"ק. והארכתי בזה במקום אחר בס"ד.

בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן מב

בדין המקדש בשטר

פורים בירושלים עיה"ק לכבוד ארצנו הקדושה התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ש"ב הרה"ח נטע שעשועים ענף עץ אבות פרי עץ הדר כו' כש"ת, מוה"ר חיים אלימלך בלום שליט"א.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, וכו'. על דבר אשר דקדקת במה שכתבתי בריש הל' קידושין לרבינו הבה"ג בפי' קמ"ס על מה שכתב רבינו אסיר ליה לבר ישראל למנסב איתתא עד דמקדש לה בכספא או בכתובתא או בביאה וכולהו בסהדי, והקשתי על לשון בכתובתא דמה הוא קידושין במה שכותב לה כתובה וכתבתי בקיצור דנראה מדברי רבינו דהכתובה תהי' במקום קידושין, וכתבת דמסתבר שמתקדשת בתורת כסף אם לא שהתנה במפורש שאינו רוצה בתורת כסף רק בתורת שטר וציין להגרע"א א"ע סי' ל"ב בשם הריטב"א.

והנה מה שציינת לדברי הגרע"א א"ע סק"א שם בשם הריטב"א בחי' פ"ק דקידושין ד"ו דהמקדש בשטר דבשטר קידושין צריך לכתוב ודין ולי וכו' כמו בגט אי משום הא לא קשיא דהרי רבינו הבה"ג בעצם הכתיבה בגט נמי יש לו שינוי נוסחאות, האמנם בעצם הדבר מה שכתבתי הוא

דרבינו קמי אשלם דרכים דאשה נקנית בהם בכסף ובשטר ובביאה ולכן אמר עד דמקדש לה בכספא או בכתובתה, ובכתובתה כוונתו על שטר ושינה בלשונו לומר בכתובתה שלא נטעה כשיאמר בשטר היינו כלומר בהנייר גופי' ונריך להיות בו שו"פ או מותר בהנאה וכיונא בו ולכן דייק בכתובתה כלומר דע"י מה שכותב לה הרי את מקודשת לי וקבלה אף שאין השטר שוה כלום הרי זו מקודשת, אלא דלפ"ז הי"ל לרבינו לכתוב בכספא ובכתיבה כלומר במה שיכתוב לה ולשון ובכתובתה משמע בכתובה שלה, ולכן כתבתי דרלה רבינו להוסיף בזה דגם בכתובה אם רולה לקדשה בכתובה שכתב לה הרי היא מקודשת ולא בעי ליתן לה שו"פ כלל.

ובמה שכתבנו הי' נראה לפרש קלת לשון הגמ' (קידושין נ' ע"ב בסוגיא דסבלונות במקדש אשה בפחות משו"פ) בעא מייה רב אחא בר רב הונא מרבא הוחזק שטר כתובה בשוק מהו א"ל וכי מפני שמחזיק שטר כתובה בשוק נחזיק בה כאשת איש, ועיין ר"ן שם שהביא מחלוקת הראשונים בפי' חוששין לסבלונות דעת רש"י שחוששין שהסבלונות עצמן יהא קידושין ודעת הרי"ף ועד דחוששין שמא קידש מקודם ע"ש באריכות דפריך לרש"י א"כ הא בעא דהוחזק שטר כתובה בשוק אינו דומה לאינך דכתובה ע"כ נריך לומר שקידש קודם ע"ש מה שדחק ליישב פרש"י ולפי הנ"ל י"ל דדעת רבינו כרש"י דחוששין לסבלונות היינו שקידש בסבלונות עצמן ולישב קושית הר"ן דא"כ לא הוי דומיא דאינך ולכן מפרש רבינו דאהכ"נ דאם נתן לה כתובה באופן כזה שלא קדשה בכסף מהני ולכן פריך שפיר הוחזק שטר כתובה בשוק מהו דהכוונה נמי דשמא קידש בכתובתה וכנ"ל.

אלו דברי ידידו ש"ב דושכ"ת בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מג

המברך על הכוס תחת החופה היאך מוציא חו"כ וקידוש על היין אי הוה דאורייתא

קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק חדש שבט התשנ"ג

להגאון הגדול ליהודים, מהולל בין צדיקים וחסידים, בור סיד שאינו מאבד טיפה, רוכל של בשמים מלא קופה, פ"ה ג"א תל תלפיות אוצר בלום ידי"נ כקש"ת מוה"ר חיים גריינמאן שליט"א גאב"ד בב"ב בעמח"ס ספרי חי' וביאורים בכל מקצועות התורה.

אחדשב"ג בידידות נאמנה, וכו'. בעיוני בספרו הגדול נפל גורלי בח' שבת סי' מ' אות א' בדברי הגרע"א בגליון הש"ע א"ח סי' רע"א הוכיח מדברי הר"ן שבת כ"ג א' דקידוש היוס על היין דאורייתא לפ"מ שהקשה היכי דחינן קידוש היוס שהוא דאור' משום גר ביתו וגר חנוכה ותי' דגר חנוכה עדיף משום דאפשר לקדש אריפתא משמע אי לאו הכי קידוש על היין עדיף שהוא דאורייתא ע"כ. ומעכ"ג דחה דאיתו זו די"ל דנקט ריפתא אבל ה"ה דהו"מ למינקט בתפלה וכיו"ב.

ולפענ"ד י"ל משו"ת הריב"ש סי' קנ"ט בשלשה יבמים שנשבע הגדול שבהם שלא ייבם ולא יחלוץ והשני טוען עליך המצוה שאתה הגדול או תייבם או חלוץ, והאריך שם דאין השבועה חלה עליו ואין כאן שבועת ביטוי שכיון שמה"ת מחויב לייבם או לחלוץ הו"ל כנשבע לבטל את המצוה ממש והרי זה כנשבע שלא יקדש קידוש היוס לא ביין ולא בפת דודאי הוי נשבע לבטל את המצוה ולא חלה עליו השבועה אע"פ שאם נשבע שלא יקדש ביין שבועה חלה עליו דלאו מושבע מהר סיני הוא לקדש ביין דהא אפשר בפת כמו שפי' ר"ת ז"ל בהיא דמס' נזיר מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין הרשות וכו' עוד י"ל דאפילו את"ל דיבוס וחליצה לא דמי ליין ופת של קידוש היוס משום דהתם אין היין ופת שתי מצות אלא חלקי המצות הם אבל כאן יבוס וחליצה שתי מצות חלוקות הן האחת לקרב והאחת לרחק הובא בב"ח יו"ד סי' רל"ו.

והמבואר דהריב"ש ז"ל כלל יין ופת בחדא מחתא וכדא כן דא ותרוייהו חלקי המצוה הן, ותרוייהו מצוה דאורייתא הן אם מקדש עליהן אלא דהבריה בידו או לקדש על היין או על הפת וכיון דיש בידו ברירה על איזה מהן מקדש ממילא כהדדי נינהו ואיזה מהן ירצה יקדש, ולכן אין השבועה חלה עליהן, וא"כ לכאורה נמי ס"ל דקידוש היוס על היין כמו על הריפתא ותרוייהו דאורייתא דאל"כ אכתי למה לא חלה השבועה. והגם כי י"ל דבאמת תרוייהו דרבנן נינהו ומדאורייתא יוצא בתפילה אלא שאם מקדש עליהו מקיים מצוה דאורייתא וכבר מצינו הרבה מצות כיוצא בזה שהחיוב דרבנן ואם קיים קיים בהם מצוה דאורייתא ודוגמא לזה תפילה שהוא לרוב הפוסקים דרבנן ומקיים בתפילה מצוה דאורייתא אם מתפלל ובפרט בתפילה בציבור, וכן מצוה דלערב אל תנח ידיך שהוא מדברי קבלה ואם הי' לו בנים בזקנותו נוסף על ילדותו קיים בהם מצוה דאורייתא דרק החיוב הוא דרבנן אבל הקיום הוא מצוה דאורייתא והכ"נ לענין קידוש, ומיהו מפשטות לשון הריב"ש לא משמע הכי, אלא ס"ל דכל זמן שלא קידש עדיין תרוייהו דאורייתא נינהו והם חלק מחלקי המצוה וכאמור.

איברא דלכאורה תלוי בשני פירוקי התוס' שבועות כ' ע"ב דאמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היוס ד"ת ובתוס' שם ד"ה נשים וכו' משמע דקידוש דאורייתא

וכו׳ ותימה דברים מס׳ מזיר אמר מיין ושכר יזיר לאסור יין מלוה כיין הרשות ופריך מאי ניהו קדושא ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא פר״ת בתמיה וכו׳ וי״ל דקידוש ודאי מדאורייתא אבל על היין אינו אלא מדרבנן אי נמי אפי׳ הוא דרשה גמורה הא דמבדך צריך שיטעום היינו מדרבנן עכ״ל.

והנה לכאורה מספקא להוא אי קידוש על היין דאורייתא ולתי׳ בתרא אינו מקדש בלי יין או ריפתא עכ״פ דקידוש היום בעי לומר על היין אלא דאינו חייב לטעום אלא הו״ל כאומר שירה על הכוס ומדרבנן שצריך לשתות ועיין רש״י עירובין מ׳ ע״ב דגנאי הוא לכוס, ועיין שו״ת הר״ן (סי׳ נ״ב) אי מהני מה שנותנים לתינוק ביום״כ שאין המוהל או הסנדק יכול לשתות, וזה אי נדמה כוס של קידוש לכוס של ברכת המילה דלכאורה לא דמי אהדדי.

וכבר כתבתי על מה שכתב בס׳ אפיקי יס ח״ב סי׳ ב׳ שנסתפק על מה שנהוג תחת החופה שהמסדר קידושין מברך על הכוס ואינו טועם כלום ממנו רק נותנים להחתן וכלה לטעום ולא ידע על מה סמכו העולם, והביא שם שכבר תמה ע״ז הפנ״י והובא בפת״ש א״ע סי׳ ל״ד סק״ה והאיך יוצאין החתן והכלה בברכת המברך כיון דאין הכוס מעכב לאו דבר שבחובה ניהו ע״ש.

ובענייתי כתבתי דבאמת לאו מילתא חדתא הוא וכבר יש״ב על מדוכה זו חד מקמאי בשו״ת תשב״ץ ח״ג סי׳ ס״ה לענין מוהל שבירך על הכוס בפה״ג והטעים לתינוק הנימול והמוהל לא טעם כלום אם ברכה זו הויא לבטלה וכן המברך ברכת חתנים על הכוס והמברך ברכת אירוסין על הכוס והשיב דלא מזכר בשום מקום בתלמוד כוס יין לא על ב״א ושואין ולא במילה ופדה״ב כמו שמזכר בקידוש והבדלה (ברכות נ״ב ע״ב ופסחים ק״ב ע״ב) וכיון שאינן חובה הו״ל ברכת הנהנין שאין לברך כי אם השותה וכו׳ ע״ש אבל בתוס׳ עירובין מ׳ ד״ה דילמא וכו׳ שאין המברך חייב לטעום וא״כ מה שטועמין החתן וכלה בב״א יצא יד״ח וכן במילה מה שטועם א׳ העם או השמש כמנהגנו או תינוק אחר כמו שנהגו בקידוש והבדלה דביהכ״נ וכו׳ ע״ש.

וזה נראה נמי שפסק הרמ״א יו״ד סי׳ רס״ה ס״ד וי״א דמברך על כוס בכל תעניות ונותנים הברכה לתינוקות קטנים (תוס׳ בכל מערבין ומרדכי יומא) וכ״פ בטא״ח סי׳ תקנ״ט ס״ז וכן נוהגין ליתן לתינוק הנימול וי״א אף בלא תענית יוצאים בזה (כל בו) אבל אין נוהגין כן אלא הסנדק שותה כשאינו תענית, והש״ך שם סקי״ד העיד וז״ל ובכל מקום שהייתי אין נוהגין כן אלא נותנים לשתות לנערים קטנים עכ״ל. ועיין ישועות יעקב א״ע סי׳ ס״ב בפי׳ הארוך סק״ב דאו״כ שהברכה נעשית בשבילם הם ראוים לשתות יותר מאחרים גם בשו״ת בית שלמה א״א סי׳ י״ד אות ב׳ החזיק במנהגינו.

סימן מד

כוס של ברכה אי נותנין לסנדק לשתות עוד להנ״ל

עוד רגע אדבר בזה דלכאורה אפי׳ לפי המנהג ליתן לסנדק ושותה משמע דאין הסנדק מברך אלא המברך מברך ונותן הכוס לסנדק לשתות וע״ז העיד הש״ך שאין המנהג כן אבל לא כתב שהסנדק מברך ושותה אלא סומך על ברכת המברך. וקצת אמרתי לטעם שהונהג בכל העולם ליתן לקטן בברית מילה ולא ישתה הסנדק מפני הקושיא דמבואר בעירובין מ׳ הנ״ל דאין נותנין לקטן דילמא אתי למיסרך כשיגדיל א״כ לעולם ליחוש והיאך נותנין לקטן ביומא דתעניתא ולכן תיקנו דלעולם קטן שותה בברית מילה ולא גדול א״כ לא אתי למיסרך דידע דכוס של ברית מילה לקטן ניתן לשתות ולא לגדול ולכן כדי לקיים המנהג ולברך בתעניות על הכוס ואין עצה אלא ליתן לקטן הנהיגו לעולם ישתה קטן ולא יהי׳ חשש דילמא אתי למיסרך כנלפענ״ד.

ומה שלא חששו לקושית הפנ״י ואפיקי יס ועוד נלפענ״ד עוד לפמ״ש הרמב״ם ז״ל פ״א מהל׳ ברכות הי״א וז״ל כל השומע ברכה מן הברכות מתחלה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואע״פ שלא ענה אמן וכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך והוא שיהיה המברך חייב באותה ברכה, וביאר הכ״מ דהרמב״ם קמ״ל שני דינים חדא בשומע כעונה יצא ידי ברכה ואע״פ שלא ענה אמן, והשני בשומע ברכה מפי המברך ועונה אחריו אמן הרי הוא כמברך עצמו ויצא מדין מברך ולא מדין שומע כעונה, ועיין רש״י ברכות מ״ז ע״א דלא נגמרה הברכה עד שיענו אמן ועיין ש״ג סביב המרדכי שהביא מירושלמי דלא נגמרה הברכה עד שיענו אחריה אמן, וא״כ תחת החופה בחו״כ שעונין אמן אחר הברכה הו״ל כאילו ברכו לעצמן ושפיר מברך להו המסדר והם שותין, וצ״ע.

והא דאמר והוא שיהא המברך מחויב בדבר י״ל כיון דברכת אירוסין הוא אקב״ו וצונו על העריות ולא אקב״ו לקדש את האשה וברכה זו בהקהל נאמרה בעשרה ולהרשב״א אם אין עשרה אסור לקדש אשה בכל אופן והב״י חולק עיין א״ע סי׳ ס״ב אבל מ״מ לכ״ע בעי עשרה לכתחילה אלא בדיעבד פליגי וא״כ לא מיבעיא לדעת הרשב״א דעשרה מעכב א״כ הברכה נתחייבה בעשרה דוקא אלא אפי׳ להב״י דרק לכתחילה מ״מ לכתחילה ודאי בעי עשרה א״כ כל העשרה מקרי מחויבים בדבר ושפיר מקרי החו״כ שומעין מן המחויב,

ועכ"פ ודאי שכיון שכן מנהג העולם משנים קדמוניות וכמ"ש התשב"ץ ועוד ראשונים ואחרונים והעיד לן הש"ך שכן ראה בכל מקומות שהי' שם וכנראה חיזק בזה את המנהג א"כ מה לן לפקפק על מנהג ותיקין וכן ראיתי בכל מקומות שהייתי אני הקטן.

סימן מה

הידור מצוה לאחר שקיימה

עוד להנ"ל

והנה מעכ"ג בסוגרייס שם כתב וז"ל ובעיקר הדבר שכתב בבית הלוי ח"ב סי' מ"ז דלא שייך הידור לאחר קיום המצוה, ונראה דלאו בכל המצוות הדבר כן, והכותב ס"ת שאינה מהודרת אם חוזר ומהדרה או כותב לעצמו ס"ת אחרת בהידור ודאי מקיים מצות הידור וכן נראה במילה שהזכירו ז"ל.

וקצת יש לעיין מגמ' גיטין כ' ע"א אמר רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן דתניא הרי שהי' צריך לכתוב את השם וכו' אמר רב אחא בר יעקב דילמא לא היא ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא דבעינא (שמות ט"ו) זה א"לי ואנוהו וליכא אבל הכא לא, ומשמע לכאורה דאין בידו עוד להדרה. ומה שכותב לעצמו ס"ת אחרת הנה הוא מצוה שני' ולפענ"ד דלא מקיים בזה הידור במצוה ראשונה בס"ת שכתבה בלי הידור, ואם יהדר ויעשה מעיל יפה הו"ל הידור מחוץ לס"ת ולא בכתיבתו וק"ל.

ומיהו ודאי נדקו דברי מעכ"ג דאין ההידור שוה בכל המצוות ולמשל בנר חנוכה יש כמה מצות הידור, א) להדליק בשמן זית הוא הידור דמעיקר דינא כל השמנים כשרים, ב) שתהי' מנורה של כסף עכ"פ מהודרת, וזהו ההידור מחוץ למצוה, ג) הידור נר לכל אחד ואחד, ד) הידור ביום ראשון מדליק אחד ובכל יום מוסיף והולך, ה) הידור שלובש בגד מכובד או חדש לכבוד המצוה.

אלו דברי ידידו אדם מועט לעולם דושכ"ק באהבה נאמנה עבד נרצע לאדוניו המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מו

ברכת אירוסין אימתי מברכין

ג' לחדש הרחמים התשנ"ו קרית אונגוואר רמות ירושלים עיה"ק תו"א

בימי הרחמים והרצון ישמעו דברי רצוי ורצון וברכת כוח"ט בסשצ"ג לידידי מע"כ הרה"ג בנש"ג מוה"ר ש. ד. **רויזנטאל** שליט"א אבן יקרה בק"א ומו"ל ספרי דבי רב מרן הגרצ"פ פראנק זצלה"ה גאב"ד ירושלים.

אחדשכת"ר בידידות נאמנה, בתודה רבה עבור הספר היקר הדרת קודש וכו'. ורק הערה אחת אשר רציתי להעיר בעניני מילה בסי' כ"ב הביא מש"כ בתשו' הרשב"א ח"ד סי' ר"ו שאלת מאימתי מברכין ברכת אירוסין קודם קידושין כמ"ש פסחים ז' ע"ב דכל המצוות כולן מברכין עליהן עובר לעשייתן או דילמא לאחר הקידושין דאי קודם קידושין דלמא הדרי בהו ונמצאת ברכה לבטלה, ואמרת שדעתך נוטה שלאחר קידושין מידי דהוה אברכת להכניסו שאינו מברך אלא לאחר המילה כל שאין האב מל את הבן עכ"ל.

ותמה הגאון רנפ"פ ז"ל דלאחר דיהיב טעמא בברכת אירוסין לברך אחר הקידושין מחשש דילמא הדר בהו א"כ מאי האי שהביא הדמיון לברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו שאינו עד לאחר המילה שאין טעמו משום דילמא הדר בהו וע"ש.

ולפענ"ד דמיונו של השואל להרשב"א שם עולה יפה והדמיון הוא כך דמה דמספקא ליה להשואל בברכת אירוסין שיברך לאחר הקידושין ולא קודם הקידושין דילמא הדרה בה או הוא או המברך יברך ויהי' ברכה לבטלה ולכן כל דבר שמולה באחרים אין לברך עובר לעשייתן אלא לאחר עשייתן והביא ראי' מברכת להכניסו בבריתו שהאב נמי מברך לאחר החיתוך ולא קודם וס"ל דנמי הטעם דאינו מברך עובר לעשייתן כמו המוהל שמברך עובר לעשייתם משום דתלוי במוהל ודילמא הדר ביה ולא ימול או לא יוכל למול או יתקלקל במילתו מחמת פחד ויהי' ברכתו לבטלה, ולהדיא כתב כן הראב"ד ז"ל בפ"ג מהל' אישות הכ"ג שכתב הרמב"ם ז"ל דכל המקדש אשה בין ע"י עצמו ובין ע"י שליח צריך לברך קודם הקידושין ובהשגות כתב הראב"ד אין אנו נוהגין כן אלא מקדש ואח"כ מברך והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמאן האשה ולא תתרצה הרי הברכה לבטלה, וזה הטעם לברכת האב שמברך להכניסו בבריתו של אברהם אבינו עכ"ל, פי' שהאב כשאינו מל בעצמו עושה ברכת להכניסו לאחר המילה כיון שהדבר תלוי במוהל שהוא דעת אחרים ואפשר שלא ימול, הרי מפורש מדברי רבינו הראב"ד ז"ל כדעת השואל ברשב"א דהטעם שלא מברך האב קודם המילה משום שהדבר תלוי בדעת אחרים.

איברא דמירוצו של הגרנ"פ זצ"ל שרצה לומר דהואיל ואי אפשר לברך לפני הקידושין בברכת המצות אין כאן תיקון ברכה נ"ע לפענ"ד למה אין כאן תיקון ברכה והלא מצינו בכמה מקומות שתקנו ברכה לאחר עשיית המצוה כיון שא"א קודם עשייתה ורא"שונה בטבילת גרים שא"א לברך קודם שעדיין עכו"ם מברך לאחר הטבילה ולדעת התוס' בכל הטבילות נמי כן וחלקו ע"ש ומבואר דהיכי דא"א עובר

לעשייתן אינו מעכב ועכ"פ היכא דאיכא טעמא, ועיין יו"ד סי' י"ט השוחט צריך שיברך קודם השחיטה וכו' והוא מחלוקות בירושלמי ר"י ורש"ל וברמ"א שם ואם שחט דבר דאיתיליד בו ריעותא וצריך בדיקה ישחטנו בלא ברכה וכשימצא כשר ממברך על השחיטה (מ"ז ודלא כרש"י בתש' ואולי הרמ"א שם לשיטתו בא"ח סי' קע"ב ס"א בשכח והכניס משקין לתוך פיו בלא ברכה בולען ולדעת המחבר אינו מברך עליהם ברכה ראשונה והרמ"א חולק דגם לאחר יש ברכה ודו"ק) והש"ך שם אות ג' בשם ד"מ והג' אשר"י פ"ק דחולין דאפי' בכשרה אם שכח ולא בירך קודם השחיטה יברך לאחר השחיטה וכא"ז והרמב"ם רפי"א דברכות חולק ועיין תוס' פסחים דף ז' ע"ב בעידנא דאגבה נפק ושהקשו מ"כ לא הוי עובר לעשייתן ותי' דמ"מ אכתי איכא קצת מצוה ע"ש ועי' הגרע"א ז"ל שם, ועכ"פ מצינו ברכה לאחר עשיית המצוה ועיין רא"ש כתובות דף ז' ולא מיבעיא לדעת הג' אשר"י והד"מ בש"ך דאפי' לכתחילה אלא כאן דא"א באופן אחר ודאי מברך לאחר הקידושין וכגר בטבילה וצ"ע.

ובענייתי כד הוינא טליא זכיתי לפלפל עם מרן המחבר זצלה"ה בענין זה אי ברכת אירוסין אי הוה ברכת המצוה או ברכת הודאה והראתי בס"ד דעת הרא"ש כתובות דלא הוי מצוה כי פרי' ורבי' היינו קיום המצוה וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אקב"ו והבדילנו מן העכו"ם וכו' ע"ש ועיין רדב"ז פט"ו מהל' תרומות הכ"ב כעין זה בברכת תרומה שהכהן מברך ודעת הרמב"ם נראה דהוה ברכת המצוה וכן מטין דברי הראב"ד ומרן זצלה"ה כתב לי דאפשר הראב"ד ס"ל כהרא"ש וילדות היתה בי וכתבתי אז דא"א לומר כן בדברי הראב"ד ז"ל וכנראה מפורש בפ"ג מה"א הכ"ב ועוד וכן דעת המשב"ץ מ"ב סי' ע"ד ובס' המנהיג הל' אירוסין סי' ק"ה ובשאילתות פ' ברכה סי' קס"ה שאילתא דמחייבן דבית ישראל וכו' ועיין ריב"ש סי' פ"ב מה שהאריך והארכתי קצת בענינים אלו וקצת פלא שהמו"ל ציינו לכמה מקומות ולא ציינו לדברי רבינו בספרינו הנ"ל.

ובזה הנני חוזר על הראשונות בתודה רבה על מתנתו ויה"ר שיזכה להוציא כל ספרי וכת"י של כ"ק מרן זצלה"ה ולהגדיל תורה ולהאדירה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ובברכת כוח"ט בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מז

טעה בברכת אירוסין אי חוזר ומברך

ג' לחודש הרחמים התשנ"ו פה קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק ת"ו

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים בסש"צ את מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כו' כש"ת **מוה"ר טאנצמאן** שליט"א אבן יקרה בבית שמש מלפ' בכולל דישיבתנו הקדושה.

אחדשב"ת בידידות. בדבר שאלתו במסדר קידושין שטעה בברכת אירוסין תחת המופה ואמר אקב"ו על העריות ואסר לנו את הנשואות והתיר לנו את הנשואות לנו ע"י חופו"ק ומעכ"ת אמר לו שצריך לחזור ולברך ברכת אירוסין ולא רצה לשמוע לו ולחזור ולברך ואתה נפשו בשאלתו אם הדין עם המסדר או שלדקו דבריו מעכ"ת, ב) אם המסדר טעה אם יש עוד עכשיו חיוב לחזור ולברך ברכת אירוסין עכשיו לאחר כמה שבועות או שעבר זמנו ועד כמה מקרי זמנו.

ולפענ"ד ראשונה נראה פשוט דהנלדק עם מעכ"ת דהרי נוסח הברכה מבואר בגמ' כתובות ובטוש"ע א"ע סי' ל"ד ס"א אקב"ו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו ע"י חופה וקידושין וברמ"א והתיר לנו הנשואות ע"י חופה וקידושין כלומר הנשואות ולא חוזר לנו והסכמת האחרונים לומר לנו וכן איתא לרבינו הגדול הבה"ג, והמסדר קידושין הנ"ל כיון שטעה ושינה מטבע שטבעו חכמים ובמקום לומר ואסור לנו את הארוסות אמר ואסר לנו את הנשואות שזה טעות מוחלט בין במטבע ובין בהלכה שהרי האמת שאדרבה התיר לנו את הנשואות כמו שחזר ואמר מיד וא"כ הוי תרתי לריעותא חדא שינוי מטבע ממה שטבעו חכמים והשנית דבר שקר שלא אסר לנו את הנשואות אלא הארוסות וגם מיד סתר דבריו באמירתו והתיר לנו את הנשואות לנו, שינה ממטבע שטבעו חכמים וגם חיסר עצם האיסור של הארוסות לא יצא ידי ברכה כלל.

ואם הי' מיד בתוך כדי דבור כשטעה ואמר ואסר לנו את הנשואות והתיר לנו את הנשואות אולי הי' יוצא ידי חובתו כיון שמסתמא קודם הברכה הכוונה היתה רצוי' ולברך כמטבע שטבעו חכמים והו"ל כהתחיל לברך על דעת לומר בפה"ג ותוך כדי דבור מזכר שטעה עיין א"ח סי' ר"י ס"ב ובמג"א שם בשם הריא"ז דדוקא ברכות דרבנן ועיין באה"ט ומ"ב שם אות ו' ועיין א"ח סי' קע"ב ס"א ודו"ק. ולכן פשוט כיון דשינה הברכה ועוד חיסר בכלל עצם הברכה ואסר לנו את הארוסות ולא דבר כלל אלא מן הנשואות ליכא כאן ברכה וחוזר ומברך.

סימן מח

לא בירך ברכת אירוסין עד מתי יכול לברך עוד להנ"ל

ומיהו בדבר שאלתו אם אכתי יכול לברך ועד מתי יכול לברך ברכת אירוסין יפה העיר ולענין ברכת הנהנין הרי נחלקו הפוסקים עיין א"ח סי' קע"ב שכח והכניס משקין לתוך פיו בלא ברכה בולען ואינו מברך עליהם ברכה ראשונה,

והרמ"א ז"ל כתב הגה וי"א דמברך עליהם וכן נראה עיקר (הרשב"א בשם הראב"ד והרא"ש פ"ג שאכלו וכן דברי הרמב"ם פ"ח מברכות) ועיין מ"ב משחלק מ"ש הכא מסי' קס"ז ס"ח דאם נזכר אחר שגמר סעודתו דאינו מברך דכאן נזכר בעודו בפיו ומייב בברכה ע"ש ואפ"ה דעת רוב פוסקים כמחבר שאינו מברך ברכה ראשונה ע"ש.

ולפום ריהטא הי' נראה דבמחלוקת שנוי' שהרי נחלקו הראשונים בעצם ברכת אירוסין אם הוא ברכת המצוה או ברכת הודאה ופשוט דאם הוא ברכת המצוה והגם דלא מברכין הנוסח לקדש אשה (עיין א"ז ועוד ראשונים שאמרו לברך לקדש את האשה) מ"מ אין לברך רק עובר לעשייתן ככל המצוה אבל אם הוא ברכת הודאה שפיר יכול לברך אפי' לאחר קיום המצוה ועיין רא"ש כתובות דף ז' דאינו ברכת המצוה, אידרא דאפי' למ"ד שהוא ברכת המצוה נמי איכא בזה מחלוקת ממי יברך דדעת הרמב"ם פ"ג מה"א הכ"ג דמברך עובר לעשייתן קודם הקידושין כדרך שמברכין על כל המצות ודעת הראב"ד בהשגות שמברכין לאחר הקידושין ככל מצוה שתלוי' בדעת אחרים שאם תמאן ולא תרצה תהא ברכה לבטלה ע"ש ובש"ע א"ע הנ"ל ואחר שיגמור הברכה יקדש.

והנה בש"ע שם ס"ג כתב אם לא בירך ברכת אירוסין בשעה שקידש לא יברך אותה בשעת נשואין, הג"ה וי"א דמברכין אותה בשעת הנשואין (מרדכי פ"ק דכתובות) וכן נוהגין אפי' קידש מזמן ארוך מברכין ברכת אירוסין תחת החופה ע"ש, והארכתי בזה קצת בספרינו משג"ה א"א סי' ג' וח"ג סי' קל"ו ועיין תשב"ץ ח"ב סי' ע"ד ובס' המנהיג הל' אירוסין סי' ק"ה ובשאילתות פ' ברכה סי' קס"ה שאילתא דמחייבין דבית ישראל וכו' ע"ש.

ולהלכה לענייננו הנה הבאתי שם דברי שו"ת הריב"ש סי' פ"ב הובא גם ברמ"א הנ"ל בקיצור עד מתי יכול לברך ברכת אירוסין וכתב הריב"ש דמשעה שאירס בקידושין ולא בירך יכול לברך עד שעת החופה דכל קודם ברכת נשואין וחופה אכתי מקרי עובר לעשייתן והביא ראי' לדבריו מבהמ"ז כמו בהמ"ז כל זמן שלא נתעכל המאכל מקרי אכתי ראוי ומייב לברך ולאחר שנתעכל המאכל אין שוב מברך בהמ"ז הכ"נ ברכת אירוסין כל זמן שלא נכנסה לחופה הרי היא ארוסה וכל זמן שהיא ארוסה מברכין ברכת אירוסין אבל לאחר שנכנסה לחופה וברכו ברכת נישואין לא שייך ברכת אירוסין וברכות אין מעכבות הנישואין.

ובזה הנני ידידו דושכת"ר המברכו בברכת כוח"ט בסשצ"ג בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מט

האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת

כ"ז לחודש הרחמים התשנ"ג

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים את מע"כ הרה"ג המופלא הב' החשוב מאד נעלה חוב"ט עושה נפלאות בח' תורה כש"ת יעקב דהאן בעמח"ס יד דוד ירושלים עיה"ק.

אחדשה"ט בידידות, מה שפלפל בגמ' גיטין ס"ד וזיר י"ב האומר לשלוחו לא וקדש לי אשה ומת שלוחו אסור בכל הנשים שבעולם מזקה שליח עושה שליחותו וכיון דלא פריש ליה הא לא ידע האי מיהו קדיש ליה, ובש"ע א"ע סי' ל"ה סי"א האומר לשליח לא וקדש לי אשה ומת השליח ואינו יודע אם קידש לו אשה או לא ה"ז בחזקת שקידש שחזקה שליח עושה שליחותו, וכתב הט"ז סקט"ו דדייק שחזקה שליח לתרן דלא תקשה הא איכא כאן ס"ס שמא לא קידש כלל ואת"ל קידש שמא לא זו לכן כתב שחזקה שליח עושה שליחתו א"כ וודאי קידש לו אשה ואסור בכל הנשים אם לא באשה שאין לה קרובות. ותמה מעכ"ת דלא שייך כאן ס"ס דהא משם אחד הוא דשמא אין קרובתה של זו מקודשת לו וכמ"ש התוס' (כתובות ט') בד"ה ואי דשמא באונס ושמא ברצון ואת"ל ברצון שמא קטנה היתה דשם אונס חד הוא והאריך בזה להביא הפוסקים דמשם אחד לא אמרינן ס"ס. ושוב האריך במחלוקת הרמב"ם והראשונים אי ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא ולא לתלות הא בהא.

ובעניתי בהרהורי דבריס אמרתי ברמב"ם (פ"ט מטו"מ הי"ב) מהא דב"מ (פ"ו ע"א) קא מיפליגי במתיבתא דרקיע אם בהרת קודמת לשער לבן טמא ואם שער לבן קודם לבהרת טהור ספק הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא ואמרי מאן נוכח רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות וכו' כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור יצאת בת קול אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהור ע"ש. ולכאורה הרי הוא מחלוקת קב"ה כביכול עם הפמליא של מעלה בספק אם הוא טהור או טמא וקב"ה אומר טהור א"כ ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא וכהוראת רבב"ג אלא דא"כ תקשה הרי הרמב"ם פסק שם כמתיבתא דרקיעא עיין פ"ב מהל' ט"ל ה"ט בהרת כתלי גרים וכו' ספק שיער לבן קדם ספק הבהרת קדמה הרי זו טמא, וא"כ לשיטתו טהור הי"ל לפסוק, וי"ל דמדרבנן קאמר אבל מדאורייתא הכ"נ ולזה סיים וראה לי שטומאתו בספק, ועיין מי"ט ספ"ד דנגעים הביאו המל"מ שם ה"ט, ועיין מל"מ שם ה"א, ומיהו לענ"ד משבתי דאין ראי' די"ל בין טומאה לאיסור ולא גמרינן איסור מטומאה עיין יבמות (ק"ג ע"ב) איסור מטומאה לא גמרינן. ומיהו לכאורה הרמב"ם כתב כן לענין טומאה ועיין שעה"מ

מה שהקשה ועיין נגעים פי"ח מי"ב וברא"ש שם בגד המוסגר ושו"ת מהרי"א אסאד סי' קל"ח ובספרינו משנ"ה ח"ג סי' קנ"ב.

ברם מה שכתב דכאן הו"ל ס"ס משם אחד לפענ"ד לא נראה כן אלא כאן הו"ל ס"ס בשתי עניינים ספק אם קידש בכלל שאפשר מת השליח קודם שקידש וליכא כאן קידושין כלל בכל העולם ואת"ל קידש, שמא אחרת קידש וזו מותרת לו שאינה קרובה, ולא דמי לאונס שהכל באשה אחת וגם יש עוד ספק שמא האשה שרוצה לקדש עכשיו היא אותה שקידש השליח וליכא איסור, אלא דבאמת יש לי הרהורי דברים בעיקר ההלכה חדא דיש עוד ספק שמא לאחר שקידש ממה גם האשה כמו השליח והגם דאמרינן מיתה לא שכיחא מ"מ כתבו התוס' דוקא ליומא או לכה"פ שלשים יום עיין תוס' ריש יומא ושעה"מ הל' סוכה אבל לאחר שלשים יום אמרינן מיתה שכיחא, וא"כ יש ספק אפי' קידש שמא ממה המקודשת, וחזקת א"א אין כאן באשה זו דלא ימא ספק מונא מידי ודאי, וא"כ יש כאן עוד ספק שמא לא קידש ואת"ל קידש שמא כבר מתה ואין כאן קידושין ואת"ל יש אכתי קידושין שמא לא זו קידש. עוד יש לעיין לפמ"ש דדבר שתלוי באחר לא מקרי בידו וא"כ הכ"נ כיון דקידושין תלוי ברצון אשה ובשאלת פיה ואמרה אין או ברצון אביה כשהיא קטנה א"כ גם זה עכ"פ ספק הוא ואפילו לא מת יש להסתפק שמא לא נתרצה לו אלא דזה כבר שם אחד שמא לא קידש ומיהו לגבי מאי דאמר חזקה שליח עושה שליחתו יש לשדות ביה נרגא דדוקא במה שבידו אמרינן כן אבל מה שאינו בידו מה חזקה היא זו.

ועיין תוס' שהקשו דיתומה קטנה מתסר שמא קדשה אביה ע"י שליח, ובאמת כי התוס' כתבו שאין זו חזקה גמורה שמא מתרצה ואין בידו לקדשה ע"ש. וא"כ אדרבה חזקה זו גרוע היא לדעת התוס', וא"ל כיון דיותר ממה שהאיש רוצה לינשא האשה רוצה להנשא שפיר מקרי בידו וא"ע. שהרי אפילו לגבי ברכת קידושין יש סוברין לברך לאחר הקידושין שמא תתחרט ולא תתרצה בו.

גם כי יש עוד להעיר דיש לחלק בין זמן לזמן ביציאת השליח והיכא שהשליח יצא היום ומת בלילה א"כ הנשים ממקומות הרחוקים יהיו מותרים לו שהרי לא הי' בידו לבא בו ביום למקומות הרחוקים ועכ"פ נשים שיעידו עליהם שביום יציאת השליח אותה האשה לא יצאה מביתה וגם מי יאמר שחזקה עושה שליחותו הוא בו ביום וי"ל קצת לפמ"ש חבר שמת והניח פירות אמרינן חזקה על חבר שאינו מניח דבר שאינו מתוקן ואפי' בו ביום כמבואר בגמ' שם וא"ל דהכ"נ חזקת שליח וא"ע והיות כי האריכתי קצת בהא הלכתא והבאתו דברינו במשנה הלכות על בה"ג הל' קידושין סי' י' לעיין שם ומשם תקחנו כי אין הז"ג כעת לברר את כל הנ"ל.

ומחמת כי מתקרב הזמן ומלאכים יחפזון והאי גברא טרוד טרדא דנפשא לקצר אני צריך והקוצרים אומרים יברכך וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולהגדיל תורה ולהאדירה כאות נפשו וכעתירת וברכת ידידיו בלתי מכירו המברכו בברכת כוח"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נ

בדין קידושי קטנה

כ"ט לחדש הגאולה התשנ"ו בנ"י יצו"א

כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם כגן הדסים פאר המעלות כולו אומר כבוד כו' כג"ת מוה"ר **יהושע ישע' נויבירט** שליט"א, ר"מ ומו"צ בירושלים עיה"ק בעמח"ס שמירת שבת כהלכתה וש"ס.

אחדשב"ת בידידות יתירה, בדבר אשר רצה לדעת דעתי העני' במעשה בית הנעשה שיחה בפי הבריות בכל העולם ובין גדולי הרבנים בעניין משפחה אחת שהושבת השלום בית אנלס ועמדה האשה ועזבה את בעלה וחטפה את הילדים ויצאה מביתו וברחה לבית אביה למדינה אחרת (מדינת קאנאדא) והיתה למורדת והלכה בערכאות של עכו"ס ובסיוע של הערכאות עכו"ס קבלה רשות אפטרפסות על הילדים וגרשה את בעלה ומנעה אותו מלראותם ולמרות זאת בקשה היימנו מעות החזקה ע"י הערכאות להילדים ולעצמה ולאחר כמה שנים שהלך הריב ומתרחב בין איש לאשתו כבידקא דמיא קם הבעל וקידש את בתו הקטנה (שהיא אצל האם) ויודע הדבר לאחר שנכנס לב"ד פה בעיר ברוקלין והעיד בפניהם שקידש את בתו הקטנה.

וכפי ששמעתי אז היתה טענתו כיון שאשתו היא מורדת והוא חש לבתו שלא תנשא לאיזו הגון וכיון שמצא חתן הגון לה עמד וקידשה וכשיבא עת דודים יגלה מי החתן ומאז פרסמו הב"ד ועשה רעש בכל העולם ויתרופפו עמודי תבל היתכן לעשות דבר כזה שהוא נראה כנקמה מאב בבתו והעיקר שרעשו כל העתונים בדבר והבתי משפטים העממיים ועו"ד מיד התחילו פראצעדורא בערכאות להעניש את האב והב"ד שקבלו העדות ולהכניס בבית סוהר ועוד דברי אלימות כאלו אשר הם דברים זרים נגד עיניו ורמז לדבר קידושי ראשונה (לוחות הראשונות) שנתנו בקולי קולות נשתברו ואין לך יפה מן הנגיעות והלחות שניות בהנגע נתנו וכן דרך התורה מעולם לברר ההלכה בנגעה ובנגיעות לאמיתה של תורה ולא ע"י ערכאות ובתי משפט ועתונים ועו"ד שהם מעוותים התורה.

ומתחלת המכתב הנני להעמיד נקודה אחת כי אין ספק שהאב הזה עשה מעשה אשר אין רוח חכמים נוחה הימנו וח"ו לכפול דברים כאלו ואני כותב רק להלכה מה בין קידושין אלו כי לעצם הענין הוא דבר התלוי במחלוקות ובמקום מחלוקות כל העקום נעשה ישר וכבר אמרתי שאיני בא להצדיק הבעל שעשה כן או להצדיק האשה במעשיה שחטפה הילדים בכח של ערכאות מבעלה שהוא אביהם וגזלה אותם מהאב שע"פ ההלכה הוא חייב לזונם ולחנכם ומעשה ידיהם שלו הם וגם לקחה מהם האב שהם יתומים בחיי האב ועוד ועוד ואולי לאו עכברא גנב אלא חורא גנב מ"מ אין זה נוגע לי אלא לב"ד שמטפלים בדבר והם יודעים או לא יודעים מי האשם.

אבל הילדים ודאי הם קרבן משני צדדים מצד אחד הם אבדו האב הרחמן שלהם וע"י ההסתה מהאם על אביהם נהפכו מאוהב לאויב עד שלפי הנראה נעשה עליהם אכזר כפי המעשה שאומרים ומצד השני הם קרבן לדור ולהתגדל עם אם שהולכת לערכאות נגד בעלה ואביהם ובכל כחה רודפת אחריו ומנסה להכניסו בבית האסורים, אוי לו לחינוך כזה שרואין הילדים שכך עושים אם אבא והבעל והיאך היא כבר יכולה לחנך אותם כפי הצריך ועל כולם אח"כ כשיבאו באמת לשידוכין מי ירצה לשדך עמהם לאחר המעשים האלו אפילו שלא קידש אביהם או קידש וואס פאר א פנים האבען זיי אצל העולם ואין הם מתחשבין בזה בחושבם בהערכאות.

והגם כי לעצמי הייתי מתחמק שלא להתערב בדבר מ"מ להלכה כתבתי לאחד מתלמידי ישיבתנו על ששאל אותי והביא לי מכתב משני רבנים שכתבו בזה ורצו בפלפולם להתיר ולבטל הקידושין בסברות כרסיות היוצאות מפי כותבי עתוני הזמן בזמן שהשוויון הנשים עם האנשים שוה או קצת גדול מזה והשוה הזמן אשה לאיש למצות עשה שהז"ג ולא רק לעונשין ח"ו ולכן אין הז"ג כעת להשתמש בהלכות ישנות ומיושנות אוי לאזנים שכך שומעות מבני תורה כי זה דרכם לעולם של בעלי השכלה אבל בעלי תורה ידעו שזאת התורה אינה זמן גרמא ולא תהא מוחלפת מאת הבורא ית"ש.

והנני מעתיק ממה שכתבתי לו, בדבר אשר הראת לדעת לרב אחד או יותר שפלפל וכתב להתיר העסק ביש הנעשה שיחה בפי הבריות בענין קידושי קטנה שקידש האב את בתו הקטנה במדינה אחרת כמבואר בגמ' קידושין ס"ג ע"ב וס"ד ע"א דאמר רב הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה לאיש אסרה הזה התירה ועיין א"ע סי' ל"ז ס"א.

ויצא על זה רעש גדול בכל העולם ויצאו כמה בפלפולים וכעת הראתה לי כתב אחד שיצא להתיר בהאחזו על קורי עכביש ושגג בדברים פשוטים ובאמת כי על כיוצא בזה אמרו חז"ל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם, ויאמין לי כי לא רציתי ליכנס בדבר זה כלל כי לפענ"ד פשוט שאין מקום להתיר מה שאסרה תורה בלי חקירה ודרישה בדבר מאביה והעדים אם יש עדים ואז אם יתבררו הענינים נוכל לדון ע"פ הבירור ונדע איך יפול דבר. ועד התם לא ראיתי שום מקום להתיר.

ולפלפל בפלפולים של מה בכך אין בדעתי, כי בעצם ההלכה הרי הוא גמרא מפורשת ומקרא מפורש את בתי נתתי לאיש הזה ובגמ' לאיש אסרה הזה התירה. וגם ראיתי שהביאו מכתב מהגאון יד"ע וידי"נ מופת הדור מוהרש"ז אויערבאך זצ"ל שכתב בקיצור נמרץ שנאמנות האב בקדושי קטנה מגזירת הכתוב ואין לנו טעמים בדבר וכמ"ש בס"ד, וכן שמעתי ששאלו להבחל"ח את ידיד"נ וידיד נפש כל חי הגאון מוהרש"י אלישיב שליט"א בירושלים, והשיב נמי כעין זה דהתורה האמיניהו וא"כ למה לן להאריך בדבר וכי יש בידינו לשנות התורה או לגלות פנים שלא כהלכה ח"ו ולכן כל האריכות אך למותר.

ומה שציין הגרש"ז ז"ל בשלהי מכתבו שיש לעיין קצת מה שעשה בהחבא אי מקרי בשביל זה רשע והניח בצ"ע, ולפענ"ד לא הי' כוונתו דבשביל זה אינו קידושין ח"ו חדא דאטו אב רשע אינו יכול לקדש בתו הקטנה לא שמענו זה, ואם יתברר שהאב גזל או עבר עבירה אחרת שבתורה לא יוכל לקדש את בתו הקטנה, ואי משום מצוה הבאה בעבירה גם בזה המעשה קיים, גם כי לא ידענא מאי עבירה איכא אם עשה הקידושין ע"פ ההלכה. ועוד וכי אפשר להוציא איסור א"א של גזיה"כ שהתורה האמינו באמרה את בתי נתתי לאיש הזה בשביל ספק של אולי, ועוד טעמים בזה, ופשוט שכוונתו שרצה בזה להראות שלא יבא מי שהוא ויסמוך על זה ולכן העיר עליו בלשונו הקדוש דיש לעיין אבל בשביל שיש לעיין לא נדחה ההלכה שכתב מקודם שנאמנות האב בקדושי קטנה מגזירת הכתוב ואין לנו טעמים בדבר והכ"נ בכלל, ואדרבה על כל קושיא יש תי'.

איברא דעצם ההערה שכתב יש לעיין קיימתי בעצמי מצוה לקיים דברי חכמים ועיינתי בדבר וראיתי כמה תשובות בדבר חדא דמאן נימא לן דזה קידש בחשאי שהרי בא לב"ד ואמר דקדש את בתו בפני עדים, והוא ושני עדים והחתן כבר לא הוה בחשאי, ועוד היכן מצינו דאסור או שאין לקדש בחשאי, וגם אם קידש בחשאי אמאי בשביל זה מקרי רשע, ולפענ"ד אדם המקדש את בתו קטנה בחשאי בשביל זה אינו נקרא רשע כלל, וכ"ש בדידן שיש עוד כמה טעמים אפילו אי נימא קידש בחשאי, חדא שהרי דרכן של בנ"א לקדש

בלנעת אפילו גדולים, וכ"ש בתו הקטנה שאינו רוצה לעשות פומביא עד שתגדל ויכניסנה לחופה, ועוד אולי מחמת כסיפותא שהי' צריך לכל זה עשה בחשאי שלא לבייש ולא להתביישם, וכמ"ש ביוסף הוליאו כל איש מעלי שלא יתביישו אחיו והכ"נ משום בושה עשה בלנעת. אלא בר מן דין הרי גמרא מפורשת דעבדי אינשי דמקדשי בלנעת בלי פרסומת ואפילו אינשי דדיירי בחצר אחד וקידש אחד אשה אמרינן שדרך לקדש בלנעת, ובגמ' כתובות (כ"ג ע"א) דאמר רב אשי ל"ל דדיירי בחצר אחד מה"ד אם איתא דנתקדשה קלא איכא לה קמ"ל דעבידי אינשי דמקדשי ודמגרשי בלנעת, (ועיין טוש"ע א"ע סי' מ"ז ס"א וסי' קנ"ב ס"ד) וא"כ הכ"נ קידש בלנעת דעבידי אינשי דמקדשי בלנעת וגם אפשר שלא הי' לו יכולת לאסף אנשים הרבה במצבו הקשה בלי נעים ולכן עשה בלנעת. גם כי בלאו הכי אפשר דבכיון רצה לקדש בלנעת שחש שלא תשמע אשתו ותביאהו לבית משפט העממי ערכאות ויסרו אותו וכמו שבאמת עשתה אח"כ כשנודעה לה ומטעם זה אולי עשה בלנעת, ומה שהלך אח"כ לב"ד לפי שחש שלא תבא לידי מכשול, ואפשר שלא הי' בדעתו לפרסם גם ביאתו לב"ד וב"ד הוא שפרסמו הדבר כפי הנראה שחשו למכשול וכמ"ש שם הב"ד במכתבם ובגביית עדות שמה"ט בא אליהם להזהיר שלא יבאו בני אדם לידי מכשול וא"כ פשוט דקמו דברי הגאון ז"ל כחומה נשגבה שאין שום היתר לקידושין אלו כי אם ע"י האב שיגיד למי קדשה.

ומ"מ כיון שבאו אלי כמה בקשות וגם אמרת שאחרים רוצים לדעת וכמה טעלעפאנים ג"כ קבלתי בענין זה ולכן הסכמתי לכתוב כמה שורות היאך שגגו המפלפלים בכל הנושא, והנה גמרא מפורשת קידושין ס"ד ע"א במתני' קדשתי את בתי וכו' והרי היא קטנה נאמן נשבית ופדיתיה וכו' אינו נאמן ובגמ' שקו"ט עד אמר רב אשי ותסברא רישא משום דבידו הוא נהי דבידו לקדשה בידו לגרשה ועוד אילו אמר האי דלא ניחא בגוה מי מצי מקדש ניהליה בע"כ אלא אמר רב אשי רישא רחמנא הימניה כרב הונא דאמר רב הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה, לאיש אסרה הזה התירה בנישואין הימניה רחמנא לאב בשבויה לא הימניה ע"כ ופרש"י ותסברא דהאי שינוייא דלעיל שינויא הוא וטעמא דרישא משום דבידו הוא נהי דבידו לקבל קידושין מאיש שבא לקדשה, אילו אמר האי גברא לא ניחא לי לקדשה מי מצי וכו' (כלומר וא"כ לא הוי בידו לקדשה נמי) לאיש אסרה, על הכל שאין אנו יודעין למי וכי אמר הזה התירה לזה, לנישואין הימנה אם נערה אם קטנה אבל בבוגרת לא מישתעי קרא דנערה כתיב הילכך לא מהימן משגדלה ע"כ.

והמבואר בגמ' שאדרבה המקשן רצה להשתמש בסברא ולחלק בין בידו לאינו בידו ודחה רב אשי הא סברא וטעמא דתנא, שרצה לאוקמי טעם דאב מהימן משום דבידו ודחה האי טעמא דלאו טעמא הוא אלא גזה"כ בלי טעם דהתורה הימניה ונתנה נאמנות לומר קדשתי, והאי נאמנות הוא אפילו לא הביא עדים כלל ואפי' אומר על עדים והם אינם רוצים לבא ולהעיד, וכן מפורש שם לעיל שם להדיא בגמ' (ס"ג ע"ב) האב שאמר קדשתי את בתי ואיני יודע למי ואיבעיא להו מהו לסקול על ידו (פרש"י מהו לסקול על ידו של האב כלומר על פיו אם אמר קדשתי את בתי ועדי קידושין אין באין לפניו וזינתה מהו להחזיק על פיו כדין נערה המאורסה ולסוקלה). רב אמר אין סוקלין כי הימניה רחמנא לאב לאיסורא לקטלא לא הימניה ורב אסי אמר סוקלין לכולה מילתא הימנה והנה דהוא גמרא מפורשת דנאמנות האב הוא גזה"כ ולא מטעם שבידו כלל אלא נחלקו עד כמה הנאמנות שהאמינה תורה אם רק לאוסרה או גם לסוקלה, אבל הא פשוט דאסורה לכל העולם כולו בדבורו בלבד. וכן מבואר ברש"י דמיירי בשאין עדות לפניו דאי יש עדות ודאי סוקלין ואין זה שאלה ומצא דשאלת הגמ' דוקא כשאין עדים לפניו, ולכן כתב ועדי קידושין אין באין לפניו.

וקצת חשבתי להסביר האיבעיא דהיכן מצינו לחלק בנאמנות שנאמן על האיסור שקדשה ואינו נאמן לסקול, דלכאורה הוא כעין פלגינן דיבורי' ולמחצה מהימן ולמחצה לא מהימן, וי"ל לפמ"ש בגמ' קידושין (ס"ה ע"ב) דאמר ליה רב אשי לרב כהנא דיליף דבר דבר ממון בקידושין אי מה להלן (בממון) הודאת בע"ד כמאה עדים דמי אף כאן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי (כלומר בקידושין ואמאי אמרינן אפילו הוא והיא מודין לא הוי קידושין) וא"ל התם לא קא חייב לאחרינא הכא קא חייב לאחרינא ע"ש. ובפרש"י חב לאחרינא הקרובים ועיין מ' הרשב"א שהקשה דאין היקש למחצה, ועיין ריטב"א שפי' חב לאחרינא שנהרגין עליה כא"א.

והנראה לומר דבר חדש לגבי בתו נמי הרי יש בה שתי עניינים אחד קנין כסף שיש לאב בבתו דיני ממונות שיכול למוכרה לאמה או לקדשה וזה חלק הממונות ויש חלק השני הוא חלק האיסור שבא מצדה או מצד הבעל וכבר הארכתי בזה וחלק זה אין ביד האב לחייב אחרים בלי עדים וא"כ י"ל דעכ"פ על חלק הממונות נאמן מדין הודעת בע"ד כמאה עדים וכיון שהודה שקדשה הו"ל כהודעת בע"ד שהימן על חלק הממונות שבו על בתו אבל על חלק האיסור שהוא חב לאחרינא לא מהימן מדין הודעת בע"ד בלא עדים וממילא הגם שהאמינה תורה לאיסור ע"פ הודעת פיו מגזה"כ דדבר דבר אבל לסקול שהוא לחייב לאחרים לא

הימניה רחמנא ולכן אין סוקלין והכן כי לפענ"ד הוא נקודה חדשה בס"ד). יהיה מאיזה טעם שיהי' פשוט שהנאמנות האב על האיסור של קידושין מגזיה"כ הוא ולא מטעם שבידו, ועיין תוס' שם (ס"ג ע"ב) ד"ה לקטלא שהקשו וא"ת והא כתיב באותה פרשה דאמר בתי נתתי לאיש הזה וסקלוה אלמא לקטלא נמי הימניה רחמנא, וי"ל דסקלוהו מיירי היכא דאיכא עדים מיהו לאיסורא הימניה רחמנא כדכתיב את בתי נתתי לאיש ע"כ והמבואר דלאיסורא הימניה רחמנא אפילו בלי עדים כדכתיב את בתי נתתי לאיש. ועיין תוס' ר"י הזקן שם.

סימן נא

עדים שמכחישים לאב שקידש בתו

עוד להנ"ל

וראיתי בשו"ת הריב"ש סי' תע"ט שנשאל אודות קידושי קטנה שנתנו באשכנז והעדים מעידים זה אומר בכה וזה אומר בכה והיה שם הכחשה בין העדים והריב"ש ז"ל האריך בדבר להעמיד העדים וסיים וז"ל ועוד חזרתי ועיינתי בעדות הבעלי דבר וראיתי עדות אבי הכלה האומר שהחתן נתן לו הטבעת ואמר לו הרי בתך דעקלין מקודשת לי' כו' וכיון שהוא אומר כן אין ספק שהוא נאמן לאסרה כיון שהיא קטנה דרחמנא הימני' מדכתב את בתי נתתי כו' כדאיתא פ' האומר בקידושין ואע"פ שאינו נאמן למכות ולעונשין ואין סוקלין על ידו כמסקנ' דהתם אב לאוסרה רחמנא הימני' ע"ש. הרי היכא דעדים מכחישין זה את זה בלאו העדים הי' האב מהימן מגזירת הכתוב לאוסרה על כל העולם וז"פ מאד.

ומכאן נמי נדחו דברי ח"א שרצה לומר דב"ד צריך לתבוע את האב לברר הדבר ויפסלו העדים בדרישה וחקירה והוא שגגה וטעות שהרי אין על הב"ד כאן דין של דו"ח כלל ואפי' יפסלו העדים בדו"ח מ"מ נאמנות האב אינו מדין עדות ואפי' לא אמר ולא הביא עדים כלל אלא אומר קדשתי את בתי הקטנה הרי מהימן ואפי' לא אמר למי דזה נאמנות האב שהאמינהו התורה לאסור את בתו בקדושין, וכמו שהאמינה תורה לומר זה בני או בתי כך נאמן לומר קדשתי את בתי ונאמן לאוסרה אכ"ע אפי' לא אמר שיש לו עדים כלל.

סימן נב

טעם לנאמנות האב

עוד להנ"ל

ומה שהביא עוד בשם ח"א מתוס' כתובות כ"ב ד"ה מנין להפה שאסר שכתבו משמע דאין האב נאמן להתיר את בתו כשאסרה אלא מחמת מגו ותימה דאם בא אחד ואמר קדשתי את בתי ולאחר שעה או למחר אמר לפלוני קדשתיה לא יהא נאמן כיון דהשתא ליכא מגו ותי' ע"ש, ומינה יצא לחדש דעיקר נאמנות שלו מדין מגו וכיון דמילתא דלא שכיחא הוא לקדש א"כ הו"ל מגו דלא שכיחא וממילא אינה מקודשת.

לאחר הסליחה שגגה גדולה הוא דהתוס' לא אמרי דהאב נאמן לאסור את בתו מכח מגו דעל זה פשיטא להו דנאמן מכח גזירת הכתוב דאת בתי נתתי אלא על ההיתר מספקא להו וגם על ההיתר מיד כשקידש ואמר את בתי נתתי לאיש הזה הרי הוא מהימן דכך התורה האמינו אלא כשבא לאחר זמן ובשעה שקידש לא אמר למי וע"ז הי' ההו"א של תוס' דאינו נאמן רק מכח מגו דבידו ותי' דכה"ג שאינו סותר דבריו הראשונים נאמן בלא מהימן אע"ג דליכא מגו אבל כל זה רק על ההיתר לברר למי קדשה, ולא על עצם הקידושין וז"פ מאד ועיין תוס' ישנים שם מנין לאב שנאמן וכו' תימה מה צריך קרא תיפוק ליה דנאמן הואיל ובידה לקדשה כדאמר בים נוחלין וכו' וי"ל דהכא אין בידו כ"כ דשמא לא ימצא אדם שיקדשנה וכו' ע"ש והנה כתבו להדיא דעל הקידושין אינה מדין מיגו אלא מגזה"כ ואדרבה הקשו למה צריך קרא תיפוק ליה מדין מגו ומשני דליכא מגו ולכן צריך קרא אבל עכ"פ מקרא יצפינו לה שאדם מקדש את בתו ולא ממגו וז"פ מאד.

גם בעצם הדבר שרצה לחדש ולומר כיון דלא מקדשין היום הו"ל לא שכיחא וליכא מגו וליכא קידושין, אפי' לפי שיטתו נמי לא הבנתי, והלא הא הלכתא עכ"פ בזמן הגמ' היתה הלכה דאב מהימן שהרי בגמ' קבעוהו להלכה והלא בזמן הגמ' הי' יותר לא שכיח לקדש הקטנה שהרי בגמ' (דף מ"ב ע"א) אמר מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' אלעזר אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה, וא"כ הי"ל בכלל ואדרבה התוס' שם והרמ"א אחריהם דקדקו אמאי נוהגים בהיום כן לקדש כשהיא קטנה והרמ"א כתב מעשים בכל יום וידוע דאחינו מבני מזרח היו מקדשים עד כהיום ואלו עוד גם היום במקומותיהם, ומיהו אין אני רואה בזה לחלוק על לא שכיחות כי לא צריכנא ואפי' יהיבנא לי' דאי' נימא לא שכיחא מ"מ דינא הוא דרחמנא הימני' מגזירת הכתוב דאת בתי וגו' ואין הקדושין תלוין בו כלל וכנ"ל.

וגדולה מזו ראיתי לקדוש אחד מדבר הגרע"א בפסקים סי' פ"ה ד"ה אולם שהביא מה שהקשה על בעל הפלאה כתובות כ"ב שחידש דאמתלא דמהני הייני דוקא שלא אמרה בפני ב"ד אבל מה שאמרה בפני ב"ד לא מהני אמתלא ותמה עליו ממו"י כתובות כ"ו דבאמת אינה נאמנת מכח

שבידה אלא דהתורה האמינתו לאב מגזה"כ כ"ז שבידו לקדשה (לאפוקי בוגרות) אבל היא לא מהימנא רק מדין שאנחד"א ולהדיא אמרינן קידושין ס"ג ומודינא היכא דאמרה איהי דאין סוקלין, לאב היימניה רחמנא ולא לדידה, וכו' ומ"מ נ"מ לדברי הרב באב שאמר בפני הב"ד קדשתי את בתי דלא מהני אמתלא ע"כ. וא"כ אדרבה מדברי ר"ע ז"ל למדנו חומרא גדולה דכל שאמר בפני ב"ד קדשתי את בתי לא מהני אמתלא וא"ע.

ואחד מן התלמידים העיר מדברי הריטב"א בש"מ כתובות כ"ב ע"א ד"ה וז"ל הריטב"א וכו' ויש מקשים ואכתי למה לי קרא שיהא נאמן לאוסרה דהא כיון דבידו לקדשה פשיטא דנאמן עלה במגו. ומתרצים שאין זה מגו גמור שאין הדבר בידו לקדשה כיון דבעינן דעת המקדש, והנכון דהכא כולה מילתא חדא דקרא אשמועינן שבידו לקדשה ומינה שיהא נאמן לאסרה, ע"כ. ומינה רצה לדייק דהאיסור בא רק ע"י מגו.

ולפענ"ד הרי הריטב"א ז"ל דחה זה המי' ואדרבה ס"ל דכולה חדא מילתא כלומר דקרא אשמעינן שבידו לקדשה אלא דהי' אפשר לומר הגם שבידו לקדשה אבל לא תהי' נאסרת כא"א דמי שמך לחוב לה ועיין נוב"י א"ע סי' ס' א בקידושי קטן, דאינו נאמן לחוב לאחריגא, או כמו דמצינו לענין סקילה וקאמר ומינה מדין זה דבידו לקדשה נמי אתא הקרא שיהא נאמן לאסרה, ואולי פי' בידו לקדשה כלומר במציאות כעין הא דפי' באב שחייב למול ביום השמיני כיון שהתינוק ברשותו ובידו למולו ולכן צותה עליו התורה למולו וכן כעין זה צותה התורה לאב לקדש את בתו הקטנה שבידו הילדה הקטנה לקדשה ומהימן לאסרה ולא נימא דאב לאחריגא ולא יכול לה קמ"ל בקרא זה שיהא נאמן לאסרה וז"ש כולה מילתא חדא דקרא אשמעונן שבידו לקדשה כלומר במציאות בידו אם ירצה בה מי שהוא ולאסרה אכ"ע ודו"ק.

וביש"ש קידושין פ"ג סי' י"ב הביא קושית הר"ן וא"ת ליהמני' כי א"ל נשבית מיגו דאי בעי אמר קידשתי' בביאה לפסול לה דמפסלא נמי מכהונה, לאו קושיא הוא דבקידושי ביאה איסור אשכחן דהימני' והכי מוכח בירושלמי קידשתי' לא' מכל הפסולין לה נאמן הבעלתי' לא' מכל הפסולין לה אינו נאמן, ואכתי קשה נהימני' בשבוי' מיגו דאי בעי אמר קידשתי' וגירשתי' דמהימן, ותי' ואחרים אמרו דכיון מה שהאמינו תורה לאב חידוש הוא שהרי לא הי' ראוי להיות נאמן יותר מע"א דעלמא דינו שנאמין אותו באותה טענה עצמה, אבל אין אומרים מיגו מחמת דבר אחר דאין לנו בו אלא חידושו בלבד ע"כ ודבריו של טעם הס, עכ"ל. ועיין תוס' קידושין (מ"ה ע"ב ד"ה בפי') שדעת ר' מנחם מיוני שאפי' הלך האב למדה"י והניח בנות קטנות חייבין שמא קידשן אלא שר"ת חלק עליו.

סימן נג

התורה ניתנה לכל הזמנים

עוד להנ"ל

ורק הערה אחת קטנה כלפי שונאי הדת הולכי אחרי חוזי כוכבים והשכלות, הנה בתורה כתיב כי ימכור איש את בתו לאמה בפ' משפטים הנה נתנה התורה כח להאב למכור את בתו לאמה האב ולא האם, א) למכור בתו קטנה לאמה והלא כך הבארבאריס עושים ובודאי יבואו בחוקים של טשייל"ד אביו"ס. ב) התורה אמרה כי יגוף איש וגו' וילאו ילדיה ונתן בפלילים, ודמי ולדות לבעל לגמרי ואין לה לאשה כלום בהם ואם יתנו לבעל חצי מיליאן ש"ח עבור ילד שנגף אחד אשה הרה האשה לא תקבל כלום. ג) מצות חינוך על האב ומצוה לרדות את בנו ולהכותו אפי' מכה רבה עד למות אם לא ישמע לו, או שחז"ל תקנו מציאתה לאביה שלא ימסרנה למנוול ומוכה שאין ואם ימסרנה למנוול ומוכה שאין הרי הוא רשע אבל חז"ל לא אמרו שאינן קידושין אלא תקנו לו מציאתה שלא ירגז על בתה וימסרנה למוכה שאין או מנוול, ואם התורה אמרה הבן יורש ולא הבת אטו אנן לא נסכים ח"ו בשביל שואלי באובות או ידעוניים, ואם פה בעתונים הנקראים חרדים כתבו הקוראים עצמם נשים חרדיות מאורגנים לתקנת עגונות ואחד הטענות שאפי' בשעת גירושין עושין דיסקרימינאציא שלאשה אומרים שלא תנשא לכהן ולא ג' חדשים לאחר הגט ולאיש לא אומרים דברים כאלו ואין זה שוין לנשים אוי לאזנים שכך שומעות.

המצפה לישועת ה' כהרף עין בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן נד

קידושי קטנה בזמה"ז

מוצש"ק פ' והאיש משה ענו מאד, התשנ"ה בנ"י יצו"א מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ח ת"ח ובע"מ עוסק בצ"צ חד מבני עלי' כולו אומר כבוד כש"ת מוה"ר משה **זאפיר** הי"ו.

אחדשה"ט בידידות נאמנה בדבר שאלתך בענין קדושי קטנה בזמן הזה ויש מתירין ושמעת שמועות מן השוק שגם אני מן המתירין ויש חולקין וכועסין על זה ובקשת לחוות דעתי הענ' בזה.

אהובי ידידי דע דיש ויש ולאו כל הגיגוים הם גיגון אחד, וראשונה אכתוב לך בדבר המעשה והשמועה ששמעת באב שטוען שקדש את בתו הקטנה מחמת כעס על האם שלקחה את עצמה והבנים וברחה מאתו והלכה לערכאות ובקשה לו בערכאות של עכו"ם למנוע את בעלה שהיא אביהם מלראות הילדים, וקבלה הלו ומנעה את בעלה מלראות את בניו, וכראות הבעל מה שעשאה לו אשתו שלקחה את בניו הימנו הלך הבעל וקידש את בתו הקטנה ולא רוצה לגלות למי קדשה, ועכשיו הבת באיסור להנשא לאחר אם תגדיל ושמע קול הברה קול ענות חלשה שכאלו הדבר הי' בהסכמתי או שאני הסכמתי עכ"פ וכך הולכת השמועה ופורח באויר ורצית לדעת האמת בזה.

תשובה, ראשונה הגני להזהירך שלא תאמין לשום דבר שאומרים בשמי מה שלא נכתב בספרי או בתשובה ונחתם מידי, מפני ב' טעמים אחת) כי בעונ"ה יש הולכי רכיל ושומעין דברים או לא שומעין כלל ומביאין כדי לבזות ת"ח, והשנית) היות כי זכני השי"ת להיות ממורי הוראה בדור הזה ולהשיב לרבים כפי יד ה' הטובה עלי, ולכן יש ברוצים לתלות בי דברים הרבה שלא אמרתי מעולם אלא שברצונם לעשות ותולים בי שכן הוריתי, כנהוג בעולם למי שרוצה שיתקבלו דבריו אומר כך שמעתי מפי ... ועיין בהקדמה על הש"ע א"ח מבני הגר"א זצ"ל.

ומעתה לגוף השאלה מה ששמעת ממעשה הקידושין שקידש אחד את בתו הקטנה, גם אני שמעתי מהמעשה קידושין אבל לאחר המעשה, כי שלחו לי גביית עדות שהודה הבעל לפני עדים בב"ד שקידש את בתו ונשאלתי על זה אז להלכה למעשה מה דינה והשבתי תשובה בענין זה ואם ירצה אשלח לו צילום מהתשובה שכתבתי אז בזה, להרה"ג רב אברהם לייטנער שליט"א בווילאמסבורג ועוד רב.

ומיהו לענין השמועה ששמעת הברות בשמי כאלו שאני התרתי הקידושין הנ"ל או כאילו אני מתיר עכ"פ או שיש מגדי איזה סיוע שיש בו ממש או סיוע כ"ש שאין בו ממש.

דע כי הוא שקר מוחלט לא מיניה ולא מקצתיה, ורק לזות שפתים ולה"ר והוצאת ש"ר ובלבול המת, וכנראה שהוציאו כן איזה שונאים או סתם אנשים פוחזים רקים שאין להם מה לעשות ועוסקים בדברים בטלים, בקיצור לא דובים ולא יער, מעולם לא שאל אותי האיש הזה שאומרים עליו שקדש את בתו, לא קודם הקידושין ולא לאחר הקידושין לא בע"פ ולא בכתב ולא על טעל' וגם מעולם לא ראיתי את האיש הזה ומי הוא ולא ידעתי את האיש ואת שיחו, ואם האב המקדש בעצמו אומר כן בשמי אז הוא משקר, ואם אחרים אומרים כן בשמי הם המשקרים, או בכלל חולמי חלומות, בקיצור כל מי שאומר כן בשמי תוכל להגיד לו ששקר אומר והכל הבל, הבל הבלים ורעות רוח ואיך יעיד בשמי מה שאני מכחיש ואיך האי מכחיש את האי.

ב) **כן** תוכל להעיד ולהגיד בשמי שאם יש אחרים שקדשו ג"כ או שאומרים שקדשו או שיש בדעתם לקדש או סתם הולכי רכיל שאומרים עלי שכן הוריתי להם הכל שקר וכזב, ואדרבה פעם באו אלי שני אנשים לאחר מעשה זו ושאלו אותי אם הם יעשו כנ"ל והזהרתי אותם ואמרתי חס מלהזכיר אפי' דבר כזה, וכפי ידיעתי שמעו לי ולא קדשו אח"כ.

ג) **אבן** אמת וכון הדבר שלאחר שפרסמו המעשה הזו באו ושאלו אותי, אם הקידושין אלין והם קידושין או שאין לשום לב למה שאומר, והשבתי שלהלכה האב יכול לקדש את בתו קטנה וכל שאמר שקדשה הרי זו מקודשת מה"ת, ואין זה סתם שחוק או לאוק, ויש לה דין כל חומר א"א עד שיתברר מי הוא החתן ושיאמנה או יגרשנה כמבואר בש"ע א"ע סי' ל"ב. או שיתברר שהדבר שקר ורק הוציא לע"ז.

סימן נה

אם יש לחלק בין מקדש לנקום למקדש סתם

עוד להנ"ל

ד) **עוד** שאלו אותי אם נשתנה הדין בין מקדש סתם ללא סיבה ובין היכן שברחה האם מביתו ולקחה הילדים עתה והלכה לערכאות וגזלה הילדים ממנו בסיוע השופט העכו"ם דהו"ל בכלל פדיון שבוים, אפשר שכה"ג מותר או אפי' יש לעשות כן לכתחילה היות כי הלכה האם לערכאות ולקחה ממנו הילדים בכח ע"י הערכאות נגד התורה, ועשאם יתומים בחיי האב. ומי יודע היאך תחנכם ולמי אח"כ ינשאו ואולי האם תחנכם שאח"כ ישאו לאנשים שאינם מהוגנים ולכן אפשר שמוטב לקדשה עכשיו לאדם כשר שיש לו לאב.

והשבתי גם על זה שודאי אין לעשות כן, כי כנראה הוא רוצה לקדש רק כדי ללחץ על האם שתצא מהערכאות ותחזיר לו הבנים, או לנקום באם על הבנים על מה שעשתה לו ואין חטא על הבת לסבול עון אמה והשופט, והגם כי ודאי שהאם עשתה עבירה גדולה בהליכתה לערכאות שאין כמוה בעונשים בכל הש"ע וכאלו עע"ז ובפרט שמסרה את בעלה שהוא עוד כמה איסורים, עיין ת"מ סי' כ"ו וסי' שפ"ח וגם חטא חטאה ועשתה עולה גדולה להבנים, שהרי גזלה הבנים מאביהם ואביהם מהבנים מבלי רשות, ועשאה הילדים יתומים בחיי האב. וכמה לער גרמה להם בהלקח מהם

אביהם והיא טוענת שמרחמה עליהם ואדרבה מתאכזרת עליהם, וגם מבטלת האב בכל שעה מחינוך הבנים ות"ת וגם לקחה ממנו הבנים בכח ע"י הערכאות נגד התורה, גם כי עברה באיסור גזל, שהרי מעשה ידי בתה לאביה מה"ת וכן מליאתה, עיין (כתובות מ"ו-ז) ועיין בתוס' שם פר"י וכן פסק הרמב"ם ובטוש"ע א"ע סי' ל"ז ס"א. וכ"ש אם פסק לה השופט העכו"ם שישלם לה בעלה כסף שלא היה מתחייב ע"פ התורה הרי הכסף זה הוא גזל גמור שחייבת להחזיר אם עשתה תשובה.

אבל אם כל זאת מעשה רשע של האם אינו מגדיק ואינו מתיר להאב לעשות עוולה להבת ודי שהאם עשתה עולה להילדים שלקחה אותם בכח ובעזרת הערכאות בלי רשות ב"ד מאביהם ועשתה אותם יתומים חיים כמ"ש יתומים היינו ואין אב ואם היא לקחה הבנים מן האב הרי עשתה עולה גדולה כאלו הרגה את האב מן הבנים, ונשארו הבנים יתומים חיים, אבל בכל זאת חס ליה להאב בשביל זה להרע לבתו ולערה, ועיין תוס' ב"מ ל"ב ע"ב ד"ה לא זכי ליה רחמנא אי נמי נקט רחמנא משום בתו דמה"ת מעשה ידיה שלו ולערה לא זכי ליה רחמנא עוד שם ל"ג ע"א ד"ה דכוותיה אי נמי (בנו ובתו הקטנים) כיון דלאו בני מחילה נינהו לאו כל כמיניה לערס כלל עכ"ל, הרי דאינו רשאי לערס, ואדרבה מצוה לרחם על הבנות והבנים כדרך שיש מצוה חיוב לרחם על יתומים בכלל וכ"ש על יתומיו חייב לרחם עליהם כרחם אב על בניו, שהרי סוף סוף הם בניו.

והגם שהאם לא המחשבה ולא נתנה דעתה או לא איכפת לה באכזריות לנתק הילדים מהאב ולעשותם יתומים בחייהם, מה שהתורה כתבה כל אלמנה ויתום לא תענון, וזה עונש וצער הכי גדול להבנים שעושין אותם יתומים חיים, ואין לך צער גדול לילדים להיותם יתומים חיים רואים ילדים אחרים יש להם אב ואם והם יש להם אב ואין יכולין לדבר אתו, ולא ליהנות מהדרכתו וחינוכם וגרוע יתום זה מיתומים שמת אביהם ושבק לן עלמא דהתם הקב"ה אבי יתומים וה' נתן וה' לקח אבל כאן בא להם ההתיתמות ע"י בשר ודם וכ"ש האם (או מצד השני כשיקרה מן האב) ואין לך אכזריות גדולה מזו, לבד הצער שיצמח מזה לאחר שנים, לענין חינוך ושידוכין שיאמרו עליהן שהן בני גירושין ולא יוכלו להתחתן וכיוצא בזה. אעפ"כ אסור להאב לנקום לא בה ולא בהבנים דלא תקום גם בכאן ובאופן כזה נאמר.

ומיהו אעפ"כ אם ההורים לא יכולים לחיות יחד לאיזה סיבה שהוא, אין שום היתר לנתק הילדים לא מן האב ולא מן האם, אלא ב"ה יש לנו תורה מן השמים ויש לנו חוקים ומשפטים כילד לנהוג ע"פ באופן ששני ההורים יהנו מהילדים ועיין גמ' קידושין (ל"א ע"א) מעשה בבן אלמנה אחת שבא לפני ר' יהושע ושאל נתגרשה מהו פי' שנתגרשו האב והאם ושניהם שואלים תן לי מיס מי קודם ואמר ליה מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה הטל להם מיס בספל וקעקע להן כתרגולין ע"ש, ולכן ודאי שאין להוסיף עוולה על העול שעשתה האם בהליכתה בערכאות שהרי אחרת היו הב"ד פוסקים ומפשרים ביניהם, ואם יש לו טענות ויכול לכוף את אשתו לבא לד"ת יעשה מה שביכלתו אבל מ"ו לערב הבנים.

סימן נו

הרודפים הבעל והאב בערכאות

עוד להנ"ל

ה) **ולא** אוכל מלעבור ולהתעלם מה שעלה במחשבתי ומה שלבי אומר לי כי שמעתי שרוצים לעשות ולתקן מה שהוא שלא יארע עוד דבר כזה ולכן רוצים לצאת בחרמות ובנדויים ותקיים חדשים בערכאות נגד הבעל, ולפענ"ד בכדי לתקן הדבר לא די במה שמגיעים האב שעשה מעשה כזו או להחרימו, ומצדיקים האשה על הליכתה בערכאות, ולקיחתה הילדים ושאר המעשים, ונהפוך הוא הרי מבואר בש"ע ח"מ סי' כ"ו וסי' שפ"ח כי האשה בת חרס היא והמחזיק בה ובמעשיה נמי בני חרס הם (ריב"ש סי' ק"ב ורמ"א ס"א שם) ובשו"ת הרא"ש (כלל מ"ג סי' ח') בשם מהר"ם מרוטנבורג וז"ל "קודם שיחזירו לה מה שהכניסה היה מצוה להחרים אם שום אדם השיא עצה זו כדי להוציא מיד בעלה מה שהכניסה לו וכשהי' נראה שהי' ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר אפי' מה שהכניסה לו ולא היה דן כלל מאיש עלי וכו'" ע"ש.

וכ"ש לעשות היפוך ההלכה בשאט נפש ולהצדיק מעשיה שהם מעשה עול ועבירה נגד התורה הליכה לערכאות שאין בכל התורה שנפסק בש"ע עונש חמור כהליכה לערכאות ולמסור את חבירו ישראל וכ"ש בעלה אבי בניה שדין המוסר מבואר בש"ע ח"מ סי' כ"ו וסי' שפ"ח שבשעת הילוכה למסרו מצוה לכל אדם מישראל להרגה וכל הקודם זכה (אם לא מפי דינא דמלכותא שאסור לנו לעבור פי המלכות). וכל זמן שלא יצאתה מהערכאות ועשתה תשובה והחזירה כל מה שקבלה מהערכאות הרי היא בחטא זה, ואדרבה זה מחזק כחה להשאר בערכאות ולסמוך עצמה על משפטי העכו"ם שהם בכלל עובדי ע"ז כמ"ש אלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ. ועיין רש"י שם שמיקרים הע"ז. והמחזיקים בה כיוצא בה, ומחרימין אותה וכל המסייעים לה,

ופשוט שלולי שהלכה היא לערכאות אלא לד"ת לא הי' האב עושה מעשה זו אלא שעבירה גוררת עבירה והיא עשתה עבירה ומעשה רשע והלכה לערכאות (ואבדה חלקה לעוה"ב ואין לה חלק עם בנות ישראל הכשרות ולמה לה גט ע"פ התורה הרי כבר אמר דוד המלך ע"ה הבא על א"א אע"פ שהוא במיתה יש לו חלק לעוה"ב אבל ההולכת בערכאות ומחזקת בהם אין לה חלעוה"ב) וקבלה מה שקבלה בע"כ של הבמי משפט והשופט העכו"ס שלא ע"פ התורה ואח"כ הלך הוא ועשה אחריה מה שעשה.

ועכשיו לאחר מעשה שלו שקדש והביא נרה להבת, העסקנים מחפשים דרכים לצאת מהנרה ובמקום לחפש להם דרך לחזור לדרך התורה לאחר מעשה זו והדרך הפשוט הוא לגנות מעשיה שהלכה לערכאות או מעשה שניהם יחד שעשו שלא כהוגן ולהכריחה לצאת מהערכאות וליכנס בב"ד שיפשרו הכל ע"פ התורה ולזה צריכים העסקנים לחזור ולהכריח הנדדים שיקבלו עליהם דיני תורה, וגם העסקנים עליהם שיחזקו בתי דינים כשרים, ויעמדו רבנים נאמנים לה' ותורתו ירלאי ה' אנשי אמת ויורו ככל דיני התורה.

ברם מה שלענ"ד נראה במקום לחלוב להם בורות מים חיים ולשתות ממים חיים של תורה טח עיניהם בעונ"ה מראות הסיבה והנרה, ולמרות זה מחפשים עוד לעשות עבירה שניה וחילול השם ברבים להכנים חוק שני בערכאות שיאסרו לקדש קטנה ולבקש מהשופטים שוב לענוש את האב בערכאות על שעשה דבר כזה ויוסיפו חטא על פשע להכנים חוק שיכריח לבטל הלכה מתורת משה רבינו ע"ה ומה לו לבית המשפט העממי בבית עובדי ה' ר"ל, וממילא החוק הזה אינו קובע ולא יקבע כי כל החוק ומשפט נגד התורה ליכא דינא דמלכותא ואין כאן לא חוק ולא שריר ולא קיים והכל בטל ומבוטל דאף שום חוק לא יתקיים נגד תורתינו הקדושה כמבואר בגמ' (גיטין י' ע"ב ב"ק קי"ג ובש"ע ח"מ סי' ס"ח ס"ב ברמ"א ובש"ך וסי' שס"ט סי"א מהרי"ק שורש קפ"ח וש"ך סוסי' ע"ד) ובכמה מקומות.

ולבן אני תמה על אותם העסקנים שמרחמין עליהם ומצטערים על צער הילדים ומוסיפין פשע על פשע וכבלב שב אל קיאו ללכת לבקש מעו"כ ע"ז שהם יהיו שומרי התורה שלנו והלא יש לנו תורה תמימה אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ויש לנו חוקים קבועים ממוקקים נתנו מפי הגבורה האב הרחמן ובעל הרחמן ע"י משה רבינו, ובמקום שילכו ויפזרו כחות לחקוק חוקי גוים ומשפטים בל ידעום לבטל ח"ו התורה ומקיימיה, יקבצו כחות אלו ויכריחו לשניהם שילכו לד"ת ויקוב הדין את ההר והלא יש תורה בישראל ואין אנחנו מדברים פה מאנשים פורקי עול אלא מאיש ואשה שאומרת שהיא שומרת התורה, ומבקשת גט של תורה ולא דיווארס של הבית משפט וגם חושבת למה שקידש האב וכבר אמרו חז"ל לאו עכברא גנב אלא חורא גנב.

ואוי נא לנו שאותן הערכאות שמימות עולם שפטו להרוג ולאבד את כלל ישראל ח"ו מאברהם אבינו שדן אותו נמרוד בערכאות לשרפו באור כשדים, פרעה במצרים לטובעם בים סוף, המן בשושן ויקראו סופרי המלך ותנתן דת שניתן בשושן הבירה להשמיד ולהרוג ולאבד שונאי ישראל, וכן בזמן הגלב הנוצרים ובזמן היטלער וגם בזה"ז כולם ח"ו בדעה אחת על ה' ועל משיחו ולאחרונה רואים יותר באו"ס (יונייטעד נעשאנס) שלעולם רובם ככולם נגד עם ישראל ועושין חוקים ואם הורגים מעם ישראל ח"ו כמה אינו נוגע להאו"ס ואם ח"ו איזה ישראל הורג ערבי הם כבר על ה' ועל משיחו כידוע, ומה לי להרבות בדיבורים, והם יהיו נטורי התורה שלנו לכוף הבעל ליתן גט ואם לאו יניחוהו במשמר, לכוף האב לזון את בניו, ושלא לקדש את בתו, ולגרש כפי רצונם בכפיה מהערכאות, ומוקקים חוקים שמי שמכה את בנו ללימוד התורה או מצער את בנו למולו והוא קטן ומצער עצמו ומותך חלק מגופו אין לך אכזר גדול מזה, או לקום ללמוד תורה או להניח תפילין ולקיים מצות, או שישמור את השבת והוא בהפקרא ניחא ליה, ולפי דעתם או דעת האם ההולכת בתר העתונים והפראפאגאנדע של הרעפארמער צער הוא לו יניחו האב בתפיסה.

ואם תגיד האם שהאב אינו מניח להבן בשבת קודש ללכת לצר גדול והאב מכה את בנו שלא ידליק את המקרר בשבת, וזה אכזריות גדולה להקטן שמצטער בחוש בשבת, או אינו מניח להכנים טעלעוויזיא או ראדיא בבית או כיוצא בו בקיצור ר"ל זה כפירה ממש בתורת משה. והכל הוא פועל יוצא שחוק אחד מושך השני מתחילה עובדי ע"ז היו בהתחילם את החוק לכוף הבעל בערכאות של עכו"ס בעלילה באו עלינו ליתן גט אשר מי יודע יותר ממך מי היה במעל הזה, (והמעשה ידוע לכל וגם אז באו אלי בשאלה להתיר מעשה נבלה ורצו לבטל הקידושין וד"ל וכבוד ה' הסתר דבר ואם תרצה אבאר לך הכל) ואחר שנעקתי בקול שופר, ופנו לגאוני הדור בירושלים וכולם פסקו בקול אחד לאיסור גמור והגט בטל, עכשיו עוד מוסיפין צרה על צרה, מפני מה ולמה, ומי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים ע"י ערכאות והלא מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי, אבל הלא ה' זו חטאנו ולא אבו בדרכיו הלוך ודרכי הגוים וחקותיהם מצאו חן בעיניהם אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר.

סימן נז

המקדש בתו הקטנה

עוד להנ"ל

ולעצם דין קידושי קטנה בזה"ז הלכה זו מקורה בגמ' קידושין מ"ב ע"א האיש מקדש את בתו כשהוא נערה בו ובשלוחו ובגמ' פריך כהשיא נערה אין כשהוא קטנה לא מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' אלעזר אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה ע"כ. ובתוס' שם ד"ה אסור וכו' ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפי' קטנות היינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר וכו' ותשב בתו עגונה לעולם ע"כ. ובטוש"ע א"ע סי' ל"ז ס"ח מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה הג"ה וי"א דנוהגין בזה"ז לקדש בנותינו הקטנות משום שאנו בגלות ואין לנו תמיד סיפוק כדי לרכי נדוניא גם אנו מתי מעט ואין מולאין תמיד זיווג הגון (תוס' שם) וכן נוהגין ובשאילת יעב"ץ ח"א סי' י"ד מחלק בין סמוך לפרקן שאמרו בגמ' וידעת כי שלום אהלך זה המשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן, ובין קטנה, ובאמת כי בגמ' קידושין ס"ד ע"ב במקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל ובגמ' הא קטנות בכלל ושקו"ט ומסיק אפ"ה לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה ועיין א"ע סי' ל"ז סט"ז דמצוה לקדש קטנה יותר מבוגרות.

ולמעשה ידוע כי במקומות של אחינו בני ישראל אנשי ספרד עד היום נוהגים לקדש קטנות וגם הרמ"א מעיד שכן נוהגין וידוע שבהרבה מקומות עשו כן קודם המלחמה ואין פוצה פה ומצפצף אבל כאמור שהיא מרוצה וכדרך שהאב מביא את בנו לגייר עיין כתובות י"א שהטעם שהולד ניחא ליה במעשה אביו אפילו לגיירו וכן בכל מעשהו עכ"פ מה שהתירה תורה ואפי' העוה"ש א"ע סי' ל"ז סעי' ל"ג שכתב דעכשיו במדינתו לא נהגו כן מ"מ כתב דבדלונה אין איסור והתורה עשאה למצוה ח"ו עלינו להכחיש וזאת התורה לא תהא מחולפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא ית"ש, ועל הב"ד של ישראל לראות טובת הדור ותקנתן ולא ח"ו הערכאות וסכנה גדולה היא להכניס הערכאות והרשעים בגבולי התורה ופשוט.

איברא דעצם השקו"ט בקדושי האב טעות גמור היא שהרי מדין תורה אין לו לאב רשות לקדש את בתו הגדולה לעולם אם לא שעשאו שליח וכל מה שנתנה תורה רשות לקדש היא רק בתו הקטנה או נערה כל זמן שלא בגרה.

ידידו הנאמן המעתיר בעדו בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן נח

אב שבא לפני ב"ד שקידש את בתו קטנה

ב' לחדש הגאולה פ' ויקרא התשנ"ד בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח בנש"ג כש"ת מוה"ר יוסף טויסיג שליט"א אב"ד ור"מ דק"ק בעלעד בנ"י.

אחדשב"ת בידידות, בדבר המעשה המזעזע שבא לפניו אדם אחד פב"פ ומסר לכם מודעה, וז"ל היות שבכ"ז לחדש אלול התשנ"ג קדש את בתו הקטנה פב"פ. וקבל קידושין עבור בתו, בנוכחות שני עדים כשרים כדת וכדין בקידושי דאורייתא, והיות שהנו נוסע למרחקים למשך כמה שנים, ולא ידע האדם את עתו, ומי יודע מה יולד יום, וירא שלא תצא תקלה ומכשול שתנשא בתו לאחר ע"כ מסר מודעה בפניכם שבתו הקטנה הנ"ל היא א"א דאורייתא ואסורה לכל העולם עכ"ל פב"פ חברי הב"ד שאלוהו ומיהו החתן, או הרב או העדים שהיו ולא רצה לגלות אלא השיב קידשתי את בתי ואיני מעוניין כרגע לגלות לאף אחד פרטים בנגוע לענין זה, ומחמת חשש שמוס שיש לא יכשל באיסור כרת הוחלט למסור מודעה זו בפני הב"ד.

עוד שאלו הב"ד מה המעשה שהביא אותך לעשות מעשה כזה, השיב שזה כשלש וחצי שנה שאשתו והוא לא דרים יחד ובשוס אופן לא רצתה ללכת אתו לד"ת לדון עפ"י דיני תוה"ק, ובחרה לה במקום ללכת לד"ת ללכת בערכאות של עכו"ס, בלי רשות ב"ד או רב בר סמכא, מה שהוא הי' והוא מוכן עד היום ללכת לב"ד כפי המצוה מפי מרבע"ה, ע"כ החליט ועשה מעשה וקיבל קידושין עבור בתו בעודה קטנה כפי זכותו ע"פ דין תורה לקדשה ולקבל עבורה קידושין כפי שירצה הוא ולא האשה.

בשמוע כל הדברים הנ"ל צוה הב"ד וחתם פב"פ ככל הנ"ל והכל אמת ונכון וחתם ח' לחדש טבת שנת התשנ"ד בנ"י, נאום פב"פ. אחר חתימת המדובר אשרו הב"ד המעשה כמחוייב מד"ת להודיע לכל הנוגעים בדבר כדי שח"ו לא יצא מכשול כדין המבואר בש"ע א"ע סי' ל"ז האב שאמר קדשתי את בתי הקטנה נאמן והרי היא אשת איש לכל דבריה ותתמו הרב י' טויסיק אבד"ק בעלעד. דוד דאודיון. שלום יהושע פעלדמאן.

וזה יצא ראשונה בעצם הקידושין יפה כתבתם דהאב שאמר קדשתי את בתי הקטנה נאמן כמבואר בש"ע א"ע (סי' ל"ז) והגם שאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' אלעזר אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה ובגמ' קידושין (מ"א ע"א) אמרו מסייע ליה לרב מ"מ עבר וקדש מקודשת, וכן פסק בש"ע שני הדיינים דבס"א שם כתב בסתם האב מקדש את בתו שלא

לדעתה כל זמן שהיא קטנה וכן כשהיא נערה רשותה בידו וקדושיה לאביה, ובס"ח שם פסק המחבר מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה וס"ל דתרוייהו אמת.

אלא דקנת קשה לשון המחבר (בס"א) הוא האב מקדש את בתו שלא לדעתה כל זמן שהיא קטנה ולשון האב מקדש משמע לכתחילה וכיון (דבס"ח) כתב מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל א"כ המקדש במקום שמצוה שלא לקדש לכתחילה קאמר ועכ"פ היל"ל האב שקידש את בתו שלא לדעתה כל זמן שהיא קטנה מקודשת, עוד יש לדייק בלשון המחבר דבס"א כתב האב מקדש את בתו כשהיא קטנה שלא לדעתה וכן נערה רשותה בידו וקדושיה לאביה וכאן לא כתב שלא לדעתה ולכאורה הי"ל לקצר ולכתוב האב מקדש את בתו עד שלא תבגר וקדושיה לאביה, ועוד יש לדייק דבנערה לא כתב שלא לדעתה אלא כתב וכן כשהיא נערה רשותה בידו וכו' ובס"ח כתב מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה, ולא כתב כלל מדין נערה וגם יש לדייק לשון עד שתגדיל היל"ל עד שתבגר.

ובח"מ וביש כבר הקשו לשון המחבר שכתב בס"ח מצוה שלא יקדש את בתו כשהיא קטנה ובגמ' אמר רב אסור לאדם לקדש את האשה כשהיא קטנה וע"ש מה שדחקו ליישב, ועיין ב"ח ופרישה שהקשו גם מהא דאיתא בסנהדרין דמצוה להשיאן קודם פירקן, ולולי דבריהם הקדושים הי' נראה דשני דיינים הם ומה שאמרו כאן קטנה היינו קודם נערות ומה שאמרו תגדיל היינו שתהי' נערה ועל הקטנה אמר רב אסור לקדש שאין לה דעת לומר בפלוני אני רוצה, אבל הנערה כבר יש לה דעת לומר בפלוני אני רוצה והרי היא מותר ומצוה לקדשה בשאלת פיה, ומה שאמר רב אסור לקדש את בתו קטנה עד שתגדיל על בתו קטנה נאמר ולא על נערה.

ומיושב בזה קושית הב"ח והפרישה מהא דמצוה לקדש

סמוך לפירקן דאז כבר יש להן דעת והוא הנקראת תגדיל ודייק רב תגדיל ולא אמר עד שתבגר דכשתבגר שוב אין לו לאביה רשות בה וכיון שאמר רב אסור לאדם לקדש את בתו קטנה עד שתגדיל משמע אבל כשתגדיל מותר ומצוה לקדש.

איברא דדברי רב נ"ב שהרי אמרו בגמ' (קידושין נ"א ע"ב) המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל וכו' אפ"ה לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה ופרש"י מצוה דרמיא עליה דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים (ירמיה כ"ט כתובות נ"ב ע"ב) וא"כ הרי איכא מצוה לקדש בתו והיאך אמר רב אסור לאדם לקדש בתו קטנה ע"כ כוונתו כשהיא קטנה ואין בה דעת הגס דג"כ מקדשה מ"מ ימתין עד שתגדל ותאמר והיינו בנערותה וא"כ אכתי מקיים מצוה דרמיא עליה ומקדשה לדעתה והבן, ומה מדויק בזה לשון המחבר מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה ולא אמר בתו נערה כלל ובס"א חילק ביניהם שכתב קטנה ונערה ולפמ"ש אתי שפיר דבס"א שכתב על הקטנה שלא מדעתה שהרי קטנה אין לה דעת ואפילו מדעתה לאו דעתה הוא ולכן כתב בה שלא מדעתה, אבל בוגרת מדעתה ומצוה הוא לכתחילה ולכן בס"ח לא זכר ולא פקד מנערה כלל אלא בתו כשהיא קטנה אבל בנערה ליכא מצוה שלא לקדש עד שתבגר אלא אדרבה מצוה לקדשה ועליה אמרה תורה תנו בנותיכם לאנשים וכמ"ש בגמ' סנהדרין סמוך לפירקן ע"ז נאמר וידעת כי שלום אהלך.

עוד נלפענ"ד לומר דבר חדש לפמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' סוטה ה"ד קטנה שהשיאה אביה אם זינתה ברצונה נאסרה על בעלה והראב"ד השיג עליו הא פיתוי קטנה אונס הוא ע"ש ובה"ה. וכתבו רבותינו האחרונים ז"ל דרצון ופתוי ב' דברים הם דרצון יש גם לקטנה אם עושה ברצונה בלא פיתוי אבל אם מפתים אותה אין לה דעת ונתפתית והדברים ידועים.

ומעתה נראה לומר ד' חלוקים באב המקדש את בתה קטנה.

א) אם קדשה לרצונה ממש שאמרה בפלוני אני רוצה אפי' קטנה הרי זו רצון ולא נקרא שלא לדעתה. ב) שקדשה ולא שאלה כלל ולא אמרה לא הן ולא לאו וזה נקרא שלא לדעתה, הרי זו מקודשת ואין בה איסור ומ"מ מצוה ליכא שהרי קטנה היא ואפשר שנתפתתה ואפשר כדעת שאר פוסקים כראב"ד שאין לה רצון ולא דעת כלל. ג) אם קדשה אביה שלא לרצונה כלומר שהיא אמרה איני רוצה והאב מקדשה אעפ"כ שלא מדעתה ושלא לרצונה כלל שג"כ מקודשת אבל אסור לעשות כן מדאמר רב יהודה אמר רב. ד) הנערה שאמרה בפלוני אני רוצה מצוה לקדשה, ובזה מובן הש"ע בס"א האב מקדש את בתה שלא לדעתה כלומר שלא שאל אותה ואינו יודע כונתה אם תתרצה או לא כה"ג מקודשת לכתחילה וליכא בזה איסור ומיהו מצוה איכא שלא לקדשה עד שתגדל ותאמר רוצה אני, ולכן בס"ח כתב מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ולא כתב כאן שלא לדעתה אלא סתם אפ"ה מצוה איכא וזו האופן השני והג' כשהיא נערה ולדעתה מצוה איכא לקדש והבן כי הוא בס"ד דבר חדש.

סימן נט

ביאור לשון הבה"ג

עוד להנ"ל

ודע כי נפל מילתא בליבאי בדיוק לשון המשנה (מ"א ע"א) האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלומו, ובגמ'

כשהיא נערה אין כשהיא קטנה לא מסייע ליה לרב דאמר אסור לקדש וכו' וצ"ב דא"כ אם לדיוק זה בא היל"ל האיש מקדש את בתו כשהיא נערה ודי, בו ובשלוחו למ"ל.

ונראה לפמ"ש הנוב"י א"ע סי' ע"ב בתשובה המפורסמת שחידש דבזה"ז דיש חדרגמ"ה שלא לגרש בע"כ העושה שליח לגרש בע"כ אינה מגורשת דכיון דהו"ל עבירה ואין שליח לדבר עבירה ובטל השליחות ונחלקו בזה הרבה רבותינו האחרונים ז"ל, ולפ"ז י"ל דזה ביאור המשנה דכיון שאמרו האיש מקדש בו ובשלוחו ודייקו מקדש את בתו כשהיא נערה נערה אין קטנה לא ואמאי לא יכול לקדש את הקטנה נמי ע"י שליח אע"כ מסייע ליה לרב דאסור לקדש את בתו כשהיא קטנה וכיון שאסור לקדש את בתו כשהיא קטנה א"א ע"י שלוחו דהו"ל שליח לדבר עבירה והבן. ולפ"ז עלתה דקטנה אסור לקדש ונערה מצוה לקדש אלא צריך שתאמר לו בפלוני אני רוצה, ואם קידש נערה ולא אמרה בפלוני אני רוצה נמי אסור לקדש. וכ"ש הוא מקטנה דזו כבר יש לה דעת וצערה גדול.

וכעין זה כתבתי לישב דברי רבינו הגדול הבה"ג בהל' קידושין והשאילתות (שאילתא נ"ט שנתקשה בו הרבה בהעמק שאלה) והנה העתק מספרנו משנה הלכות גדולות על בה"ג קידושין (סי' ע"ה) שם מ"א ע"א האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו, ובגמ' כשהוא נערה אין כשהיא קטנה לא מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' אלעזר אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה. ומשמע בגמ' דדוקא קטנה אסור לקדש אבל נערה מותר דהכי דייקו שם כשהיא נערה אין כשהיא קטנה לא, וא"כ צ"ע לרבינו שכתב וז"ל ואע"ג דמקטנותה ועד דבגרה ברשותיה ניהו לא מיתבעי ליה לקדושה עד שתבגר.

איברא דבשאילתות נמי (שאילתא נ"ט) כתב וז"ל ויצאה חנם אלו ימי בוגרת לא רבי קרא לאב ואע"ג דמקטנותה ועד בגרה ברשותה דאבוה קיימא לא מיבעיא לאבוה לקדושי עד דבגרה, וראיתי בהעמק שאלה שם אות ג' שכבר עמד בזה והביא גם דעת רבינו ופי' שם פי' אחר בלשון בגרה דהיינו מלשון בגר לה קלא ובשרה עבה ע"ש שהאריך הרבה והמעיין יראה שהדברים א"א לאמרם ובפרט לגאון הדור כמותו ולא אוכל לפלפל בהם מחמת כבודו הגדול אצלינו. והרי כתב רבינו השאילתות ואע"ג דמקטנותה ועד דבגרה ברשותה דאבוה קיימא ופשוט דהאי עד דבגרה פירושו בגרה ממש היינו לאחר ימי נערות וע"ז סיימו לא מבעי לאבוה לקדושה עד דבגרה והאי דבגרה פי' בגרה בקול והלא על הבוגרת דבסמוך ליה קאי וז"פ וברור, וקצת יש לדייק בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה.

והנלפענ"ד דדברי רבינו והשאילתות נכונים אלא דמתחילה נדייק בגמ' קדושין הנ"ל דקאמר כשהיא נערה אין כשהיא קטנה לא מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר"א אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה, וי"ל דמהיכי דייק הא דמייתי סייעתא לרב או לר"א דאסור לקדש עד שתאמר בפלוני אני רוצה דבמתני' לא אמרו רק האיש מקדש את בתו כשהיא נערה וא"כ אפשר הכוונה כשהיא נערה אין אפילו בלי שאלת פיה וקטנה אסור אפילו בשאלת פיה ושאלת פיה לא מעלה ולא מוריד כיון דהתורה נתנה ליה להאב רשות בבתו הרי יכול לקדשה בלי דעת ורצונה וליכא סייעתא רק שאסור לקדש את בתו כשהיא קטנה אבל עד שתאמר בפלוני אני רוצה מנ"ל.

ונראה דהכי פירושא האיש מקדש את בתו כשהיא נערה ודייקו כשהיא נערה כשהיא קטנה לא ומ"ש קטנה מנערה כיון דתרוייהו ברשותו הן מה"ת וע"כ החילוק הוא שתאמר בפלוני אני רוצה ובנערה שיש לה דעת מהני מה שאומרת בפלוני אני רוצה וקטנה כיון שאין לה דעת אפילו אמרה בפלוני אני רוצה אינו כלום ואסור לקדשה נמצא דקטנה אפילו אמרה בפלוני אני רוצה אסור לקדשה ונערה כשאמרה בפלוני אני רוצה מותר לקדשה אבל א"כ נערה שלא אמרה בפלוני אני רוצה נמי אסור לקדשה כמו כקטנה כיון שעיקר הטעם דמותר לקדש נערה שתאמר בפלוני אני רוצה א"כ בלי דעתה רק ברצון אביה אפילו נערה אסור לקדש דמ"ש קטנה מנערה. והחילוק הוא כך במדרגות קטנה אסור לקדש לעולם בין לדעתה ובין שלא לדעתה ונערה ג"כ אסור לקדש שלא לדעתה הגם שהיא ברשותו, אבל נערה שאמרה בפלוני אני רוצה מותר לקדש ואתי שפיר דברי חז"ל בלי עקוש ופתלתול האיש מקדש את בתו כשהיא נערה ודייק כשהיא נערה אין כשהיא קטנה לא מסייע ליה לרב דאמר יהודה וכו' אלא כי כן נמצא דנערה נמי אסור לקדש שלא לדעתה כמו קטנה ואין חלוק בינייהו אלא כל שאמרה בפלוני אני רוצה.

ומה נמתקו בזה דברי רבינו והשאילתות האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו ודייק כשהיא נערה אין כשהיא קטנה לא מסייעא ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' אלעזר אסור שיקדש את קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה ואם לא אמרה בפלוני אני רוצה אסור לקדש גם נערה, ומינה דייק רבינו ואע"ג דמקטנותה ועד דבגרה ברשותיה ניהו אפילו הכי אינו יכול לקדשה בלי דעתה ונערה בכלל הוא ופשוט.

ובזה יבואר דברי הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות הי"ט שכתב אע"פ שיש רשות לאב לקדש בתו כשהיא קטנה וכשהיא נערה לכל מי שירצה אין ראוי לעשות כן אלא מצות חכמים שלא יקדש אדם את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני

רולה, ע"כ. ולכאו"ק כנ"ל דהא כשהיא נערה אמרו בגמ' דמותר לקדשה, ועוד דדבריו סותרים מיניה ובין דפתח בקטנה ונערה וסיים רק בקטנה. ברם לפי האמור יובן היטב, דתחילה כתב ואע"פ שיש רשות לאב לקדש בתו כשהיא קטנה וכשהיא נערה אין ראוי לעשות כן, דבין קטנה בין נערה אין ראוי לאב לקדשם מעצמו עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רולה, והיינו דהבת כשתגדיל ותהיה נערה וגם תאמר בפלוני אני רולה אז מותר לקדשה, וא"ש מאוד.

ומיהו פשוט נמי שאם קידש האב את בתו קטנה או נערה נמי קידושיו קידושין ובפרט לפמ"ש התוס' ופסק כן הרמ"א דמה שעכשיו מעשים בכל יום שמקדשים בנות קטנות משום שאנו בגלות ואין לנו ספוק כדי לרבי נדוניא וכתב וכן נוהגין ליכא בזה שום פקפוק. ולכן אחר המעשה הזה של האי אב שקידש אף שעשה דבר שלא כהוגן אעפ"כ קידושיו קידושין ולריך לחפש עכ"פ מי הוא שקידש לו והגם שיש לחוש שרק לנערה קמכוין וכמ"ש כיון שאשתו לא רולה להלוך עמו לד"ת רק בערכאות מ"מ הרי ברור מילל שקידש את בתו, ומאי איכפת לן אם לנערה כיון כל שעשה מעשה קידושין אפי' אומר שמקדש רק בשביל לנערה קידושיו קידושין שהרי לא גרע ממקדשה למנוול ומוכה שחין שמקודשת לכ"ע כמבואר בגמ'.

וכבר כתבתי בכמה מקומות והזהרתי את הנשים או האנשים ההולכות או הולכים לערכאות ולא לדיני ישראל שזה חורבן התורה והדת לבד כי זה מחריב את בתי ישראל כידוע שהשופטים פוסקים שלא כתורה בכל דבר והקולר תלוי בצואר הרבנים המתירים הילוך בערכאות ועוד מעודדים הנשים ללכת לערכאות וגם אני ידעתי ברב שמכנה עצמו רב גדול שבא מעיר אחרת להעיד לטובת האשה בערכאות אוי לי אם אומר ואם לא יאספו גדולי ישראל ויעשו תקנות לזה ח"ו יהי' אסור להתחתן מהיום והלאה עם בני גרושה במדינה זו או בכל מדינה כיולא בזה ויצטרכו לעשות ספר יוחסין לנשים שנשאו בגיטין כאלו.

סימן ס

הולכי ערכאות בכלל רציחה

עוד להנ"ל

ובפרט כי החוק העממי הוא שהאשה כשרולה ליקח הבנים מהבעל שהוא אביהם הולכת ומוסרת הבעל שהוא הכה אותה וכיולא בזה ובורחת עם הבנים ומבקשת לו בטחון (ארדער אף פראטעקשאן) והרבנים שלא שמשו כל ארכן ולא למדו אומרים שזה לא מקרי מסירה והליכה לערכאות, אבל פשוט שזה לא רק מסירה אלא שזה גזילת הבנים בכח השופטים והוא בגדר רציחה ממש ועיין מש"כ מהר"ם מירזבורק נדפס בסוף תש' מוהרי"ו דקע"ג דין ראובן ליוה לתפוס בעל ריבו בידי גויס יש להחמיר עליו יותר מישראל האומר לשלוחו לא והרוג את הנפש דהתם קרוב לודאי שלא יעשה אבל ע"י גויס ברי הזיקא וצריך כפרה כרולא עכ"ל. הנה המוסר ישראל לידי גויס צריך כפרה כרולא והא אשה שמסרו לבעל ולוקחים אותו לבית הסוהר וכיולא בו זה לא אדרער אף פראטעקשאן אלא זה גזילת הבנים ורציחה ממש ואם הבעל עושה כן הרי הוא הרולא ואם האשה עשתה כן היא הרולאת ויש להזהיר ע"ז מאד.

לבד מן דין כי אשה שהלכה לערכאות והטילה אימה על בעלה באדרער אף פראטעקשאן וכיולא בו הרי מאז אסור לבעלה ליתן לה גט שהוא גט מעושה ע"י ערכאות כאשר בא לפני אחד מידידי ושאל היות כי אשתו עשתה עליו מעשה זו של אדרער אף פראטעקשאן ועי"ז אסרו אותו בבית אסורים לילה אחת עד שבבוקר בא עו"ד שלו והוציאו ולכן אמר לי שכיון שחושש שעוד ועוד תוציא עליו שקרים ויסרו אותו כל ימי חייו לכן החליט בלית ברירה ליתן לה גט וכבר הי' הב"ד מוכנים לכתוב הגט ואמרתי לו שגט זה פסול מן התורה ואסור ליתן לה גט עד שתוציא כל התלונות מן הערכאות ותקבל עליה בכתב שלא תוסיף להביאו להערכאות וכולי האי ואולי, וזה פשוט הלכה למעשה ע"פ דין תה"ק. כמובן אין נפ"מ אם אסרו את הבעל בפועל או שמסרו אותו לערכאות ולא אסרו אותו בפועל.

ואמת ניתן להאמר לו עמי שומע לי והיו השני הלדדים שומעים לי הייתי מציע שישבו עם הרבנים דעיר מאנטרעאל או מעיר נוא יארק וידברו על לב שניהם ואולי יעשו שלום ביניהם, ולמה נימא שהרבנים חכמים הם להרע ולגרש ולהטיב לא ידעו גם נהיה חכמים להטיב ולדבר על הלדדים ולהסביר להם שלאחר כל המעשים הרי רק יחריבו את עצמם ואת בניהם בנים או בנות ומי לא יחוש לאחר מעשה כזו להתחתן במשפחה כזו אם יתגרשו וגם עוד ועוד אשר לא יאומן, בקיצור העצה שלי שינסו לעשות שלום, והפורס סוכת שלום הוא יפרוש ויעשה שלום עליו ועל כל עמו ישראל.

ידידו דושכ"ת המברכו בברכת חג כשר ושמח, דברי עבד נרצע לאדוניו המוכן לשרת עם קדשו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סא

אב שקידש בתו קטנה

א' דר"ח אייר התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח בנש"ג פרי עץ הדר וכו' כש"ת מוהר"י טויסיג שליט"א אב"ד בעלעד ור"י תפארת יחזקאל בנ"י.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה, בדבר שנשאל בנאמנות האב שקידש את בתו הקטנה סתם ולא אמר שם

המקדש, וגם לא זכר כלל שהיו עדים, ג) אם קידש ואמר שקדש עם עדים כשרים אבל לא רצה לגלות מי הם העדים מחמת פחד שלא ינקמו בהם קרובי הכלה שאינם מרוצים לדבר, ג) גם היכא דנראה כוונתו במה שקידש הוא רק כדי לצער את אשתו או אמר בפי' שלכן קידש כדי לצער את אשתו אי מהימן. ד) היכא דאמר שם העדים שקידש לפניהם ושאלו אותם וכחשו כל הענין מה דינו. ה) אי יש חיוב על האב להגיד דוקא בפני ב"ד או נאמן אפי' שלא בפני ב"ד. ו) השומע אב שאמר שקידש את בתו, אי חייב לפרסם ברבים שלא יבאו לידי מכשול.

והנלפענ"ד דגרסינן בגמ' (כתובות כ"ב ע"א) א"ר אסי מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר (דברים כ"ב) את בתי נתתי לאיש הזה לאשה לאיש אסרה הזה התירה, ל"ל קרא סברא היא וכו' אלא כי איצטריך קרא לכדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה, ופרש"י את בתי נתתי וכו' אלמא בדידיה תליא נתינה והימניה קרא למימר הכי.

ויש לדייק בלשון רב הונא מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה היל"ל מנין שנאמן לקדש את בתו מן התורה וממילא נאסרה לכל העולם שהיא אשת איש ולמה פתח באיסור ולא זכר לקדשה כלל, ומשמע דהדין דיכול האב לאסור את בתו הי' פשוט ליה אלא דמיבעיא ליה לרב הונא מנין מה"ת שביד האב לאסור את בתו ולזה אמר רב הונא אמר רב מקרא דאת בתי נתתי. ויש לפרש בתרי אנפי א) דרב הונא לא מיירי באב שבא ואמר קידשתי את בתי שנאמן דזה לא מיבעיא ליה דמקרא מלא הוא בתורה דאב מקדש את בתו כשהיא קטנה וזיל קרי בי רב הוא אלא קמ"ל דיכול לאוסרה אפילו לא אמר שקדשה אלא אמר שאסורה לינשא לכל אדם ונאמן מכח מגו דבידו לקדשה, ב) דקמ"ל שיכול לומר שקדש את בתה ולאוסרה על כל העולם ואפילו לא הביא עדים וליכא רמי' לדבר מ"מ כיון דבידו לקדשה מהימן לאסרה אפי' לא הביא רמי' וכיון שלא אמר למי קדשה הרי אסרה על כל העולם ולכן קורא לאסור דהיכן שקדשה ואמר למי קדשה הרי התירה לזה שנתקדשה ורב הונא לא מיבעיא ליה אלא מנין שנאמן לאוסרה והכן.

ולפום ריהטא במחלוקת שנוי' דרש"י פי' את בתי נתתי לאיש. אלמא בדידיה תליא נתינה והימניה קרא משמע דאקידושין קאי, אבל הריטב"א כתב שהכתוב אשמעינן שבידו לקדשה ומינה ידעינן שהוא נאמן לאוסרה כיון שבידו לקדשה, ומשמע דהא דבידו לאוסרה הוא אינו הקידושין אלא דהקרא אשמעינן שבידו לקדשה, ומינה ידעינן שהוא נאמן לאוסרה וא"כ הם שני דברים, וע"ע בתוס' ישנים שם ד"ה מנין.

ועלה בדעתי הרהורי דברים לשון האב נאמן לאסור את בתו לפמ"ש כבר דבקידושין יש שני קניינים האחד קנין ממונות והשני קנין איסור וקנין ממון יליף לה קיחה קיחה משדי עפרון ולזה תנן האשה נקנית בכסף שהבעל נותן פרוטה או שו"פ והאשה נקנית בכסף זה אבל יש קנין שני והוא קנין איסור שנאסרת על כל העולם ע"י קידושין זו ומיחדת עצמה לבעל זה דוקא ולא לאחר ועיין תוס' קידושין ב' ע"ב במה שהיא מתיחדת היא נאסרת, וכתבתי דהקנין כסף בא מהבעל דבעי ליתן דוקא כסף משלו והחלק האיסור בא מצד האשה שהיא מתיחדת עצמה בשבילו ע"ש.

ולפ"ז באב המקדש את בתו נמי הבעל נותן הפרוטה או שו"פ ועושה קנין כסף שהוא החלק הממונות שיש באישות אבל האשה שהיא קטנה אינה יכולה לאסור עצמה ונתנה התורה הכח הזה של קנין איסור לאביה ולפ"ז מדוייק מאד הא דאמר רב הונא מנין לאב שנאמן לאסור את בתו דלכאורה היל"ל שנאמן לקדש וכו' אבל נאמן לאסור את בתו היא נ"ע ולהנ"ל אתי שפיר דלקדש ולקבל הכסף קידושין בידו שהרי בנעוריה בית אביה והתורה זכתה לו כל הכסף אבל מנין שנאמן לאסור את בתו שהיא חלק האיסור שתולה באשה ומנ"ל דבידו לאסרה וע"ז קאמר את בתי נתתי לאיש אסרה, שהרי נאסרה על כל העולם בקידושין שהוא קידושי כסף אבל לא יחדה לאחד להתיר למוסרה לו, ואמרה תורה הזה התירה ודו"ק.

ובגמ' קידושין ס"ד ע"א קדשתי את בתי קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא גדולה אינו נאמן וכו', ובגמ' מ"ש רישא ומ"ש סיפא וכו' אלא אמר רב אשי רישא רחמנא הימניה כרב הונא דאמר רב הונא אמר רב מנין שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה לאיש אסרה הזה התירה, בנישואין הימניה רחמנא לאב וכו'. והרמב"ם פ"ט מה"א ה"י נאמן האב לומר על בתו קודם שתבגר שהיא מקודשת ואוסרה על הכל, ובטוש"ע א"ע סי' ל"ז, האב שאמר קדשתי את בתי ואיני יודע למי אסורה לכל העולם עד שיאמר נודע לי וכו'.

ובדרך פשוט נראה דאב שבא ואמר קדשתי את בתי היינו שלא אמר למי קדשה וגם לא היו שם העדים לפניו ולא אמר מי הם העדים אלא אמר סתם קדשתי את בתי, ולפי שלא ברר למי קדשה לכן נאסרה על כל העולם עד שיגלה למי קדשה, ונחלקו האחרונים אם צריך תכ"ד לומר למי קדשה או סגי לאחר זמן לומר למי קדשה מדין אב, אבל הא פשוט דנאמנות שלו על אמירת קדשתי היינו שלא הביא עדים לפניו וגם לא אמר למי קדשה דאי כשהעדים מעידים שקדש אז לא צריך לנאמנותו והתורה שהאמינו היינו בכל מקום שהתורה האמינה לע"א הרי כאן שניים, ועיין קידושין

ע"ד ע"א אמר רב נחמן שלשה נאמנין על הבכור היה אביו ואמו היה לאלתר אמו כל שבעה אביו לעולם, כדתניא יכיר יכירנו לאחריס מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכו' ע"ש ועיין תוס' שם ד"ה כשם, והנה נאמנות הוא בלי עדים וזה פשוט מאד וכן כאן, ולכן אמרה תורה את בתי נתתי לאיש אסרה אכ"ע כיון שהתורה האמינהו לקדשה והרי לא אמר למי הזה התירה הרי נתנה לו רשות לאסור ולהתיר וע"ש חילופי גירסאות בסוגיות בין כתובות דמוקי הזה ליבום ובקידושין לא והאריכו בזה המפרשים. ועיין ב"ח בקונט"א סי' ל"ז דפשיטא לי' דאב שאמר היינו בלי עדים ודו"ק.

סימן סב

אמר קדשתי את בתי ולא זכר עדים

עוד להנ"ל

איברא דבתש' אבני האפד סק"י הביא דעת מהר"י סאמון בחקרי לב סי' פ"ג דדוקא כשאמר קדשתי את בתי בפני פלוני ופלוני היא אסורה אבל אמר סתם קידשתיה ולא פי' לפני מי ומי ועתה אין האב לשאול אותו היא מותרת, והמחבר שם חולק עליו, דאפי' לא אמר שהקידושין היו בפני עדים נאמן, ולפענ"ד הי' תלוי לכאורה בהא שכתבתי לעיל מה פי' האב נאמן לאסור את בתו אם נאמנותו מדין קידושין או מדין נאמנות לאסור.

וראיתי מלכים מאן מלכי רבנן עולים ויורדים באב שאמר קדשתי את בתי בפני פלוני ופלוני עדים, ובאו פלוני ופלוני העדים והכחישו אותו, ואמרו ששקר דיבר ולא קידש בפניהם, או שבאו עדים והזימו אותו שאמרו שביום שאמר שקידש עמנו הי' או שאמרו שהעדים שקידש לפניהם פסולי עדות היו אי מהימן וביד דוד (ח"ב ר"ו ע"ב) כתב דאפ"ה מהימן האב ובאיר דבריו בחות ל"ח שם והאריך שם דכיון שיש לו נאמנות לקיים הקידושין יש לו נאמנות בכל המסתבכים לזה וכו' וכמו בדברים של עצמו הוא נאמן אפילו להכחיש העדים ה"ה כאן וכן נראה לכאורה מדברי הריב"ש סי' תע"ט והרשד"ש מובא בפת"ש א"ע סי' ל"ז שנאמן שגם זה נכלל בגדר נאמנותו על הקידושין, אלא לבסוף העלה בספק דהא אשה נאמנת על חלתה ועל כתמה ואעפ"כ אם אמרה פלוני כהן תיקן לי העיסה או פלוני כהן טיהר לי את הכתם ושלוס ונמצא שקר הכהן והחכם נאמן נגדה, ושוב כתב שיש לחלק.

ולפענ"ד החילוק פשוט דהתם כשנתנה לכהן לתקן או לחכם לפסוק הרי אין בידה לתקן ואפילו הי' בידה לתקן מ"מ לא טענה שתקנה בעצמה וכן בכתמה אלא תלתה בכהן או בחכם ושפיר אם אמר החכם לא טיהר והכהן לא תיקן הרי נתבדה מעיקר הדבר והיא ג"כ מודה שהיא לא תקנה והיא לא טיהרה את כתמה והו"ל כאומר לא ליתי כאומר לא פרעתי דמי, אבל באב המקדש הרי הוא אומר שקידש ועשה מעשה קידושין והא לא דמי אלא לאשה שאמרה שתקנה עיסתה וכהן אחד ראה והכהן מכחיש שלא ראה אבל היא אומרת שתקנה היתה נאמנת דהו"ל ע"א נאמן באיסורין והכ"נ ודו"ק, ומיהו העלה לבסוף דעכ"פ אסורה מספק ועיין אולה"פ מה שהאריך בזה.

וכל זה היכי דהעדים הכחישוהו ומיהו היכי דאמר קדשתיה בפני עדים כשריס רק שלא אמר שמותיהס ומחזיק בהס עד שיחקרו אותו בב"ד וכיונא בו ובידו טעס ואמתלא למה לא מפרט הכל כה"ג כ"ע מודי דמקודשת בלי ספק.

סימן סג

אב שקידש בתו מתוך שנאה אי הוה קידושין

עוד להנ"ל

ומה דמספקא ליה אי אב המקדש מחמת שכעס על בתו או על אשתו או מקדש למי שאינו ראוי לה נמי מקודשת. הנה אין מקום לספק זה שהרי בגמ' אמרו שבידו להשיאה לממזר או למנוול ומוכה שחין ושאר פסולין, ופשוט דהכוונה שאם יתרגז עליה ישיאנה למנוול ומוכה שחין ולא פקפקו בכחו ובקדושין אלא עשו תקנות ואופנים שלא יבוא לידי כך וז"פ, ע"ש דף ס"ד ע"א ודף ס"ו ע"ב ודף ע"ד ע"ב, וא"כ פשוט שהקידושין חלין כה"ג. אלא שנחלקו אי מהני נאמנותו גם על עניים שאינס מעלס הקידושין וכגון שמעיד על מספר שנותיה הנגרכות לזה כגון בת ג' שנמסרה לביאה או שאכתי קטנה או נערה היא, ובס' יד דוד (פסקי הלכות מ"ב דר"ז טור ב' אות ל"ח) דמסתבר כיון שיש לו לאב נאמנות לקדש יש לו נאמנות בכל דבר המסתעף מזה כגון שהעדים היו כשרים והמקדש הזה הי' גדול, והפת"ש הביא תש' מהרשד"ש סי' ט' באחד שקידש בתו לנער שהי' מוחזק לקטן והאב טען שהמקדש הי' בן י"ג שנה וקרובי הנער טענו פחות מי"ג, כתב שנאמן ונחלקו עליו הרבה אחרונים ז"ל, והוסיף לומר דאפי' יש עדים מכחישים אותו נמי מהימן מטעם דשויא אנחד"א ע"ש. ועיין הגרע"א כתובות כ"ב ע"א שנסתפק אי מה שהאמינה תורה לאב הוא דוקא כשאין הכחשה אבל היכא דאיכא הכחשה לא מהימן, ועיין חז"א סי' נ"ט אות י"ח ועיין יד המלך פ"ג דעדות וספר המקנה קדושין ס"ד. ועיין אהל משה (רוזמן סי' ד') שי"ל שהאב נאמן אפילו נגד שני עדים דהאב עומד במקומה הוי' לה שויא אנפשי' תתיכה דאיסורא.

והנה בבא האב לאחר זמן ואמר נודע לי למי קידשתי שנאמן כמבואר בש"ע א"ע הנ"ל וכתב הב"י המקור מגמ' כתובות וקידושין הנ"ל את בתי נתתי לאיש הזה, לאיש אסרה,

הזה התירה, ופרש"י לאיש אסרה על הכל שאין אנו יודעין למי, וכי אמר הזה התירה לזה, וכ"כ בלבוש ופרישה, ובעלי ארזים סקנ"ד-נ"ה תמה דבכתובות מסיק דהזה בעי הזה ולא ליבס וע"ש מה שתי' ב' הסוגיות, ונסתפקו אי מהני לאחר זמן לכונסה נמי או רק לענין שיוכל לגרשה אבל לא לכנסה ועיין ריטב"א קידושין ס"ג ע"ב דמסתברא שאם חזר האב ואמר נזכרתי שקדשתיה לפלוני נאמן אפי' לכנוס, דהא ליכא טעמא דילרו תקפו וגם איכא טעמא דאין אדם חוטא ולא לו ומקלקל את בתו.

ובס' ארץ צבי סקנ"ז כתב דלהתוס' ורמ"א היכי דאמר תחילה אינו יודע למי קידשה אינו נאמן אח"כ לומר נודע לי למי אלא אם נותן אמתלא ומה שאמרו אב שאמר קדשתי את בתי נאמן היינו שלא אמר אינו יודע למי ולא הוי משנה בידבור אלא מפרש דבריו הראשונים אבל היכי דאמר לא ידענא למי הגם שמהימן לאוסרה אינו מהימן להתירה בלי אמתלא. עוד כתבו דהיכי שבאו עדים ואמרו שנתקדשה ולא ידעינן למי נתקדשה שגם זה אם בא האב ואמר לפלוני קדשתיה נאמן והביאו ראי' משטמ"ק בשם הריטב"א ובשם הרשב"א דנאמן מטעם גילוי מילתא בעלמא ועיין קרית מלך רב פ"ט מה"א.

ומה דמספקא ליה כיון דחז"ל אמרו (קידושין מ"ב ע"א) שלא לקדש קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה, הנה כבר כתבו התוס' דמנהג העולם לקדש ונתנו טעם לדבר עיין שם (קידושין מ"ב) וגם הרמ"א הביאו וידוע שכן מנהג העולם באחינו אנשי ספרד (וגם הי' נהוג בפולין בין החסידים ואנשי מעשה שקדשו ביהם בקטנותם אלא שהתם לא הי' רק שידוכין ולא קידושין אבל בספרד עשו קידושין).

ומיהו מ"מ פשוט דהמקדש קטנה קידושיה קידושין ומעולם לא פקפק אדם בזה, ואפי' להפוסקים שפקפקו במקדש ע"י איסורי ביאה וכיולא בזה ועיין אבני מילואים סי' ז' סק"מ ועיין ח' הרשב"א קידושין ס"ד ע"א דבקידושי ביאת איסור נמי לא הימניה והכי איתמר בירושלמי (פ"ג ה"ח) קדשתיה לאחד מכל הפסולין לה נאמן הבעלתיה לאחד מן הפסולין לה אינו נאמן וגרסינן נמי בתוספתא (פ"ד ה"ט) נשבית ופדיתיה או שנבעלה לאחד מכל הפסולין לא כל הימנו לאוסרה. ועיין ריטב"א שחולק בזה גם במקנה קידושין הקשה לרשב"א ועיין אולה"פ בחריכות מ"מ בקידושי איסור כ"ע מודי דמקודשת. ועיין שו"ת יעב"ץ ח"א סי' י"ד ליין עליהם בגליון הש"ע.

סימן סד

אי בעינן לומר בפני ב"ד דוקא

עוד להנ"ל

עוד ראיתי להעיר דמה שגראה מכמ"ע שס"ל דמה שאמרו האב שאמר קידשתי את בתי היינו שאמר כן בפני ב"ד דוקא וכעין עדות שבעינן בפני ב"ד אבל האמת בזה שאין נפ"מ אם אמר כן בפני ב"ד או שלא בפני ב"ד ולא מצינו שהאב אינו נאמן רק בפני ב"ד, ובאמת כי בכל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי נאמנותו בכל מקום דדוקא לענין הגדת עדות וכיולא בו שצריך להעיד ומשום לא יגיד בעינן ב"ד או לחקירת עדים אבל בהאמנת ע"א לא בעינן ב"ד כמו בע"א נאמן באיסורין, והלא דעת רבינו מנחם מיוני בתוס' קידושין דמי שהלך למדינת הים חוששין שמא קידש את בתו שם והגם שנחלקו התוס' מ"מ הרי לא אמרו בשביל ב"ד כלל, וזה פשוט מאד ולא כתבתי רק לפי שראיתי טועין שאם לא הגיד בב"ד אין הגדתו כלום וזה טעות מוחלט וח"ו להקל בזה כי הוא איסור א"א.

ולדינא האב נאמן לומר שקידש את בתו בין בפני ב"ד ובין שלא בפני ב"ד וכל שאמר שקידש את בתו הרי נאסרה על כל העולם עד שיברר למי קדשה או כפי כל התנאים לעיל, אלא דמה שנראה להוסיף על זה דכל מי ששמע מאב שאמר שקידש את בתו בין הוא יחיד או ב"ד חייב לפרסם הדבר בכדי לברר אם הוא אמת שלא להכשל ח"ו באיסור א"א וממזרות בישראל ח"ו, וכל מי שלא יעשה כן עובר על לפנ"ע ולהסיר מכשול, ואולי בזה לודקים הרבנים שליט"א שלא הי' צריך לעשות מעשה ב"ד כי לדינא אין נפ"מ אם הוא מעשה ב"ד או אינו מעשה ב"ד והי' די לפרסם להסיר מכשול ודי ומ"מ המעשה ב"ד לא גרע בזה אלא הוסיף ואין נפ"מ כלל במעשה ב"ד ובעדים שחתמו עליו כי כלם יודעים ומודים ששמעו מהאב שקדש את בתו, וגם כפי ששמעתי כבר פרסם האב בעצמו לפני כמה אנשים זולת הב"ד שלנו ולכן על הרבנים הגאונים היושבים על מדין לדון בכובד ראש ולראות היאך להתיר העני' מכבלי העיגון ואולי באמת הדרך הכי קרוב לזה לכנס את האב והאם וכל המשפחה ושתוליא קודם את התיק מהערכאות כדרך נשים כשרות ההולכות בדרך התורה ואנחנו בשם ה' אלקינו נלך עבגל"א.

אלו דברי ידידו דושב"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סה

המקדש אשה ע"י שליח

מ"ה למט-מנים התשנ"ד בנ"י יצו"א לכבוד הרב כו' ...

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בדברי מהר"ם מרוטענבורג (בלאך דפוס פראג ג) סי' תל"ב שכתב בהמקדש אשה ע"י שליח ומה שנוהגין לחזור ולקדש מי שקידש ע"י שליח נ"ל משום דמצוה בו יותר מבשלוחו ותמהת מאי שייכות לקדש אחר הקידושין.

לפענ"ד יפה תמה והמהר"ם ז"ל בעצמו כתב דרוב העולם אין נוהגין כן אלא דמ"מ צריך להבין על המיעוט מה כוונתם ובס' תשב"ץ לתלמידו הר"ם ז"ל סי' ת"נ כתב ואדם שקדש ארוסתו ע"י שליח אין לו לקדש פעם אחרת בשעת החופה כדי שלא להוציא לע"ז על קידושין הראשונים ואתי למשרי א"א לעלמא שהעולם יסברו שקדושין ראשונים ע"י שליח אינם כלום ובהגהות שם ומיהו היכא דהקידושין הראשונים היו בלא מנין יכול לקדש פעם אחרת בשעת נישואין כדי לברך ברכת אירוסין בעשרה ע"ש. הנה אדרבה כתב תלמידו שאין לקדש שנית ונתן טעם לדבר. אלא דמ"מ גם מה שהוסיף שהיכא דהקידושין היו בלא מנין יכול לקדש שנית אכתי קשה טעמו שיאמרו שקידושין ראשונים אינם כלום וגם מה מועיל הברכה לאחר הזמן הארוך.

וברם ד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר בשו"ת הריב"ש סי' פ"ב האריך הרבה בדבר והביא ב' השיטות מנהג ברצלוני ע"פ מנהג הר"ן ז"ל לחזור ולקדש והרב רבינו פרץ הי' מלעיג על מנהג זה מה מהני ע"ש והסביר הדברים בטוב טעם ודעת שהמארס את האשה כל זמן שלא נכנסה לחופה הרי האירוסין נמשכין והוה כאוכל ולא בירך ברכת המזון דכל זמן משך הסעודה או שלא נעכל המאכל בידו לברך הכ"נ לענין ברכת אירוסין עד החופה נקראת ארוסה ואכתי נמשך הפעולה הראשונה עד החופה ולכן שפיר אפי' אירס לפני זמן הרבה כל שלא הכניס לחופה אכתי יכול לברך ברכת אירוסין וא"כ שפיר אם לא בירך בזמנו אכתי יכול לברך ברכת אירוסין ולפ"ז גם לא חיישינן לטעם שמא יאמרו שהרי ירצו שמברך ברכת אירוסין ויבינו או יסברו שמחמת הברכה חוזר ומקדש וכל שיש טעם לדבר לא חיישינן לשמא יאמרו והבן.

ולעצם הדבר הינלפענ"ד דכיון דהמקדש ע"י שליח אכתי חסר להכניס לחופה א"כ הגמר קידושין הוא ע"י החופה ובגמ' אמרו להדיא חופה שגומרת וכו' נמצא דבאמת חופה הוא גמר הקידושין וחלק בלתי נפרד שעד שלא יכנים לא יגמרו הקידושין ולכן אפי' התחיל הקידושין ע"י שליח מ"מ כיון שהחופה בעי דוקא ע"י עצמו אכתי לא נגמרו הקידושין נמי לגבי אישות והו"ל אכתי עובר לעשייתן גם לענין הברכה של אירוסין ודומה לזה מש"כ לענין ברכה על ארבע מינים דאפי' קודם שגמר כל הנענועים מברך ואפי' הושענות עיין תוס' סוכה א"כ הכ"נ לענין קידושין נימא דכל שלא נגמרו הקידושין אכתי כל פעולת המצוה נמשכת ושפיר מצוה בו יותר מבשלוחו ומקיים כל מה שאפשר ולכן הי' ס"ל דחוזר ומקדש נמי ובפרט היכי שלא בירך כדי שיקיים מצוה בו יותר מבשליחו והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן סו

ביצד ליחד עדי קידושין

ג' לחודש הרחמים התשנ"ו פה קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק ת"ו

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים בסש"צ את מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כו' כש"ת **מוה"ד טאנצמאן** שליט"א אבן יקרה בבית שמש מלפ' בכולל דישיבתנו הקדושה.

אחדשב"ת בידידות. ע"ד מנהג העולם להזמין שתי עדים תחת החופה וקורין להם עדי קידושין אי שפיר דמי לפסול כל שאר העדים מחשש דנמצא אחד קרוב ופסול בטל עדות כולה ובטלו הקידושין והרי ליכא חופה דליכא קרובים והאריכו בזה האחרונים.

ולפענ"ד אכתי לא יצאו בזה ידי חובתן ואדרבה לפעמים גורע, והוא דהמזמין ב' עדים צריך להיות עדים כשרים להעיד והגם דסתם בני ישראל חזקת כשרות עליהם ומ"מ בזמנינו נ"ע הרבה עיין טור סי' קי"ט ביו"ד אי סמכינן היום אסתם בנ"א בחזקת כשרות הם, וחוץ מזה אם באמת ימצאו אחד מהעדים שהוא פסול להעיד יתבטלו הקידושין למפרע וכבר הי' לי שאלה באברך אחד שהי' עד קידושין ובאו והעידו עליו שדרכו לשאול ספרים ואינו מחזירן ונמצא פסול מחמת גניבה וגם בעונ"ה שארי פסולים, ובאמת כי אולי מה"ט בדורות הראשונים לא יחדו עדי קידושין ובתשב"ץ האריך הרבה, אלא כיון דהקידושין היו בפרהסיא הו"ל אנן סהדי והוא עדיף מיחוד עדים ועיין נמק"י יבמות פ"א הריטב"א משבח רבו הרא"ה דאנן סהדי ופרסום כזה נחשב בכ"מ כעדות גמורה ואפי' מדאורייתא.

וערבים עליו דברי הבעה"ת (דברים י"ז ו') עה"פ ע"פ שנים עדים או שלשה עדים וגו' וז"ל לפי שכתוב גבי דין אחר רצים להטות פי' לך הכתוב גבי עדים דאין הולכין בהם אחר הרוב אלא עדותן בטלה ואפי' הן מאה וכו' אבל אם שנים באו להעיד וכו' ראה קרוב או פסול עמהם וכו' שאם א"א אומר כן לא תמצא שנים בעדות של קדושין כשרה שהרי כמה קרובים רואים בקידושין וכמה פעמים ראיתי מורי הרב שהי' אומר בשעת קידושין כל הכשרין להעיד יהיו עדי קידושין ע"כ ע"ש וש"י. ולפ"ז בדידן שמייחדין העדים מ"מ לפענ"ד אין לפסול עדים אחרים כשרים אלא יאמר הנני מיחד עדים אלו עם כל הכשרים להעיד להיותן עדי קדושין, ואפי' אם ימצא אחד מהמיוחדין קרוב או פסול מ"מ יתקיימו הקדושין ע"י אחרים הכשרים שהרי כן אומר בפי' כל הכשרין להעיד יהיו עדי קידושין ודו"ק.

ובזה הנני ידידו דושכת"ר המברכו בברכת כוח"ט בסשצ"ג בלב ונפש,
מנשה הקטן

[תשובה הבאה נדפסה בחי"ב סימן שמד]

סימן סז

עדי יחוד כמה זמן יעמדו

אור ליום עש"ק ויקרא התשמ"ח בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא מברכינא יהא שמיה מברך ה"ה האי צורב חו"ב כש"ת מוהר"ר יצחק קורלינסקי הי"ו בהגר"ב שליט"א ב"ב תו"א.

אחדשה"ט, בד"ת אשר שאל כענין אשר ראה שהוריתי לעדי יחוד תחת החופה שיעמדו שם לערך בין חמש לז' או תשע מינוט, ותמה על זה דלא מצא מקור לדבר זה שצריכין העדים לעמוד זמן שראוי לביאה ואדרבה כתב להוכיח מדברי הרא"ש פ"ה דכתובות ס"ו דלא צריך לעדים לשהות אלא כל שראו יחוד אף רגע סגי.

ולפענ"ד האמת כי יגעתי מצאתי תאמין ומקורו טהור בראשונים וכמה פוסקים הגם כי אמת הדבר דלאו כ"ע הוא ומצינו בזה מחלוקת הפוסקים ומיהו הסכמת רוב האחרונים שצריך לעמוד שיעור ביאה, וראשונה אביא לי מדברי ר"י הזקן בתוס' קידושין י' ע"ב שכתב שם וז"ל חופה הוא שמייחדין שניהם בפני רבים בבית אחד לבדם ועדים רואים היחוד אבל אין עדים נשארים עמהם בבית שאין לבעול בפני שום אדם עכ"ל. והרואה מדבריו הם שני דברים חדא דתחת החופה צריך להיות עדים שהם רואים היחוד, והשנית שיהיו שם כל זמן שיוכל לבא עליה שהרי כתב אבל אין עדים נשארים עמהם בבית שאין לבעול בפני שום אדם, ומשמע דבאון הם צריכים לעמוד כל זמן שיוכל לעשות מעשה דאל"כ היל"ל אבל אין עדים נשארים עמהם בבית ודי. או שאין עדים צריכים להשאר עמהם בבית ומדנתן טעם שאין לבעול וכו' מבואר דצריכין לעמוד שם שיעור ביאה וכיון שאין לבעול בפני שום אדם צריכין לעמוד מבחוץ. ועיין ריטב"א קידושין מ"ג וש"ך חו"מ רסי' ל"ו ובקצוה"ח שם, ובס' בית מאיר א"ע סי' מ"ב ובפת"ש אי בעינן עדים לחופה ודו"ק.

והמהרי"ל הל' נשואין כתב מנהג קדמונים ליחד החו"כ לאחר החופה בחדר אחד ואוכלין שם סעודה ויצא כל העם בזמן אותה סעודה ואח"כ נכנסו ואוכלין עמהם והאידנא נשכח המנהג ונכנסין הכל בראשונה ואין שם שום יחוד ולא נכון הוא ע"כ ע"ש והגם שיש לפלפל בדבריו קצת, ומיהו בתש' כתב המהרי"ל הביאה הבית שמואל א"ע סי' ס"ד סק"ו דתפס לעיקר כדעת הרמב"ם דחופה היינו יחוד הראוי לביאה ע"ש א"כ לשיטתו אזיל ג"כ ודו"ק. ובש"ע א"ע סי' נ"ה ס"א כתב המחבר אפי' אם קידשה וכו' עד שיביא אותה לביתו ויתייחד עמה ויפרישנה לו ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה והוא הנקרא נישואין בכל מקום וכו'. וכתב הב"ש בס"ק ג' שם ומ"ש ויתייחד עמה היינו יחוד דחזיא לביאה וכו' ע"ש ועיין פת"ש שם מה שהאריך בזה והביא דדעת הב"ש דלעיקר תפס דבתולה לא בעי יחוד הראוי לביאה ול"ע. ועיין שעה"מ בחופת חתנים ובכבוד חופה שהאריך הרבה והעלה דחופת בתולה נמי בעי ראוי לביאה. ועיין מסגה"ש על קצש"ע סי' קמ"ח סק"ב דיש למנוע איזה זמן שלא יכנס לשם שום אדם לחוש לדברי האומרים דיחוד גמור הראוי לביאה הוא הנקרא חופה. ועיין שלחן העזר סוס"י ח'. מבואר מכל הנ"ל עכ"פ דבעינן יחוד הראוי לביאה ועדים לזה.

ומה שתמה מע"כ מדברי הרא"ש ז"ל, איברא דהב"ש א"ע סי' ס"ד ס"ו הנ"ל כתב דהרא"ש פ"ק דכתובות הביא דברי ירושלמי דאלמנה אין חופה קונה אלא בעי ביאה ממש ונשמנה דין אלמנה מבתולה ולמ"ד דחופה היינו יחוד שראוי לביאה קונה בתולה אז אלמנה אינו קונה ביחוד אלא בביאה ממש ולמ"ד חופת בתולה היינו יחוד שאינו ראוי לביאה אז באלמנה סגי יחוד הראוי לביאה וכו' והרמב"ם דס"ל חופה היינו הראוי לביאה ממש מ"מ י"ל באלמנה א"ל ביאה ממש דלא פסק כירושלמי אלא כש"ס דילן דאינו מחלק בין בתולה לאלמנה, וכ"כ בתש' הרמ"א סי' קכ"ה לשיטת הרי"ף ז"ל, וא"כ מדברי הרא"ש לא קשה וכנ"ל, ועיין פת"ש א"ע סי' ס"ד סק"ט מה שהאריך עכ"פ נראה דעת המכריעים שצריך חופה ראויה לביאה וצריך עדים להעיד על החופה הנ"ל שהוא היחוד הראוי לביאה.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך הנני מוכרח לקצר דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סח

חופת נדה

עש"ק לסדר ויהי איש מצליח התשמ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב ידידי רחימאי החשוב המופלא ומופלג כמר בנימין נאדלער הי"ו בן ידידי כו' מוה"ר פינחס הי"ו כעת בישיבה הקדושה מיר ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"ט בידידות, וכו'. ובד"ת אשר הכינות לבך בדברי הרמב"ם פ"י מה"א ה"ב שכתב כיון שנכנסה המרוסה לחופה הרי זו מותרת לבא עליה וכו' והוא שתהא ראויה לבעילה אבל אם היתה נדה אע"פ שנכנסה לחופה ונתיחד עמה לא גמרו הנישואין והרי היא כארוסה עדיין וכתב ה"ה דמשמע מדברי הרמב"ם דחופת נדה אינו קונה לא ליורשה ולא לטמא לה והר"ן ז"ל הקשה עליו ברים פ"א דכתובות ד"ה או שפירסה דכיון שאנן נוהגין עכשיו לעשות חופה בלא יחוד אין אנו מקפידין אם היא נדה אם לאו ורא'

לדבר מדאמרו בגמ׳ דאלמנה מן הנישואין שעדיס מעידים שלא נסתרה ולא נבעלה משמע שלא נתיחדה דאל״כ האיך מעידין וקראה מן הנישואין ועוד הקשה אפי׳ למ״ד דבעי יחוד דוקא מ״מ הא קיי״ל דיש חופה לפסולות (יבמות נ״ז ע״ב) במחלוקת רב ושמואל וקיי״ל כרב, והארכת בזה בדברים נכוחים.

הנה באמת הלכה זו האריכו בה כמעט כל המפרשים ומה אוכל להוסיף מה שהם לא ראו ומ״מ כדי לשמחך בדברי תורה כי אהבתך קשורה בלבי כאהבת אב לבנו אכתוב קצת ראשונה נראה לבאר דברי הר״ן ז״ל דלכאורה נראין סותרין וכבר הקשו עליו דכאן כתב דבדיעבד חופת נדה מהני כיון דאסיקנא דיש חופה לפסולות ובפ״ק דקדושין כתב דחופה באיסור אמאי קנה לה ועיין שעה״מ בחופת חתנים ס״ט ובשו״ת יעלת חן סי׳ י״ח ס״ז כתב נמי ומה מאד אני תמה על הר״ן בקדושין שהקשה בבא על ארוסתו איך יקנה אותה בביאת איסור והרי הר״ן גופיה פשיטא ליה ברישא כתובות דיש חופה לפסולות מוכח דקנה אותה באיסור ע״ש וכבר האריכתי בזה בס״ד בספרינו משנ״ה מ״ג סי׳ קל״ב ע״ש.

עוד יש לעיין דדברי הרמב״ם גופיה לכאורה סותרין דכאן בה״ב כתב אבל אם היתה נדה וכו׳ והרי היא כארוסה עדיין ובה״ו כתב המארס את האשה וכו׳ ולא תנשא נדה עד שתטהר ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר ואם עבר ובירך אינו חוזר ומברך ע״כ ומעתה כיון שפסק דלא גמרו הנישואין א״כ חופת נדה אינו קונה והו״ל ברכה לבטלה ואם אח״כ תטהר אמאי אינו חוזר ומברך וע״כ דס״ל דכן חפת נדה קונה בדיעבד וזה דלא כה״ה ול״ע. ובעניתי מלאתי שכבר הקשה כן המאירי רפ״ק דכתובות וז״ל ואף גדולי המחברים כתבו כן אלא שכתבו שאם עבר ונשא ובירך אינו חוזר ומברך ואני מוסיף תמה בדבריהם אחר שעדיין לשיטתם אינה אלא כארוסה למה אינו חוזר ומברך וברכה זו הרי היא כמי שאינה ע״ש.

איברא דדברי הר״ן נראה בס״ד דהרי הר״ן בקידושין דף י׳ כתב גרסינן בגמ׳ איבעיא להו וכו׳ ואיכא למידק ביאה דקניא בתר קידושין היכי דמי אי דאיכא חופה ביאה למה לי ואי דליכא חופה כיון שביאת איסור הוא דהא קיי״ל (ירושלמי פ״י ה״א) הבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה אינו בדין שתקנה דהא בפ׳ ד׳ אחין אמרינן (דף כ״ט) דאפילו למ״ד מאמר קונה קנין גמור מאמר דהתירא קני מאמר דאיסורא לא קני י״ל דאהכ״נ דאם בא עליה שלא לשם נישואין אלא דרך זנות דאינו קונה ולוקה אבל בא עליה לשם נישואין קונה ואינו לוקה ויליף דחופה קונה בק״ו מכסף דכיון דחופה לא קניא אלא מפני שהוא צורך ביאה א״כ ביאה עצמה לא כ״ש דקונה ע״ש ומשמע לכאורה דאפילו ביאת איסור דע״ז קא פריך וא״כ הר״ן ז״ל לשיטתו לא קשה ליה.

ואשר נראה בדברי הרמב״ם ז״ל הוא כך דבגמ׳ כתובות נ״ו ע״א בעי רב אשי נכנסה לחופה ופירסה נדה מהו אם תימצי לומר מיבת חופה קונה חופה דחזיא לביאה אבל חופה דלא חזיא לביאה לא או דילמא ל״ש תיקו, וכתב הרי״ף ז״ל הלכך אין קונה ומשמע דאינו קונה כלל וכ״כ הר״ן שם וז״ל כיון שכתב הרי״ף ז״ל סתם משמע שאינו קונה לשום דבר לא ליורשה ולא ליטמא לה וכן כתב הרמב״ם ז״ל בפ״י מה׳ אישות אבל אם היתה נדה אע״פ שנכנסה לחופה ונתייחד עמה לא גמרו הנישואין והרי היא כארוסה עדיין והדבר תימה דכיון דקיי״ל (יבמות נ״ז) דיש חופה לפסולות חופת נדה למה לא תקנה ומיהו בתוס׳ רי״ד שם סיימו ומספיקא אינה קונה.

ורבינו הגדול הרא״ש ז״ל האריך בדבר והביא דעת הרמב״ם וכתב עליו שדקדק כן משמעתא דהכא ועלתה בתיקו הלכך לא הוי חופה וע״ש מה דמספקא אי יש לחלק בין פירסה נדה כבר או פירסה נדה לאחר החופה ומלשון הגמ׳ יש לדייק ניכנסה לחופה ופירסה נדה כלומר לאחר שנכנסה לחופה וכה״ג כבר הרי נעשית אשתו מיד בשעה שנכנסה לחופה ועיין קרבן נתנאל שם אות ט׳ גם להם אין ראי׳ ומיהו עיין חכ״ל סי׳ קכ״ד דמפרש ופירסה נדה אח״כ ודלא תיקשי קושית הרא״ש דקנתה כבר בשעת חופה לכן פרש״י דמיירי שמת אח״כ ואיגלאי מילתא למפרע דלא היתה ראויה לביאה מעולם משא״כ גירשה ברצונו אח״כ הרי בידו לבא עליה לאחר שתטהר ובמרדכי נמי נראה דפירסה נדה אחר החופה ומיהו מוקים לה דנשאה בשעת וסתה וכיון דחזקה אורח בזמנו בא א״כ מעיקרא היתה ראויה שתפרוס נדה היום ולא קנתה חופה משא״כ שלא בשעת וסתה ולפ״ז אפילו רק באינה ראויה מדרבנן נמי ס״ל שאינו קונה דהרי אורח בזמנו בא קיי״ל דהוא מדרבנן אם לא שנאמר שהוא דאורייתא וכמ״ש הגוב״י וה״ם ז״ל דהגם דוסתות דרבנן אבל אסור לבא עליה מדאורייתא והדברים ידועים ודו״ק.

ולפענ״ד יש לדייק מה שכתב בה״א שם אבל אם היתה נדה אע״פ שנכנסה לחופה ונתיחד עמה לא גמרו הנישואין והרי היא כארוסה עדיין ע״כ וצ״ב למה האריך והוסיף והרי היא כארוסה עדיין כיון דקאמר דכיון דהיתה נדה לא גמרו הנישואין א״כ ידענן דהרי הוא ארוסה ולא נשואה גם לשון כארוסה בכ״ף הדמיון היל״ל והרי היא ארוסה עדיין, ועוד יש לדייק לשון לא גמרו הנישואין ולשון לא גמרו משמע דעכ״פ יש כאן קצת נישואין בחופת נדה

אלא שלא גמרו דאל"כ היל"ל אבל אם היתה נדה אע"פ שנכנסה לחופה ונתיחד עמה אינו כלום.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד דזה באמת כוונת הרמב"ם ז"ל דכיון דאיבעיא זו בעיא דלא איפשיטא היא א"כ הרי היא כארוסה עדיין ולא ארוסה ממש אלא כארוסה ואסור לבא עליה אבל מ"מ ספק נישואין הוה ולכן בה"ו לענין ברכות כיון שבירך פעם אחת שוב לא יברך וז"ש ולא תנשא נדה עד שתטהר היינו כיון דעלתה בתיקו ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר מהאי טעמא גופיה דכיון דלא הוה ודאי קידושין א"כ היאך יברך ברכת חתנים ומיהו אם עבר ונשא בנדתה ובירך אינו חוזר ומברך דבדיעבד שוב הו"ל ספק ברכה להפוך וא"כ אפילו נימא דלענין קנין ייחד עמה שנית לאחר שתטהר ומיהו לענין ברכות לא יברך שנית שמא קידושי נדה הוי קידושין ולכן לא פסק רק כארוסה ולא ארוסה ממש והבן. ועיין בס' בני אהובה באריכות בזה ולפענ"ד כמ"ש.

סימן סט

קידושי טעות האם חוזר ומברך

עוד להנ"ל

ולא אכחד מעטי דלענין ברכה באמת הוא מחלוקת הפוסקים בטוען פ"פ מצאתי ורולה לקיימה כן דמדברי התוס' כתובות דף י' ע"א בד"ה חזקה גראה קצת דחוזר ומקדש וכן גראה לכאורה דעת הרשב"א, ומיהו בהגהות מרדכי קידושין סי' תקמ"ד מעשה ששאלו לפני הרב משאנ"ץ בקידושי טעות דלא הוי קידושין ואפ"ה סגי בברכה שנעשית מתחלה לשם נישואין מידי דהוה אקטן שקידש וכן הביא בשם רש"י שם בסי' תקמ"ו וכ"פ הרמ"א א"ע סי' ס"א וכן גראה דעת התשב"ץ ח"ב סי' ע"ב ומהר"ם מינ"ץ כתב דצריך לברך שנית ועיין ב"ש סי' הנ"ל סק"ו וסי' ס"א סקכ"ד ועיין ביאור הגר"א ועיין רא"ש נדרים נ"ט ע"א ד"ה בתרומה ביד כהן דלא מצי מיתשל ועיין מ"ש יו"ד סי' רנ"ג בגר קטן וכו' וברש"ש נדרים נ"ט שינא בדבר חדש דכשיפרש תרומה ושאל על ההפרשה ושוב הפרש שנית סומך אברכתו הראשונה ואינו צריך לחזור ולברך ולא הוה הפסק דהוי כהתחלת המצוה ובהגהות אשר"י קידושין י"ג בשם הרשב"א שהבאתי בסמוך גראה כענין מה שכתב הרש"ש ז"ל עכ"פ לפ"ז הי' אפשר לישב קצת דברי הרמב"ם בכל אופן אפילו לא קונה כלל מ"מ לענין ברכה אם בירך לא הוה לבטלה וסומך ע"ז וכדעת הפוסקים האלו ודו"ק.

עוד הקשו להרמב"ם מהא דיבמות נ"ז דנחלקו רב ושמואל אי יש חופה לפסולות וקיי"ל כרב וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהת' הכ"א וכיון דיש חופה לפסולות הכ"נ בחופת נדה ועיין נמק"י שם יבמות הנ"ל בשם הריטב"א וז"ל גרסינו בגמ' איתמר רב אמר יש חופה לפסולות ושמואל אמר אין חופה לפסולות פי' וכו' וכתבו המפרשים דהלכתא כרב וכו' ולפיכך כתב הריטב"א ז"ל כלה שהיא נדה חופתה חופה דיעבד מיהת וכדכתיבנא פ"ק דכתובות ודלא כהרמב"ם ז"ל עכ"ל. וכן הקשה לו ג"כ המאירי ז"ל רפ"ק דכתובות וז"ל וכן שביבמות אמרו בהדיא יש חופה לפסולות.

ולפענ"ד י"ל בתרתי חדא דהרמב"ם ז"ל מוקי שם בחופה בלא אירוסין א"כ י"ל דכל מחלוקת דרב ושמואל מוקי לה בחופה בלא אירוסין ויש חופה לפסולות נמי מיירי דוקא כה"ג לענין דליהוי כאירוסין ולא כנישואין ולזה ודאי דמהני אפילו לפסולה כיון דלא בעי בזה ייחוד לביאה ועוד י"ל דהתם נמי לא כתב זה אלא לענין תרומות ולחומרא ועיין תוס' שם מה שהאריכו אי הלכה כרב וי"ל דמספקא ליה לרבינו ופסק כן לחומרא בתרומה ולא לכל דבר ויש להאריך בזה אלא שאין הז"ג. שוב העיר ה' עיני ומצאתי דבבית מאיר סי' ס"א ס"א כבר קדמני כעין מה שכתבתי דמה שכתב הרמב"ם דחופה שאינה ראויה לביאה היא כארוסה לאו דוקא אלא אינו קונה קנין גמור וביתו מקרי ואשתו לא מקרי ועיין לח"מ בתי' השני לענין חופה לפסולות דלענין תרומה מקרי חופה ולא לענין שארי קניין ועיין גם ח"ס בח' כתובות נ"ו ד"ה והיותר שהחזיק בשיטה זו.

ועלה בדעתי הרהורי דברים לחלק בין חופת נדה לחופת פסולות והוא דמחלוקת רב ושמואל בחופת פסולות אי יש חופה או אין חופה היינו באשה שאסורה לו ופסולה עליו והפסול תלוי וקשור בהקידושין וכמו בחייבי לאוין דקיי"ל דקידושין תופסין בחייבי לאוין הגם כי אשה זו אסורה עליו מ"מ קידושין תופסין בה והתם האיסור תלוי וקשור באשה שהיא מחייבי לאוין ואפ"ה התורה אמרה שקידושין תופסין בה וכן בשאר נשים פסולות אבל אשה נדה אין הפסול תולה באשה ואינו קשור בה אלא תולה בזמן ומעשה טבילה ועיין רא"ש ריש יבמות ולכן נחלקו רב ושמואל בין חופה לפסולות או אין חופה היינו כיון שאשה זו אסורה לו והאיסור קשור בה ואינו יעבור בזמן או במעשה ואין היתר לאיסור זה לעולם אבל איסור נדות שאינו תלוי וקשור בה לעולם אלא יש כאן סיבה שעכשיו הוא טמאה ואינה ראויה לביאה אבל אין לזה שייכות עם הקידושין ואיסור זה יש בכל נשים שבעולם וכולם בזמן הזה אינם ראויות לביאה כה"ג אמרינן התירא ניחא ליה לקנות ואיסורא לא ניחא לקנות והארכתי בזה אלא שאין כאן מקומו ועיין מל"מ שכתבו כעין זה אבל באופן אחר. ואי נימא הכי א"כ לא קשה ליה להרמב"ם ז"ל מחופות פסולות וכנ"ל.

סימן ע

נישואין לענין מה קונה

עוד להנ"ל

וראיתי שיצאת בחקירה בעיקר קנין הנישואין מה הוא אי מה שאמרו בגמ' חופה שגומרת היינו שעושה פעולה וגומרת בקנין הקידושין או שהקידושין עושין קנין שלם לגמרי ומה שאמרו חופה גומרת הוא רק כעין תנאי ולהוציא לפועל או שהחופה גומרת שיהי לו זכויות ושעבודים והארכת בזה.

והנה עיין תוס' קידושין ב' ע"ב ד"ה דאסר לה דגבי אשה במה דמתיחדת להיות לו היא נאסרת לכל וכו' ועיין שם דף ז' ע"א התם בהמה הכא דעת אחרת ומשמע דבאמת יש כאן תרי קניני הקנין כסף שעושה בעל הוא קונה אותה להיות חייבת וזקוקה לו בכל דיני אישות וזוכה בהם אבל קנין האיסור בא ממה שהיא מתיחדת להיות לו ולא לאחרים דעד השתא רווחה היתה לכל העולם כולו ומותרת להם לבד מהעריות ועכשיו היא יחדה עצמה לבעל זה שנתן לה הכסף קידושין ואסרה עצמה על אחרים כהקדש שאפשר שיהיה מותר לאחד ואסור לשני ודו"ק בזה וכבר האריכתי בזה לפרש לענין יבמה שזנתה דקיי"ל שהיא בלאו ולא בכרת ובגמ' ב"ב אמרו שיבמה הרי היא אכתי א"א וממ"ג אם קידושי ראשון נשארו א"כ הרי היא א"א ולכן לא תפסו בה קידושי אחר כמבואר ביבמות ואם לא נשארו א"כ אמאי לא תפסי בה קידושי אחר חוץ מיבמה.

ולפמ"ש דלד האיסור של א"א בא מחמת שמתיחדת לו וכיון דמת בעלה הראשון שנתיחדה לו א"כ אזל איסור א"א שנעשה ע"י יחוד שלה לבעלה הראשון ולא נשאר רק כסף הקידושין שקדש אותה בעלה הראשון א"כ יש איסור גזל ממון שהוא בלאו ולא איסור אישות שהוא כהקדש ומעילה ומעילה בו מעל ושפיר יש כאן חייב מלקות ולא מיתה כא"כ. ועיין קידושין ד' ע"ב בתוס' ד"ה מה דהר"א משזנ"א פי' שכן זקוקה ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדושי ראשון ומשום דאשכחן ביאה גומרת לא נאמר שתקנה תחלת קנין ודו"ק בכל זה כי אין הז"ג להאריך וכתבתי רק בקיצור וראשי פרקים.

ובזה הנני ידידך המצפה לראותך עולה מעלה מעלה במעלות התורה והיראה כאות נפשך ונפש המברכך בברכת צלח ורכב על דבר אמת וי"ר שלאילנא רבא ותקיף תהי' החותם בסל מלא ברכות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עא

ברכת יוצר האדם בז"ב

לסדר מרבין בשמחה התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ מח' יד"ע וידי"נ שלשלת היוחסין פרי עץ הדר אשרי יולדתו מזה בן מזה ת"ת הרב הגאון המפורסם בצדקתו ראש בשמים צדיק תמים כקש"ת מוה"ר יוחנן סופר אדמו"ר מערלוי שליט"א ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשבג"ק מחו' שליט"א באהבה וכו', רק הערה אחת לאות ידידות, בשבע ברכות (אהע"ז סי' ס"ב) ברכת יוצר האדם שמברכים בחיוב ותמהו האחרונים ז"ל שהרי נמנו וגמרו ב"ש וב"ה גם לו לאדם שלא נברא משנברא (עירובין י"ג) ומה"ט אין מברכין בברכת השחר שעשני ישראל אלא שלא עשנו גוי ועיין ב"ח ועוד אחרונים וא"כ מ"ש כאן שמברכין יוצר האדם בחיוב כיון שנמנו וגמרו גם לו.

ונראה כעת בהקדם עוד קושי' באבות (פ"ג מי"ד) חביב אדם שנברא בצלם אבל חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר בצלם אלקים עשה את האדם, וג"כ קשה שהרי גם לו שלא נברא ומהו החביבות, ונראה לפמ"ש מרן הח"ם ז"ל בחי' כתובות ח' ע"א בצלם דמות תבניתו ר"ל שברואו הקב"ה יחידי אף על פי שכבר עלה במחשבה לבראם שניים מ"מ לכבוד האדם וחיבתו ברואו אחד שהיה ממש בצלם אלוקים שאין הזווג נפרד ממנו, ואח"כ התקין לו ממנו בנין עדי עד, ר"ל בנין המקיים המין עדי עד, וזהו חביב אדם שנברא בצלם אלוקים חבה יתירה נודעת לו היינו שהקב"ה שינה מחשבתו משום חיבתו ונודעת מלשון ידיעה וזיווג והאדם ידע את חוה אשתו ע"ש.

ונראה דבשעת יצירתו של אדם כיון שנוצר יחידי או אפי' דו פרצופים אבל לא נפרדים והי' אחדות שלמה אז הי' באמת חביבות מאד שהאיחוד עושה שלמות והפירוד מחלק השלמות ועד שלא נפרדו לא הי' עתיד לאכול מעץ הדעת כל זמן שלא יצר חוה והפרידה והביאה לו, אבל לאחר הפירוד האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל, א"כ מה שאמרו גם לו לאדם שלא נברא היינו לאחר שהביאו לו חוה אבל קודם לזה ודאי גם לו לאדם שנברא שהרי חביב הוא למקום ועליו נאמר כי טוב פעמיים, אלא דמ"מ לטובת קיום העולם נפרדו או מטעם שהתרעם אדה"ר באמרו ולאדם לא מצא עזר כנגדו כלומר שלא ראה העזר כי למ"ד דו פרצופין נברא הרי פרצוף שלה הי' לאחוריו ולא נגדו וק"ל. וזה אעשה לו עזר כנגדו וכנגדו הוא פירוד דעותיהם אינן שוות והפירוד גרם מה שגרם ובגמ' (ע"ז כ') באו ונחזיק טובה לאבותינו שחטאו שאלמלא חטאו אנו לא באנו לעולם ועיין תוס' עירובין הנ"ל, וא"כ החטא גרם הנוח לו שלא נברא ומ"מ משום קיום העולם נחזיק טובה גם על זה.

ואולי זה כוונת חז"ל מה שאמרו במדרש ויהי אור אלו מעשיהם של צדיקים וחושך אלו מעשיהם של רשעים אינו יודע באיזה מהם חפץ הקב"ה כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב הרי מעשיהם של צדיקים והדברים מפליאים

כפשוטן וכבר פי׳. ולהנ״ל י״ל דלילה הורה גבר ובחטא יחמתני אמי ולכן אמרו בא״ו ונחזיק טובה לאבותינו שחטאו ומיהו לצדיקים גם לילה גם יום כיום יאיר למי שזוכה לקדש ולטהר עצמו בקדושה ובטהרה כי אז נעשה היחוד והיו לבשר אחד וחוזר האחדות כשעת הבריאה אבל אם אין הכונה בשלימות הרי יש כאן פירוד והזיווג נפרד וזה גורם החטא מעשה נחש שלא נש״ש כולה ולכן איש ואשה זכו שכינה שרוי׳ ביניהם כי זכו ונעשה איחוד והיו לבשר אחד בלי חלוקי דעות וללא פירוד כלל חוזר השלמות ותכלית הבריאה לאחד ותביב אדם שנברא בצלם אלקים ויהי האדם וגו׳ ולא יתבוששו קודם החטא אבל לאחר החטא שבא הנחש ועשה פירוד וידעו כי ערומים הם וגו׳ וזה שמברכין תחת החופה יוצר האדם היינו קודם הפירוד, ובשעת החופה שיש כמשוש חתן על כלה ויחוד גמור נמי יש דין נח לו שנברא ומברך יוצר האדם בחיוב, אבל בברכת השחר בכל יום שיש פירוד כידוע דלאחר הזווג אדרבה נכנס הפירוד וכנגדו ולכן מברכין בשחר שלא עשני גוי ומיד שלא עשני אשה דהא בהא תליא וכנ״ל וקצרתי וה׳ הטוב יכפר אם שגיתי.

ובזה יש לבאר הא שמעתתא דת״ח מאפיל בטליתו ולילה כיום יאיר (עיין ש״ע א״ח סי׳ ר״מ וא״ע סי׳ כ״ה) ולהנ״ל אמי שפיר. והי׳ אפשר לישב נמי מנהג בגדד התמוה דחתן משמש פעם ראשונה לאור הנר (עיין בן איש חי ח״ב פ׳ וירא, ועיין ספרינו משנ״ה ח״ד סי׳ קל״ז) ולהנ״ל י״ל דחתן ביום חופתו שמוחלין לו כל עונותיו ונעשו יחוד גמור חוזר על זמן הבריאה דאשונה בבחי׳ אדם וחוה קודם החטא דכתיב בהו ולא יתבוששו והי׳ ביום והבן.

וי״ר שיהי׳ בבחינת יחוד גמור באהבה ואחוה ושלום ורעות, בלי שום חלוקי דעות ותהי׳ שכינה שרוי׳ ביניהם ובביתם עדי יבא ינון ולו יקהת עמים מח׳ קשור באהבתו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עב

עשרה אי מעכב לנישואין

ה׳ לסדר רואים את הקולות התשנ״ג בנ״י יצו״א

אחד הי׳ אברהם ידיד עליון וידיד נפש כל חי הרב הגאון הגדול מעוז ומגדל צ״ת ראש בשמים פרי עץ הדר כולו אומר כבוד כו׳ כקש״ת מוה״ר **אברהם** דוד הורוויץ שליט״א מלפנים גאב״ד שטראסבורג, חבר בד״צ דעדה החרדית בירושלים עיה״ק תו״א בעמח״ס קנין תורה שו״ת ז״ח וש״ס.

אחדשב״ג בידידות, וכו׳. ולאות ידידות וחביבות הנני להעיר על מ״ש בח״ז א״ע סי׳ ל״ז דן בדברי מהר״ם שי״ף גיטין נ״ז באורם ואורסתו שנשבו בין העכו״ם והשיאוס זל״ז אמרה לו בבקשה ממך אל תיגע בי שאין לי כתובה ממך וכתב מהר״ם שי״ף אבל משום כלה בלא ברכה דאסורה לבעלה כנדה, היה יכול בעצמו לברך ואי משום דבעי עשרה אפשר היו שם עשרה כמו שאמרה ספדו לזה כו׳ עכ״ד. ותמה מעכ״ג דמהא דהיו שם עשרה בשעת ההספד אין ראי׳ שהיו שם עשרה בשעת נישואין דאפשר נאספו שם רק אחר מיתתו לגמול חסד ועכ״פ משמע דזמן רב הי׳ בין הנישואין למיתה ומאי ראי׳ שהי׳ בשעת נישואין עשרה. עוד תמה דאם היו שם עשרה למה שיברך בעצמו הלא היו יכולין אחד מהעשרה לברך, ודוחק לומר שלא הי׳ אחד בין עשרה מישראל שיודע לברך, ויפה דייק אלא גדולה מזו הי׳ יכול לדייק דאם לא הי׳ שם אחד שיודע לברך מנ״ל דהוא בעצמו הי׳ יודע לברך. עוד הביא קושית הרי״ף בע״י שתמה שאמרה אין לי כתובה ממך הרי אי אתפסה מטלטלין כנגד כתובתה מותר לשהות עמה בלא כתובה, וכ״ת דבשבי׳ לא הי׳ לו מה להתפיס אכתי הי׳ לה לקנות ממנו בקנין סידור ומותרת בלא כתובה.

גם המהרש״א בח״א עמד על זה דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ואי׳ דאפשר היו שם עשרה שהי׳ יכול לעשות בפניהם ברכת נישואין והביא ג״כ ראי׳ דבשמת ספדו לזה כו׳. וגם זה הנית מעכ״ג בל״ע.

ולפענ״ד יפה העיר ואוסיף אני לחזק קושיתו בדיוק לשון הגמ׳ מעשה באורס ואורסתו שנשבו בין העכו״ם והשיאוס זל״ז אמרה לו בבקשה ממך והמדייק בלשון הגמ׳ נראה כך שהן נתארסו קודם שנשבו ולאחר שנשבו במקום השבי׳ השבואים השיאוס זה לזה א״כ ע״כ שהיו שם נישואין ול״ל שהיו נישואין גמורים כדת וכדין רק שלא כתב לה החתן כתובה דהכתובה אינה תלויה בהנישואין ודורות הראשונים בזמן התנאים לא עשו הסדר של הנישואין כמו אנלנו שכותבין הכתובה תחת החופה או קודם לה או באמצע החופה כפי דעת מהר״ם מינ״ץ ועוד, אלא החתן הי׳ כותב כתובה שטר התחייבות וגם זה לאו בכל מקום כמה שאמרו בכמה מקומות במקום שכותבים כתובה עסקינן, והי׳ זה כבר לאחר תקנת שמעון בן שטח עכ״פ הרי בגמ׳ אמרו להדיא והשיאוס זה לזה וע״כ השיאוס כדת וכדין ול״ל דהשבאים הסכימו לזה להנישואין שהיו רוצין לחלק בולדות וכמעשה דבן ובת של ר״י כה״ג או שנזדמנה להם מילתא והיו עשרה והשיאוס זה לזה ועכ״פ היו נישואין גמורין ולא הי׳ פקפוק בנישואין אלא שבזמנם לא כתבו כתובה מיד בשעת נישואין וכנ״ל.

עוד קשה בעצם הראי׳ אפילו למהרמ״ש ומהרש״א ז״ל דהיו שם עשרה כיון דבשעת הספד היו עשרה ולפענ״ד חוץ ממה שהי׳ אפשר דבשעת ההספד היו עשרה ולא בשעת החתונה הא גופא מנ״ל דילמא לא היו שם עשרה גם בשעת ההספד אלא הי׳ שם שנים או שלשה או חמשה והספידוהו

ולדידהו אמרה ספדו לזה והגם דסתמא דהספידא ברבים אבל שאני בית השבי׳. וכגראה דמת בבית השבי׳ דאל״כ כשיצא קודם מיתתו אכתי הי׳ יכול לכתוב לה כתובה.

ומיהו גם בעצם הקושיא של הגמהר״ם שיף ואי משום עשרה אפשר שהיו שם עשרה, ולפענ״ד דבר זה במחלוקת שנוי׳ דהב״י א״ע סי׳ סי׳ ס״ב הביא בשם הרשב״א בתשובה אלף קס״ז בעיר שאין בה עשרה בנ״א בברכת נשואין וא״א להביא ממקום אחר והשיב דברכת נישואין אינה בפחות מעשרה ומהרא״י בתשובה סי׳ ק״מ כתב בשם תשו׳ מיימוני שאין הברכות מעכבות בדיעבד דכי ס״ד שאם אין במדינה עשרה שלא תיעשה אשה משום דברכת חתנים בעשרה וכתב עליו הב״י דאין זו טענה דאפשר אה״נ שלא תעשה שם והנה לא מיבעיא לדעת המהרא״י שאין הברכות מעכבות בדיעבד י״ל דהתם עשו כמהרא״י דאין עשרה מעכב בנישואין.

איברא דבספרינו משנה הלכות על הלכות גדולות כתובות סי׳ ז׳ הבאתי דברי היש של שלמה כתובות פ״ק סט״ו שהביא דעת רבינו יונה במי שלא בירך ברכת אירוסין דימה אותה לברכת המזון שלא בירך אחר אכילתו שחוזר ומברך כל זמן שלא נתעכל שבמעיים וכל זמן שלא נגמרה החופה יכולין לברך בשעת נישואין וכן הסכים הרא״ש והריב״ש וכתב היש״ש מה שדימה רבינו יונה ז״ל ברכת אירוסין לברהמ״ז שמענו היכא שעשו נישואין בחופה ולא ברכו ועברו שבעת ימי המשתה שאין לברך כלל דהוי כמו עיכול המזון וברכות אין מעכבות כמו שכתבתי בסי׳ י״ג אפילו ליכא עשרה יכול לעשות נישואין וכן משמע להדיא בתש׳ רבינו שמשון וכן ברשב״א ומוהר״י קילון עכ״ל.

ולכאורה מצינו כאן עדות מוכחשת דהב״י הביא מתש׳ הרשב״א דס״ל דעשרה מעכב בנשואין ובמדינה שאין שם עשרה אינו יכול לישא אשה והיש״ש כתב דאפילו ליכא עשרה יכול לעשות נישואין ושכן כתב הרשב״א וצ״ע.

ואשר נראה דהיש״ש ז״ל, דייק בלשון הרשב״א ז״ל שכתב בתשובה שם וז״ל שאלת עיר שאין בה עשרה בני אדם לברכות נישואין ואי אפשר להביאם שם ממקום אחר אם מברכין ברכת אשר ברא בפחות מעשרה אם לאו. תשובה ברכות חתנים אינה בפחות מעשרה וכדאמרינן בפ״ק דכתובות אמר״נ אמר לי הונא בר נתן תנא מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים וברכת אשר ברא מכלל ברכת חתנים היא וכדאמרינן התם מאי מברך אמר רב יהודא שהכל ברא לכבודו. יוצר האדם, וכו׳ ואין הפרש בין ברכת אשר ברא לשאר הברכות אלא לענין פנים חדשות בלבד וכו׳ ע״ש.

והנה דייק הרשב״א ז״ל דברכת חתנים אינה בפחות מעשרה ואין חלוק בין ברכה לברכה אבל לא אמר דאין נישואין בפחות מעשרה ואולי הי׳ ס״ל דא״א לינשא בפחות מעשרה א״כ הי״ל להדגיש דאין נישואין בפחות מעשרה ואין לומר דהי׳ פשיטא ליה וכיון דלא נשאל לא השיב עלה איברא דכה״ג הי״ל להשיב ולומר ולכן אין נושאין אשה היכא דליכא עשרה וודאי כה״ג צריך להשמיענו להסיר מכשול שהרי כגראה טעו בזה ועיין זבחים (ל׳ ע״ב) איבעיא מייה חדא דשמענא תרתי וכו׳ א״כ מרתא רתא השתא כזית וכזית כללא כזית למחר בחוץ מיבעיא, ופרש״י א״כ וכו׳ ומהדר לי בריתחא מאי תיבעיא לך ועיין ש״מ דמשמע דשייך ריתחא אפי׳ כששואל להחמיר וכ״ש להקל ודידן להקל הוא והיל״ל דכה״ג ליכא נישואין ומינה דייק היש״ש ז״ל דהרשב״א ג״כ מודה דהיכא דליכא עשרה עושין נישואין בלי עשרה והברכות אין מעכבות היכא דא״א ומה שאמרו כלה בלא ברכה אסורה לבעלה היינו היכא דאפשר, וזה דלא כב״י שדייק מינה דגם נישואין ליכא.

שוב דקדקתי שנית בדברי היש״ש וראיתי שהביא שם דעת הב״י ומחלקותו מהרא״י איסרלין וכתב עליו דאין זה אלא כמכריע הדבר מעצמו וכתב עליו ואני אומר שאין הדבר צריך הכרע שלא אמרו שאינו אלא בעשרה ובפחות אינו יכול לברך אבל לא אמרו שהברכות מעכבות עכ״ל עכ״פ הרי לן דעת היש״ש דהרשב״א נמי מודה דאין הברכות מעכבות וגם שכבר ראה את דברי הב״י ומחלקותם והו״ל הכרעת שלישי והוה הכרעה לכו״ע. ועיין שו״ת יעלת חן סי׳ ו׳ שכתב נמי הכי ועיין ה״ה בפ״י מה״א ה״ו על מה שכתב הרמב״ם ז״ל אירס וכנס לחופה ולא בירך ב״ח ה״ז נשואה גמורה וכתב עליו ה״ה ז״ל זה פשוט שאין הברכות מעכבות וחופה ראויה היא ע״כ. ואי נימא דהרשב״א חולק הי״ל עכ״פ להביא שהרשב״א ז״ל חולק ובספרינו שו״ת משנ״ה ח״ב סי׳ מ״ב האריכתי קצת בזה.

ומינה יש לדייק נמי על בעל עמק שאלה פ׳ חיי שרה שכתב דברכת חתנים אפילו לזמן מרובה מברך ומשמע לזמן מרובה ואין לו שיעור שהרי רבינו יונה ודעימיה נתנו לן שיעור שהוא כל שבעת ימי המשתה ולא יותר וכמ״ש הפוסקים הנ״ל וכבר האריכתי גם בזה במקום אחר לענין אי יכול לחזור ולומר ברכת אירוסין ועד מתי והבאתי מדברי הריב״ש בתש׳ סי׳ פ״ב והמנהיג הל׳ אירוסין ונישואין סי׳ ק״ה ועוד דעד החופה ונישואין מקרי עוד זמן האירוסין וברכת חתנים זמנן עד לאחר שבעת ימי המשתה דהו״ל כענין ברכת המזון לדעת היש״ש הנ״ל.

סימן עג

כלה בלא ברכה אסורה לבעלה

עוד להנ"ל

וקצת היגלפענ"ד לחדש דהא שאמרו כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ומה יענו במקום שא"א לברך כנידון דידן דליכא עשרה י"ל דשבעת ימי המשתה כיון דאיכא חיוב לברך אסורה לבעלה דהרי היא בכלל כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה אבל לאחר שבעת ימי המשתה ליכא כאן עוד חיוב לברך ואז מותרת בלא ברכה. ואפרש שיחתי, דכמו שמצינו בכל ברכה שעושה עובר לעשייתן אם לא בירך עובר לעשייתן אכתי כל זמן משך המצוה חייב לברך ולאחריו אין מברך, והגם שיצא ידי מצותו. ולמשל מי שלא בירך על נטילת לולב ונזכר קודם הענועים אכתי מברך במקום שנזכר או מי שלא בירך בתק"ש בתחילתו ונזכר באמצע התקיעות מברך שם עד שלא גמר כל התקיעות וכשגמר כל התקיעות שוב אינו מברך הכ"נ לענין ברכת נישואין כל שבעה הו"ל המשך המצוה ומברך ושוב אינו מברך והבן.

ולפ"ז הי' עולה דבר חדש דבמקום דליכא עשרה יש נישואין ומיהו אסורה הכלה לבעלה אפילו לאחר הנישואין עד לאחר שבעת ימי המשתה והגם שבברכת אירוסין אמרו והתיר לנו את הנשיאות לנו ע"י חופה וקידושין אמת הדבר אלא שהברכות מעכבות כל זמן שחייב לברך לאו מדין איסור אישות אלא מדין נדות ולכן דייקו לומר כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ולא אמרו כאלו לא נשאה דודאי החופה מתרת כל דין האישות והרי אשתו לכל דבר ולכן לאחר שבעת ימי המשתה מותרת לו אפילו לא ברכו והברכה הוא רק עיכוב גדדי כנדה ואולי מה"ט תקנו גמי שבעת ימי המשתה שהיא כנדה וי"ל.

אלא דלפי מה שבירנו א"כ אין לדייק כלל מגמ' מברכת חתנים די"ל דאהכ"נ דנישאו זה לזה בלי עשרה ובלי ברכות ומ"מ לענין ברכה לא חשבו דברכות אין מעכבות ומיהו כתובה מעכבת ושפיר אמרה להספידו שפיטפט בילרו יותר מיוסף הצדיק.

סימן עד

כלה בלא כתובה אסורה לבעלה

עוד להנ"ל

והנה במה שטענה לו אין לי כתובה ממך באמת למה לא כתב לה כתובה לפי דעת הגר"מ שיף והמהרש"א שהיו שם עשרה לנישואין ובשלמא במה שלא הי' לו כלים וכיוצא בו שהיו בשבי' ובודאי לא נתנו להם והוא בבחינת עני שהוא כמת ואין לו דמיס אבל הרי הי' יכול לכתוב לה כתובה ובפרט לדעתם שהיו שם עשרה. וי"ל לפ"מ שהקשו התוס' (כתובות נ"ד ע"ב) תימה דעכשיו נהגו שכותב החתן לכלה מאה ליטרין אע"פ שאין לו שום פרוטה, ושאל ר"י לרבי אליהו והשיב לו דמצינו כעין זה (ב"מ נ"ד ע"א) דתניא מתנה שומר חנם להיות כשואל ופריך במאי בדברים ומשני בשקנו מידו משמע בכל ענין אפילו אינו מקנה לו שום נכסים אלא שמשעבד גופו לזה החוב מעתה ולכשיהיו לו נכסים ואין זה קנין דברים בעלמא וי"מ דכיון דכותב סתמא שיהיו כל נכסים אחראין למה לא נתחייב הרי הודה שיש לו נכסים ואע"פ שאנו יודעין שאין לו הודאת בע"ד כמאה עדים ע"ש.

ומעתה י"ל בתרי אנפי או שיאמר דהס ס"ל כקושית התוס' דכל שאין לו בשעה שמחייב עצמו לא סמכה דעתה ואינו מועיל ולכן אמרה לו אל תגע בי והוא בתומו שמע לה כי כיון שלא סמכה דעתה הו"ל ככלה בלא כתובה שאסורה לבעלה, והשנית נראה לחדש דאפילו לדעת רבי אליהו דתניא מתנה אדם ומשעבד גופו היינו דדוקא באדם בן חורין שהיום אין לו ומחר יהיה לו ומשעבד גופו וילך ויעבוד ויתקיים בו החכמה תחיה את בעליה וירויח ממון ויתן לה וכל זה בני שהוא בן חורין אבל מי שהוא בשבי' ואין בידו להרויח ואפילו ירויח יקח השבוי ממנו ול"ל מגרמי' כלום כה"ג כ"ע מודי דאינו יכול לכתוב לה כתובה וליכא כאן סמיכת הדעת, ולתי' הי"מ נמי משום דכותב סתמא והו"ל כהודאת בע"ד כמאה עדים אבל זה נמי דוקא בבן חורין שאמרינן שאין לו פה אבל יש לו במקום אחר אבל מי שהוא בשבי' מה מועיל הודאת בע"ד שיש לו והרי אינו יכול לגאת מפה ולשלם כתובתו וא"כ כה"ג לכ"ע אפילו כותב לה אין הכתיבה כלום ושפיר אמרה אל תיגע בי וזה לפענ"ד דבר חדש בס"ד.

והגם שיש לי עוד דיו ואהבה דוחקת אבל מה אעשה כי הזמן בוגד בי ועוד חזון למועד אי"ה להשתעשע בדבריו היקרים ועד התם הנני בזה ידי"נ דושכ"ג בידידות נאמנה עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עה

ברכת קידושין מה הוא

א' לסדר לי לשמי התשנ"ד בנ"י יצו"א

כבוד כו' מוה"ר **נחמן פרוכטר** שליט"א עורך קובץ מעייני ברוך רמת ויזניץ, חיפה.

אחדשמע"כ וכו'. רק הערה אחת מה שהבאתם בקובץ ג' כתי"ק (המבורג 45 שסימנו בי-ס 1014) המיוחס לרבינו אביגדור הכהן (מבעלי התוס') סי' תע"ג כי

יקח אש אשה (דברים כ"ד ו') פ' מ"ע הוא לקדש אשה ועל כל מ"ע שבתורה צריך לברך עובר לעשייתן ולכן פ' חתן צריך לברך קודם שיקדש אשה סמוך לקידושין בא"י אמ"ה אקב"ו לקדש אשה, ומברך שהחיינו וכו', וכן נהג רבינו יחיאל מפאריס והקדוש רבינו חיים וכל תלמידיו לברך, וכו'. והמעיר שם יפה העיר מאו"ז הל' ק"ש סי' ר"ה שכתב נמי דמברך על קדושי אשה, ועוד ראשונים.

ומיהו מה שהעיר שם באות ה' דעת הראשונים דאין מברכין ברכת המצוה על קדושי אשה משום שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה וזו אינה נגמרת אלא בחופה ע"כ. כן כתב בפענח רזא עה"ת כי יקח אשה ותימה למה באמת בשעת קידושין לא מברכין לקדש את האשה לו. ובסוגרייס שם ול"ג משום דאינו אלא התחלת המצוה ואין בקדושין לבדן מצוה שלמה כי חופה וקידושין יחד הן מצוה אחת ולפענ"ד דברים אלו נ"ב, דאדרבה כיון דהמצוה מתחלת עם הקידושין יברך עובר לעשייתן וראי' לדבריו תפילין למ"ד דברכה אחת על יד ושל ראש ומברך על של יד ופוטר של ראש ולא מברך לאחר שהניח השל יד, והרי אפי' תפילין שהם בעצם שתי מצות ואין מעכבות זה את זה ואעפ"כ מברך עובר לעשייתן כ"ש חופה שגומרת (קידושין ה' ע"ב) ומה כסף שאינו גומר קונה חופה שגומרת אינו דין שתקנה וכמו כן מצינו בד' מינים דיש מצוה בנטילה וענוועים והמצוה לברך עובר לעשייתן קודם נטילתן ואדרבה בגמ' הקשו כיו דאגבה נפק בה ונתנו עצות לברך עובר לעשייתן וי"ל קצת.

ולבאורה י"ל דכותסס על הא דגמ' מנחות מ"ב ע"ב ועיין תוס' שם, וברמב"ם פי"א מהל' ברכות ה"ח כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה וכל מצוה שיש אחר עשייתה ציוי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הציוי האחרון כילד העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה אינו מברך בשעת עשייה אקב"ו לעשות סוכה או לולב וכו' מפני שיש אחר עשייתו צוי אחר ואימתי מברך בשעה שישב בסוכה, או כשינענע הלולב וכו' והכ"נ כיון שיש כאן אחר הקידושין חופה יברך תחת החופה ולא בשעת קידושין, אינרא דגם לזה לא דמי דהתם בציוי השני מברך על המצוה והכא תחת החופה הרי לא מברך לקדש האשה, גם כי התם שתי מצות הן אחת עשייתה ואחת קיימה אלא דעשיית המצוה הוא לצורך הקיום אבל הס שתי מצות ולירושלמי באמת מברך על שהיהס עיין תוס' סוכה מ"ו ע"א ד"ה העושה ואיכא תנא בירושלמי ועיין ארחות חיים (לוגיל) הל' סוכה אות נ"ט ועיין בספרינו משנה הלכות (ח"ח סי' רל"ז) אבל כאן איכא שתי מצות אפי' לדעתס אלא שהחופה היא גמר עשייתה כה"ג ודאי מברכין עובר לעשייתן.

ולולי דמסתפינא הינלפענ"ד לומר טעם חדש דהנושא אשה הרי בכלל קניינים הוא ובתורה כי יקח איש אשה ותנן (קידושין ב') האשה נקנית בשלש דרכים ובגמ' שם דיליף קיחה קיחה משדי עפרון ועל קניינין לא מברכין ואפי' הקונה לדבר מצוה כגון הקונה כשב לקרבן פסח או ד' מינים או קונה טלית מצויצית או ס"ת אינו מברך על הקנין ואפי' למ"ד דמברך על עשייה כירושלמי מ"מ על הקנין לא מצינו ברכה א"כ הנושא אשה שהן הקידושין וכיון דיליף לה קיחה קיחה והוא קנין אין מברכין על הקידושין.

איברא דלכאורה תלוי במחלוקת בבלי וירושלמי דבירושלמי (ברכות פ"ט ה"ד) כל המצות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה וי"א קידושין בבעילה וכתב הרמב"ן הביאו הר"ן בח' לפסחים ז' דהיינו טעמא לפי שאין ראוי לברך על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפניו לעשותה ובאותה שעה הוא עם האשה במטה וכו' ומ"מ שמעינן מינה דבקידושי כסף ושטר מברך עובר לעשייתן ברכת אירוסין וכ"כ הרי"ף והרמב"ם בתשובה ועיין ריב"ש תש' פ"ב דנמי פשיטא ליה דברכת אירוסין הו"ל ברכת המצוה. והתשב"ץ ח"ב תש' ע"ד כתב וברכת אירוסין בכלל ברכת המצות ועיין ספר המנהיג הל' אירוסין ונשואין סי' ק"ה המארס בלא ברכה איסר אירוסיו ברכה שהיא מצוה וכו' והנה כתבו דאירוסין הוה מצוה.

והרא"ש ז"ל כתב בתובות דף ז' דבכלל ליכא מצוה מה"ת לישא אשה רק המצוה פ"ו ולשיטתו יכול לקיים פ"ו בפילגש ולשיטת הרא"ש דקידושי אשה ליכא מצוה כלל דהעיקר הוא הכנה והזמנה למצות פ"ו, ודאי אין כאן ברכה ובח' האריכתי בזה.

סימן עו

ברכת שהחיינו תחת החופה

עוד להנ"ל

ולהעיר באתי על אמירת שהחיינו שפשיטא להו לומר ולא נהג עלמא גם בזה ויפה ליין שם ידידי הרה"ג הרשא"ש שליט"א להלכות קטנות (מ"א סי' ז') אלא דדברי הלכות קטנות נ"ב ותמוהים לכאורה שכתב להשואל ששאל למה אין מברכין שהחיינו תחת החופה והשיב לו שהי' לו לשאול אם יאמר דיין האמת והדברים תמוהים.

וכתבתי כבר בתרי אנפי, א) לפ"מ שאמרו ז"ל מצא אשה מצא טוב ומוציא אני את האשה מר ממות נמצא בשעת החופה הוא על פרשת דרכים ואינו יודע אם זכה ומצא אשה אז מצא טוב וצריך שהחיינו אבל אם לא זכה והגיע לו

מוציא אני את האשה מר ממות א"כ צריך לברך דיין האמת ולכן אינו מברך כלל ויפה השתיקה.

והשנית לפ"מ שכתב רבינו יהודה בר יקר ז"ל רבו של הרמב"ן בספרו פי' התפילות והברכות (דף נ' ע"ב מדפי הספר) וז"ל ונראה שאם נולד לו בן צריך לברך שהחיינו שהדש הוא לו ושמח בו וכו' ועל הנקבה לא יברך דיין האמת, ואע"פ שכתוב (תנחומא ישן חיי שרה ג') שלשה דברים אין אדם רואה שיצא לו עשב בקמה ונקבה בבנים וחומץ ביין ואם החמיץ יינו ודאי מברך דיין האמת אבל אם בא עשב בקמה לא נהפכו החטים לעשבים ולא הבן לנקבה, וכו' ואע"פ שעל שמועות רעות אומר דיין האמת, אינו מברך על שלא טובות ולא על השמועה ממש ע"ש, ועיין סנהדרין מ"ב ע"א, ובסנהדרין ק' ע"ב בא לאביה מטומנת שוא וכו' והא רבנן נמי אמרוה אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות והגם שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אבל שהחיינו אין מברכין וא"כ אם בלידתה אין מברכין שהחיינו בשואיה למה יברכו, וקל"ע מיבמות ס"ד ע"ש.

דברי ידידכם אדם מועט לעולם החותם לכבוד התורה ולומדיה עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עז

טעה בסדר השבע ברכות

מוצש"ק פקודי-ויקרא תשמ"ט בנ"י

מע"כ ידיד"נ הרב הגאון וו"ח צמ"ס פה מפיק מרגליות מגדולי הרבנים בארה"ב כג"ת מוה"ר יחזקאל גרובנר שליט"א מנהל לשכת הרבנים בדעטרויט.

אחדשב"ג בידידות נאמנה, בדבר שנשאל בענין ז"ב תחת החופה ברב אחד שטעה ואמר שהכל ברא לכבודו קודם בורא פה"ג הנהוג והי' בזה שקו"ט כדת מה לעשות אם לברך אחר הז"ב או מיד שנזכר ומעכ"ג האריך הרבה בהא עניגא בונה וסותר וכמעט אין מקום שלא נגע בו ולא הניח מקום להתגדר בו כולו נאה וכולו יאה.

ולפי שבעז"ה כתבתי מזה אעתיק למעכ"ג מה שבירתי לחכם אחד שהקשה לי אמאי לא הוזכר ברמב"ם ובש"ע דין זה דאם טעה בז"ב מה דינו ובמס' כלה רבתי והברייתא איבעיא להו ברך לנו לכולהו שלא כסדר או חסר אחת מאי, ת"ש ברכות אין מעכבות זו את זו וגם ליין לדברי אגרות משה א"ע ח"ד סי' פ"ח שנשאל במי שבירך בטעות ברכת אשר יצר קודם שברך ברכת יוצר האדם אי איכא טעם לברך לאחר כן או לא יברך עוד כיון שלא בירך על הסדר והגאון מוהרמ"פ זצלה"ה האריך קצת מסוגיא דסנהדרין שהי' סברא לחזור ולברך אמנם סיים דמ"מ למעשה אמרתי שאין לברך דספק ברכות להקל וכו' ע"ש.

ובירדתי לו דבאמת העלמת עין חזינא הכא שהרי הלכה מפורשת בבאה"ט בש"ע א"ע סי' ס"ב אות א' ברכת חתנים אין להם סדר ומי שחסר א' מהנה מברך אותה כשזוכר אגרות הרמב"ם (סי' כ"ג) ואצלינו הוא רפ"ח, ובתניא רבתי הלכות אירוסין ונישואין דף 196 וז"ל עוד כתב (בעל עשרת הדברות) יש שאולין מכדי קיי"ל כל הברכות כולן פותח בברוך ומסיים בברוך חוץ מברכה הסמוכה לחברתה כו' ואשר יצר סמוכה היא מ"ט פותח בה בברוך כו' פי' רבינו שלמה ז"ל שעיקר ברכת חתנים אינה אלא מאשר יצר ואילך שהיא ברכה המתחלת בשניהם ולפיכך פותח בה בברוך ובהא איתשל רבינו האי גאון ז"ל ואמר ברכה הסמוכה לחברתה שאין פתח בברוך, הני מילי שחבירתה יש לה פתיחה וחתימה אבל יש בה פתיחה ולא חתימה אי נמי חתימה ולא פתיחה פותח בברוך ואית דמפרשי סדר ברכות על עסקי הזוג אינו אלא מאשר יצר ואילך ושהכל ברא לכבודו אינו אלא לאסיפת העם לגמול חסד ולהזכיר חסדי המקום וכן יולר האדם שתקנוה ליצירת אדם הראשון אינו מסדר הזוג. דהא ביצירה קמייתא לא הוי נקבה ועל שתקנו ברכה ליצירה שניה תקנו ברכה ליצירה ראשונה. וסמכו על הכתוב יצרתיו אף עשיתיו. ומאשר יצר ואילך הוא עיקר הברכות. וכיון שיש שם כוס לברכה סידרו על כל הברכות כדאיתא בירושלמי בבשמים גר הבדלה שניא היא דרבי מפזר וחוזר וסודרן על הכוס ע"כ.

מבואר מדבריו ז"ל דהני שבע ברכות הוו להו כברכות הבדלה שסידרן על הכוס כיון שיש שם כוס אבל אחרת אין מעכבות זו את זו ולא סדרן ולא מיבעיא למ"ד דעיקר הברכות להזוג הם רק מאשר יצר ואילך שאינן מעכבים כלל לא סדרן ולא אמירתן אלא אפילו לא נימא הכי וכפי מה שהאריך מעכ"ג לדעת כמה שיטות מ"מ סדרן ודאי דלא מעכב ובתניא רבתא סוף פיסקא ד"ה ואחד בחור כו' סיים וז"ל ואם בדק שבע ברכות שלא כסדר, או שחסר אחת מהן אין בכך כלום, דברכות אין מעכבות זו את זו ע"כ.

וגדולה מזו נראה דמדברי הרמב"ם (בהגרות שניין עליהם הבאה"ט הנ"ל) דאף סדר החמשה הברכות נמי לא מעכבי דהרמב"ם ז"ל נתן טעם לחלק בין תפילין שאם את מברך שתים ולא שם מברך אחת וז"ל ואין דומין לברכות של נישואין שכל אחד מהן על ענין בפני עצמו ומי שחסר אחת משבע ברכות מברך אותה כשזכרה ואין להן סדר וכו' משה בר מיימון עכ"ל. מבואר מדברי רבינו הגדול טעם למה אין להן סדר כיון שכל ברכה וברכה מהן נתקן על ענין בפני

עצמו ואין לזה סדר. ומיהו שמעינן נמי מדברי הפוסקים שאם שכח ברכה אחת אומרה בשעה שהזכיר ובמקום שזכרה וכלשון הרמב"ם ז"ל ומי שחסר אחת מז"ב מברך אותה כשזכרה וכשזכרה משמע לכאורה מיד כשזכרה ונראה הטעם שלא לאחר יותר מדאי כל שאפשר כיון דמעיקר סדרוהו קודם הרי הוא בגדר מוקדם לענין זה ודו"ק.

איברא דיש לדייק לשון רבינו הרמב"ם שכתב ומי שחסר אחת מז"ב מברך אותה כשזכרה והנה לשון שחסר פי' שחסר לגמרי וסיים הש"ב בלי ברכה זו ואח"כ נזכר מברך אותה כשזכרה אפילו באמצע היום וכיונא בו לאחר זמן והכי נראה לכאורה דיוק לשון שחסר שאל"כ הול"ל ומי שטעה באחת הברכות אז יחזור ויברך כשזכר ודו"ק.

אלא דראיתי בעצי ארזים סי' ס"ב ס"א לאחר שכתב ג"כ דאין סדר לברכות אלו ומברך במקום שנזכר וא"ל לחזור לראש ולא הביא מהפוסקים אלא כתב רא' לעצמו דכ"ש הוא מברכת ק"ש שאין סדרן מעכב כתב וז"ל מיהו נ"ל אם שכח ובירך אשר יצר קודם יוצר האדם דשוב אינו מברך אותה דבין למ"ד כנגד ב' יצירות ובין למ"ד בתר מחשבה ברכה שנייה שיתקנה כנגד יצירת זכר ונקיבה והיא מעין הזיווג פוטרת הראשונה ע"כ והוא דבר חדש לא מצאתי כן בפוסקים אחרים ולפמ"ש בשם עשרה מאמרות מבעהע"ט ז"ל לכאורה הי' מקום לדבריו וצ"ע. ולפ"ז לכאורה הי' קצת רא' לדברי הגרמ"פ עכ"פ לענין ברכת יוצר האדם.

ומיהו מלשון הברייתא דמס' כלה דאיבעיא להו ברך להו לכולהו שלא כסדר או חסר אחת מאי, משמע כל אותן שחשב לעיל מינה בסמוך והתם חשוב בורא פה"ג ושהכל ברא ויוצר האדם ואשר יצר ושוש תשיש ושמח תשמח ואשר ברא וא"כ חשב כל הז' ברכות ועל כלהו כתב דאם חסר אחת או בירך שלא כסדר דאין מעכבות זו את זו ומשמע דאומר כולן במקום שהוא ובזמן שנזכר וכן נראה לכאורה מדעת הרמב"ם מדלא חילק ועל כולם אמר בסתם שכתב ומי שחסר אחת מז"ב מברך אותה כשזכרה ומשמע דכל אחת שהוא ולכן נלפענ"ד דעל כלם חוזר ומברך כנלפענ"ד.

סימן עח

בנידון טעה בפה"ג

עוד להנ"ל

ובהא איסתפקתא בשכח לברך בפה"ג והתחיל שהכל ברא לכבודו ושאר ברכות ואח"כ נזכר באמצע אי יברך בורא פה"ג או יברך לאחר השבע ברכות לכאורה הי' תלוי במחלוקת דלדעת הרמב"ם בפ"י מה"א ה"ד שכתב ואם היה שם יין מביאין כוס של יין ופי' ה"ה פי' שאין היין מעכב ודבר פשוט. ולא כמו שפי' בו הב"ש סי' ס"א סק"ב ועיין בני אהובה שכבר תמה עליו מה שכתב דהח"מ לא דק וכתב לא ידעתי מה הי' לו דלהדיא כתב ה"ה כח"מ ע"ש וכן תמה גם בעצי ארזים. וכיון דאינו מעכב כלל א"כ הברכות לא באו בשביל היין וא"כ הגם דלכתחילה מברכין קודם הברכות מ"מ בדיעבד שפיר אפשר לברך לאחר הברכות ולא לברך באמצע שזה מילתא דתמיה ובפרט לדעת רש"י עירובין מ' דאפילו על כוס של קידוש אין ברכת היין חלק מהמצוה כ"ש כאן אבל לדעת הרא"ש ז"ל שהביא בשם ר"נ גאון דמצריך כוס לשבע ברכות לעיכובא. ובמס' כלה לכאורה נמי מונה בפה"ג מהשבע ברכות ומשמע דהוא חלק מינייהו ובה הוא מתחיל.

ובם' בני אהובה הביא רא' לדבריו ממה שהקשה הסמ"ק הא דאמר ביומא כה"ג כונס ומגרש ע"ת למה לא יקח אשה ביוה"כ כשתמות אשתו כמ"ש בירושלמי והרב רמ"א בתשובה דחק עצמו דמה שאמרו בגמ' דכונס היינו שיבעול אותה וזה אי אפשר ביה"כ וזה דוחק גדול דסתם כונס משמע חופה ולפי דעת הרא"ש ניחא דאם יכנס ביה"כ בעי כוס וביה"כ אי אפשר כיון דבעי כוס ע"ש. הן אמת דרא' זו יש לדחות שהרי אפשר שיקח כוס ויברך ויתן לתינוק והגם דנחלקו בזה אי חיישינן שמא יסרוך ומיהו ודאי דהני רק דרבנן מינהו וא"כ בביה"מ דרבנן לא גזרו או שיתנו לחולה שיב"ש ועיין תוס' עירובין דף מ' ע"ב דבדבר שאין זמנו קבוע לא חיישינן דילמא אתי למיסרך ולכן אם אירע ביו"כ ברית מילה לא חיישינן דילמא אתי למיסרך א"כ האי נמי ודאי מילתא דלא שכיחא יותר שתמות אשת כה"ג ולא חיישינן דילמא אתי למיסרך ואפשר בכוס שיתן לקטן וצ"ע.

עכ"פ שמעינן דלהרא"ש דכוס מעכב א"כ הברכות באו על הכוס ובשביל הכוס ובמקום שזכר יברך עכ"פ כיון דהכוס גורם הברכות וא"א זולתו אבל להרמב"ם דכוס אינו מעכב א"כ הכוס אינו הסיבה והגורם להברכות ולא איכפת אם ימתין עד לאחר הברכות.

וראיתי לרבינו הגדול בסו"פ המקנה ק"א סי' ס"ב ד"ה אם ואם יש שם יין מביא כוס יין ומברך וכתב הד"מ שנוהגין לברך תחלה על היין דלא כראבי' מיהו לאחר הסעודה כשמברכין ברכת נישואין נוהגין כדברי ראבי' ונתן טעם דבר"פ אילו דברים אמרי' וב"ה אומרים מברך על היין שהיין גורם לקדוש שתאמר ד"א ברכת היין תדירא מאי ד"א וכ"ת התם תרתי הכא חדא ה"נ תרתי מינהו וכו' וכיון דהכא כתב הרמב"ם הכוס אינו מעכב א"כ הנישואין גורמין ליין שיבא ואין היין גורם לשאר ברכות שהרי אף בלא יין מברכין אותן ול"ד לקידוש א"כ אף שברכת היין תדירא מ"מ הוי

הכא תרתי שכבר קודמין נישואין ועדיין יין לא בא ובברכת המזון כיון שמברכין לפני הנישואין דעיקר היחוד כמ"ש לעיל מ"כ לא שייך לומר שכבר קודמין הנישואין ועדיין יין לא בא ממילא ברכת היין קודם דתדירא אבל אחר הסעודה שכבר קודמין הנישואין הוי הכא תרתי שקדמו הנישואין והנישואין גורמין ליין שיבא מברכין אחריו ע"ש. ועיין עוד עלי ארזים.

ומיהו מה שנלפענ"ד לדינא הגם שפלפלנו קצת דמאחר דבעיקר הדבר ובעצם ברכת בפה"ג למברך ז"ב נחלקו בה הפוסקים ולא עשו רק כעין פשרה דתחת החופה מברכין בפה"ג קודם ולאחר הסעודה מברכין לאחר הברכות בפה"ג ובמס' כלה נמי דכתב בפה"ג קודם מ"מ נראה דלאחר שכתבו דאם חסר אחת או שינה הסדר אינו מעכב מ"כ דגם בפה"ג בכלל שאם שינה לא מעכב ולכן היכי דטעה כבר ולא בירך קודם הברכות נלפע"ד כדאי הוא הראבי"ה ובואו ונסמוך עליו ונברך בפה"ג אחר הברכות גם בברכות נישואין תחת החופה עכ"פ בכה"ג שטעה וכן מצינו כמה פעמים בפוסקים שלכתחילה רצו לנאת כל השיטות שאפשר אבל בדיעבד נסמוך על הראבי' ולא נברך באמצע שהוא שלא אליבא דמאן כנלפענ"ד.

סימן עט

במה שנוהגין לחלק השבע ברכות תחת החופה

עוד להנ"ל

ובדבר מה שמחלקין הז"ב כעת תחת החופות באמת כי כבר הארכתי בזה בספרי משנ"ה (ח"ד סי' ר"ד) ועיין בעלי ארזים מה שכתב בזה ונהרא נהרא ופשטיה ובדבר כגון זה הגם להם לישראל אם אינם נביאים הם בני נביאים ובפרט שבירנו בעזה"י דהני ברכות לאו כהדדי נאמרו ולא מעכבי זו את זו ולא דמי לברכת המזון דאע"ג דנאמרה ע"י כמה מ"מ עכשיו לא נהגו כן דהתם הברכות מעכבות ועוד דהוה דאורייתא עכ"פ הגם להם מנהגם.

ידידו דושכ"ג המצפה לישועת ה' כהרף עין המעתיר בעדו לאריכת ימים ושנים עבגצ"א בלב ונפש ובברכת פורים שמח,

מנשה הקטן

סימן פ

בסעודת חתונה או שאר מסיבות פרטיות אי צריך מחיצה בין אנשים לנשים

מוצש"ק לסדר היום ברכה התשמ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי יקירי חכם ומשכיל הרה"ג כש"ת מוה"ר דוב פרומער שליט"א אבן יקרה בירושלים ת"ו.

אחדשב"ת בידידות, בבואי הביתה עינתי קצת בהא שאילתא דשאל מעכ"ת אי בחתונה צריכין מחילה בין אנשים לנשים והראה מע"כ מכתב בשם הגרמ"פ ז"ל דבחתונה מעיקר דינא לא בעי מחילה לפ"מ שכתב בספרו דבמקום פרטי לא צריך מחילה וחתונה מקרי פרטי ולכן לא בעי מחילה ע"כ. ולפענ"ד אי משום הא נ"ע אי חתונה מקרי מקום פרטי לא מיבעיא כהיום שעושים החתונות במלונים וקוראים אנשים מכל הסוגים וגם אנשים בלתי נקראים אם באים אין זורקין אותן כידוע זה פשוט שאין לך מקום מפורסם ושל רבים אלא אפי' בזמן הש"ע ג"כ לא היה זה פרטי ואדרבה כיון שהחתונות התקיימו בחצר ביהכ"נ מקום מוכן לכל ויש רשות לכל לבא שמה לא מקרי פרטי אם לא שהלכו משם אח"כ לבית החתן או הכלה אז יש לומר דמקרי פרטי.

ואפילו תחת החופה מצינו בגמ' קידושין פ"א ע"א אביי דייר גולפי רבא דייר קנה ופרש"י גולפי מקום קבוצת אנשים ונשים לדרשה או לחופה היה מסדר קנקנים של חרס הרבה ביניהם שאם יבאו זה אצל זה יקשקשו וישמיעו קול דייר קנה מסדר קנים שהעובר עליהם קולם נשמע ע"ש. מבואר מדבריהם ז"ל דלדרשה וחופה אחד הוא ולא מקרי פרטי כמו דרשה דלא מקרי פרטי כלל והכ"נ חופה, ומבואר עכ"פ דאפילו בחופה תקנו איזה שהוא מחילה שלא יבאו לידי תערובות וכ"ש בסעודה שהוא מקום שמחה וקביעות יותר מחופה כמובן. ולכן לא מובן לי הכוונה דחתונה מקרי פרטי אם לא דמיירי בחתונה שאין שם רק עשרה בנ"א אף גם זה נ"ע דכיון דצריך עכ"פ מנין לא מקרי פרטי לפענ"ד בחתונה ודו"ק.

ובאמת כי מבואר בב"ח בטש"ע א"ע סי' ס"ב ד"ה וי"א כו' וז"ל בקראקא נוהגין שבסעודה שעושין בליל שני מברכין אשר ברא ולא שהשמחה במעונו והוא תימא ולא מצאתי שום טעם למנהגם זה אלא לפי שסעודה זאת קטנה היא ומושיבין אנשים ונשים יחד בחדר אחד וכתב במנהגים דאין מברכין שהשמחה במעונו היכא דאיכא תשש דהרהור עבירה ולפי זה היכא דאין שם אלא אנשים במסיבה צריך לברך שהשמחה במעונו ע"כ, והביאו הב"ש סקי"א וז"ל כתב ב"ח כשאנשים ונשים בחדר אחד א"א ש"ב דאין שמחה כשיה"ר שולט ע"כ.

והמבואר מדברי הפוסקים דבחתונה ודאי שאם יושבים אנשים ונשים בחדר אחד שאיכא איסור בדבר וזה מקרי רבים ולא פרטי אלא אפילו בסעודה ליל ב' שסעודה קטנה הוא אפ"ה כיון שאין עושין מחילה אין מברכין שהשמחה במעונו כל שאנשים ונשים בחדר אחד ועיין באה"ט שם וז"ב בס"ד. ועיין סוכה נ"ב ע"א וספדה הארץ משפחות

משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשותיהם לבד אמרו והלא דברים ק"ו ומה לע"ל שעוסקין בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעסוקין בשמחה ויצה"ר שולט בהם אעכו"כ ופרש"י שעסוקין בשמחה וקרובין לקלות ראש, ועוד שיצה"ר שולט.

והנה הני שני טעמי דבשעה שעסוקין בשמחה קרובין לקלות ראש מצד עצמו ולכן צריך להפרישן זה מזה ועוד שיצה"ר שולט ומה"ט צריך באינו שמחה ג"כ ע"ש כ"ש בחתונה שעסוקין בשמחה יותר מכל שמחות בחורים וגם בתולות נשים ואנשים זקנים וגם נערים בכל מיני מזמורת ולצנים וכיו"ב אין זה אלא דבר תימה לומר על כיוצא בזה שהוא מקום פרטי עכ"פ לפענ"ד לא ראיתי טעם להתיר חתונות וסעודות גדולות של שמחה וקלות ראש קרובה לבא בעונ"ה ואין זה ענין פרטי וכ"ש להב"ח והב"ש דאפי' מקום פרטי באמת בבית פרטי ובחדר אחד שודאי היא מקום פרטי מאד ואפ"ה כתב הב"ח והפוסקים שאין לברך שהשמחה וק"ל.

וליתר שאת הני שולא למעכ"ת קו"ק מגדולי הדור בענין זה, ומי יכול להרהר אחריהם מ"ו.

דברי ידידו דושכ"ת המברכו בברכת כוח"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פא

מחיצה בין אנשים ונשים בב"כ חתונות וז"ב

מוצש"ק א' להדלקה התשנ"ג בנ"י יצו"א

בזמן הנסים, יעשה לנו נסים, וכמו שמסר בזמנן רבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים כן יתן ה' ונזכה בזמן הזה לקדשינו ולטהרנו ובתוכם מע"כ ידידי הרה"ג כו' מוה"ר אברהם מוקין שליט"א אלקי אברהם בעזרו.

שלום וברכה, קבלתי מכתבו היקר בדבר שאלתו על מעשה בית שעשו שם בביהכ"נ בית יוסף שעד היום הי' מצד אחד אנשים ומצד השני נשים והיתה המחיצה לערך ס' אינטשעס מצד הנשים ועתה החליטו ועשו שינוי לגריעותא שהורידו ועשו המחיצה מצד הנשים רק ל"ד אינטשעס ונמצא אשה בין יושבת וכ"ש עומדת שנראית כמעט כולה מהאנשים ושאל את הרב דביהכ"נ על איזה סמך שינו ומיעטו את המחיצה והשיב כי כך הוא המצב בהרבה מקומות. ומע"כ כתב להרב הנ"ל משו"ת דברי יואל א"א סי' י' ובספרינו משנה הלכות א"ז סי' י"ב [וע"ע משנ"ה א"י סי' א"י, וסי' רט"ו] ושו"ת שרידי אש ושו"ת ציץ אליעזר א"ז סי' א' ושו"ת באר משה א"ד סי' קמ"ז אות כ"ט ל' וילקט יוסף א"ב סי' ק"נ שעשו שלא כדת ולא השיבו לו והיות כי מעכ"ת הי' מתפלל שם בביהכ"נ הנ"ל נפשו בשאלתו מה בידו לעשות ואי מותר לו ליכנס להתפלל בבית הכנסת זה לאחר השינוי אשר עומדים ליכנס בעוד שבועיים. ולפי שהדבר נוגע לכל דרכי החיים, חתונות ושמחות שבע ברכות, עיין ש"ע א"ע סי' ס"ב ס"ט, וכתב הב"ח כשאנשים ונשים בחדר א' אין אומרים שמחה במעונו דאין שמח כשיצה"ר שולט, ועיין ב"ש ובאה"ט שם.

והנה ראשונה הני מן המודיעין היות כי הדבר נוגע לרב המקום הי' מאד מן הראוי לדעת דעתו של המרא דאתרא שם וכבר הני מן הנמנעים לכתוב הלכה פסוקה במקום שיש רב עד שלא אשמע מהרב ולכן הני מתנה שאם זה נוגע לענין של מחלוקות או כיוצא בזה הרי דברי בטלין ומבוטלין ולא כתבתי כלל עד שאשמע מן הרב דעתו בזה ולמה שינוי ומה המציאות.

ומיהו רק מה שנוגע לאדם פרטי אם כדבריו כן הוא שאין שם מחיצה כשרה ודאי שאסור ליכנס להתפלל שם ולא מיבעיא בשעה שישנם שם נשים כי הוא בגדר מזיזרייהו מ"ו אלא אפי' בשעה שאין שם נשים נמי יש למנוע מליכנס לשם והנה כיון שראה כל התשובות אשר ציין וגם מש"כ בעייתי בספרי משנה הלכות א"כ יש לו כבר הלכה פסוקה ואין לנו לכפול מה שכבר כתוב אלא אם ירצה יעשה צילום מהתשובה שם וימסרנה להגבאים והנשיא של הביהכ"נ כדי שידעו שאין זה דבר של מה בכך אלא גורמים רעה לעצמם ולכל הציבור.

ואם כדבריו אסור ליכנס בביהכ"נ הנ"ל עד שיתקנו המחיצה שהיא מההלכה אסור ליכנס ולהתפלל בביהכ"נ שאין מחיצה בין האנשים והנשים. ופשוט דמחיצה צריכה להיות מחיצה שלא יוכלו להסתכל אנשים בנשים כמבואר במס' סוכה בשמחת בית השואבה דבביהמ"ק תקנו תיקון גדול נשים מלמעלה ואנשים מלמטה שלא יבואו להסתכל דאל"כ מה הועילו במחיצה. ואפילו לדרשה אסור לדרוש אם אין מחיצה בין אנשים לנשים עיין ש"ע א"ח סי' שט"ו ט"ז סק"א מבואר במרדכי והביאו בא"ר ובש"ע הגרש"ז ס"ג ובעה"ש ס"ד ועיין משנה הלכות מהד"ת א"ב סי' ש"א וסי' ש"ט והובא בכל האחרונים בלי חולק.

ומיהו רק באתי להוסיף נקודה אחת מה שכתב בשו"ת דברי חיים להגה"ק מצאנז (הובאת ברוקלין ע"י ישיבת באבוב) בתשובות נוספות (סי' י"ב) פסק ב"ד (סעיף ה') וז"ל, אסור לעשות המחיצה המבדלת בין עזרת נשים ואנשים באופן שיכלו להסתכל אנשים בנשים רק יעשו כהוג מימי קדם, וכן אם כבר נעשה לא יכנסו בה ע"כ. (סעיף י') אלו בתי כנסיות אשר כתבנו שאסור לכנוס בתוכם אין חילוק בין שאר ימים לשבת ור"ה ויו"כ, ואף אם צריך להתפלל עי"כ ביחידות. כל הדברים הנ"ל אסורים המה עפ"י הש"ע

והפוסקים ואסור לשנות שום מנהג ישראל בבנין ביהכ״נ או באיזה נימוס או מנהג המקובל מאבותינו ומדורות הראשונים והמשנה ידו על התחתונה. הק׳ חיים הלברשטאם מצאנז

פסק ב״ד זה חתמו עליו יותר משבעים ושנים גדולי ישראל בשנת תרכ״ו בק״ק מיהאלוויטץ ונתפרסם אז ואחר הפסק ב״ד נדפס בזה״ל. מודעה רבה, להוציא מדעת צדוקים צריכין אנו להודיע שכל הנאמר בפסק ב״ד הוא על כל מקום וכל זמן, בכל מקום אשר דבר ממ״ה הקב״ה מגיע, חוק ולא יעבור דבר אלקינו זה יקום לעולם עכ״ל. ועיין עוד שו״ת ד״ח א״ח ח״ב סי׳ י״ז וסי׳ י״ח.

והנני חוזר על הראשונות דכל זה כתבתי לאדם פרטי כמע״כ ואולי כדאי למסור קאפי ממכתב זה להרב המרא דאתרא אולי יש לו איזה גירסא אחרת בכל הענין ועד התם כבודו יעשה כפי המבואר ברבינו הד״ח ז״ל.

ידידו דושכ״ת החותם בלב כואב על החורבן הנורא הנעשה בעונ״ה בכלל ישראל בפרט במקומות הרחוקים שח״ו דוקא רוצים להתדמות לעו״כ בבתי תפלות שלהם אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר וזה הי׳ החורבן בזמן המתיונים שטמאו כל השמנים ולא ששפכו או שברו הפכים אלא טמאו והניחו כך בטומאתם כי זה הי׳ כל רצונם ח״ו וההמון הלכו אחריהם ורק חשמונאי ובניו נשארו נאמנים לה׳ ולתורתו ולא נפלו בעצמן אלא אדרבה מסרו נפשם על ה׳ ותורתו ונעשה להם נס וטיהרו את הכל וי״ר שיבנה בית המקדש בב״א.

בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פב

נאבדה הכתובה מהאשה אי צריכה להגיד לבעלה

תענית אסתר התשנ״ה בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב פרי עץ הדר הרה״ג מוה״ר יחזקאל אהרן שורץ שליט״א בן ידי״נ הרב הגאון מוה״ר חיים יעקב שורץ שליט״א דומ״ץ ק״צ נתני׳.

אחדשכ״ת, בהא דקיי״ל (א״ע סי׳ ס״ו) דאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה אם נאבדה הכתובה והוא לא ידע אבל האשה יודעת אם צריכה להגיד לו שנאבדה הכתובה כיון דהחשש שלא לדור בלי כתובה שלא תהא קלה בעיניו וכיון שהוא אינו יודע שנאבדה הכתובה לא תהא קלה בעיניו שהרי בדעתו שישנה הכתובה.

ולפענ״ד פשוט דהגם כי עיקר התיקון הי׳ בשביל שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אבל כשתקנו תקנו על שניהם שאסור להם לדור בלי כתובה וירדו חכמים לסוף דעתה שלעולם לא סמכה דעתה אם אין לה כתובה אם לא במקום שאין כובתין כתובה כלל שסומכת על ב״ד. וקצת ראי׳ מרש״י כתובות נ״ז ע״א ד״ה זו דברי ר״מ שכתב וז״ל דאמר לעיל כל הפותח לבתולה ממאתים ואפי׳ בתנאה והתנאי בטל קרי ליה בעילת זנות משום דלא סמכה דעתה והכי נמי לר״מ הוא דאסור לשהות אשה שאבדה שטר כתובתה ואפי׳ אית לה דלא מפסדא בהכי דגביא בתנאי מיהא לא סמכא דעתה דאמרה כי תבענא ליה אמר פרעתיך הלכך בעילת זנות הוא ע״כ ועיין תוס׳ רי״ד שם.

והמבואר מדברי רש״י דאפי׳ יודעת שיש לה כתובה וגביא בתנאי ב״ד מ״מ לא סמכה דעתה דאמרה כי תבענא ליה אמר פרעתיך הלכך הו״ל בעילת זנות, נמצא דאיכא שני דברים חדא על הבעל שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והאשה תסמוך דעתה וכל שיש לו אופן להשתמט לא תסמוך דעתה וכיון שהכתובה נאבדה יכול להשתמט ולומר פרעתיך ממילא אסור לדור בלי כתובה ובעילת זנות אתרוייהו איכא, ועיין תוס׳ דף ל״ט ע״ב ד״ה טעמא דלא תהא קלה ואפי׳ ליכא טעמא דלא תהא קלה אלא לעולם לא פלוג רבנן.

ובמש״כ יש לישב מה שהביאו האחרונים משבלי הלקט (ח״ב סי׳ ע״ז) בשם רש״י ז״ל וז״ל מברכין ז״ב כשנותן לה כתובה ואז תבעל בנקיות ובטהרה כדי שלא יבא לידי ספק ממזרות בישראל ע״כ וצ״ב מה ענין ספק ממזרות יש כאן אם יש לה כתובה או אין לה כתובה, וגם עניו נקיון וטהרה צ״ב. ולפמ״ש נראה רש״י לשיטתי׳ דכל שלא סמכה דעתה בכתובה הו״ל בעילתו בעילת זנות ולכן שפיר דייק מברך ז״ב כשנותן לה כתובה.

והנה ביהודה בראשונה היו מיחדין את החתן ואת הכלה שעה אחת קודם כניסתן לחופה כדי שיהא לבו גם בה ובגליל לא היו עושין כן (כתובות י״ב ע״א) ופי׳ קצת מפרשין שהיו עושין ז״ב קודם דאל״כ הו״ל ככלה בלא ברכה דאסורה לבעלה כנדה, ולמ״ד קודם ז״ב כבר הבאתי בספרי מה״ג על כתובות בשם הר״י הובא באבודרהם דהוא דאורייתא שכיון שנתקדש נאסרה על כל העולם והארוס נכלל באיסור זה אלא שהחופה וז״ב מתירין אותה וכמ״ש בנוסח הברכה ואסור לנו את הארוסות שממשע מדאורייתא והתיר לנו את הנשואות לנו ע״י חופו״ק ולכן אם בא עליה קודם החופה ובלי ז״ב הו״ל בעילת זנות וספק ממזרות ואפי׳ למ״ד שייחדו ב״זב מ״מ שמא מתביישת ולא תטבול ולכן קאמר מברכין ז״ב כשנותן לה כתובה ואז תבעל בנקיות ובטהרה כדי שלא תבא וכו׳.

ולפמ״ש לעיל י״ל עוד לדידן כיון שלא סמכה דעתה בלי כתובה לפעמים יהי׳ ספק קידושין כשלא יברך

ז"ב ויתן לה כתובה ונמצא ספק ממזרות ולפעמים כשיבא אחר ויקדשנה והיא לא סמכה דעתה על זה שלא נתן כתובה ויש בזה להאריך אלא שאין הז"ג. עכ"פ לשאילתן צריכה האשה להגיד לבעלה שנאבד כתובתה ויכתוב לה כתובה לארכסא ואם תמצא הראשונה אז תקרע השני' ותחזיק בראשונה שהגם שכתב שטר כתובה אחרת לא בטל הראשונה.

ובזה הנני מוקירו בלתי מכירו וי"ר שיעלה מעלה מעלה במעלת התורה עד כי יגדל כאחד הגדולים כעתירת וברכת החותם בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן פג

בכתובה שנכתב תיבת ע"ה על החי

ב' לסדר למען תספר התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ צנמ"ס פרי עץ הדר כו' כש"ת מוה"ר שרגא פייוויש שנעעבאלג שליט"א רו"מ בק"ק לונדון בעמח"ס שו"ת שרגא המאיר ז"ח וש"ס.

אחדשבת"ר בידידות נאמנה, וכו'. בסי' קס"ו בכתובה שנכתב שם החתן יעקב בן יצחק ע"ה שהי' מוחזק שאבי החתן מת ונתברר לאחר זמן שאביו חי אי צריך תיקון, ומע"כ העלה דע"ה אנשי הספרדים גם בחיים כותבים ע"ה משום ברכת השלום גם כי אין כותבין בכתובה לא נ"י ולא ז"ל א"כ אין בחיבות אלו משמעות ולא צריך כתובה אחרת מדין דאשתכח טעותא.

ולפענ"ד לענין טעות יפה כיון דאין כאן טעות בכתובה דמאי איכפת לן אי האב חי או לא לענין השטר הרי השטר הוא של יעקב בן יצחק. אלא די"ל כיון דאנן מקפידן שלא לכתוב ע"ה על החי ורק על המת א"כ י"ל כשכתב ע"ה בכתובה כוונתו היתה על יצחק אחר ולא על אביו זה ועיין ר"ת בתוס' שבת לענין דהנעלת ליה מבי אבוה או מבי נשא שפלפלו בזה ואינו מעכב כיון דתרוייהו איירייהו אבל אם לא היו קורין בחיים מבי נשא הי' נראה טעות בכתובה, א"כ מה שהספרדים כותבין ע"ה על החיים אינו רא' כי אנן בשטר של אשכנזים מאשכנזים לומדים, ומה שטען מעכ"ת דאנן לא כותבין נ"י וממילא זה רק יתור אותיות ולפענ"ד אדרבה אם הוא יתור אז יבואו וידרשו היתור.

איברא דאפילו נניח שאין בו חסרון ומ"מ יש לחוש דנפיק מינה חורבה, ואפשר שפסול אפי' בדיעבד שהרי כתב הרמ"א ח"מ סי' מ"ט ס"ז אם שני יוסף בן שמעון בעיר אחת והאחד מת אביו וכתב בשטר יוסף בן שמעון שליט"א או גר"ו וכמו שכותבין על מי שאביו חי אם כתבו העדים אמר לנו יוסף בן שמעון שליט"א הוי סימן וכו' ע"ש, ונחלקו הב"י והד"מ דהב"י כתב דאכתי איכא למיחש שמא שליט"א קאי איוסף החי ולא על אביו שמעון ובד"מ דחה דבריו דא"כ ה"ל לכתוב קודם שם אביו ע"ש ובסמ"ע והש"ך הסכים להב"י ודחה הוכחת הד"מ במ"ש דה"ל לכתוב קודם דכך הוא רגילות שלא להפסיק התמימה והביא ראיות.

ולפ"ז בדידן נמי כיון שכתב ע"ה ואין מדרך לכתוב על החיים ע"ה אגלינו א"כ הוא סימן שאביו מת והרי אביו חי אלא אפשר שזה אחר ונמצא שהשטר מזוייף מתוכו שכתב ע"ה לסימן שמת אביו של החתן, וכאן לא שייך נמי סברת הב"י והש"ך להגיד דע"ה קאי על החתן שהרי החתן ודאי חי ועומד לפניו וא"כ כה"ג כ"ע מודי דע"ה חסרון הוא שיאמרו שזה לאו אביו ואביו מת וא"כ יש כאן חסרון גדול שאפשר שזה שם אחר ועשו איזה קנוניא והבן.

עוד יש בזה לפ"מ שהבאתי במקום אחר בשם הגר"מ איגרא שהי' סופר האותיות של כתובה שאם לא יהי' הכתובה בסדר ישתבשו בגט וילא מינה חורבה עיין בסמוך, גם בס' נחלת שבעה כתב דכהיום יש לדקדק בכתובה כמו שמדקדק בגט, ולפ"ז יש לומר דהכ"נ שאפשר שישמעו או ירצו בכתובה שכתוב על יצחק אבי החתן שמת תצא מינה חורבה שתנשא אשתו או שאר קרובים יבאו להתיר לשוק ע"י כתובה זו שנתתמה בעדים שאביו של זה מת ונקראה ברבים ולאו מילתא זוטרתא הוא גם כי כבר כתבתי בתשובה דכל שינוי בכתובה לאו דבר קטן הוא, וכבר הבאתי דלדעת רש"י אם נמצא בכתובה שינוי הו"ל בעילת זנות באיסור.

דגרסינן בגמ' כתובות (נ"ז ע"א) אחתיה דרמי בר חמא הוה נסיבא לרב אויא אירכס כתובתה אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים משהא אדם את אשתו שתים ושלש שנים בלא כתובה אמר ליה אביי והא אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כר"מ בגזירותיו אי הכי זיל כתוב לה פרש"י כתובה אחריתי והא דכתב לעיל לא כתב לה וכו' אי נמי במקום שכותבין וגובה לר"מ מיהו בעילת זנות באיסור הוא ע"כ. הנה בשנאבד לה כתובה ולא כתב לה כתובה אחריתי אף שאם היה מת או גירשה בלי לכתוב לה כתובה גובה כתובתה מ"מ בעילתו בעילת זנות באיסור היא.

ופלא שהוסיף רש"י על שלא כתב, או נאבדה כתובתה, בעילת זנות באיסור היא. ולשון בעילת זנות באיסור היא נ"ע, תדא דכל בעילת זנות איסור הוא ואם זה בעילת זנות ממילא ידעינן דאיסור היא ולמה הוסיף בעילת זנות באיסור, והשנית דלמה הוא באמת בעילת זנות ובאיסור והרי לא גרע ממיחד לו פנויה וכ"ש הוא ממה שכתבו התוס' לענין קטן שקידש שאמרו ז"ל וידעת כי שלוש אהלך זה

המשיא בניו ובנותיו סמוך לפירקן והקשו התוס׳ ז״ל והא קידושין לקטן ותי׳ דמ״מ כיון שדרך אישות הוא לא הוה בעילת זנות וכ״ש בדידן וגם כבר כתב לה כתובה רק שאירכסה או נמצא בה פסול וצ״ל דלהוציא מזה שאם יחשוב כיון שדר עמה ברצונה ובתדירות ולא באקראי כדרך של זונות ח״ו וגם כתב לה כתובה אלא שנאבדה א״כ עכ״פ לא תהיה הבעילה באיסור ועכ״פ אפי׳ הוה בעילת זנות מ״מ לא גרע מפילגש ופנויה כיוצא בו ועכ״פ לא הוי באיסור שהרי בהיתר הי׳ עמה קמ״ל דבעילת זנות באיסור הוא והוא פלא. ופשוט דאין חילוק בין נאבדה כתובתו או פסולה מעיקרא ואדרבה פסולה מעיקרו גרע דהו״ל כאילו מעולם לא כתב כתובה.

נמצא לפ״ז דבר חדש דהכותב כתובה ואינו בקי בכתיבתה והיא כתובה פסולה מכשיל את הזוג בבעילת זנות ואיסור כל ימי חייהם, או עד שיבדקו הכתובה ויתקנו אותה, ובנחלת שבעה מבואר דכתובה צריך לדקדק בה כמו בגט, ומעשה רב קבלתי שהגאון מוהר״ר משולם איגרא גאב״ד פרעשבורג בא אצלו פעם מרן הח״ס ז״ל ומצאו שהי׳ מונה אותיות בכתובה והתפעל מרן הח״ס ושאל מאי כולי האי ואמר לו אתה תהי׳ רב פה בפ״ב ותדע שיבאו זמנים שהמסדרי גיטין לא יהיו בקיאין ויעיינו בכתובה ומינה יכתבו ויסדרו גיטין ולכן צריך לדקדק בכתובה כמו בגט, הגם כי טעמים חלוקים מ״מ הענין אחד.

גם קבלתי ממו״ר כ״ק אדמו״ר מקלויזענבורג זצוקלה״ה שבכתובה אין למחוק ואם מחקו אין לתקנו מן הצד ע״י קיום ב״ד אלא יכתבו כתובה חדשה וכן שלא יהיו נגיעות באותיות בכל מקום, גם קבלתי שבחתימת העדים יחתמו פלוני בן פלוני כלומר ראובן בן יעקב ולא יכתבו תוארים כגון ראובן בן מורינו או בן הגאון ר׳ יעקב וכיוצא בו. וכנראה דבשנים קדמוניות היו מקפידים הרבה בכתיבת כתובה.

והיות כי אין הז״ג הנני בזה ידי״נ המברכו בברכת התורה וי״ר שיזכה להרבות דעת תורה ויראה כאות נפשו ונפש ידידו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פד

אי בעי עדים למסירת הכתובה

א׳ בשבת לסדר בזאת יבא אהרן אל הקדש התשנ״ו בנ״י יצו״א

מע״כ בני יקירי משה שפיר קאמר חמדת לבי ועיני נו״נ וו״ח ג״א הרה״ג כו׳ כש״ת מוה״ר **משה קליין** שליט״א ראש הכולל קרית אונגוואר ירושלים עיה״ק ונות ביתו ונכדתי שיח׳.

אחדשה״ט. קבלתי הח׳ תורה שלך בענין מסירת הכתובה בשעת החופה מחתן לכלה אשר ראית מעשה בחופה שהרב המסדר הזמין וייחד שני עדים שיראו היאך החתן מוסר את הכתובה לכלה ויצאת לדרוש מקור הדברים והארכת בזה בדברים ישרים משמחין אלקים ואדם ואם חכם בני ישמח לבי גם אני, וכדי להשתעשע בדבריך ובדברי תורה הנני לפלפל בדבריך.

ראשונה יפה עשית שחקרת במה שראית דבר חדש במנהג מסירת הכתובה, ואל תתמה כי יש כמה וכמה מנהגים שונים שנהגו אחינו בני ישראל ממקום למקום ומנהגיהם שונות מכל מדינה ומדינה וכידוע שאין לזלזל במנהגי ישראל ובפרט שהנהיגו ע״י גדולי ישראל ואדרבה אפי׳ במקומות שיש לפקפק מ״מ סמכינן עלייהו כל זמן שלא נקבעו מפורש נגד ההלכה, ושמחתי לראות שדרשת וחקרת ומצאת במה שכתב האחרות חיים (לוניל ריש הל׳ כתובות) שכתב וז״ל אמרו רז״ל אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה אפי׳ שעה אחת וכו׳ ומנהגות חתימת הכתובה חלוקין יש מקומות שאחרי חתימת החתן (דף מ״ו ע״ב) חותמין העדים ואחריהן השושבינים ושאר הקהל. וכו׳ והכל לפי המנהג. ואחר כך לוקח החתן הכתובה ונותנה ביד הכלה ושמעתי שהמנהג הזה מפני רוב ספיקות הנולדות בקדושין שאם לא יועילו הקדושין הראשונים יועילו אלו שיהיו בשטר שכך כתוב בה הוי לי לאינתו כדת משה וישראל וכו׳ והבעל המנהל כתב כי מאחר דקיימא לן דעידי מסירה כרתי אם קנו מידו לשעבד לה כתובה מועיל כמו כתובה וקנין במסירה דסתם קנין לכתיבה עומד ע״כ.

ודקדקת בלשון הא״ח למה לא פירש דבעינן עדים רואין היאך החתן מוסר הכתובה להכלה לפי שמיעה זו שהשטר יהי׳ במקום קידושי כסף והרי אין דבר שבערוה פחות משנים, ואין סברא לומר שמה שכתב ואח״כ לוקח החתן הכתובה ונותנה ביד הכלה היינו שיש עדים ולפני עדים נותן מידו לידה דדבר כזה הי״צ להודיע וצדקת בזה הגם שיש לדחוק קצת דקאי אמש״כ שם ויש מקומות שהעדים חותמין באחרונה וכותבין עד והכל כמנהג המדינה וע״ז מיד קאי ואח״כ לוקח החתן וכו׳ והכל בעוד שהעדים שם, ומיהו האמת יורה דרכו דלאו לדיוקא אתא וגם כי לשון ואח״כ משמע לאחר זה ולא מיד דוקא דאל״כ היל״ל ומיד לוקח החתן ועכ״פ אין מכאן הכרח דנותן בפני עדים, וגם ממה שסיים והמקומות שאין חותמין אותה אלא לאחר כמה ימים אין מתיחדין עמה וכו׳ משמע נמי דרק מענין כתובה מיירי ולא מענין קידושין ולא בעי עדי מסירה כלל. ופשוט דקידושי שטר נמי בעי דוקא בעדים כמבואר בטוש״ע א״ע סי׳ ל״ב ס״א ובסי׳ קל״ג.

גם במה שכתבת בענין קידושי שטר יפה כתבת ולפענ"ד לא מצינו לפוסקים שיציאו טעם זה בכלל לא בראשונים ולא באחרונים ואדרבה לפענ"ד בכיון העלימו הפוסקים עין מטעם זה שלא רצו ח"ו להטיל דופי בקידושין ולהחליש כח קידושי כסף ובאמת כי מעולם לא שמענו דבר זה דהגם שדקדקו בכמה דקדוקין בכמה מקומות בספק קידושין כגון היכא דמספקא להו אי הוה שו"פ וכיוצא בו ולא הסתייעו מדנתן לה כתובה א"כ ודאי מקודשת או להיפוך היכא דמצא שהכתובה פסולה שאפי' יצטרפו סברא זו לקולא או לחומרא בענייני אישות ואיסור א"א, ואי מטעם זה אדרבה לפענ"ד הי' מקום לבטל הבאת עדות בכלל שלא יבאו ע"ה ויזלזלו בקידושי כסף ובא"א ח"ו.

גם כי בעצם דיוק הא"ח לפענ"ד ל"ב במה שכתב ושמעתי שהמנהג הזה מפני רוב ספיקות הנולדות בקדושין שאם לא יועילו הקידושין הראשונים יועילו אלו שיהיו בשטר שכך כתוב בה הוי לי לאינתו כדת משה וישראל, ולפענ"ד ל"ב שהרי המקדש בטבעת כנהוג בזמנינו הרי אומר הרי את מקודשת לי בטבעת זו וכיון דאמר בטבעת זו הרי הו"ל תנאי שמקדשה בטבעת זו ובפרט בזה"ז שמזמינים עדים ומייחדים אותם לשם עדי קידושין ומיד שקדש הולכין להם מה לן לשטר כתובה.

ולפי הנוסח הכתובה שלנו אדרבה הוא כמספר על הקידושין שכבר נתקיימו קודם השטר הזה שכך כתיב בממשי בשבת וכו' איך שהב' .... אמר לה להדא בתולתא ... ונביאת מרת ... והויא ליה לאינתו, כלומר הכל על מה שנעשה ולא שהשטר הזה יהי' הקידושין, ואולי קצת הי' אפשר לחלק בין כתובות שלנו מבני אשכנז שכולם שוות ונהגו כן שלא לביש מי שאין לו כמבואר בראבי"ה סי' תתקי"ט ועתה הורגלו ועיין שו"ת מוהר"י וויל סי' קי"ג הובא בס' כתובות סי' ה', וגדולה מזו כתב בשבלי הלקט פי' הכתובה (דף קכ"ז מדפי הספר טייפ) וז"ל הוי לי לאינתו התקדשי לי לא תקינו לכתוב בכתובה משום דזימנין קדשה כבר במקום אחר ואין כאן אותם עדים וקידושין לחוד וכתובה לחוד עכ"ל.

ביאור הדברים דלכאורה לשון הוי לי לאינתו נמי הוי לשון קידושין וכמ"ש בגמ' ועיין ר"ן בדף ט' אמימרא דרב נחמן כתב לה על הנייר או על החרס הרי את מקודשת וכו' הרי את לי לאינתו וכו' מקודשת מדעתה וכו' אלא שהי' קשה לי' למה שינה מלשון החתן שהרי הוא מספר איך שהחתן אמר לה להדא בתולתא הוי לי לאינתו והלא לא כך אמר לה אלא אמר לה הרי את מקודשת לי או התקדשי לי והיה קשה ליה דא"כ הי' להם לתקן לשון שאמר לה התקדשי לי או הרי את מקודשת לי ולא לשון הוי לי לאינתו שלשון זה לא אמר ותי' דכיון דפעמים שקדשה כבר במקום אחר ולא עכשיו בשעת קריאת הכתובה ואין כאן אותם העדים וליכא כאן רק קיום שטר כתובה ולכן תקנו הוי לי לאינתו ולא התקדשי לי, וגם מדכתב קידושין לחוד וכתובה לחוד מפורש דלא כשמעתי שהביא שם בא"ח. (ואגב בנוסח כתובה של א"ח מלוויל כתב הואי לי לאנתו הובא בס' כתובות ראשונים סי' ט' ודייק מינה דהי' לו גירסא אחרת ובאמת כי כאן כתב הא"ח הוי לי לאינתו ולא הואי א"כ צ"ל דבמקום אחד הוא טעות הדפוס וק"ל).

סימן פה

קידושי שטר אי בעי חתימת עדים

עוד להנ"ל

גם בעצם הדין דקידושי שטר הארכת בדבר אי המקדש בשטר בעי חתימת עדים או כתב ידו ולשון המחבר סי' ל"ב ס"א בשטר כילד כותב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שו"פ הרי את מקודשת לי ונותנו לה בפני עדים ופלפלת למה לא הזכיר עדי חתימה כלל ורק בשעת מסירה הזכיר עדים והי"ל להעיר מדברי הר"ן אמימרא דרב נחמן הביאה הרי"ף (תקפ"ו) אמר רבא אמר רב נחמן וכו' כתב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שו"פ הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתו וכו' מקודשת מדעתה והוא שבגרה.

ופי' הר"ן דהא דאמרינן כתב על החרס מהניא כר' אלעזר אתיא דאמר עדי מסירה כרתי אבל לר' מאיר דאמר עדי חתימה כרתי כיון דחרס יכול להזדייף הוא כדאמר בפ' האשה שנתארמלה (דף כ"א) ודוקא אחספא אבל אמגילתא לא פסול וכו' הלכך שמעתין כר"א אתיא דליכא ספיקא דקיי"ל כותיה בגיטין וקידושין ומיהו דוקא בדלית ביה עדים אבל אי אית ביה עדים אפילו לר"א פסול דהו"ל מזויף מתוכו שהוא פסול ע"ש, וא"כ יהיו צריכין לדייק נמי שלא יהי' מזויף ולכן נראה דהמחבר שכתב בשטר כילד כותב לה על הנייר או על החרס וכו' א"כ בכיון לא כתב שאתם עדים דאז הוה פסול אפי' לר"א מדין מזויף מתוכו ויפה דקדקת דכיון דאין דעת החתן ולא דעת האשה שתהא הכתובה לקידושין והסופר הוא שכותב או בזמנינו המדפיס הוי לי לאנתו אין לזה חשש קידושין וצ"ע.

ברם מה שהבאת משו"ת תשב"ץ סי' ש"א שכתב וז"ל ולא מזכר בנוסח כתובה לראשונים ז"ל כתבנו ואתמנו ומסרנו אבל נהגו שהחתן מוסר ביד הכלה בפני העדים הכתובה ושורש דבר זה כי הרי"ף ז"ל סובר ששטר מתנה בקנין לא קני עד דמטא שטרי לידו והביא ראי' מפ' יש נוחלין (קל"ה ע"ב) ומפרש לה הרב ז"ל אפי' כתוב בו קנין

וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכן נראה דעת ר"ח ז"ל בפ"ק דמציעא שהכותב לוות ולא לוה לא משתעבד בקנין עד דמטי שטרא לידיה ולענין עיקר כתובה לא צריך מסירה משום דתנאי ב"ד הוא ואע"פ שלא נכתב כמו שנכתב דמי וכן לענין גדוייא כיון שקבלה משעת קנין נשתעבד אבל לענין תוס' שהיא מתנה לא נשתעבד בקנין עד דמטי שטרא לידה ולפי דעת זה נהגו למסור הכתובה בפני העדים מיד החתן ליד הכלה אבל הר"י מאגש פי' להדיא הא דדיתיקי בלי קנין דבקנין בשעת קנין לה משתעבד וכן נראה דעת רש"י ז"ל וכן הרמב"ן והרשב"א ולפי זה לא נמצא בנוסח הכתובה ומסרנו בידה ולחוש להרי"ף ז"ל ולהרמב"ם ז"ל הנהיגו למוסרה בידה בפני העדים ביד הכלה ובכתובה שאין בה תוס' לא הי' צריך ואע"פ שנהגו ואין למחות בידם ע"כ.

ולפי דעת התשב"ץ נראה דלא נהגו למסור בעדים מתרי טעמי חדא שהרי אנו בני אשכנז כבר כתבתי לעיל דכתובה אחת לכולנא ולא כותבין בכתובה תוס' והגם שכותבין והוסיף לה מן דיליה עוד מאה זקוקים לבתולה ולאלמנה עוד חמשים זקוקים כסף מ"מ הוספה זו כיון שהוא לכולהו הו"ל בכלל עצם הכתובה שאפי' לא כתב כאלו כתב וא"כ במקומותינו ומדינתינו אנו בני אשכנז אין שום סברא וסיבה להזמין עדים והגם שכתב התשב"ץ דבכתובה שאין בה תוס' אם נהגו למוסרה בפני עדים אין למחות אבל פשוט שרק אין למחות אבל לכתחילה אין ליתן בפני עדים, ואדרבה הכי מדויק לשון אין למחות כלומר שהגם כי הי' עדיף שלא למסור בפני עדים מ"מ אין למחות, וא"כ לדידן גם לדעת התשב"ץ כיון דכבר נהג כולי עלמא שלא ליתן בפני עדים ואדרבה נהגו להקפיד ליתן דוקא לאבי הכלה או לקרובי הכלה ויש טעם בדבר שלא לבייש שלפעמים עושים חופת נדה וכיוצא בו וא"א ליתן מידו לידה וכיוצא בו ודאי דלכתחילה אין לעשות כן וליתן בפני עדים.

ובאמת כי במהרי"ל מבואר דלא הי' מקפיד אפילו לקרא להכלה הכתובה ולא התנאים וז"ל ואמר לעדים שיראו שיקדשה וגם שיאמר כדין הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, והיה תוחב לה הטבעת באצבע וכו' ואז קרא לשני עדים אחרים להעיד על כתובה והתנאים ולא היה מקפיד לקרא לה הכתובה ולא התנאים רק קבלו קנין שהעדים יתקנוס כדין ע"כ.

והנה שלאחר הקידושין שוב לא הי' שום נתינת הכתובה ביד החתן או הכלה אלא אדרבה המהרי"ל ז"ל קרא לשני עדים שהם יעסקו בענין התנאים והכתובה, ויכתבו שטר כראוי, והי' הרב גומר הברכות והחתן זרק הכוס לשבור ומיד ממהרין עם החתן דרך שמחה להכניסו לבית חתונה קודם הכלה ולא הזכיר כלל דין שיקח החתן הכתובה ויתננה להכלה דכל שקבלו הימנו קנין יעשו העדים כמו שצריך ודי בזה וזה פשוט מאד, ועיין גם בכנה"ג א"ע סי' ס"ו בהגה"ט סק"ח תיקון הר"א קאפסול דאין למסור הכתובה ביד החתן אלא או ביד הכלה או הקרובים וכמנהג פשוט בכל ישראל ועיין גם בלבושי מרדכי א"ע סי' מ"ט.

ודע כי בעצם דברי התשב"ץ לולי דמסתפינא הו"א דבר חדש דמה שיצא ליצב המנהג שנותנים בפני עדים הוא מטעם דהרי"ף והרמב"ם ס"ל ששטר מתנה בקנין לא קני עד דמטי לידיה, לפענ"ד הי' נראה דוקא במתנה שנותן לו רצונו לשמעון אבל בתוספות כתובה שזו אינה מתנה אלא חלק מחלקי ההתחייבות ונתינות מחמת חבת נישואין כה"ג כ"ע מודי דמהני וכ"ש הוא מהא דרב גידל אמר רב דכמה אתה נותן לבנך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך הן הן הדברים הנקנין באמירה וכ"ש כאן שמתחייב עצמו הוספה על הכתובה ומכניס ההוספה בשטר אחד עם שאר ההתחייבות שנתחייב ע"פ תקנת חז"ל ותוספת זו נמי כיון שנתקבלה בכל בני אשכנז הו"ל בכלל חיוב ב"ד כה"ג לכ"ע חייל ההתחייבות בכל אופן עכ"פ אם קבלת קנין ושפיר נתחייב על הכל כנלפענ"ד.

אלא די"ל קצת דהתשב"ץ כוונתו באופן שאינו רוצה להוסיף אלא שכופין אותו ובלאו הכי לא תסכים לישא אליו והו"ל ההוספה בע"כ וכולי האי ואולי ומ"מ לדידן אין זה נפ"מ כלל ויפה כתבת גם בזה ובפרט שהבאת ראי' מנחלת שבעה (סי' י"ג סק"ד) דכבר הסכימו האחרונים שגם אם לא כתב תוס' כתובה ג"כ גובה אותה כעיקר כתובה בזה"ז שהוא בכלל התנאי ב"ד. ועיין שלחן העזר סי' ח' מש"כ ודו"ק.

תבנא לדינא לפענ"ד אין לשנות כלל מנהג אבותינו אלא למסור הכתובה להכלה או לאבי הכלה או לאם הכלה או לאחד מקרוביה הסומכת עליהם שלא תאבד הכתובה ואפי' אם יתן להחתן ימסור בעצמו בלי עדים ובפרט אם יהי' חופת נדה שלא יתנו להחתן הכתובה כלל למסור כנלפענ"ד, וכל הפרסום בזה הוא למותר ואין לך יפה מן הנעיות בכל הענינים והתורה הכתובה שנתנה לנו בחשאי ובצנעה נתקיימה בנו יתן ה' ונהי' אנחנו ואנשינו ואנשי אנשינו עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתיך לשמה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים.

דברי אביך הנאמן המעתיר בעדך ובעד ביתך לטובה כל הימים וי"ר שתעלה מעלה מעלה עד רום המעלות עדי יבא ינון ולו יקהת עמים דושה"ט וביתך נאוה קודש ונכדתי בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פו

כתובה שלא נכתבה כהוגן

ט"ו לחדש הרחמים התשנ"ג בנ"י יצו"א

לכבוד האי גברא רבה ויקירא אלקי אברהם בעזרו בנש"ק פרי עץ הדר הרה"ג כש"ת הרב שמחה אברהם הלוי שליט"א.

אחדשב"ת וכו'. אשר ביקש ממני לכתוב הלכה למעשה בענין כתובה אשר לא נכתבה כהוגן, שעורר בדבר חשוב מאד שלפעמים אם הכתובה פסולה אז הו"ל בכלל הדר עם אשתו בלי כתובה והו"ל בעילתו בעילת זנות כל ימי חייו (עיין רש"י כתובות נ"ז ע"א) וגם גורם לשאר עניים.

והנה מה שע"י כתובה פסולה הו"ל בעילת זנות ואיסורא נמי דלכאורה נראה דבר זר כיון דקידש אשה כדת וכדין וגם כתב לה כתובה אלא שפסולה הכתובה למה יגרע נחלתו להיות בעולתו בעילת זנות, ברש נראה מהא (דכתובות י"ז וטוש"ע א"ע סי' ס"ו ס"א) ואפילו אם ירצה לייחד לה כתובה במעות או בשאר מטלטלין אין שומעין לו אלא צריך שיכתוב לה שטר על עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה והרמ"א ז"ל החמיר דאפילו על עדים אין לסמוך רק בשעת הדחק ומיד שיש לו פנאי לכתוב צריך לכתוב לה כתובה וכ"ש שאין לסמוך עלייהו לכתחילה (טור ומהרי"ק שורש מ"ד ומרדכי ריש כתובות) ואפילו כתב לה כתובה ונאבדה או מחלה לבעלה כתובתה או כתבה לו התקבלתי כתובתי צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה שאסור לאדם לדור עם אשתו שעה אחת בלא כתובה.

והב"ח הוסיף דאפילו בשעת הדחק אין לסמוך על עדי קנין אלא בהתפסת מטלטלין, וכן כשנמצאת הכתובה פסולה בענין התפסת מטלטלין עד שיכתוב לה כתובה ואם לא אסור לדור עמה ואולי אפי' להתייחד עמה לפי דעת הב"ח ויש להאריך בדברים עכ"פ עצם כתיבת הכתובה לאשתו הוא לא דבר רק הוא ולא כמו שחושבים אחרים שהוא גדר של שטר ומאי כולי האי ואפי' ימצא השטר פסול מ"מ כיון דאיכא תקנתא דחז"ל בענין כתובה ממילא לא הפסידה כלל וסמכה דעתה ולכן מותר לדור עמה כיון שכתב לה כתובה אבל האמת איו כן דכיון שהשטר פסול אסור לדור עמה הגם שבאמת תוכל לגבות אפי' בלי שטר.

אמנם ברבות הימים והדורות ירדו מטה ובפרט לאחר החורבן שנחרבו הקהילות והרבנים ולייניהם נהרגו על קה"ש וכולם פשטו יד בסידור קידושין ומועטין הבקיאין בהלכותיהן ואמרו ז"ל (קידושין ו' ע"א) כל שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם ואפילו לא שמיע ליה הא דרב יהודה אמר שמואל, ופרש"י בטיב גיטין בהלכותיהן, ובתוס' פירוש אדם שנתמנה אגיטין וקידושין צריכין אנו להודיעו הא דרב יהודה אמר שמואל שלא יכשל בה, הרי אפי' בזמן התנאים ואמוראים כבר היו אנשים מיוחדים בקיאין בהלכות גיטין וקידושין להתעסק בזה ולא הי' יד כל אדם ממשמש בהם, וכבר מורגלא בפוס האחרונים ז"ל רבים העוסקים ומועטים היודעין, וכ"ש בזמן הזה.

ויש לדייק בלשון התוס' ד"ה אפי' פי' אדם שנתמנה אגיטין וקידושין וכו' וברש"י אפי' וכו' מי שכיחא הא או לא שכיחא שיהא אדם נותן גט או קידושין לאשה ואינו מפרש, ואשר נראה דבש"ע א"ע סי' מ"ט ס"ג כתב כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם להורות בהם שבקל יכול לטעות ויתיר את הערוה ודייק מינה הט"ז בבאה"ט אות ב' דוקא להורות אסור אבל לסדר קידושין דאין שם להורות מותר לאינו בקי וכן בבי"ש. האמנם בשו"ת שבו"י מ"ג סי' קט"ז כתב דאפי' לסדר קידושין אסור ולהכי נקט הש"ס לא יהא לו עסק משמע כל התעסקות בענין גיטין וקידושין וכ"מ מתשו' הרי"ו סי' פ"ה ובתש' הגאון בעל כנ"י שדבר זה הוא תקנת רבני צרפת בימי ר"ת שגזרו שלא יסדר שום אדם קידושין כ"א מי שנבחר לרב או מ"ל בקהלתו ומי שיעבור על אלה וכו' ע"ש ובפת"ש הביאם להלכה ועיין טוב"י ת' סי' פ"ג. ונראה דלזה דייקו התוס' אדם שנתמנה אגיטין וקידושין דלקידושין נמי דוקא מי שנתמנה על זה כתקנת חכמי צרפת.

ובתוס' שם ד"ה לא יהא וכו' פי' בקונטו' וכו' והר"ר עזריאל פי' שלא ידבר עם הנשים על עסקי קידושין לקדשם נראה לכאורה דפליגי בזה רש"י ותוס' אמנם כל דייקנן נראה דגם רש"י מודה לענין הדין, איברא דכן כתבו התוס' להדיא בד"ה אפי' שפי' אדם שנתמנה אגיטין וקידושין וכו' וכן משמע מתוך פי' הקונטרס ע"כ. מבואר דהתוס' פי' דזה גם דעת רש"י. ומ"ש רש"י ז"ל להיות דיין בדבר דמינה דייקו דרק לגיטין שבאו להורות הנה באמת בסמוך שם ד"ה אפי' תיקן זה וכתב שיהא אדם נותן גט או קידושין לאשה ואינו מפרש וא"כ כלל גם קידושין בזה. עכ"פ מבואר באחרונים דאינו בקי גם לסדר קידושין אסור.

האמנם נראה להוסיף דבזמנם עכ"פ הי' סופר מיוחד לכתוב כתובות ותוס' כתובה וכיוצא בה והי' הכל תלוי בסופר ועכשיו שהמסדר קידושין הוא גם כותב הכתובה א"כ הוא גם דיין בדיני ממונות שצריך להיות בקי גם מזה, לבד כי אמרו ז"ל דאסור לאדם להיות אם אשתו בלא כתובה ואם לא יהא בקי בכתיבת השמות או בשאר עניני הכתובה וכתב כתובה פסולה א"כ דר בלא כתובה כל ימי חייהם וכמה מכשולות יכול לגרום בזה.

ופעם אמרתי בדרך רמז מה שאמרו (שבת ק"ל ע"א) תניא רשב"ג אומר כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה כגון מילה וכו' עדיין עושין אותה בשמחה וכל מצוה שקבלו עליהם בקטטה כגון עריות וכו' עדיין עושין אותה בקטטה דליכא כתובה דלא רמי בה תגרא, וצ"ב למה תלה הקטטה בכתובה הי"ל דליכא קידושין או דליכא נשואין דלא רמי בהו תיגרא וגם לשון דלא רמי בה הי"ל דלא רמי בהו תיגרא.

ואשר נראה דמז"ל תקנו כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה שרצו קטטות בנישואין ולכן תקנו שמעון בן שטח וסייעתו להכניס הקטטות בהכתובה וכל שהאשה תקבל כתובה שיכתוב לה בעלה הקטטות ישארו וימתקו ע"י הכתובה ואם לא יכתבו לה כתובה אז מ"ו יעורבו הקטטות ואסור לה לדור עם בעלה בלי כתובה כבעלת מריבה וכיוצא בו.

ומדויק בזה לשון וליכא כתובה דלא רמא בה תיגרא כלומר דהכמינו ז"ל בכוונתם וחכמתם הכניסו כל התיגרות ומחלוקת בשטר הכתובה ועי"ז ישרה שכינה ושלום בבית. ולכן אפי' לאחר שנשאה כדת וכדין אם אבדה כתובתה או מצאו בה פסול אסורה לדור עד שיכתבו כתובה אחרתא, ואולי זה נמי הפי' כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין דהי"ל כל שאינו יודע בהלכות גיטין וקידושין וכמ"ש רש"י בהלכותיהן ולפמ"ש שצריך המסדר והעוסק בקידושין להטיב אותם שיהיה לטובה. וכן שמעתי בשם הגאון מנאסאד זצ"ל שאם בתו אליו זוג לדון בענין שלום בית ראשונה ביקש שיביאו לו הכתובה לראות אם נכתבה בכשרות כי זה סיבה לקטטות או לשלום בית.

סימן פז

אם צריכים לשנות בתובת מי שנוסף לו שם

עוד להנ"ל

ובדבר שאלתו אם הוסיפו שם לאחד מהזווג לאחר הנישואין כגון לחולה מה יעשו עם הכתובה. הנה לכאורה הדבר כן כי אם עומד מחולי זה ונמצא נשאר השם החדש שהוסיפו לו אז צריך לשנות הכתובה ולכתוב כתובה של השם החדש אבל אם לא עמד מ"ו מחליו ממילא אין נפ"מ. ואמנם זה נוגע גם לאנשים שמשנים שמותיהם לשום סיבה אחרת כי אדם יכול לשנות את שמו ולא שם אבותיו ואם שינה אז צריך לכתוב בכתובה השם החדש ומיהו שם אביו א"א לשנות לעולם ואין הז"ג כעת להאריך בזה יותר.

דברי ידידו דושב"ת ובברכת כוח"ט בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פח

אשה שטענה על נוסחת כתובה דאירכסא

י"ג תמוז התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ אהובי בני מחמד לבי ועיני הרה"ג וו"ח פלפולא חריפתא זך הרעיון כש"ת מוה"ר **משה** שליט"א עם נות ביתו בת קדושים מנב"ת ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשה"ט, וכו'. וע"ד שאלתך באשה שנאבדה כתובתה וכשבאת לבקש שיכתוב לה בעלה כתובה לאירכסא טענה שהי' כתוב בכתובתה תוס' כתובה מרובה על הכתובה שתקנו חכמים והבעל טוען שלא הי' אלא כתקנתא דרבנן, והאשה מזכרה על העדים שהיו בשעת הקידושין והם עדות במדינת היס ופנתה עליהם ושלחו העדים בכתב כדבריה אי נאמנים או כיון דמפיהם ולא מפי כתבם כתיב וא"כ אין עדותם כלל ואין בידה להוציא מבעלה חיוב מה שאינו מודה לו, אלא יכתבו לה כתובה מתקנתא דרבנן שהוא מנה או מאתים והארכת בפלפולא ובמחלוקת ר"ת (יבמות ל"א ע"ב ועוד מקומו) דס"ל דהא שאמרו מפיהם מפי כתבם דוקא באלם שאינו יכול לדבר אבל באדם בריא שפיר מהני עדות בכתב דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ורש"י ורמב"ם לא ס"ל כן ועיין ש"ע א"מ סי' כ"ח סי"א ובקצוה"ח ומתיבות שם.

והנראה דבדין כתובה יש כאן שתי עניינים האחד טענת ממון שהאשה טוענת על הבעל שחייב עצמו בתוס' כתובה והבעל מכחיש, והשנית פתיך בה טענת איסור דכיון שהאשה טוענת על תוספות א"כ אם לא יכתב לה הרי לא סמכה דעתה על כתובה זו והו"ל כאין לה כתובה ובעילתו בעילת זנות דלא גרע מכתובה שנמצא בה טעות דכתב רש"י כתובות נ"ז ע"א ד"ה אי הכי זיל כתוב לה דהגם דאמרינן בתולה גובה מאתים ואפי' במקום שכותבין כתובה וגובה לר"מ מיהו בעילת זנות באיסור הוא דלא סמכא דעתה ע"ש וא"כ הכי נמי כיון דטוענת שמגיע לה תוספות אם לא יתן לה לא תסמוך דעתה ויש כאן איסור של בעילת זנות וצ"ע.

והנה בש"ע א"מ סי' כ"ח סי"א העדים ששלחו עדותן בכתב לצ"ד אינו עדות דכתיב ע"פ שנים עדים מפיהם ולא מפי כתבתם והרמ"א הסכים עם המחבר וכתב וכן נוהגין אלא שהסמ"ע שם הביא דעת ר"ת וסיעתיה וסיים דמ"מ ראה ממורי הוראה שהקילו לת"ח שיכתוב עדותו בכת"י לצ"ד וסומכין ע"ז וכתב בנה"מ דכשיקבלו עדות כזה צריכים הדיינים לקרא הכתב לפני הבע"ד ועיין ערוה"ש סקט"ז. והש"ך סי' ל"ג אות ט' כתב דאם נכתב בכתב שוב אינו יכול העד לומר בע"פ משום דעביד אינש לאחזוקי דיבורי' כדעת בעהע"ט שבודאי יאמר כדבריו הראשונים שלא יראה כשקרן ועיין תומים א"מ סי' ל"ג סק"ח. ועיין נוב"י

אה"ע סי' כ"ז והגרע"א בש"ע שהביא בשם הרא"ה כהש"ך. אלא שנחלקו אי בעי נפסק הדין כבר בב"ד או אפי' לא נפסק הדין ועיין באה"ע שם אות ל"ג.

ולפענ"ד יש להעיר קצת לפמ"ש מחלוקת רבותינו הגדיקים המחרוניס החוו"ד יו"ד סי' קפ"ה כתב בא"ע שנאמן באיסורין דוקא אם הגיד בפני ב"ד אינו חוזר ומגיד אבל אם הגיד בפני בעלים חוזר ומגיד הוא כל זמן שלא בא לפני ב"ד וכן דעת הש"ש ש"ז וכתב כן גם בקצוה"ח דא"ע כל זמן שלא העיד בב"ד חוזר ומגיד אמנם הגאון בעל מחנה חיים בפלס חיים כתב דגם כשהגיד בפני בעלים אינו חוזר ומגיד, ולכאורה יהי' תלוי בהא אי אמרינן עביד אינש לאחזוקי דיברא אפי' שלא בב"ד אלא שמרן כק"ז בבית שעריס יו"ד סי' רי"ד תמה עליהם מדברי רש"י שבועות ל"ב אהא דאמרינן אמר קרא אם לא יגיד וגו' לא אמרתי לך אלא במקום שאלו מגיד זה מתחייב זה ממון ופרש"י דכיון דאהגדה קפיד קרא ע"כ במקום הראוי להגדה קאי והרי מהאי קרא ילפינן דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכמ"ש רש"י כתובות ח"י ע"ב דגבי עדות חדא הגדה כתיבה אם לא יגיד וא"כ בעי רק מקום הראוי להגדה והביא שם עוד ראיות להחוו"ד וש"ש אלא שבסוף דמה דבריהם וכתב דבא"ע לא שייך בכלל חוזר ומגיד, דחוזר ומגיד לא שייך אלא היכי דבעי דיני עדות אבל היכי דסגי בא"ע וגם בפסולי עדות בזה לא מיירי דאם לא יגיד ומהיכי תיתי נימא דאינו חוזר ומגיד.

ועיין רשב"ם ב"ב נ"ז ע"א ד"ה נכי ריבעא דטעמא דפסול קרובים בעדות אחת לפי שאינן חשובין אלא כאיש אחד ועיין ראבי"ה ובספר השלמה (שס"ל דכן הוא ג"כ שיטת רש"י) ותמהו דלפי' דתרי קרובים כחד חשבינן להו לענין עדות אלא מעתה שני קרובים שהעידו על חד שחייב ממון יתחייב שבועה כדין א"ע ועיין ספרינו משנ"ה ח"ה סי' רס"ד מה שהארכתי בזה ועיין שם עוד סי' רס"ט וסי' ק"ז ודו"ק. ולפי הטעם דעביד אינש לאחזוקי דיבורי' אפי' בפני עצמו שוב יפסלו להעיד כיון דעביד אינש לאחזוקי דיבורי' וצ"ע.

סימן פט

עוד להנ"ל

וראיתי לכ"ק דו"ז בקצוה"ח סי' כ"ח אות ו' שהאריך הרבה בעדות בכתב והביא ד' שיטות וכתב דלכולהו קשה לי' מגמ' כתובות כ"ד איבעיא מהו להעלות משטרות ליוחסין ה"ד אילימא דכתיב ביה אני כהן לויתי מפלוני כהן וכו' לא צריכא דכתיב ביה אני כהן לויתי מפלוני מנה וחתימי סהדי מאי אמנה שבשטר קא מסהדי או דלמא אכולא מלתא קא מסהדי וא"כ נהי דמסהדי אכולא מילתא והיינו איך שפלוני כהן והא אכתי הוה מפי כתבם וע"ש שלא נתישב אלא לשיטת ר"ת ע"ש.

ולפום ריהטא עלה בדעתי ליישב קושית הקצוה"ח לפמ"ש בירושלמי כתובות פ"ב ה"י בעיא דלא איפשיטא אי אשה ועבד וקטן דנאמנים באיסורין ולא בממון מה הדין אם יכולין להוציא ממון עפ"י עדותן באיסור דאמרינן היאך עבידא, היו הכל יודעין עד שדה של ראובן תחום שבת ובאו ואמרו ע"כ היינו באין בשבת (שנאמנין אשה וקטן לענין תחומין) ונמצאת השדה של שמעון מהו מפיקתה מן שמעון וכו' ואם הוחזו מהו שישלמו ע"ש. ופי' הק"ע מאי להוציא השדה משמעון ולהחזירה לראובן וכו', ובדומה לזה מצינו ג"כ בתוס' בכורות כ"ה ובהפלאה כתובות ט"ז היכא דאיכא לפניו דין ממונות דפתיך ביה איסור ולפ"מ דקיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב ובאיסורין הולכין אחר הרוב היכי נדייני דייני האי דינא ופי' דכל שנשאל על דבר איסור ואיתחזק לאיסורא שוב נמשך ונגרר דין ממון אבתרי' וכן להיפוך ואדרבה בעית הירושלמי הוא דוקא לפי שהיתה אשה וקטן אבל אם היו גדולים נראה דלא היו מספקין להו אלא ודאי דמפקיעין ודו"ק.

ולפ"ז יש ליישב קושית הקצוה"ח דמה שאמרו מהו להעלות משטרות ליוחסין באמת היינו בעית הירושלמי והטעם דכיון דלשטרות מהימני העדות ממילא מהני נמי ליוחסין הגם דמפיהם ולא מפי כתבם כתיב והני מפי כתבם מעלין, לא קשה דהני מילי דמפי כתבם לא מהני היכי דבעי להעיד על הכהן ועל כהונתו אבל כיון דבאו להעיד על השטר וממילא נמצא דזה כהן ומעלין מן השטרות ליוחסין.

וראיתי שהבאת דברי המרדכי יבמות הנ"ל שביאר דברי ר"ת נמי דלא התיר רק בדיני ממונות אבל בדיני נפשות גם ר"ת מודה דבעי מפיהם דוקא ולא מפי כתבם ואפי' ביכול לדבר וכ"כ בהג"א פ"ב דכתובות וביארת החילוק דתלוי במחלוקת בטעם דשני עדים דלטעם דשני עדים הו"ל בירור גמור הקילו בדיני ממונות בבירור כל שהוא אבל אי אמרינן דע"פ שנים עדים גזה"כ הוא ואין טעם לדבר א"כ אין נפ"מ בין דיני נפשות לדיני ממונות, ולפי הבנתך נ"ל דר"ת שהתיר מפי כתב לא התיר אלא להקל מדין ממון נמצא דלא הוי מדאורייתא וי"ל.

האמנם מה שנראה לפמ"ש התו"י שלהי יבמות בשם הקדוש אהא שאמרו דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ומפני אמרו חכמים דיני ממונות לא בעי דו"ח שלא תנעול דלת בפני לוין, (ועיין טוש"ע ח"מ סי' ל' ס"א) ולכאורה הי' נראה דמדין הפקר ב"ד נגעו בה דבכתם להפקיר במקום שראו צורך רבים,

ובאמת דגם בדיני נפשות אמרו דהגם שאין דין דיני נפשות נוהג בזה"ז ומ"מ מכין ועונשין שלא מן הדין וכהאי דהי' רוכב על הסוס בשבת וסקלוהו.

אבל בתוס' שם פי' הקדוש דדרישה וחקירה אינו חלק מהעדות דכל שבא אדם מישראל אחד או שנים והעידו הם נאמנים דכל ישראל בחזקת כשרות ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ודואי מה שהעיד הוא אמת וא"כ למה בעינן דו"ח מה"ת וביאר דדו"ח בעדות הוא כדי שנוכל לקיים מצות הזמה, ועשית לו כאשר זמם וכיון שראו וחשו לנעילת דלת בטלו דו"ח בדיני ממונות בשב ואל תעשה והניחו בדיני נפשות ע"ש כי זה כונתם והארכתי בזה במקום אחר. וברמב"ם מצינו דברים סתראי דבהל' דעות כתב דשני עדים שהאמינה תורה הוא מפני שיגידו האמת כיון שזה אינו יודע מה שבלבו של זה ויראו לשקר ובהל' עדות כתב דב' עדים נאמנים מגזה"כ.

ולפי מה שכתבנו בשם התו"י י"ל דברי המרדכי והחילוק בין דיני נפשות לדיני ממונות דכיון שבטלו דו"ח בדיני ממונות ממילא לענין נאמנות בכתב נמי מהני דמ"ש בכתב לפיו, כיון דלעצם הדין הרי הוא נאמן בעדותו בלא דרישה וחקירה וא"כ בכל אופן שמעיד מהני דהרי לא חיישינן לשקרא אלא דבעי דרישה וחקירה כדי שנוכל לקיים מצות הזמה ומצות הזמה ודאי דבכתב ליכא שהרי דרישה וחקירה צריך שאלה בכל עניינים וזה דוקא בפניו ועל כתב ידו יכול להכחיש לא זה כוונתי וכיוצא בו כמובן אבל על אמרי פיו יכולין להזימו ולכן בדיני נפשות דבעינן דו"ח לא מהני בכתב כלום שהרי אינו בדו"ח על הכתב ובקל יכול להכחיש שלא נתכונתי לזה ולא לזה משא"כ באמירת פה ושפיר מובן החילוק שכתב המרדכי לחלק בין עדות בכתב דמהני בדיני ממונות ולא מהני לדיני נפשות דבעי דו"ח והבן.

ומעתה בהני עדים שכתבו להעיד כטענת האשה כיון דלדינא נוהגין כהמחבר א"כ לכאורה אין הכתב מועיל כאן כלום ונמצא צריכין העדים להעיד שנית מפיהם וא"כ אפשר שילכו לפני ב"ד במדנה"י ויעידו לפני ב"ד ויעשו מעשה ב"ד וישלחו לכאן כדין גביית עדות שלא בפני בע"ד כשהבע"ד חולה וא"א להעיד לפניו או שהעדים צריכים לצאת למקום אחר ואין הבע"ד לפנינו וכיוצא בו שמהני הגדת עדות לפני ב"ד והב"ד ישלחו העדות לב"ד הצריך (עיין ח"מ סי' כ"ח סט"ו וט"ז). אלא דלדעת הש"ך הנ"ל דעביד איניש לאחזוקי דיבוריה א"כ לא מהני שוב אפי' אם יעידו בפני ב"ד, ויהי' תלוי אם שלחו הכתב להאשה ואכתי לא מסרה לב"ד תוכל לשרוף הנייר ותבקש מהעדים שילכו לב"ד ויעידו ואם כבר מסרה לב"ד שוב אין בידם להעיד ויהי' תלוי עכ"פ במחלוקת שנוי' אם דוקא לאחר פסק ב"ד שוב עביד אינש לאחזוקי דיבורי' עיין באחרונים.

סימן צ

אשה שאבדה כתובתה איך כותבין הכתובה

עוד להנ"ל

איברא דלעצם השאלה קיימת בעצמך דברי חכז"ל יגעת ומצאת תאמין ומצאת לרבינו הגדול התשב"ץ (ח"ב סי' קע"ג) שכבר דן בנידון כזה באשה שאירכסא לה כתובתה ובא הבעל ורצה לחדש לה כתובתה אם כותבין על פיו או חוששין שמא יותר ממה שאמר הי' כתוב בה והשיב התשב"ץ ז"ל תשובה, אם האשה היא אצלכם וטוענת שהכתובה הראשונה היתה יותר גדולה ממה שמודה הבעל אז יביאו עדים ויעידו או אם אין שם עדים ישביעו הבעל שבועת היסת או יחרימו עליו אם הוא מכחיש אותה. ואם אין שם האשה יכתבו לה כמו שאומר הבעל דהא קיי"ל כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו כדאיתא פ"ק דב"מ וב"ב (קס"ז ע"ב). וא"כ לכאורה הדבר מבואר שם, אלא דאתה שדית בי' נרגא דאמאי לא אמרינן כאן המוציא מחבירו עליו הראי' וכיון דמיירי באשה שאין לה ראי' א"כ הרי הוא המוחזק.

ולפענ"ד נראה לומר חדא שהרי התשב"ץ למד כן משאר שטרות ודימה כתובה לשאר שטרות והנה כיון שהבעל בע"כ מודה בעיקר הכתובה וא"כ אדרבה נימא דהבעל הוא בכלל מודה במקצת וישביעו אותו שבועה דאורייתא כדין מודה במקצת הטענה ריש ב"מ (ג' ע"א-ב ובטוש"ע ח"מ סי' פ"ז) ולא מיבעיא היכא דכותבין כתובות כמו כתובות שלנו שכותבין בכל כתובה תוספות כלשון והוסיף לה מן דיליה עוד מאה זקוקין כסף צרוף ס"ה מאתים כסף צרוף וא"כ הרי מודה במקצת תוס' ג"כ וכיון שהיא טוענת עליו שהתוס' הי' יותר הו"ל כמודה במקצת, אלא אפי' במקום שאין כותבין תוס' מ"מ כיון דעל עיקר השטר מודה ועל התוס' כופר הכל נשבע היסת כעל כופר הכל באופן כזה שחייבוהו חכמים היסת.

שנית נראה דכיון דעל עיקר כתובה ע"כ מודה שחייב מדין תקנת חכמים ואסור לו לדור עם אשתו בלתי כתובה א"כ הודאתו שבא לכתוב לה שטר כתובה כהודאה בע"כ ושלא ברצונו הוא והכ"נ אם הי' יכול זולתו לא הי' מודה גם בזה ונמצא הו"ל ככופר הכל וכעין שכתבו התוס' (ב"מ ד' ע"ב ד"ה לעולם) שהקשו כיון דהילך חייב כי אמר נמי שתים אינו כופר הכל וי"ל דס"ל דמה שהשטר מסייעו אינו טוען ברצון לפי שנראה שמחמת השטר מודה ואם לא היה השטר היה

כופר הכל ע"ש. והמבואר דמה שטוען שמיס הגס שלא כתוב כן להדיא מ"מ כיון שהשטר מסייעו אין בידו לכפור והו"ל על שאר כופר הכל וא"כ בכתובה נמי הרי על עצם הכתובה שתקנו חז"ל בע"כ א"א לו שלא להודות וא"כ הו"ל על המוס' כופר הכל ונשבע היסת.

סימן צא

בדין המוציא מחבירו

עוד להנ"ל

עוד הינלפענ"ד לחדש דבר חדש דלא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראי' נגד חזקת ממון אלא היכי דמספקינן ממון זה למי שייך או לראובן או לשמעון כה"ג אמרינן כיון דאיכא חזקה חזקה מרא קמא הממע"ה. וידוע גם בזה קושית מוהר"י באסאן והובא גם בתומים ועוד אחרונים דכיון דאין הולכין בממון אחר הרוב אמאי סמכינן אחזקת מרא הרי הממון הוא אצלו באיסור גזל מדין רוב דבאיסורין הולכין אחר הרוב.

ותי' מה תאמר שתתן לשני שהוא מן הרוב א"כ כיון דאין הולכין בממון אחר הרוב יחזיק השני ספק דין גזל וכיון דאין בידינו לברר סמכינן אחזקת מרא קמא אבל היכא דהחיוב מחמת שיעבוד הגוף שהיא משעבדת את עצמה לבעלה והסכימה בשביל הכתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה א"כ הבעל שרוצה שהאשה תמשיך ותשעבד עצמה בכל השיעבודים הוא מכח התקנה והתוס' שקבל עליו ליתן לה כתובה ותוס' כתובה אם ירצה לגרשה או כי ימות וכיון שהכתובה היא כדי להמשיך שיעבודה א"כ לא הוי האשה כאן הממע"ה אלא הבעל רוצה בהמשך שיעבוד האישות אליו והיא אומרת שלא הסכימה להיותה משועבדת לו אלא באופן שיכתוב לה שטר על סך ממון הנ"ל ונמצא באמת הוא רוצה להוציא ממנה, אלא דכיון דאירכסא כתובתה ונאבד השטר שלה א"כ הבעל טוען כך הי' כתוב בשטר כתקנת חז"ל והיא טוענת יותר אבל תרוייהו מודה דהי' בשטר כתוב לטובתה ולכן צוה להשביעו היסת או להחרימו ויש להאריך בסברא זו אלא שאין הז"ג, לעיין ראיות לזה.

ואל תשיבני דא"כ כל אשה שרוצה בתוס' ולא יכתוב לה בעלה לאחר הנישואין תקרע כתובתה ותאמר נאבד לי ותבא לב"ד ותאמר כך וכך הי' כתוב לתוס' ויתחייב הבעל להשבע שבועת היסת ולקבל חרם או ליתן לה כתובה כפי רצונה, דבנות ישראל כשרות הן ולא תששו חז"ל לשחצניות, ועוד שירצו לקרוע הכתובה שמא לא יכתבו לה שני' ותהי' באיסור. ולא דמי לבסמוך שאם הרשב"א שכולם יעשו כן והבן.

סימן צב

טענת מחילה אי הוה מיגו

עוד להנ"ל

ומה שהבאת שם דיש לו מיגו לטעון שמחלה לו כתובתה הנה פשוט דטענת מחילה לא הוי מיגו חדא שאין הנשים מוחלין כתובותיהן ומה שאמרו כל לגבי בעלה ודאי מחלה לא אמרו אלא לגבי אחר שאם ב"ד ימכרו אמרינן דממחול לגבי' בעלה אבל מה שכתב לה בעלה ודאי אמרינן דאיתתא לא תמחול לו, ולא גרע משאר שטרות דלא טענינן מגוי דיכול לטעון מחל לי, ושנית שהרי מעשה שהי' שהוא בא וטוען אירכסא כתובתה ומשמע כל הכתובה, ועוד בו דהיכא דאיכא דררא דאיסורא לא טענינן מיגוי וכאן אי מחלה כתובתה איסורא איכא שהרי אסור לשהות בלא כתובה, ולא אמרינן מיגו באופן שיש איסור בדבר, וגם מה שהבאת מתש' הרשב"א (ח"א סי' תרכ"ט) שנחלקו הר"מ והרשב"א בחתן שטען שלא הבין מה כתיב בכתובה דדעת הרשב"א שנאמן דאל"כ לא הנחת חיוב לבת א"א שכולם יטענו כן ודעת מהר"מ שאינו נאמן וביטל דעתו מפני דעתו והב"י א"ע סי' ס"ו וח"מ סי' ס"א סי"ג חלק עליו ופסק כרשב"א דמהימן. באמת כי גם בדבר כזה לא אמרינן מיגוי דלא אמרינן מיגוי אלא בדבר השכיח זה כזה וגם באדם שאפשר שיאמר אבל מי שבקי בכתיבה ואינו ע"ה כזה לכ"ע לא מהימן אפי' לדעת הב"י.

ולבסוף פלפלת בדברי רבינו הגדול הרמ"א א"ע סי' ס"ו ס"ג דבזמן הזה במדינות אלו שאין מגרשין בע"כ של אשה משום חדר"ג הי' אפשר להקל בכתיבת הכתובה אבל אין המנהג כן ואין לשנות, ובח"מ הקשה דיש לחלק בין איסור מה"ת לגרש למה שהיא רק תקנת רגמ"ה דהתם אם עבר וגירשה חייב להחזירה משא"כ אם עבר על חדרגמ"ה מגורשת שפיר אם עבר וגירשה ולכן לא סמכה דעתה לכתחילה ויש לחוש לבעילת זנות, ואתה תלית תניא בדתניא איזה איסור חמור יותר, ליטא שתי נשים או לגרש בע"כ וליינת לשו"ת נוב"י ק' א"ע סי' ע"ז וח"ס ח"מ סי' ר"ג ובליקוט' סי' ע' והארכת בזה.

ולפענ"ד לפמ"ש הרמ"א א"ע סי' קי"ט ס"ו דבזמן הזה אם עבר וגירש בע"כ נקרא עבריין וכל זמן שלא נשאת האשה לאחר נקרא עבריין וצריך להחזירה אלא שאם נשאת לאחר שגירשה בע"כ שוב אין האיש נקרא עבריין, ובאמת קיי"ל בכל אופן דהמגרש אפי' אנוסה וכיונא בזה שאסור לגרש מה"ת ואפי' לרבא דאמר אי עבר לא מהני אפ"ה מגורשת אלא דבעמוד והחזר קאי עיין תמורה ה' ע"א מיתיבי אונס שגירש ובתוס' שם ד"ה מיתיבי שהקשו דהו"ל לומר שלא חל הגט ותי' דאיתקש גירושין למיתה אלא שחייב

להחזירה והתם נמי אם הלכה לדעתה ונשאת לאחר אינו חייב ואדרבה אסור להחזירה, והא דב"ש שם סקי"ב שרצה לומר שלאחר תקנת חדר"ג לא יחול הגט היינו שלפעמים תקנת דחז"ל עדיפא וכגון שתקנו לבטל הגט וכמו שבידם לתקן לבטל קידושין אפי' דאורייתא והגם שאם עבר וקידש חייבי לאוין קדושיו קידושין ולא אמרינן כיון דעבר אדאורייתא לא חלו הקידושין אלא אמרינן קידושיו קידושין אלא דאסור לו לדור עמה וחייב לגרש והכ"נ לענין גירושין הם אמרו לבטל הגט כרצונם דכל המקדש והמגרש אדעתא דרבנן מגרש ועיין נמק"י בזה, ועיין פת"ש סי' קי"ט סק"ז ושפיר כתב הרמ"א דלפי המנהג בזה"ז דיש חדר"ג הי' מקום להקל בכתיבת כתובה שהרי אינה קלה בעיניו להוציאה אלא דמ"מ לא נהגו כן ואין לשנות.

ומה דקשה לך מתקנת ב"ד ומנהגא דאין ב"ד יכול לבטל מה שתקנו ב"ד אחר אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין ושמעת בבית המדרש שיצאו לחלק בין אנוסה לחדר"ג דהתם לא תקנו כלל, הנה באמת כי הא דאמרו אין ב"ד יכולין לבטל דברי ב"ד חבירו היינו דוקא כשתקנו תקנה בלי טעם אבל אם תקנו תקנה ונתנו טעם לדבר מצינו בכמה מקומות דבטל הטעם בטלה התקנה דהו"ל כאלו התנו בהדיא בתקנתם שרק במקום שיש חשש שם יש תקנה ואם אין חשש ליכא תקנה ונמצא דלא מקרי ביטול ובתקנת דשמעון בן שטח שתקן שלא תהא קלה בעיניו להוציאה כבר פלפל השואל בשו"ת הריב"ש שהרי מי שירצה לגרש לא יעכב עצמו בשביל מאתיים זוז והריב"ש האריך שחז"ל לא תקנו לאנשי מיורקא עשירים גדולים שיש להם עפרות זהב ומ"מ לענש התקנה י"ל כמ"ש הרמ"א וממילא לאחר החדר"ג גם זה הי' יכולין לבטל בכלל כתיבת כתובה אלא שלא נהגו כן ואין לשנות והבן.

והנה עיינתי קצת גם בהמכתבים ששלחת לי ונהנתי מכמה עניינים ומהלוך רוחך ואם חכם בני ישמח לבי גם אני ובסי' ל' ראיתי שיצאת בחקירה באוכל חצי שיעור ומקיא וחוזר ואוכל אי יוצא ידי מצוה עיין מנ"א מצוה ו' ושו"ת כת"ס א"ח סי' ל"ו שכבר דברו ובעייתי בח' על מס' פסחים דף קט"ו ע"ב הבאתי דבריהם. סימן לג

עוד להנ"ל

ודע דמה שכתבת ע"ד חידוד בימי שמעון הצדיק שהי' מגיע להם כפול שהם היינו הדבר במים ונתפח ועמד על כזית ואכל קיים המצוה של אכילת קדשים שמצותה בכזית והבאת דברי הרמב"ם (פי"ד מהמ"א ה"ד) דאם הניח בגשמים כזית חלב ונבילה או פגול או נותר ונתפח חייבין עליו כרת או מלקות וא"כ ה"ה גבי מצות מהני.

ולפענ"ד כנראה שלא דקדקת היטב בדברי הרמב"ם שלא כתב הרמב"ם כן אלא כשהי' כבר לפניו כזית איסור כגון חלב או פיגול או כיוצא בהן שהניחן בחמה ונתמעט וחזר והניחו בגשמים ונתפח חייבין עליו כרת או מלקות דבאמת כבר הי' כאן שיעור רק שנתייבש הליחות מהכזית והליחות חזר ובא ע"י גשמים והאיסור לא נשתנה ואף אם אכלו קודם שחזר ונתפח הי' פטור שחסר מכזית הליחות מ"מ לאחר שחזר ונתפח חזרו לאיסורו.

אבל מי שיקח חצי זית איסור וניחנו בגשמים או במים ויתפח ויתרבה כשיעור כזית לא יתחייב דהכלל בידינו שהאיסור צריך להיות כשיעור וה"ה לענין קיום מצוה נמי אם יהי' לו כזית פת וניחנו בחמה ויצא הלחות ושאר פחות מכזית ושוב ניחנו בגשמים ויחזור לכזית יוצא ידי אכית מצוה כגון בסוכה או מצה או פסח או כיוצא בהן אבל לא יצא אם מתחילה ליכא אלא חצי שיעור.

והיות כי אין הז"ג כעת הנני מפסיק ועוד חזון למועד יתן ה' ותזכה ללמוד תורה לשמה ולאילנא רבה ותקיף תתעבד עד דמטיא נפיא עד רום שמיא לתפארת וכבוד אבותינו הקדושים אביך המעתיר בעדך ובעד ביתך נאוה קודש לכל טוב בארוכת ימים ושנים דשנים ורעננים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צד

בגרושה אי נמי הבת אצל האם

ה' לסדר מה נורא המקום הזה התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי החכם ומשכיל כו' כש"ת מוה"ר יהודה דיק שליט"א עו"ד חרדי בנ"י.

אחשב"ת בידידות, ובדבר שכ' מע"כ כשהתנו שלא יתחייב האב לשלם להבנות רק אם תשלח אותם לבית ספר שהוא מרוצה לו ואם לאו לא ישלם ואם זה לא מבורר בענגלש אז גם כן כתבו בערמה אבל על זה לא אוכל להגיב כי זה היתה ההבנה.

מה שכתב מעכ"ת שמסתבר כיון שגם זה הוא בית ספר חרדי יצטרך לשלם שכר לימוד, לפענ"ד פשוט דזה אינו כי זה תנאי בתשלום והא יכול לעשות תנאי שאינו רוצה לשלם רק אם ילכו למקום שהוא רוצה ואפי' לא יהי' בית ספר דתי ואדרבה אצלו ההילוך לבית ספר אחר הוא חסרון לו.

ובאמת כי בזה תלוי ענין של בת אצל מי, כי בזמן הקדמונים שהבת למדה רק אצל האם היינו לה הבת אצל בזה"ז שממילא הבת לומדת בבית ספר ולא אצל האם יש בזה כבר טעמים אולי שהבת נמי אצל האב, ומכ"ש

היכא שהאם אינה מלמדת את בתה או שמלמדת לרעתה נותנין אותה להאב אפשר כה"ג יתנו הבת להאב נמי.

וכבר הבאתי בתשובה אחת מה שפשוט כ"כ בפי העולם בנתגרשו שהבת לעולם אצל האם ובאמת כי דעת גדולי הפוסקים דדוקא באלמנה שמתדיינת עם הקרובים של האב אמרינן הבת אצל האם אבל בגרושה לא פחות האב מהאם ואדרבה האב קודם ולו נותנים אותה וכ"ש היכא דהוא זנה ושיטה זו גדולה ומובא בטור סי' פ"ב וז"ל דהא דאמרינן הבת אצל האם היינו דוקא באלמנה לא שבקינן לה בהדי קרובי אביה שראויין ליורשה אבל בגרושה שבקינן לה אצל אביה והרמ"ה כתב בשם הגאונים דה"ה נמי בגרושה וכתב הפרישה ס"ק ה' אבל בגרושה שבקינן לה אצל אביה דהוא קרוב לה כמו האם. והרמ"ה וכו' וז"ל מו"ר שראוין ליורשה פי' דחיישינן לקטלה וכו' וליתא דהא בגדולה לא חיישינן דלמא קטלה אלא ה"ק לא שבקינן בהדי קרובי האב אף שראוי ליורשה לפי שהיא עדיפא מקרובים אבל בגרושה שאביה חי אביה עדיף מדידה בפרט מאחר שהוא מיזן אותה ע"כ ע"ש.

סימן צה

בגרושה אי אמרינן הבת אצל האם

עוד להנ"ל

והנראה דדא הוא מחלוקת אם בגרושה נמי הבת אצל האם ולדעת רא"שים בגרושה ליכא דין זה כלל כי אביו קרוב לה (ובאמת כי לכאורה יש לה מקום לחלק בין אלמנה לגרושה חוץ ממה שכתב הפרישה בשם רבו הרמ"א ז"ל שהרי האב מעשה ידיה של בתו שלו מן התורה מדכתיב בנעוריה בית אביה והיאך ניקח אותה הימנו ולגזלו מה שהתורה נתנה לו עכ"פ בקטנותה).

האמנם הטור הביא דעת הרמ"ה והרמב"ם וכן נראה דעת רבינו הבה"ג ז"ל והמחבר פסק בש"ע א"ע סי' פ"ב ס"ז שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות ואחר שש שנים וכו' והבת אצל אמה לעולם ואפילו לאחר ו' ומשמע דהבת אצל אמה לעולם וכמ"ש להדיא ועיין ב"ח שם. אלא דיש לדייק מה שכתב המחבר והבת אצל אמה לעולם אפילו לאחר ו' כיון דאמר לעולם משמע אפילו לאחר חמשים שנה ולא רק לאחר ו' ומה זה שאמר אפילו לאחר ו' ומשמע דבא למעט מה שהוא.

והנראה לפענ"ד דהאי אפילו לאחר ו' כוונתו עד שתבגר דכיון דעד שתבגר יש לה להיות ברשות האב והאם ויש לאב התחייבות עליה במזונות עכ"פ מדרבנן וגם להשיאה לבעל דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים וכיונא בו ולכן שפיר עד שתבגר אצל אמה אבל לאחר שתבגר כיון שגדלה הרי בעלת דעת ותבחר לעצמה אצל אביה או אמה או שתצא משניהם וכל השו"ט הוא רק עד שתבגר או שתגשא קודם שתבגר שאביו יזכה להשיאה סמוך לפירקה.

ולהדיא אמרו בגמ' קידושין ס"ד ע"ב המקדש את בתו בתם אין הבוגרות בכלל מי שיש לו שתי כתי בנות משתי נשים ואמר קדשתי את בתי הגדולה ואיני יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות או קטנה מן הגדולות שהיא גדולה מן הגדולות שבקטנות כולן אסורות ובגמ' פריך ורולה לאוקמי בבוגרות ופריך בוגרות מאי עבידתייהו ופרש"י בוגרות מאי עבידתיה דאב בבתו בגרות ומשני הכי במאי עסקינן דשויתיה שליח מהו דתימא כי מקבל קידושי אדעתא דידה קא מקבל קמ"ל לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה ע"כ. ופרש"י ואפ"ה לא שביק אינש בתו קטנה דרמיא עליה להשיאה ומצוה הוא עליו דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים (ירמיה כ"ט). מצוה דלא רמיא עליה אלא שליח בעלמא הוא והיא יש לה דעת להשיא את עצמה ע"כ.

מבואר דבתו שבגרה כבר לא רמיא עליה אפילו להשיאה אשה ועיין רמב"ם פ"ט מה"א ה"ח ובטוש"ע א"ע סי' ל"ז סט"ו המקדש את בתו בתם אין הבוגרת בכלל. ומבואר דלאחר שתבגר הרי בעלת דעת ואין לו חיוב עליה כלל והמצוה להשיא את בנותיו הוא קודם שתבגר וגראה דזה שדייק המחבר הבת אצל אמה לעולם אפילו לאחר ו' כלומר עד שתבגר אבל לאח"כ אם תרצה תצא לעצמה שהרי אינה שפחה כנעניה שעבדו לעולם.

והנה הב"ש סק"ט הביא דעת מהר"ם פדוא"ה שדייק מדברי רש"י שפי' בת אצל אמה היינו אין כופין אותה להיות עם האב או אצל קרובים ומינה דייק בתשובה דוקא אין כופין אותה להיות אצל האב אבל אם רצונה להיות אצל אביה אין אמה יכולה לכופה להיות אצלה והביאו הבאה"ט להלכה ואם הבת שותקת ולא איכפת לה יש להתישב בדבר ואם רוצה להיות אם האחים אצל אביה שומעין לה ע"ש ואם האם אינה מתנהגת כשורה ויש לחוש שתלמוד הבת מן האם אז הב"ד נוטלין הבת ממנה ונותנין לקרובים בע"כ ע"ש באריכות פרטי הדברים.

והנה כל זה אפילו קודם שבגרה אבל לאחר שבגרה לא מיבעיא לדעת הטור דבגרושה כלל כלל לא נותנין לאם רק באלמנה אלא אפילו לפי' פסק הטור והש"ע דהבת בגרושה נמי לאם מ"מ הרי כתב הבי"ש שדוקא אין כופין אותה אצל האב אבל אם רצונה להיות אצל האב אם אחיה

אין אמה יכולה לכופה להיות אצלה וכל זה קודם שבגרה אבל לאחר שבגרה ליתן מאן דפליג שאם רצונה להיות אצל האב שאין כופין אותה אצל האם ואדרבה זה כבודה ובפרט בזמנינו שהבנות נמי הולכות לבית הספר ולומדות עם יותר מאמותיהם בעונ"ה אשר אוי לי אם אומר אוי אם לא אומר לאחר שנתגרשות רובם מהם הולכות בדרך הקלות לבי לפומי לא גליא וזה ברור מאד.

סימן צו

אם ב"ד יכולין לחייב האב לפרנס בניו

עוד להנ"ל

ובדין אם אפשר לב"ד לחייב אב לפרנס את בניו ובנותיו מעל גיל 6 מדינא. הנה בדבר זה יש מחלוקת אם עד גיל י"ג לבן וי"ב לבת יכולין להכריח. ומה שהביא דבר תימה מאגרות משה חיו"ד ח"א סי' קמ"ז דאם הילדים גרים יחד עם האב שהאב חייב לפרנס אותם מטעם מזונות אשתו ולא גרע מאורחי ופרחי כי לא תוכל האם לראות שהבנים סובלים.

באמת כי לדקו בזה דברי מעכ"ת והם דברים צריכים נגר ובר נגר ליפרקינהו כי אדרבה חז"ל אמרו לבעל הנושא אשה שיש לה בנים שיתנה עמה כמה שנים יפרנס את הולדות שלה ולא יקבל עליו סתם לפרנס אבל אם לא קבל ודאי שאין עליו חיוב, ואדרבה הרי אמרו דמה"ט אסורה לישא לפני כ"ד חודש שמא לא תוכל לפרנס את בנה ותתביש לבקש ממנו ותמיתהו.

גם מה שכתב שנ"ע אם אפשר להכריח בכלל לשלם שכר לימוד עבור בנות כי אין עליו חיוב חינוך לבנות, גם בזה לדקו דבריו והארכתי בזה בתשובה ואין כאן זמן להאריך.

סימן צז

אם יש לחייב האב מכח דינא דמלכותא

עוד להנ"ל

ובדבר אשר העיר דאולי מטעם דינא דמלכותא אפשר לחייב האב לפרנס בנותיו עד גיל 21 או עד שירויחו בעצמן, כי זה בכלל תקנת המדינה וגם נוגע לאולר המלוכה, כי זה מונע הוצאות המלוכה עבור וועלפיר.

והיות כי נגע בזה בנקודה חשובה וכבר ראיתי כמה רבנים גם שהם גדולים בתורה ושגו בזה לכן הנני להעתיק בזה מש"כ רבינו הגדול הרשב"א בתש' ח"ו סי' רנ"ד במעשה שהי' בפירפיגנייאן (עיר על גבול צרפת וספרד והיו שם גדולים כחכמי ההר) בראובן שהשיא בתו לאה לשמעון והכניסה נדן וילדה בת ומתה האם וגם הבת ועמד ראובן ותבע בדיני הגויים שיחזיר לו הבעל הכסף ואע"פ שהבעל יורש את אשתו והאב את בתו בדיני ישראל טוען ואומר שאין לחוש לירושת הבעל כיון שהכל יודעים שהם הולכים בדיני הגויים והרי כל הנושא אשה שם כאלו התנה כן וכמ"ש בכתובות פרק ו' גמלי דערביא אשה גובה מהם.

והרשב"א ז"ל השיב דכל דבר שממון תנאו קיים ובאמת אמרו שמתנין כעין זה וכדאמרינן בירושלמי הני דכתבין אין מיתת בלא בנים וכו' ומ"מ לנהוג כן מפני שהוא משפט גויים באמת נ"ל שאסור מפני שהוא מחקה את הגויים וזהו שהזהירה תורה לפניהם ולא לפני גויים ואע"פ ששניהם רוצים בכך והוא דבר שבממון שלא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו את חקות הגויים ודייניהם ולא עוד אלא אפילו לעמוד לפניהם לדין אפילו בדבר שדייניהם כדין ישראל, ע"כ אנו פה תמיהים מקום המשפט בעירכם מקום תורה ויתרון דעת איך נתנו יד לכלל דברים אלו שאסרתן תורה שלמה שלנו ומה ממון יתהנה לירש שלא כתורתינו וכו' ומה שהביאו ראי' מגמלי דערביא וכו' לפי שראו חכמי ישראל שכן יפה להם לישראל לפתוח דלת בפני לוה וחכמי ישראל הם כאביהם של ישראל וחייב לשמוע להם וכו' אבל ללמוד מזה בדרכי הגויים ומשפטיהם ח"ו לעם קדוש לנהוג ככה, וכו' ועושה אלה מפיל חומת התורה ועוקר שרש וענף והתורה מידו תבקש ומרבה הונו בזה בפועל כפיו נוקש, ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא טועה וגזלן הוא וגזלה ישיב ואם ליה דאפי' גזילה ישיב רשע מיקרי כדאיתא (בפ' הכונס דף ס' ע"ב) ובכלל עוקר כל דיני התורה השלמה שלנו ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי ילמדו את בניהם דיני הגויים וידנו להם במות טלוחות בבית מדרשי הגויים חלילה לא תהי' כזאת בישראל ח"ו.

והתשב"ץ בחוט המשולש (טור א' סי' י"ז) לקהל בסכרא והלא ידעתם תומר האיסור החמור בזה להביא דיננו לפני ערכאותיהם וכ"ש בדיני אישות והוא כאיסור ע"ז ממש ולפי שאתם העלמתם עין מעניין זה יש לנו להאריך ולהזכיר לכם תומר עון זה וכו' הלא אמרו רז"ל כי דבר זה יש בו חילול השם שאין לו כפרה בארבע חלוקי כפרה כי אם במיתה (יומא פ"ו) וגם יש בו עון ע"ז וכו' וכל זה אם דייניהם כדיננו וכ"ש אם הוא מוציא בדייניהם אשר פיהם דבר שוא מה שלא חייבה תורתנו תורת אמת שנמצא גוזל את חבירו וחומסו ואינו משיב גזילתו ואין לו כפרה לעולם וכו' וכתבו הראשונים ז"ל שמנדים על דבר זה וכ"ש בזמנינו שהאומות הם מבקשים לנו מקום מאין יבאו עלינו להיות הערכאות שלהם נוטל חלוקתו עם היורשים כאשר חוק דתם,

ונפקא מינה חורבה ולכל קהילות הקודש והייתם אתם גרמא בנזקין, ע"ש כמה חרדה חרד ז"ל למנוע שני בני ישראל שרצו ברצונם הטוב ללכת לערכאות ולדון בדיני ממונות מה שיש ביד כל אדם למחול ממון מ"מ אם ילקח ע"י הערכאות הרי הוא בכלל גזל לבד משאר איסורים.

ולכן פשוט וק"ו בן בנו של ק"ו היכא דדייהם הם היפוך מתורתינו הקדושה ותורתינו הקדושה לא חייב את האב לזון את אשתו אלא כשהיא עומדת ומשמשת אחתיו ולזון הבנים והבנות רק עד שש או עד י"ג לכה"י וכל זה נמי כשיש לו ואם ילך זה לבית המשפט (כביכול בהיתר שהוא באיסור) לערכאות והשופט יטיל חיובים מה שאינו חייב ע"פ התורה והאב מוחה בכל כחו ונוטה גזל וחמס ואין שומע לו ודאי הרי הוא גזל גמור והמתירין לילך לערכאות או ההולכין עמהם הם הגורמין בנזקין וכמ"ש התשב"ץ ז"ל.

ומה שרצה מעכ"ת לטעון שכיון שאחרת הם יקבלו וועלפייר א"כ הוא בכלל דינא דמלכותא, ולפענ"ד לא קרב זה אל זה קודם כל מי הגיד לו שילכו לוועלפעיר ילכו לבקש על הפתחים כמו שאמרו חז"ל או שילכו לבקש להם מזונות או שידאגו הקהילה, ואם הם הולכין לוועלפייר אין לזה שייכות להבעל יותר מכל קהל ישראל ולא שייך כאן שום עניין של דינא דמלכותא דינא, אפילו אי הי' כדברי מעכ"ת אבל האמת דכל מקום שמבואר בחז"ל ההיפוך אפי' אם יעשו המדינה חוק ועי"ז תתחייב המדינה להוציא כסף מה שלא חייבה התורה אין זה בכלל דינא דמלכותא כלל וזה פשוט מאד. ובפרט שכבר כתבתי בכמה מקומות דבמדינה זו אין כאן בכלל דינא דמלכותא כי כאן השופט עושה ומחייב כמה שהוא רוצה ואין בכלל דינא דמלכותא אלא דינא דגזלנותא לגבי תורת ישראל ופשוט מאד.

למסקנא כתב מעכ"ת וז"ל צריך לדרוש מהרב ... חשבון ואם יש טענות על החשבון אולי צריך להזמינו לד"ת.

לפענ"ד פשוט שצריך ליתן דין וחשבון אבל כעת כבר צריך ליתן דין וחשבון בבירור גמור כפי המובן, ולהזמין לד"ת באמת כי צריך לזה מתינות אבל אם כל זאת בע"כ יצטרך ליתן חשבון לבית המשפט כי זה טענת הרב ... נגד התביעות עליו שהוא הסכים על הפסק שלהם רק על תנאי שיקבל הכסף ויוכל לשלם.

והיות כי במקום ליתן לו מאה ושמים עשרה אלף דאלגאר נתנו לו רק כעשרים ושתים אלף והשאר החזיקו לעצמן וכנראה החזיר לגרושתו וזה פחות מחמישית הכסף שפסקו לו והוא טוען שהב"ד הפרו התנאי והפסק שלהם ומעתה אין לו ממה לשלם, והאשה לקחה ממנו את הבית ואת כל הכסף שהי' לו וגם את הילדים ורימיהו ונתן גט ומה רוצים עוד, רצחת וגזלת וגם ירשת וגו' רב ... יש לו עכשיו אשה שנשא ואין לו במה לפרנס הוא איש אמת אבל עני יש לו קהילה של עשרים אנשים והוא כמעט מחזיק את כל הביהכ"נ בהלכו יום יום לקבץ נדבות עבור הביהכ"נ ואין לו במה לשלם ממקום אחר שאין לו משכורת רק הי' חשבונו מהכסף שהוא השקיע בבית שלקחו ממנו והרהיטים ושאר הוצאות שהאשה לקחה הכל או הב"ד ברמאות ומה לו לעשות, ואני מניח שכשיסביר לו את כל הנ"ל ירחם האמת ויבין מה שלפניו.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן צח

צריכין לסדר הכל בין איש לאשתו קודם נתינת הגט

א' בשבת לסדר השקיפה ממעון קדשך מן השמים התשנ"ה ברוקלין נ"י יצו"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים וארוכים בספרן של צדיקים גמורים את מע"כ ידי"ע וידי"נ הרהגה"צ משרידי הגולה מדור הישן זקן שקנה חכמה וכו' ה"ה כקש"ת מוה"ר **יעקב יצחק ניימאן** שליט"א גאב"ד בביה"מ חסידי בעלזא ומחזיקי הדת מאנטרעאל קאנאנדא יצו"א.

אחדשב"ג בידידות נאמנה, בחזרי הביתה מארגינו הקדושה ובעברי על כמה מכתבים שנתקבלו במשך הקיץ מצאתי את שאהבה נפשי מכתבי תורה תשובות שלמות מאירות כספירים ממעכ"ג מער"ח תמוז וגם לוחות שניות מד' תמוז ומאד הנני מצטער שלא ראיתי המכתבים עד היום ולא יכולתי להשיב מפני הכבוד עכ"פ ולכן ראשונה אבקש סליחה על השתיקה כי אך ורק חזרתי מארגינו הקדושה אשר שהיתי שם כמעט כל הקיץ ולא בכיון נתעכב הדבר ח"ו ואדרבה נתן שמחה בלבי והנני שמח להשתעשע בדבריו היקרים. והנחתי כל הדברים להשיב מיד לידידי למרות טרדותי העצומות לאחר כל הקיץ וגם לפני ימים נוראים והאי גברא טרוד בחי נפש אבל כבוד התורה עדיף ומ"מ הנני גם לקצר כפי האפשר.

ואבא היום אל העין ואומר על ראשון ראשון בדבר אשר התגלל על אשר כתב הערות ח"ו שאני אקפיד ואדרבה הנני שמח בכל פעם שאדם גדול מעיר עלי דבריו ובפרט מעכ"ג ידי"נ ומעולם לא אמרתי קבלי דעתי אפי' לקטנים וכ"ש למעכ"ג אלא בס"ד אני אומר את דעתי העני' כפי שחנני השית"ש והשומע ישמע והחדול יחדל, ולכן אדרבה אסיר לו תודה על ההערות אשר שלח ואשתעשע קצת בדבריו הנעימים כפי מיסת הפנאי.

בדבר ההערה אשר העיר על מכתבתי שכתבתי ב׳ סיון להרה״ג ר׳ מרדכי כ״ץ שליט״א בסעי׳ ז׳ שם שהכל צריך להיות מסודר בין איש לאשתו לפני נתינת הגט כמבואר בש״ע סי׳ קי״ט שאם באו הגרוש והגרושה להתדיין אחר שנתגרשו משמתינן להו, וכתב מעכ״ג וז״ל לפענ״ד הקפידא אם באו שניהם כי זאת פירצה שהגרוש ישא ויתן עם הגרושה אבל מבואר בטור שם שלא תתבע בעצמה אלא ע״י שליח, וכן נוהגין בכל בתי דינין כי הרבה פעמים הבי״ד פסקו או עשו פשרה בענין הילדים ואח״כ האשה נשאת לאחר שאינו נוהג כאב עם הבנים או להיפוך, והרבה פעמים אין הבעל משלם המזונות או להיפוך אין האשה מסכמת לביקורים של האב ובא הדבר שנית אל הבי״ד וכמובן ע״י שליח.

ולפענ״ד הנה כנראה אין לו העתקה ברורה מהתשובה שכתבתי (ולכן הנני לשלוח צלום עם מכתבי זה) או שלא הספיק לעיין בדברינו מחמת הטרדות כי מה שכתבתי שצריך לסדר הכל לפני נתינת הגט אין זה ענין אחר ממה שכתב מעכ״ג והכונה שכתבתי הוא שמדיני תורה תקנו לנו חז״ל לסדר את כל עניני ממונות וחלוק הבנים וכיוצא בו כל מה שיש ביניהם קודם נתינת הגט כן שלא יהי׳ שום דבר שעדיין מקשר ביניהם איזה קשר של ממונות או נפשות וכל זה צריך לסדר הכל קודם נתינת הגט כדי שבשעת נתינת הגט יהי׳ הבעל והאשה בדעה ברורה על הגט ולא ישאר שום קשר בפועל או במחשבתם על שום חפץ הן ממונות והן נפשיות כגון בנים וכיוצא בו וממילא יהי׳ הגט בלי שום תנאי או מחשבת תנאי כלל ולא יוכל אח״כ לטעון אלו הייתי יודע כך וכך לא הייתי מגרש וזה נוגע בין עניני ממונות ובין עניני בנים וכיוצא בו ואין להשאיר זה לאחר הגט כלל. וכמו שביארתי בס״ד כמבואר בגמ׳ כתובות (דף כ״ח ע״א ובש״ע א״ע סי׳ קי״ט ס״ט) בלי חולק ועיין בי״ש שם.

ומה שהביא מדברי הטור סי׳ קי״ט שכתב לוה ממנה קודם שגירשה לא תתבע ממנו בעצמה אלא ע״י אחר ואם שניהם באים לפנינו והיא תובעה משמתינן להו דמשמע ע״י שליח שפיר דמי, הנה באמת כי דברי הטור הם לשון הגמ׳ כתובות (דף כ״ח) ת״ר לוה הימנה בנכסי אביה אינה נפרעת אלא ע״י אחר אמר רב ששת ואי אתי לקמן לדינא לא מזדקקינן להו רב פפא אמר שמותי משמתינן להו וכו׳ אלא שנחלקו בה אבות העולם דדעת הרמב״ם אוסר לבא לדין יחד אף בישראל ולא נישאת (עיין פכ״א מהא״ב הכ״ז ובה״ה שם) ודעת הרא״ש ודעת הטור לא נתבאר והב״י הקשה להרא״ש והטור דכיון דאשת ישראל שנתגרשה לדעתם מותרת לדור וכו׳ משום דאפי׳ יבא עליה ליכא איסור לאו, א״כ לא גרע לבא לב״ד (עיין שם סי׳ קי״ט ד״ה ומ״ש עוד בד״א כנתגרשה מן הנישואין וכו׳) נראה דמפרש באשת כהן או אשת ישראל שנישאת לאחר ונתגרשה משני דאיכא איסור לאו לכה״פ והלכו אחריו כמה מהאחרונים.

והפר״ח והמ״ל תמהו עליו שהרי הרמב״ם ז״ל התיר לאשת ישראל לדור במבוי ואעפ״כ פי׳ ברייתא דלוה ממנה באשת ישראל ואמאי לא הקשה הב״י ק״ו זה על הרמב״ם ז״ל ותי׳ דכיון דעבר אדרבנן וקרוב הדבר לבא לידי עבירה החמירו שמתא או נגידה, ובס׳ גט מקושר תמה עליו דהא גופא תימה למה אסרו רבנן לבא לב״ד כיון שהתירו להם לדור במבוי, ולא חשו לעבירה כיון דליכא כאן איסור לאו. כ״ש הביאה לב״ד שרחוק הדבר יותר, וע״ש מה שהאריך.

ולולי דמסתפינא הינלפענ״ד לישב דהחילוק הוא בין חצר ומבוי דלא ראינו שום קירבה ביניהם וזה פונה לביתו וזו פונה לביתה ומסתמא הם שונאים זה לזה כדרך המתגרשים ולא גזרו על דירתם דאדרבה כל יום השנאה מתגברת וכמ״ש (כתובות ק״ה ע״ב) אמר ר״פ לא לידון איניש דינא לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה, ובגמ׳ סנהדרין (כ״ז ע״ב) האוהב והשונא איזהו שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה ובגמ׳ (כ״ט ע״א) שונא כל שלא דבר עמו וכו׳ והגם דבמשנה א״ל לא נחשדו ישראל על כך בגמ׳ מסיק דוקא לעדות אבל לדיין אסור שא״א לו להפך בזכותו ועיין תוס׳ כתובות הנ״ל ד״ה לא למאן ועיין רמב״ם פכ״ג מהל׳ סנהדרין ובטוש״ע ח״מ סי׳ ז׳ ס״ז ומיהו כל הני דוקא בסתם אבל עם גרוש וגרושתו ששונאים זה לזה ולא מדברים זה עם זה הרי השנאה נוספת מדי יום יום ולכן שפיר לדור בשכנות לא גזרו שהרי אדרבה רואים שהם שונאים ומתרחקים זה מזה אבל אם באו לב״ד בטענות ומדברים זה עם זה גזרו חכמים בשמתא או נגידא ואפי׳ בישראל, דכיון דראינו אותם מדברים הרי כבר יש קורבה ביניהם וחיישינן לעבירה ומנדין אותן (ועיין בסמוך מרמב״ם פ״ו מהת״ת). ורא׳ לחלוק זה מגמ׳ שם שמביא מההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרבא ואוקי רבא שליחא בינתייהו, וא״ל רב אדא בר מתנא והאמר רב נחמן תנא באבל רבתי כו׳ א״ל קא חזינן דקא גייסי בהדדי וכו׳ ופרש״י מכירין זה את זה ברמיזות וקריצות ע״ש. הנה מבואר דכיון דהיו מכירין ברמיזות וקריצות חש לה ובחוץ לא חש לכ״ע והכ״נ להרא״ש והטור כנלפענ״ד וליכא מחלוקת בין הרא״ש והרמב״ם.

סימן צט

עוד להנ״ל

עוד נלפענ״ד לחלק בין חצר לב״ד בהקדם קושיא אחת דמאי קאמר דבכהן או גירשה בעלה השני ליכא אלא לאו ובישראל ליכא אפי׳ לאו הבא עליה והלא איכא איסור

כרת שמא יבא עליה בימי נדתה, ולא דמי לא"א שאינה בושה לטבול אבל זו שגירשה הרי הוא בחזקת נדה כמו כל הפניות והבא עליה בספק כרת עכ"פ א"כ מאי קאמר דאינו אלא בלאו לכהן ולישראל בלא כלום, וצ"ל דבשלמא בחצר שדרכם לצאת ולבא ועוברים ושבים אם ירצה לבא אליה ויתרצו אהדדי תלך למקוה ותטבול דהלא לא ברשיעי עסקינן אבל הבא לב"ד בהזמנת ב"ד ופתאום מדברים ונתראים יקפוץ עליהם היצר ואפשר יבואו לידי איסור חמור ולכן גזרו יותר וליכא ק"ו והבן.

גם בספר גט מקושר האריך הרבה בס"ק נ"ד נ"ה וראיתי שם שיצא לחלק נמי כמ"ש ושישו מעי אלא שלא הביא ראי' מגמ' דשונא מ"מ החלוק הוא חלוק אמת וישר עוד כתב חלוק אחר שדוקא בב"ד שבאו לב"ד נראה אפקריתא ומנדין אותן אבל כל שלא באו לב"ד לא, ולבסוף כתב דלענין הלכה יש להחמיר כדעת הרמב"ם וכפסק הש"ע ובדרים בחצר אין להחמיר לנדותם, וגם דעת הרמ"א נראה מדלא חלק על המחבר כאן גם במ"ש סי' קנ"ד משמע דבכל אופן אסור, ובאמת דהא דלוה הימנה יש לפרש דוקא לוה שלא הי' יכולה לבקש קודם כגון שלא הגיע הזמן תשלום או שלא הי' לו והוא דבר מסוים שמגיע לה אבל שאר דברים כ"ע מודי שיסדרו קודם הגירושין.

ומה מיושבים בזה דברי רבינו הרמב"ם שכתב (בפ"ו מהת"ת ה"י) מי שגירש אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאים להם להזדקק זה לזה כשיבואו לב"ד מנדין אותם עכ"ל. ותמה בספר גט פשוט (סי' קי"ט סקנ"ה) אמאי נקט אחר שגרשה עשו שותפות בינו ובינה אפי' עשאוה קודם גרושין אם בא לדין אחר גרושין מנדין אותם. ותו דאם עשו שותפות אחר גרושין אפי' לא באו לב"ד הי' מן הראוי לנדותם, ומלישנא דגמ' והפוסקים משמע להדיא דכשעשו ההלואה או העסק קודם גרושים קאמר דעושה שליח לתובעו ואם באו לדין מנדין אותם ע"כ ע"ש והניח בצ"ע.

ולפמ"ש אתי שפיר מאד דודאי כל איש ואשה שמתגרשין מסדרין הכל קודם הגרושין וגם העסק מחלקין ולא יהיה להם שום מגע ומשא עוד וכמ"ש זה בהא"ב ובש"ע ולכן לא אמר שעשה שותפות בינה ובינה קודם שגירשה אלא אחר שגירשה שחלקו הכל חזר ועשה עתה שותפות אם באו לדין מנדין אותם דלאחר הגירושין אין להם להיות מקושר בשום התקשרות באיזה אופן שהוא וע"כ נקט הרמב"ם מי שגירש ואח"כ עשה שותפות מחדש וזלפענ"ד ברור. ואולי מש"ה נקטו בגמ' דוקא לוה ממנה קודם שגירשה לא תתבע ממנו בעצמה ולמה דוקא קאמר לוה הלואה ולא סתם עסק שהי' להם קודם שגירשה וכיוצא בו אבל האמת דכל העסקים שהם בעולם חייב לסדר הכל קודם שגירשה אבל הלואה אפשר שלא בא זמן פירעון עדיין ולכן קאמר לוה ממנה דוקא ואעפ"כ אסור לתבוע בעצמו אלא ע"י שליח.

ומובנים נמי דברי האגרות משה שהבאתי בתשובה הנ"ל (ח"ד א"ע סי' קט"ו-קט"ז) שהביא מש"ע א"ע סי' קנ"ד בסדר הגט אות פ"א דקודם נתינת הגט הכל מחול והכל שרוי ואם לא בקשו ממילא איכא חזקה שעשו ככל ב"ד כשר שבעולם ולא יועיל לה אף שתביא אח"כ שטרות החיובים מצד שידוע לכל ב"ד שכיון שנתגרשה כבר אין שום תביעות, דהכל צריך להיות ברור קודם הגט, ואם תלך לערכאות אח"כ אפשר הגט בטל למפרע דאין סהדי דכה"ג לא היה מגרשה שאחר שיגרשה תסחב אותו לערכאות ובתי משפט לסגרו בבית סוהר וכיוצא בו. וכידוע שהגרמ"פ לא הי' מחמיר בדברים, ואצרף פה צילום מכמה גאונים שס"ל כן.

סימן ק

עוד להנ"ל

ועל מה שטען מעכ"ג על הגרמ"פ דמשום חשש לע"ז לא חיישינן שהרי כמה פעמים שואל המסדר הגט ומשיב שאין הגט תלוי בשום תנאי וכדומה. הנה באמת בזה צדקו דברי הגאון רמ"פ זצלה"ה דהיכא דאיכא אומדנא דמוכח או טעות בגט אינו מוציא זה ואינו בכלל התנאים ולמשל אם יבא ראובן ויכתוב ללאה גט בכל הכשרות ויבטל כל דבר המבטל ויקבל עליו במאה עדים ולפני ב"ד בחרמות ונדויים שלא יבוטל ולא יבטל הגט לעולם והכל בלי שום תנאי בעולם ונתן הגט ללאה ואח"כ נתברר שאין ראובן בעלה אלא איש אחר הרי כאן טעות גמור וטעו הב"ד וכלם ואין כאן גט והכ"נ המטעה אותו ובכגון שאנן סהדי דכה"ג לא הי' נותן גט הגט בטל וכבר הבאתי דחליצה מוטעת כשרה וגט מוטעה פסול וכה"ג הו"ל גט מוטעה ובעונ"ה טעו הרבה שלא למדו הלכה זו ולכן אצרף פה כמה תש' מכמה גדולים בזה. ולכן עלתה לן פשוט דלפני נתינת הגט צריך לסדר כל הענינים שלא יתקשר ביניהם ולא יעכב או יפסול אח"כ ח"ו הגט, ועכ"פ יהיו הבנים ספק ממזרים, וזה הוא מה שהחמירו חז"ל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם שיש כמה ענינים שלא יודעים שזה ח"ו פסול בגט וכיוצא בו.

אבל פשוט שאם סדרו את הכל קודם הגט ולאחר הגט לא קיימו התנאים שהתנו ביניהם אז לא צריכים ללכת ולדון על דבר חדש אלא לקיים התנאים כה"ג מודינא שיכולים לבקש הב"ד ע"י שליח שירא שיתקיימו התנאים והסדרים שסדרו ביניהם, וכמ"ש מעכ"ג דבא הדבר שנית לבי"ד ע"י שליח אבל כשבא שנית אינו לחדש דברים דהתם הרי ליכא שום דבר חדש שיכול לומר שלא הי' בדעתו בשעת נתינת

הגט. ואעפ"כ ללכת לערכאות אם תלך יבוטל הגט למפרע דעל זה אולי הי' יודע לא הי' נותן הגט.

סימן קא

אי יש דין מוסר להחולכין לערכאות

עוד להנ"ל

עוד העיר מעכ"ג על מש"כ שאם הולכין לערכאות יש לו דין מוסר המבואר בסי' שפ"ח והלא ערכאות הוא מה שאדם תובע מה שמגיע לו אלא שבמקום ליך לב"ד של ישראל הולך ותובע בערכאות עכו"ס אבל אין שייכות למסירה כי הוא תובע מה שמגיע לו. ואם יפסקו הערכאות מה שמגיע הרי עשה עבירה ושלו הגיעו ואין כאן מסירה, ומסירה היא שהוא מוסר גופו או ממונו לעכו"ס. בקיצור בכאן כנראה נתערבו שני ענינים ערכאות עם מוסר.

ולפענ"ד חס לי' לזרעא דאבא לחושדני בכך וגם אני ידעתי מהחילוק אבל באשה ההולכת לערכאות נגד בעלה אין זה דין ערכאות לדון על חוב או התחייבות אלא זה דין מוסר ממש. ואשרי להדר"ג ואשרי יולדתו שלא יודע עד כמה הדברים מגיעים, והני מגלה קצת מהמסירות שנעשין פה, מגלה טפח ומכסה טפחיים.

ואביא כאן כמה ענינים ששופטי העכו"ס בדמי ערכאות שלהם שומעין לדבריה בלי שום עדות ואפי' בלי לשמוע מצדו כלל רק השוטרים (פאליס) מוציאין משפטו ומביאין אותו לבית האסורין לכמה ימים עד שיבא לבית המשפט ואוסרין אותו בבית האסורין על דבריה שאין לה שום הוכחות, וע"פ התורה אין לה שום נאמנות על דברים אלו ובפרט שלא רוצין לשמוע מה שיש לו לומר וכמובן שע"פ הרוב ורובא דרובא הדברים הם שקר, ועכ"פ ע"פ התורה אין לה שום סמכות ע"ז ולכן הולכת לערכאות ומוסרת שמה מפני שהב"ד לא יתנו לה על שקריה מה שתרצה. וזה ממש מה שאמרו חז"ל שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בגוי.

א) **ראשונה** האשה כשהיא הולכת טוענת שהבעל מכה אותה ואין לה מנוס רק שהשוטרים יסגרו את בעלה ויצוו שלא יבא קרוב לביתה שזה ביתו, וזה שקוראין לו (ארדער אף פראטעקשאן) שזה חק מחוקי סדוס שמאמינין לה בלי שום עדות ובלי שום ראי' בעולם שבעלה האכזר הכה אותה בלי רחמנות, ואחרת ח"א לה לקבל הצו (ארדער אף פראטעקשאן) הזה וכיון שהרבה אפילו מרבנים טועים בזה וסוברין שזה היתר שהרי הוא בכלל אדם עושה דין לעצמו אבל האמת שזה מוסר ממש את בעלה האהוב מלפנים להביתו בבית סוהר, וכל שלא עושין הב"ד ע"פ הלכה והיא הולכת לפאליציי בלע"ז נקראת מוסרת. מוסרת את בעלה לסגרו בבית הסוהר, ולהוציאו מביתו, וממשפחתו.

ב) **היא** מוסרת שהבעל מכה הילדים באכזריות הנקרא (טשיילד אביוס) ואין מידו מציל רק שהשופט יציל אותם ויקח מהם את אביהם שלא יהרוג אותם או יכה מכות אכזריות, והנה זה מסירה גדולה שהוא אכזר ומכה את בניו באכזריות ולכן יקחו בניו הימנו, הנה כבר מוסרת את בעלה שהוא בגדר אכזר ורוצח, וגם שיקחו הבנים ממנו, ויזרקו אותו מביתו.

ג) **שביון** שהוא אכזר אינו ראוי לגדל הבנים [ואינה דואגת עם החינוך מה שיהי' או שתקח האב מהבנים וישארו הבנים יתומים חיים, וגם לוקחת מהאב מעשה ידיה של הבת ומציאתה וכסף קידושין ששייך לו ע"פ התורה]. ולכן מבקשת שהאב לא יותן לו רשות על הבנים אלא יקחו אותם ויתנו לה וכה"ג אין מוסר גדול מזה ליקח את בניו הימנו.

ד) **היות** כי היא צריכה לגדל ולזון את הבנים יטיל השופט הגוי התחייבות על האב כמה ישלם לה ולהבנים להחזיקם שהרי האב מחויב שהם בניו (לזונם והיא אמם לזונה) אבל לא לראותם ולגדלם וליהנות מהם אלא בניך ובנותיך נתונים לעם אחר ואין לאל ידיך שהוא רק חייב להביא להם מעות לזונם, ואם יאמר שאין לו אז מוסרת שהיא יודעת שאינו משלם מסים ועובד עבודה שאינה כשרה ואז באים הטעקס דעפ' אחריו, ואם לא די בזה אז מזמינים הבית משפט גם את המקום היכן שהוא עובד ואם עובד שלא חוקי אז מוסרת היכן הוא עובד.

גם בעיקר דין מזונות לאשה שמורדת על בעלה הרי זה גזילה ומסירה שהרי מדין תורה אינו מחויב לאשה כזו שזרקה אותו מביתו ע"י שוטרים פאליציי והערכאות, וגם להבנים יש כמה עיקולי ופשורין מתי חייב ואם חייב בכלל ואני כתבתי בזה תשובה ארוכה, עכ"פ אם הב"ד מחייבין יש עכ"פ לומר מדין לדקה וכיוצא בו אבל אם הערכאות מחייבין הרי זה גזל ומוסר ממון בעלה שע"פ הלכה אין מגיע לה כלל. בקיצור הליכת הערכאות בנידון זה הוא ענין של מוסר גופו וממונו ולא סתם אלא מוסרת את בעלה ובניה והם עלולים על כל, אפילו עד לרציחה כידוע וזה לפני חצי שנה הושיבו רב ת"ח אחד מפלעטבוש לבית סוהר ע"י שלא הי' לו לשלם מה שהערכאות צוו לו והיו שני רבנים שנתנו רשות לאשתו ללכת לבית המשפט ואחד העיד בבית המשפט נגדו אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ואם ושלום לא טעיתי בין מוסר למוסר.

סימן קב

עוד להנ"ל

מה שכתבתי שמי שהלך לערכאות אסור לישב עמו בד"ת וליין מעכ"ג לשתי הדעות ברמ"א ח"מ סי' כ"ו שיטה חדא דאין מזקקין ולדעת המרדכי מזקקין וא"כ לשיטת המרדכי משמע היות שהוא מרוה לעמוד לפני ד"ת מזקקין לו רק דלהלכה הרמ"א הכריע כסברא ראשונה שאין מזקקין לו, והטעם כתבו התומים והגתיבות דהוא משום קנס ובשו"ת אבן שוהם שהוא משום מיגדר מילתא ע"ש א"כ עכ"פ אין הב"ד מזקקין לו כהכרעת רבינו הרמ"א, ועל איזה סמך סמכו הב"ד ליתן לה סירוב על בעלה שילך לערכאות נגד פסק הרמ"א ז"ל.

סימן קג

עוד להנ"ל

עוד נסתפק בראובן שהלך לערכאות ושוב חזר בו ואומר שרוצה בד"ת שאינו רוצה בממון שאינו שלו שהערכאות פסקו לו לא מצינו שאין מזקקין לו.

ולפענ"ד נדקו בזה דברי מעכהדר"ג דפשוט אם רוצה לעשות תשובה ואינו רוצה מעות של אחרים שיחזיר לו ולא צריך כלום אלא יחזור לו מה שקבל מהשופטים, ואם רוצה בד"ת כה"ג מזקקין לו, ומ"מ לפענ"ד פשוט אם בכל זאת אומר איני רוצה הנתבע לעמוד עמו בדין עוד ואומר שאינו רוצה במעות שלקח ממנו בערכאות ועכשיו רוצה להחזיר הרשות בידו ואינו חייב לעמוד עמו בדין ואינו נקרא מסרב כה"ג ואין מזקקין לו.

סימן קד

כל זמן שלא יצא מערכאות עובר בלאו זה

עוד להנ"ל

ומ"ש שכל שהלך לערכאות ומסכים לצאת מהערכאות אע"פ שעדיין לא יצא חייב שמעון ללכת לד"ת ואם לאו מקרי מסרב.

ולענ"ד כבר האריכתי בזה דזה אינו, ולא מיבעיא היכא דהלך וכבר זכה בערכאות או שהלך ולא זכה התובע בערכאות, אבל הנתבע הוציא הוצאות ועכשיו ההולך בערכאות בא לדון לפני ב"ד אינו חייב לדון אתו ואין מזקקין לו עד שישלם לו התובע קודם כל ההוצאות שהוציא הנתבע בערכאות עיין שו"ת דברי חיים ח"ב ח"מ סי' א' ובשו"ת מהריא"ז עגזל סי' נ"ד, הובא בד"ג כלל נ"ב, אלא אפי' הלך התובע בערכאות ועדיין לא פסקו כלום ועדיין לא הוציאו הוצאות וגם הנתבע אכתי לא הפסיד שום הוצאות ועתה רוצה התובע לדון בדיני ישראל מבואר בד"מ וברמ"א סי' כ"ו בשם מהרי"ק שורש קנ"ד שמחייב קודם לסלק יד הערכאות מעליו, ולא די במה שמסכים לדון בדיני ישראל והוא יושב בערכאות אלא התובע מחויב לסלק קודם יד הערכאות מעליו וסילוק ידו כתב שם שיחזיר הכל כמו שהיתה קודם שהלך לערכאות, אפי' היכי דלא הוציא הוצאות והיכא דהוציא הוצאות אפילו יצא מהערכאות אין מזקקין לו כל זמן שלא ישלם התובע בעד כל ההוצאות, ובדידן ממילא העו"ד ששלם וכיוצא בו וכ"ש היכי שכבר קבלה איזה זכות הוא או היא מהערכאות והשופט שלא ע"פ ד"ת שחייב מיד להחזיר ולבקש מחילה ולעשות תשובה. והגני להעתיק פסק מרן הגאון אלקי' מרן בעל דברי חיים בשו"ת ד"ח ח"ב ח"מ סי' א' שאלתם אם התובע שתבע משותפו מעות וכשראה התובע עפ"י דתה"ק לא יזכה הלך לערכאות וחברו הוציא עליו הוצאות וכשראה שאינו זוכה בערכאות חזר לב"ד לפסוק כדתה"ק וחבירו משיב לו שישלם לו הוצאות, בודאי הדין עמו שצריך לשלם מקודם היזיקו כדין הידוע ואח"כ יזקק להשיב על טענתו (עיין סי' כ"ו ס"א) וכו' ע"ש. והובאו דבריו בדברי גאונים כלל נ"ב.

הנה כתב מפורש רבינו הגה"ק זצ"ל ממש כעין נידון דידן שהתובע ראה שעפ"י התורה הק' לא יזכה והלך לערכאות וחבירו הוציא הוצאות כמו בדידן שהלכה האשה לערכאות שסברה שהתה"ק לא תתן לה כרצונה, והבעל הוציא הוצאות להציל עצמו ע"י עו"ד וגם מה שפסקו עליו לשלם מה שאינו חייב ע"פ התורה ושוב כשראה שאינו זוכה בערכאות חזר לב"ד לפסוק והכ"נ כשראתה שבערכאות לא תקבל גט חזרה ורוצה בב"ד של ישראל ודידן ק"ו מהתם שהרי התם עכ"פ חזר בו וילא לגמרי מערכאות לאחר שראה שלא הצליח ואולי גם עשה תשובה כבר אלא שעדיין לא שילם ההוצאות ופסק בפשיטות שקודם שישלם ההוצאות וכל ההיזקים שגרם לו אינו זקוק להשיב לו על טענותיו, ק"ו בן בנו של ק"ו בדידן שלא יצאה מן הערכאות ולא רוצה לצאת קודם שיעמוד הבעל עמה לב"ד ואף לא חושבת מן ההוצאות להחזיר כה"ג פשוט כביעתא בכותחא שאין הבעל מחויב ללכת עתה לד"ת ולא להשיב על טענתה, וכ"ש לב"ד כשר לכפותו בשביל זה וח"ו לקראו עבריין ומסרב לד"ת על זה או כיוצא בו.

ולא אוכל לעבור מלהעיר מה שראיתי בפת"ש ח"מ סי' ל"ד אות ל"א שהביא תשו' הפנמ"א ח"ב סי' נ' דמוסר אי יש לו דין עובר עבירה דאורייתא או דרבנן ואי לא הוי אלא דרבנן אינו נפסל עד שיכריזו עליו, ואולי זה היתה כונת מעכ"ג שיין שצריך להודיע חומר העבירה ואח"כ נפסל לעדות. ולפענ"ד בדידן לא דמי כלל אדא שהרי באמת

לדינא חלקו על הפנמ"א וביארו דהוא איסור דאורייתא וגרע משאר איסורין וגם בפת"ש שם מסיק כן. והשניה והוא העיקר דהתם המוסר הוא רק מוסר לעכו"ם וגורם לחבירו הפסד וע"ז פלפלו אם גרמא בנזקין חייב או לא, אבל היכא דהלך בערכאות הרי הליכה בערכאות ודאי הוא איסור דאורייתא אבזרייהו דע"ז ואם דן שם ועומד שם ומוציא ממון ועוד כמה רעות שיכול הרי זה אינו מוסר בפה את חבירו אלא הולך לערכאות עם העו"ד שלו וכותב ואותם על השטרות והניירות שקורין (סופיגאס בלע"ז ועוד כמה ניירות של בית המשפט) שאין לו חלק באלקי ישראל ובמי דינין שלהם) ע"ז אין שום ספיקות שהם פסולין לעדות ואין לריכין הכרזה שהתיימתן ודועת הבית משפט הם ההכרזה והם מכריזין על עצמן בפומבי שכתבו ואתמו שאין להם חלק בתורת משה ואם אומרים לו לצאת אינו שומע ומצחק על ב"ד ודייני ישראל ועל הנתבע וכל האומרים לו והוא מזיד גמור ומה ספיקות יש כאן וזה לפענ"ד ברור ופשוט כשמש בלהריס.

ולכן לא אמנע לכתוב תמהתי מה ששמעתי בשם כמה רבנים (לפי שלא בירתי הדברים לאמיתם וגם מפני הכבוד לא אכתב השמות ששמעתי בשמם) שיצאו לדון דכעת א"א להחליט על מי שהולך לערכאות שהוא בכלל מסרב לדין כיון שבאו בה פרוצים וחללוה, ולבי לפומי לא גליא. ולפענ"ד זה תמיה עצומה א"כ בטלת מ"ו כל התורה כולה ועוד דאותן הרבנים בעצמן כותבין סירוב על מי שהולך לערכאות ואינו רוצה לבא לב"ד ואח"כ אומרים שאינו בכלל מסרב א"כ כהיום אין דבר כזה ונעשית התורה מ"ו הפקר ובאו בה פרוצים וחללוה, תורה תורה תגרי שק מ"ו לא תהא כזאת בישראל ואם יש פרוצים יש לנו ב"ה גודרי גדר מעכ"ג ועוד כמה גדולים שהם לא משוחדים בשביל כמה פרוטות וגם לא מעתוני הזמן וכוזביהם וה' אלקים אמת ותורתו אמת ויאבדו אלף כמותם ומן התורה לא נבטל אפי' קולו של יו"ד. סימן קה

עוד להנ"ל

מוסר אי פסול לעדות

וע"ד אשר העיר לענין שהמוסר יפסל לעדות וכתב דבמ"מ סי' ל"ד סכ"ד כתב שלריך להודיעו תומר העבירה ואח"כ נפסל לעדות.

הנה אמת נכון הדבר דבש"ע שם כתיב כל מי שהעידו עליו שעבר עבירה פלונית אע"פ שלא התרו בו שהרי אינו לוקה פסול והוא שעבר על דברים שפשט בישראל שהם עבירה, ועיין שם סעיף כ"ג שמחלק בין פסול מה"ת שעדותו בטילה אפי' לא הכריזו עליו ודרבנן כשר.

ומיהו בסכ"ב שם כתב וז"ל המוסרים והאפיקורסים והמומרים לעו"כ פחותים מעו"כ ופסולים לעדות, הג"ה ואפי' מחל לו הנמסר פסול עד שיטוב בתשובה. (ב"י בשם מ"כ ובדברי הרמב"ם פי"ב וכן משמע באשר"י) ועיין ביאור הגר"א כמ"ש שם בהוא טבחא וכו' ועיין טור כתב הרמב"ם האפיקורסין וכו' ובב"י שם כתב הרמב"ם וכו' ובסוף ספר הכל בו א"ר פלטוי מוסר פסול לעדות ול"מ מוסר גמור אלא אפי' אדם מפורסם ומריב עם חבירו ואומר לו אלך ואמסור ממונך הואיל ומעיז פניו בפרהסיא נחשב רשע ופסול לעדות וה"ה לשבועה ועיין מהרי"ק סי' קכ"ו.

מצאתי כתוב על זימלין שמסר ליוסף מה שטען שבעיה"כ מחלו זה לזה אני יוסף מחל לו דין שמים לא נמחל לו ולא יטוב לחזקת כשרות עד שיטוב בתשובה וכו' וכן משמע באשרי פ' זה בורר. הנה מבואר דהמוסר את חבירו אפי' חזר בו ובקש מטו מחבירו לא מהני להחזיר לכשרותו עד שיעשה תשובה הראוי' למוסר וממילא מה שבאים בפטפוטי דברים שיסכים ללכת לד"ת אבל לא יצא מערכאות והוא כבר נפטר מכל ודאי שכל זמן שלא יצא ולא תקן מה שעות וישלם מה שגרם ההיזק לחבירו הרי זה פסול לעדות ואין נזקקין לו ולא מהני כלל מה שבשפתיו כבדונו שרולה ואינו רולה לצאת מערכאות. ולפענ"ד פשוט דאין לך מי שאינו יודע מחומר עבירה של מוסר וכלם יודעים שאסור למסור אלא שמזלזלין בדברי תורה מחמת קלות הדעת ר"ל ועוד שהלא כמה שנים שלועקים על זה והאיך לא יודעים ויכולין לומר שוגגים הם.

ועיין יו"ד סי' ב' סכ"ג ברמ"א מסור דינו כמומר ועיין ש"ך סקכ"ה כמומר לכל התורה כולה בשם ריא"ז ומביאו ד"מ ולגבי שאר איסורין אי נאמן עיין רשב"א תש' סי' ת"ל ועיין ח"מ סי' שפ"ב סוף ס"ט וב' אנשים שמסרו זה את זה מתוך מחלוקות ונפגעו בממונם ע"י מסירה זו י"א שהם פסולים לשחיטה, ויש להאריך הרבה בדינים אלו שאין הז"ג.

סימן קו

עוד להנ"ל

ובסוף הדברים כתב מעכהדר"ג ומה שהכריע הדר"ג שאשה שהלכה לערכאות לא לריך היתר מאה רבנים ולא השלשת הגט, ראיתי תשובה גדולה בח"ז של תשו' מהרש"ם שהיה אחד מגדולי הדור שדן בסי' קנ"ט באשה שהלכה לערכאות כמה פעמים והתרו בה כמה פעמים ומסרה את בעלה כמה פעמים ועוד מה עשתה לרות לבעלה והיתה

מסרבת כמה פעמים והתרו בה כמה פעמים ומסיק להיתר בלי מאה רבנים אבל הוא יעץ ובקש שישא אשה רק בהיתר מאה רבנים ותע"ב עכ"ל.

הנה כאן נמי נדקו דבריו היקרים ודבר אמת בפי מעכ"ג שליט"א וכל כי הני מילי מעלייתא יתאמרו משמי, ברם תמיהתי עצומה שהרי הבאתי בתשובה הנ"ל את דברי מהרש"ם באות י' שכתבתי וז"ל וכיון דלא צריך הבעל היתר מאה רבנים כ"ש דלא בעי להשליש גט בב"ד וכו' וכן ראיתי להגאון מהרש"ם והגאון רמ"פ זצ"ל ומ"מ לעצם הענין כיון דנוהגין ליתן היתר מאה רבנים גם גט יש להשליש יהיה מאיזה טעם שיהי'. והוספתי דבנידון דידן אפי' ח"ו נושא בלי היתר מאה רבנים מ"מ הגט ישליש שהיא לטובתה דהני תרי מילי ניהו, ההיתר לטובתו, והגט שהיא לטובתה ואפשר שתתחרט ותחזור מהערכאות ותתרצה בדיני תורה לכן יש לסדר גט בכל אופן ולהשליש ע"ש. עוד שם בקיצור הדברים, אות ב' אם יכול הבעל יקבל היתר ממאה רבנים לאחר שיברר שאמת כדבריו שהאשה הלכה לערכאות נגדו והוא לא הלך קודם ג) הבעל ישליש גט אצל ב"ד או אצל שליש וכו' הנה שב"ה לא נטיתי קו ח"ו לטובת הבעל או האשה אלא בדרך המלך ושרה הלכתי בס"ד שהבעל יקבל היתר מאה רבנים בכל האפשר ושליש גט אפילו לא יקבל היתר וכל זמן שלא ישליש גט אסור לו לישא אשה אחרת, (ולכן הני מוזר דכגראה לא קבל העתק נכון מתשובתי ששלחתי להרה"ג ר' מרדכי כ"ץ גם כי ראיתי שהאות ז' שליין עליו אינו שם במקומו ומצורף פה ימצא הגלוס).

והנה כבר האריכו הדברים ואין הז"ג יותר והני רוצה להשתעשע גם במכתבו השני ומ"מ ההכרח לא יגונה ומ"מ מה שהבטחתי לו על הטעל' מי"ה אקיים וי"ר שיזכה להיות ממזכי הרבים והלואי שנזכה להתיר מכבלי העגון כל הזקוקים לכך נשים ואנשים והשי"ת שמו יתיר אותנו מכבלי העגון של הגלות המר ובברכת כוה"ט בספרן של צדיקים גמורין למע"כ הדר"ג ולכל הגלויס אליו.

ידי"נ המעתיר בעד אריכת ימיו ושנותיו קשור באהבתו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קז

בענין הנ"ל

בס"ד ג' תמוז התשנ"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק כו' כקש"ת מוה"ר יעקב יצחק ניימאן שליט"א רב ואב"ד ביהח"ס בעלזא מאנטרעאל קענ.

אחדשב"ג בידידות נאמנה, הני להוסיף נקודה אחת על מכתבי דאשתקד בדבר הערתו היקרה על מה שכתבתי שמדין דש"ע הכל צריך להיות מסודר בין איש ואשתו קודם נתינת הגט ומעכ"ת לידד אופנים והני בס"ד להוסיף בזה נקודה ולפענ"ד תשובה הוא כי נוגע ממש לכשרות הגט בכלל, והנה נשאלתי בב"ד פלוני ... שראו בבעל שמתחמק מליתן גט עד שיסדרו לו כל העניינים ובתוכם לחלק הילדים בין איש ואשתו וגם כמה יצטרך לשלם וחלוקת שאר עניינים וכיון שראו הדיינים שהאשה לא תתרצה ולא תסכים ליתן לו הבנים זכרים בקל וימשך הדבר אמרו הדיינים לבעל שמתחלה יתן הגט ואח"כ ידונו על שאר הפרטים שביניהם אלא כדי להרגיעו שלאחר קבלת הגט ודאי שתפשוט לו את הרגל הבטיחו לו הב"ד שיחזיקו ויעכבו את הכתב פיטורין לאחר הגט עד שיסתדרו כל העניינים לאחר הגט שאז כבר יהי' יותר קל להם ללחוץ עליה מחמת שתרצה לקבל המעב"ד או מאיזה טעם שהוא והבעל סמך על הבטחת הב"ד שהבטיחו לו ונתן לה הגט קודם סידור הדברים שביניהם, מתוך הבנת הב"ד שכל זמן שאין לה כתב פיטור אסורה לינשא.

לאחר נתינת הגט האשה בקשה כתב מעב"ד שנתגרשה ולא רצו הב"ד ליתן לה עד שיסדרו העניינים והלכה והיתה האשה נאים אחר וישאת ע"פ עדים שהיו בשעת נתינת הגט בלי כתב פיטורין ולא רצתה לסדר דבר ואדרבה החזיקה כל בניה ועוד מביאה אותו, כלומר בעלה הראשון לערכאות עבור החזקת הילדים והבעל טוען שכיון שלא נתן הגט רק על הבטחת הב"ד שלאחר נתינת הגט יסדרו לו הכל ובלאו הכי מעולם לא הי' נותן לה הגט והו"ל גט פסול ובניה ממזרים ותלא מבעלה השני כמבואר (יבמות קי"ב וקי"ח וק"כ).

וכתבתי על זה ראשונה הב"ד עשו כאן שלא כהוגן מה שסדרו גט בלי לסדר כל עניני כספיים וגם מהילדים קודם נתינת הגט וכמעט יש לעיין אי הגט כשר בכלל מב"ד שהסכימו ונתרצו ליתן ולסדר גט כזה אפי' אם היו האיש והאשה המבקשים סדר זה וכ"ש אם הב"ד היו המעודדים או עדדו ליתן גט קודם ואח"כ ידונו על החפצים ושאר עניינים.

איברא דנלפענ"ד פשוט דבנידון כדידן שהב"ד הבטיחו להבעל שיעכבו את הכתב פיטורין לאחר נתינת הגט ע"מ לכופה לבא לב"ד לסדר העניינים הגשמיים והכספיים ביניהם וכל זמן שלא תבא האשה לסדר העניינים לא יתנו פטורין, והגם כי ודאי כי הכתב פיטורין אינו מעכב את הגט ואם נאבד הכתב יכולין ליתן לה כתב אחר ואם נתנו לה כתב מעב"ד להתיר לינשא והלכה ונשאת הוה קידושין לכ"ע ואפשר דהיודע מהגט שנעשה אפילו לכתחילה לא בעי הכתב פיטורין ולכן מי שהי' שם בשעה שנתגרשה ולא הי'

מן העדים והמסדר מותר לו לכתחילה לישא אותה בלא שום כתב כי מיד כשאמר הבעל הרי את מותרת לכל אדם והיא הגט בידה וקגרה כמנהג הנתינה ועשו הכל כאשר לכל הרי הוא כבר נתגרשה ולא יועיל שום דבר לחזור בזה ואפי׳ בתוך כדי דבור דקיי״ל דכדיבור דמי לענין ממונות או תפילה והפסק ומ״מ לענין קידושין קיי״ל דאינו יכול לחזור אפי׳ תוכ״ד עיין טוש״ע א״ע סי׳ ל״ח סל״ד וסי׳ קל״ד וסי׳ קל״ח והבן.

ומיהו נראה לומר דבר חדש דמה שאמרתי דהפיטורין אינו מעכב הנישואין ואין לו שייכות עם הגט כלל היינו כשלא נתנו לה המעשה ב״ד כתב פטור מפני סיבה גדולה שנתהוה לאחר הגט או שאבדה המעב״ד וכיוצא בה אבל היכא דהב״ד אמרו להבעל קודם הגט שבכיון יעכבו המעב״ד ולא יתנו להאשה כתב פיטורין עד שתסכים לסדר אתו כל הענינים והבטיחו לו להבעל שזה די לעכב אותה מלישא לאיש עד שתסכים להסדר והוא המגרש בתומו האמין להב״ד שגט פיטורין והכתב פיטורין הוא חלק מהגט וכמו שהרבה אינשי ונשים וע״ה שלא יודעין מאמינים שזה חלק מהגט ועל מנת כן הסכים ליתן הגט קודם ועכשיו הגרושה ממאנת לבא לב״ד ולסדר הענינים והבעל נועק שהב״ד רימוהו ואלו הי׳ יודע שהבטחת הב״ד על עיכוב המעב״ד אינו כלום ואפי׳ לא חספא בעלמא והאשה לא תבא אח״כ לב״ד ואדרבה תקחהו לערכאות מעולם לא הי׳ נותן הגט כה״ג לפענ״ד הגט בטל למפרע.

ואפרש שיתמי שלא יבואו דורות אחרונים וילחקו על דברינו, שהרי כבר הבאתי בכמה מקומות הא דאמרו בגמ׳ חלילה מוטעת כשרה גט מוטעה פסול (יבמות דף ק״ו) וכתב היש״ש דאפי׳ באותן שכופין להוציא גט מוטעה פסול, ועיין מאירי יבמות הנ״ל שהביא שאלת הרשב״א למה הי׳ אבי מחייבו ועיין ריטב״א ואבנ״מ סי׳ כ״ט סק״א ובקצוה״ח סי׳ רמ״א לענין חלילה אבל גט מוטעה לכ״ע פסול ועיין שו״ת עין יצחק סי׳ מ״ב (להגאון מהר״י ספעקטאר קאוונע) דהמטעה בגט גרע מתנאי כפול וכל שהטעו את הבעל אפילו לא עשו תנאי כלל לא כפול ולא פשוט דכל שמטעהו השני כל טעות הוה למפרע גזל לגביה בקניינים וכמו במכר כן בקידושין וגיטין אף דלא התנה משפטי התנאים הגט בטל, ובמקום אחר האריכתי בזה והבאתי שכן גם דעת המבי״ט ושו״ת תשורת ש״י ובעל מנחת יצחק בתש׳ כת״י אצלי.

וא״כ בנידון דידן דאיכא תרתי חדא שהב״ד לא סדרו הכל בין הזוג קודם הגט כפי ההלכה בש״ע הרי בזה גופי׳ יש חשש פסול בכלל על הגט וכמ״ש לעיל אבל גרוע יותר במה שהב״ד הטעהו להבעל שע״י עיכוב כתב פיטורין יכריחו אותה לעשות כרצונו והבעל סמך והסכים על דעתם ועל דעת זה ליתן הגט ועכשיו רואה שהם הטעוהו שלא דובים ולא יער שבעיכוב הכתב פיטור אין שום שיור בגט ואין להם שום כח על זה והוא עומד וצועק על הב״ד למה רימיתם אותי דכה״ג מעולם לא הייתי נותן לה הגט עד שתסכים לאיזה הסכם שהוא ועכשיו הכל בידה הגט קבלה וגם הבנים לא נתנה והולכת לערכאות מעולם לא הייתי מסכים כה״ג, לפענ״ד דהו״ל גט מוטעה ממש והגט בטל כה״ג לכ״ע והאשה אסורה לינשא כה״ג, ועל הב״ד מהיום והלאה להזהר שלא ליתן גט קודם שיסדרו הכל בין הזוג ולא יחשבו לעיגון ויטעו את הבעל דעל כיוצא בזה אמרו אל תגדק הרבה, דאז לא זאת שתהי׳ עגונה אלא תהי׳ ר״ל א״א ובניה ממזרים מ״ו דגט מוטעה הוא ובטל לגמרי כנלפענ״ד.

סימן קח

דעת מהרש״ם ואחרונים בהיתר ק״ר באשה שהולכת לערכאות

עוד להנ״ל

עוד רגע אדבר במה שכתבתי והבאתי דעת המהרש״ם דמעיקר דינא אף גט לא בעי ומ״מ לרווחא דמילתא ישלים גט אצל ב״ד וכשהאשה תתרצה לקבל הגט ותסיר המסירות והמלשינות אצל הערכאות ומשרדי הממשלה במסים וכן כל התוצאות ותוותר על מה שאין מגיע לה ע״פ התורה הן בעבר והן בעתיד אז ימסרו לה הגט ע״פ התורה ומעכ״ת

ועוד כמה רבנים אחרים תמהו שהוא דבר חדש.

ולפענ״ד לא ידעתי מה החידוש ואם הוא דבר חדש לא אני חדשתי הדבר כי הרי המהרש״ם ובני דורו פסקו כן והוא המחדש חידוש זה דאין צריך להשלים אפי׳ גט בכה״ג ולא היתר מאה רבנים אלא שמ״מ יקח היתר מאה רבנים ליתר שאת, ואדרבה אני הוספתי דאעפ״כ ישלים גט ויקבל היתר מאה רבנים כדי שאם תתרצה האשה לקבל הגט ולא יהי׳ הבעל מצוי אז במדינה או שילך לו למקום אחר לגור בארץ אשר ימצא חן בעיניו והיא תשאר פה לא תוכל ללכת אחריו ולחפש אחריו אבל כשישלים גט כל שישלים הגט והיא תתרצה בגט הרי לעולם בידה לסגור את כל התיקים אשר יש לה על בעלה בערכאות וכל המסירות וכיוצא ולחתום על שטר בב״ד שמהיום והלאה לא תלך ולא תרדוף אחרי בעלה וכל שתסכים ותחתום על העבר ועל העתיד הרי הגט מונח ובידה לקבל בכל עת, ולכן אין כאן שום עיכוב ולד מעגן מצד בעלה אלא אדרבה היא מעגנת את עצמה ברודפה אחר בעלה בערכאות ובבקשתה לעונשו שיתן לה תרקבא דדינרא וכיוצא ויגרשנה או שתסגירנו בבית הסוהר

בסיוע של הערכאות, גזלת ורצחת וגם ירשת, והכל עוד בסיוע ועזרתם של הב"ד חס לי' לזרעא דאבא וידי על מהי בו וכל העוזר בזה הו"ל מסייע ידי עוברי עבירה ומוסרים וגוזלי ממון חבירו ולפעמים בא גם מ"ו לרציחה, וזה לפענ"ד פשוט מאד.

איברא דלמאן האמת כבר פסקו גדולי רבנים שבדורינו להתיר חדר"ג באופן כזה שאנו דנין בלי להשלים גט וסמכו על המהרש"ם ז"ל הלכה למעשה ונתנו היתר של מאה רבנים בלי השלמת גט כלל ורק לקחו הבטחת הבעל בכתב התחייבות שאחר שאשתו ... ב"ר ... תסיר מעליו כל הלשנותיה אצל הערכאות ומשרדי המסים עם כל תולאותיהן הן בעבר הן בעתיד, הוא מוכן לסדר עמה עניני גירושי' וסכסוכי ממונות שביניהם אצל בי"ד מובהק בזבל"א וזבל"ת, והשלש כתב ההתחייבות מבעלה לב"ד, ועל סמך זה עשו הלכה למעשה והתירו הב"ד להבעל לישא אשה על אשתו בלי להשלים גט כלל וכן עשה הבעל מעשה והלך ונשא אשה אחרת, ואני מכיר הבעל וכדי שלא יחשבו שהיו סתם איזה קלי דעת הנני להעתיק כאן כתב ההיתר והרבנים הגאונים המתירין שחתמו על כתב היתר ב"ד, רק השמות של הזוג אשמיט כמובן. וז"ל:

היתר חדר"ג

אנחנא בי דינא חתומי מטה נשאנו ונתנו בהיתרא דהך גברא המוכ"ז הר"ר ... ב"ר ... נ"י מפה ...., להתיר לו חדר"ג מאוה"ג ע"י מאה רבנים מג' ארצות כמבואר בפוסקים, ואחר שהשליש אצלינו כתב התחייבות שאחר שאשתו ... בת ר' ... תחי' תסיר מעליו כל הלשנותיה אצל הערכאות ומשרדי המסים עם כל תוצאותיהן הן בעבר והן בעתיד, לסדר עמה עניני גירושין וסכסוכי ממונות שביניהם אצל בי"ד מובהק בזבל"א וזבל"א, יצא מאתנו להתיר הבעל הנ"ל לישא אשה על אשתו הנ"ל כדת משה וישראל [ברשיון נישואין חוקי מדינא דמלכותא כשיצטרך לכך].
וע"ז בעה"ח היום יום ד' לסדר חיי כ"ד חשון תש"נ לפ"ק ברוקלין תצ"ו.

הרב מאיר גרינבורג אבד"ק קעזמארק

הרב יואל אשכנזי אבד"ק יאסי

הרב אברהם מאיר איזראעל אבד"ק הוניאד

והנה לן הלכה למעשה מב"ד חשוב שהיינו מכירין אותם ז"ל שלשתם ת"ח מובהקים ירא' השם ומומחים גדולים בעניינים אלו וידועים לכולם אשר סמכו עליהם בהוראותיהם בכלל ובפרט שעסקו הרבה בעניינים אלו והיו בקיאין במקצוע זה יותר מאחרים וגם עשו הלכה למעשה ומסתמא יש גם יותר מזה ואף אינ לא ערער על זה כיון שעשו ע"פ התורה.

רק עכשיו שבעונ"ה קמו אנשי שחץ בעתונים המבזים את התורה וגדוליה ורוצים להפוך הקערה על פיה ואם אשה או האיש הולכים לערכאות אז לוחצים על הצד השני שלא הלך לערכאות שהוא יותר ומכין ועושין שלא מן הדין ושוכרין גויים להכות בנ"י או ע"י ערכאות אוי לי אם אומר ולבי לפומי לא גליא מהמעשים אשר עושים בעונ"ה.

סימן קט

על טענת הדבר שנפרץ הליכה לערכאות בזמנינו

עוד להנ"ל

ועל הטוענים שכיון שנפרץ הענין של הליכה בערכאות הו"ל כתינוק שנשבה, או ת"ו כעבד ושנה נעשה לו כהיתר וא"א למחות והו"ל כשוגגין, וכבר אמרתי ישתקע הדבר ולא יאמר ואדרבה האומרים כן הם הם הנותנים יד לפרצות אלו בהתרתן ובלימוד זכות עליהן והלא אין אנחנו מדברין כאן מרעפארמער אלא משומרי התורה המדקדקין על חוט השערה וכשמשדכין שואלין זה על זה אם הם ירא' ה', אבי הכלה על החתן ואם החתן על הכלה אם מדקדקין בהידורין ובחוט השערה ואם יאמרו להם בדברים אחרים בעניני מו"מ שיגזלו משל אחרים או שילכו לערכאות לדון במקום ללכת לד"ת ודאי ימתו להם מחאות גדולות ויכו על קדקדם בסירוב וחרם ושמתא אותם הרבנים עצמן שכאן מלמדין זכות והם עצמן מוליאין סירובין וחרמות על הולכי ערכאות ולכן הדין בדידן עם ירא' שיותרו כמה וכמה יחזרו בהם ולא ילכו לערכאות והלא הכל תלוי ביד הרבנים וח"ו להתיר או להעלים עין ולסייע על מי שהתורה אמרה שאין לו חלק לעוה"ב וכמעט אין איסור בשו"ע המפרש כ"כ העונש החמור כמו איסור ערכאות ומסירה והקולר תלוי בצואר וצריכין להזהיר שלא לעבור על חומר איסור של ערכאות, ועכ"פ הרי יודעים חומר האיסור אלא שבכאן יש לה עין לנקום בבעלה האהוב לה ולכן הנקמה מביאה להחריב את ביתה ואת עצמה ואת משפחתה והיא בכלל תמות נפשי עם פלשתים.

וכבר שאלתי כמה פעמים שע"פ רוב לאחר שכבר עשו מה שעשו והשביעו עצמם בדם בעלה או להיפוך וצריכים עצות כיצד להתנהג לקבל הגט פיטורין וכשבאים אלי לשאול עצות או לפעול על הצד השני שיסכים ללכת לב"ד כשהם בערכאות ושאלתי והרי הלכתם לערכאות והשיבו לי יש היתר ושאלתי ממי קבלת היתר והשיב מרב פלוני אלמוני ... ושאלתי האתה גר במאנטרעאל או במעכסיקא וכי אין לך רב במאנטרעאל או במעכסיקא ובאת לקבל היתר לערכאות מאיזה רבני מפה, ובבושה משיבים גא רב איימאן לא רוצה ליתן

היתר וכיוצא אז שאלתי גם כשיש לך לשאול על עוף או בשר בחלב או בדיקות וכיוצא בו אתם נמי שואלים אצל הראביי אצא סומכין על הרב ממאנטרעאל אז למה לא סומכין גם על זה אצא הטעם שהם יודעים את קונם ומתכוונים למרוד בו ואין זה תינוק שנשבה ולהדיא אמרו (עירובין ו׳ ע״ב) העושה מקולי בית הלל ומקולי בית שמאי רשע אצא אי כב״ש כקוליהן וכחומריהון אי כב״ה הכ״נ כן הוא וגדולה מזו ובפרט שמתרין ומזהירין אותם שלא ילכו בערכאות ואם הלכו שילאו ולא שומעין לנו הרי הן מזידין גמורים ולא שוגגין ולא תינוקות שנשבו.

אלו דברי ידידו וידי״נ המצער בצערן של ישראל ועל כבוד התורה המחולל ואין לנו מי שיגדור גדר ויעמוד בפרץ והדור דעה הלכו למנוחות ואותנו הניחו לאנחות יעמוד בעל הכרס ויכלה את קוניו וישלח גואל לדק בב״א, ויסלח לי מאד על שטפכתי קצת את לבי כי מר ולר לי מאד ברואתי דרדור הדור ואין דורש ואין מבקש ואיזה עתונאים עם כמה נשים שחצניות ומחנפיהם מנהיגים את הדור בהבלי שוא ותורה חדשה תצא מעגלים בלע״ז ומבזים את הת״ח השרידים הנמצאים ובכל זאת אנו לי׳ ובית ה׳ נלך ולא נטה ימין ושמאל.

ידי״נ אוהבו הנאמן המתפלל לאריכת ימיו ושנותיו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קי

שלום בית והליכה לפסיכאלאגים

ב׳ לסדר טהרות התשנ״ו בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי הרהגה״צ בנש״ק כולו אומר כבוד כש״ת מוה״ר משה דייטש שליט״א רב קטמון לונדון עיה״ב.

אחדשב״ת בידידות יתירה, שלית עשה שליחותו והביא לי׳ הקונטרס אור ישראל אשר הדפיסו מאמר בענין קטן שהגדיל בין שני פסחים מכ״ק מאותני אור יקרות וקיפאון מלאך ה׳ רבן וגשיא ישראל כקש״ת מוה״ר פנחס מנחם אלטר זצוקלה״ה כ״ק אדמו״ר מגור אשר פתאום שבק אותנו לחיים נצחיים ואין לנו מושג וכח ומליס לתאר האבדה לכלל ישראל בכלל ולמשפחתינו בפרט אוי נא לנו כי חטאנו.

ובדבר המכתב שהדפיס מעכ״ת בלונדון עם כותרת ״אל תפנו אל הידעונים בדמות פסיכולוגים״, והביא בשם הגרש״ז אויערבאך זצוקלה״ה שההילוך להם יוצאים מזה קלקולים גדולים, וכן הביא עדות בשם מרן החז״א ז״ל שאמר במפורש שאין לילך אליהם כי קלקלתם מרובה מתקנתם, וכך היתה דעתו של מרן בעל קהילת יעקב בכמה מכתבים ובשום אופן לא שלח לרופאים פסיכיאטרים, גם במכתב שקבל מגאב״ד דעדה החרדית הביא דעת תורה שצריכים להתרחק מהם כמטחוי קשת והשקפותיהם ועצותיהם שהם בניגוד לדעת תורה ומבוססים על דעות כוזבות, ובכל שאלה רפואית לאלה הסובלים מחולשה רפואית יש לשאול דעתם של בעלי הוראה מובהקים וחרדים לדבר ה׳ היושבים על מדין, והיות כי שמע שגם דעתי נגד הני פסיכילאגים רצונו לדעת אי׳ מקום המכתב שכתבתי בענין זה.

הנה זה זמן רב חברתי ספר קטן בשם בית רחל קצת עצות והנהגות בעניני תהליכות הבית ושלום בית בין איש לאשתו והבאתי שם שתי מאמרים (נתיב ח׳ בענין ביקורים אצל רופאי בית האז דוקטאר בלע״ז) אשר נהיתה בעין הכרח שכל אחד יש לו רופא להתייעצות ובאנשים זה ג״כ לא טוב שהרי לכ״ע צריך להתפלל לה׳ אבל בנשים הוא באמת כמעט ח״ו אסון גורא שמתרגלים להרופא בית שבסך הכל הוא רופא בשר ודם עוסק עם נשים ורובם מהם מושחתים הם ושאני עריות דלב אדם חומד ובמשרדים כמה פעמים נשארים יחידים ע״ש. ובנתיב ט׳ ביקור אצל רופאים פסיכאלגען בלע״ז אשר עליהם אמרו כל באיה לא ישובון והממציא הראשון שלהם הי׳ בעצמו אדם מושחת כידוע ואפי׳ שילך איש לפסיכילאג איש ואשה תלך לפסיכילאגית אשה נמי אין לעשות, והני שולח לו הקונט׳ ויעיין בו קצת בקשתו ואם אוכל להיות לעזר באיזה מקום הני מוכן כי הקב״ה אמר למחות שמו ח״ו בשביל שלום בית ור״מ הניח לרוק בעיניו בשביל שלום בית אנן מה נענה.

עוד דבר קטן וגדול הוא בעיני שהגם שהתירו ללכת לרופאים אם צריכים לכך איש לרופאת אשה וכן אשה לרופא איש ויש לזה הרבה התירים ומיהו יש להזהיר דפשוט שאם יש רופא איש שיכול ויודע האומנות כמו האשה או להיפוך לא ילך איש אצא לרופא איש וכן אשה לרופאת אשה והרבה כתבתי מזה בספרי, ופעם שמעתי שבא אברך אחד לפני כ״ק אדמו״ר מקלויזענבורג זצ״ל ושאל היות כי יש לו רופא איש שרוצה לטפל עם לידת אשתו בעד אלפים דאלאר ויש לו אשה שמבקשת אלפים ושלש מאות איזה מהם יקח והשיב לו כ״ק האדמו״ר זצוקלה״ה תגיד לי אם מי שהוא בא ויאמר לאשתך שתעמוד ערומה כמה פעמים בפני איש או שתשלם ותפטר מה שהוא כמה היית משלם שלא תעמוד אשתך ערומה בפני איש ולא ימשמש בה אמר לו תבין מעצמך שהרי רופא איננו טוב משאר איש ועוד גרוע הוא אם אין לך רופא אשה אז אין ברירה אבל היכא שיש ברירה ודאי שאין ליקח רופא איש והבן.

אלו דברי ידידו דושכ״ת המעתיר בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיא

הנותן גט בלילה

בס"ד אור ליום ב' לסדר את בריתי שלום בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי היקר מאד נעלה ה"ה הרה"ג וו"ח אי"א ברקאי כש"ת מוה"ר אליהו רפאל הישריק שליט"א חדב"ן רב האי גאון כש"ת מוה"ר משה הרשלר זצ"ל בעמח"ס תורת רבית ועוד.

אחדשב"ת בידידות, וכו'. ותבט עיני בכת"י פ"ק ס"ג בענין גט בלילה שכותבין ומותמין אפילו לכתחילה גט בלילה אבל אין למסור גט מיד האיש ליד האשה בלילה ואם נתן גט לאשתו בלילה יש מגדולי הפוסקים שאומרים שהגט פסול ואינו כלום שמסירת הגט הוא בכלל משפט וצריך שיהא ביום שהוא כתחילת דין. וליין שם לא"ז סי' תשמ"ה ותה"ד סי' רמ"ח ועוד ראשונים ומגדולי האחרונים הנוב"י ת' א"ע סי' קי"ד ובבירור הלכה האריך להביא פוסקים שנחלקו בדבר וכל רז לא אים ליה.

ולפי שבעייתי ג"כ כתבתי מזה באיזה מקומות ולכן אמרתי רק הערה אחת מה שלא ראיתי שליין עלה והוא דבנוי"ת שם הביא קושי' מגמ' ערכין כ"ג ע"א דפריך לי' רבא והאמן ידור הנאה ומשני אביי אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש, וחידש דהכוונה דבי דינא אב"ד מומחין קאי שיודעין משנה ואפשר שיגרש בב"ד הדיוטות אבל אעפ"כ צריך שלשה ע"ש, והראתי לדעת שרוח אלקים דבר בו שכן מפרש להדיא רגמ"ה בערכין הנ"ל (שעדיין לא הי' נדפס בזמן הנב"י) וז"ל רגמ"ה אטו כל דמגרש בב"ד וכו' אפי' בפני ג' הדיוטות יכול לגרש שאינן יודעין שצריך להדירה וזכה ברוח קדשו לכוין לפי' רגמ"ה ועיין שם גם בש"מ בשם תוס' הרא"ש ועיין קידושין ס"ב ע"ב והרי גר ובתוס' ר"י הזקן שם ובפת"ש א"ע סי' קנ"ד ובספרינו משנ"ה ח"י סי' רס"ו באריכות, ובאמת כי פעם תשבתי דלא בעי ב"ד שהרי אנן דרשינן וילאה והיתה מקיש הוי' ליליאה וכיון דלקידושין לא בעינן ב"ד הכ"נ לגיטין דאין היקש למחלה.

איברא דמינה דנתי דבלילה נמי יכול לגרש שהרי אפשר לקדש בלילה ודרשינן מקיש הויה ליליאה וכיון דמקדשין בלילה הכ"נ מגרשין ושוב ראיתי דבאו"ז הגדול שם רמז להא דוילאה והיתה ע"ש, וקצת יש לומר דבמחלוקת שנוי' דמבואר בזוה"ק שאין לקדש בלילה והי' מנהג ותיקין שעשו החופה ביום דוקא כידוע וא"כ יש לומר דתלוי בהא מחלוקת עכ"פ לא יכולתי להאריך ורק מראה מקום אני.

ידידו המעתיר בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קיב

איסור להתדיין עם אשתו אחר גירושין

אור ליום ו' בשבת לסדר אר"ש ביותר צריך לזרז כו' ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ הרה"ג וו"ח ידידי וו"ח כש"ת הרב אוימען שליט"א רב ביונג איזראעל פלעטבוש נ"י.

אחדשב"ת בידידות, בדבר שאלתו איה מקום כבוד מנוחתו דהא הלכתא שאסור להתדיין עם אשתו שגירשה לאחר הגירושין שאמרתי לו שקודם שיתגרשו צריכין לסדר כל עניני ודיני ממונות ואח"כ יכתוב לה גט וכבודו שאל למה לא יגרש קודם ולא יעגן את האשה ואח"כ יתדיין עמה על דיני ממונות ומאי נפ"מ יש בזה אם הולך עמה קודם הגירושין או אחר הגירושין כל שתבטיח שתלך אח"כ לב"ד וכנראה חושב שאני המצאתי לעצמי הלכה זו.

ידידי הרבה נפלאתי בדבר על רב שמתערב בעניני גיטין וקידושין ולא ידע החילוק לדון בין קודם גירושין לאחר גירושין והנה בגמ' כתובות דף כ"ח המגרש את אשתו לא תנשא בשכנותו ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי וכו' ת"ר לוה הימנה בנכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר אמר רב ששת ואי אתי לקמן לדינא לא מזדקקינן להו רב פפא אמר משמותי נמי משמתינן להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי נמי מנגדינן להו אמר רב נחמן תנא באבל רבתי בד"א שנתגרשה מן הנישואין אבל כשנתגרשה מן האירוסין נפרעת ע"י עצמה שאין לבו גם בה ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמי דרבא יתיב רב אדא בר מתנא קמיה אוקי רבא שלוחא בינייהו א"ל רב אדא בר מתנא והאמר רב נחמן תנא באבל רבתי כו' א"ל קא חזינן דקא גייסי בהדדי איכא דאמרי וכו' והרמב"ם פכ"א מא"ב הכ"ז כתב וכן מי שגירש את אשתו וכו' וגרושה שבאה עם המגרש לדין מגדין אותו או מכין אותו מכת מרדות וכו' ואם היה לבו גם בה אף מן האירוסין אסור ועיין ה"ה שם.

ובטור א"ע סי' קי"ט כתב ואם שניהם באים לפנינו והוא תובעה משמתינן להו ועיין ב"י אי פסק הטור כרב פפא או כרב הונא ובב"ח האריך בסתירת פסקי הטור דלמעלה פסק מגדינן להו וכאן פסק משמתינון להו וע"ש מה שתי' ובסי' ו' כתב דמכין אותו מכת מרדות כרמב"ם ועיין ד"מ ובש"ע א"ע סי' קי"ט ס"ט גרושה שבאה עם המגרש לדין מגדין אותם או מכין אותם מכת מרדות ועיין מס' שמחות פ"ב ובה"ג סוף הל' גיטין עכ"פ הוא הלכה פסוקה.

גם בסדרי הגט הביאו שישאל הרב המסדר קודם נתינת הגט אחר הכתובה שתחזור לבעל או שתמחול לו אם אינה בידה אז שיוכל הרב לקורעה ותמחול לו בפני הרב והעדים וכן

יזהירם הרב שלא יהיו קשורים ביחד בשום דבר אך אם יש איזה חלוקים ביניהם יתפשרו אוהביהם או קרוביהם על ככה עיין קו ונקי אות י״ט ר״כ והכל כדי שלא יהיה ביניהם עוד שום קשר וקירוב דעת לאחר הגירושין וממילא ע״כ שצריך לסדר כל דבר שחושבים הבעל או האשה להוציא בדיינים שהכל יסודר קודם הגירושין ודלא כמנהג אמעריקא בעוג״ה שלאחר הגט מתחילין להתדיין זה עם זה ואם לא ילך בד״ת הולכין בערכאות ולא די שעוברין על איסור ערכאות עוד גורמין איסור שני שהן בני מכות מרדות או שמתא ואחרור ח״ו.

וכדי שלא יטעו דבאמעריקא נשתנו הענינים ולא פסקינן כן הגני מעתיק תשובות גאון הדור מהרמ״פ זצ״ל בשו״ת אגרות משה (אבן העזר סי׳ קט״ו) וז״ל, אם יכולה האשה לתבוע איזה חיובים מהבעל אחר הגט. הנה יש לי עגמת נפש גדול בעבור העסק שעמלנו ויגענו יחד ביגיעה גדולה להשיג גט פטורין כדי להתיר מכבלי העיגון אשה לעירה, וידענו שכל העיכוב היה ענין הגירושין בערכאות (דיווארס) מטאראנטא, שכן האשה דרה בארץ ישראל ויכולה להנשא על סמך הגט פטורין, אבל הבעל דר בטאראנטא וכדי לינשא הוא צריך לגירושין בערכאות מעם. ואנחנו יעצנו שעל ידי הגט תנשא לאחר ויוכל הבעל לעשות הגירושין האזרחיים והאשה לא תעכב וסמך עלינו הבעל שיהיה כן, ולבסוף מעכב אבי האשה - על ידי שאינו כותב לעורך דין (הלאיער) שהיה לו בטאראנטא שמסלק תביעתו מהבעל, שעל ידי זה לא אפשר לבעל להשיג גירושין בערכאות. ואף שהבטיח אבי האשה במכתבו לאגודת הרבנים קודם מתן הגט פטורין שלא ימנע אינו מקיים דברו, והוא עוול גדול שאין כמוהו, כי הלא הרויח לבד - שבמו הותרה ויצת לאחר, שזה שוה אלפים לאין מספר, ולא משב כלל לתבוע האלף דאלאר שתובע עכשיו, כי עוד היה מוסיף כהנה וכהנה, הרי הרויח כפשוטו מכיסו ממש, דהרי הגירושין דערכאות לפי תנאי הגט של ארץ ישראל היה עולה לו איזה סך גדול ועתה הרי לא הוצרך לזה.

ולבד כל זה אסור לו לתבוע כלל האלף דאלאר, ולמנוע לעשות הגירושין דערכאות אסור עוד ביותר, ובכהאי גוונא אמרינן שתיקותך יפה מדבורך כדאיתא בגיטין (מ״ו ע״ב), ומטעם זה התמירו שאינה יכולה לתבוע הכתובה אחר הגירושין, כדי שלא יבואו לידי קטטה מחמת הכתובה ויאמר הבעל על מנת כן לא גירשה כדאיתא בסי׳ קנ״ד בסדר הגט סעיף פ״א, ובסדר גט ראשון אות י״ח נמי הזהיר על זה שיקרעו הכתובה, ואם כן כל שכן בשאר דין ודברים, ובפרט בעובדא כזו שידוע לכל שאם היו רוצים לד הבעל היה נותן לו אבי האשה עוד אלפים, שודאי היה להם לחשוב שלא יתבע מהם כלום. ומחמת זה כמעט שבטוח אני שאמרנו שאין להם עליו שום טענות ותביעות בעניני ממון, מכיון שזה היינו מחוייבים לומר, וכן ברור שהוא בכלל מה שאמרו מסדרי הנתינה בארץ ישראל מהשליח להאשה, שצריכה למחול לו הכתובה כדאיתא בסדר הגט שלישי סי׳ מ״ג, ואף שלא הזכירו בדבר האלף דאלאר שתובע אותו משום שלא ידעו, וממילא כיון שטעם אחד לזה כדי שלא יהיה לעז. אך אינני מונא את הפסק דין שכתבנו ואולי הוא אגל כבוד תורתו הרמה. בכל אופן אף שהיה איזה העלם מאתנו ולא אמרנו בפירוש, הוא ברור שאינו יכול לתבוע כלום, ומוכרח לכתוב אל עורך הדין איזה דבר בהסכמתו ובחתימתו ולא ירצה לקיים לא תוכל האשה לתבוע כלום ממנו, עכ״ל.

עוד שם באהע״ז סימן קט״ז וז״ל, בענין האשה שהשיגה גט פטורין מבעלה וכעת תובעת ממנו ממון כדי שתסכים לגירושין דערכאות. הנה יש לי עגמת נפש גדול בעבור העסק שעמלנו ויגענו יחד ביגיעה גדולה להשיג גט פטורין כדי להתיר מכבלי העיגון אשה לעירה, וידענו שכל העיכוב היה ענין הגירושין דערכאות (דיווארס) מטאראנטא, שכן האשה דרה בארץ ישראל ויכולה להנשא על סמך הגט פטורין, אבל הבעל דר בטאראנטא וכדי לינשא הוא צריך לגירושין דערכאות מעם. ואנחנו יעצנו שעל ידי הגט תנשא לאחר ויוכל הבעל לעשות הגירושין האזרחיים והאשה לא תעכב וסמך עלינו הבעל שיהיה כן, ולבסוף מעכב אבי האשה - על ידי שאינו כותב לעורך דין (הלאיער) שהיה לו בטאראנטא שמסלק תביעתו מהבעל, שעל ידי זה לא אפשר לבעל להשיג גירושין דערכאות. ואף שהבטיח אבי האשה במכתבו לאגודת הרבנים קודם מתן הגט פטורין שלא ימנע אינו מקיים דברו, והוא עוול גדול שאין כמוהו, כי הלא הרויח לבד - שבמו הותרה ויצת לאחר, שזה שוה אלפים לאין מספר, ולא משב כלל לתבוע האלף דאלאר שתובע עכשיו, כי עוד היה מוסיף כהנה וכהנה, הרי הרויח כפשוטו מכיסו ממש, דהרי הגירושין דערכאות לפי תנאי הגט של ארץ ישראל היה עולה לו איזה סך גדול ועתה הרי לא הוצרך לזה.

ולבד כל זה אסור לו לתבוע כלל האלף דאלאר, ולמנוע לעשות הגירושין דערכאות אסור עוד ביותר, ובכהאי גוונא אמרינן שתיקותך יפה מדבורך כדאיתא בגיטין (מ״ו ע״ב), ומטעם זה התמירו שאינה יכולה לתבוע הכתובה אחר הגירושין, כדי שלא יבואו לידי קטטה מחמת הכתובה ויאמר הבעל על מנת כן לא גירשה כדאיתא בסי׳ קנ״ד בסדר הגט סעיף פ״א, ובסדר גט ראשון אות י״ח נמי הזהיר על זה שיקרעו הכתובה, ואם כן כל שכן בשאר דין ודברים, ובפרט בעובדא כזו שידוע לכל שאם היו רוצים לד הבעל היה נותן לו אבי האשה עוד אלפים, שודאי היה להם לחשוב שלא יתבע מהם כלום. ומחמת זה כמעט שבטוח אני שאמרנו שאין להם עליו שום טענות ותביעות בעניני ממון, מכיון שזה היינו מחוייבים לומר, וכן ברור שהוא בכלל מה שאמרו מסדרי הנתינה בארץ ישראל מהשליח להאשה, שצריכה למחול לו הכתובה כדאיתא בסדר הגט שלישי סי׳ מ״ג, ואף שלא הזכירו בדבר האלף דאלאר שתובע אותו משום שלא ידעו, וממילא כיון שטעם אחד לזה כדי שלא יהיה לעז. אך אינני מונא את הפסק דין שכתבנו ואולי הוא אגל כבוד תורתו הרמה. בכל אופן אף שהיה איזה העלם מאתנו ולא אמרנו בפירוש, הוא ברור שאינו יכול לתבוע כלום, ומוכרח לכתוב אל עורך הדין

שלו שמסלק תביעתו כדי שלא יהיה עיכוב להשיג גירושין דערכאות מצד חשש הלעז.

ובעצם יש גם להסתפק לדינא ממש אולי יתבטל הגט אם ושלוס משוס שאנתנו סהדי שלא נתן הגט אלא מצד הבטחתנו שיוכל על ידי זה להשיג גירושין דערכאות משוס שאבי האשה לא יעכב אלא אדרבה יסייע בזה, וכיון שמעכב שאם היה יודע שיעכב ברור שלא היה נותן הגט, וממילא לא הועיל כלום מה שאמר שהוא בלא תנאי. ונמצא שיש גם לדינא חשש גדול אם יעכב הגירושין דערכאות שהגט יהיה פסול וחשש ממזרות על הבנים שתלד אם ושלוס. ולכן בבקשה מכבוד תורתו הרמה שלמען השם יסביר לו כל זה ויאמר שבנפשו הוא עושה. ולבד כל אלה איך הוא רוצה בשביל תאוה להשיג אלף דאלאר שלא חשב כלל עליהם לצערנו כל כך, שהרי ברשות לד הבעל חושדים אותנו ששיקרנו להם ועשינו שלא כהוגן להחזיר המעות קודם שידענו שליכא עיכובים מצד אבי האשה, ובפרט שיודע אבי האשה שלא עשינו בשביל ריוח ופרנסה אלא לשם השם יתברך, להתיר את בתו מכבלי העיגון ולבסוף הוא עושה לנו רעה גדולה כזו שיהיה עלינו חשד על חנם. ומקווה אני שאחר שיסביר לו כבוד תורתו הרמה את כל זה יכתוב תיכף לעורך הדין שלו בטאלאנטא, אבל אין לסמוך עליו אלא ירא שבפני כבוד תורתו הרמה יכתוב זה וכבוד תורתו הרמה יקח מידו וישלח בעצמו לבעל.

כתבתי גם לאבי האשה מכתב אך בקצור כי לא רציתי להאריך בכתב בדברי תורה לאיש שאינו בן תורה אבל הזכרתי מהעגמת נפש שלנו וגם שאסור לו לתבוע מצד שתיקותיך יפה מדבוריך עכ"ל. העתקתי הדברים להראות עד כמה החמיר לסדר כל הענינים קודם נתינת הגט ושאחריו אין להשיב או להתדיין כי בניקל יבוא לידי ביטול הגט ח"ו.

ולא אוכל מלעבור ולהעיר עוד דאיש או אשה שהולכים בערכאות לבית משפט עכו"ס להוציא ממון או הבנים זה מזה ע"י כח בית המשפט קודם שילכו לב"ד הרי ההולך עובר על אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ ואם הוציא זה מזה ממון ע"י הערכאות הרי המעות הוא גזל ביד המוציא וחייב להחזיר ובפרט אם המוציא הכסף הוא גם על הבא כגון על זו השופט שיתן כך וכך לכל חדש או שנה וכיוצא בזה ובלית ברירה משלם הרי בכל חודש הוא גוזל והמסייע בדבר או נותן לו עצה הרי גם הוא נתפס באותו עון ועובר על איסור גזל ולפני עור והרי הוא בחרם שהטילו רבינו מאיר והרא"ש בתשובה כלל מ"ג סי' ח', שכתב הרא"ש ז"ל דרבינו מאיר ז"ל היה דן בדינא דמתיבתא שיתנו לאשה כל מה שהכניסה אבל לא היה כופה לגרשה וכתב.

וז"ל הרא"ש וקודם שיחזירו לה כל מה שהכניסה היה מצוה להחרים אם שום אדם השיאה עצה זו כדי להוציא מיד בעלה מה שהכניסה לו וכשהיה נראה לו שהיה ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר אפילו מה שהכניסה לו ע"ש דברים מאירים כספירים.

ומבואר שרבינו מאיר והרא"ש ז"ל צוו להחרים על מי שהשיאה האשה עצה זו כדי להוציא מיד בעלה אפילו דבר שמגיע לה ע"פ הלכה ואם עשה כן הרי הוא בחרם וכ"ש על מי שמשיאה ללכת לערכאות ולהוציא מבעלה ממון שאין מגיע לה שודאי הוא בחרם שלהם חוץ מלפני עור לא תתן מכשול וכאן הו"ל בכלל תרי עברא דנהרא נמי וחוץ מאיסור גזל שמוטל גם על צוארו שכיון שע"פ דין תורה אין מגיע לה כסף זה או שהב"ד לא היו מוציאין אם הלכה והוציאה בעצמה או ע"י עצת איזה אדם רשע שהשיאה ללכת לערכאות שחייבין להחרימו ע"פ הלכה ודאי שהוא יותר מגרמא בניזקין וכל ההיזק שגרם לו עליו ועל צוארו ועם עי"ז קפח פרנסתו או פרנסת אנשי ביתו שנשא אח"כ הרי הוא בכלל הורג נפש או נפשות.

עיין שלחי ב"ק אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית הגבעונים ופריך וכי היכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוד עיר הכהנים שהיו מספיקין מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגן ועיין רש"י וברא"ש שם וכ"ש שמשיא אדם ללכת לערכאות ולהוציא ממון שאינו מגיע לו ע"פ התורה שהוא גזל גמור ואם השופט פסק לה לזמן רב ואח"כ הבעל לא יוכל לישא אשה אחרת ולפרנסה וכיוצא בו הרי הוא ממש הורג נפש או נפשות. ועיין שם היטב בתשו' הרא"ש ופליאה עצומה מה שאח"כ צועקים שהבעל מעגן אותה לאחר שהלכה בערכאות וקבלה כל מה שיש לו ועוד קבלה פסק על הבא. ונמצא אותו רשע שיעץ לאשה או לאיש לילך לערכאות והוציאו ממון שלא כדין עובר על לפנ"ע ועל גזל ועל שפיכת דמים והרי הוא מוחרם מה"ת וזה לבד מאיסור ערכאות אשר בעונ"ה הותר בזמן האחרון וכמעט הותרה הרצועה והרי הם נעשים כמומרים לאותו דבר ר"ל.

וכבר כתבתי בענין ערכאות על אותם אשר מקלס יגיד להם והתירו ללכת לערכאות ע"י אמתלאות או קלות שהוא ממש ענין של ע"ז עיין שו"ת תשב"ץ טור הראשון סי' י"ז אות א' שכתב לאנשי קהל בסכרא בענין חומר העון של ערכאות וז"ל והלא ידעתם חומר האיסור בזה להביא דיינו לפני ערכאותיהם וכ"ש בדיני אישות והוא כאיסור ע"ז ממש כמו שדרשו ע"פ כי לא כצורנו צורם ולפי שאתם העלמתם עין מענין זה יש לנו להאריך ולהזכיר לכם חומר עון הזה וכו' הלא אמרו רז"ל כי דבר הזה יש בו חילול השי"ת שאין

לו כפרה בארבעה חלוקי כפרה כי אם במיתה וגם יש בו עון ע"ז כי בלכתם אל בית טענותיהם לדרוש ערכאותיהם בזה הם נותנים מעלה ומשיבות לאלהיהם ולתורתם ומניחים אלקים חיים ומלך עולם ותורתו תורת האמת וכל זה אם הוא כדינו וכ"ש אם הוא מוציא בדייניהם אשר פיהם דבר שוא מה שלא חייבה תורתנו תורת אמת שנמצא גוזל את חבירו ומומסו ואינו משיב את גזילתו ואין לו כפרה לעולם וכו' ולכן עמדו ישראל עמודו לגדור פרץ להחזיר האנשים החטאים האלה בנפשותם למוטב ולמחות על יד המחזיק בדבר זה ואי לא נייתי לכון תודיעונו דברי האמת ואנו נלוה את הנמ"ש בגזירת עירין וממימר קדישין ונשך למאן דלא נייח לדינא כי אין ראוי להעלים עין מהדבר הזה וכל המזהירים יזהירו כזוהר הרקיע ואשר לא ישמע לקול מורים נוע ינוע והוא בחטאו ימות ועל ישראל שלום לבד ממנו ע"ש.

ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ז סי' רנ"ה וח"ט סי' שנ"ד שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני עכו"ם כפר בקב"ה תחלה ואח"כ כפר בתורה ועיין ח"מ סי' כ"ו ובביאור הגר"א והארכתי בזה בכמה מקומות. ומה נאמר אוי לו לדור שכך עלתה בימינו ובפרט במדינה זו ומי יעמוד בפרץ פרוץ מרובה על העומד.

והנה כל זה במי שהולך פעם אחת בערכאות וגם להוציא את שלו ולא להוציא מה שאין שייך לו ואפילו במקום שהערכאות דיינים כהלכה אלא לפי שהולך לערכאותיהם הוא בכלל עובד ע"ז אבל מי שהולך והם דיינים שלא כהלכה ולוקחים מזה ונותנים לזה ונותנים גם למי שאינו ראוי לתת להם ע"פ הלכה הלכות התורה הרי הם גוזלים ומומסין ממון חבירו וכלשון התשב"ץ שאין לו כפרה לעולם.

וכל זה אם הבתי דינין שלהם פסקו להם פעם אחת ואם פסקו להמשיך אז פשוט שבכל רגע עובר על גזל וכיוצא בו ועיין כעין דומה לו בתובות אלמלא נגדו לדיאל חנניא מישאל ועזריא הוה פלחו לצלמא ובגמ' שם דשאני מיתה מנגידא ממושכת ועיין תוס' שם ובחי' הארכתי בס"ד ומי יכול לשאר גודל האיסור והמזק לזה וכה"ג פשוט דכל זמן שלא תשוב הגזילה והערכאות ותלך לב"ד של ישראל להתדיין הרי הוא אז היא מורדת ועוברת על דת ישראל ומצוה להציל עשוק מעושקו וכל המסייע לעושי רשעה נתפס בעונם והוא נכלל בברכת ולמלשינים ר"ל ואלרף פה תשובה קצרה מה שכתבתי בעניים אלו בס"ד.

אלו דברי ידידו הכותב בלב נשבר שבר על שבר על חילול השם וזלזול התורה ואבקש סליחתו אם ח"ו יצאתי חוץ מגדרי ודברתי דבר מה שעל לבי כי אין חולקין כבוד לרב במקום שיש חלול השם ברבים ובפרסום במודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפק מגוי מודעי כמבואר ברמב"ם ז"ל דלה"ר בכתב גרע מלה"ר בע"פ שזה יש לו קיום לדורות ח"ו ואין התשובה נמחקת עד שיש רושם החטא כמו דקיי"ל דהבא על א"א והוליד ממנה ממזר דלאו בעל תשובה הוא כיון דחטאו רשום בעולם עד שימות הממזר ועיין תוס' ופוסקים בזה.

אבל ליהוי ידוע כי ח"ו ח"ו אין כונתי לשום אדם וכ"ש מר שליט"א אשר כבודו חביב עלי וכמ"ש יהיה כבוד חברך חביב עליך כשלך ומה שאמרתי בין בע"פ ובין בכתב לא נתכונתי לשום דבר רק לטובה ולמען תורתינו הקדושה שנדרסת בעונ"ה באין דורש וכל אחד כפי אשר יעלה במחשבתו עושה והחרגש הוא ההלכה בעונ"ה כמאמר המגילה ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים כלומר שיש ביניהם פירוד ודתיהם שונות מכל עם כלומר שלומדים דתיהם מכל עם שונות מלשון שינון ושננתם לבניך שלמדו משאר עמים לחיות על ההרגש ואת דתי המלך שהם דת מלכו של עולם אינם עושים אנשים שמעולם לא למדו עניני אישות נעשים אפטרופסים ושומרי הפילגשים והנשים וכיוצא בזה אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ושנית אבקש ויען ויאמר סלחתי וביליאתי אומר שלום שיש שלום טובה וברכה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיג

לעשות שליח על הטעלעפאן לכתיבת גט

ד' לסדר זאת התורה התשמ"ז בנ"י יצ"ו

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח ירא"מ כש"ת מוה"ר דניאל פראמעל שליט"א מחשובי תלמידי ישיבתנו הקדושה בית שערים אונגוואר.

אחדשב"ת בידידות, בדבר ששאלת לברר לך הא שאילתא ברחוקן שרוצה לגרש את אשתו דינה, והוא במדינה אחרת או בעיר אחרת ואינו יכול או אינו רוצה לבא למקום שאשתו שם או שאין שם ב"ד אי שפיר דמי למנות הסופר והעדים לכתוב לו גט על הטעלעפאן, כלומר שיקרא על הטעלעפאן ממקום שהוא או שהב"ד יצלצלו לבעל והוא יענה להם וידבר אל הסופר ויעשהו שליח לכתוב לו גט ואל העדים שיחתמו לו ויבטל מודעות ויקבל עליו חרם שלא יבטל השליח הכל כמבואר בתיקוני וסדר הגט וגם ימנה שליח למסור להאשה הגט ואם האשה ג"כ אינה יכולה לבא למקום שהב"ד שם איהי ג"כ תמנה שליח לקבלה ע"י הטעלעפאן הכל כפי המנהג וההלכה ואח"כ מיד יסדרו הב"ד הגט וימסרוהו להאשה והב"ד יכתבו להבעל והאשה כתב פטורין והם מגורשין כדת משה וישראל.

והנם שזה יותר מג׳ חדשים שבקשת לברר לך ואמרתי לך
אז בע״פ שא״א למנות שליחים על הטעלעפאן וא״א
לגרש על הטעל׳ וחשבתי שדי לך בזה, אמנם היות כי עכשיו
בא שית ואמרת שדבר נוגע לך הלכה למעשה ושכן עושין
מעשה אמרתי לא עת לחשות כי הוא דבר הנוגע לא״א
החמורה, ולכן אמרתי להעלות על הכתב מה שנראה בזה
מדברי הפוסקים הלכה למעשה, ולפענ״ד ח״ו לגרש על
הטעלעפאן והעושה כן הוא מרבה ממזרים בישראל ח״ו והגט
אינו גט כלל ואפילו מדאורייתא אינו גט כלל וכלל לא ואפרש
שיחתי בס״ד.

כתוב בתורה (פ׳ תצא) והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי
מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות, ובגמ׳
גיטין ע״א ע״ב אמרו לו נכתוב גט לאשתך ואמר להן כתובו
אמרו לסופר וכתב לעדים וחתמו אע״פ שכתבוהו וחתמוהו
ונתנוהו לו וחזר ונתנו לה הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר
כתוב ולעדים חתומו. ובגמ׳ שקו״ט טעמא דלא אמר תנו הא
אמר תנו נותנין וכו׳ ואסיק רב אשי לא מיבעיא היכא דלא
אמר תנו אלא אפי׳ אמר תנו לא, ולא מיבעיא היכא דלא
אמר אמרו אלא אפי׳ אמר אמרו נמי לא, ותניא כותיה דרב
אשי כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה כו׳ הרי הגט בטל
עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו ישמעו
לאפוקי ממ״ד מודה רבי יוסי באומר אמרו קולו לאפוקי
מדרב כהנא אמר רב ועיין רש״י שם.

ובש״ע א״ע סי׳ ק״כ כתב המחבר הגט צריך שיכתבנו
הבעל או שלוחו וכו׳ והס דברי הטור שכתב וז״ל
צריך שיכתבנו הבעל בכתיב וכתב לה או שלוחו בציוויו יכתוב
כו׳ וכתב הב״י כפשט לשון הכתוב ושלוחו של אדם כמותו
כדילפינן בפ״ב דקידושין, איברא דנחלקו בו הראשונים אי
דרשינן וכתב שיהא הבעל ממש כותב דהתוס׳ גיטין כ״ב ע״ב
דאי נימא דהבעל צריך שיכתוב הגט בעצמו או שלוחו א״כ
למה חש״ו כשר כשגדול עומד על גביו הא לאו בני שליחות
הם והוכיחו מזה דוכתב לא קאי אבעל, ועיין ב״ש שם סק״א.

ומיהו תוס׳ גיטין ס״ו בעצמן כתבו בד״ה כל השומע קולו
דבעי שליחות נמצא לכאורה דבריהם סותרים ומיהו
האמת יורה דרכו דאין כאן סתירה דודאי גם התוס מודי
דגט בעי שלחות ולא פליגי כלל בזה אלא שנחלקו אי וכתב
קאי אבעל כלומר דהוא עצמו חייב לכתוב וע״ז צריך שליח
או וכתב לה הכוונה שהבעל יראה שיהיה גט נכתב לשמה
ולזה צריך שליחות שהסופר יכתב לשמה נמצא מחלקותם לא
הוה אלא בדרש של וכתב אבל ודאי צריך שיהיה הגט נכתב
לשמה וכשלא נזה הבעל חשוב סתמא ולא לשמה, ואפילו נזה
לסופר זה ורואינו שאשה זו לגירושין עומדת מ״מ אם בא
סופר אחר וכתב לה גט לא מהני, דדוקא לו חייב לצוות
ולעשותו שליח עכ״פ שיכתוב גט לשמה והוא שלוחו בזה אבל
אם נזה לאחד לא מהני לשני. ועיין פר״ח א״ע הנ״ל שהביא
תוס׳ גיטין ט׳ ע״ב בשם ר״י דמשמע דבעי שליחות ובדף
כ״ב ד״ה והא לאו משמע היפך סברת ר״י דלא בעי שליחות
ולא הרגיש בדברי התוס׳ ס״ו שליינתי שכתבו נמי דבעי
שליחות ולפמ״ש לכאורה ליכא סתירה ודו״ק.

ובזה מובן דבסי׳ קכ״ג ס״א כתב המחבר הכל כשרים לכתוב
הגט כו׳ אפילו האשה עצמה אם אמר לה הבעל לכתבו
כו׳, ובב״ח נדחק בלשון אם אמר, והפר״ח כתב מבואר בדברי
הרשב״א בח׳ והר״ן פ״ב דגיטין דאף שמכווניס הסופר
והעדים לשמו ולשמה בלי צוואת הבעל לא חשיבה כוונתן לשמה
כוונה מעליא וכשלא לשמה חשבינן לה, וכן מבואר בפ׳ מי
שאחזו כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה אע״פ שכתבוהו
וחתמוהו ונתנוהו לה הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר
לסופר כתוב ולעדים חתומו ונסתפק הב״ח כו׳ ואין כאן ספק
ע״ש, ולכאורה אמאי לא הוה מחשבה אם כוונו לכך הסופר
והעדים כיון דלא בעינן שליחות רק דלא ליהוי סתמא וכיון
שכוונו לשמה אין כאן סתמא אבל לפמ״ש אתי שפיר דהא דלא
בעינן שליחות להתוס הוא רק על עצם הכתיבה דלא דרשינן
וכתב בעצמו אבל על עיקר הגט ודאי צריך שיגרש בעצמו וצריך
שליחות אם אחרים עושים.

והנה מה שכתבנו הוא על כתיבת הגט ובמקום שהבעל
ימסור הגט בעצמו אלא שמסתפקים בכתיבה באיזה
אופן צריך השליחות, אבל היכא דאין הבעל כאן אלא ממנה
הסופר להיות שליחו לכתוב ועדים לחתוס וגם ממנה שליח
הולכה שימסור לה הגט, בהא ודאי ליכא הו״א דבעי שליחות
גמורה ושיממנה השליח הבעל ולא אחר ושיממנהו באופן שמועיל
בלי שום ספיקות ופקפוק דבלאו הכי הרי אין אדם מגרש
אשת חבירו.

אמנם כי כן לפיענ״ד פשוט דא״א להתמנות שליח על
הטעל׳ כלל, שהרי כבר האריכתי בכמה מקומות
דהשומע קול על הטעל׳ אין זה הקול קולו של המדבר אלא
קולו של המדבר נפסק כשמדבר בטעל׳ ואז מיד באופן
מעכאלי ע״י סיוע של זרם החשמל וכמה גורמים נוגר קול
אדם קצת דומה לקול המדבר, והאמת דאעפ״כ אינו דומה
לגמרי כידוע שמי שידבר פעם ראשון על הטעל׳ אפילו עם
חבירו המכירו ירגיש שינוי בקולו ובהקשבה ראשונה לא יכיר
מי הוא, עכ״פ דבר זה הוא פשוט וברור וידוע דקול
הטעלעפאן אינו קול של המדבר, ומה״ט אין אדם יוצא שום
מצוה בשומע על הטעל׳ עיין בספרינו שו״ת משנה הלכות
ח״ד סי׳ פ״ה [וח״ה סי׳ ע״ב].

שוב ראיתי לידיד ה׳ וידיד נפשי הגאון רש״ז אויערבאך (שליט״א) [זצ״ל] (בקובץ מאמרים בעניני חשמל ובספרו היקר סי׳ ט׳) שכתב באות א׳ בסופו וז״ל, וק״ו הוא לפ״ז שהשומע קול שופר, מקרא מגילה או סתם ברכה ע״י רדיו שאינו עושה כלל שום מלוה וגם אינו רשאי לענות אמן אחר המברך, כי הקול היוצא מהממברנה של מקלט הרדיו אינו כלל קול התוקע או המדבר אלא ג״כ רק הממברנה מדברת ומגלגל שרק קולות עץ ואבן הוא שומע ולא קול אדם כו׳ קצור הדברים אי אפשר לצאת כלל בשמיעה זו שום דבר שחייבים לשמוע מפי אדם ואף שיודע אני שרבים יתמהו על כך וכמו זר יהיה הדבר בעיניהם, עם כל זאת האמת הוא כדבריו, וברור הוא בעיני שדבר זה מוזר הוא רק לאלה שאינם יודעים כלל מה טיבם של המכשירים האלה, (וחושבים מחשבות הבל שחוטי הטעל׳ או ברדיו מוליכים ממש את קול האדם וכדי להוציא מלבם טעות האריכתי מאד בביאור הדברים) אבל לא ליודעים האמת כי בדברי בזה עם מביני מדע ויודעים בהלכה כולם הסכימו לי ע״כ ע״ש.

ובזה ממילא נדחו דברי קצת מרבותינו האחרונים שרצו לומר בשעת הדחק יוצאים ידי קריאת מגילה והבדלה ע״י שמיעה על הטעל׳ עיין מנחת אלעזר (ח״ב סי׳ ע״ב) ועיין בית יצחק א״ע סי׳ י״ג ושו״ת אג״מ א״ח ח״ב סי׳ ק״ח, והוא דבר ברור שקול הטעל׳ אינו יותר מקול שעל פלאטא או טייפ רעקארדער בלע״ז אלא שהוא מלובש בלבוש אחר שהוא נקרא טעל׳ או רדיו אבל כולם הם יצור קול ע״י גלי חרס חשמל, והוא כמו יודע לנגן על מוזיקא ואחד מנגן בפה והוא הולך אחריו עם הכינור, ועושה פעולות בידיו כפי חכמת המוזיק וממש יוצא ניגון זה, ומ״מ אין זה קולו ואין לו שייכות להבעלים המזמרים הניגון והכ״נ כן הוא.

הן אמת דראיתי להרבה מהאחרונים שכבר ישבו על מדוכה זו ומהם מיימינים ומהם משמאילים יש מתירין ע״י טעל׳ ויש אוסרים ויש מתירין בדיעבד ובשעת הדחק גדול, ויש אוסרין בכל אופן ולהכריע בדבר זה הוא דבר קשה כי מי יאמר אליך נגל׳ האמת, ומיהו אי בשביל זה לא אמנע מלחוות דעתי העני׳ מה שנראה לי בס״ד והשומע ישמע והחדול יחדול.

והנה ראיתי אחת הראיות היותר מכריחות לדעתם מביאים ממשנה גיטין ס״ו ע״א מי שהיה מושלך בור ואמר כל השומע את קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו והנה התם ההלכה אע״פ שאינן רואין זה את זה והא דבעינן שיראו בבואה דבבואה הוא רק מחשש שמא שד הוא אבל בדידן דלא חיישינן לשדים שפיר דמי אפילו בלי בבואה וא״כ שפיר מועיל נמי לוו הבעל ע״י טעל׳ וגם אין לבעל דין קול שופר וראי׳ ג״כ ממשנה זו דאע״ג דבתוקע לתוך הבור יש חלוק בין העומדין בפנים או מחוץ לבור לענין לצאת אי שמעו קול שופר או קול הברה (ר״ה כ״ז ע״ב) במי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע לא אילקו בזה ובכל אופן קיי״ל דיכתבו ויתנו.

גם בשו״ת חלקת יעקב ח״ב סי׳ כ״ה אות י״ד שהאריך בהא מילתא אי יכול לעשות שליח בכתב ואחר האריכות כתב דבשעת הדחק ועיגון יכול למנות בב״ד בכתב ויעמדו הב״ד ויעידו וישלחו ובפרט שהב״ד במקום הבעל ישמעו הכל על הטעל׳ דהא פשיטא דדיבור ע״י טעל׳ לא גרע מהרכנה, ובפרט שי״ל מסברא דשמיעה ע״י טעל׳ הוי שמועה מעליותא דהא שומע קולו ממש ומה לן בזה שאינו רואהו הלא משנה מפורשת הוא מי שהיה מושלך בבור כו׳ כל השומע קולו והרי שם ג״כ אינו רואהו וכו׳ הגם שיש הטעם דשמא אינו מרוצה באמת או משטה או מתעסק בשטרותיו כיון שאינו מדבר בפניו אכן זה שייך כשאדם כותב לעצמו אבל כשכותב או מדבר לפני ב״ד וגם מבטל המודעות ונשבע כשבועת התורה לא שייך כלל חשש זה ע״ש.

ולפענ״ד מדברי המשנה הנ״ל אין ראי׳ לדבריהם אלא רמיה להיפוך, חדא ממה שכתב שם המאירי שמה שכותבין אע״פ שאין מכירין אותו אלא שפירש להם שמו ושם אשתו ושם עירו ושם עירה ואין חוששין לזיוף אינו אלא בשומע קולו ממש ומ״מ אם הוא בבורות העמוקים צריך שיכוונו את הקול אם הוא קול גמור או ערבוב של איזה דמיון ומדברי גדולי המחברים (רמב״ם פ״ב מהל״ג הי״ג) נראה שצריך להעלותו, אלא שמ״מ אם א״א להם יכוונו את הקול בכל יכולתם. הנה יש לפנינו ג׳ דברים חדא דעת הרמב״ם דס״ל שצריך להכיר אותו במקומו שיש שהצריך לכוין את הקול אם הוא קול גמור, כלומר שהוא קול שלו או ערבוב של איזה דמיון, והנה דייק לומר של איזה דמיון ולא כתב או ערבוב של קול אחר אלא שכל שאינו קול שלו רק דומה לקול שלו אין זה קולו ואסור לכתוב והשלישית שרק בשעת סכנה או שהוא כשעת סכנה אבל כל שאינו מג׳ דברים הללו לא התירו.

ומעתה לא מיבעיא לדעת הרמב״ם דצריך להעלותו ופסק המאירי כותיה היכא דאפשר א״כ לא מהני שמיעת הקול בלי להכירו אלא אפילו נימא דלא כהרמב״ם הרי התנה המאירי דוקא היכי דאי אפשר להעלותו ופשוט דכל שהוא בעיר אחרת ובמדינה זו אין זה בכלל כשעת סכנה, שאם לא עכשיו אמתי וכל זה להס״ל דדמיון המשנה עולה יפה עם גדוניו, ברם לפענ״ד אדרבה מדברי המשנה רמיה להיפוך ואפרש שיחתי בס״ד.

דהנה במשנה אמרו מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע את קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו

ונתקור מה אם השומע קולו אינו בר הכי ואינו יודע לכתוב וגם אינו יכול ללמוד כגון שהוא גידם ר"ל וכיוצא בו והולך ואומר לסופר ולעדים כך וכך שמעתי ממי שהי' מושלך בבור לכו כתבו גט פשוט שאם כתבו הגט פסול לכ"ע ודבר זה מפורש שם דף ע"ב ע"א בהא דרב אשי אמר כולה ר' יוסי הוא ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא היכי דלא תמו אלא אפילו אמר לבי תלתא ואפילו אמר אמרו נמי לא מהני ותניא כותיה דרב אשי כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה אע"פ שכתבוהו ונתנוהו לו ונתנו לה הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו ישמעו לאפוקי ממ"ד מודה רבי יוסי באומר אמרו קולו לאפוקי מדרב כהנא, ובש"ע סי' ק"כ ס"ד לא יכתבנו וכו' אפילו אמר לב"ד תנו גט לאשתי לא יאמרו לסופר לכתוב ולעדים לחתום ואפי' אמר להם אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו ואם עבר וגירש ע"י אומר אמרו הוי ספק מגורשת, וכתב הב"ש אפילו במייחד הסופר והעדים לא מהני ואין הסופר והעדים במקום הבעל אלא כששמעו הם מפיו אבל בשאר דברים עושה אדם שליח שלא בפניו וזה דעת הרמב"ן ז"ל ואפילו החולקין עליו הר"א והר"ן דלא פסלו באומר אמרו מדעתכם לפלוני אבל בממנה סופר ועדים שלא בפניהם מהני ע"ש ועיין הגרע"א שם אות ו'.

ומבואר דאפילו לדעת המקילים באומר אמרו דוקא שאומר אמרו אבל אם שמע אחד מעצמו קול הבעל והוא אומר לסופר אפילו הוא בר דעת אין בזה שום ספק דלא מהני וכ"ש היכי דהבעל מדבר בפי תקליט או איזה מכשיר אחר ואין אדם שומע הבעל מדבר ואינו רואה אותו כלל ולא רואה שהוא הבעל וגם אינו יודע ומכיר אותו ואולי הוא אדם אחר שמדבר במכשיר שרוצה לגזם או לגרש אשת חבירו או ששכרו אותו לזה או כיוצא בזה או שמדבר שם איזה קוף בעצמא או אפילו עם טייפ רעקארדער והמכשיר חוזר על דבר המדבר בו ושומע הסופר והעדים מעצמם שומעים מהטעל' שהוא המדבר מה ששמע מהבעל ודאי דכהאי גוונא אינו מועיל ואין זה שומע קולו וליכא רא' ממתני' הנ"ל כלל דמהני קול ע"י הטעל' ואדרבה. ובאמת כי הבעל א"י הנ"ל ג"כ לא האיר אלא כשהיו שם ב"ד ועשו מעשה ב"ד ושירוף גם לזה מעשה ב"ד שכתבו לסופר וגם השמעת קול שהיו שם עדים ששמעו שהבעל אמר עכ"פ על הטעל' ואפ"ה פקפק אלא שכתב דמסברא על הטעל' עדיף שהרי זה קולו האמנם סברה זו נפסלה מהמליאות שהרי המליאות הוא שאין זה קולו כמבואר ליודעי דבר הטעל' וכמ"ש לעיל.

ובמ"ש ממילא לא הבנתי מה שהמליא לי תשובה מידידי הרא"ש שליט"א מה שיצא להאיר הדבר ועשה מעשה לכתחילה במינוי הבעל ע"י טעל' דמהני לכ"ע אפילו להרמב"ן והר"ח בנדון זוו הבעל שלא בפניו דאף הרמב"ן לא רצה לומר בפניו ממש אלא כוונתו שהצווי יהיה יצר מן הבעל אל הסופר והעדים ובנ"ד הרי שומעים הצוויס מפיו ממש, והנה לא די שלא הבין כן הב"ש שכתב דבעי על מקומו שם ממש שהרי כתב אבל בשאר דברים עושה אדם שליח שלא בפניו מבואר דכאן בפניו ממש קאמר וכן הבינו כל האחרונים ז"ל בלשון הרמב"ן אלא אפילו לסברתו הרי אין יציר מפי הבעל להסופר והעדים אלא יצר מפי הבעל להמכונה הנקרא טעל' והוא במד"ה או בעיר אחרת והמכונה היא האומרת מה ששומע הסופר ואין כאן דבור מן הבעל כלל להסופר והעדים.

ואפילו קצת אחרונים שהקילו לסמוך גם על הטעל' לא הקילו רק בגירוש שהבעל ישלח בכתב ידו המינוי להסופר והעדים ויברר דבר זה בב"ד ובעדים ולאחר כל זה כיון דיש מחלוקת אי מינוי בכתב מהני ולזה ליתר שאת אמרו לגרף גם זה שידבר על הטעל' וגם לזה אמרו שבעת שמדבר יהיה הדבור נכח עדות וב"ד שישמעו מה שמדבר וכולי האי ואולי אבל לסמוך על הטעל' לבד ח"ו להקל בא"א בזה. ובפרט כשהוא לבדו עשה עושה ויעשה מה שלבו חפץ על הטעל' ולפעמים תקח האשה אחיה או אחד ממשפחתה או אוהבה שיודע מכל הדברים שלה ואפילו ישאלו הב"ד דברים הוא יודע להשיב וכיון שאינו בפני הב"ד מעיז ומעיז לשקר ובפרט שמדבר באנשים שאינן שומרי התורה שאפילו כשבאים לפנינו הרבה יש לברר ולא למהר ולגרש כידוע כמה מעשים שכבר נעשו שהביאו אנשים אחרים לגרש וגם בדידי כבר היו מעשים כאלו כ"ש ע"י הטעל' שאף לא יתפס כגנב כלל אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר.

ומה שמביא רמ' מהגרי"ד והגרמ"פ זצ"ל שאם יש בירור גמור שהבעל הוא הוא המצוה והממונה מצד השני אין חשש ובפרט שאם לא נעשה הגט ע"י הטעל' תגשא האשה בלא גט. ולפענ"ד אין רמ' חלא שהרי אמרו שאם יש ברור שהבעל הוא המצוה וא"כ אפשר הכוונה ברור ע"י ב"ד ועדים שעומדים שם ושומעים המינוי והו"ל עכ"פ כעין בכתב שהרי המיושבים ושומעין, בר מן דן כנראה דדעת מרן הגרמ"פ זצ"ל דקול הטעל' הוא קול האדם שס"ל שיוצאין בו קריאת מגילה והבדלה עיין חג"מ א"ח ח"ב סי' ק"ח ע"ש שכתב שאינו ברור שהקול הוא קול אחר אבל באמת הרי הדבר נתברר שהוא קול אחר ולאו קולו של אדם וכמ"ש להליח הגרש"ז ועוד בשם המומחים בכל העולם ועל המציאות א"א לחלוק. וזה יתיישב נמי דלא תקשה נמי ממה שכתב הגרמ"פ באג"מ א"ע ח"א סי' קל"ט בדבר זכוי גט לאשה שאינה שומרת תורה ונתגרשו בערכאות וכתב שיעשו שליח לקבלה אם יכירו את קולה ע"י הטעל' ודחק עצמו להתירה

ע"ש והגם שליח לקבלה כתבו קצת אחרונים שהוא קיל ובפרט במקום שזכות הוא לה לקבל גט כנדון זה אמנם לפמ"ש גם ל"ע והבן כי קצרתי מאד.

וראיתי להגאון מופת הדור מוה"ר אליהו הענקין זצ"ל הוב"ד בחשמל להלכה שכתב וז"ל ועל דבר הטעל' לבד ג"כ לא דמי למושלך בבור דאיכא לברורי שהוא בסמוך לו, אבל מרחוק אם לסמוך על הטעל' מי שאין מכירין את הקול אין זו כדי סמיכה, וכשהענין נחוץ ביותר ראוי לעשות שני דברים יחד ישלחו להבעל כתב מינוי סופר והעדים בשמותם ושמות משפחתם וכתובות שלהם והוא יחתום על זה גם יכתוב בכל המינוי בכתב ידו וכו' ונוסף על זה יקבע זמן בדיוק שהסופר והעדים יהיו ביחד במקום זה שיש שלשה קוים ויותר טוב ארבעה הסופר ישמע מינוי של הבעל גם העדים ישמעו מינויו, גם ישמעו מינוי שני העדים והשליח אח"כ יסדרו גם הסופר גם העדים בפני ב"ד ע"ש והנה גם לא המיר בסתם על הטעל'.

וברגע ראיתי בספר יגדיל תורה (ליובאוויטש) סי' רכ"ח שג"כ דן בזה וז"ל. קראתי במכ"ע שנסדרו ג"פ ע"י שמיעה בטעל' (מוינא) מהבעל כתבו ותנו כו'. אתענין לדעת אם נכונה השמועה והנימוקים כי לכאורה לע"ג בזה שהרי ע"י טעל' אין זה קול הבעל כלל כ"א שע"י דיבורו מתעוררים שינויים בזרם עלקטרי (שעד היום אין איש יודע מה טיבו ומהותו כ"א רק אופן פעולתו, אבל "ידוע" שאין זה כלל גלי אויר או תנועת מעין אלו שבעת הכתיבה) ולאח"כ שינויים אלה מפעילים קרום דק שרלה האומן והתקינו באופן מסוים. ומובן שאין זה נוגע לענין סמכות פוטוגראפיא וכיוצא שזה נוגע לעגונות כי בזה ל"ל סימן משא"כ בגט של"ל אמירת הבעל. וה"ה שאין מקום לשמיעת קריאת מגילה כו' ע"י טעל' ורדיא וכיו"ב כי אין זה קול אדם כלל, אפילו לא התוקע לתוך הבור, ופשוט שחידש גדול וגם מוזר הוא לומר שכח כחו ושינוי עקרי במהות כו' יבא במקום דבור. ואף שישנם מן האחרונים פוסקי וגדולי הדור מוכח מהשו"ת שלהם עצמם שאלה שביארו לפניהם מהות ואופן פעולת הטעל' טעו בזה טעות עקרי ואכמ"ל עכל"ה.

העתקתי כל דבריו שהם קילורין לעינים וכל בר דעת שרוצה לראות האמת יראה שהצדק כן וכמ"ש, א"כ מבואר דאין זה כלל מינוי שליחות אלא שומע מטייפ רעקארדער שלא מהני כלל כמובן. וראיתי עוד שם שהביא גם מידי"נ הגאון בעל ליק אליעזר ח"י סי' מ"ז והביא שיש מחלוקת בזה וסיים דגם לדעת המתירין אין להתיר אלא במקום חשש עיגון גדול ובתנאי שיעמדו העדים ליד הבעל בעת שמדבר כדי שיעידו אח"כ בפני ב"ד כי פי המגרש הוא שדבר ומינה דרך הטעל' ע"ש ויש להאריך בדבר האמנם לפענ"ד אין שום היתר למנות סופר ועדים על יד הטעל' לבד ואין זה מינוי כלל והעושה כן מ"ו מרבה ממזרים בישראל ואין זה ענין למינוי שליח שלא בפניו אלא שאין כאן מינוי כלל ע"י הבעל אלא הסופר שומע קול המכותה ועל זה הוא כותב הגט כנלפענ"ד.

והגם כי יש להאריך עוד אלא שאין הז"ג והנני לברכו בברכה"ת צלח ורכב על דבר אמת דושה"ט המעתיר בעדך וכל משפחתך לטובה כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיד

עו"כ אינו כותב גט

ה' לחדש אני לדודי ודודי לי התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ אהובי כאחי אח לצרה ולהרוחה ה"ה הרב הגאון המפורסם ג"ה בנש"ק פרי עץ הדר ג"א אין גומרים עליו את ההלל ה"ה כג"ת מוה"ר ישראל מאיר לאו שליט"א בעמח"ס שו"ת יחל ישראל ב"ח רב הראשי בארץ ישראל.

אחדשב"ג בידידות נאמנה ובאהבת אמים, בחזרי מארלינו הקדושה אל ארץ חשיכה חפשתי באור התורה בספרו יחל ישראל ודפדפתי מקלה אל הקלה ונפל גורלי (בסי' כ') הביא מה שכתב הגר"א הלוי (רפ"א מה' תפילין הט"ו) מה דאיתא בגמ' גיטין (כ"ג ע"א) דעו"כ אדעתיה דנפשיה קעביד והיינו לענין כתיבת גט לשמה ועיין א"ע סי' קכ"ג ס"א, אין הפשט שהעו"כ אינו יודע לכתוב לשמה אלא הוא מופקע מתורת לשמה ואין לו הכח לתת חלות לשמה בגט, והביא שם בשם הראב"ד הגרש"ז דבריסק שהוכיח זאת מדברי הרמב"ם (פ"ג מה"ג הט"ו) שכתב הכל כשרים לכתוב את הגט חוץ מחמשה גוי ועבד חשו"ק וכו' וישראל שנשתמד לע"ז או שהוא מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי לכל דבריו עכ"ל.

ומשמע מדברי הרמב"ם ז"ל שאין זה חסרון שהוא אינו יודע לחשוב לשמה דא"כ ישראל המחלל שבת יודע שצריך לכתוב לשמה ומה שהוא מחלל שבת אין בזה הכרח שלא יכתוב לשמה אלא ודאי החסרון של הגוי שהוא מופקע מתורת לשמה וממילא גם המחלל שבת שדינו כגוי מופקע מתורת לשמה. ומעב"ג העיר על רא"י זו דתלוי אי נאמר שמומר לחלל שבתות מופקע מיהדות וע"כ גם מתורת לשמה הוא מופקע אבל הרי חזינן בדעת הרמב"ם שמן התורה הוא ישראל גמור ורק חכמים קנסוהו לחומרא שאין דינו כישראל והביא לעצמו משו"ת מ"ש והאריך בדברים נכוחים.

ולפענ"ד יפה העיר לפי הנחת הגר"ח והגרש"ז הנ"ל, ואענה גם אני חלקי דנראה דעצם ההנחה שגוי

מופקע מדין לשמה לפענ"ד נ"ע חדא מלשון הגמ' אלא מעתה עו"כ וישראל עומד על גביו הכי נמי דכשר וכי תימא הכ"נ והתניא עו"כ פסול ומשני עו"כ אדעתיה דנפשיה עבד ופרש"י דהא גדול הוא ויש בו דעת ואע"פ שזה אומר לו כן שמא הוא גמר בלבו לשם אחר אבל קטן אין בו דעת אלא למה שזה מצוהו.

והנה מדנתן טעם שמא הוא גמר בלבו לשם אחר משמע דהפסול משום שמא לא כיון לשמה אבל אולי הי' ידעינן שלא גמר בלבו לשם אחר הי' הגט כשר ולא אמרינן דמופקע הוא בעצם מלשמה, גם מלשון התוס' ד"ה עו"כ שהקשו ממילה ואומר ר"י דהא דאמר דלדעתיה דנפשיה עביד היינו שעושה סתם וגבי סתם לאו לשמה קאי כדאמר בריש זבחים (דף ב') משום דסתם אשה לאו לגירושין עומדת אבל מילה סתמא לשמה קיימא ע"ש ואי יימא דעכו"ס מופקע מלשמה א"כ מ"ש סתמא דעכו"ס כשר בה דסתמא לשמה עומד מ"מ עכו"ס לאו בר לשמה הוא והו"ל כמו שעכו"ס לאו בר כריתות הוא ועיין תוס' שם כ"ב ע"ב ד"ה והא לאו בני דעה ניהו דמחלק בין לשמה וכריתות ועוד תי' ב' דהכא לר"מ אתיא.

איברא דנסתפקתי בגוי קטן וישראל עומד על גביו כיון דדמי שאני גוי דאדעתיה דנפשיה קעביד וא"כ י"ל הנ"מ גוי בר דעת והוא גדול אבל גוי קטן שאינו בר דעת הכ"נ דמהני בישראל עומד על גביו כמו ישראל קטן והאמנם המאירי כתב דגוי על דעת עצמו הוא עושה ואפילו ישראל עומד על גביו ואפילו גוי קטן ואכתי יש לעיין בכוונת המאירי ואין הז"ג כעת להאריך בזה.

איברא דכן מפורש בתשו' הרא"ש הובא ביתה יוסף טויו"ד סי' רע"א לענין עיבוד עורות לסת"ס דבעי לשמה שכתב הרא"ש דנהגו העם כה"ר ברוך (שאם מעבדו העכו"ס וישראל עומד על גביו ומסייע שרי וכ"כ בהע"ט דסגי בנכרי שמעבדם לשמה), וכתב הב"י ומ"ש רבינו בשם הר"נ והעיטור והרא"ש בה' ס"ת כתב הרא"ש שנהגו העם כה"ר ברוך כי אין עבדינים ישראל מצויין בכל המקומות וכן הדעת מכרעת דבגט בעינן שיכתוב כל התורף גט לשמה זה לא יעשה אבל בעיבוד לא בעינן אלא בתחילת העיבוד כשישים העור לתוך הסיד שיאמר אז אני עושה כך לשם ס"ת וזה יעשה הנכרי לשם ישראל כשיאמר לו עשה כך וכיוצא בזה מצינו בפרק אין מעמידין דר"י בעי מילה לשמה ואפ"ה ימול ארמאי ולא אמרינן נכרי אדעתיה דנפשיה קעביד דכיון דברגע הוא עושה ודאי יעשה אדעתיה דישראל מה שיאמר לו כן דעת בעל העיטור עכ"ל.

ומבואר מדברי הרא"ש ז"ל דגוי נמי בגדר לשמה הוא אלא דלכתוב גט שהוא דבר גדול לא יעשה אלא אדעתיה דנפשיה אבל מילה או תחילת שימת העורות למיס שהוא דבר קטן עושה לשמה ומועיל. ועיין ב"ח שם ובא"ח סי' ל"ב ומוכח לכאורה דגם הרמב"ם מודה דעכו"ס הוא בר לשמה אלא דאדעתיה דנפשיה קעבד.

ועיין רמב"ם פ"ב מהל' מילה ה"א הכל כשרין למול וכו' אבל עכו"ס לא ימול ואם מל אינו צריך לחזור ולמול שנייה ועיין כ"מ דסמך אגמ' ע"ז דף כ"ו וכ"ז דמילה בעכו"ס כשרה אי לאו משום שיעשנו כרית שפכה והארכתי בזה בשערי הלכות קודן י"ד ע"ש. עכ"פ מכל הדין נראה דעכו"ס נמי בר לשמה הוא אלא שאדעתיה דנפשיה קעבד כשיש בו טירחא ואריכות אבל בדבר שנעשה רגע כמימרא הכ"נ דמהני.

ידי"נ הדושה"ט ושכ"ג ובברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קטו

היאך כותבין שם אייזק בגט

מע"כ ידידי הרה"ג כש"ת כו' רב"ד בבד"צ בנ"י.

אחדשב"ג, ועל דבר אשר שאל היאך לכתוב שם אייזק בגט. הנה בבית שמואל סוסי' קכ"ט הובא בט"ג אייזק נגזר משם יצחק וכתב רש"ל דהוא קיצור השם וא"ל לכתוב יצחק המכונה אייזק אלא כשיש עוד יצחק אחר, כותבין לסימן, וכן אם יש באותו מקום אייזק אחר אשר שם הקודש שלו שאלתיאל צריך לכתוב הכנוי ע"ש. ועיין ט"ג שם מה שהאריך, והד"ח הביא לשון הב"ש אייזק נגזר משם יצחק ובאות י"ב שם חלק על הט"ג בענין אינו מצוי אלא ס"ל כל שנמצא אפילו אחד יש לאוש לכתבו יצחק המכונה אייזק, אלא דבדברי חיים הביא כמה פעמים שם אייזק עם י' בסופו אייזק וכמה פעמים אייזק בלא י' כלשון הב"ש וי"ל דלא נחית שם בדקדוק הכתיבה של ג' יידו"ן או ב' יוד"ן והקב ונקי אות אהרן כתב .ח. אייזק אוגיא, .ב. אייזק בלי יו"ד. ועיין לאות שאלתיאל ושם ג"כ כתב שאלתיאל עיין אייזק בלי יו"ד האמנם ראיתי באבני זכרון אייזק נגזר משם יצחק, ובמעגלי תשובה שם אות כ"א שהביא הט"ג והד"ח שחלק עליו אפילו אינו מצוי אלא אחד אפ"ה כתבינן הכינוי ובתוך הדברים כתב דבשם אייזק קריאת העברים עיקר ויש לכתוב אייזק בב' יודי"ן ואף שהגויים קורין לכל יצחק אייזק לא משגחינן בהו והביא מש"כ בחא"ש סי' פ"ט דאם נקרא לפעמים אייזק ולפעמים אייזא הי' כשר אם נכתב בגט אייזק

לבד, ואם כתב ביו"ד אחר הזיין הן בשם אייזק והן בשם אייזא פסול, והגם שכתבו קצת מן האחרונים לכתוב יו"ד אחר הז' ותלוי במקומות ועיין נחלת שבעה הקצר, וגם הביא המעגלי תשובה שם משו"ת ד"ח סי' קל"ו במי שהי' חותם עצמו בחד יו"ד אייזק ע"ש וגם בזה הביא המעגלי לדק חולקים, ולכן לפענ"ד לכתוב אייזק בלא יו"ד היכא דליכא הקפדה במשפחתו לכתוב יו"ד אחר הז' אם לא שיודע שיש הקפדה במשפחה וכעין שהביא שם משו"ת ד"ח סי' קל"ו במי שהי' חותם עצמו בחד יו"ד יש לפענ"ד לכתוב בשני יידו"ן קודם הזיין אייזק ובלי יו"ד אחר הזיין וכל המוסיף גורע כנלפענ"ד.

ידידו דושב"ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קטז

האיך כותבין השם חנצי'

ג' לסדר ותרי"ג מצות שמרתי התשנ"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"ע וידי"נ רב האי גאון וצדיק משרידי הדור הישן וכו' כש"ת מוה"ר חיים ישעי' קעניג שליט"א גאב"ד יאקע בנ"י יצו"א בעמח"ס חקי חיים.

אחדשבג"ת בידידות נאמנה, הנני במלין קצרין לברר קצת זה ספר תולדות אדם אשר שם שמות בארץ א"ת שמות אלא שמות בשם חנניא או חנניה או חנני אשר נחלקו בו מי אזלינן בתר שמא או בתר טעמא והנה בספר קב ונקי מהרד"ו זצ"ל בשמות נשים לקוטים ח' כתב חנניה ולא הביא שום חולק על זה, והפת"ש א"ע סוף סי' קכ"ט בשמות נשים להבי"ש אות ח' כתב וז"ל חנה עיין בדיני שמות הנדפס בסוף הרמב"ם ח"ג בשם הרב מהרי"ש שפירא שכ' חנניה בה' לבסוף כי יולא משם חנה והיו"ד שאחר הל' כפי המבטא במדינתינו שנרגש היוד במבטא עכ"ל וכן מבואר בס' ט"ג לקמן אות ש' סק"ב בשם שארליה ושם רחליא ושם שונליא דיש לכתוב כולם ביוד אחר הלדי"ק ובענין הא' בסוף כתב שם לחלק לדוקא בשארליה וכיולא בזה שבשם הקודש שלה יש ג"כ ה"א בסוף התיבה אבל בשם רחליא יש לכתוב באלף שאין אות ה' בשם הקודש שלה ע"כ.

וראיתי באבני זכרון אות ח' במעגלי תשובה שם שהביא דברי מהר"ש שפירא הנ"ל לכתוב חנניה בה' לבסוף ומיהו בשו"ת בית אפרים סי' ל"ד וסי' ל"ו כתב חנניא באל"ף לבסוף וכן הוא בס' חת"ש סי' קכ"ח שכתב חנניא בא' ואם כתבו בה"א אם עדיין לא ניתן הגט ראוי לכתוב גט אחר ולכתבו באל"ף ואם כבר ניתן כשר, ובשו"ת ב"ש סי' ק"א דעתו לכתוב חנניה בה' ולא בא' וכתב מה שכתב הבית אפרים לכתוב בא' משום דכיון דנהגו שלא לכתוב ה"א בסמוך יו"ד משום אותיות השם אם יכתוב כא ה' בסוף יסברו שהה"א יש לה הברה בפני עצמה ע"י איזה נקודה וטעמו חלש מאד וסיים דיש לכתבו בה"א לבסוף וכן דעת הד"ח ושוב מצא בספר יד יהודה שיכתוב בא' לבסוף, ע"ש שכנראה לא הכריע בזה, הנה מבואר דהגם שנחלקו אי לכתוב ה' או א' לבסוף וגם אי לכתוב יו"ד או לא לכתוב אבל לסיים ביו"ד ולא לכתוב לא א' ולא ה' לא פליגי דהו"ל שינוי השם.

ואע"פ שכתבו בשם יהודה אם חותם עצמו יאודה דהולכים אחר החתימה, ולריך לכתוב דמתקרי עיין מהרנא"ח סי' ל"ג ונוב"י ת' סי' קכ"ד בשם טאלזי דאף דהולכין אחר החותמת מ"מ דוקא שמצינו שם כזה שחותמת אבל היכא דלא מצינו שם כזה לא אזלינן בתר חתימתו שחתם בטעות, ולכן שם באלי שלא מצינו רק באלף אחר הב' וא"כ ודאי חתימתו בטעות, ועוד להתיר שאין שום שינוי במבטא בין באל"י באל"ף ובין בלי בלא אל"ף אבל שם טאלזא לא מצינו לא במקרא ולא בתלמוד וגם הוא שינוי במבטא כי הקורא ידקדק בדקדוק הלשון באל"ף וחתימתה ביו"ד ויו"ד נרגשת במבטא לכך לריכה גט שני ע"ש, ובשו"ת דברי חיים א"ע ת' סי' קי"ב מה שכתב א"כ בדידן נמי שלא מצינו שם חנני בשום מקום רק שם חנניא או באל"ף או בה"א וגם יש שינוי במבטא דחנני ביו"ד בסוף המבטא בחיריק וחנניא או חנניה ההברה והמבטא בשו"א אף שחותמת חנני לא משגחינן בה כמו בשם באלי שחתם בלי אלף ואמרינן שחתימתה בטעות כנלפענ"ד ברור.

ולענין להכריע בין ההריס הגבוהים אי לכתוב באל"ף או בה"א חושבני להכנים ראשי בדברים שאין לי בהם ידיעה בדקדוקי הלשון בעונ"ה ומ"מ לפענ"ד לפ"מ דכתיב בקרא חנה בה' בסופו ושם חנניה יצא משם חנה לפי דעת הפוסקים כולם ולא נסתפקו בזה כנראה גם מבית אפרים לכן נראה להנטרף להפוסקים לכתוב ה"א לבסוף חדא מפני הני גאוני שכתבו לכתוב ה' ורבינו הד"ח בתוכם ונועם לי להנטרף ועוד שבכחו להכריע על כל בני דורו, והשנית עוד יש קצת לרמוז דשם שנגמר בה' ימשיך בנים כידוע מרומזי רמזים ה"א לכם זרע ושרה שמה ולכן בספק כה"ג יש לנרף גם הרמז ולכתוב ה' ולא א'. ועכ"פ אי אל"ף או ה"א בסופו שפיר דמי דהאחרונים שפלפלו בין אל"ף ובין ה' כנראה שלא דברו לעיכובא אלא מה עדיף אבל לכתוב בלא אל"ף ובלא ה"א אלא חנני ביו"ד לבסוף לפענ"ד לא מצאנו ואשמח לשמוע חוו"ד הרמה בזה.

ידידו דושכ"ג החותם בקשרי אהבה ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קיז

עת לעשות לה' הכזונה יעשו את אחותינו

אמר מגשה הקטן והצעיר באלפי ישראל, היות כי אמרו חכז"ל בדיני נפשות מתחילין מן הצד (סנהדרין ל"ב ע"א רמב"ם פי"א מסנהדרין ה"ו) והגם שאין דנין דיני נפשות בזמן הזה שבעונ"ה בטלה הסמיכה ואף שאמר ראב"י שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין כדי לעשות סייג לתורה (סנהדרין מ"ו ע"א יבמות ל' וטור ח"מ סי' ב' ורשב"א וריב"ש סי' רל"א והרא"ש והנמק"י ועיין שו"ת מהר"ם לובלין סי' קל"ח דפשיטא ליה שיש כח ב"ד בזה"ז לצורך שעה ולמגדר מילתא כהאי דהטיח תחת תאנה וכהאי דקץ ידי' ועיין שו"ת משנ"ה ח"ט סי' של"ו ועיין רמ"א ח"מ סי' תכ"ה) וכיון שהגידון הוא בדיני נפשות ולמגדר מילתא לכל ישראל "הכזונה יעשו את אחותינו" ודינא דבקטן היחל לכן הנני אני הקטן בישראל אשר באתי לעורר ולבקש מאת אחינו בני ישראל הירא'ים והחרדים לה' ותורתו, הקבלו ושמעו בני יעקב ושמעו אל אביכם שבשמים, במה שקרא לנו באחרית הימים, היות כי מרחפת סכנה גדולה ח"ו על עם ישראל ועל תורת ישראל במדינה שאנחנו גרים בה "בהתערב חוקי ומשפטי עכו"ס וערכאות בבבת עין של אחינו בני ישראל ובקדושתה", ובתורה (ויקרא כ' כ"ו) כתיב, ואבדיל אתכם מכל העמים להיות לי, ופרש"י אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו, ועוד אמר משלהם בתורתינו הקדושה, (במדבר כ"ג ט') הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב.

ועתה קמו אנשים אפשר בשוגג שלא ידעו חומר הענין וההלכה וכוונתם היתה רצויה ולטובה, או אפשר תחלתם בשוגג וסופם במזיד, או שנפלו בפח יוקשים ומוקשים ביד מסיתים ומדיחים קלי הדעת אשר עושים התורה קרדום לחפור בה כרצונם ולכן לכתחילה היה זה דרכם כסל למו במזיד לאיזה מסיתים ומדיחים שכואב להם שבעזה"י כח התורה הולך ומתגבר ובפרט בהדור הצעיר והחדש שמוסרים נפשם על קוצו של יו"ד, וסרים למשמעתם של גדולי ישראל רבנים גאונים, אדמורי"ם, ראשי ישיבות ולעומת זה השפעתם של הרודפים אחרי האומות ולמצא חן וליפות בעיניהם ירדה פלאים.

ובידעם שלעולם לא יסכימו ח"ו עם ישראל הקדושים למסור תורת ה' ביד אומות העולם, לכן עשו בערמה ובמרמה, ובערממותם התרועו והתעוררו כביכול ברחמנות על העוולות ומכזריות שנעשה ח"ו לנשי ישראל באמצעות התורה הקדושה ותקיה אשר נתנה הכח לבעל לגרש את אשתו ולא לאשה לגרש את הבעל והוא היפך דיני המדינה שהשוה החק אשה לאיש בכל מיני שויון ולא זאת אלא שביד האשה לגרש את בעלה כרצונה בכל עת שהאשה קוראת המשטרה ואומרת אמתלא טובה ובלי עדים ובלי התראה מגרשת הבעל מביתה תיכף ומיד שתרצה ולא כן הרבנים היושבים על מדין שפוסקים ע"פ התורה שלא יקבלו דברי ריבות בשערך בלי לשמוע משני הצדדים ולאחר הבירור ולכן לא אהני לן רבנן כלל. גם כי מה כח ב"ד יפה בלי כח הערכאות ומעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה כי לא ירצו לשרי לן (עורבנא) אשת איש לעלמא בכפיית הבעל כהלכות דיין דמלכותא ולא לאסור המופקרת להיותה כאשת איש ולחייב הבא עליה כבעלה, ולשנות התורה לפי רוח הזמן.

ולכן התחכמו בעזרת העמונים והתעמולה בחלי אמת וכולו שקר ועלתה להם לפתות גם מאנשי שלומינו והסיתו אותם באמרם כי לטובה כונתם והחזיקו בהם ועלתה בידם לקבל חק מדיני פה במדינת נוא יארק שיהיה "חוב משפטי על שופטי המדינה (ערכאות של עכו"ס)" אשר איש או אשה מבני ישראל הקדושים אשר יסרב ליתן גט כשר ע"פ התורה לגרש את אשתו מאיזה סבה שהוא או לאשה לקבל גט בע"כ, מחייב החוק לכוף הבעל או האשה ע"י כפית השופט, כפי ראות עיניו לגרש בע"כ, או לאשה לקבל גט בע"כ ח"ו.

ושתי רעות עשו חדא להכניס דיני תורה ובני ובנות ישראל בערכאות ומשפטי עמים ולהיותם ח"ו כמוהם, והקב"ה בתורתינו הקדושה צוונו שלא נלכת לערכאות, וכתיב אלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ, ומגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, שהוא איסור חמור מאד וכאילו עובד ע"ז, שהוא עון פלילי בפני עצמו. וכבר כתב הרשב"א ז"ל (בתש' ח"ו סי' רנ"ד) במעשה שהי' בפירפיניאן שרצו שם לסמוך אדינא דמלכותא בירושה ועל הערכאות, וכתב דעושה אלה מפיל חומת התורה ועוקר שורש וענף והתורה מידו תבקש וכו' ואם נאמר כן עוקר כל דיני התורה השלמה ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי, ילמדו את בניהם דיני הגויים ויבנו להם במות טלואות בבית מדרשי הגויים חלילה לא תהיה כזאת בישראל ח"ו שמא תמגור התורה עליה שק ע"ש דברים אמתיים כגחלי אש.

ודבריו הקדושים האמתיים נוגעים יותר לזמנינו כנבואת אבי מוזה דהתם היו חוקי המדינה לכל הגויים אלא שהיו רוצים לכוף את ישראל לדון בדיניהם אבל הכא התחכמו ותקקו חוק ומשפט בשביל אחינו בני ישראל ואם נסכים לזה ויתנו עדיהם ואידיהם וידונו בתורת ה' ע"פ הערכאות שלהם גרע הרבה שיתנו באמת כח לשופטי המדינה ולמושליהם לחוק חקים כרצונם בתורתינו הקדושה באמצעות איזה אינשי דלא

מעלי ר"ל, ותהי' מ"ו התורה הפקר וכ"ש שיאמרו אינשי דמה להם ללמוד את בניהם תורה ילכו לקאלידזשעם וילמדו להיות שופטים בגויים בערכאותיהם מ"ו, ויאמרו כביכול שהכל ע"פ התורה ושזה רצון הבורא מ"ו ויאמרו כבר התירו הפרושים ובכל דבר יאמרו דינא דמלכותא וכיוצא בו והדיינים ממילא אין להם כח ועוד טענות ואמתלאות קצתם מהם חלי אמת ע"ד שאמרו חכז"ל (במ"ר שלח, רש"י) כל דבר שקר שאין אומריס בו קצת אמת בתחלתו אין מתקיים בסופו והשאר כולו שקר וילכו לערכאות במקום ללכת לדיני ישראל ולהמיר ולהחליף רע בטוב ועל מה שנאמר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר הם טוענים כי שופטי עכו"ס ועו"ד הם כולו אמת ר"ל. כאשר בעונ"ה כמעט הותרה הרצועה. וודאי עושה אלה מפיל חומת התורה ועוקר שורש וענף והתורה מידו תבקש.

והשנית לעצם המעשה הרע לכוף את הבעל לגרש בע"כ, וגם מעושה ע"י עכו"ס פסול מה"ת והנושא אשה כזו וילדה אחר גט כזה בין נשאה לאחר ובין לא נשאה לאחר בניה ממזרים, ואם מ"ו ימשיכו בזה ויוציאו מכחו לפועל אז יצטרכו בנ"י להבדיל עצמם ובניהם מנשים גרושות כאלו וממזרעם אחריהם כבנים פסולים אשר עליהם נכתב לא יבא ממזר בקהל ה'. ואם כבר קבלו איזה נשים גיטין כאלו הגט פסול וצריכה לקבל גט כשר, ועיין שו"ת משאת בנימין בעד שנמצא פסול במשש גזל שרצה לפסול כל הגיטין שנחתמו על ידו במשך כעשרים שנין ולהכריז על כל הגולדים מגיטין ממזרים ע"ש והכ"נ כן. ועל הרבנים אשר יסדרו גיטין כאלו נחייב לפסול את כל הגיטין שלהם עכ"פ מהיום והלאה להכריז עליהם חרם ולהחרימם כדין מכשיל את הרבים והם גרועים מהרעפארמער שעל גיטין של הרעפארמער אין סומכין ואין משגיחין כלל כלל, אבל על אלו יהיו מי שיסמוך עליהם עכ"פ אותם שלא ידעו, ואין לך מכשיל את הרבים גדול מזה שמתיר אשת איש לעלמא ומרבה ממזרים בישראל. וגם נכתוב לרבני ארץ ישראל ובכל העולם הירא'ים והחרדים לדבר ה' שלא יתמשכו ויתרחקו מהם ומהגטין שנתנו על ידם.

והיות כי מדינת ארה"ב והממשלה היא מלכות של חסד והנשיא והשופטים ומיסדי המדינה חקקו חוקים ויסדו יסודות בהקאנסטיטוציא של המדינה להיות המדינה והדת מובדלים זה מזה ואין המדינה מתערבת בשום דבר מה שהוא ענין של דת וזה הנס הכי גדול והברכה לעם ישראל שבעזה"י אנחנו יכולין להחזיק בתורתינו הקדושה כפי שנצטווינו מפי משה בלי שום הפרעה, ועכשיו באו כמה אינשי שרוצים מ"ו להכניס את הערכאות ובתי דינים שלהם שידונו ויפסקו לנו בדייניהם, ויכופו בעניני אישות בין בעונש ממון או בעונש מאסר וכיוצא בו, שומו שמים, והוא מ"ו אסון גדול וסכנה גדולה לכלל ישראל, וגם כי היום יכנסו חק זה ולמחר חק של שחיטה בהסכם כמה מהראבנים ועד שיאמר לו לך ועבוד עבודה זרה הערכאות שלהם לגמרי, ונתבקשתי לכתוב האיסור בזה והנני מעתיק איזה עניים מה שכתבתי בזה, ויש עוד טעמים אבל העיקר בזה שאין שום אופן שנתיר ונסכים לערכאות להתערב בעניני הדת יהיה מאיזה טעם שיהי'.

והנני מבקש מכל מי שתורת ה' ועם ישראל וקדושת ישראל נוגע בלבו ויש בידו לפעול ולעשות נגד החק הזה כדי לבטלו שכרו יקבל מן השמים, וכל הקודש זכה, ויפה שעה אחת קודם, והשם הטוב יחוס וירחם על עם ישראל ותורתו שלא יוכלו להשתלט אפי' לזמן על חוקי התורה ומשפטיה להרע לנו עד כי יבא דארת ודן ידין בהריחו בירא'ת ה' עד עולם.

דברי המצטער בצערן של ישראל ועל חילול השם ותורתו, עבד נרצע לאדוניו המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

בעה"ח יום ד' לסדר בקנאו את קנאתי בתוכם י"ז תמוז שיבנה ביהמ"ק במהרה התשנ"ג פה בנ"י יצו"א

סימן קיח

בדיני גט מעושה

י"ז תמוז שיבנה ביהמ"ק ב"ב התשנ"ג פה ברוקלין נ"י יצו"א

לכבוד השופט הנכבד והנעלה לבית משפט העליון (סופרים קארט) בנוא יארק וחביריו הנכבדים, במחלקת המשפטים.

שלום וברכה, אחדשה"ט, כראוי לכבוד כל אחד ולכבוד המשרה שאתם תופשים. בהמשך להישיבה שנתקיימה ביינו לפני כמה שבועות בנדון החוק שנתקבל ע"י מחוקקי חוקים הלעדזיסלעטשער של מדינת נוא יארק הנקרא בפי כל (גט לאו) חוק הגט, אשר בו ניתן כח לערכאות ושופטי המדינה להכריח ולכוף אנשים מישראל שומרי הדת שלפעמים מסרבים לתת גט פטורין הכשר לפי דת משה וישראל ככתוב בתורתנו הקדושה מפי משה רבינו ע"ה ומעגנים את נשותיהם כמה זמן פעמים בגדק מפני טעמים מקובלים, ולפעמים שלא בגדק וטעמים שאינם מקובלים עלינו, לפעמים רוצים לסחוט מהאשה כסף, ולפעמים האשה לקחה כל מה שלו וחשקה נפשה באחר, ולפעמים רוצים ליקח הילדים עמהם והאשה מנגדת, ולפעמים סתם מחמת אכזריות ולנקום באשתו מקיימים בעצמם תמות נפשי עם פלשתים, ולא איכפת להו במה שגורמים צער להאשה והרבה פעמים להילדים שסובלים ג"כ מזה.

ולכן למען תקנת העגונות ולטובת המשפחה עשו חק שמהיום והלאה כי תבא אשה אל הערכאות בקובלנא על בעלה שמעגן אותה והעו"ד שלה יבקש מהשופט להכריח את בעלה ולכופו בערכאות ליתן לה גט יתחייב השופט אשר יהיה בימים ההם איש או אשה לעשות את בעלה ליתן לה גט תורתי ע"פ חוק המדינה, ואם לאו יסור יסרנו השופט בעונש כסף או אפי' במאסר עד שיתן גט או שתקנה עצמה במיתתו שימות ע"י יסורין שיקבל.

והיות כי לפי דין תורתינו הקדושה גט מעושה שכופין הבעל ליתן גט ע"י ערכאות או אפי' באופן אחר אפי' על ידי ישראל שלא כדין הגט פסול, והבנים הנולדים לאשה שנשאה עם גט כזה הם ממזרים, והסברתי קצת הדברים לפני מע"כ, והנני להעלות על הכתב מקצת מן הדברים בו עסקנו ולהבהיר ולהאיר כל הענין לכבוד מעלתכם בכדי שתדעו במה הדבר נוגע. ואנסה לבאר כל הענינים בקיצור האפשר, הגם כי למי שאינו בקי בפרטים צריך לפרט יותר כמו מי שיצא להסביר לי עניינים זרים במה שלא למדתי.

א) **וראשונה** אקיים מה שאמרו חז"ל במס' ברכות (ס"ג ע"ב) פותחין בכבוד אכסניא ופתח ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש ויברך ה' (שמואל ב' ו') את עובד אדום הגיתי בעבור ארון האלקים והלא דברים ק"ו ומה ארון שלא אכל ושתה אלא כבד ורבץ לפניו כך המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו אעכ"ו מאי הוא הברכה שברכו אמר רב יהודה בר זבדא זו חמות וח' כלותיה שילדו ששה ששה בכרס אחד וכתיב דה"א כ"ו כי ברכו אלקים כל אלה מבני עובד אדום המה ובניהם ואחיהם איש חיל בכח לעבודה ששים ושנים לעובד אדום. והנה דמי שמארח אצלו בני ישראל מתברך מן השמים.

ואנחנו אודים הנשארים משארית הפליטה שעברנו את החורבן והשואה באושויץ בירקענא ובוכענוואלד ועוד כמה מן המחנות מחנות השמדה, ולאחר החורבן הנורא הזה שעלה הכורת על רבבות מאחינו בני ישראל, ולאחר שאמר לו הקב"ה למשחית הרף ידיך ונתקיים בו בשונא ושונאיהם של ישראל שובר אויבים ומכניע זדים, ולא הי' מקום ליפנות ולהשאר בגערמאניא על ארץ הטמאה לא יתכן העיר ה' את רוח מדינת ארה"ב ומנהיגיה אז ופתחה את גבולותיה וארחו הרבה מאחינו בני ישראל, וגם אני בתוכם, ונתנו לנו כל החופש ובפרט בעניני אמונה ודת בלימוד תורתינו הקדושה ומרי"ג מצות התלוים בה ויש בידינו לשמור את כל מצות התורה לפי מה שקבלנו מאבותינו ואבותינו מאבות אבותינו עד יהושע ומשה רבינו שקבלה מפי הקב"ה בהר סיני וללמוד וללמד אנו ובנינו ובני בנינו בלי מפריע לנו והוא מלכות של חסד ונמצא כל המדינה ואזרחיה הם בכלל הברכה שיתברכו מן השמים הנשיא המדינה והשרים ומדינה ומדינה כל אחת בפני עצמה ובפרט מדינת נוא יארק שזכתה להיות אכסניא של תורה יותר משאר מדינות בארה"ב וכל אזרחיה, ולפלא שרואינו שנתקיים אחר המלחמה שה' נתן הצלחה למדינת אמעריקא שפע והצלחה בכל עניינים ע"פ רוב אם לא על הכלל ונתקיימו דברי חז"ל וברכת ה' אצלם.

סימן קיט

פירוד הדת מחוקי המדינה

עוד להנ"ל

ב) **והנה** אחת מהדברים שהביאו את שארית הפליטה לארה"ב היתה לידיעתינו שאמרו לנו שבמדינת אמעריקא שורר חק של פירוד המדיניות מן הדת בלשוניהם (סעפערעישאן אף סטעיט ענד רעליגיאן) וזה אשר הכריע אותי ועוד אחרים מאחינו בנ"י לבא לארה"ב. והיות כי לגור בארץ באנו עלינו לקיים אזלת לקרתא הלך בנימוסיא, וכתיב בתורתינו הקדושה דבעניני המלכות ובדיני המדינה כל שהוא מילי דמלכותא הרי נטוויינו לשמוע לכל דיניהם ונפסק זה בגמ' ההלכה כשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא (גיטין י' ע"ב ב"ק קי"ג ב"ב נ"ד נדרים כ"ח ועיין ח"מ סי' ס"ח ס"ב ברמ"א וסי' שס"ט ס"ו) ובשע"ת ח"מ שם שהמבריח מכס ממה שגזר המלך עובר על לא תגזול מפני שהוא גזל מנת המלך בין שהיה מלך ישראל בין שהי' מלך עכו"ם וכן בכל מילי דמלכותא בדבר שיש לו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה ששייך למלכות כגון תיקון דרכים וגשרים ומלחמות וכיוצא בו, ולא זאת אלא שנטוויינו (אבות פ"ג מ"ב) הוי מתפלל בשלמה של מלכות. וכן דעתינו בזה וכן אנו מורין לכל שואלינו.

סימן קכ

בדין דינא דמלכותא דינא

עוד להנ"ל

ג) **ברם** הגם שאמרו דינא דמלכותא דינא לא אמרו כן אלא לענין מה שנוגע למדינה ומשרדיה ומשפטי המדינה ותכסיסי המלכות, לטובת המדינה ואזרחיה בחיים יומיים כמו שליינתי לעיל מה שנוגע לרבים בלשונם (קאלעקטיוו רעספאנ-סיבילטי) אבל מה שנוגע לכל יחיד ויחיד יש לו תורות והוא בן חורין לעשות כרצונו כל שלא מזיק את הרבים ובפרט בעניני הדת שעל זה לא אמרו דינא דמלכותא דינא דאל"כ בטלה כל התורה כולה וכבר כתב מהרי"ק הביאו הרמ"א ז"ל בח"מ סי' שס"ט סי"א דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר

שיש בו הנאה למלך אבל לא שידונו ישראל בדיני עובדי כוכבים דאם כן בטלו כל דיני ישראל (מהרי"ק שורש קפ"ח).

ובבאה"ט שם הוסיף וגראה דאפילו אשר גזר בהדיא לילך בתר דיני הערכאות דאין על דייני ישראל לדון זה מכח דינא דמלכותא דעל כזה לא אמרו דדמ"ד אלא על דברים מחוקי המלוכה. וגם מ"ש הרמ"א בס"ח דיש חולקין וס"ל דאמרינן בכל דבר דדמ"ד ר"ל אף שאינו ממסים וארנויות אבל מ"מ צריך עכ"פ להיות בענין הנהגות של משפטי המלכים וכן הוא במהרי"ק וסמ"ע ועיין ש"ך סוסי' ע"ד, וכיון דנתינת גט ע"פ התורה אין לו שום שויות במשפטי המדינה לכ"ע אין להם להתערב בזה והוא פשוט.

סימן קכא

כל ימי חיינו צריכים להיות ע"פ דרכי התורה

עוד להנ"ל

ד) **והיות** כי אנחנו עם ישראל נצטוינו להתנהג בכל הנהגתינו אפילו מה שאינו נוגע לשמירת תורה ומצוות אלא מה שקורים חיים יומיים מכל מקום צריך הכל להיות ע"פ התורה וע"ד שאמר הנביא בכל דרכיך דעהו וזה כולל כל דרכי החיים הן בהנהגת היחידים הן בהנהגת הרבים הן בדיני ממונות והן בדיני נפשות אפילו במה שלא נוגע לדת מ"מ כל מה שנוגע לפרטיות של כל אחד עליו לפנות לב"ד של ישראל הן בסכסוכים בין אדם לחבירו בדיני ממונות הן בסכסוכים בין אדם לחבירו בקטטות וכי יהיה ריב בין אדם לחבירו והן בסכסוכים הנוגע בין איש לאשתו ובין אב לבניו ומקרא מלא כתיב וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף וגו' (שמות כ"א י"ח) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וגו' ענוש יענש וגו' בפלילים (שם כ"ב).

ה) **ועב"ז** נצטוינו בתורה מקרא מלא (דברים ט"ז י"ח) שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק. לא תטה משפט ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים, צדק צדק תרדף למען תחי' וירשת את הארץ, וכתיב שם כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין לדין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו, ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט. ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יורוך, על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר ימין ושמאל. והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמע אל הכהן העמד לשרת שם את ה' אלקיך או אל השופט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל. הנה נצטוינו להעמיד דיינים שופטים בכל עת לשפוט את העם משפט צדק ע"פ תורתנו הק' דוקא, וע"פ השופט אשר יהיה בימים ההם. וכ"ש בדיני התורה והמצות שהיא מיסודי הדת חייבים אנחנו להתנהג ע"פ חוקי התורה ומשפטיה.

ו) **ועוד** בא לנו בפירוש ציוו מפי הקב"ה שאפי' בדיני ממונות שאינו נוגע לדת כלל וגם בדיינים ומשפטים שגם שופטי העמים והמדינות דינים כדיננו אסור לנו לבא לדייניהם, ואפי' רק לבא לבית משפט של המדינה ולבקש מהשופט שידון לנו כדיננו ע"פ התורה, ואפילו במקום ששני הצדדין מסכימים אפ"ה אסור לנו לעשות כן, אלא חייבים לבא דוקא לב"ד ישראל והוא דין מדיני התורה לבא דוקא לב"ד של ישראל ולדון לפי דיננו, וע"ז כתיב (שמות כ"א א') ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כלומר לפני ב"ד של ישראל ולא לפני עו"כ. ובגמ' גיטין פ"ח ואפי' ידעת בדין א' שהם דנין כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם שהמביא דיני ישראל לפני ארמיים מחלל את השם ומיקר שם האלילים. וכתיב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום. כלומר דמשפטי ישראל כולם נאמרו מסיני וכמ"ש ואלה המשפטים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני ואפי' דברי מוסר שלנו הכל ניתן לנו מסיני אבל חוקי הגוים והמדינות הם חוקקים לעצמם לפי דעתם והתורה הקפידה על עם ישראל לשמוע רק למשפטי ה' אמת ולא מה שחקקו בני אדם.

סימן קכב

איסור ערכאות ש"ג

עוד להנ"ל

ז) **ואסור** לאדם מישראל ללכת לבתי דינים ומשפטים של המדינה והם הנקראים ערכאות של עכו"ם, ונפסק להלכה הובא בח"מ סי' כ"ו ס"א וז"ל אסור לדון בפני דייני עובדי כוכבים ובערכאות שלהם אפילו בדין שדנים בדיני ישראל, ואפילו נתרצו ב' בעלי דינים לדון בפניהם אסור, וכל הבא לידון בפניהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והריס יד בתורת משה רבינו ע"ה הג"ה ויש ביד בית דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד העו"כ מעל חבירו (מהרי"ק שורש קנ"ד) וכן היו מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עו"כ (ריב"ש סי' ק"ב) ואפילו אינו דן לפני עו"כ רק שכופהו י"ע עו"כ שיעמוד עמו לדין ישראל רחוי למתחו על העמוד (מרדכי פ' הגוזל קמא) ובת"ה כתב והביאו הרמ"א סי' ד' בהג"ה דאפילו בדבר המותר למיעבד דינא בנפשיה מ"מ אסור לעשותו על יד עו"כ ע"ש.

ח) **הנה** מבואר בבירור גמור ובלי ספיקות בתורתנו הקדושה הדין מפורש הגם שנטוינו לקיים את פי המלך ודינא דמלכותא דינא אבל מה שנוגע לדת ומנהגי ישראל ודרך החיים שלהם אין עצה ואין תבונה נגד ה׳ הכל דוקא ע״פ דייני ישראל, ודיני התורה הכתובה להם, בתורה שבכתב ובע״פ מפי משה מסיני. וראה דלזה כוונו מיסדי וכותבי הקאנסטיטואשאן באמעריקא פירוד בין המדיניות והדת שכל מה שנוגע לעניני מדיניות של המדינה קיי״ל דינא דמלכותא דינא וכל מה שנוגע לדין ודת של תורתינו הקדושה אין להמדינה להתערב בזה כלל אלא הניחו את זה לראשי ושומרי הדת ולכן אין לב״ד ישראל להתחשב בדייניהם כי יש לנו תורת משה תורת ה׳ תמימה ומינה לא נזוז אפילו זיז כל שהוא.

סימן קכג

בפיי׳ לגרש לא מהני

עוד להנ״ל

ט) **והנה** פשוט מעתה שהחוק לכוף אדם מישראל ליתן גט לאשתו אינו מועיל, חדא שהרי גט הוא מצוה ממצות התורה ומעניני דתינו וחלק מעקרי התורה אשר אפילו היינו חייבים לשמוע לדינא דמלכותא בכגון זה אין לנו לשמוע ואין המלכות יכולה לכוף אותנו מה שהוא נגד התורה וכפייתם אינו כלום והגט אינו גט ופסול לכ״ע. והשנית שליתן גט פטורין כדת משה וישראל אינו מחוקי המדינה ואינו נוגע להמלכות וכמו שקידושי אשה ע״פ דיני תורה בעידי קידושין כשרים ובסידור קידושין אינם מחוקי המדינה ומה שלוקחין לייסענס הרי לא מקדשין אצל השופט כדרך הגויים אלא לוקחים הלייסענס והולכין ועושין קידושין כדת משה וישראל ואין חוקי המדינה מתערבין בזה הכ״ג יש לקיים ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה כדת משה וישראל בלי להתערב בזה חוקי ומשפטי המדינה, אלא אך ורק כדת משה וישראל בלי להתערב ערכאות כלל וכלל לא. וזה הי׳ נוגע אפי׳ לא הי׳ התנגדות אחרת מה״ת נגד הערכאות.

י) **ואמנם** נידון דידן גרע הרבה מסתמא נותן גט ע״י ערכאות דהנה בגמ׳ גיטין פ״ח ע״ב גט מעושה בישראל כשר ובעו״כ פסול (פרש״י מעושה בחזקה) אמר ר״נ אמר שמואל גט המעושה בישראל כדין תורה כשר שלא כדין פסול ופוסל ובעו״כ כדין פסול ופוסל שלא כדין אפי׳ ריח הגט אין בו. והרמב״ם פ״ב מה׳ גירושין ובשו״ע א״ע סי׳ קל״ד ס״ח אנסוהו עכו״ם לגרש אם הוא חייב לגרשה מן הדין פסול, ואעפ״כ פוסל מן הכהונה, ואם לא היה חייב לגרשה מן הדין אפי׳ ריח הגט אין בו ולא נפסלה מן הכהונה. הג״ה ואפי׳ קיבל מעות על נתינת הגט לא אמרינן זה נתרצה ע״כ.

יא) **ובשו״ת** הרדב״ז (ח״ו סי׳ ב׳ אלפים ל״ה) כתב דאפילו אם לא היו מכין אותו העו״כ רק הי׳ איום בלבד בדבר שיש לעשותו נקרא אונס והי׳ שם שופט שאנס לישראל ליתן גט וסיים הרדב״ז וז״ל כללא דמילתא כל זמן שאנשי השופט שם אע״פ שיאמר רוצה אני כמה פעמים הוי גט מעושה ואם אחר שהלכו אנשי השופט ונסתלק האונס שאלוהו אם תרצה לגרש ואמר רוצה אני הגט כשר, והקולר תלוי בצואר החכם המסדר הגט כי הוא יודע אם נסתלק האונס או לא ויחוש לעצמו, ועדיין לבי מהסס בגט זה כיון שגילה דעתו בתחילה בעת שהיו אנשי השופט כשאלוהו הדיין אם הוא נותן הגט לרצונו והשיב ברצוני או שלא ברצוני אין לך מודעא גדולה מזו ואפי׳ שלא נתברר האונס שתלה בו מודעתו וכו׳ הלכך בנ״ד כיון שמתחלה היה אונס וגילה דעתו שאמר ברצוני או שלא ברצוני אע״פ שהלכו משם אנשי השופט ואמר אח״כ מרצוני, יש לחוש אם לא שיברר אצל מסדר הגט שאנשי השופט לא איימו עליו ולא אנסוהו כלל שאפי׳ אמר מתחילה מרצוני או שלא מרצוני שלא מחמת לד אונס הגט כשר עכ״ל, ודברי הרדב״ז הם הלכה הובאו בפת״ש בש״ע א״ע הנ״ל.

יב) **והמעיין** יראה כמה חש לה רבינו הגדול רבן של ישראל אשר כל בית ישראל נשען עליו הרדב״ז ז״ל שכיון שפעם איימו עליו השופט ומשרתיו שוב עד שלא יתיישב ויתברר בבירור גמור שאינו חש לאונס השופטים ואינו נותן בשביל האונס הגט פסול והקולר תלוי בצואר הרב המסדר וא״כ כ״ש וכ״ש לסדר חוקים כאלו כדי לכוף ולאנוס בני ישראל ליתן גיטין בע״כ ובחזקה ובפרט שחקו חק כזה והוא מחוקי המדינה שהוא נגד תורתינו הקדושה שאין לשמוע לחק כזה והוא אסור ע״פ תורתינו הקדושה.

יג) **ולפלא** שבמשנה (גיטין דף י׳ הנ״ל) כתבו וז״ל כל השטרות העולים בערכאות של עו״כ כשירים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים ואב״א חוץ מכגיטי נשים ע״ש. ועיין ש״ע א״ע סי׳ ק״ל סי״ט גט שנעשה בערכאות של עו״כ וכו׳ ואפילו כתבו ישראל ונמסר בעידי מסירה ישראל פסול. עכ״פ הדגישו חז״ל דין מיוחד בגיטי נשים שאך ורק בב״ד של ישראל ובדייני ישראל.

סימן קכד

אם נשים סובלות מהעיגון

עוד להנ״ל

יד) **ומה** שטען מע״כ השופט שהנשים סובלות מהעיגון שבעליהם גורמים להם במה שאין נותנין להם גט

פיטורין ע"פ התורה, הנה אפי' נגיח שהאמת אתו אבל לדבר כזה יש דין בישראל וילכו שניהם לב"ד של ישראל שקבלו עליהם בשעת קידושין להיותם חייס כדת משה וישראל, וכיון שזה ענין של דת אין לדיני ומשפטי עכו"ם להתערב במה שנוגע לעניני דת, והנער המדומה שלועקים מחמת שא' מהם שומר הדת או מחמת שאינו שומר הדת, כל זמן שאינו עושה מעשה שהוא מנגד חוקי המדינה שהסברנו בראש התשובה אין להבית משפט להתערב, ואם ע"פ התורה יכול הבעל לעכב הרי ע"ז נכנסה לחופה עם בעלה.

טו) **ועתה** נגיח שתבא האשה אל השופט ותתלונן על בעלה שהוא שומר שבת ואינו רוצה ליקח אותה בשבת על חוף הים והיא מצטערת מזה מאד וסובלת הרבה מזה עם הילדים בימי הקיץ בפרט שהחוס עד בלתי מוסבל וזה הבעל האכזר אינו רוצה להוציאה עם הילדים על חוף הים שהוא שומר הדת ואומר שאסור לעשות כן ומונע אותה מלכת אל חוף הים ולהסיר הנער ממשפחתו וזה ממש בכל שבת ויו"ט ולא יכולה לסבול את הנער הזה, וכי יבא השופט ויכוף באונס את הבעל שלא לנער את אשתו הענוגה ולהביאה בשבת על חוף הים עם המכונה שלו כדי שלא תצטער ודאי לא אלא מה יאמר השופט אם נשאת לדתי תהיה כמוהו ואם לא תרצה תלכי לך למקום שתרצה ולא תסבול אבל מה לי להתערב מה שנוגע בעניני דת.

טז) **והב"נ** בגידון דידן אם יבא האשה בקובלנא על בעלה שאינו רוצה לגרשה בגט כשר כדין תורה וזה מפריע לה מאד ומצטערת מה לו להשופט להגיד כי בידו יש ליתן לה דיווארס מבית המשפט ע"פ חוקי המדינה וע"פ חוקי המדינה מותרת לינשא לאחר זה מה שנוגע לדתי משפט וערכאות המדינה ואם את לא תרצה להנשא בגט זה שאת דתיה וחושבת לדת ישראל ורוצה שאכריח את בעלך ליתן לך גט כשר בישראל זה אין בידי ואין ברשותי אלא לכו לראשי הדת שלך והם יסדרו לך כרצונם וכרצונך, וזה אני כותב שאפילו הי' הגט כשר ע"י ערכאות ג"כ היה זה נגד חוקי המדינה שיש כאן סעפערשאן אוו סטטיט ענד רעליגיאן, וכ"ש שע"פ חוקי התורה גט כזה הוא פסול ואין לו שום שויות ע"פ התורה.

יז) **ומה** שכתבתי שגט כזה אין לו שויות הנה הדבר מפורש בתורתינו הקדושה והנני כותב בזה בתור מורה הוראה בישראל וב"ה זכיתי להיות כחמישים שנה מורה הוראות וכתבתי כבר יותר מחמשת אלפים שאלות ותשובות אשר נתקבלו בכל העולם כהלכה פסוקה, (ואגב גם באחד מבתי משפט של מדינת אמעריקא קארט אוו אפילם השתמשו בהלכה שמצאו בשו"ת משנה הלכות והוציאו פסק דין לפי הפסק שלנו) ואם יבואו אחרים שיאמרו למע"כ אחרת שכן יועיל גט כזה אומר אני אחד משני דברים, א) או שהם לא יודעים ההלכה, ב) או בכיון רוצין לסלף הדברים שהולכים אחר הזמן ומכזבים לשופטים שאינן בקיאים בהלכות התורה ויכולים להשלותם, אבל תורתנו הקדושה הוא תורת משה וזאת התורה לא תהא מחולפת לעולם ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא ית"ש. וכל זה כתבתי אפילו הי' אמת הכל מה שהנשים באים בטענת עיגון וכיוצא בזה על בעליהם אשר עד הנה היו אהובים וילדו עמהם בנים ובנות ולפעמים עד לעשר או ט"ו ילדים ועכשיו נתהפך מרחמן לאכזר.

יח) **אבל** תדעו כי לא לעולם הדבר כך ואכתוב בקיצור נמרץ בהני אשמות שמאשמים ע"פ רוב שהבאתי לעיל לפעמים רוצים לסחוט מהאשה כסף, ולפעמים רוצים ליקח מהאשה הילדים, ולפעמים סתם מחמת אכזריות ולנקום באשתו מקיימים בעצמם תמות נפשי עם פלשתים, ולא איכפת להו במה שגורמים צער להאשה והרבה פעמים להילדים שסובלים ג"כ מזה.

סימן קכה

לסחוט כסף מהאשה

עוד להנ"ל

יט) **הנה** בענין סחיטת כסף מהאשה ודאי יש לפעמים אדם אכזר בעולם אבל אין זה ע"פ רוב ורובא דרובא כלל ויש גם אשה אכזרית ואם הוא רוצה להיות אכזר אז לא יועיל לה החק הזה שאם ירצה יתעלם מעיניה וילך לו למדינה אחרת ותשאר האשה אלמנה חיה עם הבנים בלי אב ובלי כסף והחוק לכוף את בעלה לא יועיל ואדרבה יזיק במקום זה כאשר עיינו ראו כבר, וכמו שעושין רוב מהחילוקים אשר לא מתחשבים עם התורה, ופוק חזי כמה אלפים מהם שעוזבים נשותיהם בכל שנה ואין עושין ע"ז חוקים ולא שום תעמולות שלא לעזוב. ומצד שני ע"פ רוב הוא שהאשה לאחר שעזבה את בעלה או שגירשה אותו מביתו הולכת לערכאות ומסחטת מהבעל כסף ע"י השופטים שנותנים לה כל מיני אלאמאני מה שלא מגיע לה ע"פ דין תורתינו הקדושה והוא גזל גמור מבעלה, שלוקחת ממנו ממון שאין מגיע לה ע"פ תורה ולא ע"פ יושר ושכל האנושי והיא מוספת פשע על פשעה ואוכלת מן הגזל כל ימי חייו או ימי חייה. ולמה לא הולכת לב"ד של רבנים כמו שהלכה בשעת נישואין.

כ) **וגם** בענין הבנים כידוע שהבית משפט והשופטים ע"פ רוב וכמעט לעולם מוסרים הילדים להאשה כאלו הבעל אין לו חלק במשפחה זו, וע"פ רוב הגם שנותנים לו

איזה זכות ביקור לזמן מה אחר הרבה טענות ומערכות עושין לו טובה לראות את הילדים [וויזיטעשען רייטס] גם זה לאחר כמה שבועות שכבר הגליח לפתותם ולהכניס שנאה נגד אביהם החביב עד היום הזה, האשה מביאה איזה פתק מדר. סייקאלאדזשיסט שזה לא טוב להילדים והולכת עם זה להבית משפט ולוקחים ממנו גם את זה, והבעל חייב לשלם עבור האשה והילדים כל מה שיש לו בכדי להחזיקם ולפרנסם, ואם אינו עומד בכל אז הולכים למקום שהוא עובד ולוקחים השכירות שלו בלוו הקארט והיא יושבת ומשחקת עם אנשים אחרים והבעל החמור עובד ומביא כסף עבור הנשמה הטהורה.

כא) **ולאחר** שקבלה את הכל מה שרצתה ויכלה לקבל ע"י הערכאות שלא ע"פ תורה ועשתה מרשעת ע"פ התורה שוב נתעורר אצלה החלק הקדושה והרי רוצה ליצא לאחר או החלק התאוה אבל הרי היא דתיה ואין לה גט מהאכזר הזה, והולכת ומורדת דמעות על עגונה שא"א להנשא עם אהובה השני. אז מה היא עושה במקום שתאמר לבעלה אני אלך אתך לב"ד ואם לא ירצה תזמינהו לבד"ל היא שולחת נשים שחצניות מאירגון עגונה קארפ' במלבושי שחץ ובוז להרס את בעלה לפני ביתו לעשות דעמאנסטראציעס נגד הבעל האכזר ולבזותו בעיני השכנים וכיו"ב ואח"כ מביאים לפעמים למצב של תמות נפשי עם פלשתים ולנקמה.

כב) **אבל** נראה שהאשה הנועה והכשרה זו שעזבה את בעלה ובגדה בו לא חשבה שגם הבעל הוא בן אדם ויש לו צער, וגם הבעל יש לו ילדים וכרחם אב על בניה עליו נאמר, ולא חשבה שהילדים צריכים לאב והיא מצערת אותם ולוקחת מהם חמדת לבם "אביהם הרחמן" הדבר הכי יקר בעולם שא"א לקנותו ולהגיע אליו בשום ממון בעולם, והוא "האב" שאין לבניה דברי חשוב יותר בעולם ודבר חיוני ונצרך בעולם כמו אב ואם ולא חשבה ולא העלתה על דעתה שעושה את הילדים ליתומים חיים כל ימי חייהם בשביל טובתה תצער את הילדים כמה פעמים הזהירה התורה על היתומים שלא לענות אותם שאין להם אב. על צערה חסה ועל צער הילדים על חלק שחושבת שהבעל עושה היא צועקת ומקפדת ועל חלק הצער והיתמות שהיא גורמת ועושה אינה חסה ולא רוצה לראות ולשמוע ואדרבה הרבה פעמים עושה הכל ליקח מהם האב ומסיתם ומדיחם מעליו ומלמדת אותם שנאה על האב ומלשנת עליו כדי שימאסו בו באביו הזה שהוליד אותם וגדל אותם עד עכשיו וגם להבא חייב להחזיקם ע"פ פקודת השופט, אבל לא לראותם לזה אין לו זכות וכ"ש לחנכם ולגדלם שזה מחיובי האב רק יש לו זכות וחוב לשלם בעבורם, ולשלוח בכל שבוע המחאה טשעק חשוב לפרנסם ולהלבישם עם אמם שבגדה באביהם.

אבל אולי היה לה לחשוב ולדעת שהרי גם הבעל יש לו משפחה, אב, ואם, ואחים, ואחיות, ואשה זו מצערת לכולם אולי תחשוב שאין זה הדרך ויש לחשוב על כל זה, על צערה היא חושבת שעשתה לעצמה ועל צער אחרים לא איכפת לה. ואם באמת יש בעיה אז תלך לב"ד שומרי התורה ולא לערכאות שהרי כשנשאה לא רצתה להנשא אצל השופט אלא הלכה לרב דתי ולמה עכשיו שנתה דעתה והולכת להבית משפט העממי ולא להרב שסידר לה את הקידושין.

סימן קכו

השופטים לוקחים צד האשה

עוד להנ"ל

כג) **ופה** עלי להדגיש ולהגיד מה שעל לבי מה שאני הגבר ראו עיני כי הנסיון וימים ידברו זה לי יובל שניס בעזה"י שהנני מוטרד ועוסק בעניינים כאלו וראיתי ונתברר לי שגם הרבה אז רובם מהשופטים הרגילו עצמן לראות הדמעות של קראקאדיל על פני הנשים ומרחמין עליהם, ובפרט מתקנאים על העולה הגדולה שרואים ח"ו בתורתינו הקדושה שקפחה את האשה מלגרש את בעלה בע"כ והם כלם חיים באלף השיני בשעה שהנשים שויס וקצת יותר השויון שלהם מהאנשים והנשים המתקדמות אחרי הזמן מביאים עו"ד שהם בקיאים במסירות ובהירום המשפחות ומהרסים אנשים בלתי אשמים כלל כדי להשפיע ולכוף את הבעל כידוע לי מכמה פעמים שהעו"ד שלא הזמנות מבית משפט (סאפינאס בלע"ז) להב"ד ולרבנים אחרים שאין להם שייכות עם הנדונים רק שהם ידידים לו וכיוצא בו לצער אנשים אחרים ולמוסרם לבתי משפט שלהם וא.אר.עס. ולרוב פעמים איומים על הרבה אנשים על לא דבר רק כדי להרוס את הבעל והידידים שלו ולעשות לו סם רע והכל על הרחמנות בכדי לרחם על הענוגה העגונה הזאת מה נאמר על הטעראר והדרכים של העגונות הנדקניות שמחללות את השם ואת התורה ומבקשים לדק ויושר להם, והשופטים כיון שלא יודעים מצב העניינים בפרט בין שומרי התורה פוסקים העניינים לפי הדמעות ולא לפי האמת.

סימן קכז

הסטאטיסטיקא מראה ששומרי תורה יש להם יותר שלום בית

עוד להנ"ל

כד) **ולמען** האמת הנני מציע לעשות סקר ולהביא סטאטיסטיקא בכל העולם וראות כמה אחוז מבני ישראל שומרי התורה הקדושה מתגרשים בכלל, וכמה

משאר האומות וגם מאחינו בני ישראל שבעונ"ה אינם שומרים התורה, כמה מהם מתגרשים, וכמה מהאנשים שאינם שומרי התורה עוזבים את נשותיהם לחלוטין עם בניהם על הפקר ולפעמים גם ח"ו ממתים אותם וכיוצא בו (ועליהם אין דואגים) וכמה מזה נתרחש אצל יהודים שומרי התורה ויהיה להם הפתאה גדולה שאין אפילו אחוז אחד מהמתגרשים נגד אותם שהולכים אחר הרוח החדש, וכן יעשו סקר כמה מהמשפחות בין שומרי התורה חיים כל ימי חייהם עם אשתו הראשונה כמ"ש שלמה המלך ע"ה ראה חיים עם אשה אשר אהבת הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו וכמה מהאנשים ההולכים אחר רוח הזמן ואינם שומרי התורה חיים כל ימי חייהם עם אשתו הראשונה וכמה מהבנים יוצאים ח"ו לתרבות רעה משומרי התורה וכמה יוצאים מהחלוצים שמחללים את התורה, וירחו למי החותמת ולמי הפסולים ושחיי התורה הם הרחמים האמתים על חיי המשפחה והבנים בדרך כלל וחיי החילוני הוא האכזריות נגד האשה והבנים ונגד המשפחה כולה.

כה) **והאמת** נתן להאמר כי לאו כל הגיגוים הם גיגון אחד ולאו כל הנשים הם ח"ו שאנניות ולאו כל האנשים הם אכזרים ואדרבה רובא דרובא מעם בני ישראל זרע קודש הם ובניהם ונשותיהם וכל אשר להם קדושים וחיים חיי נחת באהבה ואחוה שלום ורעות ואם יש איזה יוצא דופן הגם שעלינו לדאוג על כל בן אדם אבל מצד השני ח"ו למדינת ארה"ב ושופטיה להתערב בענייני הדת ועליהם לעמוד מחוץ בענייני הדת כמו שאין הרבנים מתערבים בענייניהם.

כו) **והיות** כי הביאו לידיעתי שהאנשים שמחזיקים בחוק הזה אחר ששמעו שהדבר חמור כל כך וגם ראו פסק"ד של גאוני ארץ ישראל נגד החוק, יצאו בפשרה להגן על החוק ואמרו שאין זה ענין חסרון בחוק אלא בהבנת העו"ד וכיוצא בו בדברים של הבל ופתוי ושקר לבלבל את מחות בנ"א קטני הדעת.

כז) **ולכן** הנני חוזר פה להדגיש לפניכם שופטי הערכאות בבית משפט העליון ולכל שופטי המדינה שמטפלים בענייני אישות ובאותו שעה גם להזהיר בני ישראל הכשרות "שכל החוק הוא נגד תורתינו הקדושה" והארכתי בזה בתשובה אחרת לברר פרטים ופרטי פרטים, מלבד שהחוק הוא נגד הקאנסטיטוציא של אמעריקא שהוא עומדת לפירוד ולהבדיל בין הסטעיט והרעליגאן וכל אשה שנתגרשה כבר או שתגרש מהיום והלאה ע"י כפיה מהבית משפט של ערכאות ע"י החוק הזה או כיוצא בזה או בכל אופן של כפיה ע"י ערכאות המדינה ושופטיה שלא ע"פ ב"ד חשוב ותורתינו הקדושה ותלך האשה ותנשא לאיש אחר ותילד ממנו הרי הולד ממזר ואם נדע מי הוא נכרוז עליו ברבים שהוא ממזר ושאסור לבא בקהל ישראל עד עולם והאשה היא זונה ואסורה לבעלה הראשון וגם לשני שהרי נשאת לו בלי גט כשר ותצא מזה ומזה ואם חזרה לבעלה הראשון הולד ממזר מדרבנן ומעלה השני ממזר דאורייתא כמבואר כ"ז בגמ' יבמות בהאשה שהלך בעלה ובטש"ע א"ע, ונודיע את זה גם לרבני ארץ ישראל ובפרט לרבנים הראשיים והב"ד או רב שיסדר גט כזה או סדור קידושין עם גט כזה נטיל עליו גודא ושמתא ואחור ובעזה"י בחייהם ובחיינו ובחיי דכל בית ישראל לא תהיה התורה הפקר, ונעמוד בפרץ כל פרצה שהוא, זה אשר רציתי להעיר עכשיו.

ונתארבו קצת הדברים מ"מ כיון שהוא דבר שנוגע ממש לחיי כלל ישראל ע"פ התורה הקדושה וכשרותם ויחוסם והנני שית בבקשת סליחתכם על האריכות ואם יש את נפשכם עוד איזה שאלות אי"ה הנני מוכן לענות לכם בכל עת.

בכל הכבוד והוקרה,

מנשה הקטן

אבד"ק אונגוואר בעמח"ם משנה הלכות

סימן קכח

כתיבת תוארים בכתובה

בין כסא לעשור התשנ"ד

מחיי חיים יחתם לחיים טובים ארוכים את מע"כ ידיד"נ הרה"ח אשכול הסופר ירא"מ מגדולי המומחים בכתיבת סת"מ כש"ת הרב ר' דוד גרינצווייג שליט"א בירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, בדבר שאלתו שפעם כבדו אותו להיות עד הכתובה ואתם שמו ושם אביו אצא שאתם בן מוה"ר וכו' והעיר לו הרב שלא לאתוס רק בשם ושם אביו בלי תוארים כגון שמעון בן יעקב ולא בן הרב או מוה"ר יעקב שליט"א ומעכ"ת הי' זה לפלא למה יזלזל לכתוב אביו בלי תואר והלא חיוב על בנו לכבדו בחייו ובמותו וכ"ש שלא לכתוב שמו ברבים בלי תואר. והרי קיי"ל שאסור להזכיר אביו בשמו וכמבואר (ביו"ד סי' ר"מ ס"ב) ולא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מארי וכו' ומ"ש בכתיבה.

ולפענ"ד אמת שכן גם אני קבלתי ממו"ר כ"ק אדמו"ר מקלויזענבורג (שליט"א) [זצוקלה"ה] להקפיד גם בכתובה שלא לכתוב התוארים רק יחתום שמעון בן יעקב עד או כיוצא בו וגם ז"ל או שליט"א לא יכתוב. וראיה דמקור הדברים בש"ע א"ע סי' ק"ל סי"א דהעדים המומחין אין

צריכין לחתום כינוייהם ואם הן כהנים או לויים חותמין בב"פ הכהן או הלוי עד, אבל אין חותמין בן מוהר"ר וכיוצא בזה. ועיין גם שם סי' קכ"ט ס"ז ברמ"א שאין כותבין רב או חכם אפי' הוא אביו והוחזק בכך אלא כותבין פלוני בן פלוני הכהן או הלוי והגם שהמהרי"ק שורש כ"ו אות ב' כתב לכתוב בן רבי פלוני וכתב דאדרבה נראה שיותר טוב לכתוב בר רבי פלוני עכשיו שנהגו כל העם לחתום שמותיהם על שטרות ובאגרותיהם פלוני בר' פלוני מ"מ הרי הרמ"א השמיט דברי המהרי"ק ולא השיגו עליו האחרונים משמע דבכיון השמיטו והכי קיי"ל.

ועיין ב"ש שם ס"ק י"ג שתמה על הרמ"א תימה למה אין כותבין רב וכו' ונראה דעל סימן כותבין רב אם יש עוד אחד בעיר ששמו כשמו, ובנחלת שבעה סי' מ"ה אות כ"ה נראה דאפי' לסימן נמי ס"ל שלא לכתוב, וראיתי בליקוט אחד שהביאו שהגאון ר' חיים עוזר הי' חתום על כתובת הגאון מאסטייפעלע וחתם רק פלוני בן פלוני בלי שום תואר. ובימים הראשונים היו חותמין איש פלוני עד ודי וכן מצינו הרבה פעמים בש"ס ומיהו לאחר התקנה שתקנו שיהיו מפורשים שמותיהם בגט צריך שיחתום ראובן בן יעקב עד אבל אין חותמין בן מוהר"ר או כיוצא בזה אלא חותם בן שמעון עד בלי תוארים כלל ע"ש ובשו"ת דברי אמת סי' כ' בקונט' הגיטין.

ועיין קב ונקי סי' קס"ז אות כ"א שהביא בשם מהרמר"י בבאורו לסי' כ"ו שאם רוצה לחתום בכינויים שאין לשנות ע"ש. והגם כי בדיעבד כשר אפילו כתב רק פלוני עד ואם כתב תוארים נמי בדיעבד כשר מ"מ אין לחתום רק בשם שמו ואביו בלי תוארים וכיוצא בו וא"כ כיון דבכתובה כעת נוהגין לדקדק כמו בגט גם בכתובה אין לכתוב תוארים. ובאמת כי בתשובה אחת האריכתי דגם בכתובה יש לדקדק הרבה כמו בגט וכמ"ש בנחלת שבעה דבזמן הזה מדקדקין בכתובה כמו בגט.

ומה שאמרו דלא יקרא בשם אביו לא בחייו ולא במותו איברא דבגמ' (גיטין פ"ז ע"א) שני גיטין שכתבן זה בלד זה וכו' וליתכשר האי בראובן והאי בבן יעקב עד דהא תנן בן איש פלוני עד כשר ומשני דכתב ראובן בן אקמא ויעקב עד אבתרא, ופריך וליתכשר האי בראובן בן וליתכשר האי ביעקב עד דהא תנן איש פלוני עד כשר ומשני דלא כתב עד ועיין רש"י ובתוס' רי"ד ובש"ע א"ע סי' ק"ל ס"א ומשמע דהיו כותבין רק ראובן בן יעקב שמעון בן יעקב ולא כתבו בן מוה"ר וכיוצא בו, וצ"ל דזה לא הוי זלזול באביו כיון שאינו קורא את אביו בשמו אלא שהוא מזהה את עצמו ומכיר כי הוא זה ואין לו דרך אחר להכיר את שמו להגיד שהוא ראובן בן יעקב וזלזול בשם אביו כשקורא אביו בשמו בינו לבין עצמו או ברבים בין אנשים שאז צריך לומר לו אבי מורי או כיוצא בו, ועוד י"ל דבכתב ליכא איסור לכתוב שם אביו ול"ע, עכ"פ לגידון דידן נראה כמ"ש וק"ל.

לאחר חיתוס שטרות מצאתי את שאהבה נפשי לידי"ע הגאון מברשאוו זצ"ל בספרו אפרקסתא דעניא סי' פ"א שכתב לענין כתיבת כתובה אי דינו כדין גיטין וכתב לענין כתובות שאין להנדפסות עדיפות אלא אדרבה שלא ניחא ליה בהו וגם בעל ערוגה"ב כתב כן, וכתב כללו של דבר וכו' ושמעתי בשם הגה"צ מנאסאד ז"ל שהיה מדקדק מאד בכתובות ואף גם זאת עשה אם בא לפניו זוג של"ה להם שלוס בית לוה להביא כתובתה לדקדק בה כי קבלה בידו היתה שקלקול בכתובה דין גרמא לקלקול השלוס ר"ל, ואנא סמכנא אקרא וילאה והיתה מקיש הוי' ליציאה רצוי דיש לדייק בכתיבת הכתובה כמו בגט דכמו בקלקול בגט אין שם כריתות ופירוד גמור בין הדבקים כמ"כ בקלקול בכתובה אין שם חיבור גמור בין הנפרדים וע"ש מה שהאריך והוא פלא.

סימן קכט

[שייך לאו"ח] ניקוי ביהמ"ד ע"י עכו"ם

עוד להנ"ל

בדבר ששאל עוד במה שראה בבתי מדרשות שיש ישמעאלי או עכו"ס אחר לנקות את הביה"מ והוא גם לוקח את הסידורים והספרים ומניחם על מקומם ורע עליו המעשה שהעכו"ס יחזיר הספרים לאחרונות ויטפל בהם.

לפענ"ד יפה העיר בזה מאד וכבר צוותו קמאי על המוציאים ספר ואין מחזירין למקומו ועשו תקנות כפי הידוע, והעיקר בזה שעל המוציא ספר ללמוד בו להחזירו למקומו מפני כמה טעמים. א) לפי דעת הרא"ש (והובא ביו"ד סי' ע"ר) דבזמן הזה מצוה לכתוב ספרים חמשה חומשי תורה וגמ' ופי' להגות בהן הוא ובניו ובהם מקיים מצות כתיבת ס"ת, ועיין בש"ע שם ס"ב, ובפת"ש לענין מכירה ספרים על מה סמכו העולם למכור דכמו דס"ת אסור למכור הכ"ג ספרי קודש ועיין מג"א סי' קנ"ג סע' קכ"ג וא"כ הספרים הם בכלל ס"ת שודאי אין לעכו"ס לגגוע בהם וכ"ש שהוא יהיה המאסף אלא החיוב על כל אחד לאחר הלימוד להחזיר למקומו כמו שעושין עם הס"ת שלאחר הקריאה בו מחזירין מיד למקומו ואין מניחים הס"ת ח"ו על השלחן או ספסל שיהא מונח והוא יצא לדרכו וס"ת יתבזה ח"ו וכ"ש שלא ליגע בו העכו"ס והוא יחזיר אותם למקומם, גם כי ודאי אינו נזהר העכו"ס מלהפכן וגם מלהניח על חומשים סידורים או כיוצא בו.

אלא דבאמת דגם לכבד ולרבן את הביה"כ או ביהמ"ד מעיקר דינא אסור ליתן לעכו"ס והוא מצוה ככל

מצות לנקות הבימה"ד מקום תפילה לפני קונו ובביהמ"ק הוא עבודה להוציא את הדשן ומעולם לא נתעצלו בה כהנים, עיין מס' תמיד (כ"ט ע"א) ומימיו לא נתעצל הכהן מלהוציא את הדשן. והיו מן החכמים אשר כשמצאו ברחוב בארץ ישראל דבר של אשפה וכיוצא בו הגביהו אותו כמבואר בחז"ל כדי ליפות ארץ ישראל וכל שהוא מצוה אין להניח לעכו"ם ואצל הסבא מקעלס הי' מנהג ע"ש לכבד ולרבץ הבימה"ד ע"י גדול שכבדו אותו והוא הי' כיבוד.

וכבר כתב המרדכי ועוד ראשונים לגבי עשיית הסוכה שהגם שסוכת גנב"ך כשרה מ"מ הרי הוא אין לעשותה ע"י עכו"ם אלא מצוה לעשותה בעצמו דכתיב חג הסוכות תעשה לך אלא שאין מברכין על העשי' ודלא כירושלמי שמברכין על העשיה ועיין מנחות מ"ב ע"ב ותוס' שם וגם תוס' סוכה מ"ו ע"א וברמב"ם פי"א מהל' ברכות כל מצוה שיש אחריה צווי אחר מברכין על הציוי השני והארכתי בזה במקום אחר אבל מ"מ חשב שם כל הני דהוו מצוה ועיין כתובות פ"ו ע"א אמר לא ניחא דאיעבד מצוה מאי א"ל תניא בד"א במצות לא תעשה אבל במ"ע כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו ועיין אורחות חיים לוויל הל' סוכה אות ל"ט וברמ"א א"ח סי' תרכ"ה לשון מהרי"ל מצוה לתקן סוכה וכו' ועיין משנ"ה ח"ח סי' רל"ז באריכות.

עכ"פ ודאי מצוה בו אפילו יותר מבשלותו להחזיר ספרי קודש על מקומן וכ"ש שלא ליתן לעכו"ם וכן כל הני שחשבנו אלא דבאמת שהוא גם מצוה על כל המונא הספרים מונחין מפוזרין להחזירן למקומן דכמו בהמונא תפילין בשוק מכניסן זוג זוג ואפי' בשבת והמונא צריך לטפל בהם הכ"נ גרמה בספרים שרואה שהם מונחים מפוזרים מצוה על כל הרואה להחזירן למקומן וי"ר שנזכה לקיים את כל דברי ת"ת מתוך שמחת הלב וברוך אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

ידי"נ דושכ"ת בכל עת ומברכו בברכת גמח"ט בסש"צ לחיים טובים ולשלום וכל מיני ישועות החתם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קל

גט מעושה אי מהני ביטול לאחר שבאו לבית משפט עממי והטיל עונש

עיו"כ זמן החסד ורחמים התשנ"ד בנ"י יצו"א

מחיי חיים יחתם לחיים את מע"כ הרה"ג וו"ח וכו' כש"ת מוה"ר דוד שור שליט"א.

אחדשכ"ת בידידות, באשמורת הבוקר קמתי ומצאתי פאקסימאליא אשר שלח בענין גט מעושה שיש חושבים שחק החדש של המדינה לא נקרא גט מעושה כיון שכשהבעל ילך לב"ד ויגיד להם שהוא רוצה ליתן גט כדי להציל ממונו שלא יפסוק עליו בית המשפט ליקח, והב"ד יכתבו לשופט שא"א לכופו ליתן גט והשופט יבטל חיוב הקנס ולא מקרי גט מעושה. ומעכ"ת דן תינח במציאות שיהיה כל התנאים אלו והשופט יתחשב עם כל זה ושהבעל ידע לפרש כל זה ומיהו הרבה אנשים לא יתרצו לזה וגם יהיו כמה נשים שלא יבקשו לזה וגם מה יהיה אם אותם שלא ידעו מדינים אלו וסתם ילכו בע"כ ויגרשו נשותיהם, וגם ממה שארגון רבנים אחד הסכימו על החק שהוא טוב כמו שהוא ויסמכו על זה.

והגם כי הוא עיו"כ באשמורת הבוקר והאי גברא טרוד בטרדת אי הנפש ומלאכים יחפזון ואין הז"ג מ"מ אולי דוקא בזכות מצוה דרבים נזכה בדין ומיהו יהיו דברי מעטים, ולעצם הענין הגם כי נדקו דבריו בכמה עניים ומ"מ כנראה שאם לאחר כל התנאים אלו ס"ל למעכ"ת דאז יש מקום לטענת היש שרוצים לתרץ, אבל באמת כי מעיקרא דדינא פירכא כי התנאים אלו לא יועילו לו כיון דעיקר ההתחלה מתחיל ע"י כפיית השופט אח"כ לא יועיל שום טענא ושום סברא בנידון דידן כיון שהמקור בא ממקור טמא הערכאות, ודאי אם הי' היא והוא הולכים אל הב"ד והי' מסכים ליתן גט בלי לילך אל הערכאות קודם היינו דנים בכל אלו הטעמים כי ידועים דברי מהרי"ק ודעימיה דכל שנותן גט מחמת שהוא מפחד מעוגשים וכיוצא בו דלא הוי מעושה ויש חולקין מ"מ היינו דוקא היכא דהוא מפחד מעצמו אבל אם הוא בא לב"ד ומרוצה ונותן גט מחמת שכפוהו זה אין שום עצה ולכן כאן נמי אם היו נכנסים לב"ד והתפשרו בב"ד מעצמם בלי הלכה להשופט אז הי' אפשר עכ"פ לפלפל שמא כה"ג כיון שמעצמו הלך והתפשר הגם שהוא מחמת סיבה גדדית שיש חוק של כפי' מ"מ אכתי לא כופין אותו והי' תלוי במחלוקת הנ"ל.

ברם היכא שהלכו כבר להשופט והשופט צוה להם להתפשר ולגרש ואם לאו ענוש יענוש אותו או שכבר הטיל עליו קנס לפי החק שלו אלא שאם יתפשרו יבטל העונש והקנס שהוטל עליו, הרי זה כפי' ואין נפ"מ באיזה אופן יכתבו הב"ד או הבעל ידבר כיון דעיקר הגדתו וכתיבת הב"ד הכל בא לאחר מעשה השופט הרי יש כאן איום השופט והערכאות והרי זה גט מעושה והקולר תלוי בצואר הב"ד שיתירו גט כזה ואם תשא האשה בגט זה הרי זה גט מעושה ופסול. וכבר האריכתי בזה בס"ד בתש' שכתבתי בענין זה י"ז תמוז התשנ"ג לשופט עליון מנ"י והסברתי שם כל הענין והבאתי

מתש׳ הרדב״ז (ח״ו סי׳ ב׳ אלפים ל״ה) שכתב כללא דמילתא דכל זמן שאנשי השופט שם אע״פ שיאמר רוצה אני כמה פעמים הוי גט מעושה ואם אחר שהלכו אנשי השופט ונסתלק האונס שאלוהו אם תרצה לגרש ואמר רוצה אני הגט כשר, והקולר תלוי בצואר החכם המסדר הגט כי הוא יודע אם נסתלק האונס או לא ויחוש לעצמו. ועדיין לבי מהסס בגט זה כיון שגילה דעתו בתחלה בעת שהיו אנשי השופט כשאלוהו הדיין אם הוא נותן הגט לרצונו והשיב ברצוני או שלא ברצוני אין לך מודעה גדולה מזו וכו׳ ע״ש והובאו דבריו להלכה בפת״ש בא״ע סי׳ קל״ד ע״ש.

והנה פשוט דבנידון דידן לאחר שהלכו בערכאות אפילו יבאו כמה בתי דינין לא יועיל אח״כ אמירתו רוצה אני כיון שכל זמן שלא יאמר רוצה אני יכופו אותו ואפילו אם אמור יאמרו הב״ד ויתנו לו מכתב למסור לשופט שא״א לו ליתן גט בכפיה והשופט יבטל החיוב קנס, הנה הוא חוכא וטלולא כי יודע הבעל שהשופט לא יבטל העונש שהטיל עליו רק אחר שיתן הגט ואם לאו לא יבטל שאם באמת יבטל הקנס ולא יחזור ויטיל עליו קנס למה יסכים הבעל ליתן הגט ומה יועיל החק אלא שזה ערמה ורוצה להערים והב״ד וכל אחד ישקרו ויעשו עצמם מסייעים בשקר כדי לכוף את הבעל, וזה פשוט מאד שאין זה מועיל כלל וכלל וזה גרע ממה שהוסיף הרדב״ז דאפילו הלכו כבר השופטים להתם עכ״פ לא יחזרו עוד אבל כאן הרי המיק ביד השופט ולא מבטל רק שיגרש וזה הוא הכפיה ופשוט מאד ואין צריך לזה ראיות. והקולר ודאי תלוי בצואר הב״ד שיתירו א״א לעלמא.

סימן קלא

חילוק בין עכו״ם שעושה ע״ד ישראל לבין שופט

עוד להנ״ל

ומה שרצה לומר שיתקנו שהשופט כשיביאו לפניו פסק ב״ד יגיד שהוא מבטל את מה שכתב והטיל עליו ורק יעשה מה שהב״ד מצוים אותו, זה פשוט חוכא וטלולא, דממ״נ אם באמת יבטל א״כ הבעל לא יתן גט כמו עד עכשיו ומי יכריחנו כיון שהשופט כבר ביטל את שלו ואם השופט לא יבטל אלא לערוס על הבעל א״כ הרי זה מעשה כפי׳ ופשוט שאם יש חק מדינתי לכוף אפי׳ ירצה השופט לא יוכל לבטל כמובן שוב ראיתי ליד״ג הגאון האדיר מוה״ר יוסף שלוס אליביב שליט״א שכתב להעו״ד ר׳ נתן לאוין שכתב כעין זה שמאחר שהחוק לא נברא אלא להגן על האשה שהבעל לא יעגן אותה מילתא דפשיטא הוא בבעל מסרב כה״ג לתת גט ובגלל החוק הוא מסכים לתת וה״ה גט מעושה אלא שאני הוספתי קלת נופך על זה שהשופט אסור לו לעשות כן מפני החוק.

לבד ממה שכתבתי כבר עוד שם דכל שיש כאן ערכאות באמצע וחולתו לא הי׳ מגרש והחק הזה הוא חק מדינתי א״כ עיקר הכפי׳ הוא ע״י המדינה וע״י השופט של המדינה ולזה לא מועיל כלל הא דינא שאמרו שהב״ד אומרים לעכו״ס לעשות את הישראל שיתן גט דהתם העכו״ס ע״ד ב״ד עושה והוא שלוחם וכמ״ש התוס׳ דאנן שליחותייהו דקמאי עבדינן והכי כתבו להדיא התוס׳ גיטין (פ״ח ע״ב) ד״ה ובעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך, דאין זה לפני עו״כ כיון דדייני ישראל מצוים לחובטו דאטו מומחין עצמן יחבטו אותו ולא יוכלו לצוות להדיוט לחובטו אלא כמו שפר״ת ועו״כ חובטין אותו שא״כ כשר בזה הענין וכן פי׳ רב יהודאי גאון בהלכות גדולות וכו׳ אמר רב אסי מתני׳ אמרה כן ובעו״כ חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאנו אומרים לך.

ויותר ביארו הדבר בתוס׳ ב״ב מ״ח ע״א ד״ה גט מעושה בסיפא מסיים וכו׳ ונראה לר״י דהכי קאמר דבעכו״ס נמי כשר וכגון שאמר לו עשה מה שישראל (פלוני) אומר לך וכן מפרש בהלכות גדולות והכי מוכח בתוספתא דקתני ובעכו״ס חובטין אותו ואומר לו עשה מה שפלוני אומר לך משמע דעל פי ר׳ פלוני שהוא חכם חובטין וכשר הוא שהוא אומר להם לחובטו וכן משמע בירושלמי דגיטין דקאמר התם רב אמר ישראל שעשה כמעשה עכו״ס כשר באומר איני זן ואיני מפרנס תנא ר׳ חייא עכו״ס שעשה כמעשה ישראל פסול ואפי׳ אמר איני זן ואיני מפרנס הדא מתני׳ אמרה כן ובעכו״ס חובטין אותו ואומר לו עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאני אומר לך והא דאמר בגיטין (דף פ״ח) לפניהם ולא לפני עכו״ס כיון שהעישוי על פי דייני ישראל לאו היינו עכו״ס דלפני עכו״ס היינו כשהעישוי נעשה ע״פ דייני עכו״ס ע״ש, וכ״כ הרא״ש בתשובה כלל מ״ג ס״ד.

ומבואר דכל שדייני עכו״ס כופין ה״ז גט פסול וכאן העישוי בא ע״י דייני עכו״ס וחק שלהם וא״כ פשוט דהו״ל גט מעושה ע״י עכו״ס והוא פסול לכ״ע. וגם הנה מפורש דמיירי בבעל שאומר איני זן ואיני מפרנס שיש דין לעשות בישראל ודו״ק.

ועתה הגע עצמך אם לא יהיה חק כזה במדינת נ״י ויבא עו״ד או אשה תבא אל שופט מדינתי ותביא עמה מכתב מב״ד שהשופט יכה ויענוש איש מזרע ישראל פשוט שלא יעשה כן השופט ואסור לו לעשות כן ואם יעשה כן והבעל יעשה משפט כנגדו ענוש יענש השופט הזה שהטיל קנס על אדם מאזרחי המדינה בלי רשות ומה לו להתערב

בין דתי ישראל והראי׳ שעד כאן לא היו יכולין לכוף והיו חייבין לעשות חק כזה דבלאו הכי לא יכול השופט לכופו ולקנסו וא״כ מה שהשופט עושה וכופה ומענש וקונס אינו עושה כן בשביל שפלוני הדיין אומר לו לעשות כן אלא מפני שהחק אומרת לו שבאופן שיבא קובלנא מאשה בדבר כזה יהא מוכרח לעשות כן מפאת החק וא״כ פשוט דזה עושה מה שאומריס לו עכו״ס וערכאות לעשות ולא פלוני הדיין.

סימן קלב

שופט עכו״ם לעולם ע״ד עצמו עושה או ע״ד הערכאות אבל לא ע״ד ישראל

עוד להנ״ל

ואביא לי ראי׳ ברורה לזה דלכאורה צריכא רבה הא שמעתא כולה דעכו״ס העושה על דעת פלוני ישראל הגט כשר והרי גמ׳ מפורשת (גיטין כ״ג ע״א) דאמר רב הונא דקטן וגדול עומד על גביו כשר לכתוב את הגט ואמר ליה רב נחמן אלא מעתה עו״כ וישראל עומד על גביו הכ״נ דכשר ומשני עו״כ לדעתיה דנפשיה עבד ועיין רש״י דאע״פ שהגדול אומר לו כן שמא הוא גמר בלבו לשם אחר והכי קיי״ל ומעתה היאך אמרו כאן דישראל אומר לו והוא עושה הו״ל מעושה ע״י ישראל והרי עכו״ס אדעתי׳ דנפשיה קעבד, וגם מה שהביא ר״ת ראי׳ (בדף פ״ח) דאטו מומחין עצמן יחבטו ודאי יכולין לצוות להדיוט לחובטו צע״ג דאהכ״נ יכול לצוות אבל דוקא ישראל שהוא בר שלוחות ועושה אדעת מומחין אבל עכו״ס אדעתיה דנפשיה עבד ומאי ראי׳ לעכו״ס מישראל והוא לכאורה פליאה עצומה וסתירה מפורשת מגמ׳ הנ״ל וצ״ב.

האמנם כבר הקשה הרא״ש בתשובה אהא דאמרינן עכו״ס אדעתיה דנפשיה קעבד מהא דבגמ׳ ע״ז ימול רופא עכו״ס והא לא מכוין לשמה והעלה דבר חדש דדוקא דבר גדול כגון כתיבת הגט וכיוצא שצריך לכוין כה״ג אפילו עומד ע״ג אמרינן אדעתיה דנפשיה עבד אבל מילה וכיוצא בו שהוא מיד שהדיין מצווהו ועומד עליו כה״ג עושה על דעת המצוה גם עכו״ס.

והמבואר מדברי הגמ׳ לפי פי׳ רבינו הרא״ש דבעינן שני תנאים בעכו״ס שעושה ע״ד ישראל אחד שיהא הישראל עומד על גביו ממש דאל״כ אדעתי׳ דנפשיה קעבד אפילו דבר שעושה בשביל ישראל, והשנית שאפילו הישראל עומד על גביו ממש מ״מ יהי׳ דבר שעושהו מיד בשעת עמדו ולא ימשך ויקח זמן אבל באופן אחר באמת עכו״ס לעולם אדעתי׳ דנפשיה עבד אלא היכא דהוא דבר קצר וישראל עומד על גביו כה״ג אפשר שגם הוא אדעתי׳ דישראל קעבד. אלא דלפי זה פשוט דמה שאמרו שהעכו״ס מעשה ועושה אדעתיה דישראל היינו דוקא בישראל עומד על גביו ואומר לו עשה כך ומכה מיד על פני הדיין אבל כשהשופט מצוה זה ודאי אדעתיה דנפשיה והוא גט מעושה לכל הדעות וזה ברור כשמש לכל רואי אור.

וי״ר שנזכה לוהשיבה שופטינו כבראשונה וציון במשפט תפדה ויזכה לגמח״ט המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלג

גט מעושה בערכאות

א׳ לסדר ויקם מלך חדש התשנ״ג בנ״י יצו״א

מע״כ הרה״ג וו״ח נו״נ כש״ת הרב מוה״ר דוד שור שליט״א בנ״י.

אחדשכ״ת, במה ששלח (עש״ק) בענין הגט מעושה שחקקו במדינת נוא יארק (בסיוע אנשים שאולי היתה כוונתם לטובה) חוק בלתי חוקי ע״פ התורה ולא ע״פ חוקי המדינה ח״ו לעקר את דיני תורתינו הקדושה ולהחליפם בערכאותיהם אשר תצלנה אוזן בשמעו ובפרט בעניני אישות אשר כל המשנה הולד ממזר ולא מיבעיא לר״מ (גיטין ה׳ ע״ב) דאמר רב המנונא משמיה דעולא אומר הי׳ ר״מ כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר אלא אפילו לרבנן דאנן קיי״ל כרבנן (ועיין רמב״ם פי״ז מהל׳ גירושין הי״ז ובטוש״ע א״ע סי׳ קמ״ב ס״ז) והנה להאריך בזה למותר וגם אני כתבתי קצת בזה בתשובה קצת באריכות זה זמן הרבה להרה״ג מהאניאד וכתבתי עוד כשחקקו חוק כעין זה לפני כעשר שנים ואמרתי אז שזה יגרום ח״ו להתערבות להשופטים בדיני ישראל.

והנה העיקר בזה כי אפילו יעשה השופט כדיננו ובצדק וכגון שיפסקו לו הב״ד, מ״מ כיון שהוא עושה עכשיו מצד החוק של המדינה ולא מצד הציוו של הב״ד ואי לא הי׳ חוק כזה לא היה עושה כן הרי זה המעשה שלו מצד החוק של המדינה ולא מצד שהב״ד של ישראל אומרים לו הכה ונעשה שלוח ב״ד אלא הוא הממונה על החוק ועושה ע״פ החוק של המדינה ממילא זה הגט מעושה הוא ע״י עכו״ס ופסול לכ״ע והולד ממזר, וכן כל מה שתוציא או הוציאה האשה מבעלה בעניני ממונות שלא ע״פ התורה הן במזונות הבנים ובנות והן לעצמה הרי זה גזל בידה וכל המסייע בדבר זה או מיעץ הרי הוא חבר לאיש משחית ומסייע לידי עוברי עבירה ולגזול ממון ישראל ע״י עכו״ס.

והגם שראיתי לכמה ואפילו מרבנים גם בזה שלא הבינו עצם הדין וחשבו שלבקש מזונות עבור עצמה או

הילדים מותרת ע"י הערכאות וזה טעות מוחלט דאפילו על ממון הקל אסור לילך לערכאות אלא לדיני ישראל. ואם הלך או הלכה הרי הוא בכלל מוסר ממון, אלא שאז יש חילוק שאם קבל רק מה שמגיע לו הרי עבר עבירה ומה שעשה עשה והממון שלו הוא ואם קבל יותר ממה שהי' ב"ד ישראל מחייבו הרי הוא אצלו גזל. ואין לך שום עבירה גדולה כזו שהרי קיי"ל דמשבטלו הסמוכה ובטלו הסנהדרין אין דנין דיני נפשות ואפ"ה במוסר מצוה להורגו כל מי שיכול להרגו קודם שמוסר.

והאשה שהולכת בערכאות או הבעל אם הולך בערכאות בלתי רשות ב"ד ירא ה' הרי יש להם דין מוסר שמבואר בטוש"ע ח"מ סי' שפ"ח ס"ט דכל המוסר ישראל ביד עו"כ בין בגופו ובין בממונו אין לו חלק לעוה"ב, ומדין תורה הי' מותר להרוג המוסר קודם שימסור אלא כשאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו אפי' ממון הקל התיר עצמו למיתה ומתרין בו ואומרין לו אל תמסור ואם העז פניו ואמר לא כי אמסרנו היה מצוה להורגו וכל הקודם להרגו זכה, (והוא מדין רודף) והוסיף הרמ"א בשם ה"ה פ"ח דחובל שאם לא היה פנאי להתרות בו לא היה צריך התראה.

סימן קלד

היתר הילוך לערכאות בלי הזמנה

עוד להנ"ל

ולמודעי אני צריך ומצוה לפרסם שיש כמה ואפי' בני תורה שחושבים שאם הב"ד מתירין לילך לערכאות בלי להזמין הלד השני לד"ת, אז היתר הוא ולכן שואלין את מי שהוא לפנים מה יעשה והוא אומר לו אם אין ברירה לך לבית משפט והוא חושב שכבר יצא בזה אבל זה אינו אמת כי אין ב"ד בעולם שיכולים לעקור דיני תורה ומצוה המפורשת בתורה אלה המשפטים אשר תשים לפניהם ובהליכת לערכאות מייקר אלילים שלהם ואין שום ב"ד שבעולם שיכולים להתיר לבני ישראל לקבל עליהם משפטי עכו"ם ודייניהם ואפילו שני בע"ד מסכימין ג"כ כי התורה אינה מסכמת וכבר הבאתי תשו' הרשב"א והתשב"ץ בזה, והיתר ב"ד אינו אלא כשאחד מסרב לבא לדין ולאחר שהזמינוהו ג"פ והתרו בו אז מתירין להשני לילך במקום שיכול להוציא דינו וגם אז אם הוציאו ממון שלא כדין מהבע"ד המסרב צריך להחזיר אותו ממון וגזל הוא בידו ולא התירו לו הב"ד לילך לערכאות אלא להוציא את שלו ולא לגזול משל אחרים וז"פ וכתבתי את זה שהרבה פעמים הנרדף נעשה רודף אח"כ בערכאות.

וגם זה צריך לפרסם ולכן כל שאחד מן הנדדים הלך לערכאות בלי הזמנה לב"ד להלד השני הגם שיבא ויאמר שזה התיר לו או לה ללכת לבית המשפט, וגם אם יש לו כתב היתר לא מהני כלום וחייב לצאת מהערכאות מיד שיתודע לו הטעות, ולענין תשובה הו"ל לכה"פ בגדר אומר מותר ודינו כשוגג או קרוב למזיד באיסור חמור שהתיר עצמו למיתה ובאיסור שאין לו חלעוה"ב ויש להסביר זה.

בקיצור אין לשום בית משפט להתערב בדיני ישראל ולפי שבמדינה זו היסוד שנתיסד עליה דיני המשפטים שלהם שלא לערב בעניני הדת (סעפארעישאן אף סטעיט והדת) אם יסבירו להם שזה נגד הדת ודאי יחזירו מזה ואם לא אז צריך ליקח החוק הזה לבית משפט העליון שלהם שיבטלו אותו ויקחו עו"ד להציג את הדת לפניהם שזה נוגע לדת ישראל, ואם בכל זאת לא יחזרו אז נהיה חייבים להכריז על בניהם שיולדו לנשים שנתגרשו ע"י עשוי השופטים וערכאות שלהם שהם ממזרים ויהי' ח"ו חורבן גדול ונורא ויצטרכו לעשות רשימה מהגיטין בכל המדינה, וספרי יחוס וגם להזהיר רבני ארץ ישראל לבדוק אחר כל הגטין הבאים מאלה"ב וקאנאנדא, וגם בכל העולם אם תלה גרושה להתחתן שיצטרכו לבדוק אחריה ולהביא ראיות שלא נתגרשה ע"י כפיה מצרית. ובינתיים נמי אם כבר נעשה מעשה מי שיודע שנעשה גט כזה צריך להזהיר על האשה לחזור ולקבל גט כהלכה בלי עשוי השופט ואם לאו ח"ו בניה יהיו ממזרים ויפרסמו בין אנשי שלומינו שלא ישאו גרושה כזו בשום פנים בלי גט כשר.

ומרגלא בפומי בדרך רמז חז"ל דרשו ויצאה והיתה מקיש הוי' ליציאה ויציאה להוי' וכשנושאין הם מתנין תנאי כדת משה וישראל, וכמו זה כן זה הכל רק כדת משה וישראל ואם כשנושאין הולכין לרב ילכו לרב שמתגרשין כדא כן דא ושלום על ישראל, ומי ששמו שלום יברך את עמו ישראל בשלום מעתה ועד עולם.

דברי אדם מועט לעולם שבור ורצוץ המתאנח על צרתן של ישראל המצפה לישועת ה' כהרף עין דושה"ט מוקירו בלתי מכירו בלב ונפש,

מנשה הקטן

לאחר חיתום שטרות נכנס אלי אחד מגדולי חכמי הכולל בישיבתנו הקדושה ועיין בתוך הענין והראה לי שבנוסח שהציע מעכ"ת כתב וז"ל אהמ"ט וכו' לכן אנו מבקשים ממשלת נוא יארק להפר החק החדש ולהשאר עם החק הישן אשר יש לו הסכמות הגדולי הפוסקים של אז.

ועמדתי משתומם אי פליטת הקולמוס יש כאן ולא דקדק בו או בכוונה, והאמת כי א"ו להשאר החוק הישן ואדרבה ישן מפני חדש תוציאו, ושניהם כאחד פסולים, ובאמת כי אז כשטפלו בחוק הראשון דברתי אז עם העו"ד בזמנו

שהוא ידידי היקר שלא לבקש חוק כזה וגם עם שאר גדולי הפוסקים, וכתבתי אז קונטרס מיוחד בשביל זה, והגני שולח לו גם הקונטרס הנ"ל וגם הגאון ידיד"נ מוה"ר משה פיינשטיין זצ"ל הי' נגד החוק הראשון בזמנו, והרי שלא הי' בהסכמת הגדולי הפוסקים אמנם הרי עכ"פ עכשיו נתברר מה שאמרו חז"ל החכם עיניו בראשו והגם שאיני חכם אבל עיניו בראשו ושפיר ראיתי אז שהחוק הראשון הוליד את השני וממנו יצא העגל הזה וח"ו אם נשתוק ונסכים למקצת הרי הוא כחצי שיעור בכפירה כי תורת ה' תמימה משיבת נפש. ולכן ימחול נא על נוסח הנ"ל ויקח הנוסח שיש שם השני אשר הביא שם אשר חתמו עליו ידי"נ הגר"ש בירנבוים ולא יטה ימין ושמאל.

סימן קלה

גט מעושה בערכאות

ו' לחדש שמרבין בו בשמחה התשנ"ד בנ"י יצו"א
מע"כ השופט וכבוד הבית משפט בטאראנטא.

בדבר שנשאלתי מה שבעונ"ה בשנים אחרונים נמצאים כמה מהמשפחות שיש להם קישורים בשלום בית ובמקום לילך לב"ד של ישראל לפשר או לפרד הולכים לעו"ד שמציגים אותם לפני ערכאות ושופטי עכו"ס לשפוט ביניהם בדיניהם, הן למי יתנו הבנים לגדל והן בעניני ממונות החזקת המשפחה והאשה, ועכשיו הוסיפו השופטים גם לכוף את הבעל או את האשה ליתן או לקבל גט ואם לא יעשו כן ענוש יענש השופט וכמה מדינות חקקו חוק מיוחד לזה שכל זמן שלא יסלקו המונע החרדי ודתי להלד השני השופט מטיל על הלד המונע עונשים ובע"כ יתן גט אם לא ירצה להיענש, ורוצים לדעת אם גם באשה שייך כפיה לקבל גט כמו באיש, ב) אם כפי' ע"י עונש ממון נמי מקרי כפי' או דוקא עונש מאסר בבית סוהר.

ויש לפנינו שלש שאלות, א) אי שייך כפיה דוקא באיש אבל באשה אפי' בע"כ יכול לגרש. ב) שופט הכופה בעונשי ממון ולא במאסר כגון שמטיל עונש ממון על הבעל או על האשה אי מקרי כפיה שיש טוענין דדוקא עונש בית הסוהר מקרי כפיה. ג) במדינה שיש חק ממשלתי לכוף הלד שאינו מסכים לגרש אי מהני.

ואענה על ראשון דין תורה אינו דומה איש המגרש לאשה המתגרשת, שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו (משנה יבמות קי"ב ע"ב) והובא בהגמי"י פ"א מהל' גירושין ה"ב ובטוש"ע א"ע סי' קי"ט ס"ו. ובזמן הש"ס ראה שב"ש שהי' קל בעיניהם להוציא נשיהם עמד ותיקן כתובה להמגרש את אשתו בע"כ ובזמנו זה הי' תקון גדול ובמשך הזמן ראה רבינו גרשון מאור"ג עם חכמי דורו עוד פרילות בעניים אלו והיו כמה אנשי בליעל שזלזלו בנשותיהם עמד ותיקן בחרם שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת ישראל דכה"ג לא תיקן ואפי' אם רוצה ליתן לה הכתובה אין לגרשה בע"כ, והשוה ר"ג אשה לאיש לענין כפיה שאין לכוף לה כמו שאין לכוף לו, ונפסקה הלכה זו ברמ"א א"ע הנ"ל ונתקבלה בישראל בלי חולק.

ואם עבר וגירש בע"כ ע"י כפיה ונתן לאשה גט בע"כ אי בטל הגט הב"ש סקי"ב כתב דפשוט שהגט בטל וממילא אסורה להנשא בגט זה וגם הוא אסור לינשא שהרי לא הועילו מעשיו, ולדעת כמה פוסקים ובראשם רבינו הגדול הרש"ל בתש' סי' מ"ה הובא בפת"ש אות ז' אם האשה הלכה אח"כ ונשאת בגט זה בדיעבד מהני לה, אבל הבעל אסור לישא אחרת בגט זה דמ"מ לא הועילו לו הגירושין לענין שיהא מותר לישא אחרת, והב"מ כתב באיש אחד שגירש בע"כ ע"י תחבולה שחייב לחזור ולישאנה ועל בתי דיני ישראל החוב להורות לו שעדיין כל יום ויום הוא עובר על חרם דרגמ"ה והחרם רובץ עליו ועל עצמותיו עד שיהדר ויחזור וישאנה או שתלה היא ותנשא לאיש אחר, וא"כ פשוט דאין בידינו ח"ו לכוף לאשה לקבל גט היכא דמדינא אסור לו לגרש כמו שאין כופין לו כלל, והשוו חכז"ל אשה לאיש לכל עונשין וכפיה בגט. ואפי' להאומרים דבדיעבד באשה הגט גט מ"מ הבעל עבר בשעת הגירושין ועובר על חרם דרגמ"ה והוא מוחרם מכלל ישראל. ואף שלא מצינו בבעל שהאשה כופה אותו (עיין גיטין מ"ט ע"ב) אפשר דמשהי לה בגיטא ולא יהיב לה גיטא וכיון דלא אשהי מדעתיה גירשה ע"ש.

וכל זה בגט מעושה אפי' על ידי ישראל או ב"ד של ישראל שכפו שלא כדין, ובדין כפי' בערכאות גרע הדבר דכבר כתבתי בדין גט מעושה ע"י שופטי עכו"ס הוא בטל מה"ת לכ"ע.

ואפי' היכא דאמרו ב"ד של ישראל לעכו"ס לכופו שיש אופנים שהגט כשר ומותר מ"מ זה דוקא כשאמרו ב"ד לעכו"ס פרטי ולא לשופט המדינה וגם אין חוק במדינה לכפי' זו שיכולין לכוף אבל כל שיש חוק ממשלתי שיכולין לכוף לגרש או שופט בערכאות אפי' בלי חוק כה"ג לכ"ע עכו"ס אדעתי' דנפשיה או אדעתי' דחוק קעביד ולא על דעת ב"ד והגט בטל אפי' בגיוו ב"ד להשופט. וברתי הדבר בראיות ברורות בקונטרס שילא לאור הנקרא קונטרוס בגט מעושה. ואסור לכל רב לסדר גט כזה שהוא פסול ע"פ הלכה ותורתינו הקדושה. ואם סידר גט בשוגג ונתן לאשה הרי הוא חטא וכשל את האשה ומייב להודיעה שטעה והגט פסול, והוא יעשה תשובה על חטאתו אשר חטא הי' יסלח לו ואם במזיד והלכה ונשאת בגט זה בניה ממזרים, ואסורים לבא בקהל.

והרב שסידר הגט נפסל מליתן גיטין ומימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה. עד שישבו לה׳ וירחמהו.

בקיצור, א) בזמן הזה הכופה אשה לקבל גט ע״י שופטים או מגרשה בע״כ עובר על חרם דרגמ״ה והוא בחרם מכל ישראל, ואסור לו לכופה או להגיד לאחרים לכופה לקבל גט. ב) כפיה ע״י שופטים עכו״ם בגיטין או בשאר עניני אישות הם כפי׳ והגט פסול. ג) כפי׳ ע״י עונש ממון מקרי כפיה כשאר כפיות ואפי׳ רק איום בלבד מקרי כפי׳, וכל המסייע בדבר הרי הוא בכלל החרם הנ״ל.

ולמען האמת כי להבעל אין זה נוגע כ״כ כי אם לא תרצה לקבל ברצון טוב ולא לבא לב״ד ולקבל עליה דיני תורה הרי יתנו לו הב״ד היתר של מאה רבנים ויוכל לישא אשה אחרת ואם לא ירצה לבא לב״ד על הב״ד להחריבו ולרודפו עד שיבא לב״ד ויעשה ככל אשר יורו להם הב״ד.

בכבוד והוקרה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קלו

גט מעושה בערכאות

ח״י לחדש שמרבין בו בשמחה התשנ״ד בנ״י יצו״א
כבוד הרבני הנכבד כו׳ מר׳ מ״א יעקאב הי״ו.

אחדשה״ט, קבלתי המכתב עם כמה דפים בכתב ושפה ענגליש בענין גט מעושה, וגם לירפו לילוס מתוס׳ ב״ב מ״ח ע״א ביון לתוס׳ שם, ואמת אגיד כי לא עיינתי בהם כי קבלתי מרבותי ורבותי מרבותיהם עד משה שקבל תורה מסיני מפי הקב״ה התורה בלשון הקודש ולא בענגליש או שאר לשונות עכו״ם, וכל תורה שאינה קבלה אינה תורה, (עיין א״ז הגדול באלפא ביתא) ועיין מש״כ בספרינו שנו חכמים בלשון המשנה באריכות, ורבינו הגדול הרמב״ן ז״ל עה״ת (פ׳ תשא פי״ג) מחלית השקל וגו׳ כתב וז״ל וכן הטעם אצלי במה שרבותינו קורין לשון התורה לשון הקודש שהוא מפני שדברי התורה והנבואות וכל דברי קדושה כולם בלשון ההוא נאמרו, והנה הוא הלשון שהקב״ה יתעלה שמו מדבר בו עם נביאיו ועם עדתו אנכי ולא יהיה לך ושאר דברות התורה והנבואה, וכו נקרא בשמותיו הקדושים, א-ל אלקים צבקות ושקי ויו״ד ה״א והשם הגדול המיוחד וכו ברא עולמו וקרא שמות שמים וארץ וכל אשר בם ומלאכיו וכל צבאיו לכלם בשם יקרא מיכאל וגבריאל בלשון ההוא וכו קרא שמות לקדושים אשר בארץ אברהם יצחק יעקב ושלמה וזולתם.

הנה שפשוט לרבותינו שלשון התורה הוא לשון קודש ולשון הקודש הוא לשון התורה, ולא נתנה תורה לישראל אלא בלשון הקודש, ובכתב קודש, וכ״ש דאיכא נמי משום והלכת בדרכיו הוא מ״ע, ומי מזרע אברהם יצחק יעקב שיהין לשנות ולהשתמש בלשון אחר לתורה שנתנה לנו בלשון הקודש ומפי הקב״ה בעצמו.

ובש״ע א״ח סי׳ תר״ל דמגילה נקראת בכל לשון והלוע״ז המכיר אותו לשון ושומע המגילה יצא ידי חובתו ע״ש ס״ט ואפ״ה בסי״א כתב המחבר יש למחות ביד הקוראים לנשים המגילה בלשון לע״ז אע״פ שכתובה בלשון לע״ז, והנה הא הלכתא אפילו שהנשים מבינים בלשון לע״ז ולשון הקודש אין מבינים אפ״ה אין לקרות להם בלשון לע״ז, והטעם כתבו בתש׳ הריב״ש (סי׳ שפ״ח של״א) משום דהגברים הקוראים מבינים לה״ק יש לחוש לדעת הפוסקים שסוברים דהיכי שהוא מבין לה״ק אינו יוצא בקריאה בלע״ז וממילא אינו יכול להוציא בקריאה זו אף למי שאינו מבין לה״ק ועיין מג״א ובאור הגר״א ומ״ב שם, והט״ז שם סק״ז כתב יש למחות וכו׳. שאין להניח הדרך שדרכו בו אבותינו הקדושים ולילך בדרך זר ודוחק בהכשר.

הרי שפסקו להלכה לאסור אפי׳ לקיים המצוה ואפי׳ במקום שמדינא מותר ללועזים לקרא בלשון לע״ז וגם הלשון לע״ז מבינים ולשה״ק אינם מבינים מ״מ אין להניח דרך שדרכו בו אבותינו הקדושים ולילך בדרך זר ואין לך דרך זר ועקלקלות יותר מזו להניח דרך אבותינו מדור דורים מקבלת התורה מפי משה רבינו מסיני ואילך בלשון הקודש ולא בלשון עמים וכל ספרי קודש בכל העולם רק בלשון הקודש עד היום ועכשיו להעתיק וללמוד בענגליש בלע״ז, ואם כשהעתיקו תורה שבכתב באונס ע״י תלמי המלך ללשון יון הי׳ חשך ג׳ ימים עכשיו כשמעתיקים כל התורה כולה גם שבע״פ וברלון המושך כל יום ויום מתגבר שאפילו אין רואים האיסור.

ולראשי ישיבה נאמר עוד דחייב אדם לומר בלשון רבו, חוץ מכל הענינים שהבאתי לעיל בספרי שנו חכמים בלשון המשנה, והתורה נתנה בלשון קודש וגשנית בלשון קודש במסורה עד משה רבינו וכן ושננתם לבניך באותו הלשון ולפענ״ד אין לנו בדור הזה חורבן התורה והדת כהעתקת התורה ללשון עמים ולימודה בה. וע״ז אני קורא על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ופי׳ על שלא ברכו בתורה תחילה והוא עזיבת התורה שנתן הקב״ה ואמר הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו כי המאור שבהם מחזירם למוטב אבל כיון שעזבו תורת ה׳ אלא לומדים תורה אחרת שלא נתנה לפנינו אלא איזה פראפעסאר המעתיק לענגליש וזה גרם החורבן יתן ה׳ שנזכה לביאת משיח צדקינו בב״א. ומי שיודע ויכול לדבר בלה״ק ומדבר בלשון אחר עובר, בכמה איסורים,

והאריכתי כבר בזה בספרי שנו חכמים בלשון המשנה ע"ש ומשם תקחנו.

ולפענ"ד לו הי' שומע לי הייתי מציע לו עצה נכונה לקבוע מקום מיוחד בעתון שלכם האנגלי ולבקש מהקוראים שילמדו לשון הקודש וללמדם לשון התורה שבו בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל הלשונות וקדשנו במצותיו ויהי' בזה לו זיכוי רבים גדול, והנני מבטיח לו עוה"ב בזכות מצוה גדולה זו שיחזיר העטרה ליושנה ויחזיר בנ"י ללמוד תורה כמו שנתנה לנו מסיני ולא מפי פראפעסארען ולומדי שפות אחרות. ואם יחליטו לזה בעזה"י הנני לסייעו בכל כחי להוציא הדבר לפועל שהוא יהי' תועלת גדול לתורת ישראל ולכלל ישראל.

סימן קלז

בגט מעושה ע"י ערכאות

עוד להנ"ל

ולענינו דין גט מעושה ע"י ערכאות באיזה אופן שהוא כל שכפי' ע"י ערכאות הרי זה גט מעושה כמו שביארתי בזה בס"ד בקונט' מיוחד בזה ובתש' נפרדות ואין לפלפל בדבר יותר כי ב"ה הוצאתי לאור בזה כמה תש' והנס נדפסים עם ספר שנו חכמים ומי שרוצה יקחנו משם, ולאידך גיסא אין אני ב"ד העליון שאוכל לכוף את כל העולם כולו ולהעמיד הדת על תילה, ומי שרוצה לראות האמת בידו לברר האוכל מתוך הפסולת. ומ"מ כיון דשלחו לי לילוס מהתוס' (ב"ב מ"ח ע"א) ד"ה גט מעושה בישראל, וכנראה כוונתכם כאילו התוס' שם יצאו לחדש שגט הניתן בכפיית ערכאות באמצעות ישראל כשר, ולכן בגידון דידן בכה"ג כשר המלטתי לכתוב לו ביאור דברי התוס' וראה שאדרבה משם מוכח היפוך ממה שרצה מע"כ לדייק בהם.

ונעתיק לשון הגמ' מותיב רב יהודה גט המעושה בישראל כשר ובעכו"ס פסול ובעכו"ס חובטין אותו ואומרין לו עשה מה שישראל אומר לך וכו'. ופי' הרשב"ם ובעכו"ס אם אנו רוצים לכוף על ידי עכו"ס ויהיה הגט כשר מלמדים אנו לעכו"ס שיאמרו לו עשה מה שישראל אומר לך דהשתא נמי מצוה לשמוע דברי חכמים ע"כ. ובתוס' ד"ה גט בסיפא מסיים ובעכו"ס חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומר לך וכו', ונראה לר"י דהכי קאמר דבעכו"ס נמי כשר וכגון שאומר לו עשה מה שישראל (פלוני) אומר לך וכן מפרש הלכות גדולות, והכי מוכח בתוספתא ובעכו"ס חובטין אותו ואומר לו עשה מה שפלוני אומר לך משמע דע"פ ר' פלוני שהוא חכם חובטין כלומר שהחכם שם ואומר לעכו"ס והעכו"ס אומר להישראל עשה מה שהישראל אומר (ולגירסת הב"ח ישראל פלוני והיינו הדיין).

ופשוט נמי דלכן דייקו עוד התוס' וסיימו של"ל "מה שישראל אומר לך ולא מה שאני אומר לך" וכן סיימו גם בתוס' גיטין (פ"ח ע"ב) וז"ל בסוף דברייתם אמר רב אסי מתני' אמרה כן בעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרין לו "עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאנו אומרים לך" ע"כ ע"ש. כלומר ביאור הדבר שהעכו"ס אומר לו לא תתשוב שאתה חייב לעשות בשביל שאני אומר ומכה אותך אלא עשה מה שהחכם הישראל אומר לך ולא מה שאני אומר לך, וכיון דאומר כן בפי' שאין אתה חייב לעשות מה שאני אומר לך אלא מה שהחכם הישראל אומר לך הרי זה ג"כ מצוה לשמוע דברי חכמים שהרי עושה מה שהחכם אומר לו, ואין זה גט מעושה.

אבל אם יאמר העכו"ס עשה מה שאני מצוך או תן גט ואם לאו אני חובטך או כיוצא בזה הגם שהדיין פסק ואמר שחייב ליתן גט ואמר לו שיכהו לישראל מ"מ כיון דאינו אומר לו עשה כמו שאומר לך ישראל פלוני, זה עישוי ע"י עכו"ס וכ"ש היכי דהדיין בעצמו לא אמר להעכו"ס כלום אלא בא עו"ד וטוען שיש לו כתב מב"ד שזה חייב ליתן גט ולכן הוא טוען ומבקש לעכו"ס שיכוף בחבטה או בכל אופן את ישראל ליתן לה גט והעכו"ס חובטו ואומר לו אני מצוה אותך בשם הבית משפט ליתן גט (דיס קארט ארדערס ...) הרי החבטה בא מעכו"ס ולא מישראל ופשוט מאד וזה הערכאות. אפילו הוא עכו"ס יחידי ואינו שופט שחובטו הגט לחובטו, וכן משמע בירושלמי דגיטין וכו' תנא ר' חייא עכו"ס שעשו כמעשה ישראל פסול וכו' הדא מתני' אמרה כן ובעכו"ס חובטין אותו ואומר לו עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאני אומר לך.

והנה המדייק בדברי ר"י בתוס' והרשב"ם, יראה מבואר ומפורש שדייקו כמה פעמים להיות ברור כשמש שמה שאמרו דבעכו"ס חובטין ומי כשר, הוא דוקא כגון שעומד שם הדיין הישראל ואומר לעכו"ס הכהו לישראל זה ויעשה הישראל מה שאומר לו פי' הדברים דהישראל עומד ואומר בפיו לעכו"ס העומד לפניו הכהו לישראל זה ואמור לו שיעשה כמו שהדיין אומר לך ולא כמו שאני אומר לך, כי לא יוכל העכו"ס להכותו שיתן גט אף שהוא חייב מדינא ליתן גט כגון שהוא מן אותם שחייבים לגרש או שהב"ד פסקו לו שחייב לגרש, אעפ"כ אין העכו"ס יכול לכפותו ולחובטו שיתן גט, אלא אם החכם אומר לעכו"ס חובטו שיעשה כמו שאני מצוהו, ואז העכו"ס חובטו ואומר עשה מה שישראל פלוני אומר לך, ודייק עוד הר"י ושינה ושלש דהלשון משמע דע"פ ר' פלוני שהוא חכם חובטין כלומר שהחכם שם ואומר לעכו"ס והעכו"ס אומר להישראל עשה מה שהישראל אומר (ולגירסת הב"ח ישראל פלוני והיינו הדיין).

ופשוט נמי דלכן דייקו עוד התוס' וסיימו של"ל "מה שישראל אומר לך ולא מה שאני אומר לך" וכן סיימו גם בתוס' גיטין (פ"ח ע"ב) וז"ל בסוף דברייתם אמר רב אסי מתני' אמרה כן בעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרין לו "עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאנו אומרים לך" ע"כ ע"ש. כלומר ביאור הדבר שהעכו"ס אומר לו לא תתשוב שאתה חייב לעשות בשביל שאני אומר ומכה אותך אלא עשה מה שהחכם הישראל אומר לך ולא מה שאני אומר לך, וכיון דאומר כן בפי' שאין אתה חייב לעשות מה שאני אומר לך אלא מה שהחכם הישראל אומר לך הרי זה ג"כ מצוה לשמוע דברי חכמים שהרי עושה מה שהחכם אומר לו, ואין זה גט מעושה.

אבל אם יאמר העכו"ס עשה מה שאני מצוך או תן גט ואם לאו אני חובטך או כיוצא בזה הגם שהדיין פסק ואמר שחייב ליתן גט ואמר לו שיכהו לישראל מ"מ כיון דאינו אומר לו עשה כמו שאומר לך ישראל פלוני, זה עישוי ע"י עכו"ס וכ"ש היכי דהדיין בעצמו לא אמר להעכו"ס כלום אלא בא עו"ד וטוען שיש לו כתב מב"ד שזה חייב ליתן גט ולכן הוא טוען ומבקש לעכו"ס שיכוף בחבטה או בכל אופן את ישראל ליתן לה גט והעכו"ס חובטו ואומר לו אני מצוה אותך בשם הבית משפט ליתן גט (דיס קארט ארדערס ...) הרי החבטה בא מעכו"ס ולא מישראל ופשוט מאד וזה הערכאות. אפילו הוא עכו"ס יחידי ואינו שופט שחובטו הגט

פסול ועוד שכבר כתבתי דבערכאות של עכו"ס דן אפי' יחידי ונקרא ערכאות אפי' יחיד והבאתי כן מדברי הרמב"ן ז"ל.

ומה שסיימו התוס' ב"ב שם וז"ל, והא דאמר בגיטין (פ"ח ע"ב) לפניהם ולא לפני עכו"ס כיון שהעישוי על פי דייני ישראל לאו היינו לפני עכו"ס דלפני עכו"ס היינו כשהעישוי נעשה על פי דייני עכו"ס, פשוט שכוונתם לפרש שלא תטעה דסוף סוף הרי זה הוא לעכו"ס לחובטו וימא דזה נמי מקרי לפני עכו"ס ע"ז מסבירים דכיון שהעישוי שהדיין של ישראל עומד שם ועל פיו חובט העכו"ס ואומר עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאני אומר לך אין זה עישוי ע"י עכו"ס, ועישוי דלפני עכו"ס כשהעישוי נעשה ע"פ דייני עכו"ס כלומר שהם אומרים שיתן גט ע"פ חוק או כהלו שהבאתי לעיל בשם הבית משפט בטארלאנטא ואין זה כלל עישוי ע"פ דייני ישראל ולזה אין דין מצוה לשמוע דברי חכמים כלל.

עוד כתבו התוס' גיטין הנ"ל וז"ל כיון דדייני ישראל מצוים לחובטו דאטו מומחין עצמן יחבטו אותו ולא יכלו לצוות להדיוט לחובטו וכו' ע"ש, ביאור דבריהם ז"ל כיון דגט המעושה בעכו"ס פסול מ"ש עכו"ס החובט מעצמו דפסול ובטל ומ"ש עכו"ס הכופה ע"י ב"ד ישראל שכשר, ומי' דכיון דדייני ישראל מצוים לחובטו שעל הב"ד מוטל לעשות משפט ולענוש הרשעים, ומסתמא לא אמרה תורה שהמומחין בעצמן יחבטו אותו, ולא יוכלו לצוות להדיוט ישראל לחובטו, אלא יכולין לצוות להדיוט ונעשה הוא שלוחם, וכיון דלא הוי מצוה שבגופן, הכ"נ אם יצוו לעכו"ס נעשה הוא שלוחם.

אלא דלכאורה עכו"ס לא נעשה שליח וקיי"ל דעכו"ס אדעתי' דנפשיה קעביד עיין גיטין (כ"ג ע"א) אמר רב הונא דקטן כותב הגט וגדול עומד על גביו וא"ל רב נחמן אלא מעתה עו"כ וישראל עומד ע"ג הכי נמי דכשר ומשני עו"כ אדעתי' דנפשיה קעביד הדר אמר רב נחמן ר"א הוא דבעינן כתיבה לשמה והא ודאי עו"כ אדעתי' דנפשי' קעביד ע"ש, ותקשה אמאי מהני מה שישראל מצוהו לחבטו, הגם שיכולין לצוות אבל נימא דוקא להדיוט ישראל אבל לא לעכו"ס שהרי אין שליחות לעכו"ס, ולזה מי' דהדיין עומד ומצוה לו ועל פיו הוא חובטו ואומר עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאני אומר א"כ אומר העכו"ס בפי' דלאו אדעתי' דנפשיה קעביד אלא אומר לו עשה מה שישראל פלוני אומר לך והוא שומע ונותן גט כה"ג מהני והגט כשר דכה"ג נמי מקרי מצוה לשמוע דברי חכמים שהרי אומר לו עשה מה שישראל אומר ולא מה שאני אומר לך. ולא הוי בדין דאין שליחות לעכו"ס והארכתי בזה במקום אחר.

עב"פ הדגישו והקפידו רבותינו בעלי התוס' בעכו"ס החובטין את ישראל שצריך להיות דוקא על פי ב"ד ועכו"ס החובט אומר עשה כמו שאומר פלוני ישראל ולא כמו שאני אומר ובלאו הכי לא מהני, וא"כ כ"ש בערכאות ובתי המשפט ממש שהדיין ישראל אין לו שום מגע ומשא עם השופט ואם ילך הדיין אל השופט ויבקש ממנו שיעשה לו רצונו וידבר כמו שהוא רוצה אפי' לא ייחוהו ליכנס בבית המשפט, אלא כשיביאו תלונה ע"י עו"ד וע"פ חוק חייב השופט לשפוט והשופט ידון ע"פ חוק המדינה והחוק יחייבוהו לעשות כפי הפס"ד של הב"ד א"כ אין הוא עושה הדין בשביל הפס"ד וע"פ הדיין שמצוהו, אלא הוא עושה ע"פ החוק שמחייב אותו, ואפילו אם לא ירצה לשמוע אל הדיין מ"מ חייב הוא לעשות מדין חוק המדינה הרי אין זה כלל עישוי ע"י ישראל אלא הוא מחוקי המדינה, והשופט סומך עצמו על חוק המדינה שחקקו שאם יהודי יסרב ליתן גט שחייב ליתן ע"פ התורה אז העו"ד והשופט יכופו אותו ליתן הגט ויענוש אותו ביסורים וכיוצא בו עד שיתן גט ואין זה שום שייכות עם ציווי הדיין ואינו אומר עשה כמו שפלוני הדיין מצוה ולא כמו שאני אומר וזה פשוט מאד דכה"ג לא מקרי עשה מה שאומר לך הדיין פלוני.

והנה מוגה לפני לו מבית משפט בטארלאנטא באחד מהצוויס של בית משפט שכתב בקשה זו נתנה ע"י ... להשופט לצוות לעכב כל התהליך של ... עד שתסכים הצד השני לסלק את כל העכובים הדתיים לעניני אישות וגישומין, גם כן הבקשה זו עומדת לשלם כל ההוצאות של הבית משפט וכיוצא ... לו השופט. לאחר קריאת הבקשה וכו' הבית משפט הזה מצווה שכל הענינים של ... לעכב את כל ... (ממונות ונפשות וכו') עד שהגאשמת תסלק את כל העכובים הדתיים אשר נוגעים לגישואין יהיו מסולקים ממנה. הנה לשון הלו "בית המשפט הזה מצוה", ובלשון עכו"ס - Petitioner ... Respondant ... order. This Court orders that all of the proceedings ...

הנה זה פשוט שלו שהשופט נתן פס"ד הוא מהשופט שהוא מצוה מדין שופט המדינה וערכאות ואין זה ענין כלל של עכו"ס חובטו ע"י דייני ישראל ואפילו אינו מזכיר כלל שעושה כן בשביל שהדיין ישראלי אמר לו לעשות כן ואין הוא המצוה אלא אומר עשה כמו שהישראל אומר לו, אלא אדרבה אומר בפי' "בית המשפט הזה מצוה אשר כל וכו'" (This Court orders...) ולא הב"ד מצוה, או שהבית משפט מצוה לעשות כמו שהב"ד מצוהו ולכן פשוט שזה גט מעושה ע"י ערכאות בלי שום ספק והרי זה גט פסול לכ"ע ובטל. וכל מה שכתבתי הוא לפי' הבנה הפשוטה דהשופט בבית המשפט הוא הוא הכופה את הבעל.

סימן קלח

עוד להנ"ל

ברם מה שאני צריך להודיע עוד שכל השקליא וטרי' שאתם מפלפלים ורוצים לפרש ולברר עם העשוי ע"י השופט מקרי עשוי ע"י ב"ד ישראל או ערכאות, דברים אלו טעות הם מעיקרא ושגגה גדולה הוא, ועירוב פרשיות שנו כאן שמערבין ערכאות ולו השופט בערכאות, לחבטה של השוטר המעשה ורודה לקבל ולקיים דין הערכאות, ובאמת כי הם שני דברים נפרדים, האחד הבית משפט עם השופטים שעליהם לפסוק ע"פ חוקי המדינה, והשני השוטרים שהם הממונים להעמיד הדת וחקי המדינה להוציא לאור המשפטים שיצאו מבית המשפט לרדות את המסרבין ולחבטן שיקיימו מה שהשופט צווה עליהן, והמערב שני דיינים הללו, פסק השופט והבתי ערכאות, עם עשוי של השוטר כמערב כלאים, ועליהם אמרו חז"ל כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן (קידושין ו' ע"א) ופרש"י להיות דיין בדבר שמא יתיר איסור ערוה וזהו עיוות שאינו יכול לתקן.

ואפרש שיתבי, כי באמת השוטרים הרודין והמובטים ומכין ועונשין לקיים לו השופטים הם הם הכופין ומעשים את האיש לקיים פסק השופט שהוא חלק מהערכאות השומר על קיום חקי המדינה והבית משפט, ולדידן כשיבאו להוציא לאור לו השופט בדיון הגט שלו הב"ד פשוט שאין להם ידיעה או כונה לחבוט בשביל פסק ב"ד ואין להם שייכות ואפילו אין להם שום ידיעה שיש דבר כזה של פסק ב"ד. אלא הם מכריחים לקבל לו השופט על מי שנתן בלתי לדעת מה ועל מה נתן. וגם מילתא דפשיטא שאפילו לאחר שהשופט נתן פסק דין שלו (ארדער בלע"ז) אם לא יבואו הבעלי דיינים, ויבקשו לקיים הפס"ד של השופט לא יבואו השוטרים לכוף על קיומו, ולא ילך השופט לראות אם שמעו לו ועשו כפי שפסק להם שדבר זה אינו נוגע למלכות אלא בין אדם לחבירו ואם חבירו ויתר לו ואינו מבקש לקיים הפסק מה שעשה עשה. ולא יתערבו בזה יותר הבית משפט ולכן אפי' לאחר שהשופט יפסוק ליתן גט מ"מ אם הבעל לא ירצה ליתן הגט אפילו לאחר הלו בידו הוא שלא ליתן שהרי השופט אינו החובט והמכריח אותו, ואפי' אם יביא עליו עונש ממון וכיוצא בו או מאסר לא יבאהו השופט אל בית האסורים אלא השופט יצוה להשוטרים שזה האדם הוא מסרב לשמוע להשופט ועשו לו כך וכך.

נמצא דלאחר הפסק דין של השופט יבקש לקיים הפסק ואם לא יקיים אז הוא יהי' בכלל מסרב לבית המשפט (קאנטעמפט אף קאנרט בלע"ז) או איזה שם אחר ואז השוטרים באים ומתערבים ומכין וחובטין לקיים פסק השופט ופשוט דהשוטרים מה שעושין בעניני חבטה ורידוי הם עושין כן כדי לקיים משפטי הערכאות והשופטים, והם שלוחי השופטים והבית משפט ושליחותם הם עושין ולא שלוחי ב"ד וגם אין כותבים שיעשה כפי שאומר לו ישראל, אלא אך ורק להעמיד דיני וחוקי הערכאות המדינה, ואפי' אם ירצו להגיד לשוטרים פשוט שאין לב"ד כח על השוטרים ולצוותם להכות ולעשות את הישראלי לקיים פסק דין שלהם, ואין חק כזה שיתנו לב"ד שוטרים לרשותם שאם יפסקו לחייב את הבעל גט או כיוצא בו ואם לא ישמע להם יהי' ביד הב"ד לצוות לשוטרים להכותו, שאז הי' הגט כשר שהב"ד ציוו השוטר לחבוט ולא הוו העשוי ע"פ דייני עכו"ם אלא דייני ישראל היו אומרים להשוטר אמור לו לישראל עשה מה שהדיין פלוני אומר, ולא מה שאני אומר, וזה הנקרא עכו"ם חובטין ואומרין מה שישראל פלוני אומר וכשר.

א"כ בדידון דידן פשוט דאפי' יהי' שופט גדיק וישר ויאמר בפי' שהוא עושה כן ומצוה רק ע"ד ב"ד פלוני, ולא ע"ד חוק הערכאות וגם יעמדו שם הב"ד מומחין והוא יצוה על פיהם, מ"מ אכתי בדברים לא יוסר הבעל ואם לא ילך הבעל ויתן הגט מיד כפי לו השופט, לא יוכלו הב"ד של ישראל לכוף את הבעל או לצוות לשוטרי בית המשפט לכוף את הבעל, שהרי אין לב"ד שוטרים, אלא יקבל העו"ד לו שני מהשופט (הנקרא קאנטעמפט אף קאנרט בלע"ז) מה שיצוה לשוטר או לשוטרים משרתי הערכאות לחובטו או להביאו לבית האסורים או בשאר עונשין בשביל שלא מקיים לו השופט והערכאות ופשוט שהשוטרים או (השעריפס בלע"ז) שיבאו לכוף את הבעל או האשה לקיים לו החוק הם יבאו לחובטו שיעשה כמו שצוה עליו השופט הגוי ועל שסירב לשמוע לערכאות ולבית המשפט, ולא שיקיים מה שצוה הדיין כי אין לשוטרים שום שייכות עם הדיינים ולכל הענין כלל אלא הם הממונים מטעם המדינה והבית משפט להעמיד המשפט ולרדות העם אחר מצותם שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט (עיין סנהדרין ט"ז ורש"י דברים ט"ז ג') שפטים ושטרים, שופטים, דיינין הפוסקים את הדין, ושוטרים, הרודין את העם אחר מצותם שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט ע"כ.

ופשוט דעל השוטרים הוא שאמרו חז"ל שאם פסקו דייני ישראל והוא אינו רוצה לשמוע להם ובאו דייני ישראל וציוו להשוטר לחובטו ולומר לו לישראל עשה מה שהדיין פלוני ישראל אומר הרי זה גט כשר וכן כתבו התוס' להדיא בגיטין (פ"ח ע"ב ד"ה ובעו"כ חובטין אותו) וז"ל אין לפרש דאפי' בענין זה רוצה לומר דבעו"כ פסול משום לפניהם ולא לפני עו"כ אע"פ דהעו"כ מעשין על ישראל דאין זה לפני עו"כ כיון דדיני ישראל מצוים לחובטו דאטו מומחין

עצמן יחבטו אותו ולא יוכלו לצוות להדיוט (ישראל) לחובטו אלא כמו שפר"ת וכו'. דאז לא הוי לפני עכו"ס אבל אם לאחר פסק ב"ד הלכה האשה או הבעל לערכאות ובא השופט העכו"ס ופסק מה שפסק והוא מצוה להשוטרים שהם יעשו שיקבל ישראל את פסק דיינו הרי הם בפירוש שלוחי הערכאות ולא שלוחי ב"ד ישראל וזה הוא הגט המעושה שבטלוהו חז"ל, וזה שסיימו התוס' דלפני עכו"ס היינו כשהעישוי נעשה על פי דייני עכו"ס, שהלו בא על פיהם והעכו"ס החובט ומעשה עושהו על פי דייני העכו"ס וציווים וזה פשוט מאד, וא"כ פשוט דכל גט הניתן בכל מיני אופן של כפוי' ע"י ערכאות שסוף סוף החובטים וכופין לקיים הלוו הם לעולם לא יבאו בציוו ב"ד ולא ישמעו לב"ד כלל פשוט דזה הו"ל עישוי בערכאות.

והאיר ה' עיני ומצאתי בשו"ת הרא"ש (כלל מ"ג סע' ד') ושאלתם על רחל וכו' אלא ש"מ דכל כפי' בשוטים היא ואם אין יד ישראל תקפו לכופו בשוטים יאמרו דייני ישראל לגויים לכופו לעשות מה שדייני ישראל יאמרו לו כדאמרינן גט המעושה בישראל כשר ובגויים פסול ובגויים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך, ומפרש רבינו יצחק וכן מפרש בה"ג ובגויים כילד כשר כגון שאומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך והכי מוכח בתוספתא דקתני ובגויים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל פלוני אומר לך משמע דפלוני שם חכם הוא ועל פיו חובטין אותו הגויים, וכן משמע בירושלמי דגרסינן התם ישראל שעשו כמעשה הגויים כשר ובאומר איני זן ואיני מפרנס ומתניתין אמרו כן ובגויים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומר לך ולא אמר עשה מה שאני אומר לך, ע"כ. ומבואר דכפיה בגויים ע"י ישראל אי אפשר רק ע"י גוי פרטי שעושה כן בפקודת ובציווי של חכם ישראל. אבל כפיה ע"י שופטים וערכאות שהוא ע"י חוקי המלכות הרי זה עישוי ע"י עכו"ס והגט פסול לכו"ע.

ובל זה שכתבנו הוא נוסף על מה שכתבנו כבר כי באמת עכו"ס שאמרו בגמ' שישראל אומר לו לחבוט והגט כשר היינו בעכו"ס שעושה על דעת הדיין ובידו לעשות או לא לעשות אבל בשופט או שוטר המדינה אין בידו שלא לעשות שאם יבא העו"ד ויבקש ע"פ פסק ב"ד השופט מוכרח לחבוט או לענוש מכח חוק הנקרא גט לאו ואין בידו לומר איני רוצה א"כ הוא מוכרח מדין ערכאות שלו והוא מקיים החוק של המדינה ולא של הדיין וגם שמו מוכיח עליו שזה חוק בדיני גט יהי' מאיזה טעם שיהי' אבל השופט עכשיו אינו עושה בציוו הדיין או שומע ועושה מעצמו אלא עושה מציוו החוק ואין בידו שלא לכוף וממילא בכל אופן הוא גט מעושה ע"י ערכאות ופסול.

ובזה הנני אוד מוצל מאש לקיים דת נכתב באש, וניתן במים ובאש, תורה נמשלה לאש, הלא כה דברי כאש, וכל דבריהם כגחלי אש, עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

[תשובה הבאה נדפסה בחי"ב סימן שסג]

סימן קלט

מגוייד אי עושה שליח לגרש אשתו ביאור בגדרי שליחות בכלל

עש"ק לסדר לטהר טמאים התשמ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ אי"א בשתים עלתה לו כש"ת מוה"ר יצחק רייטפארט שליט"א רב דביהכ"נ אנשי ליבאוויטש בנ"י בעמח"ס משנת יצחק על הרמב"ם.

אחדשב"ת בידידות, בדבר קושית מחנה אפרים בפ"ג הל' גירושין שהקשה לפי מה שהעלינו דצריך שליחות לכתיבת הגט צריך לישב מה שהקשינו לעיל ממגוייד או חולה שמשוה שליח לכתוב גט לאשתו ומי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ומצי משוי שליח והכי אמרינן בכהנים אי הני כהני שלוחי דידן מינהו מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדי ומצינן לשויי שליח וכו' ובפ' הגוזל עצים (ב"ק ק"י ע"א) תניא ואם היה זקן או חולה וכו' ומאי קושיא היא מי איכא מידי דהא כי אמרינן מי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד היינו היכא דלאו בר עשוי הוא כלל כגון ישראל לגבי קרבן או היכא דהחסרון הוא במעשה כגון דהוה דשלב"ל והניח בקושיא. ומע"כ הוסיף לתמוה על זה מעבד נעשה שליח לקבל הגט מיד רבו והרי בפועל אינו יכול לקבל הגט מפני שהוא משועבד לאדונו ואין לו יד וממילא אינו יכול לקבל בזקן וחולה ואדרבה זקן וחולה עדיף מעבד שהוא רק מפאת חולשתו אינו בר עשויי בפועל אבל הוא בתורת ובא בכל עת ושרת ככל אחיו הכהנים בחיוב ותמוה היאך אמרו ז"ל דזקן וחולה חשיב לא מצי עביד. ומעכ"ת האריך בביאור הדברים בספרו משנת יצחק על הל' גזיר.

ולבאורה מה שהקשה מעבד הי' נראה לישב לפמ"ש תוס' רי"ד גיטין כ"ג ע"ב אמר רב אסי אמר רבי יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לא שליח הולכה ולא שליח קבלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין ומתני' דקתני נכרי לאו למעוטי עבד דעבד ונכרי לענין גיטין שוין הם וראיתי כתוב במקצת ספרים עבד דעלמא דלאו דידיה ולאו דידה ולכאורה נראה לי דהיא גירסא יפה דדוקא עבד דעלמא לא חזי למיהוי שליח לא לקבלה ולא להולכה אבל עבד

דאשה הוי שליח לקבלה דיד עבד כיד אשה דמיא וכשקבלו העבד כאילו קבלתו האשה ועבד דאיש נמי הוי שליח להולכה דידו כיד רבו דמי וכשנותנו לאשה כאילו רבו נותנו לה ע"ש ולפ"ז לכאורה מעבד יש ליישב דמיירי מדין יד ולא מדין שליחות כלל וכדעת היש מפרשים ובאמת כי כבר כ' כן הפנ"י מדעתיה דנפשיה באליעזר עבד אברהם היאך נעשה שליח לקדש אשה ליצחק והא עבד לאו בר שליחות הוא ותי' מדין יד עבד כיד רבו דמי ושפיר מצי מקדש.

אלא דהתוס' שם דחי ליה להאי פי' דהא דאמרינן יד עבד כיד רבו היינו מדין חצר ואילו שם הבעל הגט בחצירו ואמר לאשה טלי גיטך מחצרי כלום היא מגורשת גם מיד עבדו נמי איכא מגורשת וה"ה עבד דאשה כחצרה דמי וקי"ל חצר מהלכת לא קנה אם לא בכפות ואשה עומדת בצדו דומיא דחצרה דבעי והיא שעומדת מצד חצרה אבל אין זה מדין שליחות והלכך בכל עבד אמרינן דעבד אינו נעשה שליח לא להולכה ולא לקבלה ע"ש ובגמ' גיטין הנ"ל א"ר אסי א"ר יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וגירושין וכתב רש"י והרי"ף דה"ה להולכה נמי העבד פסול והר"י מיגש ז"ל כתב דדוקא לקבלה פסול אבל להולכה כשר וההפרש ביניהו פי' הרמב"ן ז"ל בח' דבשלמא שליח קבלה כיון דכי מטי לידיה מיגרשא שייך למיפסלה משום דליתיה בתורת גו"ק ואינו בדין שיהא כאשה עצמה אבל להולכה כיון דעד דמטא גיטא לידה לא מיגרשה לא שייך למיפסליה ועיין מאירי ועיין אבני מילואים הל' קידושין סי' ל"ה אות ט' וח' רעק"א גיטין ס"ב ע"ב ד"ה קשה וצ"ע.

ולפ"ז מה שעבד מקבל גיטו מיד רבו הוא משום דבשעה שמקבל גיטו הו"ל כגיטו וחצירו באין כאחד (והו"ל כמו המפקיר עבדו שקונה עצמו כיון שיש בו דעת לקנות עצמו אלא שחיסר עדיין גט שחרור כיון שרבו לא הפקיר רק הממון ולא האיסור שבו) והכי נמי קונה עצמו שהוא חצירו של אדון וגיטו כאחד ואחרים מקבלים גט בשבילו ואפילו שלא בפניו משום דזכות הוא לו ואמרינן זכין לו שלא בפניו כמבואר במשנה דהנותן גט לאשתו ע"י שליח יכול לחזור בו ולעבדו אינו יכול לחזור כדתנן (גיטין י"א ע"ב) האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי וחכ"א בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו ומה שהעבד נעשה שליח לגרש עבד חצירו משום דבתורת גיטי שחרור הוא לגבי עצמו שהרי האדון יכול לגרשו בשטר שחרור.

ומה שנראה לפענ"ד דהנה בדין שליחות יש כמה מיני שליחות יש שליחות של מצוה שעושה שליח לעשות מצוה בשבילו וילפינן לה מקראי וגזירת הכתוב הוא והוא מגדר כיון שכל ישראל נתחייבו במצות וישראל ערבים זה לזה, ויש שליחות שעשהו שליח לעשות דבר בשבילו וכגון למסור לחבירו ממון שהוא חייב לו, והוא שליחות מגדר מנהג ותקון העולם ודרכיה דרכי נועם שאל"כ לא יהא אדם יכול להשתמש בחבירו כלל, ושליחות זה אפי' ע"י עכו"ם וכגון שולח חובו ע"י עכו"ם ושלח העכו"ם לישראל א"א לישראל לומר אתה חייב לי ממון ומה שנתן לי העכו"ם אין זה תשלומין משום דפריעת חוב מצוה ועכו"ם לאו בר שליחות הוא. ועיין רש"י גיטין ע"א ע"ב ד"ה דאמר מילי מימסרן לשליח דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים והוי נמי בדברים שלומו של אדם כמותו ולפי פשוטם הדברים מתמיהין דמאי שייטא דין שליחות מן התורה לדרך ארץ האמנם נראה מבואר דדין שליחות דבעי ללמוד מקרא הוא רק במצות שלא ימא דמצוה חייב אדם לקיים בעצמו אבל היכא דהוא רק שצריך לדבר מדרך ארץ הוא ששליחו ש"א כמותו וכן שמעתי מהגר"מ אריק שדייק מרש"י זו דבאמת עיקר שליחות שהתורה אמרה שליחו שא"כ הוא לפי שדרך בנ"א כן ועיין משנ"ה ח"ג סי' קמ"ה.

ויש שליחות שהוא מצוה לחבירו לעשות דבר תחתיו ובמקומו והו"ל כאילו הוא עשה המעשה. ויש שליחות לדבר עבירה והגם דקיי"ל שאין שליח לד"ע מ"מ זה רק לענין דיני אדם אבל בדיני שמים חייב וכמ"ש אותו הרגת בחרב בני עמון ויש שליח שאינו נעשה שליחו רק במעמד המשלח וכגון שליח לעשות מצוה כגון לברך ולהתפלל בשליחותו צריך להיות שמה ולהיות שומע כעונה ובתוס' רי"ד קידושין מ"ב ע"ב ד"ה שאני כתבו יש מקשין דא"כ האומר שב בסוכה בעבורי הנח תפילין בעבורי ובכל מצות יועיל והעלה דבדבר שחייב לעשות בגופו אין שליחות ועיין קצוה"ח סי' שפ"ב סק"ב מה שהאריך שם ובתבו"ש יו"ד סי' כ"ח סקי"ד ובשו"ת ח"ם א"ח סי' ר"א דברים אמתיים בעניני שליחות.

והנה שליחות שעושה לעשות מצוה בשבילו הוא על הגברא שנתחייב אדם לעשות מצוה ועושה שליח תחתיו שיעשה המצוה ויהיה המצוה נקראת על שמו ושלח גברא בחריקאו ובשליחות כזו צריכין תרוייהו להיות מחויבין באותו דבר ואז שליחו של אדם כמותו אבל אם הגברא מחויב והשליח אינו באותו דבר לא מצי ליהוי ליה שליח ואפילו הכי אמרו בשליחות כזה מצוה בו יותר מבשליחו ועיין רש"י קידושין מ"ב שם דכיון שטרח בגופו מקבל שכר יותר והוא דהתורה חייבה לקיים מצות ולטרוח בגופו ע"ד לפוס לערא אגרא והוא רק במצות הבורא. דבמילי דעלמא מ"ש אם הוא עושהו או שליחו. ב) יש עוד תנאי בשליחות כזו שאפילו השליח והשולח תרוייהו בני חיובי נינהו במצוה זו ואפ"ה לא מהני שליחות כגון דיש חסרון בזמן ובחפצא שעושין בשבילו השליחות

וכגון בדבר שלא בא לעולם שהשולח והשליח שניהן רחוין אבל עשו שליחות על דבר שלא בא לעולם שהרי הוא בעצמו נמי אינו יכול לעשות דבר זה ולמשל האומר לשליחו קדש לי אשה זו לאחר שתתגרש מבעלה וכיוצא בזה בקניינים שהחסרון בחפץ ולא בשליחות. ג) דבר שיש לו לאדם זכות מיוחד כגון שקבל ממשפחתו או משבטו ובידו לגלל זכות זה ע"י אחרים והיות שקבל זה הזכות מלד חשובותו וכל זמן שהוא בעצמו בגדר מציאות ורחוי לאותו הזכות עושה גם שליח שהרי זה השליח הוא כידו ומה שזכו לו הוא מזכה להשני ולא יכולים לטעון לו נתן ולא לשליחו דיאמר א"כ אני בעצמי אעשהו אם לא היכא דהזכות ניתן לו דוקא בהקפדה על תנאי שבעצמו יזכהו ולא ע"י שליח.

ומעתה נראה דבכל המצות אמרינן שלומו של אדם כמותו מגזירת הכתוב והוה כאילו הוא בעצמו קיים המצוה כיון שהוא מצוה ממצות התורה ולא בעי שיהא במציאות רחוי לקיים המצוה בפועל אלא כל שהוא בר חיובא ומוטל עליו החוב שליחו מקיים בשבילו ואם מי שאינו יכול לתקוע שופר אחרים תוקעין לו ובכהנים אי נימא דשלוחי דידן נינהו כיון דזר אינו בר איקרובי לכן אינו בר שו"ר שליח משום דאינו באותו דבר החיוב והו"ל לגבי זה כעכו"ם ועבד לגבי קידושין ומיהו בגט הגם שאינו יודע לכתוב או שידו מגוייד ח"ו מ"מ משוה שליח לכתוב דהא הרי הוא במצות גיטין וגירושין ומצוה באותו דבר, אבל בהא דב"ק ק"י דכהן בא ומקריב קרבנותיו בכל עת ומתנותיו ועורו שלו שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו נמצא דלא הוא מתנה נתונה לו מאחיו הכהנים שיוכל להקריב קרבנו בעצמו ולא יתחייב ליתנו לאנשי המשמר כדרך הסדר של ישראל המקריב קרבן ותנאי זה הוא לכל הכהנים שניתן להם זכות זה וכל זמן שבידו להקריב בידו ליתן לאחר להקריב לו במועדו ואינו יכול לטעון שקרבן זה אינו שלו שהרי הזכות כאן ובעל הזכות גם כאן וזה עושהו לבעל הזכות אלא דכל זה כל זמן שהכהן בעצמו יכול להקריב אבל אם הכהן המקריב הוא חולה ואינו יכול להקריב לעצמו אפילו בדוחק א"כ שוב אין לו הזכות הזה שיוכל לעצמו להקריב ולא נתנו הזכות הזה לכהן המקריב שלו ולא דמי לעושה שליח לכתוב גט או מצוה אחרת שאין זה משום זכות שיש לו לבעל המגרש אלא שהוא זכות לכל ישראל ואין לו זכות מיוחד בזה כה"ג לא תלוי בגופו והבן, כי קצרתי בזה.

והיות כי אני הנני מאד טרוד בהלכה למעשה לא אוכל להאריך גם במה שכתבתי לא שמתי לבי די צרכי וי"ר שיזכה להרבות דעת תורה ללמוד וללמד עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים דושכת"ר בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמ

אשה שנשתכח שמה שנתנו לה בחלי'

א' דר"ח אדר ב' התשנ"ה קרית אונגוואר רמות י"ם עיה"ק ת"ו מע"כ ידידי ורב חביבי בנש"ג פרי עץ הדר הרה"ג וו"ח ג"א כש"ת מוה"ר אליהו בן הגאון רבי יוסף בר שלום שליט"א בעמח"ס משפט הכתובה ב"ח.

אחדשב"ת בידידות, וכו'. ובדבר השאלה באשה שחלתה קודם נישואין והוסיפו לה שם בשעת חלי' ולא נתחזק השם שהוסיפו כל כך וכשנשאת לא כתבו בכתובה רק שם העריסה וזה כמה שנים אחר הנישואין ולא זכו לילדים והאשה תולה שבשביל שינוי השם ולא כתבו בכתובה אין להם ילדים, ועתה בשאלתה כדת מה לעשות אם מותר לכתוב בכתובה השם שניתן בעת חלי', ומעכ"ת השיב לה שאם לא נתפס השם שלשים יום א"ל כלל לכתבו, ואם הוחזק אז, אלא שנשתכח אח"כ לא יחליפו הכתובה, ואם הוחזק ולא נשתכח לגמרי אלא רפוי בידה אז יחליפו הכתובה ויכתבו גם שם שהוסיפו לה.

ויפה כתב מעכ"ת שאם לא הוחזק השם לא גרע מנשתכח השם מעריסה שאין כותבין ואפשר שכ"ש הוא אלא לכאורה אפי' הוחזק השם שלשים יום או יותר ונשתכח נמי לא יחליפו הכתובה שהרי לא גרע שם שנתנו לה בחלי' משם העריסה שאם נשתכח לגמרי אף שהוחזק בשעת לידה כשם העריסה מ"מ אין כותבין אותו השם שנשתכח וכ"ש שם שנתנו לה אח"כ בשעת חלי' ועכ"פ אפי' לא נימא כ"ש מיהו חדא מילתא הוא ושוין הם. (הגם כי השם שנותנין בשעת חולי הוא לכאורה לומר איני זה הראשון וכמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה שהשב לה' ישנה שמו לומר אחר אני ולא זה שחטא והכ"נ האי טעמא הוא כמובן מ"מ כיון שנשתקע נשתקע ולבע"ת נמי קורין בשם הראשון).

ומיהו אם נפשה עגומה עליה ותולה רוע מזלה והבנים בשם הניתן לה בעת חלי' ונשתכח אז הייתי מייעץ שבעלה יעשה לה מי שברך בשעת עלי' לתורה בשם הנשתקע ויחזור ויעורר השם הנשתכח ויהי' חוזר וניעור כי אין בזה חסרון שהרי ביד האדם לשנות את שמו אפי' ברצון וכ"ש בחולי שמשנים כמה (הגם שבדורות אחרונים נזהרים בזה עכ"פ אצלנו) מ"מ כיון שכבר ניתן לה שם זה רק שנשתכח או בכיון שכתו והרי היא באמת בגדר חולי שאינה מולידה הגם שאינה מצווה מ"מ חולי מקרא זה אף שבגמ' אמרו שיוליא ויתן כתובה שמא הוא נעגם שהיא אינה מצווה מ"מ גם היא צריכה חוטרא לידה ומרא לקבורה (וכבר מצינו בתורה טענה זו שאמר לה הקב"ה שרי לא תלד שרה תוליד ויש בזה דברים הרבה ע"פ הנסתר) וכיון שכבר הי' לה שם זה אפשר שיכתבו לה כתובה אחרת על שני השמות והשם ברוב רחמיו וחסדיו יתן לה הריון ותראה זרע של קיימא מעתה ועד עולם.

סימן קמא

שם רות או רותי

עוד להנ"ל

ובדבר השאלה באשה שמה רות מעריסה וכ"ע קורין לה רותי ביו"ד בסופו ורק בתעודת זהות ובטשעקים נכתב רות בלי יו"ד והמסדר שכתב הכתובה כתב רותי עם יו"ד בסופו אי יש בזה שינוי השם וצריך לכתוב כתובה אחרת או שישאר כן אף ששם העריסה הי' רות ולא רותי.

וראשונה עלינו לקבוע שבזמנינו יותר מבשנים קדמוניות יש לדייק ולכתוב בכתובות השמות ולדקדק אחריהן כמו בגיטין כי בעונ"ה הדורות מתמעטין ואם בימים הראשונים כתב הבית שמואל בא"ע בשמות נשים אות פ' הביא מב"י בשם הר"י קאלדירין שכתב אע"פ שהיתה נקראת הירמוזא ובכתובה נכתב פירמוזא כתובין בפ"א ואנ"ל כי לעולם אין משנין השם אשר נקראת בו אלא אם א"י שמה אז הולכין אחר השם שנכתב בכתובה וכ"כ בתשו' ש"א לכן יש לדקדק לכתוב שמות אנשים ונשים בכתובה כדין הגט, ואפשר אם היא נקראת לא כשם שנכתב בכתובה כותבין שם שניהם וכו' וכמו שציינתי כבר בתש' מס' נחלת שבעה דבזמן הזה מדקדקין בכתיבת שמות בכתובה כדין הגט, ועיין פת"ש שם בשם ספר ג"מ שכתב כבר כתבתי כמה פעמים דקריאת השם בפי העולם עיקר ואין להזכיר שם שנשתקע כלל דמיחזי כשינוי שם אם לא שמפורסם שהכל שם אחד ומספיקא עדיף שלא לכותבן רק השם שנקראת ע"כ.

והנה בשם רות או רותי נראה פשוט דשם אחד היא אלא דהיו"ד שהוסיפו לקרותה הוא כעין מה שהביא הב"ש שם באות ב' בשם בונא באל"ף וקורין אותה בונא, בויין, אם הרוב קורין אותה כך ואפי' בפניה ואינה מקפדת אבל אם היא מקפדת וצריכים לקרותה בפניה בוי או בונה אפי' אם הכל קורין אותה שלא בפניה בוילא יש לכתוב בוי או בונא. ובפת"ש שם הביא מחלוקת הב"ש וגט מקושר בשם מירל מירוש שהנקודות באופן שנראה לרוב כשם אחר אף בידוע שם העריסה שרה או מרים יש לכתוב רק כמו שנקראת דבנשים שאין עולות לתורה אין נודע לכל המקור וכיון שכותב כמו שנקרא עכ"פ לא גרע מחגיכה אמנם אם נקראת שרולה חנולה שמחולה בידוע לכל שהיא שם קטנות בעלמא ודאי אין לכתוב רק שרה חנה שמחה כמו באיש אברמקא וסיים שא"א לבאר הכל רק החכם יבין מדעתו.

ומעתה לדידן פשוט כי דשם רותי מעריסה היא רות והוספת היו"ד רות-י אינו שם חדש לכ"ע והשם ניתן על שם רות המואביה אלא מקטנותה הרגילו הוריה או היא בעצמה או חברותיה לקראתה רותי לגעגועין וכמו לבונא בוי או בויא, ולכתחילה יש לכתוב רות בלי יו"ד ומיהו אם כתבו רותי ביו"ד בסופו נראה דאין קפידא כיון שאמרה להמסדר קידושין ששמה רותי לפי תומה וכן לה בסתמא בכל מקום וגם הוריה ובעלה קורין לה כן וכבר חתם הפת"ש (בשם ספר ג"מ) דקריאת השם בפי העולם עיקר ומספיקא עדיף שלא לכתוב רק שם הנקראת בו.

גם בדברי חיים להגה"ק מצאנז בשמות נשים רבקה אות ד' אמה שכתב הט"ג לחלק בין מקום שנוהגין ליתן שם זה מעריסה ריבה ובין מקום שאין נוהגין ליתן שם זה מעריסה וז"ל ובאמת קשה הדבר במחקר הזה בזמנינו שנותנים שמות ע"פ כמה ענינים כידוע לכן אין לכתוב רק כאשר נקראת אם לא ידוע שם העריסה ע"ש. והגם שבתעודת זהות ועל הטשעקים נכתב רק שם רות וגם כשבעלה מתפלל עליה אומר רק רות מ"מ כיון שבפי כל נקראת רותי בדיעבד אין להצריכה כתובה אחרת. ואולי יש לעיין עוד בחתימת המכתבים היאך היא חותמת דהגם שכתב בט"ג סק"ז דאין להקפיד בשמות הלע"ז וחתימות האשה דנשי לאו דיני גמירי ואין רא' מה שחותמת עצמה מיהו לענין דיעבד כתב הפת"ש דאין להקפיד בזה וגם הוא ס"ל דאין לשנות.

סימן קמב

כתיבת שם שרה לשרי

עוד להנ"ל

ורק להעיר באתי שלא דמי זה על מה שכתבו שכתב הש"ש בשם שרה שאם כתב שרי ביו"ד הו"ל שינוי השם וכתב הש"ש דלכ"ע פסול וכנראה רוב האחרונים תפסו כותיה (הגם שיש חולקין עליו ועיין ט"ג וד"ת הנ"ל) ונראה דוקא בשרה ושרי שהוא מבואר בתורה לשינוי השם שמתחלה נקראת שרי ואמר לו הקב"ה לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה א"כ התורה עשאה לשתי שמות להדיא והגם כי גם בזה מצינו מחלוקת מ"מ לא דמי לרות ורותי וכנ"ל.

וברגע נפל מילתא בלבי דבר חדש שיהא נפ"מ במבטא ולמשל בין מבטא אשכנזית שהביטוי של שם רות התי"ו הוא כמיבטא הסמ"ך ומיבטא הספרדית הוא התי"ו כמיבטא הטי"ת והשם רוטי הוא לעולם מיבטא בטי"ת אפי' להאשכנזים א"כ אפשר שהוא שם אחר שם חול לגמרי רוט או רוטי ובאמת כי ברוב ספרי שמות נשים לא מובא השם רות או רותי בכלל רק באחרוני האחרונים וא"כ אפשר כל שהיא נקראת רוט הגם כי יש בתורה רות מ"מ כיון שההברה והמיבטא אצלנו בטי"ת רו"ט ולא בתי"ו כמו סמ"ך יש לספק

בשם אחר אלא כיון שיש כן בתורה שבקינן וכתבינן רות וכמו בהרבה שמות שיש כתוב בתורה וכן ראיתי בשם ריסה שהביאו כיון דבמסעות כתיב ויסעו מריסה אבל נקראת רוטי אפשר שהוא רק על שם חול כיון שהמיבטא והכתיבה משונה, והראשון נראה.

והיות כי אני על אם הדרך ואין הספרים אתי לעיין לכן אל יסמוך על הדברים כי לא הבאתי לכור הבוחן עד שיבחון לעצמו ולא כתבתי רק להפיס דעתו של ת"ח גדול מע"כ ידידי שליט"א, ובזה הנני חוזר בברכה י"ר שיזכה להרבות דעת ויבדרו ויפוצו מעינותיו בין כותלי בית המדרש כעתירת וברכת ידידו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמג

נתגרשה על תנאי ונשאת לכהן

ג' לסדר כן ירבה וכן יפרוץ ה' תשמ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפו' וו"ח נו"נ חוב"ט בע"פ חובר חבורים מחוכמים כו' כש"ת מוה"ר **אברהם מאיר איזראעל** [זצלה"ה] אבד"ק האניאד בנ"י בעמח"ס ילקוט המאירי וש"ס.

אחדשבת"ה בידידות נאמנה, בדבר שאלתו שנשאל באשה אחת שנתגרשה מבעלה ע"מ שתעלה לא"י ולאחר ד' חדשים שבק לן חיים והלך לעולמו והיא לא עלתה לא"י והלכה והיתה לאיש אחר לאחר מיתת בעלה הראשון שגירשה ע"ת וילדה ממנו בנים ובנות, ועכשיו רוצה בעלה האחרון לעלות לא"י עם אשתו זו, ובאת האשה בשאלה אי מותרת לעלות לא"י עם בעלה זה, כי בעלה השני הוא כהן ואם תעלה עמו לא"י נמצא שהגט שקיבלה מבעלה הראשון הוא גט כשר למפרע ונמצא בניה חללים ואסורה לבעלה השני שהוא כהן, או כיון שאין גט לאחר מיתה אין לה לחוש לקיום תנאה עכשיו. ומה שנשאה לאיש זה הכהן הוא מפני שחשבה כיון שמת בעלה הראשון לאחר שנתן לה גט ע"ת והיא לא עלתה לא"י ממילא חשבה שהיא אלמנה ולא גרושה ומותרת לכהן, ומ"מ בשעת מעשה כשביקש ממנה לעלות לארצנו הקדושה עלתה בלבה חשש זה. ומספקא ליה למעכ"ג אי מהני קיום תנאי לאחר מיתה או לא ורוצה לשמוע חוו"ד העני'.

ואשר נלפענ"ד ראשונה צריך לברר כמה עניינים בהא מילתא כי יש בזה כמה אופנים בגירושין על תנאי וכל אופן משתנה זה מזה. ראשונה יש לדייק בעיקר נתינת הגט על תנאי, שהרי כתב המחבר (אה"ע סי' קמ"ה ס"ט) בדיני גט דשכ"מ עצה טובה ע"פ גדולי עולם לחוש לרמאין בגט שכ"מ שיאמר אם מתי מעכשיו ועד יום פלוני והוא בכלל יהא גט, ולא יאמר אם אמות מחולי זה שמא יבוא אדם שאינו הגון וישתדל עם הרופא שיאמר שלא מת מאותו חולי אלא מחולי אחר שנעתק אליו ויוציא לעז על הגט. וכתב עליו הרמ"א ז"ל, וי"א דלכתחילה אין לגרש על תנאי רק יגרש סתם ולקבל תרס או ליתן משכנות שכשיעמוד יחזרו ויאמר זה את זה (מרדכי פ' מי שאחזו), וכתב הט"ז דהוא תקנת הר"י מפרי"ש וכן הוא מנהגנו ע"פ סדר גיטין להזכיר בפירוש בשעת נתינת הגט לידה שמגרש עכשיו בלי תנאי. והב"ח כתב דלריך השכ"מ להזכיר בפירוש שמגרש עכשיו בלי תנאי כיון דמנהגנו לומר כן בשאר גט יטעו לומר שזה השכ"מ נותן ע"ת דאם ימות כיון שאינו מזכיר כמו שהוא ההרגל ביינו, וכ"ז לכתחילה אבל בדיעבד אם אירע שלא הוזכר בפי' בלא תנאי אין הגט פסול (ב"ח בתשו' סי' קמ"ח ועיין ט"ז שם), ועיין פת"ש בשם תשו' פנמ"א (ח"ג סי' ד'). ובתשו' מהר"ם מלובלין (סי' כ"ב) כתב דכל שהזכירו תחילה בפניו שיחזור וישאנה מצד החרס והקנס הו"ל נמי כנותן גט ע"ת ואינו מועיל כמ"ש המסדר שאנן נוהגין בשכ"מ ליתן בלא תנאי לגמרי, וחלקו עליו הט"ז והב"ש, וכתב הב"ש דכל חכמי הדור חלקו עליו והסכימו דלא הוי ע"ת כה"ג. ומיהו הפת"ש הביא (שם אות ו') דהנוב"ת (סי' קנ"ח) והמשכנות יעקב (סי' ל"ד) והבית מאיר כולהו ס"ל דמקום יש בראש לדברי מהרמ"ל הנ"ל.

והנה בנידון דידן לפ"ז שמנהגנו שאין מגרשין על תנאי ואדרבא המסדר הגט מתנה בפירוש לכל המגרש רוצה אתה ליתן גט לאשתך בבת"פ מרלונך הטוב בלי שום אונס ובלי שום תנאי, ועיין קב ונקי (אות ל"ח) דאין לגרש על תנאי. א"כ יש לעיין האיך נעשה זה הגט על תנאי. וצ"ל דהי' באחד מג' דרכים שמותר לגרש על תנאי: א) שבעלה הי' שכ"מ וכהן וחיים שלא תפול ליבום ובכהן א"א בעלה אחרת בחרס או בכיו"ב שלעולם יהא אסור בה לאחר גירושין, ולכן מותר לגרש ע"ת. ב) היכי שיש לחוש לטירוף הדעת של המגרש שהוא שכ"מ ומחמת צער הזה יטרוף דעתו ח"ו. ג) במקום שאין יכולין לכופו לגרש וחיישינן לעיגון, כה"ג נמי כתבו קצת פוסקים דמותר לגרש ע"ת (עיין קב ונקי אות מ"ו). ומעתה צ"ל דהגט שניתן לאשה זו הי' אחד מג' אופנים, או שהי' בעלה הראשון כהן ושכ"מ, או שהי' חשש לטירוף הדעת, או חשש עיגון דבלא"ה הרי הגט ניתן בלי תנאים וא"כ אפי' אח"כ התנה עמה שתלך לא"י מ"מ בשעת גירושין כבר נתגרשה כדת משה וישראל והרי היא גרושה גמורה ואסורה לכהן והתנאי בין תקיים או לא לא יתבטל הגט בשבילו כיון שניתן בפירוש בלי תנאי.

ומעתה נבוא ונדון שאם הי' בעלה הראשון כהן ושכ"מ או בחרי אופני שמותר ליתן גט על תנאי אעפ"כ

יש לנו לברר אם הי׳ התנאי בגט שלא יחול הגט עד לאחר שתלך היא לא״י ואז יחול הגט, או שנתן הגט מעכשיו או בעל מנת כלומר שיחול הגט מעכשיו על תנאי שתלך או על מנת שתלך לא״י לאחר שתתגרש כל זמן שתרצה או שנתן זמן מסויים לזה כגון לשנה או שנתיים.

והנה אם הי׳ גט על תנאי שלא יחול הגט עד שתתקיים התנאי, כלומר שיחול הגט לאחר שתלך לא״י ותלה הגט בקיום התנאי, א״כ אם הי׳ תנאי כפול כתנאי בני גד ובני ראובן (קידושין ס״א ע״א) דמבואר שכל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי, וצריך שיהי׳ כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר ושיוכל להתקיים המעשה ע״י שליח ושיהי׳ בדבר שתוכל לעשותו, עיין רמב״ם (פ״ו מהל׳ אישות ופ״ח מהל׳ גירושין) וברא״ש (פ׳ מי שאחזו) בהא דאתקין שמואל בגיטא דשכ״מ אם לא ממי לא יהא גט, וכ״כ הטור (אה״ע סי׳ ל״ה וסי׳ קמ״ג), ועיין ש״ע (אה״ע סי׳ קמ״ה ס״ה). ואף שהר״ן (פ׳ האומר) כתב שהרי״ף בתשובה כתב דלא קיי״ל כר״מ, ומיהו בגיטין וקידושין חיישינן להו לחומרא, וכ״כ ה״ה (פ״ו מהל׳ אישות) דאפילו להרי״ף ועוד קצת ראשונים דמדינא לא בעינן תנאי כפול אלא דלהחמיר חיישינן לה בגיטין וקידושין והיכא דלא כפל לתנאי ולא נתקיים חוששין לה ואין מחזיקין אותה לא במגורשת ולא באינה מגורשת, ועיין ב״מ וב״י ש״ע הנ״ל.

ולדידן אם הי׳ הגט בתנאי שתלך ולא מעכשיו אלא כשתלך יהי׳ גט, א״כ הרי קיי״ל כה״ג צריך להיות הגט בשעת חלות בידה וגם צריך הבעל להיות בחיים, וכיון שלא הלכה בחיי הבעל ומת הבעל אפילו תלך אח״כ לא הוי גט כלל דאין גט לאחר מיתה והו״ל כהא דנותן גט לאשתו שתתגרש לאחר שלשים יום ומת בתוך שלשים דאינה מגורשת כלל, וכמ״ש הרמב״ם (פ״ט מהל׳ גירושין, הובא באה״ע סי׳ קמ״ו) וז״ל, יש דבר שדומה לתנאי ואינו תנאי כגון המגרש לאחר זמן שקבע שאמר לה הרי זה גיטך ולא תתגרש בו עד לאחר ל׳ יום ה״ז דומה לתנאי שאינה מגורשת עד לאחר ל׳ יום, ואם מת הבעל תוך ל׳ יום או נשרף הגט או נאבד אינה מגורשת ואינו תנאי שהמגרש ע״ת מגרש מיד אלא שמטיל תנאי בגט וזה אינו מגרש עד שיגיע אותו הזמן ע״ש. ולכן בדידן נמי אם אמר לה לכשתלכי לא״י תהי׳ מגורשת בגט זה ולא תתגרש בו עד שתלך שמה אינו גט. ועיין מס׳ גיטין (כ״ד ע״א) אשה מכי מטא גיטה לידה איגרשה לה, אמר רב הונא באומר לא תתגרשי בו אלא בפני ב״ד פלוני, סוף סוף כי מטיא התם איגרשה בה וכו׳ ע״ש. והכ״נ כן הוא ואין כאן בית מיחוש ומותר עכשיו ללכת לא״י.

ומיהו אם נתן לה הגט מעכשיו או על מנת רק שהטיל תנאי בגט זה ע״מ שתלך לא״י ועדיין לא הלכה ומת אם בטל הגט למפרע ולא מהני עוד שתלך לא״י או שכל זמן שתלך לא״י יתקיים הגט למפרע, שהרי הגט כבר חל מחיים רק שתלה ביטולו בהליכתה לא״י וכיון שבידה לילך עכשיו נמי יכולה לקיים ההליכה, והיינו התנאי שהתנה עמה. והגם שהוא כבר מת, הא לא תלה חלות הגט בתנאי זה אלא התנה תנאי שבאם לא תקיים התנאי אז יבטל הגט למפרע, אבל כל זמן שבידה לקיים התנאי הגם שלא קיימה עדיין הגט כשר אלא שיש לן תנאי בגט זה שיש באפשרותו לבטל הגט אם לא תקיים התנאי, אבל כל זמן שלא בטלה התנאי הגט כשר. נמצא דבכה״ג בנתן הגט מעכשיו או ע״מ הו״ל בחזקת מגורשת אלא שחסר קיום התנאי.

ולענין שתהא מותרת לינשא באותו הזמן ומה דינה, הנה הרמב״ם (סופ״ט מהל׳ גירושין) כתב מי שנתגרשה ע״ת וקידשה אחר קודם שתתקיים התנאי, אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו בטל הגט ואינה צריכה גט משני, אבל אם נשאת ולא נתקיים התנאי בטל הגט וצריכה גט משני ע״כ. והראב״ד השיגו דבין כך ובין כך צריכה גט משני ואסורה לראשון. וה״ה המליץ בעד הרמב״ם ז״ל, והטור (אה״ע סי׳ קמ״ו) הביא ב׳ דעות, ובפרישה הסביר שיטת הראב״ד והטור, והט״ז (סק״ה) האריך ג״כ בשיטת הראב״ד ובישוב דבריו והשיג על ה״ה ז״ל והביא גם לדברי הפרישה והשיג עליו במקצתו, שרצה לפרש דגם הרמב״ם מודה דאסורה לראשון ג״כ וזה אינו כמ״ש הרמב״ם להדיא שם. ומיהו לענין הלכה נראה דהסכים להראב״ד ז״ל, והביאו גם הב״ש (סק״ז) ע״ש באריכות. ונמצא עכ״פ נסתבך הענין הרבה, ויש לעיין בדבר אי מותרת בכלל לדור עם בעלה כהן זה.

איברא שהרי אשה זו נשאה לבעל שני זה אחר שמת בעלה הראשון, א״כ ממ״נ יצאה מדין א״א, שאם תקיים התנאי והגט הוא גט כשר למפרע א״כ הרי כבר נתגרשה משעת נתינת הגט ומחיי בעלה הראשון והיא גרושה ומותרת לינשא. מה תאמר, שלא תקיים התנאי לעולם ויתבטל הגט למפרע ונמצא שהיתה אשתו של מת עד יום מותו, מ״מ כיון שמת בעלה הראשון לאחר ד׳ חדשים מיד שמת הרי היא נעשית אלמנה והותרה. א״כ בנידון דידן לא שייך כלל מחלוקת הראב״ד והרמב״ם ז״ל אי מותרת לינשא או לא שהרי ממ״נ אשה זו פנויה היא לאחר מיתת בעלה ומותרת לינשא, אלא דמספקינו אם היא גרושה או אלמנה.

ברם כל כי האי הלכתא הוא לגבי האשה בפני עצמה שמותרת לינשא, אמנם בנידון דידן שבעלה שני כהן ואם היא גרושה אסורה היא לבעלה שני שהוא כהן וחייב

לגרשה ובניה הם חללים, ואם היא אלמנה אז מותרת לו ובניה כשרים לכהונה, וא"כ הגם שלדין אשת איש שחשבנו לה יצאנו מ"מ מדין גרושה לכהונה לא יצאנו וחל עליו חובת ביאור אי מהני קיום התנאי לאחר מיתה או לא.

ונבוא לעומק הדין, תנן התם (גיטין ע"ה ע"ב) הרי זה גיטך ע"מ שתשמשי את אבא וכו' מת הבן או שמת האב הרי זה גט, ועוד שם (ע"ו ע"ב) ה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש וכו' ע"ש. והרמב"ם (פ"ח מהל' גירושין ה"א) כתב וז"ל, אמר לה הרי את מגורשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך וכך, או שאמר לה הרי את מגורשת ע"מ כך וכך, כשיתקיים התנאי תהי' מגורשת משעת נתינת הגט לידה לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על תנאי משהגיע הגט לידה, ואם אבד או נשרף אפילו מת הבעל קודם שיתקיים התנאי הרי זו מקיימת התנאי אחר מותו וכבר נתגרשה משעת נתינת הגט לידה ע"ש, ונפסק בש"ע (אה"ע סי' קמ"ג). והרמ"ך תמה עליו דהא בהדיא תניא (דף ע"ד) לאחר לא תנשא, ועיין כ"מ שם. וה"ה המלין בעד הרמב"ם ומחלק בין תנאי שבידה לקיים מותרת לינשא ולא חיישינן שמא לא תקיימנו ובין תנאי שהוא באם אז לא תנשא עד שתקיים, וי"א דכל תנאי שהוא בשב ואל תעשה ובידה לקיים אין חוששין שמא תעבור עליו ותקלקל את עצמה, אבל תנאי שהוא בקום ועשה לא תנשא ע"ש.

ומעתה לדידן איפכא שמעינן לא מיבעיא להרמב"ם שמותרת לינשא שהרי היא כבר נתגרשה משעת נתינת הגט, א"כ ודאי שאסורה לבעל השני שהוא כהן והגם שאח"כ מת בעלה הראשון שהרי כשמת כבר לא הי' זה בעלה שכבר נתגרשה ממנו ולא אונגת ולא מתאבלת עליו, אלא שצריכה לקיים התנאי שהוטל עליה וזה יכולה לקיים כל זמן שתרצה לאחר מותו שהרי לא הוזכר זמן קיום התנאי שתהי' אגודה בזמן מסוים אלא כל זמן שתקיים התנאי לא יבטל הגט, אבל הקיום הוא רק כדי שלא יתבטל הגט ולא שתתגרש לאחר הקיום. אלא אפילו להמולקים שהוא הרמ"ך ודעימיה, ואפילו להי"א בתנאי שהוא בקום ועשה כדידן שלא תנשא בו אבל מ"מ כל זמן שבידה לקיים התנאי הגט כשר והרי היא מגורשת מה"ת לכו"ע, אלא דלענין שתנשא קודם קיום התנאי בזה נחלקו אי חוששין שלא תקיים או אין חוששין. וממילא בדידן כיון שאשה זו נתגרשה מבעלה במעכשיו או ע"מ שתלך לא"י ובידה לקיים התנאי לא מיבעיא אם לא נעשו כל התנאים כתנאי ב"ג וב"ר דהתנאים בטל ומעשה קיים והרי היא גרושה גמורה, אלא אפילו נעשו כל התנאים כהלכה מ"מ אסורה היא לבעלה כהן זה אפילו לא תלך לא"י ואין בדעתה לילך מ"מ כל זמן שיכולה לילך הרי היא בחזקת מגורשת ואסורה לכהן אליבא דכו"ע כל זמן שלא יתבטל התנאי, וכאן א"א לבטל התנאי שהרי בידה לילך לא"י וכ"ש שאם תלך עכשיו שבודאי נתקיים התנאי הראשון והרי היא גרושה ודאית לעולם ולא תלך בכל אופן שלא תעשה בניה חללים ודאי.

והן חזון הרבתי שיש סוד שרפי קודש מלאכי ה' לבא-ות תורה נבקש מפיהם מרן החת"ם ז"ל והגרע"א והגר"א איגר בשו"ת הגרע"א (סי' קכ"ו קכ"ז) באים אחד שגירש אשתו ע"מ שבעוד שנה תעקר אשתו משכנה מעירו לעיר מולדתה לבית אביה משום שהי' מסחר אחד לה ולמשפחת הבעל ורקד הקנאה ביניהם וכמו ד' חדשים אחר הגירושין שבק הבעל חיים לכל חי והיא רוצה לקיים תנאיה שלא להצריך חליצה ויש מי שעורר לחוש לסברת רבינו הגדול הבה"ג שכתב בשם רבנן סבוראי (הביאה ה"ה פ"ח מהל' גירושין) בהתנה ע"מ שלא תשתה יין כל ימי חיי פלוני ונשאת ומת הבעל המגרש ושוב שתתה יין בחיי פלוני לא נתבטל הגט, ומסתברא כמו דאין מעשה דלאחר מיתת המגרש מבטל הגט כמו"כ אין מעשה לאחר מיתת הבעל מועיל לקיים גט. והרב השואל דעתו שאין לחוש לסברא זו שהרי הר"ן וה"ה דחו דברי רבנים הנ"ל וגם בש"ע לא הובא להלכה. והגר"ש ומרן החת"ם ז"ל דנו בזה והעלו שיכולה לקיים התנאי לאחר מיתה לפוטרה מיבום.

ולפי שהנדון דומה כמעט ממש לדיננו, לכן אמרתי להעתיק קצת משקו"ט שהעיר מרן החת"ס. ולאשונה העיר מדברי הש"ס יומא (י"ג ע"ב) בכה"ג שגירש ע"ת ונשא ע"ת דאי חזו דקבעי למיתת קדיש ועייל לבי כנישתא, והקשו התוס' למה לו להקדיש ועייל אפילו איעייל אחר מיתתה יהא גט למפרע כמו אם לא באתי מכאן עד לאחר י"ב חודש ומה תוך י"ב חודש דחייל גם אחר מיתתו למפרע, ותי' התו"י דהתם קיימתה לתנאי שחיתה עד אחר י"ב חודש אבל הכא מתה קודם שקיימה התנאי עכ"ל. ותמה מרן החת"ס ז"ל שדבריהם ל"ע דמ"ש מתה היא או מת הוא כיון שהגט מלוי למיחל למפרע ובשעת נתינת הגט הוי גט שהוי חיו שניהם, ולכאורה הי' נראה מזה דאין קיום הגט לאחר מיתה וה"ה דאין ביטול לאחר מיתתה ולא לאחר מיתתו, אך לאחר י"ב חודש קיום התנאי ומיתה באים כאחד ועוד שקדם קיום התנאי קודם גמר מיתה שעה אחת סמוך למיתה והוא גוסס יודעים שלא יחיה אחרי נפלו משו"ה מגורשת מיד, אלא שצריכה להמתין עד אחר יב"ח משום גזירה, אבל הכא ביו"כ אי עייל לביה"כ אחר מיתתה ולא נתקיים התנאי בחיים לא מועיל קיום לאחר מיתתה וה"ה אחר מותו ומשם נילף לבטול התנאי.

אמנם מגיטין (ע"ד ע"ב) דתניא ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז ומת וכו', מבואר דמהני. ובשלמא מת"ק דס"ל הגט בטל לק"מ דהא אין ביטול לאחר מיתה י"ל מיתתו וביטלו באים כאחד, אבל מרשב"ג קשיא דס"ל

שתקיים התנאי ליורשים לאחר מיתתו וע"כ דקיום מועיל לאחר מיתה וצ"ע. ותי' מרן החת"ם דהתוס' כתבו כן לא מפני שאין קיום לאחר מיתה אלא מפני המציאות שם שאם יכנס הכה"ג לאחר מיתת רחל ותשאר לו לאה והי' חצי עבודה בשתי בתים ולכן יכנס לביה"כ לגמור גירושי רחל למפרע קודם מיתה לא משום שאין קיום לאחר מיתה ע"ש ותבין. וא"כ מדברי התוס' אין ראי' שאין קיום לאחר מיתה ואין ראי' גם לדברי רבינו הגדול הכה"ג ז"ל ע"ש.

עוד העלה שם מרן החת"ם ז"ל דבר חדש מאד ע"פ דעת הראב"ד (פ"ח מהל' גירושין הכ"א) לפי גירסתו בספרי הרמב"ם שכתב וז"ל, חזר ואמר לה בתוך שלשים יום הרי הן מחולין לך אינה מגורשת שהרי לא נעשה התנאי, מת בתוך שלשים יום הואיל ושלמו השלשים יום ולא נתנה אינה מגורשת, וגירסת הראב"ד מגורשת ולא גרס אינה. וכתב עליו הראב"ד ז"ל, לא ידעתי מאין לו זה אלא מסברא דנפשיה כיון שאמר מחולין לך ומת תו לא אמרינן לצורי איכוון ע"כ. וה"ה כתב עליו דנוסחא משובשת נזדמנה לו להראב"ד ז"ל ומה שכתב הראב"ד אינו. ומיהו מרן החת"ם ז"ל חידש לן דבר יקר, דחזינן מדעת הראב"ד ז"ל לפי גירסתו עכ"פ כי העושה תנאי בגט יש להסתפק בב' ענינים לפעמים להרווחה דידיה קמכוון ולפעמים לצורה קמכוון. והנה בכל תנאי דלצורה מכוין אינן סהדי דאין אדם רוצה לצער את חבירו ומה גם אשתו, בשעת מיתה אדרבה רוצה אדם לנוח על משכבותיו ולמחול לכל מאן דצעריה ולא יצערו אחרים בגינו וכאילו מחל הצער להדיא, אלא דמ"מ לא יועיל שיהי' כודאי דדילמא להרווחה אכוין ולא לצער אותה כלל ואין בזה שום עון וחטא וליכא אינן סהדי שמחל. ולכן אם מחל התנאי להדיא ומת אח"כ מועיל ממ"נ, דאם להרווחה התכוין הרי מחל על הריוח שלו, מה תאמר דלצערה כוון הרי מיתה ממילא מוחלת הצער ומצא דהתנאי בטל לגמרי והגט גט מעליא. והעלה מרן החת"ם דסברא זו הוא אפילו להרמב"ם ורוב פוסקים דע"מ יכול למחול, ועיין ב"ש (אה"ע סי' קמ"ט סק"ט) וקבע בסברא זו מסמורות בחי' למס' גיטין (ע"ד ע"ב ד"ה משום הרוחה) ע"ש. אלא דבשלא תנשא לפלוני אין דעתו משום לצורה לחוד אלא שהשדה מפלוני וקנאת חמת גבר אינו מוחל בשעת מיתה נמי ע"ש.

ומעתה בנידון דידן אם נקבל לסברת מרן ממ"נ הא איתתא לא עשתה כהלכה, לא מיבעיא אי נימא דמה שהתנה עמה ללכת לא"י לצורה קא מכוין הנה בשעת מיתה מחל לה לתנאה, א"כ הרי זו גרושה ודאית אפילו לא תעלה לא"י ואסורה לבעלה שני שהוא כהן ובניה חללים ודאין ומותרים לטמא למתים ואסורין לעלות לדוכן ובנותיה אסורות לכהן. אלא אפילו נאמר דלהרווחה נתכוין ולא בטל התנאי בשעת מותו מ"מ הרי היא בחזקת מגורשת שהרי אכתי יש בידה לעלות לא"י והרי קיי"ל דקיום תנאי לאחר מיתה נמי מהני במעכשיו, והרי לן בעובדא כדידן שלשה הרועים הגרע"א ומרן החת"ם והגר"ש איגר שלאחר שתקיים התנאי לאחר מותו פטורה מן החליצה ומותרת לינשא דהגט חל בשעת בשעת נתינה. א"כ הכ"נ כשתעלה לא"י לא יתקיים התנאי ונמצא הגט לא יבטל לעולם והרי היא גרושה ודאית וכל האיסורים עליה וכנ"ל. אלא אפילו לא תעלה לא"י מ"מ הרי היא בספק כל זמן שבידה לקיים התנאי, וזה לפענ"ד אליבא דכו"ע.

אלא דקצת יתהפך כחומר חותם לדעת הרמב"ם לעיל דכל שבידה לקיים התנאי מותרת להנשא מיד, א"כ הרי היא לדעתו מגורשת ועכ"פ בחזקת מגורשת מיד ואסורה לכהן. אלא אפילו להראב"ד ודעימי' מ"מ גם הם מודי דמשעת נתינה הו"ל גט, רק שחוששים שמא תבטל הגט ע"י קיום או ביטול התנאי, א"כ הכא פשוט דאסורה להנשא. א"כ לפענ"ד לא יפה עשתה הא איתתא שנשאה לכהן אחר שנתגרשה על תנאי אפילו מת הבעל המגרש לאח"כ, ולפענ"ד שאשה זו אסורה לבעלה כהן ובניה פסק חלליס עד שתמות היא ולא תעלה ארצה אז יבטל הגט למפרע ויתכשרו בניה.

[**ודע** דנסתפקתי בהלכתא למשיחא שאם יבוא משיח במהרה ונעלה כולנו לציון ברנה מה תהא אם האשה זו שלא תרצה לעשות בניה חלליס והיא יש לה תנאה עליה כילד תעשה].

וקצת אמרתי לדקדק עוד בנקודה אחת הגם שלא נשאלתי עליה שצריך לברר בתנאי שהתנה אי הי' זה תנאי ע"מ שתעלה ולא תחזור לעולם או שתוכל לחזור. שאם הי' תנאי שלא תחזור לעולם כה"ג אפשר דלא הוי כריתות, עיין גיטין הנ"ל ובחת"ם שם שכתב בתשובה לענין ע"מ שלא תכנס לבית אביך דסתמא לעולם משמע. וא"כ הכ"נ סתמא כוונתו לעולם שלא תחזור, א"כ כה"ג אין זה כריתות כלל ע"ש, והי' אפשר א"כ להתירה, אמנם צריך לזה בירור גמור ובעדים דהוא ספק גרושה עכ"פ. וגם יש לחקור אם תקבל על עצמה בנדר ושבועה שלא תעלה לעולם לא"י אם דבר זה מועיל לבטל התנאי שאסורה לעלות, גם אי חל נדרא וחרם ושבועה כה"ג עכ"פ על דעת רבים, ואפשר דהו"ל נשבע לבטל המצוה שהרי לעלות לא"י איכא מצוה וי"ל, עכ"פ לא אאריך במה שלא נשאלתי.

אלו דברי אדם מעוט לעולם אסקופה הנדרסת בפני לומדי תורה טרוד בנגעי ופגעי הזמן המצפה לישועת ה' כהרף עין דושכת"ה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמד

ביטול הגט למפרע ע"י הליכה בערכאות

יום ג' לסדר והי' ברכה תשנ"ד פה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרבנים הגאונים וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר דוד יצחק שיק שליט"א ומוה"ר יוסף טויסיג שליט"א ברוקלין נ.י. אחדשכת"ר בידידות נאמנה.

ענף א

הלכה לערכאות והבעל אינו רוצה לגרשה

בנידון השאלה שנתהוה בב"ד משפט לדק באשה שלקחה את בעלה לערכאות ובקשה מהשופט שיכנה אותה אפטרופסות על הבנים, ושיחייב הבעל שיתן לה מזונות ולבניו ובנותיו ויקציב כמה שיתן, ושיתן לה גט ויגרשנה. השופט חייב את הבעל בתשלומין וגם מסר את בניו ובנותיו לאשתו להיותה אפטרופסות עליהם, והבית שהי' לו להבעל זוה השופט שילא מביתו ונתנו לאשתו ובניו, הבעל מיאן לקבל פסק דין של השופט, ומיאן לשלם מה שחייבו השופט שלא ע"פ התורה, או לגרש, אלא בקש שתצא האשה מהערכאות ותבטל את כל ההתחייבות שהטיל עליו השופט העו"כ שלא ע"פ התורה לגזלו בממון וליקח ממנו הבנים, ותלך עמו לב"ד של ישראל וע"פ התורה אשר יורו הב"ד כן יעשה, השופט הטיל עונשים על הבעל וגם זוה וסגרו את הבעל בבית הסוהר לששה חדשים, ולאחר ד' שנים שהאשה הביאה ענוים קשים על הבעל בכל מיני תחבולות שיתן לה גט וגם לא הניחה להבעל לראות הילדים שלו הביאה נעקתה לפני רבנים שהבעל מעגן אותה זה ארבע שנים ואינו מפרנס הילדים שלו, הבעל השיב הנני מוכן בכל יום ללכת לב"ד לדק ולסדר הטענות שיש לי ולה אבל לשמוע פסק הערכאות היו לא תהי'. אני יהודי שומר התורה וחרד לתורת ה' והתורה אסרה לבני ישראל ללכת לבתי משפט שלהם וכל העובר כאלו עובד ע"ז, נשאתי את אשתי כדת משה וישראל ואני רוצה לחיות עמה כדת משה וישראל או לגרש כדת משה וישראל ואין לאוקי האומות להתערב בחיי.

ענף ב

בטלה הערכאות בערמה והלכה לב"ד וקבלה גט ושוב הלכה לערכאות

ביון שראו האשה ויועציה שכל זה אינו מועיל והבעל עומד בדעתו שלא יתן לה גט לעולם ע"י כפי' בערכאות (גם כי הגט באמת פסול ובטל כה"ג) אבל הוא מוכן לילך לב"ד ישראל ולסדר הכל ע"פ התורה ואם יפסקו הב"ד שהוא חייב לגרשה הוא יעשה כדת של תורה, שינתה האשה דעתה והסכימה בערמה לצאת מבית המשפט ולותר על כל ההתחייבות שחייב השופט את בעלה ועל כל ההטבות שקבלה ולדון ע"פ התורה. לאחר שילאה מהערכאות ובטלה את כל התהליך קודם שנתגרשה סידרו האשה עם בעלה כל עניני ממונות וגם בענין הבנים, ובתוך ההסכם הכניסו סעיף שקבלה על עצמה שלא לילך לערכאות עוד ולא להטריד את בעלה המגרש מעתה ועד עולם בשום הטרדות ונעשה הכל בפני ב"ד ובקבלת קנין בב"ד חשוב וכתבו שטר וחתמו על כל הענינים, והבעל בתומו האמין לה ונתן לה גט וגירשה בפני ב"ד הנ"ל.

ויהי (אין ויהי אלא צרה) אחר שקבלה האשה הגט מבעלה מיד פנתה עורף מהב"ד ומבעלה לשעבר ומההסכם שהסכימה וחתמה עליו, והלכה לערכאות והגישה תלונה נגד בעלה שגירשה ומבקשת מהשופט לחזור לה כל הפסק שפסק לה לשעבר, יקח הבנים וכל התביעות וההטבות שקבלה מקודם מהשופט שיחזירו לה את הכל, ועל טענת הכתב בפני הב"ד שחתמו שהוא מקובל בבית המשפט [ארבעטרעישאן בלע"ז] השיבה לפני השופט שעשתה זה בערמה כיון שמיאן הבעל לתת לה גט הסכימה לכל מה שאמר עד לאחר שתקבל הגט אבל מעולם לא התכוונה לקיים את הכתב ולא ויתרה כלום על זכיותיה שקבלה מהשופט בערכאות אלא שהיתה מוכרחת לחתום בב"ד דבלאו הכי לא הי' רוצה הבעל ליתן לה גט ועשאה הבעל "עגונה" ולכן אין בהסכם זה ממש.

בששמע הבעל מאד נרתע ונחרד שאשתו היתה עלולה לעשות לו כן וטוען הבעל כיון שכן הרי הכל הי' בערמה ועל דעת כן מעולם לא הי' נותן גט והו"ל אומדנא דמוכח לכ"ע דכה"ג שתגזול ממונו והבנים וכל רכושו ותשימהו בבית הסוהר, מעולם לא הי' מסכים לגרשה ורא' לדבר שהרי כל זמן שהיתה בערכאות לא רצה לגרשה זה ארבע שנים. ועל טענתה שהיתה מוכרחת לחתום שלא תשאר עגונה לעולם טענת שקר היא שהרי אדרבה הבעל קבל על עצמו דיני התורה וגירשה וכל אלו השנים טענתו היתה שאינו רוצה לגרשה רק אם תקבל עליה ב"ד ישראל ויעשה הכל ע"פ התורה וע"פ ב"ד ישראל ולא שרצה לעגנה כלל ומיד שהסכימה שלא תלך עוד לערכאות עד עולם הלך עמה לב"ד ורק בשביל זה הסכים לדון ולגרש וכיון שהלכה לערכאות שוב, ובטלה והפירה את הבטחתה שקבלה וחתמה עצמה על הסכם בפני ב"ד שלא לילך לערכאות, הגט נמי בטל דהו"ל גט מוטעה שהטעתה אותו, ואסורה לישא עם גט זה לבד ממה שהוא עכשיו בכלל מוסרת את בעלה לבתי ערכאות שנית, ורלו לדעת חוו"ד הענ' בזה.

ענף ג

מחלוקת מהרמ"ל והסמ"ע באשה שהטעה בעלה וקבלה גט

וראשונה נלפענ"ד לידוע מחלוקת חכמי הדור בימי מהר"ם מלובלין בנידון הגט מווינא הובא בש"ע א"ע סי' קמ"ה ס"ט אמ"ש הרמ"א בשם המרדכי דבזה"ז לא יגרש על תנאי לכתחילה אלא יגרש סתם ויקבלו בחרם ובמשכנות וכשיעמוד מחליו יחזרו וישאו זה את זה ומעשה הי' באשה שלא רצתה לחזור לבעלה ומהר"ם מלובלין סי' קכ"ב כתב דהגט בטל וכל חכמי הדור חלקו עליו הובא בבי"ש שם סקט"ז, אבל הפמ"ש שם הביא בסק"ו משו"ת משכנות יעקב סי' ל"ד שהגדיק דברי מהרמ"ל וגם בספר גט מקושר (להגאון מפלאנק) סדר גט ראשון אות ל"ח כתב דקשה לדחות דברי מהרמ"ל לחלוטין, גם בס' בית מאיר כתב שקשה לדחות את מהרמ"ל, והביא עוד כמה פוסקים בזה, ובשו"ת תשורת שי ח"א סי' תי"ט האריך ג"כ בכעין נדון זה בהוכחות רבות להחמיר, והביא שו"ת מרן בעל ד"ח א"ע סי' סי' פ"ד שהכשיר הגט ע"פ המבואר בא"ע סי' קמ"ו ס"ג דכשהתנה ולא כפל התנאי הגט כשר וחלק עליו בתשורת שי שלא ראה דברי המהרי"ט בח' על הרי"ף קידושין פ' האומר ד"ה המקדש במקדש ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת דבהטעותו גרע טפי ובשו"ת רא"ם סי' ט"ז הביא דברי מהרי"ט אלו וכאן הרי היא בכלל הטעה, ולא בגדר תנאי. ובסי' תכ"ח שם העלה דאף כשהגדיס נתפשרו אח"כ מ"מ צריכה גט שני וצריכה להמתין ג"ח.

ענף ד

תשובת הגאב"ד ירושלים באשה שהטעה את בעלה

וזה כשנתיים שנשאלתי בכעין זה בב"ד אחד בבאלטימאר ואז קבלתי תשובה כת"י מהגאון מוה"ר י"י ווייס זצלה"ה גאב"ד ירושלים עיה"ק ה' שבט תשמ"ח שנשאל בשאלה כזו ממש והאריך בנדון כעין זה ממש והביא מהפוסקים הנ"ל וכתב דכן נראה לפי דעתו הגדולה שאם תתבע אותו לערכאות לאחר נתינת הגט ומבטלת ההסכם שחתמה עליו שלא תלך לערכאות עוד, הגט בטל וצריכה גט אחר להתירה לשוק, "אם ירצה הבעל" והעתיק מחלוקת הסמ"ע והמרמ"ל ולשון המשכנות יעקב שדברי המרמ"ל יש להם יסוד בש"ס ופוסקים, ולכן כתב בנידון דידיה שם דודאי לא נתכוין הבעל לגרשה רק אדעתא שתקיים ההסכם וכיון שעשתה נגד ההסכם עמו בפני הב"ד ותובעת אותו בערכאות אדעתא דהכי לא גירשה אף שלא התנה כן הבעל וסיים דאם תמשיך תביעתה לבעלה המגרש בערכאות הגט בטל ואף אם תבטל אח"כ התביעה בערכאות צ"ע אם צריכה גט מחדש.

ענף ה

בדין תנאי כפול ואומדנא

ולפענ"ד נראה להוסיף על דבריו מה שיש לכאורה לעיין בנידון דידן מה שלא דנו בזה עדיין לפענ"ד, א) לפמ"ש הבעה"מ (בילה כ' ע"א) בהוא גברא דאמר להו הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלוני ולנסוב ברתי אמר רב פפא ארבע מאה שקיל וברתיה אי בעי נתיב וכו' אבל אי אמר לנסיב והבו ליה אי נסיב שקיל ואי לא לא שקיל, וכתב בעה"מ ז"ל דמ"ש ל"ק מלישנא בתרא ופי' דשאני היכא דהוליא התנאי בשפתיו ממי שלא הוליאו בשפתיו וגלה בדעתו שזה שגלה בדעתו יש לומר אם היה מוליאו בפיו הי' מוליאו כהלכה ולכן מהני גילוי דעתו וזה הוליאו בשפתיו ולא הוליאו כהלכה כמו שאנו למדין מתנאי בגוב"ר אין תנאו כלום והמעשה מקויס והתנאי בטל ע"ש ובהשגות הראב"ד עתה אגלה לך הסוד הנעלם מבני אדם ועיין מלחמות, וקצת נראה ראי' לבעה"מ מגמ' ב"מ (י' ע"א) ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה ובגמ' פריך דנקנו ליה ארבע אמות דידיה ומשני כיון דנפל גלי דעתי' דבנפילה ניחא ליה דנקני בארבע אמות לא ניחא ליה דניקני ועיין רש"י שם ור"ן נדרים ל"ד ע"ב אמר רבא. ועיין מ' הרשב"א קידושין מ"ט י"א דגילוי דעת עדיף מתנאי מפורש שאינו כפול, דכיון דפי' תנאו ולא כפלו גלי אדעתי' דלא מקפיד אקיום התנאי ע"ש והגס דקיי"ל אין גילוי דעת בגיטין הכא לאו משום גילוי דעת הוא אלא טעות בגיטין ואנן קיי"ל חליצה מוטעת כשרה גט מוטעה פסול. ועכ"פ מבואר דהיכי דאינו נכנס בדיני תנאי אומדנא דמוכח סגי.

ענף ו

זבן נכסי' אדעתא למיסק לאר"י

והנה בגמ' קידושין דף נ' ההוא גברא דזבניהו לנכסיה אדעתא למיסק לא"י סליק ולא איתדר ליה וכו' ועוד ההוא גברא דזבניהו לנכסיה אדעתא למיסק לא"י לסוף לא סליק ואיכא ל"ק ול"ב וקאמר מאי בינייהו דאיתיליד אונסא באורחא, והרמב"ם פי"א מהל' מכירה ה"ח כתב מי שמכר אילו או שדהו ופי' בשעת המכירה שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני או מפני המטר שנמנע כדי לקנות חטים בדמי אילו הרי זה כמוכר על תנאי לפיכך אם ירד המטר אחר שמכר וכו' הרי זה מחזיר אותן הדמים ותחזור לו הקרקע ועיין ה"ה והכ"מ שם שהוא מגמ' קידושין הנ"ל ועיין טוש"מ

סי׳ ר״ז ס״ג, ונסתפקתי לפ״מ דתנן (כתובות קי״א ע״ב) הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין וכו׳ ובגמ׳ ת״ר הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה לעלות ואם לאו תצא בלא כתובה היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובה.

ענף ז

גירש אשתו ע״מ לעלות לאר״י ולא עלה אי בטל הגט

ומעתה יש לספק במי שגירש אשתו בע״כ שרצה לעלות לארץ ישראל והיא לא רצתה או להיפוך ולאחר שנתגרשו נתבטל הדבר וא״א לו לעלות אי אמרינן דהגט בטל למפרע כמו המקח שבטל כיון דנתן הגט אדעתא למיסק לארעא דישראל ולא סלקא ליה הוי אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא גירש או אמרינן כיון שלא הי׳ תנאי כפול אינו בטל ולפוס ריהטא ל״ל דכיון אם מכר אדעתא למיסק מהני כאילו התנה בפירוש לענין לבטל המכר דכה״ג לא בעינן תנאי כפול ועיין ר״ן קידושין הנ״ל דגלוי דעת בלא תנאי הרי הוא כמו שהתנה וכפל וכ״כ עוד שם דף פ״ג (סי׳ תרנ״א ד״ה מתני׳ (דף כ״ו מדפי הספר) דאפי׳ ר״מ דבעי תנאי כפול הני מילי בשהתנה דהואיל והתנה ולא כפל יש במשמע דבכל ענין יהיה המעשה קיים אבל מי שגילה דעתו שעל דעת כך הוא עושה הרי הוא כאילו התנה וכפל והיינו דתנן מקודשת מפני שלא הטעתו הא הטעתו אינה מקודשת דבגילוי דעתא לא צריך כפילא, (ומיהו בר״ן גיטין פ״ז סי׳ תקל״ז דהה סברא זו בעצמו ונראה כמספקא ליה לכאורה) א״כ ה״ה המגרש אדעתא למיסק מיהני עכ״פ לבטל הגט כיון דאדעתא למיסק לארץ ישראל מגרש ובלאו הכי לא הי׳ מגרש ואדרבה כפוהו לגרש רק משום שלא רצה או לא רצתה לעלות וכיון שלא סלקא ליה ואין בידו לעלות א״כ כמו שאומדנא מהני לענייני ממונות הכ״נ ליהני לגט עכ״פ למ״ד דבתרוייהו בעינן תנאי כפול ומה שמהני בממון מהני בגיטין. ועיין תוס׳ קידושין מ״ט ע״ב ד״ה דברים שבלב מחלוקת הר״י ורשב״ם אי בעינן ת״כ בכל דבר.

ענף ח

אי בעינן תנאי כפול בב״מ

איברא דהרשב״ם ב״ב קל״ז ע״ב בהא דאתרוג ע״מ שתחזירהו מהני ולא כפלו לתנאו ואפ״ה אם לא החזיר לא יצא, ותי׳ דדוקא גבי גיטין וקידושין בעינן תנאי כפול לכתחילה לרווחא דמילתא אבל גבי דיני ממונות לא בעינן תנאי כפול אלא גילוי מילתא בעלמא סגי, ועיין תוס׳ קידושין הנ״ל. גם הרמב״ם פ״ג מהל׳ זכיה ה״ח כתב ורבותי הורו שא״ל לכפול התנאי והקדיש הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד ואין לדבר זה ראי׳ עכ״ל, ובהשגות אע״פ שאין ראי׳ לדבר זכר לדבר וטעם גדול יש לדבר כי היאך יתכן דזה מוכר קרקע או נותנו ואומר איני נותנו או מוכרו אא״כ יעשה לי כך וכך ומוציא אותו מידו ולא עשה מה שהתנה עליו, אבל גיטין וקידושין אומדן דעתא הוא מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים וקירוב הדעת וריחוק הדעת אין תנאי מועיל בו לרחק ולקרב אלא א״כ חזקו בכפלו וכו׳ ע״ש. ולפ״ז לכאורה תלוי במחלוקת הראשונים ולמאן דס״ל דבגיטין וקידושין דוקא בעינן כפול ולא דמי לממונות א״כ ליכא ראי׳ ממכר נכסיו ושדהו ולמ״ד דבכל דבר בעינן תנאי כפול גם בגיטין מהני אומדנא.

ענף ט

אומדנא וטעות בגט

ולפ״ז בדידן כיון דאמר בפי׳ דכל זמן שלא תחזור מן הערכאות אינו רוצה ליתן גט וגם לאחר שמוציא ותצא מן הערכאות לא יתן גט עד שתסכים שלא תלך עוד לערכאות להבא עד עולם וכל זה נכתב ונחתם בכתב הגם שלא התנה תנאי גמור כתנאי בני גד ובני ראובן ולא כפל לתנאו מ״מ אין לך אומדנא גדולה מזו ואפילו לא אמר והתנה כל דיני תנאי לפי שאין בידו להתנות מטעם המרדכ״י שהובא ברמ״א שבזמננו אין כותבין תנאי בגט ואין נותנין גט על תנאי אבל מ״מ הרי לא גרע זה מהמוכר ע״ד למיסק וכו׳ לארעא דישראל וכיון דביטלה ההסכם והלכה לערכאות נתבטל הגט בהליכתה ואפילו תחזור בה ותוצא מן הערכאות צריכה גט שני אם יסכים לזה בעלה לגרשה שנית כיון דביטלה הגט ע״י מה שחזרה בה ואומרת שבערמה עשתה הכל והבן.

ענף י

המגרש בסתם וטוען אומדנא

עוד נלפענ״ד לחלק ולומר בין מגרש בסתם למגרש בסיבה דבסתם גיטין וקידושין שמגרש ברצונו ומדעתו ליכא גילוי דעת אבל היכי דהוה אומדנא דמוכח ואגן סהדי לאו גילוי דעת הוא אלא אגן סהדי שזה דעת כל האדם, ומדיוק לשון הראב״ד למדנו לפרש כן שכתב אבל גיטין וקידושין אומדן דעתא הוא מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים, וקירוב דעת וריחוק הדעת אין תנאי מועיל בו אלא א״כ חזקו בכפלו, אבל ה״ה דא״כ בדידן דאומדן דעת הוא שכה״ג ודאי לא הי׳ רוצה לגרש ולא זאת אומדן דעת אלא הרי כתב ותחס שרק באופן כזה הוא רוצה

לגרש ואין סהדי בדבר ואומדן דעתו שד׳ שנים וכיולא בו עיכב ולא גירש באופן השני א״כ כה״ג אפשר מודי הראב״ד ודעימי׳ דכה״ג לכו״ע הגט בטל.

ענף יא

חילוק בין מעשה גט מוויען להטעתו בערמה בפועל

שנית נלפענ״ד דאפילו להחולקים על המרמ״ל נידון דידן שאני ואפשר בנידון דידן כ״ע מודי דהגט בטל ואפרש שיחתי, דהמעשה הגט מוויען שנחלקו בה הסמ״ע והמהרמ״ל ואבות העולם, הי׳ שהבעל הי׳ שכ״מ והיא הבטיחה לו שתחזור אליו אם יעמוד מחליו ועמד מחליו ולא חזרה אליו, והגם שלא קיימה דבריה לחזור אליו וגם עברה על חרם אבל בעצם הכריתות והגט להפטר ממנו לא חזרה בה, ויש לומר דבשעת נתינת הגט באמת הי׳ דעתה לחזור אליו והגט הי׳ גט שניתן כראוי בלי שום תנאים וליכא אומדנא דמוכח שלא קבלה הגט ברצון טוב ובדעה לחזור אליו ולא עשתה שום מעשה שמוכיח שרצונה להטעותו שיגרשה ולא תחזור אליו, וגם הבעל כשנתן הגט על דעת זו נתן וגירש וממילא הגט כשר ואם אח״כ שינתה דעתה ובוגדת בו ואינה רוצה לחזור אליו בשביל זה אין הגט בטל שהרי לא הי׳ תנאי שהגט יתבטל אלא היתה הבטחה ביניהם שתחזור לו ועכשיו התחרטה על ההבטחה.

אבל בנידון דידן הרי אשה זו הלכה בערכאות מקודם ובדעתה להוציא בערכאות ממנו כל מה שיכולה הן בכסף והן בבנים מה שע״פ התורה לא מגיע לה כלל כידוע אלא שכיון שלא רצה הבעל ליתן לה גט עשתה בערמה ונתרצה לצאת מערכאות וגם חתמה שלא תלך עוד לערכאות לעולם ויודעין אנחנו שרק על סמך זה הבעל נותן הגט וכיון דלאחר נתינת הגט הלכה שוב לערכאות, וכבלב שב על קיאו, ועל השאלה שחתמה על הסכם טוענת בפי׳ בערכאות שכל ההסכם שעשתה לא הי׳ אלא להטעות בעלה כדי שתוכל לקבל הימנו גט וא״כ היא מודה דמתחילה בעלילה ובערמה להטעות את בעלה שיתן לה גט היתה ועכשיו שכבר יש לה הגט הוא טוענת שהיתה מוכרחת להסכים ולחתום על ההסכם עם בעלה אבל מעולם לא התכוונה לזה, אין סהדי שהבעל נמי אילו הי׳ יודע שכוונתה להטעותו לא הי׳ נותן לה הגט שהרי הוא רק בשביל שהבטיחה לו בפני הב״ד ובחתימת ידה שתחזור ותצא מהערכאות ולא תוסיף את כחה לערכאות וליקח ממנו עוד כסף ולצערו ולכן הסכים ליתן לה שטר גט ואם היא בטלה את השטר שנתנה לו ואומרת כן מפורש שההסכם הי׳ רק ערמה אין לך הטעה גדולה מזו שהטעתה לגרשה בערמה ואז תביאהו לבית המשפט ויעלה לו הון רב אין סהדי שגם הוא לא הי׳ מסכים לגרשה מעולם, כה״ג גם החולקים על המרמ״ל מודים לזה דהגט בטל.

ועיין א״ע סי׳ קנ״ד בסדר הגט מהרמ״א ספ״א שכתב וישאל הרב אחר הכתובה ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יאמר הבעל ע״מ כן לא גירשה ע״ש, ועיין נדרים ס״ה ע״ב פותחין לאדם בכתובת אשתו ומעשה וכו׳ א״ל רבי לא די שבטול היא מאתים ואני מאתים א״ל ר״ע אפי׳ אתה מוכר שער ראשך אתה נותן לה כתובה א״ל אלו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי נודר והתירה ר״ע ע״ש וכ״ש הכא שאמר מפורש שרק באופן זה מגרשה דודאי ע״ד כן לא גירשה.

ענף יב

במקום דאנן סהדי חשוב כשני עדים ועדיף מינה

ועוד בו שלישיה דנלפענ״ד, לפ״מ שהקשה הנמק״י יבמות פ״י (דף כ״ח מדפי הספר) אלא אמר ר׳ זירא מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלתה עליה בתחילתה, וכתב הנמק״י וי״ש לתמוה היאך סמכו להתיר מפני זה איסור א״א החמור דבעינן שני עדים מדאורייתא ומטעם ב״ד מתנין לעקור דבר מה״ת א״א לומר וגם א״א לומר מטעם אפקעינהו וכו׳, והריטב״א משבת רבו הרא״ה ז״ל בתי׳ זה שתי׳ דקיים להו לרבנן דאמילתא דעבידא לגלוי ושהחמרת עליה בסופה כל כך ודאי קושטא קא מסהיד וכי דייקא ומנסבא שפיר מינסבא ואין סהדא במלתא ופרסום כזה נחשב בכל מקום כעדות גמורה ואפי׳ מדאורייתא והכתוב מסרו לחכמים לדעת אי זה הוא דבר מפורסם ויכיר דברי אמת שיהא חשוב כעדות ע״ש. ועיין תוס׳ קידושין מ״ט ע״ב ד״ה דבריס שבלב.

והנראה מדבריהם ז״ל דדבר ידוע ומפורסם לא בעי אפילו עדות אלא אמרינן ניכרין דברי אמת וזה נראה הענין של אומדנא דמוכח דדבר מוסכם וידוע לכל אין סהדי ולא בעי לזה תנאי כפול, ולפ״ז הכי נמי ודאי כיון שבא לפני ב״ד ולא רצה ליתן הגט עד שתסכים האשה לפני ב״ד שלא יתבענו עוד והוא על סמך הבטחת הב״ד הוא שהיא תקיים תתימתה ודאי דבר מפורסם כזה ויכיר שלא רצה לגרש אלא שלא תתבענו עוד ולא תצערהו ותטריחהו בערכאות וכיולא בזה וכיון שעברה על כל זה אין סהדי שאילו הי׳ יודע שתטעה אותו לא הי׳ נותן גט ולא צריך לזה תנאי עם דיני תנאי שהרי עשה מה שהי׳ בידו לעשות ולפרסם הדבר שלא נתן כל זמן שהיתה בערכאות עד שהוציאה מהערכאות וכן עשה עמה הסכם שלא תלך והי׳ זה בפני ב״ד ואין סהדי

דלא הטריח עצמו והב"ד על לא דבר לכתוב ולחתום כדי שאח"כ תעשה היא לחוק מבעלה אלא כה"ג לא הי' נותן גט כלל והו"ל מוטעה ופסול.

ענף יג

המגרש צריך לסדר כל עניני ממונות ובנים קודם הגט

ורביעי בקודש לפ"מ שאמרו חז"ל שלשה לוערקים ואינם נענין ואחד מהן מי שיש לו אשה רעה ואינו מגרשה ובגמ' (עירובין מ"א ע"ב) ת"ר ג' דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו ויש אומרים אף מי שיש לו אשה רעה ואידך אשה רעה מצוה לגרשה (עיין שלהי גיטין ובטוש"ע סי' קי"ט אבל אם מצא בה ערות דבר או פרילות מצוה לגרשה דכתיב גרש לץ וילא מדון) ואידך זמנין דכתובתה מרובה אי נמי אית ליה בנים מינה דלא מצי מגרש לה למאי נפ"מ לקיבולי' באהבה ע"ש ועיין בש"ע א"ע סי' קי"ט ס"ד ופסחים פ"ז ע"ב א"ל רבש"ע יש לי בנים ממנה, ועיין פסחים (קי"ג במהרש"א דלא מצי קאי בגירושין). והנה המגרש את האשה הוא בדעתו לגרשה ולא יהי' לו עוד שום מגע ומשא אתה ולא היא אתו בין קשר כספי ובין קשר איסור ולא תצער אותו עוד.

ועיין כתובות כ"ח ע"א ת"ר לוה הימנה בנכסי אביה ואינה נפרעת אלא ע"י אחר אמר רב ששת ואי אתי לקמן לדינא לא מזדקקינן להו רב פפא אמר שמותי משמתינן להו רב בריה דרב יהושע אמר נגודי נמי מנגדינן להו ועיין תוס' שם ד"ה רב הונא דכל אחד מחמיר וכבר הבאתי לעיל מא"ע סי' קנ"ד בסדר הגט מהרמ"א ספ"א שכתב ושאל הרב אחר הכתובה ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יאמר הבעל ע"מ כן לא גירשה ע"ש, וא"כ כאן שלאחר שגירשה והתנה עמה שנותן לה גט כריתות לגמרי בהסכם שביהם שלא תצערנו עוד לעולם והיא חוזרת ותובעת הימנו מזונות או שאר דברים הרי שתי רעות אינו חייב לזונה והיא טוענת וגזלת הימנו בערכאות וגם היא עושה עמו מעשה רשע וסוחבת אותו בערכאות וגם הרבה פעמים לאחר שגירשה תגרוס לסגרו בבית האסורים ע"י השופט ויקחו כל אשר לו, ועיין כתובות ל"ג ע"ב אלמלא נגדוהו לחנניה מישאל ועזרי' הוו פלחי לצלמא ועיין תוס' שם ומסיק שם בגמ' לחלק בין הכאה שיש לה קצבה להכאה שאין לה קצבה והכ"נ הרי אין לה להכאה של ערכאות קצבה כל שנכנס לערכאות כהביאהו לתוא מוכמר כה"ג אין פחי בעולם שיגרש באופן כזה (אם לא שהוא באמת שוטה שאינו ראוי לגרש מחמת שטותו) ואין לך אומדנא יותר בעולם שכה"ג לא הי' מגרשה מעולם שתוכל לצערו ולאסרו בבית האסורים ושתוק.

והא טענה שכיון שלא התנה בתנאי כפול לא הוי תנאי אומר אני אדרבה כיון שכעת קיי"ל שאין ליתן גט על תנאי ואין להתנות בתנאי כפול הרי הוא יותר אומדנא דלא הי' נותן גט באופן אחר והא דלא הותנה הוא משום שאין מתנין בזה"ז אבל אומדנא דמוכח הוא לכ"ע, וכ"ש היכא דלא רצה ליתן גט כלל ורק נתן מחמת שהבטיחוהו הב"ד שלא תלך עוד לערכאות לאחר שיתן לה גט, והסכימה לזה וחתמה עצמה א"כ הרי על הבטחת הב"ד וחתימתה הוא דסמך וכיון שהטעתו ובערמה עשתה הכל נמצא דהי' הכל טעות ממילא הגט בטל למפרע כנלפענ"ד.

ענף יד

שכר בית לאוהבו ונעשה שונאו אי יכול להוציאו

וחמישית אוסיף עליו דהרמ"א ז"ל בח"מ סי' שי"ב ס"ט כתב מי ששכר בית לחבירו והיה אוהבו ונעשה שונאו אין יכול להוציאו מן הבית ואם א"ל מתחילה שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו ונעשה שונאו יכול להוציאו (נ"י פ' השואל) והקצוה"ח בסי' שי"ט סק"א הביא דברי הגמ' פ' השואל דף ק"א בהאי גברא דהטעה האי אתתא וקדשה ונתנה לו מקום לאתובי ארבא דממרא וחזר וגירשה אזלה איהי אגרא שקולאי מייה ובה אפיקתיה ואותביה בשבילא ואמר רב הונא בריה דר"י כאשר עשה כן יעשה לו, וכתב הנ"י ז"ל דוקא כה"ג דהך אתתא שלא היה דעתה לאגורי להאי אלא מפני שקדשה הא אלו השכירה לו סתם קודם ואח"כ קידשה לאו כל כמינה דמיעבד הכי אטו המשכיר או המשאיל בית לחבירו לזמן ידוע כשהוא אוהבו ואח"כ היתה מריבה ביניהם יכול להוציאו מן הבית שהשאיל או השכיר לו ודאי ליכא למימר הכי וכ"כ הריטב"א ע"כ, ומזה כתב הרמ"א בסי' שי"ב ס"ט דאם פי' ואמר לו שמשכיר לו מפני שהוא אוהבו ואח"כ נעשה שונאו יכול להוציאו ע"ש, וכתב עליו הקצוה"ח ותמיה לי טובא כיון דלא התנה בדיני תנאי היכי מהני מפרש מפני שהוא אוהבו דהא כל שאינו כתנאי ב"ג וב"ר בתנאי כפול התנאי בטל והמעשה קיים וכ"כ מהרי"ק שורש קפ"א (ט"ס שכתב קמ"א) וז"ל גם מה שטען האיש הזה כי יסוד החתימה לאהבת השלום והשלום לא הי' מתמיד כו' הרי לא נכתב בלשון תנאי וכו' וא"כ ה"ה בזה שאו' מפני שאוהבו הא לא כפליה לתנאיה והו"ל כהאי דמהרי"ק שכתבו לאהבת שלום והשלום לא הי' מתמיד, ולא דמי להאי איתתא דהי' גילוי דעת גמור. וכן שנה וציין להקשות עליו בסי' שי"ב ס"ט.

ולפענ"ד מדברי המהרי"ק אין סתירה לרבינו הרמ"א ז"ל ולא מיבעיא למ"ד דבדיני ממונות לא בעינן תנאי

כפול עיין קידושין מ"ט ע"ב בתוס' שם דברים שבלב, וכמ"ש שם המהרי"ק א"כ אנן בדיני ממונות קיימינן, אבל האמת דנידון דידן אינו מדין תנאי שהתנה דליבעיא תנאי כפול אלא הוא או מדין אומדנא או מדין טעות.

ענף טו

ישוב להרמ"א חו"מ ונמוק"י בהנ"ל

ובתשובה אחת כתבתי בדיוק לשון הנמק"י שהביא הרמ"א ז"ל כארי' ארבא, כארי אורב והא דמלי אמרה כן היינו דוקא שלא הי' בדעתה לאוגורי להאי אלא מפני שקדשה הא אילו השכירה לו סתם קודם קדושין ואח"כ קדשה לא כל כמינה וכו' ולשון אילו השכירה לו סתם קודם קידושין ואח"כ קדשה צ"ב מה כוונתו בזה, גם לשון הרמ"א ז"ל שכתב מי ששכר בית לחבירו והיה אוהבו ונעשה שונאו אין יכול להוציאו מן הבית, ואם א"ל מתחילה שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו ונעשה שונאו וכו' וצ"ע מ"ש רישא מסיפא הרי בתרוייהו מיירי שהוא אוהבו בשעת השכירות, וצ"ל שהחילוק דברישא מיירי שהשכיר לו בית והיה אוהבו אבל לא אמר לי' משום שהוא אוהבו משכירו לו אבל בסיפא שאמר ואם א"ל שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו מיירי באופן ששאלו להשכיר לו ולא רצה להשכיר אלא שוב הראה לו חבה ואהבה יתירה ואמר לו שאינו משכיר כדרך השוכרים רק מחמת שהוא אוהבו כה"ג יכול לחזור בו.

וראי' לפי' זה מלשון המאירי ב"מ הנ"ל שכתב בד"ה כל ששאל מחברו לשכור לו בית ולא נתרצה לו והכניס עצמו עמו באותות של חבה יתירה עד שמתוכם השכיר לו או השאילו ואחר ששכרו הסיע עצמו מן האחוה והעביר עליו את הדרך עד שנכר שבזיוף ובתחבולה נכנס עמו באותה חבה אם נתבררו הדברים אלו שכך הם הרי זה כמי שטעה בשכירות ומוציאו כל זמן שירצה הואיל ולא השכירו לזמן ידוע, וכו' מעשה באחד שלקח יין הרבה ולא היה לו מקום להניחו שם ושאל לאשה אחת אם תשכיר לו את ביתה ולא נתרצית לו בכך נכנס עמה בדברים ובאותות חבה יתרה עד שקדשה וכו' כתב גיטה ושלחו לה, אף היא נזדרזה ושכרה לה כתפים וכו' ובא מעשה לפני חכמים והללו בשערים את מעשיה ע"ש.

והרי שהמאירי פי' הגמ' כל ששאל מתחלה ולא רצה להשכיר לו רק שהוא אוהבו השכירו לו יכול אח"כ להוציאו אם שוב נעשה שונאו והסביר שמתחלה כששאלו להשכיר לו לא רצה רק שוב שהראה לו חבה ואהבה אמר לו שאינו משכירו רק משום שהוא אוהבו ונעשה שונאו יכול לחזור וזה כוונת הנמ"י נמי שכתב מפני שלא הי' מדעתה לאוגורי להאי אלא מפני שקדשה הא אילו השכירה סתם קודם קידושין ואח"כ קדשה לאו כל כמינה לעבוד הכי וזה נמי כוונת הרמ"א ז"ל שלאחר שהביא במשכיר לאוהבו ולא אמר שרק בשביל אהבתו משכיר לו אינו יכול לחזור ומיהו אם אמר לו שאינו משכירו רק משום שהוא אוהבו נמצא שבלאו הכי לא רצה להשכיר לו כה"ג יכול לחזור בו, אלא דקצת חילוק יש בין המאירי ורבינו הרמ"א דהמאירי כתב דצריך שנראה וניכר שבזיוף ובתחבולה נכנס עמו באותה חבה, וצריך שיתבררו הדברים שכן הוא והרי זה כטעה בשכירות, ומדברי רבינו הרמ"א לא נתברר שצריך שיוכר שמעיקרא בתחבולה בא עליו בחבתו אליו שהרי כתב רק ונעשה שונאו כלומר אחר שהשכיר לו נעשה שונאו ומ"מ לענין ההלכה המאירי כתב כהרמ"א ולא בעי בזה תנאים כלל.

ענף טז

אי יש חילוק מי גרם השנאה השוכר או המשכיר

ועיין ט"ז שם דהיינו דוקא שהשוכר גרם השנאה והרגיל אבל אם המשכיר גרם השנאה אינו יכול להוציאו, והנתיבות סי' שי"ב אות כ"א הביא דברי הקצוה"ח וחלק עליו דכאן ג"כ מיירי דוקא שהבית לא הי' עומד אצלו להשכיר רק לזה השכיר משום שהוא אוהבו אבל בסתם אפי' אמר מחמת שהוא אוהבו לא מהני ומדברי המאירי לכאורה ראי' לדבריו אלא דמה שכתב דדוקא שהבית לא הי' עומד אצלו להשכיר מהמאירי לא משמע הכי אלא אפילו הי' עומד להשכיר אלא שלו לא הי' רוצה להשכיר לו כגון ששאל לו להשכיר ולא רצה ורק אחר שדבר אליו דברי חבה הסכים לו כמעשה דאשה עוד יש חילוק בין הנתיבות להמאירי דלהנתיבות בא עליו מטעם אומדנא דמוכח ומדיני תנאי אלא דבאומדנא דמוכח לא בעי דיני תנאי וכמו שאיין שם דדמיא להא דח"מ סי' ר"ז ס"ג דאיכא אומדנא דמוכח אבל מדברי המאירי ז"ל לא משמע דהוא מטעם אומדנא אלא מדין הטעהו וכמ"ש הגר"א דל"ל הא בלא"ה משום דדמית וכו' אלא דוקא כה"ג שהטעה אותו, ומדברי הרמ"א שכתב סתמא משמע דס"ל אפילו בחצר העומד לשכירות אלא דלו לא נתרצה רק ע"י אהבה. מבואר דכל שתלוי בדבר ולא קיים הרי אין זה דין תנאי אלא טעות שהטעה אותו.

ענף יז

תשובת המבי"ט דכה"ג הגט בטל

ותבט עיני לקדוש אחד מדבר רבינו הגדול המבי"ט ח"ב סי' ל"ז בראובן שהי' לו קטטה עם אשתו ונכנסו

פשרנים ועשו פשרה וקבלו שבועה חמורה וקנין על הפשרה שיתן גט על עשרים חדשים, ולזה הבעל לכתוב גט ולחתום בלי שום תנאי כפי לוו הב"ד, והאריך הרבה בדבר והעלה דהיכי דהתנו בדבר אחד והסכימו עליו ושלא יתן הגט רק באופן זה וקבלו שבועה או חרם וקנין על זה ועל דברים הללו סמך הבעל ונתן גט אין צריך לחזור ולהתנות בשעת מסירת הגט דכה"ג לא מקרי גילוי דעת בגיטין אלא תנאי גמור וכל שאמר כשאמסור ואתן גט לא אמסור אלא על תנאי זה ואח"כ מסרו סתם על תנאי ראשון מסר ואעפ"י שלא כפל התנאי ולא אמר ע"מ הרי הוא כאלו אמר בפי' כיון שלא רצה אלא לג' שנים ונכנסו פשרנים או דיינים בקנין ושבועה והסכימו על זה קודם עמו בקנין ושבועה הו"ל כתנאי גמור, ואפילו אמרו לו הב"ד שלא להזכיר התנאי וההסכם כלל בשעת נתינה הוי כמי שמטעה לו בגט שאמר למי שקדש אשה א' אמ' לב' כתבו ותנו גט לארוסתי בכך אתה כונסה לנישואין ולחופה דהוי מוטעה גמור ה"ג ל"ש, כה"ג ואנו רגילין לומר לבעל שלא יזכיר שום תנאי בשעת מסירת מודעא לסופר ולעדים אלא אח"כ כשיתנו הגט כשר לידו אז ימסרנו לה בלי תנאי או על תנאי שירצה או תנאי שהסכימו ביניהם שאם אומר לו לא להזכיר התנאי לבד יסבור הוא דבשעת נתינה נמי אינו יכול להזכירו ויהי גט מוטעה כדפי' לעיל וכו' ואפי' לא הטעו אותו אלא שהי' העניין כמ"ש במעשה ב"ד וכו' וכיון שבא בתוך הכ' חדשים נתבטל הגט והאי היא א"א גמירה לדעת כ"ע כמו שכתבתי מאם המבי"ט עכל"ק ע"ש.

ענף יח

תשו' הגרי"א בעין יצחק בגט מוטעה

וחזון הרבתי בשו"ת עין יצחק (להגאון ר' יצחק אלחנן ספעקטאר זצלה"ה א"ע סי' מ') בזוג אחד שהתקוטטו ונגמר ביניהם שיתן לה גט באופן שהאשה תקבל חרם על עצמה שלא תדור בעיר מוש ולאחר שגירשה וביטל כל תנאים כדת טוענת האשה שלא קיבלה עליה החרם של המסדר והאריך שם הרבה בי"ח סעיפים וג' ענפים וכתב דפשט ובדור שאם גמרו עם הבעל המגרש ליתן עבורו בהשלשה סך מעות ולא קיימו בהשלשה כפי הסך שגמרו אף דינר אחד שנחסר מהחשבון שנתרצה בשביל זה ליתן הגט, ודאי הגט בטל, ואף דלא הי' בדיני תנאי כפול ולא תנאי כלל דקנינא המחיר בעד הקידושין כמה שקנב עמו הו"ל כמכר וכל שמטעהו השני כל טעות הוה למפרע גזל בידו וכמו במכר כן בקידושין וגיטין אף דלא התנה משפטי התנאים מ"מ כשמטעהו במחיר התשלומין בטל המכר והגט.

ובאות ה' שם כתב בג"ד דלא הי' בלשון תנאי ויש להבעל פסידא במה שמגרש אשתו שלא הי' חייב לגרשה שפיר כתבתי דאם אינה מקיימת דנתבטל הגט דהיכא דלא הי' בלשון תנאי לא בעי משפטי תנאים. ובאות ו' שם הוסיף לכן לפי מה שנתבאר נראה לי ברור ופשוט היכא דקנבו להבעל בעד הרילוי שנתרצה בהגט להשלים עבורו סך קצבתו ולאחר נתינת הגט נודע דהטעו אותו בהחשבון דודאי הגט בטל מה"ת אף דלא הי' בתנאי כפול מ"מ כיון שקנבו לו בעד הרלוי שלו סך קצוב ולאח"ז נודע שהי' חסר דינר וכה"ג דודאי הגט בטל, ולפ"ז אף האידנא שנהגו לבטל כל התנאים בעת נתינת הגט עכ"ז הרלוי שלו על הגט הי' בשביל הטובה ואם לא קבלה הרי הגט בטל וע"ש שהחזיק בפסקו ושהגט בטל מדאורייתא, ותנאי כפל לא בעינן רק במקום שהלך להתנות בתנאים אבל כאן הוא דין טעות שרצוי לטעותו ואין צריך לזה תנאים שהגט בטל כל שהטעהו. והביא שם גם דברי מהרמ"ל בתש' סי' קכ"ב ומחלקותו הובא בבי"ש הנ"ל וכתב נמי דשם הי' המעשה שקבלו עליהם די"ל דמרוצה בזה אבל בנודע דלא קיבל עליו ה"ח ורימוהו בזה הדין נותן דהגט בטל, ובאות ז' שם כתב עוד דכל שקנבו איזה דבר והבטיחו לו בעד הרילוי לגרש אם הטעהו נתבטל הגט משום טעות שהבטיחוהו ולא עשו כן עדיף מתנאי כפול.

ענף יט

נתפשרו עם הבעל ליתן מעות ולא קיימו

ובאות י"ב שם וז"ל וע"כ ברור ופשוט דבגט היכא שנתפשרו עם הבעל ליתן לו מעות או דבר אחר למלאות רצונו בעד נתינת הגט ולא קיימה דאף אם לא היה בדיני תנאי דמ"מ הגט בטל דהא זה מחירו בעד הגט ואין דמיס לאשתו האהובה לו רק עשה זה כדי למלאות רצונו להתנקם ממנה שלא תדור בעירו ושתקבל בעונש חרם על זה והיא לא קיבלה עליה כן א"כ הוי כמו דלא סילקו לו המחיר בעד נתינת הגט והגט בטל, ובסוף אות י"ד סיים דאסורה להנשא כ"ז שלא יגרשה מחדש ברצונו הטוב ע"כ. ובענף ג' שם הניף שנית את ידו הגדולה לאחר שכתבו לו שהבעל הנ"ל הי' מאותן דכופין אותו להוציא וממילא ישתנה העניין ובאות י"ח שם דלדינא כיון דלא רצה בשום אופן להסכים על הגט רק על סמך דגמרה וקיבלה עליה שלא תדור במוש ע"כ יש לנו אומדנא דמוכחא וגילוי דעתו הברורה דאם לא תקיים כן דיהיה הגט בטל, וכללא אמרו בגמ' (יבמות ק"ו) חלילה מוטעת כשר וגט מוטעה פסול, ופשט הסוגיא דאף באותן שכופין אותן להוציא, דגט מוטעה פסול וכ"כ הש"ש יבמות שם סי' ל"ב והא גם נ"ד הוי בכלל הנך גט מוטעה דאמרו פסול ואין לחלק. וסיים וכפל ושנה דגבי גט דתנאי גמור

מבטל הגט אם לא נתקיים התנאי, ה"ה היכא דלא הי' בתנאי אלא אומדנא דמוכחי ג"כ נתבטל הגט אם לא נתקיים כפי שגמרו ביניהם, וע"כ בנ"ד הגט פסול כיון דאומרת שלא קיבלה עליה בח"ת ע"י הב"ד שלא תדור בעיר מוש ורימוהו להבעל בזה והוי בכלל גט מוטעה דפסול עכ"ל.

ענף כ

לא הסכים על גט אם יקחו ילדיו

והנה מעתה כמה פעמים ק"ו בן ק"ו וב"ב של ק"ו הוא נידון דידן שבשום אופן לא הסכים לגט עד שהסכימו ביניהם שלא ליקח ממנו הילדים שהם חייו ממש או הכסף שקבל לה השופט לשלם לה והוא אינו מחוייב להחזיקה לאחר שנמגרשה כלל וכלל לא ע"פ התורה, וגם הבנים חייב לחנכם ולגדלם אצלו וגם שלקחו הבית הימנו והוא רוצה בחזרה את שלו וגם כל אשר לו יתן בעד נפשו שחשש מבית הסוהר שלא יסגרוהו כדרך הנשים השענות שבאות לבית המשפט, ולאחר שהסכימו על כל זה ונתן לה גט, חזרה לסורה ואומרת שמעולם לא היתה דעתה להסכים על זה אלא להוציא הגט הרי ברור שמעולם לא הי' נותן לה גט באופן זה שהרי זה שנתיים שהלכה לערכאות ולא הכניע עצמו ולא נתן הגט רק שהב"ד לאחר כמה יגיעות וטרחות שכנעו אותו שיקבל כל הנ"ל שח"ו יניחוהו בבית סוהר מ"כ פשוט כביעא בכותחא דכה"ג הגט בטל ואפילו אם תחזור מהערכאות שוב לריכה גט שני אם ירצה הבעל לגרשה ואם לאו תהי' עגונה לעולם ואין לה טענה על התורה או על בעלה כי היא גרמה לעצמה ולא הבעל כמו שהיא נוקקת על הבעל ואין זה ח"ו חסרון ואשמת התורה שרוצין ח"ו להטיל דופי בתורתינו הקדושה אלא זה חלק מהשוק שלמדו ללכת בערמה ולהטעות הבעל שיגרשנה.

שוב העיר לי אחד מידידי לשו"ת אגרות משה מהגאון רמ"פ זצלה"ה בענין זה א"ע ח"ד סי' קט"ו-קט"ז, אם יכולה האשה לתבוע איזה חיובים מהבעל אחר הגט, ובסוף תשובה קט"ו כתב ומה"ט אמרתי להבעל שהגט עצמו הוא כמזהיר להאשה שאין הבעל חייב לה כלום ובב"ד של ישראל לא תוכל לתבוע כלום אף אם תרצה, ובערכאות נמי ברור שלא יתבעו שמאחר שהיא וכל משפחתה לא יעברו על מנהג כל ישראל שיש לחוש לעז שיוציא הבעל שיאמר ע"מ כן לא גירשה ואף אם הבטיח ע"י עורכי דין איזה הבטחות בהסכמתו ובחתימתו ולא ירצה לקיים לא תוכל האשה לתבוע כלום. ובתשובה סי' קט"ז האריך שנית וכתב בענין אשה שהשיגה ג"פ מבעלה וכעת תובעת ממנו ממון כדי שתסכים לגירושי דערכאות, והנטער הרבה האי נדיק על מעשה ידיו ובמוך הדברים כתב ובעצם יש להסתפק לדינא ממש אולי יתבטל הגט ח"ו משום שאנחנו סהדי שלא נתן הגט אלא מצד הבטחתינו שיוכל עי"ז להשיג גירושין דערכאות משום שאבי האשה לא יעכב אלא אדרבה יסייע על זה וכיון שמעכב שאם היה יודע שיעכב ברור שלא היה נותן הגט, וממילא לא הועיל כלום מה שאמר שהוא בלא תנאי, ומצא שיש גם לדינא חשש גדול אם יעכב הגירושין דערכאות שהגט יהי' פסול וחשש ממזרות על הבנים שתלד ח"ו ע"ש.

ופשוט דינידון דידן כ"ש הוא גם מנידון דהגרמ"פ דהתם עכ"פ לא תובעת הימנו כלום ולא מביאה אותו לערכאות אלא בשב ואל תעשה לא נותנת הסכמתה על הדיוואר אבל נידון דידן הרי מביאה אותו לערכאות ותובעת ממנו ממון ובניו ואפשר שח"ו יבא לידי הסגר בבית האסורים וסכנה לחייו ממש לבי לפומא לא גליא. ולא על חינם אמרו חז"ל כל שאינו יודע בטוב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן.

ענף כא

ההולך לערכאות אחר הגט לכו"ע הגט בטל

בקיצור העולה לנידון דידן דכה"ג כ"ע מודי שהגט בטל ואפי' החולקין על המהרמ"ל ואם תנשא בגט זה יש יותר מחשש גדול שיהיו בניה ממזרים ר"ל, ויש להזהיר על זה הנשים ואם יתרבו מקרים כאלו ח"ו אזי ח"ו נצטרך להכריז שלא לישא שום גרושה בלי כתב יחוס ולברר שאינה מהגרושות האלו שהלכו לערכאות לאחר הגט, ובניהם שלא יהיו להם כתב יחוס יהיו בספק ממזרות ח"ו או לי אם אומר אוי לי אם לא אומר, ובפרט כי כבר יש הרבה נשים שהלכו לערכאות לאחר ההסכם וטענו להשופט שההסכם לא הי' רק להוציא הגט שלא רצה באופן אחר ליתן ומעולם לא הסכימה ולא היתה דעתה לותר על כל מה שקבלה או שיכולה לקבל ע"י השופט. וטענה זו שכיחה כי אחרת השופט לא יקבל התלונה כיון שיש הסכם ביניהם ולפני ב"ד [ובלשוניהם ארביטרעשען בלע"ז] אבל כשטוענת שהי' ערמה ואונס בשביל קבלת הגט שומע לה ואדרבה מטיל עונש יותר על הבעל שסירב לגרשה בלי ההסכם.

ותאמינו לי ידידיי כי ארכבותי דא לדא נקשן וכל גופי רועד בכתבי דברים אלו שהם ח"ו יגרמו הרבה עגמ"נ וצער לכמה נשים ואנשים או נפשות ח"ו אשר כבר עשו כן והלכו לערכאות אחר הגט ואח"כ נשאו לאיש אחר ויש להם בנים מה נאמר, אבל כיון שראיתי הני תלתא גברא רברבי עמודי עולם מאורי אור גדולי הדור הנ"ל חשבו לה ועליהם ובראשם המבי"ט אשר מלא כל הארץ כבודו לכן כתבתי מה שעלה במלבתי והני נשים שחשבו לילך לערכאות ועדיין לא הלכו יפה להם שתיקתן וח"ו לא יגרמו לעצמן

נער ועיגון וכיוצא בו וימנעו מלעבור על תורת ה׳ אבל אותן שכבר הלכו לערכאות יש להם לשאול שאלה מרב מובהק אי בטל הגט וצריכה גט שני אם ירצה הבעל לגרשה ואם כבר נשאו אם חייבות להתגרש ומה דין בניהם אי יש ח״ו חשש ממזרות והשם הטוב ירחם על שארית ישראל וידירו בתהבה ואמונה ושלום ורעות לאורך ימים ושנים עדי יבא יון ולו יקהת עמים.

החותם בידידות מצטער בצערן של ישראל ומחכה לראות בנחמתן, עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמה

הליכה בערכאות לאחר קבלת הגט

ד׳ לסדר ויאבק איש התשנ״ה בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי כו׳ כש״ת הרב יהודה דיק עו״ד בנ״י יצו״א.

אחדשב״ת בידידות, על דבר שאלתו מה ששמע בשמי שהאשה ... אשת ... שכיון שהלכה בערכאות נגד בעלה אחר שקבלה הגט מבעלה למרות שחתמה על שטרי בירורין שלא תלך עוד לערכאות נגדו, ולכן בטלה את גיטה שקבלה למפרע והרי היא אסורה להנשא עם גט לאיש עד שתקבל גט אחר מבעלה אם ירצה או שתשב עגונה ורוצה לדעת אם זה אמת.

ידידי כתבתי בזה באריכות בתשו׳ בעובדא בישא בגדון אשה שנתגרשה מבעלה בב״ד בירושלים וקודם סידור הגט הוסכם והוחלט ביניהם בכתב וחתום בחתימת ידם ובקנין גמור ע״י שטרי בירורין לפני הב״ד, והתחייבה האשה עצמה שלא תטריד את בעלה ולא תתבע אותו עוד בערכאות לאחר הגט על שום תביעות, והשלישה מעות על כך אצל השליש ואח״כ אחר שקבלה את גיטה גילתה ערמומותה ופנתה עורף על כל ההסכם והלכה ועשתה עיקול על הכסף שהשלישה ע״י ערכאות הנכרים והתרו בה שלא תלך לערכאות ולא שמעה וכתבתי אז תשובה ארוכה והסתייעתי מגמ׳ יבמות (ק״ו ע״א) דחלילה מוטעת כשרה וגט מוטעה פסול, ומגאונים לדיקים רבותינו האחרונים משו״ת עין יצחק א״ע סי׳ מ׳ להגאון מקאוונא זצל״ה ותשו׳ המבי״ט ושו״ת תשורת ש״י ח״א סי׳ תי״ט ועוד אחרונים שכה״ג הגט בטל למפרע ולא בעי לזה תנאי כפול וגם לא מהני לזה מה שביטל התנאים בשעת נתינה. ודבר זה גם אינו תלוי במחלוקת מהרמ״ל ובי״ש בגט מווינא.

ולכן גם בנידון דידן שהאשה ... שקבלה הגט וידוע שהבעל דנן לערך ד׳ שנים או יותר מיאן לגרש את אשתו ... אך ורק בשביל שהלכה לערכאות ולא רצתה לבא לד״ת וקבל עליו הבעל כמה עונשים משופטי הערכאות שהביאה נגדו כמה תלונות ולא הועיל לה עד שתסכים לילך אתו לב״ד ולדון ע״פ דיני ישראל, ובלית ברירה כן עשו וחתמה עצמה והסכימה להוציא התיק מהערכאות נגדו וחתמה עצמה שתקבל הד״ת, והשלישה הכסף של בעל מביתו שהתחייבה ליתן לבעלה ביד הראש ב״ד גם הב״ד הבטיחו אותו קודם נתינת הגט שמיד עם נתינת הגט יקבל הכסף שלו וכן פסקו ועל פס״ד זה והבטחת הב״ד סמך הבעל ונתן הגט.

ויהי קודם נתינת הגט בקש הבעל מהשליש שיתן לו מה שהשלישה אצלו ואמר לאחר נתינת הגט מיד יתן לו והבעל האמין לו ולאחר נתינת הגט שוב התחיל לטעון שיחתום קודם על הבית ושוב באו בערמה שהאשה מבקשת לעקל הכסף של בעלה מה שחתמה והבטיחה עם הב״ד ליתן לו מיד בשביל נתינת הגט והטעו אותו ולא נתנו לו הכסף ובטלו הב״ד הפס״ד שלהם בעיקול שלא כדין שעיקלו הכסף ולא זאת אלא שבעוד כמה זמן הלכה בערכאות לבקש ממנו עוד כסף מה שכבר בשעת הד״ת התפשרו ולא די בזה אלא שהראש ב״ד בעצמו שהי׳ השליש על הכסף הלך להעיד בערכאות נגד הבעל והגליחה האשה ע״י בית המשפט להניח את בעלה בבית הסוהר לששה חדשים אשר עדיין הוא מוסגר בבית סוהר עבור כסף שהיא מבקשת.

ולכן פשוט מאד דכה״ג הו״ל הגט מוטעה שהטעהו האשה בסיוע הב״ד שמעלו בו מעל בעצמם שהם הבטיחו לתת לו הכסף מיד ולא תלך האשה עוד לערכאות והנה הפרו עצתם והפסק דין שלהם מיד לאחר נתינת הגט שלא נתנו לו השלישות שהי׳ ביד הרב״ד. ולעקל הכסף על פסק עצמם שזה נגד כל מוסג ונגד הלכה, ועוד ללכת להעיד נגדו בערכאות שהוא עון פלילי ועי״ז השופט הכניס את הבעל לבית הסוהר לששה חדשים, פשוט דכה״ג הגט בטל למפרע לכ״ע ואסורה האשה לינשא בו עד שיתרצה הבעל לגרשה שנית או שתשב עד שתלבין ראשה ואין חיוב על הבעל לגרשה מעתה כלל וכלל ותוסרנה בנות ישראל הפרוצות כאלו והמסייעים אותם יאכלו פירותיהם שסייעו לרמות אדם כשר מישראל ולאסרו בבית סוהר שומו שמים ודינם מבואר בש״ע ח״מ סי׳ כ״ו וסי׳ שפ״ח ע״ש.

ועיין בשו״ת תשורת ש״י סי׳ תי״ט שכמעט דן במעשה כדידן ולאחר אריכות גדולה כתב פשוט דהגט בטל ע״ש ודו״ק היטב מה שהביא מדברי מהרי״ט קידושין ושו״ת בת עיני ועוד הנה מבואר מתשובת תשורת ש״י ז״ל ומכל הני פוסקים שהביא דגט מוטעה בטל וכאלו לא הי׳ כלל אלא דקל״ע שדחק עצמו לישב לפי דעת הרשב״א שמצא כתוב תלינה מוטעת כשרה להרשב״א ולכן נכנס בדוחק דדא הוא

מחלוקת הרשב"א והריטב"א ודעימייהו ובאמת לפלא שהרי כבר אמרו חז"ל חליצה מוטעת כשרה וגט מוטעה פסול (יבמות ק"ו הנ"ל) וכתב היש"ש דאפילו באותן שכופין להוציא גט מוטעה פסול, ועיין מאירי יבמות הנ"ל שהביא שאלת הרשב"א למה הי' אדיי מחייבו וברמב"ן שם ובריטב"א ובא"מ סי' כ"ט סק"א ובקצוה"מ סי' רמ"א, ומיהו כל זה מספקא ושקו"ט רק בחליצה מוטעת אבל לענין גט מוטעה כתב להדיא המאירי שם וז"ל אע"פ שחליצה מוטעת כשרה כמו שביארנו גט מוטעה מיהו פסול, וכ"כ הגאון מהרי"א מקאווגא ז"ל בספרו עין יצחק סי' מ"ב ע"ש וא"כ עכ"פ בגט מוטעה כה"ג לכ"ע הגט פסול ודו"ק. ועיין אגרות משה א"ע ח"ד סי' קט"ז ושו"ת רדב"ז סי' תקע"ג.

ידידו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמו

אין לבטל קידושין מחמת סימני שוטה שבבעל

ל"ה למט"מנים התשמ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי כו' כש"ת הרב רש"ק שליט"א.

אחדשב"ת בידידות, מכתבו עם שאלת חכם הגיעני, ולגחילות הענין הנני משיב מיד למרות רוב הטרדות. בגידון אשה פלונית ... שנשאה לפני כחמש עשרה שנה ויש להם ג' ילדים ולפני שנה קבלה כתב פיטורין (סיוויל דיוואָרס בלע"ז) בערכאות מבעלה אבל הוא מסרב לתת לה גט פטורין כדת משה וישראל ולא זאת אלא הלך ולקח לעצמו אשת זנוים ועבר על חרם דרגמה"ג וילא מעכ"ת בדבר חדש שנוכל לבטל הקידושין למפרע ותהיה פנויה ולא תצטרך לגט פטורין כלל והטעמים שכתב לזה הם.

א) **שהבעל** הוא בלתי יציב (נישט געזעצט און נערוועז) ובשביל זה לא לקחוהו לשרת בצבא. ב) אחרי הנישואין הכה את אשתו במכות רצח ועשה לה פצעים ועוד עד שהאשה בקשה לו מניעה מערכאות שלא יגע אליה. ג) התנהגות בלתי נורמלית כגון שהיה ישן בבגדיו ואפילו לא פשט הגרביים שלו. ד) לא נהג עמה דרך אישות ולא בא עליה כל משך הזמן אפילו פעם אחת והוא בעצמו הודה לזה והילדים שנולדו להם לא נולדו בדרך הטבע ע"י ביאה אלא ע"י שהרופא הוציא ז' ממנו והכניס אותו ברחם ע"י זריקה.

ועל סמך זה כתב מעכ"ת, א) די"ל דהו"ל קידושי טעות למפרע על ידי שלא גילו לה חסרונות האיש הזה (ועיין לאגרות משה א"ע סי' פ' [תשכ"א] ואג"מ א"ע סי' מ"ה מ"ו [תשל"ג]). ב) לפי שעבר על ההלכה מבו' בש"ע א"ע קנ"ד ס"ג ברמ"א ועל הב"ד לכופו לגרשה וכי התנהגותו מוכיח עליו שאינו שפוי בדעתו ומה שלא בא עליה זה לבדו סיבה לבטל הקידושין בלי גט ועיין לאג"מ הנ"ל. ועל סמך זה ואחר התייעצות עם איזה רבנים ס"ל דאפשר לבטל הקידושין למפרע. ורוצה לדעת חוו"ד העני.

ולפענ"ד אין זה טעם מספיק להפקיע קידושין מא"א שישבה תחת בעלה ט"ו שנים והגם שבודאי לדקו דברי מעכ"ת שחייב ליתן לה גט פיטורין והוא בכלל המורדין כיון שלא בא עליה והוא מודה לה ובזמן שהיו ישראל על אדמתם היה הב"ד כופין אותו לגרש שהוא מאלו שכופין אותן לגרש מ"מ לענין לבטל קידושין ל"ל בזה ואין לזה שום היתר. ואפרש שיתמי א) מה שטוענת שהוא אדם שאינו שפוי בדעתו והוא אינו יציב, והו"ל כדין קידושי שוטה דקיי"ל שוטה שקידש אין קידושיו קידושין כמבואר (יבמות קי"ב) אמר רמי בר חמא מ"ש חרש וחרשת דתקינו להו רבנן נישואין ומ"ש שוטה ושוטה דלא תקינו נשואין חרש וחרשת דקיימא תקנתא דרבנן תקינו להו רבנן נישואין שוטה ושוטה דלא קיימא תקנתא דרבנן דאין אדם דר אם נחש בכפיפא לא תקינו להו רבנן נישואין ופרש"י דקיימא תקנתא דרבנן שדרכן להיות שלום ביניהם אפילו חרש וחרשת וכ"ש כשהוא פקח אבל שוטה אפילו בפקחת לשוטה ושוטה לפקחת אין שלום ביניהם וכ"ש שוטה לשוטה והובא ברמב"ם פ"ד ובטוש"ע א"ע סי' מ"ד ס"ב וכנראה דמטעם זה הוסיף מעכ"ת להביא שאחרי הנישואין התחיל להכות אותה.

ברם לפענ"ד נגד ממה שכתב רבינו ירוחם בשם הרמ"ה דהיינו דוקא שוטה גמור אבל אם דעתו גלולה אע"פ שהיא דלה וקלושה הרבה וכן עתים חלים ועתים שוטה ולא ידענו העת שהוא עומד בדעתו חושבין לקידושין ופסק הרמ"א שם ועיין ח"מ וב"ש דאם דעתו גלולה מקודשת בודאי ועתים שוטה ואינו יודע העת אז חושבין ואם דעתו משובשת ואין משיג דבר על בוריו יש חשש קידושין ע"ש ובבאה"ט. וא"כ בדידן נמי כיון דעכ"פ ראינו שאינו משובש בדעתו שאינו יודע כלום מטוב משא ומתן והילוך הדברים בין אנשים ואדרבה הרי ראה ראינו שדר עמה כמה שנים וכפי הנראה היו יחד לערך ט"ו שנים ואם באמת היה שוטה בגדר שאין אדם דר היתה עוזבת אותו מיד אחר הנישואין ולא היתה דרה עמו ט"ו שנים ואם נאמר כל פעם שהבעל יכה את אשתו וכיוצא בו אפילו לאחר ט"ו שנים שהוא שוטה א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו תחת בעלה שכל אחת ואחת כשתמאס בבעלה או תתן עייניה באחר תלך ותאמר הרי הוא שוטה ותפקיע הקידושין ונמצא העולם הפקר.

לבד כי בדידן אפילו נימא דעכשיו הוא שוטה מאן יימר דבשעת הקידושין לא היה שפוי וגלול בדעתו, ולאחר

זמן נטרפה דעתו אפילו אם נסכים שהוא כעת שוטה גמור מה שלפענ"ד נ"ע לומר עליו שהוא שוטה שאין קידושיו קידושין דא"כ היאך הוא גר אם אשה אחרת. ואדרבה לפענ"ד אין להוציא לע"ז עליו שהוא שוטה דא"כ ח"ו אשה זו תתעגן לעולם שכיון דאין לנו עדות דבשעת קידושין ונשואין היה שוטה גמור ונמצא קידושיו קידושין ואם נימא דעכשיו הוא שוטה נמצא דקידש בשעה שהיה פקח ונשתטה אינו יכול לגרש עד שיחזור ושתפה עיין יבמות קי"ב הנ"ל חרש שנשא פקחת ופיקח שנשא חרשה וכו' פיקח שנשא פקחת ונתחרש או נשתטה הוא לא יוציא עולמית ופרש"י הועיל וקידושין גמורין הן לא יוציא עולמית ועיין ר"פ מי שאחזו קורדייקוס ובטוש"ע א"ע סי' קכ"א. האמנם נראה פשוט דלענין שוטה אמרו בחגיגה ה' ע"ב דג' סימנים הם היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו ונחלקו בו אי בעי כולהו או אפילו באחד מהן ובכל אופן זה דוקא בעושה דרך שטותו אבל שלא בדרך שטות אין לו דין שוטה והרי מעשה באותו חסיד שלן בבית הקברות ליל ראש השנה וכיוצא בו ולכן מדין שוטה אין לדון על זה לפענ"ד.

ומ"ש שנהג בדרך זרות לא נורמלית ישן בבגדיו ולא נטל אפילו הגרבים שלו כמה חדשים הנה הגם שזה ודאי נראה זר מ"מ לענין שוטה לא ראינו שנחשב זה בכלל סימני משוגעת כי אפשר שהיה לו סיבה לישן בבגדיו מחמת איזה עניו או מחמת עייפות שלא היה לו כח להוריד (ועיין במשנה ברורה סימן ב' ס"ק א' ליזהר תמיד שלא לגלות מבשרו ואפילו מעט כל מה שדרכו להיות מכוסה בבגדים ע"כ האנפלאות יראה ללבשם או לפשטם ג"כ תחת הסדין שלא לגלות רגליו שדרכן להיות מכוסות לעולם), ואף דממעשה דשלמה המלך עם האשמדאי שהיה ישן בגרבים משמע דשאר בני אדם אין ישנים בגרבים, מ"מ פשוט דבשביל זה לא מקרי שוטה אם הוא ישן בגרבים, ומקרי זרות ולא שוטה. ובפרט כי כפי הנראה כעת הוא יושב עם אשה אחרת וכנראה ששלום ביניהם והגם שהוא רשע ועובר על חרם דר"ג שלא גירש אשתו ראשונה ודר עם אחרת ואם הוא בקידושין הרי הוא באיסור זה ואם הוא בלא קידושין א"כ הוא בכלל עבריין אבל מ"מ אין זה גדר לבטל הקידושין למפרע.

ומה שהביא ראיה מדברי האג"מ א"ע חלק שלישי סי' מ"ו בנודע שהיה שוטה גם קודם הקידושין שכתב דהקידושין לא חלו למפרע הנה פשוט דלא דמי דהתם לפי המבואר היה מעשה שהביאו הבחור לפני האשה ולא הכירה אותו מקודם ומיד לאחר הנישואין התחיל במעשה שטות שלו ונתפרדו מיד ע"י המלכות ופלפל על זה ולידד ולירף דעת התו"ג א"ע סי' ק"כ ועוד לירופין ולא הי' רק באיסור יבמה לשוק ולכן העלה דעתו להקל אבל בדידן הרי קודם הנישואין ידעה והכירה אותו ולא הטעו אותה שהוא בן גדולים וכיוצא בו וכיון שחיתה עם בעלה ט"ו שנים ורק אח"כ נתפרדו אין לזה דמיון להתם וגם ידעה אותו קודם הנישואין ולא קדשה אותה בלי לראותו וגם דברו והלכו זה עם זה והכירו עצמם קודם הנישואין וברצונה נתקדשה לו ואין לזה דמיון להתם ולא נוכל לומר שהטעו אותה לפני הנישואין רק שלאחר הנישואין נתברר שהוא הכה אותה וכיוצא בו.

איברא דבש"ע א"ע סי' קנ"ד ס"ה מפורש אים המשתטה מדי יום יום ואומרת אשתו אבי מחמת דחקו השיאני לו וסבורה הייתי לקבל ואי אפשי לקבל כי הוא מטורף וירחה אני פן יהרגני בכעסו אין כופין אותו לגרש שאין כופין אלא באותם שאמרו חכמים ע"ש וצ"ע ומבואר דכה"ג צריכה גט ולא עוד אלא שאין כופין אותו לגרשה אבל בלי גט ליתן מאן דכר שמיה להתירה מפני זה וא"כ הא דהאג"מ ע"כ צ"ל שהוא בצירוף הני טעמי שיש שם עוד והבן.

ועתה נבא בהא טענה שלא בא עליה כלל כל השנים האלו הנה באמת כי הוא דבר זר שדרו יחד לערך ט"ו שנים ולא בא עליה וודאי אם אמת כדבריה וכנראה שגם הבעל מודה לה בזה וכה"ג ודאי טענה גדולה הוא אצלה ויש לה טעם גדול להכריח אותו לגרשה והוא בכלל מורד עליה בתשמיש אשר דינו מבואר בש"ע א"ע סי' ע' וסי' קנ"ד ס"ג ועיין תשו' הרשב"א סי' תרצ"ג ועיין מהר"ם מטראני ח"א סי' ע"ו הובא בבאה"ט אות ח' סי' קנ"ד וכ"ש זה דלפי טענתה מעולם לא בא עליה שחייב לגרשה וב"ד כופין על זה אלא דמ"מ דוקא היכא דנתברר הדבר שכן הוא דבאמת דבר זר הוא לומר שמעולם לא בא עליה. והגם שהוא נמי מודה לה מה נעשה שלא נוכל להאמין לזה מפני תרי טעמי חדא שהרי לפי האמור יש להם שלשה ילדים שילדה האשה בינתיים והנה פשוט דאשה אשר בעלה הוא מטורף ולא בא עליה מעולם בנים אלו או לא ובדוק עליהם, או שנימא שהאשה הסכימה לדור עמו ולכן חיפשה אחר עצות שתלד ממנו ולא תצטרך להתגרש והסכימה דעתה לבעל זה בלי ספק.

איברא שהרי היא טוענת שהבנים שילדו היו ע"י סיוע רופא שלקח זרע מבעלה והזריע לרחמה והרופא מודה לה ונראה דגם הבעל מודה לה אלא דמעתה ממ"נ אם לא הסכימה מעולם להיות אשתו וחשבה אותו לשוטה ומטורף למה לא נתפרדה ממנו מיד אלא עשתה פעולות להוליד ממנו בנים ולא די באחד אלא עד שלשה בנים שנראה מזה ברור שהיא נתרצתה להיות אשתו ולדור עמו כמו שהוא ומחלה לו על העונה שלא בא עליה יהיה מאיזה טעם שיהיה ואין שום אשה בעולם שתתרצה לקבל זרע מאדם משוגע ולילד ג' בנים ממנו והיא לא תתרצה לדור עמו וגם כי המציאות שדרה עמו חמש עשרה שנה כזה לדעתה בלי תשמיש וילדה

היינו מ"כ הסכימה לדור כן והגם שודאי תוכל לחזור בה ולבקש לימודה ואם אינו רוצה לדור עמה כדרך כל האדם הרי הוא בכלל מורד על אשתו אבל מ"מ לומר שהקידושין בטלו למפרע בשביל שלא בא עליה דבר זה אין לו מקום כלל דמיד שקדש אשה הראויה לו חלו הקידושין ומה שלא בא עליה אינו אלא מורד בה ככל מורד מתשמיש שאם נתברר הדבר שהוא כן וכ"ש אם הוא מודה לה שחייב לגרש אבל ליכא כאן קידושי טעות.

ומה שהביא לענינו רמ' מדברי האג"מ הנ"ל מ"ע סי' מ"ה שכתב באינו יכול לבעול ונמצא שהי' שוטה וקידושין לפני ראביי קאנסערוואטיווען הנה עיינתי שם ולפענ"ד לא קרב זה אל זה חדא דחלוק גדול הוא בין אינו יכול לבעול כלל שאינו מתקשה ובין יכול אלא שאינו רוצה ומורד בה ובאג"מ שם מיירי באינו יכול לבעול כלל וגם היו שם עוד תרי מומין חדא שהיה שוטה והשנית קידושין ע"י ראביי קאנסערוואטיווער. איברא דהאג"מ נמי כתב שם דמצד השגעון שהיה בבית חולים של משוגעים והיא לא ידעה מזה אפ"ה אם נשארה אצלו שבעה שבועות אם יש לידע שנודעה לה מזה בתוך השבעה שבועות ונשארה אצלו כן מ"כ יש סברא לומר דסברה וקבלה אם לא שנתברר שלא ידעה מזה ומיד שנודעה לה מיאנה בו מ"כ מבואר בדידן ששהתה עמו ט"ו שנים וילדה היינו ג' פעמים ודאי הסכימה לדור עמו כן דמ"מ בט"ו שנים שלא ידעה ופעלה לילד בנים היינו וכה"ג האג"מ מודה דהוי קידושי ודאי ומ"כ אדרבה מדבריו ז"ל ראיה לדבריו שהקידושין קידושין גמורין הם.

גם מצד של גבורות אנשים שאין לו שכתב הגאון ז"ל דממה שנתברר ע"י ערכאות ממה שלא הכחיש אינו רמ' דאולי היה לו טעם להודות להם שהוא לטובתו ויש לבודקה ע"י רופא מהימן אי אכתי בתולה היא ואף שאפשר ע"י הטייה מ"מ לא שכיח כ"כ ומ"כ בדידן שילדה וודאי לאו בתולה הוא מ"כ ליכא הוכחה לדבריה והגם שהוא לא הכחיש אותה לא מהיינו כלל שלא בא עליה אפילו לדעת האג"מ ז"ל דאולי היה לו טעם להודות להם, וגם האג"מ התנה לשאול אותה למה לא עזבה אותו תיכף דאל"כ נתרצה אליו ואם תיכף אמרה להקרובים מ"מ תצטרך ליתן אמתלא לדבריה על שבעה שבועות ששהתה אצלו.

והנה כל זה אם כל הטעמים שהיו לה שהיה באמת בבית משוגעים זמן רב וגם נישואין ע"י ראביי קאנס' וגם לא יכול לבא עליה ורק שהתה עמו שבעה שבועות מ"כ ק"ו בן בנו של ק"ו בדידן שהקידושין היו קידושין גמורין וגם שהתה עמו ט"ו שנים וגם הוא רחוי להוליד שהרי ילדה היינו ג' בנים ודאי נתרצה לדור עמו לאחר הקידושין אלא שכיון שהכה אותה וציערה כל השנים מיאנה בו ואין לזה שום הו"א לבטל הקידושין בשביל זה. וגם עכשיו שהוא דר עם אשה אחרת הרי הוא דר עמה כדרך כל העולם בתשמיש מ"כ הרי הוא רחיה שגם באשתו ראשונה היה יכול לדור עמה ואין זה בכלל של האג"מ שלא היה לו כח גברא כלל די"ל קידושי טעות עכ"פ באופן דידיה וע"כ כיון שהיו להם בנים הי' לו כח גברא דהא בהא תליא.

ובאמת כי מאד קשה להאמין שלא בא עליה כל השנים הללו ואפילו הוא מודה לה ועיין גמ' יבמות קי"א ע"ב יבמה שאמרה בתוך שלשים יום לא נבעלתי כופין אותו שיחלוץ לה לאחר שלשים יום מבקשין הימנו שיחלוץ לה ובגמ' שם קי"ב ע"א מיתיבי יבמה שאמרה בתוך שלשים יום לא נבעלתי בין בשהוא אומר בעלתי בין שהוא אומר לא בעלתי כופין אותו שיחלוץ לה לאחר שלשים יום מבקשין הימנו שיחלוץ לה ועיין תוס' שם ד"ה היא ומיהו י"ל דאיהו נמי בעי גט אפילו שניהם מודים שלא בעל וכו' ועוד יש לפרש דאפילו שניהם מודים שלא בעל ואפי' בתוך שלשים יום צריכה גט בהדי חליצה ומחמת שתי הלשונות שפר"י נראה לאסור הצרה עד לאחר שלשים יום אם לא יודו שניהם שבעל ולהצריך גט ולכונסה אפילו תוך שלשים אפי' שניהם מודים שלא בעל ע"ש.

ובש"ע מ"ע סי' קס"ז ס"ו יבמה שנתייבמה ואמרה בתוך ל' יום לא נבעלתי וכו' ואם עדיין לא גירש כופין אותו שיבעל או יחלוץ ויוציא בגט (ואפילו מודה לדבריה שלא בעל צריכה גט וחליצה דכל כנוסה בחזקת בעולה המ"מ פ"ב) ע"ש והנה מבואר דאילו הוא והיא מודים שלא בא עליה אנן לא מאמינין להו דאין אדם מוקיע אנפשיה יותר משלשים יום וכ"ש ט"ו שנים והולידו בנים שאין זה עולה על הדעת להאמין שמעולם לא בא עליה ומה שהוא מודה לה אפשר כמ"ש האג"מ שסבר שהוא לטובתו או שהוא סובר שלא יצטרך לגרשה והוי הקידושין בטלין ומותר באשה אחרת בלא גט ובלא היתר מאה רבנים ובפרט שהוא כבר נשא אחרת רוצה לתרץ עצמו בזה וכיוצא שחושב עכ"פ שזה הוא לטובתו בכל אופן כיון דאנן רואין שהוא עכשיו דר עם אחרת כדרך כל האדם וגם היה לו בנים מאשתו הראשונה ודר עמה ט"ו שנים בקידושין גמורין לפענ"ד אין שום סברא והו"א לפטרה בלי גט והרי היא מ"א גמורה אלא חייבין לעשות כל ההשתדלות שיתן לה גט מאחר שמודה שמורד בה ואני הנני מוכן לדבר עמו או עמה או שניהם יחד ולעשות כל מה שבידי כדי לפוטרה מחבלי העיגון של הבעל הנ"ל.

ומחמת כי הדבר נחוץ ולכן אקצר ידידו דושה"ט המצטער בצרתן של ישראל ומצפה לישועת ה' כהרף עין ויש להתרות באותו הבעל שלא לשחק באשה ישראלית כי יש

שני דרכים שהאשה קונה את עצמה בגט או במיתת הבעל ויגרשה בטוב בגט ויהיה חייס ארוכים עם כל ישראל.

דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמז

באחות אשתו פוטרת צרתה

ש"ק לסדר והיה ברכה בנ"י יצו"א

מע"כ חתני כבני הרה"ג וו"ח שלשלת היוחסין בנש"ק פרי עץ הדר כש"ת מוה"ר יהושע יואל ווייינבערג שליט"א וצפירת ביתו בתי הרבנית הצדקנית מנב"ת מרת מרים מלכה תחי' ר"י בישיבה הקדושה בית אברהם סלונים, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחרשה"ט באהבה נאמנה, היום כשקמתי באשמורת הבוקר ומצאתי ח"ת שכתבת בהא שמעתתא (יבמות ד' ע"א) באחות אשתו שפוטרת צרותיה ובתוס' שם ד"ה ואחות אשתו שהקשו מנדה דתאסר ליבם כמו אחות אשתו דיבמה שנאסרה שעה אחת על בעלה קרינן בה כל יבמה שאין אי קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים (יבמות כ"ז ע"ב), ותי' דלא דמי לאחות אשה ושאר עריות האיסור עומד על היבם טפי משאר בני אדם, אבל נדה לכ"ע אסירה. והרא"ש ז"ל סי' ב' כתב דלא דמיא נדה לעריות שאסורות ליבם משום קורבות ומותרות לשאר העולם, אבל נדה אסורא לכל. וכ"כ התוס' שם ד"ה ואחות אשתו דלא ילפינן מינה נדה דנדה לכ"ע אסורא ולא מקריא ערוה דאינה אסורה משום קורבא. וכן הבאת מתשב"ץ סי' ר"ס שהביא דברי התוס' הנ"ל וכתב בדבריהם שאינו דומה לאח"א דאסורה משום קורבא דעריות ולא כן נדה.

וקשה לך דהיכן מצינו דין נאסרה שעה אחת מפורש בעריות אשר מחמת כן נאמר דרק מי שאסור משום ערוה יש בו דין נאסרה, וביחוד תקשה להרא"ש ותוס' הרא"ש שכתב דלא ילפינן ולא שייך למילף נדה מאח"א לגבי דין נאסרה ומשמע דדין נאסרה כתוב באיסורא דאחו"א ומינה צריך למילף. והארכת בדברים משמחים בדברי תורה ופלפלת בהם בעומק ורוחב בינתך ששענת בדברי רבותינו הראשונים ואחרונים ז"ל בדברים משמחים והגם שאין הז"ג אצלי לעבור על כל דבריך ולפלפל בהם. האמנם כדי להשתעשע בדבריך הנני עכ"פ בהערה אחת, מה שנראה בהתרת ופירוק קושיא זו.

ולבאורה יש לעיין להיפוך דמאי ס"ד דהתוס' להקיש נדה לעריות דעריות אין ההיתר בידה להתיר עצמה על היבם ונדה בידה להתיר עצמה וכל שבידה ההיתר לא דמי לעריות כלל ועיין ריש גיטין דפריך ולבעיא ב' עדים מידי דהוה אשאר עדיות שבתורה ומשני ע"א נאמן באיסורין ופריך דהכא איתחזק איסורא דא"א והו"ל דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים ועיין רש"י ותוס' בדבר שבידה אפי' איתחזק איסורא מהימנא ועיין תוס' שם וספרה לה ובח' הרמב"ן בשם י"א. ועיין יבמות נ"ד ע"ב נדה ביומי תליא מילתא אשת איש בבנים תליא רחמנא.

ואין לומר דמה שיכולה לטהר לא מקרי בידה שהרי הטהרה תלוי' בפסיקת דמים שאינו בידה שתפסיק אלא בידי שמים, ועיין נוב"י מה שהאריך בנדה אי מקרי בידה, לטהר עצמה, ועוד דהוי תלוי במעשה לטבול, איברא דנראה דכה"ג מקרי בידה ואפילו הוה רוב הבא ע"י מעשה כיון שבטבע הזמן מסלק את הדמים ובידה לטבול מקרי בידה לטבול וגם עיקר הטהרה אף שאינו בידה שהרי תלוי בעצם טבע הבריאה ואם יבא האורח וילך אין זה בידה מ"מ כיון שכן הוא בטבע וכל שכן הוא בטבע מקרי בידו.

וראי' לדברינו מתוס' לקמן דף קי"ט ד"ה ר"מ היא דרוב נשים מתעברות לא מקרי רוב התלוי במעשה אלא ממילא הוא בא שאדם מזקק לאשתו, ובגמ' בכורות כ' ע"א דמשיב משמיש דבהמה תלוי במעשה תי' בתוס' בכורות דף כ' ע"א ד"ה רבינא לחלק בין תשמיש דאדם לתשמיש דבהמה דלפעמים צריך להרביע הבהמה ודברי התוס' צריכים ביאור דמה בכך דלפעמים בהמה צריך להרביע אבל זה נמי הוי רק מיעוטא אבל רוב בהמות מתעברות ויולדות א"כ הרוב לא תלוי במעשה כלל וטבע הבהמה והאדם אחד הוא לענין זה ואדרבה האדם תלוי בדעת ובידו שלא לבעול אבל הבהמה טבעה אינה תלוי בדעת אלא הרי הטבע מכריחה ואמאי קרי לה תלוי' במעשה מפני המיעוט של לפעמים.

האמנם נעימים עלינו דברי כק"ז בבית שערים יו"ד סי' א' בד"ה וזה שכתב וז"ל וזה זמן רב נתקשתי דחולין דף נ"ג רוב אריות דורסין והא רובא דתלוי במעשה. והקשה שם דמ"ש דריסת האר"י דלא מקרי תליא במעשה מרוב בהמות מתעברות ויולדות והעלה שם דבר חדש דדבר התלוי במעשה עצמו שהוא בידו והמעשה בטבעו לא מקרי תלוי במעשה אבל דבר שתלוי במעשה אחרים ואינו בידו אף שרוב אחרים עושים המעשה ויש כאן רוב עושים מ"מ כיון שאין בטבעם של אחרים לעשות המעשה ההיא מקרי הדבר תלוי במעשה אף שבידו ובטבעו לעשות, והחילוק אם אנו דנין על העושה המעשה והיה בידו לעשות המעשה אזלינן בתר רובא אבל אם אנו דנין על מי שנעשה בו המעשה כגון רוב פרות מתעברות ויולדות לא שייך לומר שהוא רוב בטבע כיון שטבע הזכרים לעלות על הנקבות וטבע הנקיבות לקבל הזכר, שהרי אין זה הטבע של הזכר לעלות על נקיבה זו דוקא ואין

בידה להביא הזכר עליה ג"כ ולכן טבע הנקיבה שמקבלת זכר אין זה מעלה או מוריד שהרי אין בידה שיבא עליה זכר ותליא במעשה אחרים כלומר בזכר לכן לא הוי רוב.

ולפ"ז פי' ברוב אריות דורסין אף דתלי במעשה כיון שהמעשה בידו ובטבעו לא מקרי תלוי במעשה, ובזה ביאר והסביר מה שכתבו האחרונים דביאת זנות הוה תליא במעשה כמ"ש ורא"יתם מדברי המוס' הנ"ל שמשמע דדוקא באיש ואשתו לא מקרי תליא במעשה, אבל ביאת זנות מקרי תליא במעשה וצריך טעם לדבר מ"ש אלו מאלו, ולהנ"ל אתי שפיר דהגם שאמרו גזל ועריות נפשו של אדם חומדתן מ"מ אין בידה להביא המזנה עליה אלא תלוי במעשה אחרים ואינו מטבע שיזנה עם זונה זו דוקא הו"ל תלוי במעשה אבל איש ואשתו שהוא מטבע העולם והאדם וכמ"ש בגמ' דלאחר שלשים יום אפי' אמרו לא בעל לא מהימני שפיר לא מקרי תלוי במעשה. וא"כ הרי מקרי בידה לטהר ולא דמי לעריות כלל. ואולי דזה כוונת הת"י שם אות ד' שכתבו בקיצור א"נ כיון שיש לה היתר ע"י טבילה מקרי יבמה יבא עליה אבל הני אין להם היתר ע"כ. וצ"ע כוונתם הא אחות אשתה שמתה אשתו ממי יש היתר לאחר שתמות ולהנ"ל אתי שפיר דהכא ההיתר בידה ולא תלוי באחרת והתם ההיתר תלוי במיתת אחרת והבן.

וראיתי שהרבה נתקשת שם בביאור דברי המוס' והרא"ש שתלוי ההיתר בחילוק האיסור שבאחות אשתו האיסור משום ערוה וקורבא ובאיסור נדה האיסור משום כרת ולא ערוה ונתקשת באות ג' דמאי נפק"מ ומהאי סברא לחלק בין איסור כרת הבא מחמת ערוה לבין איסור כרת הבא מחמת נדות והאיך האיסור יבוס קשור בדווקא לערוה ולא לשאר איסורי כרת.

ואשר נלפענ"ד בהיתר קושיתך הוא כך, דהנה כבר נתקשתי באיסור יבמה לשוק שהוא איסור לאו ולא כרת כמבואר (יבמות נ"ב ועיין רמב"ם פ"ג מהל' יבוס הי"ט ובטוש"ע א"ע סי' קנ"ט) ולכאורה ממ"נ אם קידושין הראשונים פקעו כשמת בעלה הרי היא פנוי' אלא שיש עליה מצות יבוס של יבמה יבא עליה ואמאי איכא איסור לאו ואי אכתי נשארו קידושי בעלה הראשון והרי היא אשת איש וכמ"ש ז"ל מן השמים הקנו לו ליבם אשה והתירו לו אשת אחיו א"כ הרי כשזנתה תהא בכרת ובגמ' (שם) אמר רב מנין שאין קידושין תופסין ביבמה שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר לא תהא בה הויה לזר ושמואל אמר בעניותינו צריכה גט מספקא ליה לשמואל האי לא תהיה אשת המת אי ללאו הוא דאתא אי דלא תפסי בה קידושין הוא דאתא ולא מיבעיא לרב דודאי נ"ע אמאי לא הוי בכרת אלא אפי' לשמואל ממי נ"ע, ועוד דהרי רב ממי מודה דיבמה לשוק לא הוי אלא לאו ואם זינתה לא נאסרה ולא הוי כא"א ואפי' למ"ד יבמה שזינתה אסורה ליבמה ועיין סוטה י"ח ובתוס' שם בשם הירושלמי אי קיי"ל כרב המנונא ועיין יבמות בגמ' נ"ו ע"א ובדרב המנונא קמיפליגי דאמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה דרב אמר הרי היא כאשת איש ומיפסלא בזנות ומ"מ נראה דאין הולד ממזר דלא הוי רק חייבי לאוין ושמואל אמר אינה כא"א ולא מיפסלא בזנות ועיין רמב"ם פ"ב מהל' יבוס ה"כ.

והנה כבר כתבנו דבקידושין יש שני קיניים קנין ממונות והשתמשות והשני קנין איסור של הקדש ועל קנין ממונות הבעל נותן פרוטה ומקדש וקנין זה יליף קיחה קיחה משדי עפרון וקנין זה נעשה מצד הבעל ויש קנין שני והוא קנין איסור שהיא מתייחדת לבעלה ואוסרת עצמה על כל העולם עיין קידושין ב' ע"ב ד"ה דאסר לה אכ"ע כהקדש וז"ל דגבי אשה במה דמתיחדת להיות לו היא נאסרת לכל אבל בטלית לא שייך למימר הכי ביאור הדברים דהחילוק בין טלית דטלית אין בו דעת והכל מצד הבעל וליכא איסור הקדש מצד הטלית אבל באשה שהיא בעלת דעת במה שמתיחדת להיות לו היא נאסרת לכל ונמצא שהאיסור בא מצדה היחוד שלה לבעלה, וקנין איסור הזה שהוא מדין הקדש ולכן אם זינתה תחת בעלה אפילו בשוגג מ"מ מעלה בבעלה והכוונה שהרי עברה על איסור היחוד שנתייחדה לו וכמ"ש זה המהרי"ק בתשובה ובט"ז הביאו ולכן בתורה כתיב ומעלה בו מעל שהוא כמועל בהקדש והבן כי קצרתי.

ומעתה אשה שמת בעלה קיי"ל דמיתה מתרת ומותרת לינשא לאחר ומיהו אשה שמת בעלה בלא בנים ונפלה לאחיו ליבוס הרי מיתת בעלה לא התירה לינשא לאחר שהתורה אמרה לא תהיה אשת המת החוצה, ומעתה צריך להבין במה נשארה אשה זו מקושרת לבעלה הראשון ולקידושין הראשונים שאסורה לינשא לאחר ורק ליבם ונראה פשוט דהקידושין שקידש הראשון לא נפקעו כלל והם נמשכים מאחיו המת לאחיו היבם שיורש אותו ואת אשתו ע"י הקידושין שקידש אותה וזה מה שאמרו אשה הקנו לו מן השמים, וכן אמרו בגמ' קידושין ד' ע"ב מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת ופרש"י. לזה מחמת קידושי המת ואין ביאה באה אלא לגמור אבל קנין דמעיקרא לא. ובתוס' שם ד"ה מה ליבמה בסופו פי' נמי הר' אלעזר משזנ"א פי' שכן זקוקה ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדושי ראשון ע"ש. מבואר דיבמה אינה צריכה קידושין שניים אלא הקידושין שקידש בעלה הראשון הם הקידושין לשני ולפ"ז תתחזק קושין אמאי אין הולד ממזר ואמאי לא הוי אלא בלאו.

ולפמ"ש לעיל הטעם הוא דכיון דבקידושין יש שני קניניס קנין ממון מצד הבעל וקנין איסור ממה שהיא מתיחדת ולפ"ז קנין ממון מצד בעלה נשאר וירש אותה היבם עם שאר נכסיו שהיבם יורש את אשתו ויורש שאר נכסי אחיו ושפיר אינו צריך קידושין שניים ומיהו האיסור אישות שיחדה עצמה לבעלה הראשון שהי' אחי היבם אותו היחוד מעולם לא התיחדה ליבם זה וכיון שכן א"כ איסור א"א מצד היחוד שלה אלא דין אישות מצד הכסף קידושין והו"ל כעין דין גזל ושפיר לא הוי אלא בלאו, ואפי' לרב דס"ל דאין קידושין תופסין ביבמה י"ל משום דס"ל כיון דקידושי ראשון לא נפקעו א"כ כמו דאין קידושין בא"א משום דאין קידושין תופסין בא"א שאין מקום חלות הכ"נ כיון דהקידושין לא נפקעו רק האיסור מצדה ס"ל דאין קידושין תופסין ביבמה דלא חלו על הקידושי כסף של הראשון אבל מ"מ הרי היא אסורה רק בלאו משום דהיחוד שנתיחדה לבעלה הראשון אזל לה ולזה השני מעולם לא יחדה עצמה ועד שלא יבם אותה הרי היא בלאו שלא נאסרה מצד היחוד.

אלא דמעתה אתי שפיר החילוק בין איסור ערוה שיש בו כרת ואיסור נדה שיש בו כרת דאף דתרוייהו איסורי כרת נינהו לענין החיוב ועונשין מ"מ לענין יבום תרי עניני נינהו דמצות יבום תולה באישות ובחלות הקידושין וכל אשה שקידושין תופסין בה נופלת ליבום הגם שאסורה לו באיסור לאו או נדה או כיוצא בו כיון שלענין יבום תפיסת קידושין העיקר שיחולו הקידושין ולכן אם היתה אסורה עליו באיסור ערוה בשעת נפילה הרי לא תפסי בה קידושין וכיון דלא תפסי בה קידושין א"כ גם קידושי אחיו הראשון אין להם מקום חלות בשעת מיתה ופקעו הקידושין בשעת מיתה ככל הנשים שמתו בעליהן שנפקעו הקידושין והתרו לעלמא אבל באיסור נדה דיש ילפיתא דקידושין תפסו בנדה א"כ בשעת מיתת היבם הרי יש מקום חלות לקידושי אחיו הגם שהיא אסורה עליו משום נדה אבל חלות היבום הוא מצד הקנין של הקידושין של אחיו הראשון וכיון שיש מקום חלות עליה מצד הקידושין של קידושי המת דקידושין תופסין בנדה אלא שאין בידו לגמור מצד האיסור נדות והלא כל היבום שהיא הביאה אינה עושה אלא גומרת קידושי ראשון וזה יכול לאחר זמן.

ובמה שכתבנו יש לישב קושית הח"צ בתשובה א' שהביא שם בשם המראנ"ח למניעת האוננת מחלילה משום דהיא מצוה ואונן פטור מכל המצות האמורות בתורה, ותמה וז"ל וגדולה מזו אני על הרב ז"ל אם כדבריו אין לך אשה שכשירה ליבום שהרי הוא והיא נעשים אוננים ואף היבום היא א' ממ"ע וקי"ל כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה ע"ש. ולפמ"ש אתי שפיר שהרי בשעת נפילה לא בעי אלא שתהא ראוי' לקידושין שיחולו הקידושין והרי קיי"ל דאונן מצי מקדש ואדרבה גמ' מפורשת היא (כתובות ג' ע"ב) כדתניא הרי שהי' פתו אפוי וטבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות, והרי מבואר דכשהוא או היא או שניהם אוננים מקדשין אפי' לכתחילה בכה"ג שמתו אביו של חתן או אמה של כלה וכ"ש תרוייהו קודם שחל האבילות ולכן לא מקרי בשעת נפילה יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה דלענין הקידושין חלין אז שזה היא החלות בשעת מיתה והרי הירושה נמי מצוה וחל בשעת מיתה ומה שאינו בועל היבם הוא איסור אחר, ובאמת דביבום אפי' לא נתכוין לשם מצוה כלל ואדרבה כיון שלא לשם מצוה מ"מ כל שמתכוין לשם ביאה בעלמא ואפי' זנות קנה וצ"ע.

אלא דלפ"ז החילוק מוכרח בין איסור כרת דעריות לאיסור כרת דנדה דהגם דתרוייהו איסור כרת הם והקשו בהקישא דר"י מ"מ כיון דלענין קידושין שתופסין בנדה הפקיע הכתוב דתופסין בה ולענין יבום העיקר הקידושין שיהיו תופסין בה שפיר לא מקרי אסורה בשעת נפילה כנלפענ"ד והבן כי ביסוד זה יש לישב עוד עניניס.

סימן קמח

בחלוצי צבא מותר להם לאכול נבו"ט

עוד להנ"ל

מענינא דיומא גרגיר אחד מה שהרהרתי (בראשית י"ד כ"ד) בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי. נראה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ח מהל' מלכים ה"א חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם ויכבשום וישבו מהן מותר להן לאכול נבלות וטריפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים, מפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהם. והרמב"ן ז"ל טען עליו דבמלחמת שבעה עמים הותר להם דבר טמא עיין חולין פ"ק דף י"ז ואי במלחמת הרשות לא הותרו אלא במקום סכנה ועיין רדב"ז שם.

ונראה דלא פליגי אלא בדבר איסור כגון ערפי דחזירי אבל דבר היתר לכ"ע מותרין לאכול וליכא משום גזל דכיון שהם במלחמה וישבו מהם הרי קנאו בחזקה ובמלחמה ולכן כיון שרדפו אחריהם ושבו מהם אכלו מה שאכלו, אלא שעתה כיון שאמר המלך סדום תן לי הנפש והרכוש קך לך ואמר לו אברם הרמתי ידי וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך נמצא שמתחלה לא קנו מדין חזקה בשבי ולפ"ז הרי אכלו הנערים מגזל שאינו שלהם וגם מה

שלקחו האנשים ענר אשכל וממרא צריכים להחזיר דלא ליהוי גזל למפרע ולכן אמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים וגו' שכיון שהם כבר לקחו ואכלו אין בידי להפקיע משלהם בשביל הטענה שלא תאמר אני העשרתי את אברם.

ושפיר אכלו היתר למפרע.

אלו דברי חמיך ואביכם אוהבכם, אדם מיעוט לעולם דושה"ט המצפה לגדולתך וי"ר שתזכה ללמוד תורה לשמה ולהרביץ תורה ברבים ולהרבות דעת, ולבנות בית נאמן בישראל בזרע ברך מאת השם המבורך ונא תדרוש בשלום אשתך הרבנית בתי הגדולה הקשורה בלבי תחי' ונכדי חמדת לבי ובבת עיני אברהם מרדכי הי"ו ובשלום מחו' מר אביך שליט"א המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמט

דין דהפקיעו רבנן לקידושין מיניה

א' דר"ח מר חשון התשנ"ג בנ"י

מע"כ הרה"ג וו"ח נו"נ אי"א כו' כש"ת מוה"ר שלום מרדכי סג"ל שליט"א מחברי הכולל בית אולפנא דרבינו יוחנן קרלין סטלין רמות ת"ו.

אחדשב"ת בידידות, וכו'. ועל ד"ת אשר כתב באבן משפט סימן ה' ענף שני בגדר הפקעת קידושין שנעשו ע"י כסף או קידושי ביאה ומעכ"ת האריך והעלה ב' נקודות חדשות. א) בדין הפקר ב"ד אי אמרינן שהפקיעו הקידושין א"כ למה צריכין גט בכלל כיון דהפקיעו הקידושין למפרע אין כאן קידושין. ב) המקדש בביאה דשוי' חכמים לבעילתו בעילת זנות מה הוא דין של שוי' לבעילתו והיאך זה נעשה. ומעכ"ת העיר משמ"ק ריש כתובות מרמב"ן וריטב"א ועוד ראשונים דאופן ההפקעה הוי מדין תנאי בקידושין דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכל היכא דלא ניחא להו בקידושין אלו הרי בטלו הקידושין מדין תנאי וכן הביא מתש' הריב"ש סי' שנ"ט דבהי ג' סוגיות לא שייך לדון מדין הפקר ב"ד הפקר כיון דהקידושין היו קידושין גמורין בזמנם אלא שאח"כ אירע סיבה ועניין בגט ולכן בעינן לטעם דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ומיהו המאירי מפרש דטעמו של רבינא נמי מדין הפקר ב"ד הוא ולכן קאמר מינה קדיש בכספא כלומר דרק בכסף שייך הפקר ב"ד והקנו חכמים המעות לאשה והוי כמקדש בשלה וכן משמע בתוס' שם. עוד טעם שני כתב השמ"ק עפמש"כ התוס' (דף פ"ט ע"ב) ד"ה הפקר בתורם מן הטמא על הטהור דל"ל הפקר ב"ד הפקר ולאפקועי מרשותיה בשעת הפרשה כיון דבתר הכי נמי אכתי שלו הוא ועליו לתקנו והכ"נ כיון דבעי רבנן גיטא ובלא גט לא פקעי הקדושין היכי נימא תו הפב"ד הפקר ומעכ"ת האריך בביאור לפי דרכו.

ולפענ"ד נראה בכוונת השמ"ק דהפקר ב"ד לא חל אלא על מעות או על פירות ובשעת מעשה כגון בשעת הקידושין במקדש או בשעת הפרשה במפרש וכל שהפקירו הב"ד המעות בשעת הקידושין הוברר הדבר דמעולם לא חלו קידושין אלו ומעולם לא היתה מקודשת וא"כ גט מה בעי הכא כיון דלא חלו הקידושין גיטא לא בעי שהרי נתברר שפגויה היתה למפרע וכמו דקיי"ל היכא דמיאנה בבעלה יוצאת בלי גט או נמצאו קידושי טעות דאפילו בנה מורכב לה על כתיפה ממאנת והולכת לה בלא גט עיין יבמות ק' ע"ב וממאנת מי ילדה ומשני בקדושי טעות וכר' ישמעאל ועיין כתובות ע"ד ע"א וב"ב קנ"ו ע"ב קידש על תנאי ובעלה אינה צריכה הימנו גט ועיין גם נדה נ"ב ע"א ויבמות ב' ע"ב תוס' ד"ה ואי עתה יכול לומר בחמותו, וע"כ כיון דאנן מצרכינן לה גט א"כ מחזקינן לה בא"א וחלו הקידושין בזמנם וא"כ ע"כ צ"ל שלא הפקירו הב"ד הכסף בשעת קידושין וכיון דלא הפקירו למפרע וחלו הקידושין הדרא קושיא מה מהני הפקר ב"ד ומה שייך הפקר ב"ד כיון דהקידושין חלו בזמנם ובשעת הקידושין.

וזה כוונתו מה שמביא ראי' מתוס' (עיין יבמות פ"ט ע"ב ד"ה שהפקר ב"ד) גבי תורם מן הטמא על הטהור דל"ל דלא מהני מטעם הפקר ב"ד הפקר ואפקעינהו רבנן להתבואה מרשותו דא"כ דהטעם דאפקעינהו רבנן הפירות מרשותו מטעם הפב"ד שוב אינם שלו וליכא עליו חיוב לתקן פירות כמו כל פירות של הפקר שאין חיוב לו או לאחריס לתקנן, וע"כ כיון דבמפרש מן הטמא על הטהור אמרינן דכן יש עליו חיוב לתקנן ע"כ הוא דין מחודש בהפקעה ולא מדין הפקר ב"ד וא"כ בקידושין נמי כיון דלמפרע לא הפקירו היאך ובמה הפקיעו הקידושין עכשיו ועכ"ל שהוא מדין תנאי בקידושין ולא מטעם הפב"ד והבן כי קצרתי.

ומעכ"ת הביא עוד מבעל הפלאה ריש מס' כתובות ולב שמח על הרמב"ם בסה"מ שורש ב' ומרן הח"ם א"ע מ"א סי' ק"ט דלא שייך להפקיע קידושין שנעשו מזמן מרובה ולהפקיר המעות שאינו בעולם למפרע.

ומה שנלפענ"ד בעיקר הא שמעתתא דאפקעינהו בס"ד דבגמ' נדרים ל' ע"ב תנן בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך שמיס ביני לביניך ונטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה וכו', ונחלקו הראשונים ז"ל בביאור הא תקנתא, התוס' והר"ן ושאר ראשונים הקשו כיון דמדינא האומרת טמאה אני לך מיתסרא אבעלה כמשנה ראשונה ומשום שלא תהא נותנת עיניה באחר היאך התירו איסור

טומאה לבעלה וכי איסור שבה להיכן הלך. והתוס׳ בשם רבינו אליעזר מי׳ דלא מצינו זונה אסורה לישא לכהן דהוא מוזהר עליה אבל היא אינה מוזהרת עליו ע״ש, ומה שתמהו עליו האחרונים ז״ל ועיין ר״ן שם שכתב ב׳ תירוצים, א) דמשום מגדר מילתא יכולין להפקיע בקוס ועשה ותי׳. ב) מדין דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן והכא כיון שאמרה לבעלה טומאה אני לך אפקעינהו רבנן לקידושין מעיקרא ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומש״ה שריא לבעלה ואוכלת בתרומה.

ובמקום אחר האריכתי לטעם דאפקעינהו וכשזינתה פנויה היתה א״כ לכאורה הפקיעו הקידושין למפרע משעת נישואין והיתה אצל בעלה כפנויה עד עכשיו וגם בניה שילדה מקודש הו״ל בני פנויה. ב) גם מעכשיו מכאן ולהבא תשאר אצלו כפנויה דהרי אחר שזינתה והפקיעו הקידושין אין כאן קידושין חדשים על להבא, ואיך ידור עמה בלי חו״ק, ועיין כתובות י״א ואמר רבא מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב מקא טעות לגמרי משמע ובעי קידושין מחדש עיין בש״ע ובאחרונים. ג) דא״כ במשנה אחרונה א״א שזינתה וילדה ממזר תאמר לבעלה טומאה אני לך ויפקיעו חכמים הקידושין ויטהרו הממזרים דאז בשעה שזינתה פנויה היתה (ועיין תוס׳ גיטין ל״ג ע״א) בגט שאין עליו זמן שמא יחפה. ד) אי נימא דאפקעינהו והדר חלו קידושין מעכשיו או צריך קידושין מחדש א״כ גם בענין כתובה שכתב לה כשנשאה והוא בתולה עכשיו יבטל הכתובה ויכתוב לה כתובת בעולה שהוא מאה ולא מאתים ועיין תוס׳ כתובות י״א ובתוי״ט והגרע״א ז״ל היכא דפירסה נדה תחת החופה ולא בעלה לענין כתובה מאתיים ועיין משנה הלכות ח״ו סי׳ רמ״ב.

סימן קנ

כמה מיני הפקר

עוד להנ״ל

והנראה בס״ד לומר בזה דבר חדש דהנה מצינו כמה מיני הפקר כלומר כמה דינים בהפקר, א) הפקר בעלים שיש לאדם חפץ ומפקירו לעלמא והפקר זה הוא שמוציא החפץ מרשותו לרשות הפקר והפקר כזה עושה קנין וכל הרוצה לזכות זוכה בו ואין ביד בעליו לחזור בו אלא אם רוצה בו גם הוא יכול לזכות מההפקר כשאר כל אדם ועיין נתיבות חו״מ סי׳ רמ״ב סק״ג שמחלק בין הפקר ליאוש שהמיאש כל זמן שלא זכה בו אחר יכול לחזור בו מן היאוש ואם חזר בו ובא אחר ולקחו הרי הוא גזל בידו לא כן המפקיר אין בידו לחזור וכל הקודם ולקחו זכה בו בין הוא ובין אחרים.

ועיין ש״ך ח״מ סי׳ שנ״ח ושו״ת מחנה חיים סי׳ ס״ז ושו״ת משנ״ה ח״ה סי׳ רל״א ודו״ק.

ב) **הפקר** מחמת איסורים כלומר שמפקיר חפציו או כליו או בהמתו כדי שלא יעבור איסור בשבילם ודין הפקר זה משונה מן ההפקר לעלמא דכאן אינו מפקיר החפץ לאחרים שיבאו ויקחו אותו ויחזיקו בו אלא כיון שכל זמן שהחפץ ברשותו עובר עליו באיסור וכגון חמץ בפסח שאם הוא ברשותו עובר עליו בב״י וב״י והוא מפקירו ומפקיעו מרשותו שלא לעבור עליו, והפקר זה אינו הפקר לכ״ע כיון דכל ישראל אסורין בחמץ בפסח נמצא דמה שמפקירו אינו שיזכו בו אחרים אלא להפקיע עצמו מידי איסור וכמ״ש חז״ל שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הם ברשותו לעבור עליו ואילו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה. וצ״ב כיון שאינן ברשותו אמאי עובר עליו ובמה עשאו חכמים כאלו הן ברשותו ובפרט לפ״מ דקיי״ל איסורא לא נייחא ליה לאינש דלקנייה (ויש לדייק ג״כ דא״כ אינו עובר רק מדרבנן ודו״ק) וצ״ל דיש כאן שני דיינים אחד חפץ שהוא ברשותו והשני האיסור שעל החפץ הרובץ עליו כשהוא ברשותו וכשהוא מסלק עצמו מן החפץ במה שמפקירו ומבטלו הנה הראה שאינו רוצה בחפץ זה וממילא אינו עובר באיסור דמה שעשאוהו כאילו הוא ברשותו היינו כל זמן שאינו מראה שאינו רוצה בו ומסלק רשותו היינו.

ולכן תקנו להפקירו ולבטלו והפקר זה הוא מדין סילוק רשות מהחמץ וכמ״ש המאירי במגן אבות והפקר כזה אינו עושה קנין אלא מסלק ומפקיע רשותו ובידו לחזור עד שלא זכה בו אחר וכעין זה כתבו במשכיר בהמתו לעכו״ם והתנה עמו לשבות בשבת או להחזירו והעכו״ם לא שמע לו ולא שבת בשבת שיפקיר בהמתו לפני השבת ואינו עובר על איסור שביתת בהמתו ואפ״ה אין אחרים יכולים לזכות בבהמתו.

וביארתי במקום אחר שהוא מדין הפקר של סילוק רשות ולא עושה קנין ולא הפקר שעושה קנין שאחרים יוכלו לקנות בו והפקר כזה מועיל שלא יעבור על איסור שבת (ועיין ש״ע הרב ובשו״ת ח״ם א״ח סי׳ ס״ג ובספרינו משנ״ה ח״ד סי׳ ל״ב) ועיין תוס׳ והרא״ש נדרים מ״ח ע״א וז״ל הלכך בשבת יכול להפקיר כליו שלא יעבור על שביתת כליו וכן בהמתו אם השאילה לעכו״ם ולא החזירה לו קודם השבת אפילו בינו לבין עצמו עכ״ל. ומובנים בזה דברי רש״י פסחים ו׳ ודברי הרע״ב ריש פסחים שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עלויה ע״ש פסחים (דף ו׳) ובמה שהקשו עליהם וכבר האריכתי בזה בהרבה מקומות.

ג) **הפקר** ב״ד לממון בעלים בע״כ של בעלים לקנס או לעונש אפילו במקום שהוא אינו רוצה להפקיר

שכן כח ב"ד יפה להוציא ולהפקיר החפץ מיד בעלים ומרשותו מחמת שבא לו איזה עונש מב"ד לפי דעת עיני הב"ד כגון שעבר ע"ד התורה או על דבריהם ז"ל או כדי לעשות סייג לתורה או כשהדבר לצורך כלל ישראל וכיוצא בו וכדאמר ר' יצחק (גיטין ל"ו ע"ב ויבמות פ"ט ע"ב ועיין עוד שקלים ג') דאמר ר' יצחק מנין שהפקר ב"ד הי' הפקר שנאמר (עזרא י') וכל אשר לא יבא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה ר' אליעזר אומר מהכא (יהושע י"ט) אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וגו' (ועיין שו"ת מהרי"א אסאד יו"ד סי' קס"ד ועי"ק).

ד) **הפקר** ב"ד לטובת יחיד או רבים בשביל שלא יעברו על איסורין וכמ"ש ז"ל (שבת י"ח) דלב"ש דס"ל שביתת כלים בשבת ולרב יוסף אפילו לב"ה היכא דעביד מעשה דא"ל רב יוסף לרבה ולימא מר משום שביתת כלים דתניא ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לרבות שביתת כלים אלא אמר רב יוסף לרבות שביתת כלים וכו' ולב"ש אע"ג דלא קעביד מעשה אסור מוגמר וגפרית מ"ט שרי ב"ש ומשני דמפקר להו אפקורי ועיין תוס' שם ד"ה ולב"ש וד"ה דמפקרא ועיין רשב"א שם דב"ד מפקרי להו לכל כלי ישראל שמבשלים בהם מע"ש לשבת ונתבשל בשבת שלא יעברו על איסור שבת, וכן נ"ל אליבא דהרוקח וב"ח ז"ל שפסקו שביתת כלים והארכתי במקום אחר.

ופשוט דהגם שהפקירו ב"ד כל הכלים מ"מ אסור לישראל ליכנס לבית חבירו ולזכות בכליו שב"ד הפקירו, ונ"ל שהפקיעו רק שלא לעבור באיסור ועיין תוס' שם דבבהמה לא אמרינן כן דלא התירו רק בכלים ונ"ל דהם אמרו להפקיר והם אמרו שלא יזכה בו אדם ואם יבא אחר ויזכה בו יפקירוהו ויוציאוהו ממנו ויתנוהו לבעלים הראשונים וכל זה הי' בתנאי ההפקר כי בידם להפקיר ולהקנות וכמבואר בירושלמי שקלים ובש"ס ודלא כהחולקים דאין בידם להקנות, או שלכתחילה לא הפקיעו הבעלות אלא הוציאוהו מרשותו שלא לעבור עליו.

ולפ"ז בדידן במקדש ועושה מעשה שלא כהוגן בשעת קידושין אז הפקירו החכמים כסף הקידושין והקניהו לה הכסף ולא קידש אותה אלא בכסף שלה או אפילו לא הקנו למ"ד דאין ביד ב"ד רק להפקיר ולא להקנות לאחרים ולא הקנו לה מעותיו ומיהו עכ"פ קידשה במעות הפקר ולא נתן לה כלום והוא צריך ליתן לה פרוטה משלו ולא משל הפקר ושפיר אינה מקודשת אבל כשזינתה לאחר שקידשה כדת ולא הי' סיבה להפקיע הקידושין ולהפקיר עד היום א"כ למשנה אחרונה נ"ל דמה שהפקיעו הקידושין מדין הפקר ב"ד שכתב הר"ן הוא מדין הפקר שני כלומר הפקר להפקיע האיסור שלא תהא נאסרת על בעלה ונ"ב מאי מהני בזה הפקר.

ונראה לפענ"ד להסביר קצת לפמ"ש התוס' קידושין (ב' ע"ב) ד"ה דאסר לה אכ"ע כהקדש ופי' והרי את מקודשת לי כלומר להיות לי מקודשת לעולם בשבילי וכו' ומיהו אם הי' אומר טלית זו מקודש לי אין נראה שיועיל דגבי אשה במה דמתיחדת להיות לו היא נאסרת לכל וכו', ובאתרתי במקום אחר דס"ל להתוס' דאיסור א"א שהיא נאסרה כהקדש לא חל עליה מחמת הכסף קידושין שנתן ומצד הבעל אלא במה שהיא מתיחדת להיות לו ואוסרת עצמה על כל העולם היא נאסרת והיא מדין הקדש כמו המקדיש דבר לשמים הרי הוא הקדש ואסור ליהנות בו וכמו מזיר שמקדיש עצמו לענין כמה קדושות חלות עליו כן אשה המקדשת עצמה לכל העולם היא נאסרת לכל העולם חוץ מבעלה, ובכדי להסביר הכוונה בקידושין אלו כתבו התוס' ומיהו אם הי' אומר טלית זו וכו' אין נראה שיועיל כלומר דאם הי' זה האיסור חל בשביל אמירתו א"כ הי' זה דין מדיני הקדש שמקדיש אדם חפצו וא"כ בטלית נמי יועיל אם יאמר טלית זו מקודש לי דגבי אשה הטעם שיש לה דעת ובדעתה היא מתיחדת ומזומנת עצמה בשבילו ומביאה האיסור על כל העולם בהתיחדה לו לבדו ולא לכל העולם כולו אבל טלית אין לו דעת ליחד עצמו, ונראה דזה נמי לשון קדשה מלשון קדושה אלא שזו מזומנת לכל והיא קדשה פיגול הוא לא ירצה וזו קדושה מלשון קדושה קדוש לה'.

אלא דמעתה נראה לפענ"ד בס"ד דבר חדש דכיון דבקידושין ישנם שני חלקים חלק הקנין ממונות מצד הבעל שנתן כסף פרוטה או שו"פ ויליף כסף כסף משדה עפרן וחלק האיסור שאסרה עצמה על בעלה כהקדש ובדין הקדש הרי קיי"ל דביד ב"ד להתנות וכמ"ש ז"ל (עיין שבועות י"א ע"ב) דקרבנות ליבור לב ב"ד מתנה עליהן ואנן קיי"ל כחכמים ולא כר"ש דל"ל לב ב"ד מתנה עליהן ובתוס' שם ד"ה אי הכי בקרבנות ועיין פ' ולד חטאת (כריתות כ"ב כ"ג) עשו תקנה בקדשים ובמוי"ט פסחים פ"ח מ"ב ד"ה יאכל בא"ד אבל יותר נראה לי דמתירין לאכול הראשון משום שלוס מלכות כדאמרינן בעלמא כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וה"נ דכותיה דאמרינן כל שהיה ספק לאדם בפסחו נתלה בדעת חכמים, והחכמים קבעו לראשון אלא שלא רצו חכמים לתלות בדעתם לכל אדם לפי שאין בו צורך כמו גבי קדושין דבכל עת וזמן והרבה עקרי דינים מותקנים בכך אבל פסח דפעם אחת בשנה הניחו לכל אדם על דעת עצמו ע"ש. הנה מבואר דהקדש וקידושי אשה דין אחד להם וקדושי אשה לעולם תלו בדעתם כיון דהרבה עקרי דינים מותקנים בכך.

ואולי מה״ט תקנו לשון הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל ולא תקנו לשון קנויה לי כדת משה וישראל כלשון הקרא דבאמת חלק הקנין לא הפקיעו חכמים בכה״ג אלא חלק הקדושה בקיצור דחלק האיסור באשה שהיא ההקדש הוא מדין הקדש לשמים ולזה נקראו קידושין ולא קנינים והבן כי הוא דבר חדש בס״ד.

ולפ״ז מובן באמרה טמאה אני לך תביא ראי׳ לדבריה ואם לא תביא ראי׳ תשב אצלו ואם זינתה אז כדי שלא תשב אצלו באיסור הפקיעו רבנן הקידושין מינה כלומר חלק האיסור שהתיחדה לו ומ״מ חלק הקנין של כסף לא הפקיעו וא״כ נשארה היא קנויה לו מדין כסף שנתן לה אלא שהפקיעו חלק האיסור שהוא ההקדש והיתה רק בגדר דין גזל שעבר הבועל דין ממונות ולא דין איסור ולכן לא נאסרה על בעלה ודבר זה ביד חכמים להתנות לענין קדושה כיון דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש דכל הקדש תלו בב״ד, ומה מאד מיושב עכשיו מה דאם הפקיעו חכמים הקידושין א״כ היתה פנויה למפרע ונמצא נשארה פנויה והיאך נשארה אצלו להבא בלי קידושין דבאמת כסף הקידושין לא הפקיעו נמצא דאינה אצלו בלי קידושי כסף אלא שהפקיעו היחוד מקודש וכיון שלאחר שזינתה בע״כ נשארה אצלו הרי היא מתיחדת ממילא שנית לבעלה ונשארה באיסורה מהיחוד השני.

ובזה יש לי לישב עוד קושיא אחת מה שהי׳ קשה לי לכאורה לפי השיטה דאמרינן אפקעינהו רבנן לקידושין מינה ונשארה פנויה למפרע תקשה באשה שיודעת בעצמה שזינתה ולמדה ההלכה שהפקיעו חכמים קידושין מינה ואני חכמה שכנתי ערמה תחשוב דמעתה היא כפנויה אצלו מהיום והלאה שהרי אפקעינהו רבנן לקידושין מינה והוא לא קידשה שוב א״כ נשארה פנויה ושוב אם תזנה תחתיו לא תעבור עוד באיסור א״א ונמצא חוטא נשכר שמעתה תזנה תחתיו בהיתר חכמים שהפקיעו קידושיה והיא תשאר תחתיו, וגם הבנים שתלד אח״כ אפילו נדע שהיא מאחר לא יהיו ממזרים ועכ״פ ספק ממזרים ולא ממזר ודאי והוא פלא לכאורה.

ומיהו לפמ״ש דענש הקידושין לא הפקיעו חכמים היינו קנין הכסף שלו אלא האיסור וההקדש ולאחר שפסקו לה להשאר תחת בעלה ממילא היא מתיחדת לו שנית בע״כ וממילא נשאר האישות במקומו והרי היא א״א גמורה אפילו לאחר תקנת משנה אחרונה.

ומה מאד מובן לפ״ז מה שאמרו חז״ל בכל המקומות תינח קדיש בכספא קדיש בביאה מאי איכא למימר ומשני שוי׳ לבעילתו בעילת זנות וכבר תמהו מה הוא שוי׳ בעילת זנות והלא לשם אישות הוא מתכוין ולא לשם זנות ומה כח יש ביד חכמים והוא אינו מקדש על דעתם כלל אלא על דעת עצמו ורוצה באישות כאלו ולהנ״ל אתי שפיר דכיון דבאישות צריך להיות הקדש והמקדש בביאה יש כאן קנין בהנאת הביאה אבל צריך להיות חלק ההקדש במה שהיא אוסרת עצמה מדין הקדש לשמים והפקיעו חכמים חלק ההקדש ולא נתקדשה אליו כלל וממילא נשארה בעילתו בעילת זנות מלשון קדשה זונה שג״כ מקדשת עצמה למי שמזנה עמה, והבועל נותן לה אתנן זונה אבל אין זה קידושין של הקדש אלא זונה ולא קדושה שחסר חלק הקדושה, ואולי זה הוא מדוייק איש ואשה שלוש ביניהם שכינה שרויה ביניהם שבשעת קידושין נתקדשה בהקדש לשם שמים והיא חלק הגבוה ושכינה שרויה ביניהם כעל כל הקדש ולכן בפוטה כחיב ומעלה בו מעל מלשון מעילה כמו בהקדש והיא שמעלה שהיא החלק ההקדש שמעלה עכשיו בהקדש זה וק״ל.

סימן קנא

עוד להנ״ל

ולהגדיל תורה בדרך הנ״ל נראה לפענ״ד הנה בגמ׳ (יבמות ס״ו ע״א) בת ישראל שנשת לכהן והכניסה לו עבדים בין עבדי מלוג בין עבדי נאן ברזל הרי אלו יאכלו בתרומה וכו׳ ובגמ׳ דתניא מנין לכהן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה שנאמר (ויקרא כ״ב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו ומנין לאשה שקנתה עבדים ועבדיו שקנו עבדים שיאכלו בתרומה שנאמר וכו׳ ופרש״י ומין לאשה בת ישראל כהן וכו׳ והוא דרשה דאורייתא הוא ועיין תוס׳ יבמות ס״ז ע״ב ד״ה קנין כספו אמר רחמנא דהך דרשה דהכא לכ״ע דאורייתא הוא בתרומה ודו״ק. ותמה רבינו מנחם הבבלי אדם מישראל והוא מזרע אברהם יצחק ויעקב קדוש יאמר לו הרי הוא זר ואסור לאכול בתרומה וחייב מיתה ועבד גר גרוע שקבל עליו מצות כאשה מקיים מצוה באכילת תרומה עיין תוס׳ גיטין י״א, ויהי׳ יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, ותי׳ מידי דהוה אבהמתו דאוכלת מקרא דהמה יאכלו בלחמו.

ולפענ״ד הא קושיא גופה תקשה באשתו בת ישראל לכהן שאוכלת בתרומה והרי היא זרה ובת כהן שנשאת לישראל שהיא כהנת אינה אוכלת וכן ישראל אינו אוכל, ואין לומר כתירוצו ומדין קנין שהרי בעבדים אשר בשר חמורים בשרם יש בהם קנין הגוף כבהמה ושאר מטלטלין אבל בת ישראל שאין בה קנין הגוף להיותה כבהמתו ח״ו ואדרבה עולת עמו ואינה יורדת עמו והחובל בה חייב ומעשה ידיה שהם לבעלה הוא מתקנת חכמים אבל מדאורייתא אין בה שום קנין ובמה כחה חזקה לאכול בתרומה מכח קנין כספו. ועוד הרי כהן הקונה עבד עברי אינו אוכל בלחמו של כהן ואפילו

למ״ד דע״ע גופו קנוי (קידושין ט״ז ע״א) מ״מ אינו אוכל בלחמו של כהן מבואר דלא מהני קנין כספו לזה א״כ אשתו מ״ט אוכלת.

הן אמת דמע״ע יש מקום לחלק בין קנין ע״ע לקנין אישות שהרי אפילו למ״ד ע״ע גופו קני ועיין קידושין (דף ט״ז) אמר רבא זאת אומרת ע״ע גופו קנוי ועיין תוס׳ שם ד״ה אמר רבא מ״מ קנינו הוא קנין לזמן כשכיר וכתושב ואפילו ע״ע הנרצע מ״מ ביובל יצא ועיין תוס׳ ר״י הזקן גופו קנוי כלומר יש לו זכות בגופו של ע״ע וקנאו למעשה של עבד ויש לו זכות על הגוף למעשה אבל אינו שלו כבהמתו, וא״כ באמת אין כאן ג״כ קנין כספו שיהא לו ולזרעו אחריו כמו עבד כנעני.

איברא דמעתה נראה לומר כך לפמ״ש כבר בסמוך בדין קידושין שיש בזה שני קניניס מצד הבעל הכסף ומצד האשה האיסור מה שהיא מתיחדת ומזמנת עצמה לאיש זה ולא לאחר וביאור הדברים שהיא מתיחדת ומזמנת עצמה להיות מוכנה לו בכל עת שרוצה לשמש בה לשם אישות וביאה, ומה מתק בזה לשון הר״ן שכתב שבשעת קידושין האשה מפקרת עצמה שאין לו מובן לכאורה ואדרבה הרי זונה נקראת מופקרת על שמפקירה עצמה וכבר הקשה אחד מגדולי אחרונים דא״כ כשמפקרת עצמה יבא אחר ויקחנה לעצמו ולהנ״ל מובן מאד שאשה זו בשעת קידושין מפקרת עצמה הכוונה כמו שזונה מפקרת עצמה לכל מי שרוצה לזנות עמה ונותן לה אתנן כן הוא בשעת קידושין באשה כשרה לבעלה בשכר כסף קידושין דמעשה ההזמנה אחת הוא לכשרה ולפסולה, אלא דהתם כיון דמפקרת עצמה לכל העולם הרי היא זונה סתם שהרי אינה מתיחדת לאדם אחד ומ״מ זונה נמי לאו דוקא שהפקירה עצמה לכל העולם אלא שהפקירה עצמה לכל מי שירצה לבא עליה ויתן לה אתנן והפקירה עצמה בשביל האתנן כבר נקראת מופקרת כיון שמפקרת עצמה לכל הרוצה בה בשביל המתנה והאתנן ואינה מתיחדת לאיש אחד אבל באשה כשרה הגם שהיא ג״כ מפקרת עצמה לבעלה משקבלה כסף קידושין לדעת הר״ן ז״ל אמנם ההפקר רק לבעל זה שקבלה ממנו כסף קידושין ומיד מתיחדת עצמה לו לבדו ואוסרת עצמה לכל העולם כולו וזה כוונת הר״ן אשה מפקרת עצמה והאומר שיכול אחר ליקחה ולזכות בה מן ההפקר הוא דבר בטל אלא הכוונה כמ״ש. והוא לשון מושאל מזונה שנקראת מופקרת וכנ״ל.

ובזה נראה נמי להבין מה שאמרו אשה בפחות משו״פ לא מקניא נפשה דלכאורה מ״ש כיון שהסכימה ולהנ״ל אתי שפיר דכמו שהמופקרת לכל הבא עליה אינה מפקרת עצמה אלא בשביל האתנן ובפחות משו״פ לא מקניא נפשה ואינה מפקרת עצמה דבפחות משו״פ אין זה אתנן ולא מתנה דאינו חל דין ממון על פחות משו״פ כמ״כ אשה כשרה שזה לה כסף הקידושין אינה מזמנת עצמה בפחות מזה וזילותא הוא בפחות מזה דאז תהי׳ כמופקרת לכל בחנם והיינו לשון הקידושין דאין ענין של קנין בגוף האשה אלא הזמנה ויחוד בשביל הכסף שנותן לה בעלה והבן.

האמנם חלוק עוד דבאשה כשרה במה שקבלה כסף הקידושין ומתיחדת לו הוא שהזמינה עצמה והפקירה עצמה לו לבא עליה בכל עת שתהיה תחתיו ותהי׳ ראוי׳ לו ע״פ התורה כל זמן משך חייהם ואסרה עצמה על אחרים מאותה זמן ואילך עד שתמות היא או ימות בעלה או יגרשנה והכל מדין הקדש דכמו ביד אדם לאסור עצמו על אחרים שלא ליהנות הימנו הכ,נ אשה כשרה בשעת קידושין היא אוסרת עצמה על כל העולם כולו באיסור הקדש שחל על כל העולם כולו מלגשת אליה ולהסתכל בה (ואפשר שהוא כמו שאמרו קול ומראה וריח אין בו משום מעילה אבל מ״מ איסור יש בקול ומראה ולכן אסור לספר או להסתכל בא״א) והבא עליה באונס ובע״כ הרי הבא עליה מועיל בהקדש זה והיא פטורה ואם היא ברצון שניהם הרי גם היא מעלה בהקדש זה וז״ש תורה איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל ולכאורה לשון ומעלה צ״ע היל״ל איש כי תזנה אשתו אבל האיסור הוא שמעלה בו כמו מועל בהקדש שהרי אסרה עצמה אכ״ע כהקדש ואין להאריך יותר בזה.

עוד נראה להקדים קושיא אחת דקידושי אשה יליף קיחה קיחה משדה עפרון והקשו שהרי בשדי עפרן קנה אברהם השדה לעצמו לצמיתות וכן כל קניני השדה הם קנין בעלות ואשה הרי אין בה קנין בגוף וכמ״ש לעיל וא״כ לא דמי קנין אישות לקנין שדה ואין היקש למחצה, וכתבתי בס״ד דבאמת הקונה שדה ג״כ צ״ע בקנינו שהרי סדנא דארעא חד הוא ובשלמא הקונה מטלטלין הרי בידו ללקחן ולטלטלן ולהביאן ברשותו אבל הקונה שדה בין השדות במה חל הקנין על השדה ומה יש לו בשדה זו ע״כ אין לו רק השתמשות בקרקע זו ואין אחר רשאי להשתמש בקרקע זו וכל מה שרוצה עושה בקרקע לפי מה שהוא ראוי לעשות אבל לזוז הקרקע ממקום למקום אין זה בידו (הגם שיש בידו לחפור בה בורות אין זה עיקר השתמשות וגם כי עד התהום הוא שלו) וכן אשה שקונה אותה להיות אשתו הרי היא נקנית לו כל ימי חייו להשתמש בה לצרכו ואין הפסק לקנין השתמשות זו עד עולם ואם מת ואין לו זרע אחיו יורשה וא״כ בזה הקנין אשה דומה לשדה עפרן, (וקצת הי׳ אפשר לדייק למה דוקא משדה עפרן ולא אמר סתם יליף קיחה קיחה משדה אלא דשדה עפרן שקנה אברהם אבינו נמי לא קנה להרס אלא לשכב שם עדי יבא הקץ הימין והכ״נ ילפינן קיחה קיחה משדי עפרן

דוקא ולא משאר קיימים דבשדה עפרן הבעלות רק להשתמש בו לשכיבה ולבית וא"א לגלות יותר).

ובזה ממילא מבואר מאד מה שאמרו חז"ל תינח דקדיש בכספא דקדיש בביאה מאי אכ"ל שו' רבנן לבעילתו בעילת זנות והוא כיון שביארנו דכל זונה הוא מה שמקבלת אתנן ומפקרת עצמה להבא עליה והחסרון אצלה שלא עשתה לשם קידושין ואינה מתקדשת ומזמנת עצמה ומתיחדת לאחד אלא לכל העולם וחסר חלק הקדושה שבא ע"י קידושי תורה בהסכמתה ובהסכמת התורה וחכמי ישראל כדת משה וישראל ובבחינת איש ואשה שכינה שרויה ביניהם וחל עליהם הקדושה מגידה אבל כיון שקידש בביאה נגד רצון חז"ל אפקעינהו הקדושה מהם ולא חלה הקדושה א"כ ממילא נשארה הביאה בעילת זנות וכנ"ל.

ומעתה ממילא מיושבת נמי קושיתינו שהתחלנו בה אמשנה אחרונה האומרת טמאה אני לך וכו' והקשו במה יפה כחם להפקיע הקידושין ולהנ"ל נראה דהם לא הפקיעו הממון רק חלק האיסור שעליה והיינו הקידושין שאסרה עצמה על כל העולם כלו בהקדש והפקיעו איסור זה של הקדש למפרע ובידם להפקיע איסור קדושה כמש"ל ולא הפקיעו כסף הקידושין מהבעל שהרי הבעל לא עשה עולה להפקיע כסף שלו ולהפקירו ולכן ממילא נשארה קנ' לו מדין קנין כסף הנ"ל ומותרת לו מכאן ולהבא ודו"ק.

והגם כי נשארה עוד דיו מ"מ אין הז"ג להאריך יותר ואני על אם הדרך בלי ספרים וי"ר שתזכו להרבות תורה ברבים כאות נפשכם וכברכת ידידכם הכותב לכבוד התורה ולומדיה דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנב

טעות בכתיבת כתובה

עש"ק לסדר תמחה את זכר עמלק התשנ"ד בנ"י יצו"א מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כו' כש"ת מוה"ר שלמה זלמן פרידמאן שליט"א בעמח"ס להודות ולהלל אבן יקרה בלייקוד נ.דז.

אחדשב"ת קבלתי מכתבו. בדבר שאלתו במה שאירע שם באחד שכתב בכתובה בשני בשבת במקום בששי בשבת ואחר שחתמו העדים וקראו הכתובה הרגישו בהטעות ותקנו התיבה בשני ועשו הימנו בששי בשבת ולמטה כתבו העדים בתיבת בששי יש העברת קולמס וחזרו העדים וחתמו שנית, ורוצה לדעת מה דין כתובה זו ואם צריכין לכתוב להם כתובה אחרת ואם עד שלא כתבו להם כתובה אחרת הו"ל כדר בלא כתובה ואסורין לדור יחד.

והנלפענ"ד ראשונה הנני מתנה שאין דברים אלו נאמרו פה רק לפלפולא בעלמא כי לא ידעתי מי הי' המתקן הכתובה שאם הי' שם אדם גדול ות"ח אין דברי מעלין ולא מורידין כי חכם שעשה מעשה אין מהרהרין אחריו, ומיהו להתלמד בדברים, צריכין לברר שני עניינים אם בדיעבד זמן בתוך הכתובה מעכב, והשנית אם מה שקיימו העדים בסופו מהני.

והנה מתחילה עלינו לדון אם נכתבה כתובה בלי זמן לגמרי מה דינה ונראה שהכתובה כשרה ומקורו הנאמן בש"ע א"מ סי' מ"ג ס"א שכתב כותבין בשטר זמן הלואה כדי שנדע מאיזה לקוחות יטרוף ואם לא כתב בו זמן כשר לגבות בו ממנו אבל אינו יכול לטרוף מהלקוחות, ועיין שו"ת תשב"ץ סי' ש"א ושו"ת הר"ן סי' ע"ו. וא"כ הכ"נ אם לא הי' בו זמן כלל היתה הכתובה כשרה דהרי דין שטר יש לו אלא דמ"מ הי' צריך לכתוב לה כתובה אחרת כיון דדין שטר זה שאינו ראוי לגבות בו ממשועבדים י"ל דלא סמכה דעתה עילויה כמו על כל כתובה שגובה ממשועבדים, ואף דאשה לא בקיאה בהלכות לדעת, אם נכתבה כהלכתה מ"מ אנן לא סמכינן וצריכין ליזהר ליתן לה כתובה כשאר כל הנשים.

האמנם אם נכתב בכתובה זמן מוקדם פסולה הכתובה כמבואר בש"ע שם ס"ז שטרי המוקדמים פסולים שהרי טורף בהם לקוחות שלא כדין ולפיכך קנסו אותו חכמים ולא יגבה בשטר מוקדם אלא מבני חורין הג"ה וי"א דפסול לגמרי (טור בשם הר"י והרא"ש) ועיין סמ"ע וש"ך שם ובבאה"ט שהביא מחלוקת בדיעבד מה דינו ועיין שם לכמה תשו' ובתוכם החכ"ל דלא איפסל לגמרי ממש ומיהו לענין כתובה ודאי דכה"ג הי' חיוב לכתוב כתובה אחרת אם לא שהיו כותבין העדים להדיא בתוך הכתובה שהתחיתה לא היתה בזמן הכתיבה אלא כתובה נכתבה בזמן אחר ונתחתמה ביום פלוני. שהרי עכ"פ לכמה פוסקים אין לגבות כלל ואפי' למ"ד שגובין מ"מ רק מבני חורין א"כ ודאי דבכתובה חייב לכתוב כתובה אחרת שתהי' השטר כשר לכ"ע וגם לגבות ממשועבדים.

ומעתה נבא לגידון דידן שאם הניחו הכתובה כמו שהוא בשני בשבת הרי הכתובה פסולה וכיון שלא ראו הטעות עד לאחר החתימה א"כ חתמו על שטר פסול וא"כ לאחר שהעבירו בקולמוס ועשו משני שיש יש כאן שתי שאלות חדא כיון שנפסל השטר לאחר חתימת העדים שנעשה שטר מוקדם אפשר דהו"ל בכלל הא דאמרו בגמ' ב"ב ל"א האי דא"ל לחבריה מאי בעית בהאי ארעא א"ל מינך זבינתה והא שטרא א"ל שטרא זייפא הוא גמין ולחיש ליה לרבה אין שטרא זייפא מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס ואמינא אינקיט האי

בידאי כל דהו וא"ל רב יוסף אמאי קא סמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא והלכתא כותיה דרב יוסף עיין מ"מ סי' פ"ג. והגם שיש לחלק דשאני מוקדם ממזויף כמובן גם לא דמי לשטר שגבו בו פעם אחת או שטר אמנה מ"מ אם היו מניחין את השטר בלי תיקון ודאי הי' צריך לכתוב כתובה אחרת.

ומעתה יש לעיין אחר שהעבירו הקולמוס וכתבו עליו שישי במקום שני אחר שחתמו העדים הנה לכאורה אם הי' נשאר כן הרי הו"ל מזויף מתוכו שהרי העדים לא חתמו על היום זה כלל אלא חתמו על שטר שנכתב בשני בשבת ועיין סמ"ע וש"ך מ"מ סי' מ"ג הנ"ל דכיון שנראה פסולו בב"ד שוב אין לו תקנה וכתב דלפ"ז אם המלוה בעצמו כתב עליו קודם שנראה בב"ד שלא ניתן לטרוף מזמן ראשון נראה דכשר א"כ אפשר כאן כיון דהעדים מיד שינוי את התאריך א"כ אינו גובה רק מיום אחרון או דעכ"פ הו"ל כשטר שאין עליו זמן וכשר, אלא דמ"מ לא דמי דאלו הי' כותבין בסוף השטר והיו מניחין בשני בשבת כמו שהוא אלא שהיו כותבין בסופו שהתימה היתה בשישי בשבת הוה אתי שפיר אבל כיון שהעבירו הקולמוס א"כ ליכא כאן לא שני ולא שישי והו"ל כזמן מזויף או בלי זמן לגמרי עכ"פ ואין ליכנס כאן במחלוקת אי כתב ע"ג כתב הוה כתב או לא, ועכ"פ נראה כמזויף מתוכו לכאורה.

וגם בעצם הקיום שעשו העדים בסוף השטר וכתבו למטה מן השטר לאחר חתימתן, בתיבת בששי יש העברת הקולמוס וחתמו העדים שנית ע"כ.

ולפענ"ד צ"ע קיום זה חדא דלא פירשו מה הוא העברת הקולמוס ההוא ועל מה זה, והשנית כי באמת אין זה העברת הקולמוס אלא מחיקה ושינוי הזמן בכתיבה מעוקמת ומדשה והעברת הקולמוס פירושו שהי' כתוב שם מקודם נמי בששי אלא שלא הי' ניכר או מאיזה טעם העבירו הקולמוס וא"כ על המחק לא העידו כלום, והי' עכ"פ להעדים לכתוב כן בתיבת בששי בשורה א' יש שינוי הזמן שמחקו בשני וכתבו בשישי, או תיבת בשישי נכתב על תיבת בשני בשבת שהי' נכתב בטעות. אבל כמו שהוא קיום העדות אינה מעדת כלום ואדרבה מקיים שהי' שם כתוב בשישי בשבת אלא שהעבירו עליו הקולמוס ובאמת לא הי' כתוב שם בשישי אלא בשני. נמצא הו"ל בלי קיום והשטר פסול.

ועוד בו שלישיה דלפענ"ד צ"ע דבש"ע שם מבואר דהא דמהני שהעדים יחתמו היינו קודם חתימתן כמ"ש שם ס"י בש"ע שטר מוקדם דכתיב ביה מקמי חתימת סהדי שטרא דנן איכתב ביום פלן ולא איתתם עד יום פלן כשר דוקא מקמי חתימת סהדי ולא לאחר החתימה הגם שחתמו שנית, ויש לדחוק קצת בזה, ומיהו עוד יש לעיין בעצם מה שנהגו כהיום ראיתי כן בפשוט לקיים ולאשר ע"י סהדי או ב"ד מה שנראה או נמצא איזה טעות בכתובה ותקנו ולכאורה צ"ע שהרי קיום ואישור כזה לא מהני אלא אם אשרו וקיימו קודם שכתבו והכל שריר וקיים אבל לאחר שכתבו שריר וקיים אינו מועיל קיום כזה עיין ח"מ סי' מ"ד ס"ה וז"ל אם יש בשטר מחקים או תלויות או לתיבות שעבר עליהם הקולמוס צריך לקיימם קודם והכל שריר וקיים ואם הי' בזמן השטר ולא קיימם הוי כשטר שאין בו זמן ובפת"ש האריך להקשות ולפרש דברי המחבר והעלה דתלוי אי זמן הו"ל תורף או תופס השטר ולדעת הרמ"א יפסל כל השטר ומחלק בין נמחק למוקדם ודידן לכאורה תרתי איתנהו ביה, נמחק ומוקדם איכא והו"ל זיוף מתוכו ע"ש היטב.

והנה שם סי"א כתב המחבר שטר שיש בו מחקים ושכחו העדים ולא קיימוס בסוף השטר וכתבו שריר וקיים וחתם העד האחד וקודם שיחתוס השני מצאו שלא קיימו המחקים תקנתו של שטר זה שיכתבו אנן סהדי לבתר דחתם חד מנן עד שלא קיימנו כך וכך מחקים דאית ביה קיימנוס כדקא חזי והכל שריר וקיים ויחזרו ויחתמו שניהם והנה כתבו דוקא כשחתם ע"א וגם שחזרו וכתבו שריר וקיים אבל בלאו הכי לא מהני, ולעיל בסמוך שם כתב דאם כתב בה תרי שרירי וקיים כשר בדיעבד ולכתחילה לא יעשו כן (תשו' הרא"ש כלל ס"ח סי"ח ורמ"א) והש"ך תמה דא"כ מאי מועיל בכל שטרות שריר וקיים כיון שיכולין לכתוב שנית שריר וקיים, ואיכא למיחש שהניחו שיטה וכתבו מה דבעי ושריר וקיים, ועיין סמ"ע, וט"ז שם כתב ומ"מ דעת הטור לפסלו כה"ג ונראה טעמו כיון דחזינן ריעותא שנכתב ב"פ שריר וקיים חיישינן שמא הרחיקו ב' שיטין והך ריעותא גרע טפי מיש מחק ע"ש ובבאה"ט.

ועיין ש"ע א"ע סי' קכ"ה סי"ט גט שמחק בו אות או תיבה או שתלה בין השיטין אם מטופס הגט הרי זה כשר ואם מן התורף אינו גט, ואם חזר ופי' בסוף הגט שאות פלונית תלויה או על המחק אפילו מתורף הגט כשר כשאר שטרות והקיום יכתבנו קודם כדת משה וישראל ע"ש. ועכ"פ בדידן יש תרתי לריעותא חדא דלא כתבו כאן כלל שהאי תיבת בשישי הוא על המחק אלא העברת בקולמוס וא"כ לא קיימו המחק כלל ויהי' תלוי במחלוקת הרשב"א ורבותיו עיין ב"ב דף קס"א כתבו מקצת מרבותי ז"ל שהתלוי' שאינה מקויימת אינה פוסלת השטר, אלא שאין למדין ממנה אבל המחק שאינו מקויים פוסל כל השטר, ואינו נראה בעיני שאין המחקין פוסלין אלא שאין למדין מהן, ולכאורה הוא מחלוקת הנ"ל דמחבר ורמ"א בס"מ סי' מ"ד ס"ה, ואלא כאן יש עוד כיון שכתבו אחר שריר וקיים יש לעיין הרבה בקיום הזה אפי' לא

הי׳ שאר הספיקות הנ״ל ואין הז״ג להאריך כעת יותר. ועכ״פ לכ״ע לענין כתובה הי׳ ראוי לחזור ולכתוב כתובה אליבא דכ״ע ובאמרתי ברמז מה דאמרו חז״ל דליכא כתובה דלא רמי בה תגרי היינו שלא כתבו כדבעי ורמי בה תיגרא שעי״ז ח״ו מריבות בבית והתיגרא רמי בכתובה ועכ״פ הרבה יש לדקדק בכתיבת הכתובה. וכן קבלתי ממו״ר הגה״ק מצאמז קלויזענבורג שליט״א שקבל מפי רבותיו עד מרן הח״ם ורמ״ש איגרא שצריך לדקדק באותיות הכתובה ובנגיעות וכיוצא בו.

ולכן להלכה לפענ״ד אם הי׳ שם אדם גדול ואין אחריות הענין עליו גם לקרוע את מכתבי והנני מבטל דעתי כי ודאי עשה כהלכה, אבל אם לא הי׳ שם אדם גדול הרי כותב כתובה זו הוא בכלל כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין שלא יהא לו עסק עמהן וצריך לכתוב כתובה אחרת שנמצא בה טעות, ומצוה לפרסם כי כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן, וזה הלכה ברורה ולא ח״ו לזלזל בזה כאשר נתקיים בנו בעונ״ה שכל אחד נעשה מסדר קידושין וכותב כתובות ואינו יודע כלום בהלכות אלו ומחריב עולמות ח״ו, ומלפנים זאת בישראל שלא סידר קידושין אלא רב העיר או כיוצא הבקיא בכל ענינים וכ״ש לסדר גיטין ואפי׳ בזמן הגמ׳ העמידו ב״ד מיוחד לזה, ובזה מתבאר מאמר עתידה תורה שתשתכח מישראל וא״ל רשב״י ח״ו שתשתכח תורה אלא הלכה ברורה ביאור הדברים שיהיו לומדים בתורה ופלפול ולא הלכה למעשה ואם לא יעסקו בהן חדא גרה אבל הם ילכו ויעסקו בהן בלי לדעת ההלכה וכיון שלא ילמדו ההלכות ויעסקו שאינן בקיאין בדבר יבוא ח״ו לשכח את התורה.

ואל יחשוב שזה דבר קטן שהרי הדר בלי כתובה או כתובה פסולה אפי׳ לא ידע מזה הרי כבר כתב רש״י כתובות נ״ז ע״א ד״ה אי הכי זיל כתוב לה כתובה אחריתי, אי נמי במקום שכותבין וגובה לר״מ מיהו בעילת זנות באיסור הוה ע״ש. וזה מובנים דברי השב״ל ח״ב סי׳ ע״ז שהביא פי׳ ז״ב לרש״י שכתב מברכין ז׳ ברכות כשנותן לה כתובה ואז מיבעל לו בנקיות ובטהרה, כדי שלא יבא ספק ממזרות בישראל עכ״ל רש״י והוא תמוה, ולהנ״ל אמי שפיר דהכתובה אם לא תהי׳ כתיקונה א״כ יש כאן בעילת זנות עכ״פ ודו״ק. וע״ש בשבלי הלקט הנ״ל שמביא שם תשו׳ רבינו אביגדור שהסביר הא דמברכין ברכת חתנים גם בשעת מסירת הכתובה (נראה דהי׳ מנהג כן אם אחרו למסור הכתובה) דלא גריעא מסירת כתובה מפנים חדשות ועדיפא מיניה, שהיתר ביאה תלוי בה וכו׳ ע״ש.

אלו דברי ידידו אדם מועט לעולם המצפה לישועת ה׳ כהרף עין המברכו בשמחת פורים בלב ונפש,

מנשה הקטן

מזמור לתודה ותהלות רבות, ליוצר כל ראשית רוכב בערבות, והודאות לרבבות להגומל לחייבים טובות, מגלה עמוקות נעלמות ונסתרות, המשרה שכינתו ומאיר באור הגנוז בהיכלות, וכאשר הי׳ עמי לסייעני לגמור ספרי אבן העזר, אל יעזבני ואל יטשני לנצח להיות לעזר, להתחיל ולגמור כחק ומשפט, דברי שו״ת משנ״ה מהד״ת בחושן משפט

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק ארבעה עשר

חושן משפט

סימן קנג

העולה לגדולה אי נשתנה גופו

אס"ח דסוכות התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ מחותני רב הרבנים גאון הגאונים אספקלריא המאירה דזיו ליה כבר בתיה, פרי עץ הדר מזה בן מזה דמטמרין גלין ליה תל תלפיות צדיק תמים ראש בשמים מדברנא דעמי' נשיא אלקים רבן של ישראל כקש"ת מוה"ר **פינחס מנחם אלטר** (שליט"א) [זצוקלה"ה] כ"ק אדמו"ר מגור ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשב"ק מחותני (שליט"א) באהבה נאמנה, הנני שולח גרגיר מה שאמרתי יום ראשון דסוכות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר סוכות תשנ"ג לכבוד בנינו חתני הרהגה"ל הגריא"א זצ"ל, ופטפוטי דאורייתא בו בד"ת בו נדברנו תחת אחת השיחים שיחה נאה בק"א לפני ר"ה. וראשון לציון מה שעלתה בידי להשתעשע את מע"כ מחותני בד"ת אשר בה נדברנו בהיות מעכ"ק מחותני שליט"א בביקור בקרית אונגוואר בחודש אלול תשנ"ב לפני חזרי לארצינו הקדושה במינוי סנהדרין שאין ממנין אלא בעלי קומה ובגמ' שבת ל"ב ע"א אין השכינה שורה אלא על חכם גבור עשיר ובעל קומה ובסנהדרין י"ז אר"י אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה וכן מלך ובשאול כתיב משכמו ולמעלה גבוה מכל עם ואיך הושיבו את דוד שלא הי' בעל קומה ומעכג"ק מה' שליט"א העיר לדוד לא הי' כשאול אמנם לכאורה לא מבואר שלא הי' בעל קומה וש"י.

האמנם מה שהשבתי בזה לפ"מ דמבואר בקרא (שמ"א ט"ז ז') ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו כי מאסתיהו כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב והגם שדרשו גבוה מגבהות מ"מ גם מידי פשוטו לא יצאו ואמר לו הקב"ה אל תבט אל אחיו שהוא גובה קומה ובחר בדוד שלא הי' גובה קומה כמוהו ועל דרך הרמז דוד הוא הקטן, איברא דבגמ' יבמות מ"ט אמר ליה [שאול לאבנר] שאל עליה דכתיב וילבש שאול את דוד מדיו כמדתו וכתיב ביה בשאול משכמו ומעלה גבוה מכל עם מבואר דדוד עכ"פ הי' נמוך משאול ואעפ"כ כשלבשו שאול את מדיו הי' כמדתו והנה רש"י עה"פ פי' נהפכו למדת דוד והמרש"א בח"א פי' דמדיו של שאול היו מכווניס לו בנס.

ברם במקום אחר הבאתי מויק"ר ס"פ כ"ו וילבש שאול את מדיו הא למדת שאפילו יהא אדם קצר ונתמנה מלך נעשה ארוך כל כך למה שבשעה שנמשח בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו ובפסיקתא פס' יו"ד כבודי זה מלכות ומריס ראשי זה שמן המשחה, ובילקוט תהלים פ' מ"ה שמן ששון מחבריך שמכיון ששמן המשחה היה יורד עליו אם היה קצר היה מאריך, וכעין זה פי' דה"ה בנשיא וסנהדרין וראש ישיבה ובגמ' הוריות (י"ד ע"א) אביי ורבא ור"ז ורב"ח הוו יתבי והוו צריכא ריש אמר כל דאמר מילתא ולא מיפרך ליהוי ריש, דכולהו מיפרך לבר מדאביי דלא מיפרך, חזייה רבה לאביי דגבה ריש א"ל נחמני פתח ואימא, ובפרש"י שם אמור דרש דמשמיא פסקו לך רבותא שהכיר בו שינוי גופא, הנה דגבה ריש ממש כיון שנעשה ראש ולכן נמי בסנהדרין אם המשרה הולמתו אשתני גופיה וגבה ריש ורתתו מלפניו בעלי דיני.

וקצת השבתי לדייק לשון גבה ריש ולא אמר גבה כל גופו דבאמת קאי על גבהות הראש שנתעלה במעלת התורה והנהגה וזוכה לסקור הכל ע"ד שאמרו לב מלכים עד אין חקר שכיון שנתמנה להיות ראש על הציבור גבה ריש עד אין חקר.

ובזה מובן מה שמספרים מר' אייזעלע חריף שפעס שאל את החסידים מה גבר בגובדין הרבי מ"ש משאר בנ"א והשיב החסיד לפי המסופר שנתעלמה ממנו משנה מפורשת התורם מן הכרי מיד שתרמו נעשה הקדש והשאר נשאר חולין ולא חולין טבל שאינו מתוקן אלא נשאר חולין ומתוקן והכל ע"י ההפרשה הנ"ל והשיב מה שהשיב כידוע, ולפי מש"כ

אחי שפיר דבאמת ההפרשה כיון שנתמנה לראש גבה רישיה על כל חוכה לתקן אחרים, ועיין מאירי שבת לב מלכים עד אין חקר ודו"ק.

ומה מובן בזה דברי רש"י יבמות פ"ז דאיסור טבל הוא משום דפתיך בה תרומה נמצא דבאמת מה שמפרש לא הי' חולין מעולם אלא מעולם הי' בגדר קדושה אלא שהי' פתוך ומעורב בין הצבור בתוך עמי אנכי יושב ולא ניכר ההקדש מתוך שלא הי' מופרש ועיין תוס' נדרים י"ב ע"א ד"ה כחלת אהרן וכתרומתו וא"ת הלא קדושת התרומה חלה ע"י דבור והפרשה וא"כ הוי דבר הנדור וי"ל מ"מ אין האיסור שבתרומה בא ע"י הפרשה שהרי קודם לכן נמי היה אסור משום טבל דהפרשת תרומה אינה כ"א להתיר ע"ש. ועיין גם תוס' קידושין דף ל"ח ובר"ן נדרים ועוד מקומות דבאמת הפרשת תרומה אינו אלא מבדר ההקדש שבתוכה ומפרישה ומקדישה ולפ"ז אחי שפיר מאד דודאי מן השמים בררו ויש בדירה ומיושבת קושית הגאון ז"ל.

ובזה מובן מה שאמרו חז"ל (סנהדרין י"ד ע"א) אין אדם עולה לגדולה אא"כ מוחלין לו כל עונותיו ועולה הוא משמע עליה שבעצמו עולה לגדולה שמוחלין לו כל עונותיו.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לומר בזה דבר יקר דהנה אמרו ז"ל דהחטא ממעט ובגמ' חגיגה י"ב ע"א אמר ר' אלעזר אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע שנאמר למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ וכיון שסרח הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו שנאמר אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך רב יהודה אמר רב אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר למן היום וגו' ולקנה השמים ועד קצה השמים כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו וכו' הנה דהחטא ממעט, גם הנחש ע"י החטא נענש ונקצצו רגליו ועל גחונו ילך כל ימי חייו ונשפל עד לארץ. ומובא בחז"ל דבימות המשיח שיתגלה לנו במהרה ויתכפר החטא לגמרי אז גם הקומה יחזור לבנ"י, ואולי מה"ט משה רבינו הי' גובהו עשר אמות ולחד מ"ד כל הלוים היו עשר אמות לפי שהם לא חטאו ונתקן אצלם החטא של אדה"ר.

ומה מכיון בזה מ"ש ז"ל בגמ' נדה ל' ע"ב דרש ר' שמלאי הולד במעי אמו נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא וכו' וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנאמר לפתח חטאת רובץ ויש להבין מה טעם מראין לו כל הנ"ל וצופה ומביט מסוף העולם כיון שלא ישאר אצלו וגם לימוד התורה כבר שאלו עלה והשנית הדברים מתמיהין מאי רא' מייתי מלפתח חטאת רובץ, ומה שייכות להני אהדדי.

אמנם נראה דתיבוק במעי אמו הרי אין לו חטא והרי הוא עתיד להיות צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו וכמו אדם הראשון ואף כי לאחר שחטא אדם הראשון ותשת עליו כפיו וכל בני אדם נתמעטו בקומה מ"מ ברוחניות ובגדר של צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו עדיין ביד כל אדם לזכות לזה כל זמן שלא חטא כמו אדה"ר קודם החטא וכמו שהוא במציאות שקודם שחטא והוא במעי אמו צופה ומביט אפילו בקטנותו וכ"ש בגדלותו ואמרו בגמ' ואל תתמה כי זה מציאות ורבינו הקדוש החוזה מלובלין יוכיח האמנם מה זה שלאחר כך שוכח את הכל ואמר לפתח חטאת רובץ שכיון שיצא ממקור והילה"ר פגשו מיד ביציאה ונסתמו עיניו ולבו עכ"פ נראה דהחטא ממעטו הן ברוחניות והן בגשמיות ולכן אר"א אין אדם עולה לגדולה אא"כ מוחלין לו כל עונותיו וכיון שע"י החטא הוא מקטין ושוב כשמוחלין לו כל עונותיו עולה לגדולה ונתעלה שהרי הא דנתמעט היה מטעם החטא וכיון שמוחלין לו כל עונותיו שוב עולה לגדולה ונתעלה ברוח המעלות.

סימן קנד

מ"ט אין ממנים שני כה"ג

עוד להנ"ל

עוד רגע אדבר בדבר שאין ממנין שני כהנים גדולים וכה"ג שאירע בו פסול ומינו אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו דברי ר"מ ור' יוסי אומר ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכה"ג ולא לכהן הדיוט כ"ג משום איבה כה"ד משום מעלין בקודש ואין מורידין, ובתוס' שם הקשו דמשמע דמה"ת הוא ראוי להיות כ"ג ורק משום איבה גזרו ביה רבנן ועיין לקמן דף ע"ג ובתוס' שם א"כ למ"ל טעמא דר"ל דכה"ד משום מעלין בקודש אינו משמש תיפוק ליה דכהן גדול שלבש בגדי הדיוט ועבד עבודתו פסולה (זבחים דף י"ח) ותי' דכהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה ובירושלמי דרש לה מקרא ומסתברא דהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים כדאמר בפ' הבא על יבמתו דינאי מלכא אוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבא (יבמות ס"א).

ולפי' תי' זה מובן לשון המשנה שם י"ח ע"ב מסרוהו זקני ב"ד לזקני כהונה והעלוהו בית אבטינס והשביעוהו ונפטרו והלכו להם ואמרו לו איש כה"ג אנו שלוחי ב"ד ואתה שלוחינו ושליח ב"ד משביעין אנו עליך שלא תשנה וכו' הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין וכבר הקשה הגרע"א והח"ס ובבית שערים מה מועיל השבועה כיון שלדעתו מצוה

לשנות והנשבע על דבר מצוה הוא וע"ש מה שתי', ועיין עוד מהר"ץ חיות וברש"ש, ולדידי עוד קשה לשון המשנה מסרוהו זקני ב"ד לזקני כהונה וכו' וזקני כהונה השביעוהו ולכאורה למה לא השביעוהו זקני ב"ד ובפרט לפמ"ש ואתה שלוחינו ושליח ב"ד והשבועה לעולם בב"ד ולפמ"ש התוס' בשם הירושלמי דכה"ג נתמנה במלך ובאחיו הכהנים וגם מסתלק ע"י מלך ואחיו הכהנים דהכי משמע מתמנה בפה ומסתלק בפה אתי שפיר מאד דמסרוהו זקני ב"ד לזקני כהונה דזקני ב"ד אם ישבעוהו לא יועיל כיון דס"ל בענן ארחה על הכפרת מבחוץ והוא נשבע לבטל המצוה ומה מועיל ולכן מצאו עצה ומסרוהו לזקני כהונה דבידם לסלקו בפה מלהיות כה"ג א"כ משביעין אותו הכהנים אתה שלוחינו ושליח ב"ד משביעין אנו עליך שלא תשנה ואם תשנה אז יש לך דין שליח ששינה שאין אתה עוד שליחנו ואתה מסולק מן הכהונה ואי אתה עוד כה"ג וזה בידם לסלקו בפה ולכן דוקא זקני כהונה השביעוהו ולא הב"ד ושפיר מיושב קושית רבותינו הגדיקים האחרונים ז"ל. וגם קושייתנו דדוקא זקני כהונה משביעין אותו.

אלא דלכאורה תקשה לפ"ז מה שאמרו שם דף ט' ע"א אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מאי דכתיב (משלי י') ירחת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה ירחת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ד' מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים גדולים ושנות רשעים תקצרנה זה מקדש שני שעמד ד' מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים וכו' מכאן ואילך כל אחד ואחד לא הוציא שנתו ולפמ"ש התוס' מנ"ל שלא הוציאו שנתן דילמא שהי' המלך ממנה ומסלק אותן וכמו שעשה ביהושע בן גמלא וכמ"ש שם תרקבא דדינרא העלתה מרתא בת בייתוס ומינהו המלך להיות כה"ג וא"כ אפשר שוב באה אשה אחרת עשירה ועשאה כן ולכן מינו כמה כה"ג בבית שני ולא מוכרח שמתו. ול"ע כעת ואין הז"ג להאריך יותר.

סימן קנה

אי יש דיחוי אצל מצוות

עוד להנ"ל

ואלה דברים שאמרתי ביום א' דסוכות יומא דהילולא של בנינו בנו וחתני הרהגה"צ זצלה"ה.

גרסינן בגמ' סוכה (נ"ג ע"א) נקטס ראשו, תנא עולא בר חיננא נקטס ראשו ועלתה בו תמרה כשר בעי ר' ירמיה נקטס ראשו מעיו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו, מהו יש דיחוי אצל מצות או לא ותפשוט ליה מהא דתנן כסהו ונתגלה פטור מלכסות כסהו הרוח חייב לכסות וכו' ואמר רב פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות דרב פפא גופא מיבעיא ליה מיפשט פשיט ליה דאין דיחוי אצל מצות ל"ש לקולא ול"ש לחומרא או ספוקי מספקא ליה לחומרא אמרינן לקולא אמרינן תיקו.

וכתב הרי"ף ז"ל בהלכותיו ואיפסקא הילכתא לקמן כר' טרפון דאמר אפי' שלשתן קטומין הלכך ל"ש עלתה בו תמרה ל"ש לא עלתה בו תמרה כשרה ע"כ. ובעה"מ הביא שם די"מ דהאי דאמרי' אפילו ג' קטומים כשר לא שיהא נקטס ראשו אלא הענפים נקטמו וכ"פ הראב"ד ז"ל בהשגות שהוא הוא הי"מ שהביא הבעה"מ ולפ"ז משנה דנקטס ראשו פסול במקומה עומדת, גם הר"ן הביא דברי הרא"ש וכתב ואין דבריו ז"ל בזה נכונים דנקטס ראשו דמתני' לאו כקטומין דר' טרפון הלכך בנקטס ראשו דמתני' ליכא מאן דפליג דפסול מיהו אם עלתה בו תמרה כשר ודוקא בנקטס ראשו בעיו"ט ועלתה בו תמרה מעיו"ט אי נמי נקטס ראשו מעיו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט משום דהוי דיחוי מעיקרו דהו"ל דיחוי מעיקרו ולא הוי דיחוי אצל מצות אבל נקטס ראשו ביו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מספקא לן דדילמא דכיון דנראה מתחלת יו"ט והדר אידחי חלה עליו תורת דיחוי ושוב אינו חוזר.

ונראה דאמיר טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו ואחרים מחמירין עוד לומר דדיחוי מעיקרו נמי לא איפשיטא ומחלקין בין בידו לתקן או אין בידו לתקן דהכי תנן בזבחים דף ל"ד קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופרכינן עלה ולהוי דיחוי ופריק רב אשי דכל שבידו לתקן לא הוי דיחוי ואע"ג דנראה ונדחה הוא והיינו טעמא משום דהנם בידו לגמרי לתקן דמצוה נמי איכא אבל בענבין מרובין אין בידו לתקן אלא בעבירה דהא אין ממעטין אותן בי"ט ע"ש.

והרמב"ם פ"א מהל' לולב ה"ה וה"ו פסק כהרי"ף והראב"ד ז"ל השיג עליו כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשינו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כסתם מתני' ודברי ר"ט שאמר וכו' ועיין מגדל עוז מה שהאריך בראיית הראב"ד ז"ל וה"ה כתב דהמלחמות דמה דברי הראב"ד ומ"מ סיים וש קצת אחרונים מחמירין כדברי הר"א ז"ל וכן ראוי להורות ע"כ. והרא"ש ז"ל דף ל"ד הביא פי' הראב"ד ובעה"מ וכתב שפירושם רחוק מן הדעת ופסק כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכן איפסיק בש"ע א"ח סי' תרמ"ו ס"י וברמ"א הג"ה וטוב להחמיר במקום שאפשר באחר (ה"ה) ולא מקרי נקטס אלא אם נקטמו העלים (ר"ן).

ולא אחכד מעטי מה שהשבתי לישב דברי רבינו הגדול הבה"ג זלה"ה שפסק על הדס שאין לו ג' עלין יחד בקן אחד שקראו לו בגמ' הדס שוטה ופסול אפילו בדיעבד

והביאו הרא"ש ז"ל וז"ל בה"ג כתב דהדס שוטה אפי' בהדי אסא אחריני פסול ור' נטרונאי כתב אם יוכל לעשות כולו מן העבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא שלשה הדסים עבות ממלא אותו הדס שוטה ושפיר דמי וכן כתב ר' פלטיא מן המקרא היה משמע דשני מינין הן דכתיב בעזרא ועלי הדס ועלי עץ עבות, ואמנם אנו רואים שגדלין בערוגה אחת ושוין במראה ובקומה זה יוצאין עליו עבות וזה אין יוצאין עליו עבות ואפי' שפסלו הכתוב למצות הדס מ"מ מין אחד הוא ואין כאן בל תוסיף וכו' ע"ש.

ומדברי הבעה"מ שכתב בפי' הג"ל אע"פ שר"ט מכשיר בדיעבד בקטומין כיון שמצותן לכתחלה שלא יהיו קטומין בסופן ומפושחין אלא גוזזין מן הקרקע אין אנו מוצאין מהם כשיעור ג"ט עבות אלא בקושי וכו' ע"ש משמע לכאורה דמעיקר המצוה הוא שההדס הוא יחי' בד אחד היוצא מן הקרקע ולגזזו מן הקרקע ממש ואולי מה"ט ס"ל לבה"ג כיון דשייהס יוצאין מן הקרקע וזה עבות וזה עליו אינן עבות מסתמא הוא מין אחר ול"ע.

וחתני כבני זל"ל בספרו אמת ליהודה סוכה ל"ג עלה ונסתפק בביאור דיחוי אצל מצות מה הוא ואטו הבד קדושה יש ביה שצריך להיות ראוי מעיקרא ורש"י מייתי לה לצריך דומיא דקרבן עיין רש"י שם ד"ה יש דיחוי אצל מצות כלומר נוהגת תורת דיחוי אצל מצות כשם שנוהגת אצל קרבנות דאם נראה ונדחת משנשחטה אמרת ידחה דתו לא הדר חזי הכ"נ ול"ב ע"ש באריכות קצת וגם תמה אם יפסלו התפילין ויתקן הסופר נימא דיחוי ושוב לא יתכשרו ועיין מה שתי', ובאמת כי בערוך לנר נמי הקשה כעין זה דאם קטן חלה ביום השמיני ואינו ראוי למילה שוב נימא נדחה ממצותו ולא יתחייב עוד למול. ועוד כמה עניינים ע"ש.

איברא דבגמ' דף ט' ע"א אמר רב ששת משום ר"ע מנין לעני סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' ותניא ר' יהודה בן בתירא אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה שנאמר חג הסוכות ועיין רש"י סוכה ל"ז ע"ב ואמר רבה הדס של מצוה אסור להריח בו ופרש"י דגמרינן מסוכה דילפינן בפ"ק (ט' ע"א) דחל ש"ש על עני סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצו למצוה ולפ"ז מובן מה שפי' רש"י כשם שנוהגת אצל קרבנות שהרי לימוד גמור הוא בידינו מעני סוכה ודרשים לה מקרא דחג הסוכות. ועיין בסמוך ברש"י אי למדו לולב מסוכה.

והנה בעצם דין הדיחוי מה הוא לכאורה מצינו שני טעמים חדא היכא דבידו לתקן לא מקרי דיחוי והיכא דאין בידו לתקן מקרי דחוי אצל שנחלקו אי כיסוי הדס על ידי הרוח מקרי בידו לתקן די"א דבעי דוקא שיהיה חיוב מצוה לתקן וכל שאין חיוב מצוה לתקן לא מקרי בידו ועיין תוס' סוכה כאן ד"ה נקטס ובמס' ע"ז מ"ז ע"א בתוס' שם ועיין בס' עבודת עבודה ולע"ק, ועיין גם בתוס' זבחים ל"ד ע"ב הנ"ל בתוס' ד"ה כל שבידו ובתוס' מנחות נ"ט ע"ב ד"ה כל, ומיהו הר"ן ז"ל כתב טעם שני דנראה ונדחה פסול טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו ע"כ. ול"ל שהוא כעין גדר של גולד או שכיון שהוא כאילו לא בא לעולם עד עכשיו א"כ אין זה הדס שאמרה תורה ליקח מן העץ וענף עץ עבות כי זה גולד ובא לעולם עכשיו אצלינו והבן.

ומתחלה נדייק קצת בפרש"י שפי' אבעי דר"י נקטס ראשו מעיו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו פרש"י משנאגד דבתלוש נמי סלקא ביה עכ"ל וראיתי בערוך לנר ז"ל שהקשה לא ידעתי למה כתב משנאגד הרי בנקטס מעיו"ט מקרי דיחוי מעיקרא משנכנס י"ט אפילו לא נאגד ג"כ מקרי נדחה משקידש היום בשעה שנקטס כמו שנראה מדבריו לקמן ד"ה ולולב ע"ש.

ולפענ"ד בתרי אנפי אי יאמר דדוקא קאמר משנאגד חדא שהרי בסמוך מוקי לה לימא כתנאי עבר ולקטן ולר"י דס"ל צריך אגד פסול ואיבעית אימא אי ס"ל לולב צריך אגד דכ"ע ילפינן לולב מסוכה והכא בלולב צריך אגד קא מפליגי וכיון דקא ס"ד דצריך אגד ולכן כתב משנאגד דמאז כבר נתכשר למצוה, ובמה שכתבנו יש ליישב נמי קושית התוס' מרש"י ז"ל שכתב בד"ה יש דיחוי דאם נראה ונדחת משנשחטה אמרת ידחה וכו' והקשו התוס' דהכי דחוי מעיקרא הוא כיון דבתחילת יו"ט לא חזי ולפמ"ש נראה דרש"י בכיון כתב נראה ונדחה דכיון דלר"י בעי איגוד דוקא וכיון דביו"ט א"א לאגד א"כ מעיו"ט כבר חזי ואם נקטס לאחר האיגוד א"כ הו"ל נראה משנאגד ונדחית לאחר שנאגד וזה לפענ"ד נכון ומיושבת קושית התוס' מרש"י ז"ל.

עוד נראה בדיוק לשון רש"י שסיים דבתלוש נמי סלקא ביה (תמרה) וי"ל מאי קמ"ל דבתלוש נמי וי"ל דהנה מה דתני עולא עלתה בו תמרה כשר י"ל שנקטס בעודו על האילן ועלתה בו תמרה בעודו על האילן שזה דרך לגדל כשעדיין הוא חלק מהאילן ואז כשרה אבל אחר שנאגד אין זה במציאות שיעלה בו תמרה או אם יעלה לאחר שנתלש לא יוכשר וקמ"ל דעלתה בו תמרה לאחר שנאגד דבתלוש נמי סלקא ביה תמרה. ואיבעיא הוא בתלוש.

וי"ל עוד דהגל"ח חקר אי יכול לקיים מצות ד' מינים כשהן מחוברין בעץ ולא תלושין ודייק רש"י דבתלוש נמי סלקא ביה להשמיענו דבעינן דוקא תלוש ולא מחובר שאינו יוצא במחובר כלל ולכן קאמר משנאגד וכנ"ל. שוב ראיתי

לרבינו הגדול הראב"ד בהשגות על מה שכתב הבעה"מ איכא נוסחא דכתב בהו נקטס ראשו מעיו"ט ואנן לא גרסינן אלא נקטס ראשו ועלתה בו תמרה ביו"ט וז"ל א"א תופס את הקליפות ומניח את העיקרין ולא פי' אם במחובר עלתה בו תמרה או בתלוש וכבר העלתי הכל יפה בחבורי בפלפול ובדקדוק ע"כ. הנה דהראב"ד ז"ל תפס על בעה"מ שלא ביאר החילוק אם במחובר עלתה בו תמרה או בתלוש ולפ"ז הכל בדקדוק וקמ"ל רבינו רש"י דמיירי שעלתה בתלוש ולא במחובר כנלפענ"ד ברור.

עוד הקשה בערוך לנר שם ברש"י ד"ה ולולב מסוכה דאי לאו דקדש היום, וכתב משמע מזה דבקדש דהיינו משתחשך ליל י"ט תלי מילתא וכ"כ רש"י לקמן דדיחוי אינו עד שיקדש עליו היום ועודנו בפסולו ותמה דהיאך תלוי בקדש עליו היום דכיון דלילה לאו זמן לולב הוא א"כ לא מתחיל זמן דיחוי שלו עד שיאיר עמוד השחר בי"ט הראשון ומ"ש ליל י"ט מערב י"ט והאריך שם.

ולפענ"ד רש"י ז"ל תי' זה בדיוק לשונו הטהור שכתב וז"ל דאי לאו דקדש היום אכתי לא חל עליה זמן מצוה ולא שם מצוה למקרייה דחוי והנה דייק רש"י ז"ל לכתוב זמן מצוה, ושם מצוה ומ"ש זמן מצוה משם מצוה האמנם רש"י בא לדייק לישב קושית הע"ל שהרי בלילה אכתי לאו זמן לולב הוא אלא ביום ולכן דייק דיש כאן שני ענינים שם מצוה וזמן מצוה והנה שם מצוה חל מיד שקידש היום וזמן מצוה הוא מעלות השחר ולכן מיד שחל שם מצוה מקרי נראה ונדחה וזה שדייק דאי לאו דקדש עליו היום אכתי לא חל עליה זמן מצוה ולא שם מצוה אבל כיון שקדש היום חל עליה שם מצוה ולא זמן מצוה עד למחר וס"ל דכיון דכבר איכא שם מצוה כבר מקרי נראה לענין זה ונדחה.

וקצת נראה דמיון לזה מגמ' זבחים (י"ב ע"א) דרבי אפטוריקי רמי כתיב והיה שבעת ימים תחת אמו הא לילה חזי וכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה הא לילה לא חזי ומשני הא כיצד לילה לקדושה ויום להרצאה וכיון דלולב מקרבן יליף ולהרצאה הו"ל נמי לילה שם מצוה ויום זמן מצוה ושפיר הו"ל נראה ונדחה מליל הקדש. שוב ראיתי שהרגיש קצת מזה. ונראה קצת דרש"י לשיטתו דס"ל דלמ"ד לולב צריך איגוד א"כ משעת איגוד אפילו קודם יו"ט חל עליו שם מצוה ושוב הו"ל נראה ונדחה.

ומדויק בזה לשון רש"י בד"ה לולב מסוכה לא יליף, וז"ל הלכך מהשתא ליכא למיפסליה אלא משום דיחוי דכיון שאגדו בפסול ונקרא עליו שם לולב של מצוה בשעת דחוי נדחה לעולם ואע"ש דלא נראה ונדחה וכו' ואי לא צריך אגד איצטריך למינקט ביו"ט וכו' משמע דאי לולב צריך אגד אז אין צריך למינקט ביו"ט אלא לאחר שנאגד אפילו בערב יו"ט חל עליה שם מצוה או זמן מצוה כיון דצריך אגד וא"א לאגדו ביו"ט א"כ כן הוא חלות המצוה ומיד לאחר האיגוד הו"ל נראה ונדחה וא"כ אתי שפיר רש"י לשיטתו דלעיל פי' ועלתה בו תמרה משנאגד דהתם ס"ל אכתי כמ"ד צריך אגד וממילא משנאגד הו"ל נראה וכנ"ל וזה ברור בס"ד ומיושבים קושיות התוס' והערוך לנר בס"ד. עוד הקשה שם הע"ל בד"ה שם יש דיחוי אצל מצות או לא. מהא דאמרינן בחגיגה (דף ט') בחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דלמ"ד כולהו תשלומין דראשון פטור מן הראי' ולמ"ד תשלומין זל"ז חייב ואי ס"ד יש דיחוי אפילו הוי תשלומין זה לזה מכ"מ נימא כיון דבשעה שחל החיוב הי' נדחה מן המצות ידחה לגמרי ע"ש מה שתי'.

ולפענ"ד דבדבר זה נחלקו אבות העולם הרא"ש ז"ל שלהי מו"ק (סי' ל"ו) הביא מה שכתב רבינו מאיר ז"ל דמי שמת אביו ואמו והיה קטן באותה שעה וקודם שעברו ל' יום נעשה בן י"ג ויום אחד נ"ל דחייב להתאבל משהגדיל ז' ול' ואינו מונה מיום קבורה אלא משנעשה גדול והוי כמו ששמע שמועה קרובה ברגל שמתאבל עליו אחר הרגל ומונה ז' ימים ושלשים וכו' ואע"פ שיש לחלק קצת בין שמע ברגל לנדון זה דהתם גברא בר חיובא הוא אלא דיומא הוא קגריס אבל הכא גברא לאו בר חיובא כלל הא ליתא דאין דיחוי אצל מצות כדאיתא בפ' כיסוי הדם (דף פ"ז) וה"נ אמר (יבמות ל"ג ע"א) כגון דאייתי ב' שערות בשבת אתא ליה זרות ושבת בהדי הדדי ואע"ג דבין השמשות דשבת קטן היה ולא מיחייב אשבת לא אמרינן הואיל ואידחי בין השמשות אידחי כולי יומא מאיסורא דהאי שבת עכ"ל.

וכתב עליו רבינו הרא"ש ואע"ג דאין משיבין את האר"י לאחר מותו תורה הוא ולגמוד אני צריך ותופס אני האי סברא שיש לחלק בין היכא דגברא בר חיובא ויומא קא גריס לקטן דבשעה שהי' לו להתאבל נפטר מחמת קטנו פקע מיניה חיוב אבילות לעולם, ודמיא להא (פסחים ל"ג ע"א) תניא גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פ"ש דברי רבי ר"נ אומר כל שזקוק לראשון זקוק לשני ומסיק דקמיפלגי ר"נ סבר שני תשלומי דראשון ורבי סבר שני רגל בפני עצמו, וכן נמי הא דיושבין על שמועה קרובה אינו חיוב בפני עצמו אלא תשלום לאבלות שהיה לו לעשות מיד אחר הקבורה כשידע וכל שידע ולא נתחייב בה בשעת הקבורה שוב אין לו תשלומין מידי דהוה אחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דלא שייך בו תשלומין למ"ד כולם תשלומין דראשון ומה שהביא ראי' מאין דיחוי אצל מצות יש לחלק בין מצוה הידחית ובין גוף הדחוי דאין דיחוי במצות אלא בקדשים כי האדם הוא החייב לעשות מצות

אם נידחית ממנה עתה לכשתראה המצוה לעשותה יעשנה כי האדם לא נדחה מלעשותה אבל אם היה האדם דחוי בשעת חיוב המצוה נדחית ממנו לעולם ואין לה תשלומין לעולם.

ועוד דבמצות גופייהו פעמים יש דיחוי כדאמר בפ׳ לולב הגזול גבי הדס שהיו ענביו מרובין מעליו אם היו שחורות פסול ירקות כשר וקאמר שם דאי אשחר ביו״ט פסול משום דיחוי אפילו הוריקו אח״כ (זה פי׳ חדש של רבינו דענבים ירקו אח״כ מעליהם ולא שלקטן) אלמא גבי מצות גופייהו כשאין בידו לבטל הדיחוי הוי דיחוי וקטן אין בידו לבטל הדיחוי שלו, ומה שהביא ראי׳ מאייתי שתי שערות בשבת אינה ראיה דאין סוף השבת תשלומין לתחילתו והו״ל כמו פסח שני אליבא דרבי כי סוף שבת פגע בחיוב וחייב לשמור שבת ע״ש.

ועיין שו״ת בית שעריס יו״ד סי׳ שמ״ז ד״ה ושנית שביאר דברי הרא״ש ז״ל דדין שבת כדין סוכה ומזוזה וע״פ תוס׳ שבת קל״א ד״ה ושווין דל״ש תשלומין אלא בדבר שאם עושה פ״א אינו צריך לעשות עוד הפעם רק אם לא עשה בתחילתו עושה אח״כ אז אמרינן שהחיוב הוא בתחילתו ומה שעושה אח״כ הוא תשלומין לתחילתו ולמשל מילה אם לא מל בשמיני ומל בט׳ או עד יום מותו הוא תשלומין ליום שמיני אבל אין זה חיוב חדש אבל סוכה ומזוזה צילית בכל יומא מיחייב בהם אפילו קיימה היום חוזר ומקיים היום ולמחר הלכך כשעבר היום ולא קיימם לא יקיים מצות אלו לעולם ואין זה תשלומין כי למחר יקיים מצוה שניה שחייב בה והכ״נ ביאור הרא״ש בשבת אם לא שמר בתחילתו אפילו משמר בסופו בטלה מצותו דגם אם משמר בתחילה צריך לשמור אח״כ דכל רגע ורגע הוא מצוה בפ״ע ואין סוף השבת תשלומין לתחילתו אלא חיוב עצמי בכל רגע ולהכי אף שנדחה גברא בתחילת שבת אינו מדחה אח״כ אם יכול לקיים אבל במצוה אחרת שמצותה רק פעם אחת ביום אז אם לא קיים בבוקר שזה עיקר המצוה אז התשלומין שלה כל היום ואם אידחי גבר בתחילת היום אז אינו מחויב להשלים בסוף היום לדעת הרא״ש הנ״ל ע״ש ועיין יו״ד סי׳ שמ״א ס״ב ובט״ז שם ובסימן שנ״ו וטו״ז סק״ב ע״ש באריכות.

והנה ביאר לן רבינו הרא״ש ז״ל דרך סלול בהא מילתא חילוק בין דחיית החפץ של מצוה ובין גברא דחוי ומשנדחה החפץ של מצוה הוא כעין דחיית גברא שנדחה ונפטר ושוב אינו חוזר ונראה ומיושב נמי קושית הע״ל מעולת ראי׳ למ״ד שאינם תשלומין דראשון והבן.

וראיתי להתפארת שמואל מו״ק הנ״ל אות י״ט תמה על הרא״ש מ״ש מהגדיל הקטן תוך חג הסוכות דחייב בסוכה כדאיתא בפ״ב דסוכה גם בענין הבדלה דנחלקו ר״מ ור״י בענין דיחוי לענין מי שמת לו מת בשבת ר״פ מי שמתו ע״ש.

ולפענ״ד תמוה לא חזינא ואדרבה דבריו תמוהים שהרי רבינו הרא״ש כתב להדיא דהיכא דהחיוב מצוה אינה תשלומין כשנתחייב הקטן נתחייב מכאן ואילך וא״כ הרי סוכה הבאתו לעיל בשם התוס׳ שבת שם דסוכה מהני מצות דחייב בה כל רגע ורגע ואינה תשלומין דראשון וא״כ פשוט דקטן שנתגדל תוך חג הסוכות נתחייב בסוכה באותה שעה ואפילו ביום שביעי לפנות ערב אם עלו לו שתי שערות נתחייב עוד לאכול בה כיון שכל רגע ורגע הוא מצוה בפני עצמה ומה שנפטר הקטן בתחילת כניסת ימי הסוכות לא נפטר בחיוב סוף כיון שאין חיוב אחת ותשלומין אלא הוא חיוב כל ז׳ ימים כמזוזה ותפילין וז״פ מאד. ומה שהקשה עוד מהבדלה נמי יש לישב דתלוי במחלוקת אי ימים שעוסק במתים הוא פטור לגמרי או מפני שאין בידו לקיים שניהם וכבר האריכתי בזה בס״ד ועיין עוד ק״נ מה שהקשה ויש לישב ולחלק בין יש חיוב לגלות או לא, ועיין עוד חכמת שלמה בש״ע א״ח סי׳ תרמ״ו מה שהאריך שם בהא עניא ומחמת כי אין הז״ג לא אוכל להאריך יותר כעת.

וקצת אמרתי לפרש מה שהקשה אחני ז״ל מה ענין של דיחוי שהוא כמו דמצינו בבע״ח שיש בו מוס וקיי״ל כל מוס לא יקרב ומ״מ מחלקים בין מוס עובר למוס קבוע והכ״נ כל שיש בידו לסלק הדיחוי הו״ל כמוס עובר אבל כל שאין בידו לסלק הדיחוי הן מחמת איסור הן מחמת שאינו בידו נמצא דהו״ל כמוס קבוע שהקרבן נפסל דכיון דאין בידו לסלק הדיחוי בעת המצוה הו״ל כמוס קבוע דהקריבהו גא לפחתיך הוא אלא דנחלקו בין יש בידו לסלק באיסור אם אעפ״כ נדחה או כיון דבידו הוא אין נפ״מ והבן.

ולא אוכל מלהתעלם לפי מה שכתבו התוס׳ תמורה י׳ ע״ב דלמ״ד ולד במעי אמו קדוש לא פסול בו מחו״ז רק כשילא אח״כ נעשה כבע״מ ופסול משום מחו״ז עד יום השמיני, ולכאורה אמאי לא נימא כיון שנראה במעי אמו וחוזר ונדחה בתר לידה שוב אינו חוזר ונראה לאחר שמונה וי״ל. ועיין תוס׳ פסחים ל״ח ע״א ד״ה ש״מ, וא״ת וילף ממחו״ז דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי וי״ל דשאני מחו״ז דלא איתחזי מעולם ולהתוס׳ תמורה הא איתחזי קודם שנולד ול״ע.

וי״ר שיהיו הדברים נחת רוח לנשמה ויהיו שפתותיו דובבות בקבר עדי יבא ינון ויקיצו ישיני חברון והוא בתוכם. והנני מח׳ קשור באהבתו המתפלל לאריכת ימיו ושנותיו ושיזכה להנהיג עדתו עדי יבא ינון ונעלה לציון ברנה דושכ״ק בלב ונפש,

מנשה הקטן בן רחל לאה

סימן קנו

פחות משו"פ שאין בו דין השבה, אי יש בו דין גזל

י"א לחודש האביב התשמ"ח בנ"י יצו"א

מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך מאן מלכי רבנן נאה דורש ונאה מקיים בשתים עלתה לו אשרי יולדתו כו', כש"ת הרב הגאון מוה"ר **אשר זעליג ויים** שליט"א בעמח"ס מנחת אשר ב"ח.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, שמחתי מאד במנחת עשיר בחכמה ודעת ראשית פרי עמלו בתורה שמתבצבצת ויוצאת בבחינת האי צ"מ דמי לפרצודי תותי דיקלא כיון דנבט נבט עיין תענית ד' וברש"י שם, והגם שצריך עיון קצת אדברי רש"י הנ"ל מגמ' ברכות י"ט ע"א בההיא דמשתעי בתריה דמר שמואל ונפל קניא וכו' ומשני שאני צורבא מרבנן דקב"ה תבע ביקריה, וי"ל קצת ממה שאמר ליה אבוהא דלעגל קאתי וצ"ע. והצצתי בספרו קצת אחת הנה ואחת הנה וגם ראיתי מכתבו היקר בו ביקש להעיר בדבריו ולעשות רצונו חפצתי כו'. בספרו עמס' בבא קמא סי' ס"א יצא לחקור ולבאר דין פמשו"פ בישראל אי אין לו דין ממון כלל ואין בו גזל כלל או דיש לו דין ממון אלא דאין הגזל מחייב אותו בהשבה כמו בגזל פרוטה שלמה וציין למחנה אפרים סי' א' בה"ג ולמנ"ח מצוה רכ"ט וגם להרמב"ם ריש הל' גניבה ונהנתי הרבה משכלו הזך והישר ומפלפל בדברי הראשונים ואחרונים ולבו כלב האר"י דורס ואוכל מלחמה של תורה.

ומיהו לעצם דין פמשו"פ הגם שאיני כדאי כתבתי כבר בס"ד בכמה מקומות שאין שום הו"א לומר דפחות משו"פ לאו ממון הוא ואדרבה הרי בגמ' ב"מ נ"ה ע"א תני לוי כו' נחלקו אי ב"ד נזקקין אפחות משו"פ או לא נזקקין ואנן קיי"ל דאין נזקקין ומיהו אם ישבו הדיינין לדון בדין פרוטה שוב גומרין דינם אפילו לפחות משו"פ עיין ח"מ סי' ו' אין הדיינין וכו' ואם הוזקקו וכו' והוא מטור בשם הרמב"ם סופ"כ מה"ס וכרב קטינא שם דלא פליג אברייתא דלוי וכ"כ התוס' שם סוף ע"א ועיין ב"י ועיין סמ"ע שם שפסק כהרא"ש דאפילו הוזקקו לפרוטה אין גומרין לפחות משו"פ ומיהו דעת כמה דאפילו לפחות משו"פ נזקקין וכמ"ש המחבר ואפילו הפחות משו"פ הוא ממון אחר ולא התביעה שהתחילו בה ע"ש ועיין או"ת דאם תבעו דבר שהוא בעין אפילו פחות משו"פ נזקקין לו והוא מש"מ בשם הריטב"א ב"מ. ועיין ברכ"י אות ו' שם והובא בפת"ש.

ומעתה אי נימא דפחות משו"פ אין לו דין ממון מאי שייטא דכל הסוגיא אי הדיינין יושבין לדון בפמשו"פ והרי פמשו"פ אינו ממון ואין לו דין ממון כלל וגם אם כבר ישבו דנים ועל מי דנין כיון שאינו צריך לשלם ואינו חייב כלום, וקצת הבאתי עוד ראי' מקדושי איתתא דקיי"ל נקנית בכסף ואמרו בכסף ב"ש אומרים בדינר ובשוה דינר וב"ה אומרים בפרוטה ובשו"פ ואמרו ז"ל לב"ה דבפחות משו"פ לא מקניא נפשה ומאי צריך לזה הטעם הרי כיון דפמשו"פ לאו ממון הוא הרי לא קדשה כלל ועיין שם קידושין י"א ובש"ע א"ע.

ברם אמרתי בס"ד דהא מחלוקת אי פחות משו"פ מחיל אינש לא נאמר אלא לגבי מי שגזל ממון של חבירו ובהא אמרו ז"ל בישראל מחיל איניש אבל עכו"ם שהם אכזרים לא מחלי ונהרג אפחות משו"פ ועיין רש"י סנהדרין נ"ט ע"א משום דלאו בני מחילה נינהו, שאף ישראל נצטוו על הגזל אלא שפחות משו"פ אינו נחשב גזל בעיניהם שעוברין על מדתן שרחמנין הן ומוחלין על דבר קל אבל בני נח אכזרים הם ע"כ. והנה דייק רבינו הגדול רש"י בלשונו הטהור שאף ישראל נצטוו על הגזל אלא שפחות משו"פ אינו נחשב גזל בעיניהם מטעם שרחמנין הם ועוברין על מדתם ולא מטעם שאין לו דין ממון אלא שהם מוחלין על דבר קל ופחות משו"פ דבר קל הוא אבל פשוט דדין ממון לו. ונמצא דדין זה לא נאמר אלא בגזל אבל במקח וממכר וכיוצא בו ודאי דדין פחות משו"פ נמי ממון ואדרבה אם ראינו שמקפיד עד לפחות משו"פ ס"ד דב"ד נזקקין לו אלא דקיי"ל דאין נזקקין לו וגם זה לאו משום דאינו ממון אלא שאינו מכבוד ב"ד לזקק בשביל דבר מועט כזה. אבל אם כבר דנו בו ב"ד לשו"פ אז גומרין אפילו על פמשו"פ כיון דיש לו דין ממון וממילא אתי שפיר נמי מקדושי אשה ובשאר מקומות.

והא דבגזל אמרו ז"ל דמחיל אינש נראה בס"ד טעם לדבר דהנה ראינו בעבירה דגזל שהתורה חסה על בני ישראל ואם ח"ו עבר וגזל מחבירו נתנה לו תורה יכולת לתקן הלאו דלא תגזול בלאו הניתק לעשה והשב את הגזילה אשר גזל ועיין ב"מ דף ס"א ובתוס' שם ומיהו בפחות משו"פ לא נתנה תורה תיקון להאיסור ובחובל בחבירו בשו"פ חייב לשלם ופחות משו"פ מלקין אותו ונתקן האיסור אבל בגוזל או גונב פמשו"פ לא נתנה תורה תיקון להעובר וגונב מחבירו ונמצא שאם לא ימחול לו ישראל חבירו על הגזילה אשר גזל יענש יהודי חבירו על פחות משו"פ שאינו יכול להשיב ואם יתחרט אפ"ה אינו ניתן להשבון ואפילו יתן לו יותר מפרוטה אין זה מקרי השבון ולא נתקן האיסור ונמצא חמור פמשו"פ מפרוטה.

ועוד הרי אמרו ח"ו על מי שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ולכן בני ישראל רחמנים ומוחלין לגונב פמשו"פ שלא יענש חבירו על ידו כיון שאין בידו לתקן העון ומה יעשה ומה"ט אפילו עמד וצוח אינו מוחל אין משגיחין בו דהו"ל כעין הפקר ב"ד אח"כ

כלומר לאחר שכבר גנב או גזל אבל ודאי לכתחילה יש לו דין ממון ולגבי איסור יש לו דין פחות משו"פ שלא ניתן להשבון דלזה צריך פרוטה דוקא.

ומחמת כי אין הז"ג יותר, הנני ידידו דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנז

דין קדימה לפסוק בין או"ח ודיני ממונות

ה' לסדר השקיפה ממעון קדשך בנ"י התשמ"ח

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים את מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון חוב"ט וו"ח כו' כש"ת מוה"ר דוב אהרן בריזמן שליט"א בעמח"ס שלמי חגיגה וש"ס רב ומו"צ בפילאדעלפיא פא.

אחדשב"ת בידידות יתירה, וכו'. בדבר השאלה בדיין שנזדמנו לפניו ג' מיני דיינים, א' בחו"מ, ב' באו"ה, ג' לגרש אשה, איזה מהם יקדים. וראיתי בספר אורח משפט שיצא בפלפולו וכתו הגדול בתורה בהל' דיינים סי' ט"ו באם באו לפני המורה דין תורה בין אדם לחבירו ושאלה באיסור והיתר ולגרש אשה ובאו שלשתם כאחד מי מהם קודם ומדין גרושין פשיטא ליה דדין תורה קודם לסידור הגט אדא מדכתב הרמ"א בא"ע סי' קנ"ד דסידור הגט אינו דין ודאי דדין תורה קודם ועוד דהו"ל תדיר ומצוי יותר מגירושין. אבל בד"ת ואו"ה מספקא ליה ואיסור והיתר שאין בו דיני ממונות נמי קודם אבל או"ה שיש בו דיני ממונות מספקא ליה והאריך בזה. וכתב מאחר דהוראת או"ה אינו אלא כתלמוד תורה והוא בכלל ולמדתם דמבואר ביו"ד סי' רמ"ה דחיוב ללמוד לאחרים כמו לבנו משא"כ הוראת דיני ממונות הוא בכלל ולמדתם ונוסף לזה שנאמר ושפטו את העם משפט צדק ובתוס' שבת דף י' אי איכא דאית ליה דינא לעיול משמע דעדיף דין מת"ת וכיון דהוראת או"ה אינו אלא מדין ת"ת משפט עדיף מת"ת והאריך בזה.

ולפענ"ד יש להעיר במה שיצאו לחדש דדין עדיף מת"ת אדא דהרי כלל הוא בידינו דת"ת כנגד כולם א"כ אין לך דבר שהוא עדיף מת"ת אלא דהגאון ז"ל שכל את ידיו וכתב דבדין יש תלמוד תורה ונוסף לזה מ"ע דושפטו ולכאורה מצינו כעין זה עיין בגמ' ברכות י' ע"ב א"ר מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה מדקתני הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה מכלל דקורא בעונתה עדיף ובאמת שם מפורש דשימוש ת"ח נמי עדיף מת"ת ע"ש. וזה לכאורה רמי' לדבריו ובאמת כי דינא הכי (שבת ט' ע"ב) תנן לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין ואם התחילו אין מפסיקין מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה ע"כ ופרש"י דכל הני אפילו בחול נמי והא דקתני להו בע"ש משום דדמי להא דתני גבה לא יצא החייט ע"ש. ובגמ' שם ואם התחילו אין מפסיקין מפסיקין לק"ש. הא תנא ליה ריש"א אין מפסיקין סיפא אתאן לדברי תורה דתניא חברים שהיו עוסקין בד"ת מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה.

איברא דממקום שבאת הרי מבואר דדין לא הוי עוסק בתורה מדקאמר לא ישב אדם וכו' ואם התחילו אין מפסיקין ובסיפא מפסיקין ומחלק בין ריש"א דאין מפסיקין היינו לדין וסיפא דמפסיקין היינו חברים שעוסקים בד"ת משמע דדין ודברי תורה לאו כחדא הוא והעוסק בדין לאו עוסק בדברי תורה הוא וק"ש חמור מינה דהו"ל תורה וק"ש לא חדא.

והשנית, דלפענ"ד בר מן דין לא ידענא לחלק דמ"ש הוראה דס"ל ז"ל דאין בה תורה ודין יש בו תורה הרי כמו שמצוה לדון כך מצוה הוא להורות הלכה למעשה באו"ה ליישראל ופשוט דודאי מצוה הוא ומה"ט תורה הוראה הלכה למעשה קודם למפולפל עיין שלחי הוריות שלחו מתם סיני עדיף דהכל צריכין למרי דמיטא ובפמ"ג א"ח בדין קדימה לעלות לתורה הוא קודם. ובסה"מ להרמב"ם מצוה קע"ד הוא שצונו לשמוע לב"ד הגדול ולעשות כל מה שיצוו מאיסור והיתר וכו' והוא אמרו ע"פ התורה אשר יורוך ולשון ספרי כל המצוה אשר יאמרו לך תעשה זו מצות עשה וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסנהדרין. ובמצוה קע"ז שם שצונו לכל הדיינין להשוות בין בעלי דינין וכו' נמצא דאו"ה לדון בו הוא מ"ע כדיני ממונות וא"כ אי אשביה לדיין הדן בדיני ממונות כעוסק בתורה ומורה משפט והו"ל ב' מצות תורה והוראה ה"ה למורה הוראה באו"ה שהוא עוסק בתורה ומורה הוראה ומקיים תרתי תורה והוראה. ולהדיא אמרו בגמ' שבת י' ועוד, ובש"ע א"ח סי' פ"ג ועיין שבת מ' ע"ב (ורבי) היכי עבד הכי שפסק לו הלכה ומשני לאפרושי מאיסורא שאני אבל בלאו הכיהו"ל בכלל תורה ועיין ש"ע א"ח סי' פ"ה.

ועוד בו שלישיה מה שרצה לחדש דדיני ממונות עדיף מדין תלמוד תורה מתוס' שבת דף י' לפענ"ד אחר העיון יש להעיר ממה דמבואר בגמ' ברכות ו' ע"א ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר בקרב אלקים ישפוט ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר אז נדברו וגו' ופריך וכי מאחר דאפילו תרי תלתא מיבעיא ומשני מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא היינו תורה והנראה בס"ד דדינא שלמא בעלמא הוא ואינו בכלל לימוד התורה לגמרי ובא התנא וקמ"ל דדינא נמי תורה הוא אבל שיהיה גדול מלימוד התורה לא שמענו

וא"כ לכאורה צ"ע מכאן לשבת הנ"ל וכבר ציינתי כן על הגליון גמ' שלי במס' שבת. ולולי דמסתפינא הייתי מפרש דמה שאמרו בגמ' שבת רב אמי ורב אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא הוו טפחי אעיברא דדשא ואמרי מי איכא דאית ליה דינא ליעול וליתי הוא משום דקיי"ל מבטלין ת"ת למצות שא"א לקיימן ע"י אחר ולפי שרב אמי ורב אסי היו הגדולים שבדור והלך אחר ב"ד חשוב לכן בכל שעה הוו טפחי אעיברא דדשא מי איכא דאית ליה דינא ליעול שהעולם לא רצו לבטלם מן הלימוד והם מדינא מותרין או עכ"פ הראו דזה נמי בכלל לימוד הוא. ומיהו לדידן אין נפ"מ.

ונראה להביא ראיה דהוראת או"ה קודם חדא מהא דקיי"ל דבדיני ממונות זקן ואינו לפי כבודו אינו צריך להעיד בפני ב"ד ובאו"ה קיי"ל דחייב (עיין שבועות ל' ע"ב) ואפילו תלמיד בפני רבו אמרינן דחייב להורות ואין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה' במקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב ובש"ע ח"מ סי' כ"ח ס"ה ת"ח שיודע עדות לישראל ותבעו שיעיד לפני ב"ד קטן ממנו אם הוא עדות ממון אינו חייב לילך ולהעיד אלא הם שולחין אליו ומעיד (רי"ו נ"ב ח"ב) אבל אם יש בו לד איפרושי מאיסורא חייב לילך ולהעיד ולהרדב"ז בתשו' סי' קי"ט יש מי שסובר דאפילו אינו יכול למחול על כבודו ולילך להעיד בדיני ממונות ולכאורה תלוי במחלוקת בהשבת אבידה בזקן ואינו לפי כבודו אם רוצה להשיב ולמחול על כבודו ועיין פת"ש שם, ולדידן מיהו עכ"פ אם ההוראה לאפרושי מאיסורי לכ"ע קודם.

שנית נראה מה שאמרו בסנהדרין דרך חכמים הראשונים שהיו בורחים מלהתמנות ודוחקים עצמם הרבה שלא לישב בדין עד שידעו שאין שם ראוי כמותו שאם ימנעו מן הדין תתקלקל השורה ואעפ"כ לא היו יושבים בדין עד שהיו מכבדים עליהם העם והזקנים ומפצירים בם עיין סנהדרין י"ד ע"א ר"ז ובירושלמי סוף ביכורים ובש"ע ח"מ סי' ח' ס"ג ובמס' אבות פ"ד מ"ז החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא וכו' וע"ש רק אם אין גדול הימנו ואולי מהאי טעמא רב אמי ורב אסי הצריכו להכריז בכל שעה ושעה ודו"ק לפי שלא היה גדול מהם וא"כ הרי בדיני ממונות צריך לברוח ולא לישב בדין והחושך מהם חושך ממנו איבה וגזל ושבועת שוא והוא מדרך חכמים אבל באו"ה חייב להורות א"כ לכאורה הוראה קודמת שיותר חיוב עליו מהוראת דין.

ועוד בו שלישיה מרבותינו בעלי ש"ע הטור והב"י והרמ"א שנתנו לנו סדר הלימוד א"ח ויו"ד א"ע וחו"מ א"כ כיון שזה סדר הלימוד לכאורה זה הסדר שיש לו דין קדימה וכל הקודם קודם שעל זה הסדר סדרן רבינו הטור כידוע ומטעם דסדר היום ותדירות בה השכמת הבוקר וברכת השחר תפילה שחרית סדר היום מנחה וערבית שבת ר"ח פסח והתחיל בחג הפסח שהוא ראשון לכם לחדשי השנה ואח"כ ספירה שבועות בין המצרים אלול ר"ה עשרת ימי תשובה יו"כ סוכות חנוכה ופורים ואח"כ יו"ד או"ה וכו' א"ע ח"מ וא"כ או"ה יש לו דין קדימה וגם כי על סדר הש"ס הקדים סדר נשים על סדר מזוקין ומועד לפניהם וסדרם על הקרא המבואר בירושלמי והיו אמונת עתך חוסן וגו' וכל הקודם קודם והגם דקיי"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה.

ובאמת כי הא חקירה צ"ל דאינו אלא באמצע השנה אבל שלשים יום קודם החג הרי הדבר מפורש כיון שדורשין בהלכות החג הרי ההלכות אלו קודמות ועיין ט"ז ריש הל' פסח שהביא קושית הר"ן שואלים בהל' פסח קודם לפסח שלשים יום מהא דתנן משה תיקן להם לישראל שיהו דורשין הל' פסח בפסח כו' ומי' דאין חיוב לשאול ולדרוש אלא נ"מ דליהוי שואל כענין וכו' ועיין רמב"ם פ"ד מהל' ת"ת ה"ח מדין קדימה ועיין ש"ע יו"ד סי' רמ"ו סי"ג עד סט"ז באיזה זמן הרשות ביד המתרגם וממילא ה"ה שהרשות בזה גם ביד הרב והדיין ולפ"ז נראה דכל ששניהם שוים הרשות ביד הדיין לאיזה שירצה ודו"ק כי קצרתי.

ומחמת חוסר הזמן מוכרח לקצר וכל טוב ממנו לא יבצר דושכת"ר המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנח

אם חיוב ברכה הוא דין בגברא או בחפצא

ב' בשבת ח' לחדש שמרבים בו בשמחה התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ חובר חיבורים מחוכמים כו' כש"ת הרב מוה"ר יחיאל מנחם מנדל קלמנסון שליט"א, רב ור"י בראנדי צרפת תצו"א.

אחדשכ"ת בידידות, וכו'. בשלהי המכתב ציין למחלוקת האבני נזר ז"ל עם כ"ק האדמו"ר מאלכסנדר אב"נ א"ח ח"א סי' ל"ז אם חיוב הברכה הוא דין בגברא או בחפצא, ורציתי באות ג' שם שנתקשה האב"נ בדברי הריטב"א ז"ל במס' שבועות שכתב דכל איסורי תורה איסורי גברא הם ויפלא לומר על גזילה ושקצים ורמשים שאינם איסורי חפצא והאריך שם באות ד' דאיסור גברא הוא דבר שפוגם במעלת האדם ואיסור חפצא היכא שהחפץ למעלה ממדריגתו כגון הקדש או זר שאכל תרומה וכיוצא בו.

ולפענ"ד הגם כי הוא דבר נאה מ"מ לפענ"ד צ"ע, דגם עבד כהן אוכל בלחמו וכן אשת כהן ובהמתו,

והשניה לפמ"ש קידושין נ"ז ע"ב בשר בחלב מנלן (שאסבה"נ) מתני' דלא כי האי תנא דתניא רשב"י אומר בב"ח אסור באכילה ומותר בהנאה שנאמר כי עם קדוש אתה לה' אלקיך לא תבשל גדי בחלב אמו ולהלן הוא אומר ואנשי קודש תהיון לי מה להלן אסור באכילה ומותר בהנאה אף כאן אסור באכילה ומותר בהנאה, והנה בב"ח לאו דבר משוקץ כשקצים ורמשים.

איברא דבאמת ישראל נמי קדוש הוא שנאמר קודש ישראל לה' ועיין קידושין נ"ג ע"א והרי תרומה דכתיב קדש ישראל לה' ראשית תבואתו ותנן המקדש בתרומה מקודשת ומשני ההוא בישראל כתיב משמע דתרומה לא הוי כקדושת ישראל ואפי' למאי דמסיק דממילא משמע דתרומה נמי הויא קודש לה' אבל עכ"פ כהדדי נינהו ולא גבוה דאין הלמוד חמור מן הלימוד.

ולעצם התמיה שתמה ז"ל שנבלה ושקצים ורמשים יהיו איסור גברא הנה באמת שכן כתב הריב"ש בתשובה סי' נ"ח שכתב לענין שבועה טעם שהשבועה אינה חלה על המצוה והנדרים חלים מפני שהמצות הם חובת גברא בין שהם מצות עשה כגון מצה סוכה ולולב בין שהם מצות ל"ת כגון אסור נבלות וטריפות שאין לשון הכתוב נבלה וטרפה אסורה עליך שתהיה איסור חפצא אלא לא תאכל נבלה וטרפה שהוא איסור גברא על חפצא ולזה הנדר שהוא איסור חפצא חל על המצות עם במצות עשה שאין מאכילין לאדם האסור לו אם במצות ל"ת אם אסר נבלה עליו בנדר שעובר עליה בבל יחל וכו' ע"ש באריכות ועיין יו"ד סי' רל"ו בטור ובב"ח בסוף הסימן.

ועיין חוו"ד יו"ד סי' ק"ג מה שמחלק בין אוכל איסור שלא כדרך אכילתן דפטור ובין נבילה שאינה ראוי' לגר דנמי פטור ומיהו החילוק דנבלה שאינה ראוי' לגר פקע מינה שם נבלה ונעשית היתר לא כן האוכל שלא כד"א שהוא בעצם איסור אלא שלא אסרה תורה אכילה כזו והם דברים אמתיים ולפ"ז נמצא דנבלה לא הוי' אלא שם איסור ולא איסור בעצם ודו"ק.

וקצת סמוכין מגמ' שבועות כ"ב ע"ב אלא תפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה תפשוט דעד דאיכא כזית דהא כעפר דמיא ומשני לא עפר לאו בר אכילה הוא כלל נבילה בת אכילה ואריא הוא דרביע עילווה ועיין רש"י נבילה בת אכילה היא ושייך בה שיעורא. דרביע עליה דרבוץ עליה אריא אזהרת המקום, ע"כ. והנה דנבילה בת אכילה הוא ואיכא בה איסור חפצא אלא אזהרת המקום היינו איסור גברא שהתורה הזהירה שלא לאכול, וקצת יש לדייק שתלוי בחילופי גירסאות דרש"י גרס דרביע עליה ובגמ' גרס דרביע עילווה, ועילווה משמע על הנבלה שהנבלה אסורה והוא איסור חפצא ועליה משמע על הגברא ולא על החפצא ודו"ק.

ומיהו ל"ע מגמ' פסחים מ"ח ע"א אין מביאין נסכין מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרס לו אף כל שאיסור גופו גרס לו יצא מוקצה שאין איסור גופו גרס לו אלא איסור דבר אחר גרס לו, ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר ע"ש. ומבואר דבאיסור דאורייתא אין לחלק בין איסור גופו לאיסור דבר אחר ול"ע.

ובעצם המחלוקת בענין הברכות שנחלקו הני גאוני ז"ל דאי ברכה הוא א"ח משום מעילה דהאוכל בלא ברכה מעל או איסור גברא שאסור לאדם ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה ובגמ' כלל כייל אסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה ומשמע משום מעילה על החפצא והאב"נ פלפל בדבריהם.

ולעני בדעת כמוני לכאורה ל"ע שהרי כל הברכות מדרבנן הם וכבר כיילו לן כלל דכל דרבנן איסור גברא ולא איסור חפצא, וקצת יש ליישב לפ"מ שאמרו בגמ' גיטין נ"ה ע"ב גנב והקדיש הו"ל כרת מדבריהם אכיחו עליה כרת מדבריהם מי איכא א"ל רבא גברא רבה אמר מילתא לא תכוחו עלה כרת שעל ידי דבריהם באתה לו אוקמוה רבנן ברשותיה כי היכי דליחייב עלה, ופרש"י אוקמוה רבנן ברשות גנב אם הקדישה שיחול עליה הקדש גמור ושיתחייב כרת אם ישחטנה בחוץ כי היכי דאוקמוהו ברשותיה לענין כפרה וקנס הוא דקנסוהו והפקר ב"ד הפקר הוא וקדשה ע"כ.

הנה דאפילו בבהמה שאינה שלו שגנב והקדיש אוקמוהו רבנן ברשותיה כדי ליחייב עליו כרת אם ישחטנה מחוץ לעזרה וא"כ י"ל דהכ"ג כיון דלא בירך על המצה אפקעינהו רבנן למצה מיניה משום דהפקר ב"ד הפקר והו"ל כאוכל מצה גזולה ממש ועיין תוס' פסחים כ"ט ע"א ד"ה בדין הוא אי אפשר שיהיה אוכל חמץ ואינו שלו אפי' אכל ובזה יתיישב פסק הגרש"ק (שו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' שכ"א) באכל מצה ולא בירך לא יצא ידי חובתו מטעם מצה גזולה וי"ל (וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ק').

אלו דברי ידידו דושכ"ת המברכו בשמחת פורים וטוב לב משתה תמיד בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנט

שליש שעוות ולא נתן המעות להמושלש בשבילו

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה כו' העו"ד הרב יהודה דיק הי"ו, שלום וברכה.

א) **בדבר** ראובן ודינה אשתו שנאחר שילדה לו ד' בנות ואחר כמה שנים מאסה בו ובקשה ממנו גט והלכה לערכאות והוציאה עליו כתב אשמה והשופט צוה

להוציא את הבעל מביתו ומאשתו וילדיו וגם חייבו אותו לשלם דמי החזקה לה ולילדים, וראובן טען שתלך אתו לב"ד ויעשה ע"פ התורה ולא רצה לקבל מה שפסקו לו השופטים ומה שלקחו ממנו הבית והוציאוהו החולה ולקחו הילדים וגם חייבו אותו לשלם כסף הרבה יותר ממה שחייבו התורה ולקחה את כל אשר לו, ובקשה מאתו גט ולא רצה הבעל לגרשה עד שתעמוד עמו בדין תורה. וזמן מה שילם בע"כ מה שצוה לו השופט ואח"כ הפסיק לשלם.

ב) **לאחר** כמה שנים שראתה דינה שראובן עומד בדעתו התחילה ללחוץ עליו בע"כ שיתן לה גט והתחילה לשלוח לו מכתבים וכמה בזיונות לבייש ברבים בפיטקעווילען וכיוצא בו, בסיוע איזה בריונים שלחה לפני ביתו נשים שחצניות לעשות הפגנות נגדו ולשמצו בקמיו והלכה ומצאה מין את מינה נשים שחצניות שהציקו עליו ולא הצליחה ובע"כ לאחר כמה שנים הסכימה לחזור מהערכאות ללכת לזבל"א.

הב"ד ישבו ודנו בדבר ובטלו את כל ההתחייבויות מהערכאות והפכו את אשר לקחה בזרוע ע"י בית המשפט מבעלה ופסקו שהבעל זכאי בחצי הבית שהי' שוה לערך מאה ושמים עשרה אלף דאלאר המגיע לחלקו אלא שכיון שהיא נשארה עם הילדים פסקו שתשאר היא בבית ותשלים שויות חצי הבית אצל הראב"ד. וגם קבעו דמי החזקה להבנות. הבעל התחייב עצמו ליתן גט. וקבל הפסק כמו שהוא בידעו שיש לו עכשיו כסף שמגיע לו מביתו ויוכל לסלק חובותיו. הכסף של חצי הבית שפסקו לו לבעל השלישה האשה ביד הראש ב"ד ליתן לו קודם נתינת הגט. סדרו את הגט והבעל ביקש הטשעק הראש ב"ד קבל על עצמו והבטיח לראובן אישית שתיכף לאחר נתינת הגט יתן לו הכסף.

ג) **ויהי** אחר הדברים האלה שהבעל נתן הגט וביקש הטשעק שמגיע לו, הראש ב"ד תיכף לאחר נתינת הגט התחמק באיזה תי' שאין בידו כרגע למסור לו הטשעק, והבטיח שישלח לו תיכף, הבעל בתמימותו האמין והלך לביתו, בינתיים הב"ד לקחו שלשים אלף דאלאר מכספו בתירוץ שהאשה לותה מגמ"ח במשך השנים שהיתה עגונה מבעלה ועכשיו הגמ"ח רוצים הכסף בחזרה, ושלמו להגמ"ח מכספו השלשים אלף לתשלום החוב. והשאר נשאר אצל הראש ב"ד. חקר הבעל והלך להגמ"ח ושאל את המזכירה וגם אנשים אחרים ואמרו שאמת שהגמ"ח נתנו כסף להגרושה אבל לא לוו ע"מ להשיב, וגם מעולם לא שלמו להם הב"ד או האשה בחזרה שום כסף בכלל, עוד אמרו לו שהמעות שנתנו להגרושה כנראה הי' העיקר לשלם לעו"ד שהלכה אתו לערכאות ובעזרת הכסף הזה להוציאו מביתו ולהחריב את משפחתו.

ד) **אחר** כמה שבועות שהבעל ראה שיש כאן איזה ערמה מצד הב"ד לגבו התחיל לתבוע את כספו מהשליש הראש ב"ד והוא פשוט לא רצה ליתן לו כספו המגיע לו ע"פ הפסק שפסקו הב"ד עצמן, והתחיל ליתן אמתלאות והעיקר לא קיבל הטעל' מהבעל, כשראה הבעל כן נסע לעיר שבו דר הרב"ד וסגר עליו הדלת. אחרי טורח ועמל רב ולעקות וגם רבנים מברוקלין נצלו להראש ב"ד בקושי גדול הראש ב"ד שלח לו טשעק על סך 20,000$ ועל הכסף הנשאר עוד לערך ... טען הרב"ד שהדיין הבורר של הגרושה ביקש לעקל את הכסף שנשאר ולא נתן טעם לדבריו, וראובן השתומם ושאל היתכן שהב"ד לא קיימו הפסק שלהם ולא ההבטחה שהבטיח הרא"ש ב"ד שיתן לו הכסף המגיע לו ע"פ התורה. והאיך זה ב"ד משקרים ועושים דברים כאלו, כנראה שלא השגיחו בו כלל והטילו עיקול על עצמם ועל הפסק של עצמם ועל הכסף אשר כבר החזיק בו הראש ב"ד. ועוד שעשו עיקול מכלומרשט על ממונו ואף לא הודיעוהו למה ועל מה.

ה) **על** השאלה ששאל מה זה ועל מה זה העיקול עוד על הנשאר עכ"פ הרי כבר לקחו שלשים אלף, מתחילה טען הרא"ש ב"ד שהוא מחזיק הכסף לשלם עבור בטוח רפואי (העלט אינשורענס), וכשטען הבעל מה זה שייך להב"ד ליקח ממונו לחברת ביטוח בשביל אשתו הגרושה, ואם ירצו ישלמו משלהם, חוץ מזה הראה להם צילום מחברת ביטוח שהוא שילם ויש לו העלט אינשורענס משלו, וגם בכלל אינו מחויב לשלם ביטוח לגרושתו שאינו חייב לרפאותה לאחר שגירשה לכ"ע, ולא ענה לו כלום אבל כנראה ששינה דעתו ואמר למע"כ העו"ד על הטעל' שהוא נתן הכסף עבור שכר לימוד להבנות שהאשה נתחייבה, כך הסביר לי הבעל שהרב הראש ב"ד אמר כן למע"כ. וגם על זה טוען הבעל שהלך להבית ספר שאמרו שנתנו לו הכסף והמנהל של הבית ספר אמר שמעולם לא נתנו לו הכסף הזה ולא כסף אחר. חוץ מזה טוען הבעל כי בפסק דין מפורש שאם לא תשלח הגרושה הבנות לבית ספר שהאב רוצה אינו חייב בתשלום שכר לימוד. וממילא אין ביד ב"ד ליקח ממונו בכל אופן, ועכ"פ מי שם אותו להיות אפוטרופוס על ממונו שהושלם אצלו.

ו) **לאחר** כל המעשים האלו שלחו לו הב"ד מכתב לראובן בשם הגרושה שראובן ישלם התחייבות להגרושה והבנות המבואריים בפסק, וטען הבעל תחזרו לי הכסף קרוב למאה אלף דאלאר שמגיע לי ע"פ פסק שלכם ואני אשלם את הכל והלא לקחתם את כספי, וברחות כן הלכו שני דיינים (כנראה שהדיין השלישי ראה הטעל ולא רצה לחתום) וכתבו שטר סירוב על הבעל שאינו רוצה לקיים הפסק ולשלם עוד

כסף שקבעו לה ולהבנות והתירו הגרושה שלו ללכת בערכאות והלכה לערכאות שנית.

ז) **ועתה** הבעל לועק הילו עשוק מעשקו על עוות הדין, שקר, וגזילה, עוות הדין שמעולם לא שמענו שהב"ד יעשה עיקול על פסקו אשר פסקו והבטיחו לקיים ולאשר והחזיקו הממון שלו בלי לתת טעם למה. גם שחייבו אותו לשלם על כלומרשם הלוואות שאפי' אלו היו אינו חייב לשלמם ע"פ התורה, שקר, וגזילה, שלקחו את ממונו ומעולם לא שלמו הב"ד להגמ"ח ולא לבית ספר, ושקרו לו שנתנו לפה ולפה, ואינו אמת כפי הבירור אלא עשקוהו ובערמה לקחו ממנו הכסף שלא ע"פ ההלכה והוא גזל מדאורייתא ובמזיד והם פסולים לדון, ולעדות, ולהעיד על כשר או טריפה.

גם מה שהוציאו עליו אח"כ כתב סירוב הוא שלא ע"פ ההלכה, חדא שלא הזמינו אותו לד"ת למה לא משלם לה להגרושה מה שמגיע לה והי' משיב שהכסף שלו אצל הרב"ד או איזה תי' אחר או שאפשר הי' משלם, והשנית שלא היו רק שני הדיינים חתמו ואף לא הודיעיהו כלום ועתה היות כי נלקח הבעל ע"י הגרושה בערכאות שנית לקח את מע"כ לפרקליט לו בבית המשפט. ע"כ הם טענות ראובן הנ"ל.

ח) **ואומר** אני הגם כי קשה לי מאד לדקדק אחר ב"ד ולא רציתי בכל אופן להתערב בדבר וליכנס בדברי הלכה כל השנים בזה מפני הכבוד וכ"ש לחשוד עליהם שבמזיד רצו לעוות הדין ולגזול את כספו מן הבעל אם האמת כדבריו וצריך ללמד זכות כי מסתמא מחמת הטרדות הציבור קרא זה מחמת חסרון הזמן ליכנס בעומק הדין יצא מכשול והוא מעוות אשר יוכל לתקן וחסרון שיוכל להיזנות. ועד השתא סרבתי להתערב בענין זה.

ט) **אמנם** עכשיו בא הבעל ובכה והתחנן היות כי נתנו שני רבנים רשות להגרושה ללכת לערכאות ולמסרו במשפטי הגוים והנה בסכנה ולועק הילו כי מי יודע שלא יבא לתוא מכמר. והראה לי הכתב שכתבו וחתמו שני הדיינים על ההיתר מסירה והילוך בערכאות, וגם הראה לי ההזמנה מהשופט (סאמאנז בלע"ז). ואם הדברים אמת יש ספק בעיקר הגט שבטל אחר שהטעו אותו הב"ד וע"מ כן לא נתן גט מעולם.

ושמעתי ותרגז בטני היאך לא חשו לנפשם להתיר למסור ת"ח מישראל לשופטים גוים, שהוא כמתיר לעבוד ע"ז ובלי להתחשב על החילול השם עם כל הנ"ל, לכן אמרתי אין לשתוק כי אכתי יש תורה בישראל ואם אשתוק פן אלכד גם אני בחטא ערכאות מטעם כל מי שיש בידו למחות ולכן אחזה דעתי דעת תורה כדי למנוע חילול השם כי הא גופי' שרבנים יתנו רשות ליקח רב אחר לערכאות אין לך חילול השם גדול מזה היאמע כזאת, זונות מפרכסות זו את זו ת"ח לא כ"ש ואפי' הי' מן הדין הרי קיי"ל ת"ח שקרא אומריס לו הכבד ושב ואין מפרסמים בפרהסיא וכ"ש ליתן רשות למסור אותו ביד גוים, בלי טעם והוא כבר בגדר של פדיון שבוים להצילו מיד העכו"ם ודייניהם. ובפרט שכאן ליכא טעם להתיר לה ללכת לערכאות שהרי כבר גירש אותה ואין לה שייכות אתו.

והשנית שאם יבא הדבר לערכאות ויציאו לפני השופט העכו"ם הטענות האלו אם הם אמת אין לך חילול השם גדול מזה, ויהיו הדיינים לבוז ולקלון, ומצד השני מצוה להציל עשוק מעשקו, "אם כדבריו אמת הוא" ולהסיר מכשול מדייני ישראל. ולכן הנני מציין כמה דברים שלא עשו הב"ד כהלכה אם כדברי הבעל אמת הוא לבד מההיתר שנתנו לילך לערכאות שהוא בכלל מתיר לילך לעבוד ע"ז, ואני מניח שכבודו בחכמתו ירואה שלא יבא הדבר לחילול השם יותר משהי' כי להתיר למסור רב בישראל לבתי משפט אין לך חילול השם גדול מזה.

סימן קם

אשה שיצאה במרד מבית בעלה ולותה כסף אי חייב הבעל לשלם

עוד להנ"ל

י) **ומעתה** לענם ההלכה בענין התשלומין להגמ"ח שטוענו הב"ד שלקחו שלשים אלף מכספו, הנה אפי' הי' אמת שלותה מהגמ"ח במשך כמה שנים ליכא חיוב לראובן לשלם את הכסף הזה, והוא מבואר בש"ע א"ע סי' ע' סי"ב האשה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר אם באה מחמת טענה שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בה חייב לזונה שם וכו' הג"ה וה"ה אם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו והמניעה ממנו ולותה למזונו צריך לשלם, אבל אם המניעה ממנה אין צריך לשלם דאין איש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו (מרדכי פ"ב דייני גזירות וכ"כ הב"י בשם הריטב"א).

יא) **והמבואר** דאשה שהיתה לה קטטה עם בעלה וילאה מביתו אם המניעה ממנו יש לה מזונות ואם המניעה ממנה אין לה מזונות, ומעתה פשוט באשה שרוצה להתגרש מבעלה והוא אינו רוצה בגירושין המניעה היא ממנה ולא ממנו ואינו חייב במזונותיה, וכ"ש היכא שהלכה לערכאות ובעזרת השופט והבית משפט לקחו את בית ובלו השופט הוציאו את הבעל מביתו, שהוא בגדר גזל גמור

ומוסר את חבירו וממונו לגויס שאין לה מזונות, דודאי אין חילוק אם היא הלכה מביתו או שזרקה את בעלה מביתו ואדרבה כ"ש הוא מהלכה.

יב) **וממילא** כל טענת הלואה מהגמ"ח אפילו הי' אמת שלותה לצורך מזונות ולא בדשות ב"ד אלא בדשות הערכאות או זולתם לית דין ולית דיין דאין הבעל חייב לשלם חוב כזה אפי' היתה מביאה עדים וקנינים על ההלואה שלותה לצורך מזונות. וכיון דמד"ת אינו מחויב לזונה א"כ פשוט שאם הערכאות הכריחו אותו לזון ולשלם ממון אם שלם הרי זה גזל בידה וחייבת להחזיר ואם לא שלם אינו חייב לשלם כלל ע"פ התורה. ולפ"ז בנידון דידן אפי' הי' אמת שלותה למזונות מ"מ כיון שהבעל מה"ת אינו מחויב לזונה בכה"ג מדינא א"כ הנותן מכספו לשלם חובות כאלו הרי זה בכלל גוזל ממון הבעל ונותן להאשה.

יג) **ולכן** אפי' לפי דבריה הב"ד לא יכלו ליקח מכספו של ראובן ולשלם לגמ"ח ואלא הגמ"ח הניחו מעותיהם על קרן הלבי שהרי הבעל לא הי' חייב לה מזונות כלל ע"פ התורה. ובפרט שהבעל טוען שהגמ"ח נתנו לה כסף במור לדקה ולשלם עו"ד נגדו ולא על מזונות מה שצריך לברר זה אצל הגמ"ח, והבעל טוען ששאל ובירר אצל הגמ"ח שהם מעולם לא קבלו שלשים אלף דאלאר מהראש ב"ד שטוען שנתן להגמ"ח וא"כ גם זה צריך לברר אם אמת הדבר א"כ באמת שלקחו בערמה את שלשים אלף דאלאר שלו ומגיע לו השלשים אלף מהראש ב"ד שלקח ממנו בערמה ולא נתנו לו ע"פ הפסק דין של הב"ד עצמו.

סימן קסא

ב"ד שסותרין דבריהן או אחרים מבחישין אותן

עוד להנ"ל

יד) **עוד** טוען הבעל הנ"ל דכסף הנשאר שמקודש טען הרב"ד שנתנו לחברת ביטחון ושוב טען למע"כ העו"ד שנתנו להבית יעקב איפה שהבנות לומדים.

טו) **הנה** גם בזה טוען הבעל א) שע"פ הפסק דין שיצא מפי הב"ד הנ"ל כתבו שם בפס"ד שאם אשתו לא תרצה לשלוח הבנות בהבית יעקב שהבעל רוצה אז אינו מחויב לשלם עבור שכר לימוד של הבנות והנה אשתו לא שמעה לו ושלחה הבנות לבית יעקב שהוא לא הי' מרוצה בה מפני כמה טעמים וא"כ מעיקרא כה"ג ליכא עליו חיוב לשלם והו"ל המעות שנתן הרב"ד שלא כדין וחייב להחזיר לו הכסף.

טז) **שנית** טוען הבעל שהלך אל המנהל של הבית יעקב ושאל אותו אם קבל עשרים אלף דאלאר שכר לימוד מהרב"ד מכספו על שכר לימוד הבנות והשיב לו המנהל שמעולם לא קבל כסף ואפי' פרוטה לא מהרב"ד ולא דובין ולא יער וזה באמת שלא לי המנהל להודיע שלא קיבל כלום, וא"כ הרי כנראה שהכסף שקבלו מחלי הבית עדיין יש ביד הרב"ד וחייב להחזיר לו.

יז) **ונמצא** עכ"פ לפי הגדת הבעל מגיע לו מהב"ד סך של $92,000, ואם הדבר כדבריו ולא יחזרו לו הכסף הרי זה מ"ו בכלל גזילה ממש ופלא על הב"ד שכתבו עליו סירוב שאינו רוצה לקיים הפסק בשעה שהב"ד עצמן לא מחזיקין הפסק שעשו ומחזיקים את ממונו שלא כדין.

יח) **ולכן** לפענ"ד ראשונה צריך מע"כ העו"ד לבקש להחזיר את ההיתר שהתירו להגרושה ללכת לערכאות בכל אופן, גם לברר אם כדבריו כן הוא יש להליל העשוק מעשקו ולראות שיקבל את כספו שמגיע לו. ואם יראה דברים מסובכים אני מסכים עם מעכ"ת שיעמדו ב"ד אחר ויעיינו בדבר, ועכ"פ אין שום היתר באופן כזה לכתוב כתב סירוב על אדם כשר ורב חשוב בישראל שניית לדינא ואדרבה ואדרבה, ומחמת כבוד ה' הסתר דבר לא רציתי לפרש ולפרט בשמות, עד שיתברר הענינים בבירור.

סימן קסב

הטעו הבעל וגירש או ביטל הגט

עוד להנ"ל

טז) **והנה** בענין ההלכה יש הרבה לדבר בזה והנני רק כמגלה טפח ומכסה טפחיים וגם יש לי תשובה ערוכה מהגאון מוה"ר יצחק יעקב ווייס זצלה"ה ראב"ד דעדה החרדית ירושלים עיה"ק שהי' מגדולי פוסקי הדור, מיום א' בשלח מ' שבט תשמ"ח לפ"ק שכתב הלכה למעשה בענין כעין זה באשה שנתגרשה בב"ד דעדה החרדית וקודם סידור הגט הוסכם והוחלט ביניהם הסכם כתוב וחתום בחתימת ידם ובקנין גמור והתחייבה האשה בין השאר שלא להטריד את הבעל ולא לתבוע אותו בערכאות ואחר שקבלה הגט הגישה תביעה בערכאות והטילה עיקול בכח הערכאות על המעות המושלש, וכתב כי יש טעמים רבים לבטל הגט למפרע ולאסור האשה להנשא בגט זה. ובמקום אחר הבאתי כן בשם המהרי"ט והגרי"א מקאוונא והערך ש"י ועוד.

והנה התם האשה לא שמעה וגם הב"ד לא הטעו לבעל וכ"ש היכא דב"ד עשו בערמה שיש בזה עיקולין ופשורין ליבא לפומא לא גליא היכא דהב"ד ערמו או עשו בערמה והבטיחו לבעל ואח"כ לא קיימו הבטחתם ועשה גט

ונתן על סמך הגדתם שהגט בטל למפרע, ולא רציתי לכתוב יותר בזה.

והנני מקוה שהדברים יסתדרו ע"י מעלתו בלי ערכאות ובלי שיצטרכו ח"ו ללכת לב"ד ולבזות הב"ד בזילותא דב"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קסג

שלא לפסוק הלכות ע"י מחשבים
[קאמפיוטער"ם בלע"ז]

ד' לסדר אשר תשים לפניהם התשנ"ה בנ"י יצו"א
מע"כ ידיד ה' וידידי הרב הגאון המפורסם לוחם מלחמות ה' כו' כג"ת מוה"ר **נסים קארעליץ** שליט"א גאב"ד ברמת אהרן ב"ב תו"א.

אחדשב"ג שליט"א, בידידות נאמנה. קבלתי מכתבו היקר עש"ק ע"י אחד מתלמידי בירושלים עיה"ק, בענין המגפה שנתפשטה בין שומרי התורה ולסמוך לפסוק בהלכות על גולם, וז"ל כאשר ידוע דמות מורי הוראות בישראל והתנאים הרבים הנצרכים לזה, האם אפשר להעלות על הדעת למסור התפקיד של מורה הוראות או אפילו חלק מזה לידי גולם. ב) האם מחשב מסוגל למלאות תפקיד לפסוק הלכות בישראל, הלא בכל שאלה צריך לעמוד עד שקובעים בדיוק מה העובדא שלפנינו ולאיזה הלכה ליחס העבר האם זה מסור לכל. לא אין הדבר כן כלל וכלל ואסור לקבוע נוהג בזה לשאול שאלות הלכיות למחשב כי דבר כזה רבים חלים יפיל ורבה המכשלה ולא יעשה כן בישראל. ועלינו לחנך את העם כי כל בירור הלכתי יש לשאול לחכם שהגיע להוראה ועל פיו יעשה. החותם למען מניעת מכשולים מישראל והעמדת הדת על תלה.

ולפי שבו בזמן קבלתי גם מכתב מהרב הגאון ר' שמחה בונים ולדנברג שליט"א חבר לבד"ל בעדה החרדית ירושלים עיה"ק ובקש ממני לפרסם בו איסור שלא לסמוך על המחשב בענייני וסתות שכבר גרמו מכשולות, וגם בשאר הלכות, ואמרתי סימנא מילתא הוא וכתבתי לידידי הרב הגאון הנ"ל ולא אמרו רבנן בכפילא ולכן אשלח לו גם העתק ממה שכתבתי להנ"ל כי עם קצת נופך על הנ"ל ונא להשים עיניו הבדולחים ובידו לקרב או לרחק.

והנה בענין המגפה שנתפשטה בין שומרי התורה לסמוך בהלכות חמורות כוסתות נשים וכיוצא אשר אמרו חז"ל קיין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות, על חשבונות של הגולם הנקרא מחשב (קאמפיוטער בלע"ז) וגם לפסוק הלכות בכלל ובפרט ע"פ חשבונות וסיוע של המחשב, אשר כבר יצאו כמה מכשולות ואחריתה מי ישורנה בעוות וקלקול הדין ומה שעלול לגרוס בימים יבואו בכל מקצועות התורה, ליבא לפומא לא גליא, ובו בזמן קבלתי פאקס ממכתב ידידי הגאון ר' נסים קארעלין שליט"א מב"ב, בדבר המחלה בזמן האחרון שהתחילו לסמוך יותר ויותר אפילו בין בני תורה החרדים ואפי' בין הרבנים לפסוק הלכות בכלל, מהגולם הנקרא מחשב או קאמפיוטער בלע"ז, והראה מראה מקום כמה טעמים שא"ו לסמוך על זה, כי בכל שאלה צריך עמל עד שקובעים בדיוק מה העובדא שלפנינו והאם זה מסור לכל א"ו והנוהג לשאול שאלות הלכתיות למחשב דבר זה רבים חלים יפיל ורבה המכשלה ולא יעשה כן בישראל. ובקשו במכתבים אלי שלא לעמוד מן הצד אלא לצאת במחאה גדולה וגלוי' פה באה"ב לעצור את המחלה והצרעת המתפשטת ומתדבקת החדשות לבל יתפשט, והגם כי לא ידעתי מה מצאו בי כלי רק מלא בושה וכלימה ומי יתן והי' כחי לעמוד בין החיים ובין המתים ותעצר המגפה, ומ"מ אמרתי כי לא עת לעמוד מן הצד והשית"ש בזכות התורה הקדושה יעמוד לימין אביון, וחבר אני לכל אשר ירא'ך, והנני מצטרף כטפל למצוה קדושה זו.

א) **בדבר** המגפה הטכנולוגיות שפרצה לה פרצה בחומת התורה וכבר עשתה לה כנפים גם בין מהלכי בדרך התורה החרדים וקומכין על הגולם הנקרא מחשב או קאמפיוטער בלע"ז אפילו בעניני הלכה, ובזמן האחרון נתפשטה הצרעת בין הנשים בנות ישראל הכשרות לסמוך על המחשב בענייני וסתות החמורים, ליתא דאיסורי כרת ר"ל מה שמעולם לא מסרו דבר כזה רק לגדולי ישראל ועכשיו נתן התורה החדשה לפסוק כל איש ואשה לעצמה בענייני איסור כרת החמורים ע"י העמדת הגולם המחשב וכאשר יצא מהגולם כן תעשה, וכבר יצאו כמה מכשולות מזה בעוו"ה, ומי יודע עד היכן הדברים יגיעו.

והנני להעלות על הכתב מה שעל לבי והרבה פעמים דברתי בענין זה של המחשבים והקלקולים והמכשולות שכבר יצאו וח"ו עוד עתידין לצאת אם לא יפסיקו בזה מיד ויהי' צריך לזה להכנס כל חכמי ישראל ולאסרם איסור עולם.

ב) **פשוט** בעיני כביעא בכותחא שאיסור גמור הוא לסמוך בפסקי ההלכות על הגולם הזה הנקרא מחשב, בין הלכות יומיות וכ"ש הלכות של איסור וסתות וכיוצא בו שהם איסורי כרת וחייבי מיתות ב"ד שהוא איסור גמור וח"ו לסמוך על זה אפילו סמיכה כ"ש, ואפילו למורי הוראות אסור להורות ממחשב אלא מש"ס ופוסקים, ספרים הקדושים והמחברים כש"ע ונושאי כליו, ולצייר לעצמו בכל הלכה והלכה שפוסק כאילו בעל השמועה עומד נגדו, וקורא אני מפיהם

ולא מפי רושמי גולס במחשב, וכ"ש להמון עם שבכלל אין לפסוק הלכות כאלו רק ישאלו ממורי הוראה, ואסור למסור בכלל הלכות וכ"ש פתחי נדה שעליהן אמרו (אבות סופ"ג) ר"א בן חסמא אומר קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות ח"ו למסור להמון עם וע"ה ובכלל למי שלא הגיע להוראה, והרי אפילו על מורי הוראות שפסקו מקילורים בלי לדעת מקורי ההלכה בראשונים ואחרונים קראו עליהם מבלי העולם, כיון שלא ידעו הטעמים ולפי הטעמים משתנה הדין ולכן צריך לדעת מקור ההלכה והדברים ועם כל זה צריך סייעתא דשמיא.

וגמ' מפורשת היא סוטה כ"ב ע"א איתמר קרא ושנה ולא שימש ת"ח ר' אלעזר אומר הרי זה ע"ה ר"ש ב"נ אומר הרי זה בור ר' ינאי אומר הרי זה כותי, רב אחא בר יעקב אומר הרי זה מגוש אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כר"א בר יעקב דאמרי אינשי רטין מגושי ולא ידע מאי אמר, ופרש"י ולא שימש ת"ח ללמוד סברת הגמ' בטעמי המשנה מה הס רשע הוא שאין תורתו על בורייה ואין ללמוד הימנו שע"י הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב ובטהרות לטמא ולטהר, והנה אפי' למד קרא ושנה אלא שלא שימש ת"ח ה"ז רשע ערוס ומסתברא שהוא מגוש ומכשף.

והסומך על המחשב הרי גרע מזה אלף מעלות אחורנית, חדא) כי שהרי כאן לא קרא ולא שנה ולא שימש ת"ח. המחשב אינו אלא כשופר ומשפך מה שמכניסים בו מוציא ומי זה שמברר איזה הלכות להכניס בו ועל איזה הלכות אנן סמכינן ופשוט כי הרבה הלכות דחיות לקולא או לחומרא הכניסו במחשב והמסתכל עליהם סומך עליהם, והשנית) כי יכניסו במחשב גם הלכות של אנשים מכל מיני סוג ואפילו מינין ואפיקורסים ופשוט דאפילו ספר תורה שכתבה מין ישרף ואפילו רק חלק הימנו וכמה ספרים הרחיקו מפני שמצאו בהם דבר אחד או שנים שלא לפי רוח התורה הרחיקו את כל הספר והמחבר, והרי אפי' ספר קהלת ומשלי רצו להרחיקם אם לא שזכה חכם א' שעלה לעלי' ודרשם וכאן כיון שמכניסים ועוד עלולים להכניס מכל סוגי מחברים ואנשים הרי הוא פיגול ופסול מצד עצמו, ועוד בו שלישיה) כיון שלא למד ההלכה בדבר קטן מאד משתנה הענין וההלכה, והלא לענין שבת ותוה"מ כתבו שהלכות קטועות הן ואין מדמין מילתא למילתא וכן מצאתי מפורש בחיונך ובשם החכ"ל ומרן אדמו"ר מצאנו זצלה"ה ובטריפות אמרו אין מדמין בטריפות שהרי התכה מכאן ומתה ותתכה מכאן וחי'.

ורביעי בקודש) דעל כולם העיקר שלהורות הלכות צריך שימוש אצל גדולי הדור ולא כל הרוצה ליטול את השם נוטל וע"ז תקנו לקבל סמיכה אפי' בזמן הזה עיין ריב"ש בשו"ת שלו ומי שקרא ושנה ולא שימש ת"ח הרי זה ע"ה והסברתי במקום אחר שכמו רופא חולים לומד שם שנים בתיכון וכיולא בו ולאחר שגמר בהצטיינות הכי גדולה עדיין אסור לו להיות רופא עד שישמש ג' שנים למעשה בבית חולים ולאחר ג' שנים אם יצליח רק אז הוא יתחיל להיות רופא וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו רופא נפשות מורה הוראות שאפילו ילמוד כל התורה צריך לקבל שימוש בהוראה ובפרט בעניני נדה ואם לא יקבל אין בהוראתו כלום, וחמישית אוסיף עליו) לפמ"ש הרמב"ם ז"ל בפיה"מ (אבות סופ"ה) בן הא הא אומר לפוס לערא אגרא וז"ל ואמר בן הא הא לפי מה שתצטער בתורה יהיה שכרך ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמוד בטורח עמל וירואה מן המלמד אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה ואמרו בפי' מאמרו (קהלת ב' ט') אף חכמתו עמדה לי חכמה שלמדתי באף עמדה לי, ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים ואמרו (כתובות דף ק"ג) זרוק מרה בתלמידים ע"ש. ולכן כל מי שסומך עצמו ופוסק מהמחשב בלי לעיין בש"ס ופוסקים הוראותיו פסולים לא רק להלכה זו אלא בכלל אין לסמוך על הוראותיו ומימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה ואין לסמוך עליו כלל וכלל כמו שאבאר בסמוך בס"ד באריכות.

סימן קסד

הסומך ופוסק ממחשב בלי לעיין בש"ס ופוסקים

עוד להנ"ל

ורא' גמורה לדברינו מרבינו הגדול המהרי"ל בתשובה מה שצווח על אחד מבני דורו רבינו חיים הלרפתי מאוישפורק שרצה לחבר הלכות נדה וכתמים בלשון אשכנ"ז כדי שהע"ה והנשים יוכלו להבין וללמוד בעניינים לעצמן וכעס המהרי"ל מאד וכתב על הראשונים אנו מצטערים שכל בעה"ב שיודע לקרות פרש"י בחומש או במחזור או לכל הפחות שיטה בילדותו ופי' לפני ימים ושנים ויש שמעולם לא שימש ת"ח כל אלה חברו אל עמק השוטים ומסתכלים בדברי' רבו' המחברים כגון שערי דור"א וסמ"ק וטורין וכל אשר נמצא איהו ומורין הלכה למעשה מתוך חבוריהן והן הן התנאים מבלי העולם שאמרו חז"ל פ' הי' נוטל (סוטה כ"ב ע"א) כי אינן יודעים הטעמים ולפי הטעמים משתנים הדין וההוראה כדפי' רש"י בכל דוכתי שאין הוראה אלא התלמוד וכו' ורבו' המחברים לא כן כוונו אלא לתלמידים הראוין להורות והם יודיעו את הנשים החקות וכו' הן בביתו או בעירו או בשכנותו והמכשילה הזאת תחת ידינו כדלעיל כי לא רבים יחכמו וסבורין להתחכם ועדיין לא נפתחו עיניהם.

ואני שמעתי בחזי מפי אחד מן המפלפלין שהיה מלעיז על לימוד הפלפול ועל התלמוד ואמר מתוך חיבור משנה תורה של הרמב"ם יפסוק כל הספיקות שבעולם, ובילדותו שנה מעט ואפ"ה לא הי' לב לידע כמה תיקו יש בתלמוד וכמה ספיקות יש בחותו חיבור בעצמו ובפלוגתות ומה שנתחדשו ספיקות ופלוגתות מאז שנתפשט אותו חיבור ומידי יום יום. והכל הגדנו ואפ"ה היה מתרים כנגדי וכנגד טוביי חבירי רבני סמיכי וכו' ועכ"ז אתה בא להוסיף ולגלגל עלינו חדשים ולפזר במקום המפוזרים לע"ה ולנשים הפוחזים ולתת להם יד ושם ללמוד ולהורות מתוך חיבורך האשכנזי עניני נידות וכתמים דדייקו בה רבנן קמאי ובתראי והוו כמים שאין להם סוף, חלילה חלילה הנשמע או הנמצא כזה מימות אבותיך ואבות אבותיך ואף כי חזינן הרבה הלכות או"ח ונדה וחלה והלכות פסח וי"ט וכמה עניינים ולא כדי שתתגדר בהם הניחון אלא מפני המכשול כדלעיל.

והאריך שם בחכם אחד שחיבר הל' שחיטה בלשון אשכנז וכוונתו היתה רצוי' וטובה כי ראה כמה ע"ה שיש בישובים שלא יכלו ללמוד ה"ש על בורים ואפ"ה לא נתפשטו דבריו ולא קבלום אע"פ שרוב הל' שחיטה הם בקיצור ואותם של אשכנ"ז מבואריס היטב ואפ"ה לא נהגו רבו' להקביל השוחטים על פיהם, אף כי כל פסול שחיטה דאורייתא (כלומר ואפ"ה לא חשבו בשביל הע"ה הנ"ל) ק"ו בן בנו של ק"ו והלכות נדה בדורינו השפל והפרוץ בע"ה מהטעמים דלעיל, ולא יזכר ולא יפקד ולא יעלה על לב לעולם אך הנח להם לבנות ישראל אם אינן נביאות בנות נביאות הן ומנעוריהן בקיאין הן על פי אימותם והורתן ושורש רוב החומרות דרבנן דמקילי הרבה בנות ע"ה ונשותיהן. ע"כ מוטל על כל חכם ות"ח להודיעם ולהפרישם מאיסור ולהדריכן בדרך ישרה ולכל הפחות בני ביתו והם יודיעו לחברותיהם וכו' ולפעמים ידרוש להם מה שנראה לו צורך להודיען וכו' אך יזהר שלא יטעו כאשר ראיתי כמה פעמים שטועים בדברי הדורש מה שדרש לאסור הבינו להיתר. וכזה עשו קמאי דקמן מהר"ח ואחריני שדרשו עניינים שלו הנראה להם צורך. וכן שאר עניני תורת הבית הנ"ל וכן נהוג חכמי דורינו ונלך בעקבותיהם ובזה נפשינו הצלנו עכל"ק. העתקתי כמעט כל לשונו כי משם ק"ו לדיננו עיין שו"ת מהרי"ל החדשות (סי' ל"ג).

ומעתה אם המהרי"ל ז"ל בזמנו כעס על אחד מהראשונים על מה שרצה להכניס לכל ע"ה בלשון אשכנז הלכות נדה וכתמים מה נאמר אנן על המחשבים הקאמפיוטערס בלע"ז שהם אלף פעמים אחרונים. והדורות ירדו פלאים, ולכן דעתי הענ' מסכמת לדעת הגדולים שאסור להשתמש במחשב לפסוק משם הלכות בכלל ובפרט הלכות וסתות, מטעם שכתב מהרי"ל ז"ל ועוד טעמים רבים מלבד הטעם שעי"ז יעזבו את הרבנים גדולי התורה מורי הוראה בישראל בכלל ויעסקו בעצמן באלו הלכות מה שאסור לאשה או לע"ה שאינו מורה הוראה לפסוק לעצמו אלא חייבים לשאול על כל פעם ופעם וכמ"ש כבר וברתי הדבר.

ועיין (נדה כ' ע"ב) בילתא דביתהו דרב נחמן אייתא דמא לקמיה דרבב"ח וכל פעם שהי' לה שאלה הלכה שנית בעצמה ועיין תוס' שם ד"ה כל יומא אמאי לא הראתה לרב נחמן ולכאורה אמאי לא פסקה לעצמה שכבר ידעה שהרי כך אמרה לרבב"ח כל יומא הוי מדכי לי אלא שבכל שעה צריכה לחזור ולשאול ולא לסמוך על עצמה שאינה מורה הוראה, ועיין שבו"י בעיון יעקב (מגילה י"ג ע"ב) באסתר שהלכה בעצמה לשאול לחכמים שכך שמעה ממרדכי שהזהיר לשאר נשים שלעצמן צריכות ללכת לשאול, ועיין בספרינו משנ"ה ח"ז סי' קל"ג וסי' קל"ה כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו על מי שלא למד ההלכה ולא קרא ולא שנה אלא מסתכל באיזה הלכה על המחשב ופוסק מזה הלכות, שהם בכלל ורבים חללים הפילה, חוץ מזה יש איסור גמור למסור כל הני הלכות ביד ההמון עם שיפסקו לעצמן, והשומע ישמע וינעם לו. וי"ר שישמעו דבריהם ודבריו ונזכה לתקן את אשר שחתו כבר בזה אכי"ר.

ובזה הנני ידידו המעתיר בעדו לאריכת ימים ושנים ובעד כל ישראל העומד לשרתם בכל עת, יתן ה' ונזכה בקרוב לביאת משיח צדקינו דמורח ודן החותם בלב מלא צער על שפלות הדור ועלבון התורה עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסה

בענין הנ"ל

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ בנש"ג וכו' כולו אומר כבוד כג"ת מוה"ר שמחה בונם ולדנברג שליט"א מו"צ בב"ד דעדה החרדית ירושלים עיה"ק.

אחדשב"ג וכו'. קבלתי מכתבו היקר מלא נער על חילול ה' וביקש שלא לעמוד מן הצד ומי ודמי מעשה מה שבידי בעז"ה ובענין להורות בכלל מן המחשב הארכתי בזה כבר וגם הנני להעתיק חלק ממכתב אשר כתבתי לידידי הרב הגאון הג' מוהר"ן קאראלין שליט"א גאב"ד ב"ב וז"ל, כאשר ידוע דמות מורי הוראות בישראל והתנאים הרבים הנצרכים לזה, האם אפשר להעלות על הדעת למסור התפקיד של מורה הוראות או אפילו חלק מזה לידי גוים. ב) האם מחשב מסוגל למלאות תפקיד לפסוק הלכות בישראל, הלא בכל שאלה צריך לעמוד עד שקובעים בדיוק מה העובדא שלפניו ולאיזה הלכה ליחס העבר האם זה מסור לכל. לא אין הדבר כן כלל וכלל ואסור לקבוע נוהג בזה לשאול שאלות

הלכיות למחשב כי דבר כזה רבים חללים יפיל ורבה המכשלה ולא יעשה כן בישראל. ועלינו לחנך את העם כי כל בירור הלכתי יש לשאול לחכם שהגיע להוראה ועל פיו יעשה. החותם כו'. והנני להעיר קצת ולהוסיף על דבריו לבנות ולא לסתור להוסיף ולא לגרוע כי להלכה הנני מסכים בכל מה שכתב וכבר הנני צועק ככרוכיא על המחשב ולא רצו לשמוע ואולי סוף קול סוף ישמע גם צעקתינו.

[וליבא לפומי לא גליא לולי דמסתפינא הו"א ברמיזא שהמחשבים הוא בכלל העגלים שהעמיד אותו הידוע (מלכים א' י"ב כ"ח) ויועץ המלך ויעשה שני עגלי זהב והכניס בהם דבור שהיו אומרים הנה אל ישראל אשר העלוך מארץ מצרים, ועיין סנהדרין (ק"א ע"ב) שמתחילה כוונתו לא היתה לשם ע"ז אלא הושיב צדיק אצל רשע וחתמו שניהם ומזה יצא העגל השני של ירבעם וח"ו עינינו רואות שמחליפים גדולי התורה וספרי קודש בתבנית עגלים הנקראים מחשב ומכניסים בהם מה שרוצים והמחשב צועק ופוסק. אוי לאזנים שכך שומעות].

וידוע דלאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא סייעתא דשמיא ובדוד המלך ע"ה כתיב וה' עמו מלמד שהלכה כמותו בכל מקום ובגמ' (עירובין נ"ג ע"א) דוד גלי מסכתא שאול לא גלי מסכתא דוד דגלי מסכתא כתיב ביה ירא'ך ירא'ני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ובכל אשר יפנה ירשיע ועיין רש"י דגלי מסכתא ל"א מפרשים שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן. ובדוד דגלי מסכתא כדאמר בברכות (ד' ע"א) שהיה יגע בתורה ומורה הוראות כדאמר ידי מלוכלכות בדם שפיר ושליא ואומר מפיבושת רבי יפה דנתי יפה זכיתי וכו' ירשיע לא היה זוכה להורות כהלכה. וגדולי עולם מצינו שהתפללו על זה ור' נחוניה בן הקנה כשנכנס לביה"מ התפלל שלא אכשל בדבר הלכה.

ובגמ' חולין (נ"ט ע"א) ההוא בר טביא דאתא לבי' ריש גלותא דהוה מיפסק כרען בתרייתא בדקיה רב בצומת הגידין ואכשרי' סבר למיכל מיניה באומצא א"ל שמואל לא חייש מר לניקורי א"ל מאי תקנתא נותביה בתנורא דאיהו בדיק נפשיה אותיביה נפל תילחי תילחי קרי שמואל עליה דרב לא יאונה לצדיק כל און (פרש"י שנזדמנתי ומנעתיו מלאכול) קרי רב עליה דשמואל כל רז לא אנס לך, ובגמ' ב"ב קל"ג ע"ב סבר ר' עילים קמיה דרבא למימר שני נמי שקיל א"ל דייני דחצצתא הכי דייני לאו היינו דשלח רב אחא בר רב עויא אכסיף קרי עליה אני ה' בעתה אחישנה.

וברשב"ם איכסיף רב עילים מרבא פן יאמר רבא בלבו אלו לא הייתי בכאן היה דן דין שקר וכן כל דינין שהוא דן שלא בפני. קרא עליו רבא לנחמו אני ה' בעתה אחישנה בעת שהצדיקים צריכים לישועה הקב"ה ממציאה להם אף אתה אני יודע בך שמעולם לא באת תקלה על ידך בדין תקלה על ידך שהרי עכשיו זימנני לי הקב"ה קודם שהגעת להוראה ולא נכשלת. ועיין בערוך שפי' שהורה קודם שהגיע השעה שראוי להורות, עוד ראי' במה שאמרו שתלמיד לא יפסוק בפני רבו ואפי' ביעתא בכותחא ומביא אביי מעשה שהורה ושגה בהוראה (כתובות ס' ע"ב) ואמר אביי האי מילתא דאמור רבנן אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי איניש במקום רביה לא משום דמיחזי כאפקירותא אלא משום דלא מסתייעא מילתא למימרא דהא אנא הוה גמירנא ליה להא דרב ושמואל אפי' הכי לא מסתייעא לי מילתא למימר ע"ש.

סימן קסו

לאו כ"ע זוכה להיות מכוונים להלכה

עוד להנ"ל

ובגדולי התורה אפי' הראשונים לאו כלהו זכו להיות מכוונים להלכה ועיין מאירי יומא (כ"ו ע"א) וזל"ק בכמה מקומות ביארנו שראוי לאדם להזהר שלא לפרסם עצמו בהוראה אלא א"כ יודע בעצמו ושיהא אחרים מסכימים עליו שהוא ראוי לכך, ואין אדם ראוי לכך בשלימות ידיעה לבד שכמה ראינו שידיעתם גדולה בתלמוד שאינם יודעים לכוין שמועה אחת להלכה ולמה שראוי להורות וכמה מוחזקים בחדרי תורה וכשהוראה באה לידם אף הפתח אינם מוצאים. וכלל הדברים שאין האדם זוכה להוראה אלא בשתי דברים א' ידיעת התלמוד וקבלתו ושנייה לה שלימות הכח השכלי שבו לבחינת הדברים והבאתם למצרף להוציא דבר מתוך דבר ועל שתיהם בכלל אמרו במסכת סנהדרין גמיר וסביר ועל זו האחרונה אמרו כאן על שבט יהודה עסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא קאמינא כלומר שאע"פ שהם חכמים אינם יודעים לכוין את השמועות כהלכה עכל"ק ע"ש.

ומרן הנוב"י ז"ל בתשובה להגר"י פיק בענין ששאל אי מותר לרפאות בריא על חשבון של טריפה והאריך פעמיים ושוב כתב הגאון בעל נוב"י כנראה ששאלה זו אינה הלכה למעשה ולכן ליכא סייעתא דשמיא ולא כתב עוד בזה, ועתה פוק חזי ומה מרן הנוב"י ז"ל שהי' ארוך בדורו ובכל הדורות ואעפ"כ הרגיש בשאלה שאינה הלכה למעשה וליכא סייעתא דשמיא, ומה יענו אזובי קיר חושבי מחשב. ושמעתי שבאת אשה לפני גאון במעשה נורא שבאת מן ברה"מ והיתה עגונה והתירוה לינשא וילדה בן ועכשיו נתגלה שבעלה בא והיתה מבוהלת מאד, ושאל הגאון מי התירה ואמרה על גדול

אחד והתחיל לברר ולהתעניין על ההיתר ונתברר שעקר דברה רק תלתה עצמה באילן גדול, ואמר הגאון ז"ל כי לכן חקר כ"כ כי לא האמין שגדול כזה שהי' לו סייעתא דשמיא יצא מאתו ח"ו מכשול כזה.

ורבינו הגדול הרמב"ן ז"ל פ' משפטים (כ"א ו') עה"פ והגישו אדניו כתב, אל האלהים לב"ד, ואמר ר"א כי נקראו השופטים אלהים בעוד שהם מקיימי משפטי האלקים בארץ. ולדעתי יאמר הכתוב והגישו אדניו אל האלהים עד האלהים יבא דבר שניהם לרמוז כי האלקים יהי' עמהם בדבר המשפט הוא יגדיק והוא ירשיע וזהו שאמר אשר ירשיעון אלקים וכן אמר משה כי המשפט לאלקים הוא, וכך אמר יהושפט כי לא לאדם תשפטו כי לה' ועמכם בדבר המשפט, וכן אמר הכתוב אלקים נצב בעדת א', בקרב אל' ישפוט, כי האלקים הוא השופט וכן אמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה', ובשמות רבה בשעה שהדיין יושב ודן באמת כביכול מניח הקב"ה שמי השמים ומשרה שכינתו בגדו, שנא' כי הקים ה' להם שופטים והי' ה' עם השופט, ע"ש.

ובזה מובן לשון הזוהר ר"פ משפטים פתח ר' שמעון ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם תרגום ואלין דיניא דתסדר קדמהון אלין אינו סדורין דגלגולא דיינין דנשמתין דאתדנו כל חד וחד לקבל עונשיה וביאר הריב"ש טוב דכיון דאלקים נצב בעדת אל דן לפעמים לפי הגלגולים שזה הי' חייב לזה בגלגול אחר ומוציא הדין לאמיתו כידוע. ובגמ' (ברכות ח' ע"א) אמרו מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד.

ולכן פשוט דכל מי שעוסק בהוראה ומורה הוראה בישראל בקדושה ובטהרה ומיגע עצמו על התורה זוכה להיות מרכבה לשכינה ולהיות אכסניה להקב"ה שהוא מקום ד"א של הלכה וכל זה אם לומד הלכות בקדושה ובטהרה, ואז זוכה לסייעתא דשמיא לפסוק ולכוין כהלכה, אבל הדוחף כפתור של המחשב ואינו מיגע עצמו על דברי תורה פשוט שאינו בגדר זה ואין לו סייעתא דשמיא כלל ואפי' מה שחושב שפוסק כהגון אינו מוציא לכוין להלכה, וק"ו בן בנו של ק"ו ומה הני תנאי ואמוראי כאבי תלמיד ותיק שכל הש"ס מלא בהויות דאביי ורבא ולמד תורה וידע ההלכה ואעפ"כ לא הי' לו סייעתא דשמיא לפסוק ההלכה במקום רבו ק"ו במי שלא למד ולא קרא ולא שנא ולא שימש ת"ח בהוראה אלא סומך על המחשב ודאי לא מסתייעא מילתא ואין לו סייעתא דשמיא, והרי הוא בכלל ורבים חללים הפילה (משלי ז') זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה מלבד שהוא מכשיל את הרבים ועיין תוי"ט אבות פ"א מ"ו וקנה לך חבר.

סימן קסז

אסור להשתמש במחשבים לפסוק בד"ת

עוד להנ"ל

ובדי לברר קצת הא מילתא דהני מחשבים בכלל ולהלכה בפרט, הנה זה לי כשבה שנים בשעה שהוציאו המחשב הראשון לבדוק הש"ת בכל העולם וברעש גדול לפסול כל הש"ת אשר לא יעברו בדיקת המחשב ולא יעלו לתורה במקום שיקראו בש"ת שלא עברה הביקורת של המחשב והגם כי לא נביא אני ולא חכם לראות את הנולד מ"מ כתבתי אז באריכות שח"ו ליתן יד לזה כי הוא התחלה להביא שינוים בתורתינו הקדושה.

ובכל הזמנים היו נמצאים טעותים בש"ת פחות או יותר במקום שהיו סופרים יותר דייקנים היו פחות ובמקום שלא היו כ"כ דייקנים היו יותר, ומ"מ לכולם שמות יקראו וחסרו או יותירו וכן קראו בש"ת אלו בציבור וברכו עליהם ברכת התורה מלפניה ואחריה זה מזמן עזרא הסופר שמצאו ג' ספרי תורה בעזרה ובהם שינוים באיזה מקומות. (עיין מ"ס פ"ו ה"ד) אר"ש בן לקיש שלשה ספרים נמצאו בעזרה ספר מעונה, ספר זאטוטי, ספר היא, באחד מצאו כתוב מעון ובשנים כתוב מעונה אלקי קדם וקיימו שניים ובטלו אחד, באחד מצאו כתוב וישלח אל זאטוטי בני ישראל ובשנים מצאו כתוב וישלח את נערי בני ישראל וקיימו שניים ובטלו אחד, באחד כתוב אחד עשר הוא ובשנים מצאו כתוב אחד עשר היא וקיימו שניים ובטלו אחד. הנה שמאז בימי עזרא היו נמצאים ספרים וש"ת שנמצא בהם שינוים ואחד ע"כ טעות והעמידו התורה ע"פ שניים שהיו רוב ובטלו המיעוט וקיימו את השנים שהם האמיתים ע"פ התורה דאחרי רבים.

ועזרא הסופר ע"ה בעצמו כשבא אל הפסוק הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם נקד על לנו ולבנינו, ובסנהדרין מ"ג ובאדר"נ פל"ד ד' אם יבא אליהו ויאמר לי מפני מה כתבת כך, אומר אני לו כבר נקדתי עליהן, ובמסורה הגדולה הובא בבעה"ת שנינו דבעי על הנקודה הזאת דלנו ולבנינו למאי אתא ומשני שכך אמר עזרא הסופר כשכתב בתורה אם יבא משה רבינו וישאל למה כתבת זה אומר לו לכך נקדתי עליהם ואם יאמר יפה כתבת אעביר הנקודה מעליהם משמע שהי' מסופק בנגלות לנו ולבנינו ע"ש ובבעה"ת שם. ובגמ' קידושין הראשונים נקראו סופרים שהיו בקיאין בחסירות ויתירות אבן לא בקיאין בחסירות ויתירות ולכן סמכו על הכתיבה בכל דור ודור.

ועכשיו שיצאו לדקדק בתר הסופרים ולהוציא לע"ז על כתיבת ס"ת שלנו עד עכשיו ועל הסופרים כתבתי אז שמי יודע עד היכן יבא הדבר ומה עוד יחדשו ע"י המחשב

והארכתי שם הרבה והובאו הדברים בדפוס ומצאו מקומן בספרינו משנה הלכות מהד"ת א"ח ח"א סי' קי"ד וקט"ו אם יש לו נא לעיין שם.

איברא דנראה אפי' בדיעבד הי' כדאי לאסור ומטעם אחר קאתינא עלה דבגמ' (שבת י"ד ע"א) בגזירה די"ח דבר שגזרו על הבא רשות ורובו במים שאובים מ"ט גזרו ביה רבנן טומאה א"ר ביבי אמר רב אסי שבתחילה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחין והיו נותנין עליהן מים שאובים התחילו ועשאום קבע גזרו עליהם טומאה ופריך מאי קבע אמר אביי שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא ואלו מטהרין א"ל רבא מאי נפ"מ הא קא טבלי בהנך אלא אמר רבא שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין, ועיין רש"י לא אלו דמקוה לבדה מטהרין אלא אלו ואלו מטהרין דמתוך שהורגלו הכל בכך לא היו יודעין שלהעביר הזוהמא היו השאובין באין אלא לטהר, מאי נפקי לן מינה. כיון שכולם טובלין תחילה במקוה מאי איכפת לרבנן אם עשאוה הטובלין קבע אחר טבילה. אלא אלו מטהרין, וחיישינן דילמא אתי לבטולי תורת מקוה וטובלין בשאובין והתורה אמרה אך מעין ובור מקוה מים ע"ש.

ומבואר דאפילו היכא דמעלמן שטפו בשאובין אחר הטבילה אבל כיון דהורגלו ואפשר שאח"כ יסברו שעיקר הטבילה בשאובין שלאחר הטבילה במערה ובאו לידי קלקול במלות טבילה, וא"כ בדידן כ"ש שפוסלין הס"ת שלא עברו ביקורת המחשב אפילו לאחר שהגיהו הסופרים יאמרו שלא אלו מכשירין אלא המחשב ומצא יצאו ס"ת בלתי מוגהים שיסמכו רק על המחשב ואין לך קלקול גדול מזה. ולפענ"ד זה ראי' גדולה לפסול המחשב ולהחזיר הסופרים לעבודתם.

ובתשובה לידידי הגאון הג' אבד"ק שטרלאסבורג חבר בד"ץ דעדה החרדית בירושלים עיה"ק הבאתי ראי' גדולה לאסור המחשב בכלל לפ"מ שאמרו בגמ' שבת קט"ו מ"ר הברכות והקמעין אע"פ שיש בהן אותיות של שם ומעניינות הרבה של תורה אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא נשרפין במקומן הן ואזכרותיהן מכאן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה, ופרש"י ומעניינות הרבה, מפרשיות שהיו כותבין בקמעין פסוקים ללחש כל המחלה וכגון לא תירא מפחד לילה, נשרפין במקומן אם נפלה דליקה בשבת, כשורפי תורה שהרי לא יצילם בשבת. ועיין טוש"ע א"ח סי' של"ד, ומינה פשוט דלכתוב כתבי קודש עם שמות שלאח"כ יאבדו מעלמן וכ"ש יאבדם או יגנזם ק"ו שיש בו איסור גמור.

וכבר כתבתי במי שהוא חולה בחולה המתדבקת ר"ל ואם יניח תפילין הבית חולים יגזרו עליהם שריפה וישרפם אי יניח תפילין אעפ"כ או שלא יניח כיון שיגרום בהנתן לשורפם והי' לי בזה אריכת דברים עם הגר"מ פיינשטיין זצל"ה אי מותר להניחם והתם עכ"פ הוא מחויב להניח תפילין מדאורייתא ואפ"ה ס"ל להגרמ"פ שאסור להניחן ולגרום לתפילין לשורפם והארכתי בזה הרבה ונדפסו הדברים בספרינו משנ"ה.

והנה הבודקים ספרי תורות ע"י המחשב מקודם עושים לילוס על כל הכתב של הס"ת ולאחר הבדיקה גוזים או לא יודע מה עושים עם הלילוס הנ"ל, ומעתה אם על כותבי ברכות או קמיעין כיון שיש בהן אזכרות נקראים שורפי התורה על שם החשש שמא יפול דליקה בשבת ולא יוכלו להציל ק"ו בן בנו של ק"ו הכותב כל התורה על לילוס לכתחילה שלאחר זה יגנזו את כל הלילוס ואם כל האזכרות שיש בזה משום שורפי התורה וזה לבד מהבזיון הס"ת שמלמין אותה שזה לבדו בלתי כבוד וזילותא דכתבי קודש, וא"כ אם חוששין משום שמא ימצא טעות בס"ת ויברך לבטלה ונמצא מוציא ש"ש הגם שמעיקר דינא מותר ותקנו כן חז"ל לברך על הס"ת כמו שהוא, כ"ש וק"ו שכאן הוא מבזה שמות הקדושים וכל התורה כולה שיש בזה איסור גמור לגלם הס"ת ואח"כ לזרוק או לגנוז את כל התורה עם האזכרות וכ"ש שאם יפול דליקה בשבת יהא אסור להציל השמות האלו ודאי איסור גמור הוא לפענ"ד, ע"כ הבאתי שם.

ועיין רבינו ירוחם בס' אדם נתיב ב' חלק שני שהביא מעשה מי שרקם בטליתו פרשת ויאמר וכתב השם לשני יודין והאריך לאסור ונתן ג' טעמים, א' שאין כותבין מגילה לתיקוק, ב' משום בזיון וזלזול כתבי קודש שאין יביא כתבי קודש שנאמרו ונכתבו מפי הגבורה במקום הטינופת, והשלישי כי מעשה הזה חדש לא שמענו כמוהו מעולם ע"ש כי דבר חדש וכאן הרי יש כל הני טעמי לילוס וזלזול כתבי קודש ודבר חדש ועוד מה שכתבתי וק"ל.

סימן קסח

ס"ת שעברו בדיקת המחשב ונמצאו בהם טעותים אח"כ

עוד להנ"ל

ועוד דגם הא אמת כי גם הס"ת העוברים בדיקה על המחשב נמצאים אחריהם טעותים שהשאירו ורק השבוע דברתי עם הרה"ג רח"י קעניג גאבד"ק יאקא שליט"א אמר לי שבביהמ"ד פה בבארא פארק של הרה"ג ר' אברהם מיים שפיצער שליט"א קראו בס"ת שבדקו ע"י מחשב ומצאו במקום שהי' להיות ויאמר משה לפרעה, כתיב ויאמר משה אל ה' וזה כבר לאחר שעבר הקאמפיוטער, וזה לבד ממה שהביאו לידיעתי כבר יותר מעשרה ס"ת שלאחר הבדיקה של המחשב מצאו טעותים וכמובן שנמצא יותר כי לא לכל אחת

שמוצאים לאחר הבדיקה מודיעים אותי (אבל הבודקים יודעים מזה) וכששאלתי להממונה על המחשבים פה בארה"ב פשר הדבר שמצאו כמה טעותים לאחר הבדיקה ומה זה על כל אחת אומרים תירוצים או שהמגיה של המחשב נרדם אז או שכח או אולי הי' מדבר על הטעל' או שבאותה רגע נתקלקל המחשב, ומה לי להתירוצים תירוצים יש גם לסופר המציאות נשאר שמצאו טעותים גם לאחר בדיקת המחשב.

ואמרתי אז כי אם נסכים לזה אז כהיום עכ"פ המחשבים הם תחת פיקוח של גדולי התורה אבל יכנס דבר זה ככל דבר בשוק של רצענים ויוסיפו עליו כהנה וכהנה וכמו שראינו שאח"כ באו גם לבדוק התפילין ולשנות הבתים, ועכשיו כבר נכנסו עם המחשב לחשב וסתות ולפסוק הלכות איסורי כריתות ומיתות ב"ד ע"י מחשבים (קאמפיוטער בלע"ז) אוי לדור שכך עלתה בימינו, וכבר שמעתי שיש גם פה רבנים שאם יש להם שאלה פונים אל הקאמפיוטער ודופקים כפתור ופוסקים מהקאמפיוטער. והלואי שנצליח לכל הפחות לעצור המגפה הזאת.

ובזה הנני ידידו המעתיר בעדו לאריכת ימים ושנים ובעד כל ישראל העומד לשרתם בכל עת, יתן ה' ונזכה בקרוב לביאת משיח צדקינו דמורח ודן החותם בלב מלא צער על שפלות הדור ועלבון התורה עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסט

אם מזמינין בי"ד לדין לפני ב"ד אחר

ה' לסדר ובתוכם ה' התשמ"ז בנ"י

מע"כ המופלא ומופלג מלא פלג הרב הוו"ח הנגיד מוה"ר ישראל גולדהאבער הי"ו בנ"י יצו"א.

אחדשה"ט, בדבר שאלתו בב"ד שטעו בהוראה בבירור אי יכול להזמין את הב"ד לפני ב"ד אחר וציין לתשובת מהר"מ מרוטענבורג ושו"ת הגר"י שטייף זצ"ל. ותמה עליו שכתב על התשובה הנ"ל דלאו מר בר אשי חתם עליו, והגם כי אני טרוד מאד מ"מ אנסה להשיב עכ"פ בכמה מלין.

ז"ל השו"ת מהר"מ ב"ב ז"ל סי' תשט"ו וששאלת אם יכול לאדם לערער על ב"ד ולהזמינם לדין נראה דיכול דהא לא שמעינן שהיה חרם או תקנת הקהל מלערער על הדיין אדרבה מעשים בכל יום המזמנין אותו לדין כו', וכן פסק רבינו ברוך ב"ר שמואל בספר החכמה דיכול אדם לתבוע את ב"ד לדין ואם טעו אע"ג דלא ישלמו עד דא"ל דיינת לן ד"ת הא בסתמא לא ישלמו ותו אפילו נחלק הא דתנן (בכורות כ"ח ע"ב) דן את הדין וכו' וישלם מביתו זה דוקא בימיהם שהיו דנין ומכריחין בכפיה לדון בנ"א בע"כ אבל בזה"ז שמכריחין הדיינין לדון ע"פ חרם הקהל אם טעו לא ישלמו מ"מ יש להם לחזור כשדנים שלא כדין ואם אינם רוצים לחזור דין הוא שישלמו ע"כ. עוד כתב שם בתש' תשי"ז וז"ל מי שירא שהדיינים עיותו לו הדין יכול לתובען אח"כ לדין ע"כ.

וביאר לן המהר"ם ז"ל תרי דיני, אחד דהיכא דדנו ג' דיינין כי נחתי בע"ד לדון ודאי שלקחו ג' דיינים במשפט שלא ידונו אלא ד"ת, ב' אפילו במקום שדנין הדיינים ע"פ חרם הקהל שאז אם טעו לא ישלמו מ"מ יש להם לחזור כשדנים שלא כדין ואם אינם רוצים לחזור דין הוא שישלמו ע"ש. והנפ"מ בין הני תרי טעמי ודיני הוא כגון במקום שאין מכריחין ע"פ חרמי הקהל וקבלו עליהם אפילו בקבלת קנין מ"מ לא קבלו עליהם שיגזלו ממונם אלא קבלו שאם טעו בשקול הדעת וכיוצא בו לא ישלמו אבל פשוט דאם טעו שחייבים לחזור כשדנו שלא כדין דאטו בשופטני עסקינן שמקבלין עליהם אנשים שיגזלו ממונם, ואם אינם רוצים לחזור ישלמו ואם אינם רוצים הרי יש לו עליהם תביעת ממון וודאי או שישלמו או שילכו עמו לדין וילדקו עצמן אמאי לא ישלמו.

ובש"ע ח"מ סי' כ"ה ס"ב כתב וז"ל טעה בשיקול הדעת כו' אם היה דיין מומחה ונטל רשות מריש גלותא או שלא נטל רשות אבל קבלו אותו בעלי דינים עליהם הואיל והוא מומחה חוזר הדין ואם אי אפשר להחזיר פטור מלשלם וכתב הרמ"א ז"ל וג' הדיוטות דינם כיחיד מומחה, והנה מבואר דיחיד מומחה או ג' הדיוטות אפילו קבלו עליהם אם טעו אפילו בשיקול הדעת חוזר הדין וכ"ש אם טעו בדבר משנה שאז לכ"ע הדין חוזר דאין זה דין ולא הוראה אלא טעות גמור ולא מהני לזה קבלת קנין דאין אדם מקבל קנין לטעותא.

והנה הרא"ש והטור ורבינו ירוחם כתבו דאין הדין חוזר אלא קם דינא, וכ"כ הבעה"מ בשם רבינו אפרים ובעל העיטור, והן דברי רבינו הרמ"א ח"מ הנ"ל ס"ג, וי"א דאפילו לא נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו ואין הדין חוזר, וכל זה שלא קבלו עליהם בין לדין בין לטעות אבל קבלו עליהם בין לדין בין לטעות או בזמה"ז שמכריחין הקהל הדיינים ע"פ חרם שיהיו דיינים בע"כ לא ישלמו אפי' טעו דמה להם לעשות מ"מ יש לחזור אם טעו ואם לא רצו לחזור צריכין לשלם ע"ש.

והש"ך שם סקי"ד האריך הרבה אי מחזירין אותו ע"י גדול ממנו ובאות י"ג כתב העולה מזה יחיד מומחה דקבלוהו או ג' הדיוטות ואית בהו חד מומחה היכי דיש גדול יכול להחזיר וכו', ובאות ט"ו אמ"ש הרמ"א וג' הדיוטות כיחיד מומחה כו' כל זה לדעת הרא"ש והטור אבל בעל המאור כתב פאד"מ בבבא תליתאי דג' הדיוטות דחד בינייהו גמר וסביר אע"ג דקבלינהו בעלי הדין מה שעשה

עשוי ושלמו מביתם, וכן משמע להדיא בתש׳ מהר״ם שבמרדכי רפ״ק דסנהדרין, והוא התשובה שהבאתו לעיל שכתב שם שיכול לערער על הדיינים ולהזמינם וכו׳ וכן נלפענ״ד מפרש״י פ״ק דסנהדרין ג׳ ע״א ד״ה אלא מעתה טעו לא ישלמו.

ברם הסמ״ע והש״ך נחלקו בהא דמ״מ יש להם לחזור דעת הסמ״ע דקאי על דיינים שמכריחין הקהל בזה אפילו לאחר שהוציאו ממון ע״פ פסק הדיינים הדין חוזר אבל בשקבלו עליהם בין לדין בין לטעות והוציא ממון אפשר דלא מצי לחזור, והש״ך הקשה עליו דמאי נפ״מ הא מ״מ טעו בשקול הדעת וקס דינא בלא״ה ותי׳ דמיירי מ״ש יש להם לחזור קודם שהוציאו המעות אבל לאחר שהוציאו המעות לא, ובשער משפט אות י״א תמה על הש״ך דהש״ך אזיל לשיטתיה שפסק כהרמ״ה אבל לשיטת הטור דהיכא דקס דינא מוציא מיד המחזיק הדרא קושית הש״ך לדוכתיה ותי׳ הוא ז״ל דהכא כיון שטעו בדבר משנה לכך יש להם לחזור ואם לא חזרו משלמין דהרי הרב פסק טעו בדבר משנה חייב לשלם מדיני דגרמי ואף לשיטת הרמב״ם והמחבר בס״א דפטרי הא כתבו הטעם משום שלא נתכוין להזיק וא״כ הכא שנודע להם שטעו ואינם רוצים לחזור הרי מתכוונים להזיק וחייבים מד״ג לכ״ע, ולפ״ז יפה נסתפק הסמ״ע בקיבל עליו בין לדין בין לטעות אי מצי לחזור בטועה בדבר משנה די״ל דלא קבל עליו אלא בטועה בשיקול הדעת דמ״מ דין תורה דן כחד תנא אבל דבר משנה שהוא פשוט להיפוך לא קבל עליו לכך כתב בלשון אפשר מצי לחזור.

תו כתב שם להשוות דעת הרא״ש והרמב״ן והמרדכי שפסקו כר״ת ורי״ף דבלא נו״נ ביד חוזר הדין ואף היכא דקס דינא לא דיינינן ד״ג בדייני ואפ״ה א״ל ר״י לר״ט מומחה לב״ד אתה ופטור ומשמע אפילו לקיוס דינא אבל הרא״ש כתב אם קיבל עליו בין לדין לטעות לענין לפטור הדיין אמרו ולא לענין קס דינא דאף שקיבל עליו בין לדין בין לטעות לא קיבל רק כדי לפטרו מתשלומין ואף דמומחה וקבלו בסתם ג״כ פטור מ״מ לאו כ״ע דיני גמירי אבל לענין קיוס דינא לא קיבל עליו, והביא ראיה לדבריו מהא דקיי״ל בסי׳ רמ״א ס״ג דהמוחל לחבירו מה שיטול מנכסיו יכול לחזור בו קודם שיטול ובקרקע אף לאחר שדר והחזיק בה וא״כ הכ״נ אף בקיבל עליו לטעות הוי כאומר שיטול הבע״ד מנכסיו שלא כדין הרי הוא מוחל לו וא״כ כשנודע לו שטעו יכול הנתבע לחזור בו קודם שהוציא ממנו.

ומעתה לדידן לא מיבעיא אם לא קבלו עלייהו בין לדין בין לטעות ודאי כיון דראינו שטעו א״כ דינם ממילא בטל אלא אפילו קבלו עלייהו לטעות מ״מ לא קבלו אלא שאם יטעו הב״ד ויפסקו שלא כדין לא יהיו בכלל גוזלי ממון חבירו, אבל פשוט דאין אדם מקבל על עצמו מי שבמזיד יעות עליו את הדין דזה לא מקרי טעות אם עשה במזיד, ולכן אם מתברר באמת שטעו ודאי החיוב עליהם לחזור אפי׳ בקבלו עליהם לטעות וזה ברור לפענ״ד.

ואם אינם רוצים לחזור צריכים לשלם, אלא דמסתפקו בכוונת הדברים אם אינם רוצים לחזור אי הכוונה שאינם רוצים לחזור ששותקים אבל אין אומרים להוציא אלא שבע״ד מוציא מעצמו ע״פ פסקם או שהכוונה שהדיינים כופין לקיים פס״ד שלהם, ובשער משפט אות י״ב האריך הרבה בדבר וכתב דאף לשיטת הרמב״ם והמחבר בס״א דפטורין מלשלם הא כתבו שם הטעם שלא נתכוונו להזיק וא״כ כשנודע להו שטעו ואינם חוזרים בהם הרי הם מתכוונים להזיק וה״ל מזיק גמור וחייב לשלם, וכן משמע בכתובות דף נ׳ וב״ק דף י״ב דאמר ר״מ לדייני דנהרדעא כו׳ ואפילו רואה ממון חבירו אבוד מצוה להצילו ואי לא מציל איסורא קעביד אלא שלא מיחייב לשלומי משום דהוא לא גרם האבידה אבל היכא דהוא הוציא בהמתו של חבירו ונאבדה הרי הוא חייב לשלם, וכן מוכח מסתימת הר״מ והרב שבכל אופן שאין הדיינין חוזרין חייבין לשלם ע״ש באריכות.

וכל זה שכתבנו היינו היכא שנתברר בבירור גמור שטעו הב״ד אז לפענ״ד לא מיבעיא היכי דאכתי לא קיים פסק שאינו צריך לקיים פסק ואם יכופו אותו הב״ד לקיים פסק או הבע״ד חבירו יכול לעשות דין לעצמו ולא לשלם ואם ירצו להכריחו יכול לתובעם לדין ולומר לא די שעוותו עליו את הדין במה שטעו אלא שעכשיו רוצים גם להוציא ממנו ממון ולקיים הטעות שלהם, אלא אפילו לאחר קיום הפסק כיון דבזה״ז אין חותמין לטעות אלא לדין או לפשר ופשר בכל מקום הוא קרוב לדין ואפילו קלת נטיה מדין אבל לטעות גמור כ״ע לא חתמו ולכן לפענ״ד אפילו כה״ג חייבין לחזור לכ״ע.

ומה שציין לדברי שו״ת הגר״י שטייף זצלה״ה סי׳ קכ״ז באחד שרצה להזמין הבי״ד לדין באמרו שהבי״ד טעו במה שפסקו כנגדו וציין לתשו׳ מהרמב״ב הנ״ל וסיים דאין מאותה תשובה ראי׳, הנה המעיין יראה דהגר״י זצ״ל לא כתב כן בטעות מוכרח וידוע ומבורר אלא שהבע״ד טוען שטעו דא״כ אין לדבר סוף שכל מי שלא יתרצה בפסק שפסקו עליו ילך ויזמין הב״ד ויש בזה זילותא דבי דינא, אבל היכא דנתברר שבאמת הב״ד טעו לא פליג בזה וממילא לא קשה נמי מדברי רבינו מהר״ם זצ״ל ע״ש ודוק כי קצרתי בזה לרוב פשיטות הדברים.

תבנא לדינא לפענ״ד פשוט דהיכא דנתברר דהב״ד טעו וכ״ש שבמזיד עוותו חייבים לחזור בהם קודם שגבו הפס״ד שלהם ואסורים לגבות ולקיים פסק ואם לאחר שכבר

גבו ג"כ לפענ"ד הדין חוזר ואם לא חתמו הבע"ד לטעות אם א"א לחזור אולי הדיינים חייבים לשלם.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קע

ערכאות של גוים

ג' לסדר כי תבא אל הארץ התשנ"ו בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון וו"ח בנש"ק זרע ברך כש"ת מוה"ר יחיאל באבד שליט"א רב טארטאקאוו דיין ומו"צ בנ"י.

אחדשב"ג בידידות, את קולו שמעתי מתוך ד"ת בנדון אשה שהלכה לערכאות של גויים לבקש מבעלה
גט פטורין ותשלומין להחזקת הילדים ולעלמה וגם ליתן אפטרופסות על הבנים שיש לה מבעלה, וגם כבר קבלה לו דין מהשופט לשלם כפי ראות עיני השופט הגוי והיות כי הזוג הם שומרי התורה טען הבעל שהנהו מוכן ללכת לד"ת לב"ד או בזבל"א ולאחר כמה גלגולים הסכימו לזבל"א ומעכ"ג קבל להיות הבורר מלד הבעל, ובאו שניהם לפני הב"ד וחתמו שטרי בירורין והתקיימו כמה ישיבות ובהילוך הדיונים טען הבעל שהאשה תוליא את המסירה שהלכה לערכאות ולסגור את כל התיקים בערכאות ש"ג נגדו ולבטל את התהלוכים וההטבות שקבלה מאת העש"ג ושתחתום על זה, ובלי זה לא ישתתף הלאה בדיונים כי א"א שהאשה תשב בעש"ג ותחזיק תיק נגדו אם כל ההתחייבות שפסק השופט נגדו ובאותו זמן גם תשב בב"ד.

ולפי שהבעל ביקש ועמד על טענתו וסירב לבא לדיונים עד שהאשה תקיים ותסגור התיקים בעש"ג נגדו, יצא הב"ד וכתבו פסק סירוב על הבעל ונתנו להאשה שמותרת ללכת לערכאות של עכו"ס ולהכריחו לילך לד"ת ולהמשיך בד"ת אף שהיא לא תסגור את התיקים שלה בערכאות ש"ג, ובא הבעל אלי ולועק על העוול שנעשה לו ואי דינא הכי הוא ושאכתוב לו הדין עם מי, כי צריך לדעת אם כדין עשה וגם כי היות שלקחו אותו לערכאות שית והוא צריך להראות בפני השופט שאינו בכלל מסרב לד"ת ועל מה שהוא בעצמו בקש ותחם עליו.

והיות כי אין דעתי לכתוב לאנשים יחידים ופרטיים בענין הנוגע לב"ד ותם לי' לזרעא דאבא להאשים ב"ד ח"ו בדברים כאלו כי אולי יש כאן משוס אין בודקין אחר ב"ד, ובפרט קודם שמוע מן הב"ד ולכן נלגלתי אל מע"כ ידידי לשמוע מפי מע"כ האמת מה הוא, ואני מחזיק לו טיבותא שהשיב ונלגל אלי בערב ובירר הענין חזונות מפרכסות זו את זו ת"ח לא כ"ש ולכן גם המכתב הזה אשר הכינותי לאחר שדברתי עם מע"כ הנני שולח למע"כ קודם שיראה הבעל, ובפי' אמרתי לו להבע"ד שאני שולח בענין זה מכתב למע"כ ויוכל לדון בזה קודם שאדבר עם הבע"ד ואשמח מאד שמע"כ ידבר עם הבע"ד ולא אני כדי שלא יבוא ח"ו זילותא דבי דינא.

ולהלכה הנה הלכה מפורשת בש"ע ח"מ סי' כ"ו ס"א אסור לדון בפני דייני עו"כ ובערכאות שלהם אפי' בדין שדנים בדיני ישראל ואפי' נתרצו ב' בעלי דינים לדון בפניהם אסור וכל הבא לידון בפניהם אסור בלא לידון בפניהם הרי זה רשע וכאילו מירף וגידף והריס יד בתורת משה רע"ה. הג"ה ויש ביד ב"ד לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד העו"כ מעל חבירו (מהרי"ק שורש קנ"ד). ואפילו אינו דן לפני עו"כ רק שכופהו על יד עו"כ שיעמוד עמו לדין ישראל רואי למותחו על העמוד (מרדכי פ' הגוזל קמא).

ומעתה אשה זו שהלכה לערכאות של עכו"ס הרי מיד הרימה יד בתורת משה והרי זו בכלל לשון הש"ע רשע וכאילו חרפה וגדפה בתורת מרע"ה, ובפרט שלא זאת שהלכה אלא כבר קבלה לו להוציא ממון מבעלה ועוד דבריס שמעשיה עשאו פירות, וגם מי שכופהו על ידי עו"כ שיעמוד עמו לדין ישראל נמי רואי למתחו על העמוד, וא"כ לא די שאין עליו חיוב ללכת לד"ת כלל עד שתחזור ותסגור את המסירה והתלונות נגדו בערכאות שטוען ביושר אלא עכשיו שהסכים ללכת לב"ד של זבל"א ותחם על שטרי בירורין אלא שמבקש שתסגור את התיק ודאי הלדק אתו ולכן לא הבנתי המכתב שתתמו הדיינים להתיר לה ללכת לערכאות לכופו לבא לד"ת והיא תעמוד בערכאות נגדו.

האמנם מעכ"ת רצה לתרץ מעשה הב"ד שהאשה והעו"ד שלה העמידו את תהליכת המשפט של עכו"ס על האל"ד או כמו שקרא זה בלשונו דארמענ"ט, וכפי שהבנתי לשון דארמענט שהסכימו שלא להמשיך הדיונים עד שיעבור הד"ת ואח"כ ירצו מה יפסקו הב"ד ודבריס כאלו ידועים שאם יהיו לפי רצונם יקבלו ואם לאו יהא חוזר ויעור דזה לשון דארמענט שהוא ישן עד שיחזור ויקץ וכמו בביטול ברוב שאין האיסור נעשה היתר אלא ויקץ כישן הפיגול (זבחים ל"א ע"א). בכל אופן פשוט דכל זמן שלא יצאו וסגרו התיק הרי האשה בערכאות נגד בעלה ואינו חייב לעמוד עמהם לד"ת וכ"ש שאין לב"ד לכתוב עליו בשביל זה מסרב לד"ת ושהערכאות יכריחוהו לבוא לד"ת והו"ל טובי' חטא וזיגוד מינגד הלד שכנגדו הם עומדים במורדם ובדשעתם בערכאות ועליו כותבים מסרב אתמה.

אמנם כדי שלא יהיו דברי בלי רמי' הנה לן רמי' מפורשת שכתב הרמ"א ויש ביד ב"ד לנדותו ולהחרימו עד

שיסלק יד העובד כוכבים מעל חבירו ע"כ ופשוט דלשון שיסלק יד העו"כ מחבירו מיירי שיסגור החיק לגמרי ולהוציאו מבית המשפט שלהם דמה שהוא יש אינו מסולק אלא אינו מכה ולשון לסלק ע"כ להוציא לגמרי ולסגור החיק וגם לאחר כן אכתי צריך לשלם כל ההוצאות שגרמו לו או הזיקו לו ולעשות תשובה על מעשה העבירה שהוא כעובד ע"ז וכולי האי ואולי אבל מה שאינו מכה אלא יש אין זה סילוק וזה פשוט, והארכתי כבר בכמה מקומות, וכן מפורש בדברי מהרי"ק בפיס מקור דברי הרמ"א הנ"ל ואעתיק כאן לשונו הזהב בשורש קנ"ד אות באות ז"ל.

ונניח כל זה מאחר שהוא צועק אוי ואבוי שהיא רוצה לעשות דיני ישראל וכן אמר בו ביום פשיטא ופשיטא שהוא חייב לסלקו מכל הערכאות ומכל ההיזק שגרם לו לכה"פ מה שגרם משעה שנתרצה בנו אשר לעשות דין ישראל וגם פשיטא שאין בתפיסתו שתפס ע"י אינו יהודי כלום וכו' לכן הגני גוזר בכח חרם על ר' נפתלי הכהן שיסלק בנו אשר מן הערכאות מכל וכל ויחזירהו בביתו הוא ואשתו ובניו כאשר הי' מלפני הערכאות תוך יום אחד אחרי אשר יודע לו כתבי זה וכו' וגם הגני גוזר בכח חרם על הקהל מוורונ"א אותם שהם בני עונשין שאם ח"ו רבי נפתלי הכהן בנ"ל או בנו אשר הנ"ל ימעלו מעל בגזרתי זאת אשר אני גוזר על ר' נפתלי לסלק בנו מהערכאות כנז' לעיל ועל שניהם לברור להם דיינים כנז' שיבדילהו אותם שימעול מעל בחרם כדין מוחרם פן ילכדו גם הם ח"ו בדשת החרם ואם שמוע ישמעו עליהם תבא ברכת טוב וחיים ושלום עכל"ק.

העתקתי כל דבריו שם כי הרמ"א קיצר והעתיק רק תמצית מהדברים אבל המעיין בעיקר הדברים יראה כמה שדייק וכפל הדברים שחייב לצאת מהערכאות ולסלק יד עכו"ס לגמרי ודייק המהרי"ק ז"ל "לכן הגני גוזר על ר' נפתלי הכהן שיסלק בנו אשר מן הערכאות מכל וכל ויחזירהו בביתו הוא ואשתו ובניו כאשר היו מלפני הערכאות" הנה דייק דוקא שיסלק ידי עכו"ס מכל וכל וכדי שלא נטעה מאי כוונתו מכל וכל, הולך ומפרש מה הוא מכל וכל שלא תחשוב מכל וכל ושאר יש וכיוצא בו, "אלא שיחזירהו בביתו הוא ואשתו ובניו כאשר היו מלפני הערכאות" כלומר ממש כאשר היו לפני הערכאות ודייק אשתו ובניו ובדידן נמי אם האשה לקחה הבנים עליה להחזיר קודם, ואם ישאר מה שהוא שלא כמו שהי' קודם הערכאות אין זה סילק יד העכו"ס וממילא אם האשה קבלה איזה הטבת מעות או הילדים או שאר דברים ע"י הערכאות חייבין הב"ד לראות שקודם יסלקו את הכל מלפני הבעל וישלמו לו את כל ההזקים ולא שישאר שם כיסן, אלא לאחר שיקיים ר' נפתלי הכהן כל זה הוא גוזר על שניהם שילכו לד"ת ויקחו להם דיינים וגם על זה הטיל חרם וגזר בגזירת עירין פתגמין על כל הקהל ועל כל מי שיש בידו והוא בגדר בני עונשין כלומר משלשה עשרה שנה ומעלה שלא ימעלו מעל ולא יקיימו או יחזיקו ביד ר' נפתלי הכהן הנ"ל כל המחזיק בו או יחיד או מהקהל כולם דינם כמעלו בחרם ע"ש דברים כגחלי אש.

וא"כ בנידון דידן נמי כפי שאמר לי הרי כבר יש לו גם הזקים מהערכאות חדא שעלה לו כעשרים אלף דאלגאר ששלם לעו"ד ושאר הוצאות לעמוד נגדם בערכאות הנ"ל ולהגיל עצמו, והשנית שהשופט הטיל עליו חיוב ממונות ולא ידענא בענין הולדות עד כמה דן השופט בנידון דידן אבל ידוע שכבר דן גם בנידון הילדים. כה"ג פשוט כביעא בכותחא דאינו מחוייב לילך להדין תורה כל זמן שלא תחזור את הכל כמו שהי' קודם הילוך לעש"ג ורק זה נקרא סילוק יד עכו"ס ועד התם הרי כל החרמות והשמתאות והגזירות שגזר המהרי"ק חלו על ההולכת ועל המסייעים לה והם בגדר בני עונשין כולם דינם כמעלו בחרם ואיך יעלה על דעת אדם בעולם לדון הבעל כדין מסרב לד"ת בשעה שעל אשתו רובצת חרם ושמתא בגזירת עירין פתגמין של המהרי"ק והרמ"א ז"ל, ודאי דאינו מחויב לילך לד"ת כל זמן שלא יחזירו את הכל כמו קודם הילוך לערכאות וזה הנקרא סילוק יד עכו"ס וזה פשוט מאד בדברי הרמ"א והמהרי"ק.

ונפל מילתא בליבאי לפרש המקרא בפ' נצבים (דברים כ"ט י"ז) פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום מעם ה' אל' ללכת לעבוד את אלהי הגוים ההם פן יש בכם שרש וגו' והי' בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה וגו'. וכ"כ ועיין רש"י מה שדחק בפי' והתברך, ובכלל אינו מובן לשון ללכת לעבד את אלהי הגוים הול"ל ללכת לעבוד ע"ז.

וי"ל דהכוונה דודאי הוא מישראל ואמין באלקי ישראל אלא אפ"ה לבבו פנה גם ללכת לעבוד את אלהי הגוים שאומר גם להם יש משפטים ודינים והוא רוצה היותר ומאי נפ"מ באיזה ב"ד [שהוא מלשון אלהים] אם זה ב"ד ישראל או עכו"ס, והעיקר כי בשרירות לבי אלך והכל אחר כוונת הלב. ועיין אוה"ח שם, ולענינו הוא אומר דמה שהוא בערכאות אינו כלום שהרי מחשבתו ולבבו עכשיו שיש וכאילו אינו בבית משפטים שלהם וזה ללכת לעבד את אלהי הגוים ההם, רק השאיר השורש ולא עקרו אלא עשאו (דארמענ"ט) יש כל שלא נעקר השורש ולא יצא לגמרי בהסגרת חיק הע"ז עם כל שרשיו עדיין הוא שורש פורה ראש ולענה וק"ל.

וכבר הבאתי במקום אחר ממרן אדמו"ר הגה"ק מגא אלקי בעל דברי חיים בחש' חח"מ ח"ב סי' א' וז"ל שאלתם

אם המובע שתבע משותפו מעות וכשראה המובע עפ"י דמה"ק לא יזכה הלך לערכאות וחברו הוציא עליו הוצאות וכשראה שאינו זוכה בערכאות חזר לב"ד לפסוק כדמה"ק וחבירו משיב לו שישלם לו הוצאות, בודאי הדין עמו שצריך לשלם מקודם היזקו כדין הידוע ואח"כ יזקק להשיב על טענתו (עיין סי' כ"ו ס"א) וכו' ע"ש.

הרי לן מפורש מרבינו הגה"ק אשר כל בית ישראל נשען עליו שהיכא שהמובע הלך לערכאות וגרם לחבירו הוצאות וכיוצא בזה אף שכבר יצא מהערכאות ובא לד"ת אין הנתבע חייב לילך אתו לד"ת עד שישלם מקודם היזקו ואח"כ יזקק להשיב על טענתו כ"ש בנידון דידן שלא יצאו מהערכאות כלל וגם לא שילמו לו ההוצאות וגם לא ביטלו ההטבות שקבלו מהערכאות כגון המשלומין שהטיל עליו השופט וכיוצא בו ודאי שהדין עם הבעל שאינו מחויב ללכת לד"ת עם אשתו עד שתצא ותסגור את המסירות ותלונות נגדו ותשיב הכל כמו שהי' קודם ואם לקחה גם ילדים ע"י השופט חייב להחזיר גם הילדים ולחזור לו כל ההוצאות ואח"כ ילך לד"ת אבל מקודם לכן אינו מחויב ולא יהא חוטא נשכר ומי שמסייע אותה בדבר וגורם צער לבעל צריכין לבקש מטו מהבעל שגרמו לו צער ועג"נ והיזק.

ומה שמבטיח הלד שהוא בערכאות שישמע להב"ד אח"כ רק כעת אינו רוצה לסגור התיקים ולבטל ההטבות שקיבל כגון הכסף והחזקת ילדים, ובדין הילדים בכלל שגזר השופט שלא יקח הבעל את הילדים בלתי רשותה וכיוצא בו, אין זה כלום כי על האוכל נבלות או בא על הערוה וממשיך באכילתו ומולך העצמות אין לו נאמנות על כלום, והאומר על מנת שאני צדיק גמור שאמרו שמא הרהר תשובה בלבו דוקא אם אינו מחזיק ברשעתו ועומד במרדו, (עיין ב"ק נ"ד ע"ב) הניח להם אביהם וכו' כשעשה תשובה ופריך אי עשה תשובה מאי בעי גביה, ומשני שלא הספיק עד שמת אבל אם הספיק ולא החזיר לא מקרי תשובה ומקרי רשע כיון שיש בידו להחזיר ואפי' מת מיתתו לא כיפרה לו שהי' לו להחזיר הגזילה וכן בהולך לעש"ג כל שלא תצא ותמות כן הרי תמות ברשעתה כל זמן שלא יצאתה מעש"ג ועשתה תשובה וזה פשוט מאד. והכא הרי במזיד אינו רוצה לצאת מהערכאות ולכן העומד בערכאות שהוא לפנינו באיסור ועומד ומסרב לצאת ואין זה דין ב"ד "ואם ברצונו לצאת מהערכאות למה לא יוצא מיד ויעשה תשובה שהרי כל רגע שהוא בערכאות הוא עובר באיסור כע"ז וחילול השם" וכל זמן שלא יצאו מערכאות החיוב על הב"ד להכריח בכל מיני הכרח לצאת מהערכאות נגד ישראל השני כל שיש בידם, ואם לאו הקולר תלוי בצוארם וכמ"ש הרדב"ז ז"ל.

שוב העיר לי חתני כבני הרה"ג בנש"ק מוהר"ל האגער שליט"א משו"ת תורת אמת (מהר"א שטון סי' קנ"ח) הובאו דבריו במשנה ברורה א"ח סי' תקפ"א דמי שהלך לערכאות של גוים וכמעט שמסר את אשה אחת וכו' ורוצה לעלות ולהתפלל בר"ה וי"ה וכתב כיון שלא רצה לבוא לפני דייני ישראל דכל הסומך על דינא דמלכותא וכיוצא בזה גזלן הוא ואפי' ישיב את הגזילה רשע מיקרי והאיש הזה גדול עונו מנשוא וכ"ש וק"ו שקולו כנחש ילך לקרוא בשם אלהים אחרים, ונוסף על זה שהרי הוא כמוסר ומלשין את האשה עצובת רוח כי מאסו בתורתם ובמשפטם געלה נפשו ואין ספק כי לזאת יחרד כל לב איש אשר רוח אלקים בקרבו וכו' כי נבלה עשה בישראל וכו'. ומעתה אין מקוס למה ששאל השואל אם ראוי להעלותו לש"ל בימים הנוראים להתפלל בעד הק"ק י"א שהרי ודאי אין יכול לעלות ולהתפלל שהרי כתב המרדכי בפ"ק דתעניות דפשיטא ופשיטא שאינו ראוי להעלותו באותם הימים הנוראים ואפי' באקראי אינו יכול להתפלל ואדרבה כבר כתבנו שהוא ראוי לעונש גדול וכו' וכמעט שאינו נמנה בכלל עדת ישראל ושראוי להרחיקו וכו' כל זה הוא ודאי מ"ו אם יעמוד במרדו אבל אם ישוב אל ה' ויתחרט ממעשיו הרעים אין ספק שהוא ראוי לעלות לכל דבר שבקדושה וכו' ע"ש.

הנה כתב מפורש דהמסור אשר כמעט מסר לאשה וכגרשה לא מסרה בסוף דהכי מוכח לשון כמעט מ"מ כל זמן שלא שב בתשובה שלמה הרי הוא רשע ולא עוד אלא אפי' השיב את הגזילה לא מהני אלא צריך תשובה ועד שלא ישוב בכל לבבו ויבכה על עונותיו אסור לו להיות ש"ל ומרחקין אותו וז"פ מאד. ואי"כ כ"ש כשעשו מעשה מסירה וכבר עשו פירות מעשיה וחייב השופט את הבעל כמה דברים והזיקה אותו וכבר עלה לו הזיקים יותר מעשרים אלף והוא רוצה בד"ת רק שתסגור את התהליכות בערכאות ש"ג ואינו מבקש ממנה תשובה אלא שתסגור את תהליכות המשפטים והמסירה נגדו והיא מסרבת פשוט שאין לו לבעל ללכת עתה לד"ת עד שתסגור ותתתוס בב"ד שלא תמשיך עוד.

ולפענ"ד לא זאת שחייבת לצאת מקודם ולסגור את כל מה שהתחילה בערכאות נגדו אלא אדרבה לדעתי כיון שכבר הלכה אתו לעש"ג, יכול הבעל וגם נכון לו לבקש שתתתוס גם על להבא שלא תלך לערכאות אתו לא קודם הגט ולא אחר הגט אלא הכל יסדרו בב"ד של ישראל עד עולם, וזולת זה לא ילך אתה לד"ת כיון שכבר אבדה חזקת כשרות שלה והלכה לעש"ג בתחילה, מן יימר שלא תעשה כן עוד וא"כ מה יואיל לו שיקבל עליו ד"ת והיא לאחר שתקבל מה שתרצה או מה שתוכל והעיקר שתקבל הגט ממנו ואח"כ תצא ותשתוק בו ותקח הכל ע"י השופטים לאחר שתקבל היומנו

הגט, כמנהג במדינה זו ולכן ברור דמ"ו אין לו דין מסרב לד"ת כל זמן שהלך השני בערכאות באיזה אופן שהוא. וכל מה שכתבתי יש לסמוך עליו להלכה ולמעשה ועלי ועל זוארי שכה"ג ליכא שום חיוב ואולי גם אסור ללכת לד"ת כל זמן שהלך השני בערכאות באיזה אופן שהוא. וידעו מפירי הדת השולחים יד במורת משה שאין התורה הפקר ולא נתנה לשחק בה כרצונם.

ומה שהמציאו לו שם דארמענט אין זה כלום כי כל זמן שלא תסגור את התיקים שלא כדין הוא, ואם באמת רוצה לסגור ולסמוך על ד"ת מהיום והלאה אז למה לא מתרצה לסגור אלא פשוט שרוצה להחזיק את זה כשבט נגדו ואין לו שום חיוב ללכת עתה לד"ת כה"ג והוא פשוט וברור מאד, ולכן אני תמה על הב"ד שבמקום להוציא כתב מרד נגד מי שהלך בערכאות בלא רשות ואינו רוצה לצאת ולכתוב עליה שמסרבת לצאת מהערכאות ולסגור התיקים נגדו אלא עומדת במורדה ומחזקת בהבית משפט, הב"ד הוציאו כתב סירוב על הבעל שהסכים לבא לד"ת רק שרוצה שהאשה תצא מהעש"ג ומתירין את דמו לרדוף ע"י ערכאות ש"ג. ויסלח אם כתבתי קצת בתמהון כי לבי עלי דוי על חילול ה' הנורא שהתירו הפרושים הילוך לערכאות ש"ג שהוא אבזרייהו דע"ז.

סימן קעא

אם ראית דור שצרות רבות באות עליו

עוד להנ"ל

וכבר כתבתי בדרך אפשר וחשבתי דרכי איזה חטא מעכב ביאת משיח לדקינו, אחר שעברנו כל הצרות הגדולות והמורכן הגדול באבדון ששת מיליון מאחב"י וראיתי שהחטא היותר גדול בישראל הוא ע"ז ח"ו וכל המודה בה כופר בכל התורה כולה ואפי' מקיים מצות בכל פרטיה ודקדוקיה ומודה בע"ז הרי כופר בעיקר ואינו בכלל ישראל והחטא המסתעף והדומה לו הוא הליכה בערכאות של גוים שהוא מאבזרייהו דע"ז וכמ"ש חז"ל (גיטין פ"ח) והובא ברש"י פ' משפטים שהמביא דיני ישראל לפני ארמיים (גויים) מחלל את השם ומיקר שם האלילים להשביחם שנאמר (דברים ל"ב) כי לא כצורנו צורם ואויבנו פלילים כשאויבנו פלילים זבו עדות לעלוי ירחתם. ולפי שבאו אנשי כנה"ג ובטלו יצרא דע"ז (יומא ס"ט ע"ב) מ"מ נשאר יצרא דע"ז לגבי ערכאות של גויים ומשפטיהם בעוה"ה.

ובגמ' (שבת קל"ט ע"א) תניא רבי יוסי בן אלישע אומר אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל שכל פרעניות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דייני ישראל שנאמר שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט וגו' (מיכה ג') אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי אי בטלי דייני בטלי גזירפטי ופרש"י בטלי דייני רשעים מישראל שמטין דין, בטלי מעל ישראל גזירפטי, נוגשי שוטרי עובדי כוכבים ע"ש. וגראה פשוט דקאי אדייני ישראל אשר הם המתירין ומזרזין ללכת לערכאות של עכו"ם ולכן שוטרי עו"כ ונוגשיהם שולטין עליהם בעוה"ה כמו שראינו בדורינו בעוה"ה שכל בית ישראל חרדים לדבר ה' ושומרי התורה וכשיש להם מו"מ בין אדם לחבירו וצריכין לדון ביניהם או בין איש לאשתו הולכין מיד לערכאות ולבית משפטי העכו"ם וכיון שהם חרדים הולכין לאיזה רחבי הקורא עצמו דיין ומתירין להם הליכות בית המשפט ש"ג ועי"ז שוטרי העכו"ם ושופטיהם משתלטים על בית ישראל וצרות רבות באות עליהם.

והנני כותב זה מפני שעיני ראו כמה זה הקילו במצוה זו וקלקלו דוקא הרבנים והדיינים שהם מחמירין ומקפידין על דבר קטן, ולהתיר ללכת לבית ע"ז ונאמר אלך ואעבוד ע"ז זה מדברים הקלים והקטנים אצלם, ובעוה"ה כבר באו דברים לידי מעשה אשר ראו עיני בשביל דברים אלו עברו על ע"ז וג"ע ושפ"ד מתחילה התירו לאשה ללכת לערכאות שהוא ע"ז ואח"כ התירו ג"ע שהשופט הכריח את הבעל ליתן גט לאשתו בע"כ הן ע"י החוק שחקקו להכריח והן ע"י עושים שמטיל עליו ומטיל עליו תשלומין אשר אין בידו לעמוד נגדן ובע"כ נותן לה גט פטורין והוא מן הדין לא חייב לגרשה והו"ל עשוי ליתן גט ע"י עכו"ם שלא מן הדין הרי התירו עריות שהוא גילוי עריות, ואח"כ לא הי' לבעל לשלם את כל ההוצאות שהטילו עליו התירו לה ללכת לערכאות שנית בהסכמת הרבנים ולא עוד אלא שאחד מהם בא להעיד לפני השופט שיש לבעל כסף אלא שאינו רוצה לשלם והשופט צוה להכניסו לבית האסורים ולהסגירו בבית האסורים בתוא מכמר לששה חדשים שהוא בכלל רציחה ממש ושפכ"ד. והנני כותב זה ומעיד שכן כבר קרה בכמה מקרים, אוי נא לנו כי חטאנו ונתקיים בנו ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם בעוה"ה.

ועיין בס' מים אדירים פי' על המידרא זוטא מהגרמ"מ משקלאב ז"ל (ס"ז א') מביא וז"ל, שמעתי מאדמו"ר הגאון [הגר"א ז"ל] כך קבלה בידינו מן הגאונים איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה שכל עבודה זרה הי' צריך עבודת דבר ערוה ולכן כתוב אצל כל ע"ז ויזנו אחר הבעלים וקס העם הזה וזנה, עכ"ל. וכן שמעתי מפי מרן החתם סופר ועוד, וגראה דזה נמי עבודת ע"ז פעור והבן.

ולבן הנני פונה במכתבי זה למעכ"ת למען השם ותורתו להגיל עשוק מעושקו וה' יסלח לה ולפני ר"ה יסלח לכולנו על כל חטאתינו מעתה ועד עולם.

דברי ידידו המכבדו ומוקירו כערכו הרם המברכו בברכת כוח"ט בסשצ"ג החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעב

ב"ד הוציאו סירוב על מי שלא רצה לדון עם מי שהביאו להערכאות

ב' לסדר חקת התשנ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפו' נו"נ כו' כש"ת מוה"ר **אברהם חיים שפיצער** שליט"א רב דק' אור החיים ובעמח"ס חשובים.

אחדשכ"ת בידידות, הן באו לפני מוצ"ק הני תרי אינשי ששלחם בענין האחד שאשתו הלכה לערכאות זה כשנה ועכשיו שלחה לו הזמנה מב"ד בקווינס לעמוד אתה לד"ת והבעל בתמו השיב להב"ד שאינו רוצה להתדיין אתה כל זמן שהיא בערכאות כפי המבואר בהלכה בש"ע ח"מ סי' כ"ו, והב"ד של קווינס אעפ"כ הוציאו עליו סירוב כאילו מסרב לבא לד"ת כיון שהאשה אמרה שמוכנת ללכת אתו לד"ת למרות שלא רוצה לצאת מהערכאות עדיין. ובקשו ממני ליתן להם כתב שכל זמן שהצד השני בערכאות אין לו חיוב ללכת לד"ת והיות כי לא ידעתי כל הענין ולכן אמרתי אכתוב למעכ"ת ידידי מה שעל לבי וכ"ת יעשה כפי חכמתו הטובה עליו.

וראשונה הנה קשה לי להאמין שב"ד יוציאו סירוב על אדם כשר מישראל במקום שאשתו הלכה לערכאות נגד הלכה מפורשת שאינו מחויב לילך לד"ת כל זמן שהצד השני בערכאות, עיין ח"מ סי' כ"ו והארכתי בזה בכמה מקומות (עיין לעיל סי' ק"ע), שהרי כל רגע שעומדת בערכאות הרי היא באיסור לפניהם ולא לפני עו"כ, ולמה יסכים הבעל לילך אתה לד"ת אם היא לא מסכמת לצאת ועוברת על איסור חמור שאין כמוהו בכל הש"ע כמעט בעונשין עיין ח"מ סי' כ"ו וסי' שפ"ח ובשו"ת הרדב"ז סי' אלף ק"ל (ק"כ) ד"ה ולענין כתב וז"ל מה ששאלת אם הוא יוצא לערכאותיהם מה ענשו, הרי ענשו חמור יותר מן הגזל והעושק והחמס כי כל אחד מאלו אפשר שיעשה תשובה כיון שיודעים שגזלו אבל זה חושב שזכה בדין והוא לא זכה, ודומה לאותן כ"ד דברים שמעכבין את התשובה. ומלבד זה משפיל ומפיל חומת תורתינו ומאפיל אור הדת, באומרם אויבינו פלילים שאין דין תורתינו אמת כיון שהם היפך דינם עד שהם צריכין לומר שהחלפנו את התורה ואת דיניה או שנתבטלה ובאה אחרת תחתיה ונמצא ש"ש מתחלל ע"י.

וידעתי שיש מאמרים לרז"ל מורים על עונש העון הזה ולאהבת הקיצור גם כי רבים ונכבדים נכשלים בעון הזה לא ראיתי להאריך וכו' עלה בידינו שקרובי הבת ראוים לעונש מר ממות, וכן אמרו רז"ל ונתתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו, אם הוא חטא משפחתו מה חטאה אלא שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסים ואין לך משפחה שיש בה גזלן שאין כולם גזלנים לפי שיודעין ומחפין עליו והרי הדברים ק"ו אם מפני שמחפין עליו נידונין בדינו כ"ש אם מסייעין אותו ודברים ברורים הם לא היה כדאי לכותבן.

ואם הוציאו ממון בדיניהם שלא כדיננו מחרימין ליה ומשמתינן ליה עד שיחזור מה שגבה, ויורדין עמו לחייו, ואם יש כח בידם מכין אותו עד שתצא נפשו לקיים מצות עשה דוהשב את הגזילה אשר גזל, ולענין אם חייבין חכמי העיר וגדוליה מי שיש בידו להתקבץ ולהכריחם בכל מיני הכרחיות שיעמדו עם בן האלמנה בד"ת הדבר ברור שהם חייבים, ואם לא עשו כן ולא מיחו הקולר תלוי בצוארם והם נתפשים עליהם. דגרסינן בפ' במה בהמה יוצאה א"ר חנינא מאי דכתיב ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו זקנים מה חטאו אלא אימא על הזקנים שלא מיחו בשרים וכו'. והוי יודע שאפי' על הספק חייבים הם לעשות השתדלותם להציל העשוק מיד עשקו כדאמרינן בהאי סוגיא אם לפניך גלוי להם מי גלוי ע"ש.

והנה רבינו הרדב"ז כמה הפליג בעונש ההולך בערכאות עד שהוא ובני משפחתו ראוים לעונש מר ממות ואם יש כח ביד ב"ד מכין אותו עד שתצא נפשו לחזור מה שקיבל מהערכאות שלא הי' נתחייב בדינינו, וחכמי העיר וגדוליה חייבין להכריחם לצאת מערכאות ולדון בד"ת ואם לא עשו כן הקולר תלוי בצוארם, והכל על הרשע ההולך בערכאות שלהם אבל להכריח את מי שלא הלך בערכאות ולכתוב עליו סירוב שאינו רוצה להתדיין עם מי שעונשו מר ממות לא שמענו ולא זאת שאין חייב וצריך לילך לב"ד אלא לפענ"ד גם אסור ללכת אתה לד"ת כל זמן שמחזקת גם בערכאות גם בב"ד (ועיין ברמ"א ח"מ סי' כ"ו ודו"ק היטב). וגם על ב"ד כזה שמחזיקין אותה יש לפקפק שהרי הם בכלל הרדב"ז המסייעים לה, ולכן אם הדברים כפשוטן ח"ו לא זאת שאין הסירוב נחשב לכלום אלא אדרבה הרי הם בכלל מה שכתב הרדב"ז ח"ו שהקולר תלוי בצוארם.

עוד הוסיף רבינו הרדב"ז דאפילו על הספק חייבים הם לעשות ולהשתדל להציל עשוק מעושקו וא"כ כ"ש בדידן שאינו ספק אלא ודאי הוא שהרי היא למעשה אינה רוצה לצאת מערכאות ולסגור התיקים שפתחה נגדו בערכאות בלי תנאים, וגם אף לא חולמת להחזיר לו כל ההוצאות שהוציא בשבילה בערכאות לעו"ד וכיוצא בזה, שודאי אין עליו שום חיוב להתדיין עתה אלא על הב"ד וכל מי שבידו להכריחה לצאת מהערכאות כדינא ולכתוב עליה סירב אם תסרב מלצאת

מהערכאות ולתקן כל שעוותה (כשיברר זה בב"ד מה שהוציא בשבילה) ואח"כ כשתצא מהערכאות ויעשו כל שבידם לעשות אז אם יסרב הבעל ולא ילך לב"ד ידונו עליו מה דינו אם דינו כמסרב או לא, וזה פשוט והאיך זה נהפוך הוא היא הלכה בערכאות ועדיין יושבת בערכאות ולא כתבו עד היום וגם היום אין כותבין עליה סירוב ומצדיקין אותה והוא שלא הלך בערכאות כותבין עליו סירוב שאינו רוצה להתדיין עם מי שיש נגדו צו ערכאות שומו שמים יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא.

ואמנם היות כי איני יודע מי הם הב"ד שכתבו הסירוב ולא שאלתי על זה כי אין בודקין ואולי האנשים האלה לא גילו את הכל ולכן הנני בשורות אלו לפני מעכ"ג שאם כדברי האנשים האלה האמת שהצד שכנגד אינו רוצה לצאת מהערכאות ליכא שום חיוב על הצד השני ללכת לד"ת והסירוב שכתבו עליו אינו כלום וכחספא בעלמא וחייבים הב"ד לבקש ממנו מחילה. ומה שמבטיח הצד שהוא בערכאות שישמע להב"ד אח"כ וגם הב"ד ידונו על הערכאות, כבר כתבתי בכמה תשו' כי אין זה כלום כי על האוכל נבלות או בא על הערוה וממשיך באכילתו ומוצץ העצמות אין לו נאמנות על כלום, והאומר על מנת שאני צדיק גמור שאמרו שמא הרהר תשובה בלבו דוקא אם אינו מחזיק ברשעתו ועומד במרדו, [עיין ב"ק צ"ד ע"ב) הניח להם אביהם וכו' כשעשה תשובה ופריך אי עשה תשובה מאי בעי גביה, ומשני שלא הספיק עד שמת אבל אם הספיק ולא החזיר לא מקרי תשובה ומקרי רשע והכא הרי במזיד אינו רוצה לצאת מהערכאות ולכן העומד בערכאות שהוא לפנינו באיסור ועומד ומסרב לצאת ואין זה דין ב"ד "ואם ברצונו לצאת מהערכאות למה לא יוצא מיד ויעשה תשובה שהרי כל רגע שהוא בערכאות הוא עובר באיסור כע"ז וחילול השם" וכל זמן שלא יצאו מערכאות החיוב על הב"ד להכריח בכל מיני הכרח לצאת מהערכאות נגד ישראל השני כל שיש בידם, ואם לאו הקולר תלוי בצוארם וכמ"ש הרדב"ז ז"ל] וכבר הארכתי בזה בכמה מקומות בס"ד.

ובזה הנני ידידו דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעג

הפגנות מנשים נגד ב"ד ישראל

ד' לסדר למען ייטב לך והארכת ימים תשנ"ד ברוקלין נ"י יצו"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים וארוכים בספרן של צדיקים גמורים את מע"כ ידי"ע וידי"נ הרהגה"צ משרידי הגולה מדור הישן זקן שקנה חכמה וכו' ה"ה כקש"ת מוה"ר **יעקב יצחק ניימאן** שליט"א גאב"ד בביה"מ חסידי בעלזא ומחזיקי הדת מאנטרעאל קענ. יצו"א.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה, הנני בתשובה מאהבה בקשר להשיחה טעלפאנית שדברנו בענין חמור מאד אבזרייהו דעריות ולא עבדו ע"ז אלא להתיר להם עריות, ובעונ"ה נתפשטה המחלה הליכה לערכאות של גויס ובאו פרוש(צ)יס והתירוהו וחללוה, והאמת כי לאו דבר חדש הוא ומתחלה עובדי ע"ז היו אבל מעולם הרבנים החרדים הכו על קדקדם וגדרו גדר ועמדו על הפרץ ולא היתה תורת ישראל הפקר לא כן בזמננו בעונ"ה בפרט בזמן האחרון שהדור פרוץ פרוץ מרובה על העומד ואותן שהי' להם להיות מעמידי הדת הם המחזיקים פורצי הפרצות בטעמים ונימוקים, זה בכה וזה בכה והעיקר ברחמנות ובלבול הדור כאלו התורה ח"ו מלאה אכזריות זה לבד הוא ח"ו בגדר כפירה וגרע מרעפארמער ר"ל. כי הרעפארמער ב"ה כבר הרחיקו אותם אבותינו מאתנו אבל הפוסעים על שתי הסעיפים הם המסוכנים, וכבר אמר לה ינאי מלכא לדביתיה (סוטה כ"ב ע"ב) אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין (הצדוקים) אלא מן הצבועין שדומין לפרושין שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס. ועיין רש"י שאין מראיתם כתולדותם אלא צבועין מבחוץ ואין תוכן כברם. שמעשיהם וכו' ואיכא דמפרש לה לענין צניעותא. והנה כל אחד אומר סברות ודעת תורה.

ואכתוב לו מה ששמעתי היום מראש ישיבה אדם גדול בישיבת קול תורה בארצינו הקדושה, שפעם הי' לו דבר גדול בענין אביו שהי' ג"כ גדול בתורה והלך להגה"ק מהורנסטייפלא זצוקלה"ה בבני ברק ואמר לו הצדדים ובקש הכרעתו, והגה"ק זצלה"ה ישב דומם קצת והשיב לו כפי מה שחשבתי לא מצאתי לזה ראי' מהלכה ולכן לכאורה צריך לזה דעת תורה להכריע, והיות כי בזמנים האחרונים באים אלי הרבה אנשים בשאלותם וכיוצא בזה ואין אני עוסק בתורה כל היום לכן אין לי דעת תורה להכריע אבל ילך לירושלים לרב שהוא יושב כל היום ועוסק בתורה והוא יכריע לו בדעת תורה.

והנה הגה"ק זצ"ל שהי' יושב בביתו כל הזמן ולא שמע ולא ידע שום דבר רק עוסק בביתו אבל כיון שבאו אליו הרבה אנשים ששאלו כל מיני שאלות ממילא נתערב כבר דעתו עם דעת שלהם ואין בו כח להכריע דעת תורה, ועתה אנשים שיושבים רוב היום על דברים בטלים וקוראים בעתונים שכתבו מושחתים וגם לה"ר וכיוצא בזה ופאליטיק הם הם שיש להם דעת תורה ומכריעים נגד הש"ע בהבלי דבריהם. וכ"כ הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל לאחד שהתרים נגדו והשיב לו הגרמ"פ שאני מעולם לא קראתי בעתונים וכותבי פלסתר [ולא הלכתי בקאלעדזשעס וגם לא קריתי שאר כתבי גויס

וספריהם ספרי פלסתר] ולכן דעתי דעת תורה ולא דעתך. ונדפס בתשובה באגרות משה.

והנה כפי מה שאמרתי למעכ"ק בעזה"י מעולם אין אני מתערב בדבר ועניין פרטי לא בדיני ממונות ולא בהלכות אישות ואני מונע עצמי ליגש בב"ד ובפרט בעניני היתר מאה רבנים שבעזה"י מעולם לא נתתי היתר מאה רבנים וגם לא חתמתי על היתר מאה רבנים מטעמים הכמוסים אצלי, האמנם אעפ"כ מעולם לא חסמתי את פי ולא מנעתי מלהביע חוו"ד העני' בתורתינו הקדושה מה שנשאלתי, ותהלה לא' עד הנה אמרתי דעתי כפי הנראה ע"פ התורה הגם שלא היו אנשי השוק ואנשי השרון מסכימין לדבריו ואני זיכני הבורא ית"ש להיות גם מודה על האמת אם מי שהוא מראה לי שטעיתי ח"ו.

והגם שלא אוכל לכתוב כמ"ש רבינו הגדול הרא"ש ז"ל בדורו לאחד מחכמי ספרד שהיו מלומדי החכמות חיצוניות ורצה ללמוד מהחכמות להלכה [כדרך רבני זמנינו שהולכים בקאלעדזשעס ואח"כ נעשים אדמורי"ם גאונים וראשי ישיבות ורבנים מנהיגי הדור ורוצים לפסוק בחכמתם המאוסה נגד תורתינו הקדושה] וכתב וז"ל תהלה לא-ל כל זמן שאני חי לא יהיה תורת ה' הפקר, ויש לי סברה ישרה כאחד הגדולים בדורינו [הגם שלא למדתי בחכמות החצוניות שלכם שהם המביאים לידי כפירה ע"ש] ומ"מ תהלה לא' קבלתי סמיכות מגאוני הדור הישן ופסקתי הלכות לפניהם ושמשתי כל גדולי הדור הקודם ותה"ל הוצאתי כבר קרוב לשמונת אלפים תשובות בכתב וגם פה בס"ד לא אכרע לעובדי ע"ז ומשמשיה והנני אומר דעתי העני' ואולי התפלל עליו מרדכי הצדיק וישפיע עליו דכתיב ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ולא כתבו לא כרע על לעבר אלא לא יכרע על העתיד.

ולכן אני תמה על רבני מאנטרעאל (שקצתם יצאו בפומבי) וקצתם עכ"פ לא מיחו שיצאו שם נשים שקורצות עצמן ארגון עגונות במב"ל [והם נשים שכתבו בפרהסיא בעתונים נגד התורה בתערומות על הרבנים שכשמגרשין את האשה לאחר הגט מזהירין את האשה שלא תנשא לכהן ולהבעל אין אומרין כן והי' זה בעתון שהביאו לי להראות] ובעזרתם ועמהם יצאו להפגין ולבזות בתי דיינים ורבנים גדולי התורה וקראו אותם על הטעלפאן בחצי הלילה בדברי עזות ושחצנות, והדפיסו כמה פישקאווילין ושמו ברחובות ועל כותלי בית מדרשיהם לבזות ברבים והחזיקו בבזיון בלי לדעת הענינים ובפרט להכנים רבנים שלא הי' להם שום שייכות בזה כידוע וכמו שנתברר לאחר מכן ולא הי' אצא לשם בזיון התורה, ושתפו עמם נשים כנראה חרדיות [מסתמא מחמת ההסתה ובלתי ידיעה שנתפתו ללכת ברחובות חוצה להפגין נגד ב"ד חשוב בבארא פארק ועוד] ורבני מאנטרעאל לא מיחו על זה וכמה מהם אדרבה החזיקו בהם ואף נשותיהם שלחו להפגין שומו שמים ועכ"פ איזה ששתק מידון ביסורין, תורה תורה חגרי שק על עיר גדולה בישראל שכ"כ ירדו בעונ"ה והיכן מצינו שנשים יהיו מפגינים ברחובות או כיוצא בזה בכלל ובפרט שיצאו בהפגנות נגד גדולי התורה ונגד ב"ד הידוע בבארא פארק הגם כי איני מכיר אישית דייני הב"ד אבל שמעתי שמעם, וקורצין להפגנות כאלו מחזיקי התורה מכלומרשט ובכלל איה כל כבודה בת מלך פנימה, והלא אפי' על בנות עמון ומואב התירו אותם לבא בקהל שאין דרכם לקדם בלחם מפני שכל כבודה בת מלך פנימה, ולעומת זה ותצא דינה מה קרא ועיין רמב"ן שם.

ואם באמת הי' להם לרבני מאנטרעאל טענות נגד הב"ד או איזה רב או איזה ספיקות למה לא באו לנוא ירק לברר הענינים על בורים או שיקראו הרבנים כדרך העולם ע"פ התורה מאז ומלפנים, אבל לצאת ברבים ובפומבי לבזות ב"ד והתורה ולומדיה ובפרט ללכת בחוקי הגוי ששולחין הנשים להפגן ולעשות טערארר, ואם לא הסכימו לכל זה למה לא מיחו בנשים שעושים שלא ע"פ התורה, וזה דרך נשים שחצניות ופרוצות ולא דרך נשים צדקניות (והשם הטוב יכפר עליהם אם שגו בחילול השם). ואם הם דואגים על העגונה או כיוצא בו או קידושי קטנה או כיוצא בו באיזה דין או מצוה ממצות התורה אשר לדעתם לא עשה מי שהוא שלא כהוגן או שבא איזה נבל ועובר ברשות התורה על הב"ד של ישראל לדונו אם יש בידם, וכמ"ש ב"ד עושין שלא מן הדין כהאי גברא שרכב על הסוס בשבת וסקלוהו והאי שהטיח באשתו תחת התאנה והלקוהו למגדר מילתא למען ישמעו וירא, עכ"פ הרי יש לנו תורה הקדושה שדואגת יותר מהם והתורה יותר רחמני מהם, אבל לארגן נשים כשרות שיצאו בהפגנות ככל הגויים בשיתוף עם נשים שחצניות עוקרי הדת ר"ל להפגן נגד התורה ות"ח ובשם לדקות הישמע כזאת מאבותינו ואבות אבותינו, ואם לא תדעו לך היפה בנשים לאו לך בעקבי הצאן.

מאד מאד אני מצטער ולבי עלי דוי על מה שאני צריך לכתוב דברים כאלו, והלואי שעכשיו קודם ר"ה יחזרו בתשובה וידוע כי בזיון התורה ות"ח אין להם תקנה עד שירצה וכולי האי ואולי. כל זה כתבתי קצת מה שעל לבי בירידת הדור הזה השפל ואבקש ממעכ"ק שלא יקפיד אם עברתי גדרי כי יודע אני בעצמי שאין בי לא תורה ולא חכמה אבל מ"מ אין אדם נתפס על צערו והנני מצער בעצבונה של תורה ובמקום שיש חילול השם הנני משתדל להגיד דעת תורה בס"ד.

סימן קעד

עוד להנ"ל

ועל דבר מה שהציע מעכ"ת בראובן או לאה שהלכו לבית משפט ערכאות שלא ברשות התורה ולאחר זמן נתהפך כחומר חותם וההולך לערכאות רואה שיפה לו בפרט אחד הב"ד ולכן בא לב"ד להזמין את חבירו לד"ת ומסכים להעמיד תהליך הבית משפט העממי עד שידונו הב"ד וגם אם יפסקו לצאת מהערכאות ג"כ ישמע להם, אבל אינו מסכים לצאת מהערכאות קודם שישבו שניהם ויחתמו בב"ד לציית דינא וגם אז רק אז לאחר שיפסקו לו שחייב לבטל כל הערכאות ולצאת יצא.

והנה באמת כי כבר כתבתי לפענ"ד כי אין דבר כזה וכי יש חוטא נשכר והלא כל רגע שהוא עומד בערכאות הוא באיסור אבזרייהו דע"ז וחייב כל רגע לצאת ולשוב בתשובה ומה זה נוגע שעוד יתנה תנאים עם חבירו באיזה אופן הוא יצא מערכאות וחבירו חייב לבא לב"ד ע"פ תנאיו שהתנה והוטל עליו בעודו הוא עומד בערכאות, ופשוט דכל זמן שלא יצא ולא שב על עונו אינו חייב חבירו כלום לילך אתו לד"ת ואפי' בטל הערכאות חייב קודם לשלם לו ההוצאות עכ"פ ואם אין לו עכ"פ לקבל עליו לשלם ההוצאות שהוציא בשבילו בערכאות, ולכן לא הבנתי דברים אלו, והארכתי בזה כבר בכמה תשובות, והנני מצרף לו מכתב מש"כ בזה לאחד מגדולי התורה בכולל דישיבתינו.

ומה שמבטיח הצד שהוא בערכאות שישמע להב"ד אח"כ וגם הב"ד ידונו על הערכאות, אין זה כלום כי על האוכל נבלות או בא על הערוה וממשיך באכילתו ומוצץ העצמות אין לו נאמנות על כלום, והאומר על מנת שאני צדיק גמור שאמרו שמא הרהר תשובה בלבו דוקא אם אינו מחזיק ברשעתו ועומד במרדו, (עיין ב"ק צ"ד ע"ב) הניח להם אביהם וכו' כשעשה תשובה ופריך אי עשה תשובה מאי בעי גביה, ומשני שלא הספיק עד שמת אבל אם הספיק ולא החזיר לא מקרי תשובה ומקרי רשע והכא הרי במזיד אינו רוצה לצאת מהערכאות ולכן העומד בערכאות שהוא לפנינו באיסור ועומד ומסרב לצאת ואין זה דין ב"ד "ואם ברצונו לצאת מהערכאות למה לא יוצא מיד ויעשה תשובה שהרי כל רגע שהוא בערכאות הוא עובר באיסור כע"ז וחילול השס" וכל זמן שלא יצאו מערכאות החיוב על הב"ד להכריח בכל מיני הכרח לצאת מהערכאות נגד ישראל השני כל שיש בידם, ואם לאו הקולר תלוי בצוארם וכמ"ש הרדב"ז ז"ל.

ומיהו בענין שביקש ממני בהא מילתא שרוצה להזמין את מר ... בודאי אשמור בעזה"י הבטחתי למע"כ, גם כי ברור לי שהאי גברא לא ישאל אותי כי באמת אין הוא מאנשי שלומינו ולא תלמידי ולא ממתפללי בימ"ד ואין לי שייכות אתו עמו ויש לו רבנים אחרים שהולך ומתיעץ עמהם וע"פ דעתם הוא עושה, ומי ששמו שלם יפרוס סכת שלום עלינו ועל כל בנ"י עדי יבא אליהו הנביא ויעשה שלום בעולם אכי"ר.

ידידו קשור באהבתו המצפה לרחמי שמים המעתיר בעדו לארוכת ימים ושנים וכוח"ט בספרן של צדיקים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעה

הולך לערכאות היכא שהב"ד בטלו פס"ד של עצמם

ה' לסדר מה נורא המקום הזה התשנ"ד בנ"י יצו"א מע"כ ידידי החכם ומשכיל כו' כש"ת מוה"ר יהודה דיק שליט"א עו"ד חרדי בנ"י.

אחשכ"ת בידידות, מכתבו היקר קבלתי והנני להעיר כמה הערות כפי הסימנים שציין מעכ"ת.

א,ב) **א"א** לתבוע בבית המשפט שום דבר בענין פסק הבית דין כי זה כבוררות והרב ... בין הי' חייב או לא הי' חייב אין לדון אחריהם רק אם יש טעות בדבר משנה. וכבודו משער שהב"ד דנו אותה שלא כמורדת ויש לה מזונות אפילו לאחר שעזבה אותו. חוץ מזה שניהם חתמו לקיים הפסק א"כ ויתרו כל הטענות שיוכלו לטעון נגד זה ועל יסוד הסכמה זו הולך כעת לבית המשפט.

הנני מסכים להנחת מעכ"ת ששניהם חתמו ואם הי' הב"ד מקיים הפס"ד שלהם לא הי' כאן טענה. אבל הטענה כאן שהב"ד לא קיימו הפסק דין ולא שלא קיימו אלא בעצמם הופרו אותו וממילא בטלוהו. אלא שהוספתי על עצם הפסק ג"כ לא עשו כפי ההלכה אבל פשוט שאם הב"ד היו מקיימין הפסק לא הי' הולך הבעל לבטל. אלא עכשיו טענת הבעל שהב"ד הופרו את הפסק ולקחו ממונו מה שמגיע לו ע"פ פסק שלהם.

והוא טענתו א) שאמרו בשקר ובערמה שהאשה קבלה הלואה מגמ"ח על שלשים אלף למזונות והם שלמו אותה ההלואה להגמ"ח ודבר זה אינו אמת ובערמה אמרו לו כן וכמו שנתברר הדבר מאנשי הגמ"ח, והאמת שמעולם לא נתנו כסף שלשים אלף שלו להגמ"ח וכמו שאמרו הגמ"ח מפורש, וגם בעיקר ההלואה מעולם לא נתנו לה הלואה על סמך של מזונות בשלשים אלף דאללאר, הגם שאמת שנתנו לה כסף אבל לא בתור הלואה שהבעל ישלם ולא על מזונות דוקא, א"כ יש כאן שקר וגזילה שמגיע לו הכסף הזה, ואם הם יטענו עכשיו שנתנו לה הכסף שפסקו לו הרי זה כסף שלו שאין להם רשות לעשות בשלו בלתי רשותו ועכ"פ יש לו טענת

גזילה על הב"ד שלקחו ממונו שהם פסקו לו בערמה ובשקר ואם האמת כדבריו כפי שבאמת בירר וגם בקש מכתב מהגמ"מ הנ"ל על הנ"ל וסרבו והזמין אותם לדין ועדיין לא נייחו.

ב) **בעוד** לערך עשרים אלף דאלגאר האחרונים אפי' לפי חשבון שלהם שנשאר והבעל בקש ליתן לו ע"פ פסק דין לכה"פ זה ולא נתנו לו בלי שום תי' רק עכבו כסף שלו ואח"כ בא אחד בטענה לעקל את כספו על להבא שיתחייב ליתן ומי שמע כזאת לעכב לאדם ממונו שיתחייב לאחר זמן במקום שהם בעצמם פסקו שמגיע לו הכסף והשליש ביד הראש ב"ד, ובאו עליו בעקיפין ובלי שום היתר גזלו גם את ממונו זה ולאחר כמה חדשים אמרו שאין עוד הכסף, ועל שאלת הבעל איפה כספי מתחילה אמרו שנתן לביטוח (העלט איינשורענס בלע"ז) מה שאינו חייב לשלם וגם הי' לו בטוח וכשטען שאינו חייב ומגיע לו וראו שאין זה טענה אמרו למעכ"ת שנתנו להבית יעקב כתשלום שכר לימוד וגם זה אינו אמת שלא נתנו עשרים אלף או לערך זה והרב ... המנהל אמר לבעל שמעולם לא קבל מהם אף פרוטה לא והוא שקר מוחלט. א"כ זה כבר חמשים אלף דאלגאר, ואף אם יבאו ויתנו להבית יעקב הכסף עכשיו (מה שאיני מאמין) מ"מ הרי זה ממונו ועליהם ליתן לו ולא לבית יעקב ועכ"פ לקחו את ממונו ולא נתנוהו לו עד עכשיו, וגם השאר דברים שכתבו בפסק שלהם אח"כ לא קיימו ועכ"פ אליהם עכשיו אם אמת שנתנו הכסף ע"פ הלכה למי שהוא אליהם לנקות את עצמם ולברר שכדין עשו במה שלקחו ממונו ולא הודיעוהו מה עשו עם ממונו, וזה ודאי מדינא חייבים להגיד מה שעשו עם ממונו ולברר זה וגם לקיים והייתם נקיים מה' ומישראל וכ"ש על דבר גדול כזה.

בקיצור מעולם לא שמעתי שיקח ב"ד או מי שהוא כסף של ראובן שהושלש ביד אחד והב"ד הסכימו ופסקו שהוא שלו מהבית שלו או מאיזה טעם ויקחו ויתנו ממונו לאחרים בטענה ששלמו לאחרים בלי להודיע את ראובן מה עשו עם ממונו, ודינא דשעבודא דר' נתן לא שייך כאן כלל ואפי' נימא הרי מעולם לא באו הגמ"ח והבית יעקב בטענת שעבודא ותנו לי ממונו שחייב לי וכיוצא בזה, וזה אף אם הי' אמת שנתנו לשמעון בתור שעבוד אבל כאן נתברר שלא נתנו, ולכן אין כאן ערעור על הפסק דין מצד הבעל אלא ביטול הפסק מצד הב"ד שהם לא עשו כמפורש בפסק ועשו מפורש להיפוך ואכתי לא ידוע מה שעשו עם כספו ואין זה בכלל טעו בדבר משנה, ועתה אשאל את מע"כ כעורך דין ישר אם הביאו לפניו מאיזה בית משפט ערכאות להבדיל ולא מפי ב"ד פסק דין כזה ואחר הפסק הי' השליש מחזיק הכסף או נתנו לבעל הדין החייב מה הי' אומר ועושה וכ"ש אלו הביאו לפניו דבר כזה מב"ד חשוב אז פשוט שהי' יצא דינם שדיינים שיעשו כן פסולים לדין ואפילו לעדות וליתן הכשרים וכיוצא לבי לפומי לא גליא כי כבוד ה' הסתר דבר מה נאמר, ועכ"פ אין כאן שהבעל מערער על הפסק בעצם אלא טענת ממון, ולא זאת אלא שאח"כ יתנו עוד כתב סירוב על הבעל ורשות ללכת לערכאות לבקש עוד כסף מהבעל הישמע כזאת. ועכ"פ הרי יש דין בישראל אם לא קיים הפסק יזמינו אותו לדין על קיום הפסק.

ולפענ"ד ודאי שאם יעלה לבית השופט וישאלו אותו הוא בע"כ יטעון שפסקו לו ממון ומעולם לא נתנו לו הכסף ואם עכשיו יקחו ויתנו או יעשו איזה ערמות על מע"כ לברר את זה ולהליל עשוק מעשקו כי האלקים יבקש את הגרדף והלכת בדרכיו.

בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קעו

ההולך לעש"ג

י"ב לחודש הגאולה התשנ"ד בנ"י יצו"א

כבוד ר' יהודה דיק הי"ו העו"ד החרד לדבר ה'.

אחדשב"ת בידידות, בדבר שכתבתי שמי שמביא את חבירו לערכאות חוץ ממה שעבר על ובחקותיהם לא תלכו ומייקר עו"כ, ואפי' שניהם הסכימו לדבר כמבואר בח"מ סי' כ"ו ס"א, היכא דלקחו בע"כ הרי אם זכה באיזה הטבות מהשופט העכו"ס בדיני ממונות אשר ע"פ דיני תורה לא הי' מחייבין אותו הרי זה גזל גמור ביד המקבל וחייב להחזיר אם רוצה לעשות תשובה וגם לפייסו על הצער שגרם לו, והעו"ד המסייע בדבר עובר על לפנ"ע, ואולי אפי' נמי עובר על לאו דובחקותיהם ממש כי א"א לו לבע"ד לעצמו לילך ע"פ רוב לערכאות ללא עו"ד ע"פ חוקי המדינה ושניהם עוברים איסור זה, וכה"ג שמשלם לו יש שליח לדב"ע ושניהן עוברים ול"ע.

ואפי' בדברים שאדם עושה דין לעצמו כבר הראתי לדעת שאסור להביאו לערכאות אלא יביאו לפני ב"ד ישראל כמבואר ברמ"א ח"מ סי' ד', ולכן נמי אשה שמרדה בבעלה או מיאנה בו, ולקחה אותו בערכאות כדי לקבל מזונות לעצמה ולבניהם, ופסק השופט ליתן לה ולבנים סכום שע"פ התורה לא היו מחייבין אותו, הרי מעות זה גזל ביד האשה והבנים ואם יקבלו כסף זה הרי חייבת לחזור מה שקבלה והבנים לא יצליחו בתורה שנתפטמו בגזל כל ימי חייהם, וכ"ש אם הבנים כבר יצאו מגיל קטנות בן שנעשה י"ג ובת שנעשית בוגרת שע"פ התורה ליכא עוד חיוב לפרנסתם אפי' מתקנה.

והנה מע"כ העיר כיון דכעת נותנין מזונות והוא חק המדינה לפרנס הבנים אפי' כשגדלו אולי כיון שהוא חק המדינה הנושא אשה ע"מ החוק הזה נושאה וממילא ליכא איסור גזל בדבר כיון שהנושא אשה על מנהג המקום נושא, וכבר ראה מי שפסק כן. ולפי שראיתי ושמעתי כמה טעו בזה מכח דינא דמלכותא, ואפי' מרבנים, שלא למדו כל צרכם לכן אכתוב לו מקור הדברים ומקום טעותם של אלו.

סימן קעז

[שייך לאהע"ז] חיובי הבעל לזון את אשתו

עוד להנ"ל

ראשונה הנה הלכה פסוקה הוא בישראל א"ע סי' ס"ט וסי' ע' חיובי הבעל לזון את אשתו ואפי' עני בישראל חייב לזון את אשתו ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפי' לחם שהיא צריכה כופין אותו להוציא אם תרצה להתגרש ממנו, והאחרונים נחלקו בדבר אם דוקא היכא שאינו רוצה להשתכר עצמו כופין להוציא אבל אם רוצה להשתכר אלא שאנוס שהוא חולה או אנוס שאין לו למי להשתכר אין כופין להוציא ועיין רמ"א שם ס"ג ובפת"ש אות ב' ובמ"ש סי' קל"א הביאו פת"ש, ובסי' ע"א חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, ומשש ואילך זן בתקנת חכמים עד שיגדלו, ואם לא רצה גוערין בו ומכלימין אותו ופוגרין בו, ואם לא רצה מכריזין עליו בצבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו והאי פחות מעוף טמא שהוא זן אפרוחיו, ואין כופין אותו לזונן, ואם הי' אמוד [כלומר עשיר ויש לו ממון הרבה ואינו רוצה לזון אעפ"כ אין כופין אותו מדין מזונות] אלא כופין אותו משום צדקה ע"ש.

מבואר החיוב לזון אשתו ובניו בלי חולק, ומקור החיוב (כתובות מ"ו ע"ב ומ"ז ע"ב) פלוגתא דתנאי אי מזונות אשה דאורייתא או מדבריהם, ודעת הרמב"ם פי"ב מהל' אישות דעל אשתו החיוב מדאורייתא, ועל בניו מתקנת חז"ל, וז"ל שם (ה"ב) והעשרה שלשה מהן מן התורה שארה כסותה ועונתה, שארה אלו מזונותיה וכו' ומבואר דס"ל דמזונות אשה דאורייתא, ודעת הרמב"ן ודעימיה דאפי' מזונות אשתו הוא דרבנן, ועיין ה"ה וכ"מ שם דברים כנחלי אש, ועיין רמב"ן עה"ת עה"פ וילאה אשתו עמו (פ' משפטים) ועיין משנה הלכות ח"א מדור התש' (מסי' י"ב-י"ח) והדברים עתיקים אין להעתיק מה שמבואר בש"ע א"ע סי' ע' ופוסקים.

גם הא פשוט ומבואר דלכ"ע חיוב הבעל לזון את אשתו ליכא אלא כל זמן שהיא תחתיו ומשמשתו או ח"ו נתארמלה כל ימי משך ארמלותה ויושבת בביתו, וזה לכ"ע מתקנת חז"ל, אבל אם גירשה אין עליו שום חיוב מזונות בעולם, ואפי' הלכה מבית בעלה מחמת קטט ולא מיתדר עמו אפילו קודם שגירשה נמי אינו חייב במזונותיה אפי' מדרבנן, (מרדכי פ"ב דייני גזירות והריטב"א הובא בב"י סי' ע' וברמ"א שם) [ואף שאמרו ומבשרך אל תתעלם זה הזן אשתו שגירשה מ"מ אין זה מדין חיוב ואין שום חיוב על המגרש אלא שעושה מצוה והוא לענין קדימה בצדקה ופשוט].

ובמקרה בזוג דלא מיתדר להו וביה"ד טרם פסק בדבר שהבעל חייב לגרשה, וכ"ש היכא שהיא מסרבת לילך לב"ד לפסוק בדבר אלא הולכת לערכאות אין לחייב הבעל במזונות כיון שאינה יושבת תחתיו ולא משמשתו וכ"ש ליקח מכיסו וליתן לה על למפרע על טענת לא דבר שזה גזל גמור שלקחו מנכסיו כה"ג, וכ"פ שני גדולי הדור ידי"נ הגרי"ש אלישיב שליט"א וידי"נ הגרש"ז אויערבאך שליט"א [זצ"ל] הסכים עמו במכתבו מי"ח סיון תשנ"ג ונדפס בספר גט מעושה בערכאות דף ע"ו ד"ה הלכה פסוקה, וכתב שם על תשו' הגאון באג"מ (אהע"ז ח"ד סי' ק"ו) שהחלטת הערכאות להעניק מזונות לאשה אפשר לתלות בסירובו לתת גט וע"ז ביאר דהלכה פסוקה באהע"ז סי' ע' אין חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו וכו' ולפי"ז בזוג דלא מיתדר להו וביה"ד טרם פסק שהבעל חייב לגרשה אין לחייבו מזונות ע"ש.

וגדולה מזו מבואר דאפי' היכא דהבעל חייב לגרשה וכבר פסקו הב"ד שחייב לגרשה והבעל מעכב מלגרשה שאז חייב במזונותיה מדין מעוכבת להינשא מחמתו, (עיין מהרי"ט ח"א סי' קי"ג) באשה שאחרי נשואיה נודע לה שיש לבעל חולי הנופל, כיון שחייבוהו חכמים מזונות נמי נראה דיש לה כ"ז שאינו מוציא בגט, כמגורשת ואינה מגורשת שבעלה חייב במזונותיה, מ"מ א"א להוציא מנכסיו מזונות יותר מתקופת שאה חדשים כמבואר בא"ע (סי' ע' סע' ז' ובח"מ וב"ש) וגם אז לא נותנין לה לידה כל הממון רק מעכבין הממון ביד שליש ומפרנסין וזנין אותה מן המעות (ובסי' צ"ג סע' ג') שלא יתנם לה הכל מיד אלא כדי מזון ל' יום וכן מל' לל' יום ע"ש והביא במכתב הנ"ל. אבל להחזיקה כך שנים הרבה והיא מסרבת לדור אתו והולכת בערכאות ליתן מאן דכר שמיה שהוא פטור לזונה, ואין ביד ב"ד לחייבו במזונות כה"ג ואם חייבו הרי הוא טעה בדבר משנה ומחזר, ואם מוציאה בערכאות הרי דינה כדין כל מוסר ממון ישראל לעכו"ם וכ"ש שמוסרת את בעלה וגוזלת ממון ע"י מסירה והמסייעים בכלל וא"כ העו"ד או כל המסייע בדבר הוא גלכד.

עוד פשוט ומבואר דהחיוב על הבנים נמי יש חלוקים בדבר, עד שש יש חיוב מדרבנן, משש ועד שיגדלו מתקנת

חכמים (כשיש להם ממון אבל אם אין להם ממון אין שום חיוב עליו עיין ב"ח וב"ש וש"ס בבאה"ט שלפני) וכ"ש דלאחר שגדלו אין שום חיוב על האב לזון את בניו, ודין גדלות מבואר בתורה בן לי"ג שנה ובת לי"ב שנה ושתה חדשים, ולאחר זמן זה אין לאב שום חיוב לא מדרבנן ולא מתקנה ואין מחשבין בזה בדיני עכו"ס שמחייבים לזון אפי' גדולים נגד התורה ונגד חכז"ל, ואדרבה מד"ת הבנים חייבים לזון את ההוריים והוא מדין כיבוד אב ואם ונחלקו בזה אם משלו אב או משלהם ולעולמן ילכו על הפתחים (עיין קידושין ל"א ע"א ובש"ע יו"ד סי' ר"מ ס"ד) אבל עכ"פ החיוב הוא ההיפך כשיגדלו הנערים לזון את אביהם וליכא חיוב על האב לזונם.

גם כתבו הפוסקים דאפילו בזמן החיוב מן התקנה שכתבנו נמי אין כופין אותו לזון אלא מבזין אותו ברבים עיין ש"ע (א"ע סי' ע"א ס"א) אלא שאם הוא אמוד אז כופין אותו מדין צדקה שזנן ומפרנסן מדין צדקה שחייב ליתן צדקה ולא גרע משאר קרובין עיין בה"ט שם, וגם זה רק עד שיגדלו. וממילא פשוט דמדין תורה ליכא חיוב על האב לפרנס בניו ובנותיו ואפי' מדרבנן ליכא חיוב רק עד שש ומתקנתא עד שיגדלו ואז פטור לגמרי ואם יכריחו אותו אפי' ב"ד של ישראל ויוציאו ממנו ממון הו"ל כגזל שהרי אין לנו בזה"ז ב"ד של רב אמי ורב אסי שיפקירו ממון, וגם כי אין לו טעם שיפקירו ממונו כי לא עשה דבר להפקיר ממונו. וכ"ש שופטי עכו"ס אם יטילו עליו חיוב ממון ובע"כ ישלם הרי זה גזל גמור.

ועל שאלת מע"כ מה יעשו הבנים או הבנות, שאלה הוא והתי' יענה לעצמו כיון שאין החיוב על האב א"כ ידאג מע"כ ואני כאביהם, דין בניו כמו שאר גדולים שצריכין פרנסה, או ישכירו עצמן לעבודה ויתפרנסו מיגיע כפם וכמ"ש רפב"י מיוס עמדו על דעתו לא נהנה משל אדם ואפי' משל אביו, או הב"ד יפרנסו אותם מן הצדקה אם אין בידם ויכולתם לפרנס עצמן כדין עניי ישראל אחרים שהחיוב מוטל על הב"ד לראות מי שאינו יכול לפרנס את עצמו הגיבור ידאגו וזה חיוב ב"ד, עיין גמ' ברכות (ג' ע"ב) כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל צריכין פרנסה וכו' או שילכו לקבל נדבות ולצדקה עד שירחם עליהם ה' או דתחזור האשה אותם לבעלה אולי יפרנסם. אבל ליכך לערכאות ולהכריח האב שיתן מה שאינו חייב הרי זה גזל גמור והאשה היא מוסרת בערכאות, ומה להם לבנים שיתפטמו ממעות גזל. וא"ת שמאביו לא מקרי גזל איברא הרי מקרא מפורש בבן סורר ומורה שנהרג על שגזל מאביו כסף ואכל בשר ושתה יין מגזלת אביו והגם שאכל בשר, ואפי' קטנים והם לא גזלו אלא שנתפטמו מאיסור גזל נמי משפיע עליהם בסופם להיותם בני מורדים ומרוחקים מהקב"ה בגדלותם, והבן כי לאו דבר פשוט הוא.

וכבר הראתי לדעת במקום אחר דהמתפטם מאיסור גזל הרי הוא מושלך מהקב"ה ורמי' דבקרא אדם כי יקריב מכם ודרשו מה אדם לא הקריב מן הגזל שהכל הי' שלו וי"ל דבגמ' סוכה ל' ע"א מכם פרט לגזול דלאו דידיה הוא, ועיין תוס' שם כ"ט ע"ב הא הו"ל מצוה הבא בעבירה ולמה לן קרא דאדם כי יקריב להוציא הגזול, עוד הרי כתיב גזול ופסח, ואשר גראה דיש שני מיני פסול גזול בקרבן, יש פסול גזל בבהמה ויש פסול גזל באדם ואפרש שיחתי, בהמה שיש לה בעלים ידועים אלא שהלכה ונתפטמה כל ימיה משדות אחרים ואכלה גזל הרי בהמה זו אע"ג שיש לה בעלים, ואינה גזולה ביד הבעלים אמנם נתפטמה כל ימיה בגזל ונתגדלה מגזל והו"ל כבהמה שנתפטמה כל ימיה באיסור המבואר בש"ע, והשנית בהמה שגדלה אצל בעלים ופטמה במאכלות שלו ושמרה שלא לאכול גזילה ובא אחד וגזלה ממנו והביאה אל המזבח והנה בהמה זו גופה גדל בהיתר אבל אצל הגזלן היא באיסור, ויש כאן האחד איסור חפצא כלומר הבהמה שנתפטמה באיסור גזל הוא איסור חפצא על הבהמה שנתפטמה בגזל, והשני איסור גברא שהבהמה נתפטמה בהיתר אלא שבא אחר וגזלה מבעליו הוא איסור גברא שבהמה כשרה אלא שהבעלים גזלנים, שגזלו אותה מבית בעליהם והביאוה למזבח.

ובקרא בסמוך (ויקרא א' י"ז) ושסע אותו בכנפיו לא יבדיל וגו' ודרשו בכנפיו עם כנפיו גולה ממש ואין לך הדיוט שמריח ריח רע של כנפים נשרפים ואין נפשו קלה עליו ולמה אמר הכתוב והקטיר כדי שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של עני, הנה שמח הקב"ה בקרבנו של עני, ואעפ"כ (שם ט"ז) והסיר את מראתו בגולתה מדרשו של אבא יוסי בן חנן שאמר נוטל את הקורקבן עמו, וכו' בעולת בהמה שאינה אוכלת אלא באכום בעליה נאמר והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר. בעוף שנזון מן הגזל נאמר והשליך את המעים שאכלו מן הגזל, מבואר דכיון שאכל מן הגזל והשליך אותו ולא ירצה לה' אפילו שאכל מעצמו כדרך העוף, וממילא בהמה נמי כל שאוכלת מן הגזל כל ימיה כ"ש במזיד ע"י הבעלים, והשליך אותה ולא ירצה לקרבן, ומה"ט הי' אסור לגדל בהמה דקה בא"י ורק בחרשין מקום הפקר.

ובזה אתי שפיר תרי קראי שמה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל מבהמה שנתפטמה בשדות אחרים שהכל הי' שלו כלומר שע"כ לא הקריב מן הגזל שהבהמה אכלה משל אחרים שהרי הכל הי' שלו ומינה למדים גזל שבבהמה בגופה פסול בגופה, היכא דבהמה שלו ואוכלת ומתפטמת מן הגזל כל ימיה, אבל יש עוד פסול בבהמה גזולה שגזלה מבעליה

ומנ"ל דנפסלה מן הקרבן ימא כל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא אימא וכל העולם כולו שלו ורק הגוזל לעצמו נפסל אבל הגוזל להקריב אפשר שיהא קרבן מרובה ולכן צריך קרא מכם פרט לגזול בהמה גזולה דלאו דידיה הוא, ואין הפסול בגוף הבהמה אלא הו"ל מצוה הבא בעבירה והבן. ומעתה ק"ו ומה אם הבהמה שהלכה ואכלה בשדות אחרים נפסלה מלהקריב לה' כ"ש וק"ו לבנ"א ולכן האשה וילדיה שנתפטמין בגזל מה יהא עליהם.

ועל מה שרצה לומר דאפשר כיון דמחוקי המדינה צריך לפרנס את בניו אפי' גדולים א"כ הרי הוא בכלל דינא דמלכותא ואין כאן גזל.

ולפענ"ד לפי שראיתי כאן כבר הולכי אחר פסקי העתוס ורוח הזמן ונותנים כח לערכאות וחקי המדינה על דיני ומשפטי התורה לחייבם או לפוטרם מה שהתורה לא צותה לכן מוכרח אני לעמוד על נקודה זו שזה טעות גמור ומוחלט, דכל חיובי התורה, על ישראל הם ע"פ התורה הן דיני ממונות והן דיני נפשות וזאת התורה לא תהא מוחלפת ע"י חוקי הגויים אלא מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי, ויהודה אמר ליוסף כתיב בגימוסינו אם אין לו ונמכר בגיבתו והאי יש לו כלומר ואין אנו מתחשבין בגימוסי עכו"ם, וכבר כתב הרשב"א הובא בית יוסף ח"מ סי' כ"ו דאין דינא דמלכותא נאמרה היכי שהוא מנגד לתורתינו, והמהרי"ק שורש קפ"ז כתב ואשר נסתפקת אם יש לדון על שטר עכו"ם בדיני עכו"ם או לא כגון לענין יד בעל השטר על התחתונה שכתב שדיניהם בהיפך, לפענ"ד הדבר פשוט שאין בטענה זו ממש שאע"פ דקיי"ל דינא דמלכותא דינא ואפי' למ"ד דדמ"ד בכל דברים היינו דוקא לענין ארנויות ומנהגים של משפטי המלכים אבל בדין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא דא"כ בטלת כל דיני תורה ח"ו.

והש"ך ח"מ סי' ע"ג סקל"ט האריך הרבה לבאר דאפי' מה שהוא לתקנת בני המדינה כל שהוא נגד תורתינו הקדושה חלילה לדון בדינא דמלכותא דא"כ בכל דינים ימא שהוא לתקנת בני המדינה ואפי' לדעת העיר שושן ס"ס שס"ט שכתב דלא אמרינן דדמ"ד אלא בדבר שיש לו הנאה למלך או שהיא לתיקון בני מדינתו בעניני משא ומתן שביניהם אבל שאר דיני תורה המפורסמים ביינו פשיטא דלא נידון כמותם ע"ש. והרמ"א סי' שנ"ו ס"ז כתב דמכח דמ"ד נהיגי להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות והש"ך תמה עליו בסק"י ע"ש.

איברא דהרמ"א בעצמו ח"מ סי' שס"ט בסופו כתב וז"ל הנושא אשה במקום שדנין בדיני עו"כ ומתה אשתו לא יוכל אבי אשתו או שאר יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר בדיני עו"כ דאם מתה לא יורשה בעלה או כדומה לזה, וליכא בזה משום דינא דמלכותא (ב"י סי' כ"ו בשם תשו' הרשב"א) דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני עו"כ דא"כ בטלה כל דיני ישראל (מהרי"ק שורש קפ"ח) ובבאה"ט שם דאפי' השר גזר להדיא לילך בתר דיני הערכאות דאין על דייני ישראל לדון זה מכח דינא דמלכותא, דעל כזה לא אמרו דינא דמלכותא אלא על דברים מחוקי המדינה כגון מסים וארנויות וכיוצא בזה בענין הנהגות של משפטי המלכות עיין סמ"ע שם וכ"ה במהרי"ק.

ובתש' ח"ס ח"מ סי' קמ"ב בנידון בית שנתן הבעל לאשתו והלך בערכאות והעלה את הבית בערכאות על שמה וכשמתה אשתו עשתה צוואה בערכאות של עו"כ וחילקה נכסיה בין קרוביה וסילקה את בעלה מירושתו ולידד הרב השואל שאפשר כאן גם הרשב"א ז"ל מג' טעמים, כיון שהוא בעצמו ובדלונו מסר לה את ביתה בערכאות נמצא אדידהו סמך, והשנית דיורשי האשה כבר מוחזקים ע"י השופט שבעלי הערכיון כבר כתבו הנכסים בפינקסם על שם יורשי האשה, והשלישית כיון דחק המדינה הוא שמי שמת בלא בנים נוטל המלך כחלק אחד מן היורשים א"כ יש למלך יד בענין זה, ומרן הח"ס ז"ל דחה דבריו וסתר כל הטענות הללו והבעל יועמד חי בחלקו כפי חוקי ומשפטי התורה ועיין קצוה"ח ח"מ סי' מ"ח ס"א ובפת"ש שם ובשו"ת תשב"ץ ח"א סי' ס"א והמהרי"ט חח"מ סי' ו' הסכים לתשב"ץ וכן כתב הח"ס ז"ל שאלו רחה הרמ"א דברי התשב"ץ לא חלק עליו כי דבריו נראין. ועיין מרדכי מו"ק באשה אחת שצותה ליתן חלקה לקרובה ולהפקיע מבעלה וכתב עליו שם שהיא מרשעת שאין להתעסק בה בקבורתה והארכתי במקום אחר.

עכ"פ לכ"ע דיני אישות ותקנות שתקנו חז"ל בין איש לאשתו הן במזונות אשתו והן במזונות בניו וזמניהם ודאי שאין לדיני עכו"ם שום שייכות בהם אלא דיני תורה ותקנתם של חז"ל כפי מה שתקנו, ועיין מש"כ בספרי משנה הלכות (ח"ו סי' פר"ח וח"ז סי' ע"ר ער"א וע"ש עוד בסי' ער"ב) שאפי' ב"ד של ישראל אין יכולין להוציא מאדם מישראל ממון מה שלא נתחייב ואפי' ב"ד של רב אמי ורב אסי לא היו יכולין להפקיר ממון ישראל בלי טעם וסיבה לזה.

וביון דהלכה מפורשת הוא בש"ע ח"מ סי' כ"ו דכל שהלך לערכאות והוציא ממון מחבירו מה שב"ד ישראל לא היו מחייבין אותו הרי הוא מוסר ממון חבירו וחייב להחזיר הממון ולפייסו ואם לאו הרי הממון שקיבל גזל בידו וא"כ כ"ש הני נשי או אנשים שהולכים בערכאות והשופטים מטילין

עליהם עונש ממון או כיוצא בו ממון להחזיק הבנים במקום שאינו מחוייב מדין תורה או שיתנו גט ואין רוצין ליתן או שאין האשה רוצה לקבל גט פטורין והשופט מעניש אותה בממון והרי זה גזל גמור וכל המסייע בדבר הרי הוא מסייע לגזול ממון חבירו ונענש כאילו הוא גזלו וק"ו הוא ממי שיש בידו למחות ולא מחה שנענש על אותו עון (עיין שבת נ"ג ע"ב) מי שיש בידו למחות ולא מחה נענש על אותו עון ועיין רש"י שם כ"ש המסייע בדבר וחולתו לא הי' גוזלו הרי הוא הגזלן בעצמו והרי פסול לעדות אם הוא במזיד, ואינו נאמן על הכשרות וכיוצא בו מקום שצריך להעיד ומימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה.

אלו דברי ידידו דושה"ט המברכות בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעח

ב"ד ששנים חתמו על הליכה לערכאות והשלישי לא הסכים על ההיתר

ה' ויקהל פה ברוקלין נ"י יצו"א

לכבוד חברי הב"ד... שליט"א.

בנדון הסירוב והיתר מסירה לערכאות שכתבו שניכם [והשלישי אמר לי שכתב לכם שאינו מסכים על הסירוב כי לא מגיע לזה סירוב והוא אמר טעמו שגם זה אמת אבל לבד מטעמו יש עוד טעם גדול מזה] על ר' ... שליט"א רב קהלה ל"מ ומורה הוראה בישראל, בנידון דו"ד והפס"ד בין הרב ... והתובעת ... וכתבתם שהיות כי הרב מסרב לקיים הפסק, מותרת לילך לערכאות ולהביאו לתא מכמר, וכן עשתה הלכה למעשה ועתה רובץ על הרב הנ"ל ח"ו חומר דין של בית משפט או עונש ממון או מאסר או תרוייהו ועוד שמעתי שרוצים לילך לבית המשפט בעצמם ולהעיד נגד הרב ח"ו. והרב בא ומתחנן להגיל עשוק מעשקו, כי אין לו דין משפט מות ואדרבה את הכל עשה ע"פ התורה והב"ד עוותו עליו את הדין ולא יודע למה ועל מה זה, ולפי שהוא גדר של פדיון שבוים להגיל מידי עכו"ם עברתי על גדרי לכתוב מכתב זה לחברי הב"ד ואתכם הסליחה.

א) **כבוד** ידידי הרהג"ר ... שליט"א ראש הב"ד של הרב ... ואשתו מלפנים, ומשנהו ... חברי הב"ד. לפלא מאד בעיני על מעשה זו שכתבתם כתב סירוב על הרב הנ"ל והלא הדבר ידוע, שהב"ד בעצמן הפרו את הפסק דין שלהם, ובטלו אותו, תיכף ומיד שבא זמן שהיו צריכים לקיימו, ואיך הב"ד מבקשים מהרב הנ"ל לקיים פס"ד בטל שהב"ד בעצמם בטלו אותו בפה ובכתב ואין רוצים לקיים דברי עצמן.

ואפרש שיתתי, שהרי בפס"ד יש שני התחייבות הראשון מצד הב"ד והשני מצד הבעל הרב הנ"ל. ההתחייבות מצד הב"ד שביום נתינת הגט, קודם נתינת הגט או עם נתינת הגט ממש (וגיטו וממונו בחיים כאחד) על הראש ב"ד לחזור להרב הכסף המגיע לו ע"פ פסקם והי' תנאי קודם למעשה בפס"ד הנ"ל שקודם שיתן הבעל הגט, יתן הראש ב"ד הכסף השייך ע"פ הפסק להרב, ועל שאלת הרב המגרש אם יש לו הכסף קודם נתינת הגט השיב הראש ב"ד שכן, והכסף מושלש בידו ומיד יתן לו הכסף וזה הי' עיקר התנאי בפס"ד וע"ז הסכימו כולם ולכן ובשביל זה הסכים הבעל ליתן הגט.

והנה כשהבעל בא ליתן הגט קודם נתינה ביקש הכסף מהראש ב"ד כפי הפסק ולא נתן לו הכסף באמתלא שיתן מיד אחר הגט והרב המגרש בתומו האמין לו שיתן לו מיד אחר הגט ונתן הגט על תנאי זה. תיכף לאחר נתינת הגט בקש הרב הנ"ל שית המעות שמגיע לו ומונח אצל הראש ב"ד מושלש והשיב לו שיש לו איזה עניים עם העו"ד שיעביר קודם הבית על שם המגורשת ודחה אותו בלך ושוב ולא רצה לקיים את הפס"ד וגם עד היום לא קיים הפס"ד שהם בעצמם הוציאו והיו חייבים לקיים בקיצור לא קיימו הפס"ד שלהם עד היום. על טענת הבעל ובקשתו בטוב שיקיימו הפסק שלהם לא ענו והי' כקול קורא במדבר.

לאחר כמה זמן שהרב המגרש לחץ וכתב מכתבים וקרא על הטעל' והתחנן שיתן לו הכסף שמגיע לו ע"פ הפסק וטען איפה הצדק וטענת גזל ממון ממש וערמימות שהשלים שהכסף מושלש אצלו המגיע לו לקח את כספו, באו שניהם הראש ב"ד והדיין מצד האשה, בערמה חדשה ועשו לעצמן ישיבת ב"ד מכלומרש"ט ועשו [לעצמן ועל פסקם שחייבים לקיים כדי שלא יצטרכו לקיים וליתן הכסף] כתב עיקול על כסף הבעל והחזיקו את הכסף ולא נתנו להרב המגרש בטענה שהגרושה ביקשה לעקל הכסף המושלש בעבורה ולא זאת שלא קיימו הפסק דין אלא בטלו בפועל בכתב עיקול זה את פס"ד שלהם בנתנם עיקול לעצמן שלא יצטרכו ליתן לו הכסף, ועד היום הכסף לא נתנו לו. נמצא פשוט שהב"ד הפרו ובטלו הפס"ד שלהם ולא קיימו אותו ויש להרב טענת גזל ממון על המחזיק ממונו שלא כדין ע"פ פסק דין של עצמן.

ב) **חוץ** מזה נתברר שעשו עוד ערמה אחרת אשר נתבררה שטענו שהאשה לוותה חמשים אלף דאלאר מגמ"ח בזמן שהיתה עם הבעל בערכאות משך כמה שנים (שע"פ הדין אין מגיע לה כלום כמו שאברר זה לקמן) לקחו חמשים אלף דאלאר ממון המגיע להרב ואמרו ששלמו אותו ממון

חמשים אלף דאלנאר משלו לגמ"ח שלוו כסף לאשתו ובניו משך כמה שנים, וגם זה נתברר שבערמה נעשה כל הענין שהגמ"ח אינה באנק הלואה ומעולם לא לוו לה כסף אלא הגמ"ח נתנו כסף כמה שנתנו כצדקה [ויש עוד ספק גדול אם נתנו בכלל למזונות או לשלם עו"ד נגד הבעל שהלכה האשה בערכאות שלא כדין שזה פרשה בפני עצמה, כי הבעל תבע לזה הגמ"ח לד"ת ושלח להם ג' הזמנות והגמ"ח השיבו כי הרב מחברי הב"ד אינו מניח להם לגלות את הכל] והגמ"ח מעולם לא קבלו החמשים אלף דאלנאר בחזרה מהאשה או מהב"ד, אלא כנראה שלקחו הב"ד הכסף של חמשים אלף דאלנאר של הבעל ונתנו מתנה להאשה מה שזה כספו של הרב ומגיע לו והרי זה גזל גמור לקח מזה ונתן לזה מה שלא מגיע לו.

ג) **והנה** גם הכסף "הנקרא המעיקול" לקחו בלי רשות ונתנוהו לאחרים, מתחילה אמר האב"ד ששילם בזה שכר לימוד להבנות ...., וכשהבעל שאל להרב מנהל הבית ספר והשיב לו שמעולם לא קיבל אף פרוטה שינה את טעמו ואמר ששילם עם הכסף ביטוח (אינשורענס) והנה בין זה ובין זה לא הי' לו רשות לשלם בלי הסכמת הבעל שהרי הכסף אפי' נימא שהי' עליו עיקול אבל לא נעשה ממון הראש ב"ד שיעשה בו מה שחפץ. והנותן עיקול על ממון אין לו רשות על הממון והם שני דינים נפרדים עיקול, וד"ת, עיין מוהר"י עגזל סי' ל"ד דעיקול וגוף הד"ת הוי כדין אחר. עכ"פ ודאי המעקל מעות אחרים אין לו רשות ליתנו למי שביקש העיקול אלא צריך לזה פסק ב"ד.

ומעתה מאחר שהב"ד לא קיימו את הפס"ד שלהם ולא רצו לקיים עד היום ואדרבה עשו מעשה ליקח כסף אחרים בלי רשותו ובלי לשאלו כלל כדת מה לעשות עם ממונו, והרי אפי' ב"ד המעקל ממון של אחרים בדין אין בידם רשות ליקח הכסף וליתנו להשני אלא חייבין להשיב ב"ד ולשמוע טענות, או שיתדיינו בב"ד אחר אבל ב"ד שמעקל כסף אחרים ונותן לצד השני בלי לשאול ב"ד של פרסאי הוא (ב"ק נ"ח ע"ב) עיין רש"י דינא דפרסאי, שאינו ד"ת, ובהדי ב"ד דדאין דינא דפרסאי ל"ל ועיין שבועות ל"ד ע"ב, וב"ב דף קע"ג ע"ב מתקיף לה ר"נ וכו' ועיין עוד ב"ב שם סבר רב עילש וכו' א"ל רבא וכו' ועיין רש"י קרא עליו והלואי נהי' כמוהו ולדידן מיהו פשוט שהם בטלו את הפס"ד, ואין לו לפס"ד עוד שום תוקף וקיום וחיוב נגד הרב והו"ל חספא בעלמא ועולבנא דדיינא. ואין הרב מחויב לקיים פס"ד זה המבוטל, ולא חלק מיניה, ואדרבה על הרב לתבוע מהב"ד שבטלו את פס"ד שלהם ולקחו את ממונו ורימו אותו ברמאות וכיון שנראה שמתחילה בערמה באו עליו הו"ל גט שניתן בטעות דקיי"ל גט מוטעה פסול ופשוט שיש ספק על הגט.

ולבן תמהני מאד היאך כתבו כתב סירוב על הרב המגרש ונתנו היתר להגרושה לילך לעש"ג על שאינו מקיים הפס"ד מה שהם בעצמם לא קיימו ובטלו. ועלובה כלה שעיסה מעיד עליה הם בעצמם בטלו את הפס"ד שלהם ולא קיימו מה שכתבו ידיהם ואיך הם רוצים שהבעל יקיים מה שהם בטלו, ופשוט שאין לפסק דין זה שום תוקף כלל וכלל מאז והלאה והוא בטל ומבוטל וכאילו לא הי'.

סימן קעט

אין לו לשלם להחזיק בנים אי כופין אותו

עוד להנ"ל

ד) **והגם** שאין נפ"מ יותר לדידן מ"מ להתלמד במקום אחר אכתוב דעוד יש טעם שאין לסירוב זה תוקף אפי' בלי טענות אלו שהרי הבעל טוען שאין לו מעות לשלם להבנים כפי הפסק יהיה מאיזה סיבה שהוא אבל אין לו.

והנה הלכה פסוקה היא דהטוען אין לו מהיכן לשלם אפי' בהלואה וכיוצא בו לא נקרא מסרב לקיים פסק הב"ד אלא אין לו ומה יעשה אם אין לו ועל הב"ד לחקור ולברר אם באמת אין לו ואם יתברר אנלס שיש לו ואינו רוצה לשלם אז מקרי מסרב אבל היכי דלא נתברר שיש אין לו דין מסרב ח"ו. ואם הלכה האשה מעצמה לערכאות שלא ברשות ישביעוהו להטוען שאין לו ויתנו לו עדים שפרעו עיין כנה"ג ח"מ סי' כ"א בהג' הטור אות י"ג ובס' זכור לאברהם ח"ב ח"מ אות ערכאות מצאתי כתוב. ע"ש וכ"ש כאן שידוע שהרב אין לו אלא מה שמספרנס בדוחק קהילה קטנה ואנשים בה מעט. א"כ גם מטעם זה אין לכתוב סירוב אפילו הי' שטר גמור.

ה) **עוד** יש טעם בדבר, ולזה כיון הדיין השלישי שלא רצה לחתום, דלעצם החיוב נמי בלי הפסק דין שבטל אין כאן חיוב על הרב לא להבנים וכ"ש להאשה, והגם שקבל על עצמו אם יהי' לו ליתן וכתב בכתב כדי לגמור הענין אבל הלכה פסוקה הוא בש"ע אבה"ע סי' ע' דאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו, וכתב הב"י שם שלא תקנו לה מזונות אלא כשהיא יושבת תחתיו ומשמשתו. ואם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו והמניעה ממנו ולוותה לו מזונות צריך לשלם אבל אם המניעה ממנה אין צריך לשלם, והנה אשה זו הלכה לערכאות וזרקה את בעלה מביתו בעזרת הערכאות והשופטים פשוט דאין מגיע לה שום מזונות ממנו ואם לוותה אינו חייב לשלם. ואפי' היכי דהבעל חייב להוציאה ע"פ ב"ד בגט ולא הוציא א"א להוציא מנכסיו מזונות יותר מתקופת ששה חדשים כמבואר באהע"ז (סי' ע' ס"ז ובמ"מ וב"ש שם) וגם אז אין נותנין לה כל הממון לידה

רק מעכבין הממון ביד שליש ונותנין כדי מזון ל׳ יום וכן מל׳ לל׳ יום (עיין סי׳ ל״ג ס״ל). וזו כלפי האשה.

וכלפי הבנות נמי הלכה פסוקה הוא באבה״ע סי׳ ע״א חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, ומשש ואילך זן בתקנת חכמים עד שיגדלו ואם לא רצה גוערין בו ומכלימין אותו ופוגרין בו ואם לא רצה מכריזין עליו בצבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו והרי פחות מעוף טמא שהוא זן אפרוחיו, ואין כופין אותו לזונן, ואם הי׳ אמוד כופין אותו משום צדקה ע״ש. והנה פשוט דאב שאין לו לזון בנותיו שהם יותר מבנות שש וכ״ש בנות בוגרות שאין חיוב על האב, וכל שאין חיוב ליכא גובייגא ולא מקרי אינו מקיים פסק כלל. ואפי׳ אם קיבל על עצמו ליתן ואח״כ אין לו לא גרע מחיוב חו״ל שאינו חייב לשלם ולזון כלל, ואפי׳ לכופו בדברים ולכתוב עליו עורבי בעי בני והאי גברא לא בעי בני אין לכתוב עליו, שהרי האי גברא בעי בני אלא מה יעשה שאין לו [ולא דמי זה להכותב לבת אשתו מאיש אחר ופשוט].

ולכן אפילו הי׳ לו ממון ואינו נותן לבנות אין כאן דין סירוב ולהתיר לקחתו לערכאות שהרי אין ב״ד של ישראל כופין למזונות. ואף אם הסכים לזונן וחייב עצמו בשטר הוא שאשב שיהיה לו כסף ולא שהם יקחו ועכ״פ אין לו טוען אין לי והם לקחו את הכסף שלו.

סימן קפ

סירוב שנחתם משני דיינים אי מהני

עוד להנ״ל

ו) **והנני** להוסיף למעכ״ג עוד דהסירוב ניתן ונחתם רק משני דיינים ושאלתי את הדיין השלישי מה טעם לא חתם והשיב כי הוא אמר להם שאין לזה היתר בערכאות כיון שאין חיוב מה״ת לזון את הבנות ולא הוי רק בכלל לגנותו אם ירצו וגם מזה שמט את ידיו והצדק עמו כיון שטוען אין לו והוא ל״מ וא״כ פשוט שאין על הסירוב שום תוקף. ואחד מהדיינים בעצמו טען על מקום אחר שכיוצא בו שלא חתם הדיין השלישי שכיון שלא חתם השלישי הדין בטל.

ז) **עוד** נראה שהרי הסירוב נכתב וניתן קודם שקראו והזמינו את הרב ... למה אינו מקיים את הפס״ד ופשוט דכה״ג מי שיש עליו פס״ד ולא קיים על הב״ד להזמינו ולשאלו למה אינו מקיים ואח״כ אם יסרב לב״ד בלי טענה אז יכתבו מה שיכתבו אבל כל זמן שלא הזמינוהו לדין אין להם לכתוב סירוב והוא רק מעשה תואנה שמבקשים.

ח) **ועוד** נראה דאפי׳ היכי דאיכא קצת חיובא אפ״ה אין להוציא סירוב על ל״מ ובפרט שהוא רב בישראל, ובגמ׳ שבת קי״ט ע״א אמר רבא תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן קמאי לדינא לא מזיגנא ריש אבי סדיא כמה דלא מהפכינא בזכותיה ובש״ע ח״מ סי׳ ט״ו ס״א צריך הדיין להקדים דין של ת״ח אפי׳ בא לבסוף וכן מצוה עליו להפך בזכותו מה שיכול, ואף שהסמ״ע כ׳ שאין דין ת״ח בזה״ז הב״ח והש״ך סק״א וכנה״ג אות ג׳ ושבו״י ח״א סי׳ קמ״ד כולם ס״ל דנוהג דין ל״מ בזה״ז לענין זה, ובפת״ש הביא דעת הסמ״ע והרי״ו וסיים דכל ת״ח השוקד על תלמידו אף בזה״ז דין הוא להקדימו ולהפך בזכותו וכדעת מוהר״י אשכנזי הובא בברכ״י ורמ״א ותה״ד סי׳ שמ״א ואין לנו ל״מ חשוב מהרב הנ״ל שצריכין להפך בזכותו. ובגמ׳ מו״ק י״ז אמר רב פפא תיתי לי דלא שמיתי ל״מ מעולם וכו׳ ע״ש. ועיין ש״ע יו״ד סי׳ של״ד סמ״ב דת״ח אפי׳ שנתחייב נידוי אסור לב״ד לקפוץ ולנדותו במהרה אלא בורחים ונשמטים ממנו, וחסידי החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות ת״ח ועיין ברכ״י וגליון מהרש״א שם.

ובשו״ת כנסת יחזקאל סי׳ ל״ה האריך הרבה לפלפל בדבר יעלה שמים והוריד תורת אמת וירד תהומות והעלה פנינים יקרים בדין דת״ח ול״מ בזה״ז וכתב ותיתי לי שמימי לא לת״ח בכופר הכל שבועה כי אם קבלת חרם, וכן המנהג בכל מדינת פולין ברב ויושב בישיבה בשבועות היסת לפסוק קבלת חרם בגיגעא בכבוד לפני שלוחא דבי דינא, וכן נוהגין בכל ארץ המערב, ובפרט היום לא נפישי רחימי׳ לת״ח ורבני ארץ, ונותנין עיניהם בממון שלהם ורוצין למישלפי גלימא מינהון, ויודעין שהת״ח לא יזלזלו א״ע ובע״כ שלא בטובתם בהכרח לפשר, ע״כ לשבור זרוע ידם מוטל על כל ב״ד לקיים עשה דכבוד התורה את ה׳ אלקיך תירא וכו׳ ומאן דמזלזל ופוסק שבועה לת״ח וזקן ויושב בישיבה הרי זה עובר עשה דכבוד התורה ועתידה תורה לחגור שק וכו׳ ואל ירד בני עמכם. וסיים העולה מדברינו האי דיינא שרוצה לדון להת״ח מפורסם שבועת היסת או קבלת חרם בגלוי ומפורסם חלקי אל יהי עמו, ומבזה כבוד התורה ותעודה, ומספקינא טובא אם יזכה לסעודה סעודת לויתן ושור הבור ע״ש [כוונתו שאין לו חלק לעוה״ב].

ט) **ומעתה** אם על שמתא וחרם שהוא בצנעא ומצד הדין אמרו שלא להוציא על ל״מ כ״ש להתיר ללכת לערכאות ולחלל ש״ש על רב ל״מ תופס כולל וישיבה קטנה ומורה הוראות בישראל זה כמה שנים מי לא יחוש לעצמו אפי׳ הי׳ מדינא אבל כ״ש שאין להם שום מקום בהלכה והו״ל סתם בכלל מבזה ת״ח ומתיר את דמו למסור בערכאות שלא ע״פ הדין, והעושה כן לבד שהוא מבזה כבוד התורה הרי הוא הורה שלא כהלכה באבזרייהו דע״ז ואם בשוגג חייב לחזור בו מיד ואם במזיד הרי הוא בכלל מסית ומיקר שם האלילים

והרי בכלל המוסר ופסול לעדות ועוד, ונכנס בפסקו של הכנה"ג ומספקינא טובא אם יזכה לסעודה סעודת לויתן ושור הבור ע"ש [כוונתו שאין לו חלק לעוה"ב], ועדיף מייה.

חוץ מכל אלה אפי' הי' הכל ע"פ הלכה והיו הב"ד עושין הכל כשורה ואעפ"כ הי' מסרב מלשלם נמי הי' אסור להאשה ללכת לערכאות של גויים וכמו שפסק להדיא גאון הדור הגר"מ פיינשטיין (אג"מ א"ע סי' קט"ו) וז"ל, אם יכולה האשה לתבוע איזה חיובים מהבעל אחר הגט. הנה מפורש בסוף סימן קנ"ד בשלחן ערוך אבן העזר בסדר הגט של בעל השולחן ערוך סעיף פ"א שכתב הרמ"א מסדר מהר"י מינץ שישאל הרב אחר הכתובה ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יבואו אחר כך לידי קטטו ממחת הכתובה ושיאמר הבעל על מנת כן לא גירש, ולשון או תמחול מפורש בסדר הגט של מהר"מ ר' יוזפש שהוא סדר הגט שנתפשט (סימן רי"ח), היינו שאם אין הכתובה בידה תמחול בפני הרב והעדים, והוא מנהג שנתפשט בכל העולם ודינין כן כל בתי דין, שלכן אם המגרש לא ביקש שיתנו לו שובר אין כותבין הבית דין.

ולכן הסירוב שכתבו עליו והתירו להאשה ללכת לערכאות הוא חספא בעלמא ואיסור גמור לה ללכת לערכאות אתו וכל המסייע לה הוא מסייע ידי עובדי עבירה ולגזול ממון חבירו שלא כדין, והרב שהלך לערכאות להעיד נגד הבעל הרי יש לו דין ... ועכ"פ מסייע לסגור את הבעל לתוא מכמר, ואם יוציאו הערכאות ממנו כסף הרי המעות גזל אלה והמסייע הוא בכלל.

ולפענ"ד על הב"ד ראשונה להזהיר את האשה תיכף ומיד לחזור מן הערכאות להוציא מהרב ממון שאינו חייב והרי הוא בכלל גזל, אם הערכאות יחייבו אותו מה שיחייבו, שנית שירלו שיחזירו לו להרב ממונו שמגיע לו שהוא באמת ממון שלו ולקחו משלו שלא בדשות, יהיה על מה שיהיה, וגם צריכים לראות לשלם על כל ההוצאות שגרמו להרב בערכאות וכיוצא בזה ואין זה מנד יושר אלא מדין תורה כמפורש בפוסקים ועיין דברי גאונים כלל נ"ב ואם ירצו אברהם להם בס"ד מקור ההלכה. וגם חייבים לפייסו על הצער שיגרמו להם ועל בזיון נ"מ עשה דכבוד התורה ועל חילול השם שגרמו בהבאת רב מישראל לערכאות וח"ו לתוא מכמר מי יודע על חנם ולא דבר. וכל זמן שלא יעשו כן הרי הם בכל הנ"ל.

עוד נראה להעיר דמבואר ברמב"ם פי"א מהל' עדות ה"י דההולך לערכאות הרי הוא פסול לעדות וז"ל המוסרין והאפיקורוסין והמומרים לא הצריכו חכמים למנותן בכלל פסולי עדות שלא מנו אלא רשעי ישראל אבל אלו המורדין הכופרין פחותין הם מן העכו"ם שהעכו"ם לא מעלין ולא מורידין ויש לחסיליהן מלעה"ב ואלו מורידין ולא מעלין ואין להם חלק לעוה"ב עכ"ל.

הנה כתב מפורש דהמוסר את חבירו פסול לעדות והם פחותין מן העכו"ם ובאמת כי כן מבואר בטוש"ע ח"מ סי' שפ"ח ס"ט, ועיין באחרונים במי שפיתה לחבירו שיגנוב או שאר עבירה אי נפסל לעדות ועיין ערוך השלחן סי' ס"ג אות יו"ד בשם הכנה"ג דהמפתה לאחר לחתוס בשקר פסול לעדות ועיין שו"מ מהד"ק ח"ג סי' קמ"ב ובסמ"ע סי' ל"ד סקט"ז ובנתיבות שם סק"ד ובבית יצחק יו"ד סי' א' במסייע ידי עובדי עבירה או שעבר על לפני עור לא תתן מכשול אי נפסל לעדות, וכ"ש הכותב ללכת לערכאות שאין זה רק בכלל מסייע אלא כאילו הלך בעצמו ובפרט לילך לערכאות להעיד כפי שאמר לי העו"ד ח"ו.

והנני בזה מבקש סליחתכם אבל מה אעשה ולבי חלל בקרבי בראותי לאחר שלקחו כל ממונו עוד התירו את דמו של צ"מ לתוא מכמר בערכאות ותורה חוגרת שק, ולא תהא התורה הפקר ולא נלך בתר העו"כ וערכאותיהם, החותם בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפא

סמכה עצמה ללכת לערכאות על רב והרב חזר בו

א' לסדר ועשו לי מקדש התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח ירא"מ כש"ת הרב ... שליט"א רב דקהל ויושב על מדין וכו'.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, קבלתי מכתבו היקר על הפאקס מכ"א שבט אשר הוכן לשלוח להרה"ג ..., והנה התקשרתי עמו ושאלתיו פשר הדבר ואמרתי לו וגם כתבתי לו תשובה ארוכה ובסוף התשובה כתבתי שאם לא תשמע האשה ותעמוד בסירובה לצאת מערכאות אז ביד הב"ד של ... להרחיקה, והנה העתקה ממה שכתבתי: ולסיום הדברים אבקש ממעכ"ת ידידי ליתן עיניו על מכתבי זה וירלה כי אין הצדק אם האשה זו לעניין הליכה לערכאות ["ואני מתנה כי אין אני רוצה להגיד שום דבר לעצם הענין ולא להתערב בהריב שביניהם וע"ז ידונו הב"ד ואם אין לה אימון בב"ד זה של ... יעשו זבל"א וידונו ע"פ התורה אשר יורוך"] והיות כי מעכ"ת הוא גדול בתורה ויר"ש ואיש חכם ונבון, ודבריו נשמעים אצלה, נא להסביר לה הדברים ותומר האיסור של ערכאות שהוא בכלל עו"ז והנני מקוה שתקבל את דבריו.

ואם אע"פ כן תסרב האשה ולא תרצה לצאת מערכאות ולדון בדיני ישראל אז הרי זו האשה יש לה דין עוברת

על דת תורה בשם נפש והיא בכלל מוסרת שעליה אמרו מה שאמרו, ואז הב"ד של ... יכולין לרחקה ולהחרימה וכן לכל מי שמסייע לה ואם יבקשו גם מרבנים אחרים לחתום מצוה לכל מי שמבקשים ממנו להשתתף לבער הרע מקרב ישראל ולא יהי' תורת ה' ובני ישראל ודמם הפקר ואם תשוב לה' תרחמהו. והנני חוזר על בקשתי היות כי מעכ"ת הוא איש נאמן אצלה אבקש מכ"ת למען כבוד התורה ולמען כבוד האשה והמשפחה והילדים, ע"כ מה שכתבתי לו.

ובעש"ק העבר על"ט נלנל אלי על הטעל' ואמר כי לאחר שדברתי אתו וקרא התשובה אשר שלחתי לו הנה רואה שהנדק עם הב"ד ולכן דיבר עם האשה שתפסיק מהערכאות ותחזור לב"ד של ... ולא רצתה לשמוע לו.

לכן חשבתי שעכשיו הדבר תלוי ביד הב"ד של ... לכתוב לה התראת הב"ד בשם התורה הקדושה שאם לא תחזור מהערכאות ותבא לב"ד במשך שבוע ימים או כיוצא יוציאו עליה פסק כמסרבת ומוסרת את בעלה לערכאות ולהרחיקה כאשה עוברת על דת ישראל ושאין בעלה מחויב לגרשה מעתה כל זמן שהיתה בעש"ג ואם יתן גט ממוך עשוי השופטים הרי הוא גט מעושה ואם תגשא בגט זה ביה מבעלה האחרון ממזרים ואסורים לבא בקהל, ואם אעפ"כ לא תשמע ותחשבו שיהיה איזה תועלת שאני אכתוב לה להאשה הנ"ל מכתב לא אמנע מלכתוב לה שתעמוד מיד לדין וגם מה שאמר לי הרב ... בפירוש שאמר לה שמחויבת לעמוד לד"ת לב"ד ... או בזבל"א.

ובזה הנני ידידכם העומד לשרת את בית ישראל בכל עת למען כבוד ה' ותורתו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפב

המגזם שימסור ביד גוים אי הוי אונס

ג' בשבת לסדר כה תברכו את בני ישראל י' סיון התשנ"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרבנים הגאונים כולו אומר כבוד ויקבל כל אחד כפי הראוי במעכסיקא סיטי מעכסיקא.

אחדשב"ת בידידות לכל אחד ואחד, באסיפת הרבנים שנתקיימה בהיותי שם יחד ראשי עם ונשאלנו בכלל ובפרט הנני עכ"פ באחד ואשיבנו מיד ועל שאר הדברים אי"ה עוד חזון למועד. בהא מילתא שלאחרונה הקילו לעצמן מתחילה באיסור עד שנעשה להם כהיתר כדאמר רב הונא קידושין כיון שעבר עבירה ושנאה הותרה לו פריך הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשה לו כהיתר, והנה התירו לעצמן ללכת לערכאות של גוים לבקש לו שמירה (ארדער אוו פראטעקשאן בלע"ז) בטענה שאדם עושה דין לעצמו ולהגיל עצמו אין צריך לילך לבקש היתר ב"ד ולכן אין זה בכלל הולך לערכאות של עכו"ס שאסרה תורה ואין זה בכלל מסור ח"ו אלא פשוט להגיל עצמו וכבר מורגלא אפילו בפומיהו דרבנן שהכין.

ואני בעניי כבר כתבתי מזה בכמה מקומות שזה טעות גמור ואדרבה לבקש לו כזה מעכש"ג גרע הרבה מהולך לתבוע את ממונו בעש"ג דהתם עובר על לפניהם ולא לפני עו"כ ומיקר את ע"ז שלהם כמבואר בש"ע ח"מ סי' כ"ו ועיין רש"י ר"פ ואלה המשפטים, וכבר כתבו כמה מהראשונים שכה"ג כיון דאינו ברור שיגליה לא הוי כה"ג אונס לגבי טענת מודעא וכיוצא בו אבל ההולך לעש"ג ומבקש לו לשמירה הוא בע"כ מלשין ומוסר את חבירו לעכו"ס בתוא מכמר, באמרו שזה האיש או שהיא אשה על בעלה או שהוא בעל על אשתו בע"כ אומר שזה הוא איש מסוכן ומכה אותי או מאיים ומגזם עלי להורגני וכיוצא בו ועל הבנים וא"כ הוא מסירה ממש על הגוף ונפש עצמו ובניו.

וכבר כתבתי בעצם הדין אפילו רק היכא שאיימו וגזמו בדבר שבידו לעשות ובריא הזיקא נחלקו חכמי ישראל בישראל ותלוי באשלי רבבי דעת רבינו האי גאון ור"ח דהוי אונס גמור ולדעת רא"י ומהר"ם לא הוי אונס גמור דעביד איניש דגזים ולא עביד והובאו הדברים במהרי"ק שורש קפ"ו והאריך שם בדיני אונסים (ועיין רמ"א ח"מ סי' כ"ו) וכתב עוד שם דהיכא דהוי אונס דלא מוכח דהיינו שגזמו להביאו בערכאות ש"ג דאין זה אונס כלל אליבא דכ"ע דלא כל המביאים חבריהם בעש"ג נוקמים והרבה עשו כן ולא הגליחו, עוד נראה מדבריו דאפי' באונס דלא מוכח אם מסר מודעא הוי ואנס לענין ממנה ואינו חייב ליתן שכתב שם וז"ל ובר מן דין ובר מן דין מי יוציא ממון מיד המוחזק בו באונס דלא מוכח כיון דלא מסר מודעא, משמע דאם מסר מודעא הוי אונס והממנה בטלה אליבא דכ"ע וליכא פלוגתא בכה"ג כדמוכח בגמ' ב"ב דבמתנה בגילוי מילתא בעלמא סגי לאחשובי אונס והממנה בטלה.

אלא דבשו"ת הרשב"א הביאו המהרי"ק שורש קס"ז משמע שאם איימו וגזמו שימסור ביד גוים דהוי אונס ומשמע לכאורה דפליג אמהרי"ק הנ"ל וכתב הפרח מטה אהרן דלא פליג אלא דלא דמי זה למ"ש המהרי"ק דגיזוס עש"ג לא הוי אונס דהתם איירי בלא מסירה רק שמאיים ומגזם להביאו לדון בפניהם על עיקר התביעה שתבעו ממון דהתם ליכא מסירה אלא שמביאו לדון בפניהם על תביעת ממון כה"ג אמר מהרי"ק דגיזוס לא הוי אונס [הגם שעובר על לפניהם ולא לפני עו"כ והוא לאו מפורש בתורה ועשו גדול מאד כמבואר בח"מ סי' כ"ו שגם לאיים כזה יש להחרימו] מ"מ לענין אונס לא הוי אונס כלל דמאן יימר לן דנאם אבל היכא שגזמו שימסור אותו למלך או לשר הנבא ודאי אונס הוא

כדאמרינן בהגוזל בתרא בההוא גברא דהוו בעי אחוויי אתיבתא דחבריה ע"ש והובאו דברים אלו ביתה יוסף ח"מ סי' ר"ה המתחלת כתב הרשב"א שנשאל על ראובן שתבע משמעון תביעה שאינה זוכה בה כדין.

ברם נראה דגם בהא דאבי העזרי ומהר"ם דגיזוס לא הוי אונס דאמרינן עביד איניש דגזים ולא עביד היינו דוקא בסתם אינשי דלא הוחזקו לגאת ממחילת מוסר הדת מעולם, אבל מי שכבר פרץ וילא והוחזק למסור לאיש א' פרטי או לאנשים מיוחדים מחמת שנאה ואיבה או סיבה אחרת גלוי או מסותרת או להרבות ממון וכיוצא בו בהא ודאי אפילו הר' אבי העזרי ומהר"ם יודו דאי גזים במידי דברי הזיקא דהוי אונס גמור והכא ליכא טעמא דגזים איניש ולא עביד שהרי חזינן דגזים ועביד הוא והותרה לעבור עבירה בשאט נפש וביד רמה וכה"ג חשוב אליבא דכ"ע אונס גמור ורא' לזה ממש"כ הרשב"א בתש' סי' קפ"א וכן נראה מהתוס' שבת (פ"ח ד"ה מודעא) וז"ל והא דאמרינן בנדרים שכרת מרע"ה כו' אומר ר"ת דע"פ הדיבור הוא והרי הוא בע"כ ובאור דבריהם כמ"ש המהרי"ק שורש קס"ז דלשעבר ראו בעיניהם שכפה עליהם ההר כגיגית ונראה משם דהיכא שנאנס כבר אונס גמור פעם אחת וחוזר ומבקש ממנו פעם ב' אפי' לא גזים כלל כי קבל עליו לעשות באלה ובשבועה הוי אונס ע"ש.

ומעתה עלו לן ג' חילוקים, אחד איום וגיזוס לעש"ג לתבוע חובו לא מקרי איום דמי יימר שינאה וגם לא ברור שיזיק לו, ב) איום וגיזוס היכא דמכין ועונשין במחלוקת שנוי' לדעת רב האי גאון והר"ח הוי אונס ולדעת הר' אבי עזרי ומהר"ם עביד איניש דגזים ולא עביד, ג) היכי דכבר פרץ וילא למסור איש פרטי הו"ל רגיל בכך ומקרי אונס בכל אופן ויש להאריך בזה אלא שאין הז"ג.

וכתבתי שם דמכאן רא' ברורה נגד הרוצין לפרש באיש או אשה שהלכו לעש"ג לבקש לו על שמירה הנקרא (אדער אוו פראטעקשאן בלע"ז) וטוענים שזה בכלל אדם עושה דין לעצמו ואין זה בכלל מוסר כלל ואף לא בכלל הילוך לערכאות של גויים שהרי לא הלכה לעש"ג אלא להציל את עצמה, ופחות הוא מהמאיים ומגזם שילך לערכאות של גויים שהרי אינו עושה להציל את עצמו ולא למסור את חבירו, אבל באמת הוא ההיפך לא מיבעיא דזה לא הוי בכלל אלך ואמסור שהתם הרי יכולין אנו לומר עביד איניש דגזים ולא עביד אבל הכא הרי הלך כבר ועביד ומסר לערכאות של גויים אלא אפי' גרע מהולך לעש"ג בשביל לתבוע ממון שלו בעש"ג דהתם עכ"פ אינו מוסר גוף של חבירו אלא תובע את שלו ואינו עובר משום מסירה אלא משום אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ ומיקר עוע"ז אבל כאן הרי מוסר גוף ישראל ממש.

ומה שטוענים שזה רק להציל עצמו כמו שקורין לו אדער אוו פראטעקשאן זה שקר גמור, שהרי ידוע שהמבקש לו על שמירה זה, האיש, או האשה, בע"כ מוציאין שם רע של מסירה זה על זה שהוא הכה אותה ואת הילדים מכות אכזריות ורצה או איש להרגה עם הילדים וכיוצא בזה והוא איש מסוכן שמפחדת ממנו שיהרג אותה או יכנה מכה רבה, והנה פשוט שהמבקש מערכאות הנ"ל אינו אלא מאיים או מגזם אלא הוא עושה מעשה בפועל שמוסר את חבירו [בכאן אשה את בעלה או בעל את אשתו] ומוסרין אותם שהם בגדר אנשים רוצחין או סמוך לזה שעכ"פ מסוכנים הם להזיק או להרוג שבלתי זה לא יתנו להם אדער זה.

ומעתה ק"ו היכן שיש ילדים ומוסיפין להלשין במלשינות שקר שגם סכנה גם להילדים [ובלשונם טשילד אביוס בלע"ז] שמזיקין להבנים שלהם ומלשינים עליהם לעש"ג ועי"ז מוציאין לו לרחק הבעל או האשה מהבית שלהם ומבניהם וליקח מהם הבנים הרי אין זה בכלל הגיזוס דלא עביד או תביעה שתובע מה שמגיע לו אלא הרי זה מסירה ממש לתוא מכמר במלשינות ובדברי לה"ר ושקר וזה אליבא דכ"ע מעשה מוסר ואין צריך לזה שום מסירת מודעא וכל מה שמוציאין ע"י מסירה זו הרי הוא גזל ורציחה ממש וכמה כבר סגרו בבית סוהר בשביל זה וגזלו מהם ממונם ובניהם ובנותיהם ועוד חייבו אותם בחיוב עולמי לשלם כסף וזהב מה שלא נתחייבו ואין לזה ספק שהוא בכלל מוסר ממונו וגופו ובניו ובנותיו לעש"ג ע"מ ליקח הימנו כל אשר לו או להשיבו בבית האסורים וכל אשר לו יתן בעד נפשו ונפש בניו ובנותיו וזה ברור מאד.

אלו דברי ידידכם העומד לשרת עם קודש המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפג

לוקח את חבירו בערכאות ואומר שיתרצה לילך לב"ד

א' לסדר כי תבא ח' לחדש הרחמים התשנ"ה

מע"כ ידידי הרב הגאון בנש"ק כו' כש"ת מוה"ר זלמן ליב **ראזענבערגער** שליט"א מגדולי הלומדים בכולל דישיבתינו הקדושה.

אחדשב"ת בידידות, ובדבר הלוקח את חבירו בערכאות של עכו"ס ואח"כ נתברר לו או אמרו לו שיפה לו ב"ד של ישראל בפרט אחד ולכן הלך לב"ד של ישראל ואמר שמוכן לעמוד לפני הב"ד עם חבירו ולא ימשיך בערכאות אם יבא חבירו לב"ד, ומיהו גם אינו רוצה לבטל הערכאות ולאת משם כמו שהוא אלא העו"ד שלו יכתוב

להבית משפט (העכו"ס) להמתין עם התהלך עד שישבו הב"ד. והב"ד ידונו גם על הערכאות אם חייב לצאת ואימתי חייב לצאת ובאיזה אופן חייב לצאת, או שימשיך בשתיהן, וכל זה מהתנאי שרוצה עכשיו לילך לב"ד ואם לא יקבל חבירו התנאים שלו אז ימשיך בערכאות.

ולפענ"ד כתבתי בפשיטות שאין חבירו צריך לילך אתו לב"ד עד שיצא מהערכאות קודם ולא יהי' תחת שוס השפעה ולחץ מצד הערכאות והשופטים ויהי' זה החוטא שהלך לערכאות רוכב על תרי רכשי, ומקרא מלא דבר הכתוב עד מתי אתם פוסעים על שתי הסעיפים אם ה' הוא אלקים לכו אחריו ואם הבעל הוא אלהים לכו אחריו, ואין זה אלא כטובל ושרץ בידו והמחזיק בו נדון כמחזיק ידי הולכי ערכאות, ואתה אמרת שבינתיים שמעת יש מהרבנים שאומרים שמאחר שההולך בערכאות עכשיו מסכים לבא לב"ד אינו צריך לצאת קודם ואם לא יבא חבירו אתו לדין הרי הוא בכלל מסרב לדין כיון שהתובע לב"ד עכשיו אומר שיציית דינא דב"ד לא אבד זכותו כציית לדינא במה שהוא לא מסכים לצאת מערכאות קודם ישיבת ב"ד והגם שכבר כתבתי טעם לדברינו שהוא פשוט מאד מ"מ כיון שאמרת שיש מספקים בדבר אכתוב בקיצור.

א) **הלכה** פסוקה בטוש"ע דכל הבא לידון בפני דייני עו"כ ובערכאות שלהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והריס יד בתורת משה רבינו ע"ה. הג"ה ויש ביד ב"ד לגדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עו"כ מעל חבירו (ת"מ סי' כ"ו ס"א מהרי"ק סי' קנ"ד). הנה כתב מפורש דביד ב"ד להחרימו עד שיסלק יד עו"כ מעל חבירו ולשון יסלק יד עו"כ משמע שיצא מהערכאות דכל זמן שהוא בערכאות הרי יד עו"כ עדיין על חבירו ולא סילק אלא שיש בידו לסלק, ואפי' הוא מבטיח שיסלק הרי רואין אנו שאינו מסלק דאם רוצה באמת לצאת מהערכאות ולסלק יד עו"כ מחבירו הבטחה לא צריך ולמה ממתין ובכל שעה שהוא עומד בערכאות הרי הוא רשע וכאילו חרף וגדף והריס יד בתורת משה רבינו ע"ה כפי שגדרו הש"ע, ולא זאת שלא עשה תשובה על רשעתו, אלא אדרבה כל שעה שלא יצא הרי הוא בכלל הבא לידון בפניהם, והמחזיק בו הוא בכלל מש"כ שם הרמ"א וז"ל וכן היו מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עו"כ (ריב"ש סי' ק"ב) והרב המחזיק בו ואומר שלא יצא קודם מהערכאות עד שיבא השני לב"ד נמצא מחזיק ביד ההולך לעו"כ. ואין לו לשמוע כלום למי שהתורה צותה להחרימו ת"ו.

ב) **ואפילו** חותם עצמו שלא ידון לפני עו"כ בשום אופן רק שאינו רוצה לצאת מפני שעלה לו הרבה כסף ולכן הוא נשאר בערכאות רק שאם לא יציית השני לבא לב"ד ולא ישמע אז ילך וימשיך לערכאות בהיתר ב"ד ובשביל פחד הערכאות יסכים השני לילך לב"ד הרי כבר כתב הרמ"א ז"ל שאפי' אינו דן לפי עו"כ כלל רק שכופהו ע"י עו"כ שיעמוד עמו לדין ישראל ראוי לו למתחו על העמוד (מרדכי פ' הגוזל קמא) ועיין סי' שפ"ח וא"כ נידון דידן נמי עכ"פ הוא בפחד של הערכאות שלא יחזור וא"כ אפי' הוא מבטיח שאינו ידון אתו בערכאות בלי רשות ב"ד לא מהני הבטחתו כלום שהרי הוא רשע ועליו לסלק היד עכו"ס מיד, וכל שלא סילק אפי' אומר שמתחרט הו"ל כטובל ושרץ בידו שהרי למעשה הוא עומד באיסור, וגדולה מזו שאפי' ימחול לו חבירו על שהלך בערכאות כל זמן שלא יצא ושב בתשובה לא מהני וכפי' כתב כן הרמ"א ח"מ סי' ל"ד סכ"ב המוסרים לאנסים והאפיקורסים והמומרים לעו"כ פחותים מהעו"כ ופסולים לעדות וכתב הרמ"א הג"ה ואפי' מחל לו הנמסר פסול [המוסר] עד שישוב בתשובה (ב"י בשם מ"כ ומדברי הרמב"ם בפי"ב וכן משמע באשרי פ' ז"ב ע"כ).

ומה שמבטיח הלד שהוא בערכאות שישמע להב"ד אח"כ וגם הב"ד ידונו על הערכאות, אין זה כלום כי על האוכל נבלות או בא על הערוה וממשיך באכילתו ומוצץ העצמות אין לו נאמנות על כלום, והאומר על מנת שאני לדיק גמור שאמרו שמא הרהר תשובה בלבו דוקא אם אינו מחזיק ברשעתו ועומד במרדו, עיין ב"ק (נ"ד ע"ב) הניח להם אביהם וכו' כשעשה תשובה ופריך מי עשה תשובה מאי בעי גביה, ומשני שלא הספיק עד שמת אבל אם הספיק ולא החזיר לא מקרי תשובה ומקרי רשע והכא הרי במזיד אינו רוצה לצאת מהערכאות ולכן העומד בערכאות שהוא לפניו באיסור ועומד ומסרב לצאת ואין זה דין ב"ד "ואם ברצונו לצאת מהערכאות למה לא יוצא מיד ויעשה תשובה שהרי כל רגע שהוא בערכאות הוא עובר באיסור כע"ז וחילול השם" וכל זמן שלא יצאו מערכאות החיוב על הב"ד להכריח בכל מיני הכרח לצאת מהערכאות נגד ישראל השני כל שיש בידם, ואם לאו הקולר תלוי בצוארם וכמ"ש הרדב"ז ז"ל.

ג) **וביון** דהכל תלוי בחזרה מהמוסר לערכאות ובתשובה קודם פשוט דלא מחייב לילך אתו לד"ת עד שיצא מערכאות ויתחרט ויעשה תשובה דכל זמן שהוא רשע בערכאות אינו מחויב לילך אתו לד"ת ולא מקרי יצא מערכאות אלא לאחר שהוציא את כל התהליך ויסגור את התיק או יקוס ויתתוס אצל השופט ועו"ד שלא ישוב לכסלה עוד.

אלא דנראה דגם תשובה בעי שאפי' יצא מערכאות בע"כ ולא שב על עונו אפשר דאכתי פטור הוא השני, ובגמ' סנהדרין כ"ה ע"א במלוה בריבית פסלי' רבא לבר ביתתום, וגם ההיא טבחא דאשתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה

פסליה רב נחמן ועבריה אזל רבי מזיה וטופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא דילמא איערומי קא מעריס אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין שאין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזור אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו, (ובע"ב שם) המשתמש בקוביא כו' אימתי חזרתן משישברו את פספסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפי' בחנם לא עבדי, מלוה בריבית אימתי חזרתן משיקרעו את שטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה, אפילו לנכרי לא מוחפי, מפריחי יוצים אימתי חזרתן משיבבו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפי' במדבר נמי לא עבדי סוחרי שביעית אימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו וא"ר נחמי' לא חזרת דברים בלבד אלא חזרת ממון וכל אלו הם הלכות פסוקות ברמב"ם פ"י מהל' עדות וטוש"ע ח"מ סי' ל"ד, ועיין תוס' שם ד"ה סתם גבאי דגרע כיון דעדיין הם עוסקין בגבאות ובמכס חשודים לחזור לקלקולם אפילו לאחר שהחזיר הגבאי והמוכס מה שלקח שלא ברשות.

והמבואר דכל הפסול משום רשעתו לא נתכשר עד שישוב בתשובה, וכ"ש בהאי רשע שאכתי עומד ברשעו ולא קרע שטרותיו ולא רוצה לקרוע שטרותיו ואדרבה מחזיק בהן ודאי הוא בכלל עובר על איסור ערכאות ואין בדבריו כלום וק"ו בן בנו של ק"ו מהאי טבח דעכ"פ אזל רבי מזיה ועשה עצמו כבעל תשובה אפ"ה אמר רבא דילמא איערומי קא מעריס ולא הכשירוהו וגם גרע מסתם גבאי שעכ"פ עשה תשובה אלא דהשדינן ליה אבל כאן הרי לא עשה שום תשובה ואדרבה עומד במרדו, ולא זאת אלא מטיל תנאים על חבירו באיזה תנאי הוא מוכן לצאת מהערכאות ומולה תניא בדלא תניא, שאם לא יקבל תנאיו לא ילך לב"ד אלא ימשיך בערכאות כמו שהוא ודאי אין שום חיוב על חבירו לילך אתו לד"ת עד שקודם יבטל את כל הערכאות שהלך ויקבל עליו תשובה כראוי וישלם לו מה שהזיקו אז ילך חבירו אתו לד"ת וזה פשוט מאד, והמחזיק בו ורוצה לכוף חבירו לילך לד"ת קודם שיצא ובטל כל השטרות של הערכאות הרי הוא בכלל המחזיק ידי הולכי ערכאות כנלפע"ד פשוט.

והאיר ה' עיני ומצאתי פסק מפורש מפוסק האחרון התנא אלקי מרן בעל דברי חיים בשו"ת ד"ח ח"ב ח"מ סי' א' וז"ל שאלתם אם התובע שתבע משותפו מעות וכשראה התובע עפ"י דתה"ק לא יזכה הלך לערכאות וחבירו הוציא עליו הוצאות וכשראה שאינו זוכה בערכאות חזר לב"ד לפסוק כדתה"ק וחבירו משיב לו שישלם לו הוצאות, בודאי הדין עמו שצריך לשלם מקודם היזקו כדין הידוע ואח"כ יזקק להשיב על טענתו (עיין סי' כ"ו ס"א) וכו' ע"ש. והובאו דבריו בדברי גאונים כלל נ"ב.

הנה כתב מפורש רבינו הגה"ק זצ"ל ממש כגידון דידן שהתובע ראה שעפ"י התורה הק' לא יזכה והלך לערכאות וחבירו הוציא הוצאות כמו בדידן שהלכה האשה לערכאות שסברה שהתה"ק לא תתן לה כרצונה, והבעל הוציא הוצאות להציל עצמו ע"י עו"ד וגם מה שפסקו עליו לשלם מה שאינו חייב ע"פ התורה ושוב כשראתה שאינה זוכה בערכאות ולא תקבל גט חזרה ורוצה בב"ד של ישראל אלא בדידן עוד גרע שהרי התם עכ"פ חזר וילא לגמרי מערכאות אלא שעדיין לא שילם ההוצאות וספק בפשיטות שקודם שישלם ההוצאות וכל ההיזקים שגרם לו אינו זקוק להשיב לו על טענותיו, ק"ו בן בנו של ק"ו בדידן שלמעשה אכתי לא יצאה מן הערכאות ולא רוצה לצאת ואף לא חושבת מן ההוצאות להחזיר כה"ג פשוט כביעתא בכיתכא שאין הבעל מחויב ללכת עתה ולהשיב על טענתה לד"ת וח"ו לקראתו עבריין ומסרב לד"ת על זה או כיוצא בו. והפוסק בזה להיפך לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש.

איברא דאפי' לאחר שיצא לגמרי ועשה תשובה יש לדון אי מחייב ללכת אתו שוב לד"ת שכיון שקראו לערכאות אולי אין עליו שוב חיוב ללכת אתו לד"ת עכ"פ בדיון זה שהלך לערכאות, ואולי תלוי בשתי השיטות במי שהלך בערכאות של עו"כ ונתחייב בדיניהם ואח"כ חזר ותבעו לפני דייני ישראל יש אומרים שאין מזקקין לו וי"א דמזקקין לו ופסק הרמ"א כסברא ראשונה וא"כ כ"ש כיון דהלך לערכאות ולא יצא משם עדיין אלא שרואה עכשיו דע"י דיני עכו"ם יתחייב וע"י ב"ד ישראל ירויח ורוצה ללכת לב"ד אפילו יצא לגמרי מהערכאות אין חיוב על הכשר ללכת אתו לד"ת וכ"ש שלא יצא ועדיין עומד בערכאות וברשעו. והרמ"א כתב דדעה ראשונה עיקר.

ומה שאמרת שטוענים שהליכת ערכאות בזה"ז דומה להא תשו' דהגר"ע איגר זצל"ה סי' ל"ו שהביא הפת"ש א"ע סי' מ"ב סקי"ח וח"מ הל' עדות סי' ל"ד סק"ט, כיון דהשתתה בתער נתפשט בעו"ה אצל הרבה לא חשוב שזהו איסור כ"כ, הנה באמת כי זה שגגה חדא שהרי התם עכ"פ צריך שיתנצל עצמו על כך לפני הב"ד שהי' שוגג וכיוצא בו או שאנן טוענין לו שהי' שוגג כיון שיש מקום לטעון שגגה הוא אבל גידון דידן אינו מתנצל ואינו טוען שוגג הייתי והנני חוזר בי, ואדרבה הזהירו עליו והב"ד התרו בה וכתבו ג' הזמנות וגם הוציאו כתב סירוב והרי עומדת במרדה ואכתי לא יוצא ואינה רוצה לצאת מערכאות כעת וא"כ מה דמיון זה לזה, עיין תשו' חו"י סוסי' ק"ד אלאו דריבית לא תשימון עליו נשך דדוקא דאינם לפניו אבל אם הם לפניו ודאי דשיילינן להו אם היו שוגגין ואם אינן משיבין דשוגגין היו לא טענינן להו ועיין מל"מ פ"ד מהל' מלוה ה"ו אם העדים שאותמים יודעים שיש איסור בדבר, פסולים הם אליבא דכ"ע.

נמצא דהוא מחלוקת החו"י ודעימיה והגרע"א ודעימיה, וכיון דהוא מחלוקת החו"י והגרע"א הנמסר יכול לטעון כחו"י ס"ל, אלא אפי' להגרע"א פשוט דכאן כולם יודעים שיש איסור בדבר והרי מהאי טעמא לא הלך אחו לב"ד עד עכשיו וגם הב"ד הסכימו לזה עד עכשיו ולא טענו שצריך לילך אחו לב"ד הגם שהוא בערכאות כ"ש היכא דהלד השני לועק חמס וההולך אומר אעפ"כ וגם הב"ד מזהירין על הערכאות, ולכן פשוט שיודע שאסור באומר האיסור, ואין אנו מדברים ממי שאינו יודע אלא משומרי התורה שיודעים באיסור ערכאות.

ובאמת שגם אותו הדיין שטוען עכשיו שזה דמי לתער שדן עליו הגרע"א ז"ל הרי פשוט ומעשים בכל יום ימצא מי שהולך לערכאות ואינו רואה לילך לב"ד כותב עליו הדיין שאם הנ"ל סירב על שמסרב לדין והולך לערכאות וכמה וכמה סירובים כבר יצאו על הולכי ערכאות ופתאום נעשה עכשיו היתר וז"פ מאד, אין לזה לפענ"ד שום מקור. ואדרבה בפסקים כאלו שיפסקו להם שאין זה איסור יקילו לעצמן אחרים ח"ו וכמ"ש שם בתשו' הרמ"א שקצת מוסרים מפורסמים נמנים להיות ראשי העיר בעת ההוא ולשפוט את העם וכו' והיתכן שמנו מוסרים מפורסמים וצ"ל שהחזיקו במוסרים והתירו להם וכיוצא בו.

איברא דבתשו' הרמ"א סי' י"ד מקום מוצא דינו של הגרע"א אינו דומה נידון דידן דהתם מיירי בעדות שפסלוהו במסירה ובהזכרת השם וכתב שם (הג"ר נפתלי הירץ מק"ק בריסק דליטא) וז"ל הנה גם בזה יש לד להכשירו שקלקול קצת ראשי העיר הם מקנתם כיון שקצת מסורים מפורסמים נמנים להיות ראשי העיר בעת ההיא ולשפוט העם וכתב התקוששו וקוששו קשוט עצמך וכו', א"כ העד ראה היתר למסור באומר בדעתו שאין נקרא מסירה רק המוסר גוף חבירו ולא ממונו כי מורגלים בזה וכו' ע"ש.

הנה פשוט דמיפוש ההיתר הוא רק שמסתמא למד לעצמו היתר על העד להכשירו דכה"ג לא מקרי מוסר אלא מוסר גוף חבירו אבל פשוט דהמוסר גוף חבירו לכ"ע הוה מוסר שאין לו לימוד היתר וכן אילו היו מתרין בו עכשיו שזה מסירה והלך ומסר או שעומד במסירה הרי זה פסול לעדות לכ"ע, ועכ"פ במוסר גוף חבירו עוקר כל דין מסירה וכה"ג ליכא למימר למד היתר לעצמו, וכ"ש בשביל זה לכוף את חבירו ע"י הבי"ד שיעמוד לדין עם מי שהוליכו לערכאות ולהכריח הצדיק לדון אתו בשביל שהוא רשע במזיד שאנחנו מתרים בו שיצא מהערכאות והוא אינו רוצה לצייח הרי כבר אינו צייח דינא, וכ"ש לעשות מעשה באבזרייהו דע"ז.

אלו דברי ידידך דושכ"ת בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפד

מי שאינו רוצה לקיים פסק ב"ד

ד' לסדר כי ברוך הוא התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ הרב הגאון וו"ח כו' כש"ת **מוהר"א בארטפעלד** שליט"א רב הראשי דמעקסיקא סיטי.

אחדשכת"ר בידידות, בדבר שאלתו כדת מה לעשות בנדון מר ... הי"ו מטורונטא אשר לא מתדר ליה עם אשתו וזה כמעט עשר שנים שהם נפרדים זה מזה, והבעל אינו רוצה לעמוד לד"ת, והראה לי פס"ד מהב"ד לדק מירושלים עיה"ק מי"ח טבת השתא (התשנ"ג) שפסקו ע"פ פסקו ופקידתו של מרן הגרש"ז אויערבאך (שליט"א) [זצלה"ה] ואחר הנדון בדבר שעל הבעל לעמוד מיד לד"ת בטורונטא עם אשתו ... הנ"ל ויקבל עליהם כל מה שיפסקו בנדון הנ"ל ובאם לא ירצה לעמוד לד"ת בפני ב"ד בטורונטא יצא דינו כדין מסרב והאשה מותרת ללכת לערכאות כדין כל מסרב והראה לי הפס"ד של הב"ד לדק חתום, הרב עטיה, הרב שריס, הרב כלב, שליט"א. וגם הראה לי המכתב של הגרש"ז (שליט"א) [זצלה"ה].

ועתה בשאלתו כדת מה לעשות שמאז זה עברו ששה חדשים ולא קיים הפסק.

ולפענ"ד שהאשה ... תפנה בעצמה או ע"י שליח לב"ד לדק בטורונטא עם הפס"ד הנ"ל ותבקש להזמינו להבעל לד"ת תוך שבוע ימים או חודש ימים כפי רצונה ודעת הב"ד לדק, לקיים הפסק הנ"ל, ואם לא יענה על ההזמנה או ינסה לעכב בעיכובים רק לשם עיגון ולעגן את אשתו שזה כמעט עשר שנים.

אז יכולה היא לילך לערכאות כפי פסק הב"ד ואין עליה שום איסור לזה. ואני כופל דברי שהתנאי הוא שקודם תלך לב"ד בטורונטא ותזמין את הבעל לד"ת כדת משה וישראל. ואם לא יעמוד לד"ת כפי הפסק ב"ד הנ"ל במשך זמן קצר שהוא שבוע ימים או חדש ימים לכל היותר.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ת וה' יתן בלב כל בית ישראל ובלב הבעל והאשה הנ"ל אהבה ואחוה ושלום ורעות עדי יבא ינון ולו יקהת עמים החותם באהבה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפה

המסרב לדין תורה

א' פקודי התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם ג"א ג"ה כו' כג"ת מוה"ר **חיים ישעי' קעניג** שליט"א גאב"ד יאקא בעמח"ס חקי חיים.

אחדשב"ג בידידות נאמנה, בדבר אשר הזמין מעכ"ג בעלי הגמ"ח פלוני ... לד"ת והשיבו לו כי הנד שכנגד יש נגדו סירוב ואמר להם רב אחד שאין מייבין ללכת לד"ת אתו.

לפענ"ד הס דברי פטפוטי בעלמא, והס חייבים לעמוד לדין ע"פ תורתנו הקדושה ואם לאו הרי הס בכלל המסרב לד"ת מפני תרי טעמי, א) כי האמת שהנד שכנגדו אשר טוענים שיש עליו סירוב אינו אמת וכבר בירורתי שהסירוב שכתבו על ... הוא חספא בעלמא ועוד פשוט שאם ראובן יש עליו סירוב משמעון אינו פוטר את לוי או שוס אדם מישראל שאם יש לו תביעה על ראובן שלא להזמינו לדין אלא ילך בערכאות על שיש לו על אדם הזה סירוב, ואדרבה אפי' שמעון עצמו שיש לו על ראובן כתב סירוב על תביעה אינו רשאי לילך בערכאות אלא לתבוע אותה תביעה שיש לו עליו כתב סירוב שסירב עליו ולא זולתה עיין כנה"ג חו"מ סי' כ"ו ובד"ח ח"מ ח"ב סי' ב' וסי' מ"ו ועיין שו"ת מוהר"י עזיל סי' נ"ד וא"כ כ"ש אדם אחר שאין לו שום טעם שלא ללכת לד"ת עם התובע שסירב פעם בדין, והו"ל כטענו בחטים והודה לו בשעורין, וכ"ש בנידון דידן שחייבין לילך מטעם אחר ולא רציתי לכתוב יותר בפרהסיא.

אלו דברי ידידו דושכת"ר בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קפו

איסור הליכה לערכאות

ב' לסדר טובה הארץ מאד מאד התשנ"ד בנ"י

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ אי"א אלקי אברהם בעזרו כו' כש"ת מוה"ר **אברהם לייטנער** שליט"א אב"ד מאנטאווידעא בנ"י.

אחדשבת"ר בידידות עתה באתי על דברי תורה שנאמר לי מפומי דמר כ"ג שליט"א בנידון הני אינשי דלא מעלי דעבדי דינא לנפשייהו בזמן שיש להם דו"ד בין אדם לחבירו או בין איש לאשתו אשר במקום ללכת אל בית ה' לשמוע אל הריגה זו תורה תורת משה מפי ב"ד לדק קבוע או בזבל"א כמבואר בתורה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ודרשו ז"ל לפניהם ולא לפני עכו"ס ואסור לדון בפני דייני עו"כ אפילו נתרצו שני הנדדים וגם במקום שדייניהם כדיני ישראל וכל הבא לדון בפניהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והריס יד בתורת משה רבינו ע"ה כמבואר בס"ע ח"מ סי' כ"ו באריכות, ואף כי בעוה"ר במקומותינו אין ב"ד קבוע וגם אין ביד אדם להכריחו לבא לב"ד שהוא רוצה, מ"מ הרי יש דין זבל"א בישראל, ועיין ח"מ סי' ג' ס"א שכתב המחבר אבל אם רוצה לדון עמו בעירו אלא שאינו חפץ בשלשה שבירר התובע אז זה בורר לו אחד וכו' הג"ה כדלקמן סי' י"ג וג"ל דווקא בדיינים שאינם קבועים וכו' ועיין סי' כ"ב ס"א וסי' כ"ו.

ונפרי"ן הדבר בעוה"ר בהרבה אפי' מאחינו בנ"י שומרי התורה וחרדים לקיים מצות ומ"מ בוחרים להם ללכת לערכאות לסיבות שונות והעיקר כי מעשה שטן הגליחו ויתערבו בגויים וילמדו ממעשיהם מעשי תועבה קרובה לעובד ע"ז כמ"ש חז"ל והובא בשו"ע עה"פ ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, וכתבתי במקום אחר דמלבד שיש כאן משום מיקר אלילים יש בכאן עוד מדין מוסר ממון וגופו של חבירו ובפרט בחיים או אשה שהולכין לערכאות לסדר להם עניינים בענין ממונות והחזקת האשה והבנים או אפי' דיני נפשות לפעמים שהשופט יתנו בתוא מוכמר אם לא ישלם כהוראתו וכיוצא בו, וזה במקום שאין הולכים בענין סידור הבנים למי יתנו אלא לדיני ממונות וכגון שאין להם בנים ל"ע או שיסדרו בעצמם.

סימן קפז

הולכים לערכאות לשפוט באפוטרופסות על הבנים הו"ל דיני נפשות וממונות

עוד להנ"ל

אבל במקום שהולכים לערכאות לדון להם בדין נטילת הבנים מאביהם ונתינתם להאם או להיפך ולפעמים אפי' למוסד או לאיש אחר לפי ראות עיני השופט והעו"ד שהשופט יפסוק למי יתנו הבנים לגדלם וכמה ישלם הבעל על החזקתם והחזקת האשה המגורשת וכיוצא בו. שפשוט שאין לך דיני נפשות גדולה מזו שדן השופט על הילדים מי הוא שיגדלם ועל החינוך וכיוצא בו אשר ע"פ רוב ורובא דרובא עושים שלא כהלכה. ודבר זה איסור גמור הוא ומסירה ממש והמסירה הוא על הילדים שמוסרים אותם להשופט והערכאות והוא יצוה וקובע עליהם מי הוא שיחנכם ויגדלם והחינוך שיקבלו ומתי יכול האב לראותם או האם פעם אחת בחודש ביום או פעמים בשבוע שזה לפעמים נוגע דיני נפשות ממש. ואפי' יסכימו שניהם ללכת להשופט דלא הוי' בכלל מסירה אלא איסור דערכאות ונידוי וחרם מ"מ תרוייהו יש להם דין מוסר לגבי הילדים שמוסרים את הילדים לשופט עכו"ס שהוא ידון לפי דעתו איפה שיהיו ומי יחנכם. והרי כמה מסרו עצמם על ילד אחד שרצו החופשים לקחתו כידוע וכ"ש על כל משפחה ומשפחה שמוסרים ביד השופט לפסוק ולקבוע בחינוך הנער וגדלתו.

סימן קפח

לחלל שבת להציל בתו משמד

עוד להנ"ל

וידוע מחלוקת הב"י והרשב"א הובא בית יוסף א"ח סי' ש"ו נשאל הרשב"א על אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו ע"י ישראל מומר להוציאה מכלל ישראל אם ישיש לדרך פעמיו בשבת פן יפחידוה להמר אם מותר לחלל שבת מספק זה כמו שדחינן בספק פק"נ והשיב שהדבר ברור תלמיד והב"י תמה עליו דודאי אין לך מצוה רבה וגדולה מזו מלהצילה שלא יפחידוה עד שתמר ואיכא מצוה לחלל עליה את השבת ואם לא רצה כופין אותו ואפילו לחלל את השבת באיסור דאורייתא גמור ע"ש והכ"נ כן הוא שכמה פעמים ימסור השופט הבנים בידי לא אוכל קום ויפחידוה ויפתוה ויוציאו אותם מדת ישראל ח"ו והרי פק"נ גמור וגם הרשב"א יודה כאן וא"כ הפסק למי לגדל הבנים והאיך לגדלם הוא ודאי מסירה ודיני נפשות ממש ואין לזה שום אמתלא למה הלכו לערכאות.

מי יש לו דין מוסר

והוגד לי משמי' דמר כ"ג שליט"א שמה שאמרו שיש לו דין מסור היינו כשמוסר את בתירו ישראל לערכאות והם לוקחין הממון לעצמן או נותנין לעכו"ם או מאבדין מעותיו אבל כשהם מוציאים כסף מראובן לשמעון אין בזה משום מוסר, ולפי שדבריו אלו אם כפשוטן הם נ"ב אמרתי להביאם על הכתב וכ"ג בדעתו הרחבה יראה אם זה היתה כוונתו או שמע השומע ולא הבין מה ששמע.

סימן קפט

בדין שדנין עכו"ם כדיני ישראל ואי מהני רשות ב"ד כה"ג

עוד להנ"ל

הנה בדין הליכה לערכאות ומסירה יש כאן כמה דיינים והובא במקומות שונות ומקור מקומו טהור בגמ' ר"ה י"ז וב"ק קי"ז ברב כהנא דשמטי' לקועי' דהיא גברא ובגמ' ברכות נ"ח במעשה דרב שילא וברמב"ם פ"ח מחו"מ ה"ט, ובח"מ סי' כ"ו ס"א כתב אסור לדון בפני דייני עו"כ ובערכאות שלהם [פי' מושב קבוע לשריהם לדון בו] אפי' בדין שדנים בדיני ישראל ואפי' נתרצו ב' בעלי דינים לדון בפניהם אסור וכל הבא לידון בפניהם הרי זה רשע וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת מרע"ה. הג"ה ויש ביד ב"ד לגדותו ולהחרימו עד שיסלק יד העו"כ מחבירו, ובת"ה הובא בבאה"ט כתב דאפי' בדבר המותר למיעבד דינא לנפשי' מ"מ אסור לעשותו ע"י עו"כ והובא ברמ"א סי' ד' ובאה"ט סי' כ"א סק"א. והוסיף הרמ"א ז"ל דכן היו מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עו"כ (ריב"ש סי' ק"ב) ואפי' אינו דן לפני עו"כ אלא כופהו ע"י עו"כ שיעמוד עמו לדין ישראל ראוי למותחו על העמוד מרדכי פ' הגוזל.

ונראה האי דינא הוא באדם מישראל או שני בעלי דינים שיש להם דין ודברים ובמקום ללכת לב"ד של ישראל הולכין לדייני עכו"ם ומשפטיהם ואע"פ שדייניהם כדיני ישראל ואפי' הם מסכימים לכל דבר שיפסקו ומקבלין עליהם ברצון טוב ולא עוד אלא אפי' כתבו בשטרותיהם שנכנסין בשותפות או כיוצא בו ע"מ שידונו בפניהם ואפי' נשבעו לזה ואין כאן הפסד או היזק לשום אחד מהם מ"מ מגדין ומחרימין אותן וגם המחזיקין בהם מפני שחללו ה' בהליכת לערכאותיהם ועוזבם את דיני ישראל והרי הם כאילו הרימו יד בתורת משה רבינו ע"ה. ומיהו העושים כן אף שעשו עבירה גדולה שהלכו לפניהם מ"מ אין להחולך בזה מדין מוסר ממון חבירו לעכו"ם כל שאינו מוציא יותר ממה שמגיע לו, שהרי לא הלך למסור את חבירו להזיקו אלא להציל את שלו וגם לא הזיקו ומ"מ כיון שהי' לו ליל לב"ד של ישראל ולא הלך הרי הוא רשע וחטאו גדול מאד כאלו חרף וגדף והרים יד בתורת מרע"ה והוא בר נדוי וחרם עד שיסלק יד עכו"ם מחבירו וכן המחזיק ביד ההולך לפני עו"כ מחרימין אותו (ריב"ש סי' ק"ב ורמ"א שם). וגם אין ביד אדם מישראל להתיר להם או אפי' ב"ד של ישראל לא יוכלו להתיר להם ללכת לערכאות שע"כ כל זמן שאחד מהם ניית לדינא ואינו מסרב לבא לדיני ישראל.

סימן קצ

המקבל על עצמו נברי הדיוט לדון

עוד להנ"ל

ולבאורה נראה דוקא כשהלכו לערכאות מקום קבוע להם אבל אם קבלו עליהם נכרי שידון להם בביתו או בביתם לכאורה אינו בכלל זה ומיהו במקום אחר הבאתי דדעת הרמב"ן עה"ת בפ' משפטים נראה דאף נכרי יחיד שאינו דיין ובמקום מושבם מ"מ עובר באשר תשים לפניהם. ע"ש עה"פ ואלה המשפטים ואע"פ שהזכירו חמכים שתי הכתות האלה באחת, יש הפרש ביניהם שאם רצו שתי בעלי הדין לבא לפני ההדיוט שבישראל מותר הוא ובדקבלוהו עילויהו דינו דין, אבל לפני העכו"ם אסורין הם לבוא לפניו שידון להם ביניהם לעולם ע"ש.

סימן קצא

מוסר שכוונתו להזיק לחבירו

עוד להנ"ל

ויש בהליכה לערכאות דין שני שמוסר ממון חבירו או גופו לעכו"ם וכוונתו להזיקו או אפי' לפעמים להניל עצמו אלא שיש בידו להניל עצמו בדיני ישראל והוא הולך בדיני עכו"ם שכה"ג הו"ל ככונתו להזיק, והאי מוסר לאו דוקא מוסר ביד ערכאות אלא ה"ה מוסר לאנס עכו"ם, או אפי' אנס ישראל וז"ל המחבר ח"מ סי' שפ"ח ס"ב המוסר ממון בידי אנס בין אנס עובד כוכבים בין אנס ישראל חייב לשלם, ובס"ט שם אסור למסור לישראל ביד עו"כ אנסים בין בגופו בין בממונו אפי' הי' רשע ובעל עבירות ואפי' הי' מיצר לו ומצערו וכל המוסר ישראל ביד עו"כ בין בגופו ובין בממונו אין לו חלעה"ב, והי' מותר להורגו קודם שמסר או אפילו לאחר שמסר אי חיישינן שמא ימסור עוד וימשיך במסירה, ולכתחילה צריך להתרותו ואם אין לו פנאי להתרות בו מותר להרגו בלי התראה וכתב המחבר ומצוה להרגו וכל הקודם זכה ע"ש. והנה דין מוסר לאו דוקא לערכאות אלא אפי' לאנס נכרי יחיד ולאו דוקא נכרי אלא אפי' ישראל אנס (ונראה קצת דלישראל הו"ל כרודף או אולי כבא במחתרת שג"כ מותר להרגו ועיין יד רמ"ה סנהדרין משום דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו והבא להרגך השכם להרגו ודו"ק כי קצרתי).

סימן קצב

הולך לערכאות להוציא ממון שאין ב"ד ישראל יכולין להוציא

עוד להנ"ל

ועוד דין שליני שהולך לערכאות להוציא מחבירו ממון שאין ב"ד של ישראל יכולין להוציא ובזה שני מיני, אחד) כגון ראובן שמבקש משמעון חוב שאינו מבורר כמה חייב ואם חייב בכלל ובא ראובן והלך לערכאות והשופט יחייבו לשלם מה שלא הי' מתחייב בב"ד ואינו חייב ע"פ התורה אלא שמנהגי המדינה ושופטיה מחייבין ממון בדייניהם, הנה כגון זה הוא מוסר גמור ויש לו דין מסור שהרי התכוין שהשופט יוציא ממון מחבירו מה שאינו חייב ע"פ דיני ישראל וזה הוי מתכוין להזיקו ואף שהשופט פסק ליקח משמעון וליתן לראובן כלומר ליקח מישראל זה וליתן לישראל שני מ"מ הרי זה מסור גמור שמסרו להזיק וליקח מחבירו כסף שלו דמה לי אם לוקח האנס או הערכאות לעצמו או זרקו ליס או לוקחו ונותנו לישראל אחר התורה חסה על הזיקו של ישראל והרי הזיקו, וחוץ ממה שחייב להחזיר לו שהכסף שמחזיק ע"י שהבית משפט העכו"ס החליטו לו הוא גזל גמור כיון שע"פ דיני תורה אינו מגיע לו והוא לא נתחייב בזה מעולם יש בו עוד מדין מסור שמסר ממון חבירו בידי עכו"ס וחייב לשלם כל ההזקים והכסף שלקח הימנו אם רוצה בתשובה. ואח"כ לפייסו על הנער שגרם לו לחבירו. והשני) כגון ראובן שלוה משמעון מאתים זוז ויש לו לשמעון פסולי עדות כגון אשה וכיוצא בו וראובן מכחיש ואומר להד"ס שאם יבא שמעון לב"ד ישראל יפסיד את והלך לערכאות והביא פסולי עדות אלו והערכאות יקבלו העדות ויחייבו לראובן לשלם הנה בנידון זה הרי בא להניל את ממונו ובב"ד של ישראל לא הי' יכול להניל ואעפ"כ אסור לו להוציא ע"י ערכאות.

ובש"ע ס"ה שם כתב המחבר בעלי דין שהיתה ביניהם מריבה על הקרקע או על מטלטלין זה אומר שלי וזה אומר שלי ועמד מהם ומסרה ביד אנס מנדין אותו עד שיחזור הדבר לכמות שהי' ויסלק יד אנס מביניהם ויעשו דין בישראל ונחלקו חכמי ישראל אי האי שעמד ומסר יש לו דין מסור דעת הר"א מטולא (הובא ברמ"א שם) דמ"מ אין לו דין מסור אע"פ שהפסיד חבירו עי"ז הרבה דלא מקרי מסור אלא במתכוין להזיק אבל לא במתכוין להוציא את שלו, ויש חולקין וס"ל דמקרי מסור וחייב לשלם לו כל הזיקו אם לא הי' חבירו סרבן וכ"ש אם התרו בו תחלה שלא ידונו בפני אנסים ועבר שיש לו דין מסור (מרדכי בשם מהר"ם פ' הג"ק ותש' הרא"ש כלל י"ז סי' ד' ומהרי"ק שורש קנ"ד וקס"א). [ודע דמחלוקת זו דוקא שהפסיד חבירו ע"י הערכאות והאנסים, אבל היכא דלקח האנס מחבירו ונתן לו למסור מה שאינו מגיע לו פשוט שחייב להחזיר לו עד פרוטה אחרונה שהרי הוא גזל אצלו].

והש"ך שם סקכ"ו ד"ה אין לו דין מסור כתב בתש' מהר"ם מלובלין סכ"ו כתב ואף שיש חולקין בזה נראה שכך הלכה עכ"ל, ולא נהירא להכריע נגד מהר"ם ב"ב דלא היה בדורו כמותו כדאיתא בפסקי מהרא"י סי' קמ"ב ועוד דהא הסברא הראשונה היא רק סברת יחיד ר' אליעזר מטולא במרדכי ס"פ הגוזל בתרא וכו' והרי במרדכי פ' המניח משמע דרבוותא פליגי עלה דכתב שם ומעשה הי' בקולניא"ה בא' שהפקיד אצל חבירו פקדון לימים כפר לו ולקח המפקיד את שלו בידי עכו"ס ומתוך כך העלילו על הנפקד והפסיד הרבה ופסק הרב דאם אפשר למפקיד להניל את שלו בענין אחר חייב כמו הי' לו לשמטו ולא שמטו וכ"פ רבינו יקר עכ"ל וכ"כ באגודה שם שכן פסקו הגדולים וכן בד"מ מסיק כפוסקים אלו גם המהרש"ל בש"ש ב"ק פ' הג"ב סי' מ"ט כתב שאין נראין דברי הר"א מטולא לענין פטור ממון וחלילה להורות כן שיבא כמה חילול השם מזה, ועיין תש' מהרמ"ל סי' ק"כ ותש' הרמ"א סי' פ"ו ותש' מהרי"ט סוף סי' מ"ה.

ורבינו הגה"ק מגאמז זלוקלה"ה בשו"ת דברי חיים ח"מ ח"ב סי' מ"ה באחד שבנה בית סמוך לשכנו והלך חבירו ומסרו לפני הערכאות והוא טוען שלא נתכוין רק להוציא שלו ואין דין מסור עליו, והשיב דזה פשוט שהדין עם הש"ך (שפ"ח סקכ"ו) שכתב דבאומר את שלי נתכוונתי להציל חייב לשלם הזיקו וכמו שכן פסק הרמ"א ז"ל בתש' (סי' י"ז וסי' פ"ו) למעשה וכמה גדולי האחרונים והדין עמהם דאל"כ לא שבקת חיי כידוע ודיין דלא דאין כן עתיד ליתן את הדין ובאיר שם כמה ספיקות ובכמה אופנים מקרי מסור אבל פשוט דכל שכוונתו להזיק אפילו יקחו מראובן ויתנו לשמעון חבירו או למי שהוא ישראל נקרא מסור ואין נפ"מ אם הוא מזיקו ע"י שיתנו לאחרים או יקח המלכות, ולכן פשוט נמי שאם שמעון מוסר את חבירו בערכאות שיקחו מראובן ויתנו לשמעון מה שאינו מגיע לו ע"פ התורה הרי כוונתו להזיק את ראובן שהרי אין ראובן חייב לו כלום ע"פ התורה, ואם רוצה להוציא ממנו הרי הוא בכלל מוסר ומוציא ממון ע"י אנס עכו"ס או ישראל ואין נפ"מ בזה וכמ"ש וזה לכ"ע הו"ל מזיק.

סימן קצג

היכי דאי אפשר להציל שלו רק ע"י עכו"ם

עוד להנ"ל

עוד נלפענ"ד פשוט דאפי' מה שכתב המרדכי פ' המניח דאם אי אפשר להציל את שלו רק ע"י כותים והזיקו פטור היינו דוקא שא"א דומיא דהי' לו לשמט ולא שמטו שמביא שם ראי' דאז אי אפשר להמתין כלל ואי (ואם) אפשר ליטול רשות מב"ד לאו כל כמיניה ונריך לשלם לזה הפסדו, כ"כ הרמ"א בתש' סי' פ"ו וכתב ומדע דבאותה תשובה לא כתב דאם א"א פטור רק כתב מעשה באחד שהפקיד אצל חבירו לימים כפר לו ולקח המפקיד את שלו בידי כותים ומתוך כך הפסיד הנפקד הרבה, ופסק הרב דאם אפשר להציל את שלו בענין אחר חייב כמו שהי' לו לשמטו ולא שמטו וכו' הרי דלא כתב לד הפטור רק לד החיוב להורות שזה מקרי אפשר דהי' לו ליטול רשות מב"ד וכל זמן שלא נטל רשות אפשר להציל בענין אחר מקרי ע"ש.

ולמדנו עוד ממה שכתב עוד שם באותה תשובה חדא דכל שיש בידו להמתין ליטול רשות מב"ד אפילו להציל את שלו ע"י עכו"ס אסור קודם שיבקש רשות מב"ד ויפסקו לו שהשני הרבן, שהרי כתב דאם אפשר למפקיד להציל את שלו בענין אחר חייב וכו' הרי דלא כתב לד הפטור רק לד החיוב להורות שזה מקרי אפשר שהי' לו ליטול רשות מב"ד וכל זמן שלא נטל רשות אפשר להציל בענין אחר מקרי ומקרי מסור ע"ש. ועוד למדנו מדברי רבינו הרמ"א דכל להתיר ללכת לערכאות צריך ב"ד של שלשה ולא די באחד שיתיר לו אפי' חכם, ולא זאת אלא אפי' ב"ד אין בידם להתיר ללכת לערכאות של עכו"ס כ"ז שאין הנתבע הרבן, שכתב שם בסמוך ומה שטוענת שהר"ר ... לזה לה (לזופלני"ר) אין זו טענה חדא דהוא מכחיש בדבר אדרבה מעיד בעדותו שמיחה בה ועוד דלא כל כמיני כמ"ש מהרי"ק שורש א' דאף ב"ד אין יכול לילך בעש"כ כל זמן שאין הנתבע הרבן כ"ש שאין היכולת ביד ב"ד לצוות לאחד למסור חבירו והנה אף מרת מירל אינה טוענת שמעיה הי' הרבן לדון עמה בדין ישראל כי כל טענותיה רק שהיא לא הרבה בד"י אבל אינה אומרת שהוא הרב בד"י אחר שהתרה בו כ"ש שהר"ר זעליקמאן אינו ב"ד ולא היה לו כח זה להרשות לדון בדיני עש"כ ע"ש.

ולבן פשוט שהן בדיני ממונות והן בדיני אישות וכיולא בזה אין ביד שום אדם ללכת לערכאות שע"כ ואין ביד שום ב"ד ליתן רשות ללכת לערכאות כל זמן שהנתבע אינו מסרב ללכת לדיני ישראל ואפי' נתנו לו רשות אינו ואינו מועיל כי אין ביד ב"ד להתיר איסורי תורה והב"ד המתירין עתידין ליתן את הדין אם לא שנתבע מסרב לדין וגם אז רק ב"ד יכולין ליתן רשות.

ולבן הני אינשי אנשים או נשים כשיש להם מריבה והולכין לערכאות לסדר ביניהם בדיני המשפחה ודיני ממונות ובפרט בחלוקת הבנים או בנתינת להם זמן לראות את ביניהם (ווייזיטעשאן בלע"ז) פשוט דכה"ג הו"ל בכלל מסירה ממש כי ידוע שדיניהם בזה היפוך התורה ואין זה כלל ענין של להציל את עצמו ואשה ההולכת לערכאות לכתחילה יודעת שבב"ד של ישראל לא תקבל מה שרוצה לא הכסף של החזקה אשר ע"פ חוקי התורה אין הבעל חייב מדינא רק עד שש שנים ומתקנת אושא עד שיבגרו וגם זה לא לפי כבודו אלא בדוחק, וגם אם כל זאת אם אינו רוצה אין כופין אותו אלא מכריזין עליו עורבא בעי בני האי גברא לא בעי בני כמבואר כ"ז בש"ע והארכתי בזה במקום אחר, וכ"ש בחלוקת הבנים שזה ממש עניני נפשות ודיני נפשות, ולכן כה"ג הו"ל מסירה ממש לידי ערכאות, ליקח הימנו הבנים ולגזול ממנו ממון שלא כדין שדינה בזה חרוץ כדין מסור לכ"ע.

סימן קצד

חילוק בין אלמנה או גרושה לענין בנים אצל מי

עוד להנ"ל

וגם בעיקר חלוקת הבנים הנה מדיני תורה ותקנת חז"ל שהבנים שצריכים חינוך הם אצל האב ועל האב מוטל

מיוד לחנכם, וידועים דברי הפוסקים דבכלל מה שנסתפקו הבן אצל מי לא אמרו אלא באלמנה אבל בגרושה הכל שייך להאב והאשה אינה מצוה בפ"ו ולא להחזיק הבנים כלל עיין ב"ש א"ע סי' פ"ב סק"ח והנכנס לערכאות ליקח הבנים הרי לכתחילה הולך להזיק את חבירו ואת הבנים שע"פ התורה לא שייכו לה כלל ובקרא כתיב ונתן בפלילים כמה שהבעל ישית עליו דהולדות הם ממונו של בעל וכן מעשה ידיה של בת קטנה הם ממון האב ולא ממון האשה, וכמה פעמים שתגדלם אח"כ שיצאו לתרבות רעה, כי איך נסמוך על אשה שהתורה אמרה עליה שהיא בכלל עובדת ע"ז ומוסרת את בעלה ופסקו בש"ע שהיא רשע ויש לב"ד לנדותה ולהחרימה והיא לא איכפת לה בכל זה ואיך נמסור בידה בני ישראל לחנכם אתמהה.

גם לפענ"ד פשוט דאשה שהלכה עם בעלה לערכאות בע"כ של בעל והערכאות לוחצין עליו בשלומת רשעים לשלם לאשה והבנים ולהחזיקם בביתה בע"כ של בעל, לא שאינו חייב ליתן לה כל זמן שלא תצא מן הערכאות אלא גם אסור לו ליתן גט כל זמן שהיא בערכאות, ואם יתן לה גט הו"ל כגט מעושה ע"י עכו"ם וכמעט אם הי' לי עשרה מ"מ הייתי מכריז על בניהם שנשאו מגיטין כאלו שבניהם ממזרים, וגם הם אסור להתחתן עמהם ולישא מהם אשה מטעם המבואר ברמב"ם פי"א מה' עדות ה"י המוסרין והאפיקורסין והמומרים לא הגריכו חכמים למנותן בכלל פסולי עדות שלא מנו אלא ברשעי ישראל אבל אלו המורדין הכופרין פחותין הם מן העכו"ם שהעכו"ם לא מעלין ולא מורידין ויש לחסידיהן חלעוה"ב ואלו מורידין ולא מעלין ואין להן חלעוה"ב. ואם הם לועקים עגונות ועיגון יענו להם שהם מעגנין את עצמן והלעיטהו לרשע וימות והי' מן הנכון לתקן ששוס ב"ד לא יתנו גט לאשה או לאיש שהלך לערכאות נגד אשתו לא יתנו לו לגרש או היתר מאה רבנים וכיוצא עד שיצאו מהערכאות ויחתמו על שטרות שלא יוסיפו לחזור עוד ואז על ב"ד של ישראל לפשר ולעשות כפי התורה אבל כ"ז שהוא או היא בערכאות אין לב"ד של ישראל ליתן גט אלא אם יש בידם להכריח לצאת יכריחו ואם לאו הלעיטהו לרשע כנלפענ"ד.

סימן קצה

[שייך לאהע"ז] **אב שמסר בתו למנוול ומוכה שחין**

עוד להנ"ל

רק הערה קטנה בדבר מה שאמרו חז"ל דביד האב למסור את בתו הקטנה למנוול ומוכה שחין וכמ"ש ז"ל דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין, ולכאורה פלא אמאי לא תקנו חז"ל קנס ועונש להעושה כן שאם יבא אב וימסור את בתו למנוול יענשו אותו הב"ד ויתמהו אותו על העמוד, אבל לא מצינו כן אלא מצינו ההיפוך שכיון שחשבו ז"ל שאפשר שיעשה לה כן וימסרנה למנוול אם יכעוס עליה באופן שתמצא מציאה וכיוצא בו ויחייבו אותו לזונה והיא תקבל המציאה והמעשה ידיה ולכן תקנו לו לאב מציאתה ומעשה ידיה עיין תוס' כתובות (דף מ"ז) זכאי במציאתה משום איבה ופי' בקונט' וכו' ולר"י נראה איבה דמציאתה היינו שלא יקדשנה למנוול ומוכה שחין ובקטנה אפילו אינה סמוכה על שלחנו ואינו מפרנסה ואפ"ה תקנו מציאתה לאביה משום איבה שלא יקדשנה למנוול ומוכה שחין.

ובזה יבאתי קושית הב"י והב"ח על הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות הי"א האב מקדש את בתו שלא לדעתה כל זמן שהיא קטנה וכו' וקידושיה לאביה וכן הוא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה וכו' והב"י א"ע סי' ל"ז והב"ח תמהו דמאי שיטא דמציאה לכאן ולא הי' לו להזכיר כאן מדיני מציאה ע"ש ולפמ"ש נראה ליישב דהא בהא תליא דכיון דזכתה התורה לאב לקדשה ולקבל כסף קידושיה ואכתי א"כ באב שירצה בכסף קידושין ימסרנה למנוול ומוכה שחין בשביל להוסיף כסף קידושין לו וע"ז הוסיף דחז"ל תקנו לו שזוכה במציאתה ולא יהיה לה איבה ולא ימסור אותה למנוול ומוכה שחין.

ומבואר דיש חשש איבה בין אביה לבתה אפי' במציאה ומעשה ידיה אם לא יתנו לאביה וחיישינן שלא ימסרנה למנוול ומוכה שחין כ"ש שאם יגרמו לו איבה לשנאת את בתו בפועל ע"י שיקחו אותה בע"כ ממנו בערכאות וכיוצא בו שאז יקחו מציאתה ומעשה ידיה ממנו ח"ו שיש לחוש שימסרנה למנוול ומוכה שחין, שזה בכלל גזילה ממנו שגזלה הבת מה ששייך לו ואח"כ עוד יתבענו להחזיקה ולזונה בע"כ של הערכאות וגם יקחו את המעשה ידיה והמציאה שתמצא שבודאי יהי' לו איבה ואם עוד האם שמחזיקה הבת ילמדה לדבר נגד האב בודאי ובודאי שיהי' לו איבה ואיבה, וילך וימסרנה למנוול ומוכה שחין ויקבל כסף קידושין הרבה ממנו ויוכל עם כסף זה לשלם החוב מה שהוטל עליו השופט בע"כ שלא כהלכה.

והנה מה נאמר ראה ראינו מה קרא בעונ"ה אם המעשה אמת מהאב שקידש את בתו קטנה ולא ידוע לי אם אמת הדבר או לא כי לא שמעתי מהבעל כלום רק מה ששמעתי מבחוץ ועכ"פ הרי האב נאמן לומר קדשתי את בתי והוא הלכה מפורשת בלי חולק, אבל בין כך ובין כך הדבר מכאיב מאד וכנראה שכל גדולי ישראל דואגים על הדבר וחוששין ח"ו על קלקול הדור, אבל האמת שצריך לירד למקור המחלה הזו, כי אין אני רואה פה לאשם או לנקות את הבעל או את האשה כי לזה יש דין בישראל ושמוע בין אחיכם כתיב,

ואם הם רוצים להיות ככל הגויים וללכת במשפטי עכו"ם האחריות עליו למוגעם אם יכולים, אמנם לענם הענין פשוט שמחמת האיבה שנעשה בין האב לבתו עשה מה שעשה וגם אנחנו כנראה לא יצאנו ידי חובתינו שעד עכשיו לא רבני קאנאדא ולא רבני מפה לא עשינו שום פעולה ולא דאגנו לא על מעשה אשה זו ולא על נשים אחרות או אנשים אשר הולכים בערכאות ולא הוציאו חרם ונדוי על האשה שהלכה לערכאות או על הבעל ועדיין לא חזרה בה, ולא הוציאה המסירה מהבית משפט שלהם לבא לב"ד או לזבל"א ולהבטיח להבעל שלא ילכו ולא יביאו עוד לידי עכו"ם.

וידוע מה שאמרו חז"ל (גיטין נ"ז) במעשה דקמצא ובר קמצא ומדשתקי להו רבנן ש"מ מינת קניחא להו והלך ומסר את כלל ישראל והחריב את בית מקדשינו וגלה את ישראל ופלא שחז"ל לא האשימו כלל אותו מוסר בחורבן הבית אלא אמרו ענותנותו של זכרי' בן אבקילוס חרבה את מקדשינו וכו' ול"ב ח"ו לשום אשמה גדולה כזו על הלדיק וענו ר' זכרי' ויקחה מהאשם והמסור באמת, אבל כנראה ששתיקת החכמים גרמה לזה וגם כשבאו כבר חכמי ישראל ושאלו את ר' זכרי' שהי' ראש ב"ד כדת מה לעשות עם המסור והוא השיב יאמרו בעלי מומין קרבין א"כ נהרוג אותו והשיב יאמרו המטיל מום בקדשים ולכאורה הלדק אתו ומה הי' לו לפסוק ואטו הי' לו לפסוק שלא כהלכה ואמרתי בס"ד שהחסרון הי' כשבאו לר"ז ואמרו לו יש כאן מסור הי"ל לר"ז מיד לומר מסור מצוה להרגו כדיני מסור ובפרט לכלל ישראל ולא ליכנס יאמרו מטיל מום בקדשים ואטו משום מטיל מום הורגים אותו והלא מסור אבל הקילו בדין מסור ולכן הטילו כל האשמה עליו.

ולבן נלפענ"ד דגם ידינו אינם נקיים אם נוסיף להטיל איבה בין אב לבתו ולא נעקר ונשרוש את הרע להחרים על כל ההולכים במסירות לערכאות הן איש והן אשה שדינם נפסק בש"ע ח"מ שם ולא להניח כן שיקחו הילדים מאבותיהן ע"י כח השופט וערכאות שנותנין הילדים להנשים וכיולא בו ועוד יותר בלי להתחשב עם תורתינו הקדושה כלל, שחייבים לחנך הבנים וזה שייך להבעל ומצוה שלו הוא וחיוב על האב ואין להם להאבות רק להחזיקם בממונם וגם לא לראותם כרצונם ואינם סומכים על שלחנם כלל ואפילו לראותם בלבד רק ממי שיתרצה השופט או הגרושה שהביאתו לבית המשפט והאיבה גדולה ולא די לו להבעל שקנסוהו השופט ואשתו המרשעת שהביאתו לבית המשפט שבאופן שהולכת לערכאות ולוקחת הבנים מבעלה אינו מחויב ע"פ התורה לשלם אפי' פרוטה ואדרבה הרי גזלה הכל מבעלה הבנים והמשפחה והרכוש שלו בבית המשפט ועכשיו גם אנחנו נוסף עליו חרמות וקנסות על אשר בגערו עשה מה שהתירה לו התורה ומשמה לו.

בקיצור עכ"פ לא מלינו שיקנסו את הבעל אם קדש את בתו למנוול ומוכה שחין אלא תקנו חז"ל דרכים שלא יבא לידי זה, ולכן לפענ"ד הגם שודאי צריך לגנות הדבר וכן לא יעשה לנקום בבתו מחמת איבה אבל החוב קדוש מוטל עלינו ועל כל מי שיש בידו להסיר הרע הזה מלילך לערכאות וליקח הבנים וילדים אשר חנן ה' את האב וליתנם בידי אכזרים אשר על זה נאמר בניך נתוים לעם אחר ואין לאל ידיך ואפילו לראותם בלבד רק להחזיקם וליתן הרבה כסף כמו שיפסוק השופט העכו"ם הרשע לפי רשעתו השם ירחם.

ישלח לי כי דברתי קצת מה שעל לבי כי בעונ"ה דעתינו קצרה והרבה פעמים היפוך דעת תורה ולא זכינו לכוין לדרכי התורה כי בתורה הוא פשוט שבניו ובנותיו הם קניני הבעל ובתורה ונתן בפלילים שהב"ד שומין כמה מגיע לו עבור בניו אם הכה על העיבור והפילה ואם כי אין אנו דנין בזה עכשיו ובדומה לו אבל שתבא אשתו האהובה לו וע"י השופט הרשע תקח ממנו את הכל בזרוע ואנחנו נעזור לה לזה בערכאות ובעזרת הדיינים אל ילך בני עמהם.

ויש להאריך בדברים אלא שאין הז"ג והנני מבקש סליחתו על האריכות וגם כי דברים פשוטים מ"מ כיון שהוגד לי דבר שיש ח"ו להבינו באופן שיטעו בו ולכן כתבתי דברים אלו ואם שגיתי ימחול ויעמידנו על האמת בכונתו ואשמח מאד לקבל דבריו ועד התם הנני ידידו דושכ"ג הטרוד מאד בנגעי ופגעי הזמן וי"ר שיזכה להיות ממזכי הרבים עדי יבא יון ולו יקהת עמים.

דושכ"ג בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצו

הליכה לעש"ג

ד' לסדר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם פה ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח וכו' כש"ת מוה"ר ... שליט"א מח"ס חשובים.

אחדשבת"ר בידידות. קבלתי הפאקס עם המוסמכים של איש ואשתו שדרו יחד לערך חמש עשרה שנה ושוב לא מתדייר להו והלכו לב"ד העיר במאנסי נ"י ובאמצע הדיונים כנראה ראתה האשה שלא יפסקו הב"ד לטובתה עשתה מעשה גבלה ולקחה הילדים והלכה לה למקום שעלטער בלע"ז והלכה לערכאות ש"ג ובקשה לו הגנה בשביל

עצמה ובניה והוציאה ש"ר על בעלה שהוא רוצה להזיקם והוא אכזר, ועכשיו הבעל צועק על החמס שנעשה לו הוא הלך בתומו לב"ד כדרך כל ישראל והיאך הלכה לערכאות ושאלו הב"ד להאשה וטוענת שהלכה למע"כ והתיר לה לילך לערכאות, והב"ד לפי שכתבו לי ואמרו לי גם בע"פ שפנו אל מעכ"ת במכתב בשם הב"ד ובשם עוד חמש עשרה רבנים במאנסי היושבים על הדין לברר להם פשר הדבר כי איך זה אפשר שנתן לה היתר לילך לערכאות בלי לשמוע צד הבעל ולא קרא אותו לדין כלל ואולי משגה הוא שנתן לה היתר לערכאות קודם ידעו ושמעו טענת הבעל ובפרט כי הדבר כבר הי' מונח אצל הב"ד והיאך התיר לה ללכת לערכאות באמצע הדיון ולעזוב את דיני התורה וללכת בחקות הגוים ודיניהם.

ועכשיו כשראו הב"ד של מאנסי שמעכ"ת מתחמק מלחזור ולפסוק ברורות להאשה לחזור מהערכאות הב"ד של מאנסי פנו אלי ובקשו ממני להתערב בדבר כי בדעתם ח"ו להוציא כתב נגדו ולפסול הוראתו ולבזותו ברבים ח"ו, ולפי שאני מכיר את כבודו וכידיד לו ורואה שהדבר כבר נכנס בגדולות וגם ח"ו נכנס כבר לבזיון התורה ואני חס על כבודו ועל כבוד התורה גם כי אני בורח מלהתערב במחלוקות ומדברים כאלו, מ"מ חוששני מחטאת שמא ח"ו יבא לידי בזיון יותר גדול וחילול השם יותר גדול ח"ו ומע"כ לי כידיד נאמן לכן אמרתי לעיין קצת בענין זה מה שאני מקוה יהיה לתועלת הענין ולמעכ"ת בפרט וגם לתועלת הרבים בכלל בעזה"י.

והנה יש כאן לפנינו שני דברים אחד הוא הענין אם הליכה לערכאות לקבל צו הגנה (ארדער אף פראטעקשאן) מקרי הליכה לערכאות, והשני מה ומתי נקרא הליכה בשביל צו הגנה, שהרי כל מי שיכעוס על חבירו ויקרא עליו שוטרים וכיוצא בו ויאמר להגן על עצמי נתכוונתי, גם מי מהשנים הלך ראשונה לערכאות, ולכאורה תלוי זו בזו האמנם כפי שאברר הם שני דברים, ולבירור והבנת הענין אעתיק כאן מה שכתבתי כבר במעשה דומה לנידון דידן אשה שקראה שוטרים לביתה ואמרה שבעלה הכה אותה ולקחו הבעל לבית סוהר והי' שם כל הלילה ובבוקר עו"ד הוציאו על ערבון (בעיל) והי' אחד מתלמידי קצת מעורב בדבר, והודיע לי מן הצד שגם כוונתה הי' שעי"כ הבעל יפחד ויתן לה גט יותר מהר וזה אשר כתבתי לו בענין זה.

בדבר המעשה ביש בין שמעון ודינה אשתו לאחר שלא הותדר להם לאחר ט"ו שנה ובקשה האשה להתגרש מבעלה והלכו לרב לסדר הענינים וחתמו עצמן על שטרי בירורין, אמנם לאחר שראתה האשה שהמהלך מתעכב כי הבעל לא רצה ליתן לה ולחתום על כל התביעות אשר בקשה ממנו הלכה מדעתה או שהסיתו אותה חברותיה יהיה מי שיהיה וקראה את המשטרה דחוף בטענה שבעלה הכה אותה ומבקשת עזרה ולפי החוק כהיום שכל שאשה מצלצלת לעזרה באו השוטרים והניחו על הבעל שלשלאות של ברזל והביאו אותו בבית סוהר והי' שם כל הלילה עד הבוקר שבא עו"ד והוציאו על ערבות (בעיל בלע"ז) עד יום המשפט. ובא שמעון עכשיו בקובלנא כדת מה לעשות, כי ע"פ החוק האשה נאמנת והשופט יכול לאסרו במאסר או להוציאו מביתו.

עוד טוען הבעל שאתה ידידי כנראה ידעת מהענין ואולי גם הי' לך יד בזה ועתה על שאלתי ממך כי מה המעשה הזה אשר אשה זו עשתה והלא היא בכלל מוסרת שמדין תורה הרי בשעה שאמרה אלך ואמסור והתרה בה בעלה מותר להרגה וגם מצוה היא כמבואר בש"ע ח"מ סי' שפ"ח במחבר ורמ"א שם ס"ט ע"ש. ומטרף תרפה בני עלית ואמרת שלא היתה כוונתה למסור או לאסור בעלה בבית הסוהר אלא להפחידו ע"י המשטרה בכדי שיתרצה ליתן לה גט חוש מהר ועל פי התנאים שלה, וע"י מעשה המשטרה זה יחוש לגרשה והסברת שדברים כאלו הם מעשים בכל יום בנשים שרואות התרשלות ומיעוט התלהבות מצד בעלה בנתינת הגט ולפעמים גם מסרבים בפי' וכיון שאין להם ברירה קוראים המשטרה ואז ממילא הבעל בפח, וכן מיעצים להם כמה מהרבנים לעשות.

ולפענ"ד אהובי תלמידי שמעתי ותרגז בטני משמועות כאלו ואין אני מאמין שיש רבנים כאלו שמיעצים לזה ואם הם מיעצים אז הם לא רבנים אלא מסיתים ומדיחים ומצוה לפרסמם כי הוראתם פסולה אפרס אפר מקלה ומימיהם מי מערה מרים ומררים ותמה אני אם נשים כאלו ורבנים המיעצים אותן יצאו משאול תחתית הם שקץ ומעשיהן תועבה, והגט אשר יותן אחר הפחד הזה ע"י המשטרה הרי הוא גט פסול ואם נשאת אח"כ עם גט כזה בניה ממזרין ומצוה להכריז עליהן שלא להתחתן בהם לא באשה זו ואם ישאו וילדו בנים מגט כזה אסורים בחיתון ומותרין בגיורות ולא בבת ישראל ולא בממזרת, ואפילו הבעל מוחל אח"כ אין בידו למחול כי חז"ל לא מחלו ותקנו דגט כזה פסול, וכבר כתבתי קצת מזה בקונט' גט מעושה בערכאות ועכשיו אפרש דברי יותר.

תנן התם (גיטין פ"ח ע"ב) גט מעושה בישראל כשר ובעו"כ פסול ובעו"כ חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך. ופרש"י מעושה בחזקה, ובגמ' אמר ר"נ אמר שמואל גט המעושה בישראל כדין כשר שלא כדין פסול ופוסל ובעו"כ כדין פסול ופוסל שלא כדין אפי' ריח הגט אין בו, ואמר רב משרשיא דבר תורה גט מעושה בעו"כ כשר ומ"ט אמרו פסול שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בעו"כ ומפקעת עצמה מיד בעלה ופריך אי הכי שלא

כדין אפי׳ ריח הגט אין בו ומיהו כשלא כדין בישראל אלא הא דרב משרשיא בדותא הוא וטעמא מאי כדין בכדין דישראל מיחלף שלא כדין בכדין ישראל לא מיחלף.

פי׳ הא דרב משרשיא בדותא הוא כלומר הא דאמר רב משרשיא דבר תורה אפי׳ בעו״כ כשר בדותא אינו אמת מלשון בדא מלבו או ברותא מלשון תגא ברא חוץ מברייתות אלא מדין תורה נמי הגט פסול וטעמא דמילתא כדאמרינן בפ׳ חזקת הבתים דהיכא אמרינן גמר ומקנה דוקא בחייבי עולות ושלמים דניחא ליה לאינש דתיהוי ליה כפרה וגבי גט נמי במעושה ע״י ב״ד ישראל דמצוה לשמוע דברי חכמים והלכך גמר ויהיב בכל לב אבל היכא דעו״כ אנסו ליה אע״ג דאמר רוצה אני לא גמר ויהיב בכל לב, אבל היכא דעו״כ אומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך מצוה לשמוע דברי חכמים הוא ומש״ה בישראל שלא כדין פסול דאע״ג דאמר רוצה אני לא גמר בכל לבו ויהיבי דהא אין מצוה לשמוע דבריהם עיין רש״י ובתוס׳ רי״ד.

הנה הגם דמסיק בגמ׳ דהא דרב משרשיא בדותא הוא ואינה הלכה לא לקולא אלא לחומרא הוא שהגט פסול דאורייתא ומ״מ הטעם שנתן רב משרשיא לא נפרך והטעם טעם אמת שחששו שלא תלך ותתלה עצמה בגוי ומפקעת עצמה מיד בעלה אלא דמטעם זה לבד לא הי׳ רק פסול דרבנן וע״ז אמרו שהפסול שהוא פסול דאורייתא וכן ההלכה עיין רמב״ם פ״ב מה״ג ה״כ. ואם העכו״ם אנסוהו לגרש שלא כדין אינו גט אע״פ שאמר בעכו״ם רוצה אני ואמר לישראל כתבו ותתנו הואיל ואין הדין מחייבו להוציא והעכו״ם אנסוהו אינו גט. ועיין מ״ע סי׳ קל״ה ס״ח, אנסוהו עו״כ לגרש אם הוא חייב לגרש מן הדין פסול ואעפ״כ פוסלה מן הכהונה ואם לא היה חייב לגרשה מן הדין אפי׳ ריח גט אין בו ולא נפסלה מכהונה, ואפילו אם קבל מעות על נתינת הגט לא אמרינן משום זה נתרצה (הג׳ אלפסי פ׳ המגרש). ובתש׳ הרדב״ז (ח״ה סי׳ ב׳ אלפים ל״ה) שאפילו אם לא היו מכין אותו רק הי׳ איום בלבד בדבר שיש בידו לעשותו נקרא אונס. וסיים שם כללא דמילתא כל זמן שבתחילה הי׳ באונס אע״פ שהלכו אנשי השופט משם ואמר אח״כ מרצוני יש לחוש שעדיין מחמת איום השופט הוא נותן הגט ואין כאן רצון ממש אלא שחש מאיום השופט והובא בפת״ש אות ט״ו, והארכתי בזה במקום אחר.

ומעתה כיון דקריאת השוטרים והמשטרה הוא כדי לאיים עליו שיתרצה ליתן גט והוא באמת נפלה עליו פחד השוטרים והבית המשפט ואומר שתניח אותו ותבטל את המסירה והוא יתן גט בע״כ אלא שתחזור ותבטל המסירה, ואפי׳ אם אומר שיתן ברצונו הטוב מ״מ הרי הוא כבר אינו נותן בדעתו וברצונו הטוב שהרי אנחנו ראינו שעוד שלא מסרה אותו ולא באו המשטרה לא רצה לתת הגט נמצא דהרי זה הגט מעושה ע״י עכו״ם ואסורה לינשא בו והקולר תלוי בצואר המסדר והיא אסורה לינשא עם גט כזה עד שלא יתן לה גט מרצונו.

גם מה שאמרת שלא היה כוונתה למסור אותו ולאסרו בבית הסוהר אלא להפחידו ע״י המשטרה בכדי שימהר לגרשה, הגם שלדינא בענין הגט אין נפ״מ מ״מ גם זה שקר שהרי באמת המשטרה מיד שבאו לביתו הטילו על ידיו שלשלאות (הענדקפס בלע״ז) והובילו אותו לבית הסוהר ואסרוהו והי׳ שם כל הלילה עד שבא בבוקר העו״ד והוציאו בערבון, וזה כבר בכלל רציחה ונפל ביד מכמר אשר אין סוף בגיהנום ושאול תחתית בשביל מעשה זו לבד שאבדה חלקה מעוה״ב, ולמה לה חיים כלל ולהתגרש. העון הזה שעברה היא חמורה מאילו זינתה תחתיו, שע״ז אמרו הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה״ב והמוסרת את בעלה חייבת מיתה ואין לה חלק לעוה״ב. ואמרת שלא היתה כוונתה למסור או לאסור בעלה בבית הסוהר אלא להפחידו ליתן לה גט ע״פ תנאיה.

אהובי ידידי, מאד מאד צריך להזהיר הנשים על זה והרבנים אשר טעו בזה וחושבים שככה מותר ליעץ הנשים והוא עון פלילי שמיעץ הנשים חדא להיות מוסרות את בעליהן לערכאות והשנית להיותן מקבלים גיטין שהם פסולים מה״ת גט מעושה ואח״כ נושאים לאחרים ומרבים ממזרים בישראל מ״ו, אוי להם ואוי לנפשותם. וכבר כתב הרמ״א ז״ל שהם בכלל ראויים להחרים אותם וכן הבאתי במקום אחר בשם מהר״מ מרוטענבורג הובא בתשו׳ הרא״ש דהמייעץ לנשים להוציא מבעליהם שהם בכלל חיוב להטיל עליהם חרם ע״ש.

וראיתי הרבה מהמורים ומיעוטם שאינם יודעים לחלק ומערבין הא הלכתא של אשה שמריבה עם בעלה או בעלה מריב עתה עמה והתרגזה על בעלה ובכעסה קורא את המשטרה עם מה שאמרו שאדם עושה דין לעצמו להגן עצמו מן הלסטים וכיוצא ושמותר ללכת למשטרה ולבקש להגן על עצמו ומה תעשה האשה להגן על עצמה, ולכן מתירין לה ללכת לערכאות כה״ג ולבקש ארדער אוו פראטעקשאן לו הגנה ומחזיקין להיתר גמור שאפילו בלי היתר מותרת לילך ולקרא המשטרה, וכן דורשין להם לכתחילה לעשות שלהגן על עצמה מותר לילך לשוטרים ולערכאות.

עוד רעה גדולה מזו יש שכמה פעמים האשה ממאסת בבעלה לסיבות אמיתיות או ללא סיבה רק שנמאס לה כבר ולפי שיודעת שבעלה לא יתרצה לגרשה וחושבת עכ״פ שלא יתנו לה הילדים או כשהבעל ירגיש בכוונתה יקח הבנים וילך עמהם למקום שיפסקו נגדה כדין מורדת וכיוצא בו, אז

לוקחת את הילדים ויוצאת מביתה עם הילדים למקום אחר (או שעלטער בלע"ז) וכדי שלא יוכל הבעל לחזור ולקחתם הולכת להמשטרה ומבקשת לו הגנה על עצמה ועל הילדים וטוענת אכזריות על בעלה ומצד החוק היא נאמנת ונשאריס הילדים אצלה ואח"כ על הבעל ללכת לבתי המשפט כי לב"ד לא תלך שמעיקרא לא רצתה והמתירין לה אומרים כי לא פעלה און שהרי רק בקשה לו הגנה.

ולפענ"ד הוא עון פלילי והמתירין לאשה לעשות כן עתידין ליתן את הדין שהם מתירין איסור דאורייתא המגבלת עם ע"ז ממש וג"ע ושפיכת דמים. עבודה זרה, דכתיב ונתן בפלילים, והיא מייקרת ע"ז ודייניהם ושופטיהם ובית משפטיהם שהיא בכלל ע"ז. גילוי עריות, שאם תנשא בגט כזה שיתן לה ע"י כפיית השוטרים שהוא פסול מדאורייתא והרי היא מתיר ג"ע. ושפיכת דמים, שלפעמים ימות בבית הסוהר וכיו"ב בכמה אופנים. וגזילת הבנים והירוס המשפחה, תחת מסוה של להגן על עצמו, אוי לי ואוי לה ולנפשה ולמה לה גט כי ממילא תלך לשאול תחתית על מעשיה של מסירה. והאמת שהי' לי להאריך ולאו כל ניגון ניגון אחד הוא, ופשוט דגם להגן על עצמו אם אינו עכשיו בסכנה עד שיכול לילך לב"ד ודאי אם הולך וקורא המשטרה הרי זה בכלל מוסר והולך לדייניהם ושוטריהם וכל דיני מסור לו שהרי על כל דיני תורה אמרו שאסור לילך לדייניהם ומקרא מלא דבר הכתוב (דברים כ"ה א') כי יהיה ריב בין אנשים וגשו אל המשפט ושפטום והוא בכלל ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וזה פשוט מאד. ולכן פשוט אם יש להם מריבה ביניהם או איזה טענה החיוב ללכת לב"ד ולברר טענתם וכל היוצא מפיהם יעשו. וההולך למשטרה או לערכאות קודם הליכה לב"ד הרי הוא מוסר את חבירו לדיני עכו"ם שדינו חרוץ בתורה שקודם שמוסר מותר ומצוה להרגו ע"כ לאחר שהתרה בו שלא ילך ואמר אעפ"כ כמבואר כ"ז בש"ע ח"מ סי' שפ"ח באריכות, ולא אמרו שאדם עושה דין לעצמו להגן על עצמו רק במקום שאין אדם יכול להציל עצמו באופן אחר אמרינן דלהגן עצמו מותר לילך לערכאות ולהציל את עצמו.

וגם זאת לדעת שגם מי שהלך בהיתר להציל עצמו באופן שאין לו דרך אחר מ"מ לאחר שהסכנה עברה אסור לו להמשיך בערכאות אלא חייב לילך לב"ד לסדר עניניו, ואם אעפ"כ ממשיך בערכאות לאחר שעברה הסכנה במקום שתלך לב"ד הוא דין מסירה ממש וכל דיני הילוך ערכאות לו, אף שבשעת הליכה להגן הי' בהיתר הרי זה בכלל מוסר ופשוט. וכ"ש אם גם מתחילה היה יכול לילך אצל ב"ד והולך למשטרה ואח"כ ממשיך והולך בערכאות, הרי הוא מוסר ממש ולא מקרי להגן על עצמו. וא"כ ל"ל לומר במי שכבר יושב אצל ב"ד ולסיבה שהב"ד לא יפסקו כרצונה הולכת ומבקשת לו הגנה (פראטעקשען ארדער) מבית המשפט לעצמה ולהילדים הרי זה לא ענין של הגנה אלא ענין של מסירה כדרכם לקבל הילדים כידוע.

והנע עצמך האשה שרוצה למרוד בבעלה ולעזוב אותו לסיבה טובה או לא טובה ליקח הבנים אתה עמה וחוששת שהבעל לא יסכים ויקח הילדים, לכן הוא לוקחת הילדים וגחלת אותם והולכת לעצמה למקום אחר ובכדי שלא יבא הבעל ויעבק גזלן ויעשה דין לעצמו או יביאה לב"ד בערמה ובשקר הולכת למשטרה ולערכאות להצדיק מעשיה לבקש לו הגנה שהיא מגנת על הילדים מאביה מאכזריות והרי היא היא האכזר האמיתי על עצמה ועל בעלה ועל בניה שבברה הבית וגזלה הילדים מאביה ומבית מולדתם והלכה למקום שעלטער או כיוצא בזה ועל הבעל היא טוענת ומוציאה שם רע בבית המשפט שהוא האכזר ובזה מצדקת ומתרת לעצמה ללכת לערכאות ולבקש לו הגנה נגדו ולהאשימו ולמוסרו בערכאות ליקח הבנים הימנו והחק המדינה אתה עמה וע"ז אין אנחנו מתפלאים שהרי מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, אבל על המצדיקים והמורים הורע"אות כאלו אנו מתפלאים שעליהם נאמר רבים חללים הפילה, ועצומים כל הרוגיה על מי שלא הגיע להוראה ומורה. והם ממש ממש בכלל ועצומים כל הרוגיה.

ובטוש"ע ח"מ סי' ד' ס"א עושה אדם דין לעצמו אם רואה את שלו ביד אחר ובסי' תכ"א ס"ו כתב וי"א שיש לו רשות אפילו לחבול בו ועיין תומים ונתיבות ועוד מה שתמהו בסתירת הדברים, והאמנם ראיתי להמאירי בש"מ ב"ק כ"ח שכתב וז"ל פסק הרב המאירי ז"ל כל שאונס דבר לחבירו וחבירו האנוס שם ורואה באנסו ואפשר לו לברר אף לאחר המעשה שאותו ענין אונס אצלו יש לו רשות לעשות דין לעצמו ולדחותו שלא לעשות לו אונס זה ואפי' הכהו על זה כמה הכאות אין לו חיוב אם א"א למנעו בלא כך ואל"ל במקום שיתעכב עד שילך לב"ד תהא לו פסידא וכו' הא כל שעבר האונס כגון שכבר גזלו או גנב לו או שכבר הלוהו ואינו רוצה לפרוע אינו בדין זה לא אמרוהו אלא בעוד שהוא אונסו עכ"ל.

הנה העיר לן המאירי ז"ל שיש כאן שני דינים ודאי אדם עושה דין לעצמו הוא דינא ואפילו להכותו מכה רבה אם א"א למנעו בלי כך, או שיתעכב עד שילך לב"ד תהא לו פסידא, כגון שמצאו שהי' גוזל או אונס כליו או דולה בבור מים המכונסים שלו ומכלה מימיו, ואף בדבר שאין הליכתו בב"ד גורמת לו פסידא זו הואיל והוא אם בעוד שזה אונסו עושה דין לעצמו עד שדיחהו מעליו. והשני כל שכבר עבר האונס כגון שכבר גזלו או גנב לו או שכבר הלוהו ואינו רוצה

לפרעו אינו דין זה אלא ילך לב"ד ולא אמרוהו כלומר דין זה שאדם עושה דין לעצמו לא אמרו אלא בשעת שהוא אונסו ולא אח"כ ולא קודם.

ופשוט דהכ"ג לענין להגן על עצמו הקורלין (פראטעקשאן בלע"ז) לא אמרו אלא אם ההגנה ממש בשעה שהוא מכה אותה וכיוצא בזה שאז מותרת לקרא את המשטרה ולהציל עצמה והטעם לפי שאין זמן ללכת לב"ד קודם, אבל לאחר שכבר הכה או שמאיים והיא חוששת שבאמת יכה אותה ויש בידה ללכת לב"ד ודאי אסור לה לקרא את המשטרה ואם עושה כן הרי היא בכלל איסור ערכאות העמים, ועיין רמ"א שם שכתב אפילו הכי דדוקא הוא בעצמו יכול למיעבד דינא לנפשיה אבל אסור לעשות על ידי עו"כ (תה"ד סי' ד"ש) ולפי שיטה זו באמת גם להגן אינו אלא בעצמו ולא ע"י עכו"ם ואין שום היתר לערכאות, בקיצור מה שאדם עושה דין לעצמו הוא כשרואה בשעת מעשה שעוסק בעולה אז יכול לדחותו ואפילו להכותו עד שדיחנו אבל היכא דכבר נעשה המעשה או שעדיין לא עשה המעשה ויש שהות צריך ללכת לב"ד ויקוב הדין את ההר.

וגם כי לענס הדין מי יודע אם היא מרגילה הקטטה או הוא, ועיין א"ע סי' ע"ז באיש ואשתו שבאו לב"ד הוא אומר זו מורדת מתשמיש והיא אומרת לא כי וכן לשאר דברים וכן עוד בקטטות שהיא אומרת הוא מרגיל והוא אומר היא מרגלת ב"ד מכניסין אדם ויברר מי המרגיל וא"כ מי יאמר שבידה להוציא לע"ז על בעלה שמאיים או שמכה אותה ועכ"פ לפענ"ד פשוט דלהגן על עצמה שקורין פראטעקשאן לא אמרו שמותר לקרא המשטרה ולילך בערכאות אלא היכא דאין ב"ד לפניו או שאין זמן כגון שהיא מכה את בעלה או הבעל מכה אותה אבל היכא דאין מכה אותה אלא שיצתה מדעתה והלכה לדירה אחרת עם בניה או לשעלטער וכיוצא בו והיא מבקשת לו מהשופט של ערכאות להגן על להבא שלא יבא הבעל ויקח הבנים מה שהיא לקחה אותם שלא ברשות ובעל כרחו של בעל הרי חייבת ללכת לב"ד ויפסקו בדבר וזה פשוט מאד. ופשוט אשה שגרה עם בעלה רבות בבנים ויש להם בנים ובנות ועכשיו מוצאת שם רע שפתאום נעשה אכזר עליה ועל הבנים לא נאמין לה ועליה להביא ראי' דוקא בב"ד.

ועיין משנה הלכות ח"ט סי' שט"ו באריכות מזה.

ולמודעי אני צריך דאשה היוצאת מבית בעלה למקום אחר, וכ"ש אם לוקחת אתה הילדים ואח"כ מבקשת מהשופט הגנה (אדער אף פראטעקשאן) שכתבנו דאין זה ענין של הגנה אלא מסירה לערכאות והטעם דכיון שעזבה את בעלה והלכה לה מביתו עם הילדים הנה אין עליה עוד אימת בעלה כלל, ואלא מבקשת עילה ועלילה היאך לגזול את הילדים מבעלה ולחייבו בתשלומים מה שמעולם לא נתחייב ולכן הולכת ומשתמשת בחק המדינה של הגנה אדער אף פראטעקשאן וזה פשוט מאד שכיון שהיתה יכולה ללאת עם הילדים ולא עשה לה כלום הרי היא הגזלנית שגזלה את הילדים ואדרבה כאן נהפוך הוא שהוא עושה דין לעצמו להציל את בניו ומותר לו להבעל ליקח הילדים אשר חנן אותו ה' ולא להניחם אצל אשה כזו שמוסרת את בעלה וגוזלת הילדים מאביהם ומשפחתו ובמורה משפחת האב נקרא משפחה שאין זו אשה כשרה שכמעט אסור לאיש ישראל לדור עמה, ועכשיו נתהפך כחומר חותם שלו יש דין שאדם עושה דין לעצמו וחק הגנה ע"פ התורה הקדושה ולא תהא תורה שלימה שלנו כשיתה בטלה שלהם.

ולכן תמהתי מה דפשיטא לכמה אנשים ואפי' רבנים שלקרא השוטרים או לילך אל השופט ולשאול אדער אף פראטעקשאן כאלו וכיוצא בהם זה בסדר גמור, ובאמת כי זה טעות גמור וח"ו לבני או בנות ישראל ללכת לבית משפט העכו"ם וערכאות שלהם במקום שאפשר ללכת לב"ד של ישראל ואפי' לעשות דין לעצמו לא התירו ללכת לערכאות אלא כשאין בידו אופן אחר ובשעת מעשה וכמ"ש לעיל בסמוך אבל כה"ג אינו בכלל וז"פ מאד. והרבה שגו בזה והתירו הליכת בערכאות ח"ו בחנם ולא דבר. והקולר תלוי על הרבנים המקילים בזה ח"ו. עד כאן ההעתק ממה שכתבתי להג"ל.

ועתה נראה לפענ"ד להוסיף מה שנוגע לענין נידון דידן, הנה האשה ... שהלכה ובקשה לו הגנה (פראטעקשאן אדער) נגד בעלה לאחר שהם כבר היו לפני הב"ד במאנסי א"כ אם האמת שלא נתכוונה רק להגן על עצמה למה לא הלכה קודם להב"ד ולהגיד שהיא מפחדת ממנו ויתרו בו שלא לנגוע בה, או שיתנו לה רשות לבקש הגנה מהמשטרה וערכאות שהרי לא הלכה זו להשוטרים או לערכאות ברגע שבעלה הכה אותה אלא קודם יצתה מביתו והלכה והיתה בשעלטער ואח"כ כשראתה שהד"ת לא הולך כפי רצונה ואולי יפסקו נגדה החליטה בדעתה שמפחדת שבעלה ששהתה עמו שנים וילדה הימנו ילדים עכשיו נתהפך להיות לאיש זר נחש ואכזר ורוצה להרע לה ולריבה מי שהוא להגן עליה, אבל א"כ הי' לה לילך לב"ד קודם שהרי הי' לה זמן לזה כמו לילך לערכאות.

ואין לומר שפחדה לצאת לב"ד שהרי לא פחדה ללכת לעורך דין ולערכאות וגם כי בזה"ז שיש טעלעפאן הי' בידה ליקח הטעל' כמו שיכולה ליקח הטעל' לצלצל להעו"ד שלה ולהמשטרה וכיוצא באותה זמן הי' בידה לעשות כן ולצלצל לבית דין ושהם יתרו בו בבעל בהתראה גמורה, ואם לא יועיל תלך לערכאות, וכיון שהי' בידה לדבר אל הב"ד בשביל ההגנה

ולא עשתה כן והלכה בערכאות הו"ל מוסרת את בעלה לערכאות שלא בדשות, אפילו הי' אמת שלא הלכה אלא בשביל הגנה וזה ברור ופשוט. ומה שאמרו שלהגנה מותר לילך לערכאות, היינו במקום שאין זמן או יכולת ללכת לב"ד וכן מבואר ברמ"א חושן משפט סי' ד' עיין שם וזה פשוט מאד.

שנית נראה בדידון דידן אין בכלל דין של הגנה אלא דין מסירה לערכאות והוצאת שם רע ומלשינות ואפרש שיחתי מה שטעו בזה גם הב"ד של מאנסי לפענ"ד שהרי האשה בקשה לו הגנה לעצמה ולהילדים וכתיב שם בהלילוס שקבלתי מהבקשה.

וז"ל בקשה נתקבלה בבית המשפט הזה (השופט ג' פ. פיליפס) נגד ר' ... בה מלהירה (אלעדזינג) בעניין אשמת משפחתי (פאמילי אפפענס) וגם שם על הלו (ארדער) שהמשיב (ר' ...) לא יעשה שום נזק וכו' לבעלת הבקשה וגם הילדים, כפי שראיתי בהלו (הנקרא טעמפאָרערי ארדער אוו פראטעקשאן) נכתב בכתב יד "ענד טשילדרען" כלומר הילדים, והנה זה אינו לו הגנה סתם אלא זה מסירה שמאשמת את בעלה כאיש מסוכן ומסכן כל המשפחה, פאמילי אפפענס שזה מסירה ומלשינות גדולה על הבעל, זה ודאי אינו כלל ההלכה של אדם עושה דין לעצמו ולהגן על עצמו, אלא זה דין של ריחוק האב מן הילדים וליקח הילדים ברשותה בכח ע"י הערכאות והשופט העכו"ס ופשוט דזה הו"ל מוסרת בעלה ומלשינה עליו בכדי ליקח הילדים הימנו.

ודין הגנה, הוא במקום שאדם רואה מי שהוא אורב עליו וחושב שהוא בסכנה או קרוב לסכנה יש לו רשות להגן על עצמו [ולפענ"ד הוא נכנס בגדר של הבא להרגך וחייך קודמין וכיוצא בו או שהוא בכלל דין של הבא במחתרת עיין רמ"ה שם שהקשה למה מותר להרגו שהרי הבא במחתרת לא בא רק על עסקי ממון יותר הבעל הבית על הממון וזה לא יהרגנו וכי בשביל ממון שיקח ממנו מותר להרגו והיכן מצינו שעל לאו דגזילה מותר להרוג, ותי' דהתורה ידדה לסוף דעתו ע"ש] ולכן אפי' שלא במקום סכנה נמי אפילו להכותו מותר וכ"ש להגן על עצמו.

אבל על הילדים האב הוא הבעלים כמו האשה או יותר ממנה ואין האשה נאמנת בסתם ללכת לערכאות ולמסור את בעלה ולהלשין עליו שהיא מסכן את בניו ואדרבה זה הוא מסירה נוראה ומלשינות על הבעל שהוא האב של הילדים שהוא מסכן אותם וגריכין הגנה מהמשטרה בשבילם, וכי על זה לא בעי עדות ברורה להוציא שם רע על אב בישראל שהוא סכנה ילדיו ורוצה לסכן אותם ויבאו השוטרים והשופטים של עכו"ס ויגזלו הבנים מהאב. ולא זאת בית משפט עכו"ס אסורים אלא שוס ב"ד בישראל הכשרים לא יאמינו לה על דבר כזה ואסור להאמין לה ע"פ התורה כל שלא נתברר דבר זה ע"פ עדים, וכל שלא נתברר דבר כזה לא מפיה אנו חיים, ואדרבה היו מלקין אותה על הוצאת שם רע על אדם כשר בישראל, כ"ש שעל האב נאמר כרחם אב על בנים ועיין מהרי"ל דרחמי האב גדולים על הבנים יותר מן האם דבנשים כתיב נשים רחמניות בשלו ילדיהן וגו' אבל באנשים רחמי האב פשוטים.

ולכן פשוט בדידן דהוה תרתי לרעותא חדא שבקשה מהשופט לאחר שקראה השוטרים או אפילו בלי לקרא השוטרים ולא הלכה לב"ד מקודם לבקש הגנה אפילו לעצמה אלא הלכה לערכאות לבקש ארדער אף פראטעקשאן לעצמה, והשנית למסור בשביל הילדים וליקח הילדים בזרוע מתחת ידי האב לידה, לפענ"ד פשוט דלגבי הילדים נקראת מוסרת אלא אפילו לגבי' עצמה נמי לפענ"ד הו"ל מוסרת בערכאות ולא הולכת בשביל הגנת עצמה. והדברים מוכיחים עליה שכוונתה להוציא הבנים מרשות האב לרשותה, ועל הבנים ודאי שאין בידה ללכת להשופט ולהוציא הבנים מרשותו בלי רשות ב"ד וכיון שהלכה ובקשה הגנה גם להילדים שלא יוכל האב לגשת עליהם ולהדריכם ולחנכם א"כ הרי אפילו מה שהלכה ואמרה בשביל פראטעקשאן אין זה פראטעקשאן אלא מסירה בערכאות.

ובאמת כי גם סופה מוכיח על תחילתה שכפי שאמר וכתב במכתבו של מעכ"ת שאמר לה שתלך לב"ד השיבה למעכ"ת שקודם תגמור הבית משפט ותקבל את הילדים ואח"כ תלך לב"ד הרי שעל הבנים לא רוצה ללכת לב"ד וזה היתה כוונתה גם כשבקשה פראטעקשאן להילדים א"כ גם על עצמה הוכיח הדבר שהיא בכלל מסור ולא בכלל מגנת על עצמה.

והטענה שמעכ"ת כתב בשמה שטוענת שלאחר שתקבל מהבית משפט אפוטרופסות על הילדים וגם יקבעו לה סכום כסף להחזקת עצמה והילדים מהבעל כמה שהם ירצו להחליט ורק אז תלך להב"ד, לא הבנתי כלל דעל זה אנו דנין אם הילדים שייכים לה או לו וזה הוא מצות ב"ד לקבוע ולא הבית משפט. ולא ידעתי למה תלך ועל מה תלך אח"כ עוד להב"ד, שאם תלך אח"כ ותשמע להם מה שיאמרו א"כ ממילא לא יועיל כלום מה שהשופט יתן לה, ואם לא תשמע אז למה תלך אח"כ, אם לא שחושבת שאחר שתקבל הכל מהשופט וערכאות כפי רצונה, תבקש מהב"ד להכריח את בעלה שיתן לה גט ויקיימו ויאשרו את פסק הערכאות ואם לא יעשו כדבריה לא תשמע להם ממילא, אלא תצא ותחרף ותגדף כבן איש מצרי שיצא מבית דינו של משה חייב ותצעק שהיא עגונה אם לא יתן לה הבעל הגט, והב"ד מעגנין אותה והבעל והב"ד והתורה הם אחזרים כביכול על הנשים, ואין ברירה רק לשנות

התורה וליתן לנשים שויון שיוכלו לגרש את בעליהם כרצונם וזו ר"ל כפירה ממש בתורת ה'.

אבל לא זו הדרך מוציאתה מידי עבירה, כי על הב"ד לקבוע מי שיקבל הילדים ואף אם הב"ד נמי יסכימו כמו הערכאות מ"מ אשר תשים לפניהם כתיב בפ' השבוע ודרשו חז"ל וגם הובא ברש"י דאפי' בדבר שדייהם שוים לשלנו אפילו הכי אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ. ולכן אפילו תקבל מהשופט קאסטאדי או שאר הנחות לפי רצונה הרי עברה על מצות התורה אפי' תקבל מה שהתורה נמי היתה נותנת לה, וכ"ש שאם הב"ד יקבעו באופן אחר והב"ד הם הקובעים ולא הבית משפט היאך יתנהג האב עם בניו, ומצא הוא בכלל גוזל נפשות ומסייע לידי עוברי עבירה לגזול נפשות ישראל שהם הבנים והבנות מאביו, ואם עי"ז ח"ו יגרוס חסרון בחינוך הבנים או כיוצא בו הרי הוא בכלל גדול המחטיאו יותר מההרגו. ובכלל עשו כהיום הענין של החזקת הילדים ואצל מי יהיו ענין של פוליטיקא ובאמת כי הוא אחריות גדולה כי הוא בכלל דיני נפשות, ואין שום בית משפט יכולין לדין בזה אלא ב"ד של ישראל ע"פ התורה אשר יורוך.

סימן קצז

טענת שכבר השקיע עשרים אלף דולר בערכאות

עוד להנ"ל

ועל טענתה שטוענת האשה שכבר השקיעה עשרים אלף דאלאר לעו"ד לא הבנתי הטענה, וממ"נ אם לא היתה רשאית להשקיע וללכת לערכאות הפסידה לעצמה ומי אשם לה, ואם חושבת שכדין הלכה, תלך לב"ד ותתבע את הבעל שישלם לה את ההוצאות שהוציאה בשבילו כי דינא הכי הוא, וכן להיפך אם הבעל יטען שתשלם לו כל ההוצאות שעלו לו בערכאות במקום שהיא גרמה לו והלכה לערכאות, ואו שתפנה למי שהתיר לה ללכת לערכאות בלי לברר כל הענינים אם מותרת ללכת לערכאות וע"ד שאמרו בגמ' בכורות (כ"ח ע"ב) דן את הדין זיכה את החייב וכו' מה שעשה עשוי ושלם מביתו ועוד שם ומעשה בר' טרפון וכו' א"ר טרפון הלכה חמורך טרפון ועיין טוש"ע (ח"מ סי' כ"ה ועיין עוד שם סי' כ"ו), ולכן טענתה שהוציאה עשרים אלף דאלאר אין זה טענה שבשביל זה לא תסגור את התיק בערכאות אלא תסגור את כל התיקים קודם ואח"כ תחזור לב"ד ואם מגיע לה כסף שהוציאה בערכאות תבקש מהב"ד והבעל ישלם ההוצאות אם ירצו הב"ד שמגיע לה ובאם הליכתה היתה שלא ברשות אזי אדרבה חייבת להחזיר ההוצאות להבעל שגרמה לו, ואמנו מי שאכל שום יחזור ויאכל שום ואנחנו נסייע לה.

עוד הנני בזה לסתור טענתה שתקבל הילדים וההחזקה להם מבעלה הרי גם בעניני החזקת האשה והילדים שזה כבר בעניני ממונות דדינא דמלכותא דינא, מ"מ לאו בכל מקום אמרו כן אלא מה שנוגע לעניני מקח וממכר וכיו"ב דאדעתייהו נכנסין בעסקים, אבל בדידן אם הוא מעות הן מזונות והן שאר התחייבות שחייבו השופטים לשלם לא מיבעיא אם חייבו הבעל תשלומין אשר ע"פ התורה היה פטור מלשלם, ובפרט אם יחייב מזונות לאשה או שאר התחייבות כגון לשלם להם ביטוח רפואי (אינשורענס) וכיוצא בו לאחר גירושין שאין עליו שום התחייבות ע"פ התורה אפי' על אשה כשרה ואינה מורדת ומוסרת כלל, וגם הילדים שע"פ התורה יש להם גבולין ואם עברו על זה הרי המעות גזל ולא אמרינן בכזה דינא דמלכותא כלל אלא אפילו לא פסקו לה בבית המשפט רק מה שהבעל מחייב אפי' ע"פ התורה נמי עברה על לפניהם ולא לפני עובדי ע"ז כמבואר ברמ"א ח"מ סי' כ"ו שם, דדוקא אם פסקו מה שנוגע להם בדיני מלכות אמרינן דינא דמלכותא דינא, אבל בשאר דינים צריך דוקא לב"ד ישראל.

ואפילו באשה שהלכה בהיתר לערכאות, וכגון שהבעל סירב לילך לב"ד של ישראל או כיוצא בזה ומ"מ אם יחייבו הבית משפט לשלם לה ולהבנים מה שע"פ התורה לא הי' מחויב הרי הוא גזל ממש ואסור לאשה לקבל כסף זה ואפילו נותנת הכל להבנים מ"מ המעות גזל הוא והוא הגוזלת ונותנת אח"כ להבנים והלכה מפורשת הוא ואין צריך לפנים. וכל המסייע בדבר עתיד ליתן את הדין, שמסייע לעשוק ולגזול ממון ישראל, ואם יש ביד הבעל להוציא הממון או שתתלה לשוב לה' חייבת להחזיר כל הכסף שקבלה ע"י הערכאות שאינו מגיע לה ע"פ ד"ת, וידוע דלפרנס הילדים אפי' בזמן רב אמי ורב אסי לא הוציאו מה שאינו חייב ואפילו העמידו אותו על העמוד ואמרו עורבי בעי בני והאי גברא לא בעי בני אבל לא כפו אותו לשלם מה שאינו מחויב ע"פ התורה, וצריך להסביר את זה להנשים וגם לכמה מהרבנים שלא למדו דיני א"ע ולא דיני ח"מ באיסור גזל מאחרים.

ולבן בנידון דידן מאחר שאפילו היתה אשה שהלכה לערכאות בהיתר מ"מ להוציא ממון מבעלה יותר משחייב ע"פ התורה או ליקח הבנים אסורה אם לא מגיע לה ע"פ התורה והוא אינו מסכים וכ"ש היכא דהב"ד מתרה בה שהיא המוסרת שחייבת להחזיר הכל ולילך לב"ד. ועיין ח"מ סי' כ"ו פרטי דינים בזה, וברמ"א שם כתב שמחרימין את ההולך עם חבירו לערכאות וכן היו מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עו"כ (ריב"ש סי' ק"ב) ושחייב להחזיר לו כל ההוצאות שגרם לו ולפייסו וכולי האי ואולי, ועיין מהרי"ק שורש קנ"ה הובא ברמ"א הנ"ל. ולכן טענתה שהוציאה הוצאות על העו"ד אין זה טענה כלל אלא אדרבה הבעל יכול

לתבוע ממנה הוצאות על עו"ד שלו שגרמה לו ליקח עו"ד כדי להציל עצמו מהמסירה וז"פ. ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ה סי' קי"ח.

סימן קצח

בירור למי שהלך לבית המשפט תחילה

עוד להנ"ל

ואודות הטענה שהבעל הלך לבית משפט מתחילה, הנה לפי המאריך של הבקשות האשה הלכה למספרס דשון 25 בקווינס, והבעל למספרס דשולי 21, נמצא הבעל הלך לאחר שהיא הלכה לבית המשפט לבקש פראטעקשאן ארדער וגם ליתן לה אפוטרופסות על הבנים, א"כ הרי הבקשה שלה היתה ליקח ממנו הבנים וא"כ ממילא מה שהלך הבעל הוא רק כתשובה על הליכתה וכן כתב עו"ד ... והביאו לי לילוס שהסאמאנס הזה של הבעל ביחוד אומרים שהס כתוצאה ופועל יוצא על ההבקשה שהגישה האשה, והנני מצרף המכתב. ולכן אין טענתה טענה אלא היא שהלכה לערכאות תחלה וכמו שהעידו הב"ד לפנינו.

ומה שנוגע בכלל להני עניני להתלמד במקוס אחר למודעי אני צריך דאפילו היכא דיש היתר גמור לאשה לקרא המשטרה וללכת לערכאות בשביל להגן ממש ואין לה דרך אחר להגן על עצמה, ומ"מ מה שנוגע לענין גט אס מחמת פחד הגויס יתן גט הגט פסול וכמו שכתבתי לעיל האי גברא שהניחו אותו לילה בבית הסוהר ודאי אי נותן אח"כ הגט פסול ובטל ומבוטל כיון שאין נותן מדעתו וגם לא הי' נותן קודס שהניחוהו במשמר בית הסוהר והרי תלתה עצמה בגוי והגט בטל מדאורייתא, ואין זה ענין להגנה שמותר עס כל זה אונס יש כאן וזה פשוט והמערב שני הדברים הרי הוא כמערב כלאים מ"מ כיון דאין הז"ג והדברים פשוטים והדבר נחוץ כתבתי מה שעלה בידינו ע"פ התורה. ועתה יראו נשים כשרות ויראו שלא יפלו ח"ו ברדת שחת לאבד ב' עולמות עוה"ז ועוה"ב.

ולסיום הדברים אבקש ממעכ"ת ידידי ליתן עיניו על מכתבי זה וירואה כי אין הצדק עס האשה זו לענין הליכה לערכאות ("ואני מתנה כי אין אני רואה להגיד שום דבר לעצס הענין ולא להתערב בהריב שביניהס וע"ז ידונו הב"ד ואס אין לה אימון בב"ד זה של מאנסי יעשו זבל"א וידונו ע"פ התורה אשר יורוך") והיות כי מעכ"ת הוא איש חכס ונבון, ודבריו נשמעים אצלה, נא להסביר לה הדברים וחומר האיסור של ערכאות שהוא בכלל עו"ז והנני מקוה שתקבל את דבריו, ומיהו אס אעפ"כ תסרב האשה ולא תרצה לצאת מערכאות ולדון בדיני ישראל אז הרי זו האשה יש לה דין עוברת על דת תורה בשע נפש והיא בכלל מוסרת שעליה אמרו מה שאמרו, ואז הב"ד של מאנסי יכולין להחרימה ולכל מי שמסייע לה ואס יבקשו גם מרבנים אחרים לחתוס מצוה לכל מי שמבקשים ממנו להשתתף לבער הרע מקרב ישראל ולא יהי' תורת ה' ובני ישראל ודמס הפקר ואס תשוב לה' תרחמהו.

והנני חוזר על בקשתי היות כי מעכ"ת הוא איש נבון וחכס אבקש מכ"ת למען כבוד התורה ולמען כבוד האשה והמשפחה והילדים, אלו דברי ידידו אדס מיעוט לעולס הבוכה על חילול השס ועל קדושת בית ישראל שח"ו נתחללה אשר הקב"ה בוכה והמזבח מוריד דמעות על המגרש אשתו ראשונה ואמר למחות את שמו הגדול כדי לעשות שלוס בין איש לאשתו, יתן ה' וזכה לעבדו באמת ובאהבה ושלוס על ישראל.

החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצט

גזל שינה

בפרוס הפורים התשנ"ה ק"א תו"א

מע"כ יד"ע ויד"נ האי גברא רבה שמו הולך מסוף העולם ועד סופו הרב הגאון המפורסם כולו אומר כבוד כקש"ת מוה"ר **שמואל הלוי ואזנר** שליט"א גאב"ד ור"מ זכרון מאיר ב"ב בעמח"ס שו"ת שבט הלוי וש"ס.

אחדשג"ת בידידות נאמנה, עיינתי במתנתו התשובה ספרו דמר ח"ז וח"ח ורק לאות הוקרה הנני להעיר בח"ז סי' רכ"ד נסתפק בגידון גזל שינה מה הוא.

ובעניתי כתבתי גם אני בזה וקנה מקומו בספרי משנ"ה מהד"ת [חי"ב] (ח"מ סי' תמ"ג) והבאתי הא דתנן סנהדרין (ע"א ע"ב) שינה ויין לרשעים הנאה להס והנאה לעולם, לצדיקים רע להס ורע לעולם, וא"כ המעורר הצדיק משנתו טובה הוא לו וטובה לעולם וודאי ניחא ליה בטובתו וטובת כל העולם וליכא כאן גזל אלא אדרבה טובה וזכות הוא לו, ולכל העולם, והקב"ה נתן לשכוי בינה להבחין בין יוס ובין לילה ומעורר הצדיקים משנתס, ואס הי' גזל היאך נתן לו דעת לעורר, ובזוה"ק (ח"ג דף קע"א) מבתר פלגו ליליא שלהובא דעמודא דילחק מפיק ובטיס בהאי תרנגולא דאקרי גבר קרי ויהיב שית קלין וכלהו בסכלתנו וכו' וקראין וגפיק מניה שלהובא אחרא ומטי לון תחות גדפייהו וקראן איהו מה קרי בשעתא קדמאי קרא ואמר קול ה' בכח קול ה' בהדר ובשעתא תניינא קרי ואמר קול ה' לעיר יקרא וגו' ע"ש מה שמאריך בבינת השכוי הנ"ל.

ובספרי מוסר עורו ישנים משנתכס וגרדמים הקיצו מתרדמתכס (ועיין רמב"ס פ"ג מהל' תשובה

ה"ד), ואם הוא ח"ו רשע אז אין לעוררו כי שינה נאה הוא לו ולעולם, ואם מיירי באדם חולה ומקילו ומטרידו אין זה ענין של גזל אלא מזיק את חבירו מה שמעוררו ולפעמים הוא בכלל פק"נ וכגון חולה שישן שמותר לכבות הנר כדתנן (שבת כ"ט ע"ב) המכבה את הנר מפני החולה שישן פטור ואם מעוררו הרי הוא בכלל פק"נ ח"ו, אבל אפי' במקום איסור לעורר הכל ענין היזק ולא גזל. והמאירי ב"ב כ' ע"ב אמר המאירי חנות שבחצר יכול הוא למחות כלומר אחד מבני החצר שרצה לעשות בביתו חנות יכולים השכנים או אחד מהם לעכב עליו ולומר אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאים, אבל עושה וכו' בתוך ביתו ואינו נמנע מפני היזק שינה וכו' ע"ש והרי דקרי ליה היזק שינה אבל לא גזל.

סימן ר

הלומד בקול ומפריע שינת חבירו

עוד להנ"ל

עוד שם כתב מעכ"ג לומר דת"ח הלומד בביה"מ ונשמע קולו בבואו אל הקודש החולה עד שמפריע השינה להשכנים בלילה הוה בכלל גזל שינה.

ולפענ"ד בהרמנותא דמר כ"ג שליט"א לא מיבעיא ת"ח או אפילו הרבה ת"ח הלומדים בביה"מ דרך לימודם אפי' בקול שמעורר השכנים אין בזה איסור כל שהוא דרך לימוד ואפילו רועש בקול הר סיני [כל שלא מתכוין ח"ו להפריע ובלומד תורה עסקינן] אלא אדרבה אפילו יחיד או רבים בביתו הלומד בקול בלילה ליכא בזה איסור ח"ו אלא מצוה וחיוב, ובגמ' עירובין (י"ח ע"ב) וא"ר ירמיה בן אלעזר כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה שוב אינו נחרב שנאמר ולא אמר איה אלקי עושי נותן זמירות בלילה, ופרש"י ולא אמר לא הוצרך להתאונן ולומר איה עושי והריני חרב מי שנותן זמירות של תורה בלילה ולהכי נקט לילה שהקול נשמע מרחוק ע"כ. הרי שפי' דוקא שילמוד בקול עד שהקול נשמע מרחוק ופשוט דהשכנים ג"כ שומעים הקול דהכין פי' מרחוק ואם השכנים לא ישמעו מי ישמע.

ועיין ח"א למהרש"א שם מה שחיזק פי' רש"י ז"ל, ובגמ' שהרי לא איברא סיהרא אלא לגירסא (עירובין ס"ה) ועל דרך כלל קיי"ל דלימוד התורה בקול דוקא כדאשכחן בהיא תלמידא דאשכחתיה ברוריה דהוה קא גרים בלחישה בטשה ביה אמרה ליה לא כך כתיב (ש"ב כ"ג) ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת, והרי דבעי דוקא קולה בלימוד ועיין תוס' מגילה ל"ב ע"א ד"ה והשונה בלא זמרה, ובתוספתא פרה פ"ג זמר בו תדירא, ובע"ז ג' ע"ב יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי, ובויק"ר פי"ט אין רנה של תורה אלא בלילה, ובגמ' סנהדרין (נ"ב ע"א) ואמר ר"א כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אכלתו, ובח"א למה בלילה דביום אפשר לא נשמע הקול מפני קול המולה של המון אבל בלילה שהקול נשמע ולא השמיע אש אכלתו מבואר דבעי דוקא להשמיע הקול ע"ש.

ובמס' ב"ב (כ' ע"ב) תנן חנות שבחצר וכו' אבל עושה כלים יוצא ומוכר ואינו יכול למחות בידו ולומר איני יכול לישן מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות, ובגמ' מ"ש רישא ומ"ש סיפא ואמר רבא סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך שתיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר וברמב"ם בפיה"מ ולמה אינו מוחה עליו בהכנס התינוקות ואע"פ שהם נכנסים ויוצאים להרבות התורה בישראל ולפיכך אין הדין בזה נוהג אלא במלמדי התינוקות תורה, אבל אם הי' מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו ויאמר לו איני יכול לישן לא מקול הנכנסין ולא מקול היוצאין. ועיין רמב"ם פ"ו מהל' שכנים הי"ב וכן יש לו ללמד תינוקות של ישראל תורה בתוך ביתו ואין השותפין יכולין למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן, ועיין לח"מ שם אפי' לא הוחזק וטוש"ע ח"מ סי' כ"ה ס"ג, עכ"פ נלפענ"ד דת"ח הלומד בקול ל"ש בביהמ"ד ול"ש בביתו אע"פ שמעורר השכנים מותר ומצוה קעביד ואם ישמעו אחרים ויעמדו וילמדו גם הם תבא עליו ועליהם ברכה.

סימן רא

אוכל מאכלים המזיקים לגוף

עוד להנ"ל

בח"ח (סי' רנ"א אות ו') בגידון שמירת הבריאות באוכל מאכלים המזיקים שכתב השאול לתמוה על האג"מ ח"מ ח"ב סי' ע"ו שמניעת ממאכלים בלתי בריאים ראוי להמנע מהם אבל אין זה בגדר איסור והקשה לו מדברי הריטב"א שבועות ל"ו ע"א ד"ה א"ר יצאי שכתב דהלאו של ונשמרתם כולל שלא יאכל וישתה דברים רעים ומשמע דהעובר הוא באיסור דאורייתא, ומעכ"ג ביאר דברי הריטב"א דמיירי במאכלים הרעים לאכילה ושתי' ומוחזקים להזיק כולם או רובם לא כן באוכלים לרובא דאינשי הם הנאה ממש, והאריך להסביר שם דבריו היקרים.

ויפה העיר אלא דלדעת השואל גדולה מזו הי' ליה לשאול דלא זו דהו"ל איסור דאורייתא אלא גם לוקין על לאו זה שהרי הריטב"א שם הקשה היאך לוקין על לאו זה הא

הו"ל לאו שבכללות דהא דרשינן כמה מילי מהאי קרא שלא יעמוד במקום סכנה ושלא יאכל ולא ישתה מדברים הרעים ואין לוקין על לאו שבכללות ומי' לעצמו לחלק דלאו דלא תאכלו על הדם נדרש להרבה עניינים חלוקים ולכן הו"ל לאו שבכללות אבל כאן הכל מילתא חדא הוא כלומר כל האזהרות מענין אחד הם לשמור את עצמו א"כ לכאורה ללקות נמי ילקה.

ומה שנלפענ"ד להוסיף ביאור דבגמ' (שבת ק"מ ע"ב) ואמר רב חסדא האי מאן דאפשר ליה למיכל נהמא דשערא ואכל דחיטי קעבר משום בל תשחית, ולאו מילתא הוא בל תשחית דגופי' עדיף, וי"ל ממ"נ אם פת קיבר מזיק הגוף כדאמר בל תשחית דגופי' עדיף א"כ בכלל אמאי מותר לאכול פת קיבר והא עבר גם משום ושמרתם את נפשותיכם ואפי' כשאין לו פת קולת ידחוק עצמו אחר פת קולת, ואם אינו מזיק בל תשחית דגופא ליכא, ברם נראה דגדר דהני מילי הם גדר להמנע מהם ונפ"מ למי שממונו חביב עליו מגופו שמותר בפת קיבר ולכן תלוי בגברא דמי שחש להגוף יותר יאכל פת קלת ויוציא על האכילה הגס שיצטרך לטרוח יותר להשיג פת קלת שעולה כפלים מפת שעורים ולא נאמר שאסור לו לפזר ממון על פת קלת וכעין שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שלא יצטרך לבריות אלא מותר לו לפזר על פת קלת דבל תשחית דגופי' עדיף ואלו הוא בגדר בל תשחית דגוף אבל אם רוצה לאכול פת שעורים ליכא איסור, ורמי' לדבר דאל"כ גדולה מינה הי"ל לר' חסדא לאשמעינן דהאי מאן דאכיל נהמא דשערי במקום פת קלת עובר על לאו דושמרתם, וזה לא שמענו מרב חסדא אלא להתיר בא לאכול פת קלת אבל לאסור פת קיבר לא שמענו.

ברם נאמנים עלינו דברי הרופא הגדול רבינו הרמב"ם ז"ל (בפ"ד מהל' דעות ה"א) שכתב וז"ל הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא שהרי א"א שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המבריין והמחלומין ואלו הן וכו' (ה"ט) יש מאכלות שהם רעין ביותר עד מאד ורואי לאדם שלא לאוכלן לעולם כגון הדגים הגדולים המלוחים היבשים וכו' הרי אלו לגוף כסם המות, ויש מאכלות שהם רעים אבל אינם כמו הראשונים לרוע לפיכך ראוי לאדם שלא לאכול מהן אלא מעט ואחר ימים הרבה, ולא ירגיל עצמו להיות מזונו מהם וכו' (ה"י) יש מאכלות רעות אינם כמו אלו וכו' (הי"ד) ועוד כלל אחר אמרו בבריאות הגוף, כל זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה ואינו שבע ומעיו רפין אין חולי בא לו וכחו מתחזק ואפי' מאכלות הרעים וכו' ואכילה גסה לגוף כל אדם כמו סם המות והוא עיקר לכל החלאים ע"ש.

והנה ביאר לן הרמב"ם ז"ל דכל אלו המאכלות שהם מאכלים הן רעים ביותר והן רעים קלת לא כתב אלא שראוי למנוע עצמו מהם, ומעין זה נמי מי שאסור לו לאכול סוכר וכיוצא בו שמזיק לו מאכל ראוי למנוע עצמו ומ"מ מידי פעם המניעה יזיק לו יותר מהאכילה וכתבתי כעין זה להני שכבר הורגלו לשתות ולעשן סיגאריות או כיוצא בזה, שהגם שלכתחילה לא ירגילו בה אבל אם כבר הורגל בעישון, להפסיק לפעמים יזיק יותר מהעישון, ועיין אבות דר"נ האוכל אכילה גסה עובר משום שלשה לאוין שבתורה שביזה עצמו וביזה את האוכלים ומברך ברכה שאינה כתיקונה ועיין הגמ"י הנ"ל עוד נראה בזה דהכל תלוי ביכולת שיש ויש, יש לך אדם שיכול ויש לו לאכול מאכלים ולברר כפי בריותו ודמי ראוי לו לברר אבל מי שאין בידו לברר אוכל כפי יכלתו ות"ח אוכל פת במלח ומים במשורה ועל הארץ ישן וכל אלו לאו מדרכי הרפואה של הרמב"ם הם ואדרבה מי לער הם אבל קוי ה' יחליפו כח ויתחדשו כנשר.

כעתירת וברכת ידידו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רב

המקבל היתר לילך לערבאות צריך דוקא מב"ד של ג' שהזמינוהו

י"ג תמוז התשנ"ו

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כש"ת... שליט"א.

אחדשה"ט, ועל דבר אשר שאל עוד על מה שכתבתי שהמסרב לדין שמותר לו להתובע לילך לערכאות אבל דוקא שיקבל היתר מפי ב"ד דוקא ולא מפי רב אחד, והלא לכאורה לפסוק בדיני איסור והיתר אפילו מורה אחד נאמן, ובדין ללכת לערכאות הוא מדיני איסור והיתר וא"כ דינא הוא דיחיד נאמן באו"ה.

דע כי ודאי להורות להתיר או לאסור ללכת לערכאות הוא מדיני איסור והיתר ומיהו הרי הדין זה הוא נובע מכח דיני ממונות או כיוצא בו שנוגע לחבירו וכ"ש נפשות שנוגע למסור גוף חבירו ולכן אין דנין בו אלא אותו ב"ד שהזמינו את הנדדים לדין ולא בא לד אחד או סירב מאיזה טעם אז הב"ד מתרין אותו ואחר ההתראות כותבין עליו סירוב ומתירין לו ללכת לערכאות וכיון שצריכין להתרות בו ולכתוב עליו כתב סירוב א"א זה זולתי ב"ד ולכן צריך כל הב"ד גם לחתום על ההיתר וכל שלא עשו כן הרי אין כאן היתר וההולך בחתימת אחד מהדיינים וכיוצא או שבפי' לא מסכימים כולם רק אחד או שנים מהם אין שום היתר להולך והקולר תלוי בהמתיר וכבר הבאתי כן ממש' הרמ"א סי' פ"ו ואחרונים דהיתר

שניתן מפי רב אחד אפי׳ גובה ארזים גבהו אינו היתר וכ״ש בלי להזמין הלד רק שהולכין לאיזה רב ושואלין אותו בדרך עצה והוא אומר ״נא מיט איהס איז שוין בעסער אין קארט ווי א ב״ד״ ועי״ז סומך מ״ו ואינו כלום ואין היתר מועיל רק לאחר ג׳ הזמנות ואפי׳ אומר בע״פ שלא יבא לב״ד מ״מ אין התובע נפטר בזה מלהזמינו ולעשות כל הסדר וזה פשוט מאד.

וברגע ראיתי מכתב כת״י ידידי הגאון מוה״ר ישראל יעקב פישר שליט״א בירושלים עיה״ק סגן ראב״ד דעדה החרדית שנשאל מרב אחד שטען שלהורות ללכת לערכאות הוא שאלה של איסור והיתר ולכן אפי׳ רב אחד יכול לפסוק בה והשיב דהאמת שהיא שאלה של או״ה אבל התשובה צריך להיות שהב״ד שהם קראו לו והזמינו אותו ולא בא לדין שהם צריכין ליתן את ההיתר ואתם ישראל יעקב פישר, ולכן פשוט שאפי׳ אם מי שהוא שיבא עם היתר מרב שלא הזמין הבעלי דינין לדין וכ״ש יחידי שאין ההיתר זה היתר כלל.

אלו דברי ידידו דושב״ת החותם בלו״נ,
מנשה הקטן

סימן רג

מי שגבה חובו בשנת השמיטה וחזר בתשובה אי חייב להחזיר

מע״כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם וו״ח כש״ת מוה״ר שמואל אליעזר שטרן שליט״א ר״מ ודומ״צ ב״ב יצו״א.

אחדשב״ת בידידות, וכו׳. בדבר שאלתו בבע״ת שעברו עליו כמה שמיטות לפני חזרתו בתשובה וגבה חובותיו שעברה עליהם שמיטה ועכשיו חזר בתשובה האם חייב להחזיר כל החובות שגבה שלא כדין או פטור וכתב מעכ״ת דלפמ״ש המנ״א מצוה תע״ט דגביית חוב לאחר השביעית פתיך ביה נמי איסור גזילה פשוט דעליהם להחזיר הגזילה או דילמא יש בזה דין מפני תקנת השבים לפוטרם מהשבה.

ולפענ״ד מה שליין למנ״א תע״ט ודייק מייה דחייב להחזיר יפה כיון אלא דלא הי׳ צריך לספק ולדייק מלשונו שכן כתב המנ״א להדיא מצוה תע״ז וז״ל ופשוט דהתובע חוב לאחר שמיטה וגובה אותו חוץ ממה שעובר על הלאוין ועשה של שביעית עובר על לאו דגזל כי הוא אפקעתא דמלכא והחוב נחלט ואינו מגיע לו כלום וצריך להחזיר לו המעות וגובים מנכסים ואם מת גובים מהיורשים כדין כל גזל וז״פ מאד עכ״ל ע״ש. וא״כ פשוט דמי שגזל ממון מחבירו כשהי׳ חפשי וחזר בתשובה שחייב להחזיר הגזילה מה שגזל ואין בזה פטור משום תקנת השבים דא״כ כל גזילה שיגזול יעשו תקנת השבים שלא יחזור דאל״כ לא יחזור בתשובה. וגדולה מזו כתב החו״י סי׳ ע״ט בגר צדק שגזל בהיותו גוי מישראל בגיותו אי חייב לחזור אחר שנתגייר ע״ש ועיין ספרי משנה הלכות מ״ט סי׳ עד״ש ודו״ק.

אלא דבעיקר הדבר מה דפשיטא ליה להמנ״א דהתובע חוב לאחר השביעית וגובה אותו גובים הימנו או מהיורשים כדין כל גזל א״כ היאך הקילו בדין פרוזבל והניחו להם שלא לעשות פרוזבול כלל עיין שו״ת הרא״ש כלל ע״ז וכלל ס״ד והביאו בטור מ״מ סי׳ ס״ז שלוה בכרוכיא על מה שנהגו לגבות חוב ועיין רמ״א שם שלא נהגו במקומות שם בחו״ל לעשות פרוזבל כלל ולמה לא חשבו על איסור גזל שגובים ממון שאינו שלהם כיון שהוא אפקעתא דמלכא והתורה הפקירה ממון שלו והפקיעה החוב לגבי הלוה וליכא כאן חוב והמשלם בע״כ הרי גוזל ממונו ממנו.

איברא דעלה במחשבתי לפ״מ דקיי״ל פריעת בע״ח מצוה (כתובות פ״ו ע״א) ואמר ליה ר״כ לרב פפא לדידך דאמרת פבע״ח מצוה אמר לא ניחא לי דאיעבד מצוה מאי א״ל תניגא במה דברים אמורים במצות ל״ת אבל במצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו ופרש״י פבע״ח מצוה. מצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק ע״ש. נראה דהיכא דלאו מצוה הוא הכ״נ דאין צריך לפרוע א״כ בשנת השמיטה ליכא מצוה לפרוע כלל כיון דאיכא אפקעתא דמלכא ובטל החוב ממילא, ול״ל משמט אני בכלל (גם בעיקר המצוה של פריעת בע״ח פעם דקדקתי דא״כ לפ״מ דקיי״ל ב״ק ט׳ ע״א אמר רב הונא במצוה עד שלש ומפרש ר׳ זירא בהידור מצוה ובתוס׳ שם ד״ה אילימא דאין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא ימצא בפחות והוא מצוה עוברת ואפילו שלש ביתו משמע דלא מחייב והמבזבז אל יבזבז יותר מחומש ועיין ר״ח שם ובש״ע א״ח סי׳ תרנ״ו, ועכ״פ חיובא ליכא א״כ השואל ממון מחבירו ומצוה עליו לפרוע ואם יהיה החוב יותר משלש או חומש הכ״נ דלא יפרע נמצא דמה שאמר כופין אותו היינו כמו עושה סוכה ואתרוג וסוכה ותפילין ולא יותר והוא דבר חידוש ולא ראיתי שיאמרו כן ובח׳ האריכתי בס״ד).

ואתא מחשבה ובינטל מחשבה די״ל דאדרבה מה״ט אמרה תורה שמט והיינו דבעצם החיוב על הלוה לקיים מצות פריעת חוב וזה החיוב לפרוע חובו הוא עד שיבא שנת השמיטה וכיון שבא שנת השמיטה ולא הי׳ בידו לשלם ולא שילם הפקיע התורה מצוה זו וליכא עליו עוד מצוה לשלם חובו אלא דהתורה זיכתה למלוה במצוה אחרת שיאמר משמט אני ובגמ׳ (גיטין ל״ז ע״ב) המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אעפ״כ יקבל הימנו שנאמר וזה דבר השמטה ופרש״י צריך שיאמר דיבור של שמיטה כלומר שיש לו מצוה לומר דיבור של השמטה משמט

אני ע"ש. ומה"ט אמרו חז"ל המחזיר חוב לחבירו כלומר המחזיר מעצמו ולא שתבעו ואם לא החזיר כלל אינו חייב להחזיר דכבר שמטה השמיטה בסוף השנה. ולכן אם לא הביא לו ולא רצה להחזיר בכלל ליכא כאן שום חיוב לוה לשלם ולא דבור למלוה לומר משמט אני.

אלא דא"כ צ"ע מה שאמרו חכמים המחזיר חובו בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו מה טעם בה והלא התורה אמרה לשמט וכי אין רוח חכמים נוחה בהשמטת החוב מן התורה, י"ל כיון שפרש"י דבפריעת חוב מצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק ע"ש. ואם לא ישלם הגם שליכא מצוה לפרוע שהתורה פטרו מלשלם מ"מ ההין שלו לא צדק ונשאר שקרן וכדי לקיים הין צדק רוח חכמים נוחה הימנו.

ולדינא מה שלקמן לפענ"ד אינו חייב להחזיר מפני כמה טעמים חדא שהרי פסק הרמ"א ח"מ הנ"ל דבזה"ז לא נהג עלמא לכתוב פרוזבל ועיין ש"ע הרב הל' הלואה סל"ו שכתב והחמיר לזמן הפרוזבל לכתוב מתחלת השנה ומ"מ כתב בעצמו שבמדינות אלו לא נהגו בפרוזבל כלל ונהגו לגבות כל חובות בלא פרוזבל ונתנו טעם לדבר ע"ש, ועיקר דין שמיטת כספים בזה"ז הוא דרבנן וכמ"ש הרמב"ם ועיין בגמ' גיטין ל"ו ע"א דהוא מחלוקת ואמר אביי בשביעית בזה"ז ורבי הוא ותקינו רבנן וכו' וא"כ בזה"ז ליכא אפקעתא דמלכא אלא תיקון רבנן והם התירו בפרוזבל וכבר האריכתי בזה די"ל דתקינו למי שלא עשה פרוזבל שיועיל מה שתקנו לדרי עלמא גם יש לן שיטת הבעה"מ והראב"ד בגיטין ל"ו שם בהשגותיו על הרי"ף דחכמים רק ממדת חסידות עשו פרוזבל בזה"ז והבע"ת עכשיו יש לו חזקת ממון והמשלם מסתמא מחל לו ממילא וכעין שכתבו בהמקדש באיסורי הנאה עיין קידושין נ"ו ובריטב"א שם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת טעם הדבר מפורש בירושלמי שאסה"נ אינם שוים כלום ומעות שנותן לו לוקח בהם גזל הם בידו או מתנה ועיין ריטב"א חולין ורמב"ן חולין דף ז' ובע"ז דף ס"ב ע"א מ"ט שכרו אסור, ובח' ח"ם ריש חולין דף ז' ועיין ספרי משנה הלכות ח"ט סי' תט"ו. ולכן נראה מכל הנ"ל דאין עליו חיוב להחזיר הממון.

שנית נראה לפמ"ש בס"ד במקום אחר, וז"ל שם והנה בטעם שלא נהגו במקומות בחו"ל לכתוב פרוזבל נאמרו כמה טעמים עיין רא"ש כלל ע"ז וכלל ס"ד סי' ד' ועוד בכמה מקומות הביאו הטור שלוות כברוכיא על מה שנהגו לגבות החובות בלי פרוזבל וליכא דמשגח ביה ולכן חי' שתיקתו דנראה כגוזל ממון שאינו שלו כיון שהתורה הפקירה ממונו, ובמנ"ח מצוה תע"ז כתב להביא וז"ל ופשוט דהתובע חוב לאחר שמיטה וגובה אותו חוץ ממה שעובר על הלאוין ועשה של שביעית עובר על לאו דגזל כי הוא אפקעתא דמלכא והחוב נחלט ואינו מגיע לו כלום וצריך להחזיר לו המעות וגובים מנכסים ואם מת גובים מהיורשים כדין כל גזל וז"פ מאוד עכ"ל, וא"כ תמה אקרא היאך הניחו להם בטענת של מה בכך לעבור על איסור גזל ולהחזיק הגזל בידיס.

ואשר נראה עוד דהרמב"ם בפ"ט מהל' שמיטה ויובל הט"ז כתב כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה ועוברים על הכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר וגו' התקין פרוזבל כדי שלא ישמט החוב עד שילוו זה את זה ואין הפרוזבל מועיל אלא בשמיטת כספים בזה"ז שהיא מד"ס אבל שמטה של תורה אין הפרוזבל מועיל בו ובהשגות הראב"ד תמה א"א אין זה מחוור דאביי הוא דאמר הכי אבל רבא פליג ואמר הפקר ב"ד הפקר והלכך נוהג בכל זמן ועיין רדב"ז וכ"מ שם מה שאי' ולכאורה תקשה גדולה מזו דבהלכה י"ז כתב הרמב"ם אין כותבין פרוזבל אלא חכמים גדולים ביותר כבית דינו של ר"א ורב אסי שהן רואיין להפקיע ממון בני אדם אבל שאר בתי דיינין אין כותבין, ומשמע דמדין הפקעת ממון והפקר ב"ד הפקר בא עלה גם בזמן הזה וא"כ מ"ש בזה"ז דכשהפקעת שמיטה מדרבנן מהני פרוזבל מדין הפקר ב"ד הפקר ובזמן הבית ששמיטת כספים דאוריתא לא מהני ב"ד דרב אמי ורב אסי ולכאורה לענין הפקר ב"ד אין נפ"מ בין בזמן הבית או לא ובשלמא למאן דלא בעי ב"ד כרב אמי ורב אסי אלא כל שלשה הדיוטות ואפי' שניים מהני בדיעבד לא תקשה אבל להרמב"ם קשה.

ובהלכה כ"ז שם כתב הרמב"ם ת"ח שהלוו זה את זה ומסר דבריו לתלמידים ואמר מוסרני לכם שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה אינו צריך לכתוב פרוזבל מפני שהן יודעין שהשמטת כספים בזמן הזה מדבריהם ובדברים בלבד היא נדחית, וכתב עליו הראב"ד ובדברים בלבד היא נדחית. א"א דבריו סותרין זה את זה וכתב עליו הרדב"ז ולא ידעתי מקום הסתירה ולפענ"ד הסתירה שכתב הראב"ד היא מאחר שכתב לעיל דלא סגי ליה אלא בב"ד של רב אמי ורב אסי שיכול להפקיר ממון א"כ היאך כתב כאן מפני שהשמטת כספים בזה"ז מדבריהם ובדברים בלבד היא נדחה הא בעי ב"ד כר"א ורב אסי להפקיר ממון, שוב ראיתי דהכ"מ נמי הבין כן והכ"מ כתב דב"ד של רב אמי ור"א לאו דוקא אלא גדולי חכמים שבכל דור ודור והתלמידים שמסרו להם הם היו גדולי התורה ומב"ד תשוב שבדור וכרבנן דבי רב אשי ע"ש. ולפענ"ד אין בזה כדי ליישב דברי רבינו הראב"ד שהרי סיים הרמב"ם מפני שהם יודעים וכו' ובדברים בלבד היא נדחית הנה שנתן טעם דבדברים בלבד היא נדחית ולא בעי ב"ד כלל וכ"ש דלא בעי ב"ד תשוב אלא לסתם

תלמידים והלמיה היא בדברים בלבד ולא הב"ד מפקירין וכמ"ש ובדברים בלבד היא נלמית ויפה דייק הראב"ד ז"ל.

ואשר נראה דהרמב"ם באמת ס"ל דבעי ב"ד שיהא רואי להפקיר ממון כרב אמי ור"א וכמ"ש בהי"ז שאין כותבין פרוזבל אלא חכמים גדולים ביותר כבית דינו של רב אמי ורב אסי שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם הרי שדייק להפקיע ממון בני אדם שהוא מדין הפקר ב"ד ופסק כרבא שכתב מטעם הפקר ב"ד הפקר ולא כאביי ומיושבת השגת הראב"ד למה פסק כאביי ומה שכתב דבדאורייתא אין הפרוזבל מועיל לא מטעם שאין כח ביד הב"ד להפקיר וכאביי וכמ"ש הראב"ד דא"כ תקשה ליה להראב"ד לדידיה נמי אמאי כתב הרמב"ם אין כותבין פרוזבל כלל דעכ"פ יכתבו פרוזבל שהרי בשב ואל תעשה מהני לאביי עכ"פ ואמאי אין כותבין פרוזבל בזמן שהשמיטה מדאורייתא יכתבו פרוזבל כאביי דבשב ואל תעשה מהני דהא לא פליגי אביי ורבא אלא בטעמי ולא בכתיבה אלא ברור דהרמב"ם נמי פסק כרבא משום הפקר ב"ד הפקר אלא דמפרש הא דמדאורייתא אין כותבין לא מטעם שאין כח ביד חכמים להפקיר אלא שלא תיקן הלל בדאורייתא או שלא לבטל מצות עשה לגמרי וכט"ז דדבר שמפורש בתורה אין כח ביד חכמים לגזור ואפי' מטעם גדר והכ"נ הרי מפורש בתורה להשמיט או מטעם שלא תקנו קודם הלה שעדיין לא מנעו עצמן מצלוות יהיה מאיזה טעם שיהיה אבל הרמב"ם נמי פסק דבעינן מטעם הפקר ב"ד ופסק כרבא ולא כאביי ומיושבת קושית הראב"ד הראשונה.

ומה שכתב בהל' כ"ז תלמידי חכמים שהלוו זה את זה נראה דהרמב"ם ז"ל מפרש כן בגמ' שחכמים הראשונים היו מוסרים לתלמידיהם והטעם בזה כי אדרבה כיון דהרמב"ם בא מדין הפקר ב"ד שצריך להיות ב"ד חשוב ביותר כדי שיהיו ראויין להפקיע ממון בני אדם א"כ מ"מ שהם בשעת הלוואתם יודעים שהשמטת כספים בזה"ז דרבנן א"כ בשעת הלוואה מוחלין הכסף ומפקירין כל מה שצריך וסגי בדברים בלבד כיון דעיקר פרוזבל לא חל רק על דרבנן והם אמרו והם יודעים בזה וכעין זה מצינו גם לענין רבית דידעי רבנן וקמחלי אהדדי ומה"ט רק הרבנים מוסרין זה לזה אבל לא התלמידים שלא יודעין.

והנה דעת הראב"ד גיטין ל"ו בהשגות על הרי"ף דאין נוהג פרוזבל כלל בזה"ז וליכא שמיטת כספים וחכמים רק מחמת חסידות החמירו על עצמן ובחי' לע"ז נראה דחזר בו ובעה"מ בתשובה האריך דאין בזה"ז שמיטת כספים כלל וכ"כ הרבינו יונה באיגרת התשובה בסופו (אות ר-ר"א) אמרו רבותינו ז"ל גדול המלוה לעני וכו' ואם בזמן שהיתה שביעית נוהג והיה המלוה מפסיד את חובו אמרה תורה כי מי שנמנע מלהלוות כדי שלא יפסיד חובו נקרא בליעל על אחת כמה וכמה מי שאינו מפסיד את חובו ואינו מלוה על המשכון ע"כ ועיין פתשגן הכתב.

מבואר מדכתב ואם בזמן שהיתה שביעית נוהגת וכו' ועכשיו אינו מפסיד חובו דעכשיו ליכא שמיטת כספים כלל והוא כדעת בעה"מ ודעימיהו, והר"ן גיטין הנ"ל (דף כ' מדפי הספר) כתב ויש מן החכמים מקילין ואומרין שעכשיו אין שמיטת כספים נוהגת כלל ואין אנו צריכין לפרוזבל לפי שאומרים דקיי"ל כרבי דאמר שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג וכו' וכיון שהשמיטה תלויה ביובל דבר תורה אף מדבריהם אינה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג וכו' וכיון שבטל היובל לגמרי אפילו מדבריהם אף השמיטה אינה נוהגת כלל ואין זה נכון שהרי מימי הלל הנשיא וכו' ע"ש.

ולבאורה מגמ' ערכין שם משמע כדעת היש מן החכמים שבהר"ן שהרי דימה והקיש תרוייהו אהדדי וכנראה דמה"ט לא הביא הרדב"ז ז"ל ראי' להרמב"ם מקור הדברים ששמיטה משמטת בסוף מגמ' ערכין אלא מספרי וגם הרמב"ם לא הביא דרשה הנ"ל וזה דלא כמו שליין הכ"מ שם ספרי וערכין כ"ח ודו"ק.

ולולי דמסתפינא הינלפענ"ד עוד לדבר זה תלוי במחלוקת אחרת והוא דנחלקו המפרשים ז"ל בשמיטת כספים אי הוה אפקעתא דמלכא או שצריך המלוה להפקיר ולהפקיע הכסף וכבר הבאתי לעיל דהמנ"ח הביא דעת הפוסקים וכן נראה דעת הרא"ש ז"ל ודעימיה דשמיטת כספים אפקעתא דמלכא הוא ואפילו לא השמיט ולא אמר משמט אני מ"מ התורה שמטה המוב והרי הוא פטור מלשלם לאחר שנשמט וכן נראה מלשון הרמב"ם פ"ט מהשו"י הכ"ח שכתב כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו וצריך המלוה לומר למחזיר משמיט אני וכבר נפטרת ממני. א"ל אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממנו וכו' ואל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הם ובמתנה אני נותן לך והרי שכתב מפורש נפטרת ממני וגם הלוה אומר שלי הם ובמתנה אני נותן לך (וקצת יש לדחוק דדוקא לאחר שאמר משמיט אני וי"ל).

אמנם הירא"ש ז"ל שיטה אחרת לו בענין שמיטת כספים שכתב בסי' רע"ח וז"ל וחוב שעבר עליו שביעית אינו רשאי לוה לעכבו אלא ע"פ המלוה שכל זמן שלא השמיטו המלוה חייב לפרוע אלא לוה יזמין מלוה לדין שישמיט חובו כאשר לוהו חכמים סוף שביעית וכו' דשמטה דקרא אינו מחילה אלא לוה הקב"ה שישמיט פי' ולא יתבענו וכו' ע"ש וכן נראה לכאורה מהר"ם משאנ"ץ והרע"ב פ"י דשביעית

מ"ח והתוס' רי"ד גיטין ל"ז הג"ל והוסיפו התוס' רי"ד דלאחר שאמר משמט אני בדבר בעלמא קיים המלוה ומותר אח"כ לגבות חובו ואמר רבה תלי ליה עד דאמר הכי פי' כיון דאמר כבר משמט אני ע"ש.

והנראה שיטת הני ראשונים ברורה דשמיטת כספים לא הוה אפקעתא דמלכא כלל וכל זמן שלא אמר המלוה משמט אני חייב לפרוע את חובו אלא הלוה יזמין את המלוה לדין ויבקש ממנו שישמט חובו ואז נפטר מחובו, אלא דאפי' לאחר זה ס"ל להתוס' רי"ד דלאחר שאמר המלוה משמט אני יכול לתבוע חובו מהלוה דבמה שאמר משמט אני לא נפטר הלוה מלפרוע חובו.

ונראה לדייק כן לשון הגמ' שאמרו שם המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר משמט אני, שנאמר וזה דבר השמיטה, כי הלימוד והדרש קאי על משמט אני שצריך לומר ואח"כ יאמר ואם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו ולמה הממין עם הקרא של וזה דבר השמיטה עד לאחר ואם אמר לו אעפ"כ והרי אין לזה שייכות עם הלימוד של וזה דבר השמיטה, ולכן נראה דאדרבה מזה דייקו הראשונים אלו כיון דתלה גם הא דאם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו בקרא דוזה דבר השמטה ע"כ דקמ"ל העיקר דמותר לו לקבל וז"ש המחזיר לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני דאם אינו מחזיר אינו צריך לומר כלום אבל המחזיר לו צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו הלוה אעפ"כ יקבל הימנו ולכאורה תקשה אמאי יקבל כיון דאינו חייב לו שאמר משמט אני ולזה דרשו וזה דבר השמיטה פי' בדבור בעלמא שאמר משמט אני קיים המלוה ואח"כ מותר לקבל חובו דהחוב לא נשמט כלל ואמר רבה ותלי ליה כלומר כיון דהחוב לא נשמט וקיים כבר דבר השמיטה א"כ תלי ליה וגובה חובו ע"ש וזה לכאורה ראי' גדולה להני שיטות ודו"ק. וזה דלא כמג"א דפשיטא ליה להיפוך דאפקעתא דמלכא הוא ע"ש.
ועיין בספרינו משנ"ה ח"י סי' רע"ה ע"ו ע"ז.

ולפ"ז י"ל אי שמיטה אפקעתא דמלכא הוא א"כ מה"ת לא מהני פרוזבל דהרי כבר נפקע הכסף ואינו של מלוה ומה מהני הפרוזבל אבל אי אמרינן דלא הוי אפקעתא דמלכא וצריך שיאמר משמט אני ומיהו אפילו שאמר לו משמט אני אעפ"כ הלוה לא נפטר ועוסק חייב לשלם שהרי לא קיים המלוה של פריעת חוב אלא שהמלוה קיים המלוה של וזה דבר השמיטה ולכן שפיר מהני פרוזבל שלא יצטרך המלוה לומר משמט והבן.

והנראה לומר דלמ"ד דשביעית אפקעתא דמלכא וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון בזה"ז א"כ לא מהני פרוזבל רק בב"ד כרב אמי ורב אסי שהרי תלוי בהפקעת ממון כעין דאורייתא שהי' בהפקעת ממון ובעינן ב"ד חשוב אבל אי נימא דצריך לשמט כלומר לומר משמט אני אבל החוב לא נפקע אפי' לאחר אמירה וא"כ לא תקנו אלא לומר ובמקום דבור תקנו פרוזבל וכל מקום שעושה פרוזבל סגי דלענין החוב הרי מעולם לא נפטר מן החוב ולא הוי אלא דברים בעלמא, ולפ"ז אתי שפיר דלא נהגו גם במקומות חו"ל לעשות פרוזבל כלל כיון דלענין חוב הלוה מעולם לא נפטר אפילו מדאורייתא וכ"ש מדרבנן וליכא טעם לתקן פרוזבל בשביל זה גם כי לדעת כמה שיטות לא מהני רק בב"ד גדול כרב אמי ורב אסי ממש שאין לנו בזה"ז, גם כי בחו"ל הרבה לא היו להם קרקע ויש כמה עיקולין ופשורין בענין כתיבת פרוזבל ולהקנות לו קרקע בע"כ, כן יש להמלך למה שלא עשאו פרוזבל ובאמת כי כן פסק הרמ"א חו"מ הג"ל בס"א ע"ש.

שוב מצאתי להמאירי מכות (ג' ע"ב) ד"ה המלוה את חבירו שמיטת כספים נוהגת בזה"ז י"א בכל מקום אף בחו"ל וכן כתבוה גדולי המחברים וכן נוהגין בקטולוניאה ויש אומרים דוקא בארץ אבל בחו"ל לא וכן אנו נוהגין ואף אנו מפרשים לדעת האומרים שנוהגת בחו"ל דוקא בשביבות ארץ ישראל וכבר הארכנו בה בקצת חבורינו להעמדת מנהג אבותינו שבידינו ואף גדולי הפוסקים לא הביאו שמועה זו בהלכותיהם אלמא שהם סוברים שאין לה מקום בזה"ז, עכ"ל שם.

הנה לכל הטעמים שכתבנו מ"מ הרי נראה שאפילו לכתחילה נהגו למעשה שלא עשו פרוזבל שכתב וכן אנו נוהגין, ולדעת הירא"ם הבע"ח לעולם חייב לשלם ולא הוי כלל גזל גבי' אלא שלא קיים אמירת משמט אני, אבל ליכא חיוב חזרת ממון מדין גזל, והרי הרבה מצות שלא קיים קודם שעשה תשובה וא"כ יעשה תשובה גם על מצוה זו שלא אמר משמט אני ואף שבעזה"י אכשיר דרא ובני תורה כעת רובם ככולם מהדרין לעשות פרוזבל מ"מ לענין להחמיר על הבע"ח שיחזור מה שקיבל כבר אינו חייב כלל כנלפענ"ד.

סימן רד

הדר בחו"ל וחובו בא"י מתי כותב פרוזבול עוד להנ"ל

ובמה שאל עוד במי אדר בחו"ל והוא המלוה והלוה דר בא"י עד מתי אפשר לכתוב פרוזבל אם עד זמן

שבא״י מקום הלוה דבסוף השנה חובו נשמט או עד זמן המלוה שהוא כמה שעות יותר ובסוף השנה במקומו הוא דמשמט, ותלה זה בהפקעת החוב דרחמנא אפקעיה ולפמ״ש לעיל גם בהא י״ל דלא אפקעיה רחמנא להחוב אלא שהמלוה צריך שיאמר משמט ותלוי במלוה, ולפענ״ד בזה בזמן הבית דהב״ד היו תוקעין ומשחררין א״כ תלוי בב״ד שבירושלים והם שחררו בכל העולם ונראה דלענין עבדים וכיוצא בו נמי בזמן הבית היו הולכין אחר שחרור הב״ד שבא״י אבל בזה״ז שהשמטה תלוי׳ במלוה שפיר עושה פרוזבל עד זמן המלוה שהוא בו כנלפענ״ד ודו״ק כי אין להאריך.

סימן רה

תבע חובו לפני זמן הפרעון

עוד להנ״ל

ובדבר שאלתו עוד בראובן שהלוה מעות לשמעון והתנה שזמן הפרעון שלו יהיה שבועיים לאחר יום התביעה ותבע המלוה החוב כמה ימים לפני ער״ה שלהי שנת השבע, האם נחשב חוב זה אכתי לא הגיע זמן הפרעון ואין שביעית משמטתו, או דילמא כיון דהוי מצי לתובעו חדש לפני ער״ה ואז כבר הוי בא זמנו לפני כלות השמיטה.

ולפענ״ד נראה שהרי אם לא הי׳ תובעו כלל ואפי׳ אמר וקבע זמן הפרעון ב׳ שבועות אחר התביעה מ״מ אם לא הי׳ תובעו כלל קודם ר״ה היתה שביעית משמטתו מידי דהוה אכל חוב שאין לו זמן קבוע שקבעו חכמים שלשים יום ואפ״ה משמט, או חוב שהגיע כבר הזמן קודם שנת השמיטה שהשמיטה משמטת הכ״נ היתה משמט א״כ הכ״נ כיון דתבעו וקבע לו זמן ב׳ שבועות אחר ר״ה א״כ אכתי לא בא זמן פרעון, אלא דקלת ל״ע דא״כ למה צריך פרוזבל בכלל בכל הלוואה כשיבא ער״ה ולא שילם לו יאריך לו ימי הפרעון לעוד חדש ימים או שנה וממילא לא תשמט וא״כ יש לן דרך אחר ולמה לן לתקן פרוזבל שאמר עליו שהאי פרוזבלא עולבנא דדינא הוא.

איברא די״ל דאהכ״נ דכה״ג מהני שהרי פשוט שהמתנה לעשר שנים אין שביעית משמטת כמבואר ריש מס׳ מכות א״כ למה תקנו פרוזבל בכלל יתקנו שיתנו על זמן ולא תשמט, אמנם כבר הקשה קושיא זו החיעוך דכיון דיש היתר גלות על עשר שנים ושביעית אינו משמטת א״כ למה אמרה תורה אם יהיה דבר אם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה וראה עינך באחיך האביון הרי אם ירע לבבו נמי ילוונו לעשר שנים ולא ישמט (ואם יראה בשביעית השני הכ״נ דירוים לו הזמן הפרעון ולא תשמט) ומי׳ בני אל תקשה לך כי אלקים עשה את האדם ישר ובלא תחבולות כי כל התורה אפשר בתחבולות שיעבור אבל אם לא יעשה שום תחבולות וילך בדרך הישר אמרה תורה שלא דבר עם לבבך בליעל והכ״נ אם יתנו ביניהם לזמן הפרעון וירוים לו זמן ויסכים לזה הלוה לא תשמט, וא״כ כ״ש היכא דהתנו ביניהם כן לכתחילה נראה דלא משמט, ומיהו לא הבאתי דבר הזה בכור הבוחן כי אין הז״ג להאריך יותר וה׳ שנותיו יאריך וי״ל שנזכה עוד בשנת השמיטה זו לקיים וזה דבר השמיטה דאורייתא בכל פרטיה בביאת משיח לדקינו ובבנין בית מקדשינו ותפארתינו.

ידידו המצפה לישועת ה׳ כהרף עין עבד נרצע לאדוניו דושכ״ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רו

לולב של שביעית אי מותר למכור

מוצש״ק פ׳ ויצא התשנ״ד

מע״כ ידידי כו׳ הרה״ג כש״ת מוה״ר שלמה בערגער שליט״א משומעי לקחי אבן יקרה בברוקלין נ״י.

אחדשב״ת, בדבר שאלתו מה שלא חששו בשנת השמיטה בלולב שגדל בו למכרו לפ״מ דתנן סוכה ל״ט הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי לוקחו בשביעית ובגמ׳ שם ע״ב פריך אי הכי לולב נמי ומשני לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא אי הכי אתרוג נמי בת ששית הנכנס בשביעית היא ומשני אתרוג בתר חנטה אזלינן והנה בגמ׳ שם נראה דאוקימתא זו קאי וא״כ לולב בת שביעית הכ״נ דאסור וא״כ היאך לא חששו בזמנינו רק בשביל האתרוג והלא הלולב נמי בכלל ובפרט במו״ל, ולפוס ריהטא אמרתי לבאורה דבר זה תלוי בגירסאות בסמוך דף מ׳ שם ועניש להסקה תנאי הוא וב״ה אמת נזרקה בפי, ועכשיו אבאר יותר.

וראשונה הנני להודעו שבקושייתו זכה לכוין להגרע״א בפי׳ המשנה פי׳ הרע״ב ז״ל בשביעית שע״ה חשוד על השביעית נהי דדמי לולב יכול ליתן לו לפי שלולב עץ בעלמא הוא ואין בו קדושת שביעית. ובתוס׳ רעק״א וז״ל לבאורה דברי הרע״ב תמוהים להמעיין בסוגיין דנראה דלולב יש בו קדושת שביעית כיון דהגאתו וביעורו שוים ואינו דומה לשאר עניש דעומדים להסקה וכו׳ אח״כ מצאתי בעזה״י שעמד בזה בכפות תמרים עיי״ש עכ״ל. הנה דקושיא זו כבר הקשו הכפ״ת והגרע״א וזכה לדבריהם. אלא דיש לעיין למה לא ליין רבינו הגרע״א דגם הרמב״ם בפיה״מ כתב וז״ל והעיקר אצלנו אתרוג בתר לקיטתו אזלינן וכיון שנלקט בשנה

שביעית דינו כדין פירות שביעית אע"פ שנגמר בשנה ששית אבל הלוקח מותר למכרו כמו העליס ואין קדושת שביעית חלה עליו עכ"ל. ופלא שלא זכר הגרע"א גם מדברי הרמב"ם ז"ל, והר"ן ז"ל בד"ה לפי שאינו רשאי לתת דמי האתרוג וכו' אבל דמי לולב שרי משום דבת ששית הנכנסת לשביעית הוא כדאיתא בגמ' אי נמי דלולב עליס נינהו ועליס אין בהם קדושת שביעית, והגראה דהר"ן כמספקא ליה בביאור הגמ' ולכן בלשון ראשון כתב דיש בו משום קדושת שביעית ובלשון א"כ כתב דעליס הוא וע"ע.

וכבר הראתי לדעת ברדב"ז על הרמב"ם פ"ח מהל' שמיטה הי"א שכתב הלוקח לולב מע"ה בשביעית נותן לו אתרוג מתנה, ואם לא נתן לו מבליע לו דמי אתרוג בדמי לולב וכתב הרדב"ז הלוקח לולב וכו' והלולב אין נוהג בו שביעית שהרי אינו פרי אלא חריות של דקל ואע"פ שהדקל חזקתו שמור היינו דוקא פירותיו אבל הלולבים אין נוהגים בהם שביעית הלכך דמי הלולב אינם דמי שביעית וכו' ע"ש.

וראיתי לר"ח סוכה ל"ט שכתב וז"ל פיסקא הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה וכו' לא רצה לתת לו אתרוג במתנה כו' מבליע לו אתרוג בלולב. פי' אם היה שוה הלולב זוז נותן לו שני זוזים בלולב ולקח האתרוג בחנם, כי בפירוש לתת דמי פירות שביעית לע"ה אסור. והאתרוג שהוא פרי אסור בהנאה, אבל הלולב שהוא כמו עץ ואינו פרי הייתי אומר כי אין בו איסור. הא דאמרינן לקמן שהוא אסור לא משום דהוא לולב בן שנה ששית שנכנס בשביעית, דתניא אין מוסרין פירות שביעית לע"ה, גראה ביאור דבריו כך אבל הלולב שהוא כמו עץ ואינו פרי הייתי אומר כי אין בו איסור, כלומר כמו שאר עליס שאין בהם שביעית, אלא דלכאורה א"כ תקשה ממה דמבואר בסמוך דלולב אסור משום דהוא בן ששית, וע"ז אמר והא דאמרינן לקמן שהוא אסור לא משום דהוא לולב בן ששית שנכנס בשביעית, פי' דהא דגראה לכאורה דהיתר הוא רק שהוא לולב בן ששית שנכנס בשביעית ובלאו הכי אסור לולב של שביעית אין הטעם כן דבאמת לא הוי אלא עץ בעלמא, והראי' דעל לולב לא אמרו דתניא אין מוסרין פירות שביעית לע"ה וכו' וכיון דתניא להדיא אין מוסרין פירות שביעית משמע דוקא פירות אבל עליס מוסריס ולולב כמו עץ הוא. וכיון דבברייתא אמרו מפורש פירות שביעית ממילא ע"כ לולב מותר וא"ל דברייתא דידן רק דרך הו"א איתמר ואידחי לה מהא דרייתא דתניא אין מוסרין.

והמגיה על ר"ח שם כתב אינו מובן ואולי צ"ל אבל מהא דאמרינן לקמן משמע שהוא אסור רק משום דהוא לולב וכו' ע"כ ע"ש. ולפענ"ד לא צריך להגיה אלא גראה דר"ח נמי הרגיש בזה ואדרבה כיון דהרגיש בקושיא זו בא לישבה ולישב ממילא קושית הגרע"א והכפות תמרים דגמ' דידן אידחי מפני הא דתניא אין מוסרין פירות שביעית ודייק מדתניא אין מוסרין פירות שביעית משמע פירות דוקא ולא עליס, ומה שאמרו בגמ' לולב בן ששית שנכנס בשביעית הוא דחוי' ולא אליבא דאמת.

ועיין ערוך לנר שהביא ג"כ הא קושיא שהקשה הכפ"ת והביא דברי הרמב"ם והרע"ב בפיה"מ דעליס בעלמא הוא והביא תי' הכפ"ת כמ"ש בס"ד ובטל לולב לשאר עליס, ולפענ"ד גראה להוסיף עוד לפמ"ש דלולב הנוטל לברך אין הנאתו וביעורו שוה שהרי אין עושהו לכבד את הבית אלא עומד למצוה וגם לאחר מצותו נמי אסור לזרקו כשיורי מצוה וא"כ לולב בעצם לא הוי אלא כעליס ולעצם הנטילה הרי מצות לאו ליהנות נתנו וא"כ כה"ג לכ"ע עליס בעלמא הוא ולית ביה קדושת שביעית כלל ובגמ' לפי' הס"ד אמרו בן שביעית ולא צריך לה. ועוד י"ל לפמ"ש הרדב"ז והלולב הוא חריות של דקל גראה דרצונו בזה דהעלין של לולב הוא משתמשין בו לכבד הבית ולוקחין העלין ועושין מהם מטאטא אבל הלולב כולו כמו שהוא חריות של דקל מקרי וגם שסופו להקשות ואינו ראוי אפי' לכבד הבית ולכן לא הוי אלא עץ בעלמא ודו"ק.

ובדבר אשר שאל אי מותר לקנות פשתן עיין בכורות כ"ט ע"ב וברמב"ם פ"ח מהל' שביעית שם הי"ד ואין לוקחין ממנו פשתן אפי' סרוק, אבל לוקחין ממנו טווי ושזור, ובכ"מ שם בירושלמי פ"ה ה"ג סוף מעשרות ופשתן לאו קיסמין הוא א"ר חיננא מפני זרעה, וז"ש רבינו שיש עליו שביעית ע"ש.

אלו דברי ידידו דושב"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רז

צמחים הגדלים ע"פ המים לענין שביעית

אור ליום ה' לסדר וזה שער השמים התשנ"ד בנ"י יצו"א מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כמר חיים בונם שין הי"ר.

אחדשה"ט בידידות, בדבר שאלתו בהני צמחים הגדלים ע"פ המים ונהגו הרבה בארצינו הקדושה שומרי שביעית לאכול הני צמחים כדעת הרבה שיטות דאינו נוהג בהני צמחים דין שמיטה כיון שאין גדולתם על האדמה ובתורה כתיב ושבתה האדמה שבת לה' ולכן צריך לדעת איזה ברכה לברך על הצמחים, ועיין לח"א כלל נ"א סי"ז וקרן אורה מנחות ע' ע"א ועוד לכמה אחרונים שנחלקו בדבר.

וראשונה אומר דשאלה זו גם לכל השנים כי הברכה הפרטית מברכין מעין הפרי ועל הפת מוציא לחם מן הארץ ועל הירקות בורא פרי אדמה וכאן לא מן הארץ ולא מן האדמה, ואולי בשנת השמיטה יש לספק יותר כיון דגדולי ארץ אסורין ואם יברך ברכה הראוי' לה אז נראה כתרתי דסתרי שמברך בורא פרי האדמה א"כ עשייתו כגדל מן הארץ ונוהג בו היתר בשביעית שאינו מן הארץ.

והנה טרם אדבר להלכה הנני קצת להעיר דלכאורה מקור ההלכה כפי שהביאו הוא הירושלמי פ"ז ה"ו דכלאים עציץ שאינו נקוב מעשרותיו מהלכה ותרומתו אינה מדמעת ואין חייבין עליה חומש ר' יוסי בעי מהו לומר על פתו המוציא לחם מן הארץ, משמע דלא מקרי מן הארץ אלא מברך במ"מ והוסיף הח"א וג"ל דה"ה דאין מברך בפה"א דלא נקרא אדמה אלא המחובר כדאיתא בחולין דף קל"ט במצא קן בראשו של אדם ע"ש ברש"י ע"כ. ועיין גם בנשמ"א הל' לולב כלל קנ"ב אות א' שהאריך בזה ובקרן אורה הגם שלענין המוציא נראה דהודה לו אבל לענין בפה"א דייק ממשנה ברכות דעל דבר הגדל בעציץ שאינו נקוב יכול לברך בפה"א דמ"מ בכלל גידולו מן הארץ הוא. ועיין פתח הדביר סי' ר"ג ס"א מה שהאריך הרבה בדבר.

והנראה דבירושלמי הנ"ל דר' יוסי בעי מהו לומר על פתו המוציא לחם מן הארץ ולא איפשיטא ליה ומיהו אמר ר' יונה בעי כן דלעת כתלוש הוא וכו' ופי' הפני משה כלומר ר' יונה דהא דר' יוסי לא מספקא ליה דאם כמחובר מחשבי להו לענין כלאים ושבת ה"ה לענין ברכה ושפיר מברכינן על פתו המוציא לחם מן הארץ וכי קמיבעיא ליה הכי הוא, דלעת כתלוש הוא לסכך, ולפוס ריהטא הרי כללא בידינו דכל מקום שפוסק מספקא ליה והשני פשיטא לי' שבקינן הספק ותופסין הודאי א"כ הכ"נ כיון דר' מיבעיא ליה ולא אמר לא הן ולא לאו ובא ר' יונה ופשיט לה א"כ לכאורה אזלינן בתר פשיטותא וגם לענין ברכה הלכה כן. וקצ"ע מתוס' שבועות מ"ג ע"א כבצורות דמיין נראה דלענין שבת לכ"ע לאו כבצורות דמיין וכמחוברות דמו דגמר מקצירת סממנים שהיתה לאחר שעמדה לקצור ולענין בע"ח כיון דלא צריכות לארעא לכ"ע כבצורות דמיין וע"ש היטב.

וי"ל דאפי' להח"א דס"ל בעציץ שאינו נקוב לא מקרי אדמה כיון דאינו מחובר מ"מ י"ל דודקא בעציץ שאינו נקוב אבל במים שהמים מחוברין אל הקרקע והירקות על פני המים אפשר דכה"ג מודה דמקרי מחובר לקרקע ע"י אמצעית המים. האמנם אפי' נסכים דלענין המוציא הו"ל ספק וגם לענין מחובר לא מקרי כה"ג נמי מחובר מ"מ לעצם ההנחה בענין ברכת בפה"א מה שכתב דלא נקרא אדמה אלא המחובר וממילא אינו מברך בפה"א בדבר שאינו מחובר לקרקע בשעת גידול לפענ"ד זה אינו וצ"ע ואפרש שיחתי.

דהנה בגמ' עירובין כ"ח ע"ב ר' זירא כי הוה חליש מגירסיה הוה אזיל ויתיב אפתחא דר"י בר אמי אמר כי נפקי ועיילי רבנן איקוס מקמייהו ואקבל בהו נפק אתא ינוקא דבי רב א"ל מאי אגמרך רבך א"ל כשות בורא פרי האדמה חזיז שהכל נהנה בדברו א"ל אדרבה איפכא מסתברא האי מארעא קא מרבי והאי מאוירא קמרבי והלכתא כיונוקא דבי רב מ"ט האי גמר פירי והאי לאו גמר פירי ומאי דקאמרת האי מארעא קא רבי והאי מאוירא קא רבי לא היא כשות נמי מארעא קא רבי דהא קא חזינן דקטלינן לה להוזמתא ומייתא כשותא, פי' מת הכשות. ולא פי' המפרשים כשות זה מה הוא, ובערוך ערך כשות פי' כשות (אין פלאנצע) והגאון רב האי אמר כמו כן נקרא בל' ישמעאל כשות, והוא כמין חוטין ירקרוקין כגון של ברקת שעיקרן בארץ ופריו על קוצין הנקראין היזמי ועוד פי' צמח כדמות זהב נמשך בחוטין למעלה מהקוצים. [והמגיה שם א"ב וכן נקרא בלשון יוני ורומי ועיקר מלה זו ארמי ויפה פי' הגאון כי אין שורש ולא ענף לעשב זה ומסתבך בקוצים וגם במיני נטעים אחרים ויש לו סגולות נפלאות ברפואה ע"כ] וקצ"ע מה שכתב ויפה פי' הגאון כי אין שורש ולא ענף לעשב זה שהרי הגאון כתב שם שעיקרן בארץ ופריו על קוצין וצ"ל דכוונתו שעיקרן בארץ היינו על ברקת שכתב שם או שכוונתו שעיקרן בארץ ולא השורש וי"ל. וצ"ע שלא הביאו הפוסקים הלכה זו לא ברמב"ם ולא בש"ע, שוב מצאתי שכבר דן בזה בעוללות אפרים מרשבה"ג ר' אפרים זלמן מרגליות זצלה"ה ואין הקונט' בידי.

ולדידן מיהו ראינו מין שגדל ואינו מחובר לקרקע ומברכין עליו בפה"א וא"כ כ"ש הני צמחים הגדלים על המים מזרעים שמברכים עליהם בורא פה"א שלא אבדו ברכתם, איברא די"ל שהרי ר' זירא טעה בתחלה דמברך עליו שהנב"ד מפני שגדל מאויר אלא שדחה הש"ס שהרי קטל הוזמא ומתא הכשות ומשמע שגדל כמו ההיזמא או חלק מההוזמא והו"ל אדמה מפני שגדל מן הארץ ובפרט לפמ"ש בגמ' שבת ק"ו ע"ב האי מאן דתלש כשותה מהיזמי והיגי מיחייב משום עוקר דבר מגידולו ופרש"י כשותא הומלון וגדל מתוך ההיזמי מריח הקרקע שההיזמי יונק ממנו: מיחייב ואע"פ שאינו מחובר לקרקע כדאמרינן בעלמא. והנה פרש"י שכשות אינו מחובר לקרקע כלל אלא מריח הקרקע. ועיין רמב"ם פ"ח מה' שבת ה"ג ובטוש"ע א"ח סי' של"ו ס"ה עשבים שעלו על אוזן הכלי מליחות הכלי חשובים כמחוברים לקרקע והתולשן חייב, והנה פי' כולם שהכשות אינו מחובר לקרקע אלא שחי מריח הקרקע ואויר, והנה בגמ' שבת עוד

שם אמר אביי האי מאן דתלש פיטרא מאוגא דאגבא מיחייב משום עוקר דבר מגידולו, וכן הוא בש"ע שם.

ולבאורה יש להבין אחר שכמהין ופטריות וכשות גדלין שלא נשרשו בקרקע א"כ מ"ש שעל כמהין ופטריות מברכין שהכל, ועל כשות מברכין בורא פה"א, והגם שבגמ' דחו הא נמי מאריעא קא רבי דהא קא חזינן דקטלינן היזמא ומייתא כשות ול"ב, וגם הרי כמהין ופטריות נמי על הקרקע גדלים ומריחין ריח הקרקע או מאחורי אזן הכלי ול"ע. ועיין מ"ב מ"ש מהתולש מעלין שאינו נקוב שאינו חייב דשאני התם שאין דרך זריעה בכך אבל כשות מהיזמי והיגי דרכו בכך.

והנראה בס"ד כך, דהבריאה שברא הקב"ה את עולמו הם מד' יסודות אש מים רוח ועפר וכל ההווה ומתקיים בעוה"ז יש בו מד' היסודות אלא שכל שיש בו יותר מיסוד אחד ונוטה לצד היסוד הזה ע"ש יסוד ההוא יקרא, וכבר דבר המהר"ל ז"ל דף של עץ שנחלקו בו חכמים הטבע אחד אמר שהוא מיסוד העפר שהרי הוא גוש וכבד והשני טעם שהוא מיסוד הרוח וכתב המהר"ל ז"ל שהוא מיסוד הרוח שהרי כשלוקחין הדף ושורפין אותו יוצא מיניה הרבה רוח ע"י האש ונשאר משהוא עפר והנראה שהיתה מיסוד הרוח ולא מיסוד העפר והבן. ולפענ"ד כן הוא גם בשאר גדילים העצים והפרות. ובעשבי השדה כתיב תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע וגו' שהעשב יזריע זרע ומוליד זרעים ועשבים כמוהו ואם יעשה הרכבה לא יצליח להוציא זרע כפרידה כידוע. וחכמים שקבעו הברכות עליהם קבעו כפי הנראה להם העיקר בעצם הבריאה וממקום יצירתו.

וכמו שיש בנברואים שנברא בעולם והם פרין ורבין כן בצומח, האמנם ישנם דברים בעולם שנברא מאויר או מאדמה כמו העכבר שנברא מעפר או כנים וכיוצא בה ויש נברא מן האויר ככמהין ופטריות ולכן הגם שהם נראין על הארץ לאחר הגשם או טל וכיוצא בו אין יצירתם מן הקרקע שמזרע בו זרע של כמהין אלא יצירתן מן האויר וליחות האויר והכ"נ אם יהיה האויר והליחות על גב כלי או דף יברא כיוצא בהן כידוע. בקיצור החילוק בין כמהין ופטריות וכשות דכמהין ופטריות גדלים בלי שום זרע ולא מזרעו וגם מעצמן לא מזרעו ואין צריכין לקרקע אלא מאוירא קא מרבי לא כן כשות חיותו מן הקרקע ולא מן האויר אלא שלא בעי להיות דוקא מושרש בקרקע ואפי' מונח ע"ג היזמי וכיוצא בו ומריח ריח הקרקע די לו לחיות ולגדל ולכן הקונץ היזמי ולוקח הריח קרקע של הכשות מיית, והוא כמו עלין שאינו נקוב שהעגפים יוצאין ומריח מקרקע העולם ומי' או שניקב מן הצד והארכתי בזה בס"ד.

ולפ"ז נראה דהצמחים על המים הגם שלא נזרעו על הקרקע ואינם משורשים מ"מ כיון דחייתן מן הקרקע שא"א זולת זה ולכן ברכתן בפה"א ולא גרע מכשות שמברכין עליהן בפה"א כנלפענ"ד.

ובזה הנני בברכה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רח

מה חשש שיבוא לתבוע חובו בשמיטה

בס"ד ד' לחודש הגאולה התשנ"ג בנ"י יצו"א

את חג המצות יחוג בדיצות באכילת ק"פ בתוך המחיצות ה"ה מע"כ מחותני ידי"נ הרב הגאון וו"ח פרי עץ הדר בנש"ק שלשלת היוחסין כש"ת רבי **יעקב סופר** שליט"א רב דק"ק ערלוי קטמון ומר"י ירושלים עיה"ק.

אחדשב"ג מח' שליט"א בידידות נאמנה, בדבר שאלתו עוד לפי שיטת הפוסקים כרמב"ן ודעימיה וכפי שאנן קיי"ל דשביעית משמטת בסוף שנה עיין מ"מ סי' ס"ז ושו"ת מרן הח"ם ז"ל מ"מ סי' נ', ומותר לתבוע ההלואה עד סוף שנת השמיטה א"כ כיון דסתם הלואה שלשים יום ולאחר שלשים הרי בידו לתבוע שנה שלמה ולמה יחוש המלוה שלא להלות. יפה העיר וקושיא גדולה היא ולאויה לו.

ומה שנלפענ"ד דלכאורה הי' אפשר דמיירי שבא הלוה ללותו בשביעית עצמה קודם סוף השנה והנה בא אליו יום או יומים קודם סוף השנה לבקש הלואה אלא דנחלקו האחרונים ומחלקים בין מעות שהלוה לו קודם שנת השביעית שאינו יכול לתבעו ובין מה שהלוה לו בתוך השביעית שיכול לתובעו. ועיין במנ"ח מצוה תע"ז.

ברם לעיקר הדבר נראה דקושיא זו נכללת בקושית הראשונים ז"ל דבאמת כבר הקשו על מה שאמרה תורה פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר וגו' שהרי ביד המלוה להלוותו באופן שלא תשמט כגון לעשר שנה, או שמתנה עמו ואומר בלשון שלא ישמיט הוא חוב זה עיין רמב"ם פ"ט מהל' שמיטה ה"י ובח"מ סי' ס"ז ס"ט וכן מותר לתבוע חובו שהלוה על המשכון וכיוצא בו וא"כ למה יחוש עד שכתב תורה כי יהיה דבר עם לבבך בליעל ואמנם כבר כתב החינוך מצוה ת"פ שלא למנוע מלהלוות מפני פחד השמיטה כתב "ואולי יעלה על מחשבתך בני לומר ואיך ימנע האדם מההלואה לעולם מפני זה ולמה נכתב על זה לאו והלא בידו להתנות עמו ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית כדרך שאנו עושין תמיד בשטרותינו, אל יבהלוך דבר זה כי הזהירנו בדברים ואע"פ שאפשר בתקנות ותנאים וכו' ע"ש והכלל כי התורה נתנה למי שהולך ישר בדרך תמים ולא לעושה תחבולות לפטור

עצמו, שיכול אדם לפטור עצמו מרוב מצות התורה ע"י מחבולות, וא"כ לכאורה נראה דבהא נכלל גם זה, והבליעל חש בכל אופן אפי' יכול למבעו כל השנה ומ"מ כיון שבסופו חייב להשמט לא ילוו אפי' מתחלת השנה ול"ע.

ובשלהי המכתב מה שאני מסתפק שאי"ה אם יבא משיח לדקינו ע"פ השתא ואנן בגולה בעונ"ה ובא"י יעשו קרבן פסח אם ימנו למי שהוא בחו"ל על ק"פ בחבורה הנמנים עליו והוא בא יבא עד הלילה ע"י אורון או ענני כבוד אם יבא לאחר ההקרבה אם יוכל לאכול עמהם ובא"י מבואר דבאו ממצרים ע"פ להקריב ק"פ ומשמע דבאו כולם שמה ולכאורה אמאי לא די' שבאו המקריבים ויחזרו עכ"פ אם ידוע למע"כ בזה יודיענו או שאז ישאל השאלה למשיח לדקינו ואם זה אפשרי אז אי"ה אם יבא משיח לדקינו הנני מבקש שתמנו אותנו בכלל החבורה (ולפי דעת התוס' פסחים דף ג' קבלו כל אדם שבקש להיות נמנה וכן נראה לכאורה בגמ' דף נ') ונזכה לאכול שם מן הזבחים ומן הפסחים השתא בארעא דישראל בביאת משיח לדקינו אמן.

אלו דברי ידי"נ מחותנו אוהב נפשו וכל אשר לו דושכ"ג ושלום כל הנלוים ובפרט לכ"ק מח' הרהגה"צ מר אביו שליט"א החותם בברכת חג כשר ושמח ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רט

שותף בגינה עם מי שאינו שומר שמיטה

ו' לחודש הרחמים התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח בנש"ק פרי עץ הדר כש"ת מוה"ר ירוחם פישל אדלר שליט"א.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, וכו'. בדבר שאלתו עוד במי שיש לו גינה בשותפות עם מי שאינו שומר שמיטה והם בע"כ של הבעה"ב מתקנים ומגדלים את הגינה מה דינו של זה השותף.

הנה באמת כי זה לאו דוקא בשמיטה אלא ה"ה לעניין שבת אם יש לו בשותפות גינה והשכן שלו שהוא מחלל שבת משקה את הגינה בשבת וכיוצא בו יש לעיין עליו כדת מה לעשות.

והנם כי אין לי כעת זמן לברר הדברים מ"מ לפוס ריהטא נראה דכיון שבע"כ עושה מה שעושה אין עליו איסור כיון שלא יכול למנעו מזה אלא אם הוא בית משותף וכל אחד משלם עבור ההחזקה וזה חלק ממעותיו נמצא דממציא לו כסף לעשות מלאכה בשמיטה וזה כבר יותר מלפני עור, דאלפני עור אולי לא עבר כשעושה בע"כ אבל כאן הרי משתתף בכסף זה וגורם לחילול השם ושמיטה.

ואולי כה"ג כשאין לו עצה אחרת הי' עם כל זאת עניין לעשות שטר מכירה ולמכור את חלקו לאינו יהודי והגם שיש מפקפקים בזה הרבה ואנחנו קבלנו שלא לסמוך על מכירות כאלו מ"מ להקל באיסורא שאולי כה"ג הו"ל כעושה בקרקע שאינו אלא בקרקע של נכרי ובפרט כי שמיטה בזמן הזה דרבנן וא"כ הוא איסור גברא ולא חפצא, וגם יש לצרף כל הני צירופי שדן מעכ"ת בהס שם וליין בלדק להגרס"ג מ"א עשה ס"א עמוד ס"ה היכא דבע"כ של בעלים מבטלים שביתת הארץ, וליין גם להריב"ש סי' קנ"א, גם ממלאכה דרבנן בשמיטה וליין שם לשאילת דוד סוף מ' שמיטה, ומעדני ארץ סי' י"ג סקט"ו והגרי"ש אליסיב והגר"נ קרלין שליט"א שאין עובד שביתה במלאכות דרבנן.

בקיצור אין לסמוך עלי דבריו אלו בענין השותפות כי אין הז"ג לברר הענין יותר.

ידידו דושכ"ת המברכו בברכת כוח"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רי

המלוה את חבירו בעדים אי יכול לומר פרעתיך

ג' כי תבא התשמ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ הב' הח' מופלא ומופלג כמר בנ-ציון בלום הי"ו.

אחדשה"ט בידידות, בדבר שאלתך עוד ב"מ ע"ה ע"ב המלוה את חבירו שלא בעדים עובר בלפני עור ופרש"י שעולה על רוחו של לוה לכפור וקשה לך דא"כ המלוה בעדים נמי יכול לטעון ולומר פרעתי דקיי"ל המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים.

הנה אי בעינא יכילנא לדחוק דגם זה יכול להתנות עמו שלא יפרע אלא בעדים א"כ כה"ג כבר ליכא חשש ולכן אם לא התנה נמי אינו עובר. אמנם שנוי דמיקי לא משנינן, ומיהו האמת דלא דמי דאנן בשעת הלואה אמרינן שעובר והמלוה שלא בעדים בשעת הלואה מיד עולה ברוחו לכפור ושפיר עובר המלוה בלפ"ע שנתן לו מקום למכשול לכפור בהלואה ולהיותו גזלן בשעת ההלואה אבל המלוה לחבירו בעדים אין המלוה מכשילו שהרי הוא מהדר דוקא אחר עדים שלא יוכל לכפור בו ולגזול ממונו ולכן בשעת הלואה אינו יכול לכפור וגם לאחר שיבא זמן פרעון נמי לא יוכל לכפור ולומר לא לויתי דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי, וגם בתוך זמן פרעון נחלקו הפוסקים אי יכול לומר פרעתי ובטוש"ע חו"מ סי' ע"ח נפסק שאינו נאמן לומר פרעתי בתוך הזמן דחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו ועיין שם סי' ע"ג כמה זמן במלוה את חבירו סתם ולא קבע

לו זמן ולכן ממילא במלוה בעדים אינו עובר כלום בלפני עור שהרי אין בידו לכפור כלל ובתוך הזמן אינו יכול לטעון פרעתי ג"כ. ואם יטעון פרעתי או איזה שקר אחר זמן הפרעון אז הוא כבר בכלל גזלן סתם שאין זה בא מכחו שהרי באמצע הזמן לא יוכל לטעון פרעתי ולאחר זמן שיטעון פרעתי אין זה הוא הגורם לו ופשוט.

אלו דברי ידידך דושה"ט ובברכת כוח"ט שתזכה להיות גדול בתורה ויראת ה' טהורה כאות נפשך וכעתירת ש"ב בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריא

אם כל ישראל בחזקת כשרות לענין הלואה

בס"ד ד' לחודש הגאולה התשנ"ג בנ"י יצו"א

את חג המצות יחוג בדיצות באכילת ק"פ בתוך המחיצות ה"ה מע"כ מחותני ידי"נ הרב הגאון וו"ח פרי עץ הדר בנש"ק שלשלת היוחסין כש"ת רבי **יעקב סופר** שליט"א רב דק"ק ערלוי קטמון ומר"י ירושלים עיה"ק.

אחדשכ"ג מח' שליט"א בידידות נאמנה, בדבר תמיהתו על מש"כ החכ"ש (להגרש"ק זצ"ל) חו"מ סי' צ"ז ס"א דאין חייב אדם להלוות רק למי שיודע שהוא נאמן ודייק כן מלשון רש"י שבועות ל"ט ע"ב וכן כתב באהבת חסד להח"ח זצ"ל והובא בס' פתחי החשן, וקשה שהרי קיי"ל בכל התורה דכל ישראל בחזקת כשרות הם ולמה נגרע לענין הלואה (בלוה נתקיים בגד וגו' ולענין מלוה תומת ישרים תנחם), ב) כיון מדאורייתא מחויב להלוות היאך יפטר מכח ספק והאריך שם להביא ראי' מאבידה ומצדקה, ונהנתי הרבה מדבריו היקרים.

ובעניותי הנני להוסיף על תמיהתו עיין ת"י שלהי יבמות ותי' הקדוש דדרישה וחקירה דאיזה יום וכו' אינו בשביל לעמוד על בירור שהרי מהני העדות שאומרים שראו המעשה וכו' כלומר שהעד מהימן על מה שאמר שנתנה לו התורה נאמנות ומחזקת כשרות שלו והנראה דכל אדם שבא והעיד מאמינים לו שכן הוא שהרי יש לו חזקת כשרות ומה שצריך דו"ח אינו בשביל אמונתו אלא כדי שנוכל להזימו והוא דין מחודש בענין עדות שבעי דו"ח. וגדולה מזו אמרו שם דמה"ת אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בעינן דרישה וחקירה אלא כדי שלא תנעול דלת בפני הלוין הקילו בדיני ממונות בלי דו"ח ע"ש.

ומיהו בישוב דברי החכ"ש לפענ"ד לכאורה הרבה טעמים בדבר, חדא שהרי הגם דקיי"ל כל ישראל בחזקת כשרות הם מ"מ הרי אמרו (ב"ב קס"ה) אמר רב עמרם שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום וכו' אמר רב יהודה אמר רב רוב בגזל ומיעוט בעריות וכלן באבק לה"ר וא"כ לגבי דיני ממונות עכ"פ כיון דרובן נכשלים בגזל הרי כבר יצא מחזקת כשרות עד שיבדוק ועיין בהגהת הב"ח בקונט"א על יו"ד סי' ב' ד"ה מומר שכתב לחלק בין שאר עבירות דמומר שיש להחמיר לגנב שאמרו רוב גנבי ישראל נינהו והש"ך סי' ב' סקי"ח תמה עליו וצוה למחקו וישבתי קצת לפי הגמ' הנ"ל ועיין בכורות כ"ה ע"ב בתוס' שהקשו כהנים היאך נאמנים על השחיטה ולאכול משחיטתם וגם על הקרבנות כלם ע"ש. עכ"פ כיון דלענין דיני ממונות אמרו חז"ל רובם בגזל א"כ כבר אזל לה חזקת כשרות עכ"פ לגבי דיני ממונות ויש לחוש שמבקש הלואה ולא ישלם לו וכיוצא בו ולפ"ז שפיר יש לישב דלענין ממון צריך לברר אם הוא אדם נאמן.

והשנית נראה לפמ"ש בהג"א חולין דף ח' בשם הא"ז דהיאך נאמין לשוחט והא ע"א אינו נאמן באיסורין היכא דאיתחזק איסורא ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת והא"ז לא תי' כלום ורבינו אליעזר ממי"ץ תי' דהא דאמרינן דעד אחד אינו נאמן היכא דיתחזק איסורא היינו דוקא באנשים ריקים ופוחזים דומיא דשנים שהאמינה תורה כמו שהן ובההיא אין א"ע נאמן אבל בעד מהימן וכשר סמכינן עליה ואפי' על אשה ולהכי סמכינן בשחיטה על כהן המקריב וכו' ע"ש. ולפ"ז הכי נמי על הרוב שהם פוחזים לא סמכינן כי אם על אדם כשר שיחזיר לו.

ועוד בו שלישיה לפ"מ שאמרו בגמ' (ב"מ ל"ה ע"א) וניהמניה מלוה ללוה דקים ליה בגויה לא מהימן ליה ומ"ש לוה דמהימן ליה למלוה ומ"ש מלוה דלא מהימן ליה ללוה ומשני לוה מקיים ביה במלוה (משלי י"א ג') תומת ישרים תנחם מלוה מקיים ביה בלוה וסלף בוגדים ישדם ע"ש. ובגליון הש"ס שלי ציינתי דלכאורה משמע דכל לוה בכלל סלף וכל מלוה בכלל תומת ישרים וזה שמברכין ונא אל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי הלואתם וכיון שהוצרך להלואה נתקיים בו וסלף ח"ו שהרי לא נתקבלה תפילתו של ונא אל תצריכנו, ואולי זה רמזו לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן ואטו כל לוה רשע הוא ח"ו אלא על דרך הנ"ל והוא רחום יכפר, ומיהו י"ל דלאו על כל נאמר אלא בכגון זה שבגמ' שם שכבר בא לידי שבועה ולא כן בשאר הלואות עכ"פ כיון דאיכא כזה שפיר יש לו ליזהר כבר שלא יבא לידי זה.

ובזה י"ל בדרך דרוש אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה ודייק עמי ודרשת חז"ל ישראל ולא עכו"ם ידוע ובגמ' פריך פשיטא וי"ל כשתלוה כסף את עמי כלומר שיהי' אדם כשר וזה עמי והייתם לי סגולה ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו ותלוה לו באופן שלא תהי' לו כנושה ואיך זה אפשר אלא שידרוש קודם

אם זה דרכו לשלם ולא צריך לחזור אחריו ולהביאו לב"ד וכיולא בו ואם צריך להיות לו כנושה אז לא תלוה כי תעבור על לאו דלא תהי' לו וגם מי יודע אם ישלם לך.

ורביעי בקודם נלפענ"ד לפמ"ש בגמ' ב"מ (כ"ח ע"ב) אמר את האבידה ולא אמר סימניה לא יתן לו והרמאי אע"פ שאמר סימניה לא יתן לו שנאמר עד דרוש אחיך אותו עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא אם אינו רמאי ובגמ' ת"ר בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה היה נותן סימנין ונוטלה משרבו הרמאין התקינו שיהו אומרים לו לא והבא עדים דלאו רמאי את וטול. ומביא שם מעשה דר"פ אירכס ליה חמרא וכו' ע"ש ועיין טוש"ע ח"מ סי' רס"ז ס"ו מחלוקת המחבר והרמ"א בזמן הזה אם נותן סימנין מובהקים דלהמחבר בזה"ז לעולם צריך עדים שלאו רמאי הוא והרמ"א הביא י"א דבסימן מובהק מחזירין אפי' בזה"ז ואין צריך לעדים שאינו רמאי ע"ש. ומבואר דאפי' באבידה שאין המעות של המוציא בודאי ויש עליו מצוה של והשיב את האבידה ואפ"ה אין לו להחזיר עד שידרוש אם הוא רמאי או לא כ"ש להוציא מעות משלו וליתן לאחרים שצריך לדרוש אם הוא רמאי או לא.

וחמישית אוסיף עליו דכבר הבאתי מחלוקת הראשונים ז"ל עיין טויו"ד סי' קי"ט שהביא הב"י דעת הרמב"ם מפי"א ממ"א דבזמן הזה אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרות ובש"ע לא פסק כוותי' אלא סתם דכל אדם בישראל הוא בחזקת כשרות והש"ך סק"א האריך להביא ראיות נגד הרמב"ם ושכ"כ הד"מ דהמנהג אינו כהרמב"ם ומיהו עיין ביו"ד סי' קי"ט ס"א דבעינן שיהא מוחזק בחזקת כשרות, ועיין מג"א א"ח סי' ל"ט סקי"ג וברמ"א זי"ל אף שבד"מ כתב דהמנהג אינו כדעת הרמב"ם מ"מ בהגהות ש"ע כתב וי"א אפילו מי שאינו חשוד רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור וכו' ע"ש.

ונראה דלכאורה ס"ל דיש לנהוג כהרמב"ם ועיין לבוש יו"ד סי' קי"ט ס"ב שפסק כהרמב"ם ועיין דג"מ שפליג על הש"ך ועיין גם ערה"ש והארכתי קצת בספרי משנ"ה ח"ד סי' ד'. וא"כ לפ"ז לענין להלוות לו כיון דבזה"ז איתרע החזקת כשרות בסתם וכמ"ש הרמב"ם שפיר קאמר החכ"ש וכנ"ל.

וששית נלפענ"ד לפי מה שאמרו ז"ל (כתובות ס"ח ע"א) אמר ר' אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום שנאמר וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא ותני ר' חייא בר רב מדפתי רבי יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עו"כ כתיב הכא (דברים ט"ו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל (דברים י"ג) מה להלן עו"כ אף כאן עו"כ. ופרש"י היינו חוטאים שאנו מעלימין עין מן העניים אבל עכשיו הרמאים גורמים לנו, ומבואר דכיון דהאידנא איכא רמאין אינו עובר משום מעלים עין אלא נותן לו כפי ראות עיניו הגם דאיכא מצוה מפורשת וכיון דיליף הא מהא ממילא הכ"נ הלואה כיון דאיכא רמאי אינו חייב להלוות אם לא יבדוק אחריו.

ומש"כ מע"כ מה' שליט"א דמדברי רש"י שבועות ל"ט ע"ב ד"ה חלה אין ראי' שיוכל להפטר בספק לכאורה ראייתו של הגרש"ק הוא ממה שכתב רש"י שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ומשמע שעליו לדקדק קודם שמוסר ממונו שהוא איש מהימן ולא רמאי ובלאו הכי לא הי' לו למסור וגדולה מזו אמרו חז"ל (ב"מ ע"ה ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול ור"ל אמר גורס קללה לעצמו שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק (תהלים ל"א) ואמר רבינא דכל שכן בת"ח כרב אשי שלא רצה להלוותו בלי עדים דטריד בגירסיה ועיין רש"י עובר לפני עור שעולה על רוחו של לוה לכפור. קללה כשתובע וזה כופר הכל מקללין אותו ואומרין שהוא דובר על צדיק עתק ע"ש. א"כ מבואר לכאורה דאפי' יש לו מעות ללוות מ"מ צריך להשגיח מפני הרמאין וא"כ שפיר מדייק הגרש"ק דאינו חייב ללוותו עד שידרוש אחריו אם הוא אינו רמאי וכיולא בו כנלפענ"ד אם מחו' שליט"א יסכים לזה.

אלו דברי ידי"נ מחותנו אוהב נפשו וכל אשר לו דושכ"ג ושלום כל הנלוים ובפרט לכ"ק מח' הרהגה"צ מר אביו שליט"א החותם בברכת חג כשר ושמח ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריב

בני העיר אין יכולין לעכב לכל מילי דמצוה

אור ליום עש"ק ויקרא התשמ"ח בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא מברכינא יהא שמיה מברך ה"ה האי צורב חו"ב כש"ת מוהר"ר יצחק קורלינסקי הי"ו בהגר"ב שליט"א ב"ב תו"א.

אחדשה"ט, מה שתמה עוד בתקנת ריב"ג ואילך (ב"ב כ"א) שתיקן להעמיד מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר משמע דוקא מלמדי תינוקות ול"ע מה שפסק המחבר בח"מ סי' קנ"ו ס"ג דבכל מילי דמצוה אינו יכול לעכב ולאו דוקא מלמדי תינוקות ול"ע.

ולפענ"ד דהרי בגמ' שם פריך מיתיבי אחד מבני חצר שרוצה לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינוקות

בני חלר מעכבין עליו ומשני בתינוקות דעכו"ס ותו פריך מיתיבי ומשני חבירו מעכב עליו ומשני נמי בתינוקות דעכו"ס, ופי' רגמ"ה בתינוקות דעכו"ס כלומר אם רוצה ללמד ספר רפואה או מקרא יכול לעכב אבל בתינוקות ישראל לא מצי מעכב ולא מצי מעכב קמי אבולהו כלומר רופא, אומן, וגרדי, ומשמע דכל הני מותר כיון דהוה מצוה רק בעכו"ס ליכא מצוה, ושפיר פסקה ב"י דלכל דבר מצוה מותר דמ"ש רופא אומן וגרדי משאר מצוה.

ומה שהעיר על דברת הרמב"ם בהת"ת שלמד מקרא דחפץ למען לדקו דבר זה ולא מתקנת ריב"ג, איברא דהרמב"ם לא פליג על תקנת ריב"ג אלא מפרש דתקנת ריב"ג היתה לפי שה' חפץ למען לדקו יגדיל תורה ויאדיר ולא שקלתם ילמדו תורה וקלתם לא ילמדו ודו"ק.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך הנני מוכרח לקצר דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריג

ז' טובי העיר יכולים לסלק גבאים שעמדו מעצמן

מע"כ ח"ג הרה"ח הרב שמואל גרום הי"ו טוען רבני בארצנו הק'.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בביהכ"נ עיר יהוד שמתחילה בא שני אנשים ולקחו דירה ועשו שם ביהכ"נ והחזיקו בגבאות מעצמם ויהלו את כל עניני ביהכ"נ וטוענים שבביהכ"נ שלהם והלכו אנשי יהוד ופעלו עם מועצה הדתית וקבלו מבנה ביהכ"נ השייך למועה"ד ופינו את הביהכ"נ הישן שהי' בדירות הנ"ל ונכנסו לביהכ"נ החדש כל הליבור.

גם בביהכ"נ החדשה עברו השני הגבאים הנ"ל והתנהלה הביה"מ כמה שנים בהתנדבות הני תרי אינשי אך לאחר אי סדרים וחשדים ויהול כושל עשו אנשי העיר בחירות ע"פ התורה ונבחר ועד לניהול הביה"מ ונדחו שני הגבאים מכהונתם ע"י הועד, ולפי שסרבו הגבאים להכנע ולשמוע להועד פנו המתפללים לב"ד הרבני ותבעו את הגבאים לד"ת וסירבו לבא ונערך דיון זולתם והמתפללים הביאו מוסמכים שונים להוכיח טענותיהם בעוד הנתבעים לא הוכיחו מאומה. ושאלתו עכשיו אם יש להגבאים הנתבעים זכות כל שהוא בבית הכנסת החדש ואם כן מה הזכויות שלהם.

והנראה לאשונה דהנה מבואר בחו"מ דקהל יש לו דין שותפים ועיין ח"מ סי' קע"ו מדיני השותפין לענין דיני ממונות, וגם יש לו דין הקדש לענין איסורים ובגמ' מגילה כ"ו מבואר דקהל וליבור שממנים זט"ה לנהל העניני ליבור יש להם כח לקנות ולמכור ואפי' להוריד מקדושה גדולה ולהוציאו לחולין ואופני העניים ועיין א"ח סי' קנ"ג וח"מ סי' קמ"ט ועיין שו"ת הרשב"ש סי' תקע"ג דזט"ה הם כשלוחי כל הליבור ובידם להחרים ולעשות כל דבר בדיני ממונות ולא צריך מעמד אנשי העיר אלא לענין להפקיע מקדושתה, ונחלקו בזה הפוסקים עיין פנ"י ח"ב סי' נ"ט ד"ה ועוד די"ל דהמכר בטל. ועיין קצוה"ח סי' קכ"ג סק"ד ובנוב"י מהד"ק סי' ס"ז נסתפק בזה וליינו עליו שנעלמה מיניה תש' הרשב"ש. ועיין עוד מהר"ם שי"ק א"ח סי' נ"ה-ש"ז-שי"ב כח זט"ה.

ובדין גבאים שהם פועלים בעניני הליבור הממונים מזט"ה יש להם הכח שנתנו להם זט"ה ואם החזיקו מעצמם בגבאות הנה יש לו דינים כמחזיק במצוה ונחלקו בזה המחזיק במצוה אם החזיק על לעולם היכי דהליבור מינוהו ולא מיחו בידם ועיין מהר"ם שי"ק ח"מ סי' י"ח וי"ט בגבאי שהחזיק לגבות מעות בשביל עניי א"י שבמקום שאין מנהג למנותו על זמן קצוב החזיק בו לעולם אבל לא לבניו אחריו, ועיין ח"מ סי' קמ"ט סע' ל"א בהג"ה דאדם שהחזיק במצוה אין יכולים הקהל ליתנה לאחר.

ומיהו כל הני היכא דהוחזק הדבר ע"פ מינוי זט"ה וזט"ה נבחרו ע"פ בחירות ורוב הקהל והבוחרים כדין בחירת זט"ה, אבל אם מי שהוא החזיק בעצמו במצוה ולא מיחו בו הליבור או שהחזיקו אנשים כל זמן שעדיין הליבור הי' קטן ולא הי' בידם לנהל ע"פ בחירות והתנדבו אנשים יקרים ליקח דירה וליתן להם ביהכ"נ וכמו כאן שלקחו שתי דירות וכיוצא בו ועשו ביהמ"ד זמני עד שאח"כ נתרבה הקהל וקבלו ביהכ"נ ממועה"ד על שם הליבור ועכשיו בחרו בזט"ה הנקרא כעת ועד ודאי שהאנשים שנבחרו בידם להעמיד אנשים גבאים כפי צורך המקום וע"פ רוב הנבחרים וכולם צריכים לשמוע להם, וכבר בתשו' הר"י הלוי אחי הט"ז סי' כ"א דאם החזיק בעצמו יכולים הקהל לסלקו וליתנו לאחר אפי' בחנם ועיין שו"ת אמרי א"ש יו"ד סי' קט"ז ונידון דידן כ"ש הוא שהחזיקו בגבאות קודם שהיו בחירות בכלל ולא הי' עדיין זט"ה מרוכז אף ששמשו גם בביהמ"ד החדש עד שלא עשו בחירות מ"מ לאחר שעשו בחירות יש ביד הועד לסלקן.

ומיהו עכ"פ צריך להתחשב גם עם האנשים שפעלו כל הזמן לצורך הליבור אלא כיון שנתברר שעשו דברים שלא כהוגן יפה עשו שהזמינו אותם לב"ד לברר העניים ובפרט שעליהם לקיים והייתם נקיים מה' ומישראל ולהסר ממך לזות שפתים ועקשות פה, ולא יפה עשו שלא באו לב"ד ואדרבה זה מרבה עליהם החשד, ולכן בשביל טעם זה לחוד

שלא רצו ללכת לב"ד אסורים להיות ממונים על הציבור דהכי קיי"ל דמי שפסול להעיד או שמסרב לדין הרי פסול להיות מזט"ה וגם פסול ממילא להיות ממונה לאיזה שררה על הציבור ואין הז"ג כעת יותר.

בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריד

בענין סרסור שלא קיבל אחריות

ב' לסדר ויחי יעקב התשנ"ו בנ"י יצו"א
מע"כ הב' הח' בנש"ק זרע ברך פרי עץ הדר מו"מ כו' כמר משה דייטש הי"ו תלמיד בישיבתנו הקדושה.

אחדשה"ט, בדבר שאלתך בראובן שנתן לו שמעון חפץ למכרו וראובן הוא סותן וסרסור בחפצים כאלו והסכים למכור לו החפץ בתנאי שאין לו אחריות על החפץ גופיה, ורוצה להיות רק כשומר חנם ובלי אחריות אם יאנס או ימצא לו שום דבר, וכיון שראה ראובן שהחפץ לא נמכר זמן מה הלך ראובן ומסר החפץ ללוי שהוא גם כן סוחר ועוסק עם חפצים כאלו והוא ימכרנו ולא הודיע מזה לשמעון, בינתיים נגנב החפץ מלוי, ובא שמעון ודורש מראובן שישלם לו עבור החפץ שמסרו ללוי שלא ברשות, ראובן טוען שאין לו אחריות שהרי התנה על החפץ כיון שהתנה עמו שאין מקבל שום אחריות על החפץ, והשנית טוען כי כוונתו היתה לטובה למכור לו החפץ, והשאלה אי ראובן בכל זאת חייב לשלם לשמעון ומה שהתנה עמו להפטר מהאונסים ומדיני שומרים לא התנה אלא בינו ובין עצמו אבל לא התנה עמו שיתן לאחרים ושומר שמסר לשומר חייב, או שלוי חייב לשלם שהרי אצלו נאבד החפץ ואותו לא פטר שמעון מלשלם והרי הוא חייב באונסים שהרי אם הי' מוכר החפץ הי' מקבל דמי טרחא והו"ל ש"ש שחייב על הגנבה ואבדה והפטור הוא לגבי עצמו אבל לא לגבי לוי ולכן לוי שפיר משלם, או דילמא יכול לומר שלוי בכלל לא נפטר מלשלם והתנאי של ראובן לפטרו לא שייך אלא לעצמו אבל לא ללוי, או יאמר כיון דראובן התנה עם שמעון לפטרו מהיזק החפץ כל שנתן ללוי נמי על דעת כן נתנו.

וראשונה עלינו לברר חיובו דהאי סוחר ראשון במאי, ונראה דיש לומר דיש לו דין שליח ומדין סרסור קאתינא עלה המבואר ברמב"ם פ"ב מהל' שלוחין ה"ו ובטוש"ע סי' קפ"ה הסרסור שליח הוא אלא שנוטל שכר שליחותו לפיכך אם שינה מדעת בעלים משלם מה שהפסיד וא"כ לכאורה בדידן נמי שהסוחר הראשון שהוא שלוחו של בעלים שנתנו לסוחר שני והפסיד משלם מה שהפסיד דשינה בשליחותו והגם שפטרו מאחריות מ"מ לא פטרו שיוכל לשרפו. אבל יש עוד סרסורות לפמ"ש בגמ' נדרים ל"א ע"ב ההוא ספסירא דשקל חמרא לזבוני ולא איזבן בהדי דהדר איתנס חמרא חייביה רב נחמן לשלומי איתביה רבא לרב נחמן נאנסו בהליכה חייב בחזרה פטור א"ל חזרה דספסירא הולכה היא דאילו משכח לזבוני אפילו אבבא דביתיה מי לא מזבין ליה ע"כ.

פי' הענין שדרכן של אותן ספסורין היה ליקח בהמה בדמים קצובים והיו מתנים עם הבעלים שאם לא ימצאו לקוחין שיחזירוה להם עיין ר"ן שם ועיין פי' הרא"ש שם ועיין ב"מ פ"א הלוקח כלים מן התגר ובטוש"ע ח"מ סי' קפ"ו סע' א-ב. ומיהו מחלק שם עוד בין זבינא חריפא לזבינא דרמי על אפיה ובזבינא דרמי על אפיה הנאת המוכר הוא שאינו מוציא לוקחין תמיד ונידון לכאורה כיון שנתן למוכר למכור ולא מצא קונים עד שנתנו לסוחר שני שהוא לוי נראה נמי דלא הי' זבינא חריפא רק זבינא דרמי על אפיה, ומיהו יש לו נמי דין שומר שכיון שיקבל שכר כשימכרנו נעשה עליו נמי שומר שכיר.

ולהלכה נלפענ"ד דראובן פטור מלשלם כלום עבור החפץ הגם שמסרו לסוחר אחר והו"ל כעין שומר שמסר לשומר דקיי"ל (ב"מ ל"ו ע"ב ובטוש"ע סי' רצ"א סע' כ"ו) דשומר שמסר לשומר חייב ואפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר חייב משום דאמר ליה את מהימן לי בשבועה היאך לא מהימן לי בשבועה, מ"מ כאן כיון דנתן לו למכור ולא אמר ליה באיזה אופן למכור וכיון דדרך התגרין והסוחרים שיש להם חפצים למכור נותנים לאחרים שימכרו לו וגם זה שמעון הנותן החפץ לא הי' מקפיד שימכרנו לוי או ראובן אמרינן דאדעתא דהכא נתן לו שימכרנו, ודומה להא דכתב המחבר שם לפיכך אם דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני הרי השומר הראשון פטור מלשלם והוא שלא ימעט שמירתו אבל אם מיעט שמירתו שהי' הראשון ש"ש והשני שומר חנם לא ודידן נמי פשוט שאין דרך הבעלים להקפיד היאך ראובן ימכור את חפצו שנתן לו למכור וכיון שראה ראובן שאינו נמכר לו בחנותו וחשב שלוי ימכרנו ונתן לו למכור לא הוי כשומר שמסר לשומר, אלא דעדיף מיני' דכיון דהתנה עם הבעלים שאין לו אחריות על החפץ כלל וא"כ אינו חייב שבועה אם הי' נאבד אצלו כלל וא"כ אם מסרו לשומר אחר ליכא נמי טענה דלדידך האמנתי בשבועה ולא לשני שהרי פטרו משבועה לגמרי ומכל אחריות.

ונראה מיהו דעכ"פ בעי שיהי' לוי איש מוסמך ורגיל ראובן לסחור אתו או שיהא שמעון רגיל לסחור עם לוי פעמים אחרים כמו לראובן רק שעכשיו נתן לראובן אז אע"פ שאינו מורגל ראובן לסחור עם לוי י"ל דפטור ראובן משום דהו"ל שמעון רגיל לסחור עם לוי תמיד, דאז נפטר ראובן

מכל, אבל אינו רגיל לסחור עמו כלל לא הוא ולא שמעון י"ל דהו"ל כעין פושע בחפץ חבירו דהגם דפוטרו מאחריות היינו מדין שומרין אבל מפשיעה ודאי לא פטרו ואם מסרו למי שאינו ידוע כלל אפשר דהו"ל כפשיעה, הגם שיש לומר דכל שמסרו לאדם מישראל לא מקרי פשיעה דלא נחשדו בני ישראל וכל ישראל בחזקת כשרות הם וכל שלא יוכל לטעון לך האמנתי בשבועה ולא לשני כיון שפטרו משבועה ומאחריות א"כ כשמסרו לאחר אפילו אינו ידוע ואינו רגיל לסחור עמו נמי לא מקרי פשיעה עכ"פ ומותר למסרו לאחר ובפרט כי חשב שימכרנו ולטובתו נתנו להשני.

ונראה עוד שאם לא פטרו שמעון לראובן אלא מאחריות דש"ש אבל מ"מ לא פטרו מלהיות כשומר חנם דקיי"ל מתנה אדם על שומרים לפטור או לחייב כגון ש"ח להיות לו דין ש"ש או ש"ש שלא לחייב רק כש"ח וש"ח מתנה להיות פטור מן השבועה שכל תנאי דממון קיים וא"ל לא קנין ולא עדים, כמבואר (בגמ' ב"מ ל"ד ובטוש"ע ח"מ סי' רל"ו ס"ה) ולכן עכ"פ חייב לו שבועה שלא פשע שכה"ג כבר יכול לומר לדידך האמנתי בשבועה לאחרינא לא, ומ"מ אם הי' רגיל לעשות סחורה עם השני אינו יכול לטעון אפי' כה"ג וכנ"ל, ואפשר דבכל אופן פטור כל שהי' ראובן מורגל לסחור עם לוי ולא מקרי פושע כיון שנתנו למכור ועשה כדרך המגרין בזה לאחר שראה שאצלו לא נמכר זמן מה חשב תחבולות למכור אצל סוחר שני שכן דרך המגרין וכל שלא שינה מדרך המגרין לכאורה פטור הוא מלשלם.

ומיהו לענין לוי אי יש לו לשמעון טענות על לוי ויכול להשביעו מדין ש"ש או מדין ש"ח יש להאריך ואין הז"ג כעת דיש מקום לומר דראובן שמסר ללוי ולא אמר לו כלום רק נתן לו החפץ למכור נעשה עליו שומר שכר שהרי רוצה להרויח ונתחייב בחפץ זה לשמו וכמו שאמרינן (נדרים ל"א הנ"ל) שלקח כלי למכור ובחזרתו נשבר ובא לקמי' וחייביה ר"נ והגם שלא הכיר את הבעלים רק ראובן מסר לו מ"מ קבלו מראובן ככלי של הבעלים וממילא חייב באחריותו וכיון דהבעלים לא פטרוהו ללוי א"כ לכאורה יכול שמעון לבקש מלוי שישלם לו עבור החפץ, שהרי ע"מ כן קבלה למכור וי"ל אי מהני שישבע שבועת השומרים ויפטר או כיון שלא באת לידו בתור פקדון אלא בתור סרסור למכרו וכל זמן שהי' בחנותו הי' בדעתו למכרו והו"ל דינא דההוא ספסירא ול"ע.

אלו דברי אדם מועט לעולם המברכך שתזכה ללמוד תורה לשמה ולהיות גדול בתורה דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רטו

אי ד' אמות של אדם קונות בכל מקום

עש"ק ב' לקריאה התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כמר בן-ציון כ"ץ שווירער הי"ו.

אחדשה"ט, בדבר שקשה ליה אנמק"י ב"מ דף י' שכתב דבירושלמי (פ"ח ה"ג דגיטין) מוכח דהא דד"א של אדם קונות לו בכ"מ דלאו במילי דהפקר בלאוד הוא כמליאה ונכסי הגר אלא אפי' במכר ומתנה נמי וא"ת א"כ למה הוצרכו חכמים לתקן משיכה ומסירה בסימטא יקנה בד"א י"ל דלא אמרו בד"א אלא בשעומד ונתנו לו בתוך ד' אמותיו הא קדמו לו בעלים לא זכו לו שמקוס אותו דבר קנוי הוא לבעליו. ותמה על זה מב"מ דף ק' ע"א במחליף פרה בחמור וילדה זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וזה אומר משלקחתי ילדה יחלוקו וכן בשפחה ומוקי לה בעומדת באגם ושפחה נמי בעומדת בסימטא ואכתי לדעת הנמק"י יהא המוציא מחבירו עליו הראי' שהרי קנה בעל הבית הד"א ששם החפץ מונח.

וראשון לגיון דדברי נמק"י לאו יחידאי הינהו והרמב"ן ז"ל הובא בש"מ שם כתב הא דאמרינן ד"א של אדם קונה לו בכ"מ נראה שדעת הראשונים שאין דינו אלא במליאה והפקר אבל לא במכר ומתנה שאין קנין ד"א אלא תקנה משום אינצוי בהפקר ולשון הגמ' משמע דקונות בכל דבר ומצאתי במס' גיטין בירושלמי ר"ל בשם אבא כהן בר לייה אדם זוכה במליאה בתוך ד"א ר' יסא בשם ר' יוחנן זו בגיטין משא"כ בתנה רובה דר"י ורובה דר"ל רובה דר"ל מה אם מליאה שאינו זוכה בה מדעת אחרת הרי הוא זוכה בתוך ד"א מתנה שהוא זוכה מדעת אחרת לא כ"ש וכו' הרמב"ן ז"ל וא"ת א"כ למה הוצרכו חכמים לתקן משיכה וכו' י"ל וכו' הא קדם כלי לא זכו לו וכו' וכן כתב הריטב"א וכן משמע מתוס' ע"ש.

ולעצם הקושיא יכולנא לפרש דמה שאמרו בעומדת באגם בסימטא וא"כ לא ראינו באיזה ד"א היו בשעת לידה וממילא כה"ג לא אמרינן דד"א קונה אם לא שנוקים לה בכפות וכמו שאמרו בעבד שנתנו לו גט שזוכה לאשתו מדין חצר דוקא ביאן וכפות והכ"ג כיון דהו"ל מהלכת ממקוס למקוס לא תקנו ד"א לחפץ כזה ומה שאמרו בקדם חפץ היינו חפץ שעומד במקוס אחד.

שנית נראה שהרי כאן במחליף פרה בחמור הרי בהא גופי' פליגי מי הוא המחזיק בד"א אלו כיון דבשעת החליפין נתקיים המקח ובשעה זו שעשו החליפין ודאי שינא החמור מרשות המוכר לרשות הלוקח או הפרה ואנן לא מספקינן על הפרה ועל החמור עכשיו ברשות מי הם אלא אנן מספקינן הולד בשל רשות מי נולד וא"כ כשילדה כמו

שמספקינן פרה של מי ילדה מספקינן ד"א של מי קנו לו וא"א לומר דחפצו של אדם קנה לו הד"א אלא כשברור לן בזה שהוא חפצו בלי ספק וכן שפחתו או פרה ואנן ידעינן שזה פרה שלו אמרינן שתקנו לו ד"א כיון שהוא חפצו של בעלים החפץ של בעלים הו"ל כמו חצירו אבל כאן כיון שעשו חליפין וקנו זה מזה ושוב מצאו החפץ כלומר הולד מפרה שילדה באגם או ולד השפחה שילדה בסימטא הנה מסופקין כבר חפצו של מי היתה, דעל החפץ אנו דנין ולא על הפרה או על השפחה, ובכיון דייק הגמק"י שם הא קדמו לו בעלים (וגי' ס"א על הגליון הא קדם דבר שיש לו בעלים) והכוונה שידעינן שקדמו לו בעלים או קדם דבר שיש לו בעלים כלומר החפץ שמוכר או מחליף קדם בתוך ד"א אבל כאן לא ידוע אם חפצו של זה או חפצו של זה קדם.

ועוד בו שלשה שהרי תנן התם ראה את המציאה ונפל עליה כו' זכה בה ופי' הגמק"י שם ומה שנפל זה עליה לאו כלום להחזיק ואי משום ארבע אמות של אדם קונות לו כדאיתא בגמ' ברה"ר דדחקי בה רבים לא תקון רבנן אי נמי מדנפל גלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד"א לא ניחא דליקני וזו כיון דתקנת חכמים הוא שומעין לו ע"ש.

ועיין ב"י ח"מ סי' קל"ח ובסמ"ע שם בהא דקונה מוסירה ברה"ר ומשיכה דוקא בסימטא וז"ל ואע"ג דמסירה בכלל משיכה, משום דכיון שמשך גלי דעתיה דבמשיכה ניחא לי' דליקני, במסירה לא ניחא לי' והוא מתשו' הרשב"א ועיין קצה"ח שם דמחלק באיכא דעת אחרת מקנה בין מכוין ולא מכוין ובין איכא דגלי דעתי' דלא ניחא לי' בקנין ע"ש והבן כי קצרתי, וא"כ במחליף פרה בחמור נמי כיון דעשו קנין חליפין מחליף פרה בחמור גלי דעתייהו דבחליפין ניחא להו דליקני ולא בקנין ד"א ולכן כה"ג לא תקנו חכמים קנין ד"א כלל כיון שהוא בסימטא או באגם ד"א לא קני להו.

והנני לברכו בשמחת פורים ויזכה להיות גדול בתורה דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רטז

לקח חפץ לקנותו ונשברה בידו

ג' לסדר ובתוכם ה' התשנ"ה בנ"י

כבוד הרה"ג כו' כש"ת הרב מוה"ר **פנחס יהודה שרגא** ווילליגער שליט"א מח"ס נופת צופים ועוד מאנטרעאל קאנאדא.

אחדשב"ת בידידות, בדבר שאלתו מי שנכנס לחנות ולקח חפץ לקנותו וקודם ששילם נשבר החפץ מי חייב לשלם או לא.

תשובה, דבר זה תלוי באופנים ובגמ' ב"ב פ"ח ע"א אמר שמואל הנוטל כלי מן האומן לבקרו ונאנס בידו חייב, והני מילי הוא דקיני דמיה ע"כ. ועיין רשב"ם, והרמב"ם פ"ד מהל' מכירה הי"ד הנוטל כלים וכו' ונאנס בידו חייב בדמיו הואיל ודמיו קונין מאת שהגביהו נעשה ברשותו והוא שיגביהנו כדי לקנות את כולו ויהיה אותו החפץ הנמכר חביב על הלוקח, ובש"ע ח"מ סי' ר"א סי"א הלוקח וכו' נעשה ברשותו כלשון הרמב"ם והוסיף, ואין המוכר יכול לחזור בו, וכו' ע"ש.

והנראה דהחילוקים הם שאם נכנס לחנות ולקח כלי ואין לה דמים קונים כלל ועדיין לא שאל על המחיר ורק הולך כמו שהולכין מחנות לחנות לבקר ולעיין ונשבר אין חייב לשלם אבל הנכנס לחנות מקום שהמחירים קונים כרוב חנויות בזמנינו שעל כל כלי יש פתק ומחירו קונב עליו ומיד שהלוקח רוצה בו ומגביהו לבדקו כבר נכנס ברשותו ואין המוכר יכול לחזור בו, (ואולי יש לברר מה הדין בדיניהם אם המוכר שהוא בעל החנות יכול לחזור בו לאחר שכבר לקח הלוקח החפץ בידו ולומר לו שאיני רוצה ליתן לך) אבל במקום שאין המחיר קונב ואכתי צריך לברר אז אינו חייב לשלם. ומיהו בנידון שאילתן לפי מה שהבנתי משאלתו המדובר בשכבר הסכים בדעתו ללקחו רק שקודם ששילם נפל מידו ונשבר כה"ג לכאורה פשוט שחייב לשלם לכ"ע שהרי כבר נקבע השער ולקחו ע"מ לקנותו וכמבואר בש"ע.

והנני בזה ידידו דושכ"ת וי"ר שיזכה ללמוד תורה מתוך הרחבת הדעת המעתיר בעדו ומברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריז

מוכרי בד מצורף פתק שהמכר על תנאי

שני בשבת, י"ז שבט התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר **שאול דניאל מלאח** שליט"א דומ"ץ בכולל ישיבה הגדולה מעקסיקא.

אחדשב"ת בידידות, בדבר ששאל במוכרי בד במעקסיקא ועל הרבה חבילות תוצרת מקסיקא מצורף פתק שהמכר הוא בתנאי שאחרי החתוך לא יכולים להחזיר אם ימצאו מוס בבד, וטענו התלמידים שהתנאי מועיל ולא יכול לחזור אם מצא מוס לאחר שחתכו, ומעכ"ת מספקא ליה מהמבואר בח"מ סי' רל"ב סע' י"ד קנה סדין וקרעו לעשות חלוק ואח"כ נודע המוס מחמת הקריעה מחזיר לו הקרעים תפרו ואח"כ נודע המוס אם השביח נוטל שבח התפירה מהמוכר וכן כל כיוצא בזה א"כ הכא נמי אמאי לא יחזיר לאחר שנודע לו לאחר החיתוך.

ולפענ"ד טענת התלמידים טענה נכונה, ושתי תשובות בדבר חדא שהרי המחבר לא מיירי בהתנו להדיא שלא לקבל אחר החיתוך אלא בסתם שקנה סדין וקרעו לעשות חלוק ואח"כ נודע המוס וכה"ג י"ל כיון דלא התנה שלא התנה בפי' שלא יקבלו אחר החתוך מחזיר אפי' לאחר החיתוך משא"כ בדידן דתנאי מועיל, וגדולה מזו כתב שם בפת"ש אות ו' אמש"כ המחבר במלא בהמה שניקב בית הכוסות והוגלד פי המכה שאם קנאה תוך שלשה ימים הוי מקח טעות, וכתב הפת"ש כמדומה דעכשיו לא נהגו כן וא"כ מנהג מבטל הלכה כמו גבי בילים מוחרות לקמן סי"ט ויש לחקור אחר המנהג וה"ה לשאר דברים שדרך למוכרן סתומין וחתומים כמות שהן וכו' יש לב"ד בכל מקום לחקור אחר המנהג, והרי דאפילו במוכר סתם ויש מנהג לדברים הולכין בתר המנהג וכ"ש היכא שהתנה כן וכותב תנאי מפורש שלא יחזירנו לאחר החיתוך הי"ל להלוקח לבדקו קודם שחתכו.

אלא דבעלם דברי המחבר אין מכאן ראי' לגדון דידן דדברי מהחבר הם לשון הרמב"ם בפט"ז מהל' מכירה ה"ז קנה בגד לעשות ממנו חלוק ואחר כך נודע המוס מחמת הקריעה מחזיר לו הקרעים תפרו ואח"כ נודע המוס אם השביח וכו', והם דברי המחבר והנה דייק בלשונו הטהור קנה בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק ואח"כ נודע המוס מחמת הקריעה מחזיר לו הקרעים וכן דייק המחבר שנודע המוס מחמת הקריעה, וכוונתו בזה דהסדין כשלעצמו לא נראה בו מוס בגלוי ואין מציאות לגלותו, אבל ע"י הקריעה ומחמתו נתברר לו המוס כגון שהחוטין נרקבו וכל זמן שלא קרע הבד לא יודע הבד החזק הוא או רפה אבל ע"י קריעה בהבד רואה שנרקבו החוטים או מוס כיוצא בזה שלא הי' ניכר המוס רק מחמת הקריעה.

וכן מצאתי בפרישה וז"ל ומ"ש נודע לו המוס מחמת הקריעה ר"ל שקודם הקריעה לא היה המוס ניכר בו אלא בשעת הקריעה ראה והרגיש שהוא בגד ישן ומקולקל וזהו דומיא דשחט בהמה ונמצאת טריפה דקודם השחיטה לא היה לו לידע מהמוס וכן מש"כ אח"כ ותפרו ואח"כ נודע לו המוס מיירי במוס שלא היה אפשר לו להוודע קודם הקריעה דאל"כ לא הו"ל לקרוע בלא בדיקה אחר המוס וק"ל ע"ש. ונמצא אדרבה מדברי המחבר ראי' דדוקא בכה"ג שלא הי' יכול לברר המוס קודם הקריעה חוזר הקרעים דהרי המוס הוא טמון בקריעה ומה הי"ל לעשות לגלות המוס כי אם ע"י הקריעה וזה לא מועיל תנאי ג"כ שהרי רימה אותו בעצם וטמן המוס ומכר לו דבר שאינו אבל המוכר לו סדין קודם שיתחתוך אותו יבדוק אם יש בו מוס בגלוי ואם לא בדק הפסיד ואינו יכול להחזיר וק"ל.

ולא אמנע טוב מבעליו דכאן יש לי מקום עיון קצת על רבינו המחבר ששינה קצת מלשון הרמב"ם והטור דהרמב"ם ז"ל וכן העתיקו הטור כתב קנה בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק והמחבר שינה וכתב קנה סדין במקום בגד ולפי הפשוט בגד הוא בגד תפור אלא הוא רוצה לשנותו ולעשות ממנו חלוק ואתי שפיר דקאי על כגון זה ששחט את הטריפה ולא גרסינן כילד עיין ב"ח ופרישה שם דברמב"ם לא גרס כילד ובטור הוא בסוגריס (ס"א כילד) אבל סדין הוא חתיכת בגד בלא תפירה אלא דהפרישה פי' דבגד כשהוא עדיין ביד האומן או המוכר קרוי בגד ע"ש, ועכ"פ הי' אפשר לחלק בין בגד שכבר תפור לבד שלוקחין ולא תפור כלל.

ולפמ"ש נראה ליישב עוד דיוק אחר דלכאורה מאי קמ"ל בקנה בגד יותר ממה שכבר הביא הרמב"ם (בה"ו שם) מכאן אתה למד שהמוכר דבר שהי' בו מוס בממכרו ועשה בו הלוקח מוס אחר קודם שיודע לו המוס הראשון אם עשה דבר שדרכו לעשותו כגון זה ששחט את הטריפה פטור, וא"כ מאי קמ"ל יותר בבגד אבל לפמ"ש דבגד מיירי שזה כבר בגד מוכן וגמור ואין זה דרכו לקרעו ולעשות ממנו חלוק א"כ לכאורה הי' מקום לומר דכפי מה שמכר לו הבגד ואין דרכו לקרעו לעשות חלוק לא הי' בו מוס ממנה כלל ולא דמי לבד ולכן קמ"ל קנה בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק דעל זה ודאי אין המוכר אחראי כלל ומ"מ כיון דמחמת קריעה זו נתברר שהי' בו מוס מקודם אע"פ שלא עמד הבגד לקרעו ולעשות ממנו חלוק מ"מ כיון שהי' המוס מקודם מחזיר לו הקרעים ודי והוא כמו השוחט וממצאת טריפה והבן ומה עמקו דברי רבינו הרמב"ם ז"ל.

אלו דברי ידידו דושכ"ת והנני חוזר בברכה וכט"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריח

מכר סחורה ושלח לו אחרת בדומה לו

כ"ח למטמני"ם תשנ"ג בנ"י יצו"א

דניאל איש חמודות, שאול למתנהג בחסידות ה"ה מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג כש"ת מוה"ר **שאול דניאל מאלה** שליט"א אבן יקרה בכולל מקסיקו סיטי.

אחדשכ"ת בידידות, בדבר שאלתו במוכר סחורה שבקשו ממנו לשלוח לו לביתו מין סחורה שאין לו אלא יש בדומה לו בחנות, ושולח סחורה אחרת קצת דומה לו או לגמרי סחורה אחרת וכתוב או אומר לו הסחורה שבקשת אין לי ומ"מ יש לי סחורה זו שאינה גרוע מהסחורה שאתה מבקש ואם תרצה תחזיק את זה או אם לא תתרצה אז תשלח לי בחזרה, ונשאל אי יש בזה משום אונאה דכמה

פעמים אדם רואה רק מה שמבקש אלא מחמת שכבר שלח לו אינו מבחין כ"כ והביא מח"מ סי' רל"ב וערוך השלחן סי' רכ"ז.

ולפענ"ד זה היתר גמור ואין בזה שום חשש שהרי המבקש סחורה מחבירו והודיעו שאין לו מאותה סחורה ושולח לו סחורה אחרת אם ירצה יקבלנה באמת כי הוא אינו מחויב ליקח מה ששלחו לו וגם הרי המוכר כותב לו בפירוש שאין לו מה שהוא רוצה ומבקש אלא שולח לו מה שיש לו שהוא בדומה וכיון שמדרך העולם שאין מקפידין בסחורה שתהי' דוקא מה שביקש וגם כי כמה פעמים יש לו שינוי דעת ומה שמבקש לאו דוקא הוא אלא שיש לו תמונה כזו ומושב על זה ואם ירצה סחורה אחרת אולי עוד יאהוב אותה סחורה יותר מהראשונה שחשב עלי' ופתגם הולך על טעם וריח אין להתווכח ולכן פשוט כל שכותב לו שאין לו מה שהוא מבקש אלא שולח לו מה שיש לו אם יתרצה בו וכיון שאינו רוצה להונות אותו אלא אומר אין לי מה שאתה מבקש אם תרצה קח את זה הרי זה היתר גמור וזה הוא דרך התגרין מאז ומעולם כשהם מוכרין בחנות ומ"מ צריך לראות שלא יהא אונאה בזה וגם שלא יגרום טירחא שאינה צריכה לבעל החנוני.

ובזה הנני חוזר על הראשונות בברכת התורה ללומדיה צלח ורכב על דבר אמת דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריט

דין יאוש בקטן

ב' לסדר וירא וירץ לקראתם התשנ"ו בנ"י

אל מעלת המיול"ח פרי עץ הדר שלשלת היוחסין צבי וחמיד ורגיג ולעי באורייתא תדירא בנש"ק עדיו לגאון הב' הח' **צבי האנער** הי"ו.

אחדשה"ט באהבה וחבה, מה שהעירות במשנ"ה ח"ו סי' ס"ח אי יאוש מהני בקטן ודקדמי מגמ' סוכה (מ"ו ע"ב) לא יתן אתרוג לקטן ביום ראשון, וציינת לגמ' מפורשת (ב"מ כ"ב ע"ב) דקפריך יתמי דלאו בני מחילה מינהו מאי וכו' והתם מדין יאוש הוא, יפה הקשת.

ולפום ריהטא עלתה בדעתי לפמ"ש כבר דנחלקו הרשב"א והריטב"א במחילה דעת הרשב"א בתש' אלף ס"ג דמחילה לא הוי אלא סילוק שעבוד ואינו עושה קנין כלל והריטב"א קידושין ט"ז ע"א כתב דהמפקיר עבד כנעני וכו' ואגב אורחין שמעינן דמחילה אינה צריכה קנין ע"ש ועיין תוס' ב"מ קי"ב ע"א ד"ה חוזר נסתפקו והביאו ראיות לכאן ולכאן, ועיין ח"מ סי' קנ"ה בב"י ובראב"ד על ת"כ פ' בהר פ"ח דמשמע מיניה דס"ל מחילה בעי קנין, ולפ"ז לכאורה נראה דמחילה ויאוש תרי מילי נינהו ולפ"ז גם בגמ' ב"מ שאמרו ויתמי דלאו בני מחילה נינהו מאי צריך לפרש באופנים, ועיין רש"י שפי' אין הפקרן הפקר ובתוס' פי' כיון דלכי גדלי וכו' וכתבו יאוש ורש"י פי' הפקר, ובאמת כי רש"י לכאורה לשיטתו דבגיטין דף מ' מפרש יאוש הפקר ע"ש. ולדידן מיהו לכאורה כיון דאמר יתמי דלאו בני מחילה נינהו על סתם יאוש יש להסתפק דיהי' תלוי אי בעי קנין או לא בעי קנין. ובמקום אחר הקשתי לכאורה מדברי הגמ' הנ"ל דמחילה מדין יאוש וא"כ לכאורה לא בעי קנין כמו יאוש, או איפכא דיאוש נמי בעי קנין וכל זמן שלא קנו מיניה אכתי בקוס ומוזר הוא אלא שאם זכה בה אחר אינו חוזר.

איברא הנה התוס' ב"ב (קמ"ג ע"ב ד"ה ואם ועיין להם הגרע"א ז"ל) הקשו דשם מבואר דמחלי הקטנים הריות ותי' לחלק דדוקא יאוש דמפסידי הקטנים כגון הני תמרי דזיקי דאכלי להו שהם מפסידין לאו בני מחילה נינהו אבל היכא דאין מפסידין ולא בא לידם הריות מחלי שפיר ע"ש וא"כ יש יאוש שמהני בקטן ומיהו מג' הנ"ל כאורה משמע דלעולם אין בידם למחול דאל"כ באתרוג הניתן לו בממנה ע"מ להחזיר אמאי אינן בידו למחול וליאש כיון דלא מפסיד מידי והכן, ואולי מהאי טעמא דייקי התוס' שם הכא דאין מפסידין ולא בא לידם ולכאורה תרתי למה כיון דאין מפסידין די אלא כיון דיש באתרוג שהגם שאין מפסידין מיהו בא לידם עכ"פ לקיים המצוה ושוב אינו יכול לייאש וק"ל.

וברגע נפל מילתא בליבאי דבר חדש בס"ד לפמ"ש הנתיבות לחלק בין יאוש להפקר דיאוש הו"ל סילוק רשות ולא יצא מרשותו עד שבא ליד אחר וכל זמן שלא בא ליד אחר עדיין בידו לחזור מיאוש אבל הפקר כיון שהפקירו עשה קנין ויצא מרשותו ושוב אין בידו לחזור והארכתי בזה בכמה מקומות (ועיין ח"מ סי' רל"ב וסי' רל"ד ובקצוה"ח סי' רל"ב וסי' רמ"ג סק"ז), והנה בקטנים קיי"ל דבעינן דעת מקנה ודעת קונה וקטן אין לו דעת, והנה המוציא מציאה לאחר יאוש הרי זה שלו והוא שעשה בה קנין ואף דכאן ליכא דעת מקנה מ"מ בעל האבידה כשמיאש ובא אחר והגביה האבידה הרי בעל האבידה כאילו מקנה לו אבדתו והו"ל בכלל דעת אחרת מקנה אבל בהפקר הקונה מן ההפקר לא בעי דעת בעלים מקנה כיון דהפקר אין לו בעלים א"כ בעי רק דעת קונה שיכוין לקנות ויקנה כדרך הקונים ומה"ט המחזיק בנכסי הגר קנה והאי איתתא שהיתה אוכלת י"ג שנים בנכסי הגר ובא אחר והחזיק בהם זכה בהם הגם שכל י"ג שנה היתה אוכלת לא קנתה כיון שלא התכונה ולא עשאה קנין כדרך הקונים.

ולדעת רש"י ב"מ דף י"ב והנמק"י דגם הפקר הוה בכלל דעת אחרת מקנה אותו שהמפקיר חפץ מפקירו

ע"מ שאחר יקנה אותו ויקחנו יש חילוק בין הפקר בני אדם ובין הפקר מדבר ונכסי הגר נמי הוה כהפקר מדבר עיין בשו"ת בית שערים א"ח לבק"ז סי' קנ"ה דבר נפלא בזה.
ועיין משנ"ה מ"ד סי' ק"ז וחלק ה' סי' ק"י.

ולפ"ז נראה דבאתרוג בעינן לכס ולכס בעי להיות דוקא שקנאה מדעת מקנה ודעת קונה (וידוע דברי הירחים הובא במג"א הל' סוכה) בגזל עכו"ם שלדעת הירחים אינו ניתן להשבון מ"מ לכס לא מקרי ועיין באבנ"מ סי' ל"ח דאינו יכול לקדש בו אשה דחסר דין לכס, ולפ"ז י"ל דלכן לא מהני בקטן ייאוש לגבי לחזור ולהקנות האתרוג דכיון דיאוש גרידא לא מהני לענין להיות לכס א"כ אפי' הקטן מייאש מהחפצא שאין לו שום תועלת עליו מ"מ להקנותו אינו יודע ושפיר לא יקנה אתרוג לקטן ביום ראשון והבן כי הוא דבר חדש.

ובשיעור אחד אמרתי עוד בס"ד בדיוק לשון הגמר' א"ר זירא לא ליקני איניש הושענא ליוקא ביומא טבא קמא מ"ט דיוקא מקנא קני אקנויי לא מקנה ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו, וי"ל לשון ביומא טבא קמא והלא אם כבר יצא הוא יכול להקנות לו אפי' ביומא טבא קמא, ועד שלא יצא אפילו מערב יו"ט נמי דינא הכי והיל"ל לא ליקני איניש הושענא ליוקא קודם שיצא בו הוא וברש"י ד"ה לא ליקני וכו' באמת פי' במתנה עד שלא יצא הוא, עוד יש לדייק דמסתמא דמילתא דאביו לבנו הוא והיל"ל לא ליקני אב הושענא לבנו קטן ביומא קמא ומדאמר לשון איניש משמע דוקא איניש שאינו אביו וברש"י פי' אקנויי לא מקני אינו יכול לחזור ולהקנותו לאביו במתנה דלאו בר דעת הוא, אבל בר"ח שם פי' א"ר זירא לא ליקני איניש וכו' ואשתכח האי גברא דהדר ליה יוקא לולב דנפק בלולב דלאו דיליה ונראה מדכתב ואשתכח האי גברא וכו' דלאו באביו מיירי, ולפ"ז י"ל דבאביו אה"כ נותן ונוטל דניחא לבן במילתא דאביו עיין כתובות י"א לענין גירות הגס שנוטל ממנו הירושה מה"ת כיון שגיירו ועיין קידושין י"ח, אפ"ה אמרינן ניחא במה דעביד ליה אביו וכ"ש כאן אבל באחר לא.

איברא דדברי רש"י בכלל ל"ע קצת שפי' מקנא קני דרבנן תקינו ליה זכי' לנפשיה משמע דהקנין של קטן מטעם זכי' אינו אלא דרבנן אבל מדאורייתא לא יצא מרשות הנותן ולפ"ז תקשה לכאורה אמאי לא נימא דהס אמרו והס אמרו כמו שתקנו לו זכי' הכ"ג תקנו לו להחזיר והרי קיי"ל בפעוטות דממכרן מכר כמו קנינן ומ"ש גבי אתרוג שאינו יכול לחזור ובשלמא להפוסקים דקטן זוכה מדאורייתא ועיין (גיטין מ' ע"א) אזל אקנייה לבנו קטן והאריכו בזה האחרונים איברא דרש"י שם פי' בד"ה עבדי ותינוק זה מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלים וכו' ע"ש א"כ הכ"ג מ"ש כיון דקנינו רק מדרבנן וממכרו נמי דרבנן למה לא יכול להחזיר ביו"ט ובשלמא התם דלמדו אביו לומר שאינו רוצה להחזיר לא לאביו ולא לאחרים למכור אחי שפיר דבעי קרקושי בזוזי אבל בנידון דידן דליכא מי שמלמדו ואדרבה אביו מלמדו להחזיר אמאי לא ליקני הושענא ביומא קמא וצ"ע, וע"כ צ"ל דלרש"י מיירי ינוקי שעדיין לא בא לידי פעוטות ולא תקנו ליה למכור ומיהו זכייה יש לו מדרבנן כמ"ש בקטן המוצא מציאה יש בו גזל מדרבנן.

שוב העיר ה' עיני ומצאתי בח' הרשב"א סוכה הנ"ל שהקשה מקונה אתרוג במעות לדקה שיש בו חלק יתומים קטנים וכתב דדוקא קטנים ממש אבל הגיע לעונת הפעוטות אף הקנאתו הקנאה כתקנתא דרבנן משום כדי חייו וכשם שקונה מדבריהם חוזר ומקנה מדבריהם וקטן שיש לו אב שסמוך עליו דינו כמו שיש לו אפוטרופוס ע"ש, ונמצא לפ"ז עלתה לן בתרי טעמי או יאמר דדעת ר"ח דוקא מפרש באיניש אחר דבאביו הו"ל כאפוטרופוס ויחא ליה לקטן במעשה אביו בכל אופן עיין כתובות דף י"א דאפילו לגיירו ניחא ליה וכ"ש בענינו ממונות ובמקנה לי' לולב שרוצה לזכותו שיצא ידי מצות חיוב ודאי ניחא ליה וזכות הוא לו וחוזר ומקנה נמי מדין אפטרופוס עכ"פ ולכן אפי' קטן פחות מהגיע לידי פעוטות, ולרש"י עכ"פ פחות מידי פעוטות ס"ל דלא ליקני אבל בהגיע לפעוטות יכול להקנות לו אפי' קודם שיצא שבידו להקנות ולקנות מתקנתא דרבנן.

וי"ל עוד דדוקא אמר ביו"ט דלכאורה קיי"ל דמקח וממכר אסור ביו"ט ומיהו התירו לדבר מצוה כשאינו עושה דרך מקח וממכר כבחול והולך אדם לחנוני ואומר לו תן לי בקבוק יין ועשרים ביצים ותמיכת בשר וכיוצא בו ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו אבל לא יזכיר סכום מעות ולא מדה ומשקל דדרך מקח וממכר אסור והנה כל זה בגדול שחייב במצות יו"ט ובשמחתו התירו במקום שלא נראה כדרך מקח וממכר אבל בקטן כיון שאינו מחויב במצות אפילו בא לפעוטות וממכרו ממכר לא התירו לו להקנות ביו"ט דרך מקח וממכר ולכן שפיר אמרו לא ליקני איניש לינוקא ביומא טבא קמא דוקא דביו"ט אין הקטן מקני לאחרים משום מקח וממכר ביו"ט. ומיהו היינו דוקא לאחרים אבל באביו ליכא למיחש ולכן פי' איניש דעלמא והבן. וי"ל נמי דבכיון אמרו לא ליקני אבל ליתן לו במתנה ע"מ להחזיר הכ"ג דמותר וכמ"ש ר"ת דכה"ג לא מיחזי כמו"מ ומו"מ ביו"ט ולפני יו"ט הכל שרי דיכול להחזיר ולהקנותו ויש להאריך הרבה בדבר, עכ"פ נראה דשני מיני יאוש בקטן והתם מדין מחילה פריך והבן כי קצרתי.

י״ר שתזכה לעלות מעלה מעלה ברום המעלות בתורה ויר״ש עד כי יגדל כאחד הגדולים, וברכה הצלחה בכל דרכיך עולמך תראה בחייך, ותזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך אבותיך ואבותינו הקדושים ולתפארת אבות ולתפארת כל ישראל דברי המיול״ח ידידך אוהבך המעתיר בעדך ומברכך בסל מלא ברכות וכברכת ה׳ אלקיך אשר יתן לך בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכ

בדיני אונסין וכפייה

אס״ח שבועות תשנ״ו בנ״י יצו״א למע״כ ידידי הרה״ג וכו׳.

אחדשה״ט, אעתיק כאן כמה מילין בענין אונס וכפיי׳ מה הוא. ומשה עלה אל האלק׳ כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, וברש״י בית יעקב אלו הנשים תאמר להם בלשון רכה ותגיד וגו׳ עונשין ודקדוקים פרש לזכריס דברים הקשין כגידין (מכילתא) וכבר הקשתי הא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ובסמוך וילא משה לקראת האלק׳ מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה וכו׳ ויתיצבו בתחתית ההר (שבת פ״ח ע״א) אמר ר׳ אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב״ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם א״ר אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא אמר רבא אעפ״כ הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קימו מה שקבלו כבר, והקשה הרמב״ן ז״ל וכי מה קבלה זו עושה מסופו של עולם לתחילתו אם קודם אחשורוש לא היו מצווים למה נענשו ע״ש מה שתי׳.

והתום׳ שם ד״ה מודעא הקשו מהא דאמר בנדרים (כ״ה ע״א) שכרת משה ברית עם ישראל על התורה והמצות והשביעם על כך ובסוטה (ל״ז) שקבלו את הכל התורה בהר גרזים ובהר עיבל אומר ר״ת דע״פ הדיבור הי׳ והרי היא כבע״כ. ביאור הדברים דהתם לא הי׳ כפיית ההר כגיגית וא״כ למה אמר רבא דהדר קבלוהו בימי אחשורוש ועד התם היתה מודעא והלא קבלו בערבות מואב ברצונם בלי כפייה וכן בהר גריזים ולזה תי׳ ר״ת דכיון דכבר במדבר כפה עליהם ההר כגיגית ולכן אפי׳ בערבות מואב שלא כפה עליהם אז ההר מ״מ כיון שהכפייה ראשונה היתה מפי הדיבור וע״ע כפיית ההר כגיגית א״כ הכ״נ כיון שבא אליהם בשם השם להשביעם ולכרות ברית הו״ל ככפייה כיון דאכתי זכרו הכפייה שכפה עליהם הקב״ה וכאן נמי ע״פ הדיבור הי׳ ולפי דברי ר״ת אם אחד כפה את חבירו בכפי׳ ממש ושוב בא לידו ולא כפה אותו ממש אבל בא בשם הראשון הרי הו״ל כפי׳ כיון שיודע שיש בידו לכופו לגמרי עושה ע״ד ראשונה ודו״ק היטב.

והנה המרדכי בפ׳ המזקין (סי׳ של״ה) הביא מעשה ביהודים שדחקו את חבירתם בתפיסה לקבל עליהם חרם לתת להם כך ופסק הר״ם דאין באותו חרם ממש כיון דאנוסין היו דאפילו תלוהו ויהיב לא הוי מתנה כ״ש בנדון זה דאכתי לא יהיב מידי אלא קבלו לתת ולא דמי לגזירה קמייתא ומילעתא דסיקרוקין דאמרינן הכא דאגב אונסא גמר ומקני דשאני התם דעו״כ היו צריכים להורגו מפני הירא גמר ומקנה אפילו במילעתא דאמר כל דקטיל ליתיב ארבעה זוזי ולא היו צריכין להורגו מ״מ היהודים היו ירא׳ים כיון דכבר הורגלו להורגן מכח הגזירה ראשונה ונעשה בהיתר ואגב אונסא גמר ומקני אבל הכא לא שייך וכו׳ ע״ש. ביאר המרדכי ז״ל בשם מהר״ם ז״ל שני דברים חדא דכיון דבגזירה ראשונה הו״ל אונס מיתה וגמר ומקני הכ״נ בשני׳ אף דלא הוי כלל אונס מיתה מ״מ כיון הורגלו להרוג היו ירא׳ים היהודים וזה כמ״ש ר״ת בתוס׳ דכיון דהי׳ ע״פ הדיבור הו״ל בכלל כפי׳ הראשונה והבן. שנית דשאני אונס מיתה דגמר ומקנה ואפי׳ יהיב מתנה ולא אמרינן מודעה וטענת אונס אבל היכא דליכא אונס מיתה שפיר טוען אונס ומודעה

עוד הביא המרדכי תי׳ אחר דלא דמי מקרקעי למטלטלין דודאי גבי מקרקעי דלא מיחסרי גוביינא שייך לומר אגב אונסא גמר ומקני ליה לסיקרוקין אבל גבי מטלטלי דמיחסרי גוביינא לא קנה הסיקרוקין, וא״כ ודאי אין באותו חרם ממש ואע״פ שקבלו ע״ד המקום ועל דעת הקהל אלילה שיהיה דעת המקום מסכמת לרעה רק לטובה ודעת המקום הוא עיקר ולזה התכוונה דעתו לדעת המקום ולא לדעת הקהל וכו׳ אבל הכא לא אל כלל שאנוסין הן תדע דהא אשכחן כשהשביע משה את ישראל בערבות מואב א״ל לא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי שנאמר ולא אתכם לבדכם וגו׳ ואמרינן פ׳ ר״ע ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית כו׳ ועיין בתש״ מהר״ם סי׳ אלף כ״ז תשובת מהר״ם אבל הכא דאיכא יסורים והכאות שאין להם קצבה בטל הנדר והשבועה לגמרי דאמרינן האדם בשבועה פרט לאנוס היכי דליבי׳ אנסי׳ כ״ש אונס דיסורים דפטור לגמרי וכו׳ דיסורים גדולים ממיתה כדאמרינן אלמלא נגדוה וכו׳ ואין לומר הכא כיון שבידם לקיים הנדר וליתן הממון חל החרם ויתנו הממון הא ליתא דהא אמרינן בשבת מכאן מודעא רבה לאורייתא אע״ג דבידם לקיים מצות המקום והסכימה דעת המקום כ״ש וכ״ש בנידון זה דאנן סהדי דלא הסכים דעת המקום דאחד ייסר וישפוך דם יהודי אחר עד שיתן לו ממון דבטל דעתו אצל דעת הקהל ואפי׳ שאלה אין צריך וכו׳ ע״ש.

ומבאן נל״ע מה שתמה המל״מ פ״י מהל׳ מכירה ה״א על מה שכתב הרמב״ם שם מי שאנסוהו עד שמכר

ולקח דמי המקח וז"ל כתב הטור סי' ר"ה ס"י וז"ל וכתב ה"ר יונה אפי' יאמר כתבו לי שמסרתי מודעה בפניכם וכו' ועיין בתש' מהרש"ך ח"א סי' נ"ג שדבריו מגומגמים במה שהבין בכוונת הרשב"א וה"ה יע"ש מדברי המרדכי פ' המזקין במעשה יהודים שדחקו כו' גראה דס"ל למהר"ם דבאונס מיתה אמרי' אגב אונסי' גמר ומקני אע"ג דלא יהיב דמי וכ"כ בפסקים וכתבים סי' ע"ג, אך קשה מהא דאמרינן בפ' ר"ע (פ"ח) ויתיבו בתחית ההר שכפה עליהם ההר כגיגית א"ר אחא ב"י מכאן מודעא רבה לאורייתא וא"ע עכ"ל, ולפענ"ד לא זכיתי להבין דבריו שהרי המרדכי שם בעצמו הרגיש בזה ולכן הביא תי' השני ועי"ל והביא הא דפר"ע שבת הנ"ל דויתיבו וגו' דמכאן מודעא רבה לאורייתא ולכן מחלק חילוק אחר בין מחוסר גובייגא או לא מחוסר ובין הכאות שיש להן קצבה לאין להן קצבה דיסורים גדולים ממיתה וכו' ע"ש וא"ע.

ובשו"ת פרח מטה אהרן סי' י"ז ראיתי שהאריך הרבה בראובן שהשביעו לשמעון שלא ישא אשה בשבועות ובחרמות ובנזירות שמשון ובכל תנאיו והוא גבר אליס דחיל מייה שלא ימסרוהו לשרי המדינה והמשפט והלך שמעון ושאל על נדרו והנזירות והחרמות אי מהני שאלה והרב פרמט"א האריך הרבה בשיטות הראשונים ובתש' מהרי"ק שרש קס"ז והביא נמי הסמירה משבת דמשמע דאונס מיתה הוי אונס גמור ובהיא סוגיא דסקרוקין משמע שעונש מיתה גמר ומקני ולא מקרי אונס להדור, והביא תי' הב"י ח"מ סי' ר"ה סעיף י"ב והביא ב' תי' המהר"ם במרדכי הנ"ל וכתב עוד וז"ל:

ואני קודם רואי דברי מהר"ם אמרתי חילוק אחר מדעתי דבשלמא היכא דאין מחייבין אותו אלא פעם אחת כההיא דסקרוקין שאומר לו תן לי קרקע שלך ואם לא אהרוג אותך ודאי גמר ומקנה אבל היכא שמחייבים אותו בעול תמידי כמו עול התורה ועול מצוות שהוא מחייב בהם לעולם ועד לא גמר ומקנה ואפי' יהיה עול חיוב פרטי כיון שהוא מתחייב ומשעבד עצמו תמיד ואינו רשאי לעבור עליו כל הימים אשר הם חיים לא גמר ומקנה אמנם דברי מהרם הם נאותים וראויים למי שאמרן ואליו תשמעון ונפ"מ דגם בההיא דסקרוקין נמי דוקא היכא שאין מחוסר עוד גובייגא שכבר בא הדבר ליד האונס גמר ומקנה אמנם אם יתחייב ממון לאונס ע"י ואונס מיתה אין באותו חיוב ממש ולא גמר ע"ש.

והנה לן שתי תי' אחרים לחלק בין האי דסקרוקין או בין היכא דלא מחוסר גובייגא דגמר ומקני ובין מחוסר גובייגא כגון מטלטלי וכיוצא בו דאינו גמר ומקני, או תי' הפרח מט"א בין היכא דמחייב עצמו עולמים כגון קבלת עול תורה ומצות או שאר חיוב ובין היכא דנותן לו פעם אחת ולתי' המהר"ם השני אמר ז"ל אשר לו אנו מודים.

סימן רכא

המאיים ומגזם בדבר שבידו אי הוה אונס

עוד להנ"ל

ודע דבעצם הדין היכא שאיימו וגיזמו בדבר שבידו לעשות ובריא הזיקא נחלקו חכמי ישראל בישראל ותלוי באשלי רברבי דעת רבינו האי גאון ור"ח דהוי אונס גמור ולדעת ראבי' ומהר"ם לא הוי אונס גמור דעביד איניש דגזים ולא עביד והובאו הדברים במהרי"ק שורש קפ"ו והאריך שם בדיני אונסים (ועיין רמ"א ח"מ סי' כ"ו) וכתב עוד שם דהיכא דהוי אונס דלא מוכח דהיינו שגזמו להביאו בערכאות ש"ג דאין זה אונס כלל אליבא דכ"ע דלא כל המביאים חבריהם בעש"ג נוגחים והרבה עשו כן ולא הגליחו, עוד נראה מדבריו דאפי' באונס דלא מוכח אם מסר מודעא הוי ואונס לענין מתנה ואינו חייב ליתן שכתב שם וז"ל ובר מן דין ובר מן דין מי יוציא ממון מיד המוחזק בו באונס דלא מוכח כיון דלא מסר מודעא, משמע דאם מסר מודעא הוי אונס והמתנה בטלה אליבא דכ"ע ולכאה פלוגתא בכה"ג כדמוכח בגמ' ב"ב דבמתנה בגילוי מילתא בעלמא סגי לאתשובי אונס והמתנה בטלה.

אלא דבשו"ת הרשב"א הביאו המהרי"ק שורש קס"ז משמע שאם איימו וגזמו שימסור ביד גויס דהוי אונס ומשמע לכאורה דפליג אמהרי"ק הנ"ל וכתב הפרח מטה אהרן דלא פליג אלא דלא דמי זה למ"ש המהרי"ק דגיזוס עש"ג לא הוי אונס דהתם איירי בלא מסירה רק שמאיים ומגזם להביאו לדון בפניהם על עיקר התביעה שתבעו ממון דהתם ליכא מסירה אלא שמביאו לדון בפניהם על תביעת ממון כה"ג אמר מהרי"ק דגיזוס לא הוי אונס [הגם שעובר על לפניהם ולא לפני עו"כ והוא לאו מפורש בתורה ועשו גדול מאד כמבואר בח"מ סי' כ"ו שגם לאיים כזה יש להחרימו] מ"מ לענין אונס לא הוי אונס כלל דמאן יימר לן דנעלם אבל היכא שגיזמו שימסור אותו למלך או לשר הצבא ודאי אונס הוא כדאמרינן בהגזל בתרא בההוא גברא דהוו בעי אחוויי אתיבנא דחבריה ע"ש והובאו דברים אלו ביתה יוסף ח"מ סי' ר"ה המתחלת כתב הרשב"א שנשאל על ראובן שתבע משמעון תביעה שאינה זוכה בה כדין.

ברם נראה דגם בהא דאבי העזרי ומהר"ם דגיזוס לא הוי אונס דאמרינן עביד איניש דגזים ולא עביד היינו דוקא בסתם אינשי דלא הוחזקו לגאת ממחיצת מוסר הדת מעולם, אבל מי שכבר פרץ וילא והוחזק למסור לאיש א' פרטי או

לאנשים מיוחדים מחמת שנאה ואיבה או סיבה אחרת גלוי או מסותרת או להרבות ממון וכיוצא בו בהא ודאי אפילו הר׳ אבי העזרי ומהר״ם יודו דאי גזיס במידי דברי הזיקא דהוי אונס גמור והכא ליכא טעמא דגזיס איניש ולא עביד שהרי חזינן דגזיס ועביד הוא והותרה לעבור עבירה בשאט נפש וביד רמה וכה״ג חשוב אליבא דכ״ע אונס גמור ורא׳ לזה ממש״כ הרשב״א בתשו׳ סי׳ קפ״א וכן נראה מהתוס׳ שבת (פ״ח) ד״ה מודעא וז״ל והא דאמרינן בנדרים שכרת מרע״ה כו׳ אומר ר״ת דע״פ הדיבור הוא והרי הוא בע״כ ובאור דבריהם כמ״ש המהרי״ק שורש קס״ז דלשעבר ראו בעייהם שכפה עליהם ההר כגיגית ונראה משם דהיכא שנאנס כבר אונס גמור פעם אחת וחוזר ומבקש ממנו פעם ב׳ אפי׳ לא גזיס כלל כי קבל עליו לעשות באלה ובשבועה הוי אונס ע״ש.

ומעתה עלו לן ג׳ חילוקים, א) איוס וגיזוס לעש״ג לתבוע חובו לא מקרי איוס דמי יימר שינאנ וגם לא ברור שיזיק לו, ב) איוס וגיזוס היכא דמכין ועונשין במחלוקת שנוי׳ לדעת רב האי גאון והר״ח הוי אונס ולדעת הר׳ אבי עזרי ומהר״ם עביד איניש דגזיס ולא עביד, ג) היכי דכבר פרע ויצא למסור איש פרטי הו״ל רגיל בכך ומקרי אונס בכל אופן ויש להאריך בזה אלא שאין הז״ג.

סימן רכב

בהביטוי מבקש צו הגנה לה ולבניה

עוד להנ״ל

ודע דמכאן רא׳ ברורה נגד הרוצין לפרש באיש או אשה שהלכו לעש״ג לבקש לו על שמירה הנקרא (ארדער אוו פראטעקשאן בלע״ז) וטוענים שזה בכלל אדם עושה דין לעצמו ואין זה בכלל מוסר כלל ואף לא בכלל הילוך לערכאות של גויים שהרי לא הלכה לעש״ג אלא להציל את עצמה, ופחות הוא מהמאיים ומגזם שילך לערכאות של גויים שהרי אינו עושה אלא להציל את עצמו ולא למסור את חבירו, אבל באמת הוא ההיפוך לא מיבעיא דזה לא הוי בכלל אלך ואמסור שהתם הרי יכולין אנו לומר עביד איניש דגזיס ולא עביד אבל הכא הרי הלך כבר ועביד ומסר לערכאות של גויים אלא אפי׳ גרע מהולך לעש״ג בשביל לתבוע ממון שלו בעש״ג דהתם עכ״פ אינו מוסר גוף של חבירו אלא תובע את שלו ואינו עובר משום מסירה אלא משום אשר תשים לפניהם ולא לפני עו״כ ומיקר עוע״ז אבל כאן הרי מוסר גוף ישראל ממש.

ומה שטוענים שזה רק להציל עצמו כמו שקורין לו ארדער אף פראטעקשאן הוא שקר גמור, שהרי ידוע שהמבקש לו על שמורה זה, האיש או האשה, בע״כ מוציאין שם רע של מסירה זה על זה שהוא הכה אותה ואת הילדים מכות אכזריות ורצה או איש להרגה עם הילדים וכיוצא בזה והיא איש מסוכן שמפחדת ממנו שיהרג אותה או יכנה מכה רבה, והנה פשוט שהמבקש מערכאות הנ״ל אינו רק מאיים או מגזם אלא עושה מעשה בפועל שמוסר את חבירו (בכאן אשה את בעלה או בעל את אשתו) ומוסרין אותם שהם בגדר אנשים רוצחין או סמוך לזה שעכ״פ מסוכנים הם להזיק או להרוג שבלתי זה לא יתנו להם ארדער זה ובפרט שמוסיפין להלשין במלשינות שקר שגם סכנה גם להילדים (ובלשונם טשיילד אביוס בלע״ז) שמזיקין להבנים שלהם ומלשינים עליהם לעש״ג ועי״ז מוציאין לו לרחק הבעל או האשה מהבית שלהם ומבניהם וליקח מהם הבנים הרי אין זה בכלל הגיזוס דלא עביד או תביעה שתובע מה שמגיע לו אלא הרי זה מסירה ממש לתוא מכמר במלשינות ובדברי לה״ר ושקר וזה אליבא דכ״ע מעשה מוסר ואין צריך לזה שום מסירת מודעא וכל מה שמוציאין ע״י מסירה זו הרי הוא גזל ורציחה ממש וכמה כבר סגרו בבית סוהר בשביל זה וגזלו מהם ממונם ובניהם ובנותיהם ועוד חייבו אותם בחיוב עולמי לשלם כסף וזהב מה שלא נתחייבו ואין לזה ספק שהוא בכלל מוסר ממונו וגופו ובניו ובנותיו לעש״ג ע״מ ליקח הימנו כל אשר לו או להשיבו בבית האסורים וכל אשר לו יתן בעד נפשו ונפש בניו ובנותיו וזה ברור מאד.

סימן רכג

חילוק בתלוהו וזבין או תלוהו וקנה

עוד להנ״ל

ומעתה אלכה ואשיבה אל קושי׳ ראשונה והנה הרמ״א ח״מ סי׳ ר״ה סי״ב על מה שכתב המחבר דאונס שאמרו שממכרו ממכר ובנתן מעות דוקא באונס דאתי מאחרינא אבל אונס דאתי ליה מנפשיה לא הוי אונס וכתב הרמ״א דכל זה מיירי באנסוהו למכור דאמרינן אגב אונסיה גמר ומקני אבל אנסוהו לקנות אינו קנין (ב״י בשם עיטור) והקשו עליו מהא דפסקינן בש״ע א״ע סי׳ מ״ב דאין האשה מתקדש אלא לרצונה והמקדש אשה בעל כרחה אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו עד שיקדש בעל כרחו הרי זו מקודשת וי״א שאינה מקודשת הלכך הו״ל ספק וכיון דכאן בח״מ הביא הרמ״א דעת העיטור דאנסוהו לקנות אינו קנין א״כ אמאי שבק ליה להמחבר ולא הגיה עליו דאנסוהו לקדש לא הוי קידושין דהוא אונס לקנות האשה נקנית ואינו וקנה בע״כ.

ועיין ח״מ א״ע הנ״ל מה שהגיה בל״ע והבי״ש כתב דטעמא די״א שהביא המחבר הוא מטעם שכתב הרמ״א בח״מ סי׳ ר״ה בשם בעל העיטור דאנסוהו לקנות

מדינא לא מהני והאב"נ ליין שכן מפורש ברשב"א בח' וז"ל והאיש שאנסוהו לקדש כתב הרמב"ם קידושיו קידושין והרב בעל העיטור כתב דאין קידושיו קידושין, דתלוהו וחבין אמרו אבל תלוהו לקנות לא אמרו ונראין דברי הרמב"ם דאי אב אונסא גמר וחבין כ"ש גמר ומקני עכ"ל הרשב"א, וקל"ע מלשון המרדכי הנ"ל דמחלק בין קרקע ומטלטלין ע"ש וכנראה דלא ס"ל האי חילוקא והבן.

וראיתי באבנ"מ שהקשה לדעת הי"א דאנסוהו לקדש לא מהני ומשום דהו"ל תלוהו וקני א"כ היכי משכחת לה שאונס שותה בעצילו וכופין אותו לכנוס וכמ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' נערה המאורסה וז"ל אבל האנוסה כו' ולא רצה כופין אותו וכונס וכיון דאנסוהו לקדש לא מהני היכא כופין אותו לכנוס, ובפ' חזקת הבתים מבואר שם מ"ח דהא דכופין על המצוה אינה אלא משום תלוי' וחבין וא"כ הכא בקידושין מה שכופין אותו לכנוס משום תלוה וחבין ואי ניחא דאנסוהו לקדש הוי תלוה וקני ולא מהני היאך כופין אותו ע"ש מה שהאריך ודחק לשב.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש במרכה"מ פי"ז מא"ב דאונס כשכונס, כונס ואין צריך לקדש קידושין שניין ודייק כן מלשון הרמב"ם פ"א מהל' נערה שכתב ה"ג שם ה"ג האנוסה שלא רצה היא או אביה להנשא לאונס הרשות בידם ונותן קנס והולך רצתה היא ואביה ולא רצה הוא כופין אותו וכונס וכו' וכן הדין במפותה והטעם דכשנושאה מהני למפרע הביאה של זנות לאירוסין ואם אין כונסה אין כאן אפילו ריח קידושין ע"ש באריכות, ולפ"ז אתי שפיר מאד מהא דכופין אותו דהכפי' הוא לכנוס אבל לא לקדש והתם שוב לא הוי תלוה לקנות שהרי נקנית בביאה והביאה כיון שהיתה לרצונו לכן מצידו ליכא חסרון ואם נתרצה הרי זו מקודשת אבל אם לא נתרצה הו"ל בע"כ ולא הוי מקודשת דאשה אינה מתקדשת בע"כ.

סימן רכד

איש שאנסוהו לקדש מהני, ולא אשה

עוד להנ"ל

ובדרך אגדה הינלפענ"ד לומר דבר הגון דלכן אמר כה תאמר לבית יעקב בלשון רכה דאשה שאנסוהו לקדש בעל כרחה אינה מקודשת וכיון דקבלת התורה הו"ל גדר קידושין ועיין רש"י (שמות י"ט י"ז) ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה (מכילתא) מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה ולכן אמרה תורה בלשון רכה שתתקבלו עליהם ולא יהי' בע"כ אבל באנשים בית ישראל דברים קשים כגידים דאיש שאנסוהו לקדש בעל כרחו הרי זו מקודשת.

עוד לאלוק מילין לפמ"ש בס' נחלת בנימין (מצוה ל') לא תשא וטעם למה נזדעזע העולם בשעה שאמר הקב"ה לא תשא לפי מאמר חז"ל מהיכן נברא'ת הארץ מלמד שנטל הקב"ה עפר מתחת כסא הכבוד וממנו נברא הארץ שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ ותיגין במס' מעילה נטל אבן או קורה של הקדש ה"ז לא מעל נתנה לחבירו וכו' ומבואר שם דנתנה לחבירו מעל שהוציא מהקדש לחולין וכן אם בנאה בתוך ביתו אינו חייב עד שידור תחתיה אבל משדר מעל ולפ"ז תקשה בשעה שנטל כביכול עפר או שלג מתחת כסא הכבוד וברא הארץ ולא לתוהו ברא'ה אלא לשבת יצרה וכיון דעפר או שלג מתחת כסא הכבוד הו"ל הקדש והו"ל מוציא מהקדש לחולין והיאך לשבת יצרה והלא מעל, אלא מה"ט אמרו ז"ל בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית שנאמר קודש ישראל לה' ראשית וגו' וכיון דישראל הו"ל קודש והוא חלק אלוק ממעל בגלם אלקים עשה את האדם ולא הוי מוציא מקודש לחולין, ומיהו הנשבע שבועת שוא הקב"ה סר מעליו השם הקדוש והשכינה ששורה על ישראל א"כ מסיריס מ"ו השם הנכבד שמיה דמרא עלמא מהם ונעשו זריס למקום ולא יכול הארץ לשאת אותם כי הארץ היא של הקדש מעפר הנטל מתחת כסא הכבוד והן חולין והו"ל מעילה ולכך נזדעזע העולם שלא תחזור לתוהו.

והיינו טעמא דדרשו ז"ל יום השני מלמד שתנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו והקשה ז"ל דאם אדם חטא הארץ מה חטאה דיחזור העולם לתוהו ובוהו ולהנ"ל אתי שפיר דהא דישראל זכו להיות קודש ישראל לה' ולהיות נשמתן חלק אלוק ממעל היינו ע"י קבלת התורה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ולכן שפיר התנה אם יקבלו ישראל את התורה הרי אז יהי' קיום העולם על ידם דהם קדושים והארץ קדושה ויפה ניתן להם הארץ ליהנות ואם לאו מוכרח להחזיר העולם לתוהו ובוהו כדי שלא יבואו למעול בישיבתה בה, וא"כ בזה נסתלקה המודעא רבה לאורייתא דכך היא המדה וע"ת זה נברא העולם שיקבלו ישראל התורה ואם לאו יחזור העולם וממילא שם תהא קבורתכם והבן. אלא דלפ"ז מה שאמר ראב"י מכאן מודעא רבה לאורייתא לאו כ"ע הוא ולר"ל הכ"ג דליכא מודעא אלא בע"כ קבלו מכח התנאי דאל"ה יתחלו ותחזור העולם לתהו מחמת איסור הנאה וכנ"ל.

ומה שהגויס נהנין מן העולם הזה וליכא בהו מעילה נראה מתרי טעמי או שהם נמי עכ"פ נצטוו על ז' מצות אלא שטעם זה ל"ע שהרי ראה ויתר גויס וגו' עמד והתיר להם (ב"ק ל"ח), אלא העיקר נראה דכיון דעבדי כהנים יאכלו בתרומה דקנין כספו יאכלו בלחמו וכיון דכל הגויס יעמדו

וירעו צאן ישראל כדכתיב ועמדו זרים ורעו צאנכם וממילא גם הם יאכלו ויהנו כעבדי כהנים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וק"ל.

סימן רכה

ביסוד דין יאוש מה הוא עושה ובדין פרוטה שהוקרה והוזלה

ט"ו מנחם אב התשמ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ ידיד בן ידיד בנש"ג הרה"ג וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ר הרב שבתי דב רוזנטל שליט"א מנהל מכון הרב פראנק, ועורך הר המור קרית אונגוואר רמות בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכת"ר בידידות נאמנה, בבואי הביתה חשבתי דרכי ורגלי מוליכות אותי לבית המדרש ואמרו תחילת דינו של אדם בדברי תורה ונפל גורלי בהר המור אדר תשמ"ו בקושית מרן הגרע"א בדו"ח ב"מ כ"ז ע"א ד"ה אלא פרוטה שהוקרה והוזלה וחזר והוקרה. והקשה הגרע"א דהא מרא דהך שמעתתא הוא רבא דס"ל ישל"מ הוי יאוש (ב"מ כ"ב) והכא בשעה שהוזלה הוי יאוש בעלים, עוד הביא קושית הגרא"ד רוזנטל, בהא דלעיל דאמר רבא ראה סלע שנפלה נטלה לפני יאוש, והא רבא לשיטתו דיאוש שלא מדעת הוי יאוש וא"כ לרבא דמיירי בסלע שאין בו סימן כיצד משכחת לה לפני יאוש. ותי' דרבא לא ס"ל שלא מדעת הוי יאוש אלא שאם היה בדעת ג"כ הוי מתייאש השתא שלא מדעת נמי הוי יאוש אבל כאן דראה שנפל ממנו אלו הוי ידע לא היה מתייאש דודאי לא היה חש שיגנבו ממונו הכ"נ לא הוי יאוש ובזה יצא לישב נמי קושית הגרע"א.

ולפענ"ד אמרתי בס"ד יסוד חדש בענין יאוש דיש לעיין יאוש זה מה עושה ואיזה קנין הוא שיוכל השני ליקח ממון זה שאינו שלו ובשלמא למ"ד דיאוש מדין הפקר נגעו בה א"כ כמו שמצינו בהפקר שעושה קנין הכ"נ ביאוש ועיין רש"י גיטין ל"ח ד"ה יאוש הוי הפקר ובתוס' ב"ק ס"ו ע"א ד"ה כיון ועיין תוס' נזיר ס"ב ע"ב ד"ה לימא ועיין ש"ך ח"מ סי' שס"ג סק"ג ובנתיבות שם בשיטת הראב"ד עכ"פ למ"ד דיאוש לא הוי הפקר א"כ במה יכול לקנות המוצא אותו, לכן יש שפירשו דיאוש הו"ל דין סילוק רשות שכיון שאמר וי לי' דאית ליה חסרון כיס הסיח דעתו מחפץ זה וא"כ הגם שלא יצא עדיין מרשותו אבל גם כבר אינו שלו באופן שאם יקחנו אחר לא יהיה אצלו בכלל גניבה כיון שסלק רשותו מחפצו ואינו מקפיד עליו עוד הגם שהוא בע"כ.

ואשר נראה מעתה לחדש דדין יאוש ליכא אלא היכא דאיכא אבידה של פרוטה או שוה פרוטה שיש בו חסרון כיס דכה"ג כיון שיש לו חסרון כיס של פרוטה שרואה שנאבד לו מתייאש הימנו ואומר וי ליה דאית ליה חסרון כיס אבל בפחות מפרוטה ליכא דין יאוש כלל אלא דין מחילה כשנודע לו ולהדיא אמרו ז"ל סנהדרין נ"ט פחות משו"פ מחיל איניש ולא אמר מיאש איניש והני תרי מילי ניהו דמחילה שייך בפחות משו"פ אבל יאוש ליכא אלא בפרוטה דעל פרוטה האדם מצטער ואומר וי ליה ולא על פחות משו"פ דמחיל איניש.

וגדולה מזו יש לומר דיאוש לא שייך אלא בדבר שאם יש בו סימן חייב להחזיר ומה"ט לא מיאש ודס"ל שמא ימצאנו ישראל כשר ויראה בו סימן ויחזירהו לו שהרי התורה חייבו להחזיר אבידת ישראל חבירו, (עיין רמב"ס פי"א מהג"ז ה"א וסה"מ ל"ת רס"ט וטוש"ע חו"מ סי' רנ"ט) אבל פחות מפרוטה שאפילו יש בו סימן ליכא דין השבון ואין צריך להשיב כה"ג ליכא דין יאוש כלל אלא כשיוודע לו ימחול אבל לא שייך ביה דין יאוש כלל. והגם דאמרו שם בגמ' סנהדרין בגוזל פחות מפרוטה צערא בשעת מעשה מי ליכא ע"ש סנהדרין נ"ז מ"מ מיד מחיל לו אחר שנודע לו ולא מיאש (וגם שיש לחלק בין גוזלו שמצטער ובין אבדה פחות מפרוטה דליכא צער ג"כ וי"ל בזה).

ולפ"ז אתי שפיר קושית מרן הגרע"א דכאן ליכא דין יאוש כיון שמיירי בפרוטה שהוקרה א"כ לא היה שו"פ כדי יאוש, ובזה יש לדייק לישנא דגמ' אלא פרוטה שהוקרה והוזלה כו' ולכאורה יש לדייק למה מתחיל פרוטה שהוקרה והוזלה ומשמע דפרוטה זו מתחילה לא היתה שוה פרוטה אלא הוקרה ונעשית שו"פ והוזלה וחזרה והוקרה ולכאורה למה לא קאמר אלא בפרוטה שהוזלה והוקרה כלומר שעכ"פ מתחלה היתה שו"פ ולהנ"ל אתי שפיר דבכיון אמרו פרוטה שהוקרה כלומר דבאמת פרוטה זו בתחלה לא היתה שו"פ וליכא למימר יאוש של"מ שהרי לא היתה שו"פ ושפיר שוב ליכא יאוש. ועיין תוס' ב"מ כ"ו ע"ב ד"ה לא אמרן ודו"ק. ואין לומר דעכ"פ א"כ מחילה יש כאן בפמשו"פ כשהוזלה דמחילה שלא מדעת לא מצינו לרבא דס"ל הוי מחילה ואדרבה הו"ל מחילה בטעות דלא הוי מחילה והארכתי בזה במקום אחר בס"ד.

סימן רכו

אי צריך מינוי שליחות להפרשת תרומות ומעשרות

עוד להנ"ל

עוד שם דף מ"ט בדו"ח בד"ה אא"ב וכו' הרא"ש בנדרים כו' דהיכא דהיה לפניו ככר של הפקר ויכול לזכות בו יכול להקדיש כיון דבידו לזכות בו כו' ותמה הגרע"א וז"ל

ולענ"ד כו' דמהני ההקדש לאחר שיזכה ולא הוי כמקדיש דשלבל"ע אבל מ"מ פשיטא דקודם שזכה לא חל ההקדש כו' ומה שהקשה כו' הא המעשר אינו לישראל כו' ואיך יכול לקרות שם לענ"ד הא מבואר ברמב"ם (פ"ג מהל' תרומות) דהישראל יכול להפרים תרומות מעשר כו' וא"כ שפיר יכול להרשות להפרים כאילו מפרים בשליחותו ע"כ. וליין שם דמתירולו של הגרע"א עולה יסוד לדין שליחות גם בלי נשמע קולו של המשלח שהוא ממנהו אלא כל שמביים שהוא רוצה ומסכים שעשה כן בכלל מינוי שליחות הוא וכן מבואר בירושלמי ריש תרומות ע"כ.

ורק לליין באתי במה שישראל יכול להפרים תרומות מעשר עיין שו"ת מהרי"ט סי' קכ"ז דשאני תרומה מהקדש דיכול לתרוס ע"י שליח משום דמחשבת תרומה חשובה מעשה ועיין מחנה אפרים הל' שילוחין שתמה עליו ועיין מ"מ פי"ג משכירות ה"ב דחסמה בקול הוי כמעשה גמור ובקידושין נ"ט שאני מחשבת טומאה דכי מעשה דמי ועיין תוס' שם ד"ה מידי ועיין שו"ת ח"ס יו"ד סי' שכ"א ובשו"ת בית שעריס א"ח סי' שכ"ו מה שתמה עליו ומישב דברי מהרי"ט ועיין מנחות נ"ה ע"א תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה ועיין תוס' שם ד"ה כך וד"ה במחשבה ודו"ק.

ולעצם שיטת הרא"ש ז"ל נלפענ"ד ליישב לפ"מ שהבאתי בכמה מקומות חקירת האחרונים ז"ל בהפקר אי מקרי לכם וכגון הנוטל אתרוג של הפקר ולא רצה לזכות בו אי יוצא ידי חובת נטילה, ולכאורה יש להביא ראי' מגמ' שבת דמכשירי נילית אינם דוחין שבת משום דבידו להפקיר טליתו בשבת עיין ריש פרק רא"מ ואי מקרי לכם אכתי מה מהני ההפקר לפטור מנילית וי"ל קנת בין הפקר לעלמא ובין הפקר של סילוק רשות ובח' הארכתי.

ונראה לומר דס"ל לרבינו הרא"ש ז"ל דהגם דהפקר לא מקרי לכם מ"מ היינו דוקא במקום שע"כ צריך להפקירו ואין יכול לזכות בו וכגון בהפקר טלית בשבת שע"כ אינו יכול לזכות בו דא"כ יתחייב בנילית וכן במפקיר ביתו ליפטר ממזוזה ע"ש שע"כ צריך לעמוד בהפקר זה ולא לזכות בו וא"כ הו"ל כאין בידו לזכות מחמת מצוה עכ"פ וכל שיש לו שום מניעה מלזכות בהפקר ודאי לא מקרי שלו אבל בהפקר שבידו לזכות ואין לו שום מניעה לא מצד החפץ ולא מצד המקום ולא מצד הדין כה"ג אם מראה שרוצה לזכות בו מקרי שלו עכ"פ ולא גרע מד"א של אדם שתקנו ז"ל במציאה שיש לה בעלים כ"ש בהפקר שיצא מיד בעלים כבר ולכן ס"ל דבמה שהקדישו מראה שבדעתו לזכות בו ויכול להקדישו כאלו הוא שלו ממש כיון שבידו לזכות בו ע"י ההקדש שהקדישו נעשה כאלו זכה בו.

עוד נלפענ"ד לחדש בדעת הרא"ש ז"ל דס"ל כמו דקיי"ל זכין לאדם שלא בפניו ואדם נעשה שליחו בלי שנתמנה לזה ועיין גיטין י"א האומר תן גט זה שזכין לאדם שלא בפניו דאמן סהדי דניחא ליה להאי דליהוי האי שלוחיה ועיין ר"ן ותוס' רי"ד שם ובמפרשים הכ"נ ס"ל להרא"ש ז"ל כיון דזכות הוא להקדש שמקדיש לו ככר זה שהוא הפקר וכיון דהפקר אין לו בעליס דיימא ביה אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו והקדש כל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתיה א"כ המקדיש ההפקר כיון דנעשה שליח להקדש מדין זכין כשהקדיש ההפקר הו"ל כאילו בא לידו כיון שיכול לזכות בו וזה שדייק הרא"ש ז"ל דהיה לפניו ככר של הקדש ויכול לזכות בו ומאי דייק ביכול לזכות בו ולפמ"ש אתי שפיר ודו"ק כי קלרתי.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ת בידידות נאמנה המכבדו ומוקירו כערכו הרם דושכ"ת וכאש"ל ובברכוח"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכז

מצא בשר והניחו במקרר ונפרח

ד' לסדר טהרות התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב ברקאי וו"ח כש"ת מוה"ר יצחק שלמה ורטהיימער שליט"א חתן ידי"נ כהן שדעתו יפה הרה"ח מוהר"ח כ"ץ הי"ו.

אחדשה"ט בידידות. בדבר שאלתו במקרה שקרה לפני חג הפסח ביבשו בביה"מ לבדו מאוחר בלילה ולפני יצאו ראה שם שק מלא בשר שהניח שם הטבח וכתב עליו שם למי שייך, והיות כי לא ראה שם אדם ומש שאם ייחנו כל הלילה יתקלקל נקח והניחו במקרר פרידזעדער, ומשב שבעל הבשר שכחו שם וכשהוא יזכור ויבא לקחת הבשר ודאי יפתח המקרר וימצאנו שם או שלמחר יגיד להבעלים ולמחר עיו"ט שכח מכל ולאחר יו"ט פתח הפרידזעדער וראה הבשר שם וכבר נסרח ומקולקל, ושאל להטבח והשיב שכן הי' והבעלים באו ובקשו ממנו בשר אחר שלא מצאו בביה"מ והטבח נתן לו בשר אחר, ושאל להטבח ואמר לו הגם שהיתה כוונתו להציל שלא יתקלקל ומ"מ הי' לו להודיע בבוקר לבעל הבשר ופשע במה שלא הודיעו ושאל להטבח אם ישלם לו עבור ההפסד והשיב לו שלא ומעתה נפשו עליו עגומה אי חייב לשלם ומה דינו בכלל והביא מס' פתחי חושן (הל' זיקין פי"ב הערה ל"ד) שהביא מדברי גאונים כלל נ"א ס"ג בשם רמ"ץ באחד שיצא להציל מפני הדליקה כלי זכוכית ובחפזו נשבר הזכוכית ולא השאל לפטרו מדין רופא שעשה ברשות והזיק דפטור והכ"נ כאן רשות מצוה הוא והרמ"ץ כתב דלא דמי לעושה מצוה כגון רופא דזה שלא בקשו להציל מהדליקה הוי שלא ברשות ע"כ. ואין לי הספר לעיין בו.

וראשונה עלה במחשבתי מגמ׳ שבת (ק״כ ע״א) דתנן המס מגילין סל מלא כברות בשבת ואע״פ שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית של יין ואומר לחבריו בואו והגילו לכם ואם היו פקחין עושין עמו חשבון אחר השבת. ובגמ׳ חשבון מאי עבידתיה מהפקירא קזכו, ופרש״י דהא הגילו לכם קאמר להו לגרכיהם, וכן כתב המאירי ואומר לאחרים בואו והגילו לכם ר״ל שהוא מפקיר להם והם מגילין לעצמן וכו׳ ואם רצו הרי הוא שלהם שהרי מן ההפקר זכו ע״כ. ומשמע לכאורה דדוקא משום שאמר להו בואו והגילו לכם הו״ל הפקר הא לאו הכי הי׳ אסור להם ליקח לעצמן ולא הוי הפקר, ועיין הגהות מהר״א הורוויץ על הש״ס שם דלא דמי למגיל מזונו של יס דהתם משום דאבוד מכל אדם אבל הכא שכיחי מגילין וכיון לכם הפקיר להם ע״ש, וא״כ הכא כיון שלא אמרו לו להגיל חייב. נמצא דברי הרמ״ך לודקין כיון דלא אמר כלום להגיל אפילו מן הדליקה עשה שלא ברשות.

איברא דהר״ן שם במשנה ד״ה ואם היו פקחין, כתב בשם הר׳ יעי׳ מטראני ז״ל דהנך אחרים רשאים להגיל אפי׳ כמה ואפי׳ בכלים הרבה דדוקא לבעה״ב הוא דחיישינן דלמא אתי לכבוי אבל באחרים ליכא למיחש שהרי הדליקה גורמת להם שיכולין לזכות מן ההפקר, דאילו כבתה הי׳ הכל לבעה״ב וכן נמי נשברה לו חבית בראש גגו שיכול לומר לאחרים בואו והגילו לכם וכו׳ ע״ש, וכ״כ עוד שם הר״ן בד״ה חשבון מאי עבידתי׳ מהפקרא קא זכו, פרש״י ז״ל דהכי הו״ל למתני דאם היו פקחין יעכבו הכל לעצמן דהא אמר להם בואו והגילו לכם, כלומר לעצמכם, ואין צריך לכך דאפי׳ לא אמר להו הכי כיון שהוא אינו רשאי להגיל הרי הוא מופקר לכל מידי דהוה אמגיל מזונו של יס ומשלילותו של נהר (ב״מ דף כ״א) והא דנקט ואומר לאחרים וכו׳ רבותא נקט וכו׳ ע״ש. נמצא לכאורה במחלוקת שנוי׳ הא דאמרו במשנה ואומר לאחרים בואו והגילו ולדעת רש״י בלאו הכי לא הוי הפקר ואף שישרף ולא הוה בכלל מגיל מזונו של יס וא״כ אם הלך והגיל מפני הדליקה בעצמו ונשבר חייב, ולדעת הר״ן ורבינו ישעי׳ ז״ל אם הלך להגיל בעצמו מן הדליקה ונשברו פטור מלשלם דהרי הוא כמגיל מזונו של יס, וקל״ע על מהר״א הורוויץ הנ״ל שלא הרגיש בזה.

ולבאורה הא שמעתתא שהביא בדברי גאונים כלל נ״א אות ג׳ בשם שו״ת רמ״ך במחלוקת שנוי׳ דלדעת רש״י חייב לשלם שהרי שלא ברשות הלך שלא אמר לו בא והגיל לעצמך, ולדעת הר״ן הו״ל כמגיל מזונו של יס, וקצת יש לעיין גם כאן מגמ׳ סנהדרין (ע״ד ע״א) דאמר רבא רודף שהי׳ רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים וכו׳ ורודף שהי׳ רודף אחר רודף להגילו ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמגיל את חבירו מיד הרודף ע״ש. וא״כ אפשר הכי נמי לא יהא לך אדם מגיל ממון חבירו מן הדליקה אם יחייבוהו וי״ל ודו״ק. אלא די״ל להר״ן נמי דוקא בנפל דליקה בשבת שהוא בעצמו אינו רשאי להגיל ולכן הוא מופקר לכל, וכן דייק לשון הר״ן ז״ל וא״ל לכך דאפי׳ לא אמר הכי כיון שהוא אינו רשאי להגיל הרי הוא מופקר לכל מידי דהוו אמגיל מזונו של יס, ומשמע דאם הי׳ רשאי להגיל בעצמו לא הי׳ דומה לזונו של יס, ואין לי הספר פתחי חושן שליין עליו לעיין בתרי׳ אי נגע בנקודה זו.

אלא דבעיקר הדמיון לפענ״ד לא עלתה לו, דנידון דידן לא דמי כלל להא דמגיל מן הדליקה דהתם ההיזק ברור והאש הולך וגובר אבל הכא האי בשר מונח בבית על השלחן ולא ברור הזיקו, והגם שאפשר שישאר שם עד למחר ויתקלקל אבל כ״כ אפשר שיבואו הבעלים, אלא נידון הוא דין של ספק אבידה ספק הניח והו״ל דין דאבידה (ב״מ כ״ה ע״ב) מצא אחר הגפה או אחר הגדר גחלות מקושרים או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן ובגמ׳ מ״ט דאמרינן הני אינש אגנעיהו ואי שקיל להו ליה להו למרייהו סימנא וכו׳ ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב כל ספק הניח לכתחילה לא יטול ואם נטל לא יחזיר ע״ש ועיין תוס׳ שם ד״ה ואם נטל יש מפרש דהיינו דוקא כשנטלוהו והוליכו לביתו דיש לחוש שמא באו בעלים בתוך כך ולא מצאו מה שניחו שם ושוב לא יחזרו לבקשה לכך לא יחזיר למקום שנטל אבל אם נטלו ולא זזו משום ראה שלא באו בעלים בתוך כך יחזיר וכן יש בירושלמי וכו׳ ע״ש. א״כ הכי נמי לכאורה דיני׳ הוא דהו״ל ספק הניח ספק שכח ואם נטל לא יחזיר וא״כ פטור מלשלם.

ברם התוס׳ שם העלו דיש לפרש דמיירי בספק אבידה דאפי׳ הניחו הבעלים שם מדעת דומה ששכחוהו דבלא משתמר כ״א קצת מיירי ולכך אם נטל לא יחזיר דהשתא אבידה היא ושכחוה הבעלים וכיון שאם הי׳ יודע שהיא אבידה הי׳ מחויב בהשבתה בלא שום הגבהה אם הוא יודע של מי הוא דכיון שהוא משתמר קצת לא יתייאשו הבעלים היכא דהגביה הוי חייב בשמירתה מספק לרבה הוי ש״מ ולרב יוסף שומר שכר עד שתבא ליד הבעלים וכו׳ ע״ש היטב בדברי התוס׳. וא״כ בדידן כיון דהו״ל ספק הניח שהרי הבשר הי׳ מונח במקום פתוח בביה״מ בלי שום אדם שם ואיכא למימר שכוח כדרך בנ״א א״כ אם נטל אינו חייב להחזיר אלא דכ״ז אם אין יודע של מי אבל אם יודע של מי הי׳ חייב להחזיר וחייב בשמירתה א״כ כיון שהי׳ על השקיע נכתב שם בעה״ב למי שייך א״כ היכא דכבר נטלו ממ״נ חייב עליו לשומרו או להחזירו וכיון שהניחו במקום שנסרח אח״כ נמצא לכאורה הזיקו בידים, וכ״ש שבאו הבעלים אח״כ ולא מצאו הבשר

לכאורה הו"ל באחריות שלו ועיין טוש"ע ח"מ סי' ר"ס-רס"ח ועוד שם ואין הז"ג להאריך. אלא דלכאורה תלוי אם הניחו בפריזער שאין דרכו להפסיק ואעפ"כ נסרח הבשר א"כ הו"ל אונס ואינו חייב לשלם אבל אם הניחו במקום שדרכו להסריח הו"ל פושע באבידת חבירו כנלפענ"ד. ופרטי דינים אין הז"ג כעת להאריך.

ולענין שהטבח מחל לו אם מחל הרי מחל ואולי יפייסנו בדברים ומ"מ לדעתי אין ההפסד של הטבח אלא של בעה"ב ולו הפסיד אם אמר לו הבעה"ב להניחו שם או שהניחו בעה"ב שם אלא ההפסד של בעה"ב, ואם הבעה"ב לא אמר להניחו שם אלא שהטבח מעצמו עשה אז ההפסד של הטבח ובזה תלוי מי צריך למחול לו, וכיון דלא נשאלתי על זה אין אני משיב.

בדבר המעשר לבני הכולל מהטשעק שלהם, וההנהלת הישיבה לוקחים המעשר מהטשעק מהאברכים ושוב נותנים להם מה שמגיע להם לפענ"ד שפיר דמי לעשות כן ואני המצאתי דבר לפני כמה שנים שהי' קשה להאברכים ליתן מעשר מסכום קטן כזה ולכן אמרתי שההנהלה בעצם יתנו הוספה של עשר אחוז להאברכים על הטשעק ויקחו מעשר מהטשעק ויחזיקו המעשר לעצמם, ושפיר דמי לעשות כן.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכח

בדין מחילה בטעות

ה' לסדר טובה הארץ מאד מאד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון בנש"ק פרי עץ הדר וו"ח כש"ת מוה"ר **אליעזר דוד שאפירא** שליט"א חדב"ן כ"ק אדמו"ר מרן הגה"ק מצאנז-קלוזענבורג (שליט"א) [זצוקלה"ה] הילרפ"ש מן השמים, ר"מ בישיבת צאנז מחבר ספרי עלי דשא בני ברק.

אחדשבת"ר וכו'. ולמלאות רצונו להעיר בדבריו היקרים ולהראות חביבות הגני בגרגיר אחד מה שהביא (סי' כ') בגמ' ב"ב מ"א ע"א רב ענן שקל בידקא בארעיה וכו' א"ל והא אחיל דאתא וסייע בגודא בהדאי א"ל מחילה בטעות הוא וכו'. וכתב הגמק"י דשמעינן מהכא דאילו הוה ידע המזכה אע"ג דלא ידע רב ענן שהוא הזוכה קנה ומש"ה הוצרך למימר את וודאי לא הוי ידעת ואע"ג דאמרינן (יבמות נ"ב ע"ב) שהעולר בנכסי הגר וכסבור שהוא שלו לא קנה כיון שזוכה גופי' לא ידע, תי' הראב"ד ז"ל דשאני הכא דאיכא דעת אחרת מקנה. ודייק מעכ"ת דחזינן מדעת הראב"ד דהא דצריך כוונה לקנות היינו דוקא במציאה והפקר דליכא דעת אחרת מקנה, אבל במכירה ומתנה דאיכא דעת אחרת מקנה אותו מועיל לקנות אף דלא כוונת קונה. והביא עוד מהרשב"א הביא נמי תי' הראב"ד ותי' באופן אחר דאיירי הכא לבתר שנתודע לו שבנה גדר בחצר חבירו עשה קנין חזקה לפני מחאת הבעלים ונמצא ששפיר נתכוון אז לקנין ולכן שפיר מועיל אי היה יודע המערער ע"כ.

ולכאורה דיוקו בדברי הראב"ד ל"ע בתרתי חדא במה שנקט בחדא מחתי מציאה והפקר ותרוייהו לא מקרי דעת אחרת מקנה שהרי כתב הנמק"י (ב"מ דף י"ב וכן נראה דעת רש"י שם) גבי זרק ארנקי דדוקא גבי מציאה בעינן עומד בצד שדהו אבל הפקר מדעת מקרי דעת אחרת מקנה אותן כמתנה ובשמ"ק שם ביאר דאע"ג דלא קיי"ל כר"י בנדרים מ"ג דהפקר לא הוי מתנה עד דאתי לרשות זוכה אלא מיד פקע רשות מפקיר מ"מ דעת אחרת מקנה מקרי כיון דבשעה שיוצא מתחת ידו הפקירו מדעתו לכל הקודם ע"ש ועיין קנוה"ח ר' הל' הפקר.

ומעתה קשה חדא שהרי מצינו שהנמק"י מחלק בין מציאה והפקר ודוקא מציאה לא מקרי דעת אחרת מקנה אבל הפקר מקרי דעת אחרת מקנה, והשנית דבהפקר גופי' ס"ל להנמק"י דהו"ל דעת אחרת מקנה וא"כ איך ניחא ליה להנמק"י בתי' הראב"ד ז"ל לישב הא דרב ענן מקשייתו דהעולר בנכסי הגר וכסבור שהוא שלו לא קנה וכאן קנה ותי' הראב"ד דבנכסי הגר ליכא דעת אחרת מקנה והרי נכסי הגר לאחר מותו הפקר והפקר מקרי דעת אחרת מקני לדעתו, איברא דא"כ נראין דברי הנמק"י ז"ל סתראי מב"מ שכתב דהפקר הו"ל דעת אחרת מקנה וכאן כתב דעת הראב"ד דלא הוי דעת אחרת מקנה והיאך לא לא הרגיש בזה הנמק"י ז"ל וצ"ע.

אמנם האמת יורה דרכו וש כאן ג' דינים, אחד דין יאוש, ב' דין הפקר, ג' הפקר גר והפקר מדבר ואפרש שיחתי, דין יאוש נחלקו הפוסקים אם הוא דין הפקר או הוא דין בפני עצמו ועיין רש"י (גיטין ל"ח ע"א) יאוש הוי הפקר ומיהו התוס' ב"ק ס"ו ע"א ד"ה כיון חלקו ועיין מאירי גיטין הנ"ל ובתוס' זיר ס"ב ע"ב ד"ה חימא ועיין ש"ך ח"מ סי' שס"ג סק"ג ובנתיבות שם. והנה הנתיבות סי' רס"ב סק"ג כתב לחלק בין יאוש להפקר דמ"ש הרואה מציאה לאחר יאוש בעלים והחזיק בה הרי היא שלו ואעפ"כ יכולים הבעלים לחזור מהיאוש כל זמן שלא באת המציאה ליד אחרים ומ"ש הפקר שלאחר שהפקיר אין ביד הבעלים לחזור מההפקר אלא הרי הוא כאדם אחר שאם רוצה לזכות בההפקר צריך לחזור ולקנותו בקנין ותי' דיאוש אינו מוציא מרשותו אלא הוא סילוק רשות ובע"כ ולכן כל זמן שלא הגיע ליד אחר הרי בידו לחזור ולזכות בו כאילו לא סילק רשותו אבל הפקר שעושה קנין

וילא מרשותו אם רוצה לחזור בו אינו יכול והרי הוא צריך קנין לחזור ולקנותו כשאר אדם. ולכאורה נראה רש"י חולק על זה וס"ל לרש"י הטעם מדין נדר כמ"ש הרמב"ם שאינו יכול לחזור בהפקר.

איברא דהרי רש"י באמת ס"ל ב"מ י"ב כהגמק"י דהפקר נמי הו"ל דעת אחרת מקנה אותו ע"ש ובתוס' מה שביארו ואי יאוש הו"ל הפקר א"כ מ"ש מהפקר שאינו יכול לחזור בו, ומיהו אתי מתשבה ובטול מחשבה שהרי כבר הבאתי בחידושי משנה על מס' פסחים שיטת המג"א דתרי מיני הפקר הם חדא הפקר שעושה קנין וחדא הפקר של סילוק רשות והפקר של סילוק הוא הפקר של חמץ או המפקיר בהמתו בשבת שלא יעבור באיסור לא תעבוד והשני הוא הפקר שמפקיר לכל העולם ע"ש שהארכתי בזה, וממילא י"ל דרש"י נמי מודה דתרי מיני הפקר הם ובפרט שרש"י לשיטתו שלדעתו פירשנו בבדיקת חמץ שס"ל כהמג"א. והפקר שהוא מדין יאוש לא הוי בכלל דעת אחרת מקנה והפקר לכל העולם הו"ל בכלל דעת אחרת מקנה, והחילוק דהפקר מכח יאוש הרי אינו להפקירו אלא בלית ברירה הוא מיאש עצמו מסלק רשותו אבל בכל רגע שיוכל הרי רוצה לחזור ולזכות בו ולכן לא אמרינן דעת אחרת מקנה אבל בהפקר שמפקיר לכ"ע הרי רוצה שאחרים יזכו בו ולכן הו"ל דעת אחרת מקנה שרוצה שאחרים יזכו בו וזה בס"ד ברור.

ונראה לבאר עוד חילוק בין הפקר להפקר והוא הפקר שבא מכח אדם שהפקיר כליו וחפציו, שהפקר כזה ודאי כיון שבא מכח בעלים י"ל דהו"ל דעת אחרת מקנה אבל יש עוד הפקר מדבר שלא הי' לו בעלים מעולם והפקר כזה ודאי א"א לומר בו דעת אחרת מקנה שהרי מעולם לא הי' לו בעלים, ורש"י והגמק"י שאמרו בהפקר דעת אחרת מקנה ע"כ רק בהפקר בעלים דברו שהי' לו. וראיתי למרן כק"ז בבית שערים א"ח סי' קנ"ה שיגא ליישב קושית מרן הח"ם ז"ל אבעל שג"א שכתב דבהמת הפקר חייב בבכורה ותמה עליו מרן הח"ם מתוספתא מפורשת דבהמת מדבר פטורה מן הבכורה, ותי' מרן כק"ז הבי"ש ז"ל דהפקר מדבר שאני דליכא דעת אחרת מקנה ולעולם לא היו לו בעלים לא קודם ההפקר ולא לאחר ההפקר ושפיר פטור מן הבכורה משא"כ בבהמת הפקר שהפקירו בעלים חייב בבכורה ע"ש ועיין משנ"ה הלכות מ"ה סי' ק"י וח"ט סי' תט"ז וח"י סי' ק"י ודו"ק.

ומעתה נחזור לדברי הגמק"י ורש"י שהם מבוארים ומלורפים ומדויקים מהסתירה שהקשתי עליהם דכאן הבא מי' הרא"ש ז"ל דלא דמי עודר בנכסי הגר וכסבור שהוא שלו שלא קנה כיון שזוכה גופי' לא ידע משום דכאן איכא דעת אחרת מקנה והלא נכסי הגר הו"ל הפקר כמבואר שם והרי דעת הגמק"י דהפקר נמי הו"ל דעת אחרת מקנה ולפי מש"כ אתי שפיר דהני תרי מיני הפקר אלא דלהודיע דהפקר נכסי הגר הו"ל כהפקר מדבר דלכ"ע ל"ל בהו דעת אחרת מקנה ולכן נכסי הגר שההפקר הוא כהפקר מדבר שהרי מת הגר ואין לו יורשין כלל וכה"ג לא מקרי דעת אחרת מקנה כלל ולא דמי לדרב ענן, עכ"פ כיון שהבא הגמק"י דעת הראב"ד לתרץ קושיתו ע"כ נקט דוקא נכסי הגר ולא מציאה והפקר שהם שני דברים.

החותם לכבוד התורה ולומדיה עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכט

קדימת אבידת אשתו לאבידת אביו ורבו

ב' במדבר התשנ"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים ז"ח.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, ספרו החשוב שו"ת רבבות אפרים ח"ז קבלתי וכו'. והיות כי מחבב דבריו אכתוב הערה אחת בספרו סי' שע"ט אות ב' הביא מקירה מחתני זצלה"ה הגאון מהרי"א אלתר בספרו אמת ליהודה על הש"ס ברכות כ"ד בהא דקיי"ל אבידתו ואבידת רבו אבידתו קודמת אם ה"ה אבידת אשתו קודמת שאשתו כגופו, ומעכ"ת כתב ומסתברא דמה שקנתה אשה קנה בעלה, א"כ גם אבידתה קודמת אף אם נתנו לה מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה, וצ"ע. ובכדי שיהיו שפתותיו של האי לדיק חתני ז"ל דובבות בקבר אעלה על הכתב מאשר נראה לפענ"ד בנדון זה דהנה בגמ' (ב"מ ל"ג ע"א) פריך מנא הני מילי (דשלו קודם רש"י) אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם לשל כל אדם ועיין טוש"ע א"מ סי' רס"ד ס"א ופי' הסמ"ע שם מאפס לא יהיה בך אביון דדרשינן כאלו הוא אומר הזהר מן העניות ומטעם זה לאו דוקא אבידתו קודמת קאמר אלא כל הפסד ממון או ביטול מלאכה שלו מחמת השבה זו שלו קודם וכמ"ש הטור והמחבר ג"כ אחר זה בסי' זה ובסי' רס"ה ועיין פרישה, והנראה דעיקר דרשת חז"ל דשלך קודם מטעם דאפס כי לא יהיה בך אביון שלא תבא אתה לעניות.

ולפ"ז נראה הדבר כך, דהרואה אבידת אשתו כיון שהוא אבידתו נמי שהרי אם לא יחזיר עליו ליקח לו שנית שהרי כל מה שקנתה אשה קנה בעלה נמצא דהוא אבידתו שמפסיד ממון שלו ולכן אבידתה נמי בכלל אבידתו שהרי יש לו הפסד ממון שיצטרך לקנות לאשתו וליתן תמורתו שהרי

חייב לזונה ולגבשה וא"כ חייב להחזיר מדין דשלו קודם אבל לא מטעם אשתו כגופו אלא מטעם שיש לו הפסד ממון ושפיר אבידתו קודמת, ואם יש לאשתו ממון שאינו שלו וכגון שנתנו לה ע"מ שאין לבעלך רשות בה ואם תאבד אז אין על הבעל אחריות כה"ג יש לה דין של אבידת אחר כיון שאין לו הפסד ממון ואבידת רבו קודם ולא דוקא אבידת רבו אלא ה"ה אבידת אביו כה"ג. בקילור השבת אבידה התורה הקפידה על הפסד ממונו ואין לזה שייכות אם אשתו כגופו או לא.

וי"ל במזונות אשתו דקיי"ל דחייב במזונות אשתו מתקנת חכמים ותקנו מעשה ידיה לו במזונותיה, לפיכך אם אמרה איני ניזונית ואיני עושה שומעין לה, (כתובות נ"ח) אמר רב הונא מעשה ידיה כנגד מזונותיה ועיין רמב"ם וטוש"ע א"ע סי' ס"ט ס"ד וברמ"א ליין ועיין ל' סי' פ' י"א דכל אשה שאמרה איני ניזונית ואיני עושה נתבטלה התקנה ואינה יכולה לחזור בה ולומר אני ניזונית ואני עושה, (ב"י בשם הר"ן ושכ"כ בשם הרמ"ה) ויש חולקין (ר"י נכ"ג) וכל שאינה ניזונית אין לה כסות דהוא בכלל המזונות (שם בהר"ן).

ולפ"ז נראה כך דאם אמרה איני ניזונית ואיני עושה ועשתה לעצמה ואבדה אבידה וכגון שכר עבודתה שקבלה ואין בידו להחזיר שתיהם אז אבידת רבו קודם שהרי אינו חוזר עליו ואין לו הפסד ולא מיבעיא לשיטת הר"ן שאינה יכולה לחזור עליו ולומר אני ניזונית ואני עושה אלא אפילו לשיטת ר"י שיכולה לחזור אבל מ"מ כל זמן שלא חזרה הרי אין לו הפסד ממה שאבדה ואם תחזור בה ויתחייב לזונה הרי מאז מיד יקבל מעשה ידיה ולכן נראה דכה"ג אבידת רבו קודם אבל לפענ"ד אין לזה שייכות מדין אשתו כגופו דאפילו הוא עצמו אם אינו מפסיד ממון מחזיר של רבו, ומה שיוכל לירש את אשתו אם תמות מ"מ בשביל זה אכתי לא מקרי לא יהי' בך אביון דכה"ג הו"ל רחוי ואפשר אף זה לא שמא יאכלנו או תמכור לאחר או תתנהו במתנה או שמא יגרשה קודם או שהוא ימות קודם וגדולה מזו דאפי' של אביו שהוא ודאי יירש מה"ת אפ"ה לא חיישינן ולא מקרי שלו וזה פשוט א"כ באשתו נמי זה תולה בממון וכל שאין הממון שלו ולא ברשות שלו אבידתו קודמת, וכן נמי אם ימצא אבידתו ואבידת אשתו אבידתו קודמת כנלפענ"ד ברור בס"ד.

סימן רל

[שייך לאו"ח] לנקות המשקפיים בטלית

עוד להנ"ל

בסי' רס"ד האריך שם בדין לנקות המשקפיים בטלית אי אסור לעשות כן. ולפענ"ד הדבר תלוי במקומות מלפניים שהלכו כל היום בטלית מצוצית כלומר שכל המלבושים שלהם היו מרובעות וחייבות בציצית ולכן שפיר מותר להשתמש בהם כל ערכם כמו שמשתמשים במלבוש בכלל אבל בזה"ז או במקומות שמתקנים מלבוש מיוחד וקושרין עליו ציצית והכל לשם מצוה ולא לשם הילוך כמלבוש כה"ג אין להשתמש בו תשמיש דבזיון וכבר כתב הט"ז בסי' כ"א דמי שצריך לילך לבהכ"ס לפנות לא ילך לבוש בקיטל וטלית וצריך לפושטו מעליו כיון שהוא בגד מיוחד לתפלה, ועיין מט"א סי' תר"י סי"ב ובקצה המטה ועיין מ"ב שם, לכן לפענ"ד הכ"נ לענין טלית וכ"ש הוא מקיטל שאינו בכלל מצוה אלא שכיון שדרך העולם ללבשו רק לתפילה הו"ל בגד עשוי לשם כך וכ"ש טליתות שלנו שאין לנהוג בהם מנהג בזיון וכן מבואר שלא לכבסם ע"י גויס וכיולא בו.

המעתיר בעדו ומברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלא

ישראל עובד לעו"כ ולפעמים קונה שוכח ליקח מה שקנה אי מותר ליקח לעצמו החבילה

ב' לסדר כי קרוב אליך הדבר מאד התשמ"ט בנ"י יצו"א מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים ארוכים בספרן של צדיקים את מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם כו' כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים.

אחדשב"ת בידידות, ומש"כ שנשאל ביהודי העובד אצל עכו"ס ולפעמים הקונה כשיולא שוכח לקחת מה שקנה והקונה הוא עכו"ס אי מותר לו ליקח החבילה ששכח העכו"ס לעצמו ואסור לו מעכ"ת מתרי טעמא חדא שאם יתודע וירגיש הבעל החנות יהיה חילול השם, והשנית שהוא אינו למדן ואם נתיר לו מעשה גניבה כזאת יתשוב שבכל דבר מעכו"ס אפילו במקום שאסור מותר לכן אמר לו שיאמר לעכו"ס בעל החנות ולא יהיה חילול השם ולא יכנס בעניני גניבה, עיין רבבות אפרים ח"ה סי' תפ"ח.

ולפענ"ד כיון דעכו"ס שנתן מעות על סחורה וקנה אותה סחורה הרי הסחורה שלו הוא וכ"ש שכבר הגיחה לו בקרן זוית או בכל מקום שהוא וכיון שהגיחה שם ושכחה ולא הו"ל בכלל אבידת עכו"ס ומותרת לכל אדם ואין בזה שום נדנוד ועין של גזל ואדרבה אבידת עכו"ס אסור להחזירה לעכו"ס משום דלמען ספות הרוה וגו' כמבואר בח"מ סי' רס"ו ועיין משנה הלכות ח"ז סי' ע"ר רע"א וח"ט סי' שס"ט וסי' ש"ע מה שהארכתי בזה וממילא גם לתת אותה לעכו"ס אחר אסור ליתן כל שאינו שלו משום לא תחנם ובעל החנות נמי דינא הכי ולכן נראה פשוט דגוי שיולא מחנות ושכח חבילתו הרי הוא בכלל אבידת עכו"ס ואם ישראל רואהו

יקחנו לעצמו ואין לו לבעל החנות שום ענין, וגם אין זה ענין לגיבה שאם נתיר לו ליקח את זה ילמד ליקח גם שאר גיבה ואדרבה הרי ראינו שהוא לא רוצה לגנוב אלא שואל כיון דזה הוא אבידת עכו"ס אי מותר לו ליקח אותה ולית לן למיגזר גזירות מעצמינו שאם נתיר לו ליקח זה וקורא לו מעשה גיבה כזאת אבל מ"ו אין זה מעשה גיבה ולא ענין גיבה ולא יטעה בשביל זה כלל.

ומיהו אם יש בזה משום חילול השם שיתודע הדבר ודאי צריך להחזיר אבל לא משום דין חשש גזל שבו אלא שזה דין אחר שצריך לקדש השם בממונו כמו דקיי"ל מ"מ סי' רס"ו ועיין משנה הלכות (ח"ז סי' רע"א וחלק ט' סי' שס"ט ש"ע שע"א) והוא דין בכל אבידת עכו"ס אבל לא משום גזל ואפילו דינא דמלכותא ליכא בזה לכן היכא דליכא משום חילול השם יטלנה לעצמו ולא יתן לגוי כי זה כבר אבידת עכו"ס ואם יכול לומר להחנוני שנשאר שם ואם לא יבא הוא רוצה לזכות בו אז ליכא גם משום חילול השם כמובן.

סימן רלב

צריך ליתן עודף ללוקח והלוקח ממהר והשאיר העודף אי יכול ליקח לעצמו העודף

עוד להג"ל

ומש"כ ששאל עוד הג"ל דלפעמים כשצריך ליתן עודף לקונה עכו"ס והלוקח מיהר וקדם לנתת קודם שהיהודי הספיק לתת לו העודף אם יכול להכניס הכסף לכיס ולהחזיק לעצמו והשיב לו מעכ"ת שלא כי זה הכסף שייך לבעל החנות ע"כ.

ולפענ"ד נראה הסליחה נראה כי שגג גם בזה ולמה זה שייך לבעל החנות ומה לו לבעל החנות עם כסף זה הרי הלוקח קנה חפץ בעד זוז אחד ונתן ליהודי העומד לשרת ממשה זוזים והנה מיד שנתן לו הכסף זכה היהודי העובד בזוז אחד בשביל בעל הבית והשאר הוא של העכו"ס הקונה והיהודי צריך להחזירו לו וכיון שהיהודי הוא המטפל במעותיו של הקונה והוא מחזיר לו העודף א"כ מיד שהוציאו ליתן לו הרי אינו של בעל החנות שהרי בעל החנות לא קנה רק כנגד המכר והשאר חייב להחזיר לו מה שבאמת היהודי עושה שמחזיר לו.

ואם הקונה יצא והותיר העודף הרי השאיר המעות או מדין אבידה או שהפקיר מעות זה ולא הקנהו לבעל החנות ולא נתנו לו ולא מיבעיא אם כבר הוציא היהודי הכסף מהרעדזשיסטער בלע"ז ליתן לו לעכו"ס דהו"ל אבידת עכו"ס ביד ישראל שהרי כבר בא לידו ושייך להיהודי המשמש בחנות ולא לבעל החנות שמיד שהוציא הכסף מהכפסא שהכסף שם הרי כבר יצא מרשות עכו"ס אותו ממון וכיון ששכח ונעשה אבידה הרי זכה בו ישראל זה אלא אפילו עדיין לא הוציאו מהרעדזשיסטער מ"מ הרי הישראל הניח שם ממון שאינו של בעל החנות ולא הניחו לזכות בו בעל החנות אלא ע"מ להוציאו משם שאין זה ממון בעל החנות וכיון שיצא משם העכו"ס ונשאר המעות אבידה יכול הישראל לזכות בו ולא אמרינן דזכתה לו לעכו"ס חצירו.

וברגע עלה במחשבתי להסתפק כשישראל הוציא עודף להחזיר להקונה ד' זוזים או כיוצא בזה והוא אכתי ביד הישראל אותו כסף ברשות מי הוא עכשיו אם הוא כבר של הלוקח כאלו החזירו לו ואם נאבד הרי נאבד להלוקח או כל זמן שלא החזירו להקונה הרי הוא ברשות המוכר ואם נאבדו אותן ד' זהובין חייב להחזיר לו ד' זהובים אחרים והנפ"מ לפ"ז יהיה אם העודף שהוא נעשה אבידה כששכחו הקונה הוא כבר ביד ישראל או שהוא עדיין מונח ברשות העכו"ס ומסברא מיד שהוציא הישראל העודף הרי זה מעותיו של הלוקח שהישראל הוציא לו ובשבילו ואם נאנסו אז נאנסו ללוקח ואם פשע בהם הישראל חייב להלוקח ולא להבעל החנות ול"ע שי"ל שכל זמן שלא נתנו לו בידיו יש לו לישראל אחריות עליו וי"ל אלא שאין הז"ג מחמת טרדות החג.

והנני חוזר על הראשונות י"ר שיזכה בדין בכוח"ט בספרן של צדיקים גמורים לו ולכאש"ל ויאריך ימים והנני לנצל מכתב זה גם לברכו בברכת מז"ט לנשואי צאצאיו אשר לא יכולתי להשתתף אישית שהייתי בארצנו הקדושה וי"ר שהזווג יעלה יפה יפה כעתירת וברכת ידי"נ בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלג

אי ביטול מטעם הפקר

בדברי התוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא דביטול מטעם הפקר ודוו"ק בקצוה"ח סי' רע"ג מפרש דלהתוס' הפקר גמור הוא ולא כפי' הר"ן וקשה לי' מדף ו' ע"ב דאמר רב יהודה א"ר הבודק צריך שיבטל שמא ימצא גלוסקא יפה וכו' ופריך וכי משכחת לה יבטל ודחה דשני דברים אינם ברשותו של אדם וכו' אמאי לא משני דהו"ל כהפקר לעניים ולא לעשירים דהא לישראל א"א לזכות בו לאחר זמן איסורו וכיון שנאסרה על כל ישראל מכח איסור חמץ לא מהני הפקר לישראל אלא לעכו"ס והו"ל כהפקר לעניים ולא לעשירים, והסתייע מפנ"י (קידושין ט"ז ע"א) דאפי' היכא שמצד המפקיר הוה הפקר גמור כיון שמצד הזוכה הלא הוה הפקר גמור מקרי לעניים ולא לעשירים.

ולפענ"ד שתי תשובות בדבר חדא דתי' הגמ' עדיף דקמ"ל כיון דכבר הגיע זמן איסור אין החמץ בידו להפקיר וא"כ אפי' הי' מהני הפקר מצד אחד וכגון שאין מי שיחזיק בו מ"מ כאן ליכא הפקר אפי' מצד אחד כיון דאין החמץ שלו אין בידו להפקירו דאין אדם מפקיר אלא מה שהוא ברשותו ויש לו בעלות עליו וחמץ לאחר זמן איסורו אינו ברשותו ואינו בעלים שלו והוא או כל ישראל חייבים לשרפו, ולא דמי להא דכתב הפנ"י במפקיר ע"ע שאין שום אדם יכול לזכות בו ואף למכרו אינו רשאי משא"כ חמץ אם הי' בידו להפקירו הרי יש עכ"פ נכרים שיכולים לזכות בחמץ הפקר וגם למכרו הי' יכול אי לאו ממה שאמרו שם דאינו ברשותו אלא עשאן הכתוב כאילו הוא ברשותו, וכבר הבאתי בתשובה (משנ"ה ח"ט סי' תט"ז) אי אסה"נ המוכר יכול למכור ואין עליו איסור מכירה אלא שהלוקח לא קנה כלום שאין קנין באסה"נ או שגם המוכר אסור למכור משום דאין לו דמים כלל ועיין רמב"ן ע"ז דף ס"ב ע"א ובריטב"א קידושין נ"ו מכרן וקידש בדמיהן ועיין קהילת יעקב כריתות י"ג אי יכולין הבעלים להפקיר אסה"נ, וגם שיש ביד אדם להפקיר אסה"נ, ומה שלא יוכלו כל ישראל לזכות בו לכאורה הי' אפשר לתרץ דהחסרון אינו מצד המפקיר אלא מצד איסור הזוכה.

ולמשל מי שיש לו חפץ שאסרו על כל ישראל בנדר ושוב הפקירו נראה דהוה הפקר גמור דמה שישראל אינו יכול לזכות בו הוא מטעם נדר ולא שיש חסרון בההפקר, ובפרט לפ"מ שפי' הקנה"ח דברי הרמב"ם דהפקר הוא מדין נדר ועיין נדרים דף פ"ה בר"ן שם מחלוקת הרשב"א והר"ן וביו"ד סי' רכ"ז כתב הש"ך סק"ה שלדעת הר"ן באסר הנאתו על עצמו יכולין אחרים ליטלו ע"כ והיש"ש חולק שהרי יכול ליתנו לצדקה או לשוייה דבר מצוה ועיין מחנה אפרים הל' זכיה מהפקר סי' ד' שגמגם על הר"ן ובציונים לתורה כלל ל"ט הביא מב"ק נ"א ע"ב דא"ל אנא בעינא למיעבד האי מצוה ובמי' חת"ס גיטין דף נ"ג ע"ב דהורג שור של חבירו העומד להריגה חייב לשלם לו עשרה זהובים שלקח מצותו ובמג"א סי' תרמ"ט סק"כ דערלה מקרי לכם משום דמצותה בשריפה ואם בא אחר ושרפה חטף מצוה ומשלם עשרה זהובים משו"ה הוי לכם. ועיין תוס' קידושין ב' ע"ב המקדש במה שהיא מתייחדת ודו"ק.

ומיהו לקושטא דמילתא כבר הבאתי בכמה מקומות דברי המאירי במגן אבות דיש שני מיני הפקר האחד שמפקירו לכל העולם והשני שמסלק רשותו ורשות כל העולם ממנו והפקר זה של סילוק רשות מותר בשבת דאינו כמכר אבל הפקר לכל העולם שעושה קנין אסור בשבת ולכן מותר להפקיר בהמתו בשבת שהשכירה לעכו"ם והתנה עמו לשבות ולא רצה לשבות עוד העלה שם דבחמץ כיון דא"א לומר שמזכהו לכל העולם שהרי אסור לכל ישראל ולעכו"ם בלבד הוא דשרי כה"ג הוה כהפקר לעניים גרידא דלא מהני כמ"ש (פאה פ"ו) וע"כ הפקר דחמץ הוא עין של סילוק רשותו מהחמץ ולא הקנאת רשות לאחרים והוסיף לחדש דהא דבעי ר"י בנדרים נ"ט עד דאתי לרשות זוכה היינו בהפקר שמתורת הקנאה אתי עלה אבל בחמץ דהוי רק סילוק רשות לא בעינן אתי לרשות זוכה לכ"ע ובזה הבנתי דברי המג"א סי' תמ"ה סק"ד אדעתיה דעכו"ם אפקריה אדעתה דכ"ע לא אפקריה ואין לו מובן ולהנ"ל אתי שפיר ועיין מחנ"א הל' זכיה והפקר.

ובזה נמי מובן מה שאמרו דחמץ הפקרו שמבטלו בלבו ודיו וכבר הקשנו דהיכן מצינו דסגי להפקיר בלב ולדעת התוס' קשה ולהנ"ל אתי שפי' דהפקר כזה שהוא סילוק רשות די בלב דהעיקר הוא להוציא בלבו מדעתו ולסלק עצמו הימנו וק"ל. ואין הז"ג להאריך בזה יותר.

סימן רלד

אסור להפקיר כל נכסיו

חדש ניסן התשנ"ה בנ"י יצו"א

בימי הגאולה, ישלח לעם סגולה, רוח והצלה, ובתוכם מע"כ ידי"נ האי גברא יקירא פרי עץ הדר, דניאל איש חמודות, בתורה וחסידות, בנש"ק כש"ת הרה"ג מוה"ר **דניאל אלתר** שליט"א בן כ"ק מח' אדמו"ר מרן רפמ"א מגור (שליט"א) [זצוקלה"ה].

אחדשב"ת בידידות נאמנה, וכו'. ובדבר אשר הביא בסי' ל"ז מה שמידש הח"ם ז"ל (בתש' א"ח סי' קכ"ד) על מה שנחלקו בגמ' (ערכין כ"ח) ר"א ור' אליעזר בן עזרי' שאין אדם רשאי להחרים או להקדיש או להפקיר כל נכסיו דלרא"ב"ע שאסור להפקיר כל נכסיו אם הפקיר בדיעבד חל ההפקר ולשיטת ר"א שהוא מיקל שמותר להפקיר כל נכסיו ולהשאיר מקצת אם הפקיר או הקדיש הכל בטל ההפקר. והביא ראי' לדבריו דאי ל"ת הכי היכי משכחת לה לר' אלעזר בן עזרי' הא דאמרו בגמ' אי בעי מפקיר ליה לנכסיה וכו' הרי כשיפקיר כל נכסיו אין חל ההפקר, והקשה על זה הגרש"ד דמשמע מדברי הח"ם דאמרינן מיגו דאי בעי מפקיר אפי' כשלא יוכל לעשות בהיתר כיון שבדיעבד מועיל, שהרי אליבא דר"א אי בעי מפקיר ליה לנכסיה הוא באיסור וקשה מגמ' (עירובין ל' ע"ב) דהא דאסר סומכוס לערב עירובי תחומין בתרומה לישראל דמידי דחזי ליה בעינן ופריך בגמ' תרומה כו' אפשר דמיתשל עלה, וכו' ואשתכח דאית ליה תקנתא דתחזי ליה, ומשני סומכוס ס"ל כרבנן דאמרי כל דבר שהוא משום שבות גזרו עליו בין השמשות והפרשת תרומה שבות היא. ולפי מה שהעלה הח"ם קשה דמה בכך שאסור לתרוס בין השמשות דשבת הא בדיעבד אם תרס תרומתו תרומה ושפיר מקרי ראוי

לאכילה מיגו דאי בעי מיתשל ומפרים עלה תרומה מחדש ואף שאסור לעשות כן לכתחילה.

ובהשקפה ראשונה משמע לחלק דמלות עירוב תיקון חז"ל הוא והם אמרו שמותר לערב ביה"ש ולהוציא על סמך עירוב שהם תקנו והם גזרו שלא לערב באיסור שהוא משום שבות והגם שהוא יכול לעבור על איסור שבות ולהפרים מ"מ לא תקנו חלות עירוב על דבר שאסור מדרבנן ואינו תלוי בו כלל ועיין עירובין שם ל' ע"ב ד"ה ולפרוש וד"ה אלא ובדף ל"א ע"א בתוס' דמאי הא לא חזי ליה, וכמו שלא תקנו עירוב על מצבע הגם שיכול לקנות פת הצריך לעירוב מ"מ לא תקנו עירוב בזה עיין עירובין פ' ע"ב בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי ר"א ר' יהושע אומר ככר הוא עירוב אפילו מאפה סאה והוא פרוסה אין מערבין בה ככר באיסר והוא שלא מערבין בו. ובגמ' שם כמה חילוקין ושם במשנה (פ"א ע"א) נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום כדי שיזכה לו עירוב דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים לא זכו לו מעותיו ועיין רש"י לא זכו לו מעותיו שאין מעות קונות ובתוס' שם ד"ה פי' הקונט' ובחנם פי' כן דאפי' מתכוין לו להקנות לו בחנם ואפי' זיכה לו ע"י אחר או לקח המעה וקנה לו מן השוק אינו עירוב וכו' ועיין ש"ע א"ח סי' שס"ח שס"ט, ואינו תלוי בהואיל כלל אלא שהם לא תקנו חלות דיני עירוב על מה שהוא אסור ביה"ש.

שנית הי' נראה לחלק מה שתלוי בדעתו ובידו אפי' יש בו קצת איסור יש לומר ניחא לי' ליעבד איסורא זוטא ולכן שפיר אמרינן אפי' שאסור להפקיר נכסיו מ"מ אי עבר והפקיר הו"ל הפקר שפיר אמרינן בדמאי חזי ליה מיגו אי בעי מפקיר ליה לנכסיה אבל מה שתלוי בדעת אחרים לא אמרינן מיגו דמאן יימר דמזדקקי ליה ועיין קידושין ס"ב ע"א כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי ואמר בגר דכתיב משפט ולריך שלשה מי יימר דמזדקקו ליה, ובשאלה לא אמרינן מי יימר דמזדקקי ליה כמבואר בתוס' וי"ל בין נדר שהוא מצוה למיתשול מזדקקי ליה ובין גר דליכא מצוה לאתשולי, ותרומה נמי ליכא מצוה לאתשולי אף שאם שאל נעשה טבל למפרע ועיין נדרים נ"ט והארכתי בזה במקום אחר שוב ראיתי בהערה אות י"ד שיצא לחלק בין הפקר בידו ובין לשאול אתרומה שתלוי בחכם ויפה העיר.

ועוד בו שלישיה לפמ"ש ת"י קידושין ס"ד ע"ב בתוס' ד"ה רבי סבר וכו', ובא"ד ואין נראה לר"י שנאמין אותו במה שאמר בשעת קידושין שהרי דעתו לקיימה אלא נראה לפרש מגו דאי בעי יכתוב לה גט בשעת קדושין לגרשה כ"ז שירצה אע"ג דאסור לגרש בגט ישן מ"מ כיון דדיעבד מהני משום שפיר מגו ת"י ע"כ. ועיין רש"י גיטין כ"ו ע"ב ובתוס' ד"ה לכשאכניסנה, וא"כ כיון דמהני מגו כה"ג הכ"נ מהני מגו דאי בעי מפקר.

ופה שבתה קולמסי הגם שיש עוד להעיר ואהבה דוחקת אבל מה אעשה כי אין הז"ג ואי"ה עוד חזון למועד ועד התם הנני בברכה צלח ורכב על דבר אמת באמת ידי"נ מח' המברכו בברכת התורה ללומדיה וזכות זקינו הגה"ק יעמוד לו ולנו ולכל בנ"י החותם בתודה שני' ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלה

מת בלא יורשים אם יורשי האם יורשים

כ"ה לחדש שמרבין בשמחה התשנ"ג בנ"י יצו"א

בין גאולה לגאולה ישלח לעם סגולה ישועה ונחמה לרחם אום לא רחומה ובתוכם מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כו' כש"ת הרב דוד **שפינרד** שליט"א ר"מ בישיבת נר ישראל טאראנטא יצו"א.

אחדשב"ת בידידות, בדבר שאלתו בראובן שמת והיות כי הי' מנילולי השואה ולא הניח אחריו זרע וגם לא הניח צוואה בכתב כדת לעשות בנכסיו, ובדקו אחרי קרובים ממשפחת האב שהם היורשים ע"פ התורה ולא מצאו כי כולם נהרגו על קדה"ש הי"ד, והגם כי אין לך אדם מישראל שאין לו קרובים עד ראובן בן יעקב, מ"מ לא ידענו מי הם, אבל השאיר אחריו ג' קרובות ממשפחת האם, ומרגלא בפיו בחייו לפני מחלתו שמת בה שב' הקרובות אלו יקבלו כל מה שישאיר אחריו, ומיד אחר פטירתו הלכו שלוחי הקרובות האלו ותפסו בנכסים בקניינים המועילים, ונפשו בשאלתו האם תפיסתם תפיסה ושאלו בנכסים אלו או כיון שמשפחת האם אינו יורשת כמבואר בטוש"ע חו"מ סי' רע"ו ס"ד והוא מקרא מפורש ותלמוד ערוך בידינו ב"ב ק"י א"כ נכסים אלו מיד נכנסו בחזקת יורשי האב והם גזל בידי הקרובות האלו.

ומעב"ת יצא לדון בדבר להקל ולהחמיר דיש מקום להחמיר וכ"ש הוא משתוקי דקיי"ל (חו"מ רע"ו ס"ד) ברמ"א דאפילו שתוקי שאין לו יורשין מן האב אין משפחת האם יורשין אותו אלא הוא כגר ונכסיו הם הפקר ומקורו בתה"ד סי' שנ"ב ואפילו במתנת שכ"מ לא תקנו לו להיותו מתנה והאריך קצת בדבר.

והנה מקור מקומו טהור בתה"ד סי' שנ"ב הובא בח"מ הנ"ל וכתב דנכסיו הו"ל הפקר ומינה דנו רבותינו הגדיקים האחרונים באחד שבא ממרחקים ונשא אשה וגירשה ולא נודע מי היה ונולד לו בת ומתה ולו משפחתה לירש אותה לא הניחו אותם דמשפחת האם אינה קרוי' משפחה ונכסים הו"ל הפקר וכ"ש הוא משתוקי וחלקו על זה בשו"ת

מיס חיים סי׳ כ״ד הובא בפת״ש (ח״מ סי׳ רע״ו סק״ב) דלא דמי דבשתוקי לעולם לא הי׳ מוחזקים היורשים בנכסים אלו לפי שלא היו מוחזקים כקרובים ודאים מעולם ואפי׳ אומרת מפלוני נתעברתי שמאמינים לה לענין להכשיר הולד אבל לא לענין ממונות, (עיין רמב״ם פט״ו מא״ב הי״ד ובפסקי הרא״ש יבמות פ״ז סי׳ ז׳) ומשמע התם דאפילו אי תפס מפקינן מייה כיון דלא מהימנא שיירש הוא את פלוני ואת משפחתו וכתב התה״ד דה״ה איפכא נמי וא״כ א״א שיהא יורש ונוחל והרי הוא כבר גמור. וגם במתנת שכ״מ נחלקו בו הרי״ף בשם רב המי גאון רמז תתק״ז ובתש׳ הגאונים אסף תרפ״ז סי׳ נ״ג ורמב״ם פ״ט מנחלות ה״ז וסמ״ג עשין פ״ב ס״ל דגר דליתי׳ בירושה ליתי׳ במתנת שכ״מ ומפרשי הכי עובדא דאיסור גיורא והרי״ף כתב דכיון דהוא ראוי ליורשו מתנת שכ״מ כירושה שויוה רבנן והרא״ש חלק עליו ע״ש בתה״ד שהאריך ובאר פרטים בזה.

אבל במי שבא ממדינת הים ונשא אשה כאן אף שאין לנו ידיעה ממשפחתו עכשיו אבל מ״מ הרי הי׳ לו משפחה ידועה ממשפחת האב וגם עכשיו חיים בעולם אלא שהם במדינה אחרת ואין לנו ידועה מי הם א״כ לא גרע זה מאבידה שאסור ליטלה אם יודעים שיש לה בעלים ויש לה סימנים וק״ו הוא ולכן לא הוי נכסיו הפקר אלא יהא מונח עד שיבא אליהו, ועדיף הוא מאבידה דקיי״ל בראה שנפל משלשה ואינו יודע ממי יהא מונח עד שיבא אליהו, ויפה דייק מעכ״ת מערוך השלחן דאף שפסק בשתוקי דאם אמרה מפלוני נתעברתי נאמנת גם לענין דמשפחת יורשים נכסיו מ״מ בנידון מי שבא ממרחקים ומת ולא נודע משפחת אביו פסק שיניחו המעות ביד שלש עד שיתוודעו או עד שיבא אליהו ואין מוסרין למשפחת האם הידועים ע״ש.

ואעתיק כאן מה שכתבתי לידידי הגאון מוה״ר יוסף שלום אלישיב שליט״א (מלא מקומו בספרינו משנ״ה מהד״ת ח״ב סי׳ שס״ז אשר אך יצא לאור) וז״ל שם וראיתי לדוז״ק בקנוה״ת סי׳ רנ״ו הנ״ל שתמה על התה״ד דאטו מי שבא מארץ רחוקה ואין אנו יודעין אותו ומשפחתו ליתא במתנת שכ״מ ודאי כיון דיש לו יורשין ישנו במתנת שכ״מ ובאבנ״מ א״ע סי׳ ד׳ סכ״ז אות כ״א הוסיף לתמוה דגם מדברי הרא״ש אין ראי׳ ע״ש אמנם יפה דחה בנתה״מ שם דהחילוק מבואר דהיכי דא״א בשום אופן לברר יורשין דיליה דהא אפילו אם היו עדים שזנתה עמו לא מהני לענין ירושה דהוי כהפקר ויאוש גמור ע״ש ועיין פת״ש בשם שבו״י.

ולפענ״ד נראה להוסיף דהחילוק דהבא מארץ רחוקה הוא יודע מי הם קרוביו ואין אנו לא מכירין אותן והוא הוא המורים וכיון שהוא יודע הוא מורים להם ונותן בצוואת שכיב מרע אבל בשתוקי שהוא לא יודע מי הם קרוביו אינו יכול להוריש להם ועיין תוס׳ גיטין י״ג ע״א תי׳ דר״ת החילוק בין גר לבן ישראל בצוואה דבישראל קיי״ל מצוה לקיים דברי המת ולא בגר לפי שמכחו יורשים בניו או משפחתו ובשתוקי ליכא זה כמובן וקצרתי בזה.

ובמקום אחר הבאתי מדברי הראב״ד בש״מ ב״ב קמ״ט דאמרו בגמ׳ שכ״מ כירושה שויוה רבנן כל היכא דאיתיה בירושה איתיה במתנה וכתב הראב״ד ז״ל וז״ל מתנת שכ״מ כירושה שויוהו רבנן כל היכי וכו׳ פי׳ מי שהוא ראוי לירש בעלמא כגון ישראל שיש לו מורישים תקנו לו תקנת שכ״מ מפני שעשו לו את הנותן כמורים אבל גר שאין לו מורים לא תקנו לו ע״כ ע״ש.

ונראה ביאור לדברי רבינו הגדול הראב״ד דתקנת שכ״מ כירושה שויוהו רבנן כלומר כ״מ שאם היה מי שהוא מורישו מתור ירושה הי׳ בידו להורים מדין ירושה וכגון בן בנים וכיוצא בו דאם לא אמר כלום היו כולם יורשים חלקם מ״מ אם בא ואמר פלוני בני יירשני והוא בנו ראוי ליורשו דבריו קיימין והוא כר׳ יוחנן בן ברוקה (ב״ב ק״ל ע״א) במשנה האומר אין פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה ריב״ב אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ועל מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימין ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כריב״ב וכן אמר רבא הלכה כריב״ב ואמר רבא מ״ט דריב״ב אמר קרא והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה, ופרשב״ם לכל מי שירצה מבניו, הן להרבות לו מאחיו הן להוריש הכל וכן איפסק בטה״מ סי׳ רפ״א ס״א ומיהו פשוט שאם כתב או אמר על מי שאינו ראוי ליורשו בלשון ירושה לא אמר כלום עיין רמב״ם רפ״ו והביאו המחבר בלשונו אין אדם יכול להורים מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מהיורש בין שלוה והוא ברי בין שהי׳ שכיב מרע בין על פה בין בכתב וכו׳ אבל אם הי׳ לו יורשים רבים כגון בנים רבים וכו׳ דבריו קיימים.

מבואר לצוואת שכ״מ לא תקנו אלא היכי דאילו הי׳ בריא והי׳ יכול ליתן את זה מדין בריא בתור ירושה הכ״נ תקנו במתנת שכ״מ אבל היכי דאלו הי׳ בריא לא היה יכול ליתנו בתור ירושה או בתור מתנה לאחר מותו הכ״נ אין לו דין מתנת שכ״מ, ולפ״ז החילוק פשוט דישראל הבא מארץ רחוקה בידו להורים למשפחתו בכל מקום שהם ובכל מקומות מושבותיהם שריחוק המקום לא משנה בירושה וכמעשה במדוני (קידושין כ״ו ע״ב וב״ב קנ״ו ע״ב) שהיה בירושלים והיה לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה ומקבלי מתנה לא היו

גביה כמבואר בקידושין ונחלקו מי בריא הי׳ או שכ״מ הי׳ ובמחלוקת ר״א וחכמים וא״כ הכ״נ דיכול להקנות במתנת שכ״מ אבל שמוקי דאינו יכול להורים שאין לו יורשים ידועים לו הכ״נ דלא תקנו לו תקנת שכ״מ וליכא גם מצוה לקיים דברי המת אצלו. ונראה דיורשים ידועים צריך באופן שיש לברר בב״ד מי הם אבל מה שא״א לברר בב״ד הגם שהוא והיא מודים מ״מ בב״ד לא יתברר הדבר והיורשים האמתיים יכולים לטעון שלי הוא או להיפוך.

והנה באבנ״מ הנ״ל כתב וז״ל ובקצה״ח שם סק״א תמהתי בדברי התה״ד דנהי דאינה נאמנת לומר מפלוני נתעברתי לירש אותו ומשפחתו אבל זה ודאי נאמנת לומר מכשר נבעלתי ומשום דחזקה בודקת ומזנה וכיון דנאמנת לומר מישראל נתעברה הרי הוא ישראל גמור ובישראל אע״ג דמשפחתו אינו ידוע לנו וכגון שבא מארץ רחוקה ודאי איתא במתנת שכ״מ כיון דאיתיה בירושה וכו׳.

עוד אני תמה במ״ש רמי׳ מדברי הרא״ש דהיכא דבדקינן לאשה ואמרה דמארוס נתעברה משתקין אותו מנכסיו וכו׳ וז״ל הרא״ש אתמר הבא על ארוסתו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שמוקי הך פלוגתא מפרש לה בתלתא עניני בפ׳ בתרא דקידושין בלישנא קמא מפרש רב אמר הולד ממזר ומותר בממזרת, לשון אחר ממזר דקאמר רב לא שמותר בממזרת אלא דאסור בבת ישראל, ושמואל אמר משתקין אותו מנכסיו, ואע״ג דתפס ולעולם אסור בבת ישראל ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי בשלא בדקו את אמו מיירי שמואל דאי בדקו נאמנת לומר לכשר נבעלתי דשמואל פסק פ״ק דכתובות הלכה כר״ג דנאמנת וא״כ הך לישנא מיצעא מיירי דלא בדקו ומש״ה אסור בבת ישראל ומה״ט משתקין אותו נמי מנכסיו כיון דלא נבדקה ורוב פסולין אצלה בארוס אבל היכא דנבדקה אמיה ואומרת מארוס נבעלתי אע״ג דליכא ארוס לפנינו מ״מ מותר הולד בישראלית ומשום דחזקה בודקת ומזנה ולארוס נבעלה וממילא נמי יורש אותו.

ולפמ״ש הרי שמואל פסק כריב״ב דמתנת שכ״מ נותן לאחד הוה ירושה ובעי דוקא ראוי להיות מורש ומ״ש דהלכה כר״ג דנאמנת צריך לומר בתרי אנפי או שנאמר דנאמנת דוקא לאיסור ומותר בבת ישראל אבל לא לענין ירושה וכמ״ש התה״ד, והתה״ד לא ס״ל כרמ״א והנמק״י בזה וס״ל דהרא״ש נמי חולק בזה או שנאמר אפילו להתה״ד נמי מודה להרמ״א אלא שמחלק בין ארוס וארוסתו לפנויה דבפנויה לא מהימנא ואפי׳ הוא והיא מודים אבל בארוס מודים דיורש ועיין באה״ט אות ל״ג ואין להקשות הא לעיל פסק (הרמ״א) אף שהוא מודה אעפ״כ אמרינן שזנתה עם אחרים י״ל דבארוסה יש סברא יותר לתלות בארוס מבאחרים וכו׳ בה״י ופריסה.

ולפענ״ד יש להוסיף לחלק בין ארוס לפנויה לפמ״ש הרמב״ן ז״ל ריש מס׳ גיטין אהא שהקשו היאך אשה נאמנת על איסור נדה אפילו היכא דאיתחזק איסורא והתוס׳ כתבו דגזה״כ מוספרה לה והרמב״ן ז״ל הביא דכיון דכאן האשה נמי מצווה על איסור נדה והיא והוא בכרת וכיון דנאמנת על עצמה נאמנת גם לבעלה ומה שאמרו ע״א אינו נאמן באיסורין היכא דאיתחזק איסוריה היינו דוקא להעיד לאחרים ע״ש ולפ״ז בארוסה כיון שהוא איסור סקילה אם זינתה עם אחר ואם זינתה עם ארוסה לא הוי רק איסור דרבנן שפיר נאמנת בהוא מודה לה אפילו לירש דאמרינן ודאי לא עברה איסור סקילה וכשם שהפקירה עצמה לזה כיון דמאמינן לה לענין ולד מאמינן נמי לענין ירושה אבל בפנויה דאיסור אחד הוא לכולהו שהוא איסור פנויה אמרינן מדהפקירה עצמה לזה הפקירה עצמה לכ״ע ואתי שפיר אפילו אליבא דרמ״א. ויש לעיין בגוף דברי התה״ד סי׳ שנ״ב שם.

ונראה הטעם דאין מוסרין למשפחת האם לעולם מהא דאמרו בגמ׳ (ב״מ ל״ח ע״ב ול״ט) דאמר רב הונא אין מורידין קטן לנכסי שבוי ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן ומוקי לה באחי מאימא ופרש״י כגון קטן שיש לו אח מאב ואותו אח מאב יש לו אח מאם דאיש נכרי הוא אצל קטן אין מורידין אותו אח מאם לנכסי קטן מחמת קורבת אחיו של זה שהוא אח של קטן דאחי לאחזוקי בהו לצורך אחיו ויאמר נכסים אלו של אחי מאמי הם שנפלו לו מאביו ואמר רבא ש״מ מדרב הונא וכו׳ עד ולא הוא ל״ש אחי דאבא ול״ש אחי דאמא ל״ש ארעתא ול״ש בתי ול״ש עביד עיטדא ל״ש לא עביד עיטדא לא מחתינן, ופרש״י ל״ש אחי דאמא פן יאמר של אמי היו נכסי מלוג ואביו של קטן בעל אמי הי׳ וכו׳ ועיין טוש״ע ח״מ סי׳ רפ״ה ס״ז והנה שאשו אפי׳ מלהכניס אחי האם או קרובי מאם שמא יחזיקו בנכסים ולכן מוסרין הנכסים ביד שליש ולא ביד קרובי האם.

גם אין לומר כאן דין דכל דאליס גבר כדאמרינן בהביא ארבא כיון דלא ידעינן למי שייך הירושה וכיון דאפשר שיבאו עדים ויעידו על קרובי האב וכה״ג אין ב״ד נכנסין ופסקינן כל דאליס כבר דהתם עכ״פ מספקינן ההוא ארבא של מי הוא וכיונא בו אבל כאן אנן לא מספקינן כלל בקרובי האם ששייך להם ולא אמרינן כן אלא במקום שיש ספק וא״א לברר אבל במקום שאין ספק כלל שלא שייך להם אלא שלא ידעינן של מי הוא ודאי לא ניתן לקרובים מן האם שלא שייך להם והם לגבי ירושה זו ככל אדם בעולם שהתורה לא נתנה

להס, וגם בזה עיין בתה"ד שס ועיין תוס' גיטין י"ג מ"ש צוואות גר מצוואת אדם מישראל והבן.

וקצת יש לעיין מגמ' קידושין כ"א ע"ב מעשה במדוי אחד וכו' ועוד מעשה באדם אחד שחלה בירושלים שהיו לו מטלטלין וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם ע"ג קרקע וכו' ופריך ויזכינהו ויהליה אגב אחר לא סמכה דעתי סבר שמיט ואכיל להו ולכאורה היאך אכיל להו הא האי אדם הי' לו יורשים עכ"פ ואם לא יקיימו הצואה יבאו יורשים וי"ל דלא ידוע להו ליורשים וס"ל דהו"ל הפקר ואכיל להו ולא סמך דעתיה עלייהו אלא די"ל דלא סמך עלייהו כפרש"י שלא היה מאמין באנשי המקום למסור להם המטלטלין ולכן הניח הבית סגור וכתב שטר שהקנה נכסיו למי שרצה במתנה וצ"ע.

סימן רלו

מקום שאין קרובים לאב אי קרובי האם יורשים

עוד להנ"ל

אלא דמעכ"ת הביא לן פנים חדשות וכזה ראה וקידש מרן רעק"א בהגהותיו על ח"מ סי' רע"ו וליין על תשו' אותו זקן זקן אהרן שיורד על מדותיו כטל חרמון שיורד על הרי ציון כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים ושם צוה את הברכה (שו"ת זקן אהרן מהר"א הלוי רבו של מהרא"ם בתש' סי' נ"ג) שפסק במעשה כנידון דידן ממש דהיכא שאין ידוע לנו יורשים מצד האב, אז יורשים קרובים מצד האם מדין ירושה ממש וגם יש להם דין קדימה הקרוב קרוב קודם והסתייע לעצמו מדברי רבינו ירוחם (בס' מישרים נתיב כ"ה) ושזה פרשב"ם פ"ח דב"ב ופסק שם דהגם דהלכה רווחת הוא בישראל דמשפחת האם אינה משפחה דלמשפחותם לבית אבותם כתיב מ"מ משפחת האם קודמת להפקר דעלמא.

והנה אמת אגיד כי אין לי שו"ת הנ"ל לעיין אחריו אמנם ידוע שהי' גדול הדור והאומר קיים לי כדבריו מאן ספון לחלוק עליו בדיני ממונות להחזיק וכ"ש במקום שאין לן תובע נגדם שהרי אין כאן יורשי האב והם החזיקו בדבר. והגם כי כתב הערוך השלחן דמוקמינן ביד ב"ד הנה הם החזיקו קודם שבא הב"ד וכמ"ש מעכ"ת שהם החזיקו מיד שמת הקרוב הנ"ל ועכשיו כשבאו הב"ד צריכים להוציא מהם, וכ"ש במקומות אלו שאין ב"ד קבוע שנאמר שמיד כשמת נפלו ביד ב"ד ומה שהחזיקו כבר בחיים להוציא מיד ב"ד והבן.

ומיהו לענ"ד הראיות מה שכתב דאף דהלכה רווחת הוא דמשפחת האם אינה משפחה וכו' מ"מ משפחת האם קודמת להפקר דעלמא עכ"ל. ואם הוא לשון הזקן אהרן לא ידענא אמאי קרי לה הפקר שקודמת להפקר דעלמא ומי הפקיר הנכסים אלו הלא יש להם בעלים שהם יורשי האב אלא שאין אנחנו יודעים וא"כ אפשר דכוונתו נמי באופן כהת"ד דהאי גברא הי' שתוקי או כיוצא בו שמסופקים היו ביחוסו וכה"ג ס"ל כהת"ד דהו"ל דין גר ונכסיו הפקר ולכן שפיר אמר כה"ג דהאם יורשת את בנה עכ"פ וקודמת להפקר דעלמא אבל בודאי ישראל אלא שלא יודעים איה מקום היורשים לא ידענא אמאי קרי ליה הפקר דעלמא וצ"ע.

ובר מן כל הנ"ל נידון דידן יש לחלק מנידון תה"ד דהתם עכ"פ האי גברא ערטילאי שבא במקלו ותרמילו לא ידוע לן מאבותיו שאולי הי' באמת גר בעצמו ולכן ברח ממקום שהי' שלא יכירו בו כמבואר בגמ' יבמות (דף מ"ה ע"א) דכי אתא לקמיה דרב יהודה א"ל זיל איטמר או נסיב בת מינך וכי אתא לקמיה דרבא אמר ליה או גלי או נסיב בת מינך ועיין תוס' שם והי' עכ"פ ספק גם בו והגם שמי שבא ואמר יהודי אני מאמינים לו מ"מ לענין ממונות יש להסתפק כיון דלא אזלינן בתר רובא וא"כ עכ"פ יש להסתפק קצת בהאי גברא ועכ"פ לענין ירושה וממונות דלא אזלינן בתר רובא ועיין תוס' פסחים (ג' ע"ב ד"ה ואנא אכילנא) מכאן אין ראי' שנאמין לכל הבא לפנינו ואומר ישראל אני דשאני הכא דרוב ישראל היו ואזלינן בתר רובא.

ובש"ע (א"ע סי' ב' ס"ב) כל המשפחות בחזקת כשרות ומותר ליקח מהם לכתחילה וכו' וכתב הבה"ט שם אות ד' כשרות בטור לכן יש להחמיר ב"ש וכ"כ בה"י מי שבא מארץ אחרת הן איש או אשה או בחור או בתולה או אלמן או אלמנה צריך ראי' שהוא ישראל ואף שמתנהגים כדת ישראל ומדברים כלשוננו ויודעים בכל טוב היהודים אעפ"כ צריכין ראי' וכן הוא תקנות מדינות ליטא שאין לסדר שום קידושין אא"כ יש לו ראי' שהוא ישראל ומאיזה משפחה ע"ש וכ"כ מהרי"ט בתש' ח"א סי' קמ"ט ע"ש. אבל בדידן שידעינן שהי' מזרע ישראל ומשפחת האם נמי יודעים בו שהוא מזרע ישראל ויש לו יורשים באיזה מקום והיו ידועים אבותיו שנהרגו בשואה אלא שהרגו הקרובים הידועים לו ואחרים שנשארו לא ידועים אבל ודאי שיש לו יורשים ואז הירושה משמשת עד לראובן בן יעקב ולא הוה הפקר כלל לכ"ע.

ומעתה פש לן דברי הזקן אהרן שהי' זקן ונשיא פנים והגם כי שו"ת זקן אהרן לא זכיתי להם אבל דברי רבינו ירוחם שבנה עליהם יסודו עיינתי בהם ולפענ"ד אין משם ראי' לנידון דידן.

וז"ל רבינו ירוחם (משרים נתיב חמשה ועשרים) סדר נחלות מי קודם לירושה בין למעלה בין למטה ודין נחלות ביו' ובג' אם נפל הבית עליו ועל אמו, אלו נוחלין זה את

זה אב לבן ובן לאב ולא בת במקום בן ואחים בני אב אחד נוחלין ולא מנחילין הבן את האם ולא בת במקום בן ולא האם לבנה הבעל לאשתו ולא האשה לבעלה בן אחותו נוחל את אמו ולא את אמו לנכדו שהוא בן אחותו ולא האחים בני אם אחת ולא בני אב אחד, לא נוחלין ולא מנחילין, וכל זה בזמן שיש קרובים מן האב אבל אין לו קרובים מן האב לפעמים תירש אותו אמו בתרא (פ"ח) וברשב"ם. ולכאורה מדכתב הרי"ו ז"ל וכל זה בזמן שיש קרובים מן האב אבל אין לו קרובים מן האב לפעמים תירש אותו אמו משמע דהיכא דאין קרובין מן האב קרובי האם יורשים.

ולפענ"ד דברי רבינו ירוחם לא מתפרשין כן, ואפרש שיחתי דראשונה יש לדייק בלשון רביני ירוחם שכתב וז"ל וכל זה בזמן שיש קרובים מן האב אבל אין לו קרובים מן האב לפעמים תירש אותו אמו, ויש לדייק חדא מה שאמר אבל אין לו קרובים מן האב וכו' וכי מי זה אדם מישראל שאין לו קרובים מן האב עד ראובן בן יעקב, והרי בעצמו בסמוך ע"ב שם הביא דברי הרשב"ם וז"ל וזהו לשון הרשב"ם והוא רבינו שמואל ברבי מאיר ביש נוחלין והשתא שמעינן מפרקין שסדר נחלות כך הוא ראובן שמת תנוך חנרון וכרמי בניו יורשין אותו ואם מת אחד מהם קודם קודם ראובן וכו' וכו' ומשב עד אברהם ועד תרח אבי אברהם ואם אין תרח וכו' וכן לעולם עד אדם הראשון, והנה כתב שם לעולת מעלה מעלה עד ראש כל הדורות ולא ליתן לקרובי האם, וא"כ איך אפשר שאין לו קרובים מן האב, ואם כוונתו שאין ידועים היל"ל אבל אם אין קרוביו מן האב ידועים לו או אם אין קרובי האב ידועים ירשו אותו קרובי האם. שנית) דהיל"ל אבל אם אין לו קרובים מן האב יורשים אותו קרובים מן האם ולמה אמר תירש אותו אמו ולא אמר קרובי האם כמו באב אמר וכל זה בזמן שיש קרובים מן האב. שלישי) דדייק ואמר ואם אין לו קרובים מן האב לפעמים תירש אותו אמו ולשון לפעמים נ"ע הלא לעולם תירש אותו אמו או משפחתה ולשון לפעמים נ"ע.

ואשר נראה בזה בס"ד דרבינו ירוחם דייק בכיון ואם אין לו קרובים מן האב ויש לפרשו בתרי אנפי, אחד) שאין לו קרובים מן האב לא שאין ידועים אלא שאין לו כלל והוא שנולד מעכו"ם ולא ס"ל כתה"ד דכה"ג דין גר ממש לו ונכסיו הם הפקר, אלא אמו יורשת אותו. וס"ל כדעת רבינו טעם ור"י בתוס' ב"ב שם דף קי"ד ד"ה אף מטה האם האשה יורשת את את בנה והקשה ר"י אמאי אזהר רחמנא לאשה מוכל בת יורשת נחלה טפי מלאיש ועוד דא"כ כשאין האב האשה יורשת א"כ לא תהא נחלה משמשת לקרובי האב ועוד דא"כ משפחת האם אינה קרוי' משפחה ותי' ר"ת ור"י דבגיורת קאמר דיורשת את בנה ונפ"מ שלא יהיו נכסיו הפקר.

ומה שכתבו דבגיורת קאמר ה"ה בבת ישראל שילדה מן העכו"ם ומיהו דוקא גיורת או בת ישראל שילדה מעכו"ם שאין כאן קרובי אב כיון דאין כאן אב בכלל להלכה, אבל בשם לה אב ואם לא קאמרו כיון דאז לעולם איכא קרובי האב אלא שצריך לעיין אחריהם. והשני) והוא העיקר דמייתי כגון שאביו נשא בת אחיו ואביו מת וירש אותו בנו ומת בלא זרע של קיימא וחוזרת הירושה לאחי אביו ואם אין אחי אביו מי אז הירושה חוזרת לזרעו ולא הי' לו רק בת יחידה שהיא אמו ויורשת אותו נמצא דאמו יורשו לפעמים בכה"ג וז"ש אבל אין לו קרובים מן האב לפעמים תירש אותו אמו, ודייק לפעמים ודוקא אמו ולא קרובי האם דקרובי האם אין יורשין לעולם. וזה שממשיך שם בנים זכרים קודמין וכו' ע"ש ודו"ק היטב.

שוב דקדקתי בפרשב"ם רפ"ח דב"ב (ק"ח ע"א) שכתב האשה את בני והאשה את בעלה לא נוחלין ולא מנחילין זה לזה אלא קרובי אביו של זה ואביו של זה יורשין אותו וכל הנך קרובים דקתני שיורשים זה את זה הנ"מ כשאין קרוב למת יותר מזה גם הנהו קרובים דקתני בהן לא נוחלין ולא מנחילין כגון קרובים שמצד האם הנ"מ שיש קרובים מצד האב היורשין אותו וקרובים לו יותר מקרובי האם ואע"פ שגם אמו ממשפחת אביו אבל אם אמו קרובה לו מצד משפחת אביו ואין לו קרוב מאביו שקרוב לו כמו אמו אז האם יורשת את הבן, ואם אין האם בחיים קרובי האם יורשין אותה דהוי ליה משפחת אב דמכח קורבת אביו באין ליורשו, כגון ראובן שנשא שרה בת אשר וילדה לו נפתלי ומת נפתלי בלא בנים הרי ראובן אביו יורשו ואם אין לו אב ונתמס את נחלתו לאחיו של נפתלי ואם אין לו אחין ונתמס את נחלתו לאחי אביו דהיינו אשר אבי אמו וכו' נמצאת שרה דהיינו בני אז בנות אשר אם אין לו בנים דהיינו שרה יורשת את בנה ע"כ.

ופשוט דכוונת רבינו ירוחם על דברי רשב"ם אלו.

ומ"ש ואם אין לו קרובים מן האב כוונתו כלשון הרשב"ם שכתב ואם קרוב מאביו שקרוב לו כמו אמו ממשפחת אביו וזה לפענ"ד ברור, שוב ראיתי שכבודו ציין במכתבו שחכ"א רולה לומר דהרי"ו כוונתו ארשב"ם ברים פירקין ומעכ"ת דחה דבריו דא"כ פשוט הוא והרי"ו לא היה צריך להביאו, ולפענ"ד נדקו דברי החכם והרי"ו הביא דברי הרשב"ם והרי רבינו שמואל הרשב"ם ז"ל רחה לפרשו ולא תשבה לדבר פשוט א"כ גם רבינו ירוחם הביאו, וזה פשוט. ומה שכתב מעכ"ת דכוונת רבינו ירוחם אפרשב"ם דף קי"ד ד"ה יורשת את בנה הנה באמת כי לפענ"ד זה אינו דא"כ מה זה שאמר ואם אין לו קרובי האב לפעמים אמו וכו' הרי התם לעולם במקום שאין האב קיים והיל"ל ואם אין האב קיים וכמ"ש שם הרשב"ם ובאמת כי אין זה הלכה וע"כ אין הכוונה על הנ"ל כלל אלא על הרשב"ם בדף ק"ח ופשוט.

[**ודע** דמה שיש לעיין קצת על הרשב"ם ורבינו ירוחם שחשבו דורות של קרובי האב עד אדם הראשון שהרי בגמ' שם (קט"ו ע"ב) כתבו הא כיצד נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן ולימא עד יעקב אמר אביי גמירי דלא כלה שבטא ועיין רבינו גרשום שם ולע"ק.]

ומה שכתב עוד הזקן אהרן ראי' לדבריו מב"ב קי"ד אריו"מ משוס ר"י ב"ר שמעון ד"ת האב יורש את בנו ואשה יורשת את בנה שנ' מטות, מקיש מטה האם למטה האב וכו' ובתוס' מוקי לה ר"ת ור"י בגיורת ונפ"מ שלא יהיו נכסיו הפקר ומינה למד הזק"א היכא דלא ידוע לנו משפחת האב נמי כדי שלא יהיו נכסיו הפקר משפחת האם עדיף וגיורת לאו דוקא רק נקט גיורת דזה שכיח יותר, ולפענ"ד הוא פלא שהרי נכסי הגר הם הפקר לפי שאין לו משפחת אב ואין לו מי שינחיל את נכסיו אחריו וממילא מיד שמת נעשין נכסיו הפקר לא כן באדם מישראל שמורים נכסיו לאחר מותו ליורשיו ולא נעשו הפקר מעולם. ובפרט שרצה לומר כן לדעת ר"ת ז"ל ואביא ראי' ברורה שאין זה דעת ר"ת שהרי כתב ר"ת בתוס' גיטין דף י"ג ע"א ד"ה והא לא משך וז"ל ועוד אומר ר"ת דבגר לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת דכל דאיתיה בירושה מצוה לקיים דבריו הואיל ולא פסק כחו מאותו הממון דמכחו יורשין אבל גר דליתיה בירושה ופסק כחו ממונו אין מצוה לקיים דבריו וכי האי גוונא אמרינן התם דכל דאיתיה בירושה איתליה במתנת שכ"מ ע"ש ועיין ב"ב קל"ז ע"א מתנת שכ"מ.

הנה כתב ר"ת מפורש היפוך סברת הזק"א והחילוק בין גר שאין מצוה לקיים דברי המת לאדם מישראל דגר דליתיה בירושה פסק כחו ממונו בשעת מיתה ונעשה הפקר כיון דליתיה בירושה מיד שמת פקע כחו מכל אבל בישראל שהוא בר ירושה גם לאחר מיתה לא פסק כחו ממונו ומכחו יורשין הבנים והארכתי בזה במקום אחר עכ"פ הר"ת לשיטתו מפורש כתב לחלק בין גר שאין לו יורשין ואינו בר ירושה נכסיו הפקר ולא כן בר ישראל שלא פסק כח ממונו עד שירשו קרוביו א"כ כל זמן שלא ירשו הקרובים הרי אכתי כח של מת על הממון והרי גזל ביד אחרים עד שיבאו היורשים ובמקום אחר הארכתי לפרש בזה דין דתפיסת הבית שכל זמן שלא חלקו היורשין אכתי כח אביהם על הממון אפי' לאחר מיתה והבן כי קצרתי.

ולבן לפענ"ד אין לסמוך על זה ואם הזקן אהרן נמי סמך על זה לפענ"ד אין לסמוך עליו נגד כל הפוסקים והלכה מפורשת ולהגאיל לקרובי האם ובפרט שהזקן אהרן סיים וז"ל ומ"מ לא מצאתי סמך דבר בדברי חכמים עד יבא ויורה לדק ע"כ לפי מה שהעתיק מעכ"ת. ולפמ"ש הרי נסתר ראיתו מר"ת, אלא במקום שיש ב"ד יפול לרשות ב"ד וכמ"ש הערה"ש.

ומילא מה שהעלה מעכ"ת דג' שיטות בדבר, א) בעל שו"ת זקן אהרן ורבינו ירוחם דיורשים ממשפחת האם, ב) מש"כ בשו"ת מים חיים וערוך השלחן דינתנו ביד שלים, ג) דברי הרמ"א דנכסיו הפקר. הנה לפענ"ד כבר האריכתי דרבינו ירוחם לא ס"ל הכי ודברי הבעל זק"א תמוהים, ואין לסמוך עליהם כלל, ב) מה שכתב מערוך השלחן לכאורה נראה הלכה, ג) מה שכתב דלהרמ"א נכסיו הפקר הנה באמת דהרמ"א לא כתב כן רק על שמוקי ולא על מי שהוא אדם כשר שיש לו קרובים ולא הוי הפקר כלל ובפרט לפי שהסברתי מדברי ר"ת דכל זמן שלא ירשו היורשים האמתיים לעולם לא הוי הפקר ולא יצא מכח המת.

סימן רלז

צוואות הנעשות בערכאות

עוד להנ"ל

ומיהו מה שהביא מאחיעזר שו"ת ח"ד סי' ס"ו בצוואות הבריא הנעשות בערכאות שבדיעבד יש לסמוך משוס מצוה לקיים דברי המת אם היתה כאן צואה אז אולי כדאי לסמוך על זה עכ"פ כה"ג במקום דליכא יורשים ידועים לנו ומ"מ לא ידענא אי כאן הוה בכלל מצוה לקיים שהרי לא כתב צואה וליכא עדים שצוה כן, ופשוט דצוואת המת בעי עדים, גם מה שהביא מאפוטרופוס המדינה יקח הכל אם אמת שכן הוא כי לפענ"ד אדרבה כיון שהם יורשים לפי דייניהם א"כ לא יטלו כלום כיון שהם יורשים גם העיקר דברי הגאון ז"ל צריכין ישוב גדול ואין כאן מקומו וצ"ע.

ולבן בנידון דידן נלפענ"ד מאחר דאין קרובי האב ידועים לנו לכאורה נראה כן אם אפשר ע"י שיקחו קצת מן הנכסים וישלמו לחפש אחר קרובי האב שבודאי נמצאים בעולם לכאורה הי' על הב"ד או על מי שהוא לקיים מצות השבת אבידה ואפילו על הס עצמם קרובי האם שכנראה הם שומרי התורה ורוצים לקיים מה שאמרה תורה ולא ליקח מעות שאינו שלהם דבלאו הכי לא היו שואלים כלל, אבל אם אין מי שיטפל וגם יש חשש שהממשלה של קאנאדא שישמעו שאין יורשין יקחוהו לעצמן כפי מה שכ' מעכ"ת וא"כ יש כאן דין של השבת אבידה לבעלים אלא שלא ידועים הבעלים מי הם ולמי להשיב וגם אין ב"ד מסוים שיטפלו בזה אז נלפענ"ד שהגם שאין לומר שהנכסים הפקר כמו בנכסי הגר או בשמוקי כדי שנאמר שקרובי האם שנכנסו עכ"פ זכו בה מההפקר אבל

גם אין לומר שזכו בה מדין ירושה אף שבדיניהם הם בכלל יורשים והחזיקו בנכסים.

מ"מ כיון שיש מסים שגריכים לשלם מן הנכסים ואם לא ישלמו יקחו את כל הנכסים למלכות אולי יש לדמות קצת להא דגיטין נ"ח ע"ב בגידל בר עילאי דקביל ארעא בטסקא מבני בחגא אקדים ויהיב זוזי דתלת שנין לסוף אתא מרוותא קמאי אמרו ליה שתא קמייתא דיהבת אכלת השתא אנן יהבינן אנן אכלינן וכו' ע"ש ועיין ב"ב נ"ד שליינו התוס' שם גבי דורא דרעוותא דבני בחגי דמטמרי הוו ומלכא אמר מאן דיהב טסקא ליכול ארעא והפסידו הקרקע לגמרי התם היו נשמטים מלפרוע והי' קרקע של מלך אבל כאן שהבעלים לא נמלאו דין הוא דכל הני שני דמאן דיהיב טסקי אכיל ואי ימצאו הבעלים הדרי ארעא למרא, דאנן לא קיי"ל בהני לומר דיני דמלכותא ח"ו ולהפקיע ירושת התורה וכבר האריכתי בזה בכמה מקומות וכמה התרעם על זה רבינו הרשב"א ז"ל, ומן הראוי אולי שישומו כמה שויס הנכסים עכשיו וכולי האי ואולי.

אלו דברי ידידו המצטער בצרתן של ישראל וה' ינקום נקמת דם עבדיו השפוך ועד כולי האי שהשמידו ר"ל כל קרובי האיש הזה מצד האב ומצפה לישועתן בישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלח

אי גר יורש אביו ישראל

עש"ק פ' לטהר ח"י לחדש שמרבים בשמחה התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי אלקי אברהם בעזרו הרב הגאון וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ר **פינחס אברהם מייערס** שליט"א בעמח"ס נחלת פינחס רב ואב"ד דק"ק האג והגלילות.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, וכו'. ומה שדן בספרו שו"ת נחלת פינחס סי' נ"ד-נ"ה עם ידי"נ הגר"מ האלבערשטאם שליט"א בענין אי גר יורש אביו ישראל כלומר ישראל נכנס על נכרית והוליד בן שהוא נכרי והלך הבן ונתגייר או שגיירו אביו אי יורשו מד"ת או עכ"פ מדרבנן כדין גר שיורש את אביו העכו"ס מדרבנן והאריך שם בבירור נאה בדין דגר יורש את אביו דחיישינן שמא יחזור לסורו והכא ליכא האי חששא.

ולפענ"ד מה שאמרו בגמ' קידושין י"ז ע"ב אמר רבא דבר תורה עכו"ס יורש את אביו שנאמר ותשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מכלל דאית ליה יורשים גר את העו"כ אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים דתנן גר ועו"כ שירשו את אביהם עו"כ, עו"כ את הגר וגר את הגר אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, היינו דוקא בגר שנתגייר מעצמו או גיירו אביו והוא לא נתגייר או נתגיירו הוא ואביו דבכל אלו הגר שנתגייר הי' יורש את אביו דבר תורה קודם שנתגייר והי' מגיע לו חלקו בירושה זו ואף לאחר שנתגייר וקבל עליו דת יהודית דינו כקטן שנולד לגבי דיני ישראל מ"מ בדיניהם לא נפקע חלקו מלד דיני עכו"ס ומזדקק הוא עם אחיו בערכאות שלהם ויירש בדיניהם וכמ"ש שם המאירי והעתיקו גם בספרו בד"ה ובחידושי המאירי.

והגם כי מיד שנתגייר פקעה ממנו קורבה וכל שפקעה קורבה פקעה ירושה ואין לו כל דין יורש ומ"מ דיני ממונות נשארו קצת עליו אפילו בדיני ישראל כגון אם הי' נתחייב ממון קודם שנתגייר ולמשל אם גנב ישראל קודם שנתגייר והלך ונתגייר או ישראל שגנב ממון מעכו"ס והלך העכו"ס ונתגייר דיש חיוב חזרה ועיין חו"י בתשו' סי' ע"ט מה שהאריך בגר לדק מק"ק אמשטרדם שגנב מישראל בגיותו והלך ונתגייר אי חייב לשלם ועיין גם בשו"ת מוהרש"ם ח"ה סי' פ"א אות ח' ובספרינו משנ"ה ח"ט סי' שע"ד האריכנו קצת מזה, ולכן שפיר תקנו לו חז"ל שירש בנכסי אביו, כיון שמלידה הי' לו חלק בהם, וגם לאחר הגירות הגם שדינו כקטן שנולד דמי ומה"ת נושא את אמו ואת בתו מ"מ יש לו קצת שייכות, ועוד שנחלקו ר"י ור"ל שאם הוליד בניס בגייתו והלך ונתגייר קיים בהם פ"ו במה שנולדו קודם שנתגייר ואף שנחלקו בו ובטעם הדבר. ועכ"פ ראו חכמים טעם להנחילו ירושת אביו מלפנים בטעמים ידועים להם כיון דלא לקחו ירושה מאדם מישראל אחר.

אבל עכו"ס שנולד מישראל שאין זה זרעו כלל וישראל הזה יש לו יורשים מה"ת אחיו או אביו או קרוב מאביו ואבי אביו עד ראובן בן יעקב, היאך ולמה יתקנו חז"ל ירושה לגר הזה ויקחו ירושה דאורייתא מאחרים ויפקירו ממון אחרים מדין הפקר ב"ד הי' הפקר וליקח מישראל המגיע לו ולהקנותו לגר ואטו ב"ד גוזלי ירושות הם שיקחו מיורשי התורה ויתנוהו לגר. וכבר כתבו הראשונים ז"ל דב"ד לא יוכלו להפקיר ממון אחרים אלא או במקום שעשה עולה כמ"ש בגמ' גיטין כל אשר לא יבא וגו' ע"ש, וראו ב"ד לקנסו, או במקום תקנת הציבור וג"כ הוא גדר חיוב אבל היכא דהוא לא עשה עולה לא ואין כח ביד ב"ד להפקיר ירושת אדם בלי טענה ומה חטא שמעון אם ראובן בא על נכרית שבשביל זה יפקירו ב"ד ממונו ויתנוהו לבן נכרית או לאיזה גר שהוא.

שנית נלפענ"ד לחלק בין הני תרי על דרך הנ"ל דעכו"ס שנתגייר הרי קודם שנתגייר הי' בר ירושה וכבר הי' לו מדיני תורה וגם מדיניהם ירושה של אביו ועתה לאחר שנתגייר נודע לו שנלקח ממנו ירושה זו חיישינן שמא יחזור לסורו ודוקא בממונות חששו לזה וכמ"ש בגמ' (יבמות מ"ז

ע"ב) ומודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני מ"ט אמר ר' חייא בר אבא אר"י בן נח נהרג אפמשו"פ ולא ניתן להשבון ופרש"י בלישנא קמא שלא יאמרו עניים הללו הלוקטין פאת שדה גזלנים הם ועומד עליהם והורגם בדיניהם שב"נ מזהרו על הגזל ואזהרתן זו היא מיתתן (סנהדרין נ"ו ע"א) ובל"א פי' הואיל והן מקפידין על הממון כ"כ כדאמר דנהרג על פמש"פ מודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה שמא יחזור בו מלהתגייר, ולישנא אחרינא עיקר ע"ש. (ועיין ילקוט שמעוני פ' בא סי' רי"ג תורה אחת יהיה לאזרח ולגר שלשה מיני גרים הן ועיין משנה הלכות מהד"ת ח"ב סי' קפ"ט) ולפ"ז יש טעם גדול שחששו חכמים שמא יחזור לסורו ותקנו לו שיקבל מה שכבר הי' לו לא מיבעיא לל"ק אלא אפי' לישנא בתרא, אבל האי בן נכרית אין להם לחכמינו ז"ל טעם לתקן לו ירושה מישראל ולגזול מישראל אחר.

ובאמת כי מצינו כעין זה לענין המוציא מציאה בשבת שמחלקין בין בא לידו לבא בא לידו עיין ר"פ מי שהחשיך שתי לשונות ולישנא קמא כיון דאתיא לידיה בכיסו דמיא ולישנא בתרא עלתה בתיקו ועיין רמב"ם פ"כ מהל' שבת ה"ז ובהגמ"י שם אות ו' שכתב וכתבו התוס' פ"ק דב"מ אהא דמאר וכו' מכאן משמע דאם מצא ארנקי בשבת דאסור ליטלו וכו' ולפוס ריהטא לא מצאתי בתוס' שם אלא בח' הרא"ש שם סי' כ"ב כתב אלא מעתה הגביה ארנקי וכו' מכאן מוכח דאם מצא ארנקי בשבת דאסור לטלטל אע"פ שהי' ירא שמא יקדמנו אחר, וכו' ע"ש. ובעצם הדין לכאורה קשה מגמ' ע"ז דף ע' דאמר רבא אמר איסור גיורא כי הוינן באריסותן אמרינן יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מינטרא שבתא כמה כיסי קא משתכח בשוקא ולא ידעי דסבירא לן כר' יצחק דא"ר יצחק המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד"א, ומשמע לכאורה דאפילו מוצא בשבת ולא בא לידו קודם שבת למעיין שם.

ועוד בו שלשה דשאלה אחת מטורונטו נשאלתי באשה ישראלית שמתה בלא זרע של קיימא והניחה בית ולא ידוע לנו רק קרובים מצד האם שאין יורשין ולא תקנו להם אלא הירושה עולה ויורש הראוי ע"פ התורה הקרוב קודם ממשפחת האב, והדבר מפורש בחו"מ סי' רע"ו ס"ד ברמ"א שם ואפי' שתוקי שאין לו יורשין מן האב אין משפחת אמו יורשין אותו אלא הוא כגר ונכסיו הפקר וקנת חולקין בדבר, ומקור ההלכה בשו"ת תה"ד סי' שכ"ב הובא בחו"מ סי' רנ"ו דפעם אחת הי' שתוקי ולא הי' לו זרע והיה לו בית והניח הבית לאמו וכשמת בא ראובן והחזיק בבית כדין המחזיק בנכסי הגר כחו של מי יפה של ראובן מחמת חזקה או של האם מחמת לוואת שכ"מ והשיב התה"ד דחולקין הבית בשוה דהאי שתוקי דין גר ממש לו דאינו נוחל ומנחיל ועיין ח"מ סי' רנ"ו ס"א ובקצוה"ח שם סי' רנ"ו תמה על התה"ד והוסיף לתמוה בחבנ"מ א"ע סי' ד' סכ"ז אות כ"א ויפה דתה הנתה"מ דהחילוק מבואר בין היכי דא"א לברר היורשין.

וכן ראיתי שמחלקים בין שתוקי ובין מי שבא ממדינה אחרת ואינו ידוע לנו משפחתו מצד האב דשתוקי כגר דמי דא"א לברר ואין למשפחת האב שום זכות בירושה כלל שאין להם חזקת קרוב ואפי' אם תגיד האשה מפלוני נתעברתי אף שנאמנת להכשיר הולד אינה נאמנת לגבי ירושה עיין שו"ת מיס חיים סי' כ"ד הובא בפת"ש ח"מ סי' רע"ו סק"ב ועיין ח"מ סי' רפ"ד ובגמ' קידושין ס"ט דהי' קורא לשתוקי בדוקי, ועיין ספרי משנ"ה מהד"ת ח"ב סי' שס"ז בביאור דברי התה"ד.

איברא דבח' הגרע"א ח"מ סי' רע"ו בדין שתוקי ליין לשו"ת זקן אהרן (הקדמון מהר"א הלוי בזמן המהרי"ק) שהעלה דבר חדש דהיכא דאין ידוע לנו יורשים מצד האב אז קרובי האם יורשים וקרוב קרוב קודם גם מצד האם כדין ירושה מצד האב והביא לעצמו סמוכין שכ"כ רבינו ירוחם (במשרים נתיב כ"ה) וכן דייק מרשב"ם פ"ח דב"ב (עיין רשב"ם בב"ב קי"ד ד"ה ירושת אח בנה ובכל הסוגיא שם אריו"ח משוס ר"י בר"ש דבר תורה וכו' ועיין עוד ברשב"ם בריפ"ח דב"ב), ומיהו התם נמי עכ"פ רק במקום דל"ל משפחת האב ידוע כלל אבל הכא הרי האב יש לו משפחה והירושה שלהם הוא וא"כ מאיזה טעם ובאיזה כח יתקנו הב"ד ליקח ירושה דאורייתא ממי ששייך להם וליתנה לבן נכרית שנתגייר. ועיין לעיל (דף של"ח) בסמוך בתשובה דבעזה"י דמיתי דברי הזקן אהרן שאין להם מקור ולעולם בירושה הולכין עד ראובן בן יעקב ולא נותנין לקרובי האם לעולם.

עוד נלפענ"ד דהנה בעיקר דין ירושה הנה באמת קיי"ל דאב אינו ודאי אלא משוס רוב דרוב בעילות הולכין אחר הבעל ועיין חולין י"א דעוד יש חזקת לדקת האם ועיין מזיר מ"ט לריכי דאי כתב אביו הוה אמינא היינו טעמא דלא מיטמא ליה משוס דחזקה בעלמא הוא אבל אמו דידעינן דילידתיה ליטמא לה וכו' והנה בישראל אזלינן בתר רוב והגם דאין הולכין בממון אחר הרוב מ"מ כיון דלענין יוחסין הולכין ונתחזק לבנו מדין רוב ולמשפחותיהם כתיב משפחת האב קרי משפחה ממילא יורש נמי אבל בדידהו דאיהו מפקרת ומזנה עם כל ואיהא בבוגינא ואיהו בקרא ולהדיא אמרו בגמ' יבמות דרובם מזנות א"כ כה"ג אפילו אלו היתה ישראלית לא הי' יורש כלל וכ"ש שלא נתקן עכשיו להאי שיגר וחלל ברית ונתקלל ולא יהי' לו ער וכו' ואנחנו נתקן לו תקנות להעביר הנחלה מיורשים כשרים.

סימן רלט

ממזר שנשא שפחה אי בנו יורש

עוד להנ"ל

וקצת יש לעיין בממזר שנשא שפחה על פי עצת חז"ל להכשיר את בניו וכמ"ש בקידושין (ס"ט ע"א) ר"ט אומר יכולין ממזרין ליטהר ומשמע דאפילו לכתחילה עושה כן משום תקנת בניו וכמ"ש ליה ר' שמלאי לאושפזיכניה אי אקדמתך טהריתינהו לבנך ע"ש ועיין רבינו הגדול הבה"ג בהל' מילה יוסף בן פרוך ממזרא זבן אמתא בעא לשחרורי זרעיה אתא לקמיה דר' מארי גאון א"ל נסבה בלא כתובה וקידושין באמהותיה דאי משחרר לה אע"ג דשרי למידר בהדך וכו' זרעך לא מתכשר אלא דקיימא באמהותה וכד הוו לך בני מינה מהליגון בריש דקיימת מלוה ובתר הכין כתוב לה גט חירות וזכייה להון ע"י אחריס ובתר דמזכית להון ע"י אחריס אייתי תלתא רבנן וליטבליון (יבמות מ"ו) דא"ר חייא בר אבא גר צריך שלשה ועבד משוחרר כגר דמי דתניא אחד גר ואחד עבד משוחרר ומסקינן לענין טבילה עבד כגר וכו' ע"ש והנה אמרו ז"ל לטהר בניו כלשון טהרתינהו לבנך ולא אמר לזרעך ומשמע דכה"ג יש לו איזה יחס לבניו ול"ע.

ומיהו לענין ירושה גם באלו לא מצאנו שיתקנו להם יותר משאר גרים או עבדים משוחררים הגם שהם בניו שיעלו לו חז"ל לעשות, וקצת נראה דממזר פטור ממצות פ"ו דאל"כ היאך יצוו לו לישא שפחה ולא לשחררה קודם הא לא מקיים בשפחה מצות פ"ו ובגיורת מקיים ומצינו בזה מחלוקת הראשונים עיין תוס' ריש חגיגה ועוד, וגם למדנו מדברי רבינו הבה"ג שהמשחרר עבדו צריך טבילה בב"ד ודלא כשיטות דכיון דכבר טבל לעבדות מהני, ועוד למדנו דרבינו פסק כרב הונא ע"ש ודלא כמ"ש הב"י ביו"ד סי' רס"ח וח"ס יו"ד סי' רנ"ג

ובספרינו משנה הלכות ח"ה סי' ק"פ ודוק.

אלו דברי ידידו דושכ"ת בידידות נאמנה והנני חוזר על הראשונות י"ר שיזכה להוציא לאור עוד ויפיצו מעינותיו חוצה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים המעתיר בעדו לטובה כל הימים בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן רמ

קנס מתי נעשה ממון

ב' בהר ל"ב למט-מנים התשנ"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ש"ב המופלא ומופלג בנש"ק הב' יואל לעמבערגער הי"ו בישיבת תפארת שמואל.

אחדשה"ט. בדבר מה שהקשה אפרש"י כתובות מ"ב בד"ה מת האב שפי' ולא דמי לקנס דלא הוי ממון עד שעמד בדין והעידוהו וכו' ומשמע דמשהעידו העדים שוב הוה ממון וקשה ליה מגמ' מכות ג' ע"א דפריך אתי' באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני כמאן דלא כר"ע דאי כר"ע האמר אף אינו משלם ע"פ עצמו אלא באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני וחייבונו ממון משמע דאכתי לא מקרי ממון אפילו מודה וגדולה מזו הי' יכול להקשות דדברי רש"י סותרין דבכתובות פי' עד שיעידוהו ובמכות פי' שס וחוייבנו ממון בב"ד שהוזמנו והעמידנו הנדון בדין על הזמנתנו וחייבנו בב"ד ומההוא שעתא ממונא הוא גבייהו ואין זה מרשיע את עצמו שכבר הרשיעוהו אלהים.

איברא דהס שני דינים דבכתובות מיירי רש"י בראובן שתבעוהו לב"ד לשלם קנס על שפיתה את בתו והוא כופר שלא פיתה והאב הביא עדים שכן פיתה וכיון דקיי"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור מלשלם קנס (ב"ק ס"ד וע"ה) ואולו הי' מודה לאביה קודם שהביא עדים הי' נפטר אבל לאחר שהביא עדים והעידו שכן פיתה את בתו שוב אינו יכול לפטור עצמו והאי קנס הוא קנס קצוב שנתנה תורה ממשים כסף ולכן מיד שיעידוהו שפיתה את בתו ואין בידו לפטור עצמו מיד הוא נתחייב בחמשים כסף שהרי אין בידו לפטור את עצמו עוד, ולכן די במה שיעידוהו שהרי לא בא לחייב עצמו כלום.

אמנם במכות מיירי בעד שבא להרשיע עצמו ולחייב את עצמו ואלו בא לחייב עצמו ממון הי' יכול כמ"ש הודאת בעל דין כמאה עדים דמי אבל זה דוקא דאינו בא להרשיע את עצמו אבל הכא הוא בא לחייב עצמו באמרו שעדות שקר העיד ומחייב עצמו וס"ל דלחייב עצמו כה"ג אינו נאמן לר"ע אלא כיון שהעיד שכבר נתחייבו בב"ד לא הוי מרשיע עצמו שכבר הרשיעו ב"ד וחייב, ולכן כל זמן שלא אמר כן הו"ל בכלל אין אדם משים עצמו רשע.

סימן רמא

אי עובר יורש

עוד להנ"ל

ב) **בדבר** אשר נתקשה בדברי הרשב"ם ב"ב קי"ג בד"ה רב אשי אמר דיורש כרעיה דאמיה הוא ובדף קט"ו בד"ה עיין עליו כתב וכיון דאיכא יולאי יריכה עובר ירך אמה הוא, ונתקשה למה כאן קרי ליה כרעיה דאבוה וכאן קרי ליה עובר ירך אמו, ומה שייכות בכלל ירך אמו גבי' דירושה. עוד הקשה מש"מ כתובות י"ב ע"ב בד"ה וז"ל הרא"ה דכיון דמכשרת בה לא סגיא דלא אכשר בבתה דעובר ירך אמו הוא וכאב גופא הוא, ול"ב מה שייך ירך אמו לאחר לידה.

הנה בתורה כתיב (במדבר כ"ז ח') ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. ומבואר דמי שאין לו בן מעבירין נחלתו לבתו וקרא לו הכתוב מעבירין. והטעם לפמ"ש במשנה דף קט"ו סדר נחלות כך הוא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, בן קודם לבת כל יולאי יריכו של בן קודמין לבת בת קודמת לאחין יולאי יריכה של בת קודמין לאחין וכו'.

והנה לענין ירושה כל הנולד היומנו בן או בת כיון שנולדו ממנו במציאות נקראו יולאי יריכו ולגבי' ירושה יולאי יריכו קודמים ליולאי ירך אביו ואין נפ"מ אם בן או בת דתרוייהו בן או בת יולאי יריכו הם, אלא דכיון דתרוייהו יולאי יריכו א"כ תירש הבת עם הבן בשוה לזה בא הכתוב ואמר ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו וקמ"ל דבן קודם אלא דאפשר כלל לא וע"ז דרשו אין לו עיין עליו כלומר שהבן קודם לבת אבל אם אין לו אז הבת יורשת דגם היא נקראת יולאי יריכה ולא עוד שכל שהבן ירש אא"כ הבת שלו קודמת לאמותו שהוא הבת של אביו וגם להבת שלו שהוא אמותה של הבן דהתורה רבתה כל יולאי יריכה של בן ואפי' בת קודמת ליולאי יריכה שלו מן הבת.

והנה בלא תסוב נחלה דרש לה בסיבת הבעל לכ"ע ורב אשי דרש קרא ממטה למטה אחר ובן לאו אחר הוא פי' לפירושו דאפילו שתגשא לו האשה שהוא אחר לגבה ויורישנה אז תסוב נחלה משבט לשבט אחר אם תמות אשתו והוא יורש אותה, אבל אם תלד בן ובנה ירשנה אינו אחר ממש לגבה שהרי יולדתו ובשר הוא מבשרה וא"כ לא נסוב למטה אחר שנשאר בבשרה שהוא כרעה במציאות. ובדף קט"ו ד"ה עיין עליו שקרא לבת עובר ירך אמו הוא הנה באמת שם נמי כתב דהאי מת אם יש לו בת כלל וכיון דאיכא יולאי יריכה עובר ירך אמו הוא ג"כ אכוונה הנ"ל קאי נמי דכל שנולדו היומנו קודמים, וקורלה יולאי יריכה ועובר ירך אמו והלשון מושאל עובר ירך אמו כלומר שגם בת מקרי יולאי יריכו.

ומה שהביא מש"מ כתובות י"ב בד"ה וז"ל הרא"ה דקסבר ר' יוחנן דכיון דמכשרת בה לא סגיא דלא אכשר בבתה דעובר ירך אמו הוא וכחד גופא, התם הכוונה דא"א לפלוג ולחלק ביניהו ולומר דאמו כשרה ובתה פסולה דאם אמו כשרה ולא נפסלה בעיבור זה א"כ ע"כ אתה מחזיק שלכשר נבעלה ולא נפסלה וא"כ גם הולד ע"כ כשר ממנה נולד וירך עמו הוא ועל מי תרמי' להולד הזה שהרי לא נולד מאשה אחרת וע"כ הוא מגוף זה וא"כ כמו שא"א לומר באשה שאני גופה כשר ואני גופה פסול שאם הראש כשר גם הידים והרגלים כשרים והכ"נ א"א לחלק ולפלג בין אשה ובתה כיון שהבת נולדה היומנה וירך אמה היא וכחד גופא הוא, ולשון חד גופא מושאל לומר כמו בחד גופא א"א לפלג כן בין אשה ובתה או בנה.

אלו דברי ש"ב המברכו ומעתיר בעדו שיזכה להיות ת"ח גדול בתורה וביראת ה' טהורה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמב

ניתן לו חפצים לעבור המכס, ועל שאלת המוכס אמר שאינו שלו ובדקו אחריו אי זה מקרי פשיעה וחייב לשלם

ב' לסדר ושבית שביו, התשמ"ח בנ"י יצו"א

בחודש הרחמים יתן לנו בעל הרחמים כוח"ט מתנת חנם וטובה בביאת אסור בנחשתיים ויקבצנו לציון וירושלים ובתוכם מע"כ ידידי הרה"ג חוב"ט וו"ח כו' כש"ת הרב **יעקב אהרן שפירא** שליט"א רב דק"ק ב"י אגודת ישראל דבעל הארבאר.

אחדשב"ת בידידות, ובדבר שאלתו בראובן ששלח חבילה עם שמעון לארצינו הקדושה ושילם לו ראובן שכר טירחא ובבואו לגמל שדה התעופה בלוד כשעבר ראובן דרך פקידי המכס שאלו אותו מה נמצא בתוך החבילה והשיב להם שאינו יודע שהחבילה אינו שלו ופתחו אנשי המכס החבילה ומצאו שם חפצים שע"פ חוק המדינה אסור להביאם ולהכניסם לתוך המדינה ולקחו החבילה ומה שבתוכו ועתה טוען שמעון שראובן פשע כששאל אותו הפקיד מה יש בחבילה הי"ל להשיב שיש שם חפצים שמותר להכנים ומעשים בכל יום שכשמשיבים להם כך הם מניחין לעבור בלי בדיקה רק לפעמים בודקים אעפ"כ, וא"כ הו"ל ספק כה"ג אם יפתחו אבל כשאמר להם שאין החבילה שלו ברור שיפתחו א"כ הו"ל מזיק בידים, עוד טוען ראובן שהי"ל לשמעון לדעת שיש דברים אסורים בתוך החבילה כי ידוע הוא שראובן רגיל לשלוח חפצים אסורים לא"י עם כל מי שנוסע ורוצה ליקח חבילה בשבילו ואפילו אי היה ראובן שומר חנם נמי היה חייב על פשיעתו וכ"ש דהו"ל שומר שכיר. וראובן השיב לו, א) שלא היה יודע ואינו מחויב להעלות על דעתו שהיו בו בחבילה דברים אסורים. ב) אפי' הי' יודע אינו מחויב לומר שקר כדי להציל ממונו ומדבר שקר תרחק ואלו הי' יודע שיש שם דברים אסורים ויצטרך לומר שקר לא היה מקבל להביא החבילה והו"ל קבלה בטעות.

ומעב"ת ירד לעמקה של הלכה והביא ראשונה דברי המהרי"ק שורש קנ"ה הביאו הרמ"א ח"מ סי' רל"א סק"ד בשמעון שקבל ספרים מראובן להוליכו למקום אחר ונלקחו במכס ואומר שראובן פשע שאמר שאין נותנין

מכס מספרים ובלא כן לא היה מקבל עליו השמירה כי אין רצונו לטרוח בדבר המכס הדין עם שמעון ומבואר שם במהרי"ק דלאו דוקא היכא דהטעה אותו ראובן להדיא אלא כל היכא דהשומר לא היה מקבל השמירה אילו היה יודע קושי השמירה פטור דהו"ל קבלה בטעות והביא עוד מדברי מהרי"ל דיסקין ושו"ת ערך ש"י סי' קפ"ה דכל היכא דהיה הקבלה לשמירה בטעות פטור השומר ולא דמי למ"ש השער משפט (קפ"ה ח') היכא דהמפקיד והנפקד שניהם לא ידעו מהמוס אלא דמ"מ מספקא ליה כיון דדרך בג"א לשלוח דברים כאלו ע"י שלוחים לא"י וזה ידוע וגם ראובן מודה שידע שכן דרכו של המפקיד בזה י"ל דהו"ל לראובן לאסוקי אדעתיה דמה ששולח אתו עמו נמי סחורה כזו הוא ואעפ"כ קבליה א"כ אדעתיה דהכי קבל ומחייב ועיין לדברי הש"ך סי' ע"ב בראובן שאל משמעון סייף דמבואר שם דהיכי דהיה ליה להשומר לאסיק אדעתיה אינו יכול לטעון לא ידעתי וגם הביא קושית השער המשפט על המהרי"ק סי' רל"א ומע"כ יצא לחלק בין מקום שהי' ליה לעיין בגוף החפץ ולא באופן שיבא מן הצד אליו בשביל זה והאריך הרבה.

ומה שנלפענ"ד בס"ד דלכאורה יש להביא ראיה לטענת שמעון מדברי המהרי"ק שכתב שם בשורש ב' וז"ל ומה שכתב שמעון בטענותיו שמאחר שיצא לדיק בריבו זה יוכיח שלא פשע בשום דבר נלע"ד שאין זו ראיה לדבר דאפילו נאמר שלא פשע בענין שיחשיב כמעביר את המכס עד שיפסיד את הספר מכל מקום אפשר להיות שפשע קצת עד כי מצאו המוכסנים עילה לבא עליו בעקיפין כמנהגם ובאולי היה שמעון יכול לעשות באופן שלא היה שום פתחון פה לבעל הדין לחלוק רוצה לומר המוכסנים ולא היה צריך להוציא שום הוצאות ע"כ.

ויש לדייק בכוונת המהרי"ק ז"ל שכתב די"ל שפשע קצת שהיה יכול לעשות אופן שלא היה שום פתחון פה להמוכסנים לבא עליו בעקיפין וכיוצא בו וא"כ אפשר בדידן נמי הרי שמעון טוען שכשאל אותו הפקיד מה יש לו בחבילה הי"ל שיש בו חפצים שמותר להכנים ומעשים בכל יום שכה"ג אין משמין לב לבדוק ועכ"פ ע"פ רוב ואפי' על המיעוט ולכן נימא דכיון דהיה יכול לומר עכ"פ שיש בו חפצים מותרים או אפשר שהיה יכול להניחו בין חבילותיו או תחת חבילותיו שלא יכירוהו וכיון שלא עשה כן אפשר דהו"ל פושע קצת עד כי מצאו המוכסנים עילה לפתחו ומצאו שם סחורתו ולקחוהו.

גם מה שטען שלא רצה לומר דבר שקר אם הי' צריך לומר נמי דבר שקר כה"ג יש לעיין שהרי כפי הידוע לי מי שנוסע לארץ ישראל הפקידים פה שואלים לכל מי שנוסע עם החבילות שלוקח עמו קודם שנותנים אותן על האוירון אם החבילות הם שלו ואם הוא בעצמו ארז והכנים כל הדברים אל החבילות וכפי הידוע אומרים שכן ומסתמא גם בשעת עליה על האוירון כבר אמר שהחבילה הוא שלו והוא ארז אותה א"כ כבר אמר דבר שקר ולא אם א"כ מה דוקא כשבא לשם לארה"ק כבר אם מלומר דבר שקר ואדרבה יאמר שמעון שסמך עצמו כמו שאמר כאן בעליתו על האוירון שהוא שלו כן יאמר גם שם שהוא שלו.

ומיהו ממה שכתב המהרי"ק שם וז"ל ואשר טען ראובן דהיה לו לשמעון לומר למוכסים יש לי ספר אחד שמו ביבליי"א וכו' והשיב שמעון לא כך צוה לי ראובן אלא אמר תראהו אותו וכו' נראה לע"ד שאין תשובת שמעון מספקת בזה דכיון דאמר שמוכסני אלכסנדרי' רעים מאד הוה ליה לאסוקי אדעתיה תן לחכם ויחכם עוד וגדולה מזו איתא בכתובות פ' הכותב (דף כ"ה) גבי אבימי וכו' ומפרש רש"י ז"ל וז"ל לתקוני שדרתיך והיה לך לדקדק בתקנתי ע"כ ע"ש ומשמע דבאמת היה צריך לומר אפילו מה שאינו אמנם נראה כי אין מזה ראי' כי התם הרי אמר לו ממוכסים ואמר לו שצריך לעבור המוכסים רק שצריך לומר שאין מחויב במכס ולכן אמר דכה"ג אם היה אופן אחר שיכול להעבירו שלא במכס הכ"ל דהיה צריך לעשות דלתקוני שלחיה ולא לעוות ועל מנת כן קבל הספר אבל בדידן לא אמר ליה כלום מהמכס וגם לא אמר ליה שישמדל לעבור המכס כלל וגם התם לא אמר לו שיאמר שקר.

איברא דנלפענ"ד דדידון דידן ק"ו הוא מהתם דהתם הי' בידו לומר טענות אחרות והי' תלוי בטענות ובתשובת שמעון וכמ"ש שם בסמוך המהרי"ק דהדבר היה תלוי בטענות דבדיניהם ההוצאות ההלכות לפי הטענות ואם יטען אדם טענה שאינה נכונה אף כי לא יתחייב בעיקר הדין מיהו יתחייב הוצאות ע"ש והנה היה תלוי בטענות אבל הכא באמת אין כאן תלוי בטענות אלא אדרבה אם היה טוען שהחבילה שלו הוא או שאין בה כלום ואח"כ אעפ"כ יפתחו החבילה והיו שם דברים אסורים להביא במדינה היה מביא על עצמו צרה גדולה ולפעמים ח"ו אפילו מאסר בבית האסורים.

ועובדא ידענא באחד ששלח כובע בקופסא עם חבירו וכשבא לצוד אמר לו הפקיד לפתוח הקופסא והוא בתומו פתח ולתמיהתו ולתמהון כולם מצאו שם אקדח עם שלש עשרה מאות כדורים (קוילען בלע"ז) ולקחוהו במשטרה והוא טען שאין זה שלו כאשר אמת היה כך וגם היה כתובת למי נשלח והיה צרות ואביו בא אלי שעלה לו אלפים להוציא את בנו ממאסר וכמה צרות ואם המשלח חייב לשלם לו כל ההוצאות וא"כ פשוט שהגם שקבל עליו להביא החבילה אבל

לא יכול לקבל עליו שזה שלו כי מי יודע מה שיש שם ויוכל ח"ו להביא על עצמו צרה גדולה.

ולא דמי כלל להמקבל ספרים וכיוצא בזה להעבירם ונלקחו במכס דהתם יודע מה שקבל ויודע ג"כ המולאות והודיע לו שיש ענין של מכס וגם הוא ידע מזה אלא שהטעהו שאין צריך לשלם מכס אבל כאן לא ידע מה שבפנים החבילה ואינו יכול לקבל עליו אחריות של חבילת אחרים ובפרט כי ידוע דבזמן הזה שולחים כמה מיני חפצים שאינם לפי חוק מדינתם וא"כ אדרבה מה שיודע שאדם זה דרכו לשלוח חבילות וחפצים שאינם כשרים והוא קבל להעביר החבילה אומדנא דמוכח שהוא לא יאמר שיש בזה דבר המותר להביאו כיון שיודע ע"פ רוב דרכו לשלוח חפצים שאסורים להכנים בארץ ישראל מסתמא גם עכשיו הוא שולח כן ואינו רוצה להכנים עצמו למסבוכים עם מפקדי המכס וכן אין שום אדם מקבל על עצמו ליכנס בצרות וטרחות על לא דבר ובשלמא אם הי' עכ"פ מודיעו מה שיש בו ויודע שאין בו דבר שמביאו לידי צרות רק שיטרך לשלם דמי מכס הי' אולי אפ"ל דקבל עליו להעביר ולא להגיד אבל כל שקבלו בסתם והוא לא הגיד לו מה שיש בתוכו אנן סהדי דאין אדם רוצה להכנים עצמו בשביל כמה פרוטות להיות אחראי על חפצים של אחרים במכס ושאר אחריות שאין לו מושג עד היכן הדברים מגיעין.

וראי' לזה מדברי מהרי"ק שם בשורש ג' שכתב וז"ל גם מה שטען שאלמלא שאמר לו ראובן שאין פורע מכס לא היה מטפל בספר הזה כלל להוליכו עמו כאשר ידוע כי בסחורה המחוייבת מכס יש טורח מרובה וסכנות עלילות יותר ויותר מכשאינה מחוייבת מכס. רואה אני בזה את דברי שמעון א"כ הוא האמת שהיה מחוייב לפרוע מכס ע"פ דייניהם שהרי מוטעה היה שמעון כשקבל עליו שמירת הספר ההוא והשתדלותו בו. וכל דבר שהוא בטעות חוזר דולאי איכא למימר כי היכא דראובן לא ידע שהיה הספר פורע מכס הכ"נ שמעון לא ידע וכו' והכ"נ פשיטא דאני לומר נטירותא דאינו פורע מכס קבילת עלאי דפורע מכס לא קבילת עלאי אלא אפילו מהולאות שנתגלגלו שלא מחמת חיוב המכס נפטר כיון שבטעות היתה קבלת השמירה ע"ש. והמבואר מדברי מהרי"ק ז"ל דכל שיש לו לטפל בהמכס ולא ידע מזה הרי הוא בכל טעות שלא קבל עליו שמירתו באופן כזה וא"כ כ"ש בדידן שאלו הוה ידע שיש לו בתוכו מה שיש בו שאסור להביאו בכלל לא היה נכנס בשמירתו ואין זה נפ"מ אי חיישינן משום דינא דמלכותא או לא כי אין אדם רוצה ליכנס בדברים שאינם נעימים ויותר מזה והו"ל קבלה בטעות.

ונראה דאי' לדברי מהרי"ק מרבינו הרמב"ן ז"ל במלחמות סוף הכונס וז"ל כד דייקת ומעיינת תמצא טעמא דפטור בפשיעה משום דאני אמר נטירותא דדהבא לא קבילת עלי ואיני שומר וכו' וכן במשאיל כיון שרשאי להדליק בתוך שלו ואינו חייב אלא מכח שמירה אבל בממון שהזיק אע"ג דאינו אלא פשיעה כיון דרחמנא רמיא עליה נטירותא לא שייך ה"ט תדע דהא רבי יהודה מחייב במדליק ופוטר במשאיל אלא ודאי דלא אמרינן זה רק בשומר ע"ש.

וביאר הקצוה"ח ז"ל ח"מ סי' רל"א אות ד' לחלק בין מזיק לפושע דאין הטעם דמזיק חייב יותר משום דמזיק בידים ופושע אינו מזיק בידים אלא משום דכל השומרין לא נתחייבו בע"כ אלא משום דהתורה ירדה לסוף דעתן דברלונס מקבלין עליהם ש"ח בדין פשיעה וש"ש בדין גניבה ואבידה וכן שואל ומש"ה כל שלא קבל עליו השומר דין שמירה אינו מחייב שלא מדעת ובחיפן שעורין או בהזהרי בו שהוא של כסף והוא של זהב דלא קיבל עליו יותר משמירת כסף או משמירת שעורין א"כ אפילו שואל כה"ג פטור כיון דלא קיבל עליה שמירה זו והו"ל כאינש דעלמא אבל בארנקי בגדים התורה חייבה בע"כ לשמור אשו שלא יזיק מש"ה מחייב ר"י במזקי ממון באש אפי' בארנקי בגדים ולא מצי אמר לא ידעתי שהיה שם יותר כיון דממילא רחמנא חייביה אבל בשומרין בעי דעת השומרין שיקבלו עליהן השמירה ובלא דעת לא מחייבי וכל שלא ידעו מזה לא נתחייבו כלל ע"ש ועיין נתיבות שם אות י' בביאורים ודו"ק.

ולפ"ז נראה בדידן נמי כיון דלא ידע מה שיש בחבילה זו שקיבל ובתומו כשנשאל מה יש בו כיון דלא ידע אמר שאינו יודע כיון שאינו שלו ופשוט שאלו הוה ידע שיש בו דברים כאלו לא היה מקבלן לנטור ולהעבירם ואדרבה אם שמעון היה יודע שדברים אלו יש להם חשש לענין המכס הי' לו לומר וכמו שבעובדא דהמרי"ק שנתן לו ספר וידע שיש שם ענין עם בעלי מכס אמר לו עכ"פ כיצד יעשה אלא שלא הגליה ואפ"ה פטר אותו המהרי"ק משום דכה"ג לא קבל עליו כ"ש בדידן שלא אמר לו כלום שיש לו דבר שצריך לשלם מכס או שהוא נגד החק ואפילו מכס לא יקבלו הימנו ואם יתפסו אותו אפשר שענוש יענש על שהכנים דברים אלו למדינה ודאי אמרינן דאלו היה יודע שיש שם דברים כאלו לא היה קבלן הימנו והו"ל קבלת שמירה בטעות ופטור מלשלם.

סימן רמג

אי חייב להחזיר דמי השכירות עוד להנ"ל

ומיהו לענין דמי השכירות ששלם לו אי חייב להחזיר יש לעיין כי יכול לומר לו כיון שלא עשית שליחתי

ואדרבה קלקלת לי ולתקוני שדרתיך ולכן אין לך עכ"פ שכר הובלה או יאמר אתה שילמת לי עבור הטירחא והנה טרחתי להעביר החבילה שלך ועשיתי את שלי ואם לקחו אותו בעלי המכס הרי מזלך גרם ואיני חייב להחזיר לך דמי השכירות כלל או עכ"פ צריך להחזיר לו לפי הטירחא שהי' צריך עוד להטריח להובילו עד מקום שאמר לו ודו"ק כי אין הז"ג עכשיו להאריך יותר.

ידידו דשכ"ת המברכו בברכת כוח"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמד

שליח שהשתמש במעות ונאבד המעות

ליל ששי לסדר למען תספר התשנ"ה בנ"י יצו"א
מע"כ האי צורב כו' כמר אהרן וייזער הי"ו.

אחדשה"ט, בדבר שאלתו בראובן ששלח מעות לבנו ע"י שמעון והשליח שאל לראובן אם במקרה יצטרך המעות להשתמש בו בדרך שיהא מותר להשתמש בו והסכים ראובן, ובינו לבינו נאבד המעות, מה דין יש לו לשליח שומר חנם כראשונה כיון שלמעשה לא השתמש עם המעות או כיון שקבל רשות להשתמש במעות דינו כשומר שכר אף שעדיין לא השתמש עם המעות וחייב בגנבה ואבידה.

ולפענ"ד דהשליח חייב לשלם כש"ש ודאי ואפשר אפי' באונסים, דתנן התם (ב"מ מ"ג ע"א) המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן אצל בעל הבית בין צרורין בין מותרין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן ובגמ' מותרין ישתמש בהן כו' אמר רב הונא ואפילו נאנסו, ורב נחמן אמר נאנסו לא א"ל רבא לר"נ לדידך דאמרת נאנסו לא אלמא לא הוי שואל עליהו אי שואל לא הוי ש"ש נמי לא הוי א"ל בהא מודינא לך דהואיל ונהנה מהני בההוא הנאה דאי מיתרמי ליה זבינא דאית בה רווחא זבן בה הוי עלייהו ש"ש. וכתבו הרא"ש דהלכה כר"נ בדיני. ואע"ג דהרי"ף פסק בדמי אבידה כרב יוסף דהוי שואל עלייהו איכא למימר שאני התם דבלא הנאת שימוש הוה עלייהו ש"ש ע"ש.

ובטוש"ע ח"מ סי' רל"ב ס"ז היה הנפקד שולחני וכו' או חנוני והופקד אצלו מעות אם אינם חתומים וכו' מותר לו להשתמש בהם לפיכך נעשה עליהם ש"ש וחייב בגנבה ואבידה אפי' קודם שנשתמש בהם ואם נשתמש בהם חייב גם באונסין וכו' ע"ש, ולדידן נמי כיון דעדיין לא השתמש בהם נעשה עליהם ש"ש. והגם דקיי"ל דשליח להולכה אפילו משולחני או שהמלוה עשה אותו שליח להוליך המעות ללוה או שהלוה עשה אותו שליח למסור המעות למלוה אפי' הוא שולחני והמעות מותרין אינו חייב באחריותן התם טעמא משום דאין לו רשות להשתמש בהם כמ"ש הב"י יו"ד סי' קס"ט שלא מסרם שיהיו בידו שום זמן אלא כדי שימסרם ללוה או למלוה עיין נתה"מ ח"מ סי' קכ"א ס"ה סק"י ובפת"ש סי' רל"ב סק"ב וכיון שאין לו רשות להשתמש בהם לא הוי רק ש"ח אבל בדידן הי' לו רשות להשתמש שנתן לו בפירוש רשות להשתמש א"כ כה"ג מודי ר"נ לרב הונא דכיון דמותר לו להשתמש בהם לפיכך בהיא הנאה נעשה עליהם ש"ש, וחייב בגנבה ואבידה.

איברא דבנידון דידן נראה דבאונסא נמי מחייב לפמ"ש הרא"ש סס והובא בסמ"ע לתמוה על הרי"ף ז"ל אהא שפסק בהא שמעתתא כר"נ ובדמי אבידה פסק כרב יוסף דהוי שואל עלייהו ותי' הראב"ד ז"ל דהנאת שימוש דהכא גריעה מהנאת שימוש של דמי אבידה לפי שבדמי הפקדון ירא לשלוח בהן יד ולקנות בהן סחורה שמא יבא המפקיד לתבוע פקדונו אבל בדמי אבידה יודע שיהה אצלו ימים רבים והוסיף הסמ"ע בסקט"ז ומה"ט ג"כ אינו דומה לשואל מדעת דנתחייב באונסין אפי' עדיין לא שימש בהן דשם ניתן להשתמש בו ברשות ואינו ירא דב"ה יבא פתאום לתבוע ממנו ע"ש ולפ"ז בדידן נמי כיון שביקש ממנו שאם ירצה ישתמש במעות אלו והסכים לו א"כ הכא נמי אינו ירא לקנות מה שהוא שהרי נתן לו להדיא רשות א"כ כה"ג נראה דאפילו באונסין נמי חייב כן נראה לי.

שאלה שני' לא הבנתי כוונתו דפשוט המזיק לחבירו חייב לשלם כזמן ההיזק, כחמץ קודם הפסח וכיוצא בו.

החותם בברכה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמה

בנידון שלש שבועות משביעין אותו

ב' לסדר אשר תשים לפניהם התשנ"ה בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הבח' המופלא ומופלג ירא"מ כש"ת דוב יחיאל יהושע שאהן הי"ו.

אחדשה"ט בידידות, בד"ת בגמ' ב"מ ו' ע"ב ותו הא דאמר רב ששת שלש שבועות משביעין אותו שבועה שלא פשעתי וכו' שבועה שאינו ברשותו נימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ופרש"י ז"ל נימא גבי שבועה שאינה ברשותי מיגו דחשיד אממונא שמא ברשותיה הוא וכופר בה חשיד נמי אשבועתא, מבואר דאתרתי שבועתא הקודמין

לא פריך אלא פירכת הגמ׳ משבועה שאינה ברשותו ומ״ש, ועיין רמב״ם פ״ו מהל׳ שאלה ה״א ובטוש״ע ח״מ סי׳ רל״ה ס״ב ורל״ו ס״ח, וביאר הגרע״א ז״ל דלא פריך משבועה שלא שלח בו יד או שבועה שלא פשע בה משום דאולי עתה חזר למיטב ורוצה להחזיר ומה שאינו מחזיר מיד משום דאישתמיטי׳ קמשתמיט ולא הוה חשיד אבל שבועה שאינה ברשותו שאנן חשדינן ליה שבשעת השבועה הוא ברשותו ואין טעם למה אינו מחזיר דליכא אישתמיטי׳ והרי הוא חשיד אממונא כלומר אנן חשדינן ליה שמא ברשותו הוא ורוצה לגזלו א״כ נימא מגו דחשיד ורמי׳ מסוטה.

וקשה לך על דברי הגרע״א ז״ל דהשולח יד בפקדון נמי גזלן הוא וא״כ חייב בהשב את הגזילה ועד שלא השיב גזלן הוא ולא שייך שעשה תשובה, וחיזקת קושיתך מאמרי בינה חלק א״ח סי׳ י״ד דגם במניעת מצות עשה הוה מלהב״ע, וכן פלפלת בחכמה בדברי מו״ר הגה״ק מלאמז זצלה״ה וגם בדברינו בשו״ת משנ״ה הלכות ח״ה סי׳ רל״ג דשואל שלא מדעת הגם דקיי״ל גזלן הוה מ״מ אינו גזלן ממש שהרי בהיתר אלא שיש לו דיינים כגזלן לענין השבה והארכת קצת לישב בזה דברי הגרע״א בדברי השכל ודעת ויפה העיר.

ולעצם הביאור בדברי רש״י עיין מהר״ם שי״ף שם שכבר קדמו להגרע״א ז״ל ברש״י ד״ה נימא וכו׳ וז״ל דולאי גזלן הוא שכופר ואינו רוצה אפילו לשלם וליכא למימר אישתמוטי אבל שלא שלח או שלא פשע דלמא אע״פ שפשע או שלח כפר השתא דאישתמוטי קמשתמיט אבל בדעתו לשלם, אלא דקשה לי׳ מתוס׳ בד״ה בכולי בעי דלודי ליה דמשמע דמוחכי ג״כ מלא שלח כו׳ מ״מ חבול ישיב רשע גזילה ישלם אבל רש״י לא ס״ל כתוס׳ ע״ש.

ולעצם קושיתך דהשולח יד או פשע נמי כיון דחייב לשלם לא שייך לומר דעשה תשובה כל זמן שלא שילם, לכאורה הם כדברי התוס׳ הנ״ל אבל לפענ״ד לא קשה שאיסור גזילה ותשלומין הם שני דברים והגזלן כיון דיהיב דעתו להשיב את הגזילה מיד יצא מדין גזלן והרי הוא לדיק ושוב אינו חשיד אשבועתא והגם שיש עליו מצות והשב את הגזילה מ״מ כל זמן שאין לו מה להחזיר וכגון שמשתמיט עד שימצא גם אעשה לא עבר שהרי אין בדעתו לעבור אעשה אלא אדרבה דעתו לקיים העשה מיד שימצאנו, אבל אם יש בידו או ברשותו ואינו מחזיר אפילו דעתו להחזיר מ״מ כל שעה שהוא בידו ואינו מחזיר הרי הוא גזלן בעצם ואינו מועיל מה שרוצה להחזיר ואדרבה הרי כל רגע שהוא בידו הוא חוזר וגוזל, והרי הוא גזלן ואינו בכלל דעתו לחזור.

והחילוק ביניהו מבואר בגמ׳ קידושין (מ״ט ע״ב) המקדש ע״מ שאני לדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו, והרמב״ם פ״ח מה״א ה״ה הוסיף מקודשת מספק וכתב ה״ה ופשוט הוא שהרי אמרו שמא הרהר תשובה ביאר כוונתו דכיון דמספקא ליה שמא הרהר תשובה הוי קדושי ספק אבל אם ידעינן דודאי הרהר תשובה אז מקודשת ודאי והרי רשע גמור ע״כ יש לו נמי גזילה של אחרים והיאך הוא לדיק בהרהור תשובה והרי לא קיים העשה של והשב את הגזילה, אלא דהני תרי עניני ואם יעשה תשובה ואין לו להחזיר הגזילה יהי׳ אנוס על העשה ובגמ׳ תקנו שלא לקבל מפני חוזרי בתשובה, ועיין תשו׳ מהר״ם פדואה סי׳ ל״ז, ובס׳ ברכי יוסף סי׳ ר״מ בשיורי ברכה סק״ז, עכ״פ הני תרי דיני נינהו, דכל שהרהר תשובה בדעתו ובלבו הרי הוא לדיק באותו אלא שמוטל עליו חוב להחזיר והוא ככל אדם דאמרינן אשתמוטי קמשתמיט משא״כ כשהגזילה ברשותו.

והא דלא אמרינן כשהוא ברשותו נמי דילמא כוונתו להחזיר לאחר שעה או כיוצא בו ואישתמוטי קמשתמיט זה אינו דכל שעה שהוא ברשותו הרי גזלן עליו בכל שעה ולכן בכל שעה הוא באיסור גזל ועשה דוהשב את הגזילה, וכעין זה ראיתי להמהר״ם שיק בח׳ לב״מ דף ה׳ בתוס׳ ד״ה דחשיד אממונא, שהביאו י״מ בשם הר״ח חשיד וביאר סברת הי״מ דלא מחלקינון בין לא תגזול לבין שבועה דתרוייהו שקולים בעיני בני אדם אלא דאע״ג דנחשד אדם לעבור חדא עבירה אינו נחשד לעבוד שני לאוין בפעם אחת לכן נוכל להאמין לו בשבועה דהוה שני לאוין אם יגזול ושבע עליו לשקר, אמנם בגזלן שגזל כבר אפי׳ בפעם אחת מ״מ גזילה כיון דבכל שעה ושעה עובר עליו בקום ועשה להשיב את הגזילה הוי׳ ליה כאלו עובר הרבה פעמים וכו׳ ע״ש והוא כמ״ש דבגזל כל שעה שמחזיק ברשותו הרי הוא עובר בכל שעה באיסור גזל.

ובדברי מהר״ם שיק קצת יש לעיין מדברי התוס׳ שבת קל״א ע״א ד״ה ושוין שכתבו לחלק בין ליצית ומזוזה וסוכה למצות מילה דמילה אם עבר זמנה לא בטלה דאותה מילה עצמה שהוא מחייב בשמיני הוא עושה בתשיעי שאם מל בשמיני לא הי׳ חוזר ומל בתשיעי אבל סוכה ליצית ומזוזה בכל יומא מיחייב בהן אפי׳ קיימם היום חייב לקיימם למחר הלכך כשעבר היום ולא עשאם מצות היום לא יקיים עוד לעולם ע״ש, ולפ״ז לכאורה בגזילה נמי אינו גוזל בכל רגע וליכא רק גזילה אחת ואם ישיב היום לא ישיב למחר ואם ישיב למחר יקיים מצות השבה שנתחייב בה אתמול ול״ע א״כ אם עובר בכל שעה באיסור גזל או הוא עבירה אחת ולשון המר״ם שיק מ״מ גזילה כיון דבכל שעה ושעה עובר

עליו בקוס ועשה להשיב את הגזילה הוי ליה כאילו עבר הרבה פעמים א"כ גם במילה לכאורה כן וי"ל.

ובזה הנני ידידך המברכך בברכת התורה צלח ורכב על דבר אמת וי"ר שלאילנא רבה ותקיף תתעבד המעתיר בעדך לטובה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמו

בית נשכר שמכרו המשכיר לאחר

ג' לסדר ככל היוצא מפיו יעשה התשנ"ג פה ברוקלין נ"י שלום שלום לאיש אשר שמו שלום ה"ה מע"כ הרה"ג וו"ח הרב מרדכי פריעדמאן שליט"א רב שכונת אור יוסף ב"ב בעמ"ס הרי נביאים.

אחדשב"ת בידידות, בדבר שאלתו בראובן שיש לו בתים לשכירות והשכיר אחד מהבתים לשמעון על ג' שנים, ובתוך הזמן של ג' שנים הלך ראובן ואותו הבית שהשכיר לשמעון מכר ללוי, ועשו שטר מכר, ועכשיו טוענים על שכירות של שמעון ראובן טוען שמכר לו הבית אבל רק אחר ג' שנים ולכן שכר דירה ששמעון משלם מידי חודש לראובן חייב לשלם ולוי טוען כיון שקניתי הבית מהיום קניתי וממילא שכר דירה של שמעון מגיע לי, ושואל כדת מה לעשות.

ולכאורה פשוט כיון שמכר ראובן ללוי הבית ולא התנה תנאים ודאי כל זכות שיש לו בבית מכר לו וממילא שכר דירה נמי שייך ללוי ששמעון חייב לשלם לו ולא לראובן אף שיש לו שטר עם ראובן מ"מ כיון שאין לו שטר רק על ביתו ועכשיו הרי הבית עבר מידו ליד לוי הרי מכר כל כחו ללוי וגם שטר זה נכלל במכר (עיין ח"מ סי' שי"ב ס"א) ומה שטוען ראובן שכוונתו היתה שהמכר יחול כששמעון יצא משם אינו נאמן בטענה זו כל שלא התנה כן בפי' ומי פתי יסור הנה שיתן כסף עבור בית שמושכר לאחר וגר בה והמוכר יקח שכר הדירה, ולפענ"ד פשוט דאם יתן לו שמעון שכר דירה הרי הוא גוזל את לוי ובידו לוי לגבות הימנו שכר דירה.

ומה שמספקא ליה אי יכול לוי להוציא את שמעון מדירתו קודם ג' שנים, פשוט שגם זה אי אפשר שהרי יש לו שטר לג' שנים וכל שיש לו שטר על ג' שנים כמו שראובן לא הי' יכול להוציא את שמעון קודם ג' שנים אותו זכות מסר ללוי ולא עדיף לוי הלוקח המחדש להוציא את שמעון קודם שעברו ימי השכירות מראובן, ומבואר בח"מ סי' שי"ב סי"ג שכתב מכר הבית או נתנו או הורישו אין השני יכול להוציאו, שהשוכר אומר לו אין כאן יותר מכח זה שזכית בבית זה.

אלו דברי אדם מועט לעולם עבד נרצע לאדוניו המכבדו ומוקירו דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמז

שכר בית לאוהבו ונעשה שונאו אי יכול להוציאו

א' לסדר כי אותך ראיתי צדיק התשנ"ה פה בנ"י יצו"א מע"כ מחותני ידי"נ האמתי וי"נ כל חי פאר הדור והדרו בוצינא דנהורא אספקלריא המאירה דזיו ליה כבר בתיה מרגניתא דלית ביה תומא דמטמרן ליה גלויין הרהגה"צ נשיא אלקים רבש"י כקשג"ת מוה"ר רפ"מ אדמו"ר מגור (שליט"א) [זצוקלה"ה].

אחדשב"ק ממחותני שליט"א, ועתה נעתיק עצמנו על דבר אשר יצא להגיל את תורת רבינו משה הרמ"א ז"ל בח"מ סי' שי"ב ס"ט שכתב מי ששכר בית לחבירו והיה אוהבו ונעשה שונאו אין יכול להוציאו מן הבית ואם א"ל מתחילה שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו ונעשה שונאו יכול להוציאו (נ"י פ' השואל) והקצוה"ח בסי' שי"ט סק"א הביא דברי הגמ' פ' השואל דף ק"א בהאי גברא דהטעה האי אתתא וקדשה ונתנה לו מקוס לאמודי ארבא דממרא וחזר וגירשה אזלה איהי אגרא שקולאי מיני וביה אפיקתיה ואותביה בשבילא ואמר רב הונא בריה דר"י כאשר עשה כן יעשה לו וכתב הנ"י ז"ל דוקא כה"ג דהך איתתא שלא היה דעתה לאגורי להאי אלא מפני שקדשה הא אלו השכירה לו סתם קודם ואח"כ קידשה לאו כל כמינה דמיעבד הכי אטו המשכיר או המשאיל בית לחבירו לזמן ידוע כשהוא אוהבו ואח"כ היתה מריבה ביניהם יכול להוציאו מן הבית שהשאיל או השכיר לו ודאי ליכא למימר הכי וכ"כ הריטב"א ע"כ.

ומזה כתב הרמ"א בסי' שי"ב ס"ט דאם פי' ואמר לו שמשכיר לו מפני שהוא אוהבו ואח"כ נעשה שונאו יכול להוציאו ע"ש ותמיה לי טובא כיון דלא התנה בדיני תנאי היכי מהני מפרש מפני שהוא אוהבו דהא כל שאינו כתנאי ב"ג וב"ר בתנאי כפול התנאי בטל והמעשה קיים וכ"כ מהרי"ק שורש קפ"א (ט"ס שכתב קמ"א) וז"ל גם מה שטען האיש הזה כי יסוד החתימה לאהבת השלום והשלוס לא הי' מתמיד כו' הרי לא נכתב בלשון תנאי וכו' וא"כ ה"ה בזה שאו' מפני שאוהבו הא לא כפליה לתנאיה והו"ל כהאי דמהרי"ק שכתבו לאהבת שלום והשלוס לא הי' מתמיד, ולא דמי להאי איתתא דהי' גילוי דעת גמור. וכן שנה ויין להקשות עליו בסי' שי"ב ס"ט.

ומעבג"ק ממחותני (שליט"א) [זצלה"ה] יצא ליישב דברי רבינו הרמ"א ז"ל ועיניו כיוצים משוטטין בים התלמוד ראשונים ואחרונים לא הניח דבר קטן וגדול שלא נגע בו להגיל את האר"י החי הרמ"א ז"ל. ובנה יסודו חדא הא שכתבו כמה ראשונים ובראשם הראב"ד ז"ל (קידושין נ')

דלא בעינן תנאי כפול אלא בגיטין וקידושין והרמב"ן קידושין הנ"ל כתב לחלק בין מוכר לחבירו דלא בעי דיני תנאים ובין מתנה על חבירו כגון תנאי דב"ג וב"ר אבל מוכר על דעת עצמו מוכר וכן כתב הרמב"ם פי"א ה"ח מהל' מכירה ובש"ע ח"מ סי' ר"ז ס"ג והאריך להביא ראיות מאירות עיניים מראשונים ואחרונים וכל רז לא אנוס ליה והעלה דמשה אמת ותורתו אמת בלי עקש ופתלתול.

ולפענ"ד לדקו דברי מעב"ק מחותני שליט"א הגם כי רציתי לישב דברי כקד"ז הקצוה"ח ז"ל אבל האמת אהוב מכל, וחוץ מהראיות החזקות שהביא שאינן צריכות עוד חיזוק, נראה רק כדי להשתעשע בדברי תורה, דהקצוה"ח הביא ראי' נגד הרמ"א מדברי המהרי"ק שורש קפ"א (ט"ס מש"כ בספר קמ"א) ממעשה בג' רופאים שנשתתפו לזמן ידוע והגו בשותפות זמן ידוע ושוב אחד מהם לקח לעצמו לבד והרס מצב השותפות ובתוך טענותיו טען הפורש כי יקוד החתימה לאהבת שלום והשלום לא היה מתמיד וכתב עליו המהרי"ק הבל יפצה פיו וכו' ואפילו לא היה מזכר שם אלא אהבת שלום הרי לא נכתב בלשון תנאי והרי שינו בגיטין פ' השולח (דף מ"ה) המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר משום נדר לא יחזיר וכו' ואפי' אמר משום רע מוציא לא יכול לקלקל לה ולא הוי אלא לע"ז בעלמא דהא לא אמר ע"מ אע"ג דבכמה דוכתין מהני גלוי דעת הכא ליכא למימר הכי מדבעיא ר"מ תנאי כפול לכך נראה דלא חיישינן אלא לע"ז בעלמא וכו' ועוד דאפי' חשבינן ליה כמו תנאי הא לא כפליה לתנאיה וקיי"ל כר"מ דבעי תנאי כפול ואפילו למ"ד דבממון לא בעי ר"מ ת"כ וכו' ע"ש. ומינה דן הקצוה"ח נגד רבינו הרמ"א ז"ל דהכ"נ בעינן תנאי כפול.

והא ראי' מדברי המהרי"ק לפענ"ד אין סתירה לרבינו הרמ"א ז"ל ולא מיבעיא למ"ד דבדיני ממונות לא בעינן תנאי כפול עיין קידושין מ"ט ע"ב בתוס' שם דבריס שבלב, וכמ"ש שם המהרי"ק א"כ אנן בדיני ממונות קיימינן, אבל האמת דידון דידן אינו מדין תנאי שהתנה דליבעיא תנאי כפול אלא הוא או מדין אומדנא או מדין טעות, או מדין דבעה"מ ביאה דף כ' ע"א בההוא גברא דאמר להו הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלוני ולנסוב ברתי אמר רב פפא ארבע מאה שקיל וברתיה אי בעי נתיב וכו' אבל אי אמר לנסיב והבו ליה אי נסיב שקיל ואי לא לא שקיל, וכתב בעה"מ ז"ל דמ"ש ופי' דשאני היכא דהוליא התנאי בשפתיו ממי שלא הוליאו בשפתיו וגלה בדעתו שזה שגלה בדעתו יש לומר אם היה מוציאו בפיו הי' מוציאו כהלכה וזה הוליאו בשפתיו ולא הוליאו כהלכה כמו שאנו למדין מתנאי בגוב"ר אין תנאו כלום והמעשה מקויים והתנאי בטל ע"ש ובהשגות הראב"ד עתה אגלה לך הסוד הנעלם מבני אדם ועיין מלחמות.

וקצת הבאתי ראי' לבעה"מ מגמ' ב"מ (י' ע"א) ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה ובגמ' פריך דנקנו ליה ארבע אמות דידיה ומשני כיון דנפל גלי דעתי' דבנפילה ניחא ליה דנקני בארבע אמות לא ניחא ליה דניקני ועיין רש"י שם ור"ן נדרים ל"ד ע"ב אמר רבא. ועיין מ' הרשב"א קידושין מ"ט י"א דגילוי דעת עדיף מתנאי מפורש שאינו כפול, דכיון דפי' תנאו ולא כפלו גלי אדעתי' דלא מקפיד אקיוס התנאי ע"ש. ומבואר דהיכי דאינו נכנס בדיני תנאי אומדנא דמוכח סגי.

והנה בגמ' קידושין דף נ' ההוא גברא דזבנינהו לנכסיה אדעתא למיסק לא"י סליק ולא איתדר ליה וכו' ועוד ההוא גברא דזבנינהו לנכסיה אדעתא למיסק לא"י לסוף לא סליק ואיכא ל"ק ול"ב וקאמר מאי בינייהו דאיתילד אונסא באורחא, והרמב"ם פי"א מהל' מכירה ה"ח כתב מי שמכר תנירו או שדהו ופי' בשעת המכירה שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני או מפני המטר שנמנע כדי לקנות חטים בדמי תנירו הרי זה כמוכר על תנאי לפיכך אם ירד המטר אחר שמכר וכו' הרי זה מחזיר אותן הדמים ותחזור לו הקרקע ועיין ה"ה והכ"מ שם שהוא מגמ' קידושין הנ"ל ועיין טוש"מ סי' ר"ז ס"ג.

ובתשובה נסתפקתי לפ"מ דתנן (כתובות קי"א ע"ב) הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין וכו' ובגמ' ת"ר הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה לעלות ואם לאו תנא בלא כתובה היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובה, ומעתה יש לספק במי שגירש אשתו בע"כ שלא לעלות לארץ ישראל והיא לא רצתה או להיפוך ולאחר שנתגרשו נתבטל הדבר וא"א לעלות אי אמרינן דהגט בטל למפרע כמו המקח שבטל כיון דנתן הגט אדעתא למיסק לארעא דישראל ולא סלקא ליה הוי אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא גירש או אמרינן כיון שלא הי' תנאי כפול אינו בטל ולפוס ריהטא נ"ל דכיון אם מכר אדעתא למיסק מהני כאילו התנה בפירוש לענין לבטל המכר דכה"ג לא בעינן תנאי כפול.

סימן רמח

גילוי דעת בלא תנאי אי מהני

עוד להנ"ל

וחזיתי קדוש אחד מדבר הר"ן קידושין הנ"ל דגלוי דעת בלא תנאי הרי הוא כמו שהתנה וכפל וכ"כ עוד שם דף פ"ג (סי' תרנ"א ד"ה מתני' (דף כ"ו מדפי הספר) דאפי' ר"מ דבעי תנאי כפול הני מילי בשהתנה להועיל והתנה ולא כפל יש במשמע דבכל עניין יהיה המעשה קיים אבל מי

שגילה דעתו שעל דעת כך הוא עושה הרי הוא כאילו התנה וכפל והיינו דתנן מקודשת מפני שלא הטעתו הא הטעתו אינה מקודשת דבגילוי דעתא לא צריך כפילא, (ומיהו בר"ן גיטין פ"ז סי' תקל"ז דחה סברא זו בעצמו ונראה כמספקא ליה לכאורה) א"כ ה"ה המגרש אדעתא למיסק תיהני עכ"פ לבטל הגט כיון דאדעתא למיסק לארץ ישראל מגרש ובלאו הכי לא הי' מגרש ואדרבה כפוהו לגרש רק משום שלא רצה או לא רצתה לעלות וכיון שלא סלקא ליה ואין בידו לעלות א"כ כמו שאומדנא מהני לעניני ממונות הכ"נ ליהני לגט עכ"פ למ"ד דבתרוייהו בעינן תנאי כפול ומה שמהני בממון מהני בגיטין. ועיין תוס' קידושין מ"ט ע"ב ד"ה דברים שבלב מחלוקת הר"י ורשב"ם אי בעינן ת"כ בכל דבר.

איברא דהרשב"ם בתוס' קדושין כאן וב"ב קל"ז ע"ב בהא דהי לך אתרוג ע"מ שתחזירהו לי מהני ולא כפלו לתנאו ואפ"ה אם לא החזיר לא יצא, ותי' דדוקא גבי גיטין וקידושין בעינן תנאי כפול לכתחילה לרווחא דמילתא אבל גבי דיני ממונות לא בעינן תנאי כפול אלא גילוי מילתא בעלמא סגי, גם הרמב"ם פ"ג מהל' זכיה ה"ח כתב ורבותי הורו שא"צ לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד ואין לדבר זה ראי' עכ"ל, ובהשגות אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר וטעם גדול יש לדבר כי היאך יתכן דזה מוכר קרקע או נותנו ואומר איני נותנו או מוכרו אא"כ יעשה לי כך וכך ומוציא אותו מידו ולא עשה מה שהתנה עליו, אבל גיטין וקידושין אומדן דעתא הוא מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים וקירוב הדעת וריחוק הדעת אין תנאי מועיל בו לרחק ולקרב אלא א"כ חזקו בכפלו וכו' ע"ש. ולפ"ז לכאורה תלוי במחלוקת הראשונים דלמ"ד דס"ל דבגיטין וקידושין דוקא בעינן כפול ולא דמי לממונות א"כ ליכא ראי' ממכר נכסיו ושדהו ולמ"ד דבכל דבר בעינן תנאי כפול גם בגיטין מהני אומדנא.

ולפ"ז בדידן נמי כיון דלא נכנס בדיני ובהלכות תנאים אלא אמר מתחילה שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו ולא זכר בתנאי או ע"מ אם שוב נעשה שונאו יכול להוציאו דכה"ג לא בעי דינא תנאי ב"ג וב"ר אלא הו"ל כהטעה אותו ועיין ביאור הגר"א אות כ' ד"ה ואם אמר.

סימן רמט

ביאור דברי נמוק"י ורמ"א

עוד להנ"ל

עוד י"ל בדיוק לשון הנמק"י שהביא הרמ"א ז"ל כאר' ארבא, כארי אורב והא דמצי אמרה כן היינו דוקא שלא הי' בדעתה לאוגורי להאי אלא מפני שקדשה הא אילו השכירה לו סתם קודם קדושין ואח"כ קדשה לא כל כמינה וכו' ולשון אילו השכירה לו סתם קודם קידושין ואח"כ קדשה צ"ב מה כוונתו בזה, גם לשון הרמ"א ז"ל שכתב מי ששכר בית לחבירו והיה אוהבו ונעשה שונאו אין יכול להוציאו מן הבית, ואם א"ל מתחילה שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו ונעשה שונאו וכו' וצ"ע מ"ש רישא מסיפא הרי בתרוייהו מיירי שהוא אוהבו בשעת השכירות, וצ"ל שהחילוק דברישא מיירי שהשכיר לו בית והיה אוהבו אבל לא אמר לי' משום שהוא אוהבו משכירו לו אבל בסיפא שאמר ואם א"ל שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו מיירי באופן ששאלו להשכיר לו ולא רצה להשכיר אלא שוב הראה לו חיבה ואהבה יתירה ואמר לו שאינו משכיר כדרך השוכרים רק מחמת שהוא אוהבו כה"ג יכול לחזור בו.

וראי' לפי' זה מלשון המאירי ב"מ הנ"ל שכתב בד"ה כל ששאל מחברו לשכור לו בית ולא נתרצה לו והכניס עצמו עמו באותות של חיבה יתירה עד שמתוכם השכיר לו או השאילו ואחר ששכרו הסיע עצמו מן האחוה והעביר עליו את הדרך עד שניכר שבזיוף ובתחבולה נכנס עמו באותה חיבה אם נתבררו הדברים אלו שכך הם הרי זה כמי שטעה בשכירות ומוציאו כל זמן שירצה הואיל ולא השכירו לזמן ידוע, וכו' מעשה באחד שלקח יין הרבה ולא היה לו מקום להניחו שם ושאל לאשה אחת אם תשכיר לו את ביתה ולא נתרצית לו בכך נכנס עמה בדברים ובאותות חיבה יתירה עד שקדשה וכו' כתב גיטה ושלחו לה, אף היא נזדרזה ושכרה לה כתפים וכו' ובא מעשה לפני חכמים והללו בשערים את מעשיה ע"ש.

והמבואר שהמאירי פי' הגמ' כל ששאל מתחילה ולא רצה להשכיר לו רק שהוא אוהבו השכירו לו יכול אח"כ להוציאו אם שוב נעשה שונאו והסביר שמתחילה כששאלו להשכיר לו לא רצה רק שוב שהראה לו חיבה ואהבה אמר לו שאינו משכירו רק משום שהוא אוהבו ונעשה שונאו יכול לחזור וזה כוונת הנמ"י נמי שכתב מפני שלא הי' מדעתה לאוגורי להאי אלא מפני שקדשה הא אילו השכירה סתם קודם קידושין ואח"כ קדשה לאו כל כמינה לעבוד הכי וזה נמי כוונת הרמ"א ז"ל שלאחר שהביא במשכיר לאוהבו ולא אמר שרק בשביל אהבתו משכיר לו אינו יכול לחזור ומיהו אם אמר לו שאינו משכירו רק משום שהוא אוהבו נמצא שבלאו הכי לא רצה להשכיר לו כה"ג יכול לחזור בו, אלא דקצת חילוק יש בין המאירי ורבינו הרמ"א דהמאירי כתב דצריך שנראה וניכר שבזיוף ובתחבולה נכנס עמו באותה חיבה, וצריך שיתבררו הדברים שכן הוא והרי זה כטעה בשכירות, ומדברי רבינו הרמ"א לא נתברר שצריך שיוכר שמעיקרא בתחבולה בא עליו בחיבתו אליו שהרי כתב רק ונעשה שונאו כלומר

אחר שהשכיר לו נעשה שוגאו ומ"מ לענין ההלכה המאירי כתב כהרמ"א ולא בעי בזה תנאים כלל.

ועיין ט"ז שם דהיינו דוקא שהשוכר גרם השנאה והרגיל אבל אם המשכיר גרם השנאה אינו יכול להוציאו, והנתיבות סי' שי"ב אות כ"א הביא דברי הקצוה"ח וחלק עליו דכאן ג"כ מיירי דוקא שהבית לא הי' עומד אצלו להשכיר רק לזה השכיר משום שהוא אוהבו אבל בסתם אפי' אמר מחמת שהוא אוהבו לא מהני ומדברי המאירי לכאורה רא' לדבריו אלא דמה שכתב דדוקא שהבית לא הי' עומד אצלו להשכיר מהמאירי לא משמע הכי אלא אפילו הי' עומד להשכיר אלא שלו לא הי' רוצה להשכיר כגון ששאל לו להשכיר ולא רצה ורק אחר שדבר אליו דברי חיבה הסכים לו כמעשה דאשה עוד יש חילוק בין הנתיבות להמאירי דלהנתיבות בא עליו מטעם אומדנא דמוכח ומדיני תנאי אלא דבאומדנא דמוכח לא בעי דיני תנאי וכמו שביין שם דדמיא להא דח"מ סי' ר"ז ס"ג דאיכא אומדנא דמוכח אבל מדברי המאירי ז"ל לא משמע דהוא מטעם אומדנא אלא מדין הטעהו וכמ"ש הגר"א דל"ל הא בלא"ה משום דדמיא וכו' אלא דוקא כה"ג שהטעה אותו, ומדברי הרמ"א שכתב סתמא משמע דס"ל אפילו בחנר העומד לשכירות אלא דלא נתרצה לו רק ע"י אהבה.

ורביעי בקודש נראה דהנה המשכיר בית לחבירו על ששה חדשים אינו צריך להתנות בתנאי כפול שלאחר ששה חדשים יצא אלא כשבאו ששה חדשים הרי הוא חייב לצאת (עיין ח"מ סי' שי"ב ס"ח) אם שכרו לזמן קצוב כיון שכלה הזמן יכול להוציאו מיד והטעם דחלות השכירות הוא על ששה חדשים ולא יותר וממילא לאחר ששה חדשים אין לו שום שכירות דכל שהוא על זמן לא צריך תנאי דהתנאי לא בא אלא לבטל חלות למפרע וכעין מה שכתב הראב"ד בסוד הנעלם מבני אדם ע"ש אבל דבר שהטעהו אדם אין זה מדין תנאים שמבטל המעשה למפרע אלא מעולם לא חל המכר או השכירות ולא מיבעיא להמאירי שצריך להתברר שהטעהו מעיקרא אלא אפילו נעשה שוגאו לאחר כן הו"ל כאילו השכיר לו כל זמן שיהי' אוהבו שזה זמן השכירות כמו שבכל שכירות אם השכיר לו על ששה חדשים לאחר ששה חדשים ממילא נפקע הכ"ג כשהוא משכיר לו רק משום שהוא אוהבו הו"ל כעין שאמר כל זמן שהוא אוהבו הוא הזמן שמשכיר ולאחר שנעשה שוגאו פסק זמן השכירות והו"ל כלאחר ששה חדשים ודו"ק.

וקצת י"ל עוד דוגמא לדבר אותה שמבטל המכר וכיוצא בו ולא צריך לזה תנאים והכ"ג כשלא רצה להשכיר לו בכלל רק שמחמת אהבה השכיר לו ונעשה שוגאו לא חל השכירות כלל ולהמאירי שצריך שיבא בבירור על למפרע פשוט הוא שהוא מדין טעות שמעולם לא חל השכירות אלא אפילו לפי הבנת האחרונים דלא צריך להתברר מ"מ כיון שנעשה שוגאו כל שלא בא מצד המשכיר אמרינן דלא חל ורמז לדבר גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב, שוב מצאתי בשו"ת עין יצחק להגאון מקובנא ז"ל א"ע סי' מ' שהאריך הרבה בדין תנאי כפול והעלה שם באריכות שכל שעשה מעשה לסיבה שהוא ובלי סיבה זו לא הי' מרוצה הו"ל טעות למפרע ע"ש באריכות גדולה. ולכן לדקו דברי מעכג"ק מחותני (שליט"א) [זצוקלה"ה], ומשה אמת ותורתו אמת, וקב"ה שמו אמת וחותמו אמת ונתן לנו תורת אמת, וי"ר שנזכה לכוין האמת לאמתה של תורה.

ובזה הנני תולעת ולא איש מחותנו ידי"נ קשור באהבתו באמת ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רנ

קיבל לנקות שלג לשנה ולא ירדו שלגים אי חייב לשלם

ג' לסדר טהרות התשנ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ב"א הרה"ח כו' כש"ת מוה"ר משה קליין הי"ו.

אחדשה"ט, ועל דבר השאלה היות יש לו חוזה עם קאמפ' בלע"ז שבכל עת שיבא שלג חייבים מיד לבא ולנקות המדרכה וסביב המפעל שלו אפי' פעמיים בכל יום, ושנה זו כמעט לא ירדו שלגים ובא רק פעם אחת בכל החורף אם חייב לשלם לו כל החוזה או שיכול לומר לו הלא שנה זו לא עשה כלום, וישלם לו עבור נקוי אחד.

פשוט דכה"ג חייב לשלם כל החוזה ומזליה דהאי גברא קא גרס שלא ירד השלג, וגמ' מפורשת הוא גיטין ע"ד ע"ב ההוא גברא דאמר ליה לאריסיה כ"ע דלו תלת דלוותא ואכלי רבעא את דלי ארבעה ואכול תילתא לסוף אתא מיטרא אמר רב יוסף הא לא דלה רבה אמר הא לא אינטריכא ומסיק דרבה דאמר אפילו לרבנן דע"כ לא קאמרי רבנן התם (בשה שהתנה הבעל לשמש את אביה או להניק את בנו) אלא דלגעורא קא מכוין אבל הכא משום הרווחה הוא ולא אינטריך ע"ש, פי' דהי' מנהג העולם שם שהיו האריסין משקין השדה שלש פעמים בשנה וקבלו בשכרן רביע התבואה בשביל טורח חרישה וזריעה ויכוש והשקאה וכל צרכי השדה, ואמר לו בעה"ב לאריסו אתה תשקה את השדה ד' פעמים בשנה ועי"ז התבואה תשתבח יותר ותקבל שלש התבואה, ולבסוף קודם השקאה רביעית אתא גשם ולא אינטריכא ליה לדלות ולהשקות בידים ואמר רב יוסף שלא התנה עמו רק בשביל שישקה השדה וכיון שלא השקה אין לו תוס' אלא כשאר אריסין ואמר ליה רבה הא לא אינטריכא להשקות יותר ומזלו גרס שבאו

גשמים והשקו את השדה במקומו, ומגיע לו שלש התבואה, ופריך דימא דרב יוסף כרבנן ורבה כרשב"ג ותמה ותסברא הרי קיי"ל הילכתא כוותיה דרבה לגביה דרב יוסף והכא אין הלכה כרשב"ג ומסיק דרבה אמי לכ"ע דהכא התנה עמו בארבעה שרצה להרוותה והרי יש לו הרוותה ולא איצטריך לאריס להשקות ומזליה גרס, וכך פסקו הרמב"ם פ"ט מה' שכירות ה"א וטש"ע ח"מ סי' של"ד ס"י, ונדון דידן נמי אמרינן מזליה גרס שלא ירד השלג ולא איצטריכא ליה לנקות ופשוט.

בברכה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רנא

ביאור דברי הרמב"ם בדין פרות המהלכות על התבואה ודברי הרב בשו"ע

כבוד הרבנים והגאונים צאצאי האדמו"ר הזקן בעל ש"ע הרב זיעועכ"י וגם צאצאי האדמו"ר האחרון זצוקלה"ה ז"ל דאמרו המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו וכל שלמד תורה ממנו הרי הוא מצאצאיו. אחדשכ"ת של כל אחד ואחד.

בשו"ע ח"מ (הל' שאלה ושכירות סי' של"ח סע' ל') כתב המחבר וז"ל פרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך אינו עובר על לא תחסום אם חסמן אע"פ שהתבואה נידושה מאליה דרך הילוכן עליה הואיל ואינו מתכוין להעבירן שם בשביל כך וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. וכתב המגיין ברייתא כ"ה לפי הרמב"ם פי"ג מה' שכירות ה"ד. משנה למלך סוף הל' שכירות. ובא"ח סי' ג' ס"א יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים וכו' ע"ש. ולכאורה נראה כדבר מוזר שסיים רבינו הש"ע עם פרות המהלכות וכו' ומתחיל הש"ע עם חיות הוי עז כנמר וקל כנשר וכו' הי"ל להתחיל חייב אדם לקום באשמורת הבוקר ולעבודתו וכיוצא בו עכ"פ למה לא מזכיר האדם כלל. וגם בבריאת העולם מתחיל בראשית ברא אלקים וגו' והבהמה קדמה ודברי חז"ל ידועים עיין ויק"ר פ' תזריע והובא בש"י א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף ע"ש.

ומתחילה נדייק בביאור לשון הש"ע שהוא לשון הרמב"ם ז"ל פרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך ולשון שירט להן נ"ב מה הוא, והרמב"ם (פי"ג מהל' שכירות ה"ד) כתב וכן פרות הדשות במעשר שני ופרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך אינו עובר עליהן משום בל תחסום עכ"ל. ובהשגות א"א דומה שהוא מפרש פרות המרכסות בתבואה כלומר עוברות על התבואה דרך הליכתן למקום אחר כדי לקצר הליכתן והמפרשים לא כך פי' אלא תבואה שנשרית במים ורוצה להשיר קליפתה והיא חושלא עכ"ל. וכתב המ"מ ע"ז וז"ל לשון הברייתא פרות המרכסות בתבואה, ובהשגות א"א דומה שהוא מפרש וכו' ועיקר הפי' כדברי רבינו מלשון והרכסים לבקעה, והרמב"ן ז"ל מסייעו מדגרסינן בירושלמי פ"ט דתרומות תני בדשו ולא בדרכו ודרכו הוא כדברי רבינו עכ"ל, ורש"י פי' כראב"ד נמצא שרש"י וראב"ד חולקים עם הרמב"ם בפי' מרכסות מה הוא לרש"י וראב"ד הוא חושלא ולרמב"ם הוא שמוליכן או הולכות לקצר הדרך.

ולבאורה לפי פי' הרמב"ם שמרכסות פי' שהולכות דרך שדה לקצר הדרך מה קמ"ל שמותר לחוסמן ואינו עובר על בל תחסום כיון שהבהמות עוברות דרך שדה אחר לקצר הדרך ודאי שחייב לחסמן משום גזל ויש חיוב לחסום כשעוברין בשדה ומקרא מפורש בגמלי אברהם אבינו (בראשית כ"ד) מגמלי אדוניו פרש"י נכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל כדי שלא ירעו בשדות אחרות והכ"נ אם הולכות בשדה לקצר חייב לחסמן. והמגדל עוז כתב לפי שירט להם הדרך עיין לשון הראב"ד ורב נתן בעל הערוך כך פירשה וכו' אלא בנמות לשונו לשון כי ירט הדרך לנגדי ודרשינן ליה במסכת שבת ירט ירואה ראתה נטתה כלומר שהבהמות ברחו ממנו שלא ברשות הבעלים וצ"ע מהיכא דרש הרמב"ם לפרש מרכסות באופן זו שלא מצינו בגמ'. ולפענ"ד יותר קשה דכיון שברחו הבהמות שלא ברשות בעלים מאי קמ"ל שלא עובר על בל תחסום ואפילו בשדהו אם יברחו הבהמות ויאכלו מה יעשה להם ואם יכול להחזירם יחזירם.

ברם המל"מ (אשר ציינו עליו בש"ע הרב ז"ל) פי' דברי הרמב"ם וז"ל נראה בעיני דהכי פירושה דפרה זו היתה מהלכת לדוש בתבואה שבמקום אחד וכדי לקצר הליכתה העבירה ע"ג תבואה שבמקום אחר שלא היתה כוונת בעל הבית לדוש באותו מקום אע"פ שדרך הליכתה היתה דשה בתבואה זו אינו עובר משום לא תחסום אחר שלא היה כוונת בעה"ב לדוש שם עכ"ל. נראה כוונתו שהי' קשה לו בתרתי חדא דכיון דהבהמה הולכת סתם לקצר הדרך ואינה דשה ודאי שאינו עובר על לא תחסום, והשניה מה שהקשינו כיון שהולכת בשדה אחר א"כ חייב לחסמה שלא לגזול בשדות אחרים, ולכן פי' דהכא מיירי שבעה"ב שכר בהמה או שהיתה בהמתו לדוש בשדה מסויימת וכשהוליכה לדוש התבואה באותה השדה העבירה דרך שדה אחר אשר ג"כ עומדת לדישה אלא שעכשו לא הולך בהמתו לדוש שמה אלא לקצר הדרך ובדרך הילוכה דשה ג"כ שלא בכוונה וכיון שלא הי' כוונתו לדוש קמ"ל שפיר דאינו עובר בלא תחסום הגם שדשה כיון שהי'

שלא בכוונה, ולשב שלא תקשה דבשדה אחר יש גם משום גזל מי׳ דפרה זו היתה מהלכת לדוש בתבואה שבמקום אחד וכדי לקצר הליכתה העבירה ע״ג תבואה שבמקום אחר פי׳ ג״כ תבואה ושדה שלו ולא בשדה אחרים אלא שלא היתה כוונתו של בעה״ב לדוש בתוכו שדה אלא העבירה כדי לקצר הדרך לבא למקום הדישה העבירה ע״ג תבואה ושדה שלו שבמקום אחר. בקיצור המל״מ מפרש שהעבירם ממקום אחד למקום אחר לקצר הדרך ושתי השדות היו שלו.

ואשר נראה עוד לפמ״ש באדר״נ פ״ח ה״ח, כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן היו חסידות אמרו גמליו של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו עו״כ שנאמר (בראשית כ״ד) ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים מלמד שלא נכנסו לבית האורמי עד שפנו כל העו״כ מפניהם, מעשה בחמורו של רחב״ד שגנבוהו לסטים וחבשו את החמור בחצר והניחו לו תבן ושעורים ומים ולא הי׳ אוכל וכו׳ עמדו ופתחו לו את הדלת והוציאה והיתה מושכת והולכת עד שהגיעה אצל רחב״ד כיון שהגיעה אצלו וכו׳ עמד בנו ופתח לו הדלת והניח לה תבן ושעורים ומים והיתה אוכלת ושותה לפיכך אמרו כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן היו חסידות ובגמ׳ חולין (ז׳ ע״ב) בחמורו של רפב״י דרמי ליה אושפיזא שערי לחמרייה דרפב״י והיו דמאי ולא אכל ואמר רפב״י עייה זו הולכת לעשות רצון קונה ואתם מאכילין אותה טבלים ופריך ומי מחייבא והתנן הלוקח לזרע ולבהמה וקמח לעורות ושמן לגר ושמן לסוך בו את הכלים פטור מהדמאי ע״ש ובתוס׳ שם ד״ה הא אתמר עלה הביאו ירושלמי דמאי ובמס׳ שקלים (דף ח׳ ע״ב ובב״ר פ׳ ס׳) גם משני מידי אלא השיב להם דמחמרא אנפשה, ואמר רפב״י מה אעשה לעניה הזאת שהיא מחמרת על עצמה ע״ש.

ובתורה פ׳ חיי שרה ויפתח את הגמלים ובמ״ר הובא ברש״י התיר זמם שלהם שהי׳ סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים, והרמב״ן ז״ל תמה והביא מדרש ר׳ הונא ור׳ ירמיה שאיל לר׳ חייא ב״ר אבא לא היו גמליו של אברהם אבינו דומים לחמורו של רפב״י וכו׳ וזו שאלה לסתור כי אי אפשר שיהי׳ החסידות בביתו של רפב״י גדול יותר מביתו של אברהם אבינו וכאשר חמורו של רפב״י לא צריך להשתמר מן הדברים האסורים לבעליו להאכילו כ״ש גמליו של אברהם אבינו ואין לזממם כי לא יאונה לצדיק כל און.

ואשר נראה בס״ד בישוב קושיית הרמב״ן על רש״י שהם דברי חז״ל וכנ״ל דהנה עה״פ וכל טוב אדוניו בידו פרש״י שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפלו לשלוח בתם וכן מצינו בסמוך כשדיבר בבית בתואל ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי זקנתה ויתן לו את כל אשר לו ופרש״י שטר מתנה הראה להם, א״כ גם העבד והגמלים עברו מיד אברהם ליד יצחק ורשותו, ורמ׳ שהרי בחזרתו כשיצא יצחק לשוח בשדה ורבקה שאלה מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתינו ויאמר העבד הוא אדוני ולכאורה היל״ל זה בן אדוני אלא דעכשיו כבר יצחק הי׳ אדונו שהרי גם אותו מסר אברהם ליצחק.

ומעתה י״ל דודאי כל זמן שהיו הגמלים ברשות אברהם אבינו הי׳ בדוק בידי אליעזר שהגמלים חסידות היו ולא אכלו בשדות אחרים ולא זמם אותם בארץ כנען אבל כיון שעכשיו עברו מרשות אברהם לרשות יצחק חשב אליעזר אולי יצחק אכמי אינו בגדר נדקת וחסידות של אברהם ואכמי לא נתברר טבעם ברשות יצחק אם לא יאכלו משל אחרים כמו שעשו כשהיו ברשות אברהם אבינו.

ובעין זה אמרו בירושלמי מעשה בחסיד אחד שמכר בהמתו לעכו״ס וע״ש ביה״ש הפסיקה מלעבוד ובא העכו״ס וטען מקח טעות הלך החסיד למקום שהבהמה שם ולחש החסיד באוזן בהמתו שנשתנה מרשות לרשות ויצאה לרשות עכו״ס ומותרת מעכשיו במלאכה בשבת, והתחילה לעבוד וכשראה העכו״ס כן הלך ואתגייר ויצא ממנה ר׳ יוחנן וקראו לו יוחנן תוריתא על שם השור שנולד ע״י הבן, ולכן הי׳ חושש אליעזר דכיון שיצאו הגמלים מרשות אברהם ליצחק בנו אולי נשתנה טבעם ג״כ לפי קדושת יצחק כמעשה דחסיד שאמר לבהמתו כבר יצאת מרשותי ולכן זמם אותם בהליכתו לבית לבן.

או יאמר שחשב לפ״ד הרמב״ן לשיטתו דהאבות בחו״ל לא שמרו התורה וא״כ כשיצא לחרן ויצא לבית לבן בחו״ל חושב שבחו״ל לא ישמרו גם הבהמות ויאכלו מן הגזל ח״ו וכיון דספיקא דאורייתא ולכן זממם אליעזר משום זהירות שלא יאכלו בשדות של אחרים בכל אופן, אבל כשבאו אצל בית לבן ולא רצו ליכנס לבית לבן שיש שם עו״כ נתברר שכן נזהרים ממכשול והם חסידות גם ברשות יצחק וגם בחו״ל ולכן מיד ויפתח את הגמלים כלומר אליעזר שמאז ויפתח את הגמלים והסיר את זממם שאין להם שוב, או שלבן הסיר זממם אחר שראה חסידות שלהם שלא רצו ליכנס לבית ע״ז א״כ גם לא יאכלו משדות של אחרים ולכן ויפתח לא רק שהסיר זממם לשעה אלא ויפתח מהיום והלאה ולעולם שלא יבוא מזוממים, וזה הכוונה של השלה״ק מושל בכל אשר לו זה אברהם אבינו שמושל בכל אשר לו ואפילו בהמותיו.

ובזה אמרתי גם לפרש מה ששלח יעקב את יוסף לאמר לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר וי״ל שהשוה שלום אחיך לשלום הצאן ובכלל מה שלום שייך בצאן, וישלחהו מעמק חברון, ונראה דיעקב אבינו ידע שיוסף

עם האחים הי׳ להם דברי ריבות וטען שהם ח״ו אוכלים אבמה״ח ולכן אמר לו יעקב אבינו להבחין אם זה אמת או לא ורמז לו לך נא ראה את שלום אחיך ובמה תדע אם הם יראים ושלמים כי האדם יראה לעינים וה׳ יראה ללבב א״ל ראה את שלום הצאן ומהם תדע שלום אחיך שאם תראה הצאן והם חסידות תדע שגם אחיך צדיקים וחסידים הם ואם תראה שאין הצאן בסדר תדע גם על אחיך ח״ו. ובזה יש לכוין וישלחהו מעמק חברון מעמקות של אברהם ויצחק שבהמתן היו חסידות, ואולי רמז גם בזה לאילו של יצחק שרץ למסור נפשו במקום יצחק כי כמו שיצחק מסר נפשו להישרף לה׳ ית״ש כך האיל רץ במהירות.

ונראה לפרש מה שאמר הנביא (ישעי׳ א׳ ב׳) שמעו שמים וגו׳ בנים גידלתי ורוממתי והם פשעו בי ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן הוי גוי חוטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים, וצ״ב מה זה הדמיון ומה שייכות ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו לבנים פושעים משחיתים ומה עושה לקונהו, אבל להנ״ל אתי שפיר שאמר להם הנביא שהקב״ה אמר עם כבד עון וא״ת מי מודיע אמר ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ראה השור היאך מתנהג ותדע הבעלים ולשון ידע היא מלשון מודיע שהשור והתנהגותו מודיע את קונהו מי הוא, וחמור אבוס בעליו כחמורו של רפב״י ורחב״ד שלא רצו לאכול משל אחרים ולא מן הדמאי. ישראל לא ידע עמי לא התבונן דלזה צריך להתבונן בהנהגת השור וידע מה בלבו של בעלים ומעשיו, וזה שאמר לאחר שאמר ידע שור קונהו ומזה ידעינן כי גוי חוטא הוא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים שהרי הבהמות נדמו להם.

ומה״ט יש ליתן טעם להבין הא דכתיב דשור המועד שהמית את האדם סקול יסקל השור וגם בעליו יומת ולכאורה למה זה חיוב מיתה על האדם ששורו המית את האדם ולהנ״ל אתי שפיר דכמו שאמרו צדיקים הראשונים בהמתן היו חסידות הכ״נ להיפוך זה לעומת זה רשעים ח״ו בהמתן יתהפכו לרוע, וכמו שכתיב בדור המבול כי השחית כל בשר דרכו על הארץ והנני משחיתם את הארץ, וכבר שאלו אם האדם חטא בהמה מה חטאה ולהנ״ל כי ההשחתה של כל בשר שהשחית דרכו על הארץ הי׳ בשביל הבעלים ולכן אמר לו הקב״ה קץ כל בשר בא לפני וגו׳ כי השחית כל בשר דרכו דהשחתת הבהמה תלוי בבעלים, ובמס׳ תענית (כ״ד) בהני עיזי דרחב״ד שהביאו דובים על קרניהם בלילה היפוך דרך הטבע נמי בשביל האי טעמא והארכתי בזה הרבה במקום אחר.

אלא דלפ״ז יש להקשות בדברי הרמב״ם פרות מהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך ולכאורה מהיכא תמצא שיהיו פרות מהלכות על שדה אחר ויאכלו מתבואת אחרים שהוא גזל והשתא בהמתן של צדיקים אין הקב״ה מביא תקלה על ידן ולא צריך לחסמם שמעצמן לא יאכלו מתבואות של אחרים, ומאי קמ״ל שאינו עובר על בל תחסום, ומפרש על זה לפי שירט להן הדרך כלומר שהבעה״ב ירט ונטה מן הדרך הישר וכמו שאמרו יראה ראתה נטתה לפיכך בהמתן היו מהלכות על שדה אחר ולפי שהבעלים ירדו מדרך הישר חייבים לחסום בהמתן שלא יאכלו משל אחרים כי אני ה׳ שונא גזל ולפיכך פסק שאם הם בשדה אחר וחסמם אינו עובר בבל תחסום.

אלא דבזה מעתה יש להבין סיום הרב בש״ע שסיים בדין פרות מהלכות על שדה וכו׳ להורות לנו שצריכים להתנהג בדרך התורה עד כדי כך שהפרות והבהמות יתנהגו ג״כ בחסידות וליכא משום בל תחסום שאז גם בעצמן לא יאכלו משל אחרים וכל שבעצמם לא יאכלו ליכא משום בל תחסום אלא בכדי לבא למדרגה זו צריך שיתעלה האדם למדרגה גבוה כחסידים הראשונים שאפי׳ בהמתן יתנהגו בחסידות וזה א״א רק אם יתחיל בשחר ילדותו ויעבוד במסירות נפש מבוקר ועד ערב בקדושה ובטהרה כולו בלתי לה׳ לבדו כחיות הארץ ולא יתבייש מפני המלעיגים כחי׳ שאינה מתביישת כלום ממעשיה שעושה כן יתאמץ בעבודת השי״ת, ובזה נעוץ סופו בתחלתו יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר קל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים, שכשאתה תתגבר על החומר להכניעו כהני חיות שעושין רצון הבורא ב״ה אז גם החיות ישלימו אתך ויתנהגו באופן שידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ולכן מתחיל בש״ע בחיות הארץ וסיים בבהמות כי הם יעידו על האדם ועל מעשיו כדברי הנביא ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו וכנ״ל והבן.

סימן רנב

עיקר יחום האדם לאחוז בדרכי אבות

עוד להנ״ל

ולהוסיף נקודה אחת, בענין של כינוס הצאצאים, דידוע כי ענפי האילן כל זמן שהם מחוברין לעץ החיים אע״פ דהענפים מתפשטים למרחק אפי׳ אלפיים אמה או יותר כדאיתא במס׳ עירובין אילן שמסיך על הארץ אלפים אמה מ״מ הם חלק מהאילן והאילן מגין עליהם ונחשבים כאילן עצמו ובשבת הם מוקצה שהם חלק מהאילן עצמו אבל בזמן שהן נכרתין ומנותקין מן האילן הם נרקבים או נשרפין ומתבלין ונאבדים מן העולם, וכן הוא בצאצאים כל זמן שהם אוחזין במעשה אבותיהם וקשורין והולכין בדרכי אבות הם

חלק מהאילן הגדול ואם מ"ו אין הולכין ואוחזים במעשה אבותיהם אדרבה עונשן גדול.

ובגמ' (מנחות נ"ג ע"א) אמרי ליה רבנן לר' פרידא רבי עזרא בר בריה דרבי אבטולס דהוא עשירי לר אלעזר בן עזרי' דהוא עשירי לעזרא קאי אבבא אמר להו מאי כולי האי אי בר אוריין הוא יאי אי בר אוריין ובר אבהן יאי ואי ואי בר אבהן ולאו בר אוריין אישא מיכליה א"ל בר אוריין הוא וג"ב למה קללו אישא מיכליה אלא דענף עץ אבות מגזע תרשישים עשירי לר"א ב"ע ועשירי לעזרא אם אינו בר אוריין אז ישרף באש כי נכרת מעץ החיים. ויעקב בצוואתו הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, זה הקיום של בני יעקב ולאחר פטירתו שלחו ליוסף הנו לך לעבדים ונעשה כל האפשר רק לבלתי להיות פירוד ביינו ולכן צריך להתאחד וכל כינוס שהוא לש"ש סופו להתקיים.

וי"ר שזכות האדמו"ר הזקן יעמוד לנו ולכל הצאצאים ולכלל ישראל ונזכה בקרוב לביאת משיח צדקנו ויקצו מעיר ישיני עפר אכי"ר. בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן רנג

יהי ממון חברך חביב עליך כשלך

ר"ח סיון היום הזה באו מדבר סיני לקבל התורה התשמ"ט בנ"י יצו"א אל הנשר הגדול פ"ה אספקלריא המאירה ה"ה הגאון הגדול מרביץ תורה לאלפים מזכה את הרבים מזה בן מזה בנש"ק כ"ק מוה"ר מנחם מנדל שניאורסאהן (שליט"א) [זצלה"ה] אדמו"ר מליובאוויטש

אחדשב"ק בידידות נאמנה, אחד משלוחיו עשה שליחותו והביא לי ספרו היקר ביאורים לפרקי אבות ונפל גורלי בפ"ב מי"ב ר' יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך וביאור מעכ"ק לפ"מ שדרשו חז"ל עה"פ ויותר יעקב לבדו שנשתייר על פכין קטנים (חולין ל"א ע"ב וברש"י בראשית ל"ב כ"ה) מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם ומאחר שועמך כולם צדיקים א"כ מובן שכל אחד ואחד ישנו ענין זה [במדה מסויימת] וזהו יהי ממון חברך חביב עליך כשלך כשם שממונך חביב עליך יותר מגופך כן צריך להיות חביב ממונו של חברך והדבר בבחינת מדת חסידות דמצד הדין אסור להזיק ממון חבירו ואילו במדת חסידות צריך ממון חבירך להיות חביב עליך יותר מגופך עכל"ק. ולפענ"ד נפל בליבאי רא' לדבריו והוא מקרא מלא (שמות כ"ג ד') כי תפגע שור אויבך או חמרו תועה השב תשיבנו לו וכפ' תצא וכן תעשה לשמלתו ולכל אבידת אחיך ועיין ב"ק נ"ד ע"ב והנה קיי"ל מצות השבת אבדה חייב בגופו וחייב להטריח עצמו ולהשיב ממונו לבעלים עד שיחזרנה למקום המשתמר ברשות בעלים ומיהו אינו חייב להוציא ממון על השבת אבדה ונמצא דממון חבירו חביב עליו יותר מגופו שהרי התורה חייבו להטריח בגופו להחזיר ממון חבירו ואפילו היה בעל אבידה רשע ואוכל נבילות לתיאבון מצוה להשיב לו אם לא להכעיס ועיין ב"מ פ"ב ר"מ פי"א מהל' גזילה ובסה"מ מ"ע ר"ד ול"ת רס"ט ובחינוך מצוה תקל"ח-ט והרי עכ"פ דיהיה ממון חברך חביב עליך מגופך.

ובזה מובן קצת השיטות דאסור להניל עצמו בממון חבירו ואפילו להמתירין רק על תנאי שיחזיר הממון דאיבעיא להו (ב"ק ס' ע"ב) מהו להניל עצמו בממון חבירו שלחו ליה אסור להניל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך אתה ומלך פורץ גדר ופרש"י בד"ה וילילה דאסור להניל עצמו בממון חבירו והתוס' פי' דאיבעיא להו אי חייב לשלם ועיין רמב"ם פ"ח מהל' חובל ועיין ירושלמי ע"ז פ' אין מעמידין לא סוף דבר האומר הרוג את איש פלוני אלא אפילו אומר לו חמוס את חבירו חייב למסור נפשו ועיין פני משה שם דאפשר דהירושלמי בשיטת ר"מ אמרה (כתובות י"ט) דעדים שאמרו להם חתמו שקר יהרגו ואל יחתמו ובש"מ האריך הרבה והביא בשם רבינו הגדול הראב"ד ע"ש ובפרשת דרכים דרך החיים הביא דמשמע מרש"י דאסור להניל עצמו בממון חבירו אפי' במקום פק"נ ותמה על זה הרי אין לך דבר עומד בפני פק"נ ועיין מהר"ץ חיות שליין על הנ"ל ובח' האריכתי בס"ד לפרש דבריו ודברי הירושלמי.

וקצת יש להסביר בזה דין דבא במחתרת דקיי"ל דמותר להרגו אפילו לאחרים ולאו דוקא בעל הממון דלכאורה מאי כולי האי שבשביל שגונב ממון חבירו יהא מותר להרגו ואם יעמוד בעל הממון נגדו אדרבה הרי אין להרוג בשביל ממון ועיין רמ"ה מה שהקשה וביאר לזה בסנהדרין שם ולהנ"ל יש לו מקום בהלכה לכאורה וקצרתי מאד. וכבר האריכנו בזה בס"ד.

ועיין ב"ק קי"ט ע"א א"ר יוחנן כל הגוזל את חבירו שו"פ כאילו נוטל נשמתו ממנו וכו' ואומר אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים וכו' וכ"ת ה"מ היכא דקעבד בידים אבל גרמא לא ת"ש אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים וכי היכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים אלא ממוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן ועיין רש"י שם המית הגבעונים וכו' וברא"ש שם הביאו להלכה והנה אפילו רק הגורם בגרמא דגרמא כגון הני גבעונים נקרא רוצח על אשר לא היה ממונם וכו' וכמה נענשו על זה.

ומיהו בגמ' שבת ק"כ מחלק בין צדיק וירא שמים דלא ניחא ליה להטריח לאחרים בחנם וגם לא ניחא

ליהנות מאחריס ועיין חולין ז׳ ר׳ פנחס בן יאיר מיוס עמדו על דעתו לא נהנה משל אחרים ואפילו משל אביו אבל חסיד מוותר משלו וחסיד לא מקרי אא״כ מוותר משלו ע״ש עיין רש״י שם חסידי אגרא דשבתא שקלי וכו׳. ועיין רש״י ב״ק קי״ד ע״א ד״ה אם בא להחזיר שחסיד הוא.

וקצת יש לעיין בת״כ הובא בבעה״ת עה״ת פ׳ בראשית עה״פ זה ספר תולדות אדם ר״ע אומר ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם גדול הימנו וע״ש שפי׳ המוס׳ ז״ל שעל כבודו יכול לוותר ולא על כבוד חבירו וא״כ ממון חבירו נמי לכאורה צריך להיות חשיב ממונו דעל ממונו יכול לוותר אבל על ממון חבירו אינו יכול לוותר ואולי יהיה תלוי במחלוקת הנ״ל ויש לחלק.

סימן רנד

עוד להנ״ל

ובעיקר דברי ר׳ יוסי שאמר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך אולי הוא על דרך מה שאמרו מה שדרשו ז״ל ב״מ ל׳ מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול מנה״מ דת״ר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כילד היה כהן והיא בבית הקברות או שהיה זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר והתעלמת מהם ופריך למאי איצטריך קרא אילימא לכהן פשיטא כו׳ אלא לשלו מרובה משל חבירו מרב יהודה אמר רב נפקא דאמר רב יהודה אמר רב אפס כי לא יהיה בך אביון (דברים ט״ו) שלך קודם לשל כל אדם אלא לזקן ואינה לפי כבודו ועיין רש״י לא יהיה בך אביון לא תביא עצמך לידי עניות וא״כ אדם יהא מדקדק בעצמו עד דקדוקה של פרוטה ולא יחזור וע״ז אמר ר׳ יוסי יהי ממון חברך חביב עליך כשלך ודוקא אם שלך מרובה משל חברך אתה פטור מוהתעלמת אבל כשהם שוים חייב אתה להחזיר.

עוד הי׳ נלפענ״ד לחדש דנראה לחקור המונח אבידה והוא זקן ואינו לפי כבודו להחזירה ומיהו יש בידו להגיד למי שהוא שיחזיר אי חייב להגיד ולהחזיר או להשכיר מי שהוא והנה ממעשה דר״י ברבי יוסי דהוה פגע ביה ההוא גברא דהוו דרי פתכי דאופי אותבינהו וקא מיתפח ובעי מיניה מר״י דלי לי ואמר כמה שוין ושלם לי׳ קאמר דלפנים משורת הדין קעבד ע״ש דף ל׳ ע״ב אין ראיה לפנים משורת הדין דלאו כ״ע ר״י הס ומיהו נראה דאם היה זקן ואינו לפי כבודו ובשלו לא היה מחזיר גם בשל חבירו א״ל להחזיר. מיהו אם היה מחזר אחר מי שהוא אינו זקן והיה מבקש ומשלם לו שיחזירהו לו אם מצא אבידה נמי צריך להשתדל בהחזרת אבידת חבירו ע״י אחר עכ״פ דכל מה שעושה לעצמו ולממונו חייב לעשות לחבירו ולממונו וז״ש ר׳ יוסי יהי ממון חברך חביב עליך כשלך ומה שאתה היית עושה בממונך להלילו כן אתה חייב גם בממון חברך אפי׳ במקום שאתה זקן ואינו לפי כבודך לעשות בעצמך ול״ע.

סימן רנה

אם לא פיים בביהמ״ק אי מעכב

עוד להנ״ל

עוד הראה לי הנ״ל מה שחקר מעכ״ק בפיים בביהמ״ק שהביא הרמב״ם רפ״ד מהתו״מ שכל העבודות שעושין בכל יום בפיים היו עושין עם הוא לעכב אפילו בדיעבד או שהוא בכלל תקנתא ולא לעכב ועיין למשנה יומא כ״ב ע״א.

ולפענ״ד רק בדרך הערה שאולי בפיים שתקן משוס סכנה חמירא סכנתא מאיסורא ומעכב ואותן שלא תקנו מחמת סכנה אם קדם אחד וחטף מחבירו הרי חטף מצוה ואולי חייב לשלם לו שכר מצוה אבל ליכא עיכובא ואולי אף אינו חייב לשלם ועיין תוס׳ חולין פ״ז ע״א ד״ה וחייבו ר״ג ואחד שעמד במקום חבירו לקרוא בתורה פטור בלאו האי טעמא ואפילו תפס מפקינן מיניה משוס דכולם חייבים בקריה״ת וכן פי׳ ריב״א ואפילו עמד במקום כהן וכו׳ ע״ש ומינה דהגם שתקנו שלא לאנגויי מ״מ אם תפס ועמד לקרא כיון שגם לו יש מצוה אינו משלם כלום והרי הכהנים כולם חייבים בעבודה ועיין טויו״ד סי׳ כ״ח בסופו ומיהו אם עמד וכו׳ ואפילו כהן ועמד ישראל תחתיו ועיין טח״מ סי׳ שפ״ב בב״י בשם ר״ת ועיין ב״י שם כתב בס׳ הר׳ חזקיה מלאתי כתוב וכו׳ ובמ׳ האלכתי בזה בס״ד.

והנני בזה שיזכה לקבלת התורה כנתינתה מסיני ולהפיצה וללמדה לכל ישראל המצפה לישועת ה׳ כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן בן רחל לאה

סימן רנו

הגדרת מגרש שהחזיקו בו רבים

אור ליום שנכפל בו כי טוב לסדר ויקם השדה התשמ״ט בנ״י יצו״א

מע״כ הרב הגאון וו״ח שמו הולך לפניו חוב״ט כש״ת מוה״ר **יעקב האפפער** שליט״א רב בבאלטימאר מד.

אחדשב״ת בידידות נאמנה, את קסמי נתתי בידי בהא הלכתא אשר נועץ אתי בראובן שיש לו מגרש פנוי והשכנים היו עוברים ושבים דרך אותו מגרש לקצר להם הדרך אשר ילכו בה ועכשיו מחמת שאירע שם כמה מעשים מאינשי דלא מעלי שנכנסים גם שם כיון שהוא מקום כהפקר

ואנסו שם כמה נשים ועוד הזיקו שם הסכים ראובן בדעתו עצמו גדר סביב המגרש למנוע מליכנס שם וימנע ההיזק להעוברים דרך שם וקם אחד מהשכנים אשר דרכו לעבור דרך שם וטען שאסור לו לראובן לגדור את הפירצה כיון שהחזיקו בו רבים לעבור דרך שם הו"ל דין דרך שהחזיקו בו רבים שאין היחיד יכול לחזור וליקח מהם אפילו נותן להם דרך אחר וכ"ש כאן ומע"כ יפה העיר מה"מ סי' שע"ז בפ"ת ועוד כמה מקומות ובפרט מהגאון מהרש"ק בחכמת שלמה שם ויפה כיון. והגם כי לא לחדשות באתי מ"מ אמרתי להעלות על הכתב בהא הלכתא דשכיח טובא ובפרט בעיירות גדולות אשר מפילים בנין ישן ועד שיבנו החדש נעשה המגרש פנוי ועוברים ושבים בה וכאן לעולם הו"ל רבים בעיירות גדולות ולכן אמרתי לציין קצת מראה מקומות.

וזה החלי, תנן התם (ב"ב ל"ט ע"ב) מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ופריך בגמ' אמאי שלו לא הגיעו לינקוט פזרא וליתיב ש"מ לא עביד איניש דינא לנפשיה אפילו במקום פסידא ומשני רב אשי כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה ואין ברשות בידו לגזול את הרבים וקנסא דחכמים הוא ופריך ולימא להו שקלו דידכו והבו לי דידי ומשני ר"א הוא ופריך ולרבי אליעזר רבים גזלנים מינהו אמר רב גידל אמר רב כגון שאבדה להן דרך באותה שדה. והנה פי' הרשב"ם ז"ל דרך הרבים שהחזיקו לעבור שם מעולם או ע"י בעל השדה שנתן להם מתחילה את הדרך ולפי האוקימתא בגמ' שהיה להם שם דרך דכיון דמ"מ אית להו אורחא גביה יפה כח הרבים מכח היחיד דיחיד שעבדה לו דרך בשדה חבירו לא יבורר בעצמו אלא או בב"ד או ברשותו של בעל השדה אבל רבים שבררו כב"ד דמי דמאן מינייהו מזמין להאי לב"ד וכ"ש מתני' דהוא מעצמו נתן להם ומיהו שלו לא הגיעו כיון שנתן להם דרך עקלתון קנסינן ליה ע"ש.

ומלשון הרשב"ם משמע דוקא לפי שנתן להם או מדעתיה דנפשיה נתן להם דרך מתחלה או שהחזיקו מעולם שם או שהיה להם שם דרך וגאבד, ובד"ה החזיקו רבים כתב שהשוהו ותקנוהו להילוך והבעלים ידעו ושתקו אסור לקלקלו דודאי לרבים מחל וכ"ש מתני' שנתנו להם ההוא דרך בידים הלכך מה שנתן נתן וכגון שהחזיקו ע"כ. משמע דדוקא שהחזיקו בו רבים ברשות או בדעתו שנתן להם בפירוש או שהיה להם דרך או שתקנו והשוו שם הדרך להילוך והבעלים ידעו ושתקו דכה"ג כיון דראה שהרבים מחזיקים בו ומתקנין בו כבשלהם היה לו למחות וכיון דשתק הו"ל כנתן בידים אבל אם החזיקו בו סתם בהילוך בלי טענה אלא שלא הקפיד אכתי בידו לינקט פזרא וליתיב.

ובן פי' התוס' ב"ב י"ב ע"א ד"ה מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו היינו כשהחזיקו ברשות אבל אם באים להחזיק שלא ברשות יש למחות בידם ולנקוט פיזרא וליתב כדמוכח בהמניח (ב"ק כ"ח) וכ"כ עוד ב"ב כ"ו ע"ב ד"ה עד פי' ר"ח וריב"ם דרבים הוחזיקו במצרא דרב הונא וברשותו דאי לאו הכי אין חזקתו מועלת כדמשמע בהמניח וכו' ע"ש. וכ"כ הר"י מג"ש כדרב גידל אמר רב דאמרינן בכל מקום אדתן בכך הוא אלמא כיון דבדינא בירור להו האי דרך ונחתי ליה ואחזיקו ביה אע"ג דאישתכח בתר הכי דרך דילהו לא מצי אמר להו שקילי דידכו והבו לי דידי וכו' ואוקימנא ליה משום דרב יהודה אמר רב מיצר שהחזיקו בו רבים וכו' פי' שהחזיקו בדין או ברשות בעלים וכו' ע"ש. וכ"כ המאירי וז"ל שכל מיצר שהחזיקו בו רבים שלא כדרך גזילה אלא או מן הדין או ברשות בעלים אעפ"י שנמצא אח"כ שמתנתו אינו מתנה אסור לקלקלו כו' שהנותן לרבים כנותן לשמים ואעפ"י שהוא חוץ מן הדין וכ"כ הראב"ד הובא בש"מ ע"ש. אבל אם באים שלא ברשות יש לו לינקט פזרא ולא להניחם. ופשוט דהאי ברשותו מיירי שנתן להם רשות אבל אם הם עברו בלא נתינת רשות להדיא אלא לא מחה בהם כה"ג לא מקרי ברשותו דעביד אינש דלא קפיד וזה פשוט.

ואין לומר דכיון דלא מחה בהו שלא לעבור נמי מקרי ברשותו דא"כ לעולם לא תמצא מיצר שהחזיקו בו רבים שלא ברשותו דכל שיעברו שם פעם ולא מחה א"כ הו"ל ברשותו ואם מיד מחה ונקט פזרא א"כ לא הוחזיקו בו רבים והחזיקו בו רבים מיירי שזמן מה לא מחה בהם וע"כ מיירי בשתק ולא מיחה אבל גם לא נתן להם ואח"כ מחה דזה מקרי שלא ברשותו אלא היכא דהחזיקו בו רבים ע"פ טעותו כגון זה שנתן להם דרך בצד שדהו והחזיקו בו רבים ושוב בא אחד וטען שאינו רוצה בכך או אפילו אינו טוען אבל טענינן דהוי עקלתון לבאי עולם וטוען אילו הייתי יודע לא הייתי נותן להם דרך מצד שדי יש לעיין, דמדברי התוס' הנ"ל לכאורה משמע וברשותו שנתן להם רשות ממש אבל אם הי' טועה בדבר הו"ל מחילה בטעות וחוזר בו אמנם מפשטות דברי הגמ' ל"ט משמע דאפילו טעה בדבר וכ"כ הפנ"י ח"מ סי' ד' להדיא שגם התוס' מיירי בכה"ג אפילו בטעות שהרי הביאו רא' מהמניח והתם מחילה בטעות הוה דקאי מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלא לא הגיעו ופריך לנקוט פזרו וכו' אי הכי מאי מה שנתן נתן וכו' כך גירסת התוס' והרשב"ם ומשני משום דר"י והתם מחילה בטעות הוה שנתן להם דרך אחר בטעות שהיה סובר שיחזירו לו דרך אחד עכ"פ וכ"כ רבינו הבעה"מ דדין זה מחילה בטעות הוא ועוד דאם כוונת התוס' ברשות ממש א"כ אפילו ביחיד נמי אינו יכול לחזור

ול"ל דזה החילוק בין יחיד לרבים דביחיד מחילה בטעות חוזר כדקיי"ל מחילה בטעות לא הוי מחילה ולרבים אפילו בטעות אינו חוזר והכן.

ובזה יש לישב הא דלא תקשה מגמ' עירובין נ"ג ע"ב דאמר ר"י בן חנניה מעולם לא נלחני אדם חוץ מאשה תינוק ותינוקת, תינוקת מאי הוא פעם אחת הייתי מהלך בדרך והיתה דרך עוברת בשדה והייתי מהלך בה אמרה לי תינוקת אחת רבי לא שדה היא זו אמרתי לה לא דרך כבושה היא אמרה לי ליסטים כמותך כבשוהו ולבאורה אי נימא דמיגר שהחזיקו בו רבים אפילו בלי רשות נמי הוה חזקה א"כ מאי נלחון היא לתינוקת יאמר לה דרך שהחזיקו בו רבים הוא ומותר לעבור בו רק שהתינוקת לא ידעה ואין לה חכמה אלא בפלך וע"כ כיון דהחזיקו וכבשוהו שלא ברשות הו"ל בכלל ליסטים ואולי מהאי טעמא קרי ליה כבשוהו ולא החזיקו בה דחזקה ליכא אלא ברשות ועכ"פ בטעות.

סימן רנו

ישוב לקושיות הדברי חיים

עוד להנ"ל

ובמה שכתבנו הי' נלפענ"ד לישב קושיא גדולה שהקשה מרן כ"ק אדמו"ר הגה"ק בד"מ מ"מ סי' י"ג שכתב דסוגיא זו פליאה מראש ועד סוף דמאי רצה לדמות משנתינו לר"א כו' שנית הרשב"ם מפרש שקנו אותו הדרך הרבים בעשותם מעשה בפני הבעלים וקשה דבאופן זה גם ביחיד שעשה מעשה בפני הבעלים ושתק מהני לקנין כמבואר גבי ר' ענן שקל בידקי (ב"ב מ"א) וכו' וכן פסקינן להלכה (סי' קמ"ב ובסי' קל"ב) גבי אם שימש בקרקע של חבירו לפניו הוי חזקה ומ"ש רבים מיחיד וכו' ע"ש מה שהאריך בדברים נפלאים.

ולפמ"ש לולי דברי קדשו י"ל בהחילוק בין רבים ליחיד הוא היכא דהמחילה היתה בטעות דלרבים אינו יכול לחזור בו אפילו קנו בטעות כיון דסוף סוף נתן להם או מחל להם יהיה באיזה אופן שיהיה שוב החזקה שהחזיקו בה רבים הוי חזקה ואינה חוזרת לעולם משא"כ ביחיד דכיון דהי' בטעות חוזר וקנת נראה עוד לפ"מ שפי' המאירי הנ"ל ז"ל שהנותן לרבים כנותן לשמים ואעפ"י שהוא חוץ מן הדין וכן מבואר בראב"ד ז"ל הובא בש"מ ד"ה וז"ל הראב"ד כלומר כיון דברשות החזיקו אסור לקלקלו שהנותן לרבים כנותן לשמים שכן העוסק בצרכי רבים כעוסק בצרכי שמים ואע"פ שהוא חוץ מן הדין עכ"ל הרי שהרגישו בזה וחלקו בין יחיד לרבים ודו"ק.

עוד נלפענ"ד בישוב קושית מרן רבינו ז"ל לפמ"ש העליות הובא בש"מ בד"ה א"ה אמאי אמר רבה אין הלכה כר"א ופרקינן מאן דמתני הא לא מתני הא דרבה בר רב הונא סבר דאע"פ שלא אבדה להן דרך באותה שדה קאמר ר"א דמה שבירו בירו וכ"ת לרבה תקשה ליה הא דאקשינן לר"א אטו רבים גזלנין מינהו היינו טעמא דר"א דקסבר הפקר רבים הפקר בבירת דרך לענין ברשות היחיד שהוא תקון לעיר. וכן מה שמינו מלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו אלא שהמלך לכתחילה רשאי לעשות לו כן אבל הרבים אין רשאים לעשות כן לכתחילה אבל בדיעבד אם בירו בירו ורבה הכ"נ מתרץ קושית הגמ' כן וכו' ופרקינן משום דרב יהודה דאמר מגר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו פי' כגון שהחזיקו ברשות ולא בגזלנות כעין שנתן להם דרך מן הצד וכגון ההיא דאמרינן בסוף חזקת הבתים כגם אין מחזירין כותלים למקומן וכו' ע"ש בש"מ ד"ה א"ה.

ולפ"ז נראה דמחלק בין רבים ליחיד דרבים לא מקרי גזלני כיון שהחזיקו ברשות ולא בתור גזלן נתתו לשמה שוב אין יכולין להוציא מהן אבל הנכנס לכתחלה בגזלנות הוא א"כ אתי שפיר נמי קושית מרן ודו"ק.

והנה מרן הד"ח ז"ל העלה לן שם חידוש לחלק בין היכא דהחזיקו בו לתשמיש כגון להלך בו ולא בעצם הקרקע וגוף הקרקע לבעלים עומדת ובין היכא דקנו לגמרי בחזקה זו גם הקרקע וע"פ דרכו בקודש הולך ומישב בזה דברי הש"ס ב"ב כ"ו רב פפא הוה ליה הנהו דיקלי אמילרא דר"ה וכו' ומיהו העלה שם דבכל אופן בעי עכ"פ דוקא החזיקו ברשות אבל במה שטועים החזיקו בו רק במה שנתו שם לפעמים או בהילוך שלא קפדי בו ב"א אפילו בחצרם אם הוא פתוח ובכה"ג לא מקרי החזיקו ברשות וכמ"ש האלשיך בתשובה דכה"ג דלא קפדי אינשי לא הוי חזקה כלל וגם בכמה תשובות ראה כן וכן הנפסק הדין בב"ד (כלומר בדיון שאלה שם שפסקו כן הב"ד) ולכן אין שום טענה להרבים נגד היחיד והיטב פסק הרב נ"י ע"ש.

והן בקודש חזיתי בשו"ת משאת בנימין סי' ד' ביורשין שטענו שאין ביד הקהל להחזיק מקום מנורות ובתוך הדברים כתב וז"ל ועוד דאפילו את"ל שגדון דידן דומה לחצר מ"מ גם בחצר לא הוי חזקה אלא בתשמיש של קפידא כגון העמדת בהמתו ותנור וכרים ושאר תשמישין השנוין שם במשנה דתשמישין קבועין וגדולים הן ואיכא קפידא אבל תשמיש ארעי ליכא קפידא כלל ואפי' בחצר לא הוי חזקה וכמ"ש הריב"ש בתש' סי' רמ"ח. ועוד נראה לגדון זה דמי לדין פותח חלון לרשות אחרים בענין שאינו מזיקו עכשיו שאין יכולין לעכב עליו ולומר היום או מחר אבנה ברשותי ונמצא

אתה מזיק מפני שכיון שעכשיו אינו מזיקו אינו יכול לעכב עליו והוי זה נהנה וזה לא חסר שכופין על מדת סדום וכיון שאינו יכול לעכב עליו אין לו חזקה וכשיבנה חבירו יכוף אותו לסתום החלון כ"כ הרא"ש בפ' לא יחפור ואע"ג דרבינו יונה והרשב"א ושאר רבותא פליגי ארא"ש כמ"ש בטו"מ וב"י סי' קנ"ד היינו דוקא בפותח לרשות חבירו אבל הפותח חלון לרה"ר לא הוי חזקה וגם הפתח לרשות חבירו כתב הרמב"ן הואיל ועדיין לא מזיקו אינו מחזיק עליו וכו' ע"ש.

ולפ"ז בנידון דידן נמי לפי ב' הטעמים אי משום דלא קפדי אינשי לא מחזיקין והכ"נ הרי לא קפיד מלעבור כלל דרך מגרש שלו או מטעם שכופין אותו על מדת סדום כיון דלא איכפת ליה שיעבור דרך חצירו ולכן לא מיחה אבל לחזוק בו ודאי לא זכו בו כלל ולא הוה החזיקו בו רבים כיון שלא נכנסו ברשות ולהחזיק. ועוד בו שלישיה לפי דעת הפוסקים הובא דלהחזיק רבים בעי רוב אנשי העיר ולא רק כמה אנשים שבנים שהולכים דרך שם שהשכן אינו מקפיד עליהם ואילו היו נכנסין רוב העיר ודאי היה מקפיד כה"ג פשוט דבדידן א"כ לא הוי מילר שהחזיקו בו רבים כלל ויחיד אינו יכול לטעון בזה חזקה ופשוט.

סימן רנח

מצר שהחזיקו בו רבים מהו

עוד להנ"ל

והנה בש"ע ח"מ סי' תי"ז ס"ב אין מוציאין זוזין וגזוטראות לר"ה וכו' אם רצה כונס לתוך שלו ומוציאו וכו' אבל אינו יכול להחזיר הכתלים לעולם שכל מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ובפתחי תשובה הביא שם תשו' הבית אפרים ח"מ סי' כ"ב וכ"ג שהביא שם תשו' הב"ח עיין בפנים באריכות ועיין סמ"ע סי' שע"ז סק"ב שהחזיקו דוקא ברשות משא"כ שהחזיקו בו שלא ברשות ופשוט ברשות מיירי שהסכים ולא בשתק וכמו שבארתי לעיל בס"ד והגם דבתש' פנ"י ח"א סי' ד' נראה כקצת חולק מ"מ מהאחרונים שהבאנו וגם מהחכ"ש שדברנו אז והפת"ש כולהו נראה דכה"ג לא שייך כלל החזיקו בו רבים וכמ"ש בס"ד.

ומה שעלה בדעתי עוד דבדידן אפילו הי' מוחזק לרבים וברשות אפשר דיכול לגדרו בגדר ואפשר דלא זאת שמותר אלא מצוה קעבד דנראה דהטעם מה שהוא גודר מפני המעשים שנעשו שם וממילא יש שם הזיקא דרבים וחייב כל אדם לסלק היזיקא דרבים ובפרט שאם ההיזק הוא ברשותו שצריך לסלקו ואם לאו הרי הוא נענש ח"ו עליו ויכולין להוציא ממון ממנו לפעמים וגדולה הוא מעשיית מעקה דהתם לא שכיח הזיקא עדיין אלא חוששין שמא יפול הנופל אבל כאן שכבר היו כמה אונסים שקרו כבר א"כ החיוב הוא לגדור ולהסיר ההיזק וכיון שא"א להסיר ההיזק רק שיעמוד שם גדר ויגדור מפני האינשי דלא מעלי א"כ אדרבה זהו תיקון וצרכי רבים והוא בכלל לא תשים דמים בביתך ואולי אם לא יעשה גדר ויתברר מהמדינה שיש לו מבוי פתוח או חצר שגורם להיזק יצוו לו לסגרו או ענוש יענש אם לא ישמור מקומו שלא יבאו שם אינשי דלא מעלי ופירצה קורא לגנב אמרו ולאו עכברא גנב אלא חורא גנב כמבואר בגמ' ב"מ א"כ בדידן בלאו הכי נראה דמצוה עושה בגידור המקום מפני המזיקין כנלפענ"ד בס"ד.

והיות כי היום קצר והמלאכה מרובה ולא רציתי רק לברר מקחו של מעכ"ת ידידי היקר וכתבתי רק בקיצור וי"ר שיזכה ללחום מלחמתה של תורה ולנהל את עדתו על מי נח עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ידידו המברכו ומעתיר בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רנט

הגורם בניזקים

עש"ק ל"א למטמני"ם לסדר וקדשתו התשנ"ג בנ"י יצו"א מע"כ הרה"ג וו"ח כו' כש"ת ר' **שרגא פייוויל רימלער** שליט"א רב דברייטן זש. סענטער.

אחדשכ"ת, יסלח לי אם לא תיאלתיו לפי כבודו כי למאן דלא חזינא מברכינא ויהא שמיה מברך. בדבר שאלתו בראובן שהוא פועל שכיר יום העובד במוסד ונשלח להכניס כסף בחשבון הבאנק של המוסד (דעפאזיט בבאנק) והיות כי הי' כסף מזומן יותר מהרגיל באופן שאנשי הבאנק חייבים לרשום שם האדם שהביא הכסף ולהודיע למפקחי המדינה עקב החשד שיש לזה מזומנים ואולי הם באים ממכירת סמים או כיוצא בו, והמוסד וגם הפועל לא ידעו מזה, ולאחר זמן כנראה מתוצאה זו שרשמו את שמו ערכו ביקורת פקידי מחלקת המס (אי.אר.עס.) על הרכוש של הפועל ראובן הנ"ל ומצאו שחייב לשלם מס על הכנסה שלא פירט עליהם בשעה שעשה תיק למס (טעקס ריטערן) ותובעים הימנו לשלם סכום ממון, ומעתה נפשו בשאלתו אם המוסד שע"י נגרם הבקורת חייב לשלם המס שתובעים הימנו מדין דינא דגרמי כיון שבשליחותם ניזק או לא.

ולפענ"ד אין על המוסד חיוב לשלם וראשונה נראה אפילו הי' כדבריו שחייבוהו לראובן הפועל לשלם מס שבאמת לא היה חייב לשלם כרגיל ולמשל שהוא הי' משלם כל המסים שלו כראוי ע"פ החוק אלא שע"י הדעפאזיט נתגלגל הדבר וחייבוהו לשלם למס כסף ג"כ לא הוי זה בגדר

של גרמי מפני כמה טעמי, חדא שהרי לא מוכרח שמה שעשו בקורת אצלו הוא בשביל הדעפאזיט שעשה שאם הי׳ זה רק בשביל הדעפאזיט היו צריכין לעשות בקורת אצל המוסד ולברר ממי קבלו הכסף שהרי ראובן הפועל הנ״ל הכניס כסף זה לחשבון המוסד וכפועל שלהם וא״כ מה להו לחפש אחר הפועל הם צריכים לחפש אחר המוסד מאיפה קיבל הכסף הזה שהוא הון רב ולא חוקי או עכ״פ חשוד. ולכן אפשר שמה שעשו בקורת על התיק של ראובן אינו בשביל הדעפאזיט אלא כפי הידוע שאנשי המס א״א להם לעבור על כל התיקים ולכן הם בוחרים מהתיקים המונחים לפניהם אחד מט״ז או אחד מכ׳ וכיוצא בו ולמי שנופל הגורל הם עושים עליו ביקורת (אדיט בלע״ז).

ואפילו אם יתברר שע״י הדעפ׳ הזה באו פקידי המס לבקר אחריו וזה הוא הגורם מ״מ הוא בעצמו גרם לו הגם שהלך בשליחות המוסד מ״מ המוסד לא עשה כלום, ואם הי׳ זה למשל באופן שראובן נתן להמוסד מאה אלף דאלגאר והלכו פועלי המוסד והכניסו בחשבון הכסף וישאלו על שם והם היו אומרים שראובן נתן להם הכסף אז עכ״פ איכא למידק שהגם שאמרו כן בתם לב ובלי כוונה למסור או להזיק מ״מ הם היו הגורמים במה שהודיעו שראובן נתן להם מאה אלף דאלגאר כסף חשוד, ואעפ״כ הי׳ לנו פטור לפטור המוסד שהרי הם לא מסרו כלל את הבעלים אלא הגידו האמת ממי קבלו הכסף שהוא ע״פ החוק, אבל כאן הם לא אמרו כלום וגם ראובן שהכניס בחשבון הכסף הנ״ל לא אמר שזה הכסף שלו שהוא מכניס אלא שזה כסף המוסד והוא כפועל מכניסו בחשבון המוסד כה״ג אם אח״כ הלכו הפקידים לבקר אחריו אין על המוסד שום דין של גורם היזק.

אלא דעד עכשיו כתבנו היכא דראובן הפועל הנ״ל הי׳ ניזק בחשלום כסף שלא התחייב אבל נידון דידן הרי ראובן הפועל לא הזיקוהו המוסד כלל וגם חברת המס שמבקשים היינו מס לא מבקשים מה שאיננו חייב אלא שהוא חשב להבריח מן המכס מה שנתחייב ועכשיו נתגלגל הדבר ע״י עצמו בסיבת הכנסת כסף המוסד לבאנק שתפשוהו חברת המכס וחייבוהו לשלם מה שהוא חייב וכה״ג אפילו הי׳ מוסר ממש ח״ו ממון חבירו שחייב המוסר לשלם בעינן דוקא שיהא המוסר אומר בפי׳ לעכו״ס שיש לו ממון וכיוצא בו אף דלא בעי שיהא המוסר נשא ונתן ביד אלא הרגיל בלבד כלומר שדבר לאנס והראה לו ממון חבירו דבמקום פלוני הם כמבואר בח״מ (סי׳ שפ״ח ס״ב ועיין באר הגולה שם) ואם מת גובה מן היורשים וגם על זה כתב הרמ״א די״א דוקא כשעמד בדין עם היורשים קודם מותו וגדולה מזו מבואר שם בש״ע סע׳ ו׳ דאפילו מי שנתפס על חבירו ולקחו אנסים ממון ממנו בגלל חבירו אין חבירו חייב לשלם, ואין לך מי שנתפס על חבירו ויהיה חבירו חייב לשלם לו חוץ מהנתפס מפני המס הקצוב על כל איש ואיש בכל שנה וכו׳ וגם זה הוא דוקא שיקחו ממנו בפי׳ בגלל פלוני בפני עדים ועיין עוד שם סי׳ קכ״ח ע״ש ופשוט דידון דידן אין לו שום שייכות אם דברים כאלו ולא שילם בשביל המוסד אלא מה שהוא חייב ולכן אין הו״א שיהא המוסד חייב לשלם לו.

ועיין רסי׳ שפ״ז בח״מ ועיין תשו׳ ר״מ אלשי״ך סי׳ קל״ד דדוקא כשהוציאו העכו״ס ממון שאינו חייב וגם אי דנין דיני דגרמי מספקא לן שם אבל מי שהבריח את המכס וע״י סיבה תפסוהו ואפי׳ הי׳ בזה גורם אין זה מוסר ממון חבירו שהרי לא חייבו כלום מה שלא הי׳ חייב והגם שיש לו עליו תערומות דבלאו הכי לא היו באים אחריו מ״מ לא עשה לו כלום ועיין פסחים קי״ב ע״ב ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו אל תדור בשכנייב ואל תבריח עצמך מן המכס דילמא משכחו לך ושקלי מינך כל דאית לך.

ובספר הירחה לרבינו יונה ולא תעבור על המכסים ותשם ירחתך ונפשך על קרן הצבי. ובגמ׳ ליכא מיבת וירחתך ורבינו הוסיף ירחתך כגרחה שמלבד שיקחו את ממונו עוד יבא ח״ו לחילול השם שיאמרו ישראל גוזלי מכס הם וי״ל. ועכ״פ כאן שהוא לא שילם את המכס ותפשוהו אנשי המכס ולא חייבוהו לשלם יותר ממה שחייב אין שום מחשבה לחייב המוסד.

וגדולה מזו מצאנו בהולך לערכאות והוציאו ממון אם הוא שלא הי׳ חייב ושלא כדין חייב לשלם ועיין ח״מ סי׳ פ״א בסופו בסמ״ע ובש״ך שם ומל״מ פ״ז מהל׳ מלוה הי״א וח״ס ח״מ סי׳ קע״ח.

ועיין ספרי משנ״ה ח״ה סי׳ קי״א באריכות דהמוציא מחבירו ממון ע״י ערכאות או שחייבו לו הוצאות שלא הי׳ חייב בלי זה הרי זה גזל ממש ומיהו אם הוציאו ממנו ממון שהי׳ חייב אלא שחשב להפטר מזה ע״י אופנים אבל הי׳ עליו החיוב אין זה בכלל ואינו חייב לשלם לו כי לא עשה כלום ולא חייבו כלום במה שהוציאו ממנו מה שהי׳ חייב וא״כ הכ״נ כן הוא ולכן אין על המוסד שום התחייבו לגבי ראובן הפועל כנלפענ״ד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רם

מסירה לסגור בבית אסורים אדם מישראל

א׳ בשבת לסדר להזהיר גדולים על הקטנים התשנ״ו בנ״י יצ״ו מע״כ ידידי הרה״ג וו״ח כו׳ כש״ת מוה״ר שמשון שרר שליט״א רב בפלעטבוש.

אחדשב"ת בידידות, בקשר אל השיחה טעלעפאנית בדבר העסק ביש והחילול השם הגדול באשה דתית ... אשר הושיבה את בעלה איש מרדי ... שומר התורה ומצות בבית האסורים, על שלא השתדרו ביניהם בעניני שלום בית ובמקום להתפשר ביניהם לבין עצמן או לילך לב"ד ישראל לפשר ביניהם או להפרד ע"פ חוקי התורה הקדושה כאשר היתה אתו שקדשה כדת משה וישראל, הלכה האשה לערכאות ובקשה מהשופט מה שקורין לו צו הגנה (ארדער אף פראטעקשאן בלע"ז) ושימסור לה הילדים וגם שיפסוק לה הבית והמכונה וכל אשר לו ויצוה להבעל לעזוב את ביתו, והשופט הידוע כשונא דת בכלל ודת ישראל בפרט שמע לה ונתן לה אפוטרופסות על הילדים, וצוה להבעל (האב הרחמן ע"פ התורה והאכזר לפי דעתו של השופט ואם הבנים) למסור לה הילדים, כשבא האב עם הילדים לפרוזדור של בית המשפט עם העו"ד שלו למוסרם להאם, צוה השופט לשוטרים לתת כבלים על ידיו ולסוגרו בבית הסוהר עד שיתן גט לאשתו, והיות כי הפאליטיקאים הולכי בדרכי ותקות הגויים שחקקו נגד התורה בעונ"ה והווימענס ליג ויודעי דת ותורת ה' ודתיהם שונות והסכירו להשופט שאם יסגיר את הבעל בשביל שמסרב ליתן גט לאשתו כפי החוק שחקקו אז אם יתן לה גט כזה הגט לא יהי' כשר ולכן אמרו לו שיסגרנו מכלומר"שט על חטא אחר ולא ישחררו עד שיתן גט וסגרו על חטא הנקרא קאנטעמפט אוו קאורט, על שלא מסר הילדים להאם כפי פסקו הקודם בבקשת האשה לפניו ולא הניחו השופט לא לו ולא לעו"ד שלו להכניס הילדים שהיו עמו לבית המשפט ואמרו האשה ומשפחה שלא ישחררו מבית האסורים אלא אם יתן גט לאשתו בבית האסורים ואח"כ ישחררו.

ועתה לאחר שהאשה בסיוע של המסיתים היועצים שלה הצליחה להכניס את בעלה בתוך מכמר בבית אסורים ר"ל, (לאותו הבעל האהוב אשר זנה ופרנסה כל השנים וילדה היימנו ד' בנים, איש נאמן לה' ולתורתו לא מעל בה ולא הלך אחר עיניו יהודי שומר התורה והמצות) נתהפכה מאוהב לאויב אויבי איש אנשי ביתו והיא יושבת בטח שענן בבטחונו של החוק של עע"ז כשבעלה ואבי הילדים שלה יושב בבית סוהר כרוצח נפשות בתוך מכמר עד שיכנע לבו ויעבור על תורת משה ויתן לה גט בע"כ כדת השופט ויגרשנה כרצונה וכל תנאיה ופרטיה שנתנו בחוקי העמים ר"ל או שימות בתוך מכמר ר"ל ויהי' דמו ודם זרעותיו צועקים מן בית האסורים, אוי לאנשים שכך שומעות, באנשים שומרי הדת (וכזה נקראת) ובאשה כשרה ואו לה לחילול השם שגרמה שהגויים יושבים ומצחקים על עם ה' יהודים שומרי תורתו ואויבינו פלילים ומתגאים שהתורה הקדושה של בני ישראל אינה מספקת ח"ו וצריכים לבא לבתי משפט וערכאות שלהם ותלתה עצמה בשופט עכו"ס לשפוט ביניהם וליכוף הבעל ליתן לה גט כדת משה וישראל (או כדת טאמים דזעפערסאן וחבריו), ואוי להם להעוזרים לה במשחק הזה שהגיהנם כלה והם אינם כלים.

ולאמיתת הדברים אומר אני למה לה גט כזה שאינו גט, וגם למה לה גט בכלל, והלא הליכה לערכאות גרע לה יותר משתנשא בלא גט שהרי הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המוסר וההולך בערכאות ומוסר אדם מישראל בערכאות אין לו חלק לעוה"ב והבא על א"א אסור להרגו בלי רשות ב"ד ועדים וב"ד סמוכים מה שבזה"ז ליכא והמוסר ההולך בערכאות מצוה להרגו אפי' בזה"ז כמבואר בח"מ סי' שפ"ח במחבר ורמ"א שם ואפי' בלא התראה אם א"א להתרותו ועיין ברכות (נ"ח ע"א) ר' שילא וכו' אי הכי בר קטלא הוא אמר להו אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למיקטל ולבסוף קיבל רשות ממלכא וקטלי' על שהי' רוצה למסור ואמר האי רודף הוא הוא והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו מחייה בקולפא וקטליה, וכן עשה רב כהנא (ב"ק קי"ז) בהיא גברא דהוה בעי אמוי אתיבנא דאבריה אתא לקמיה דרב א"ל לא תמוי ולא תחוי א"ל מחוינא ומחוינא יתיב רב כהנא קמיה דרב שמטיה לקוציה מיניה פרש"י לקוציה שבר מפרקתו וקרי רב עליה בגיך עולפו שכבו ברחש כל חולות כתוא מכמר (ישעיה נ"ח) מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו אף ממון ישראל (וכמובן שבמדינתינו אין לנו רשות להרוג שום אדם מכח דינא דמלכותא ואני רק כותב דין תורה היכא דאין המלכות מקפיד לבער הרשעים המוסרים ממון וכ"ש נפשות מישראל בערכאות של עכו"ס מן העולם).

הנה אפי' אממון ישראל שרצה להראות מצוה להרגו וכ"ש להכניס אדם מישראל בעצמו וק"ו בן בנו של ק"ו על אשתו למסור בעלה ואביהם של ארבע ילדים או חמש בתוך מכמר בבית האסורים וכבר אמר דוד המלך ע"ה ולא עוד אלא כשאני עוסק בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה ואומר להם מיתתו בחנק ויש לו חלעוה"ב אבל המלבין את פני חבירו ברבים אין לו חלעוה"ב (סנהדרין ק"ז ע"א) ועיין ש"ע ח"מ סי' כ"ו דהמחזיקים ביד ההולך לפני עו"כ מחרימין אותם (ריב"ש סי' ק"ב), ועכשיו לאחר שכבר יושב בבית האסורים כמה ימים ושבת קודש בינתיים שגרמו לו לכמה חילולי שבת ונער, המשפחה של הבעל פנו אל הגורמים לסגירת אחיהם וצועקים אליהם על החמס ומסירה ורציחה ומי נתן למשיחה יעקב וישראל לבוזזים משיבים כן טוב ויפה לו ואדרבה לא ייחו לו לצאת מבית האסורים עד שיתן גט לאשתו בבית האסורין יכתוב ויחתום ויגרש ואם יתן גט לאשתו בבית הסוהר אז יאמרו להשופט לבטל העונש וישחררו מבית האסורין.

והגם כי אינני צריך להאמין שם"ו שמי שהוא יחזיק ידי עושי רשע ומסגיר בני ישראל בבית האסורין ועוד שיש מחזיקין בהם לעשות כן, וגם מי אנכי להתערב בדבר מ"מ כיון שבאו לפני וצווחים על החמס הנעשה להם וליבא דמשגח בהו וגם שיש בזה התערבות מת"ח אשר אני חס על כבודם וכבוד ה' הסתר דבר ושהכל כביכול ביעוץ עם רבנים חרדים והם יעצו ליתן הגט בבית הסוהר ונתברר אצלי על אמיתת הדברים שהיו פה אח הבעל עם הרה"ג ... שליט"א ואמרו לי שהבטיח במעמד הרה"ג ... שלאחר שיצא מבית האסורים יתן הבעל גט ואפ"ה לא שמעו לו, וחוששני מחטאת לעמוד מן הצד ושלא אלכוד בעון מחזיק הולכי ערכאות או מסייע להם בשב ואל תעשה, ועיין שבת (נ"ה ע"א) רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל אתאי ההיא איתתא קא צוחה קמיה ולא הוה משגח בה א"ל לא סבר לה מר אוטס אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה א"ל שיגנא רישך בקרירי רישא דרישך בחמימי הא יתיב מר עוקבא אב"ד ואפ"ה כתבו התוס' (ב"ב י' ע"ב) ד"ה עליונים פי' ר"ח דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב דעולם הפוך היינו שראה שמואל דהוה יתיב קמיה דרב יהודה תלמידיה משום דמיחה בשמואל בפ' בהמה המקשה וכו' דא"ל רב יהודה לית ליה למר אוטס אזנו וגו'.

סימן רסא

בעל שנאסר בבית האסורים אי יכול ליתן גט

עוד להג"ל

והיות שפנו אלי האח של הנאסר הנ"ל וגם רב גדול אחד ועוד כמה אנשים להגיד להם אם כה"ג יכול הבעל ליתן גט ואם הוא כשר כיון שהוא תחת כפיית השופט ובפרט בבית האסורין, או שלדקו הטוענים דכה"ג לא הוה כפי' אלא מן הצד ולפענ"ד פשוט דכה"ג הו"ל גט מעושה ע"י עכו"ם והגט אם יתן או שנתן כבר הרי הגט בטל ופסול לכ"ע ואסורה להנשא בגט זה, ואם מ"ו תקבל גט זה ותנשא בו הרי היא תחת הבעל השני כאשת איש שזנתה וביניה ממזרים ולא ממזר מספק ומדרבנן אלא ממזר ודאי ומדאורייתא ויש לה דין אשה שזנתה ונאסרה על בעלה ועל בועלה והראשון נותן גט דאורייתא והשני גט דרבנן וכל הדרכים האלו בה, (עיין יבמות פ"ז ע"ב ובש"ע א"ע סי' י"ז סעי' נ"ו וסי' ד' סט"ו ובאה"ע שם סקכ"א) האשה שהלך בעלה ואפרש שיתמי.

כבר כתבתי במקום אחר דכל כפי' שבא ע"י ערכאות אפי' ע"י לוו ב"ד להם אכתי הו"ל גט מעושה ע"י עכו"ם דכל שהכפי' ע"י הערכאות וע"פ חק שלהם והשופט מטיל עונש בית אסורין ואח"כ באים שוטרים ועושין בשליחות השופט חובטין אותו ומטילין שלשלאות של ברזל וכיוצא בו וחורקין אותו לבית האסורין ולא שומעין כלל למה שישראל אומר אלא הכל בגוו השופט העכו"ם והחק שלהם אליו תשמעון וגם לא מתכוונים כלל לעשות כפי מה שהישראל או הב"ד של ישראל צוהו אלא הם עושים לפי שהשופט והחק מצוה אותן ולכן לעולם כפי' כזו הו"ל עשוי עכו"ם ולא הוה בכלל מה שעכו"ם עושה מה שישראל מצוהו. והגם שהשופט אומר עכשיו, לפי שלמדוהו או לא למדוהו לומר שמסגירו לפי שלא נהג כבוד לו ולבית המשפט שלו (בלע"ז קאנטעמפט אף קארט), אבל הקאנטעמפט נמי חלק מהמשפט והמיק הזה שהאשה מנהלת נגד בעלה ואין זה דבר אחר שהי' חייב הבעל ממון לה מאיזה הלואה אלא קיחת הילדים נמי פסקו של השופט הוא שלא ע"פ התורה וב"ד ישראל וגם כי השופט אומר בפי' שאינו משחררו עד שיתן גט והנה תלה ההסגר והשחרור בגט וכופהו ליתן גט וזה כפי' ממש על הגט ולא מן הצד לכ"ע וזה ברור מאד.

ומה שאמרו כפי' מן הצד לא הוי כפי' היינו כשכופין הערכאות אדם מה שהוא חייב ממקום אחר וכופין אותו על חובו, ולמשל ראובן חייב לשמעון מנה ובא שמעון וכופהו לראובן שישלם לו הכסף ע"י ערכאות בהיתר והלה חייב לשלם שוב אמר לו שמעון שימחול לו על חובו אם יגרש את אחותו דינה והסכים לזה כה"ג מקרי כפי' מן הצד שהרי בידו לשלם חובו שהוא חייב מדין תורה ולא יתן הגט ואם ישלם המנה אז השופט ישחרר אותו ואין לו שום כפי' ליתן הגט וכיוצא בזה ולכן הוא כופה עצמו בשביל הכסף שימחול לו ראובן אבל היכא שאין עליו חוב כסף לאחר ושחדו השופט להכות אותו שיתן כסף או שיקחו ממנו הבנים ואם לא יתן מכהו ורודהו ומניחו בבית האסורין רק אם יתן גט ישחררנו פשוט דהיינו כפי' ממש ולא מן הצד ועיין מרדכי (פ"ג דשבועות) שכתב בשם הר"י דהשבועה והברית שקבלו אבותינו בערבות מואב הו"ל מודעה רבה עלה כהיא דהר סיני שהיו ירחים פן יניעם במדבר עוד ולא יכניסם לארץ, ועיין שו"ת מהרי"ק (שורש קפ"ה) ושו"ת מהרא"י לתה"ד דכה"ג הוי כפיה ממש, ובשו"ת מרן הח"ם ז"ל א"ע סי' א' האריך שם דהיכי דהאשה רוצה להוציא מבעלה מה שאינו חייב ע"פ התורה אינו חייב לגרשה כלל, עד שתרצה לקבל מה שמגיע לה ולא עשו כחה בגיטין יותר מכח הבעל אפי' לאחר תקנת רגמ"ה ובפרט לחייב הבעל לשלם לה כסף לאחר גירושין וליתן לה הבנים אף נגד רצון הבנים והבעל המגיע לו ע"פ התורה.

ועיין א"ע סי' קל"ד ובפת"ש שם סק"י בשם המשכנות יעקב סי' ל"ח והבטחות קודם כתיבת הגט שיסורו מעליו כל המכריחים כל זמן שלא עשו בפועל לבטל ההכרח אין לסמוך על זה ועיין עוד שם דכל שהכפי' על דבר היתה

שלא כדין (כלומר כדין תורה) מקרי אונס ומחלק בין הזכירו הגט או לא הזכירו ע"ש וגם בין אונס ממון לאונס הגוף ובאונס הגוף כ"ע מודי דהוה אונס אפי' בדבר אחר ע"ש ובית הסוהר ודאי וי' אונס הגוף וכן לקיחת הבנים גרע מאונס ממון ע"ש. ובפרט מזונות אשתו לאחר שנתגרשה שאינו חייב לה כלום עיין מ"ע סי' ע' דהלכה פסוקה הוא שאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו, ובב"י שם דלא תיקון לה רבנן מזונות אלא כשיושבת תחתיו ומשמשתו, ובסעי' שם שאפי' במקרה שחייב הבעל ע"פ ב"ד ישראל בגט מ"מ להוציא מנכסיו יותר מתקופת שנה חדשים כמבואר בא"ע שם ס"ז ובח"מ וב"ש שם, ועיין בתש' הגרי"ש אלישיב שליט"א מי"ח סיון תשנ"ג, ובספרי גט מעושה האריכתי בזה.

ולכן היכא דהאשה הביאה את בעלה לערכאות בנידון הפירוד שרצה להתפרד ממנו ולנתק האישות וליקח לעצמה כל מה שבידה הילדים והרכוש והבית וכסף החזקה ועוד ועוד ולהתגרש הימנו ובמקום ללכת לב"ד ישראל הלכה לשופט עכו"ס ומבקשת לכוף אותו ע"י ערכאות על דברים שע"פ התורה הי' פטור והיא יודעת שהשופט יטיל עליו עונשים שלא כדין תורה וגם ליקח ממנו הילדים (שכל אשר לו יתן בעד נפשו שהילדים בכלל נפשו הם ואולי יותר מזה ובגמ' ב"ב דף קל"ו נחלקו ר' יוחנן ור"ל אי אוהב אדם את בנו יותר מגופו וברשב"ם שם ועיין שו"ת מוהר"י ברונא סי' קל"ח בא"ד ואתה תחזה ובס' מדבר קדמות מערכה ה' אות ל"ו ובגמ' כתובות ע"ט ובירושלמי פ"ט דנדרים איפליגי ר"ע ובן עזאי ועיין משנה הלכות גדולות כתובות סי' ס"ז) וכיונא בו ותעשה הכל לכופו בעונשים ולסגרו בבית אסורים ואח"כ תעשה קנוניא או מקודם עם השופט שאם יתן לה גט יפטור אותו מן העונשין והמסגר ויתן לה כל מבוקשה הילדים אשר תגן ה' אותם ימסור לה ויקח מהאב הילדים והמצוה של חינוך שמוטל עליו, וחיוב ממון להחזקתם וגם החזקתה לה מה שלא מגיע להם ע"פ התורה וכ"ש לאשתו המגורשת לכ"ע אינו מגיע לה לאחר גירושין, וגם לאחר שעזבה אותו או גירשה אותו מביתו ע"י ערכאות וקבלה את הכל שלא ברשות התורה אלא ברשות השופט ותקות בלתי חוקיות, (כי באמת מצד היושר החק הזה שהם תקקו אין לו תוקף שהוא נגד חק המדינה של פרודת הדת עם חוקי המלכות) פשוט דזה לא הוה כפיה מן הצד, אלא כפייה ממש ע"י ערכאות עכו"ס.

והנע בעצמך שמעון יש לו אשה ושמה דינה והיא רוצה ליקח הילדים מבעלה וכל שיש לו ולהתגרש הימנו ושמעון אינו רוצה לגרשה שאינו רוצה להחריב את ביתו ולעשות בניו יתומים בחיי הוריהם וגם לשבור את עצמו ועסקיו, ובא ראובן אחי דינה ושכר גוי להכות את שמעון מכות גדולות עד למיתה על לא דבר ושוב יבא ראובן ויאמר לשמעון אם תרצה שאצילך מן הגוי אז תכתוב גט לאחותי דינה ואני אציל אותך מהמכות וכל זמן שלא תכתוב הגט ותתן הגוי ימשיך להכותך והעכו"ס שמכה אותך לא יאמר לך שתתן הגט אלא לשם הכאה אפי' ימית אותך ולי לא איכפת היש לך כפיה גדולה מזו, וכ"ש כשתעשה כן דינה אשתו שתשכור עכו"ס להכות את בעלה שמעון או שתשכיר עדי שקר ותביאם לערכאות ויעידו על בעלה שרצה להרגה או להכותה מכות אכזריות או שהיא בעצמה תעיד כן והשופט יאמין לה ע"פ חוקי המלכות וחוקי הוומענס ליג בלע"ז וחלושי הדעת הנמשכים אחר העמוים ולא יודעים ולא משגיחים בדעת תורה הקדושה, ויסגרנו בבית הסוהר או שתעשה בפירוש קנוניא עם השופט ושוב תלך האשה לבעלה ותאמר לו אני יכולה להצילך מן העונש שהטיל עליך השופט אם תתן לי גט, או יבאו אחרים ויגידו לו שאשתך תוכל להצילך מהמכות והכאות והעונשים אם תתן גט והבנים וממונך לאשתך וכי יש לך גט מעושה גדול מזה פשוט שזה גט מעושה שהוא בטל מה"ת ולית דין זה צריך בשם דזה הוא מה שהתורה אסרה שלא תתלה עצמה בעכו"ס ואני איכפת לן באיזה אופן שהוא.

ובנידון דידן הכ"נ הרי היא הלכה לערכאות ובקשה מהשופט לסגרו ועדיין עומדת במעלה ומורדה ואומרת שיתן לה גט דוקא בבית האסורים ואפי' אם יבטיח שיתן כשיצא מהבית אסורים סירבה בזה אלא דוקא בעודו בבית האסורים וגם בקשה הילדים וגם הבית שלו ועוד כספים ולזרקו מביתו שע"פ התורה לא הי' מחויב ליתן לה סכומין של ממון להחזיקה וכיונא בו שלא חייב ע"פ התורה כלל וכלל, ועוד ליקח ולמסור לה הילדים שלו נגד רצונם ונגד התורה ובפרט שהם כבר גדולים בעלי דעה לעצמן ובידם לבחור לדור במדור כרצונם ובא השופט והטיל עליו חיובים וחייבו שלא ע"פ התורה ולקח הילדים ממנו וכשלא נכנע ולא קבל את הכל או אפי' קבל רק לא לפי הבנתה (וגם הבית הילדים להבית המשפט) וכשבא עם העו"ד שלו לבית המשפט עם הילדים מיד סגרו אותו ולא הניחוהו ליכנס אפי' לבית המשפט וצוה לסגרו בבית האסורין (וכפי שנתברר להם שהוא ע"פ בקשת הפאליטיקאן שכך אפשר לכופו וגם מעכ"ת רמז לזה בדברי אתו) דבר פשוט דכה"ג הו"ל גט מעושה ולא הוה כפי' מן הצד כלל.

איברא שכן כתבו להדיא שני גאוני הדור מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א ולהבחל"ח הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במכתבם ח"י סיון התשנ"ג שכתבו שאם הגט ניתן תחת לחץ של הפסד ממון מרכושו או לחצים כבדים אחרים יש לתשוש

בזה שזה גט מעושה ובי"ד לא יתן את ידו לסדר גט כזה, ע"ש, וכ"ש וק"ו שאם יקחו בניו ממנו שמגיעין לו ע"פ התורה אין לך כפייה גדולה מזו והרי אפי' מפחד וניתן תחת לחץ של הפסד ממון מרכושו או לחצים כבדים אחרים הו"ל גט מעושה ולא אמרינן דלחץ ממון הוא לחץ מן הצד ולא הוי כפי' אלא מן הצד דלחץ זה הוא לחץ עליו ותחת הלחץ הוא מסכים לגרש, וכ"ש שלוחצים עליו ליקח גם את בניו וגם כבר סגרוהו בבית האסורין, ומה שטוענין שהסגירה הוא עונש מן הצד מפני הקאנטעמפט אלו דברי פטפוטי בעלמא או שגגה או בכלל בלתי ידיעה שהרי פשוט שאם לא תבקש האשה הסגרתו לא יסגיר השופט בבית האסורים ועל מה בקשתה להסגיר אותו על לקיחת הבנים הימנו שפסק השופט שלא כדין תורה והכל חלק מהכפי' ואין זה דין של שני דברים ואין לך כפי' גדולה מזו.

וידידי הרב הגאון מהרא"ל זילבערמאן שליט"א ראש כולל דישיבתנו העיר מדברי החלקת יואב בדיני אונס ענף ה' שכתב ועתה אבאר מה שמצוי מאד בגיטין שהאשה תופסת מעות הבעל ואינה רוצה להחזיר עד שמגרשה, וברור דזה הוי גט הניתן באונס דהרי אונס ממון ג"כ הוי אונס כמו שהוכיחו התוס' (ב"ב דף מ"ח ע"א) והאריך שם בדברי רבינו ירוחם נתיב כ"ד סוף ח"א ומש"כ עליו התו"ג (סי' קל"ד סק"ד ד"ה דלא) וסיים היולא ממש"כ דהיכא שאונסין הבעל לגרש אף באונס ממון מ"מ כל שמזכירין לו שיגרש הגט בטל ע"ש והנה פשוט ופשיטא ליה דאפילו בישראל שהאשה בעצמה חטפה ממנו שטרות ואינה רוצה להחזיר לו עד שמגרשה הרי הגט בטל אפילו גירש כיון שהזכירו לו שיגרש ויחזירו לו הו"ל מגרש באונס.

סימן רסב

ישוב לדברי הרמב"ם פי"ב מהל' אישות

עוד להג"ל

וגדולה מזו כתב רבינו הגדול הר"ן ז"ל בתובות דף ע' בד"ה באומר לה צאי וכו' שכתב לשב פסקי הרמב"ם פי"ב מה"א בהמדיר את אשתו ממתינן לו ל' יום ותמה עליו מגמ' דאמרו בהדיא דלא מצי מדיר אלא באומר לה צאי מעשה ידיך וכו' ותי' הר"ן ז"ל שהביאו לומר כך דלא אשכחן דאלמוה רבנן לשעבודה דידה רק לשעבודי' דידיה והטעם דאלמוה לשעבודי' דבעל דאל"כ יצטרך לגרש בע"כ ואיש אינו מוציא אלא ברצונו ופי' הב"ח מאחר שלא יתרצה הבעל למחול על מעשה ידיה שנדרה עליו בקונם א"כ יהיה מוכרח לגרשה שלא ברצונו אלא מחמת נדרה אבל שעבודא דידה ביפר או יוציא ויתן כתובה סגי דאע"ג שאינו מתרצה להפר נדרו ויכספוהו להוציא כפייה זו כדין הוא ואע"פ שהוא נותן גט בע"כ והגט כשר משא"כ כשהיא פשעה ונדרה שהיא גורמת שיגרשה בע"כ הוי גט מעושה ודומה לזה כתבו הגאונים שלא לכוף את האיש לגרש באומרת מאיס עלי דהוי גט מעושה עכל"ק.

גם החילוק שכתב אבל שעבודא דידה ביפר או יוציא ויתן כתובה סגי דאע"ג שאינו מתרצה להפר נדרו ויכפוהו להוציא כפייה זו כדין הוא ואע"פ שהוא נותן גט בע"כ והגט כשר, והטעם שהרי הי' בידו להפר ואם לא הפר הרי כופה עצמו במה שאינו מתרצה להפר וזה הוי' כפי' מדין ולא מצדה אבל היכא שאין לו ברירה ועל ידי זה כופין אותו לגרשה הוי ליה גט מעושה ובטל או פסל והוא נקודה נפלאה.

ומעתה ק"ו מהתם לדידן, ומה אשה שנדרה בקונם שלא ליהנות ממעשה ידיה אלמוה חכמים שעבודיה דבעל שלא יחול נדרה דאם לא כן אלא יחול נדרה והבעל לא ירצה למחול מעשה ידיה שמגיע לו ויהי' מוכרח לגרשה שלא ברצונו אלא מחמת נדרה והו"ל מעושה כיון שהיא פשעה ונדרה על מעשה ידיה ונמצא שהיא גורמת שיגרשה בע"כ כה"ג הוי גט מעושה ולא אמרינן שהוא בעצמו כופה עצמו לגרש שהי' לו שלא להקפיד אלא למחול ובכל אופן לא לקחה כלום הימנו באונס ואינו מפחד שיטיל עליו השופט עונשים או בית אסורים ואפילו לא שלא באונס ואינו כפי' כלל בפועל אלא שמוציאה מעשה ידיה ע"י קונם שאינה יכולה ליתן לו מעשה ידיה שאכתי אינו ממון כלל אלא שלא תעשה לו מלאכה ועכ"פ לא יחייב לזונה כה"ג שאסרה בקונם מעשה ידיה על בעלה אבל היא יכולה ליהנות כ"ש כשהאשה הולכת לערכאות ומבקשת מה שלא מגיע לה מבקשת כסף והילדים וגם מבקשת לכופו לכל זה והשופט שומע לדבריה והביאו בבית הסוהר ולא יניחנו לצאת עד שיתן לה גט וכל שאר דברים שפסק לה שלא כדין הבנים והכסף היש לך כפי' גדולה מזו, וזה פשוט מאד.

וק"ו בן בנו של ק"ו בכפי' ע"י עכו"ס ליקח הבנים ולהוציא הימנו מעות שלא כדין תורה וליתן גט בבית הסוהר וכנידון דידן שבאופן אחר לא יניחוהו לצאת מבית האסורין ואומר בפי' שאינו מניחו רק אם יתן גט אין לך גט מעושה ע"י עכו"ס וערכאות יותר מזה והגט אם יתן בבית הסוהר בטל ומבוטל ואפי' ריח הגט אין בו ואפי' לכהן כן נלפענ"ד פשוט וברור ולא הי' לי להאריך בדבר רק כתבתי להוציא מפי הטועים שמערבין כפי' מן הצד עם כפי' מזמינים ומכמינים לו ע"י ערכאות ועכו"ס. ועיין בדומה לזה בשו"ת המיוחסות לענין אונס שאם מי שהוא ישלם לגוי להכותו שיאכל

איסורים ודאי לא הוי אונס דאונס כמשמעו ולא מה שיעשה אונס וכן הוא כאן והבן והאדם יראה לעינים וה׳ יראה ללבב.

ועיין בכורות דף ל״ה מעשה בזכר של רחליס זקן ושערו מדולדל וראהו קסטור אחד ואמר מה טיבו של זה אמרו לו בכור הוא וכו׳ נטל פיגס וגרס אזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירו ואחר שהתירו הלך וגרס באזני בכורות אחרים ואסרו וכו׳ זה הכל כל וכו׳ ועיין גיטין (כ״ג ע״א) גט שכתבו עכו״ס וישראל עומד על גביו פסול דאדעתי׳ דנפשי׳ קעביד עכ״פ לפענ״ד פשוט דכה״ג הו״ל גט מעושה ממש לכ״ע ולא מקרי כפי׳ ע״י הגד במה שמזמינים לו שיכופנו בכפי׳ שלא מן הדין וזה פשוט. ואשמח מאד לשמוע דעת האומר להיפוך ומה טעם יש בו, ואי יש בו טעם לשבח או לפגם.

בר מן דין הרי כאן הקאנטעמפט אוו קארט מה שהוא כביכול אומר הרי הוא ג״כ בענין של הגט וכפייתו והוא טוען ואומר שהוא בשביל שלא הביא הילדים ומסר אותם לאשתו והרי לקיחת הילדים הימנו הוא חלק מהכפי׳ לגרש דעל מה שהשופט פסק ליתן לה הילדים וליקח אותם הימנו כל זה הוא הכפי׳ על הגט ואין זה שום כפי׳ מן הגד אלא כפי׳ אחת ומעשה רשע לכוף אותו ליקח הימנו הילדים ולשלם אלימאני וליתן גט (וכבר כתבתי בסמוך דאונס הבנים גרע מאונס ממון) וכ״ש ליקח הבנים הימנו לגמרי שאין לך אונס גדול מזה) ושהיא תגשא לאחר עם גט פסול ובעלה הראשון יחזיקס והיא תשב עם השני ותשמח וע״ז אמרו בגמ׳ (גיטין נ״ח ע״א) מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו מה עשה נתן לו כסף בהלוואה וגירשה והלך ונשאה ולא הי לו לפורעו אמר לו בא ועשה עמי בחובך והיו הם יושבים ואוכלין ושותין והוא הי׳ עומד ומשקה עליהן והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן ועל אותה שעה נחתם גזר דין ע״ש.

ומה״ט נלגלתי למעכ״ת שליט״א והחלטתי לכתוב מכתב זה אם ישמעו לי ישמעו ותבא עליהם ברכה, ואם לא ישמעו לי וילכו בשרירות לבם והמורה יורה כבן סורר ומורה, אעפ״כ אמרתי להעלות הכתב מכתב מחאה שאין לזה שום היתר ללכת לערכאות ולקבל גט מעושה מן העכו״ס ולחלל השם ולא יהיה להם פתחון שלא מיחה בהם אדם מעולם והשומע ישמע והחדול יחדול. וכיון שטוענים שיש רבים שמסייעים אותם בדבר (כמו שציינתי לעיל) ושאלו לכמה מורי הוראות ואמרו דכה״ג לא מקרי גט מעושה ע״י עכו״ס כיון שהכפי׳ הוא מן הגד כלומר שהם אמרו להשופט שיאסור אותו על קאנטעמפט אף קארט וממילא עליו עונש חוקי מה שלא נוגע להתיק שיש עם אשתו ואם יסכים ליתן גט אז יבטל נמצא שאין הכפי׳ כאן על הגט אלא על הקאנטעמפט של הבית המשפט אלא שהוא בעצמו כיון שרוצה לצאת מבית האסורין כופה עצמו ליתן לה גט וכה״ג לא הוי גט מעושה ע״י עכו״ס, אבל האמת אינו כן אלא הוה כפייה ע״י עכו״ס ממש.

בקיצור נידון דידן יש לו דין כפי׳ בערכאות והסגרת אדם מישראל ומסירתו לתוא מכמר מקום סכנה ממש וכל העושה כן אז יש לו יד וסייע בדבר הרי נטפל לעושי עבירה והרי בכלל מה שכתב הרמ״א ח״מ סי׳ כ״ו בכל המסייעים שהם בכלל החרם ולא יצאו מכלל זה שיעשו תשובה ויתקנו את אשר שחתו ויבקשו מטו מהבעל שגרמו לו כל הצער ולא יהי׳ אכזרי וימחול להם ומהיום והלאה מאד מאד צריך ליזהר שלא להכנים ח״ו התורה ביד הערכאות העכו״ס והשופטים ר״ל אשר כל באיה לא ישובין ולא ישיגו ארחות חיים ובפרט בזמנינו דרבו המורים ומיעוטים היודעים ובפרט בעניני גיטין וקידושין שאפי׳ גדולים פחדו מלפשוט יד בדברים כאלו שהם נוגעים לשלמות ישראל ולקדושת ישראל מי יכול לומר זכיתי לבי.

ואם כי ודאי יש חיוב לדאוג עבור נשים עגונות וצריך לעשות כל מה שאפשר כמו שעשו אבותינו אלפיים שנה אקוט בדור אבל ח״ו מעולם לא הכניסו עניני אישות וגיטין וכיוצא בערכאות ושופטי גוים ישיגו הגיטין והקידושין לעם ישראל אוי לו לדור שכך עלתה בימינו שאם יש איזה דבר מיד הולכין לשופטי הגוים שהם יפסקו בזה וכמו שראיתי בעונ״ה בענין אחר כידוע למעכ״ת או לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ודיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם.

וכדאי להעתיק כאן תשובה אחת מרבינו הגדול המהרש״ל בתשובה סי׳ מ״א מה שכתב בענין גט מעושה ועד כמה הזהיר וחש משום חשש ממזרות, ואעתיק כאן אות באות לשונו הזהב.

שאלה, ראובן נשא בתו של שמעון ונפל מריבה ביניהם ועלתה חלודה עד שאשתו של ראובן עם אביה תובעים גט מראובן ונותנים איזה אמתלא לדבריהם אם יש לכוף אותו לגט.

תשובה, יראה שאין כופין אותו לגרש אלא אותן השנוים בהמדיר אבל לא היכא שטוענת מאיס עלי אפילו נותנת אמתלא לדבריהם ח״ו באיזה מעשים שאינם הגוים ורואיה לבר ישראל, לא זו היכא שאין בידיה לברר אלא אפי׳ בירה עליו שנחשד בכך או בשאר דברים הגרועים מזה שטוענת אין בידינו לכופו כמ״ש בהגמ״י בסוף אישות בשם מהר״ם דלא מנו חכמים רשע שכופין אותו לגרש אלא עובר בדת לגבי דידה והוסיף שכתב אפי׳ משומד אין כופין אותו אם לא שעבר על הדת נגדה כו׳, וגדולה מזו כתב בתש׳

מיימונ"י שאפי' הוא יכול להוציאה אם היא עוברת על דת משה ואין מנכין לה מה שהוא ג"כ עובר על החרמות דחשוד לדבר אחד אינו חשוד לכל התורה כולה ומוציאה בע"כ ואף שפסק בא"ח שכופין המשומד להוציא ע"י גויס כגון שיאמרו לו עשה מה שישראל אומרים, מ"מ נראה דלא פליג אדברי המהר"ם דדוקא משומד שיצא מן הכלל וא"א שיכול לקיים שארה כסותה ועונתה כראוי כדת היהודים, כה"ג הוא שנהוג לכוף ע"י גויס כדפרישית אבל כל זמן שלא נטמע ביניהם אפי' הוא משומד לכל התורה כולה אין כופין אותו מאחר שיכול לקיים שארה כסותה ועונתה כראוי וגם אולי על ידה יתחרט ויחזור למוטב.

ובזה יתישבו דברי מהר"ם שכתב אין כופין כלל אפילו משומד אבל פשיטא שאין כופין בעל עבירות וק"ו בנו של ק"ו היכא שאינה יכולין לברר ומ"מ נראה שאם היא באה בטענה עליו אף שאינה יכולה לברר שאין כופין אותה להיות אצלו אלא תשב בבית אביה וכל מה שיש בידה מנדוניתה תשאר בידה ותו לא אבל כל מה שהכניס או הקנה לה אין לה בו שום דבר וכל מה שאבד מנדוניתה אין צריך לשלם והוא פשיטא ואין אנו צריכים להאריך בזה. רק שיראה הב"ד שאין ערמה בדבר ויטילו חרם על אביה ואמה שלא השיאוה לכך ואם יש ערמה בדבר אז מוציאין ממנה אפילו מה שיש לה כאשר פסק מהר"ם הלכה למעשה.

ויש ג' חילוקים בעניין, המורדת בטענה דמיאוס וכו' הוא פשוט מקדמאי ובתראי שאין כופין אותו להוציא כלל ואף שהרמב"ם פסק נמי שכופין לגרש מ"מ רבו החולקים והרא"ש כתב בזה הלשון בתשובה והטור הביאו וז"ל, ואע"פ שהרמב"ם כתב כי אמרה מאיס עלי כופין אותו לגרש ר"ת ור"י כתבו שאין כופין אותו להוציא ורא"ש ברורות וחזקות וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא למה נכנס ראשינו בין ההרים הגדולים ולעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר א"א, וכל המעשה בטענה זו מרבה ממזרים בישראל, ועל להבא אני אומר אבל אם לשעבר סמכו על דברי הרמב"ם מה עשוי עשו עכ"ל.

ומשמע דכל הבא לא חילק בין לכתחילה בין בדיעבד אלא כל המעשה הוא מרבה ממזרים וכ"כ הרשב"א אפי' במקומות שנהגו לדון הכל ע"פ הרמב"ם בין לחומרא בין לקולא אפ"ה בדין זה אין ראוי לדון כמותו אם לא שכבר נעשה המעשה במקומות הללו, דמשמע הא במקומות אחרים מחזירין ההוראה והמורה המעשה לגט הוא מרבה ממזרים ואף המ"מ כתב על דברי הרמב"ם וז"ל כבר פשטה ההוראה בכל ארצותינו שלא כדברי רבינו בזה שאין כופין את האיש לגרש ולא עוד אלא אפי' הי' הדין כדבריו היה ראוי לגזור בזה משום פרילות ומפני קלקול הדור שלא תהי' אשה נותנת עינה באיש אחר ומפקעת עצמה מבעלה, כ"ש שהם ז"ל הכריחו והוכיחו שאין כופין אותה מן הדין ע"כ, וא"כ בודאי לית שום מורה שיורה עתה לכוף אותו לגט, ואף אם כפוהו בדברים עד שנתרצה לגט פשיטא דפשיטא שלא ישלם כתובתה אלא נדוייתא שהיא בעין כדין מורדת דפרישית מאחר דלא ניחא ליה בגירושין.

כל הדברים הללו פשיטא ומאמרים רחבים בספרי הפוסקים והמחברים ע"כ לא הארכתי בעניין כי מי שיש לו אור עיניים בספרי לימודים ופקיעי ליה שבילי דתלמוד ופסקי הגאונים לא ישגה ולא יטה ולא יאפל ואף אם א"ו כבר שגג אחד וכפוהו לגט פשיטא שאין הגט גט ולא תגשא כלל וכלל ולא ירבו ממזרים בישראל, דברי שלמה לוריא, עכל"ק. העתקתי אות באות כדי שיראו גודל האחריות והעון על המסדרים שעושין כל מיני תחבולות לכוף את הבעל ולא מיבעיא על ידי גויס אלא אפי' ע"י ישראל מקום שלא אמרו לכוף אם כופין אפי' בדברים הרי זה מרבה ממזרים בישראל א"ו, והשומע ישמע ותבוא עליו ברכת טוב מפי משה רבינו ששמו טוב, ותורת ה' תמימה מקור הטוב.

אלו דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו דושכ"ת ומבקש סליחתו על הטרידו ושמחתי לראות שיש לו בן ת"ח וחכם לידידי היקר עוסק בצ"צ באמונה הרה"ג מוה"ר משה שליט"א וי"ר שאב ובנו יזכו לאריכת ימים ושנים דשנים ורעננים וזכות התורה והמצות יגן עליהם ועלינו ונזכה לביאת משיח צדקינו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רסג

איסור ערבאות בזמנינו דיני מוסר

ב' לסדר דבר אתו קשות התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידיי הרבנים הגאונים יושבי על מידון גודרי גדר לפרצות התורה בק"ק מאנסי נ"י וביד"צ מיסודו של כולל הרבנים וכל חברי גדולי הרבנים אשר יקבו בשמות כל אחד לפי מהללו.

אחדשב"ג בכבוד והוקרה לכל אחד ואחד כפי הראוי לו, שליט"א. א) קבלתי תכריך מכתבים בהיותי בארצנו הקדושה ועכשיו כשחזרתי ראיתי ותרגז בטני בדבר ששאלתם בענין הכואב אשר בעונ"ה בזמן האחרון במדינה זו הותרה הרצועה שכל אחד ואחד בידו להתיר איסורים בכשרות ובפרט בענין ערבאות של גויס אשר נפרץ מאד ונעשה להם כהיתר גמור והוא עון פלילי בכלל אבזרייהו דע"ז או ע"ז ממש עיין בח"מ סי' ח' וסי' כ"ו וכבר האריכתי הרבה בזה בכמה מספרי ובפרט לאחרונה שהוצאתי קונט' בעניינים אלו בגט מעושה בערבאות שחקקו מחוקקי החוקים פה במדינת

נוח ישרק שהוא תולדה ויולא דופן מהיתר הזה שהתירו ערכאות ש"ג ונעשה להם בית משפט אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר שאפי' אנשים נקראים רבנים מתחשבים בערכאות יותר ח"ו מבתי דיני ישראל ומיעלים לשומרי תורה ללכת לערכאות והם בכלל מסיתים ומדיחים.

ואולי על זה נמי אמרו (ע"ז ח' ע"א) תניא ר' ישמעאל אומר ישראל שבחו"ל עובדי ע"ז בטהרה הם ותמוה ח"ו על בני ישראל שבחו"ל לחשוד בעבודת כוכבים, והאמנם להנ"ל הרי אמרו אלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ וכל המביא דין מדיני ישראל לפני ערכאות שלהם מחלל את השם ומיקר את האלילים להשביחם שנאמר כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים כשאויבינו פלילים זה עדות לעילוי ירמתם, וזה שהתירו ללכת בערכאות הרי יש לו היתר אבל הוא עובד ע"ז בטהרה שהוא בכלל עובדי ע"ז שעשה ההליכה מייקר את ירמתם. והמתיר ללכת הרי הוא מתיר לעבוד ע"ז ח"ו והרי הוא בכלל מסית ומדיח לאחר ע"ז. ועיין רש"י פ' משפטים ורמב"ן שם ואע"פ שהזכירו חכמים שתי הכתות האלה באחת יש הפרש ביניהם שאם רצו שתי בעלי הדין לבא לפני הדיוט שבישראל מותר הוא ובדקבלוהו עילויהו דינו דין אבל לפני העכו"ם אסורין הם לבא לפניו שידון להם ביניהם לעולם, ואפילו היו ביניהם כדינו לאותו ענין ע"כ. ואלרף בזה מה שכתבתי בענין זה.

ודעו דלמדתי מדברי הרמב"ן ז"ל עוד דבעכו"ם ערכאות לאו דוקא אלא אפילו עכו"ם הדיוט ואינו ממונה מן הערכאות נמי אסור לדון לפניו אפילו הסכימו שני הנדדים ממה שכתב ז"ל ואע"פ שהזכירו חכמים שתי הכתות האלה באחת יש הפרש ביניהם שאם רצו שתי בעלי הדין לבא לפני הדיוט שבישראל מותר הוא ובדקבלוהו עילויהו דינו דין אבל לפני העכו"ם אסורין הם לבא לפניו שידון להם לעולם, ואפי' היו ביניהם כדינו לאותו ענין ע"כ.

הנה שחילק בדין הדיוטות שאין לו דין ב"ד שהדיוט שבישראל אם קבלו עליהם לדון מותר הוא ודינו דין, אבל לפני העכו"ם אפי' הדיוט אסורין הם לבא לפניו שידון להם ביניהם לעולם ואפי' היו ביניהם כדינו וי"ל אי זה בכלל ערכאות או סתם איסור מדין לפניהם ובערכאות יש עוד איסור מדין ואויבנו פלילים והבן. ועיין סנהדרין פ' ד"מ דב"ג נהרג בדיין אחד וברמב"ם פ"ט ופ"י מהל' מלכים ועיין חינוך מצוה כ"ו וחכ"ל סי' פ"ד ושו"ת משנה הלכות ח"ז סי' רנ"ה.

ב) **ומעתה** בגידון שנשאלתי בהא מעשה, בראובן ואשתו דינה, מעיר ... דלא מיתדר להו ובקש ראובן את אשתו ללכת אתו לד"ת לב"ד ... והאשה סירבה ללכת לד"ת והלכה במקום שאין מכירין (או מכירין ביותר) לרב אחד בעיר אחרת והתיר רב פלוני לאשה ללכת בערכאות ולהביא את בעלה לפני שופטי עכו"ם והבעל הוא איש שומר התורה וקבל עליה לפני הב"ד ובקש עוד את אשתו שתבא אתו לד"ת והיא מסרבת באמרה שיש לה היתר מרב פלוני ללכת לערכאות, והיות כי הזוג הנ"ל מתושבי העיר מאנסי והבעל עדיין דר שם והבעל מעולם לא הוזמן לפני הרב פלוני ולא שמע הרב פלוני רק טענת האשה ועל זה התיר לה ללכת לערכאות, וכבר האריכתי בכמה מקומות דאפי' ב"ד שיתנו היתר ללכת בעש"ג בלי להזמין שני הנדדין רק בשמעו צד אחד, הרי אין להיתר זה שום שוויות וערך והיתר כזה לא שמענו ואינו היתר.

והיות כי האחריות מוטל עליהם שהם רבני העיר ... להגיל עשוק מעשקו ולברר הענין על נכון ולכן כתבו מכתב בקשה לרב פלוני הנ"ל להודיעם על מה הוטבעו אדני ההיתר שנתן כיון שהבעל מוכן ללכת לדין תורה, ולא זאת אלא שהבעל מודע האשה לדין זה זמן זמנים טובא, ולכן אולי יש להרב ידיעות אחרות שלא הגיעו להב"ד ולכן התיר או שהוא חסרון ידיעה בפרטי המציאות הענין ורצונם להפגם יחד לברר הענין על בוריו ולא יתחלל שם שמים, או שיחזור בו מהתירו שנתן שאין לו על מה לסמוך להתיר ללכת בערכאות, בלי לשמוע שני הנדדים, וע"ז הסכימו כל רבני העיר ... שליט"א וחתמו חמש עשרה מהם, מלבד שעוד כמה רבנים עסקו והסכימו לדבר אף שלא חתמו על המכתב.

ולתמהון הרבנים דק"ק ... הרב פלוני חזר וכתב בתלונה על שלא התקשרו אתו לדבר עמו ולברר הדברים מקודם שכתבו המכתב גלוי וכתב שאינו מוחל להרבנים על מה שכתבו לו מכתב קודם שברר מאתו על ההיתר.

שוב קבלו רבני ... טעלעפאן מרב חשוב ממקום אחר שדיבר עם האשה הנ"ל שתלך לד"ת שעבירה גדולה הוא ללכת לערכאות ואמרה שלא תשמע רק מה שיאמר לה ר' שמעון נ"י וישבו בפ' ושב ביום חמישי הרה"ג ר' ... שליט"א והרה"ג ר' ... שליט"א בביה"מ ... והזמינו את ר' שמעון נ"י שיאמר להאשה שתלך לד"ת והשיב כי הוא ידבר אליה אבל הרב פלוני הוא הוא העומד מן נדה ומתחזק עליה שתלך בערכאות דוקא ולכן הוציאו פסק דין תורה אשר הרב פלוני חייב להכריח האשה ללכת לד"ת לב"ד דק"ק ... או ב"ד אחר או בזבל"א. ואם לא יכריח אזי יפרסמו הרבנים מכתב זה שהרב פלוני התיר ללכת בערכאות בלי לשמוע לד שני וכו' ויכריזו ברבים שהורתו אינו הוראה מימיו מי מעין ואפרו אפר מקלה ועוד ועוד. ועתה פנו אלי הרבנים הגאונים בענין חמור זה ואי יצאו בהכרזה זו.

ג) **והנלפענ"ד** אף שאיני כדאי שישלחו לי ראשונה תרי תמיה חזינא הכא חדא היאך רב בישראל יתיר לאשה שומרת דת ללכת לערכאות בלי להזמין שני הנדדין ולשמוע טענתם או שיסרב הנד השני, והנא הלכה מפורשת הוא בס"מ סי' כ"ו אסור לדון בפני דייני עו"כ ובערכאות שלהם וכו' וכל הבא לידון בפניהם הרי זה רשע וכאלו חרף וגדף והריס יד בתורת מרע"ה, הג"ה ויש ביד ב"ד לגדותו וכו' וכן היו מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עו"כ (ריב"ש סי' ק"ב), ס"ב היה בעל דינו אנס ואינו יכול להציל ממנו בדייני ישראל יתבענו לדייני ישראל תחלה אם לא רצה לבא נוטל רשות מב"ד ומציל בדייני עו"כ הג"ה וכל זה דוקא כשאינו רוצה להיות ציית דין אבל בלאו הכי אסור לב"ד להרשות לדון לפני עו"כ (מהרי"ק שורש א') ואפילו התנה תנאי לא מהני בדבר זה עיין חו"י בתש' סי' קנ"ה (הובא בפת"ש אות א') ואפי' שטר שכתוב בו שיוכל לתבעו בדייני העו"כ אסור לתבעו ע"ש.

והשנית נראה פלא מה שהתלונן הרב פלוני על מכתב הב"ד אליו, אחר שהאשה טוענת שהוא היתר לה ללכת לערכאות והב"ד ורבני ... שהיו עוסקין בענין זה זמן ובקיאין במעשיה וידעו שהיא מבקשת עלילה ולכן הלכה מ... לעיר אחרת במקום שאין מכירין להטעות רב ומבקשים ממנו לחזור מההיתר שנתן, ובמקום להיות שמח ואיתן שבא להשם ית' על שעוררו אותו מן השמים וגלגלו זכות ע"י זכאין רבני ... שליט"א על השגגה שיצאה מתחת ידו ואומר שכנראה האשה הטעתה אותו, הוא מתלונן וכותב ואינו מוחל על מי שמבקש ממנו שיחזור מזה ויקיים מה שכתוב בתורה. ולפי דעת הרבנים ההיתר ממילא אינו היתר דכיון שלא היה ההיתר מבוסס על דיני התורה לאחר הזמנה וסירוב מנד השני רק בלי לשמוע הנד השני ממילא לא מועיל ההיתר והרי היא באיסור ערכאות עכ"פ בשוגג שס"ל שההיתר הוא היתר והקולר תלוי על צואר הרב המתיר, ועכ"פ צריך להודיע לה ששגג בהוראה ושתחזור בה ולהציל אותה מאיסור ערכאות בשוגג ולהציל עשוק מעושקו שהוא הבעל. ובפרט כי במכתב הרבנים סיימו בדרך כבוד אולי יש למע"כ הדר"ג שליט"א איזה חסרון ידיעה בכל פרטי המציאות ע"כ רצונו להפגש ביחד לברר הענין על בוריו וכו' וכדרך ת"ח שמרבים שלום בעולם.

ד) **והנה** להתערב בדבר ולפסוק בזה לא אוכל בלי לשמוע שתי הנדדים, ומ"מ כיון שהתמו חמש עשרה רבני העיר דק"ק ... על המכתב ואחריה שלא חתמו גם היו במעלה זו וגדול כח הרבים וכ"ש מורי הוראה דעיר גדולי התורה אשר שכינה שרוי' בתוכם והדבר נוגע לתושבי העיר ודאי עליהם מוטל החוב והאחריות לטפל בזה, ואדרבה טענה זו שטוען הרב שלא התייעצו עמו לברר הענין קודם, הנה טענה זו עצמה ישאל פלוני הרב לעצמו שהתיר לאשה ללכת לערכאות בלי להתייעץ קודם עם רבני העיר מקום מושבה של האשה ובעלה ואין זה ספק חילול השם אלא ודאי חילול השם וספק היתר לעבוד ע"ז לבת ישראל, וכבר אמרו ז"ל שבמקום שיש חילול השם אין עצה ואין תבונה ואין חולקין כבוד לרב.

והנה בכתב הגנה של הרב הנ"ל כתב שראובן תבע את אשתו דינה בערכאות שלא כדין קודם, שתבעתו אשתו לערכאות, והב"ד מצהירין אדרבה כי האשה הלכה קודם ומר ... הלך רק לאחר שהיא הלכה לערכאות הלך הוא לבקש להוציא מערכאות, וא"כ לכאורה נראה כאן הכחשה בעצם הענין שאם כדברי הרב פלוני א"כ לדקו דבריו ויפה התיר לה, ואם כדברי הב"ד א"כ ודאי מותר לראובן ולא מקרי הלך לערכאות ואדרבה מותר לו להמשיך בערכאות לאחר שהביאו אותו שמה כמבואר בש"ע ח"מ סי' ח' וסי' כ"ו וממילא זה לא מקרי הלך שלא כדין אלא כדת וכדין וכן ראוי ויאי לעשות והיא אסורה. והנלדק עם הב"ד. והנה דברים אלו א"א להכחיש דדבר זה גלוי לכל שהרי מסתמא בערכאות ישנם זמנים מדויקים ותאריכים על התלונות ולכן אין בידי להסתפק בדברי הרבנים והב"ד של ... שליט"א.

ואדרבה אביא כאן ממרן הח"ס ז"ל שפעם כתב אליו ת"ח גדול שאלה והח"ס ז"ל הרגיש שאולי יש בזה איזה ענין של מחלוקת עם הרב ויחליש את הרב, ולכן שלח התשובה להרב דמתא וכתב לו היות כי קיבל שאלה זו מאחד הבעלי בתים מעירו ואם אין בזה שום פחיתות כבוד יוכל למסור התשובה להשואל ואם לאו יחזיקו ולא ימסרו. הנה עד היכן חשש הח"ס שלא לכתוב אפי' בד"ת אם זה לא יזיק לרב העיר, וכ"ש כשבאה אשה מעיר אחרת לבקש היתר ללכת לערכאות עם בעלה ודאי שיש לחשוש ולשאול קודם מה המעשה שאשה שגרה בעיר אחרת רחוק ובאה בדרך רחוקה לרב פה שיתן לה היתר לעבור על איסור תורה והוא הולך ונותן בלי להתייעץ עם רבני עירה הוא לבד פלא.

ה) **כתב** הרב פלוני שנמצאים גדולי ישראל דס"ל שהיא רשאית להמשיך בערכאות.

ולפענ"ד מה שכתב שנמצאים גדולי ישראל דס"ל שהיא רשאית להמשיך בערכאות, לא ידעתי מה הכונה והיה לו לפרש דבריו, ודברי גדולי ישראל האלו, ולמה מותרת להמשיך אם הלכה בערכאות שלא כהלכה, ומי שאכל שום יחזיר ויאכל שום ואם עבדה ע"ז בשוגג על שהתירו לה שלא כדין מותרת להמשיך ולעבוד במזיד, חס מלהזכיר כן ועיין ריב"ש סי' ו' י"א באותן אנוסים שאם יש רגע שיכולים להנצל מהאונס הו"ל מזיד, ואם הלכה כדין ודאי מותרת ואפי' לכתחילה ולא רק להמשיך, לכן לא ידעתי איזה גדולי ישראל

הם שס"ל שהיא רשאית להמשיך ולא להתחיל ואפשר שהם גדולי ישראל אבל לא גדולי התורה ולא בקיאין בהלכה כלל וכלל, ותלמיד שלא הגיע להוראה ומורה להתיר בע"ז אין הוראתו כלום (עיין הוריות ב' ע"ב).

ו) **עוד** טען הרב פלוני שמזמן שדבר עם הרב ... שליט"א שהנהו מסתלק מן העניין הודיע דבר זה להאשה ומאז לא דבר אתה.

והנה במה שטען עוד הרב הנ"ל שלאחר שדבר עם הרב ... ואמר שהוא מסלק מן העניין הודיע את זה להאשה דינה ומאז לא דבר אתה. לא הבנתי בכוונתו שאם הכונה שאמר לה שחוזר מההיתר וממילא גם היא תחזור ואסורה להמשיך בערכאות א"כ לכאורה די בזה ומה יעשה אם לא שומעת לו, ומה שטוענים הרבנים שהרב צריך להכריחה הרי אין לנו כח השוטרים, אבל אם אמר רק שאינו רוצה להתערב עוד ומסלק עצמו מן הדבר ולא מסלק ההיתר שנתן א"כ הסילוק של התערבותו בעצמו ולא ההיתר אינו כלום שהיא ממשכת על סמך ההיתר שקבלה כבר היינו. ובודאי חייב להודיעה שמסלק ההיתר ולהודיעה שאסורה ללכת בערכאות והיה זה טעות מגדו, ע"י שהאשה הטעתו ולא די מה שמסלק עצמו מן העניין.

ז) **ומה** שאמר מר שמעון הנ"ל לפני הב"ד שאמרו לו להגיד להאשה שתחזור מערכאות ואמר כי היא לא תשמע לו משוס שיש לה פלוני הרב המחזיקה לעמוד בערכאות ומשמע דלא חזר בו הרב פלוני כלל.

ולפענ"ד הנה מזה אין ראי' כלל נגד הרב חדא דלא מפיה אנו חיים שאפשר מתחילה הכ"נ התיר לה והחזיק בה אבל אח"כ הרי חזר בו מלתמכה אלא שר' שמעון הנ"ל חושב שעדיין שומעת לו והוא לא חזר בו. והשנית מנ"ל דר' שמעון מהימן נגד הרב הנ"ל שהרי זה לעומת זה הם ורק בפניו הי' צריך להביאו או להביא האשה ולשמוע מה יש לה להגיד, אבל לקבל דברי ר' שמעון נגד רב בישראל או דברי אשה נגדו חס מלהזכיר ואי' כבוד התורה.

ח) **אמנם** במה שכתב עוד הרב פלוני שכמה פעמים יצץ לה לבא לב"ד והיא טוענת שהשקיעה כבר סכום עצום לשלם לעורך דין ורוצה לגמור העניין אודות הבנות ואח"כ מוכנת לבא לב"ד, וכנראה שהרב פלוני מסכים לה לזה. (ובסוגרייס שנגרס ע"י שבעלה תבעה לערכאות).

הנה באמת הי' טענתה טענה אם הבעל הביאה רשונה לערכאות כדעת הרב פלוני אבל אם הבעל לא הביאה קודם לערכאות כטענת הב"ד אלא היא התחילה והביאה בערכאות א"כ מה שהוציאה כסף לעו"ד על פי הוראת הרב פלוני הי' הרב הגורם להפסד ממון וחייבת לעזוב את הממון ביד העו"ד ולא להמשיך בערכאות, ואז תלוי אי הרב המורה לה בטעות חייב להחזיר לה הכסף כדין טעה בדבר משנה (בכורות דף כ"ח ע"ב ובטוש"ע ח"מ סי' כ"ה) והלכה חמורך טרפון או דילמא כיון דלא נשא ונתן ביד אינו אלא גרמא ובידי שמים חייב להחזיר אבל בידי אדם פטור.

ומ"מ כיון שנגרס לאשה איסור בשוגג עכ"פ שגגת ע"ז של הליכה לערכאות וקיי"ל דיחא לחבר לליעבד איסורא זוטא ולא ליעבר ע"ה איסורא רבה וכתבו התוס' היכא דבא ע"י גרמת החבר (עיין עירובין ל"ב ע"ב ושבת ד' ע"א קידושין נ"ה ע"ב ומנחות מ"ח ע"א ועיין תוספתא דחלה פ"ק) א"כ כ"ש הכא שנגרס לאשה איסור כזה ודאי על הרב הנ"ל מוטל החיוב לעשות כל מה שבידו להפסיקה מאיסור גדול של עע"ז במזיד ח"ו, ואדרבה האשה חייבת להחזיר כל ההוצאות שגרמה להבעל במסירתה והוא הי' צריך להגן על עצמו בקבלת עו"ד ושאר הוצאות וכל זה חייבת להחזיר ועיין שו"ת ד"ח למרן הגה"ק מצאנז ז"ל חו"מ סי' א'.

ט) **גם** בעיקר טענת האשה שרק רוצה לגמור העניין אודות הבנות בערכאות ואח"כ תלך אתו לב"ד, והרב פלוני כנראה מסכים לה.

ולפענ"ד לא הבנתי כלל דפשוט שעניין הבנות נמי עניין השייך לב"ד ולא לערכאות וזה הוא האיסור של ערכאות באמת ועוד יותר אולי גם עניני פק"נ ומה לו להשופט וערכאות לסדר דין הבנות במשפחת ישראל אצל מי הם וגם לקבוע שכר מזונות וכיוצא בו שידוע שהם נגד תורתנו הקדושה בכלל ובפרט בעניני אישות ומזונות שע"פ התורה אין האב חייב רק עד גבולים והם מחייבים ומחייבים וכופין על זה עד מאסר ופק"נ והוא ממש גזל גמור גזל ממון וגזל נפשות שהכל שלא ע"פ התורה. ואטו השופט בעלים של הבנות הוא, האב והאם הם ההורים ואפי' אם יעשה כדין ישראל אסור וזה מלבד שאם יפסוק כדיניהם בענין לשהות אצל מי ישארו הבנים (קוסטאדי בלע"ז) או בענין תשלום כסף מה שבדיני ישראל הי' פטור והשופט יחייב אותו הו"ל מוציא ממון מחבירו בערכאות שהוא גזל גמור וחייבת להחזיר לבעל, והמתיר ללכת הוא הגורם להוציא ממון חבירו שלא כדין, ויש עליו איסור חמור, של גזל וכיוצא בו.

וכבר הבאתי תש' הרא"ש (כלל מ"ג סי' ח') בשם רבינו מאיר ז"ל להחרים אם שום אדם השיא עצה לאשה שמורדת בבעלה כדי להוציא מיד בעלה מה שהכניסה לו וכשהי' נראה שהיה ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר אפילו מה שהכניסה לו ע"ש והסכים לזה רבינו הרא"ש ועיין רמ"א א"ע סוס"י קי"ז שציין לתש' הרא"ש כלל מ"ב סי' א' דלא

עדיפא כח האשה מכח האיש וכ"ש דבערכאות מעדיפין כידוע, ואם יש להם דו"ד על הב"ד לפשר או לחלק כפי התורה ולכן אין זה טענה שלא לצאת מן הערכאות עד שיגמור הענין של דירת הבנות אצל מי, רק סמיות עין.

סימן רסד

אי מותר לילך לערכאות בשביל צו הגנה

עוד להנ"ל

י) **ומה** שכתבתם שהיא טוענת או הרב הנ"ל טוען בשבילה שהיא לא עשתה אלא צו הגנה וזה מותר לכ"ע, ואתם תשבתם עליה לרעה שאינה אלא צו הגנה לפנים אבל בעצם הוא הליכה לערכאות.

הנה באמת כי טענה זו לא הבנתי וטענה גנובה הוא תדא דמתחלה אמרה שהרב התיר לה ללכת לערכאות ומשמע על הכל ואין כאן רק כתב הגנה ועכשיו אומרים שהיא טוענת רק על צו הגנה ואפשר הכונה שהיתר הי' רק בשביל כתב הגנה וא"כ יש לו להרב פלוני קצת התנצלות, אמנם מה דפשיטא דעל צו הגנה כ"ע מודי שמותרת ללכת, לא ידענא מנ"ל הא, ולפענ"ד פשוט היכא דבידה להגן על עצמה באופנים אחרים אכתי בכלל מוסרת היא ולכתב הגנה שמותר היינו דוקא במקום בלתי אפשרי באופן אחר להציל את עצמה מסכנת הבעל, וגם הדברים מוכיחים לכן, אבל היכא דליכא אומדנא דמוכח כל אשה החלופה והמורדת תעשה דרכה ותלך לערכאות ותאמר לצו הגנה הלכתי וממילא כבר נכנסה בהיתר ותגמור באיסור על הכל.

ולכן נדקו דברי הב"ד כי זה דרכם של הנשים אם רוצים לגרש בעליהם מביתם קוראים המשטרה ואומרים שהבעל רוצה להכותה או הולכים לבקש צו הגנה מהערכאות שהבעל רוצה לגנוב הילדים והיא טענה גנובה שבינתיים היא גובבת והולכת עם הילדים ובסיוע השופט מקבלת צו להחזיק הבנים כיון שהבעל רוצה לגנוב אותם ומי הגיד לה שהיא מיוחסת יותר לגנוב הילדים ולהוציא לעז על הבעל ובאמתלא זו ליקח הבנים עכ"פ פשוט דעל הב"ד לפסוק הבנים אצל מי ולא על השופט. ופה הנני מצרף תשו' שכתבתי בענין זה להתלמד במקום אחר.

יא) **ואשר** ע"כ לפענ"ד צריך להתרות באשה הנ"ל שתחזור מדרכה ותוציא מהערכאות ותבא לעמוד לדין לפני הב"ד או ב"ד אחר או זבל"א ואם לא תשמע ותתלה עצמה בהרב הנ"ל תגידו לה שאין בה ממש כי הרב חזר בו מהתירו הנ"ל ואם לא תחזור אז תהי' לה דין מסורבת ומורדת וכל דיני מורדת עליה ולפענ"ד באשה המורדת והולכת לערכאות הרי היא בכלל עוברת על הדת ובכלל מוסר שאין לו תלעה"ב ואסור למסור בידה הילדים ואפילו הבנות כמו לכל עוברת על הדת שחייבין שתלמוד אותן לעבור על דברי תורה.

סימן רסה

אסור לבזות ת"ח

עוד להנ"ל

יב) **ולעצם** המכתב שכתבתם ורוצים לדעת אם לצאת נגד פלוני הרב ... ולפרסם ברבים שמימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה ונפסל להוראה ואין לסמוך עליו לא בדיני ממונות ולא בדיני אישות ולפרסם כל זה בעיתונות אם לא ישוב ויתחרט ויביא את האשה מערכאות לד"ת.

ולפענ"ד הגם שאיני כדאי כך דעת תלמיד נוטה שבדברים כאלו ממון ממון ד' מאה זוזי שויא ובעונ"ה אין בידינו להעמיד הדת על תילה וחסידים וחכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לגדות ת"ח ועיין מו"ק י"ז וביו"ד סי' ש"ל סמ"ג וכל ת"ח שחטא אומרין לו שב והכבד אבל אין מפרסמין ברבים משום חילול השם ע"ש, וכ"ש הכא שהתנצל עצמו ואמר שסילק את עצמו אחר כך אלא שחרה לו שכתבו מכתב קודם שדברו אתו ח"ו לכתוב דברים נגד ת"ח ולבזות התורה הגם כי פקפקתי בלשון מסלק עצמו וגם כי לא ידעתי אם זה טענה בכלל שהרי פשוט הי' צריך לכתוב לו מכתב לברר הענין על תלו, ולא די בטלפון, מ"מ הוי דן את כל האדם לכף זכות ובפרט ת"ח וגדול בתורה ואם ראית ת"ח שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה שמא עשה תשובה ובגמ' שמא עשה תשובה בודאי עשה תשובה וכאן ודאי שמועיל ההתנצלות.

יג) **ומ"מ** כן דעתי נוטה לפרסם (אם יסכימו הרבנים הגאונים ... שליט"א גם אני אסכים עמהם לתתום שמי אתם אם ירצו) היות ששורה הפקרות בענין הליכה לערכאות מצד ההמון וגם יש כמה רבנים שמתירין ללכת בערכאות בטעות או בשוגג או שמטעין אותם שהוא עון פלילי, ובפרט כשהדבר נוגע בין איש לאשתו בעניני שלום בית וכיוצא בו ונשים דעתן קלות ועי"ז נעשה פירצה גדולה שהולכין ההמון בערכאות אפי' בלי היתר ומיקרים את עובדי אלוים ומזניחים דיני התורה וחקותיה ומשפטים בל ידעוס לכן הננו מזהירין שהוא איסור חמור כאיסור ע"ז וכל מי שהולך לערכאות בלי רשות ב"ד ע"פ ההלכה מותר ומצוה להחרימו כמבואר בש"ע ח"מ סי' כ"ו. והודעה ואזהרה גם לרבנים המקילים ח"ו בדבר ומקלו יגיד לו, מהיום והלאה רבנים שיתירו ללכת לערכאות בלי לשמוע הלדדים או בלי

ראות בהדיא שלא אחד מסרבת לדון בד"מ או בלי להתרות להנדדים ע"פ התורה וההלכה רבנים כאלו שאלה גדולה על הוראתם ואין לסמוך על הוראתם בענין חמור כערכאות ואף בשאר הוראות בכלל ודינם כמומר לדבר אחד.

אלו דברי ידידכם המצפה לישועת ה' וי"ר שתזכו לקדש שם שמים ולהעמיד הדת על תילה ותשרה שכינה במעשה ידיכם מעתה ועד עולם המברך בברכה לכל אחד ואחד אסקופה הנדרסת בפני לומדי תורה באמת עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רסו

אי מותר להכנים עצמו לסכנה במקום יסורים

א' לסדר כי אותך ראיתי צדיק התשנ"ה פה בנ"י יצו"א מע"כ מחותני ידי"נ האמתי וי"ד"נ כל חי פאר הדור והדרו בוצינא דנהורא אספקלריא המאירה דזיו ליה כבר בתיה מרגניתא דלית ביה תומא דמטרן ליה גלויין הרהגה"צ נשיא אלקים רבש"י כקשג"ת מוה"ר **רפ"מ אדמו"ר מגור** (שליט"א) [זצוקלה"ה].

אחדשב"ק מחותני (שליט"א) וכו', ובד"ת מה שפלפל לדינא שרבים השואלים לענין זריקת "עפידורל" ליולדות הנקרא בלע"ז שלנו נידע"ל אשר מכניסים (לעצם השדרה) להקל על מכאובי הלידה ויש בזה חשש רחוק כמ' מעשרת אלפים לפגוע בחוט השדרה ח"ו שעלול לגרום לשיתוק קל (פאראליזע) רמ"ל ובחול ממלין עליו בדרך כלל ובפרט אם מומחה עושה הזריקה אבל בשבת שהגם שמתירין מלאכה גמורה אפי' רק ליתובי דעתה כגון מדליקין נר ואפי' לסומא והמפחדת מכאב זה אם הוא בכלל יתובי דעתה כי איינשפריץ זה הוא מלאכת חובל כי א"א בלי טיפת דם כא"ח סי' ר"ל וגמ' שבת קכ"ח, כמו שהרבנים מתירין לנסוע עם היולדת לבית חולים ואפי' רחוק כל שהוא יותר טוב והאריך שם לכאן ולכאן.

והנם כי לא לדידי ולמטלתי צריך מ"מ אהבה דוחקת להשתעשע בדברי תורה הנה זה כבר כתבתי על קושית הח"ם ז"ל שדרשו כי עליך הרגנו כל היום זו מצות מילה והקשה הרי ראינו שב"ה אפילו אחד מעשרת אלפים ח"ו לא מת ותי' דמצות מילה מגין ויש לדייק דכהיום רואים אפי' עכו"ם מלין ולא מתים והגראה לפמ"ש ר"י בתוס' יומא (פ"ה ע"א ד"ה לפקח הגל) דהיינו טעמא דאין הולכין בפק"נ אחר הרוב משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם שלא יבא בשום עניין לידי מיתת ישראל ולכן אפילו אחד מיני אלף או עשרת אלפים אם אפשר ח"ו מקרה אז דוחים כל אלו מפני האחד ודוחה שבת בשביל הנפש הזה.

ובזה מובן לשון חז"ל מרפא (יבמות י"ב ע"ב) שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה וכו' וחכ"א אומרים אחת זו ואחת זו משמשת והולכת כדרכה ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ה' ועיין ריטב"א שם דף ע"ב ע"ב יומא דעיבא לא מהלינן ביה והאידנא דדשו בה רבים שומר פתאים ה' וכתב הריטב"א שם דמי שאינו רואה להיות פתי ולסמוך על זה ואינו מל רשאי וכ"ש בשבת ול"ב מה הדין שומר פתאים להכנים עצמו בסכנה שאם ע"פ התורה מותר לחלל שבת האמנם נראה שהתורה חסה על נפש מישראל אפי' אחד מיני אלפי אלפים שא"ו לא יבא לידי סכנה אבל כיון שרובא דעלמא אין חוששין בכזה וסומכין על רוב שלזה לא קרה גם לא לא יקרה והרי הוא פתי לסמוך על דבר כזה ולכן המירה התורה ואמרה שומר פתאים ה' ומי שעושה וסומך על זה ולא מקרי ח"ו מאבד עצמו לדעת או מכניס עצמו לידי סכנה אבל המזהר תבא עליו ברכה שהרי התורה אמרה ושמרתם מאד לנפשותיכם.

ולכן בזריקה כזו נמי שאפשר ח"ו מקרה אחת לעשרת אלפים לענין פק"נ הרי הוא בכלל דברי ר"י של ומי בהם אלא דמ"מ כיון דרובא דעלמא עושין וסומכין על זה הרי הוא בכלל שומר פתאים ה' ולכן בחול יש לסמוך על זה ובפרט ליש לה מכאובים גדולים ובמקום ליתן הרדמה בכל הגוף שג"כ לא יצא מגדר סכנה אחד מיני עשרת אלפים ואולי הרדמה עוד סכנה יותר גדולה באחוזים מזריקה כזו וודאי מי שאפשר בלי כל רק לסבול קצת יסורים מה שנתקללה בה תסבול אבל מה נעשה לאחותינו שאינה יכולה לסבול.

ועיין כתובות (ל"ג ע"ב) אילמלא נגדוה לחנני' וכו' הוו פלחי ואמר לי' רב סמא לרב אשי ולא שני לך בין הכאה שיש לה קנבה ועיין ש"מ שם ובגמ' (ב"מ פ"ו ע"א) אמר אזילנא מהכא אי מקטל קטלו להאי גברא לא מגלינא ואי נגידי מנגדין ליה מגלינא ופרש"י ואם יסרוני ביסורים אגלה, הרי דיסורים גרוע ח"ו ממיתה ולידה הוא בכלל סכנה כמבואר בגמ' (שבת ל"ב ע"א) ומ"ש בשעת לידתן ופרש"י שם ד"ה בחין לחשבון משהגיעה לפתח הסכנה, וא"כ כיון דעכשיו רובא דנשים לוקחות זריקה זו בחול הו"ל בכלל שומר פתאים ה' וממילא בשבת נמי לכאורה מותר, ובפרט שזריקה כשהיא לעצמה אפשר דאינו מוכרח שתוציא דם ויהי' בכלל חובל דאפשר דלא הו"ל בכלל פס"ר.

ומיהו ודאי נשים שיכולות לסבול קצת ואין אנלס גדר של סכנה וכיוצא בו ורוצות לסבול קצת ולא להיות בכלל פתאים, אין להם איסור ואדרבה תבא אליהם ברכה, ויפה דייק מעכג"ק (שליט"א) שאם על יתובי דעתה התירו כמה דברים ואפילו בא לידי חילול (א"ח סי' ר"ל ובגמ' שבת קכ"ח

ועוד) כ"ש כאן שזה חלק מהגלה מכאבים ואפשר לפעמים אפי' הגלת נפשות הנני מסכים עם מעכ"ג שאם צריכים גם בשבת מותר.

איברא דלכאורה יש לעיין מהא דתנן ב"ק ל'-ל"א המובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייב ומוקי מתניתין בתנאי א"ד אין אדם רשאי לחבול בעצמו וא"ד מותר לחבול בעצמו ובטוש"ע ח"מ סי' ת"כ סע' ג"א כתב המובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי וכו' ע"ש ובסמ"ע, אבל הרמ"ה (הובא בטור שם) פסק דאדם רשאי לחבול בעצמו ועיין ב"י שם ולכאורה נראה שהוא דרבנן.

אמנם המאירי שם כתב שהוא מן התורה אסור לחבול למ"ד שאסור ועיין ר"ן פ"ג דשבועות בנשבע לבטל את המצוה וכו' ויו"ד סי' רל"ט ובשו"ת ריב"ש סי' תפ"ד ובט"א מגילה כ"ז ועיין יש"ש ב"ק הנ"ל סי' נ"ט ובספרינו משנ"ה ח"ד סי' רמ"ה ועכ"פ מידי ספיקא לא יצאנו וכיון דכאן נוגע ליסורים ולמנוע כה"ג נראה דלכ"ע אם אמרה לחבול בה כדי להקל מיסורין מותר וילא הדבר בהתירא בס"ד.

ובזה הנני תולעת ולא איש מחותנו ידי"נ קשור באהבתו באמת ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רסז

אין מוסרין ד"ת לעכו"ם

ב' וישלח התשנ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון הגדול כו' כש"ת מוה"ר חיים ישעי' קאניג שליט"א אבד"ק יאקא בעמח"ס חקי חיים ג"ח.

אחדשב"ת בידידות, קבלתי ספרו היקר שו"ת חקי חיים ח"ג וקיימתי בעצמי דברי הפמ"ג לר' בנימין המלמד שמצוה לחבב דברי חבירו ולעיין בהם ולהשתמש בדבריו עיינתי בו בכמה מקומות ונפל חלקי וגורלי ביו"ד סי' נ"א שדן אי מותר ללמוד לעכו"ם תורה שבכתב ולאחר האריכות העלה דמה שאמרו (חגיגה י"ג ע"א) מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום אתושבע"פ נאמרה אבל תורה שבכתב אדרבה הי' רצון הבורא שילמדו כל האומות ונצטוה יהושע לכתוב התורה על האבנים בשבעים לשון למען דעת כל עמי הארץ כמבואר בס' יהושע והביא עוד ראיות. וסיים הרי שכולן נתנבאו בסיגנון אחד שאין איסור להראות יפיו של תורה לעכו"ם לא מיבעיא בשבע מצות שלהם אלא אפילו מותר להראות להם איזה מצוה שברצונו להטעים הענין בפשטות מבלי להאריך בדרושים שדרשו חז"ל בתושבע"פ או בסתרי תורה ואין כאן איסור של מסירת ד"ת לעכו"ם עכ"ל.

ולפענ"ד מחמת רוב ידיעתו בש"ס סמך כאן על בינתו והנה בגמ' (סנהדרין נ"ט ע"א) ואמר ר' יוחנן עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם וליתשבה גבי שבע מצות מ"ד מורשה מיגזל קא גזיל מ"ד מאורסה כנערה המאורסה דבסקילה מיתיבי ר"מ אומר מניין שאפי' עכו"ם ועוסק בתורה שהוא ככה"ג שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולוים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפי' עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככה"ג התם בשבע מצות דידהו ע"כ. ופרש"י מורשה לנו ולא להם ואיכא משום גזל מאורסה בכלל גילוי עריות הוא.

והרמב"ם פ"י מה' מלכים ה"ט עכו"ם בתורה חייב מיתה לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהם בלבד. כללו של דבר אין מניחין אותו לחדש וכו' אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע ואם עסק בתורה מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג ועיין רדב"ז כיון שלא מנו אותו בשבע מצות להדיא אינו נהרג. ועיין עוד כ"מ ולח"מ שם.

וכבר תמהתי אבעל באר שבע סי' י"ד בהשמטות ושו"ת בשמים רא"ש סי' שכ"ז ושו"ת דבר שמואל סי' ע"ה שלשה הרועים תמהו למה השמיט הרמב"ם הלכה זו דאין מוסרין ד"ת לעכו"ם ובאמת כי לא השמיט כלל אלא פסקה כאן, שוב מצאתי שהמנ"א מצוה רל"ב אות ג' כבר העיר כן ושמחתי. ועיין עוד תשו' הרמב"ם (ירושלים תרל"ד סי' שס"ד) שאלה אם מאמר ר"י גוי שעוסק בתורה חייב מיתה היא הלכה ואם חייב כל בר ישראל להמנע לבלתי למדו דבר חוץ משבע מצות ומהסתעף מהם או לא. תשובה היא הלכה בלא ספק ואם יהיה יד ישראל תקיפה עליהם יימנע מתלמוד תורה עד שיתגייר אבל אינו נהרג אם עסק בתורה דהא חייב מיתה קאמר ולא נהרג כמו שאמר על ז' מצות ע"כ.

והנה ברור מילל הרמב"ם דאסור ללמוד תורה לעכו"ם חוץ מז' מצות שלו והמסתעף אבל אסור ללומדו וגוי הלומד מעצמו חייב מיתה, ואגב מה שחפשו הרדב"ז והכ"מ והלח"מ טעם למה לא נהרג רק חייב מיתה הרי בתשובה נתן הרמב"ם טעם דכתיב חייב מיתה ולא נהרג ודו"ק. ועיין ש"ג פ"ק דע"ז בשם הריא"ז בפ' ד' מיתות וכו' ונראה בעיני שישראל המלמדו הרי עובר על לפנ"ע ולא נאמר זה אלא בתורת משה ומצותיה שנצטוו בהן ישראל אבל נביאים וכתובים נראה בעיני שמותר ללמדו וס"ל דאדרבה תורה שבכתב הוא האיסור ולא נ"ך וזה דלא כט"א חגיגה הנ"ל.

והתוס' ב"ק ל"ח ע"א ד"ה קראו וז"ל וא"ת והא אמרינן בחגיגה (דף י"ג) המלמד תורה לעו"כ עובר בעשה

וכו' וי"ל דבע"כ עשו, מ"נ עשו עצמם גרים וכו' ע"ש ובש"ש שם דמשמע לכאורה דכל התורה גם תורה שבכתב מדלא חלקו כלל התם, ועיין שו"ת מהרי"מ מ"ח סי' ד' ובהגהת בנו ובהקדמה שם הגהת הגאון מוה"ר יוסף שאול נאטענזאהן זצלה"ה שכבר ציין להתוס' הנ"ל, ובס' משנ"ה ח"ה סי' עק"ב האריכתי קצת בס"ד.

ועיין זוה"ק פ' אחרי ע"ג ע"א אסור לאודעא להו מילי דאורייתא בגין דאורייתא כולא שמא דקב"ה וכל אות דאורייתא מתקשרא בשמא קדישא כו' ומה שכתב הרמב"ם פי' על המשנה בלשון ערבי שתי תשובות בדבר חדא דבעצמו חזר בו כמבואר במכתבו ובתשו' לתלמידו ר' יוסף בן גאבר, והשנית שאף שכתב פי' בלשון ערבי אבל כתבו בלשון ערבית ובאותיות אשוריות שלנו שלא היו יכולין הגויים ללמוד בהם. ובס' חסידים סי' רל"ה כ' שלא ילמד לגלא אותיות התורה. והלל שלמד א' ב' להגוי' אחר שקבל עליו להתגייר ולא קודם לכן. נמצא דאפי' א' ב' אסור ללמדו ופלא.

וצ"ל דתורה שלו מותר ללמדו בלשונו שקבלה ואולי גם צריך ללמדו דדוקא בלשון שנתן להם ואפשר שהגויים אסורים ללמוד תורה מכתב לשון הקודש בכלל כיון שגם הכתב לא נתן להם כלומר הלשון קודש שהוא כתב שלנו וג"כ בכלל גוזל כתב שלנו ולא ניתן להם אלא בלשון שלהם באר היטב כל אומה ואומה כלשונם וכמו שמצינו במגילה כל עם ועם ככתבו וכלשונו הנה מבואר שלהם היינו לכל עם ועם ככתבו וכלשונו ואל היהודים ככתבם וכלשונם היינו בלשון הקודש וזה כתבם ולא של עו"כ ועו"כ הכותב בכתבם של בני ישראל שהוא לשה"ק אפשר דהו"ל נמי בכלל גזילה ולכן לא למדו הלל לאות גר א' ב' עד שקבל עליו להתגייר והוא דבר חדש בס"ד, ולזה כתב יהושע על האבנים באר היטב בשבעים לשון ככתבם וכלשונם.

ומה נמתקו עליו דברי רבינו הגדול הראב"ד ז"ל הובאו בש"מ עמ"ס ברכות פ"ב דף י"ג ע"א ד"ה לימא קסבר רבי דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה וכו' וא"ת ומאי נפקא לן מינה אי בלשון הקודש או בכל לשון אי לשינון בכל לשון ששינה וקורא ינא, אבל הראב"ד ז"ל כתב וז"ל הא דדייקינן מרבנן על התורה אם נאמרה בכל לשון אם לא לא על הכתיבה שכתב משה נאמרה שהכל יודעים שלא נכתבה בספר אלא בלשון הקודש ולא נכתבו שאר לשונות אלא על האבנים שבגלגל כדכתיב באר היטב, אלא על התלמוד שלמדו הקב"ה למשה ומשה למד אותה לישראל לפי שהיו בהם גרים משאר לשונות אם היה מלמדה לכל אחד ואחד בלשונו או שמא לכולם שונה בלשון הקודש ואין אדם יוצא ידי והגית אלא בלשון הקודש עכ"ל.

והנה רבינו הגדול הראב"ד ז"ל דפשיטא ליה דהתורה לא נכתבה רק לשון הקודש ורק על האבנים בגלגל כתבו באר היטב לעכו"ם אבל לישראל אפי' גרים אסור להם ללמוד בלשון אחר ואינו יוצא ידי והגית בה יומם ולילה בלשון עמים אך ורק בלשה"ק ואם למד אינו יוצא בה ידי והגית בה יומם ולילה וכבר כתבתי דמהאי טעמא אסור להעתיק התורה בלשון עמים חוץ מכל הטעמים הנ"ל.

אלו דברי ידידו המכבדו ומוקירו כערכו הרם והנני חוזר בברכה י"ר שיפוצו מעינותיו חוצה ויזכה להרבות תורה ודעת בישראל כאות נפשו וידידו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רסח

מס"נ על מצוות שאינו מחויב עליהם למסור נפשו

חדש ניסן התשנ"ה בנ"י יצו"א

בימי הגאולה, ישלח לעם סגולה, רוח והצלה, ובתוכם מע"כ ידי"נ האי גברא יקירא פרי עץ הדר, דניאל איש חמודות, בתורה וחסידות, בנש"ק כש"ת הרה"ג מוה"ר **דניאל אלתר** שליט"א בן כ"ק מח' אדמו"ר מרן מגור (שליט"א) [זצוקלה"ה].

אחדשב"ת בידידות נאמנה, וכו'. ובדבר אשר הביא בסי' ל' במסירות נפש על מצות שאינו מחייב עליהם למסור נפשו, הביא תש' הרדב"ז (ח"ג סי' תמ"ד) בחולה מסוכן שאין להביא עצמו לידי סכנה אלא במקום דאיכא קדשה"ש וגם בא"ז הל' יולדת סי' א' כתב שאין מן הראוי תמיד למסור נפשו רק באכילת איסור שתקלה מגונה היא ראוי למסור עצמו למיתה ובכה"ג אמרו אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים משא"כ בשאר איסורין, ובהערות שם העיר בסי' התוס' שם ע"ז כ"ז ע"ב ד"ה יכול.

ויש להעיר מגמ' (פסחים נ"ג ע"ב) מה ראו חנני' מישאל ועזרי' שמסרו עצמן על קדה"ש לכבשן האש נשאו ק"ו בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדה"ש כתיב בהו ובאו וגו' אנו שמצווין על קדה"ש על אחת כמה וכמה והתם לא הי' אכילה וגם ע"ז לא הי' דא"כ תקשה קושית התוס' שם ד"ה מה ראו דלכ"ע בפרהסיא חייב למסור עצמו וע"כ שלא הי' אלא אינדיבידואל וא"כ התוס' לא מחלקי כא"ז וי"ל.

ומה שיש לדייק מדברי הא"ז ז"ל דהגם דאכילת איסור לא היה אלא איסור לאו ואעפ"כ ראוי למסור בשביל אכילת איסור יותר משאר מצות התורה ואולי קצת ראי' מדיאל וחבריו באכלם פת בג ולא רצו להגעל נפשם, ועיין קידושין מ' דעביד הא אכיל הא ומה"ט בפורים אמרו שנהנו מסעודתו

שלו אותו רשע ובירושלמי עד שאתה מבקש שיכנסו דברי תורה בפיך בקש שלא יכנסו מעדניס במעיך וכו׳.

ופה שבתה קולמסי הגם שיש עוד להעיר ואהבה דוחקת אבל מה אעשה כי אין הז״ג ואי״ה עוד חזון למועד ועד התם הנני בברכה צלח ורכב על דבר אמת באמת ידי״נ מח׳ המברכו בברכת התורה ללומדיה וזכות זקינו הגה״ק יעמוד לו ולנו ולכל בנ״י החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רסט

אין אדם מוחל על צערו

קרית אונגוואר ירושלים עיה״ק חדש שבט התשנ״ג

להגאון הגדול ליהודים, מהולל בין צדיקים וחסידים, בור סיד שאינו מאבד טיפה, רוכל של בשמים מלא קופה, פ״ה ג״א תל תלפיות אוצר בלום ידי״נ כקש״ת מוה״ר חיים גריינמאן שליט״א גאב״ד בב״ב בעמח״ס ספרי חו״ב בכל מקצועות התורה.

אחדשב״ג בידידות נאמנה, וכו׳. ובד״ת מה שקשה לי כעת על הב״ח שהבאתי לעיל שתמה על מה שכתב הטור אז נשבע להרע לפלוני כגון להכותו או לקללו שהרי בסוף הסימן שם כבר כתב דבנשבע לבטל המצוה, כגון שלא לאכול מצה או שלא ישב בסוכה וכו׳ ע״ש. ומפני מה פרט כאן בריש הסימן ביטול מצוה זו יותר, ותי׳ הב״ח די״ל דהטור ס״ל דהך בבא דלהרע לחבירו איצטריכא ליה ודלא כפי׳ התוס׳ אלא משום דבשעה שנשבע לא הוי שוא לפי שאפשר שימחול לו חבירו על הכאתו וקללתו והו״ל כאילו אמר נחבל לחובל מתחלה קטע את ידי שבר את רגלי ע״מ לפטור דפטור החובל ואפי׳ אסורא ליכא כדאסיקנא בפ׳ החובל. ונמצא שלא היו בכלל שאר נשבע לבטל את המצוה כמו שלא אינה תפילין שאוכל חמץ דבשעה שנשבע יצתה שבועה לשקר מפיו והוא שוא גמור ע״ש.

ולפענ״ד דבריו הקדושים נ״ע חדא דהא דאומר לחבירו קטע את ידי שבר את רגלי ע״מ לפטור דפטור

במחלוקת שנוי׳ (דתנן התם ב״ק נ׳ ע״ב ונ״ב ע״א) האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב ע״מ לפטור פטור ובגמ׳ נ״ג ע״א מ״ש רישא ומ״ש סיפא א״ל רישא לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים ועל צערו הוא דמוחל ור׳ יוחנן אמר יש הן שהוא כלאו וכו׳ ע״ש והרמב״ם ז״ל פסק כרבא בפ״ה מהל׳ חובל ומזיק הי״א ועיין ש״ע ח״מ סי׳ תכ״א סי״ב והרא״ש פסק כר״י ע״ש, ומעתה לא מיבעיא להרמב״ם דלא מצי למימר הכי אלא אפי׳ להרא״ש ומימא דהטור אזיל בשיטת הרא״ש אביו כאן עיין טוש״מ סי׳ תכ״א שהביא שם שתי הדעות ודעת הרא״ש לאחרונה.

ומיהו נראה דהא דיכול למחול על קטיעת אברים היינו רק מדין ממונות שנתחייב לחבירו בד׳ דברים אבל

דיני שמים שהוא איסור דאורייתא החובל בחבירו אין בידו למחול והתורה לאו דיליה הוא למחול וגם הגוף לאו שלו ודיני חובל הוא מדיני התורה והחובל בחבירו בשבת חייב מיתה מה לי קטליה כולי׳ ומה לי קטליה פלגא. ובש״מ (ב״ק דף נ״ג) דגם דעת הראב״ד דעל ראשי אברים אינו מוחל וז״ל הר״מ מסרקסטה ז״ל האומר לחבירו סמא את עיני או קטע את ידי אפי׳ אומר לו ע״מ לפטור חייב בחמישה דברים ואתיא על דעתיה דרבא וכו׳ וכן פסק ר״ח ז״ל וכן כתב הר״מ ז״ל אבל מדברי רבינו הגדול נראה שדעתו לפסוק דפטור מדיני אדם כיון דאמר ליה הניזק הכה אותי ע״מ לפטור וכו׳ הנה דייק דפטור מדיני אדם אבל בדיני שמים ודאי חייב.

ובגמ׳ כתובות (נ״ב ע״ב) והרי חובל בחבירו דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי וכ״ת הנ״מ

היכא דלא אתרו ביה אבל אתרו ביה מלקא לקי ממונא לא משלם והאמר רב אמי א״ר יוחנן הכהו הכאה שאין בה שו״פ לוקה ומשבה הרמב״ם בין הלאוין פי״ט מהל׳ סנהדרין (ה״ד לאו קל״א) המכה חבירו הכאה שאין בה שו״פ לוקה מה״ת וברמב״ם פ״ד מהל׳ חובל ה״ט החובל בחבירו ביו״כ וברמב״ם בהל׳ חובל ובגמ׳ סנהדרין פ״ד ע״ב רב לא שביק לבריה למיסקל ליה סולא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה כוותא דילמא חביל והו״ל שגגת איסור פריך אה״כ אחר נמי ומשני אחר שיגגת לאו בנו שגגת חנק ואי נימא דאחבלה יכול למחול אין לך מחילה גדולה מזו שמבקשו לפתוח לו מכתו ועכ״פ בידו למחול אבל פשוט דאיסור תורה אין בידו למחול רק דיני ממונות בידו למחול וע״ש ברש״י שגגת לאו כשאינו מתכוין הוי שגגה באיסור שזדונו לאו בעלמא דקיל, עוד שם בסמוך אה״כ אחר נמי לא ליפתח שהרי כל ישראל הוזהרו על חבלת חבירו דכתיב לא יוסיף פן יוסיף (דברים כ״ה).

גם הר״ן שבועות כ״ה ד״ה מלקין אותו כתב שהנשבע

להמית את עצמו הוי ליה שבועת שוא דאע״ג דהנשבע לחבל בעצמו חיילא שבועה משום דלא אתי אלא מדרשא כמש״כ בח׳ ע״ש הנה עכ״פ הנשבע לחבל בעצמו איכא איסור לאו וס״ד דלא חלה השבועה כמו הנשבע לעבור על כל מצות התורה אלא משום דס״ל דלא אתא אלא מדרשה השבועה חלה כדעתו ושיטתו שם בכמה מקומות ועיין גם נדרים דף ח׳ כתב כן לענין הנודר לקיים את המצוה ללמוד תורה ותמה דהא חייב בוהגית בו יומם ולילה ותי׳ משום דאתיא מדרשא ע״ש עכ״פ לפענ״ד דברי רבינו הב״ח נ״ע.

סימן ער

נבילה סרוחה עפרא בעלמא הוא

עוד להנ"ל

והנה נא הואלתי לדבר ואהבה דוחקת להשתעשע בדברי מעכ"ג מה שדן במס' פסחים סי' א' סקי"ג והוסיף ידו שנית בסי' ס"ק ו' בהא דתניא פסחים כ"א ע"ב ובגמ' ע"ז ס"ז ע"ב לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך כל הראוי' לגר קרוי נבלה כו' אין ראוי' לגר אינה קרוי' נבלה ותמה מעכ"ג דל"ל קרא דאין ראוי' לגר אינה קרוי' נבלה, וגם איך ר"מ פליג על זה והא אמר ר"י (פסחים כ"ד ע"ב) דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן ודין זה משמע דמסברא קאמר ליה וליכא מאן דפליג בהא ועו"ק אהא דאמרו בגמ' ע"ז ס"ח ע"א סרוחה מעיקרא לא צריכא למעוטי עפרא בעלמא הוא ומנין לגמ' שיש לחלק בין סרוחה מעיקרא לסרוחה לבסוף וכל דעכשיו אינו ראוי פקע איסורא כדין סרוחה מעיקרו, ולזה העלה דאפשר כל הנידון כשאח"כ תיקנה או עירבה לנבלה באופן דחשיב דרך אכילה והאריך בדברים נכוחים ולחלק בין איסור לטומאה.

ואני בעניי הכינותי את לבי לחלק בין איסור הנאכל שלא כדרך אכילה ובין איסור שנפגם ולאו מסברא אלא מקראי וגמ' והוא דהרא"ש ע"ז ס"ז הביא דעת י"א דכל איסורין שהן במשהו לא אמרינן בהו נטל"פ שרי וכתב עליהם ולא נהירא דנהי דהחמירה תורה לאוסרם במשהוא מ"מ יש שם איסור עליהם אבל כשהוא פוגם פקע איסורו כדילפינן מנבלה והביאו הב"י א"ח סי' תמ"ז. ומשמע דשני דינים הם דמשהו יש שם איסור עליה אלא שחסר בשיעור ונטל"פ פקע שם איסור מיני' ולמדנו דכל שפקע איסורו שוב לא חזר האיסור לעולם. ואין זה מסברא אלא ילפינן לה מנבלה, אבל האוכל אוכל שלא כדרך אכילתן לא פקע האיסור מהמאכל כלל. והאוכל חלב חי המבואר בפסחים (כ"ד ע"ב) שהוא שלא כד"א, פשוט דהחלב הזה הוא מה שאסרה התורה לאכול ואם יבשל אותו החלב יתחייב עליו והאכלו חי פטור משום שלא אכל לא משום שאינו חלב דכה"ג לא מקרי אכילה והתורה אמרה נבלה לא תאכלו.

ולמשל אם יקח אדם שיעור ארבעה כזתים מחתיכת חלב, כזית אחד יאכלנו חי והשלשה יבשל ויאכל אחד מהשנים על ידי שיערב בו דבר מר או יכרכנו בסיב ויבלענו, והשלישי יאכל כדרך אכילה אלא שיאכלנו אכילה גסה, והרביעית יאכל אכילה ראוי'. על הראשון יפטר ועל השני יפטר ועל השלישי יפטר ועל הרביעית יחייב כרת והנה הפטור של שלשתן שוה הגם ששנים אכל מבושל ואחד אכל חי והחי אינו ראוי לאכילה לפי שאינו מבושל וזה עירב בו דבר מר ומצד עצמו ראוי הוא לאכילה כמו הכזית השלישי וזה אכל אכילה גסה נמי המאכל ראוי הוא ופשוט דאין הפטור מכרת בהני שלשה מכח האיסור שלא אכל איסור שהרי איסור הוא מה שאכל אלא שהתורה לא חייבה כרת אלא כשאוכלו דרך אכילה והכא שלשתן לאו דרך אכילה נינהו הראשון מפני שאינו מבושל והשני הגם שמבושל מ"מ הרי עירב בו דבר מר, והשלישי הגם שהוא מבושל ולא עירב בו דבר מר מ"מ אכלו אכילה גסה, והפטור מצד הגברא שלא אכל כדרך שהתורה אמרה לו שלא לאכול ולא מצד החלב שהתורה אסרה עליו לאכלו. וידועים דברי הריב"ש סי' צ"ח דאיסורי נבלה הם איסור גברא ולא חפצא.

אבל האוכל מנבלה שאינה ראוי' לגר שפטור אפי' בישל הנבלה ואכלה כדרך כל האדם פטור מפני שאין כאן איסור שפקע האיסור מהנבלה מגזירת הכתוב דנבלה הראוי' לגר קרוי' נבלה ושאינה ראוי' לגר לא קרוי' נבלה והתורה לא אסרה אכילת בשר אלא בשר הנקרא נבלה וכל זמן שיש לו שם נבלה שקראה התורה נבלה הרי הוא בכלל האיסור ואם פקע מהבשר שם נבלה הותר הבשר.

ודבר זה למדנו מתורת רבינו הגדול החוו"ד יו"ד סי' ק"ג שהעלה חילוק בין נבילה שאינה ראוי' לגר ובין היתר שלא כדרך הנאתן דתרי עניינים נפרדים הם ומתרי קראי נפקי ושלכדה"נ נפקא ליה מקרא דלא יאכל כמבואר בפסחים כ"ו וברמב"ם פי"ד ממ"א אסורות, אבל גוף האיסור לא הותר ואם חזר ותקנו כגון שבשלו או נטל דבר מר מתוכו או שמתקו בדבר הממתק ואכלו חייב כמעיקרא שלא פקע השם איסור מזה החפץ מעולם, אלא שהאוכל לא אכלו כד"א. אבל כשנסרח גוף האיסור פרח שם האיסור מיניה מכל וכל מקרא אחרינא דנבילה שאינה ראוי' לגר אין קרוי נבלה ואפילו חזר ותיקנו בדברים המתבלין שרי דכבר פרח האיסור מיניה ונעשה כעפרא דארעא ואינו חוזר לאיסורו ועיין מקו"ח סי' תמ"ב אות ב'.

אלא דבמה שכתב החוו"ד דגם בנפסל מאכילת אדם ולא מאכילת כלב נמי פרח שם נבלה מיניה בזה מרן כק"ז בשו"ת בית שערים א"ח סי' ר"ו חלק עליו והעלה דרק לאחר שנפסל מאכילת כלב הוא דפקע שם איסור נבלה מינה ע"ש. ולפענ"ד כי דבר זה הוא באמת מחלוקת הראשונים בח' הר"ן ע"ז ס"ז בד"ה ודאמרינן כל שאינה חסרה ואינה נאכלת מפני זה, פרש"י דלאו דוקא אינה נאכלת אלא כל שנפגם טעמה מפני זה שרי וראי' לדבריו מקדירה שאינה בת יומא דקרינן לה נטלפ"ג ובודאי שאינה פוגמת התבשיל כ"כ וכן הוא דעת הרשב"א ז"ל והר"ן ז"ל חולק דכל שהאוכלה נהנה מן האיסור

אע"פ שהוא נפגמה קצת אסור אבל כל שנפגמה שאינה ראוי' לגר שאינו נהנה מן האיסור התירה התורה ע"ש.

ובמקום אחר כתבתי דלכאורה הוא תלוי במחלוקת הרשב"א והרא"ה ז"ל בתוה"ב ב"ד ש"א בענין נוטלפ"ג כתב הרא"ה ז"ל בקדרה שבלעה איסור ונשתהה מעל"ע דכיון דבלע עצמו נפגם כדי גר או יותר כיון שכן א"א לאסור שאין לך שהותר מתוך שנפגם חוזר לאיסורו לעולם וא"א שלא יהא בגופו פגום לעולם ואפילו גורס לו דבר שלא יהא נרגש מ"מ הוא בעצמו פגום ע"ש וכ"כ עוד בבית ד' ש"ד (דף ל"ה מדפי הספר). והרשב"א במשמרת הבית ב"ד ש"א האריך לסתור דבריו ע"ש באריכות ויודע כי הכל ארוך לפניו ואין צריך להעתיק הדברים, ולכאורה נראה דבהא פליגי אלא דצ"ע קצת מרשב"א שהביא הר"ן לדבריו במשמרת הבית, אלא דגם בזה נראה דלא נחלקו רק בנוטלפ"ג לגר ואכתי ראוי' לכלב אבל בנפסל מאכילת כלב לכאורה לכ"ע הותרה ושוב אפילו חוזר וממתקו וראוי לאכילה אינו חוזר האיסור ע"ש.

אלו דברי ידידו אדם מועט לעולם דושכ"ק באהבה נאמנה עבד נרצע לאדוניו המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעא

להקפיד בדברים שיש בהם משום שמירת הנפש

ב' לסדר איש וביתו התשנ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי וו"ח הרב הגאון כו' כש"ת מוה"ר **אהרן זכאי** שליט"א ר"י אור יו"ט ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה, ספרו הבית היהודי ח"י קבלתי וכו' ואשר ציין ועורר עליהם בעניני שמירת הנפש והגם כי יש בזה ענין של מאן דקפיד קפדינן ליה ומ"מ כבר מילתי אמורה כי בעונ"ה רואים אנחנו ר"ל מחלאות ותופעות אשר לא היו לעולמים ותמהים מה זאת עשה לנו אלקים והרואה יראה שלמאות עניינים שנזהרו אבותינו בהם ומהם שלא לעשות ועכשיו כבר אפילו נשתכחו מבנ"א, ובפרט בעניני פרסום שבמקום להיות הצנע לכת דוקא עושין כל דבר בפומביא לפרסם ברבים בעתונים ובצלמים מצלמה לכל דבר ודבר, היפוך מה שאמרו ז"ל והרי אפילו בדבר שבקדושה ומצוה גדולה לוחות הראשונות לפי שנתנו בפומבי שלטה בהון עיה"ר ונשברו.

ובגמ' (פסחים נ' ע"ב) המשתכר בקנים ובקנקנים אינו רואה סימן ברכה לעולם מ"ט כיון דנפיש אפחזייהו שלטא בהו עינא, והרי אפי' מה שהרויח ביושר רק דהנפח גדול כבר אינו רואה סימן ברכה, ועוד ת"ר תגרי סימטא ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות טובות ונותנין עיניהם בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם מ"ט דתהו בהו אינשי ועיין רש"י דבאלו עין שולטת בהן וצעקת בני אדם, ואלו בעניני מסחר.

ולגבי אנשים בגמ' סנהדרין (צ"ב ע"א) ואמר ר' אלעזר לעולם הוי קבל וקייס, אמר ר' זירא אף אנן נמי תנינא בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות נגעו ש"מ. ועיין רש"י שם הוי עניו ותחי' קבל לשון אפל עשה עצמך אפל ושפל. בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו, כנגע נראה לי בבית כתיב דמשמע נראה ממילא ועוד דכתיב לי ולא לאורי נמצא שאפלתו הצלתו דכל זמן שאין כהן רואהו אין טמא בנגעים ע"כ. ועיין מהרש"א בח"א שם שיעשה עצמו כאלו הולך במקום חושך ואל יתראה עצמו בפני הבריות ולא יתקנאו בו ותהא קייס שלא ישלוט בו קנאת הבריות ועין הרע.

ולפום ריהטא צ"ע מה שמביא אהא דר"א אמר ר' זירא אף אנן נמי תנינא בית אפל וכו' ש"מ דהאי ש"מ צ"ע דאטו בהלכה פליגי שצריך להביא ראי' ולפשוט ש"מ, והנראה דר"ז קמ"ל דלא תימא דר' אלעזר רק סברא דנפשי' קאמר או עצה טובה ואינו חיוב ולכן בא ר' זירא ומדייק לה מקרא דהוא חיוב גמור וז"ש ש"מ והוא פלא. וקצת י"ל דר"ז דוקא לשיטתי' שהי' מנסה עצמו בכל שלשים יום דהוה מחמס תנורא וישב בו פעם אחת יהבו ביה רבנן עינייהו ונחרך שקי' ולכן קראוהו קטן חריכא שקיא וראה עד כמה עיה"ר גורס ולכן הביא ראי' מקרא שיש בזה חיוב להיות קבל ולא הי' לו לעשות בפרהסיא אפילו זה.

ועיין מה שכתב רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בספרו האמונה והבטחון פרק ט"ו שכתב לפרש מה שאבינו יעקב עשה פעולות עם המקלות ברהטים וכיוצא בו מה שנראה זר בעיני הבריות ופי' שהכל עשה אחר שראה שמן השמים עוזרים אותו הציג המקלות ההם לב' עניינים האחד כדי לכסות הנס ולהעלים כדי שלא ישלוט בו עיה"ר וכן מצינו באלישע שאמר לגחזי (מ"ב ד') וקח משענתי בידך ולך וגו' וכל כך למה כדי שלא יכנס עם בני אדם בדברים ויודיע להם למה הוא הולך ועל שלא שמר את הדבר וגלה שלטה בו עיה"ר ולא הקיץ הנער. ואל תתמה באמרו כי ישלוט בו עיה"ר אפילו בדבר שהוא מעשה נס, שהרי בלוחות הראשונות לפי שנתנו בפומבי שלטה בהון עיה"ר ונשברו וכו' ע"ש.

והנראה שאפי' יעקב אבינו שהכל בא לו בנס מהקב"ה נזהר ועשה פעולות שלא ישלוט בו עין הרע באשר שהקב"ה עשה לו נס גלוי ונתעשר עשיר ועצום מאד ורצה ללבוש הכל שיראה עכ"פ קצת כדרך הטבע, ובעת ברכו לבני יוסף מנשה ואפרים ברכם וידגו לרוב כדגים שלא ישלוט בהם עיה"ר ואמרו ז"ל מצא מציאה וכיוצא יעשה בהם סגולה

יקח ס"ת, ודכירנא כד הוינא טליא והיו ג' אחים בבית וכ"ק אמו"ר הי"ד לוה לנו כשהלכנו לבית המדרש להתפלל שלא ילכו יחד אלא זה בדרך זה וזה בדרך זה ובאמת כי כן לוה אבינו הזקן לבניו כשהלכו למצרים שלא יכנסו כולם בשער אחד אלא ילכו כל אחד בשער אחר משום עיה"ר כמבואר בחז"ל, והרבה יש להאריך בדברים.

ובגמ' ב"מ (ק"ז ע"ב) והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זו עין רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ וברש"י יודע הי' ללחוש על הקברות ולהבין על כל קבר וקבר באיזו מיתה מת אם מת בזמנו אם בעין רעה ועיין תוס' שם ד"ה תשעין א"כ בני יוסף הי' להם לחיות הרבה מכל השבטים וי"ל שמתו בדרך ארץ וכו', ושמואל אמר זה הרוח ע"ש כל העניין וגם שאר עניינים וסגולות והזירת בגילוי ובשאר דברים ועל הרבה דברים אמרו בכיולא בזה כיון שדשו בה רבים שומר פתאים ה' אבל מ"מ מי שאינו רוצה לסמוך על הפתאים עיין ריטב"א יבמות דף ע"ב דאפי' למול ביומא דעיבא מי שאינו רוצה לסמוך על שומר פתאים לא ימול וכ"ש בשבת ע"ש.

ולגבי מאכלים אמרו שם כמה מחלאות ר"ל כמנין מרה וכיולא בו וכלם פת שחרית מבטלן במיני מאכל והאוכל שום שעבר עליו הלילה והזורק לפרים רשע ובזוה"ק לא ילון מאכל לילה ואם לן לא יאכלנו וזכר לדבר ק"ק נאכלין ליום ולילה עד חצות וקדשים קלים שני ימים ולילה אחת, וכיון שעלה עליהם עמוד השחר נפסלו בלינה, והגם דבחולין איסורא ליכא מ"מ עיבור צורה איכא והרי קיי"ל לגבי איסורי (ע"ז ס"ז ע"ב) דנותן טעם לפגם משום איסור ופרש"י לילה אחת פוגמת וז"ל לאו נותן טעם לפגם בתמיה דהא פשיטא לן כל תבשיל שלן לילה אחת נפגם טעמו ועובר צורתו ע"כ. ושיטת רש"י נראה כדעת הזוה"ק דלא ילין וכמבואר במג"א והגם שנחלקו בלינת לילה אפי' רש"י ובעי מעל"ע אבל עכ"פ אזל לה צורתו לכ"ע והר"ש משאנ"ץ דעתו נראה שאין לברך עליו ביום שני רק ברכת שהכל ולא ברכה הראוי' למאכל זה לאחר שעבר צורה.

ובגמ' כתובות ס"א אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו קא יתבי אפיתחא דבי אזגור מלכא חליף ואזיל אטורנגא דמלכא חזייה רב אשי למר זוטרא דחוור אפיה שקיל באצבעתיה אנח ליה בפומיה א"ל אפסדתא לסעודתא דמלכא א"ל אמאי תיעבד הכי אמר להוא מאן דעביד הכי פסיל למאכל דמלכא א"ל אמאי אמר להו דבר אחר חזאי ביה בדקו ולא אשכחו שקל אצבעתיה אנח עליה א"ל הכא מי בדקיתו בדקו אשכחא וא"ל רבנן מ"ט סמכת אניסא אמר להו חזאי רוח צרעת דקא פרחא עילויה ע"כ.

ופרש"י דפרחה עילויה, דמר זוטרא, פי' וכיון דפרחא עילויה רוח צרעת ידע שהמאכל שנתן היינו יש שם בשר מצורע, ובמקום אחר ביארתי בגמ' זו מאמר ידוע מרבינו הריב"ש טוב שפעם אכלו יחד עם הגאון בעל נוב"י ובאמצע הסעודה נתהוה שאלה שמצאו עצם שבור והביאו להנוב"י ז"ל ובפלפולו ובכח התורה שבו המיר הסעודה, ופנה אליו הבעש"ט ז"ל ואמר אני ידעתי שזה כשר ושאלו האיך ידע ובמה ידע והשיב לו שמעולם אינו נוטל כף עם מרק לפיו עד שרואה עליו שם הוי' וכיון שקודם אכילה ראה שם הוי' ידע שהמאכל כשר דעל טריפה אין שם הוי', ובדרך רמז אמרתי על זה מקרא מפורש ויחזו את אלקים ויאכלו ושתו כלומר דלאחר שראו השם הוי' על המאכל אז ויאכלו ושתו, ורבים שאלו ע"ז ותמהו אבל להג"ל הרי גמר' מפורשת שרוח צרעת שורה על המאכל טמא ולהיפוך ודאי רוח טהרה שורה אלא דצריכין לזכות לזה (ועיין כעין זה בס"ח) אחד הי' יודע והכיר בבהמה מחיים אם הוא כשרה או טריפה ובש"ע יו"ד בד"מ סי' ל"ה ובדש"ש שלהי בכורות כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש ע"ש ודוק.

ומיהו שמעינן מינה דהאוכל בשר מצורע רוח צרעת פורחת על האוכל וכן שאר מאכלות, ומאכלות שהניחו תחת המטה נאסרו מה"ט וכן מי שלא נטל ידיו שחרית וכיולא בו ומי ישכיל ויבין כל אלו מה שהשחיתו כעת, ובפרט אותם שלוקחין מאכלים מן השוק הגם שיש עליו הכשר על עצם המאכל אבל התולדת מי יודע אם לא נעשה באנשים שמוסיפין טומאה וכיולא בו. וגם בעצם המאכל מה שמשימין מיני תערובות שמזיקין לגוף האדם ולפעמים הגם שלא יזיקו לגוף עכו"ס או אוכלי נו"ט שקנים ורמשים יזיקו לשומרי התורה עיין ע"ז ל"א ע"ב עו"כ דאכלי שקנים ורמשים חביל גופייהו, ועיין תוס' שם ד"ה דאכלי דלגבי ארס אכילת שקנים ורמשים שיש להם בתוך הגוף מועיל לבטל ארס של נחש, והארכתי כבר בזה לענין רפואות וניתוחים מעכו"ס לישראל וכבר דנו בזה הנוב"י ומרן הח"ם ז"ל, והה"ט בעונ"ה רואין שהמחלאות ובפרט ר"ל מחלה הידוע נראית יותר בישראל מבעכו"ס ובשומרי התורה יותר כפי הסטאטיסטיקא של הרופאים פה השם ירחם וישלח רפואה שלמה לכל חולי ישראל בב"א.

ודע דאפי' עוף מאכל כשנולד כמה שעות אחר הלידה מיד נותנין בו זריקה מין סם מן הסמין המזיקים וממנו גדל ובמקום שיגדל בדרך הטבע ממאכלים המשביעים ונותנים בו כח גדל העוף על הני סמים ונעשה נפוח ע"י הג"ל ואח"כ כשהוא בן עוף של שבה שבועות כבר הוא במלא קומתה הגם שכמעט אין לו כח לעמוד על רגליו, שוחטין אותו, ומולחין ומוכרין אותו והקונה או המוכר בעצמו מניחין אותו במקרר פעמים לשבועות ופעמים לחדשים. ואח"כ מוציאים מן המקרר

ומבשלין וחוזרין ומניחים במקרר לימים או לשבועות הכל כפי הבעה"ב וכל הכח שהי' בו יצא ע"י הקירור וכמעט שהוא כבר נפסל מאכילת אדם ולפעמים ואפילו מאכילת כלב אין בו לא טעם ולא ריח רק שלא נקרח והאוכלו אינו מקבל שום כחות שהמאכל נותן לאדם רק שממלא כרסו כאוכל עפר או אוכל גרוע ואח"כ אין לו הכחות נגד הרוחות והמחלאות ר"ל, ומי יאמר אם מ"ו יאכל מאותם המובלים את הגוף.

סימן ערב

אכילת בשר בברית מילה

עוד להנ"ל

בדף 182 אות ו' הביא יש שכתב בשם כמה גדיקים שאם מביאים בשר בסעודת ברית מילה דבר זה סגולה שהבן יהיה מ"ח.

בבאן אביא לו מה שקבלתי מעשה שהי' אצל הגה"ק אדמו"ר מצאנז בעל דברי חיים שבא לפניו איש חשוב והתגלל שיש לו בית מלא תורה וכל בניך לימודי ה' גדולי התורה ורק בן אחד יש לו שאינו רוצה ללמוד ואינו בן תורה ויש לו מזה עגמ"נ וצער גדול, והאדמו"ר התבונן במחשבתו הטהורה כדרכו בקודש ותיכף שאל אפשר האסטו געמאכט אמילכיגע סעודה ביים ברית (אולי עשית סעודת חלב בשעת הברית ולא אכלו בשר) חשב האב והשיב שזוכר שהי' זמן מבולבל ועשו (מילכיגע סעודה) סעודת חלב והשיב הגה"ק זאל"ה (נא וואס ווילסטו), כלומר א"כ מה אתה רוצה.

וכבר הבאתי רמי' בס"ד דאכילת בשר בשעת הברית מפורש בתורה (שמות י"ח י"ב) ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלקים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלקים, ופי' הרמב"ן ז"ל ויקח וכו' הי' זה אחר שעמד עמהם ימים רבים ונתגייר במילה וטבילה והרצאת דמים כמשפט, ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עמו ביום חתונתו כי חתן דמים הוא ע"כ. הנה מבואר בדברי הרמב"ן ז"ל דעל ברית שהוא חתן דמים צריך סעודה עולה וזבחים, ואפי' אי נאמר דאין למדין מקודש מ"ת מ"מ הרי על העצם ההלכה לא פליגי והרמב"ן רק מפרש שגם זו הסעודה היתה בשביל הברית אבל בשאר כל ברית צריך סעודה כזו דאל"כ מ"ש יתרו וזה פשוט מאד.

שוב מצאתי בס' כל הקמח לרבינו בחיי (הל' מילה) שכ' מצינו כי כשגולד יצחק נימול לח' ימים ועשה אברהם סעודה גדולה ביום ח' למילה שכן דרשו רבותינו ז"ל (בראשית כ"א) ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, ה-ג מל את יצחק, ומכאן סמך למנהגנו שאנו עושים סעודה ביום המילה שהרי לפני המדרש הזה עשה אברהם משתה גדול ביום שמיני במילת יצחק. מצות המילה כעין קרבן היא, שאדם מקריב פרי בטנו לכבוד השי"ת לקיים מצותו, וכשם שדם הקרבן מכפר כך דם המילה מכפר וכו' וכשם שכתוב בקרבן (ויקרא כ"ב) ואכלו אותם אשר כופר בהם, שאכילת קרבן מכפר, כן המנהג בישראל שעושין סעודה ביום המילה ומתאספין הכל ובאין שם ומנהג כשר הוא, וע"כ הזכיר דוד המלך ע"ה (תהלים נ') אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, ללמדך כי ראויה שיתאספו הקרובים ואוהבים לשמוח ולעשות סעודה על המצוה הזאת, עיי"ש. הרי לן מפורש דסעודת ברית מילה היא כאכילת בשר הקרבן שכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין ואסמכוהו אקרא דכורתי בריתי עלי זבח, ומבואר מדברי רבותינו הראשונים הרמב"ן והרבינו בחיי דסעודת ברית מילה בא דוקא בשר, ואם לאו הוי כחסרון בקרבן.

סימן רעג

הכוסם צפרניו בשיניו

עוד להנ"ל

בדף 200 אות י"ב כתב גם הכוסם לפרניס בשיניו צריך נטילה (שו"ת אבני ישפה ח"א סי' ב').

בדאי לגיין מה ששמעתי בשם החזו"א ז"ל שבא לפניו בחור אחד שהי' כוסם את לפרני ידיו ואמר לו שיגיד לאביו להזהר בו מליגע ביינו שכיון שכוסם הלפרניס וממילא מתוך הרגילו עושה כן גם בשבת והרי מחלל שבת והמחלל שבת מנסך את היין והוא פלא. עכ"פ יש להזהיר בזה על העושים כן ובפרט שאם זורקין ארלה יש בזה גם משום סכנה ובכלל זורקן רשע מ"ו ואם יאכלם הו"ל בכלל בל תשקצו והוא בא מעצבנות וצריך להזהר בזה עכ"פ.

[**בדאי** להעיר שהדפיס סימן בנומערן ובספרי קודש למה לא גיין בא' ב'].

ובזה הנני ידידו דושכת"ר המברכו שיזכה להרביץ תורה ברבים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעד

ישראל המפיל עובר אי יש בו איסור רציחה

שושן פורים התשנ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם פרי עץ הדר, מרביץ תורה וחסידות כולו אומר כבוד כג"ת מוה"ר יחזקאל **ראטה** שליט"א גאב"ד דקארלסבורג בנ"י בעמח"ס שו"ת עמק התשובה וש"ס.

אחדשב"ג באהבה ובידידות נאמנה, ובמש"כ סי' נ"ב בנידון הפלת עוברין לישראל אי יש בזה איסור רציחה אף דלא חייב מיתה האריך הרבה בזה וכמ"ש (סנהדרין נ"ז ע"ב) אשכח ר' יעקב בר אחא בספר אגדתא דבי רב ב"נ נהרג בדיין אחד וכו' משום ר' ישמעאל אמרו אף על העוברין מ"ט דר"י דכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך איזהו אדם שהוא באדם הוי אומר זה עובר שבמעי אמו, ופרש"י בד"ה על העוברים הכה את האשה ויצאו ילדיה נהרג עליהן ובישראל עד שיצאו לאויר העולם, כדתנן תינוק בן יום אחד ההורגו חייב היכא דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל עכ"ל. ובדף ע"ב ב' פרש"י ז"ל בד"ה יצא ראשו דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו עכ"ל.

ודייק מעכ"ג מדברי רש"י דכל זמן שלא יצא לאויר העולם אכתי לאו נפש הוא ולא הוי בכלל מכה נפש וניתן להורגו, ומדלא תפסו על רש"י משמע דגם שאר ראשונים ס"ל כן, והוסיף לדייק דמשמע מלשון רש"י לפי פשוטו דלא לבד שאין בו חיוב משום רציחה אלא הה"נ דאין איסור לאו דלא תרצח. והאריך להביא ראי' דאי נימא יש בו ליתא דרציחה לגבי ישראל א"כ הו"ל עכ"פ אביזרייהו דרציחה ואיך יהיה מותר אפי' במקום סכנה הא כל אבזרייהו דעריות אינן נדחין אפי' מפני סכנה ממש כדקיי"ל יו"ד סי' קנ"ז ואי נימא דגם עוברין בכלל איסור רציחה איך ניתן לדחות משום הצלת האם, עוד יצא להוכיח דבכלל לא תרצח לא נכלל עובר דאל"כ למה לן לימוד לב"נ דחייב מייתור הקרא תיפוק ליה דחייב משום רציחה ואזהרתן זו היא מיתתן וע"כ כיון דצריך קראי מיוחד ע"כ עובר אינו בכלל רציחה.

ומינה יצא לתמוה על דברי הגאון רמ"פ זצלה"ה באגר"מ ח"ד ח"מ סי' ס"ט שיצא לדון בהפלת העוברין לגבי ישראל שיש בזה משום איסור רציחה והוא בכלל לאו דלא תרצח ומעכ"ג דחה שם דבריו והאריך הרבה בביאור דברי התוס' נדה מ"ג ע"ב שכתבו דמותר להורגו בבטן והגרמ"פ הגיה בתוס' ויפה העיר מעכ"ג דבכמה מקומות מבואר כלשון התוס' וא"א לומר שבכל מקומות טעה המדפיס ולהגיה.

והנה ראשונה דמה שיצא מעכ"ג לדייק מדברי רש"י סנהדרין הנ"ל דס"ל דבהפלת עוברין ליכא איסור רציחה שהרי לא כתב רק תינוק בן יומו שכלו לו חדשיו וכן לקמן שכתב דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל אמו עכ"ל. ומינה יצא לדייק דגם דעת שאר הראשונים כן הוא.

לפענ"ד ברש"י א"א לומר כן וממילא גם בשאר הראשונים אינו ראי' מדשתקו אלא ההיפוך יש לדייק כידוע דהיכי דפרש"י ושתק לי' הרא"ש ש"מ דהכי ס"ל, והרי להדיא כתב רש"י ביבמות דף מ"ב ע"א אהא שאמרו לא ישא אדם מעוברת חבירו שמא תעשה עוברה סנדל וסיים אלא משום דחסה ופריך בגמ' אי הכי דידיה נמי, דידיה חייס עילויה הכא נמי חייס עילויה, ופרש"י דלא ישמש עם אשתו מעוברת משום דחסה שממעכו בשעת תשמיש ומשני דידיה חייס עילויה הכ"נ חייס עילויה, שאין אדם מתכוין להרוג הנפש ע"כ. הנה כתב רש"י מפורש דהמכוין למעך העובר שבמעי אשה הוא בכלל הורג הנפש, והוא בגדר איסור רציחה וממילא גם מש"כ שם בדף ע"ב ע"ב ד"ה יצא ראשו וכו' דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעין בו להורגו דהוה ליה כילוד הנה קודם שיצא לאויר העולם קראו להורגו וניתן להורגו ולאחר שיצא ראשו קורא להורגו ותרוייהו הריגה הם והיינו קודם שיצא לאויר העולם נמי רוצח הוא אלא שניתן להורגו להציל את אמו ולאחר שיצא ראשו אין נוגעים בו להורגו.

שנית נלפענ"ד בדיוק לשון שהתנה רש"י כאן דמותר להורגו להציל את אמו, והנה ידוע דכל מקום שמביא לשון להציל הוא להציל ממות והיינו כמו מצילין את הנרדף בנפשו של רודף, ודייק רש"י בתרתי, חדא דמקרי הריגה ואסור להורגו בסתם מדין רציחה אלא שמותר להורגו להציל את אמו, והיינו דוקא להצילה מסכנת מות, דכן מראה לשון להציל, וגם כי לא כתב מותר להורגו לרפאות את אמו או לצורך רפואת אמו אלא להציל את אמו והצלה היינו ממות לחיים וכמו שאמרו רודף ניתן להצילו בנפשו וכל מקום שאומר להציל היינו ממות וא"כ מבואר שדייק דוקא בשביל להציל מותר להורגו ולא משום רפואה וזה ברור מאד.

ולכן נראה פשוט דאדרבה רש"י ס"ל דהורג עובר הוא בכלל הורג, והוא באיסור רציחה וכמ"ש מפורש ביבמות הנ"ל וגם כאן שקורא לה הורג, ומיהו לחייב ההורגו במעיה, דוקא ב"נ נהרג וישראל לא מחייב עד שיצא לאויר העולם, והטעם נראה לישראל אינו חייב עד שידעו שכלו לו חדשיו דאל"כ הו"ל בספק נפל, וכמו שאביא בסמוך ממהרא"ם, והגם דרוב נשים ולדות מעליא מולדים מ"מ איכא מיעוט מפילין וגם אפילו לאחר שנולדו עד שלשים יום מחזקינן בנפל ולכן בישראל אינו נהרג על העוברין ובב"נ נהרגין מדרשה דבאדם ומ"מ יש כאן איסור רציחה דשמא הוא ולד גמור והוא מן הרוב, ובאמת כי גם מלשון הקרא שופך דם האדם באדם דמו ישפך שדרשו דב"נ נהרגין על העוברין נמי משמעותו דהתורה קורא להורג עובר שופך דם האדם אפילו כשהיא עדיין באדם שהוא שופך דמים וצריך ראי' למה בישראל לא יתחייב על שפיכת דמים זו שהתורה מפורש קורא שופך דם האדם וצ"ל כמ"ש.

ועוד בו שליחיה מגמ׳ נדה דף ל״א ע״א תנא המשמש מטתו ליום תשעים כאילו שופך דמים ופריך מנא ידע אלא אמר אביי וכו׳ שומר פתאים ה׳ וכתב המג״א א״ח סי׳ ר״מ סק״ה והמשמש בליל ג׳ מיום שנתעברה הרי זה שופך דמים שאפשר להמית הולד, וכ״כ בכתבים (זוהר שמות דף ג׳ ובפע״ח שער ט״ז פי״א). הנה מפורש דאם באמת ממית הולד הרי זה בכלל שופך דמים, דרק המשמש ליום תשעים קורא כאילו שופך שהרי לא ברור שישפוך ופשוט.

ודברי הזוה״ק מפורשין (בר״פ שמות) שכתב מאן דקטיל בגוי ההוא עוברא דמתעברא אתתיה וגרים לקטלא ליה במעהא דסתיר בניינא דקב״ה ואומנותא דיליה אית מאן דקטיל בר נש והאי קטיל בגוי וכו׳, זכאין אינון ישראל דאע״ג דהוה בגלותא איסתמרו מכל הני תלתא מגדה ומבת אל נכר ומקטול זרעא דאע״ג דגזרה אתגזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו לא אשתכח ביניהון מאן דקטל עוברא במעהא דאתתא כ״ש לבתר ובזכותא דא נפקו ישראל מגלותא, הנה שכתב שלא הרגו בניהון במעי אשה אף אחד מהן וכ״ש לאחר שנולדו, ומדמה ואמר אית מאן דקטיל בר נש והאי קטיל בגוי משמע דזה דין הריגה וזה הריגה וכחדא מילתא הוא, וגם לפוס מאי מדמה הני תרוייהו ולהג״ל דודאי הוא בכלל הורג ולביאה שהורג את בנו אפי׳ קודם שיצא לאויר העולם וכ״ש לאחר שיצא לאויר העולם, ואיסורא חדא הוא איסור של רציחה, ולא ניחא לי במה שכתב מעכ״ג שבגוי בזוהר הק׳ לאו בנו ממש אלא ודאי בנו ממש הוא שלא הרגו כפשוטו של לשון וכמו שהבין המג״א וכתב להדיא בדברי הזוהר דהרי זה שופך דמים.

וראיתי להר״א מזרחי עה״ת פ׳ משפטים על הפסוק ולא יהיה אסון הביא מכילתא ולא יהי׳ אסון באשה כו׳ או אינו אלא ולא יהיה אסון בולדות ת״ל ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש וכתב הרא״ש ז״ל ואי בולדות הולדות שבמעי אשה כ״ז שלא יצאו לאויר עולם בחזקת נפלים הם שעדיין לא כלו חדשיהם, והרמב״ם פ״ב מהל׳ רוצח כתב ההורג את הגדול וכו׳ משמע דהורג את העובר פטור ושמא משום דכל זמן שלא יצא לאויר העולם יש לחוש בו שמא לא כלו חדשיו ולא הוי ראוי להיות איש והתרחת ספק לא שמה התראה עכ״ל הרא״ש ז״ל. מבואר דס״ל דהורג את העובר חייב אלא הפטור מטעם נפל אבל כל שהוא ולד מעליא חייב מיתה כרוצח. ועיין כ״מ פ״ב מהל׳ רוצח דמשמע נמי הכי קצת. ומעתה אית לן גמ׳ נדה, וזוה״ק, והמג״א ודעת רש״י, והרמב״ם לפירוש הרא״ש והאר״י הקדוש ופרע״ת, דלכולהו עובר במעי אמו ההרגו הוא מגדר באיסור רציחה.

סימן ערה

עוד להנ״ל

ומעתה נבא לדיוק לשון הרמב״ם אשר מעכ״ת כתב בו פי׳ חדש דלהרמב״ם איסור הריגת עובר אינו מדין רציחה אלא סתם איסור, ודחה בזה את פי׳ הגר״ח הלוי מבריסק זצלה״ה שפי׳ נמי דהוא מדין רציחה וסיים דמ״מ פשט מעכ״ת פשוט יותר והכי יש לפסוק.

והנה מה שדחה דברי הגר״ח הגם בירא״ת הכבוד יתירה הנה כ״ת חשב שדעת הגר״ח בזה יחידאה הוא אבל האמת שדעת הגר״ח הלוי לאו יחידאי הוא בדברי הרמב״ם ז״ל והרי הבאתי לעיל מדברי רבינו הרא״ש עה״ת דס״ל דלהרמב״ם ההורג עובר חייב מיתה כעל אדם אלא דלא ידעינן אם הוא עובר או נפל, וא״כ ע״כ בנדון דידן בפי׳ הרמב״ם בפ״א מהל׳ רוצח ה״ט שכתב העוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעי׳ בסס בין בסס ביד מפני שהוא כרודף אחרי׳ להרגה ע״כ נמי כוונתו שעובר אסור להרגו מדין רציחה אלא שכיון שהוא כרודף מותר דאל״כ יהיו דברי הרמב״ם ז״ל סותרים לפי דעת הרא״ש, א״כ גם דעת הרא״ש אחד מהראשונים דהרמב״ם ס״ל שהוא מדין רוצח וכדעת ר״ח.

גם רבינו הגדול הנוב״י ת׳ מ״מ סי׳ נ״ט נראה פשוט דס״ל בדעת הרמב״ם שלהרוג עובר הוא מדין רציחה למעיין שם ועיין מלחמת מצווה להתשב״ץ ז״ל דההורג את הטריפה ענין הפטור כבר ביארתיו בהקדמה שאין הכוונה שיהא מותר לעשות הדבר ההוא אך שהוא פטור מדיני אדם אבל אסור וחייב בדיני שמים וכו׳.

וא״כ עכ״פ אית לן דעת הרא״ש ודעת הנוב״י ג״כ כדעת הגר״ח בפי׳ הרמב״ם וגם דעת המהרי״ט בתשובה סי׳ ל״ז נראה כן, נמצא עכ״פ כי דברי הגר״ח לאו יחידאי ניהו בפי׳ הרמב״ם דלחתוך עבור יש בו משום רציחה, שהרי יש לן הרא״ש והמהרי״ט והנוב״י וגם הגרמ״פ ז״ל וגם עוד הרבה מפרשים שס״ל כן ובעייתי גם אני הקטן מצטרף בהדי הני גאוני זל״ל בדברי הרמב״ם וכמו שביארתי בזה הרבה פעמים ועיין בספרי משנ״ה ח״ט סי׳ שכ״ח ועוד הרבה מקומות.

סימן רעו

תמוה להתורת חסד בדין רודף

עוד להנ״ל

[**ואגב** ראיתי להעיר מה שכתב בתורת חסד א״ע סי׳ מ״ב שהאריך הרבה בדברי הרמב״ם הנ״ל וכתב בחות

י"ד דהרמב"ם בהל' רוצח הנ"ל מלבד מה שהקשו הגאונים יש לתמוה שכתב הרמב"ם אף זו מצות ל"ת שלא לחוס על נפש הרודף לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד כו' ומה תלה זה דוקא בל"ת דלא תחוס ועוד הקשה שם כמה קושיות, ולכן העלה באות ט"ו ואות ט"ז דעיקר הטעם שאמרה תורה להרוג הרודף משום הצלת הנרדף ולא משום שלא יעבור הרודף עבירה גדולה ובאות י"ז כתב וז"ל ועפ"ז יבא דברי הרמב"ם דה' רוצח הנ"ל נכון ומדוקדק מאד שכתב אף מצות ל"ת שלא לחוס על נפש הרודף לפיכך כו' היינו דאחר דלמדין דרודף ניתן להצילו בנפשו מצא תחוס, א"כ העיקר היא משום הצלת נפש הנרדף, א"כ אף דאין פשע וזדון ברודף אעפ"כ יש לקראו רודף לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך את העובר במעי' שהוא כרודף אחריה להורגה אף שאין פשע וזדון בעובר אעפ"כ נקרא רודף מטעם דנדחה מפני נפש אמו והעובר עדיין לא נקרא נפש וכו' ע"ש.

ולפענ"ד לאחר נשיקות כפות ידיו חידוש זה אינו ואישתמיטתיה מיני' דהגאון ז"ל דברי הרמב"ם בסה"מ ל"ת רל"ג שכתב וז"ל שהזהירנו שלא לחוס על הרודף ובאור זה כי מה שזכרנו במצוה שלפני זאת מהציל החוטא שלא יהרגוהו העדים עד שידינו אותו ב"ד אמנם הוא כשעבר ועשה המעשה שיתחייב עליו מיתה והשליש אותו אמנם בעת השתדלותו ובקשו לעשות אז יקרא רודף ומובה ההיתה עלינו למנעו מעשותו מה שלבו מתאוה ולר לו כדי למנעו מן העברה וכו' ואם לא הי' אפשר למנעו אלא באבידת נפש היה נהרג כדי שלא יעשה מעשה הרע ההוא ובאה האזהרה שלא לחוס עליו ומהמנע להורגו וכו' ע"ש. ועיין רש"י סנהדרין ואלו מצילין בנפשן שפי' נמי כפי' הרמב"ם הנ"ל וכן בתוס' שם, עכ"פ הדיוק שדייק התורת חסד ל"ע ואף שלשון הרמב"ם נמי להציל הנרדף אפי' בנפשו של רודף, הנה מבואר דעת הרמב"ם דהגם דכתב דילפינן לה מלא תחוס דרודף ניתן להצילו בנפשו אפה"כ כתב טעם הריגת הרודף הוא כדי להציל הרודף מהעבירה וא"כ רוב מהדברים שכתב שם לפרש ולבאר ל"ע.

וכבר עלה בדעתי לחקור בראובן שנתן רשות לשמעון ליכנס לביתו ושמעון יושב בביתו בנתים בא לו אי שנפלה דלקה והוא רוצה לצאת ואין שם רק פתח אחד ושם יושב ראובן ושמעון מחמת שאין לו מקום לצאת דוחף את ראובן למות כדי שיציל עצמו אם כה"ג מקרי רודף ולכאורה נראה דודאי כה"ג נקרא רודף אף שאינו עושה בזדון להרוג את ראובן אלא הרי עושה מעשה הצלה לעצמו אלא שא"א לו להציל עצמו אלא ע"י שיהרוג לראובן אף שאינו עושה בזדון לב ובכוונה להרוג, ובאמת כי זה העובר שאמו הייתה אותו לעמוד בבטן ועכשיו שהגיע הזמן שאינו יכול לישב שם עוד מוכרח לצאת ואם לאו ימות שם והוא מתאמץ לצאת עיין (נדה כ"ו ע"א) ולד דאית ביה חיותא סריך ולא נפיק ופרש"י סריך אותו בידיו למעלה ואינו ממהר לצאת, גבי כריתות שיצאו דרך ראשיהן ולד דאית ביה חיותא מדנפיק רישיה הויא לידה סגדל עד דנפיק רוביה ע"ש, ומדברי הגאון ז"ל משמע שכתב דהא דכל רודף בעלמא נדחה נפש מפני נפש הנרדף התם הרודף עושה בכוונה ובזדון לב משמע דכל שאינו עושה בכוונה אין הדין כן וצ"ע.]

ומה שתמה מעכ"ג דא"כ כיון דאיכא כאן איסור רציחה היאך התירו להורגו בשביל להציל האם שהרי אין מצילין נפש בנפש אפי' במקום סכ"ג ופקו"נ. יפה העיר וקושיא גדולה היא וכבר הקשו קושיא זו קמאי ונאמרו בו כמה טעמים, דעת רש"י נראה דכל שלא יצא לאויר העולם ומסכן האם שהיא חי' כאחד הברואים כה"ג דוחין נפש המכוסה ולא ידוע שעדיין לא יצא לאויר העולם מפני נפש האם שהיא לפנינו, והרמב"ם דס"ל שהוא מדין רודף.

סימן רעז

אי דוחין נפש האם מפני העובר

עוד להנ"ל

איבא דנלפענ"ד לומר דבר חדש בס"ד ובהקדם עוד קושיא אחת מה שלא ראיתי מפרשין דאי נימא דהוא מדין אין דוחין נפש מפני נפש מ"ש עובר דדוחין אותו להציל האם שאמרו מותר להרוג העובר להציל האם נימא מותר להרוג האם להציל העובר, ומאי אולמא דהאי מהאי, ובשלמא האם כשהיא לעצמה יכולה לומר מדין חייך קודמין אבל לדידן שצריכין להציל נפש מישראל וא"א להציל שניהם מ"ש שהתירו לחתוך העובר ולהציל האם ולא התירו להציל העובר ולחתוך האם. ולמ"ד משוס ספק וודאי שזה ספק נפל ג"כ צ"ע לפמ"ש הנוב"י הנ"ל, אם לא שאין לו דין נפש א"כ א"צ לכל הנ"ל וגם בלי להציל האם מותר.

ואשר נראה תבנא דהא דינא וביאור לדברי הרמב"ם ז"ל לפמ"ש בגמ' (ב"מ ס"ב ע"א) תניא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו (הלשון לא דוקא שהרי אבתי אפשר שהגם שימותו שניהם אבל לו באותה רגע אלא זה אחר זה ויראה אחד במיתתו של חבירו והבן) עד שבא ר"ע ולימד ומי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך, ע"ש, ועיין בח"א למהרש"א שאם הי' הקיתון של שניהם כל אחד ישתה החצי.

ומעתה אשה מעוברת שהעובר חי הוא שתלוי בחיי האשה והעובר ניזון ממזונות האשה וא"כ האשה והעובר היא בגדר של שניים מהלכין בדרך ויש ביד האשה שהיא האם קיימון של מים ואוכל וכל זמן שמספיק לשניהן הרי היא חייבת להחזיקו ולהחיותו מהקיימון שיש לה שהעובר כל חייו מאמו והיא המחזקת אותו במעיה ונותנת לו חיים ומספיק לתרוייהו ומיהו כשבאו שניהם בסכנה העובר והאשה ואם תוסיף להחזיק העובר ולזונו סכנה לשניהם להאם והעובר ואם לא יגעו בשניהם וימשיכו כן ימיתו שניהם ואם יפגעו בעובר תחי' האם ס"ל כמו דהיכי דאין מספיק מים לשניהם אמרינן חייך קודמין הכ"ג בידה כיון שהעובר מסכן האם והאם רוצה להפסיק מלהחזיק ולהחיות את בנה מדין חייך קודמין ולכן שפיר מותר להרוג העובר להציל את אמה.

אלא דאכתי יש לבעל דין לחלוק דלא דמי דהתם דרש ר"ע חייך קודמין לחיי חברך שאינו צריך ליתן לו משלו אבל גם אסור להרוג חבירו בידים ואם הרגו הרי הוא רוצח הגם שסופו למות בצמא, וא"כ היאך נתיר כאן להרוג העובר ולחתכו בידים, לא קשה, דנראה לפענ"ד פשוט בהא דר"ע לאחר שנפסק הדין דחייך קודמין לחיי חברך אם בא השני שאין לו מים ושותה ממים שלו בע"כ מותר לו להכותו וגם להרגו אם לא יפסיק ליקח מימיו שהרי אם הוא עכשיו בגדר של חיים ממש וזה בא וגוזל ממנו חייו הרי הוא נעשה לו רודף ומותר להרגו ג"כ וכן ראיתי מכבר כמדומה לי בש"מ, א"כ בולד זה נמי כיון שהאם רואה בו סכנה, והחלכה פסקה דחייך קודמין והרי היא חייבת להציל את עצמה והעובר דוחק ואינו מפסיק ממילא מותר להרוג העובר להציל עצמה או אחריס להציל את האם דאז כבר העובר נעשה כרודף, ומה מתקו בזה דברי הרמב"ם ז"ל שכתב דהו"ל כרודף, מה שתמהו עליו כולם ולפ"מ שהסברתי הרי היא באמת דין דרודף דבמה שהולד אינו מפסיק וכהא דר' אפטוריקי ולזה הוסיף רבינו הרמב"ם בלשונו הזהב הרי הוא כרודף והבן כי היא נקודה נפלאה בפי' רש"י ורמב"ם.

ומעתה נבא לישב עוד מה שתמהו המפרשים בסיום לשון הרמב"ם שסיים שהוא טבע העולם ולמה עכשיו הוא לאחר שהוציא ראשו נעשה טבע העולם ולא מקודם ועיין נוב"י שסיים שאכתי לא נתברר לשון זה, וגם בתורת חסד האריך בהרבה קושיות בלשון הרמב"ם, ולפע"ד יש להוסיף שכתב ולפיכך הורו חכמים וכו', דמה לפיכך הורו חכמים דוקא הא ואין זה מלשונות הרמב"ם ז"ל, ולפמ"ש מיושב מאד, שדין זה תלוי בהא מחלוקת של אפטורקי ור"ע ואנן קיי"ל כר"ע כמ"ש עד שבא ר"ע ולימד ופסקו כן כל הפוסקים ועיין רי"ף שם.

ולבן דוקא כל זמן שהעובר במעי אמו ואי מקיימון של אמו ממילין לאתכו להציל את אמו כי כה"ג הוא מדין חייך קודמין גבי האם אבל כיון שהוציא ראשו ושוב אינו אי מאמו כלל שהרי משיצא ראשו נפסק חיותו מהאם והרי יש כאן לפנינו שתי נפשות שהם בסכנה וא"א להציל את זה בלתי להרוג את חבירו הגם שמצוה עלינו להציל נפש אחד אם ראינו שניים שהם בסכנה וא"א להציל שניהם חייבים להציל אחד מהם ומ"מ זה דוקא כשנוכל להציל אחד עכ"פ בלי להרוג את חבירו אבל אם בכדי שנציל האחד צריך להרוג את חבירו וכגון שיש טובעים בים ואם נעמוד על גופו של אחד לטבעו נוכל להציל את השני כה"ג שבקינן לטבעו של עולם ומה שרצה הקב"ה יעשה וזה שכתב הרמב"ם טבעו של עולם, וגם אתי שפיר לשון לפיכך הורו חכמים.

ובמה שכתבנו נלפענ"ד ליישב עוד קושיא עצומה מה שלא ראיתי מדייקין שהרי הרמב"ם שם (ה"ו-ז-ח) כתב דין רודף אחר חבירו להרגו וכתב פרטי דיין, ובה"ט כתב אף זו מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף לפיכך הורו חכמים שהעוברה וכו' ולכאורה הי"ל לומר בה"ו שם שהתחילה בדין רודף והיל"ל מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף, ולכן הרודף אחר חבירו להרגו וכו' ולמה המתין עד ה"ט לכתוב אף זו מצל"ת שלא לחוס על נפש הרודף, גם לשון אף זו צ"ע דהיל"ל מצות לא תעשה שלא לחוס על הרודף וכו' גם לשון לפיכך הורו חכמים דמשמע דדוקא לאחר שלמדנו שלא לחוס על נפש הרודף הורו חכמים במקשה לילד דוקא ולמה תלה זו בזו.

ולפמ"ש אתי שפיר דנראה דהרמב"ם למד לנו דיש שני דיינים בדין רודף האחד יש דין רודף אחר חבירו והוא בזדון ובמזיד מתכוין להרוג את חבירו, והשני היכא דהרודף אינו מתכוין להרוג לא במזיד ולא בשוגג אלא מתכוין להציל עצמו אבל א"א לו להציל עצמו אלא בנפש חבירו, ונראה דרודף שרודף להרוג במזיד ובזדון נהרג ולזה לא צריך קרא שלא לחוס עליו שהרי הוא בכלל הבא להרגך השכם להרגו וברודף כזה המצוה הוא להרגו להציל הנרדף וליכא למיחש כאן כלל שלא לחוס עליו, שהרי על חייו לא חס שמא יקוס עליו הנרדף ויהרגנו א"כ הפקיר עצמו למיתה והתלה הוא להנרדף מיד הרודף, אבל היכי דהוא אינו מתכוין להרוג את חבירו אלא אדרבה רוצה להציל עצמו אפשר דכה"ג אמרינן מוטב שימותו שניהם ואל יראה אחד במות חבירו דומיא דקיימון של מים וכדר' אפטורקי ולא כר"ע ודוקא היכי שרודף במזיד ולכן קאמר דאף זו מצות ל"ת שלא לחוס על נפש הרודף, וכדמשינו בקיימון של מים שאין לו אלא כדי חייו ובא השני ורצה להוציאו מותר להרגו דכה"ג נמי מקרי רודף אף שאינו במזיד להרוג את חבירו אלא שרוצה להציל את עצמו ולכן הוא רודף אחר חבירו ורוצה ליקח הקיימון

ולהציל עצמו ולזה יליפינן דאמרה תורה שלא לחוס על נפש הרודף אפי׳ כה״ג לפיכך הורו חכמים וכו׳.

ומעתה מיושבים דברי הרמב״ם כמין חומר מקושיא אחרת שהרי בסמוך (בה״ו) אבל הרודף אחר חבירו להרגו אפי׳ הי׳ הרודף קטן הרי כל ישראל מצוין להציל הנרדף מיד הרודף ואפי׳ בנפשו של רודף הנה כתב דהרודף אחר חבירו מצילין הנרדף מיד הרודף אפי׳ בנפשו של רודף ולא כתב כלום שלא לחוס על נפש הרודף אלא הכל בשביל הנרדף וכאן בה״ט כתב אף זו מל״ת שלא לחוס וכו׳ לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהוא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה, הנה שינה בלשונו דלעיל כתב מצוין להציל הנרדף בלשון מצוה וחיוב וכאן כתב מותר לחתוך העובר ולא כתב מצוה או מצווין לחתוך העובר, וגם לא כתב כלל להציל הנרדף שהיא האם, וצ״ע ולפמ״ש אתי שפיר דדוקא ברודף במזיד ובזדון שמתיר עצמו למיתה הרי מצוה להרגו ולהציל הנרדף אבל היכי דאדם הולך להציל את עצמו ועי״ז ימות חבירו הרי אין הוא בגדר רודף במזיד ובזדון והי״ל לומר דאפשר שאסור להרגו ולכן כתב הרמב״ם דאף זה מצל״ת שלא לחוס על נפש הרודף ומ״מ כה״ג כבר מצוה ליכא אלא מותר והבן.

ולפמ״ש יש ליישב נמי דלכאורה נראין דברי הרמב״ם כסותרין שכאן בה״ו כתב דהרודף אחר חבירו כל ישראל מצוין להציל הנרדף ובסה״מ הנ״ל שהוא להציל הרודף מהעבירה ולפמ״ש י״ל דין רודף במזיד לרודף להציל עצמו וכנ״ל והבן. כי קצרתי דאינו מוכרח כ״כ.

בקיצור שיש רודף בכוונה ובמזיד, ורודף כזה מצוה להרגו מדין הבא להרגך השכם להרגו והוא מצוה על הנרדף וגם אחרים מצוים להצילו וכאן אכתי ליכא טעמא שלא לחוס על הרודף שהרי מסברא הוא כיון שהוא רודף ורוצה להרוג וי״ל דכה״ג בהורג במזיד הוא מדין להציל את הנרדף ולא משום לחוס על הרודף אלא אנן חסים על הנרדף ולא ידעינן מזה ההלכה שלא לחוס על הרודף, וכל זה ברודף במזיד ומה מיושב בזה לשון הרמב״ם בה״ו שם הרי כל ישראל מצוין להציל הנרדף מיד הרודף ואפי׳ בנפשו של רודף ומשמע דמצוה להרוג את הרודף הוא מטעם להציל את הנרדף וא״כ מ״ש שכתב כאן אף זו מ״ע שלא לחוס על הרודף, אבל באמת התם מיירי כשרודף במזיד ובכוונה להרוג אז המצוה להציל את הנרדף ואין כאן לחוס על הרודף דמנ״ל דדמי דהאי גברא סומק טפי, אבל בעובר במעי אמו או בקיימון של מים שרוצה להציל את עצמו מיון שנהרוג אותו ולכן מביא בה״ט אף זו מצל״ת שלא לחוס על נפש הרודף כלומר אפי׳ במקום שלא הוה רודף במזיד ומכוין אלא ברוצה להציל עצמו נמי איכא מל״ת שלא לחוס על הרודף ולכן שפיר לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד וכו׳, ומיושב למה לא הביא קודם הא ל״ת, ולפענ״ד הוא פי׳ חדש נאה אשר לא קדמני אדם בזה ומקוס הניחו לי מן השמים.

ומעב״ג כתב בד״ה ומה שהולרך ליתן טעם דלהכי חותכין את הולד מפני שהוא כרודף וילא לפרש כוונתו שבא לישב מה שיש להתעקש בזה דעכ״פ אף דליכא משום רציחה, מ״מ מהיכי תיתי דנהרגנו בידים, אולי בכה״ג היתה הסברא נותנת דלא נגעי בידים ונניח הדבר כמו שיתהווה, דהא הולד הזה יהיה ג״כ בר קיימא ויחי׳ א״כ לא ניגע בו ואפשר דשב ואל תעשה עדיף משנעשה בו מעשה בידים להרוג את הולד דאיזה נפש יותר יקרה אם העובר או האם, ומאי חזית דתעשה מעשה בידים ולפיכך נתן הרמב״ם טעם דמשו״ה הורגין את הולד מפני שהוא כרודף והדין ניתן שנהרגנו במקום שאין בו משום רציחה.

לפענ״ד לפ״מ שכתבתי גם זה לא קשה ומיהו כבר האריכתי בספרינו משנ״ה מהד״ת א״מ סי׳ ת״ס בדברי הרמב״ם בפ״א מהל׳ רוצח ושמירת הנפש ה״ט שכתב אף זו מצות ל״ת שלא לחוס על נפש הרודף לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה וכו׳ ואם משהוליא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם וגלאו חכמי לב למצא טעם להלכה זו חדא למה קודם שיצא ראשו נקרא רודף וכשיצא ראשו לא הוי רודף אלא טבעו של עולם, שנית מה לשון טבעו של עולם עיין א״מ סי׳ תכ״ה בסמ״ע.

וכתבתי בס״ד דבעיקר דין דרודף אחר חבירו להרגו מ״ט מותר להרגו בלי ב״ד והלא אפי׳ רוצח גמור שהרג את הנפש כבר ראינו בעדים ובהתראה אפ״ה ההורג את הרוצח קודם שהביאוהו לב״ד וקודם שדנו אותו במיתה הרי ההורגו חייב מיתה וק״ו מעתה ברודף שעדיין לא הרג וגם אין אנו יודעין מי הוא חייב מיתה מ״ט אמרה תורה שמותר ומצוה להרגו.

האמנם הותר לן הספק בסה״מ להרמב״ם ל״ת רל״ג דנהרג הרודף כדי להמנעו שלא יעשה מעשה הרע ההוא, וכן פרש״י ותוס׳ לתי׳ אחד סנהדרין (ע״ג ע״א) אהא דתנן ואלו שמצילין אותן, מן העבירה בנפשן ניתנו ליהרג לכל אדם כדי להצילן מן העבירה ומקראי נפקא, ועיין תוס׳ שם. והארכתי שם הרבה בזה, גא אם יש לו לקחת משם ולא רציתי להאריך כעת כי פשוט אין הז״ג ורק להשתעשע עם מעב״ג בד״ת כי חביבי לי מאד ומ״מ האמת חביב יותר כי בו נתחייבנו ובודאי כי ח״ו להקל בדיני נפשות ורציחה נגד הני פוסקים וגדולי עולם והזוה״ק ונא לעיין גם בספרינו משנ״ה ח״ט סי׳ שכ״ח שכמעט נגענו בכל הנקודות שהאריך בהם

מעכ"ג וישבנו הכל על מקומו. וגם בדברי התוס' נדה האריכתי הרבה ויפה מאד העיר בזה מעכ"ג שם"ו להגיה בתוס' אסור במקום מותר, וכבר הבאתי ג"כ על תש' הרשב"א שכתבו שאיזה תלמיד טועה כתבו, והוא בתש' הרשב"א לפנינו והובא בבדה"ב בשם א"מ יו"ד סי' קנ"ו, וכן על ספר הליוני הקדוש שלריך לגנזו וגם על כת"י של רבינו יהודה החסיד זל"ל וח"ו לנו לומר כן, וכן על פסק של מרן הח"ם לענין טבילת כלים בח"ם (לונדון תשט"ו) שאיזה תלמיד טועה כתבו ואנו מלטערין על כל אות וקוץ של רבותינו האחרונים לישבם וכ"ש על הראשונים, והמתבטאים ח"ו נגדם גורם ח"ו להירוס התורה ואמונת חכמים.

ובזה הנני ידידו מוקירו ומעתיר לארוכת ימיו ושנותיו ויוסיף ליתן לנו מפרי עטו בעתו עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעח

דחפו לבור ובא אחר וסילק את הסולם

עש"ק לסדר עלה נעלה התשנ"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"ע וי"ד הרהגה"צ שלשלת היוחסין בע"ת מרא דתלמודא תנא דליטרא דקציעות בקי בחדרי תורה מגדולי מרביצי תורה בדורינו גומרים עליו את ההלל ה"ה כקש"ת מוה"ר מרדכי האגער שליט"א כ"ק אדמו"ר מויזניץ מאנסי נ"י.

אחדשב"ק בידידות נאמנה, פקודתו שמרה רוחי במה שהעיר לי לעיין בדברי מאוה"ג רש"י סנהדרין ע"ז ע"ב ד"ה קדם וסלקו. ופי' קודם נפילתו של זה פטור, וברוב ענותנותו משתהה מה רצה רבינו להשמיענו בזה שקודם נפילתו של זה פטור ועיינתי קצת בדבר זה ואכתוב מה שנראה בעיני לפענ"ד בס"ד ואפרש שיחתי קצת בכדי להשתעשע בד"ת ומעכ"ג בידו לקרב או לרחק.

והנה בגמ' שם אמר רבא דחפו לבור וסולם בבור ובא אחר וסילקו ואפילו הוא קדם וסילקו פטור דבעידנא דשדייה יכול לעלות הוא, ואמר רבא זרק חץ ותרים בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פיסקיה גריה ע"כ. ובאור הדברים דרבא שני דברים קמ"ל חדא דחפו לבור וסולם בבור ובא אחר וסילקו, ודין שני בקדם הוא עצמו וסילקו, ולפוס ריהטא נראה דרבא מיירי שסילקו לאחר שנפל לבור דהכי משמע דחפו לבור וסולם בבור במקום שנפל זה הנדחף והי' יכול לצאת מן הבור ע"י הסולם הזה, ובא אחר וסילק הסולם לאחר שזה נפל בבור וא"כ לכאורה הכ"נ בקדם הוא וסילקו נמי יש לפרש דלאחר שנפל בבור, דשני הדינים כהדדי ניהו אלא דא"כ נ"ב לשון "וקדם" הוא וסילקו היל"ל ואפילו סילקו פטור ולשון קדם נ"ע. ול"ל דאפי' קדם הוא וסילקו פי' קודם שיצא מן הבור וא"כ אמאי פרש"י קודם נפילתו של זה ומנ"ל דילמא קודם נפילתו הכ"נ דחייב שהרי הכשיר את מיתתו במה שסילק הסולם.

והרמב"ם בפ"ג מהל' רצוחמ"ה הי"א כתב וכן הדוחף חבירו בבור והיה שם סולם שיכול לעלות עליו או שזורק בו חץ והי' תרים בידו להגן עליו ובא אחר וסלק את הסולם והסיר את התרים, שניהן אין נהרגין בב"ד אפילו היה הדוחף עצמו הוא שחזר וסלק הסולם פטור ממיתת ב"ד ונדרש ממנו הדם, והנה לא כתב שלקח הסולם קודם שנפל לבור ומשמעותו לכאורה לאחר שנפל, וכן משמעות הוא שחזר וסילק הסולם משמע לאחר שדחפו ונפל בבור וק"ל.

(ואגב מה שקצת נ"ע בלשון הרמב"ם שפתח בראשא בשתים בסולם ותרים, וכתב ובא אחר וסלק את הסולם והסיר את התרים ואלו בסיפא סיים אפילו הי' הדוחף עצמו הוא שחזר וסלק הסולם ולא סיים והסיר את התרים, וקצת הי' אפשר לומר דס"ל להרמב"ם דזרק חץ ותרים בידו של הרוג זה למעשה בלתי אפשרי שירוץ לאחר שזרק החץ ויטול התרים מיד חבירו ורש"י פי' הזורק את החץ ורץ לאחר זריקת החץ קודם שיגיע החץ לחבירו ולהרמב"ם זה דבר שאינו במציאות ומיהו המאירי ועוד פי' שהזורק הי' לו חבל ארוך בסמוך לו שראשו אחד נקשר בתרים ומשכו תיכף כשזרק החץ ע"ש ול"ע.)

ואשר נראה מה שהכריחו לרש"י ז"ל לפרש קודם נפילתו לבור, דהאי שמת בבור נ"ע אי מת ע"י החבטה בבור מהדחיפה והנפילה א"כ מאי נפ"מ אם הי' שם סולם או לא הלוא מת מדחיפתו וחייב אע"כ דלא מת מחמת החבטה והי' יכול לצאת ע"י הסולם אלא שכיון שהוציא הסולם מת שם מחמת רעב א"כ הו"ל כמו כפתו ומת ברעב שכתב לעיל דפטור ומאי קמ"ל ול"ל שמת מחמת הבל הבור שהי' בו כדי להמית או אדים או גז וכיוצא בו מזיק לנשימה כדי להמית וביחד עם החבטה מת אלא שאם הי' שם סולם הי' עולה בסולם ויצא וע"י שלקח הסולם נשתהה בבור ומת ואפ"ה פטור הדוחף דסליקת הסולם הוי' רק גרמא כ"כ באמ"צ.

ומיהו המאירי כתב דחפו לבור בדרך שאין בדחיפה כדי להמית בחבטתו אלא מצד ההשאר לשם, והיה שם סולם בשעת הדחיפה שהיה יכול לעלות בו ובא אחר וסלקו פטור בין הדוחף ובין המסלק ולא עוד אלא אפי' הדוחף עצמו הוא שסלק אחר דחיפתו פטור שבשעה שדחף הרי היה יכול לעלות וסלוקו שלאחר כן אינו אלא גרמא ופטור ממיתת ב"ד ועיין מרגה"י. ביאור הדברים נראה דבאמת נפילתו בבור וחבטתו לאחר שישהה שם ימיתהו אלא שכל זמן שיש שם סולם יכול להציל עצמו והו"ל קצת כמו מי שיש לו סמים בידו להציל עצמו דבסמוך שם.

ולפ"ז נראה דרש"י ז"ל נמי הי' קשה לי' היכי דמי סליקת הסולם אי מיירי שסילק לאחר שנפל כבר בבור והוא לא נהרג בנפילה אלא יושב בבור ומצפה לעלות ובא אחר וסילק הסולם או הוא אחר שנפל סילקו מאי קמ"ל בזה יותר מכפתו והוא מת שם ברעב ומאי רבותא.

ולכן מפרש רש"י ז"ל דהני תרי שמעתתא דרבא מיירי בדחפו לבור וכשיפול בו ימות בו בע"כ אלא שיש סולם באופן שיוכל לצאת עד שלא יפול בקרקעית הבור ובא אחר והוציא הסולם ונפל בקרקעית הבור ומת שניהן פטורים זה שדחפו פטור שהרי בשעת דחיפה הי' שם סולם והי' יכול להינצל ולצאת ולכן פטור וזה שסילק הסולם פטור שהרי לא דחפו והוה זה דומיא דזרק חץ והיה שם תרים מפסיק ולכן מוקים כשהשני סילק את הסולם נמי כשעדיין לא נפל בבור אלא מיד אחר הדחיפה בא אחר וסילק הסולם שנמצא באמצע הנפילה הוכשר מיתתו בשעה שסילק את הסולם וכשנפל כבר לא הי' הסולם בבור לצאת, ועיין לעיל דף ע"ו ע"ב ריש רבותא קמ"ל דאע"ג שלא איהו דחפו כיון דאינו יכול לעלות משם וכו' פטור הדוחף פרש"י דלא עביד שיעור מיתה.

ומה מתקו בזה דברי רבינו היד רמ"ה שכתב והא דאמר רבה (בגמ' גרס רבא) דחפו לבור וזרק בו חץ ותרים בידו פשוטות הן דכי קא מיחייב אגירי דקטלי ליה קא מיחייב והכא כיון דכי שדי ביה גייריה מיפסק הוו פסקי לא מיחייב עליהו אמאי קא מיחייבת ליה אמאי דעבד בתר הכי ההוא גרמא בעלמא הוא דהא לאו איהו אהני בגופיה אלא מעשה קמא הוא דאהני בגופיה וזה ביאור דברי רבינו רש"י דאפי' קדם וסילק קודם שנפל בבור אלא לאחר דחיפה וכנ"ל.

ולמודעי אני בא מה שיש לדייק לשון הגמ' דבסולם תפס התנא לשון וסילק את הסולם ובתרים תפס התנא וגטל את התרים ולמה לא השוה בלשונו בתרוייהו לשון סילק או גטל ולשון סילק נראה פירושו שסילק לגד אחר ולא גטלו לגמרי אבל גטל משמע גטלו לגמרי וא"כ י"ל דבכיון דייקו וסילק את הסולם כלומר בבור אלא שסילק באופן שלא יוכל לצאת והוא כבר הוכה למות בנפילתו אלא שהי' לו הסולם להגיל עצמו ביציאתו וירפא עצמו ולכן אם סילק הסולם לאחר שנפל כבר ונפצע כבר נתחייב והו"ל כדחפו בדף ע"ו ולכן מוקים לה שבא אחר וסילק את הסולם קודם שנפל או שקדם הוא עצמו וסילק את הסולם קודם שנפל אז הוא פטר אבל לאחר שנפל הרי הוא כבר נפצע ומת ואין סילוק הסולם פוטרו בקיצור רש"י מוקים לה דוקא דסילק הסולם קודם שנפל בבור אז פטור אבל לאחר שנפל כבר נתחייב ולא פוטרו העלאת הסולם וי"ל.

נחזור לדידן כי נראה דברי רש"י מתפרשין כפי פשוטן שמיירי שדחפו לתוך הבור וקודם שנפל לתוך הבור קדם וסילק הסולם נמצא הגם שנפילתו בבור היתה כבר לאחר שסילק הסולם ומ"מ לא נתחייב מיתת ב"ד כיון דהעונש בא לו על הדחיפה ובשעת הדחיפה הי' שם סולם והי' בידו לצאת ולהגיל עצמו ולכן אפילו סילק מיד אחר זה הסולם החיוב אינו בא רק על מעשה הראשון ומעשה זו בפטור ממיתה היתה וסליקת הסולם לא הוי רק גרמא ופטור ממיתת ב"ד כנלפענ"ד, והארכתי קצת כי אהבה דוחקת לפלפל בדברי תורה ויהיו נא דברי אלו לרצון לפני אדון כל.

ידי"נ קשור באהבתו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רעט

עשה שיש בה כרת חמורה כלאו

שלש עשרה מדות התשנ"ד

מחיי חיים יחתם לחיים טובים וארוכים את מע"כ הרה"ג ירא"מ וו"ח אי"א כש"ת רב יעקב **האפפער** שליט"א רב בבאלטימאר מד.

אחדשב"ת בידידות נאמנה, הנני שולח העתק מהתשובה ששלחתי להרב פירסט בשיקאגא ויותר ממה שכתיב כאן יש בו והנני מקוה שיעשה לטובת העניים האמתיים בס"ד.

ודרך אגב מה שדברנו לענין עשה שיש בה כרת שאמרתי שחמורה ודינה כלאו הנה באמת כי בגמ' יבמות ה' ע"ב מהי תיתי ממילה ופסח שכן כרת ועיין תוס' זבחים ל"ג ע"ב ד"ה לענין מלקות איתמר, דעשה שיש בה כרת חמור ודחי לאו ועשה ועיין תוס' פסחים נ"ט ע"א אתי עשה דפסח דאית ביה כרת ודחי ור"י מתרץ דעשה דחמיר דחי עשה הקל ועיין גינת ורדים כלל ט' ד"ה נמצינו למדין ודו"ק. ועיין יד מלאכי כללי עשה. ורק מראה מקום אני כי אין הז"ג כעת להאריך בזה יותר.

וי"ר שיזכה לגמח"ט לו ולביתו וכל עדתו החותם מתוך צער המצפה לישועת ה' אסקופה הנדרסת בפני לומדי תורה באמת ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפ

עיקר מצות אכילת קדשים ביום ראשון

ד' לסדר ויהי איש מצליח התשמ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח הצנע לכת דמטמרין גלין ליה כש"ת מוה"ר יוסף **שטייבעל** שליט"א בעמח"ס נחלת יוסף וש"ס, ברוקלין נ"י.

אחדשב"ת בידידות, בדף כ"ב האריך בדברי הרמב"ן ז"ל בחכילת שלמים שמצות אכילתן לשני ימים ולילה אחד ודלא כהאחרונים שהביאו בו דס"ל דעיקר מצות אכילת שלמים הוא ביום ראשון ורק אם נשאר ליום שני אינו נעשה נותר ומע"כ ת"ר האריך לפרש דברי הרמב"ן ז"ל דלא כשיטות אלו אלא דיש מצוה לאכול ב' ימים ובעגייתי גם אני האריכתי בדברי הרמב"ן ז"ל במקום אחר והבאתי שכן גם דעת רבינו פרץ בש"מ זבחים ומיהו אמרתי בזה דבר חדש לפמ"ש התוס' יבמות דף מ' בתי' הב' דמצות אכילה מן הקרבן העיקר שהכהן המקריב יאכל ממנה כזית ובזה מקיים עיקר המצוה והשאר יאכלו הכהנים או מי שהוא עיי"ש בד"ה רצה וז"ל א"נ הכא מרבוי ילפינן דכהן המקריב צריך שיאכל ממנה ולא כולה א"כ כל שאכל ממנה כזית אחד שוב על השאר אין המצוה אלא שלא ישאר נותר דמצות אכילה קיים בכהן המקריב שאכל כזית הימנו ע"ש.

ולפ"ז הכ"נ י"ל ביאור דברי הרמב"ן ע"ד זה שכתב ולפי דעתי עניין שאמר הכתוב הזה בעבור שאמר ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת והיה במשמע שתהיה מצוה שיאכל בשני ימים יאכל מקצתו ביום הראשון ויניח מקצתו למחר לפיכך חזר לבאר והנותר ממנו בראשון יאכל ממחרת לא שישאר ממנו בכונה ולא שיהא רשאי להניח הכל ליום המחרת אבל מצוה שיאכל ממנו בראשון והנותר במקרה יאכל במחרת וענין הזה מדברי רבותינו למדנוהו אמרו בתו"כ ביום הקריבו יאכל מצוה להאכל ממנו יום ראשון יכול כולו ת"ל וממחרת יכול מצוה לאכלו לשני ימים ת"ל והנותר וכו' וביארו הדברים שמצוה יום ראשון לאכול ממנו כזית לקיים מצות אכילה והשאר בין בראשון ובין בשני הוא כבר נקרא הנשאר במקרה, או יאמר דס"ל באמת דביום הראשון כל מה שאכל הוא מצוה כמ"ש ביום הקריבו ממנו מצוה להאכל ממנו יום ראשון ומיהו דייק ממנו ולא כלו דאין מצוה לאכול הכל אבל כל שאוכל ביום ראשון אכתי איכא מצוה וי"ל, ויסלח לי על מיעוט פלפולי כעת כי לא כתבתי רק להשתעשע בדברי כת"ר.

אלו דברי ידידו מוקירו ומכבדו מאד והנני חוזר על הראשונות בברכה י"ר שיזכה להרביץ תורה ברבים ולתת מפרי עטו בעתו עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים דושכ"ג בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפא

קדושת המקדש וירושלים

מע"כ הרה"ג וכו' וו"ח כש"ת מוה"ר בן-ציון הכהן שפירא שליט"א אבן יקרה בירושלים עיה"ק.

אחדשב"ת, בדבר שהעיר על מה שכתבתי בקדושת המקדש וירושלים במהד"ת א"ח דהגם שהשכינה הסתלקה בסוף ימי בית ראשון מ"מ קדושת המקום שכבר חלה על המקום לא בטלה, ומעכ"ת הביא ראי' לדבריו מפי' התוס' יומא מ"ד ד"ה בשילה ובית עולמים, וכוונתו למה שכתבו שם בא"ד ולי נראה דאי כתב מקדש ה"א דין הוא דטמא שנכנס למקדש חייב שהרי איסורו איסור עולם ואפילו בחר דנפיל מחילה חייבין על המקום משום טומאה אבל במשכן לאחר שנסעו ופירקוהו והעמידוהו במקום אחר אין חייבין על מקומו הראשון ודייק מזה מעכ"ת דמקום המשכן עד שלא נקבע מקום חדש להשראת השכינה לא בטלה קדושה ראשונה וגם הביא מסוטה ל"ג ע"ב בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון וכשהחזירוהו למקומו וכ' ופרש"י בימי שלמה לקה"ק. ומינה למד כלל חדש דכל קדושת מקום שהוא לפני ה' אינו בטל מאליו עד שיתקדש תחתיו מקום אחר.

והנה בפשיטות נראה דבכל קדושה כן הוא דהקדושה לא בטלה מאליה אלא צריכה פדיון וכיוצא בזה, ועיין גדרים כ"ח כ"ט א"ל רבא מי קמדמית קדושת דמים לקדה"ג קדושת דמים פקעה בכדי קדושת הגוף לא פקעה בכדי וא"ל אביי ע"ש ובר פדא ס"ל דלא פקעה קדושה בכדי, ובגמ' שם מחלק בין פדאן הוא לאחרים וי"ל בזה, ומ"מ אכתי יש לחלק דאפי' לא אמרינן דפקעה קדושה בכדי מ"מ היכי דהדבר נשרף העפר לא נשאר בקדושה דכה"ג לא מקרי פקעה בכדי אלא שהחפץ שהקדושה היתה עליו נשרף ופקעה הקדושה דאין לה מקום להשאר, ולכן היכא דביהמ"ק נשרף בעוו"ה ע"י הרשעים א"כ פקעה קדושה.

ובגמ' מנחות פ"ז ע"א כתיב על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם מאי אמרי הכי אמר רבא בר רב שילא אתה תקום תרחם ציון רב נחמן בר יצחק אמר בונה ירושלים ה' ומעיקרא מאי הוו אמרי אמר רבא בר רב שילא כי בחר ה' בציון אוה למושב לו. ופרש"י שומרים מלאכים מאי אמרי הנך שומרים דהא כתיב תמיד לא יחשו, ומבואר דהשומרים הם השומרים שהיו קודם החורבן הם גם לאחר החורבן ולכאורה לאחר החורבן מאי חומותיך איכא והרי חרב הביהמ"ק וצ"ל דהכונה על הכותל מערבי שלא נחרב ומעולם לא זזה שכינה משם ומשמע דבלאו הכי לא היתה השכינה נשארת ופקע הקדושה והארכתי בזה במקום אחר.

אלא דבענס דברי חז"ל שם אכתי יש להקשות לשון חומותיך לשון רבים והרי כותל מערבי רק אחת היא שנשארה והיל"ל על חומותך וצ"ל כיון שירושלים של מעלה מכיון נגד ירושלים של מטה קאמר חומותיך או יאמר בזה דבר חדש

לפי מה שדקדקתי בלשון הגמ׳ והזוה״ק דבאמת נשארו שתי חומות מלד מערבי אחד חומת ביהמ״ק ואחד חומת הר הבית ותרוייהו מלד המערב אלא שכותל אחת עדיין מכוסה מאתנו ונעלם מעין כל חי עדי יבא יון ויתגלה לנו במהרה ויגלה לנו גם הכותל הזה. ובזה יש לכוין לשון הזוה״ק שמות ה׳ ע״ב דאמר ר׳ יהודה מעולם לא זזה שכינה מכותלי דמערבא דבי מקדשא דכתיב הנה זה עומד אחר כתלנו והוא ראש אמנה לכל עלמא.

ויש לדייק שכתב מעולם לא זזה שכינה מכותלי דמערבא כותלי לשון רבים ולא כתב מכותל כמש״כ במדרשים עיין שמ״ר פ״א ב׳ א״ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו, ובמד״ר במדבר פי״א ג׳ הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי של בהמ״ק שאינו חרב לעולם למה שהשכינה במערב. ובשה״ש רבה פ״ב כ״ב הנה זה עומד אחר כתלינו אחר כותל מערבי של בהמ״ק למה שנשבע לו הקב״ה שאינו חרב לעולם, ובאיכה רבתי א׳ ל״ב וסליק פילי מערבאה לפנגר וגזרו מן שמיא דלא יחרב לעולם למה שהשכינה במערב. והנה כלם אמרו כותל מערבי לשון יחיד אבל הזוה״ק והש״ס אומרים חומותיך והרי הקרא כתיב אחר כתלנו ומפרשים כתלנו לשון רבים שתי כותלות וכמו כן חומותיך ג״כ לשון רבים ול״ע. והארכתי במקום אלא שאין הז״ג כעת.

ובמקום אחר כתבתי לחדש לפמ״ש בגמ׳ שבת ל״א ע״ב א״ל רבה מכדי כל מלאכות ילפינן להוא ממשכן והתם סותר ע״מ לבנות שלא במקומו הוא א״ל שאני התם דכתיב ע״פ ה׳ יחנו כסותר ע״מ לבנות במקומו דמי ול״ב דסוף סוף שלא במקומו הוא, ואולי י״ל דלפוס ריהטא יש להקשות לפ״מ דקיי״ל סדנא דארעא חד הוא א״כ כל מקום דוכתיה הוא ול״ל כיון דרשויות מתלקות והארץ נתן לבני אדם ולכן מקומו של זה לאו מקומו של זה והתינח בני אדם ובנין של חול אבל בנין של משכן דכל העולם כולו שלו הוא וכתיב ע״פ ה׳ יחנו וע״פ יסעו א״כ כל מקום שיחנו כאלו סותר ע״מ לבנות במקומו הוא שכל העולם כולו סדנא דארעא חד הוא והכל מקומו ול״ע.

ור״ח פי׳ ויתכן שיאמר להם שובו חנו במקום שסרתם כסותר ע״מ לבנות במקומו, ועיין מנחות ל״ה ונסע אהל מועד אע״פ שנסע אהל מועד הוא ול״ע. ובילקוט במקום אחר דבאמת י״ל דבנוסע המשכן קרקע המשכן נמי נעתקה ונסעה עמהם וע״ד שאמרו עתידין בתי כנסיות שבבבל לעלות לא״י והכ״נ הי׳ עם קרקע המשכן וק״ו הוא ולא קדשו כל פעם קרקע חדשה להעמיד שם המשכן. וקמ״ל אחר שהקרקע נעתקה ממקום למקום אחר וי״ל אעפ״כ דסותר ע״מ לבנות אחר הוא קמ״ל דמ״מ כיון שאותה הקרקע הוא שנתעקה כסותר ע״מ לבנות במקומו דמי, ועיין זבחים ס״א ע״ב.

והנני בברכה וי״ר שנזכה לראות מהרה בנחמת ציון וירושלים בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו ידידו המכבדו וחותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפב

קדושת כותל המערבי

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וו״ח נו״נ ובשתים עלתה לו כש״ת מוה״ר **אפרים פישל שטיין** שליט״א אבן יקרה בבני ברק בעמח״ס גוילי אפרים.

אחדשב״ת בידידות נאמנה, וכו׳. ובדבר שאלתו מה שמצא בספר הר הקודש על פאת השלחן הל׳ א״י פ״ג סי״ב אות פ״ז שהביא מחלוקת האחרונים אי מותר להשען על הכותל, ולהסמיך עליו משענת יד, או לסמוך עליו הראש והידים בשעת נפילת אפיס, וכן להשיס סידורי תפלה או תהלים וכיוצא בו בתוך פרצת הכותל, ויש אוסרים ויש מתירין, והמחבר שם ציין על מה שכתב באריכות בס״ק ל״ז אות מ״ז-נ״ו. והספר הנ״ל אין לי תחת ידי לעיין אחר דבריו והמחבר סיים והנכון ליזהר שלא להשתמש בכותלי הר הבית אא״כ יש בהן צורך מצוה ותפלה כמו נפילת אפיס וכיוצא, וכן שלא להניח ספרים בפרצת הכותל.

ובדרך נחות אמרתי דאין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים ולא להשען על הכותל, ובגמ׳ מנחות פ״ז ע״א כתיב על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את ה׳ אל דמי לכם מאי אמרי הכי אמר רבא בר רב שילא אתה תקוס תרחס ציון רב נחמן בר יצחק אמר בונה ירושלים ה׳ ומעיקרא מאי הוו אמרי אמר רבא בר רב שילא כי בחר ה׳ בציון אוה למושב לו. ופרש״י שומרים מלאכים מאי אמרי הנך שומרים דהא כתיב תמיד לא יחשו, ומבואר דהשומרים הם השומרים שהיו קודם החורבן הם גם לאחר החורבן ולכאורה לאחר החורבן מאי חומותיך איכא והרי חרב הביהמ״ק ול״ל דהכונה על הכותל מערבי שלא נחרב ומעולם לא זזה שכינה משם והארכתי בזה במקום אחר.

אלא דאכתי יש להקשות לשון חומותיך לשון רבים והרי כותל מערבי רק אחת היא שנשארה והיל״ל על חומותך ול״ל כיון שירושלים של מעלה מכוון נגד ירושלים של מטה קאמר חומותיך או יאמר בזה דבר חדש לפי מה שדקדקתי בלשון הגמ׳ והזוה״ק דבאמת נשארו שתי חומות מלד מערבי אחד חומת ביהמ״ק ואחד חומת הר הבית

ותרוייהו מצד המערב אלא שכותל אחת עדיין מכוסה מאתנו ונעלם מעין כל מי עדי יבא יון ויתגלה לנו במהרה ויגלה לנו גם הכותל הזה.

ובזה יש לכוין לשון הזוה"ק שמות ה' ע"ב דאמר ר' יהודה מעולם לא זזה שכינה מכותלי דמערבא דבי מקדשא דכתיב הנה זה עומד אחר כתלנו והוא ראש אמנה לכל עלמא.

ויש לדייק שכתב מעולם לא זזה שכינה מכותלי דמערבא כותלי לשון רבים ולא כתב מכותל כמש"כ במדרשים עיין שמ"ר פ"א ב' א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו, ובמד"ר במדבר פי"א ג' הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי של בהמ"ק שאינו חרב לעולם למה שהכינה במערב. ובשה"ש רבה פ"ב כ"ב הנה זה עומד אחר כתלינו אחר כותל מערבי של בהמ"ק למה שנשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם, ובאיכה רבתי א' ל"ב וסליק פילי מערבאה לפנגר וגזרו מן שמיא דלא יחרב לעולם למה ששכינה במערב. והנה כלם אמרו כותל מערבי לשון יחיד אבל הזוה"ק והש"ס אומרים חומותיך והרי הקרא כתיב אחר כתלנו ומפרשים כתלנו לשון רבים שתי כותלות וכמו כן חומותיך ג"כ לשון רבים וצ"ע.

והנה בגמ' פסחים כ"ו אמר אביי מנא אמינא לה דתניא אמרו עליו על ר' יוחנן בן זכאי שהיה יושב בצלו של היכל ודורש כל היום כולו והא הכא דלא אפשר ומכוין ושרי ופרש"י דלא אפשר מלדרוש לרבים הלכות החג, וקא מכוין ליהנות מצל קודש ומשני רבא דשאני היכל דלתוכו עשוי, ופרש"י ואין הנאת צילו נאסרה דאין זה דרך הנאתו ע"ש ועיין תוס' שם ועל הכותל עצמו לכאורה לכ"ע אסור, ועיין פסחים פ' כילד צולין דף פ"ו וברמב"ם פ"ו מהל' ביהב"ח ה"ט ובהשגת הראב"ד שם ומשכחת לה בבר שורא והכ"מ הסכים להראב"ד ז"ל ועיין זבחים דף נ"ו וצ"ע.

ברם נראה שהסכימו רוב האחרונים דהאי כותל שהיא קיימת לעינינו הוא כותל הר הבית ולא של בית המקדש והגם כי בכל אופן הרי קדושתה גדולה ושכינה לא זזה גם הימנה ומשם, והשומרים לא פסקו משם ותמיד לא יחשו עד ביאת המשיח מ"מ לא הוי' כקדושת העזרה וגם כי לא גדלה קדושתה כקדושת העזרה ואפ"ה כשהיו ישראל בעזרה עומדין נפופים ומשתחוים רוחים כששומעין את השם נופלים על פניהם על רצפת העזרה ורצפת העזרה קדושה בקדושת המקדש א"כ אם בביהמ"ק נפלו על פניהם על הרצפה מה שנופלים על פניהם אינו בכלל תשמיש שאסור שהרי ישיבה אסורה בעזרה חוץ ממלכי בית דוד בלבד אבל נפילת אפים כולם נפלו על פניהם על הרצפה וא"כ כהיום שנופלים על פניהם על השלחן או כותל למה יגרע כי אין זה רק סתם נגיעה ולא תשמיש.

ומיהו כיון דהדבר נפתח בגדולים ונשאר בספיקא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ובעינתי הנני נזהר אפי' בנגיעה כי בעונ"ה טמאי ממיס אנן וסחור סחור אמרינן לגזירא עדי יבא יון ולו יקהת עמיס ויעבור רוח הטומאה מן הארץ ונזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. לאחר סיום מלאתי הספר הר הקודש והאמנם אין הז"ג להאריך ולעיין בפנים הדברים ומשנה לא זזה ממקומה.

ובזה הנני ידידו המברכו בברכת תורה ויראה ויזכה לברך על המוגמר על הספר והגומרים אומרים לו יברכך ה' מציון כאות נפשו ונפש ידידו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפג

אי היו פייסות ביוה"כ

בין כסא לעשור התשנ"ו בנ"י יצו"א

מחיי חיים יחתם לחיים טובים וארוכים בטל השמים ומשמני הארץ ברוכים את מהמיול"ח שלשלת היוחסין נטע שעשועים, בנש"ק מופלא ומופלג בהפלגת תו"ח צבי וחמיד עדיו לגאון הב' **צבי האגער** הי"ו לונדון הבירה.

אחדשה"ט בהבה, וכו'. ותחילת דינו של אדם בדברי תורה מעניני דיומא אשר הבאת מחלוקת הבעה"מ והרמב"ן ז"ל במלחמות (במס' יומא דף כ"ו ע"ב) בהא דתנן יומא כ"ב בראשונה כל מי שרוצה לתרוס אם המזבח תורס וכו' וכיון שראו ב"ד שבאין לידי סכנה התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפיס, ארבע פייסות היו שם וזה הפיס הראשון, ורבינו הגדול הבעה"מ ז"ל כתב וז"ל והוי יודע כי בעלי הקרובו"ת שהכניסו בפיוטיהן בסדר עבודת היום ארבעה פייסות טעו כולן במשנתינו ולא הבינו כי הפייסות החשובים במשנתינו לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכיפורים שכל עבודות היום אינה כשרה אלא בכה"ג עכל"ק.

והרמב"ן ז"ל במלחמות הגם שמתחלה כתב וז"ל גם בעיני יפלא אבל אף בסדר עבודת הבבלי אשר מימי רבותינו כתוב בו פייסות וכן בדברי הפייט הראשון ר"א ברבי קליר ובקרובות הגאונים וחכמי הישיבות ורבני ספרד האחרונים ז"ל ואי אפשר שיטעו כל רבותינו ואבותינו ולבעל המאור לבדו נתנה חכמה ואין לזרים אתו והעלה שם דיש ארבעה פייסות גם ביוה"כ וראשונה פיס של תרומת הדשן שאינו עבודת היום הואיל וכשר קודם חצות ואינו בכ"ג כלל ומי שזכה בתרומת הדשן זכה בסידור המערכה ובשני גזרי עצים ורמי' לדבר שלא שנו בסדר כ"ג עד שהורידוהו לבית הטבילה לקרוץ את התמיד.

והנה מה שכתב רבינו הפיים הראשון הוא תרה"ד הואיל והוא כשר קודם חצות אינו עבודת יום"כ אלא עבודת לילה ואינו בכ"ג כלל ואל ישבש וכו', הנה באמת כי דא נמי לאו כ"ע הוא והוא מחלוקת גדולה בין הראשונים ז"ל התוס' דף כ' ע"ב ד"ה משום חולשא דכ"ג כתבו וז"ל משמע דאפי' תרה"ד שהיא עבודת לילה אינה כשירה אלא בו ולהכי מקדמינן ליה כדי שיגוח בין עבודה זו לעבודת היום, וריב"א פי' דלא גרסי' כ"ג אלא הכי גרסינן משום חולשא דכהן וכו' ומיהו בתוס' ישנים שם משום חולשא כתבו מכאן משמע שהיה כ"ג עושה תרה"ד והא דחשיב עלה לקמן פיים במשנה היינו בכל יום והא דקתני מעסיקין אותו עד זמן שחיטה משום דמכאן ואילך מתחיל עבודת היום בלי הפסק ולא כפי' ריב"א שרולה לפרש מכח אלו הראיות שהיה אז תרה"ד בשאר כהנים ע"ש, גם מלשון רש"י שפי' ביוה"כ דאיכא חולשא דכה"ג שהרי עליו לבדו הוא מוטל צריך להשכים ומשמע דקאי על תרה"ד נמי דכן משמע לשון הוא מוטל שעלה קאי והבן ועיין מלחמות מה שהביא בשם רש"י גם במער"ק הביא דברי רש"י בזה ולפענ"ד כמ"ש.

גם מדברי רבינו חננאל שם שכתב ביוה"כ דאיכא חולשא וכ"ג מקדימין מחצות, והנה המעתיק כנראה לא הבין כוונת הר"ח ולכן עשה סוגריים על תיבת (וכ"ג) וכתב [דכ"ג] אבל האמת דהלשון מדויק לפי גירסא קמייתא דהר"ח רצה לדייק כיון דאיכא חולשא וכ"ג כלומר שהעבודה נעשית ע"י כה"ג ולכן הקדימו אבל אלו היתה ע"י כהן אחר לא הי' להקדים דמאי איכפת לן וזה להוציא מדעת הריב"א שגרס משום חולשא דכהן והיינו שאר כהן והיינו כהן התורם יהיה חלש ואין לו מוכן לכאורה דמאי איכפת לן אם הוא לא יוכל יתרום אחר אם כהדי"ט כשר בה ולכן פי' חולש וכ"ג דזה ע"כ צריכין לחוש וכנ"ל וזה בס"ד ברור. גם הרא"ש במכלתין כתב והיו תורמין תרה"ד שעל המזבח החיצון ביו"כ אע"ג דבכל יום לא היו תורמין אלא מקריאת הגבר הכא היו צריכין למהר מפני חולשת כה"ג וריב"א פי' שכשרה בכהן הדיוט וכו' והר"ר אלחנן פי' שצריכה כה"ג והיה מקדש ידיו ורגליו ותורם אותו. משמע דפסק כר"א שמביאו בסופו וס"ל נמי דבעי כה"ג ודלא כריב"א.

וברגע שטו עיני בדברי הכ"מ פ"א מהיו"כ ה"ב עבודת כל ט"ו בתמות אלו וז"ל כתב הריטב"א בפ"ק דיומא בשם (הרמב"ם נדל"ל הרמב"ן) דמדאורייתא אין חובה בכ"ג אלא בעבודת היום ממש אבל תמידין ועבודות כל יום כשירות בכה"ד אלא דמצוה בכ"ג ור"ש כתב דאפי' תה"ד וכו' אינה כשירה אל בכ"ג אבל הגאונים בפיוטיהם וכו' גם המאירי יומא דף כ' הביא כמסתפק דאפשר לא בעי כ"ג ומ"מ יש אומרים שאף תרה"ד היתה נעשית על ידו ע"ש.

ובסמוך אכתוב דגם דעת המהרי"ל, ובעהע"ט ודעימיה דס"ל דתרה"ד נמי רק בכ"ג ודייק כן מלשון הגמ' ע"ש שהניח בצ"ע על הריב"א וא"כ עכ"פ אית ליה לרבינו דעת ר"ח ורש"י ורבינו אלחנן מבעלי התוס' והרא"ש ור"ש משאנ"ץ והתוס' ועיין גם תוס' זבחים פ"ו ע"ב ות"י ובהע"ט והמהרי"ל והפייטן של אשא עיני מראש שס"ל כותיה. ועיין ב"י א"ח סי' תרכ"א בפיוט אתה כוננת שתקן יוסי בן יוסי כה"ג ובאמת כי אצלינו ליתא בנוסח ספרד של אתה כוננת שהיו פייסים. עכ"פ הבעה"מ לאו יחידאה הוא בדבר.

ומה שכתב המלחמות ועוד כשבא לקרוץ את התמיד למה הוא טובל ומקדש הרי כבר טבל לתרה"ד ולמערכה, והיאך שניו הביאו לו בגדי זהב והרי הוא לבוש אותן מחצות וכו' וגראה דזה הוא נמי עיקר טעם של הריב"א שמחק גירסת הספר ולפענ"ד י"ל דהיינו טעמא דבעה"מ כיון דלתרומת הדשן בעינן להחליף בגדים וללבוש בגדים פחותין דכתיב ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן (ויקרא ו' ד') ובגמ' יומא (כ"ג ע"ב) ת"ר ופשט ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן שומעני כדרך יום הכפורים שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול ת"ל ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים מגיד בגדים שלובש לבגדים שפושט מה להלן בגדי קודש אף כאן בגדי קודש, א"כ מה ת"ל אחרים פחותין מהן. אמר מר אחרים פחותין מהן כדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל בגדים שבשל בהן קדרה לרבו לא ימזוג בהן כוס לרבו. ועיין רש"י ורמב"ן עה"ת. א"כ לאחר תרה"ד הי' הכה"ג צריך לפשוט את בגדיו וללבוש בגדים אחרים ולפי שעדיין לא הגיע זמן שחיטת התמיד לבש בגדי חול. גם כי הי' עדיין יכול לצאת מהעזרה נמי ושפיר הי' צריך ללבוש בגדי זהב בשעת קרילת התמיד.

ומדברי התוס' דף כ' ע"ב ד"ה משום חולשא למדתי תי' עוד על זה שכתבו וז"ל דלהכי מקדמינן ליה כדי שיגוח בין עבודה זו לעבודת היום ע"ש וגראה כונתם גם לתרץ קושיא זו דכיון שצריך לילך לגוח צריך לפשוט בגדי קודש וללבוש בגדי חול, שהרי אין עבודה ראוי' בלילה עד זמן שחיטת התמיד, וכיון שהוציא תרה"ד ואח"כ הלך לגוח או להמשיך לימודו עם החכמים צריך ללבוש בגדי חול שלו.

איברא דמעתה גראה בס"ד לומר דבר נפלא ולישב גירסת הספר מקושית הת"י שם ד"ה יכול כמצות יום הכפורים שפושט כ"ג בגדי קדש ולובש בגדי כהונה, וכתבו גראה דל"ג ליה דמאי שייך לכה"ג ביום הכפורים ואי משום שמשנה מבגדי זהב לבגדי לבן וכו' אלו ואלו קודש הם, ואי גרס שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול ול"ג כמצות כ"ג ביוה"כ אתי שפיר ע"ש, האמנם גירסתינו שומעני כדרך יום

הכפורים שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול, ועיין עוד שם במוס' ד"ה מ"כ מה ת"ל אחרים, ותימה מ"כ אמאי איצטריך כדרך שכ"ג עושה שפושט בגדי קודש ולובש של חול וכו'. ולפמ"ש אתי שפיר הכל שהרי כיון דמצינו בכה"ג ביוה"כ שתרס הדשן פושט בגדי קודש ולובש של חול לנוח מעבודתו מפני שעדיין לא הגיע זמן הקרבת הקרבן ואסור לו לעמוד בבגדי קודש עד זמן שחיטת התמיד קמ"ל ההיקש לבגדים שלובש לבגדים שפושט מה להלן בגדי קודש אף כאן בגדי קודש ולא דמי לכ"ג ביוה"כ שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול, וא"כ יש לו לבעה"מ רא' גדולה מגירסת הספר שהכה"ג הוא המריס את הדשן.

סימן רפד

ישוב להרמב"ם דיש פיים לתרה"ד ביוה"כ

עוד להנ"ל

ובדרך אגב נראה לישב נמי שיטת הרמב"ם דס"ל דיש פיים לתרה"ד ולא יותר ונראה נמי לפי הגירסא שלפנינו ת"ר וכו' שומעני כדרך יוה"כ שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול וגיסתינו לא מבואר כה"ג כלל אלא שהמריס הדשן פושט בגדי קודש ולובש בגדי חול, וי"ל לפמ"ש הרמב"ם דשאר דברים כבר נעשים ע"י הכה"ג א"כ ליכא רק תרומת הדשן שאפשר ע"י כהן הדיוט וא"כ מיד שעשה המלוה פושט ולובש בגדי חול וז"ש שומעני כדרך יוה"כ שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול כלומר כל כהן שהרי אין לו שום מצוה אחרת להיות לובש בגדי קודש אחרים ולכן לובש בגדי חול ועיין רש"י ז"ל מה שדחק לפרש ולפמ"ש אתי שפיר מאד בס"ד.

ומה שהקשה עוד במלחמות מפ' אמר להם הממונה דכשטובל לקרוץ את התמיד בגדי חול הוא פושט ומש"ה לא בעי קידוש אפשיטה ש"מ לא תרס הדשן ולא סדר המערכה, ולדעת הבעה"מ י"ל כיון דתרה"ד הי' קודם תלות ולאחר תרה"ד חזר לנשכתו שהיו עמו חכמי ישראל לכן פשט בגדי קודש שלבש לתרה"ד וחזר ולבש בגדי חול שלו וכשהגיע זמן קרילת התמיד טבל וקדש לעבודת היום וכמ"ש, (ואולי במחלוקת שנוי' דעלם הפיים לתרה"ד בראשונה לא היו מפייסין אלא כל מי שרוצה לתרוס את המזבח תורס אלא מפני מעשה שהי' שראו ב"ד שבאים לידי סכנה התקינו שלא יהא תורמין את המזבח אלא בפיים, ובגמ' הטעם דמעיקרא סברי כיון דאיכא אונס שינה לא אתו הלכך אע"ג דתקנו פיים לשער עבודות לא חזו לתקן להך עבודה, ואע"ג דהמעלה אברים למזבח נמי הי' צריך להיות ניעור כל הלילה עד שיתעכלו שאם יפקעו מעל המזבח שיחזירם למערכה ואעפ"כ הי' פיים שאתי מיגנא ממיקס ע"ש בגמ' ותוס' והגרע"א וס"ל להרמב"ם דכיון דתקנו תקנו גם בליל יוכ"פ ובעה"מ ס"ל דביוכ"פ ליכא טעם דאונס שינה שהרי פרתי כהונה וחכמי ישראל היו מטפלים בכה"ג כל הלילה ואפ"ה לא תקנו פיים בראשונה ונשאר על מקומו ורק בימות החול וכמעשה שהי' תקנו.

שנית נלפענ"ד לומר דהרי אפי' להרמב"ם ז"ל שכתב שהי' שם פיים ביו"כ אבל מ"מ משמע דוקא לתרה"ד אבל לא לשאר דברים ואפי' לתרה"ד לא הי' הפיים לכל דבר שהיה בכל יום ויום מימי השנה, דבכל יום הזוכה בתרה"ד הוא מסדר המערכה והוא מעלה ב' גזרי עצים ובמחתה מלאה אז מן מזבח החילון למזבח הזהב, עיין (פ"ד מה"ת ה"ה) ובפ"ב מעיוכ"פ ה"ה כתב הרמב"ם מי שזכה במחתה וכו' והיוס חותה כ"ג במחתה של זהב ובה נכנס להיכל וכו'.

וכבר דקדקתי לדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד מה"ת שזה שזכה בהרמת הדשן הוא מסדר המערכה והוא מעלה ב' גזרי עצים והוא מכנים מחתה מלאה אש מן המזבח החילון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת והרע"ב בפ"ה מ"ה דתמיד כתב דמי שזכה בקטורת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה, ומיהו הרמב"ם בפ"ב מהל' יוה"כ כתב מי מי שזכה במחתה וכו' והיוס חותה כ"ג במחתה של זהב ובה נכנס להיכל הרי דס"ל דהמחתה ביד כה"ג עצמו וע"כ צ"ל דס"ל דפיים של תרה"ד לא הי' רק לתרה"ד עצמו וכבר כתב התוי"ט דמזה משמע דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל כרמב"ן בזה עכ"פ. וכיון דגם בתרה"ד לא הי' הפיים בכל שער הימים א"כ י"ל דעת בעה"מ שלבדו של כה"ג לא הי' פיים כלל.

ועוד בו שלשי' די"ל דעת בעה"מ בזה לפ"מ שאמרו ז"ל (דף כ"ד ע"ב סס) למה מפיסין וחוזרין ומפיסין אמר ר' יוחנן כדי להרגיש כל העזרה שנאמר (תהלים נ"ה) אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אל' נהלך ברגש ופרש"י להרגיש להשמיע קול המון עם רב כמה פעמים שהוא כבוד למלך שנאמר בבית אל' וגו'. והנה בכל השנה צריכין להרגיש העזרה שלאו בכל עת היו שם עם רב אבל ביוה"כ שכל ישראל נתנו עייניהם ועלו לרבבות להר הבית וביהמ"ק כמבואר בכמה מקומות שהיו מתאוים להיות בעבודת הכה"ג להרגיש העזרה לא בעינן, וכל כבוד היוס הוא של כה"ג ולכל העבודות לא עשו שום פיום ולכן לא נשאר רק לתרומת הדשן וגם שם ליכא משום להרגיש אלא הטעם שתקנו בו פיים לכתחילה משום סכנה, ולפ"ז נראה דלכתחילה לא תקנו זה אלא בכל השנה שלא הי' שם הכה"ג בכל לילה אבל ליל יו"כ שהי' כה"ג שם ובכל ביתו נאמן הוא אינו מן הראוי לתקן דבר כזה משום סכנה חדא מפני חרדת יוה"כ.

והשנית לפ״מ שאמרו במסכת מכות (י״א ע״א) שהרוצח בשוגג גולה עד מות הכה״ג ופריך למה יתפללו על מותו שהיה לו לבקש רחמים על דורו וזכותו גדול ועיין רש״י ולאו קללת חנם הוא, וכי הא דההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלתא פרסי מיניה דריב״ל ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי ור׳ זירא היו לו הנהו בריוני בשבבותי׳ וכל ימי חייו הגין עליהן מן היסורין וכשמת חזרו בתשובה (סנהדרין ל״ז ע״א) ולכן בפייס של תרומת הדשן שהוא נתקן רק בשביל הסכנה לא נכון לפייס במקום הכה״ג בעצמו שהוא נראה כאין בידו להגן על בני דורו בתפולתו וח״ו יחליש דעתו וכעין טעם שנתנו שהעבירו לפניו בהמות לקרבן ושעירים לא העבירו לפניו שלא להחליש דעתו עיין בגמ׳ ולכן לא עשו פייס כלל.

ועל ארבעה לו אשיבנו דהתוס׳ ישנים יומא דף כ׳ שם ד״ה משום תי׳ הא ראי׳ שהביאו הריב״א והרמב״ן ז״ל, ועיין תוס׳ זבחים פ״ו ע״ב, וז״ל ואע״פ דצריך לקדש ידיו ורגליו לתרומת הדשן ואין זו מחשבון חמש טבילות ועשרה קידושין זהו לפי שהיתה בעוד לילה קודם שיתחיל עבודת היום היה יכול לצאת חוץ לעזרה והפייט שפייט בסדר יוה״כ שהי׳ שם פייס לתרה״ד ללשון המשנה וסדרה תפס שיטת תפלתו, והא דקתני מעסיקין אותו עד זמן שחיטה משום דמכאן ואילך מתחיל עבודת היום בלי הפסק וכו׳ ע״ש (ועיין זבחים דף כ׳ לינה ודאי פוסלת בקידוש ידים ורגלים ומיבעיא להו יציאה מהו שתועיל בקידוש ידים ורגלים ועיין רש״י ותוס׳ שם ד״ה יציאה ואולי מה״ט כתבו התוס׳ כדי לנוח בין עבודה לעבודה דכה״ג לכ״ע הו״ל היסח הדעת ופוסל). הרי שהרגישו בקושית המלחמות שהוא ראית הריב״א ודחו ראית הריב״א וממילא מיושבת נמי קושית המלחמות ז״ל מדעת רבינו הבעה״מ ממילא.

שוב מצאתי לרבינו הבעהע״ט בעשרת הדברות הל׳ יוה״כ ד״ה ת״ה אות ל״ה ואומרים סדר עבודה וכו׳ וראיתי בסדר העבודה הבבלי שאנו אומרין אותה אחר תרומת הדשן ולפייסות חוזרין, ונראה שלא היה פייס ביוה״כ אלא כ״ג נותן לאוהבו או לקרובו, וכן ראיתי לרבינו המהרי״ל הל׳ יו״כ שכתב (מ״ט ע״ב מדפי הספר) אמהר״י סג״ל שראה טעם במדרש ילמדנו מפני מה שאין מנהג במגנצ״א לומר ביה״כ סליחה אבל אנחנו לפי שנתיסד בה שהכתונת של כ״ג הי׳ מכפר על עון כלאים, בסליחה דאיך אשה ראש יסד הפייט בטלו הפייסות בצום המובחר, ר״ל שאין גורל בין כהנים רק כ״ג עשה כל העבודות של היום משא״כ בשאר ימות השנה וכו׳ ואמר מהר״י סג״ל שקשה לו על הפיוט דאמיץ כח דיסד עלצו תרום דשן בפיוט ראשון, א״כ משמע שתה״ד כשרה בכהן הדיוט מי שנפל עליו הגורל ואמר דנראה לו דפיוט דאיך אשא ס״ל בגמ׳ דיומא דאין עבודת היום כשרה כי אם בכ״ג ופייט דאמיץ כח ס״ל כפי׳ ריב״א ותמה איך מישב שם ריב״א לשון הגמ׳ דלעיל ע״ש. מבואר דהוא באמת מחלוקת הראשונים והפייטנים אלו מול אלו, ועיין תש׳ מאהבה ח״א סי׳ א׳.

וכבר הביא כק״ז התוי״ט בריש דבריו ראי׳ לרבינו בעה״מ דנראה לפרש שהיו שם בכל יום ויום חוץ מיום הכפורים שהרי פי׳ הרע״ב שכל עבודת יוה״כ אין כשרות אלא בכה״ג וברייתא הוא בהוריות דף י״ב ע״ב דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט וכל עבודת יו״כ אינה כשרה אלא בו. ומייתי לה נמי במכילתין דף ל״ב וכן מיוסד בסליחה דמוסף יו״כ מתחלת איך אשא ראש וכו׳ ובטלו הפייסות בצום המובחר. אלא ששוב הביא מחלוקת רבינו המלחמות על בעה״מ וגם פי׳ ריב״א בתוס׳ דף כ״א והביא ד׳ פייסות היאך היו, ושאף ביוה״כ היו ד׳ פייסות ועוד הביא דעת הרמב״ם ז״ל שהביא גם הרמב״ן ז״ל אלא שפי׳ דרק פייס אחד הי׳ על תרה״ד ודשון מזבח הפנימי בלבד הי׳ פייס ע״ש מה שהאריך וקצ״ע שלא הביא גם דעת שאר הראשונים ועכ״פ הי׳ לו לציין על המהרי״ל ובעה״ט. ובאמת כי באתה כוננת וסדר עבודה של מחזורים שלנו הנקרא עבודה של סרד לא הובא כלל שהי׳ פייס. והאחרונים פלפלו בזה שוב מצאתי דהפר״ח נמי האריך בזה במים חיים שם ואני לא באתי להכריע בהלכתא למשיחא, הגם שנראה שנוהג בזמן הזה שהרי פסקוהו הרא״ש ובש״ע אמנם לפענ״ד רוב הראשונים ס״ל כרבינו בעה״מ, ואמנם טרחתי קצת לישב דברי רבינו הגדול הבעה״מ ז״ל מהשגת עליו כי כפי המסורה ונכתב בספר אנחנו נחשבים מיוצאי חלציו וצאצאי צאצאיו ומצוה עלינו להפך בזכות אדוננו הבעה״מ ובדבריו הקדושים אשר בודאי צודקים מאליהם ולא לדידן ודכותן צריך אבל אנן לדידיה צריכין.

סימן רפה

סידור שני גזרי עצים בכל יום

עוד להנ״ל

והנה עברתי על דבריך מה שהארכת בענין סידור שני גזרי עצים בסידור המערכה בכל יום בערב ובבוקר ובגמ׳ שם (כ״ו ע״ב) תניא רשב״י אומר מנין לתמיד של בה״ע שטעון שני גזרי עצים בשני כהנים שנאמר וערכו עצים אם אינו ענין לתמיד של שחר דכתיב ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה תניהו ענין לתמיד של בין הערבים, ואימא אידי ואידי וכו׳ ולפום ריהטא נראה דבבוקר קפיד קרא על כהן אחד שיערוך שני גזרי עצים ובה״ע קפיד הקרא על שני כהנים שיעריכו שני גזרי עצים כלומר כהן אחד יערוך

גזר אחד, ולדעת הראשונים תוס׳ ורמב״ן ועוד עיין (בתוס׳ רע״א על גליון משניות) מי שזכה בפיים של תרה״ד זכה בסידור המערכה וסידור שני גזרי עצים בכל יום ובס׳ מים חיים להפר״א על הרמב״ם פ״ב מהל׳ יוה״כ ה״א שגם דעת הרמב״ם כן או אפשר שמחמת חיבת יו״כ שכל העבודות נעשו ע״י כה״ג סידור המערכה וסידור שני גזרי עצים היו נעשות בשלשה כהנים אותם שהיו מוקפים לימין מי שזכה בתרה״ד. ומינה יצאת לדייק דנראה גם בשחר רק חיוב ליכא לשני כהנים אבל אם רוצה ליתן לשני כהנים מותר, והבאת ראי׳ מלשון הרמב״ם פ״ב ה״ג ממו״מ שכ׳ שני גזרין של ביה״ע מעלין אותן שניי כהנים כאו״א בעץ יחידי בידו שגא׳ וערכו הרי כאן שנים אבל של שחר בכהן אחד וכתב דמובן דלכן לא הביא פסוק בשל שחר צריך כהן אחד וביותר למה הקדים דין שני גזרי עצים של ביה״ע ורק בסוף דבריו כ׳ דבבקר בכהן אחד, ובמאירי הלשון בבקר ריו בכהן אחד.

ולפענ״ד מדברי המאירי שהבאת ראי׳ ברורה הוא דס״ל דבבקר נמי אי בעי להוסיף בשני כהנים שפיר דמי ואולי גם יש בו הידור שהרי הכי משמע לשון ריו אבל בדברי הרמב״ם עצמו יש לפלפל שמה שדקדקת על רבינו הרמב״ם ז״ל בה״ג שפתח בשני גזירן של ביה״ע וסיים אבל של שחר בכהן אחד וגם לא הביא קרא לזה כמו שהביא לביה״ע, לולי דבריך היקרים הי׳ נראה שהרי שם בה״ב כתב וז״ל בבוקר עורכין וכו׳ שנאמר ובער עליה וכו׳ וכן מצוה להעלות שני גזרים של עץ עם תמיד של שחר יותר על עצי המערכה שנאמר ובער עליה הכהן עצים בבקר וכן מוסיפין שני גזרים וכו׳ שנאמר וערכו עצים על האש מפי השמועה למדו שבתמיד של בין הערבים הכתוב מדבר וא״כ הרי כבר נאמת ביאר לן הדין דגזרי עצים בין בבקר ובין של בין הערבים ותרוייהו יליף לה מקרא.

ומעתה י״ל בתרי אנפי או יאמר שהקדים גזרים של בין הערבים מעלין אותו וכו׳ מפני שפתח במאי דסליק או יאמר דשני גזרים של בין הערבים חייב להודיע דבעי שני כהנים דאי לאו הכי היינו טועים דסגי באחד או מצותן באחד כמו הגזירין של שחר דכתיב שם ובער עליה הכהן והיינו כהן אחד ולא שניים ולכן הקדים שני גזרים של בין הערבים מעלין אותן שני כהנים וכו׳ שנאמר וערכו וכיון שלא מטעה דא״כ בשל שחר נמי בעי שני כהנים קמ״ל אבל של שחר בכהן אחד ודוקא כהן אחד ולא שניים ודלא כהמאירי, ומ״מ אין הכרע בדבר וכיון שהמאירי כתב לשון ריו נפרש גם לשון הרמב״ם כן ואולי דזה היתה כוונתך שהבאת דברי המאירי.

והיות כי אין הז״ג כעת יותר והנני רוצה שתקבל המכתב אסתגר כעת ואי״ה עוד אחזור על הדברים ובפרט על ההערות אשר הערות בספרי הדל מפה ומפה הם כתובים והנני רוצה להשתעשע בדברי תורה בך ועד התם חוזר בברכה וי״ר שתחתם בספר חיים טובים בספרן של צדיקים המעתיר בעדך וכאש״ל לטובה כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

מפתחות

אבן העזר

א. היתר מאה רבנים
ב. מחלה של ריבוי גיטין
ג. ללכת לד"ת או לזבל"א
ד. איסור הילוך בערכאות
ה. הרוצה לעשות תשובה צריך לסגור את כל התיקים בערכאות
ו. ההולך לעש"ג בלי רשות פסול לעדות
ז. אשה שהלכה לערכאות אי בעלה זקוק להיתר מאה רבנים, ולהשליש גט
ח. סידור הדברים ביניהם קודם נתינת הגט
ט. חיוב לסדר כל סכסוכים קודם נתינת הגט
י. אסור לב"ד ליתן גט קודם שיסדרו שאר הענינים
יא. המשליש גט צריך שתוכל לקבלו
יב. בעשה דפ"ו קודם מ"ת ואילונית שילדה אי קיים בזה מצות פ"ו
יג. נאמנות על גיורת לנשואי צאצאיה היכא דליכא עדים
יד. במה צריך להעיד שהוא יהודי
טו. אמר שהוא יהודי ואינו נוהג כדת
טז. עדותו או מכתבו של רעפארם ראבייס
יז. מתי אחיות מחזיקות
יח. כהן אי מותר בבתולה מאומצת
יט. בדין נישואי תערובות
כ. הסתכלות באשתו
כא. עוד להנ"ל
כב. הסתכלות באשתו אי מביאה אהבה
כג. איסור חיבוק ונישוק
כד. בעזרה תקנו תקון גדול והקיפוה גזוזטרא
כה. עוד להנ"ל
כו. קול באשה ערוה לענין זמירות של שבת
כז. המקדש באיסורי הנאה או בגזל
כח. עוד להנ"ל
כט. מבואר בירושלמי לחלק בין חפץ למעות לענין גזל
ל. ישוב לקושית הבי"ש מסתירת הרא"ש
לא. עדי קידושין אי צריכין להסתכל בפני הכלה
לב. עדים שאין מכירין האשה אי הוה קידושין
לג. מקומות שמגלין פני הכלה
לד. אם עדי קידושין צריכים לראות פני הכלה
לה. אשה שהוחזקה אי חוששין שיחלפוהו
לו. ביאור דברי המבי"ט
לז. חילוק בין קידושי קטנה לגדולה
לח. המקדש אשה מסוכנת באסה"נ
לט. מעות שיש לו עליו קנין דרבנן אי מהני לקדושי אשה
מ. ביאור ברש"י האשה נקנית לבעלה
מא. המקדש במלוה
מב. בדין המקדש בשטר
מג. המברך על הכוס תחת החופה היאך מוציא חו"כ וקידוש על היין אי הוה דאורייתא
מד. כוס של ברכה אי נותנין לסנדק לשתות
מה. הידור מצוה לאחר שקיימה
מו. ברכת אירוסין אימתי מברכין
מז. טעה בברכת אירוסין אי חוזר ומברך
מח. לא בירך ברכת אירוסין עד מתי יכול לברך
מט. האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת
נ. בדין קידושי קטנה
נא. עדים שמכחישים לאב שקידש בתו
נב. טעם לנאמנות האב
נג. התורה ניתנה לכל הזמנים
נד. קידושי קטנה בזמה"ז
נה. האם לחלק בין מקדש לנקום למקדש סתם
נו. הרודפים הבעל והאב הערכאות
נז. המקדש בתו הקטנה
נח. אב שבא לפני ב"ד שקידש את בתו קטנה
נט. ביאור לשון הבה"ג
ס. הולכי ערכאות בכלל רציחה
סא. אב שקידש בתו קטנה
סב. אמר קדשתי את בתי ולא זכר עדים
סג. אב שקידש בתו מתוך שנאה אי הוה קידושין
סד. אי בעינן לומר בפני ב"ד דוקא

סה. המקדש אשה ע״י שליח
סו. כיצד ליחד עדי קידושין
סז. עדי יחוד כמה זמן יעמדו
סח. חופת נדה
סט. קידושי טעות האם חוזר ומברך
ע. נישואין לענין מה קונה
עא. ברכת יוצר האדם בז״ב
עב. עשרה אי מעכב לנישואין
עג. כלה בלא ברכה אסורה לבעלה
עד. כלה בלא כתובה אסורה לבעלה
עה. ברכת קידושין מה הוא
עו. ברכת שהחיינו תחת החופה
עז. טעה בסדר השבע ברכות
עח. בנידון טעה בפה״ג
עט. במה שנוהגין לחלק השבע ברכות תחת החופה
פ. בסעודת חתונה או שאר מסיבות פרטיות אי צריך מחיצה בין אנשים לנשים
פא. מחיצה בין אנשים ונשים בב״כ חתונות וז״ב
פב. נאבדה הכתובה מהאשה אי צריכה להגיד לבעלה
פג. בכתובה שנכתב תיבת ע״ה על החי
פד. אי בעי עדים למסירת הכתובה
פה. קידושי שטר אי בעי חתימת עדים
פו. כתובה שלא נכתבה כהוגן
פז. אם צריכים לשנות כתובת מי שנוסף לו שם
פח. אשה שטענה על נוסחת כתובה דאירכסא
פט. עוד להנ״ל
צ. אשה שאבדה כתובתה איך כותבין הכתובה
צא. בדין המוציא מחבירו
צב. טענת מחילה אי הוה מיגו
צג. עוד להנ״ל
צד. בגרושה אי נמי הבת אצל האם
צה. בגרושה אי אמרינן הבת אצל האם
צו. אם ב״ד יכולין לחייב האב לפרנס בניו
צז. אם יש לחייב האב מכח דינא דמלכותא
צח. צריכין לסדר הכל בין איש לאשתו קודם נתינת הגט
צט. עוד להנ״ל
ק. עוד להנ״ל
קא. אי יש דין מוסר להולכין לערכאות
קב. עוד להנ״ל
קג. עוד להנ״ל
קד. כל זמן שלא יצא מערכאות עובר בלאו זה
קה. מוסר אי פסול לעדות
קו. עוד להנ״ל
קז. בענין הנ״ל
קח. דעת מהרש״ם ואחרונים בהיתר ק״ר באשה שהולכת לערכאות
קט. על טענת הדבר שנפרץ הליכה לערכאות בזמנינו
קי. שלום בית והליכה לפסיכאלאגים
קיא. הנותן גט בלילה
קיב. איסור להתדיין עם אשתו אחר גירושין
קיג. לעשות שליח על הטעלעפאן לכתיבת גט
קיד. עו״כ אינו כותב גט
קטו. היאך כותבין שם אייזק בגט
קטז. האיך כותבין השם חנצי׳
קיז. הכזונה יעשו את אחותינו
קיח. בדיני גט מעושה
קיט. פירוד הדת מחוקי המדינה
קכ. בדין דינא דמלכותא דינא
קכא. כל ימי חיינו צריכים להיות ע״פ דרכי התורה
קכב. איסור ערכאות ש״ג
קכג. כפיי׳ לגרש לא מהני
קכד. אם נשים סובלות מהעיגון
קכה. לסחוט כסף מהאשה
קכו. השופטים לוקחים צד האשה
קכז. הסטאטיסטיקא מראה ששומרי תורה יש להם יותר שלום בית
קכח. כתיבת תוארים בכתובה
קכט. ניקוי ביהמ״ד ע״י עכו״ם
קל. גט מעושה אי מהני ביטול לאחר שבאו לבית משפט עממי והטיל עונש
קלא. חילוק בין עכו״ם שעושה ע״ד ישראל לבין שופט
קלב. שופט עכו״ם לעולם ע״ד עצמו עושה או ע״ד הערכאות ולא ע״ד ישראל
קלג. גט מעושה בערכאות
קלד. היתר הילוך לערכאות בלי הזמנה

קלה. גט מעושה בערכאות

קלו. גט מעושה בערכאות

קלז. בגט מעושה ע"י ערכאות

קלח. עוד להנ"ל

קלט. מגוייד אי עושה שליח לגרש אשתו - ביאור בגדרי שליחות בכלל

קמ. אשה שנשתכח שמה שנתנו לה בחלי"

קמא. שם רות או רותי

קמב. כתיבת שם שרה לשרי

קמג. נתגרשה על תנאי ונשאת לכהן

קמד. ביטול הגט למפרע ע"י הליכה בערכאות

ענף א.
הלכה לערכאות והבעל אינו רוצה לגרשה

ענף ב.
בטלה הערכאות בערמה והלכה לב"ד וקבלה גט ושוב הלכה לערכאות

ענף ג.
מחלוקת מהרמ"ל והסמ"ע באשה שהטעה בעלה וקבלה גט

ענף ד.
תשובת הגאב"ד ירושלים באשה שהטעה את בעלה

ענף ה.
בדין תנאי כפול ואומדנא

ענף ו.
זבן נכסי' אדעתא למיסק לאר"י

ענף ז.
גירש אשתו ע"מ לעלות לאר"י ולא עלה אי בטל הגט

ענף ח.
אי בעינן תנאי כפול בכ"מ

ענף ט.
אומדנא וטעות בגט

ענף י.
המגרש בסתם וטוען אומדנא

ענף יא.
חילוק בין מעשה גט מוויען להטעתו בערמה בפועל

ענף יב.
במקום דאנן סהדי חשוב כשני עדים ועדיף מינה

ענף יג.
המגרש צריך לסדר כל עניני ממונות ובנים קודם הגט

ענף יד.
שכר בית לאוהבו ונעשה שונאו אי יכול להוציאו

ענף טו.
ישוב להרמ"א חו"מ ונמוק"י בהנ"ל

ענף טז.
אי יש חילוק מי גרם השנאה - השוכר או המשכיר

ענף יז.
תשובת המבי"ט דכה"ג הגט בטל

ענף יח.
תשו' הגרי"א בעין יצחק בגט מוטעה

ענף יט.
נתפשרו עם הבעל ליתן מעות ולא קיימו

ענף כ.
לא הסכים על גט אם יקחו ילדיו

ענף כא.
ההולך לערכאות אחר הגט לכו"ע הגט בטל

קמה. הליכה בערכאות לאחר קבלת הגט

קמו. אין לבטל קידושין מחמת סימני שוטה שבבעל

קמז. באחות אשתו פוטרת צרתה

קמח. בחלוצי צבא מותר להם לאכול נבו"ט

קמט. דין דהפקיעו רבנן לקידושין מיניה

קנ. כמה מיני הפקר

קנא. עוד להנ"ל

קנב. טעות בכתיבת כתובה

חושן משפט

קנג. העולה לגדולה אי נשתנה גופו

קנד. מ"ט אין ממנים שני כה"ג

קנה. אי יש דיחוי אצל מצוות

קנו. פחות משו"פ שאין בו דין השבה, אי יש בו דין גזל

קנו. דין קדימה לפסוק בין או"ה ודיני ממונות

קנח. אם חיוב ברכה הוא דין בגברא או בחפצא

קנט. שליש שעוות ולא נתן המעות להמושלש בשבילו

קס. אשה שיצאה במרד מבית בעלה ולותה כסף אי חייב הבעל לשלם

קסא. ב"ד שסותרין דבריהן או אחרים מכחישין אותן

קסב. הטעו הבעל וגירש או ביטל הגט

קסג. שלא לפסוק הלכות ע"י מחשבים [קאמפיוטער"ס בלע"ז]

קסד. הסומך ופוסק ממחשב בלי לעיין בש"ס ופוסקים

קסה. בענין הנ"ל

קסו. לאו כ"ע זוכה להיות מכוונים להלכה

קסז. אסור להשתמש במחשבים לפסוק בד"ת

קסח. ס"ת שעברו בדיקת המחשב ונמצאו בהם טעותים אח"כ

קסט. אם מזמינין בי"ד לדין לפני ב"ד אחר

קע. ערכאות של גוים

קעא. אם ראית דור שצרות רבות באות עליו

קעב. ב"ד הוציאו סירוב על מי שלא רצה לדון עם מי שהביאו להערכאות

קעג. הפגנות מנשים נגד ב"ד ישראל

קעד. עוד להנ"ל

קעה. הולך לערכאות היכא שהב"ד בטלו פס"ד של עצמם

קעו. ההולך לעש"ג

קעז. [שייך לאהע"ז] חיובי הבעל לזון את אשתו

קעח. ב"ד ששנים חתמו על הליכה לערכאות והשלישי לא הסכים על ההיתר

קעט. אין לו לשלם להחזיק בנים אי כופין אותו

קפ. סירוב שנחתם משני דיינים אי מהני

קפא. סמכה עצמה ללכת לערכאות והרב חזר בו

קפב. המגזם שימסור ביד גוים אי הוי אונס

קפג. לוקח את חבירו בערכאות ואומר שיתרצה לילך לב"ד

קפד. מי שאינו רוצה לקיים פסק ב"ד

קפה. המסרב לדין תורה

קפו. איסור הליכה לערכאות

קפז. הולכים לערכאות לשפוט באפוטרופסות על הבנים הו"ל דיני נפשות וממונות

קפח. לחלל שבת להציל בתו משמד

קפט. בדין שדנין עכו"ם כדיני ישראל, ואי מהני רשות ב"ד כה"ג

קצ. המקבל על עצמו נכרי הדיוט לדון

קצא. מוסר שכוונתו להזיק לחבירו

קצב. הולך לערכאות להוציא ממון שאין ב"ד ישראל יכולין להוציא

קצג. היכי דאי אפשר להציל שלו רק ע"י עכו"ם

קצד. חילוק בין אלמנה או גרושה לענין בנים אצל מי

קצה. [שייך לאה"ע] אב שמסר בתו למנוול ומוכה שחין

קצו. הליכה לעש"ג

קצז. טענת שכבר השקיע עשרים אלף דולר בערכאות

קצח. בירור למי שהלך לבית המשפט תחילה

קצט. גזל שינה

ר. הלומד בקול ומפריע שינת חבירו

רא. אוכל מאכלים המזיקים לגוף

רב. המקבל היתר לילך לערכאות צריך דוקא מב"ד של ג' שהזמינוהו

רג. מי שגבה חובו בשנת השמיטה וחזר בתשובה אי חייב להחזיר

רד. הדר בחו"ל וחובו באר"י מתי כותב פרוזבול

רה. תבע חובו לפני זמן הפרעון

רו. לולב של שביעית אי מותר למכור

רז. צמחים הגדלים ע"פ המים לענין שביעית

רח. מה חשש שיבוא לתבוע חובו בשמיטה

רט. שותף בגינה עם מי שאינו שומר שמיטה

רי. המלוה את חבירו בעדים אי יכול לומר פרעתיך

ריא. אם כל ישראל בחזקת כשרות לענין הלואה

ריב. בני העיר אין יכולין לעכב לכל מילי דמצוה

ריג. ז' טובי העיר יכולים לסלק גבאים שעמדו מעצמן

ריד. בענין סרסור שלא קיבל אחריות

רטו. אי ד' אמות של אדם קונות בכל מקום

רטז. לקח חפץ לקנותו ונשברה בידו

ריז. מוכרי בד מצורף פתק שהמכר על תנאי

ריח. מכר סחורה ושלח לו אחרת בדומה לו

ריט. דין יאוש בקטן

רכ. בדיני אונסין וכפייה

רכא. המאיים ומגזם בדבר שבידו אי הוה אונס

רכב. בהביטוי מבקש צו הגנה לה ולבניה

רכג. חילוק בתלוהו וזבין או תלוהו וקנה

רכד. איש שאנסוהו לקדש מהני, ולא אשה

רכה. ביסוד דין יאוש מה הוא עושה ובדין פרוטה שהוקרה והוזלה

רכו. אי צריך מינוי שליחות להפרשת תרומות ומעשרות

רכז. מצא בשר והניחו במקרר ונסרח

רכח. בדין מחילה בטעות

רכט. קדימת אבידת אשתו לאבידתו

רל. [שייך לאו"ח] לנקות המשקפיים בטלית

רלא. ישראל עובד לעו"כ ולפעמים קונה שוכח ליקח מה שקנה אי מותר ליקח לעצמו

רלב. צריך ליתן עודף ללוקח והלוקח ממהר והשאיר העודף אי יכול ליקח לעצמו העודף

רלג. אי ביטול מטעם הפקר

רלד. אסור להפקיר כל נכסיו

רלה. מת בלא יורשים אם יורשי האם יורשים

רלו. מקום שאין קרובים לאב אי קרובי האם יורשים

רלז. צוואות הנעשות בערכאות

רלח. אי גר יורש אביו ישראל

רלט. ממזר שנשא שפחה אי בנו יורש

רמ. קנס מתי נעשה ממון

רמא. אי עובר יורש

רמב. ניתן לו חפצים לעבור המכס, ועל שאלת המוכס אמר שאינו שלו ובדקו אחריו אי זה מקרי פשיעה וחייב לשלם

רמג. אי חייב להחזיר דמי השכירות

רמד. שליח שהשתמש במעות ונאבד המעות

רמה. בנידון שלש שבועות משביעין אותו

רמו. בית נשכר שמכרו המשכיר לאחר

רמז. שכר בית לאוהבו ונעשה שונאו אי יכול להוציאו

רמח. גילוי דעת בלא תנאי אי מהני

רמט. ביאור דברי נמוק״י ורמ״א

רנ. קיבל לנקות שלג לשנה ולא ירדו שלגים אי חייב לשלם

רנא. ביאור דברי הרמב״ם בדין פרות המהלכות על התבואה ודברי הרב בשו״ע

רנב. עיקר יחוס האדם לאחוז בדרכי אבות

רנג. יהי ממון חברך חביב עליך כשלך

רנד. עוד להנ״ל

רנה. אם לא פייס בביהמ״ק אי מעכב

רנו. הגדרת מגרש שהחזיקו בו רבים

רנז. ישוב לקושית הדברי חיים

רנח. מצר שהחזיקו בו רבים מהו

רנט. הגורם בניזקים

רס. מסירה לסגור בבית אסורים אדם מישראל

רסא. בעל שנאסר בבית האסורים אי יכול ליתן גט

רסב. ישוב לדברי הרמב״ם פי״ב מהל׳ אישות

רסג. איסור ערכאות בזמנינו. דיני מוסר

רסד. אי מותר לילך לערכאות בשביל צו הגנה

רסה. אסור לבזות ת״ח

רסו. אי מותר להכניס עצמו לסכנה במקום יסורים

רסז. אין מוסרין ד״ת לעכו״ם

רסח. מס״נ על מצוות שאינו מחויב עליהם למסור נפשו

רסט. אין אדם מוחל על צערו

ער. נבילה סרוחה עפרא בעלמא הוא

רעא. להקפיד בדברים שיש בהם משום שמירת הנפש

ערב. אכילת בשר בברית מילה

רעג. הכוסס צפרניו בשיניו

רעד. ישראל המפיל עובר אי יש איסור רציחה

ערה. עוד להנ״ל

רעו. תמוה להתורת חסד בדין רודף

רעז. אי דוחין נפש האם מפני העובר

רעח. דחפו לבור ובא אחר וסילק את הסולם

רעט. עשה שיש בה כרת חמורה כלאו

רפ. עיקר מצות אכילת קדשים ביום ראשון

רפא. קדושת המקדש וירושלים

רפב. קדושת כותל המערבי

רפג. אי היו פייסות ביוה״כ

רפד. ישוב להרמב״ם דיש פייס לתרה״ד ביוה״כ

רפה. סידור שני גזרי עצים בכל יום